BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

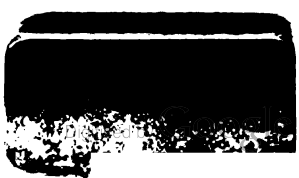

Digitized by Google

Digitized by Google

MJESEČNIK

PRAVNIČKOGA DRUŽTVA U ZAGREBU.

GODINA X.

IZDALO GA PRAVNIČKO DRUŽTVO U ZAGREBU.

UREDIO U IME ODBORA PRAVNIČKOGA DRUŽTVA:

DR. BLAŽ LORKOVIĆ.

U ZAGREBU 1884.

TISKOM DIONIČKE TISKARE.

Digitized by Google

MAIN LIBRARY

Digitized by Google

K1
M57
v. 10

SADRŽAJ

DESETE GODINE „MJESEČNIKA“.

I. Razprave.

O jurističkoj naravi zadruge. — Dr. Franjo Spevec. Br. 1. str. 1.
Razjašnjenje § 90 stečajnoga reda. X. Br. 1. str. 25.
O pravnom postupanju sa tudjinci. — Dr. Vl. Pappafava. Br. 1. str. 27; br. 3. str. 175; br. 4. str. 250; br. 5. str. 314.
Pravni upliv razlike spola i posebna nasljedna prava osoba ženskoga spola u hrv.-ug. privat. pravu. — Od I. Sporčića. Br. 1. str. 37; br. 2. str. 98.
Pozicije subjekta u gruntovnom pravu. — Dr. R. V. T. Br. 2. str. 73; br. 3. str. 145; br. 5. str. 289.
Može li se na temelju izvadka kontovnoga iz trgovačkih knjiga dozvoliti predbilježba založnoga prava, ako je taj izvadak potvrdjen samo po kr. jav. bilježniku, da se slaže s knjigami, i da su knjige vodjene kao što treba? — Od X. Br. 2. str. 89.
Postanak, razvitak i ustrojstvo našega drž. odvjetničtva. — Dr. Stj. Posilović. Br. 2. str. 90; br. 3. str. 167.
Gruntovni činovnici i njihovo usposobljenje. — A. G. Br. 2. str. 109.
Studia o zadružnom zakonu. — Dr. Milorad Cuculić. Br. 3. str. 160; br. 5. str. 303; br. 8. str. 489; br. 10. str. 598.
Kako daleko ide ovrha do osiguranja u smislu § 8 mj. post? Br. 3. str. 166.
Kako se ima namiriti odkupnina za izvanseliština, krčevinska, gorna i činžena zemljišta iz kupovnine na ovršnoj dražbi prodanih nekretnina, na kojih je uknjižena? — A. Rušnov. Br. 3. str. 182.
Zadruga i „spolek“ českoga prava. — Dr. F. J. Spevec. Br. 4. str. 217.
Razjašnjenje §§ 249. 284—3 i 277—5 k. p. u njihovom medjusobnom odnošaju. — Od X. Br. 4. str. 241.
Kako da se štiti ovršenik proti ovršnoj prodaji njegovih nekretnina u necjenu? — A. Rušnov. Br. 4. str. 242.
Kako se ima namiriti odkupnina za izvanseliština, krčevinska, gorna i činžena zemljišta iz kupovnine na ovršnoj dražbi prodanih nekretnina, na kojih je uknjižena? — Ivan Kugler. Br. 5. str. 309.
Uživanje zemljišta mjesto kamata. — Dr. Mihovil Bišćan. Br. 6. str. 357.
Može li kršćanin podanik Hrvatske i Slavonije, prešavši na mozaičku vjeru, u Hrvatskoj i Slavoniji sklopiti valjanu ženitbu s osobom mozaičke vjere? — Dr. L. M. Br. 5. str. 322.
Teorija i praksa. — D. R. Br. 6. str. 364.
O važnosti pučkih pravnih običaja. — Dr. V. Bogišić. Br. 6. str. 369.
Propaganda — univerzalna zaklada. — Dr. Vojnović. Br. 6. str. 374.

Digitized by Google

Odgovor na članak „Razjašnjenje § 249, 284—3 i 277—5 k. p. itd.“ — Dr. S. Posilović. — Br. 6. str. 390.
K § 81 stavka 2 k. p., odnosno § 83 k. p. — K. Klaić. Br. 6. str. 392.
Primjetbe na članak „Kako da se štiti ovršenik proti ovršnoj prodaji njegova nepokretnog posjeda u bezcjenu?“ — Dr. S. Posilović. Broj 7. str. 425.
Protuodgovor na članak „Razjasnjenje § 249, 284—3 i 277—5 kazn. post. itd.“ — Od X . . . Br. 7. str. 435.
Poslovanje sudova u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i u bivšoj hrv.-slav. krajini tečajem god. 1882. — Dr. Ivo Malin. Br. 7. str. 436; br. 8. str. 497; br. 9. str. 542; br. 10. str. 605.
Načelo vlasti u privatnom pravu i razlikovanje stvarnoga prava na stvar od osobnoga prava na stvar. — St Popović. Br. 7. str. 452; br. 9. str. 553
Prokuraturska praksa i odvjetnički izpit konceptualnoga osoblja pri prokuraturi. — Napisao I. Šćrbak. Br. 7. str. 458; br. 8. str. 514.
Može li sud ignorirati pravomoćnu zadružnu diobu, potvrdjenu po nadležnoj političkoj oblasti? — Od X. Br. 8. str. 513.
Mora li iztražni sudac pri predizvidih udovoljiti predlogu drž. odvjetničtva, ili ima pravo izpitivati njegovu shodnost? — I. Galjer Br. 8. str. 516.
Koji je sud realna oblast za plemićka dobra, s kojimi do god. 1848. izvršivanje sudbenosti nije bilo skopčano, i koja sastoje od nekretnina, ležećih u području više sudova? — A. Rušnov. Br. 9. str. 537.
Konačna primjetba na članak „Razjašnjenje § 249, 284—3 i 277—5 kaz. post.“ — Dr. S. Posilović. Br. 9. str. 562.
Actio Pauliana, nadopunjak ovršnog prava. Napisao dr. Ivo Malin. Br. 10. str. 585; br. 11. str. 633; br. 12. str. 681.
Razjašnjenje § 249, 284—3 i 277—5 k. p. u njihovom medjusobnom odnošaju. — Od X. Br. 10. str. 608.
Protuslovje medju rješitbenimi razlozi i tenorom presude sačinjava ništovni razlog u smislu 1. stav. toč. 5. § 277 kp. X. Br. 11. str. 649.
Može li se vršiti „jus offerendi“, da se preprieči relicitacija? — Dr. L. Vidrić. Br. 11. str. 651.
Zakon, kojim se izjednačuju i nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu i nadležnosti sudova u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. Br. 11. str. 655.
Ako si pastir čuvajuć blago svoga gazde na paši prisvoji što od toga u vriednosti preko 5 for., da li se čini krivcem zločina kradje ili pronevjerenja? — Od Stj. P. Br. 11. str. 658.
Kolikim i kakovim bijaše vlastničtvo činbenikom kulture? — Od B. Br. 12. str. 689.
Narodni sud kod Bugara. — A. I. Djaković. Br. 12. str. 699.

II. Pravosudje.

A. Gradjansko.

Zanimiv slučaj smetana posjeda. — L. Br. 1. str. 42.
Kmeta dužna davat vlastniku zemlje dohodak po kolikoći plodova, što će sam kazat, itd. — Od B. Br. 1. str. 45.

Digitized by Google

Ako je tko treći u posjedu ovršnim putem prodanoga dobra, nemože se obaviti predaja po § 518 g. p. p. bez kontradiktornoga postupka. — R. Br. 1. str. 48.
Prekarista mora povratit uporabu bez obzira, da li je uporabodavac vlastnik uporabne stvari. — Od S. P. Br. 1. str. 50.
Nesmie se primiti nasljedno očitovanje, koje se preda nakon minuloga roka, odredjenoga za podnešenje nasljednoga očitovanja. Br. 1. str. 52.
I latinske izprave moraju se, ako se rabe pred cislitavskimi sudovi, prevesti i ovjerovljeni prevod priložiti. Br. 1. str. 52.
Ako se ženitba proglasi nevaljanom poradi zaprieke § 61 o. g. z., nesmije se s tim spojiti izreka, da su i djeca rodjena u tom braku zakonska. Br. 1. str. 53.
Ako treća osoba plati sekvestru, ima ovaj tražbinu odstupiti platcu. Br. 1. str. 54.
K § 1372 o. g. z. i zakonu od 8 prosinca 1877. — S. P. Br. 2. str. 115.
Ovršna doznaka mjesečnih plaćanja, što ih ima ovršenik pobirati iz državne ili obć. blagajne, itd. — Od B. Br. 2. str. 117.
K nauci o parbenih troškovih. — Od X. Br 2. str. 118.
K § 11 zakona od 28. veljače 1874 o sudačkoj vlasti. — Br. 2. str. 120.
Razjašnjenje § 82 maličnoga postupka. — Od X Br. 2. str. 121.
Mora li se odbiti molba, oslonjena na § zakona od 21. travnja 1882 d. z. l. br. 123, da se ukine ovrha izvedena prije toga zakona na mirovinu udovice činovnikove, koja iznosi manje od 500 for. — Od B. Br. 3. str. 185.
Supruga ne jamči za troškove obskrbe i pokopa svoga supruga, koje traži javni bolnički zavod. — Br. 3. str. 186.
Smetanje posjeda. — Od S. P. Br. 3. str. 187.
Kako da glasi petit tužbe radi zakonitoga diela i osuda na tužbu? — Br. 3. str. 188.
Da austro-ug. konzulat bude nadležan vršiti gradj. sudbenost, ustanovljenu postojećimi ugovori, valja da toli tužitelj itd. — Od B. Br. 3. str. 190.
Opet k § 1372 o. g. z. i zakonu od 8. prosinca 1877. — Od S. P. Br. 4. str. 261.
Razpravni sud neima na predlog jednoga interesenta odrediti oficiozno saslušanje o tom, da li su na oporuci, itd. — Br. 4. str. 263.
Gotovina, koja spada u ostavinu, mora se položiti kod suda, ako se nemože uručiti nasljednikom. — Br. 4. str. 264.
Tromjesečni rok za dražbu nepokretnina računa se od dana prvoga uvrštenja izroka u službeni list. — Br. 4. str. 264.
Budu li radi duga zadrugara ovršno zaplienjene stvari, nalazeće se u posjedu zadruge, itd. — Br. 4. str. 265.
Pravni liek, što ga stranka označuje „prizivom“, ima se po drugom sudu riešiti osudom, makar se u podnesku izticale mane postupka. — Br. 4. str. 267.
Razjasnjenje §§ 384—386 gr. p. p. Od X. Br. 4. str. 268.
U § 150 o. g. z. radi osiguranja stališu primjerena uzdržavanja djeteta odredjeno ograničenje vriedi i za pravo uživanja. — Br. 4. str. 269.
C. k. financ. prokurature vlastne su, a da se neizkažu punomoću na zastupanje, u ime kr. ugar. erara intervenirati kod cisl. sudova. — Br. 4. str. 270.

Digitized by Google

Nije smetanje posjeda, ako dužnik samovlastno oduzme vjerovniku mjesto kamata uživano zemljište. — Od S. P. Br. 5. str. 331.
Parbeni se troškovi prebijaju, prem je tužitelj u cielosti sa tužbovnim zahtjevom odbijen. — Od dra. A. B. Br. 5. str. 332.
Članak 14 temelj. drž. zak. od 21. pros. 1867 br. 142 d. z. l. ne daje prava katoličkomu svećeniku, da prešavši na drugu vjeru, itd. — Br. 5. str. 333.
Tromjesečni rok za dražbu nepokretnina neračuna se od dana prvoga uvrštenja izroka u službeni list, kao što je to priobćeno. — Od M. Br 5. str. 335.
Je li komodatar dužan dati odštetu za izrabu posudjene stvari? — Br. 5. str. 336.
Što ima dokazati nasljednik, koji pobija oporuku radi kriva razloga oporučiteljeva? — Br. 5. str. 336.
Vjerovnik vlastan je i onda tražiti od nemarnoga dužnika zakonite zatezne kamate, ako su u pogodbi utanačene niže kamate. — Br. 5. str. 337.
Tko se upire na rješitbu obćine, kojom se zabranjuje voziti stanovitim putem, nečini smetanja posjeda. — Br. 5. str. 338.
Valjanost gruntovnih unosa nemože se pobijati samo zato, što uknjižena odluka nije po propisu ili nikako dostavljena. — Od S. P. Br. 6. str. 394.
Plaćanje ugovorene kazne. — Od malene je važnosti, da li se je stranka odrekla prava tražiti, da sudac umanji konvencional. kazan. — Br. 6. str. 397.
Tužba na priznanje očinstva, podnešena po samosvojnom djetetu na temelju nagode, sklopljene medju njegovim tutorom i tuženikom itd. — Br. 6. str. 400.
Ako obeća miraz osoba, koja ga nije dužna dati, to je darovanje i valja s njim kao takovim postupati (§§ 938, 943, 1217 i 1218 ozg.) — Br. 6. str. 402.
Ako polica osjeguratelina glasi na nasljednika ostaviteljeva, osigurana svota nespada u ostavinu ostavitelja. — Br. 6. str. 404.
Tužiteljeva tužba odbija se, ma da se je protivnik oglušio itd. — Br. 6. str. 405.
Uživanje zemljišta mjesto kamata i zakon od 8. prosinca 1877 — S. P. Br. 7. str. 461.
Ako polit. oblast izjavi, da se u kući nemože duže stanovati i ako naloži, da se ona poruši, dokida se i najamna pogodba, uknjižena na takovoj kući, pak valja zadovoljiti tužbi vlastnika kuće, koji traži da se pravo najamno briše. — Br. 7. str. 463.
Ako osjeguravajuće družtvo na temelju ustanova svoje police uzkrati izplatu svote osjegurane tobože sbog toga, jer se je osjegurani sam usmrtio, mora ono dokazati samoubojstvo i nemože se upirati jedino na liečnički nalaz, sastavljen po nalogu polit. oblasti. — Br. 7. str. 465.
Austrijanski sudac nadležan je izdati nalog u smislu § 3 zakona itd. — Br. 7. str. 467.
Tko ima nagraditi kuratora absentis, koji je imenovan na molbu stranke? — Br. 7. str. 468.
Na §§ 938 i 953 o. g. z. — ff. Br. 8. str. 519.
Što da sadržaje tužba na ukinuće zajednice vlastnosti? — Br. 8. str. 521.

Digitized by Google

Bona fides kod smetanja posjeda nije važna. — Br. 8. str. 522.
Prigovor neizpunjene pogodbe (§ 1052 o. g. z.) — Br. 8. str. 522.
Vjerovnik je vlastan tražiti, da se za korist dužnika uknjiži pravo vlastničtva, pa u koliko se naslov vlastničtva itd. — Dr. V. Winter. Br. 9. str. 564.
Ništovna žalba proti jednoglasnim presudam prve i druge molbe dopušta se i u priekom (sumarnom) postupku — Br. 9. str. 565.
Smetanje posjeda prava služnosti puta. — S. P. Br. 9. str. 566.
Tražbine hrvatsko-slavonske zemalj. odkupne zaklade (zakon od 10. siečnja 1876. Sbornik g. 1876.) i drž. porezni erar. — Br. 9. str. 567; br. 10. str. 614. Br. 12. str. 709.
Nasljedno očitovanje podneseno na osnovu pisma, u kojem pisac javlja adresatu, da je odlučio njemu kao svojemu univerzalnomu itd. — Br. 9. str. 570.
Vindikacija štedioničke knjižice iz ostavine uložitelja. — Pravna narav štedioničke knjižice. — Br. 9. str. 572.
Potreba zakona o plemićkih zadrugah. — Od X. Br. 10. str. 609.
Kada oporučitelj ostavlja svoj imetak zakonitim baštinikom na jednake dielove, a točnije te dielove neoznačuje, itd. — Od J. S. Br. 10. strana 611.
Nesmije sudražbovati na iznovičnoj dražbi dostalac, koji dade povoda novoj dražbi tim što nije izplatio dražbene ciene. — Br. 10. str. 613.
Tko primi bezuvjetno zakasnjelu izplatu, odriče se tim posljedica morae. — Br. 10. str. 618.
Ako routinirani trgovac primi i izdaje neuspjeli falsifikat bankine note, pada mu na teret krivnja te mora nadoknadit štetu. — Br. 10. str. 619.
Legitimacija na podignuće tužbe o smetanju posjeda, ako su članovi obćine vršili posjed. — Br. 10 str. 621.
Ovršna dražba nepokretnosti može se na zahtjev ovrhovoditelja odgoditi. — Od R. Br. 11. str. 662.
Ovozemni sudovi nisu nadležni za razpravu po §§ 444 i 445 g. pp., ako je ovrhu dozvolio inozemni sud. — Od R. Br. 11. str. 662.
Prihvatit je tuženikov osobni sud i kad se radi ob izplati mešetarskih pristojba, van da se u pogodbi nije izrično ustanovilo, da se plaća gdje se učinila pogodba.
Za dugove, zavisne o trg. poslih ustanovit je u odsudi, da se imaju platit za tri dana (?!) — Od J. S. Br. 11. str. 663.
Condictio causa data causa non secuta radi onoga što je dano, da se šuti o nezakonitom otčinstvu. — Br. 11. str. 666.
Gradjevni poduzetnik odgovara za štetu, nastalu trećemu odatle, što nije most providio tendami. — Br. 11. str. 667.
Ako jedan ženitbeni drug ukrade drugomu znatni dio njegove imovine te je bio zato po § 525 k. z. odsudjen, ta je činjenica važan razlog da se traži razstava od stola i postelje. — Br. 11. str. 669.
Proti oprostu od biljegovine i od pristojba, dozvoljenu jednomu parću ide protivnu stranku pravo utoka. — Od B. Br. 12. str. 707.
Netreba da obrtnik priloži poreznu pokazku (boletu) tužbi, koja se odnosi na njegov obrt, da mu sud tužbu primi. — Od B. Br. 12. str. 707.
Traži se izplata zapisa, koji nasljednik pobija. — Br. 12. str. 708.

Digitized by Google

Sudovi pozvani su, da vanparbenim putem odlučuju o zahtjevu supruga, da mu se supruga prisili na povratak u njegov stan. — Od R. Br. 12. str. 711.
Slučaj nadopunjenja sudačke riešitbe po vrhovnom sudu u smislu § 299. gr. p. p. — Od R. Br. 12. str. 712.
K §§ 545 i 822 o. g. z. Br. 12. str. 712.
Izlučenje pokretnina izpod ovrhe. — Hadrović. Br. 12. str. 713.

B. Mjenbeno.

Pasivna mjenbena sposobnost nepismenih. — O. S. Br. 1. str. 55.
Legitimacija na tužbu po čl. 23. austr. m. z. (§ 23 hrv.-ug. m. z.) — Br. 1. str. 56.
Ako stranke o mjenbenoj tražbini prije dospietka iste sporazumno načine zadužnicu prikladnu za intabulaciju, ter se ta zadužnica uknjiži, tada usljed novacije utrnjuje mjenbena tražbina, ma da su stranke složno ugovorile, da ista ostaje u krieposti (§§ 1377 i 1378 ogz.). — Br. 2. strana 122.
Može li francezki izraz „mandat" nadomjestiti oznaku izprave kao mjenice? — Br. 3. str. 191.
Kada počimlje vrieme zastare kod nedomicilirane vlastite mjenice, itd. — Br. 4. str. 272.
Mjenica stečena naledjem, pošto je već bio izdan platežni nalog. — Mjenična tražbina i prigovor kompenzacije. — Br. 4. str. 272.
Prigovor prihvatnika da valute nije primio. — Od M. P. J. Br. 5. str. 338.
Mjenica dana za neplaćenu robu; novacija; mjenica mjesto plateža gotovim novcem; tužba iz posla; povratak mjenice. — Br. 6. str. 407.
Domicilirana mjenica; razlika medju obitavalištem trasata itd. — Br. 6. str. 408.
Mjenica je valjano podpisana, ako stranka tintom napiše što je prije olovkom. — Br. 6. str. 409
K čl. 83 (§ 90 hrvat.-ugar.) mjenb. zak. — Br. 7. str. 469.
U vrieme zastare neuračunava se dan dospietka mjenice, dignuća prosvjeda i uručene tužbe. — Br. 8. str. 523.
Što znači, kad se na prednjoj strani mjenice uz podpis imena doda još „kao žirant"? — Br. 8. str. 524.
Stranke se nagode, da će mjesto starih većih izdati nove na manje glaseće mjenice uz priuzdržaj, da će se povratiti na stare, itd. — Br. 10. str. 621.
Da li se može na temelju ovršnoga prava, stečena po vlastniku mjenice, nastaviti ovrha u korist prednika (naledjnika), koji je ovog naplatio, proti prednikom dalnjim i prihvatniku? — Dr. Čobanić. Br. 12 str. 715.

C. Trgovačko.

Može li se proti trgovcu utužiti pred trgovačkim sudom svota do 100 for.? — Od dr. V. P. Br. 2. str. 123.
Forum contractus u trgovačko-pravnom prieporu po maličnom postupku. — Od S. P. Br. 2. str. 124.
Posrednik trg. posla nije bez osobite punovlasti ovlašćen na incasso, izviruči iz posredovanoga posla. — Br. 3. str. 192.

Digitized by Google

Ako u tečaju parnice zaišće jedna stranka, da protivnik ima itd. — Br. 4. str. 273.
Ne može se registrirati likvidacija družtva, ako se odmah itd. — Br. 4. strana 274
Na čl. 325 tr. z. (§ 324 hrvat.-ug. trg. zak.) — Br. 6. str. 410.
Receptum nautarum. Kiridžia (vozar) jamči, ako se izgubi tovar, mą se samo prigodice bavio vozarstvom. — Br. 7. str. 471.
Ako se pošalje više robe i zaračuna viša ciena, nego li je naručeno dotično uglavljena; prigovori proti izplati kupovnine. — Br. 8. str. 525.
Ako se i dokaže, da je jedna stranka drugoj u razno doba odpremala robe radi prodaje, te izjavila, da može što hoće u družtvenu korist itd. — Od J. S. Br. 9. str. 574.
Neovlaštena poraba neregistrirane firme. — Br. 10. str. 623.
Pojam podružnice. — Br. 10. str. 624.
Ljekarnici moraju svoju firmu u registar upisati. — Br. 11. str. 671.
Odpremnik (spediteur) nije vlastan pridržati robu, koju kupac povrati prodavaocu, radi tražbine, što ju imade proti kupcu. — Br. 11. str. 672.
Tužba da se izplati uložak likvidiranoga družtvenoga poduzeća, a da se prije nepolaže račun. — Br. 12. str. 716.
Prinos k nauci o pravu retencije. — Br. 12. str. 718.

D. Kazneno.

Pronevjerenje ili kradja (k § 176 II. b. k. z.) — Od dr. S. P. Br. 1. strana 56.
Ako porota odgovori na pitanje o krivnji, itd. — Br. 1. str. 58.
Da li se obtuženi za izvedenja kažnjivoga djela nalazio u stanju neubrojivosti (§ 2 c. k. z.) jest okolnost čina, glede koje stvara sud izreku na temelju stanovitih pruženih mu činjenica. — Od S. Br. 1. str. 59.
Tko se smatra rodom u smislu II. stavke § 142 k. z.? K uporabi razloga ništetnosti toč. 11. § 277 k. p. — Od T. Br. 1. str. 61.
Pooštrenje kazne (§§ 179 i 180 k. z.) — Od Č. Br. 1. str. 62.
K §§ 81 i 312 k. z. — J. Galjer. Br. 2. str. 126.
Uporava više kaz. stavke § 142 k. z. — Od V. Br. 2. str. 129.
Da li konkurencija zločina dioničtva razbojstva i sukrivnje zločina kradje (§ 35. k. z.), ili samo zločin dioničtva razbojstva? — Dr. Stj. P. Br. 2. str. 131.
Zastara zločinstva težke tjelesne ozlede. — Od Č. Br. 3. str. 193.
Da li ima pokušaja kod zločina težke tjelesne ozlede? — Dr. Stj. P. Br. 3. str. 194.
Posljedice zadane pljuske. — Od N. Br. 3. str. 196.
K § 81 stavka 2 k. p. — Dr. Stj. P. Br. 3. str. 199.
Za prestupak § 486 k. z. nije nuždno, da je nad imovinom krivca otvoren stečaj, već dostaje dokazana faktična njegova insolvencija. — Od Č. Br. 3. str. 201.
Občinski načelnik nemože se osuditi po § 335 k. z., ako putnik pogine na občinskom mostu, koji mu se pod nogami srušio. — Od B. Br. 3. str. 203.
Tko si pribavi stvari, kupljene za ukradeni novac, ne postaje itd. — Br. 4. str. 274.

Digitized by Google

Tko pogrdi križ i to kao predmet štovanja i klanjanja, itd. — Br. 4. strana 275.
Ogradjena šuma u smislu § 174 II. e. k. z. — Br. 4. str. 276.
Na §§ 300 i 302 k. z. — Br. 4. str. 276.
Kriterija zločinstva javnoga nasilja pogibeljnom prietnjom itd. — J. Galjer. Br. 4. str. 280.
Krivo svjedočanstvo, položeno u sudb. disciplinarnom postupku, itd. — Br. 4. str. 281.
Obseg štete, koja se ima nadomjestit, da nastupi zagoda kaz. ubojstva. — Br. 5. str. 340.
§ 81 k. z. nezahtieva tako ozbiljnu pogibelj za tjelesnu itd. — Br. 5. strana 342.
Ako branitelj predloži, da se povede protudokaz, nemože se itd. — Br. 5. strana 343.
Ako si javni bilježnik prisvoji novac, povjeren mu da biljeguje itd. — Br. 5. str 344.
Ako su pojedine okolnosti stanja stvari, prisegom zaniekana itd. — Br. 5. str. 346.
Tko sili drugoga, da se lažno zakune, kriv je zločinstva javnoga itd. — Br. 6. str. 412.
Slučaj za „culpa dolo determinata". — J. Galjer. Br. 6. str. 413.
K § 77 kp. i min. naredbi od 8. stud. 1855 br. 194 dzl. — Koprivšek. Br. 6. str. 415.
Vriedjanje svih činovnika nije vriedjanje vlasti. — Od B. Br. 6. str. 417.
Blažija kazna § 84 k. z. uporavlja ne samo onda, kada su itd. — Br. 7. str. 473.
Supruga nemože se kazniti kao sukrivac vlastite otmice. — Br. 7. str. 477.
Počinja kažnjivo djelo tko se nasilno protivi zakletomu poljaru itd. — Br. 7. str. 478.
Smije li se odrediti iztražni zatvor i bez iztrage ili predane obtužnice (§ 170, 171 k. p.)? — Dr. St. Posilović. — Br. 8. str. 527.
Ako nadriliečnik produlji posljedice ozlede, smatra se to medjutimnim slučajem, za koji odgovara prouzročitelj ozlede (§§ 134, 157 k. z.) — Br. 8. str. 532.
Da li zločinstvo pronevjerenja, označeno u § 181 k. z. ili prekršaj suprot sigurnosti vlastničtva, označen u § 461 k. z.? — Od J. Galjera. Br. 9. str. 577.
Trošak priobćenja zabrane, izdane po § 493 k. p. (objektivni štamp. postupak) neimaju podmiriti interesenti periodičkoga tiskopisa itd. — Br. 9. str. 578.
Ako propustom zaglavi diete u utrobi materinjoj, počinja se tim prestupak, naveden u § 335 k. p. — Br. 9. str. 580.
Zakon od 15. studenoga 1867 br. 134 d. z. l. o pravu udruživanja ima se uporaviti i na crkovne bratovštine. — Br. 10. str. 625.
§ 199 sl. d. k. z. Krivotvorenje znaka puncovanja neima so kazniti kao zločinstvo, ako se namjeralo jedino nadzorno pravo državno povriediti. — Br. 10. str. 626.
§ 181 k. z.: načelnik obćine, koji navlaš prihod obćine nije unesao u račune, ima se odsuditi, ma imao on veću tražbinu proti obćini. — Br. 10. str. 626.

Digitized by Google

Sudac iztražitelj mora po § 81 k. p. zatražene po drž. odvjetničtvu predizvide obaviti. — Br. 10. str. 627.
Dva slučaja § 93 k. z. odnosno § 516 k. z. — Dr. St. P. — Br. 11. str. 673.
Javnost kao kriterij predmetnoga učina u § 491 k. z. označenoga prekršaja. — Br. 11. str. 676.
Ad § 181 k. z.: Sve što se povjerava tutoru usljed ovoga njegovoga zvanja, „povjereno mu je usljed posebna poglavarstvena naloga". — Br. 11. 677.
Za zločinstvo javnoga nasilja III slučaja nezahtieva se da pogibeljna prietnja mora biti kadra zadati temeljita straha. — J. Galjer. Br. 12. str. 719.
K §§ 171 i 183 k. z. Tko uzme stvari iz spremice zaključane te povjerene bez ključa počinitelju, kriv je kradje. — Br. 12. str. 721.
Braća su bližnji rodjaci. — V. Smit. Br. 12. str. 722.
Zločinstvo javnoga nasilja po § 81. k. z. počinjeno proti egipatskomu stražaru na egipatskom zemljištu. — Br. 12. str. 723.

E. Upravno.

Izborno pravo ug. željezničkih činovnika. — Br. 3. str. 204.
Jeli druga alineja čl. 3 tem. drž. zak. od 21. prosinca 1867 itd. — Br. 4. str. 282.
Samo oni bližnji rodjaci svećenika umrloga ab intestato mogu tražiti trećinu pripadajuću ubogim, koji zaista živu u siromaštvu. — Br. 5. strana 348.
Oprost od sgradarine, podieljen prosjačkim redovom u Dalmaciji itd. — Br. 6. str. 418.
Izgon supruge, živuće u bračnoj zajednici sa svojim suprugom itd. — Br. 6. str. 419.
Pobiranje pristojbe od svjetionika spada medju one trgovačke poslove s kojimi se po zakonu od 21. prosinca1867 ima postupati — itd Br. 8. str. 533.

III. Zakoni, osnove zakona, naredbe i propisi.

O k r u ž n i c e kr. hrv.-slav.-dalm. banskoga stola. — Br. 4. str. 283; br. 5. str. 351 i br. 6. str. 423.
O s n o v a z a k o n a, kojom se privremeno dokidaju neke ustanove zakona o vlasti sudačkoj i zakon o karnostnoj odgovornosti sudaca itd. zajedno sa o b r a z l o ž e n j e m kr. vladnoga odjela za pravosudje. — Br. 7. str. 479.
Okružnica kr. banskoga stola od 9. srpnja 1884 br. 16241. Br. 9. str. 582.
Osnova zakona o povremenoj obustavi porotnoga suda. — Br. 12. str. 696.

IV. Razlikosti.

Spomenica sinjske občine. — Br. 1. str. 67.
Predavanje novih gruntovnih uložaka kr. kotar. sudovom. — Br. 2. str. 141; br. 10. str. 628.

Digitized by Google

Vršenje kaznenoga pravosudja u Ugarskoj. — Od T. Br. 3. str. 213.
Popis poreznih občina, za koje su sastavljeni gruntovni uložci. — Br. 5. str. 349.

V. Književnost.

Pomoćnik za javnu upravu itd. — Prof. dr. I. P. Br. 1. str. 63.
Popis žiteljstva i stoke od 31. prosinca 1880. itd. — Prof. dr. Fran Vrbanić. Br. 2. str. 133.
Mjenbeni zakon. Tumač zak. čl. XXVII. 1876. zajed. hrvat. ug. sabora itd. — Dr. Vil. Winter. Br. 12. str. 725.

VI. Viestnik.

U svakom broju Mjesečnika priobćene su pod ovim naslovom pomanje viesti, koje zanimaju pravničke krugove kao: pojavi na polju pravno-literarnom, viesti tičuće se pravničkoga družtva, imenovanja, premještenja i umirovljenja činovnika itd.

Digitized by Google

O jurističkoj naravi zadruge.

Napisao dr. F. J. Spevec.

I. Narav, biće mnogih instituta sredovječnoga prava spoznala je tek uznapredovala znanost, pravna teorija, prem — što i jedva treba izticati — nije ona tih instituta stvorila, nisu oni ništa umjetna, njezinim produktom, već tako stari, kao što i sami životni odnošaji, koji su podlogom tim institutom. Nu dočim se u starije vrieme malo brinulo za to, a nije bilo tomu većinom ni praktične potrebe, da se ti odnošaji juristički konštruiraju, nastoji novija znanost svesti razne životne odnošaje u stalne juristične kategorije, podvrći ih uniformirajućemu pravilu ter pronaći jedinstveni princip, koj vlada njimi.

Zadruga bijaše predmetom dosta obilnih razprava u literaturi, no neizpitivahu one same naravi, samog pojma zadruge, već ili risahu faktične samo odnošaje, ne nastojeć ih juristički konštruirati, ili se gubljahu u polemici bilo za, bilo proti zadrugam odnosno pojedinim nazorom o zadrugah. Ovamo spadaju imenito mnogi oni članci, sadržani u gospodarskom listu od god. 1850 - 1864[1]; zatim razni zaključci skupština gospodarskoga družtva hrv.-slav., ko što i oni gospodarskih podružnica, medju kojimi se jedini zaključak gospodarske podružnice dugoselske od 30. siečnja 1862 izjavljuje donekle o pojmu zadruge veleć, da zadruga nije ništa drugo, nego zajednica u smislu § 839 o. g. z., jer gdje dielovi nisu opredieljeni, ondje se drži, da su svi jednaki.[2] Misao ova o neopredieljenosti dielova korektnom je, kako ćemo niže vidjeti.

[1] naročito od Franje Žužla gorljivoga toga branioca zadružnog života (br. 13—21 god. 1856).

[2] v. Gosp. list navedene godine

Digitized by Google

Drugi pisci, u koliko se i izjavljuju o naravi zadruge, čine to većom ili manjom nejasnosti, nekom neodlučnosti.

Utješenoviću[3] nije jasna narav zadruge, prem ne spada on u juriste cjepidlačare, čijemu nesudjelovanju pripisuje Utješenović[4] okolnost onu, što se je idea zadruga u biloj Krajini shvatila korektno. Uz nekoliko fraza uzporedjuje zadruge akcionarnomu družtvu[5], drugda opet zove zadrugare „rechtliche Miteigenthümer und wirkliche Mitnutzniesser“,[6] „eine wirkliche kleine Gemeinde“, a opet „das Hauskommunionsgut ist nicht niemands, sondern eines jeden Hausgenossen Gut“.[7]

Ivić smatra zadrugu juristićkom osobom, korporacijom.[8]

Bogišiću[9] nije takodjer jasna juristička narav zadruge, zato i veli,[10] „da nam, koji smo naučni na juridičke pojmove tudje obitelji, nije lako od prve shvatiti unutrašnju narav te sveze“. Toj nejasnosti odgovaraju i druga mjesta, tako veli:[11] Stežer je kao condominium ne samo sadanjijeh članova obitelji, nego i budućijeh, a pojedinci nisu nego kao po redu dolazeći uživaoci toga stežera“. Ako je stežer condominium zadrugara, onda su

---

[3] Die Hauskommunionen der Südslaven.

[4] cit. str. 32.

[5] ib. str. 53.

[6] str. 116.

[7] ibid. Osim toga pisano je djelo na mnogih mjestih tonom nedostojnim znanosti pače vriedjajućim kadšto pristojnost. Gdjegod se pruža piscu sgoda, ističe neku čudnu mržnju napram pravnikom, pače i malo uvažavanje škola, kako se dade zaključiti iz onoga triumfa, kojim navodi „salamonski“ odgovor srbskoga primata: „a što su vaše knjige, ta od knjige starija je glava (str. 52.) Nekorektne ustanove srbskog zakona o zadrugah zove ironički „učenimi“ (str. 48. opazka i str. 50.), iz tih ustanova da se dade zaključiti, ter imadu u Srbiji takodjer „doctores utriusque juris“. Učeno i nekorektno on identificira. Mjesto da nastoji pojedine ustanove dovesti u savez ter iztaknuti, s koga stanovišta polaze one prosudjujuć zadrugu i prikazati to stanovište nesuglasnim sa životom, misli, da je rekao dovoljno, nazvav ih učenimi. Utješenović, kao poznavalac zadružnoga života imao je pravo uzeti instituciju tu u obranu proti neopravdanim napadajem, ali je kriva misao, provirujuć iz cieloga mu načina pisanja, kao da izučeni pravnici nisu sposobni za spoznaju sličnih odnošaja. Sr. takodjer na str. 50 „ranzige Gelehrten-Sauce“, „bis an den Himmel reichender modern-jurist Cylinderhut“ itd.

[8] Die Hauskommunione str. 54. i 65. toč. 5.

[9] Književnik, treći tečaj sv. 1—3.

[10] cit. I. str 21.

[11] ib. str. 30.

Digitized by Google

oni vlastnici svaki svoga diela, a ne uživaoci, ako li ovo, ne može se govoriti o kondominiju, pak si i B. pomaže česticom „kao". Nadalje na drugom mjestu[12] veli: „Što se stožera zadružnoga tiče, taj nije samo svojina sadanjih zadrugara nego i budućih, tako da pojedinci nisu skoro nego uživaoci kućnoga imetka — ovaj ostaje vazda ujedno, kako što ostaje i familija kao persona juridica dok se god neiztraži, a samo se pojedinci mjenjaju". Tuj se odlučio B. zadrugu nazvati juristićkom osobom, al onda nije stožer svojinom ni sadanjih ni budućih članova, niti nisu oni tek „skoro uživaoci"; nadalje onda nije izpravno, što se nešto dalje[13] navodi zadruga medju zajednicami.

Dr. Špun kao izviestitelj zakonodavnog odbora reče u 57. saborskoj sjednici god. 1874. (12. siečnja). „Sustav zadružni temelji se na misli, da je skup više osoba zajedno vlastnikom stanovite imovine, isto tako da svi posjeduju sve, a nijedan da nerazpolaže sám bez privole svih." Nadalje reče, da zadrugar „u strogom smislu ne ima osobnosti pravne, jer ovu imade skup zadrugara t. j. imade abstraktnu osobnost".

Dr. Makanec prigovori u istoj sjednici Špunu, da on smatra zadruge kao suvlastničtvo, zajednicu, a to da je krivo, jer se prikazuje ona više kao korporacija, buduć su zadrugari sudionici uživanja, a ne prava vlastnosti. Na to će opet Špun Makancu, da ga je krivo shvatio kad tvrdi, ter on smatra zadrugu suvlastničtvom, veli bo se jasno u izvieśću, da se zadruga razlikuje od suvlastničtva, da je zadrugarsko vlastničtvo svih na sve, gdje su svi vlastnici svega.

Jireček[14] govori o zadruzi: „Zádruha jihoslovanská .... jest spolek osob, jenž jsouce svazkem příbuzenstva spojeny, společný statek maji a pod starostou voleným žijíce do spolku pracují a společně chlebí".[15] Nadalje identifikujuć zadrugu s rodom u obće, nazivlje ju „jednotou rodu",[16] a glede imovine veli:

[12] cit. III. str. 442.
[13] str. 451.
[14] Slovanské právo v Čehách a na Moravě.
[15] cit. I. str. 66.
[16] str. 154.

Digitized by Google

statek rodový t. j. dědina . . . . . náležel netoliko přitomným členům rodu (obecným), ale i budoucim (potomkům);[17] zatim: „rodina nebyla — než měnícím — se poživatelem tohoto stežeru“.[18] „Dědina byla stále trvajíci, rod se měnil, totiž členové rodu do životů svých jí uživali.[19] S tim se ne slaže, što veli dalje:[20] Členům slušelo kromě práva dědického (vlastnického) také i právo majetnické“.

Leontović u svom djelu: „Drevnee horvato-dalmat. zakonodat“ smatra raznimi sgodami zadrugu juristićkom osobom.[21]

Zigel[22] govoreć ob obiteljskoj svezi,[23] luči ju ko što kod starih Srba tako i kod Slavena u obće u dvie vrsti: obitelj i obiteljsku obćinu. Obiteljskom obćinom smatra skup osoba živućih zajedno pod autoritetom osnovanim ne na porieklu, već suglasju, izboru.[24] O juristićkoj se naravi te obiteljske obćine neizjavljuje. Nu govoreć o raznih vrstih imovine, veli: „Dědina drevnih Slavjan, kak i stežer niněšnih južnih Slavjan, bila nedvižimim iměnïem cěloi semeínoi obštini, obštim dostojaniem ne tolko nastojaštih, no i buduštih členov eja“;[25] nu malo dalje zove „kukju“ kao opreku pokretnina „condominium cěloi semeinoi obštini ili semьi; isto tako na drugom mjestu[26] označuje zajedničku imovinu kao kondominium“. Nadalje opet: Takim obrazom baština oboznačaet nedvižimoe imuštestvo, po naslědstvu perešedšee k nastojaštemu vladělcu; po togdašnim ponjatijam ona bila sobstvenostiju roda, kak juridičeskago lica; v danoe vremja živuštee pokolěnie tolko polzovalos eju, imenno eja plodami“.[27]

U ruskoj literaturi razpravljalo se o zadruzi imenito prigodom poznatoga priepora o tom, da li se organizacija javnoga

[17] str. 155.
[18] str. 67.
[19] str. 155.
[20] str. 156.
[21] n. p. str. 140. v. i str. 108, 109.
[22] Zakonik Stepana Dušana.
[23] cit. str. 4. i sl.
[24] str. 8.
[25] str. 176.
[26] str. 188.
[27] str. 179.

Digitized by Google

života Slavena, napose Rusa, osnivala na lokalnih ili rodovnih svezah.[28]

Tom sgodom izrečeno je mnogo raznih nazora o zadruzi, ne tičućih se doduše same jurističke naravi, nu i koliko se odnose na pojam zadruge, nazori su ti većinom krivi.

Laveleye[29] smatra takodjer zadrugu jurističkom osobom. Toliko o nazorih, zastupanih u literaturi. Zakonodavnim putem stadoše se uredjivati zadruge tek u novije doba, pa kako juristička konstrukcija nije poslom zakonodavca,[30] sadanji se zadružni zakon njom niti nebavi, dočim zak. čl. IV. 1870 opredjeljujuć pojam zadruge proglašuje ju zajednicom, a zadružnu imovinu zajedničkom svim članovom.[31]

II. Glede prava na zadružnu imovinu konkurira više ovlaštenika, vlastnost na toj imovini moguća je samo jedna,[32] odatle sliedi, da ta vlastnost ili pripada svakomu ovlašteniku podpuno ili nepripada nijednomu od njih; u prvom slučaju nastaje suvlastnost, u drugom dolazimo do jurističke osobe. Pak u istinu shvaća se, kako vidjesmo, zadruga pretežito jurističkom osobom. Tomu se nije u ostalom čuditi, uvaži li se upravo podpuno pomanjkanje podataka ob ustroju zadruge u samih pravnih vrelih, a s druge strane ona velika ljubav starije teorije napram jurističkoj osobi, usljed koje se govorilo ob ovoj i ondje, gdje postojaše u istinu samo odnošaj suvlastnosti.[33]

Medjutim pristaše jurističke osobe kod zadruge neizjavljuju se pobliže o konštrukciji te osobe: jedni ju zovu doduše korporacijom, i tuj predpolažemo, da razumievaju korporaciju u

---

[28] Dobar pregled mnogih u tom pogledu nazora pruža Samokvasov: Istorija russkago prava. I. glava 1. i 2., čijimi se izvatci i mi služimo, ne imajući pri ruci svih onih nauka u izvoru.

[29] de la propriété et ses formes primitives, poglavje o zadruzi.

[30] v. s tom Ihering: Geist d. r. R. II. 355.

[31] § 1 i 4.

[32] zadružna imovina smatra se u svakom pogledu kao jedno dobro, veli § 4 zak. čl. IV. 1870.

[33] v. Vangerov: Pand. I. § 54 opaz. i Unger: Sistem I. § 42.[18] i 67.[18]

[34] kao novi, od fizičnih osoba posve neovisni, njim tudji subjekt, naproti nauci, koju zastupa Ihering, Barou, Böhlau, Zittelman, Bolze, Brinz, Demelius i dr.

Digitized by Google

smislu vladajuće nauke,[34] po drugih usuprot nije tako jasno, čemu pripisuju svojstvo subjekta, što se personificira. Bilo medjutim tomu kako da bilo, smatrajuć zadrugu jurističkom osobom svagda tvrde odjeljenost zadružne imovine u pogledu pravnog subjektiviteta od zadrugara, ter ova ili pripada idealnomu, od zadrugara različitomu subjektu, ili postoji samostalno, bez subjekta, služeć opredjeljenoj svrsi, ili pako sama imovina personae vice fungitur. Nu nijedno od toga nije izpravno. Prije svega nepostoji nikakova potreba stvarati za razjašnjaj zadružnih odnošaja umjetni subjekt; zadruga bo nije pravnim odnošajem, kod kojega bi postojala prava i dužnosti bez spoja s ljudskim individuom kao svojim nosiocem, bez subjekta u obće, ter bismo nećemo li dopustiti, da existiraju i bez subjekta, morali taj tek tražiti, a nalazili bismo ga u fingiranoj, umjetno stvorenoj osobi nije od potrebe uticati se tek „tehničkomu tomu inštrumentu, da se neopredjeljenost subjekta učini neštetnom“ (Ihering). Svakako bi se fikcija ta mogla odnositi jedino na imovinsko-pravne odnošaje zadruge, nu ni glede imovine ne bi bila ona izpravnom.

Subjektom zadružne imovine jest zadruga kao skup, zajednica svih ovlaštenika, koja zajednica nije od njih različita, nije njihov produkt, već samo svota. Zadruga nije idealnim subjektom sposebnimi, samostalnimi svrhami i interesi u opreci napram interesom pojedinih zadrugara, već je tako tjesna zajednica više osoba, da se prikazuje ona napram vanjštini kao jedan subjekt, ali subjekt taj samo je sastavljen od više ovlaštenika, a a nije novom, od njih različitom osobom. Zadrugara nemožemo smatrati članovi samostalnog, višeg organizma, već samo dionici zajedničkih im medjusobno pravnih odnošaja; oni su sami nosioci tih odnošaja, sami subjekti zadružne imovine; njihovo pravo na zadružnu imovinu jest vlastnost, a ne možda samo stvarno pravo na tudjoj stvari, koja bi se nalazila u vlastnosti jurističke, od njih različite osobe, niti se može reći, da je ovlaštenost pojedinaca na žadružnu imovinu izražena samo u novčanoj vriednosti ili da ona sastoji u pukom pridržaju tražbine proti zadružnoj imovini. Vlastnost zadružne imovine, pravo razpoložbe, i njezino uživanje, nije odieljeno; zadrugari bili su si vazda sviestni, da su oni pravi vlastnici zadružne imovine, ne samo

Digitized by Google

uživaoci; svagda su mogli zajedno razpolagati samom substancijom zadružne imovine, nestoji dakle ona toliko naglašivana neovisnost zadružne imovine od ovlaštenika; ne ima po tom smisla smatrati subjektom nekoga drugoga, nego same zadrugare kao što se ne može ni reći, da je zadružna imovina faktično bez subjekta, no u pravnom pogledu da se postupa š njom, kao da u istinu pripada nekomu subjektu. Tvrdnja, da imovina pripada ne samo sadanjim nego i budućim članovom, ili smatra subjektom idealno jedinstvo svih sadanjih i budućih članova, ili nazrieva u tom neku zakladu; nu kao što već ta okolnost, što se subjektom smatraju i budući članovi, pokazuje, da ne može u ovom slučaju biti govora o pravoj jedinstvenoj volji subjekta, da svi ti članovi ne stupaju nikada napram imovini kao jedinstvo tako je s druge strane jasno, da sadanji članovi svojom razpoložbom nebi mogli — kod istinitosti one tvrdnje — oteti imovine budućim, pak ipak svagda su svi sporazumno mogli razpolagati imovinom, mogli dokinuti zajednicu, ne obziruć se na moguće buduće članove.

Prvobitno, dok je zadrugarom bilo sve zajedničko, dok pojedinci nisu imali nikakovih posebnih sfera, posebnih interesa, nije se mogla u ničem pokazivati opreka medju njimi i cielosti nije bilo interesa cielosti, koj ne bi bio neposredno i njihovim interesom i obratno. Kasnije mogle su nastati uredbe, koje su odjelbom imovine cielosti od ostale imovine zadrugara mogle voditi do istih praktičnih rezultata kao kod jurističke osobe. Ali uza sve to ne postane zadružna imovina nikada samostalnom već ostade uviek imovinom zadrugara; uredbe one izazove potreba, da se luče pravni odnošaji zadrugara napram zadruzi od inakih njihovih privatnih odnošaja, nu tim nije učinjena zadruga posebnim pravnim subjektom, subjektom su sami zadrugari, a ne tek možda organom ili zastupnikom ili samo vanjskom manifestacijom idealnog, od njih različitog subjekta.

III. Zaniekav zadruzi karakter jurističke osobe i označiv same žadrugare vlastnici zadružne imovine, to, budući ih imade više, kojim jedna ta vlastnost pripada, postoji medju njimi imovinska zajednica, communio. Tim nije medjutim niti iztaknuta

Digitized by Google

onolika opreka medju obie forme zajedničke vlastnosti, kao: patrimonium universitatis ter communio i za slavensko pravo, kakova postoji u pravu rimskom, niti je rečeno, da u zadruzi postoji u svem baš onaki odnošaj, kakav i kod obične suvlastnosti. Ako i jesu imovinski odnošaji zadrugara iste juristićke naravi, kakove i oni kod suvlastnosti, to medju položajem zadrugara i onim običnih suvlastnika nalazimo u pojedinosti važnih razlika. —

Pojedini pravni instituti, razvili se kod raznih naroda, ako se i osnivaju na obćenitom pravilu, na zajedničkoj idei, razvijahu se prema potrebam, odnošajem života dotičnoga naroda, odatle nastadoše osobine tih inštituta u pravu jednog napram pravu drugog naroda. Napusti li se, prosudjujuć te inštitute ono, što je obćenito, ter sva važnost polaže samo na ono, što je posebnoga, tad se lahko proglašuju osobine samostalnim inštitutom, kakova da neima u nijednom drugom pravu. Sa sličnoga, jednostranoga stanovišta prosudjivaše se mnogo puta i inštitucija zadruga, koja se doduše razvi imenito u južnih Slavena uz mnoge osobine, ali temeljna joj misao nebijaše nipošto izključivom vlastitosti Slavena.[35] Iz samoga pojma vlastnosti nikako nesliedi da je suvlastnost moguća ili samo onakova, kakova se razvi u pravu rimskom ili nikakova, tako da gdje imademo odnošaj, koj se neslaže na vlas s rimsko-pravnim, moramo u mah konstruirati novi inštitut. Kao što u srednjem vieku nije bilo čvrstih jedinstvenih pravila, tako ni u modernom pravu nije suvlastnost jednoličnim posvuda inštitutom, za koj bi vriedila stalna, nepromjenljiva pravila, već nam se prikazuje u raznoj slici bilo prema objektu, bilo prema osobnim odnošajem: sad bo pripada imovina više osobam, koje nestoje medjusobno u nikakovoj pobližoj svezi, sad su opet suvlastnici uže spojeni, ter dokinuće zajednice učinjeno ovisnim od raznih uvjeta ili i zabranjeno.

Pravo bo suvlastnosti dopušta modifikacija, kakovih nepoznavaše rimsko pravo, ali koje se neprotive njegovomu pojmu, pa takovih modifikacija susretamo u slavenskom pravu ko što

[35] Sr. navedeno djelo Laveley-ovo nadopunjeno Bücherom.

Digitized by Google

kod zadruga, tako i kod drugih odnošaja tim laglje, što ono momenta izključivosti ne naglasuje u onolikoj mjeri, kolikom čini to pravo rimsko, za koje se u ostalom baš glede suvlastnosti izključivost ta često prećeruje.[36]

Nadalje je slavenskomu pravu zajednica običnija, milija, nego pravu rimskomu, gdje se smatra ona kao neko iznimno stanje, koje se imade što prije pretvoriti u samovlastnost pojedinaca, tako da se ugovor, izključujuć diobu, ni nedopušta. Slavensko pravo poznavaše uz zadruge i jednostavnu suvlastnost, odnošaje, za čije prosudjivanje dotječu obćenita pravila, kakova se razviše u rimskom pravu. Napram toj jednostavnoj suvlastnosti prikazuju nam se imovinsko-pravni odnošaji zadrugara u mnogom modificiranimi, razlogom pako tim modifikacijam poglavito je ona naravno-ćudoredna sveza, kojom su vezani medjusobno zadrugari, i koja čini zadrugu mnogo intimnijom zajednicom, nego je obična suvlastnost. Zadruga naime nije pukom imovinskom zajednicom, stvarno-pravni sadržaj neizcrpljuje prav nih odnošaja zadrugara, oni bo stoje u svezi i mimo objekta: medju njimi postoji z a j e d n i c a ž i v o t a. Kod jednostavne suvlastnosti stupa pravilno u odnošaj napram objektu više osoba, ne stojećih medjusobno u nikakovoj inoj svezi, ili je ona za odnošaj njihov napram objektu irelevantna; za nastali tim odnošaj mjerodavna je samo okolnost ta, što isti objekt pripada više osobam; s toga se nastala tim zajednička sfera razpada u nutarnjosti na više odjeljenih, individualnih sfera, stojećih u dodiru samo po svom odnošaju napram istom objektu. Usuprot kod zadruge imademo već unapred — ne tek odnošajem napram istom objektu — medjusobno spojenih osoba, i ta njihova sveza upliva na sve pravne odnošaje zajednice, modifikujuć i stvarnopravne; usljed te sveze sdruženi su zadrugari medjušobno tako tjesno, da se napram vanjštini prikazuju kao jedinstvo, a u nutarnjosti potiskuje volju pojedinca u mnogom volja cielosti, koja volja nije voljom posebnog, od skupa zadrugara odieljenog

[36] v. Steinlechner: das Wesen der juriscommunion et juris quasicommunio I. § 35.

Digitized by Google

subjekta, već od čvrstog i trajnog spoja individualnih volja nastala volja zajednice. Čvrstoća obiteljske, rodbinske sveze ter njom rodjena zajednica života odlučujućim je mjerodavnim principom za imovinsko-pravne odnošaje, ona je prius, nije tek posljedicom spoja objektom, niti ne nastaje istom povodom toga spoja, već je ona uzrokom, a zajednica imovinskih prava samo posljedicom, Dok življaše u bliže rodbine nenarušeno čuvstvo zajedinstva, nastajaše zadružna sveza samom eksistencijom te rodbine, nije se ona osnivala posebnim aktom, možda ugovorom. S toga, spane li zadruga na jednu samo obitelj, čim se umnože članovi ove, nastaje zadružna zajednica sama sobom, kako još danas svjedoči glas iz Slavonije,[37] s toga dobro veli poznavalac zadružnoga života iz Djakova, da „i u samoj inokosnoj obitelji leži korjen budućoj zadruzi.“[38]

Kako sam spoj imovinom ne može nikada roditi onako intimne zajednice, kakovom je zadruga, pokazuje nam uz slučaje obične suvlastnosti i okolnost ona, što ni medju samimi bilimi zadrugari, predomisle li se oni nakon diobe i opet spoje, ne nastaje više zajednica poput prijašnje prirodjene. Prijašnje čuvstvo zajedinstva ne uzpostavlja se tim, pak ako se i sdružuju s vanjskih povoda, s nužde, ostaje ta zajednica razklimanom i netraje dugo. „Razlomljena proja ne može se sastaviti“, naglašuje izvjestilac iz Srbije[39] obzirom na takov opetovani spoj, a onaj iz Dalmacije[40] veli: „ali bi bolje bilo, kad do toga dodje, da se u mah podiele, nego da jedno na drugo mrzi i reži, jer ne rade poslije ni kao za sebe, ni kao za svoje, već sve preko volje“. Zadruga nije ništa drugo nego raširena obitelj, ona nasta naravnim načinom od same obitelji, dočim nekoliko, više ili manje generacija ostade u zajednici; medju obitelji i zadrugom ne postoji opreka u onom smislu, da bi obitelj bila produktom same naravi, a zadruga možda ugovora. Kriva je s toga nauka

[37] Sbornik običaja, odgovor iz Orijovca na pit. 1.
[38] ibid.
[39] cit. pit. 134. odgovor iz Šabca.
[40] ib. Cet.

Digitized by Google

Leontovićeva,[41] kad on rodbinskoj svezi kod zadruge pripisuje tek nuzgredni, drugotni znamen, kad je nesmatra institucijom rodovnom, već asocijacijom poljodjelskom, identificira ju s vrvi ruskom i onom poljičkoga statuta, držeć ju kao obiteljsku općinu (semejnaja obština) prelazom od čisto rodovne organizacije družtvenoga života k organizaciji čisto teritorijalnoj. Isti u bitnosti nazor zastupa i Bestužev-Rjumin u svojoj povjesti ruskoga naroda,[42] smatrajuć takodjer zadrugu obiteljskom općinom i sravnjujuć ju sa staropoljskim opolem. Što bi imala značiti ta obiteljska općina, nije jasno; jer kako po nauci toj srodstvo medju članovi te općine nije bitnom potrebštinom, ne ima ni interesa, nazivati ju obiteljskom, tim manje, što može ona obuhvaćati i nerodjaka, na što Bestužev-Rjumin polaže osobitu važnost. Prispodoba zadruge s vrvi pokazuje nepoznavanje životne one zajednice, u kojoj zivu zadrugari, a u koliko se priznaje zajednica, krivo se shvaća njezin temelj, kad joj se postanak svodi na ugovor. Izrične, po opredieljenoj osnovi stvorene organizacije nepoznate su staroj dobi u obće, pa tako nastade i zadruga slobodnim, prirodjenim razvojem života, a veoma sgodno naglašuje profesor Smičiklas u svojoj povjesti (I. str. 133.) temeljnom misli kod zadruga onu o svojoj krvi. Ne samo jako čuvstvo rodbinske sveze nego i svi družtveni odnošaji nukahu bližu rodbinu na što tjesniju zajednicu života, u nju stupaše bliža rodbina već samim početkom, ona bijaše najnaravnijim, s toga sobom se razumjevajućim načinom života, koj u bitnost susrećemo i kod mnogih drugih naroda, i čiju korist pokazuje toli dugo se uzčuvala ljubav napram zadružnom životu u južnih Slavena; ona najbolje odgovaraše prvobitnomu pravu, „zakonu viekoživnih bogova". Ulomak rukopisa zelenogorskog jasno nam pokazuje zajednicu kao pravilan način života medju bližom rodbinom bilo još u doba svoga postanka, bilo kao sliku obiteljskoga života starije dobe, za kojom on vapi isto onako, kao

[41] „o značenii vervi sravnitelno s zadrugoju jugozapadnih Slavjan" u Žurn. min. nar. prosv. god. 1867. 4.; i „zadružno obštinij harakter političeskago bita drevnei Rossii" ib. 1874.

[42] sv. I. glava prva III.

Digitized by Google

što se žalio i žali i kod nas razpad zadružnoga života. Nije ta zajednica tvorbom umjetnom, već zajednicom prirodjenom, kakva je najviše odgovarala tadanjemu stanju, pa kao što se kod nas smatralo i sramotom i nesrećom, kad se stala zadruga dieliti, tako se i u Českoj napad Hrudošev na dosadanju instituciju držao pojavom neobičnim, pojavom, s koga se tadanje, starim običajem odano družtvo tako razgnjevilo, ter je pjesnik Libušina suda mislio, da će ogorčenost tu orisati najbolje, prikaže li i samu Vltavu uzburkanom radi toga i lastavicu naričuću nadatim. Svi nam podatci svjedoče, da se nekom boli — i negovoreć ob odporu — susretao svaki narušaj zadružne sveze, stare te, od otaca namrle uredbe, a ne bi je bio narod branio onolikom žilavosti, da su ju tek pojedinci stvarali. S toga se smatralo samo iznimkom izazvanom osobitimi okolnostmi, dokinuće zajednice, s toga Libuša proglašuje, da zakonu viekoživnih bogova odgovara najprije zajednica, a tek eventualno dioba, ter suglasno s tim starim zakonom zaključi većina Libušom sazvanih sudaca: „Budeta im oba vjedno vlasti". Čim dalje sižemo u staro doba, tim pravilnijom, tim čvršćom nalazimo zajednicu, a položaj, pravo pojedinca samo izljevom njegovoga članstva te zajednice, a ne kao samostalnu individualnu sferu, što je plodom kasnijeg tek razvoja. Nije prema tomu izpravno, kad Leontović i Bestušev-Rjumin poriču zadruzi prvobitnost, smatrajuć ju tek drugom formom političkoga života, nastalom iza organizacije rodovne. Izpravnim je kod toga samo to, što se zadruga ne identificira s rodom, kako to čine neki pisci.[43] Rod i zadruga nije jedno te isto. Moguće je doduše, da cieli rod, imenito gdje nije velik, žive život zadružni, ali nisu to pojmovi identični. Kao što je bilo rodova ondje, gdje ne bje zadruga, tako je i unutar istoga roda moglo biti više zadruga. Dočim zadrugari živu u podpunoj zajednici života, veže članove roda, ne živu li kao zadrugari, samo uspomena na zajedničkoga praoca, nose isto ime i vrše kao takovi stanovita prava i duž-

[43] n. p. Solovjev kod Samokvasova cit. str. 129. op. 130. Jireček cit. I. str. 66., 154. i dr.

Digitized by Google

nosti, tako da rodbinska sveza ni ondje, gdje ne žive rodbina u zadruzi, nije bila lih ćudoredne naravi, već u mnogom pogledu relevantnom i na polju prava, privatnog kao što i javnog. Rod je mogao obuhvaćati mnogo generacija, pak ga u starije doba ni nenalazimo ograničenim na opredieljene stepene srodstva, odatle i obćeniti navodi: bližnji, bližika; nu čim veći obseg, tim laglje unutar velike te ukupine izticanje manjih krugova, manjih zajednica, čiji članovi stoje u tjesnijoj svezi, nego je sveza lih rodbinska, pak uživaju s toga posebna prava i neke prednosti napram onim, s kojimi ih veže samo rodbinski vez, a da ipak nije ni ovaj izgubio na polju prava svake važnosti.

IV. Naravno-ćudorednom svezom, što spaja zadrugare, tim „tiesnim i ljubavnim odnošajem", kako označuje tu svezu glas iz Srbije,[44] modifikovani su njihovi imovinsko-pravni odnošaji napram onim, kakove nalazimo kod obične suvlastnosti. Jednom od najvažnijih modifikacija jest pomanjkanje intelektualnih dielova u onom smislu, onako jasno barem u idei označenih, kao što to biva obično kod jednostavne suvlastnosti. Rimskopravna suvlastnost pravilno je suvlastnost s idealnimi dielovi, ali bitnijom, nego dio, je za suvlastnost zajednica, jer dočim bez zajednice ne ima suvlastnosti, može je biti bez dielova. Primjer takove imovinske zajednice bez dielova nalazimo u zadruzi, imovinska bo zajednica izljevom je ovdje druge, više zajednice, zajednice života u obće, u kojoj živu zadrugari, i koja čini opredielbu diela poput onog kod rimsko-pravne suvlastnosti nepotrebnom. Ovlaštenost naime pojedinog zadrugara ne prikazuje nam se kao pravo na idealnom dielu, već je ta ovlaštenost u svom odnošaju napram pravu ostalih suzadrugara više ili manje neopredieljena, nije fiksirana, tako da je samo pravo cielosti, pravo ciele zadruge napram vanjštini točno označeno, dočim se medjusobni odnošaji zadrugara u nutarnjosti ne ravnaju po točno označenom mjerilu, već je prepušteno to medjusobnom sporazumku, ljubavi, potrebi itd. Intelektualna dioba jest diobom

[44] Sbornik obićaja pit. 6. Ro. Az.

Digitized by Google

samo na oko, prividna ta dioba negacijom je doduše realne diobe same stvari, ali je s druge strane refleksom faktične diobe, ono pako, što je faktično podieljeno, jest kod obične suvlastnosti pravilno ekonomička korist zajedničkoga objekta. (Windscheid, Steinlechner). Intelektualni dio eksistira tek u misli, on je samo mjerilom, po kojem pripada ovlaštenikom korist od stvari; on nije dielom ni stvari ni prava, već je dielom, po kom se ravnaju suvlastnici u porabi i uživanju zajedničkog objekta, u dohodku i trošku, i prema komu provesti će se jednom dioba. Nu baš toga mjerila mi u pravoj, podpunoj zadruzi neimamo, jer se uzpostavlja ono tek, kad se kani dieliti; niti koristi, plodovi nisu faktično podieljene, ne nalazimo dakle intelektualnih dielova poput onih kod obične suvlastnosti, gdje se oni faktično manifestiraju u odgovarajućem im iznosu koristi. Ta okolnost medjutim ne samo ne negira zadrugarovog prava, već mu ne mienja ni naravi; pojmu bo suvlastnosti ne protivi se, da se ovlaštenost pojedinca na zajednički objekt označuje inim načinom. nego li je kvota. Mjerilom, po kojem uživa pojedinac zadrugar koristi, u pravoj je zadruzi osobna potreba, s toga kad n. pr. zajednički jedu kod istog stola, često iz iste zdjele, jede svako prema potrebi, a nije mu možda označena mjera, dokle smije jesti; dok se peče za sve isti hljeb, daje se svakomu prema potrebi, isto tako nabavlja svakomu obuća i odielo[45] itd. U pravoj se zadruzi po tom odjeljenost prava pojedinčeva ne ističe ničim, sve im je zajedničko, medju njimi postoji ne samo zajednica obzirom na ovu ili onu vrst imovine, već zajednica života u obće. Prema tomu oni posjeduju i upravljaju zajednički imovinu, zajednički uživaju plodove, živu ob istom hljebu i griju se kod istog ognjišta. Korist, što ju donosi imovini radinost jednog, svim je zajednička, šteta stiže sve jednako, što ko steče, pripada zajednici. O zajednici života imademo još danas dovoljno viesti, od kojih su dakako domaće najobilatije, al ih ne manjka ni za ostala slavenska prava. Spomenusmo, kako ističe tu zajednicu ulomak rukopisa zelenogorskog, a isto tako ju dobro

[45] sr. § 11—13 zak. čl. IV. 1870.

Digitized by Google

označuje važan za spoznaju starog poljskog prava spomenik: „liber fundationis claustri sanctae Mariae Virginis in Heinrichow“, veleć: „Circa hanc hereditatem (Rathschitz) notandum, quod olim fuerunt quator uterini fratres, qui eam possiderunt, quorum unus vocabatur Supzi, alter Gnenco Woda, tercius Johannes Rsesinik, quartus Cesko. Erant autem Poloni ..... Supzi autem, per se volens habere domicilium, divisit se a fratribus et accepit quartam partem hereditatis pro se, aliis tribus fratribus simul in uno domicilio et pane permanentibus.[46]

Još danas, gdje je čuvstvo zajedinstva mnogo slabije napram onomu prijašnje dobe, uzčuvao se ipak nazor u narodu, da „sve zajednički pripada svim“,[47] da svaki zadrugar imade jednako pravo na skupni, jednaki užitak zadružnog dobra, na uživanje svih koristi i probitaka, što ih zadruga pruža;[48] svaki imade pravo, da bude kućom „hranjen, odjeven i obuven, u koliko to biće kućno dopušta.[49] U zadruzi vlada dakle načelo jednakosti za sve, a ona se provodi prema osobnoj potrebi i inim nutarnjim odnošajem, a ne prema idealnim dielovom. Plodovi i koristi zadružne imovine spravljaju se zajedno, svi zadrugari uživaju ih zajednički, njihov užitak je „skupni“:

„Dok smo zajedno, neka nam je na jedno“.
„Kad na jedno guvno, neka je i u jedan ambar.[50]

Za sve zadrugare peče se isti kruh, gotovi isto jelo, koje uživaju zajedno, kod istog stola.[51], [52] Najprije počinje jesti

---

[46] str. 97, 98.
[47] Sbornik običaja pit 9. Zem.
[48] ib. pit. 27. Lik. i Bed.
[49] ib. pit. 27. Konav.
[50] pit. 34. H. C. B.
[51] str. 77. Stub, Ro. Az., Zem.
[52] Samo ondje, gdje zauzimlju žene u družtvenom životu niži položaj napram mužkarcem, jedu one odieljeno, čim se dakako načelna zajednica života ne mienja. Tako svjedoči glas iz Hercegovine i Crnogore (ib. 70). da nikad ženske ne jedu s mužkimi, nego vazda, pošto mužki dovrše, onda ženske posjedaju na ono, što je preostalo. Kad večeraju mužki, vazda najmladja nevjesta stojke drži zublju luča, ter im svietli, doklengodj večeraju, a kad sjedu ženske, onda svietli najmladja djevojka.

Digitized by Google

kuće gospodar, on lomi hljeb, dieli meso, gibanicu itd.[53] Kao što uživanje hrane, tako je zajedničkim uživanje i ostalih plodova i koristi, nabava odjeće, obuće, brigom je zajedničkom, za koju pravilno skrbi gazda i gazdarica.[54] Zajednica života obuhvaća svekolike odnošaje, u načelu postoji i zajednica stana, ter samo za spavanje, osobito kod umnožane zadruge i za oženjene parove postoje posebne sobe, komore, što dakako ne alterira zajednice, već je to fizička i moralna nužda, na koju je naš ćudoredni narod mnogo pazio. Izraz svoj nalazi zajednica stana imenito u skupnoj sgradi, skupnoj domaćoj kući, koja se kod kajkavaca nazivlje „hiža". Tuj se zadrugari sakupljaju, tuj jedu, razgovaraju, mužkarci tešu luč, a žene predu zimom.[55] Pod hižnim krovom nalazi se često jedna ili više manjih soba, komora, za noćenje imenito oženjenim, ili smočarnica.[56] Kako duboko uvriježeno je u čistoj zadruzi čuvstvo zajedničkoga života, sviedoči ono, što pripovjeda neki poznavalac zadružnoga života za svoju obitelj u Srbiji,[57] po čem da su zadrugari uz plač posluhnuli svoga djeda, ter se podielili, nu djeca im se dugo nisu mogla priučiti, čija je gdje kuća, već danjivahu i noćivahu, gdje ih zateče dan ili noć. Ničim se dakle neiztiče u zadruzi individualna sfera, ni glede samog prava na zadružnu imovinu, ni glede uživanja plodova ni glede stana, pa tako ni u drugom pogledu. Zajednica obuhvaća ne samo gospodarski život, već i osobne, obiteljske odnošaje, ne vriedjajuć ipak ničim morala ne radjajuć nepodobstinami, kakove htjedoše naći u zadruzi ljndi, nepoznavajuć okolnosti ili ih zlobno izkrivljujuć. Kada i kako da se krste djeca, ni o tom ne odlučuje pojedinac, već zajednica, pravilno po gospodarici,[58] isto tako o kumstvu,[59] imenito pako pitanje o ženitbi zadrugara ili udaje zadrugarice predmetom je obćeg viećanja svih zadrugara.[60] Ne samo glede same

[53] str. 43. Ljub. i 41. Rok.
[54] pit. 43.
[55] pit. 31. Stub.
[56] Književnik III. 1. str. 35. na koncu.
[57] ib. 3 str 425.
[58] Sbornik običaja str. 65. Ljek.
[59] ib. str. 82. Zem.
[60] ib. pit. 33.

Digitized by Google

dozvole ženitbe i udaje, nego i glede reda, kojim da se članovi žene ili udavaju, odlučuju zadrugari,[61] nadalje o pitanju, odakle da se ženi zadrugar ili kamo da se uda djevojka, dakle i glede izbora osobe vriedi zajednički sporazumak,[62] za to veli odgovaralac iz Bugarske, da domaćica izabire zadrugarom ili sinovom i unukom nevjeste, a pri udaji djevojaka daje svoje mnienje.[63] Na nekadanju intimnost zajednice spominju nas i nazori, što vladaju još danas u nekih krajevih ob osebunjku, koga doduše zajednica ne izključuje, ali ga u staroj, podpunoj zajednici sigurno nije bilo. Izviestilac iz Rakovca sviedoči u sborniku običaja, da još pred nekoliko godina nije bilo osebunjka, onaj iz Dalmacije tvrdi, da još uviek postoji u narodu misao, ter zadrugar ne smije imati osebunjka, dočim ga drugi Dalmatinac upravo proklinje;[64] nadalje glas iz Hercegovine i Crnogore uvjerava, da pravi i pošteni zadrugar neće imati pri sebi osebunjka, ako neće da postane spram čitave familije bezobrazan:

„Ko u cviet, ko u med, a sve u jedno ulište"
„Gdjegod se krava ćera, doma se teli".

Isto tako odgovor iz Bugarske sviedoči, da ono, što donese žena u zadrugu kao miraz, ostaje joj doduše osebunjkom, ali samo u tom smislu, što prigodom diobe imade muž pravo to zahtjevati, dočim, dok postoji zajednica, uživaju se plodovi zajedno. Na dobit izvan zadruge polaze zadrugari samo dozvolom ostalih, a što privriede, pripada pravilno zadruzi.[65]

2. Iz principa suvlastnosti, kao vlastnosti, koja pripada svakomu ovlašteniku podpuno, sliedi, da se zajedničkom imovinom može razpolagati samo uz sporazumak svih suovlaštenika; proti jednostranoj razpoložbi pojedinca ili više njih pripada svakomu pravo prigovora na temelju njegove vlastnosti, ter uloži li jedan prigovor, ne može se namjeravana razpoložba izvesti: in re pari potiorem causam esse prohibentis constat. To, što sliedi iz

[61] pit. 40.
[62] ib. str. 81. Kon.
[63] ib. str. 65. Ljesk.
[64] pit. 34. Mak. Cet.,
[65] pit. 36. 37.

KNJIŽNICA
Digitized by Google

samog principa suvlastnosti, potvrdjuju takodjer glede odsvoja zadružne imovine svi podatci o zadrugah, slažuć se u tom, da semože ona odsvojiti samo uz obće suglasje svih zadrugara, a viest iz Like uvjerava, da treba privole sve odrasle čeljadi kućne, mužke i ženske, koja su došla do stanja rasudjivanja.[66] Neima dvojbe, da se u starije doba svaki važniji posao obavljao uz obćeniti sporazumak, da se nije poznavala većina glasova, pak i danas još imade viesti iz nekih krajeva, po kojih nije mjerodavnom tamo većina glasova, već jednoglasje, ili odlučuju stariji, uvaženiji članovi, a mladji im se pridružuju, ter tako dolazi do jednoglasja.[67] Posve odgovara principu suvlastnosti, što u tom pogledu navodi u sborniku običaja poznavalac zadružnoga zivota iz Bugarske, veleć, da se odluka stvara jednoglasjem, pak ako samo jedan ne pristane, „riešenja ne biva". No u takovom slučaju „svi se staraju, da ga privole i nagovore: na to se često upotriebljuju i žene i djeca, i rodjaci i tast i mati, da ga sklone saglasju".[68] Iztaknuto pravilo vriedi načelno ne samo za razpoložbu substancijom, nego i za obradjivanje zajedničke imovine, način porabe, upravu, u obće sve čine, tičuće se zajedničke imovine. Nu tim izrečeno je samo načelo, koga ni isto rimsko pravo nije strogo provodilo, ter raznimi modifikacijami odstranjivalo zapletaje:[69] dočim novija prava dopuštaju u raznom obsegu većinu glasova, česa se drže i zadružni zakoni,[70] — koja se većina u ovom slučaju znatno luči od one kod jurističke osobe, — ili se obava stanovitih posala povjerava jednoj osobi ili više njim. Dočim su važniji poslovi pridržani u zadruzi obćemu viećanju: kao razpoložba zadružnom imovinom, način obradjivanja, ženitba, udaja itd,[71] povjerava se obična uprava, obava manjih posala kuće gospodaru. Imenito vršenje eventualnih javnih prava, zastupstvo zadruge

[66] pit. 11.
[67] pit. 32. H. K., Ljub., Ro. Az., Kom.
[68] ibid. Ljesk.
[69] Sr. Rümelin: Theilung der Rechte str. 50.
[70] § 14 zak. čl. IV. 1870., § 7 zak. od 3. ožujka 1874., § 36 Krajiški zak. od 7. svibnja 1850., § 10 zak. od 14. travnja 1880.
[71] v. Sbornik ob. pit. 33.

Digitized by Google

napram trećim osobam iziskuje neku organizaciju, posebnog zastupnika, kao što ističe već rukopis zelenogorski: „vládyku si z roda vyberúce, ký plzně dle v snemy sławny chodí“.

Kuće gospodarom uviek je, može se reći, koga zadrugari postave takovim, pak ako se i nije obavljao izbor naročito, ako i preuzimaše gospodarstvo stariji ili sin bilog gospodara itd., bivaše to s navike, ali s voljom zadrugara; postajaše dotičnik kuće gospodarom, jer ga muče priznavahu, a nije li im se svidjao stavili bi si drugoga.[72] Nije dakle postojala nikakova uredba, po kojoj bi zadrugar, posjedujuć ta i ta svojstva, bio zvan, da bude kuće gospodarom i mimo volje zadrugara. Skup zadrugara ili njihova većina, opravljajuć zajedničke poslove, nedjeluju kao organ različitog od njih, idealnog subjekta, već kao subjekt sam; oni, identični sa samim subjektom, mogu ovlastiti pojedinca na čine za zajednicu, na zastupstvo.

Položaj zastupnika zadruge sličan je onomu korporativnog organa, ali on nam se uviek prikazuje kao subjektivna reprezentacija, a ne kao ustavna ovlast na preduzetak stanovitih funkcija nekog organizma; on nezastupa volje višeg organizma, već je jednostavno zastupnikom dobrovoljno povjerenih mu individualnih volja svojih suovlaštenika: kuće domaćin samo je primus inter pares“.[73]

3) Spomenusmo kao najvažniju modifikaciju kod zadruge pomanjkanje intelektualnih dielova poput onih kod obične suvlastnosti. U općenitoj onoj zajednici života pojedinac je koristi svoga prava uživao prema osobnoj potrebi, nutarnjem odnošaju prema drugim zadrugarom; pak dočim kod jednostavne suvlastnosti može svaki ovlaštenik svojim intelektualnim dielom razpolagati, ne može toga činiti zadrugar bez privole ostalih. Okolnost ta daljom je modifikacijom suvlastnosti, kakovu ona po svôm pojmu dopušta, niti se tim sama narav zadrugarova prava ne mienja. Nije tim zaniekano zadrugaru njegovo pravo, pravo razpoložbe ne manjka mu samo po sebi,[74] nu zajednica, u kojoj

[72] pit. 14.

[73] Sr. pit 16. imenito Lik.

[74] kako misli izvieštaj zakonod. odbora podnesen u saborskoj sjednici I'. siečnja 1874. na osnovu sadanjega z. z. (v. saborski dnevnik.)

Digitized by Google

žive s ostalimi, iziskuje sporazumak sa svimi. kojim pripada jednako pravo.[75] Usuprot dioba zadruge ne samo uz sporazumak sviju bijaše moguća svagda, nego isto tako i odjelba pojedinih ovlaštenika. Već Libuša skroji Stiglavu i Chrudošu sud: „budeta im oba v jedno vlasti, či sě rozdělita rovnú měrú“;[76] a i navedeni primjer za poljsko pravo sviedoči, kako se četvrti brat odielio od ostale trojice. Slučaji diobe bijahu u starije doba bez dvojbe riedki, ali ne nemogući, a niti zadruga nije sigurno priečila onomu, koj nije htio živiti u zajednici, da se odieli, jer joj to ne bi bilo u interesu. „Kad s nami neće da živi, nek ide, ne treba da ga ustavljamo, nebi htio raditi, zametao bi uviek u kući svadju i nemir, dakle pustimo ga, da bude mira“.[77]

Zanimivo je, što priobćuje odgovaralac od Zadra, kako izjavljuje onaj. koj se želi dieliti, nakanu svoju; ne će li na ime učiniti toga izrično, „tad naloži za sebe vatru podalje od obćeg ognjišta u istoj ili drugoj kući, to je znak, da se hoće dieliti“.[78] Dočim se kod diobe jednostavne suvlastnosti dielovi, koji su bili već prije opredieljeni, sada samo realno izlučuju, to se kod zadruge u kojoj vladala podpuna zajednica, idea ob ustanovljaju dielova radja tek kod diobe.

Buduć se pojedincu u zadruzi nije pripisivao posebni, napram ostalim zadrugarom samostalni dio, nije se ni u slučaju smrti kojega od ovlaštenika izticalo nasljedno pravo, kako to obično biva. Nije li ostavio pokojnik djece, pridržaju ostali imovinu t. z. akrescenijom, oni se riešavaju samo konkurencije koju im činio pokojni drug: s druge strane moramo uvažiti. da su suzadrugari bili u takovom slučaju bliži pobočni srodnici, kojim se priznavalo nasljedno pravo svagdje, gdje ih nije izključivao upliv vladarski. Nu za slučaj onaj, da je pokojnik ostavio bliže rodbine, n. p. sina, brata, izvan zadruge, izključivala je zadružna sveza svako nasljedno pravo, ako nije htjela zadruga

[75] S toga ustanove srbskog zak. (§ 515, 521,) dopuštajuć razpoložbu dielom odgovarahu načelom obične suvlastnosti, ali ne naravi zadruge. Isto takz § 20 zak. čl. IV. 1870.

[76] Jireček: Svod zák. slov. str. 480.

[77] Sbornik običaja pit. 135. Lik.

[78] ibid.

Digitized by Google

primiti dotičnika, da nastavi š njom zajednicu. Da odieljeni descendenti po smrti očevoj nisu nasljedovali s djecom neodieljenom, nalazimo kao što u slavenskom tako i u germanskom pravu, a tumačilo se tim, što je nadieljeni descendenat dobio svoj dio, izključen dakle od konkurencije s ostalom, nenadieljenom djecom; ali ako otac nije ostavio druge djece, do li samo odieljenu, tad ne ima nikoga, s kim da konkuriraju, i ne ima razloga izključivati ih od nasljedstva, jer tad su oni jedini nasljednici; daljim rodjakom ne može pripasti imovina, jer bi to značilo pripisivati im nasljedstvo i uz descendente, gdje pako nije odieljeni descendenat dolazio do nasljedstva, već imovina pripadaše vladaru, bijaše to posljedicom vladarskog upliva. Tako to može biti kod inokosne obitelji; usuprot kod zadruge izključen je onaj, koj ne žive u njoj, usljed same zadružne sveze, na temelju koje ostaje sva imovina onim, koji još zajednički konkuriraju, a ko žive izvan zadruge, prestao je svojom odjelbom konkurirati, mogao bi dakle doći do te konkurencije samo, da se opet prime u zadružnu svezu. Po navedenom primjeru iz poljskoga prava brat Supzi, koj se odielio od ostala tri brata, nije konkurirao po smrti dvojice od njih s onim, koj življaše s pokojnici „in uno domicilio et pane“: Sed istorum trium unus, scilicet Cesko, leprosus effectus, mortuus est sine liberis, alter eciam, scilicet Johannes Rsesinik, quodam tempore cum custodiret equum suum retro curiam suam in pascuis jacens in graminibus, subitanea morte interiit, prolem non reliquens et sic porciones hereditatis, que istos duos contingebant devolute sunt ad solum Gneuconem Wodam, pro eo, quod predicti tres fratres insimul permanserant, nec aliquando se dividere intendebant ab invicem, et hec est racio, quare idem Gneuco Woda possedit tres portiones hereditatis predicte et Supzi tummodo quartam partem“.[79] Ako je napokon zadrugar ostavio descendenata u zadruzi, to kako se descendentom s jedne strane vazda priznavalo nasljedno pravo, uvedeni su oni s druge strane naravnim načinom, po samom ocu, u zajednicu ter ju nastavljaju

[79] lib. Heinr. str. 98.

Digitized by Google

s ostalimi zadrugari kao njezini već samim porodom nastali članovi. Nu da li su descendenti smatrani u toj zajednici glede prava samo reprezentanti svoga otca, ili su bili bez obzira na broj jednako ovlašteni sa svimi ostalimi, na to se ne može sigurno odgovoriti, imenito za stariju dobu, radi pomanjkanja podataka. Dok se obdržavaše podpuna zajednica života, dok se nigdje ne izticahu intelektualni dielovi, položaj je descendenata glede uživanja koristi bez obzira na njihov broj bio jednak svakomu drugomu suzadrugaru, nu nije bilo nemoguće, da su si zadrugari uza sve to bili sviestni, ter će djeca kod eventualne diobe reprezentovati samo svoga roditelja, tako da se u slučaju diobe nije provodila ova per capita već per stirpes. Za vrieme podpune zajednice nije bilo od potrebe postavljati ma samo u ideji diobni razmjer, već se pitanje o njem radjaše tek, kad se valjalo dieliti; pak dočim je prije uživao svako prema potrebi, nije se morala svagda i dioba sama provadjati strogo prema onomu stanju: tek kod diobe se odlučivalo, kako se imade dieliti.[30] Ono, što navodi rukopis zelenogorski za diobu medju Stiglavom i Chrudošem. ne možemo upotriebiti za naše pitanje, jer se ne spominje, da li su oni imali djece, a u protivnom je slučaju posve naravno, da se dva brata diele „rovnú mérú"; isto tako onaj primjer iz poljskoga prava, gdje se spominje doduše, da pokojnik nije ostavio descendenata pak da je stoga pripao sav mu dio drugomu; nu da li bi descendenti, kad bi ih bilo, nastavili bili sa stricem zajednicu uz jednaku ovlast š njim neglededć na broj, ili bi dobili samo dio otčev, o tom nam ne pruža onaj primjer podataka. Glede svega toga moglo je u ostalom u životu biti razlikosti, ko što i danas imade različitih nazora, ter se imenito prigodom stvaranja sadanjega zadružnoga zakona živahna vodila u saboru prepirka o tom, što je shodnije da li dioba na glave ili po lozah; a što je prihvaćena dioba

[30] Često i sluga uživa u zadruzi jednako s drugimi, pa ipak, kad dodje do diobe, ne dobiva ništa. Poznat mi slučaj, gdje sluga živio dugo u zadruzi pak se uzvrpoljio i uztražio diobu. Tomu se dakako zadrugari uzprotive, al mu na razpravi još govorahu: ostaj s nami i uživaj, ko što si i dosele, ali diela ti nedamo.

Digitized by Google

po lozah, posve je opravdano faktičnim stanjem, kakovo se susretalo u velikoj većini zadruga, a i većina odgovara glede toga pitanja[81] slaže se u diobi po lozah, a ne na glave, koju smatraju nepravednom.[82] Gledamo li na analogiju u drugih pravih, to i tamo nalazimo razlikost, tako se po germanskom pravu djeca u starije doba smatrahu jednako ovlaštenom, dočim kasnije reprezentovahu samo otca. Već lex Salica[83] odredjuje: Sed ubi inter nepotes aut pronepotes, post longum tempus, de alode terrae contentio suscitatur, non per stirpes, sed per capita dividantur"; pa kako su kod nas pristaše diobe na glave označivali taj način narodnim, slavenskim, tako drže i Niemci, da taj način odgovara starogermanskim nazorom.[84]

V. Dok postojaše čvrsta zadružna sveza, življahu zadrugari u podpunoj „skupčini", kako označuju kajkavci onu zajednicu života, nu malo po malo napuštala se ta zajednica, idea intelektualnih dielova preotimaše sve veći mah, a imovinsko-pravni odnošaji zadrugara približavahu se onim kod obične suvlastnosti. Tako se najprije uzpostave dielovi glede uživanja, imovina ostaje u zajedničkom, nepodieljenom posjedu i upravi, ali plodovi se već diele medju ovlaštenike prema uzpostavljenom razmjeru.

Tuj dakako prestaje prijašnja zajednica života, svaka grana peče za sebe hljeb, kuha jelo, skrbi za odjelo. Nu ni ta dioba plodova ne provodi se često u mah u svem, već neke vrsti plodova ostaju još zajedničkimi, zajednički se uživaju. Stupajuć tim putem dalje stane se skorim dieliti sama imovina ter doznačivati pojedinim ovlaštenikom pojedini komadi zemljišta. Negdje podiele se zadrugari najprije samo stanom, ostale sgrade i zemljište ostaje u zajednici, ter ga obradjuju zajedno.[85] Potreba posebnih stanova nužnom je posljedicom prestanka prijašnje zajednice života, svaka grana stanuje u svojem stanu i u njem

[81] Sbornik običaja pit. 139.
[82] v. Književnik III. 3. str. 424.
[83] glava LIV.
[84] v. Beseler: System d. d. R. I. § 133.
[85] Sborn. običaja pit. 133. Dug.

Digitized by Google

uživa svoj dio plodova. Zatim se dokida zajednica u posjedu i obradjivanju zemljišta, imenito kod oranice i vinograda, koji se najprije dodieljuje pojedinim ovlaštenikom u trajan posjed, dočim livade ili ostaju u zajednici ter se samo plod dieli, ili se pako doznačuju i kod livada pojedinim ovlaštenikom pojedini dielovi, ali ne trajno, već se svake godine mienjaju: ko imao ove godine dio sa sjeverne strane, uzeti će druge onaj u sriedi ili s juga itd. Šume usuprot, pašnjaci, dvorište ostaju često najdulje nepodieljenimi.[86]

Dakako da je idea intelektualnih dielova, razmjer ovlaštenosti glede te zajedničke imovine u podpunoj sviesti ovlaštenika, ali ga oni ipak neprovode često u svem i glede nepodieljene imovine: na zajednički pašnjak ćera blaga svako, koiiko ga ima na dvorištu stavlja osim zajedničkih sgrada posebne prema potrebi, prema sgodnosti položaja itd.

Voće od zajedničkih voćaka pravilno se dieli preme idealnim dielovom, u onom razmjeru, u kom je svako ovlašten, i koj je glede faktično podieljene imovine jur proveden. Nu ni to nebiva svagda, često se plod ne obire u svrhe diobe, već si svako uzimlje prema potrebi. Naravno, da to vodi do čestih svadja, zloraba; čim se više gubi čuvstvo zajedinstva, medjusobne privrženosti, tim zavidnijim okom gleda jedan drugoga, uzme li on, imajuć n. p. više djece, po koju jabuku više; tim više koristi nastoji jedan povući pred drugim, obire jabuku po noći, ili dok je druga stranka na polju, ili n. p. jednu stranku zastupa na stablu samo jedan obirač, dočim drugu dva, tri itd. Sve to uskoruje diobu. Napokon s raznih se uzroka podiele zadrugari posve. Tim načinom postaju malo po malo sve češćimi odnošaji, poznati kod nas pod imenom potajnih dioba, potajnih sa stanovišta oblastnoga s toga, što nisu učinjene njezinom privolom, u koliko se ova iziskuje, ni provedene oblastno. Kod

[86] U području podžupanije, gdje kao činovnik provadjah diobe, ne nadjoh gotovo ni jedne zadruge, koja bi živila u podpunoj zajednici, već sve t. z. potajne diobe, nu mal ne nigdje ne bje podieljeno dvorište. ni pašnjaci a većinom ni šume.

Digitized by Google

poťajnih dioba postoji zadruga, zajednica samo po imenu; mogućnost takova odnošaja pokazuje već knjiga tovačovska,[87] veleć: .... lečby smlúvy mezí sebú zvláštní mě-li, a o svém každý chlebil, a sidlo měl zvláštní a na svój statek ukázaný sám se dlužil a přes to nedilnost mezi sebú zachovali". Zajednice u nutarnjosti ne stane svake,[88] svatko je gospodarom svoga diela, tim načinom provedenu diobu smatraju ovlaštenici često definitivnom, jedino napram vanjštini, u političke, porezne svrhe smatraju se donekle svi još kao cielost. Nadležna oblast često neće ili ne može priznati provedene potajne diobe, što joj zadaje mnogo briga, s toga dobro reče već knjiga tovačovska,[89] da „takové tajné podělování mnoho zaneprázdnění a súduov před pány přivodie a mezi lidmi kyselosti".

Razjašnjenje §. 90. stečajnoga reda.

§. 90. steč. reda odredjuje, da se u slučaju, ako koju proti stečajnoj gromadi prijavljenu tražbinu zastupnik gromade nelikvidira, imade provesti ustmeni postupak po propisu gradj. parb. postupnika.

Sada nastaje pitanje, da li valja u slučaju, ako je stečajni postupak u tečaju kod kojeg kotarskog suda, te se radi o novčanoj tražbini, koja nepremašuje iznosa od 100 for., provesti parbu po maličnom postupku.

Na ovo pitanje valja svakako sa da odgovoriti, jer je § 90 steč. reda §-om 1. zakona od 3. listopada 1876 bio preinačen tako, da se imadu kod kotarskih sudova sve razpre, koje nepremašuju svote od 100 for., te nespadaju medju iznimne slučajeve, u § 2 toga zakona taxativno nabrojene, razpravljati i odlučivati po maličnom postupku.

[87] čl. 150. o bratřich nedílnych.

[88] V. moj članak: „Oporuka zadrugara" u Mjesečniku god. 1880. br. 9. str. 331. i „Priženjenik u zadruzi" god. 1881. br. 5. passim.

[89] na navedenom mjestu.

Digitized by Google

I take razpre, koje nenadmašuju iznosa od 100 for., te u kojih imade kotarski sud, povodom kod istog povedenog stečaja odlučivati, po § 2 pomenutoga zakona nisu izuzete iz maličnoga postupka.

Za izpravnost toga mnienja govori riešitba najvišega sudišta od 21. siečnja 1879 broj 81 („Gerichtshalle“ od god. 1879 strana 269), koj se judicat pogledom na to, što utužena svota nepremašuje iznosa za sumarni postupak preliminiranoga, odlučuje za povedenje sumarnoga postupka, akoprem § 131 cislitavskog stečajnog reda povedenje redovitoga postupka napominje za slučaj, ako zastupnik stečajne gromade izjavi, da je prijavljena tražbina „illquidna“.

U razlozih najvišega sudišta veli se, da se u § 131 steč. reda nalazeća se oznaka „redoviti postupak“, upotriebljuje samo u oprieci sa postupkom ovršnim, mandatarnim i mjenbenim, a usljed toga da njom nije izključeno povedenje summarnoga postupka, ako imade ono nastupiti po vlastitosti (kakvoći) parbenog predmeta.

Konsekvencija te načelne rješitbe jest: da se imade na svaki način povesti mališni postupak, ako utužena svota neprevaljuje za mališni postupak preliminiranoga iznosa, te je stečajni postupak kod kotarskoga suda u tečaju.

Cislitavsko najviše sudište nije bilo u stanju, da u tom pogledu stvori izrični judicat, pošto mališni postupak vriedi samo za kotarske sudove, dočim po § 58 steč. reda u Cislitavi kao stečajni sudovi postupaju samo sudbeni stolovi, koji u takovih maličnih razprah takodjer povadjaju za iste valjani sumarni postupak. X.

Digitized by Google

O pravnom postupanju sa tudjinci.

Povjestna prouka komparativnoga zakonarstva*)

Od Vladimira dra. Pappafave.

L' étranger n' est plus un ennemi comme dans l' antiquité, un serf comme dans le moyen-âge, un aubain comme au dernier siècle; c' est un hôte à qui l' on reconnait tous les droits civils et qu' on accueille en ami.
Laboulaye.

Svakomu malne narodu, u prvotnoj mu dobi, vlastita je bila težnja, da daleko od granice svoje zemlje drži tudjince, i da ih ne primi nego osobitim nepouzdanjem i velikom zavišću.

Osim što razlozi gospodarske naravi,[1] pri takovoj težnji pridonašahu svoju razlike postanka, plemena, običaja, izobraženja i moći, pa i vjerozakonski razlozi tim moćniji, čim je vjera bila više sliepa[2].

Stari narodi ili ne priznavahu nikakva odnošaja izmed gradjana i tudjinca, ili, što je bilo veliko popuštanje, podvrgavahu tudjinca mnogim dužnostim prama gradu, koj, premda je imao pravo, nebi ga iz svog obzidja odagnao. A takova mržnja, koja je dielila narod od naroda, doprinašala je, da gradjanina kriepko priveže zemlji, gdje mu zabielila prva zora života[3] „Tko se, piše prof. Ihering u izvrstnom djelu „Geist

*) Koja će služit uvodom povećemu djelu, što ga sprema za tisak neumorni pisac. (Ured.)

[1] U djetinstvu ljudske zadruge, kadno su posve tanka sredstva, da se vlastitim potrebam doskoči, a prostrano se hoće zemljište, da se malobrojno pučanstvo nahrani, nije moguće, da onaj koji takovo zemljište zaprema i posjeduje, privoli na to, da tudjinci dodju, da budu dionici slabih plodova, što ih vadi, a koliko je tanji razvitak gospodarskog života jednog naroda, tim lakše nazire u tudjincu k njemu dolazećem, neprijatelja, koj hoće, da plodove njegova truda s njim dieli. (Saredo, Dei conflitti delle leggi nei rapporti di diritto internazionale privato, str. 2; Morpurgo, u „Archivio giuridico", knj. IX. sv. III, str. 250; Comte, Traité de la propriété, knj. I. p. IX).

[2] Sam spomen grozota, što proiztekoše od starih vjerozakona, koji jedan drugoga izključivahu, pokle je svaki narod imao svoje bogove, kojim bio je otcem vječiti vladatelj nebesâ „Qui tenero terram circumjectu complectitur" (Ennius, De nat. deorum, II.), a imali su posve osobitih obreda, kojimi izražavahu svoje bogoštovje, — tumači u pravom svom smislu Lukrecijev vapaj:

„Tantum religio potuit suadere malorum;"
De nat. rerum, I. 103.

[3] Metastasio, uvjeren o milini te sveze, kad je Kserkse upitao Temistokla, što li je toliko u svojoj rodnoj zemlji ljubio, daje mu pametno odgovorit:

„Tutto, signor; le ceneri degli avi,
Le sacre leggi, i tutelari numi,
La favella, i costumi,
Il sudor che mi costa,
Le splendor che ne trassi,
L'aria, i tronchi, il terren, le mura, i sassi".

Digitized by Google

des röm. Rechts", dandanas rieši, da se izseli iz države, kojoj pripada, ne može i netreba da se zadrži obzirom na svoje pravo, jer, kamo god pošao, ima prava, on svoju pravnu sposobnost sobom nosi, promjena dapače mogla bi mu bit koristna. No usuprot tko je u staro doba odilazio iz države, kojoj je pripadao, ostavljao je svoje pravo iza sebe, niti bi u drugoj političkoj zadruzi naišao na mogućnost, da ga opet steče. S toga čuvstvo uzdržanja sama sebe vezalo bi ga državi, koja je po tom u pravu imala nama nepoznatu privlačivu silu, te pravo, sloboda, imetak i slična, pa i sama država, koja bi ih branila, s tom osobitom tudjinaca nesposobnostju, neizmjernu bi vriednost stekli".

Medijski i perzijanski narodi smatrahu nečistim i prezrenim svakoga, koj nije pripadao njihovoj političko-vjerozakonskoj zadruzi. Vjera je onim nomadskim i pustolovnim narodom nalagala, da smaknu sve nečiste, što bi ih na svom zatornom putu sretali[4], a u Zoroastrovih knjigah, gdje je ponajviše govora o bogoštovju, nailazimo na blagoslove vjernikom i na kletve tudjincem.

Egipatski narod, ratoboran i praznovjeran u velike, bio je i neumoljiv prama tudjincem.[5] Plutark nam kaže, kako bi Egipćani zarobljene neprijatelje palili, da im pepeo bace u vjetar,[6] a u Sesostrinom nadpisu, koj preglavljuje egipatsku politiku, čitamo: Kralj vlada Egiptom, kralj kazni tudju zemlju.[7]

Židovom je Bog dakako zapoviedio, da primaju tudjince i da budu s njimi dobrohotni i milostivi,[8] ali to se odnašalo na posebnike, a ne na narode i na medjusobno sklopljive odnošaje.[9] Tvrda vjera u osobitu po-

---

[4] Zarobljenike na kolac nabijahu i strašnim mukam podvrgavahu. Sr. Loyard, Nineveh and is remains, knj. II. str. 82; Ballerini, Studio di diritto internazionale, str. 7. Sr. i veliko i učeno djelo Rawlinson a „The five great Monarchies of the ancient eastern world" London, 1863. te radnje što ih o tom izdadoše Freeman, Sumner Maine, Tylor, Lubbock, von Maurer, Roscher i Pictet.

[5] Rosellini, Monumenti storici, cap. III, n. 1; Revillout, Chrestomathie démotique, 1. sv.; Oppert i Menant, Documents juridiques de l'Assyrie et de la Chaldée

[6] Plut., De Iside et Osiride, cap. 73.

[7] Egipatska strogost proti tudjincem mnogo se ipak ublažila pod kraljem Amasiem, koj otvori Grkom Nil, doznači im zemljišta, gdje sagradiše hram, i znatno svoju trgovinu na štetu Egipćana povećaše (Cantù, Storia Universale, Tomo I. Tempi antichi).

[8] Exodus XXII, 9; Levitik, XIX, 33—34; XXIII, 22; Deuteron. X, 17, 18, 19; Salvador, Histoire des institutions de Moïse et du peuple Hébreau. Paris, 1862. Liv. V, ch. III, Des étrangers considérés comme individus.

[9] Selden, Tractatus de jure naturali et gentium juxta disciplinam Hebraeorum. London, 1650. Edit. II. Argent., 1655; Kynieri, De funda-

Digitized by Google

vlast; da oni sami imaju objavljenu istinu, i u božje zvanje da ju moraju čuvat netaknutom kao pripravu velikoj budućnosti, to ih vodilo, da tudje narode gledaju kao izrodjene i proklete, i da se čuvaju s njimi družit se i prijateljevati, da ih ne bi okužilo neznaboštvo. Po tom se moralo dogodit a i dogodilo se, da su Židovi živili osamljeni, progonili tudjince i bili proganjani.

Grci, sinovi zemlje nad svakom drugom plemenite i razkošne,[10] obasjane suncem, čija je svjetlost trajni veselja posmjeh, zemlje, koja je

---

mento juris naturae et gentium juxta disciplinam Hebraeorum; Michaels, Mosaisches Recht, Th. I; Pepere, Storia del diritto. Primo periodo. Diritto dell'Oriente.

[10] Da podamo pojam o zemaljskom i nebeskom sjaju, koj je ukrašavao onu klasičnu zemlju, zibku jednoga najvećih junaka, najvećih državnika, najvećih veleuma, što služiše ljudstvu na čast, zemlju, koja je bila μῆτες τόζων δοξῶν καὶ τόζων ὡραιοτήτων και τοζων ευμφορῶν i koja nam o prirodjenoj sposobnosti svojih sinova ostavi toliko divnih dokaza, kojih su jedan i ne posliednji poštovanja vriedne ruševine velebnih umjetničkih spomenika, nad kojimi vjekovi veličanstveni svoj plašt zastiru i koji nam daju očutit

„Quel romito segreto onde all'amante
Sussulta il cor quando la fredda polve
Di quella ond'arse guata . . . . . ",

mili nam se priniet živu sliku, što nam omiljeli pjesnik englezki pruža o današnjoj Grčkoj, koju je u velike ljubio:

„Clima gentil dove benigno il sole
Con perenni tepor quelle felici
Isole bea, ne la cui vista assorto
Da lunge il viator, del Sunio in vetta
Doppio sente il gioir d'esser solingo!
Ivi il cerulo Egeo, da molli aurette
Lievemente solcato, in più sembianze
Nel suo grembo ritrae gli sparsi clivi,
Cui le terse fan specchio onde ridenti
Che quest'Eden Eoi lavano intorno.
E se qualche talor fugace brezza
Frange i cristalli di quell'acque, o i parti
Di quegli alberi invola, oh come dolce,
Come etereo a spirar vola ogni soffio
Che gli olezzi ne sveglia e ne diffonde!
Però ch'ivi la rosa infra i dirupi
E le valee, dell'usignuol sultana,
La vergine per cui le sue melodi,
Le sue mille canzon all'aura scioglie,
Di indico vermiglio alle querele
Del piumato amator schiva si tinge.
La reina de' flor, la sua reina,
La sua rosa colà da vento intatta,
Inoffesa da gel, chiusa e remota
Da verni occidentali, accarezzata

Digitized by Google

porodila Homera, „Primo pittor delle memorie antiche“, ponosili su se svojim znanstvenim, književnim i umjetničkim radom. Saveznicî i braćom mogahu im biti samo helenski suplemenici.[11] Držeć sebe nad svakim, koj nije bio Grk, smatrahu tudjince prezirnimi barbari i neprijateljî, koje valja progoniti u svakoj prigodi.[12] Riedko kad bi tudjincem podielili državljanstvo, a da bi koj slučajno tu milost zadobio, morao je živit u osobitom predjelu, gdje je bio ko zasužnjen, i javnoj blagajni za se i svoju djecu plaćat godišnji danak, da ne izgubi slobode. Slični skoro sustav bio je zavladao u Kartagi, premda ju je trgovačka djelatnost bila uzniela do silne moći.

Niti su se sinovi Rima, tog starog kralja narodâ, vladali po zdravijih pojmovih, no su ih gojili Grci o postupanju s tudjinci. Hlepnja za vladanjem, pomnožana poznavanjem svojih sila i vojničkog junačtva i sretnimi uspjehi, bila im je podarila uvjerenje, da su odredjeni te vladaju

---

Da stagioni e dall'aure, al ciel ricambia
Co'più molli profumi i suoi favori,
E grata e liberal di sue più vaghe
Sembianze e de'sospir suoi più soavi
Quelle piagge e quell'aere imbeve ed orna.
Ivi è ogni guisa di fioretti estivi,
E amiche ombre agli amanti, e destinati
Al riposo, diresti, antri e ridotti.
. . . . . Là natura
Un soggiorno tracciar come di numi
Par si piacesse, ed ogni don vi sparse,
Ogni incanto a man piena . . . . . .“

[11] Barbeyrach, Histoire des anciens traités, répandus dans les auteurs grecs et latins, jusques à Charle Magne. Groningue. 1739; Sainte Croix, Des anciens Gouvernements féderatifs et de la législation de Créte. Paris, 1799; Ward, Enquiry in to the foundation and history of the law of nations in Europe from the time of the Greeks and Romans to te age of Grotius. London, 1795; Zinserling, Le systéme féderatif des anciens mis en paralléle avec celui des modernes. Heidelb., Strasbourg et Paris, 1809; Freeman, Comparative politics, str. 90 i sl.; Perrot, Essai sur le Droit public d'Athénès.

[12] Ugovori samo mogahu na što obvezat prama tudjim državam u ratu ili u miru (Egger, Etudes historiques sur les traités publics chez les Grecs. Paris, 1866, ch. I).; Polibij spominje ugovor Isopolicije*) medju Rodom i Atenom, naveden i Titom Livijem (Lib. XXX, cap. 15). Nesmie se ipak propustit primjetba, da se je za junačkog doba Grčke tjeralo gusarstvo u obće i da Fočani za Solonova života, primorani neplodnošću rodne zemlje, gusarili su po moru, što se tada, veli jedan povjestnik, smatralo častnim zanatom (Just. Hist. I. XLIII. cap. III. n. 2). Solon trpio je gusarske po davnom običaju zametnute zadruge, podvrgav ih njekim pravilnikom.

*) Isopolicija bijaše vrst državljanstva tudjincu dozvoljiva, a koja se kasnije podavala cielomu puku, pridržav Grkom po porjeklu svećenstvo i archonat.

Digitized by Google

svietom. Rat. „L'ancella, e insiem la rival di morte[13], bio je Rimljanom normalno i redovito stanje, jer ih je jedno osvojenje hrabrilo i bilo im povodom da poduzmu drugo, dok je god bilo poznate zemlje, gdje bi dobitničkog orla usadili.[14]

Rim s toga za prvih doba cienjaše, da mu je podjarmit tudje narode samo za to što su tudji, i u svakom stanovniku druge zemlje gledaše neprijatelja, proti komu je vječito trajala vlast zakona: adversus hostem aeterna auctoritas! Rim nije razlikovao nego neprijatelja, s kojim je bio u očitovanom ratu (perduellis) i onoga, s kojim bi se prvom prilikom mogao zaratit (hostis).

Iz predmnieve, koju su takodjer imali skoro svi narodi starog svieta, da nema prava do onoga, što ga družtvo ustanovljuje u korist sebi, i da s toga ono brani samo one, koji su družtvu kao državljani ili drugim opredieljenim načinom privezani, Rimljani, gdje nije bilo stalnog ugovora[15], smatrahu tudjince i u mirno doba kao ex lege, premda mnogi mudraci bijahu napisali premčovječnih nauka o medjunarodnom pravu, kao što na primjer Cicero, koj reče: „ut jam universus hic mundus, una civitas communis deorum atque hominum existimanda" (De legibus, I, 7), a na drugom mjestu: „Natura propensi sumus ad diligendos homines, quod fundamentum juris est" (De legibus. I, 15), i Seneka, koj veljaše: „natura nos cognatos edidit, philosophia docuit nos, penes deos imperium esse, inter homines consortium" (Epistola 90). Rimljani mišljahu, da ih ide pravo usvajat stvari hostis-a, koje bi im došle do ruku i zarobit slobodna tudjinca, priznavajuć uzajemno i njemu pravo, da usvoji njihove stvari i da samog rimskog gradjanina zarobi.[15½] „Si cum gente aliqua neque amicitiam, neque hospitium, neque foedus amicitiae causa factum habemus, hi hostes quidem non sunt; quod autem ex nostro ad eos pervenerit, illorum fit, et liber homo noster ab eis captus, servus fit illorum. Idemque est, si ab illis ad nos aliquid perveniat (L. 5, § 2, D. capt. et postl. XLIX, 15).

---

[13] Monti, Basvilliana, II

[14] Tu regere imperio populos, romane, memento:
Haec tibi erunt artes, pacisque imponere morem,
Parcere subjectis et debellare superbos.
Virg., Eneid. lib. XI.

[15] Polibij svjedoči o starih ugovorih rimskog puka, koji ne bi bili nedostojni današnjeg izobraženja (Polib., lib. III).

[15½] Ipak svojstvo civis romanus-a bilo je dovoljno, da Rimljane, i bez medjunarodnih ugovora, štiti i obezbjedi u svakoj zemlji, a to s poštovanja a i sa straha, što ga Rim zadavao: „illa vox .... civis romanus sum! quae saepe multis, ultimis terris, opem et salutem tulit", veli Ciceron (In Verrem, II, 57).

Digitized by Google

Tudjinci indi, nije li bilo medjunarodnog ugovora,[16] bijahu izključeni ne samo iz javnog, nego i iz privatnoga prava, te nemogahu nikako vršit bud političkih, bud gradjanskih prava. S toga bijahu lišeni prava census-a, glasa u javnih skupštinah, vojničtva i časti; suviše nije im bio dozvoljen jus connubii, ili pravo, da sklope justae nuptiae, od kojih je izhodilo osobito satvaranje rimske obitelji, osnovane bitno na otčevoj vlasti[17] i na srodstvu od otčeve strane[18]; niti jus commercii, t. j. pravo, da utanače što po rimskih zakonih, da steku i otudje rimsko vlastničtvo[19] načinî, koji spominjahu prvobitni modus njegova stečenja. mancipatio[20], usucapio, pa im se ne davala ni testamentifactio, koja je bila osobiti način, s kojim se zbivao tog vlastničtva prenos; a iz jedne Ciceronove stavke dokučujemo, da tudjinčeva dobra, nakon njegove smrti, pripadahu jure adplicationis[20 1/2] onomu, pod čije se okrilje tudjinac bio stavio. Quid quod item in centumvirali judicio certatum esse accipimus? Qui Romam in exilium venisset, cui Romae exulare jus esset, si se ad aliquem quasi patronum adplicuisset, et mortuus esset, nonne in ea causa jus adplicationis, obscurum sane et ignotum, patefactum in judicio, atque illustratum est a patrono (De orat. lib. I).

Samu ovlast stanovanja u gradu Rim je dozvoljavao tudjincem kao privremenu i opozovnu. Nema jednoga, no više primjera naredbi, da se uklone iz države, koji ne bijahu rimski gradjani, jer je to iziskivao državni razlog, ili nadostatan živež, il drugi koj uzrok.[21]

---

[16] Općenita formula kod ugovora upotrebljena bila je: amicitia esto! (Polib., III, 22; Livij XXXVII; Hossenbruggen, De jure belli ac pacis Romanorum. Lipiska 1836).

[17] Quod jus proprium civium Romanorum est, fere enim nulli alii sunt homines, qui talem in filiis suis habeant potestatem, qualem nos habemus. Inst. 1. I. Tit. IX, § 2; Tit Livij, Lib. I. c. 26.

[18] Savigny, Razprava o rimskom pravu, § 26.

[19] Ulpijan, Tit. 19, § 5; Cicero Ad famil. VII, 2; Gajus, II 218.

[20] Mancipia dicta quod ab hostibus capiuntur. De stat. hom. 1. 4. § 3 Dig.; Gaj. Inst. II, § 24; Ulp., Reg. XIX, § 1.

[20 1/2] Kao što opaža Saredo (loc. cit. str. 25), valjda je ob ovom jus adplicationis htio da piše Terencij u Andriji (V, 5, 4, stih. 21, 22), gdje jednoj svojih osoba meće u usta:

„. . . . Dum ille egens, forte applicat
Primum ad Chrysidis patrem se".

[21] Tako, na predlog Julija Perna, pučkog tribuna, odredilo se je, da svi tudjinci izidju iz grada, a jednaka se odredba izdala na prošnju Papia Celsa i još njekih: na koj je običaj Cicero, najveći besjednik,

„Che nel giro de'tempi al mondo visse",

pravedno naskočio, proglasiv ga nečovječnim: usus vero urbis, sane inhumanum est (Cicero, De officiis, lib. III, cap. 11).

Digitized by Google

Nu s vremenom

„ . . . . postquam fortuna loci caput extulit ejus
Et tetigit summos vertice Roma deos"

mnogo toga nadodje, što ova stroga načela preinači i oštrinu im ublaži.

Čim u staro doba svi tudjinci bijahu Rimu neprijatelji (hostes), kasnije taj se naziv davao samo neprijatelju, s kojim Rimljani vodjahu rat[22], a svi ini tudjinci bijahu nazvani peregrini[23] i zatim pravno donekle uvažavani usljed dozvoljene im česti rimskoga prava.[24]

S tog gledišta razlikovat nam je dva razreda tudjinaca naprama Rimljanom:

Prvi razred obuhvaća stanovnike samoupravnih predjela, naime neodvisnih o rimskoj političkoj vlasti; drugi pak narode, što ih je Rim bio skučio pod svoje gospodstvo.

Jednim i drugim Rim, po običem pravilu, uzkraćuje uživanje svoga gradjanskog prava, ali tu je ipak ta razlika: čim prvi bivaju vječito izključeni, a sama pravičnost uvadja s vremenom osebitih načina, s kojimi se doskače pravim potrebam, proizličućim od trgovine i od odnošaja Rima s ovimi narodi; drugim se usuprot malo po malo dopušća dielno uživanje rimskog gradjanskog prava, koje im se napokon priznaje podpuno zajedničkim[25].

Tim rimska republika podieljuje Latinom dio svoga gradjanskog prava i to jus commercii sa svimi pravnimi posljedci, odakle jus Latii.[26]

Savezni narodi nazvani confoederati, sačuvaju bogoštovje predakâ s dotičnim svećenstvom[27] i pravo, da sami sobom upravljaju i da drže

---

[22] Hostis, veljaše Cicero, apud majores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus: indicant enim duodecim Tabulae: Aut status dies cum hoste. Item: Adversus hostem aeterna auctoritas! (De off. I, 12; Varro, De lingua latina, IV; Gajus, D. 50. 1. T. 234).

[23] U položaju peregrinâ, jer lišeni državljanskog prava, bijahu exsules. Relegati usuprot, sačuvahu državljansko pravo, a ne mogahu samo stanovat in urbe, što se vidi iz Ovidijevih stihova, koj je sam bio izagnan u Pontu:

Nec vitam, nec opes, jus nec mihi civis ademit:
Nil nisi me patriis jussit abesse focis.
Ipse relegati, non exulis, utitur in me
Nomine.

Trist., Lib. V, Eleg. II.

[24] Gronovio, Observat. II, str. 253; Heineccius, Antiquit. roman., app. ad. l. I, § 134; Frénoy, Condition des peregrins á Rome, en droit romain.

[25] De Statu hom. leg. 17. Dig.

[26] Dionizij iz Alikarnasa naziva narode Latia μετέλοντας τὴς ἰσοπολιτείας, participes juris, quod civitatem quasi aequat. Sr. učeno djelo Dragutina Sigonia „De antiquo jure ital."

[27] Cicero, Pro Milone, 10; Tertulijan, Ad nation., II, 2.

Digitized by Google

svoju vladu i svoje zakone[28], uz dužnost ipak, da ne povriede zakone i naredbe rimskog puka i da što protiva njim ne uzrade.[29]

Na čelo prefektura Rim stavlja rimske poglavare s pravom, da izdadu zakonâ, koji su naravno udešeni prama načelom rimskog zakonodavstva.

Kmetom iz Rima polazećim, da zemlje ratom opustošene obradjuju, Rim podaje osobitih povlastica, jus commercii i po kadkad, premda riedje, jus connubii.

Kao gradske članove prima napokon stanovnike malih talijanskih republika, koji, zapustiv svoje zakone, podvrgavaju se zakonom Rima.

Nu dovle ne bje nikakva naroda, kojemu bi bilo kao rimskomu puku obćenito, isto kao rimskomu puku gradjansko pravo, niti tudjinca, koj bi bio učestnikom časti i pravâ rimskog gradjanina.

Načelo zakona XII ploča „privilegia ne irroganto" stoji na putu da se takova lična pogodnost dozvoli.[30]

Tek zadnjeg doba rimske republike, u doba kad je Juvenal odnosno nanj klicao

„Tunc par ingenio pretium; tunc utile multis
Pallere, et vinum toto nescire Decembri",
Lib. III, Satyra VII, stih 96—97.

gradjanstvo se udieljuje slavnim tudjincem, koji su umjetnošću, znanošću i oružjem priskočili da se Rim proslavi. Tako se, na primjer, ono udielilo ujedno s inimi nagradami pjesniku Arkiji.[31]

Latini medjutim, skupa s inimi talijanskimi puci, išču oružjem u ruci učestvovanje pri gradjanskom i političkom rimskom pravu, jedino to sredstvo, da uzmognu nasljedit rimske gradjane, dielit s njimi probitke njihovih osvojenja i bit dionici vladanju republike, čija sve to veća moć stavljala ih je u sumnju i opasnost.

Duga, ljuta i ubojita borba, koja je progutala konsula, rimskih i saveznih legija, a Italiju stajala preko trista hiljada ljudi[32], svršila se zakoni Julia de civitate (god. Rima 664) i Plautia Papiria (g. 665), koji Latinom i talijanskim njim saveznim pukom udieliše gradjanstvo.[33]

---

[28] Non dubito quin foederati et liberi nobis externi sint: non inter nos atque eos postliminium esse; etenim quid inter nos atque eos postliminii opus est, cum et illi apud nos et libertatem suam, et dominium rerum suarum aeque, atque apud se retineant; et eadem nobis apud eos contigant? L. 7. D. De captivis, itd. — Sr. i Caesar, De bello gallico, I, 45; Plinij, Epist. X, 88. 109; Ulpijan, XX, 14.

[29] Cicero, De legibus, III, 16; Livij, XXIII, 2, 7—XXXIV, 7.

[30] Sciolla, Dissertazione di diritto internazionale, § 2.

[31] Cicero, Pro Archia.

[32] Vell. Paterc. II, 18.

[33] Sciolla, Dissertazione navedena, § 2; Demangeat, Histoire du droit romain, c. II.

Digitized by Google

Tim rimskomu gradjanskomu pravu ostajahu još tudjimi stanovnici pokrajina i pučanstva, rimskomu gospodstvu još nepodložna.

Pravnim položajem pokrajina vladaše odluka njihove podvrženosti i pokrajinski edikt. Prva je ustanovljivala što se pokrajini popustilo, drugi način, po kom pretor ili iz Rima odaslani prokonsul vršijahu podanu im vlast, da stvaraju zakone.

Stalno je, da pokrajinski edikti bijahu veoma kriepko sredstvo, da se u pokrajine uvedu načela rimskog prava, jer ako što uzimahu iz običaja i osobitih zakona zemlje, kojoj bijahu namienjeni, bitno bi se ipak skalupili, kako piše Cicero, po ediktih gradskog pretora.[34]

Različit morao je medjutim izpadat pravni položaj pokrajinâ prama različitim ćudim pretora, iz Rima im odaslanih. Po tomu, čim nam Cicero predočuje veoma žalostni položaj Sicilije krivnjom Verra, koj smjelo i bezkažnjivo vriedja pravičnost i sami edikt po njemu izdan,[35] dovodi nam na pamet njegov prokonsulat u Ciliciji i pokrajinski toli uman i čovječan edikt, po njemu proglašen, koj je onoj izništavanoj pokrajini povratio mir, red i blagostanje.[36]

Razlikost ovakova položaja medju talijanskimi i stanovnici pokrajinâ trajala je dva vieka iza pada rimske republike, dok je car Antonin Karakala svim stanovnikom carevine udielio pravo gradjanstva Rima,[37] toga slavnoga grada, koj je navlastito od zadnjih godina republike bio postao uprav gradom orbis[37 1/2], jer su u nj sa svih strana vrvili inostranci, koje

---

[34] Cic. Verr. II.

[35] Cic. Verr. III; Laferriere, Histoire du Droit fr. C. IV; Sciolla, Dissertazione navedena, str. 16.

[36] Prokonsul je samostalno zapovjedao u svojoj pokrajini. Vojska, uprava, sve je bilo u njegovih rukuh. On je izmed gradjana sastavljao imenik rekuperatorâ, koji su po njegovoj odredbi vršili službu sudca. Pod svojom zapovjedi imao je kvestora, narodom imenovana, koj je držao pokrajinsku blagajnu, i nekoliko odaslanika, koje je sam odabirao, a kojim bi vieće ustanovilo samo broj, koji (legati proconsulis) zastupahu vladara gdje god ovaj ne bi bio prisutan i vršijahu sve vlasti, što bi im on podielio. (Ortolan, Storia della legislazione romana).

[37] Dionisius Cassio, LXXVIII, 9—L. 17, D. de Statuhom. I, 5; Maynz, Dours de droit romain, §§ 54. 55, 74, 89, 156; Haubold, Ex constitutione imperatoris Antonini quomodo qui in orbe romano essent, cives romani effecti sunt; Freeman, Comparative politics, str. 99 i sl.

[37 1/2] Romanae spatium est urbis et orbis idem.

Ovid. Fast. II, 684.

Orbem jam totum victor Romanus habebat
Qua mare, qua tellus, qua sidus currit utrumque.

Petron. Satyricon, cap. 119.

*

Digitized by Google

je onamo vabilo: korist, razkoš i znanost.[38] Na to nisu onog cara sklonila slobodoumna načela nego pohlepa; tim je bo sredstvom sve podanike carstva podvrgao porezu na baštinu (vigesima hereditatum), koj je odprije obterećivao samo gradjane.[39]

Od tada počam smatrahu se za peregrine samo narodi, koji su drugog vladaoca slušali, koje ponosni Rimljani nazivahu varvarî, a glede kojih se izdavalo iznimnih, njim nepovoljnih propisa. Tako nalagaše jedna odredba carem Kostancijem potvrdjena tudjim trgovcem, da, čim stupe u područje carstva, pokažu koliko su novaca sobom donieli, jer kad bi se vraćali u zavičaj, ne bi imali što sobom ponieti. Carevi Gracijan, Valentinian i Teodosij neuzdajuć se u nikoga, a pomno pazeć na uvjek prieteće pogibelji od barbara zabraniše, da im se dade zlata i narediše suviše, da im se oduzme i ono što su ga imali, zaprietiv smrću trgovcem, koji bi tu zabranu prekršili i sudcem, koji doznav za zlo djelo, ne bi ga kaznili; zabraniše nadalje, da se varvari primaju u lukah i trgovištih carevine i odrediše, da se ne polaze sajmovi u tudjih mjestih, s kojimi ne bi bilo ugovorâ, pa da se barbarom ne prodaje željeza i oružja.[40]

Pri zaključku prvog diela ovog našeg kratkog povjestnog osvrta nije nam izostavit, da Rimljani još s prvih doba bijahu poprimili ustanova, koje blažim učiniše postupanje s tudjincem, premda od gradjanskog prava izključenim.

Takvom uredbom bio je jus hospitii (publici et privati), uredba to iz davnih doba Rima, koja se svojom osobitošću najviše izticaše, a koju pjesnici okitiše svojim cviećem, opisujuć nam gosta ko brata, kao prijatelja i zastupnika bogovâ.

Hospitium bio je prvobitno zaklonište i utočište milosrdjem i ljubavju izprošeno". La hospitalidad era un medio para corregir lo que et

---

[38] Aspice agendum, reče Seneka, hanc frequentiam, cui vix urbis immensae tecta sufficiunt; maxima pars illius turbae patria caret; ex municipiis et coloniis suis, ex toto denique orbe terrarum confluxerunt. Alios adducit ambitio, alios necessitas officii publici, alios imposita legatio, alios luxuria opolentum et opportunum vitiis locum quaerens; alios liberalium studiorum cupiditas, alios spectacula; quosdam traxit amicitia, quosdam industria; latam ostendendae virtuti nacta materiam; quidam venalem formam attulerunt, quidam venalem eloquentiam. Nullum non hominum genus concurrit in Urbem, et virtutibus et vitiis magna proemia ponentem. Jube omnes istos ad nomen citari, et unde domo quisque sit, videbis majorem partem esse, quae, relictis sedibus suis, venerit in maximam quidem ac pulcherrimam Urbem, nec tamen suam. (Ad Elvid. c. 8).

[39] Karakal povisi taj porez na deset po sto.

[40] Esperson. Načelo narodnosti uporavljeno na medjunarodne gradjanske odnošaje, str. 11.

Digitized by Google

estado social tenía de bárbaro y de hostil hacia los extranjeros, era una reacción del sentimiento humano contra el tratamiento bárbaro, de que era objeto et extranjero". (Torres Campos, Principios de derecho internacional privado, str. 56; Laurent, t. I. str. 34.)

Tudjinac bio je čovjek, koj je razsrdjen s pjesnikom klikovao:

„Quod genus hoc hominum, quaeve hunc tam barbara morem
Permittit patria? hospitio prohibemur arenae".

Unapried hospitium postao je stalnim i smiemo reći pravnim odnošajem, ustanovljivao je bo svezu, vjerozakonom i običajem štićenu, kojom dvie osobe zamjenito sebi zaštićivahu priznaju prava u rodnih im mjestih. I doista spisatelji često su gosta izjednačili klientu, a pravnik Sabin podje i dalje, te je gostoljubje stavio prije klientele i namah iza dužnosti napram sirotam.

(Nastavit će se.)

Pravni upliv razlike spola i posebna nasljedna prava osobâ ženskoga spola u hrv.-ug. privatnom pravu.

Napisao I. Sporčić.

(Nastavak.)

III. Posebna nasljedna prava osoba ženskog spola.*

U predidućem odsjeku vidjesmo, da žene i kćeri, odnosno njihovo potomstvo ne imaju redovitoga zakonskoga prava nasljednoga na svaku imovinu, ponajpače ne na stečenu kr. darovnicami i na avitičku, koja je prelazila putem zakonskog nasljedstva na mužki spol. Nu uza sve to nije bio ženski spol sasvim izključen od takove imovine, usuprot pače dosta obilno skrbjelo je pravo naše posebnimi ustanovami, da osjegura ženskomu spolu pravo na neki dio ovakove imovine, pa da tako, skrbeć za njihovu eksistenciju, u drugoj formi i pod drugim imenom odšteti ženskinje donekle za ona prava, koja lih mužkarcem pripadaju.

Te pogodnosti, što jih u nasljednom pravu hrvat.-ugarsko privatno pravo daje ženam, dolaze pod sliedećimi imeni: I. Jus capillare (juš lasni); II. Quartalitium (četertka). III. Jura vidualia (juš udovički.)

I. Jus capillare jest po § 2 t. 67 I pravo djevojaka iza smrti otčeve na stan u kući otčevoj, na odgoj i uzdržavanje (victum et amictum),

* Vidi „Mjesečnik" br. 12 god. 1883.

Digitized by Google

stališu i imovini primjereno, na opremu za slučaj udaje (emaritatio), naravski ako ostavinska imovina pripada samo mužkom spolu. Po tit. 92 I polazi ime tomu pravu odatle, što su djevojke nosile nepokrite kose — capillos velamine nudatos. — Ovo pravo nedaje djevojkam nikakvog prava vlastničtva, kako se iz navedenog 67 tit. vidi, nego samo temporalno uživanje, koje se tek udajom pretvara u vlastničtvo, nu samo na novac i pokretnine, što jih dobiju.

Što se stana tiče, veli Verböcz u § 5 tit. 29 i § 6 tit. 30 I., da pripada svakoj kćeri u kući otčinskoj — in domo paterna — i to kroz cieli život, dok se neuda ili neumre, a taj stan ima biti providjen svimi udobnostmi, koje stališ djevojke zahtieva, kao što su: posebne odaje za nju, stan za služinčad, staje itd.

Ako li se pako nemože slagati sa braćom, to su joj dužni ovi na vlastiti trošak pribaviti čestit i pristojan stan u drugoj kući.

Pod uzdržavanjem kćeri razumieva § 2 tit. 67 I sve što spada na victum et amictum et omnia vitae necessaria, dakle: stališu primjereno odgojivanje, haljine, služinčad, kočije itd., ali ad exigentiam bonorum, a ne pretjerano. Po smislu § 3 tit. 98 I mogu djevojke pod imenom sustentacije ostati u posjedu i uživanju otčinskih dobara, ako nema sinova, doklegod ih zakonski nasljednik neograniči na dio, koji jim pripada. U tom slučaju, veli Kelemen, medjusobnim dogovorom stranaka ili sudbenim putem opredieli se kolikoća sustentacije, te se odmah izplati u gotovom novcu — aere praestanti — ili se dade djevojci dio imovine kao ususfructus. Kel. l. III § 115 n. 5 sub β.

Kao što stan i uzdržavanje do udaje ili smrti, tako se i oprema i troškovi svatbe za slučaj udaje imadu dati po tit. 67 djevojci stališu primjereno. Udade li se djevojka još za živa otca, a on ju nije stališu primjereno s nabdjeo i opremio, to po decisiji 17 i 34 Pl. Tab. str. 141 i 143 nemože poslje ta djevojka kao žena tražiti nikakve odštete od budućih nasljednika otčinske imovine, i to zato, veli Kelemen u zadnjoj opazci citovanog §-a, jer da zakon otcu neprepisuje nikakve stanovite svote, koju bi morao dati za emaritaciju.

Jus capillare davao se je iz otčeve imovine i to hereditarne, bila stečena kr. darovnicom ili kojim drugim načinom, ili pripadala tek po izumrću mužke loze ženskomu spolu, pa i onda, ma i bila već izplaćena četvrtina kćerim. Iz imovine majčine, pokretninâ i zalogom stečene imovine dobijaju djevojke uz jus capillare i nasljedni dio — ratam successionalem — Kel. § 115 3 i 4. Ako li je imovina pripadala obim spolovom, to se je po t. 30 i 67 jus capillare davao iz dohodaka, koji su se i onako dielili. Ako je djevojka otišla u samostan, to je i za taj slučaj, po dec. 3 str. 84 Plan. bila stališu primjereno opremljena, jer

Digitized by Google

se je pristup u koji red izporedjivao s udajom. Ako li je ostavila red te se vratila, stupila je natrag u sva svoja prava.

Ovo pravo djevojaka bilo je absolutno t. j. to pravo morao je štovati svaki nasljednik bez iznimke bio to rodjak, adoptirani donatar ili i sam kr. fiscus. Sig. dec. 6 art. 18 19 et Plan. ad acq. rer. mob. d. n. 21. Samo je razlika glede obsega tog djevičanskog prava, kad je nasljednik potomak ostaviteljev, od obsega, kad je nasliedio fiscus, jer je u prvom slučaju mogla djevojka tražiti samo neki i to manji dio dohodka, dočim je u potonjem slučaju dobila posjed i uživanje imanja, sve dok se nije udala ili umrla.

Carskim patentom od 29. stud. 1852., koji je ukinuo sustav kralj. darovnicâ te aviticitatu, dosljedno odstranio razliku medju stečenom i nasljednom, medju donationalnom i drugčije stečenom imovinom, te razliku medju mužkim i ženskim spolom, nije, kako kaže Füger von Rechtborn str. 389., još bilo prestalo jus capillare u dva slučaja i to 1 da je ostavnik umro prije, nego je stupio u kriepost austr. gradj. zakonik t. j. prije 1 svibnja 1853; 2) da nije niti kašnjom kakovom odredbom medju braćom jus capillare izgubljen, ako su se n. pr. podielili ili djevojka dobila odpravninu.

Medjutim je i ovo pravo ukinuto judex-curialnom konferencijom od 1861, koja je konačno ukinula još postojeće odnošaje avicitate, osim jus viduale.

II Quartalitium jest drugo pravo ženskoga spola, koje Verbőcz u tit. 88 definuje ovako: Jus quartalitium est jus possessionarium puellis et mulieribus de bonis ac juribus paternis haereditariis in signum parentelae propagationis, non perennali vel haereditaria sed redemptibili lege conditioneque deputatum", jest dakle quartalitium pravo djevojaka i žena, dotično njihovog potomstva na četvrtinu onih imanja, koja u svojoj cielosti prelaze putem nasljedstva samo na mužko potomstvo. Iz rieči definicije Vorbőczijeve „non perennali vel haereditaria, sed redemptibili lege", zatim po § 5 i § 6 tit. 29 te po § 6 tit. 30 I to je pravo zavremeno, jer se neudatim kćerim mora — usque ad tempus maritationis — ostaviti četvrtina imanja — pro quarta filiali — u posjed i uživanje, a poslje udaje imale su pravo tražiti od nasljednika izplatu u gotovom novcu — pecuniaria solutione mediante — vlastničtvo pako imanja prešlo je na mužko potomstvo. Naziv quartalitium polazi odatle, što se je sve imanje, osim tegleće marve, imalo po t. 89 I. na četiri jednaka diela podieliti, od kojih se jedan odluči za quartalicij bez obzira na to bila jedna ili više kćeri.

Kelemen veli, da je ta četvrtina postojala izprva samo običajno, a tek malo po malo, možda utjecanjem rimskoga prava, koje kćerim daje zakonski dio, dobila ime, ustalila se i točnije opredielila pozitivnimi zakoni.

Digitized by Google

Ova četvrtina plaća se jednom za uviek — semel pro semper — t. j. cieli ženski spol imao je pravo samo na četvrtinu, pa čim je bila jednom izplaćena, to se nije mogla po drugi put tražiti, zato po dec. 10 Pl. ex aeq. et inaeq. dobijaju ju najprije kćeri prvoga stečnika, a onda redom osobe, koje su bliže prvomu stečniku. Mogu dakle tražiti tu četvrtinu, ili kako veli Domin „četertku": 1) djevojke; 2) udate žene; 3) udove — naravski u koliko su sve te ženske descendenti prvoga stečnika — — napokon d) mužkarac, koji proizlazi sa ženske strane od prvog stečnika.

Glede toga bitno se razlikuje jus quartalitium od jus capillare, jer ovaj, kako vidjesmo, pripada samo djevojkam. Po malo prije navedenoj decisiji spomenusmo, da osobe prvomu stečniku bliže izključuju udaljenije, t. j. daljnje potomstvo (posteritates) iste obitelji nema prava tražiti ga, ako je već izplaćen, s toga su se neriedko radjale parnice glede prava na quartalicij. Ako ima više ovlaštenih osoba, to mogu po § 2 tit. 89 i tit. 90 I ili sve zajedno ili napose tražiti quartalicij, ali u zadnjem slučaju samo svaka svoj relativni dio t. j. pro rata parte per capita vel stirpes, zato opominje Verbőcz in fine § 2 t. 89 I. onoga, koji imade platiti quartalicij, da nedade jednoj toliko, koliko bi morao dati svim skupa, jer ga mogu po t. 90 I neizplaćene prisiliti sudbeno, da namiri njihov dio, pripadajući im iz quartalicija. Kada će pak potomstvo tražiti taj quartalicij, to je stvar njegova, može kad hoće, jer to pravo po § 5 t. 78 I nikad nezastaruje, taj bo § veli: . . . . in dotalitiorum solutione praescriptio nunquam admititur.

Na temelju § 1 i 2 čl. 71: 1715 ne ima djevojka, koja podje u duvne, prava na quartalicij, nego najviše na desetinu — decimalitatem — diela, koji bi joj inače pripadao, pa makar bila imovina procienjena i na više od petdeset tisuća forinti.

Objektom quartalicija bila je, kako se vidi iz definicije, uvjek nekretna imovina avitička i donationalna, opredieljena samo za mužko potomstvo. Nije se dakle morao quartalicij plaćati iz bona aquisita, iz pokretnina, nadalje iz otčeve i majčine imovine; obćenito veleć nije pod quartalicij podpadala ona imovina, glede koje je postojala aeqalitas juris, kao ni glede one, koja je bila stečena ne kralj. darovnicom, već drugim kojim načinom n. pr. kupom. Ni glede one imovine, na koju je subsidiarno zvano žensko potomstvo, neima quartalicija, jer tuj, ako i kasno, dobije ženski spol pravo svoje.

Kako se pak izplaćuje quartalicij, ima mnogo ustanova, koje su načelno različne. Prvi trag zato nalazimo u čl. 4 zlatne bule od 1222. Po tom članku izplaćuje se quartalitium u naravi t. j. ženska je dobila četvrtinu imanja kao vlastničtvo. Čl. 19 dec. 6 Sig. i čl. 26: 1486 promienjuju to tako, da su djevojke zadržale četvrtinu imanja u posjedu i uživanju samo do udaje, a tad su dobile aequivalent u novcu, dočim je

Digitized by Google

vlastničtvo prešlo na mužko potomstvo. Kako je napokon to izplaćivanje bilo ustanovljeno u Verbőczovu t. 89 I, spomenusmo gore, te ćemo još dodati, da mogu muški potomci izplatiti tu četvrtinu ne samo novcem, nego i konji — equis equationalibus. — Kao razlog toj ustanovi spominje Verbőcz u § 3 t. 101 I, da se ima štititi mužko potomstvo, da nemora za nizku cienu prodati otčevine — haereditates suas alienare — da uzmogne platiti quartalitij. Drugimi predmeti, osim novcem i konji ne može se izplatiti quartalicij, jer veli tit. 88 I: . . . . et non rerum venalium satisfactio impendi debebit, s toga i nisu obvezane ženske drugo što u ime quartalitija primiti, pače ako ga mužkarci nemogu izplatiti, daju im se nekretnine titulo juris pignoratii dotle, dok nebude izplaćena ta četvrtina, a tek tada dolaze one založne nekretnine natrag u vlastnost — proprietas — mužkog potomstva. Samo u jednom slučaju dozvoljava se quartalicij u naravi, te tad prelazi u vlastničtvo dotične žene. To biva po čl. 20. dec. 6. Sig., čl. 62: 1514, tit. 29 i 30 I., kad se plemkinja djevojka uda za neplemića, koji nema vlastničtva — impossessionato. — Ali zahtievaju citirana mjesta za takovu udaju consens otca ili dotičnika, koji ima taj quartalicij izplatiti, jer udade li se bez njihove privole, izplati joj se quartalicij, kako navedosmo.

Kao što po dec. 13 Pl. ex aeq. et inaeq. ne mogu kćeri za žive majke podići parnice proti njezinoj braći ili udaljenijim rodjakom na jednakost prava — quia actiones sequuntur naturam objecti — tako po t. 51 I ne mogu za života otčeva tražiti quartalitij, nego tek po njegovoj smrti od zakonskih nasljednika ili u slučaju defecta po § 2 t. 27 I od kralj. fiskusa, odnosno onog, na kog kralj prenese imanje.

Kćeri nisu trebale po dec. 4 pag. 85 ništa doprinieti od svoje četvrtine za namirenje dugova otčevih.

Kad je taj quartalicij već jednom izplaćen, bilo u naravi, bilo u novcu i konjih, nastala je pravna posljedica, koli za mužko toli za žensko potomstvo dotične obitelji. Žena, koja je primila quartalicij, priznala je tim očito, da nasljedstvo na ono imanje pripada samo mužkomu spolu, t. j. na tom priznanju osnivalo se je za mužko potomstvo ovlaštenje neograničenog nasljedstva na cielu nepokretnost. Naravski, da je ta posljedica bila odlučna po t. 89 I samo za one osobe, koje su uzele quartalitium, dočim je drugim bilo slobodno putem parbenim po čl. 36: 1545 tražiti svoje pravo.

Parnica je mogla nastati budi da dotičnici nisu htjeli izplatiti, budi glede načina izplate quartalicija.

Vodila se je pako ta parnica o quartaliciju po starijih zakonih pred duhovnimi sudišti, na koja su i ženitbene stvari spadale; nu od polovice 16 vieka, a napose od čl. 15: 1647 pred svjetovnim sudom — fora saecularia.

Digitized by Google

Ako je pravo ženskinja jasno, t. j. gdje se radi samo ob izplati — ad excisionem quartalitii — to se riešava kod županijske oblasti; nu ako su pretendenti na quartalicij tako udaljeni od prvog stečnika, da mogu pravo svoje prama kašnjim nasljednikom ili prama kralj. fisku, ili drugomu donataru samo izpravami dokazati, to moraju pred kralj. ili banskom tabulom još dokazati, da potiču po ženskoj lozi od prvog stečnika, kojemu su dobra samo za mužki spol bila podieljena.

Osim toga mogu kašnji ženski descendenti po t. 89 i t. 90. I dignuti parnicu i radi toga, da su njihovi descendenti bili odpravljeni samo s tom četvrtinom, premda su imanja pripadala obim spolovom, pa s toga nisu namire o izplati quartalitija dostatne po tit. 37. I za izključenje ženskog spola, nego se moraju listine o stečenu imanju u originalu sudu donieti, jer samo tada mogu mužkarci parnicu dobiti, pošto po dec. 1 ad transumpta literarum Pl. dosta je ženam dokazati nexum sanguinis, ma i ne mogle dokazati aequalitatem juris.

Spomenutim carskim patentom od 29 stud. 1852 prestalo je i ovo pravo ženskoga spola, jer je odtad uveden austrijski gradj. zakonik. Nu ipak se je mogla po § 5 onoga pat. iznimice pridržati i za buduća vremena glede plemićkih imanja inaequalitas juris, — dakle i pravo ženskog spola na quartalicij, — ali uz ove uvjete:

1) To su mogli ustanoviti posjednici pl. avit. imanja do 30 travnja 1856 i to samo kod takovih imanja, gdje su i prije žene izključene bile.

2) Vlastnici živući u označeno vrieme imali su načiniti pismenu oporuku, te ju najduže za šest mjeseci deponirati kod onog sudbenog stola, u kojega obsegu dotično imanje leži. Inače sa materijalnog gledišta ustanovljuje taj patent, da se mora udovi i djevojkam bar toliko ostaviti, koliko je ženski spol bio ovlašten tražiti po hrvat.-ugarskom pravu, nu quartalicija nemože tražiti, jer § 10 patenta ukidajuć neke tužbe, ukida i onu ad excisionem quartalitii.

(Svršit će se.)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Zanimiv slučaj smetana posjeda.

Juraj Krhen, zastupan po odvjetniku N. K., digne tužbu pred kr. gradsko-deleg. kot. sudom u Zagrebu proti Mikuli i Josipu Krhenu, zastupanih po odvjetniku dr. L. Š., radi smetana posjeda oranice „Velika zemlja".

Digitized by Google

Kr. gradsko-deleg. kot. sud u Zagrebu odlukom od 2. studenoga 1882 br. 16609/gr. obnašao je, nakon tužbom ovom de praes. 28. travnja 1882 br. 7101 zametnute i 26. srpnja 1882 obavljenom uskladom spisa dovršene, a dne 3. listopada 1882 nadopunjene ustmene razprave odbiti tužitelja sa njegovim u navedenoj tužbi stavljenim, te u zapisniku od 8. svibnja 1882 modificiranim, a u zapisniku od 3. listopada razjašnjenim zahtjevom: da je tuženi Mikula Krhen tužitelja tobož u njegovom zadnjem faktičnom posjedu oranice „Velika zemlja", ležeće u Popovcu s jedne i s druge strane potoka, tekućeg od sjevera prama jugu, smetao time, što je iztočni dio polovine oranice na južnoj strani ležeće, zatim što je s druge strane potoka, tekućeg od sjevera prama jugu, zemljišta „Kut" s južne strane, kano i jedan trouglasti komad sjeverne strane, i to, kako ovo tako i ono prvo 29. ožujka, 4. i 6 travnja 1882 izorao i zasijao.

Razlozi: Tužitelj sam u zapisniku od 3. listopada 1882 veli, da nije nikakav čin faktičnog izvršivanja posjeda na utužene nepokretnosti preduzeo prije podnesenja tužbe, odnosni pak zapisnik občinskog poglavarstva u Sesvetih pod D ad IV, po kojem je tužitelj tobože uveden u faktični posjed prepornog zemljišta, nedokazuje, da je uvedenje u posjed obavljeno formalno tako, da se uzeti može, da je tužitelj postao faktičnim posjednikom upisnih zemljišta, jer se iz istoga nevidi, da je sudbeni izaslanik tužitelja na odnosna zemljišta simbolički u posjed uveo, a uz to nije ovaj zapisnik po kr. podžupaniji zagrebačkoj odobren, što proizlazi iz odluke iste podžupanije od 20. veljače 1882 br. 1692, kojom se samo zapisnik ob uvedenju u posjed na znanje prima, ali uredovni čin neodobrava, pače odredjuje izpravak uz prisustvovanje mjernika, koji, premda je to uvedenje dielova parcela moguće, glasom gore navedenoga zapisnika kod fizične predaje prisustvovao nije.

Trošak parnice prebija se medjusobno, jer se iz cieloga tečaja razprave vidi, da posjedovna razmjerja medju strankami nisu na čistac izvedena i jer je tužitelj usljed uredovnoga postupka občinskoga poglavarstva, prem neodgovara zakonu, na tužbu zaveden bio.

Na utok tužitelja Jurja Krhena obnašao je kr. banski stol odlukom od 6. prosinca 1882 br. 24060 sa razloga po prvom sudu navedenih, što se tužitelj obzirom na rješitbu E ad IV u faktičnom posjedu preporne oranice na temelju izprave D ad IV nalazio nije, pa i stoga, što dioba zadruge konačno riešena bila nije, uz odpućenje utoka tužitelja napadnutu prvosudnu odluku potvrditi.

Usljed izvanrednog previdnog utoka tužitelja kr. stol sedmorice rješitbom svojom od 30. ožujka 1883 br. 368 dokinu obie odluke nižih sudova u onom dielu, u kojem se tužitelj odbija sa zahtjevom svojim proti Mikuli Krhenu te izreče, da je prvotuženi Mikula Krhen smetao tužitelja u zadnjem faktičnom posjedu oranice „velika zemlja" te mu se

Digitized by Google

ovo zabranjuje pod globom od 50 for., eventualno pod pretnjom zatvora od deset dana; naprotiv potvrdjuje se osuda nižih sudova u dielu, gdje se troškovi medju sobom prebijaju, a u dielu, odnosećem se na Josipa Krhena, netaknutom ostavlja.

Razlozi: vidiv, da se u parnicah sbog smetana posjeda radi isključivo samo o pretresu i o dokazu činjenice posljednjeg faktičnog posjedovanja i sbivšeg se smetanja (§ 620 gr. p. p.); vidiv, da je tužitelj faktični svoj posjed prepornog zemljišta dokazao (§ 113 gr. p. p.) predavnim zapisnikom občinskog poglavarstva sesvetskog od 16. siečnja 1882 D ad IV, dočim je ovim zapisnikom ustanovljeno, da su pripale tužitelju, uslied zadružne diobe, česti oranice „velika zemlja", istomu faktično predane i da su na dielbenoj crti medjašni znakovi ukopani (§ 312, 351 o. g. z.);

vidiv, da je prituženo smetanje izoranjem i posijanjem prepornog zemljišta po tuženom Mikuli Krhenu priznanjem njegovim dokazano (§ 108 gr. p. p.);

vidiv, da tuženi glede označenja prepornoga zemljišta ni nakon što je upućen odlukom od 6. rujna 1882 br. 12256 na izrazito i jasno očitovanje o činih navedenih po protustranci, nije učinio primjetbe nikakove, niti je nadopunio ili razjasnio obilježenje prepornoga zemljišta, učinjeno po tužitelju, pa da se stoga za dovoljnu mora primiti oznaka prepornoga zemljišta, kako ju je razložio tužitelj (§ 22 g. p. p.);

vidiv, da odluka kr. podžupanije zagreb. od 29. veljače 1882 br. 1692 (E ad III) neide na korist tuženomu Mikuli Krhenu, pošto njom nije ukinuta fizična dioba zadružna ni faktična predaja, provedena 16. siečnja 1882 (D ad IV), nego je jedino na molbu žene tužiteljeve, te na korist ovoga odredjena revizija upitne predaje i to zato, da se ustanovi, koliko su mu manji dielovi predani mjesto onoga, što ga je zapasti imalo;

vidiv, da podneskom de praes. 11. svibnja 1882 br. 3932 zamoljena po tuženom Mikuli Krhenu, te odlukom kr. podžupanije zagrebačke od 19. lipnja 1882 br. 6950 odredjena revizija prednavedene faktične zadružne nepokretnine (D ad IV) za parnicu ovu odlučna nije, i to tako zato, što je ta revizija zaprošena tek nakon dana 28. travnja 1882 br. 7101 podnesene, te parnici ovoj za temelj služeće tužbe, kao i zato, što je izmoljena ova revizija dozvoljena s naročitim tim ograničenjem, da se upitnoj reviziji ima podvrći samo ona, ali ciela tangenta, koja je prama dielbenom listu zapala tuženika Mikulu Krhena, kao predstavnika II. loze;

vidiv, da su u očigled toga napadnute odluke nižih sudova, koliko se tiču na prvom mjestu tuženoga Mikule Krhena, utemeljene na tumačenju zakona očito pogrešnom i na predpostavci, stanju spisa očevidno protivnoj, obnašao je itd.

Digitized by Google

Na tamelju ove vrhovne rješitbe podnese sada tužbom svojom uspjeli tužitelj Juraj Krhen 7. lipnja 1883 br. 10276 kod prvog suda molbu za ovršno uvedenje u posjed, pošto da mu protivnik po njem izorani i zasijani dio oranice „velika zemlja", te izorani i zasijani po njem dio zemljišta „kut" s južne strane kao i izorani i zasijani po njemu trouglasti komad sa sjeverne strane istog zemljišta „kut", s dobra u posjed predati neće, i da u tu svrhu čim prije odredi ročište na licu mjesta u Popovcu.

Odlukom svojom od 12. lipnja 1883 br. 10276/gr. udovolji prvi sud zahtjevu molitelja i odredi u tu svrhu ročište na 2. srpnja 1883 u 4 sata po podne.

Proti toj odluci podnesoše tuženici Mikula i Josip Krhen utok, a kr. banski stol naredbom svojom od 29. kolovoza 1883 br. 17909 uvaži ovaj utok s r a z l o g a, što rješitbom vis. kr. stola sedmorice od 30. ožujka 1883 br. 368., utjecatelj na ustup u posjed prepornih zemljišta osudjen nije, a jošte manje dokazano, da se u posjedu faktičnom nalazi. S toga preinačuje se napadnuta prvosudna odluka tamo, da se molitelj Juro Krhen sa svojom neosnovanom molbom odbija.

Proti ovoj odluci posluži se tužitelj Juraj Krhen previdnim utokom, koji bude ipak po kr. stolu sedmorice rješitbom od 3. studenoga 1883 br. 3007 kao n e o s n o v a n z a b a č e n, a potvrdjena napadnuta odluka kr. banskoga stola, jer utjecatelj u odnosnoj ovršnoj molbi br. 10276 i netvrdi, da mu je ikojim činom protustranka kratila izvršivanje posjeda, u kojem je vrhovnom rješitbom od 30. ožujka 1883 br. 368 štićen bio".

L.

Kmeta, dužna davat vlastniku zemlje dohodak po kolikoći plodova, što će sam kazat, da ih je zemlja doniela, može vlastnik primorati, da prokaznom zakletvom potvrdi tu kolikoću, a ne u svakom slučaju samo da mu dade račun o skupljenih na zemlji plodovih.

Splitskoga biskupa ide u ime dohodka četvrtina godišnjih plodova zemalja, što ih drži na kmetstvo L. G . . . a. Po starinskoj pogodbi, kad se radi o plodu maslina, biskup nema prava poslat vještaka (štimadura), da prosudi, koliko ima iznosit njegova četvrtina po rodu, što ga je vidit na stupovih, nego pošalje svojega opravnika (župana) u kuću kmetice na mjerenje jur pobranih maslina, po kojem ona valja da dade biskupu četvrtinu. God. 1874 kmetica nije htjela da se u tu svrhu masline mjere i ponudi biskupovom županu, da uzme u ime dohodka koliko ona sama veljaše, da biskupa ide u ime dohodka. Ne htjevši na to pristat biskupov župan, zaište biskup priekom tužbom protiva L. G . . . i da bude sudjeno:

Digitized by Google

1. da tuženica mora za 14 dana prokazati tužitelju svu količinu maslina, što ih je ona, stranom preko svojih nadničara, a stranom preko svojih podkmetova, god. 1874 skupila sa zemalja popisanih, i potvrdit svoj prokaz zakletvom na sudu u dan, koj će joj sudac odredit, man da nebi volila do istoga roka platit tužitelju 200 for., da namiri dohodak četvrtine od maslina, pobranih god. 1874 na istih zemljah;

2. da tuženica mora za 14 dana predat tužitelju četvrtinu sve količine maslina po njoj prokazanih, kao takovih, što ih je ona pobrala na zemljah, opisanih u prvom poglavju, i

3. da tuženica mora do istoga roka platit tužitelju parbene troškove.

Nakon obavljene razprave ob ovoj tužbi, c. k. gradska Pretura splitska odsudom od 20. siečnja 1883. br. 566. zadovolji tužbi i naloži tuženici da plati parbene troškove.

Razlozi: Tužitelj traži, da tuženica prokaznu zakletvu o kolikoći maslina položi, što ih je g. 1874 pobrala na zemljah u tužbi opisanih, u svrhu da mu za tim dade četvrti dio prokazane kolikoće, ili da mu plati u ime vriednosti te četvrtine 200 for.

Tuženica prigovara, da zahtjev, kojim je tužitelj izašao, ne ide ga pa tvrdi, da je tužitelj imao tražiti predaju računa.

Ali po propisu § 284 p. p. ne može se sumnjat, da tuženica nije znala za sakrivanje pobranih maslina, pošto je dokazano, da ona drži kao kmetica te zemlje i da je ona bila dužna pokazati tužiteljevim izaslanikom kolicinu ploda, kako bi oni mogli proračunati kolikoću, koja one godine idjaše tužitelja.

To se ima u ovom sgodjaju tiem više predmievati, što svaki kmet znade i mora znati, da se vlastniku ima svake godine dati dohodak, i što s toga odapiranje tuženice ili njezinih opravnika, da se ne izvidi u prisutnosti tužiteljevih odpravnika količina pobranih maslina, bijaše isto što sakrivanje, pošto onda nebijaše drugog sredstva, po postojećoj navadi, da se ta kolicina sazna.

A ne valja prigovor, da tužitelj nije vlastnik zemalja u tužbi opisanih, pošto tužitelj dokazuje, da mu je tuženica svake godine davala od njih plodova, odmjerenih prema cieloj kolicini.

Ako se po osebnom običaju kolicina maslina, pobranih na zemljah biskupske stolice, izvidja u kmetskih konobah, dočim po običaju obćenitom, vlastnici zemalja ustanovljuju tu količinu vještvom (štimom), učinjenim na samih stablih, to dobročinstvo, što ga biskupi učiniše svojim kmetovom, ne smije se okrenuti na njihovu štetu, zaniekajuć im onu kolicinu roda od maslina, što ih ide po pravu vlastnosti; način dakle izvidjenja te kolicine ne može uplivati, da se preinače pravni odnošaji, po kojih tužitelj je vlastnik a tuženica kmetica.

Digitized by Google

Složnim kazivanjem svjedoka L. P. i I. A. posvjedočeno je, da tuženica kao nasljednica onoga, od koga je joj kmetsko pravo došlo, davaše svake godine tužitelju četvrtinu maslina; da god. 1874 ti svjedoci kao župani biskupske stolice prikazali su se u tuženičinoj konobi, da izvide količinu maslina, a opravnici njeni da su se kratili izmjeriti je tu s njimi, kao što bijaše uvjek običaj po kazivanju tih istih svjedoka i po onom takodjer V. G. i P. M., koji su svi neoprovrzivi.

S razlogom su se s toga tužiteljevi župani kratili primit ono malo maslina, što im davahu tuženičini opravnici, ne predpostaviv običajne modalitnosti; a pošto tuženici bijaše dužnost pristat na mjerenje, te dati tužitelju četvrtinu maslina, pobranih te godine, tužitelj ima pravo zaiskat zakleti prokaz sve količine tih maslina, da se uzmogne saznat što biskupa ide.

Pošto pako tuženica nije ništa prigovorila cieni, što je na mjesto maslina pitao tužitelj, tu će cienu sa 200 for. ona platiti, kad nebi položila više spomenutu zakletvu, te ne bi prama istoj dala količinu maslina u naravi.

Zastari, što je tuženica izniela, nema mjesta, jer se ne radi o daći, na koju se odnosi § 1480 o. g. z., nego o družtvenom dielu, koji ortaka dopada po dielbi po § 1193 o. g. z.

Odluka o parbenih troškovih utemeljena je na zakonu.

Na priziv tuženice, c. k. prizivno sudište dalmatinsko osudom od 19. svibnja 1883 br. 1467 odbije tužitelja i odsudi ga da plati parbeni trošak.

Razlozi: Opaziv, da je složnim kazivanjem tužiteljevih svjedoka dokazano, da medju strankami obstoji pogodba glede zemalja u tužbi opisanih, kriepošću koje pogodbe tuženica je dužna davat tužitelju četvrtinu priepornih maslina;

opaziv, da po smislu §§ 1198, 1199 i 1206 o. g. z. ortak ne može u drugoga ortaka zaiskat nego samo račun ob opremanju zajedničkih posala, i da ovo načelo bilo je prihvaćeno i u članku 270 trgovačkoga zakonika;

opaziv, da nema nikakva zakona, po kojem bi onaj, koji ima pravo od koga zaiskat račun, bio vlastan zahtievat od toga istoga i prokaznu prisegu;

opaziv, da se § 283 p. p. može uporavit samo na slučaj, u kojem je tko vlastan zaiskat objavu imanja ili dugova svojeg protivnika, a ovaj je slučaj sasvim drugčiji nego je onaj, koj je sada u prieporu, a u kojem se radi o predaji diela plodova od zemalja u družtvo prinešenih, što tuženica nije izvršila;

opaziv, da na ovaj sgodjaj nije uporavljiv ni sliedeći § 284 sudb. pravilnika, jer s toga, što se je tuženica kratila pristat na zahtjev tuži-

Digitized by Google

teljevih opravnika, da se izmjeri cieli plod maslina u svrhu da se obistini dio, što ga je imala tuženica dati u ime dohodka, nemože se reći, da je tim počinila sakrivanje, kakvo hoće prije spomenuti paragraf, pošto je sam tužitelj rekao u tužbi i ponudio se, da će dokazat, da je stari i trajni običaj u Sučurcu da kmetovi biskupske stolice poberu i ponesu svojim kućam u Sučurcu vas plod masline, što ga je u godini bilo, nejaviv ništa prije vlastniku, i da poslje izmjere kod kuće svoje sve pobrane masline u svrhu da dadu četvrti dio biskupskoj stolici, pa s toga biskupska stolica ne bi bila u stanju dokazat, načinom po zakonu priznatom, prama kmetu niti ukupnu količoću, niti onaj dio zajedničkoga ploda, koji joj pripada u ime dohodka;

opaziv ipak, da odatlje, što je ovakav dokaz nemoguć, ne može tužitelj izvesti kao zakonitu njenu posljedicu, pravo zaiskat, da tuženica položi prokaznu zakletvu, o kojoj se radi;

opaziv, pošto se tužba mora odbiti, jer se neoslanja na zakoniti temelj, da parbeni troškovi imadu pasti na teret tužitelja po zakonu od 16. svibnja 1874, itd.

C. k. vrhovno sudište bečko presudom od 14. studenoga 1883 br. 10518 potvrdi prizivnu osudu s ovih razloga:

Tuženica zanieka sve navode tužiteljeve, a ovaj nesamo da ih nije dokazao, nego opetova u dokaznih člancih, što je u tužbi izveo t. j. da su njegovi opravnici govorili u dotičnih prigodah, ne s tuženicom, nego s čeljadi njoj podložnom. Ne može se dakle držat, da je osnovana predmnieva, da je tuženica znala za sumnjivo sakrivanje, niti da mu je ona dala povoda; a ovo tiem manje, što tobožnje sakrivanje, veli se, da se odnosi na plod jedne samo godine, to jest g. 1874, a ne na plod predjašnjih niti potlašnjih godina.

Nema tu dakle potrebština, što ih zakon iziskuje za prokaznu zakletvu, to jest niti onih § 284 p. p., niti onih, što se navode u dekretu dvorske kancelarije od 4. srpnja 1846 br. 22315.

Obstoji li pako običaj, da kmeti u Sučurcu poberu masline i donesu ih svojim kućam kad hoće, slobodno bijaše tužitelju, da prije pobiranja maslina dade izvidit količoću ploda, i da na ovaj način ustanovi, koliko ga ide u ime godišnjega podavanja. *B.*

Ako je tko treći u posjedu ovršnim putem prodanoga dobra, nemože se obaviti predaja po § 518 gspp. bez kontradiktornoga postupka.

A. kupio je na javnoj ovršnoj dražbi oranicu parc. br. 2142 grunt. nap. br. 157 obć. Erdevik za 832 for. a. vr., te položiv kupovninu zamolio, da ga kot. sud uvede u posjed kupljene čestice. Kot. sud zadovoljiv tomu zahtjevu odredio je ročište na licu mjesta u svrhu uvedenja

Digitized by Google

kupca u posjed kupljene oranice; nu sudb. izaslanik izviesti, da uvedenje kupca u posjed parcele br. 2142 grunt. nap. br. 157 obć. Erdevik nije mogao s toga obaviti, što je upitna čestica prigodom komasacije vlastelinskoga posjeda u općini erdevičkoj godine 1879 prešla u posjed vlastelinstva iločkoga, koje je tu parcelu sa više drugih parcela spojilo u jednu cjelinu odnosnu pustaru tako, da se identičnost, pače niti mjestnost parcele br. 2142 ustanoviti mogla nije.

Riešenjem izviešća sudbenoga izaslanika odredio je kotarski sud odlukom od 31 svibnja 1883 br. 2685 gr., koja je ujedno na zahtjev vlastelinstva dostavljena njegovom zastupniku, da se uvedenje kupca A. u posjed kupljene čestice, uz pripomoć vještaka (mjernika) obaviti imade, a razlozi, s kojih je kot. sud to uvedenje dozvolio, unatoč tomu, što se pokazalo, da se u posjedu dotične čestice treća osoba nalazi, i da ta čestica faktično kao takova više nepostoji, bili su sliedeći:

Kupac, koji je dražbenim uvjetom podpuno zadovoljio, ima nedvojbeno pravo zahtievati, da mu se kupljeno dobro predade, a sud dužan je na njegov zahtjev predaju obaviti. Ovršenik nije bio vlastan pravom zaloga obterećenu česticu odtudjiti, bez naročite privole hipotekarnih vjerovnika. Vlastelinstvo nije u gruntovnici upisano kao vlastnik upitne parcele br. 2142 gr. nap. br. 157 obć. Erdevik, nego ovršenik, s toga se je ta čestica, kao vlastnost ovršenika, dražbi podvrći mogla. Značilo bi javnu vjeresiju uništiti, kad bi se kupac uputio, da putem parnice potraži ustup dobra, koje je na javnoj ovršnoj dražbi kupio. Kot. sudu nije ništa poznato o komasaciji god. 1879 provedenoj, jer u gruntovnici provedena nije, i stoga je po § 518 gspp. dužan kupljeno dobro predati kupcu.

Povodom utoka vlastelinstva, u kojem isto tvrdi, da je sudb. izaslanik trebao kupca uvesti u posjed ovoga aequivalenta, koji parceli br. 2142 odgovara, u posjedu kojega aequivalenta se ovršenik nalazi, — obnašao je kr. banski stol:

„s razloga, što je kupac A. ovršno uvedenje u posjed rečene parcele molio na temelju dražbenih uvjeta proti ovršeniku ostavini B.; nadalje što se glasom zapisnika od 25 svibnja 1883 u faktičnom posjedu upitne parcele nalazi utjecatelj, ne pako ostavina B., proti kojoj kupac jedino postupati može i uvaživ, da se priepor o posjedu bez kontradiktorne razprave riešiti nemože, — prvosudnu odluku po § 342 gspp. ukinuti i kupce u pogledu ustupa posjeda prieporne čestice proti utjecatelju na put pravde uputiti.“

Kupac zadovoljio se s tom riešitbom. *R.*

Digitized by Google

Prekarista mora povratiti uporabu bez obzira, da li je uporabodavac vlastnik uporabne stvari.

Mijo Bašić tuži Franju Bašića i navodi, da je za života svoga otca sagradio komoru u Podgradju, te iz bratinske ljubavi prepustio svomu bratu Franji, da može u istoj komori svoje pokretnine smjestiti i zahtjeva, da tuženik sada izprazni i svoje pokretnine iz nje iznese.

Kr. kot. sud u Samoboru osudom od 9. ožujka 1883 br. 1221 sudio je prema tužbenom zahtjevu i tuženika obvezao na naknadu parbenoga troška sa 43 for. 80 nč.

Razlozi: „Po razlaganju tužitelja Mije Bašića u tužbi i tečajem ustmene razprave, jeste isti Mijo Bašić sagradio spomenutu komoru i sazidao pod njom pivnicu, te kasnije prilikom ženitbe tuženomu svomu bratu Franji Bašiću samo iz bratinske ljubavi dozvolio, da svoje pokretnine spravi i pohrani u toj komori.

Kada dakle tužitelj Mijo Bašić sadanjom tužbom zahtieva, da tuženik svoje pokretnine iz iste komore iznese i komoru izprazni, to ova tužba nije tužba o vlastničtvu, nego je posjedovna tužba po § 346 o. g. z.

Ako se posmotri, da je tuženik Franjo Bašić u odgovoru izrično priznao, da je tuženik Mijo Bašić zaista još za života svoga otca Josipa Bašića tuženu komoru i pivnicu sagradio i sazidao; ako se posmotri, da je tuženik takodje i to priznao, da je prigodom ženitbe tužitelj smjestio tuženikove stvari u istu komoru, to je tim dokazano, da se tuženikove pokretnine zaista još i sada nalaze u tužiteljevoj komori i pošto tuženik nije tvrdio, a kamo li dokazao, da on ima kakovi pravni naslov na posjed ili uporabu iste komore, to je tim sama sobom dokazana tužiteljeva tvrdnja, da je on tuženiku samo iz bratinske ljubavi dopustio da svoje stvari pohrani i spravi u spomenutoj komori; a kada je tomu tako, to je onda tuženik neistiniti posjednik upitne komore, te kao takav mora po § 346 o. g. z. dopustiti, da se stvar postavi u predjašnje stanje.

Sve drugo, što je navedeno u ovoj parnici, nespada ovamo. Dovoljno je za riešenje ove parnice to, da tuženik nije niti tvrdio, da njemu pripada budi posjed, budi pravo vlastničtva na komoru. Što pako tuženik navodi i nastoji dokazati, da ja tužitelj upitnu komoru sagradio iz drva, što ga je pokojni njihov otac Josip Bašić kupio od Ivana Horvatića i da je tužitelj ovu komoru sagradio ne za sebe, nego za zadrugu Bašić, po nalogu njihovog otca i kuće gospodara pokojnoga Josipa Bašića, to sve pokraj toga što nije dokazano, niti nespada na ovu parnicu, nego bi spadalo na parnicu glede prava vlastničtva, a u tom pogledu tuženik Franjo Bašić nema baš nikakova ovlaštenja, jer nije dokazao, da je zadruga Bašić postojala i da i sada postoji kao i da je on vlastan zadrugu zastupati, nego naprotiv dokazano je priznanjem stranaka, da je tužitelj

Digitized by Google

tuženu komoru sagradio na grunt. čest. br. 897 gr. nap. br. 35 obć. Konščica, koja je nekretnina glasom grunt. izvadka C. bila vlastničtvo otca prućih se stranaka, pokojnog Jose Bašića, a ne pak zadruge Bašić, te koje su nekretnine uslied prodaje na dražbi sada vlastničtvo kupca Josipa Razuma.

Ako bi se dakle vodila parnica o pravu vlastničtva upitne komore, to bi jedan proti drugom kao stranke po § 418 o. g. z. mogli stajati jedino tužitelj kao graditelj komore i Joso Razum, kao gruntovni vlastnik zemljišta.

Jedino, što se tiče prava vlastničtva na upotrebljeni materijal, iz kojega je tužitelj komoru sagradio, pošto tuženik nije ni tvrdio, a kamo li dokazati pokušao, da je i isti material kao: ciglu ili kamen za pivnicu itd. kupio otac njihov, pokojni Joso Bašić, nego je samo tvrdio, da je drva kupio od Ivana Horvatića, mogao bi tuženik Franjo Bašić i to posebnom tužbom odštetnom, budući se drva nedadu iz komore izlučiti, po § 414 i 415 o. g. z. tražiti, pa i to ne u svoje ime, nego kad bi se legitimirao kao nasliednik u ime ostavine pok. Josipa Bašića, da mu tužitelj naknadi na njega putem nasljedstva odpadajući dio vriednosti drva, upotrebljenog za gradnju komore. Zato je valjalo tužbenom zahtievanju udovoljiti i tuženika po § 573. p. g. p. na naknadu parbenog troška odsuditi."

Kr. banski stol na priziv i ništovnicu tuženika, osudom od 23. svibnja 1883 br. 7717 preinačio je osudu prvog suda, odbio tužbeni zahtjev i parbene troškove prebio.

Razlozi: „Vidiv, da predleži slučaj § 418 o. g. z., jer je tužitelj sagradio upitnu komoru ne na svojem, već na tudjem zemljištu, pak mu stoga nestaje svakog pravnog naslova proti tuženiku, budi po § 346 o. g. z. budi po § 366, jer to pravo ide samo uknjiženoga vlastnika: mora se odbiti tužba sa odnosnim zahtievom, uz preboj ipak sudbenih troškova po § 573 p. g. p.; jer je tužitelju povoljna osuda suda prvoga."

Kr. stol sedmorice na previd tužiteljev osudom od 16. studenoga 1883 br. 2343 preinačio je osudu banskoga stola, a potvrdio osudu kotarskoga suda uz preboj parbenih troškova.

Razlozi: „Tuženik priznaje, da je uporabu upitne komore dobio od tužitelja, a da nije ustanovljen rok, kada ima tužitelju komoru povratiti.

Po tom izmedju stranaka obstoji pogodba po § 974 o. g. z.

Prigovor tuženikov, da tužitelj nije vlastnik komore i parcele, na kojoj je sagradjena, neodlučan je po § 1093 o. g. z.

S ovih razloga opravdana je osuda prvoga suda, pa ju stoga valja potvrditi uz preboj ipak parbenoga troška po § 573 p. g. p., buduć svaka stranka za se povoljnu osudu imade. Priobćio *S. P.*

Digitized by Google

Nesmije se primiti nasljedno očitovanje, koje se preda nakon minuloga roka, odredjenoga za podnašanje nasljed. očitovanja.

K. M. podnese nasljedno očitovanje na ostavinu M. D. ali onda, pošto je već bio iztekao rok, do kojega su se morala nasljedna očitovanja podnieti. Prvi sud odbaci taj podnesak odlukom od 7. listopada 1881 br. 65476, kao prekasno predani, koji odluku potvrdi prizivno sudište odlukom od 8. studenoga 1881 br. 19024.

Najviše sudište bečko zabaci odlukom od 15. veljače 1882 izvanredni previdni utok K. M. s razloga, što je u javnom interesu, da ovlašteni nasljednik dobije što prije i upravu imetka ostavljena po pokojniku, da upravo radi toga obstoji institut oficiozne ostavinske razprave, pak da se prema tomu, shodno obstojećim propisom, odredjuje, ako se moraju izrokom pozvati nepoznati zakonski nasljednici, da se u izroku doda opomena, da se svako tko misli da ima pravo na nasljedstvo, prijavi za godinu dana, inače da će se oficiozna ostavinska razprava preduzeti i obaviti s onimi, koji su se prijavili, a oni nasljednici, koji se kašnje prijave, slobodno mogu potražiti svoje zahtjeve, dok pravo njihovo zastarom neutrne; uvaživ, da se posljednja stavka § 128 car. pat. od 9. kolovoza 1854 (d. z. l. br. 208) prema logičnomu savezu govora i prema posebnomu značenju rieči i u savezu s uvodom sliedećega § 130, proteže na to, da se rok edikta nije držao i na to, da valja nastupiti put pravde; uvaživ napokon ove propise kao i okolnost, da je ediktalni rok za prijavu nasljednu na ostavinu 27. ožujka 1879 preminuloga M. D., iztekao već 24. svibnja 1880, da je s toga opravdana odluka, kojom se odbija prijava utjecatelja, podnešena istom 4. listopada 1881, da se uzme u obzir kod oficiozne razprave, pak s toga neima onih predpostava, pod kojimi bi se u smislu § 16 car. pat. od 9. kolovoza 1854 moglo zadovoljiti pritužbi, podnešenoj proti rješitbi višega suda.[1]

I latinske isprave moraju se, ako se rabe pred cislajtanskimi sudovi, prevesti i ovjerovljeni prevod priložiti.

M. tužio je pred zemaljskim sudom u Beču N-a, i zahtievao u toj tužbi, da tuženi prizna njegovo pravo vlastnosti. Tužbi priložena bijaše likvidacionalna odluka gradskoga suda zagrebačkoga od 28. svibnja 1847. Uvod i svršetak te odluke (toga priloga tužbe) pisan je hrvatskim jezikom, a ostali sadržaj latinskim.

C. k. zemaljski sud bečki vrati odlukom od 20 srpnja 1883 br. 15.421 tužitelju tužbu dodav, da valja najprije prirediti ovjerovljene pre-

[1] Isto ovakav slučaj riešio je baš protivno najviši bečki sud u svojoj osudi od 5. list. 1875 br. 10924 (Glaser-Unger-Waltherova sbirka br. 6754).

Digitized by Google

vode priloga pod A. u njemačkom jeziku, pak ih onda tužbi dodati i tako sudu podnieti.

Utok M-ov, podnešen proti ovoj odluci, zabaci c. k. prizivno sudište bečko naredbom od 22. kolovoza 1883 br. 14235 i potvrdi odluku prvoga suda navodeć, da je prvosudna odluka u skladu sa §§ 12 i 13 austr. p. p.

M. podastre proti ovoj odluci izvanredni previdni utok, u kojem iztakne, da je bio u vrieme, kad bje spomenuta likvidacionalna odluka izrečena, u Hrvatskoj latinski službenim jezikom, da taj jezik svaki sudac razumije, da sudbenoga tumača za latinski jezik ni neima, pa s toga da tužitelj niti nemože doprinieti ovjerovljeni prevod rečene isprave. Naprotiv, da je priložen prevod onoga diela isprave, koji je pisan hrvatskim jezikom.

C. k. najviši sud bečki zabaci naredbom svojom od 2. listopada 1883 br. 11635 izvanredni previdni utok, jer da manjkaju predpostave navedene u dvor. dekretu od 15. veljače 1883, koje ovlašćuju promieniti suglasne odluke nižih sudova. Od razloga navedenih po najvišem sudištu spominjemo ove: §§ 12 i 13 p. p, zatim dvorski dekret od 22. prosinca 1835 br. 109 odredjuju, da je tužitelj dužan tužbi svojoj priložiti ovjerovljeni prevod onih isprava njegove tužbe, koje nisu pisane ni na sudbenom ni na kojem zemaljskom jeziku, i takove prevode svomu protivniku priobćiti. Zato je zakonom posve opravdan zahtjev nižih sudova, da M. ima doprinieti prevod isprave u njemačkom kao jeziku sudbenom i zemaljskom, a gore spomenuti dvorski dekret predvidio je i za ovakov slučaj te opredelio, što treba učiniti, ako neima zakletoga sudbenoga tumača za koji jezik.[1] *B.*

Ako se ženitba proglasi nevaljanom poradi zaprieke § 62 o. g. z., nesmije se s tim spojiti izreka, da su djeca rodjena u tom braku i zakonska.

Zemaljski sud bečki izreče osudom od 8. lipnja 1883. br. 38955, da je nevaljana ženitba, sklopljena medju Karlom F., koji je radi zločina dvoženstva osudjen, i medju Anom K. dodav, da Ana K. i to ne svojom

---

[1] Ova rješitba zaista osniva se na zakonu; ali isto tako govori u Hrvatskoj postojeći zakon, da bi morale stranke, koje dolaze pred koji hrvatski sud, donieti ovjerovljene prevode isprava, pisanih u drugom a ne u jeziku sudbenom u kraljevini našoj, što je jezik hrvatski. Nije s toga u skladu sa zakonom, ako se dopušta, da se prilažu n. p. punomoći odvjetnika i drugi prilozi te isprave, pisane na njemačkom jeziku, koji u Hrvatskoj nije ni zemaljski ni sudbeni jezik, a netraže se ovjerovljeni hrvatski prevod. Ima pako oekoliko rješitba hrvatskoga najvišega suda, koje dokidaju odluke nižih sudova, kojimi se zahtievalo priloženje hrvatskoga ovjerovljenoga prevoda njemački pisanih isprava; dvie, tri bijahu već i u ovom listu priobćene. Op. prevoditelja.

Digitized by Google

krivnjom nije znala za zaprieku ženitbenu § 62 o. g. z. U razlozih osude pako izreče, da se nemože zadovoljiti molbi Karla F., Ane K. i branitelja ženitbene sveze, idućoj onamo, da se u osudi izrekne, da se ono troje djece, što je rodjeno u nevaljanom ovom braku, smatra zakonskimi, da budu onomu djetetu, što ga sada nosi Ana K. pod srdcem, pridržana prava zakonskoga poroda, jer da se u ovoj osudi, prema odredbi § 18 dvor. dekreta od 23. kolovoza 1819 br. 1595 prav. sb. radi jedino o valjanosti ili nevaljanosti braka ovoga, ali se neima odlučiti o tom, da li se djeca, rodjena u ovom nevaljanom braku, imadu smatrati zakonskom ili ne.

Prizivno sudište bečko potvrdi osudom od 24. srpnja 1883 br. 12.420 osudu prvoga suda uz dodatak, kojim se zadovoljava i molbi glede priznanja djece zakonskom, pozvav se na car. naredbu od 3. lipnja 1858 br. 92 d. z. l.

C. k. najviše sudište bečko potvrdi 13. studenoga 1883. br. 11896 obie osude nižih sudova u koliko se odnose na nevaljanost ženitbe, ali dokine — usljed previdne žalbe kuratora, postavljena Fridi M., kćeri Karla F. iz braka njegovoga sa Friderikom M. — dodatak osude prizivnoga sudišta, da se djeca rodjena u nevaljanom braku Karla F. i Ane M. smatraju zakonskom odrediv, da se neima sada o tom odlučiti, i to s razloga: jer se je obavljenim izvidjenjem jasno pokazalo, da u ovom slučaju postoji u § 62 o. g. z. ustanovljena ženitbena zaprieka, po čem je sklopljena ženitba nevaljana; jer je prema ustanovi § 12 dvor. dekreta od 23. kolovoza 1819 br. 1595 sb. prav., koji se propis prema odredbi §. 13 istoga dvor. dekreta ima uporaviti i na postupak povedeni o nevaljanosti ženitbe, trebalo u osudi dodati, da Ana K. bez svoje krivnje nije znala za zapreku ženitbenu § 62 o. g. z., što joj po tom ide u prilog, ali da nemože biti predmetom uredovnoga iztraživanja, koje se po ovom dvor. dekretu ima obaviti, pitanje o statusu djece, što no su se rodila u nevaljanom braku Karla F. i Ane M.; riešenje ove točke valja prepustiti posebnoj razpravi i posebnomu putu.

Ako treća osoba plati sekvestru, ima ovaj tražbinu odstupiti platcu.

Ako je treća osoba platila neki dug sekvestru, ima ovaj platcu ustupiti pravo i tražbinu. To je potvrdio najviši sud bečki rješitbom od 6. lipnja 1883 br. 5092 i to s razloga ovih: „Uvaživ, da ima sekvestar kao upravitelj i zastupnik imovine sekvestrirane primati i potvrdjivati, što dužnik plati u masu sekvestracionalnu; uvaživ, ako treći plati mjesto dužnika ali sporazumiv se s njim, da nastupa tada slučaj § 1422 o. g. z., t. j. da se imade platcu ustupiti tražbina, i da je taj ustup jednostavna

Digitized by Google

posljedica obavljene izplate i protudužnost onoga, kojemu je dotična svota izplaćena, dakle je to predmet same uprave s imetkom. Sekvestar imenovani u ovom slučaju, kao upravitelj i zastupnik pod sekvestracijom nalazećega se imetka, bijaše vlastan ustupiti ovu tražbinu, što u ostalom nemože nimalo biti na uštrb executu, kojega je imetak sekvestriran, pošto je dug jur plaćen i namira o tom izdana.“

B. Mjenbeno.

Pasivna mjenbena sposobnost nepismenih.

Kr. trg. i mjenbeni sud u Budimpešti izrekao je nedavno osudu, koja nedvojbeno ističe, da pismenost nespada medju potrebštine passivne mjenbene sposobnosti i da nepismeni može i kroz punomoćnika mjenbenu izjavu učiniti.

Stvar riešena ovom osudom bješe tim zanimivija, što je onaj tuženik, koj je tvrdio da nezna pisati i da na mjenici svoga imena ni napisao nije, 3 znaka krsta postavio na mjenicu mjesto podpisa, premda mjenbeni zakon izrično ustanovljuje, da mjenbena izjava, učinjena znakom krsta ili rukoznakom, redovito mjenbene krieposti neima.

Budapeštanski sud ipak osudi tuženika. Osuda, koja ovo pitanje evo razjasnjuje, glasi u kratko ovako:

Kr. trg. i mjenb. sud u Budimpešti u parnici K. Pothorna kao tužitelja po odvj. dr. A. G. proti Stjepanu M. i suprugi po odvj. S. G. radi dužne mjenbene svote od 1200 for. spp. itd. sudio jest: Tuženi dužni su zahtievanu svotu s. p. u roku od 3 dana pod prietnjom ovrhe uplatit.

Razlozi: Prigovori drugotuženog nemogu se u obzir uzeti, jer iz § 1 i 105 mj. z. proizlazi, da pismenost nespada medju potrebštine pasivne mjenbene sposobnosti i da se i kroz punomoćnika može valjana mjenbena izjava učiniti. Istinitost podpisa mogla bi se samo onda zaniekati, kada bi tuženik ne samo uztvrdio, da on podpisa dao nije, već i to, da niti drugoga opunomoćio nije na podpis njegova imena, da je dakle podpis kriv. Nu tuženik toga netvrdi. Pod timi okolnostmi nebi jednostavni factum, da tuženik pisati nezna, sve da je i dokazan, tuženika od mjenbene obveze odriešio. Nemienja na stanju stvari ništa kazivanje tuženika, da je na mjenicu postavio znakove krsta i da dakle ova mjenbena izjava, u smislu § 104 m. z., neima mjenbeno-pravne krieposti; jer ako je podpis kroz punomoćnika učinjen, a tuženik protivno niti netvrdi, to ovakovim načinom nastalu mjenbenu

Digitized by Google

izjavu nečini nevaljanom ta okolnost, što je ta izjava providjena i sa rukoznakom.

Kr. tabla, kojoj je stvar uslied priziva tuženika podnešena, potvrdila je prvomolbenu ovu osudu. *O. S.*

Legitimacija za tužbu po čl. 23. austr. mj. z. (§ 23 hrv. ug. m. z.)

Izdatnik A. mjenice, plative kod c. k. povl. austr. vjeresijskoga zavoda za trgovinu i obrtnost, te trasiranu na njegovu (ovoga zavoda) odredbu, zatraži pred c. k. trgov. sudom bečkim izdanje platežnoga naloga proti prihvatniku mjenice B. u S. A. Ujhelyu.

Trgovački sud odlukom od 8 kolovoza 1883 br. 123414 uzkrati izdanje platežnoga naloga, „jer da mjenicu nije prodao c. k. vjeresijski zavod, dakle tužitelj nije se legitimirao na tužbu", i jer „po čl. 43 mj. z (§ 43 hrv. ug. m. z.) nije priložen nuždni prosvjed".

P r i z i v n i sud potvrdi dekretom svojim od 21 kolovoza 1883 br. 134.359 odluku prvoga suda, jer da mjenicu nije prodao c. kr. priv. austr. vjeresijski zavod, tužitelj dakle nije ovlašten bio podignuti tužbu po čl. 36 austr. mj. z (§ 36 hrv. ug. mj. z.), pak jer se nevidi iz mjenice, da se je ona (mjenica) u vrieme dospietka nalazila kod remitenta i domicilianta t. j. vjeres. zavoda.

U i z v a n r e d n o m p r i v i d n o m utoku pozivlje se utjecatelj na rješitbe najvišega suda br. 70, 73, 78, 184, 193, 237, 247 293 i 386 sbirke dra. Julia Peitlera i br. 191 sbirke dra Karla Kralla, da dokaže, da se neima uporaviti čl. 43 mj. z. na mjenicu, plativu kod remitenta i da se legitimacija tužitelja temelji na čl. 23. mj. z. — Ali najviši sud odbije ipak taj utok, „jer mjenica glasi na odredbu c. k. austr. povlaš. vjeresijskoga zavoda za trgovinu i obrtnost, a ovaj je nije prodao, tužitelj pako kao izdatnik nije u tužbi iztaknuo, da je on tu mjenicu izplatio i tako putem regresa do nje došao, što se nemože razabrati niti iz samoga držanja mjenice — nemože se dakle reći, da se odluke nižih sudova, koje zaniekuju tužitelju legitimaciju na tužbu, neosnovane.

C. K a z n e n o.

Pronevjerenje ili kradja? (K § 176 II. b. k. z).

Gavru M. tuži medju ostalim kr. drž. odvjetničtvo u Z., da je nekoga dana jeseni god. 1882. u družtvu sa Kostom M. kao svinjar uzeo svomu gazdi Vasi E. bez privole ovoga, kao posjednika, svoje koristi radi sa paše jedno krme, vriedno 12 for.; zatim da je opet u družtvu

Digitized by Google

s istim Kostom M. i Živkom M, uzeo isto tako istomu svomu gazdi 6 komada svinja, vriednih preko 70 fr.; zatim da je u isto doba u družtvu sa Milošem G. takodjer od istog svog gazde uzo iz šume jedno krme vriedno preko 5 for., pak da je tim medju ostalim počinio Gavro M. za se i zločin kradje, označen u § 171 i 176 II. b kz.

Osudom kr. sudbenoga stola u Z. bijaše Gavro M. radi gornjeg fakta, što si je naime u jeseni g. 1882 u razno doba zadržao i prisvojio 8 komada svinja Vase E. u vriednosti preko 50 for., koje je njemu Vaso E. kao svinjaru svomu povjerio da ih čuva, proglašen krivim zločina pronevjerenja po § 181 i 183 k. z., dočim su Kosta i Živko M. radi pomanjkanja dovoljnih dokazala za uvjerenje glede krivnje riešeni po § 250 t. 3 kp. od obtužbe radi zločina kradje (odnosno zločina dionićtva pronevjerenja).

U razlozih navadja se glede gornje kvalifikacije sliedeće: Pošto iz kazivanja samoga oštećenika Vase E. proizlazi, da su svinje u vrieme, kada ih je nestalo, bile u posjedu obtuženoga, jer su mu kao njihovom čuvaru povjerene bile na čuvanje, te sud navedeno gore djelo nije smatrao zločinom kradje, jer glavno obilježje, da si je naime obtuženi iz tudjega posjeda tudju stvar uzeo i svoje koristi radi prisvojio, u nazočnom slučaju manjka, pošto su svinje u njegovom posjedu bile, nego se ono djelo označuje kao zločin pronevjerenja (§ 181 i 183 kz.).

Državno odvjetničtvo uloži proti toj osudi žaobu ništovnu upiruć se na razloge ništetnosti § 277 točka 10 k. p., polazeć sa stanovišta, da su se gornje ukradjene svinje u istinu nalazile u posjedu oštećenika Vase E. i stoga da se u onom činu nalazi i zločin kradje § 176 II. b glede obtuženog Gavre M. Državno se odvjetničtvo pozvalo i na sasvim analogan slučaj, što no je razpravljan pred vrhovnim sudištem u Beču, priobćen u Manzovoj sbirci kaznenih riešitba kasacionoga sudišta bečkoga, pod br. 358, u kojoj se riešitbi ovakov čin označuje zločinom kradje (§ 171 i 176 II. b kz.).

Kr. stol sedmorice obnašao je žaobu drž. odvjetničtva po § 282 kp. zabaciti sa sliedećih načelnih razloga: Kr. drž. odvjetničtvo temelji svoju ništovnu žaobu glede Gavre M., u koliko je ovaj radi ubrojenih mu delikta, počinjenih na štetu svog bivšega gazde Vase E., odsudjen sbog zločina pronevjerenja, na točki 10 § 277 kp. tvrdeć, da se je imao taj čin kvalifikovati kao zločin kradje. U tom je pogledu odlučnom ona okolnost, da li su upitne svinje, koje si je obtuženik Gavro M. prisvojio, bile u vrieme izvedena čina u smislu kaznenog zakona u posjedu njegovu ili u posjedu njegova službodavca. Pri tom se neima posjed razumjevati u smislu gradjanskog zakonika t. j. kao držanje stvari sa voljom istu pridržati kao svoju (§ 309 o. g. z.), već se pod posjedom u smislu kaznenog zakona ima razumjevati jedino pohranba t. j. takav

Digitized by Google

fizični odnošaj osobe naprama stvari, po kojem može ona sa dotičnom stvari razpolagati t. j. činiti, što joj se vidi. Takav fizični odnošaj obstojaše glede spomenutih svinja na strani obtuženoga, jer su mu bile povjerene, da ih na paši čuva, tom predajom prešle su one svinje iz sahranbe Vase E. u sahranbu obtuženoga Gavre M., čim je on postao držaocem odnosno posjednikom u smislu kaznenog zakona. A kad je tomu tako, onda se obtuženi nije bez znanja i privole stavio u posjed (u smislu kaznenog zakona) rečenih sviuja, nego ih si je, pošto ih je u sahranbi već držao, te koje mu bijahu samo povjerene, da ih čuva, nepovlastno prisvojio.[1] Dr. *Stj. P.*

Ako porota odgovori na pitanje o krivnji jestno uz dodatak, kojim se u pitanju sadržani navod o vremenu mienja, to je doduše nekorektno, ali zato se nemora sam pravorek ukinuti.

Izrael Sch. podnese žalbu ništovnu proti osudi porotnoga suda u Przemyslu, kojom bje pronadjen krivim zločinstva prevare, normiranoga u §§ 197 i 200 k. z. Kasacionalno sudište zabaci žalbu.

Razlozi: Žalba ništovna obtuženoga upire se na razlog ništetnosti § 344 toč. 9 austr. k. p., jer da je pravorek porotnika, koji mjesto da uzmu u suglasju sa obtužbom i u njoj navedenu god. 1872, uzeše god. 1874, glede ovoga pitanja nejasan i nepodpun. Nu pravorek porotnika nemože se s toga držati za nejasan i nepodpun, što je unj mjesto god. 1872 uzeta god. 1874, a to najbolje dokazuje okolnost, što nakon pročitana pravoreka niti je državno odvjetničtvo niti branitelj išto opazio glede značenja one promjene, a niti sud ne nadje povoda, da povede postupak ispravni, propisani za slučaj, da je pravorek nejasan ili nepodpun. Istina je, da su po § 328 k. p. porotnici vlastni samo dielomice potvrditi pitanje izbaciv činjenice u pitanje unešene, nu zato ipak nepostaje pravorek ništetnim, ako se mjesto uzgredne jedne okolnosti umetne u pravorek druga, takodjer nuzgredna okolnost, jer se ovim, doduše nekorektnim postupkom samo djelo tek u jednom pravcu pobliže označuje, a naprama ostalim, djelo individualizirajućim okolnostim, nemože biti nikakove sumnje, da su porotnici rekli svoju jedino o činu, koji služi za temelj obtužbi.

---

[1] Vidi posve slični slučaj, koji je ipak c. k. najviši kao kasacionalni sud osudom od 1. srpnja 1881 br. 4838 riešio u smislu državnoga odvjetničtva t. j. proglasio dotični čin kradjom, što je pastir iz stada ovaca, povjerenih njegovoj pažnji i čuvanju, nekoliko glava uzeo i prisvojio sebi. — Vidi takodjer sličnu ovoj rješitbu kr. stola sedmorice od 9. listopada 1880 br. 1265 (Mjesečnik god. 1881 str. 617 i sl.), u kojoj polazi naše najviše sudište s istoga stanovišta, s kojega i u rješitbi svojoj, što se priobćuje u ovom praktičnom slučaju.

Digitized by Google

Razlika medju pripravom i pokušajem zločinstva: pokušaj zločinstva prevare, počinjen priugotovljenjem pečatnika.

Lovro H. podnese žalbu ništovnu proti osudi prvoga suda, kojom je pronadjen krivim zločinstva pokušane prevare po §§ 8, 197, 199 sl. d. k. z. C. k. kasacionalno sudište bečko rješitbom od 9. studenoga 1883 br. 10.466 zabaci žalbu.

Razlozi: U razlozih osude prvoga suda okrivljuje se obtuženi, da je napravio dva javna pečatnika u tu svrhu, da se pomoćju tih pečatnika obskrbi takovimi krivimi ispravami legitimacionalnimi, kako će moći obaći policajno-kaznene ustanove, izdane proti dangubam i vucibatinam (zakon cislajt. od 10. svibnja 1873 br. 168 d. z. l.). U žalbi pobija se uporava §§ 8, 197, 199 sl. d. k. z. na ovaj slučaj, jer da nabava sredstva za zločin nije drugo nego priprava, a ta nije kažnjiva. Nu granica medju pokušajem i pripravom nestoji u tom, da se više ili manje približi protuzakonitomu cilju; isto tako nije odlučno, da li djelo koje više ili manje sadržaje uvjeta za postignuće onoga cilja. Odlučno je to, da li se nakana, iduća za onim ciljem, premda ovaj nije postignut, iz vanjskih dogodjaja dade podpuno razabrati? Ako je prvi sudac, obziruć se na osebitost sredstva, stojećega u dogotovljenih pečatnicih, a ne manje obziruć se i na dosadanji život obtuženika, na ovo pitanje jestno odgovorio, tada nemože se reći, da je njegovo shvaćanje protupravno, da je krivo. Može se uzeti da obstoji pokus već u onom stadiju, gdje se nalazi samo sredstvo za zločin, ako sredstvo nedopušta drugu nego namjeravanu zločinstvenu porabu. *(Allg. G. Ztg.)*

Da li se je obtuženi za izvedenja kažnjivoga djela nalazio u stanju neubrojivosti (§ 2 c. k. z.), jest okolnost čina, glede koje stvara sud izreku, na temelju stanovitih, pruženih mu činjenica.

Osudom kr. sudb. stola u Ogulinu od 2. ožujka 1883 br. 490 osudjen je Petar S. radi zločina ubojstva (§ 140 k. z.) po višoj stavci § 142 k. z. uporabom § 254 k. p. na kazan težke tamnice od pet godina, jer je 26 studenoga 1882 ne nakanom da usmrti, ali neprijateljskim namišljajem udario otca si Pavla S., nakon predhodne svadje, sjekirom po glavi, te mu tim nad desnom sliepočicom zadao težku i životu pogibeljnu ozledu, usljed koje je ovaj 30. studenoga 1882 na klonuću mozga umro.

Izpustiv na gore iztaknuto pitanje nespadajuće, vele rješitbeni razlozi u pogledu obrane obtuženikove, da je za počinjenoga djela podpuno pijan bio, da za se znao nije, sliedeće:

„ . . . . . Nadalje izključilo je ovo sudište podpuno pijanstvo, kojim se obtuženik brani, jer po izkazu svjedoka Ivana Kr. i birtaša Ivana Ku.

Digitized by Google

popio je pokojni Pavao S. u birtiji Ku-ćevoj sa ženom svojom Barom rečenoga dana po podne 2—3 litre vina, a kada je poslje u to družtvo pridošao obtuženi Petar S. sa Ivanom Kr., popilo je cielo to družtvo još nekoliko litara vina, tako da je svega pet litara popito, skupa sa one 2 ili tri litre, što ih Pavao i Bara S. bjehu prije popili a nakon odlazka Pavla i Bare S. popili su Petar S. i Ivan Kr. još dvie litre vina.

Prema sada ovdje razloženom nije obtuženik toliko toga popio, da bi se bio na toliko opio, da bi bio podpuno pijan, neznajuć za se. K tomu valja uvažiti, da je od krčme Ku-ćeve do mjesta učina puni sat hoda, a hodajuć tako daleko po frižkom zimskom zraku, moralo je njegovo pijanstvo znatno jenjati, te normalno stanje nastupiti, sve da je i prije pijan bio. Napokon iz samoga čina i okolnosti sbivših se poslje njega, sliedi nedvojbeno, da obtuženik ako i je bio napit, nije nipošto mogao biti pijan."

Proti ovoj osudi uložio je obtuženik ništovnicu, te ju je po odvj tniku dru B. obrazložio, iz koga obrazloženja vadimo sliedeće:

„Kod glavne razprave navodi svjedok Stipan M., da sam bio podpuno pijan, da sam uslied toga divanio kao izvan sebe i da sam bio pijan kao benast. Svjedok Ivan Kr. izjavio je, da sam ja iduć kući bio tako pijan, da sam od pijanstva padao, a svjedok Ivan Ku. reče, da sam bio pošteno pijan.

„Uzme li se sada obrazloženje osude u pretres, vidi se, da razlozi, s kojih se moje pijanstvo izključuje, stoje u protuslovju sa sadržajem izjava svjedoka na glavnoj razpravi učinjenih, a sudište nije nikakova obrazloženja pružilo u pogledu nevjerodostojnosti istih svjedoka, kojih je izkazanje imalo na pravno osvjedočenje suda djelovati, a pošto ti svjedoci jednodušno izjaviše, da sam za počinjena djela podpuno pijan bio, imao je sud izreći, da sam djelo u stanju neubrojivosti počinio i odriešiti me ili pako navesti razlog, zašto svjedokom nevjeruje . . . . . Napomenuti mi je napokon i to, da je pitanje, da li se pijanstvo koje osobe podpuno prosuditi može na temelju kvantuma užitoga pića i okolnosti, da je zrak raztreznujuć djelovao, jer to sve biva ovisnim od dobe, temperamenta, izobraženja itd., pa bi moralo biti osnovano na mnienju vještaka-liečnika. Sudište dakle nije imalo nikakove stvarne podloge za rješenje toga vele važnoga pitanja, pa zato napadam rečenu osudu sa razloga ništine § 277 5 k. p. . . . . itd."

Kraljevski stol sedmorice kao ukidno sudište, osudom svojom od 21. travnja 1883 br. 758 zabacio je ništovnu žalbu obtuženikovu sa sliedećih razloga:

„Žalbenik napada prvosudnu osudu na temelju točke 5 § 277 k. p. s ništovnoga razloga, da rješitbeni razlozi nisu osnovani, tvrdeć, da je u

Digitized by Google

grieh mu upisani čin u podpunom pijanstvu, dakle u stanju neubrojivosti počinio.

„No u tom pogledu navodi prvosudna osuda izvjestnih činjenica i okolnosti faktične, na temelju kojih je sud prve molbe crpio uvjerenje, da obtuženik podpuno pijan nebijaše, te se po tom — gledom na kvantum užitoga pića, razdobje pića i učina, i na ostale momente, pod kojimi je kažnjivo djelo izvedeno — napadnuta osuda sasma temeljito obrazloženom ukazuje.“

Obrana dakle obtuženikova, da se je prigodom izvedenoga čina u stanju neubrojivosti (§ 2. c. k. z.) nalazio, nezaslužuje uvaženja, pa stoga valja ništovnu žalbu obtuženikovu kao neosnovanu po § 282 k. p. zabaciti.

S.

Tko se ima smatrati rodom u smislu II stavke § 142 k. z.? — K uporabi razloga ništetnosti točke 11 § 277 k. p.

Kr. sudbeni stol u Gospiću sudio je osudom od 22. rujna 1883, br. 3096, da je Mile R. kriv zločinstva ubojstva, počinjena na vlastitom bratu Stojanu R., te ga odsudi radi toga po I stav. § 142 k. z. na kazan težke tamnice od tri godine, pooštrene postom jedan dan svakoga mjeseca i samotnim zatvorom u mračnoj izbi.

Kr. državno odvjetničtvo u Gospiću podastre proti ovoj osudi žalbu ništovnu i to proti onomu dielu, u kojem je odmjerena kazan, upiruć se na razlog ništetnosti točke 11 § 277 k. p.

Kr. stol sedmorice u javnoj sjednici, držanoj 15. prosinca 1883, saslušav razlaganje izvjestitelja septemvira T. H. i čuvši izvedenje zamjenika državnoga nadodvjetnika Kolomana Egersdorfera, obnašao je uvažiti žalbu ništovnu državnoga odvjetničtva u Gospiću te po §§ 284 točka 3 i 285 k. p. ukinuti osudu prvoga suda u napadnutom dielu, koji se tiče odmjere kazne, te obtuženoga Milu R. odsuditi radi zločinstva ubojstva po višoj stavci § 142 k. z., uporabom § 292 k. p. na kazan težke tamnice od tri i pol godine, pridržav pooštrenja po prvom sudu izražena tom ipak odredbom, da mu se ta kazan ima računati od dana proglašenja osude prvoga suda t. j. od 22. rujna 1883.

Razlozi: § 142 k. z. nemože se stegnuti samo na rodjake uzlazne i silazne linije, pošto izrikom govori o bližnjih rodjacih i pošto se § 137 k. z. u njem necitira, te pošto se višom stavkom kaznenom § 142 k. z. kazniti imade inače nego kod umorstva ćak i počinitelj, koji je sa ubijenim samo u inom kojem osobitom obvezanstvu. U bližem dakle rodbinstvu u smislu § 142 k. z. stoje svakako sve osobe navedene u § 216 k. z. Kad je pri svem tom napadnutom osudom prvosudnom obtuženiku Mili R. radi zločinstva ubojstva, izvedenog na bratu si Sto-

Digitized by Google

janu, odmjerena kazan samo po nižoj stavci § 142 k. z., prekoračio je sud granice zakonite stavke kaznene, koja odvisi od razloga otegućujućega, navedenog poimence u zakonu § 277 točka 11 k. p.

U tom obziru je dakle žalba ništovna kr. državnoga odvjetničtva osnovana, pa valja po § 284 točka 3 i § 285 k. p. osudu prvosudnu u napadnutom dielu ukinuti, te obzirom na predležeće u prvosudnoj osudi navedene okolnosti olahkotne, uporabom višje stavke kaznene § 142 k. z. suditi kao što je sudjeno. *T.*

(Rješitba kr. stola sedmorice kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 15. prosinca 1883 br. 3054/3570.)

Opazka uredničtva: Vidi protivne rješitbe kr. banskoga stola od 27. lipnja 1880 br. 5845 (Mjesečnik str. 352 god. 1880) i bivšega c. kr. krajiškoga odsjeka stola sedmorice (Mjesečnik god. 1878 str. 133), obie ove rješitbe polaze sa toga — po našem mnenju krivoga — stanovišta da brat nije bližji rod u smislu druge stavke § 142 k. z. Kr. stol sedmorice pako drži brata za bližnji rod, što potvrdjuje i njegova rješitba od 19. studenoga 1881 br. 1037 (Mjesečnik g. 1881 str. 720.)

Pooštrenje kazne (§§ 179 i 180 k. z.)

Proti osudi kr. sudb. stola u O. od 13. lipnja 1882 br. 2922, kojom je Jakov M. radi zločinstva kradnje „po noći“ izvedene, osudjen na kazan osamgodišnje težke tamnice, uložilo je kr. drž. odvjetničtvo po § 277 br. 11 k. p. ništovnu žalbu, jer je sud time, što je Jakovu M. dosudio pomenutu kazan bez pooštrenja (180 k. z.), prekoračio svoje pravo ublaživanja kazni.

Kr. stol sedmorice u Zagrebu izdao je tim povodom rješitbu od 1. rujna 1882 br. 1840, u kojoj se medju ostalimi čitaju i ovi razlozi: „Pošto je upitna kazan odmjerena u okviru § 179 k. z., te obzirom na olahkotne i otegotne okolnosti, medju koje potonje spada po § 180 k. z. i ta okolnost, da je kradnja izvedena po noći, to nepredleži po § 279 k. p. ni razlog za uloženje priziva na štetu obtuženoga, kamo li ništovni razlog točke 11 § 277 k. p., usljed toga valja ništovnu žalbu kr. drž. odvjetničtva po § 282 k. p. zabaciti.“[1] *Č.*

---

[1] Prema § 180 k. z. ima se, ako je kradja noćju izvedena, strožije kazniti budi trajanjem budi pooštrenjem, dovoljno je dakle da sbog ove posebnosti u izvedenju kradje bude kazan na duže odmjerena, nego li bi inače bila.

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Pomoćnik za javnu upravu. Sbirka najvažnijih zakona i naredaba o javnoj sigurnosti, općem zdravlju i o narodno-gospodarskoj prigledbi itd. Uredio Milivoj Vežić. Zagreb 1884. Naklada Akademijske kujižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Valjda se nigdje toliko ne vapije za „dobrom upravom", koliko kod nas u Hrvatskoj. Po tom sudeć morao bi čovjek našu upravu držati za najgorju na svietu, ali ja nisam o tom uvjeren i držim da naša uprava neće biti ni najgorja ni najbolja, već onako srednja, kako već u naših okolnostih uz razpoloživi materijalni i duševni kapital može biti. Ja znadem iz poviesti drugih država, da se „dobra" uprava stiče samo prilježnim nastojanjem svih tomu zvanih faktora, kroz mnogo i mnogo godina, a da se ona nedade dekretirati na jedan mah. Tko se brine za javnu upravu u t. z. Cislitaviji, koja je u bitnosti osnovana sve do najnovijih vremena na onih istih načelih, na kojih i uprava u Hrvatskoj, taj će pravednim načinom morati priznati, da formalni i materijalni propisi i zakoni naši nisu uzrokom, ako nam uprava nije bolja nego što jest. Uzrok zlu — ako postoji — ležati će u tom, da li i kako se postojeći svakovrstni propisi kod nas vrše. A u tom pogledu imade više uzroka, zašto kod nas uprava nije bolja. Neću ovdje govoriti ob onih uzrocih, koji potiču odtuda, što je naša uprava usljed državopravnoga položaja Hrvatske, podieljena, pak jedan dio spada u brigu zajedničke vlade, a drugi domaće hrvatske. Ovo ciepanje uprave u dvoje mnogi put je uzrokom, zašto se nemože veći uspjeh u upravi polučiti, jer život naroda nedade se ovako podieliti u zajednički hrvatsko-ugarski i autonomni hrvatski. Život je naroda jedno jedinstvo, u kom se svi odnošaji i interesi prepliću i stoje u takovu savezu, da se moraju uviek složno i ujedno svi interesi i sve potrebe njegove budno na oko uzimati, ako se hoće učiniti ga krepkim i naprednim. Ovu misao dalje neću razvijati, već ću spomenuti one uzroke, koji su nam bliži. U tom pogledu moramo iztaknuti kano osobito važnu okolnost to, da se u Hrvatskoj sama država jako malo brine za usposobljenje upravnoga činovničtva, pak dočim se u sudstvo nitko nepripušta, ako iza odredjene vježbe nepoloži dokaze o svojoj sposobnosti u praktičnom sudačkom izpitu, od upravnoga činovnika se kod nas netraži ništa već da je položio propisana tri teoretička državna izpita, a i to se traži tek od novije dobe. Za dalnje osposobljenje se u nas nepita, a ipak neima nikakova razloga, da se nevrše ustanove cesarske naredbe od 10. listopada 1854 d. z. l. br. 262, koje odredjuju, da nitko nemože perovodjom postati, ako nepoloži politički praktični državni izpit. Ako

Digitized by Google

se je mogao u obstojaloj vojnoj krajini zadnjih njekoliko godina prije njezina sjedinjenja taj izpit polagati, neuvidjamo zašto se nebi mogao i u čitavoj Hrvatskoj. Da se razumijemo! Referent nemisli, da nemože nitko bez takova izpita biti sposoban za perovodju, ali svakako tvrdi, da bi dužnost položiti i taj izpit silila mladje naše ljude, da se nješto više brinu za upravno pravo, nego li to biva dosada, osobito ako se uzme na um, da višeput vježbenici i perovodje, radeći u podžupaniji, bave se samo sa njekoliko predmeta, a druge grane uprave ostaju jim posve tudje. Pak da se barem na t. z. političnom teoretičnom državnom izpitu imade kandidat izpitivati iz pozitivnog upravnog prava! Ali naredba glasi, da se imade zahtievati samo „obćenito poznavanje ustavnoga i upravnoga ustroja t. j. jezgru najznamenitijih zakona političkih i financijalnih.“ Kad se uzme na um, da je za sve to, onda još za jedan predmet odredjeno vrieme od pol sata, onda će se moći pristati uz referenta, kad kaže, da država sama od svojih političkih činovnika netraži jamstva njihove strukovne sposobnosti, tim više, što se ni od djaka na sveučilištu nezahtieva, da uči pozitivno naše upravno pravo! Drugi uzrok je taj, što je u Hrvatskoj veoma težko bilo i za savjestna činovnika doznati, što vriedi kano pozitivno upravno pravo. Državno-zakonskih i zemaljsko-vladnih listova, u kojih su najbitnije ustanove upravnoga prava sadržane, niti neima svaki ured. Mnogo toga se je pogubilo kod tolikokratnoga selenja ureda prigodom reorganizacija, a kod mnogih su važniji dielovi iztrgnuti, tako da činovnici ni uz najbolju volju nisu mogli ni s najvećim trudom i gubitkom vremena naći u njih što su tražili.

Ovoj nestašici je dobrim dielom doskočeno knjigom, kojoj naslov stoji na čelu ovih redaka, i uprava hrvatska je i g. M. Vežiću i nakladniku zadužena njezinim izdanjem. Nije mi zadaćom sbirku „izkritizirati“. Pisac sam kaže, da daje na svietlo pravila „koja se tiču jezgre nutarnje uprave“, priznaje da sbirka „nije podpuna“, ali kaže i za što i upućuje na druge sbirke, kojimi će se njegova znamenito popuniti. Referent svemu tomu spominje još službeno izdanje sbirke propisa za vojnu službu, zatim propise i sbirke financijalnih zakona, koje je obie struke g. Vežić hotice izlučio iz svoje „sbirke“, upravo zato, što je do njih lahko doći. G. pisac je imao zgode i kano upravni činovnik prve molbe i u svom današnjem položaju proučiti predmet, o kom radi, a mora mu se priznati, da imade osobite volje i — sposobnosti za ovaj veoma tegotni posao. Zato njegov „Pomoćnik“ moramo iskrenom radosti pozdraviti u interesu naše uprave. Referent je imao priliku viditi, kako su se ovoj sbirci veselili upravni činovnici i mladji i stariji, koji su jedno 12 prvih tabaka od nje vidili prošle godine, i kako su to činovnici poznati sa svoje sposobnosti, uvjeren je o velikoj uslugi, koju je gosp. Vežić upravi našoj učinio. Savjestan i revan činovnik lahko će si moći popuniti ono što u

Digitized by Google

sbirci manjka, ako samo malo truda u to uloži. Najteži je početak, a da je prvi korak učinio zasluga je Vežićeva.

Nadamo se ne samo, da će upravni činovnici, već i sudci, odvjetnici, onda občinska poglavarstva, dušobrižnici pak i svaki rodoljub, koji u občini i podžupaniji utiče u javne poslove, radostno ovu sbirku pozdraviti, dapače držimo to za dužnost svačiju, jer bez podpore njihove neima govora o „dobroj upravi", kojoj je ovaj „Pomoćnik" namienjen. Izdanje je samo ukusno i spretno, a ciena obzirom na obsjeg djela zaista umjerena, jer nedolazi na jedan tabak ni 10 novčića. Tko znade pošto su knjige njemačke, francezke, talijanske itd., taj se mora upravo čuditi nakladnikom zbog ovako nizke ciene, i za to tim više će jih poduprieti nabavom sbirke, a tim potaknuti, da i drugi dio „Pomoćnika" što prije predadu občinstvu, nebili i mi u Hrvatskoj napokon dobili sbirku zakona i propisa za toli važnu granu javnoga života, kakova je uprava. A i vis. kr. zem. vlada možda bi dobroj stvari poslužila, da odredi nabavu „Pomoćnika" za svaki javni ured u Hrvatskoj i Slavoniji. Dr. *I. P.*

— *Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.* Knjiga 68. Razredi filologičko-historički i filozofičko-juridički. VI. Zagreb 1883. — Sadržaj: Prinos k naglasu u (novo)slovenskom jeziku. Od M. Valjavca. — Junije Palmotić. Od A. Pavića. — Vaclav Aleksandro Maciejovski. Od dra Fr. Račkoga. Svečana sjednica jugoslavenske akademije znanosti i umjetnzsti dne 24. studenoga 1883. Izvodi iz zapisnika itd. — Ciene 1 fr. 50 nč.

— *Vacslav Aleksandro Maciejovski.* Nekrolog. Napisao dr. Fr. Rački. Preštampano iz gore navedene 68. knjige „Rada". U Mjesečniku br. 3 g. 1883 nacrtan je u kratko rad pokojnoga za slavensku pravnu poviest toli zaslužnoga Maciejovskoga. Učeni predsjednik naše akademije razložio je obširnije i prelieпo taj rad pokojnikov u organu akademije, pak je učinio veliku uslugu imenito pravničkomu svietu odrediv, da se nekrolog ovaj napose štampa.

— *Narod.* Politički časopis. Izdavatelj i odgovorni urednik Dinko Politeo. — Počem od nove godine izlazi u Splitu dva puta na nedjelju časopis pod ovim imenom, koji osvrćuć se osobito na občinske interese i potrebe grada Splita, obećaje ujedno, da će biti glasilo i ostalih dalmatinskih občina, da će zagovarati njihovu samoupravu, njihove sloboštine i poboljšanje njihovih ekonomskih okolnosti. Ali uz to razpravljat će i politička pitanja „držeć se pri tom vjerno programa narodno-hrvatske stranke u Dalmaciji"; bit će mu na dalje osobita zadaća, „da više i bolje upozna strance sa našim stvarim." Ova zadaća nedvojbeno je dala povoda, da se u „Narodu" piše hrvatski i taljanski. Naprama vladi posve neodvisan obećaje, da će svagdje svoje mnenje iskreno i otvoreno izreći. — Ciena je listu 8 fr. na godinu za Split,

Digitized by Google

janu, odmjerena kazan samo po nižoj stavci § 142 k. z., prekoračio je sud granice zakonite stavke kaznene, koja odvisi od razloga otegoćujućega, navedenog poimence u zakonu § 277 točka 11 k. p.

U tom obziru je dakle žalba ništovna kr. državnoga odvjetničtva osnovana, pa valja po § 284 točka 3 i § 285 k. p. osudu prvosudnu u napadnutom dielu ukinuti, te obzirom na predležeće u prvosudnoj osudi navedene okolnosti olahkotne, uporabom višje stavke kaznene § 142 k. z. suditi kao što je sudjeno. *T.*

(Rješitba kr. stola sedmorice kralj. Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 15. prosinca 1883 br. 3054/3570.)

Opazka uredničtva: Vidi protivne rješitbe kr. banskoga stola od 27. lipnja 1880 br. 5845 (Mjesečnik str. 352 god. 1880) i bivšega c. kr. krajiškoga odsjeka stola sedmorice (Mjesečnik god. 1878 str. 133), obie ove rješitbe polaze sa toga — po našem mnenju krivoga — stanovišta da brat nije bližji rod u smislu druge stavke § 142 k. z. Kr. stol sedmorice pako drži brata za bližnji rod, što potvrdjuje i njegova rješitba od 19. studenoga 1881 br. 1037 (Mjesečnik g. 1881 str. 720.)

Pooštrenje kazne (§§ 179 i 180 k. z.)

Proti osudi kr. sudb. stola u O. od 13. lipnja 1882 br. 2922, kojom je Jakov M. radi zločinstva kradnje „po noći“ izvedene, osudjen na kazan osamgodišnje težke tamnice, uložilo je kr. drž. odvjetničtvo po § 277 br. 11 k. p. ništovnu žalbu, jer je sud time, što je Jakovu M. dosudio pomenutu kazan bez pooštrenja (180 k. z.), prekoračio svoje pravo ublaživanja kazni.

Kr. stol sedmorice u Zagrebu izdao je tim povodom rješitbu od 1. rujna 1882 br. 1840, u kojoj se medju ostalimi čitaju i ovi razlozi: „Pošto je upitna kazan odmjerena u okviru § 179 k. z., te obzirom na olahkotne i otegotne okolnosti, medju koje potonje spada po § 180 k. z. i ta okolnost, da je kradnja izvedena po noći, to nepredleži po § 279 k. p. ni razlog za uloženje priziva na štetu obtuženoga, kamo li ništovni razlog točke 11 § 277 k. p., usljed toga valja ništovnu žalbu kr. drž. odvjetničtva po § 282 k. p. zabaciti.“[1] *Č.*

---

[1] Prema § 180 k. z. ima se, ako je kradja noćju izvedena, strožije kazniti budi trajanjem budi pooštrenjem, dovoljno je dakle da sbog ove posebnosti u izvedenju kradje bude kazan na duže odmjerena, nego li bi inače bila.

Digitized by Google

KNJIŽEVNOST.

Pomoćnik za javnu upravu. Sbirka najvažnijih zakona i naredaba o javnoj sigurnosti, općem zdravlju i o narodno-gospodarskoj prigledbi itd. Uredio Milivoj Vežić. Zagreb 1884. Naklada Akademijske kujižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch).

Valjda se nigdje toliko ne vapije za „dobrom upravom", koliko kod nas u Hrvatskoj. Po tom sudeć morao bi čovjek našu upravu držati za najgorju na svietu, ali ja nisam o tom uvjeren i držim da naša uprava neće biti ni najgorja ni najbolja, već onako srednja, kako već u naših okolnostih uz razpoloživi materijalni i duševni kapital može biti. Ja znadem iz poviesti drugih država, da se „dobra" uprava stiče samo prilježnim nastojanjem svih tomu zvanih faktora, kroz mnogo i mnogo godina, a da se ona nedade dekretirati na jedan mah. Tko se brine za javnu upravu u t. z. Cislitaviji, koja je u bitnosti osnovana sve do najnovijih vremena na onih istih načelih, na kojih i uprava u Hrvatskoj, taj će pravednim načinom morati priznati, da formalni i materijalni propisi i zakoni naši nisu uzrokom, ako nam uprava nije bolja nego što jest. Uzrok zlu — ako postoji — ležati će u tom, da li i kako se postojeći svakovrstni propisi kod nas vrše. A u tom pogledu imade više uzroka, zašto kod nas uprava nije bolja. Neću ovdje govoriti ob onih uzrocih, koji potiču odtuda, što je naša uprava usljed državopravnoga položaja Hrvatske, podieljena, pak jedan dio spada u brigu zajedničke vlade, a drugi domaće hrvatske. Ovo ciepanje uprave u dvoje mnogi put je uzrokom, zašto se nemože veći uspjeh u upravi polučiti, jer život naroda nedade se ovako podieliti u zajednički hrvatsko-ugarski i autonomni hrvatski. Život je naroda jedno jedinstvo, u kom se svi odnošaji i interesi prepliću i stoje u takovu savezu, da se moraju uviek složno i ujedno svi interesi i sve potrebe njegove budno na oko uzimati, ako se hoće učiniti ga krepkim i naprednim. Ovu misao dalje neću razvijati, već ću spomenuti one uzroke, koji su nam bliži. U tom pogledu moramo iztaknuti kano osobito važnu okolnost to, da se u Hrvatskoj sama država jako malo brine za usposobljenje upravnoga činovničtva, pak dočim se u sudstvo nitko nepripušta, ako iza odredjene vježbe nepoloži dokaze o svojoj sposobnosti u praktičnom sudačkom izpitu, od upravnoga činovnika se kod nas netraži ništa već da je položio propisana tri teoretička državna izpita, a i to se traži tek od novije dobe. Za dalnje osposobljenje se u nas nepita, a ipak neima nikakova razloga, da se nevrše ustanove cesarske naredbe od 10. listopada 1854 d. z. l. br. 262, koje odredjuju, da nitko nemože perovodjom postati, ako nepoloži politički praktični državni izpit. Ako

Digitized by Google

10 for. za ostale krajeve u austro ugar. monarkiji. — Sudeć po dosadanjih brojevin časopis ovaj liepo radi prama svojoj svrsi. Dobro nam došao!

— *Slovenski Pravnik,* izlazeći u Ljubljani, javi u posliednjem broju (12) od god. 1883, da uredničtvo prelazi početkom g. 1884 u druge ruke. Do sada uredjivaše ga odvjet. dr. A. Mosché, koji reče da mu silni poslovi nedopuštaju da i nadalje uredjuje taj časopis. — Do sada neznamo, tko će biti nasliednik dr. Moschéa, jer nam još nije prispio prvi broj od ove godine.

Objava i poziv na predplatu.

Već davno osjeća se u nas potreba popularno pisane sbirke zakonskih ustanova, potrebnih za praktični život, sbirke naime, koja nebi sastojala iz zakona i naredaba redom složenih, već koja bi sadržavala samo one zakonske propise, koji su potrebni svakomu u svakdanjem životu.

Vriednost i shodnost ovakove sbirke biti će za praktičnu porabu još veća, budu li odnosni zakonski propisi ne samo raztumačeni popularno t. j. svakomu nepravniku razumljivo, već i složeni tako, da svatko odnosnu ustanovu, koja mu za stanoviti slučaj treba, odmah naći može, a da nemora cieli odnosni zakon pročitati.

Da se ova praznina u pravničkoj literaturi izpuni, te da se i nepravnikom pruži prilika upoznati se sa zakonskimi propisi, potrebnimi za svakdanji život, navlastito da mogu udesiti pravne poslove svoje tako, da izbjegnu, u koliko je to moguće, nepotrebnim parnicam, te da nemoraju za svaki najmanji posao savjeta tražiti kod odvjetnika, sastavio je dole navedeni poznati praktični pisac popularno pisanu sbirku svih, za praktični život potrebnih zakonskih ustanova.

Upitna sbirka, koju izdaje podpisana tiskara, nosi naslov:

„Pučki pravnik ili pravni katekizam Sbirka svih za praktični život potrebnih zakonskih pravnih ustanovah u pitanjih i odgovorih uz prilog obrazacah za privatne izprave i sudbene podneske, za posjednike, trgovce, obrtnike, prisežnike mjestnih sudova i za svakoga. Sastavio Adolfo Rušnov, viećnički tajnik stola sedmorice".

Nazvana je gore navedena sbirka „pučki pravnik" zato, jer su sve u njoj sadržane zakonske ustanove razložene popularno, tako da ih svaki nepravnik razumieti može, a „pravni katekizam" zato, jer su sve zakonske ustanove složene u pitanjih i odgovorih

Sastavljena je pako ova zbirka zato u pitanjih i odgovorih, jer će na taj način nepravnik najlaglje naći dotičnu zakonsku ustanovu, koja mu treba za odnosni pravni posao, ili pravnu uputu, koju želi da ima.

Pitanja ove sbirke obuhvaćaju sve pravne zakonske ustanove, te su formulirana onako kako će ih nepravnik staviti, koji želi da dobije uputu za dotični pravni posao, ili koj hoće u stanovitom slučaju da zna, kakova mu pristoje prava te kakve ima dužnosti i obveze. Pošto pak nepravnik, koj stavlja kakovo pitanje, neće obično, iza kako dobije odgovor, pitati za dotične iznimke ili posebne ustanove, v ć očekuje, da se njemu na njegovo pitanje odgovori izcrpivo i svestrano, to su u odgovorih na dotična pitanja sbirke ove sadržane sve one zakonske ustanove, koje bi možda želio znati onaj, koj u obće ovakovo pitanje stavlja, odnosno svi odgovori na dalnja eventualna pitanja.

Digitized by Google

Osobiti obzir uzet je u sbirci ovoj na trgovce, te su sve zakonske ustanove tičuće se trgovačkih posala izcrpivo razložene.

Nu i za svaki ini pravni posao i pravni slučaj sadržava sbirka ova sve za praktični život potrebne zakonske ustanove, te će ova sbirka osobito dobro služiti na uputu sudcem i prisežnikom mjestnih sudova.

Po mogućnosti držan je u ovoj sbirci red zakonskih ustanova onako, kako sliede jedna za drugom u odnosnih zakonih.

Gdje su pako ustanove jednoga zakona u stanovitom slučaju u medjusobnom savezu, navedene su sve odnosne u savezu stojeće ustanove na jednom mjestu; isto tako spojene su na jednom mjestu i ustanove raznih zakona, koje su medju sobom srodne, ili koje valja jasnoće radi zajedno navesti, jer sbirka ova ima uvjek pred očima pravu neuku osobu, koja neće tražiti uputu na raznih mjestih, već koja hoće odmah da sve sazna, te da dobije na odnosno pitanje odgovor za sve eventualne slučajeve.

Pošto ova sbirka služiti može i pravniku za brzu uputu ili kao kazalo za laglje pronadjenje odnosnih ustanova u samih dotičnih zakonih a pošto će i koj nepravnik htjeti da čita sam odnosne rieči zakona, to je na kraju svakog odgovora na dotično pitanje naveden odnosni zakon sa označenjem dotičnih paragrafa, u kojih su sadržane u upitnom odgovoru navedene zakonske ustanove.

Sbirka prije navedena sastoji se iz dvadeset i pet poglavja i 443 pitanja.

Djelo ovo nalazi se pod tiskom, te će izaći po prilici za tri mjeseca.

Ciena ovom djelu, koje će obuzimati do 30 tiskanih arakah ili 480 strana udarena je u obće veoma nizko, te će se dobiti kod nakladnika za 1 for. 50 novč.

Knjižarska ciena biti će veća.

Tko se pak na ovo djelo predbroji prije nego što izadje izpod tiska, dobit će ga samo uz cienu od 1 for. 20 novčića.

U Zagrebu, mjeseca siečnja 1884.

Tiskara A. Brusine, Jelačićev trg br. 23.

Spomenica sinjske občine.

Občina Sinj u Dalmaciji podniela je prošle godine ministru-predsjedniku i ministru nutarnjih poslova grofu Taaffe-u sliedeću spomenicu:

„Vaša preuzvišenosti! Kad je prošloga ljeta (1882) kušala c. kr. kotarska oblast u Livnu ograničiti pravo paše, drvarenja i druga prava našega pograničnoga pučanstva na bosanskom zemljištu, nastade dugo brzojavno dopisivanje medju podpisanom občinom s jedne, i medju c. k. dalmatinskim namjestničtvom, dalmatinskim zemalj. odborom te njeg. preuzv. g. ministrom Kallayem s druge strane.

Vriedno je znati, kako je spomenuta kotar. oblast u Livnu postupala za vrieme dok su se izmienjivale malo prije navedene brzojavne

Digitized by Google

depeše, jer tada bit će jasno, kakove pogibelji, koje zlostave, pače kakova iznenadjenja čekaju naše pučanstvo, a to tim više, što će kot. oblast u Livnu jamačno s nova kušat, kako se doznaje iz pouzdana izvora, nebi li dokinula spomenuta prava našega žiteljstva.

Ovom prilikom moramo konstatovati, da ni sama turska vlada nikada nije mogla dokinuti onih prava našega žiteljstva, pače niti izvršivanje tih prava ikako otegotiti, svaki takov pokus naše su oblasti s mjesta odbile, jednostrano zasizanje turskih oblasti u ta pitanja uvjek se je kao nenadležno anuliralo; sadanjim se dakle konfliktom neda odreći karakter internacionalnoga pitanja. Što se pako tiče pitanja, od kada se datira ovo pravo našega pučanstva, valja opaziti, da je obstojalo još prije nego li su Turci osvojili Bosnu, potiče dakle iz prastarih vremena; povod postanku njegovu nalazi se ne u kakovu izmišljenu nego u gospodarskom stanju, naime u pomanjkanju šuma ovkraj duarskih Alpa već od više stoljeća, o čem se je osvjedočio prošle godine i preuzvišeni g. ministar za poljodjelstvo.

Pa gle, ta prava namjerava kotar. oblast u Livnu jednostranim, nezakonitim postupkom, jednim potezom pera za uvjek uništiti, posve mimoišav naše oblasti, kani upropastiti naše najdraže interese (jer stočarstvo je glavni, pače jedini izvor života ovdješnjega žiteljstva).

Zaista nečuveno! Na takov način mogla bi oblast u Livnu i privatniku oteti njegov imetak. Mi zahtievamo za sebe red i redovito pravno stanje, a to bi morale htjeti i bosanske oblasti.

Nadajuć se pouzdano, da nas naše oblasti neće ostaviti bez pomoći naproti ovim pokusom, koji će se nedvojbeno opetovati u proljeću, kad se bude blago gonilo na pašu u goru, molimo smjerno vašu preuzvišenost, da izvoli ovo razlaganje stvari proučiti, te što moguće prije izposlovati kod zajedničkoga ministarstva financija, da sadanja bosanska oblast upozna i priznade naša prava.“

Na glavni prigovor bosanske oblasti, da su naime razna prava posjedovna pučanstva dalmatinskoga prekarne naravi, odgovara spomenica, da se nemože tamo govoriti o precario modo stečenom pravu, „gdje se ovo izvršuje već toliko stoljeća, i to proti naročitoj volji protivne stranke; gdje se je već više puta hotjelo dokinuti ali svaki put bez uspjeha, a da se i negleda na druge momente n. p., da su ova prava izrikom priznavale turske oblasti, pače i sama vis. porta.

Ovo već od davnih davnina izvršivano pravo stvorilo je stanje, koje se nemože dokinuti, a da se nepovrede elementarna pravna načela i pravda, koja je dužna bosanska oblast poštovati. S ovoga razloga jest medjunarodna komisija za uredjenje granice medju Grčkom i Turskom izrikom i formalno u dotičnom ugovoru priznala pravo pograničnoga pučanstva na pašu i drvarenje.

Digitized by Google

Pošto ovo pitanje nije do sada zakonito i uz sudjelovanje obiuh strana riešeno, to je jedini modus vivendi da ostane status quo ante i da bosanska oblast zakonito, pravedno i prema načelom pravne države postupa. — Nećemo ovdje izpitivati, da li i u koliko je kod gore navedena postupka i kod drugih nepodobština bosanskih oblasti, i osobna nespretnost te beztaktnost njenih organa uplivala.

Iz zapisnika sastavljena 7. rujna 1882 kod ovdašnjega občinskoga ureda vidi se, da je kot. oblast u Livnu preko obć. poglavarstva sinjskoga pozvala seljaka Marka Liovića, neka si dodje po pušku, koja mu bijaše oduzeta. Došav u Livno zatvori ga kot. oblast na 14 dana, te je morao na cesti robotati.

Žandari iz Livna oduzeše seljaku Juri Baju pušku, kad je u gori na dalmatinskom zemljištu pasao svoje stado. Ovo se vidi iz obć. zapisnika od 8. listopada 1882.

Rondara (mjestni stražar) Dujma Penića uhvatiše žandari iz Livna u gori na dalmatinskom zemljištu, gdje se u službenom poslu desio, te mu oduzeše pušku. Zapisnik od 1. siečnja 1883

Povodom zapliene marve, o kojoj se već govorilo, oduzeše puške seljakom Mišku Ceniću, Nikoli Omerčanu, Lovri Sabliću, Anti Lišniću i Ivanu Vrgoču. To se vidi iz zapisnika obć. poglavarstva od 11. rujna 1882. — Mjeseca rujna 1882 desio se seljak Ivan Lazo u gori na dalmatinskom zemljištu, pak su mu tu žandari Livnanjski uzeli dva vola. Ode u Livno da potraži svoje volove. Kotar. oblast reče mu, da mora platit 70 for. ako hoće vole natrag. Nemogav toliko platit vrati se kući u Dalmaciju. Malo zatim podje opet u Livno, sada zahtievahu od njega 150 for.; neimav toliko vrati se opet praznih ruku natrag. A kad dodje treći put u Livno, zaišću od njega samo 6 for. Seljak izvadi kesu da plati, ali kad prisutni činovnik (Kovačević) opazi, da ima i više novca (u svem bilo u njega 17 for.) uzme mu sav novac. A kad seljak na to nešto reče, udari ga onaj činovnik šakom za vrat. Medjutim nadodje drugi činovnik (t. z. major) i posredovanjem njegovim povraćena bjehu seljaku 3 for. 62 nč. Kašnje zatvoriše istoga seljaka, da bude kakove promjene, na 10 dana. Zapisnik od 30. rujna 1882.

Kad su bosanski organi zaplienili marvu seljaka Bože Penića i Joce Markulina, zaišće od njih činovnik Kovačević 200 for., poslje reče, da imadu platit 100 for., a kad su mu seljaci uručili 38 for., nehtjede im dati namire. Zapisnik obć. ureda od 6. rujna 1882.

Seljaci Petar Sladoja i Mate Balajić bijahu prisiljeni prietnjom, da će se njihovo blago ovršno prodati (pak to još onda, pošto je vlada sarajevska brzojavila, da valja Dalmatincem marvu predati), da svaki plati 12 for., a uručene im namire uzme, dotično ote rečeni činovnik Kovačević. Zapisnik od 6. rujna 1882.

Digitized by Google

Bosanski žandari htjedoše nekim naših seljaka, koji se bavili u gori, uručiti pozivnice, pošto pako te pozivnice nebijahu u redu izdane, a stranom se seljaci bojali primit ih, žandari su ih zlostavili (tukli).

Nije moguće opisati, kako bosanski organi pljenitbe obavljaju, samo toliko velimo, da uzimlju svu stoku, što ju nalaze u gori na paši, nepitajuć čija je.

A što hoće bosanske oblasti, kakove namjeravaju promjene i novotarije uvesti u zvršivanju gore navedenih prava, u koja do sada nije nitko dirao?

One kušaju uvesti:

1. da se za izvršivanje onih prava svaki put pribavi dozvola tamošnjih oblasti;

2. da imadu dotičnici platit novu pristojbu, koja se izračunava prema broju marve na pašu tjerane.

Na p r v u točku primjećuje se, da je to zaista čudnovati zahtjev, jer kako da se tu govori o pravu, ako se izvršivanje istoga čini ovisnim ob odluci onoga, na kojega se zemljištu izvršuje? Priznati pravo ovdašnjih žitelja tako, da je ovisno o privolji druge stranke, protivi se svakoj pravnoj ideji.

Što se pako tiče d r u g e točke, to neka izvoli vaša preuzvišenost znati, da su ovdašnji žitelji izvršivali ono pravo na bosanskom zemljištu uvjek plaćajuć stalnu i nepromjenljivu daću, koja se izračunavala po selih, a ne po broju marve; prijašnja otomanska vlada kušala je doduše povisiti ovu daću, ali bez uspjeha, jer su se uvjek tomu opirale naše oblasti.

Ako bi se odmjerila daća po broju stoke, bilo bi nemoguće izvršivati ono pravo, jer bi se tako mogla povisiti, da našemu pučanstvu nebi drugo preostalo nego napustiti to pravo. Jer kad se jedan put napusti načelo nepromjenljivosti daće, nevidi se granica, gdje bi se povisivanje iste sustavilo, a malo prije napomenute posljedice mogle bi prije ili poslje nastati. Ali i neglede na ove posljedice, koje nisu nemoguće, nove daće bile bi tako tegotne, da bi uz sadašnje siromaštvo pučanstva, koje se nabavi nikakovim obrtom, poljodjelstvo i stočarstvo, što no se i onako nalaze na nizkom stepenu, moralo propasti.

Pitanje dakle, o kojem se ovdje razpravlja, upravo je životno za ovdašnje pučanstvo, što neka izvoli vaša preuzvišenost uvažiti.

Od davnih vremena uživaju stanovnici selâ: Ervace, Gornji i Dolnji Bitelić, Bajagić, Obrovac, Karakašica, Podvaroš, Gluvice, Gala, Gljev, Ruda, Otok, Udovičić, Voštane, Roje, Tijorice, Verpolje, Strišrep, Dubor i Vučipolje mirno u spomenutih krajevih bosanskih, plaćajuć nepromjenljivu daću, dvovrstno pravo:

1. pravo da ondje pasu svoju stoku, grade pojate za stoku i pastire i sjeku drvo. Tomu pravu odgovara dužnost našega pučanstva da plaća daću, koja se zove travarina;

Digitized by Google

2. pravo, da obradjivaju tamo njive, sjeno kose, kuće grade, kojih zaista ima tamo već mnogo. Tomu pravu odgovara dužnost opet plaćati daću, koja se zove kućarina. — U spomenutih dakle krajevih bosanskih posjeduje naše pučanstvo od vajkada osim paše još i njive, livade, kuće i voćnjake. Poraba paše nije ograničena na broj stoke ni na vrieme, a šume rabe se tako, da se posječeno drvo može i izvoziti.

God. 1809 i 1810 kušali su Turci uvedenjem nove daće otegotiti gore spomenuto pravo, ali moradjahu uzmaknuti pred odlučnim postupkom austr. kot. oblasti. — Pak zaista i mora se energično postupati, jer se radi o pučanstvu od 12 000 duša, koje živi od izvršivanja onoga prava, i koje neimajuć na ovoj strani nikakovih šuma, bilo bi prikraćeno u najvažnijih svojih interesih. Je li moguće, da to pučanstvo napusti svoje pašnjake, livade, njive, bašće i kuće? Toga zaista nemože nitko zahtievati, a ono bogatstvo, što ga naše pučanstvo u Bosnoj posjeduje, pokazuje da tu nemože biti ni govora o kakovom posjedu precario modo, kako to površno tvrde bosanske oblasti. — Radi se o vrlo ozbiljnoj stvari, naprama njoj može doduše frivolni i lahkoumni postupak bosanskih oblasti našemu pučanstvu prouzročiti neprilika i neugodnosti, ali taj postupak nije i nemože nikada biti zakonit.“ Napokon moli se ministar grof Taaffe, da ovo stanje stvari ozbiljno uvaži pa i nj. velič. cara o njem izviesti.

Odvjetnik g. dr. A. Mosovčić, koji je prepis ove spomenice sinjske občine priobćio časopisu „Allg. Juristen Zeitung“, popraćuje ju pismom na uredničtvo upravljenim, u kojem veli, da je stanje dalmatinskih občina u spomenutom pitanju bilo mnogo povoljnije dok je Bosnom upravljala carigradska vlada, jer su tada austrijske oblasti vrlo energički branile interese dalmatinskoga pučanstva, dočim se sada drže pasivno ili postupaju hladno. Pače da je prošloga ljeta bilo još gore nego prijašnjih, jer da su organi bosanski ovršno zaplienili mnogo više marve nego li god. 1882, jer je onda bilo občini pošlo za rukom izposlovati, da se obustavi zapliena i ovršna prodaja. I prošle se je godine na sve strane brzojavilo, molilo i prosilo, ali bez uspjeha. — Doduše rečeno je, da će se ta stvar definitivno riešiti, ali zašto se do toga neuzdrži status quo ante? Na silne molbe sinjske občine odgovorila je sarajevska vlada samo to, da je polit. oblasti u Livnu izdan nalog, neka ovrhu ograniči na slučajeve nuždne.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Glavna skupština pravničkoga družtva) držana je 30. siečnja o. g. u 5 sati poslje podne. Potanje izvješće donieti ćemo u sliedećem broju.

— *Sbornik zakona i naredaba*, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, komad I. god. 1884, izdan i razposlan je dne 17. siečnja 1884 a sadržaje pod broj 1 naredbu kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljskoga vladnoga odjela za unutarnje poslove od 23. prosinca 1884 br. 47.926, kojom se nastavno k naredbi od 27. rujna 1883 br. 34.209, (br. 70 sbornika od godine 1883) proglašuju imena, kategorije i sjedišta civilnih tehnika, ovlastenih za izvršivanje tehničkih poslova; pod br. 2 naredbu kr. zemaljskoga vladnoga odjela za pravosudje od 28. prosinca 1883 br. 17.400, kojom se odredjuje dan, kojega će se prema naredbi ces. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti odjela za pravosudje od 5. lipnja 1879 br. 2078, (l. z. u kom. VI.) novosastavljeni gruntovni ulošci predati kotarskim sudovom u Mitrovici i Korenici i od kojega će se isti po rečenih sudovih rukovoditi kao nova gruntovnica, ter kojom se ujedno ustanovljuje i rok za povedenje izpravnoga postupka; i napokon pod br. 3 naredbu kr. vladnoga odjela za pravosudje od 28. prosinca 1883 br. 17.184, kojom se oglašuje, da je sjedište mjestnoga suda općine gjurmanečke preneseno iz Krapine u Gjurmanec.

— *Skromni upit.* Piše nam iz Zagreba prijatelj sliedeće: „Polag ustanova šumskog zakona, nadležne su političke oblasti, kod nas dakle kr. podžupanije razpravljati i suditi prekršaje stanovite istoga zakona, u koliko nisu za to zvane sudbene oblasti. Polag postojećih zakona nadalje dodieljeni su stanovitim podžupanijam kr. žup. nadšumari kao referenti za strukovna šumarska pitanja. Ti referenti ili ti bolje rekši vještaci, kod njekih kr. podžupanija, a imenito takodjer i kod kr. podžupanije zagrebačke, ne samo da prema postojećim ustanovam političkoj oblasti p o d n a š a j u prijave ob odkrivenih i po njih p r o c i e n j e n i h u područnih općinskih šumah počinjenih šumskih prekršaja, nego ti vještaci šumari takodjer i s a m i v o d e k a z n e n e r a z p r a v e o tih prijavah, te su po tom n e s a m o z a k o n i t i t u ž i t e l j i, n e g o p o d j e d n o i s u d c i u i s t o m p r e d m e t u. Nadalje, ako li koja stranka prizivlje na visoku kr. zemalj. vladu, to i o p e t t a m o te prizive, po sada postojećoj praksi r i e š a v a j u dotičnomu odsjeku dodieljeni š u m a r s k i v j e š t a c i, k o j i i p a k n i j e d n i n i d r u g i n e i m a j u z a t o p o t r e b i t o i p r o p i s a n o o s p o s o b l j e n j e, te se takovim postupkom može jedino raditi na uštrb, nipošto pako u korist stvari.

Pitanje jest dakle, d a l i j e t a j u n a s s a d a v l a d a j u ć i p o s t u p a k u o b ć e z a k o n i t i k o r e k t a n, čime se može opravdati i na kojem li se pravnom temelju osniva, pošto šumski zakon u tom pogledu jasno političke oblasti i političke činovnike, ne pako vještake šumare označuje sudci i razpravitelji“?

Na ovo pitanje odgovor može biti posve kratak, a odgovorio je nanj i sam poštovani pisac onih redaka. Ni po šumskom zakonu od 3. prosinca 1852, koji je uveden u Hrvatsku i Slavoniju car. patentom od 24. lipnja 1857 ni po kasnijih propisih neodredjuje se drugo, nego da o prekršajih šumskih (o šumskom kvaru) razpravlja i sudi polit. oblast. Zadaća tako šumara i nadšumara posve je jasno opredieljena, a medju te zadatke nespadaju razprave i sudjenje o prekršajih šumskih. Zato nemožemo pojmiti, kako se i kod podžupanija i kod druge molbe može ovaj posao povjeriti osobam, koje doduše mogu i moraju biti vještaci u poslovih šumarskih, ali nisu juristički obrazovane.

Digitized by Google

(Stečaji.) Julio Hartman, neprotok. trgovac u Novoj Kapeli. — Kr. sudb. stol u Požegi. — Z. i m. u. im. odvjet. Franjo Toplak, zam. odvjet. Fr. Mudrovčić oba u Požegi. — R. pr. 29. veljače 1884.

— Ostavina Aleks. pl. Šimunčića, bivšega dvor. savjetnika i vel. župana. Kr. sudb. stol varaždinski. — Z. odvjet. Ferdo Mekovec u Varaždinu, zam. dr. R. Mindszenty, odvjet. u Krapini, privr. up. im. vlastelin Fraj. Čegel u Bračaku. — R. pr. 15. veljače 1884.

— Ostavina Pausanije Demetriadesa u Zemunu. — Kr. sudb. stol zemunski. — Z. i pr. u. im. odvjet. dr. Valentin Zupan, zam. Max v. Maxen. — R. pr. 1. ožujka 1884.

— Ostavina Franje Wagnera ml., tvorničara u Osieku. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. i pr. u. im. odvjet. Jovan Muačević, zam. odvjet. Vaso Gjurgjević. — R. pr. 31. ožujka 1884.

Družtveni prinos

platiše p. n. gg. vanjski članovi pravničkoga družtva.

Ime i prezime	1876	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884
Hochstetter Antun (neposredno) . .	—	—	—	—	—	—	—	6	—
Bira Petar (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	6	—
Kralj Stjepan (neposredno)	—	—	—	—	—	—	6	6	3
Georgievič Pajo (neposredno) . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Slankamenac Ilija (neposredno) . .	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Prieko g. dr. Lorkovića:									
Tauffer Milan	—	—	—	—	—	6	6	6	—
Salaj dr. Ante	—	—	—	—	6	4	—	—	—
Gavez Edo (neposredno)	—	—	—	—	—	—	6	3	—
Prieko g. povj. K. Mladenovića:		—	—	—	—	—	—	—	—
Vukovarac Antun	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Mladenović Kosta	—	—	—	—	—	—	—	—	3
Durbešić Ivan (neposredno) . . .	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Prieko p. n. g. Gj. Kranjčića:									
Čepolo Pavao	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Ivkanec Ljudevit	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Matačić Ferdo	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Pump Slavoljub	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Semitekolo Ivan	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Laudenbach Josip (neposredno) . .	—	—	—	—	—	—	—	3	—
Štefinović dr. Matija (neposredno) .	—	—	—	—	—	—	—	6	—
Sova Slavoljub ml. (neposredno) . .	—	—	—	—	—	—	—	6	—
Löwenthal Julio (neposredno) . . .	—	—	—	—	—	—	—	6	—
Ukupno . .	—	—	—	—	6	10	18	69	12

Ukupno 115 for. a. vr.

Digitized by Google

Ovim brojem započimlje Mjesečnik novo i tim deseto godište svoga obstanka.

Po tom je Mjesečnik najstariji medju svimi časopisi ove vrsti, što izlaze na slavenskom jugu.

Obećavajuć da će list svom snagom raditi oko svoga cilja nadamo se, da će ga pravnički krugovi domovine pomagati što obilnije.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju Mjesečnik bezplatno, za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po god. 4 for.

Novac šalje se blagajniku pravničkoga družtva gosp. prof. dr. Josipu Pliveriću, a rukopisi uredničtvu.

Pravnici, polazeći nauke na sveučilištih, dobivaju list za polovicu ciene, opredieljene za ostale predplatnike.

G. g. članovi prav. družtva, koji nisu do sada platili svoj godišnji prinos, a tako i predplatnici, koji duguju predplatninu, neka izvole što skorije svoj dug namiriti.

Uredničtvo.

Gospoda članovi pravničkoga družtva i predplatnici, koji nisu dobili 1. broja Mjesečnika od god. 1883., neka se izvole prijaviti uredničtvu, da im se takov dostavi.

Nakladom pravničkoga družtva izašla su:

URBAR

HRVATSKO-SLAVONSKI.

Uredio ga Milivoj Vežić, perovodja kr. vlad. odjela za nutarnje poslove. U Zagrebu 1882. — Velika osmina, krasan tisak. Str. 420. Ciena 2 for. Može se dobiti u svakoj zagrebačkoj knjižari.

Ova je sbirka obćenito pohvaljena, te je za praktičnu porabu vele znamenita.

URBARSKI SUSTAV

KRALJEVINE HRVATSKE I SLAVONIJE.

Spisao Dragutin Pauly, kr. dvorske kancelarije dvorski perovodja. Preveo iz latinskoga Franjo Žigrović-Pretočki. U Zagrebu 1880. Ciena 30 nvč.

Digitized by Google

Pozicije subjekta u gruntovnom pravu.

Piše dr. R. V. T.

Sedmo poglavlje gruntovnoga reda od 15. prosinca 1855, krieposnoga za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, (komad XXXIX zemaljsko-vladnog lista god. 1856 broj 227) daje obćenite propise ob uknjižbi i predbilježbi.

To poglavje razredjeno je tako:

A) predmet uknjižbe i predbilježbe.

B) obćeniti zahtjevi za uknjižbu i predbilježbu.

Razredba diela B toga poglavja nije nimalo sistematična, nu mimolazeć to Siegfriedovo bedro njemačkih autora toga gruntovnoga reda, želimo pomnije 5 točku odjela B sedmog poglavlja razpraviti.

Sam nadpis te točke „Kada je dopuštena uknjižba ili predbilježba" neda ni slutiti sadržaj §§, koji su nanizani pod taj nadpis.

Ta se točka dieli: a) proti uknjiženom predniku, b) proti ostavnikom i proti baštinikom, c) proti uknjiženom ili proti predbilježenom vlastniku ili vjerovniku, d) u slučaju stečaja.

U tih se §§ radi dakle o subjektu prava, u javnu knjigu unešenih, o vlastniku, na kojega su korist obavljeni upisi.

Institutom javnih knjiga moderno je pravo duboko zasjeklo u obćenito stvarno pravo, koje se je razvilo na temelju rimskog prava,[1] i naš gradjanski zakonik stoji na temelju istog modernog prava, te zahtieva za stečenje svakog stvarnog prava na nekretne stvari upis u javne knjige.

[1] Dr. A. Exner: Institut der Pfandrechts-Praenotation.

Digitized by Google

§ 321 o. g. z. zahtieva za stečenje zakonitog posjeda stvarnog prava na nekretne stvari, kao absolutni preduvjet, redoviti unos u javne knjige. § 431 o. g. z. odredjuje, da za stečenje vlastničtva nekretnina treba da je pravni posao u javne knjige unešen.

Za steći pravo zaloga na nekretnine mora se isto u javne knjige unesti (§ 451 o. g. z.). Služnosti na nekretnine mogu se steći samo unosom u javne knjige (§ 481 o. g. z.), a tim se po sebi razumije, da se ostavinske nekretnine budi baština (§ 819 o. g. z.) budi legat (§ 437 o. g. z.) steći mogu samo upisom u javne knjige.

Te su norme obuvjetovale i stvorile pravno pravilo § 1500 o. g. z. kao izljev načela publiciteta javnih knjiga, koje načelo ima pozitivne i negativne posljedke. — Pozitivan effekt tog principa stoji u tom, da upisana stvarna prava pravno obstoje obsegom i vremenom onako i dotlje, kako i dok su dotična prava upisana. Negativna posljedica rečenog principa jest opet ta, da na nekretninah pravno neobstoje stvarna pravna razmjerja, koja neapariraju u javnoj knjizi. — (Vidi Exner: Publicitäts-Princip).

Stvarnih prava na nekretninah ne ima, koja nisu u javne knjige unešena, ona pravno ne obstoje, dok nisu u iste unešena, makar obstojale takove činjenice, koje su kadre bile po općenitom pravu stvoriti drugi pravni odnošaj (§ 469 o. g. z.). Prava, koja osobi pripadaju nad stvarju bez obzira na stanovite osobe, zovu se stvarna prava (§ 307 o. g. z.), Unger ih ovako definira u 1. knjizi svoga „System“:

Die Dienglichkeit eines Rechtes ist die Eigenschaft desselben eine körperliche Sache zu seinem unmittelbaren Gegenstand zu haben . . . . . .

Das dingliche Recht ist die unmittelbare rechtliche Herrschaft über eine körperliche Sache“.

Gdje su uvedene javne knjige, tamo neima stvarnih prava na nekretnine u prometu, koja nisu unešena u javnu knjigu, jer se stvarna prava na iste stiču i gube jedino posredstvom

Digitized by Google

javne knjige, a usljed toga neima ni stvarno-pravnih razmjerja na nekretninah, koja nebi bila u javne knjige unešena.

Pravnici doduše navadjaju slučajeva, gdje se može vlastničtvo steći na nekretna dobra i bez upisa u javne knjige.

Tako: 1. vlastničtvo otoka postavšeg usried javne rieke nebrodive; 2. vlastničtvo ostavljena korita rieke; 3. vlastničtvo na otoku rieke brodive za državu; 4. vlastničtvo ostavljena korita nebrodive rieke; 5. vlastničtvo zapuštena zemljišta; 6. vlastničtvo naplave; 7. vlastničtvo razvlaštena zemljišta; 8. vlastnik tla dobiva vlastničtvo inaedifikata; 9. usukapijom po § 1468, 1477, i 1498 o. g. z.; 10. stečenje vlastničtva universalnom sukcesijom; 11. dopitanjem kod javne dražbe.[2]

Na nebrodivoj rieci postavši otoci i ostavljena po takovoj rieci korita, već prema načelom, da su vlastnici nuzležećih zemljišta po razmjerju istih vlastni prisvojiti si je, smatrati se moraju kao naravski priraštaj; a da ga zakon takovim smatra, vidi se iz marginalne rubrike. (Protivno mnenje vidi Strohal Eigenthum an Immobilien).

Isto su tako priraštaj alluvio i avulsio (§ 411 i 412 o. g. z.) i inaedifikati (§ 417 i os. 420 i ss. o. g. z.), te diele udes glavne stvari, dok ih vlastnik ingrosacijom neučini posebnom gruntovnom stvarnosti, što mu je u svako doba moguće, (§ 41 krajiškog i § 29 civilnog naputka za sastavljanje gruntovnih uložaka, § 27 zakona o sastavljanju gruntovnih uložaka, cislajtanski zakon od 25. srpnja 1871 broj. 96 drž. vl. lista § 20 i ss.).

Pošten graditelj ima usljed zamučanja vlastnika zemljišta prama § 418 o. g. z. samo obligatoran zahtjev na predaju zemljišta uz platež obične vriednosti, nestiče neposredno vlastnost. (Randa pro — Strohal contra).

Otoci na brodivoj rieci i ostavljeno po takovoj rieci korito, vlastničtvo su državno, jer u obsegu valjanosti o. g. z. u obće neima zemljišta, koja nebi imala vlastnika, jer ako nisu privatno dobro, i onako je država vrhovnim vlastnikom pre-

[2] Derenčin: Tumač k o. g. z. II. str. 256.

Digitized by Google

puštajuć samo porabu državljanom § 287 o. g. z. — Zapuštena zemljišta spadaju grunt. vlastniku, te iste visovi tirolskih planina od uporabiva tla jesu vlastnost državna i nemogu se okupirati (Dvorski dekret od 7. siečnja 1839 br. 325 s. pr. z.).

I usukapijom se nestiče vlastničtvo, već obligatorni zahtjev proti ingrosiranu koristovniku na prenos vlastničtva (Strohal l. cit.).

Universalni successor po § 436 o. g. z. tek upisom postaje vlastnikom. Očitovanu nasljedniku pristoji poraba i uprava imovine ostavinske, pristoji mu r. v., on može dati i privolu na knjižni prenos vlastničtva, jer nastupom postaje gospadarom imovine (? Ured.). Nu nevalja zaboraviti, da se takov prenos dozvoliti smije samo privoljom ostavinsko-razpravne oblasti (§ 145 iz. p. p.), knjižnu legitimaciju za knjižne dispozicije dobiva nasljednik tek ingrosacijom svoga prava, do tada radi samo pod kuratelom ostavitelja ili ostavinske oblasti. Ta ovisnost zaprieka je absolutnosti njegova prava, a stvarnih prava bez absolutnosti ne ima.

Dopitanjem na javnoj dražbi nestiče dostalac vlastničtva, jer ni ovaj ne ima do vlastite ingrosacije više legitimacije na knjižne dispozicije, nego li hirografarni alienat, koji izpravom u ruci može steći u svaki čas stvarno pravo, ali ga neima do ingrosacije (§ 440 o. g. z. i 120 gr. z.).

Dostalcu treba sudb. čina do podpune vlastnosti. Ista pozicija valja za univerzalnog nasljednika i dostalca, prem je u njih mogućnost izključena, da će tko drugi preteći pravo njihovo, ali do ingrosacije neimaju van prava izvanknjižnoga vlastnika; njihovo ovlaštenje nenosi karakter absolutnoga priznanja, a po tom je obligatorno a ne stvarno. To je osjećao i cislitavski kadifikator izdav ustanovu 72. gr. z. o zabilježbi dražbe.

Pojmovi pravne absolutnosti i stvarnosti čine koncentričan okrug, u kojoj filozofičkoj figuri čini stvarnost manji, a absolutnost veći okrug, stvarnosti pravne bez absolutnosti ne ima, dočim obratno obstoji.

To nas vodi do zaključka, da se i kod izvlastbe vlastničtvo stiče tek ingrosacijom, jer zakonom propisana zabilježnja

Digitized by Google

i. t. d. tvore samo absolutnost postupovnih čina u izvlastbenom postupku, ovlaštenje dobiva tek ingrosacijom stvarno-pravni značaj.

Svako pravo ima svoj subjekt, jer pravo u subjektivnom smislu nije van objektivnim pravom priznano gospodstvo individualne volje (Unger „System"); privatna prava nisu van norme uredjujuće ovlaštenja i dužnosti državljana izmedju sebe § 1 o. g. z.

Stvarnim pravom na nekretnine je neposredni objekt gruntovnička stvarnost, glede koje se ta stvarna prava stiču ili gube, i to kako je gore razloženo, obsegom i obstojnošću upisa u javne knjige.

Svaki u javne knjige upisani objekt ima svoj subjekt, kojeg se gospodstvo opet na taj nekretni objekt upisom u posjedovnici javnom knjigom kao pravno obstojeći — izkazuje.

Na isti u gruntovnicu upisani objekt mogu imati razne osobe različita prava, i na upisanih pravih mogu se osnovati opet druga pravna razmjerja.

Ingrosacijom u javne knjige postaju sva ta prava prometnim objektom, postaju u juristićkom smislu „stvar".

Stvari kao objekte prava gradjanski zakon dieli po razlikosti subjekta, kojem spadaju, na državno i privatno dobro (§ 286 o. g. z.). Državno dobro dieli u javno dobro i državnu imovinu (§ 287 o. g. z.).

Privatno pripada po istom pojedinim ili juristićkim osobam (§ 286 o. g. z.).

Stvari pripadajuće obćini su opet ili obćinsko dobro ili obćinska imovina (§ 288 o. g. z.).

Uzeh si zadaćom pratiti te subjekte na polju prava upisanih u javne knjige, i razložiti pravna držanstva tih subjekta koli aktivna toli pasivna.

Ali neda se razpravljati o subjektu i poziciji istoga prema razdiobi subjekta, koju sliedi naš gradjanski zakonik u §§ 286 i sliedi, jer i imovina vladara se smatra privatnim dobrom (§ 289 o. g. z.), a i upravitelji državne i obćinske imovine vezani su po § 290 o. g. z. držati se propisa, sadržanih u po-

Digitized by Google

sebničkom pravu o načinu sticanja, sačuvanja i prenašanja imovine na druge.

Osjećajuć to pravna znanost dielila je od vajkada subjekte u naravne i umjetne, prvo je naravna osoba, potonje juristična; prva ima naravski život, druga intelektualno bitisanje. Kod naravske osobe da bude subjektom prava treba: 1) da bude individualne volje, 2) da objektivni zakon to biće prizna kao takovim.

Kod juristične osobe zahtieva se, 1) substrat, koji čini podlogu pravnog subjektiviteta; 2) obstanak pravnog propisa, koji na taj substrat pravni subjektivitet veže.

Kod svake osobe moramo motriti: 1) pravnu sposobnost i 2) djelatnu sposobnost njenu, i to toli u pozitivnom pogledu, kad dolazi kao ovlašten, aktivan subjekt, na korist kojeg se prava stiču ili gube, koli u negativnom, kad dolazi kao obvezanik, pasivan subjekt: osoba proti kojoj se prava stiču.

Austrijski gradjanski zakon svakom čovjeku prisudjuje prirodjena prava, svakog čovjeka smatra subjektom prava (§ 16 o. g. z.), za to pravno svojstvo vojuje pravna predmjeva (§ 17 o. g. z.)

Da osoba bude subjektom prava, valja da živi, da je rodjena, jer je prije toga mulieris portio vel viscerum (Dig. 35 2 l. 9 § 1). Diete mora da bude živo rodjeno, da bude subjektom prava (za tu okolnost vojuje po o. g. z. pravna predmjeva § 23).

Pravna sposobnost juristične osobe počima dozvolom, da može obstojati, a obseg njezin ravna se po toj dozvoli.

Prem je svaka moralna osoba pravno sposobna na polju imov. prava, to je ipak obseg te sposobnosti stranom s naravkih razloga, stranom osobitimi propisi bud uži bud širi.

I. Pravna sposobnost.

Ima absolutne pravne nesposobnosti, koja inhaerira osobi, činеć dio sama statusa njena; nu gradjanski zakon poznaje i relativnu pravnu nesposobnost, ta čini osobu nesposobnom da

Digitized by Google

stoji u stanovitih, u zakoniku izrično navedenih pravnih odnošajih.

A) **Absolutna pravna nesposobnost.** Gradjanski zakon našav razne feudalne zaprieke za stečenje vlastničtva itd. obzirom na subjekt, to je dosljedno načelu (§ 16 o. g. z.) izrekao još specialno, da pravo vlastničtva na nekretnine može svaki čovjek steći (§ 355 o. g. z.) i za to načelo vojuje pravna predmjeva (§ 356 o. g. z.), ako specialnimi propisi nije ograničena pojedinim osobam pravna sposobnost steći nepokretna dobra.

Pravna sposobnost je sposobnost u pravnih odnošajih stojati, biti nosiocem prava i dužnosti.

Kako naš gradjanski zakon svakom čovjeku dosudjuje pravnu sposobnost, to se i kod sticanjâ prava na nepokretna dobra upisom u javne knjige može o pravnoj nesposobnosti govoriti samo kao ob iznimkah, o kojih postoje posebni propisi.

Takovi propisi obstoje:

1) za redovnike, koji su položili zavjet siromaštva. (Dvorski dekreti od 28. listopada 1772; 21. svibnja 1774; 30. svibnja 1780; 9. studenoga 1781 broj 30; 30. rujna 1782 br. 72; 23. ožujka 1809 br. 887; 27. travnja 1816 br. 1235; 7. lipnja 1833 br. 2618 s. pr. z.);

2) Crnogorci (dvr. dekret od 14. siečnja 1846 broj 822 z. pol. zak.);

3) vojnički bjegunci, dok se nestave (dvr. dekr. od 21. veljače 1842 br. 599 z. p. z.).

4) nepovlašteni izseljenici (C. p. 24. ožujka 1832 broj 2557).

5) nepovlaštena družtva.

Dvorskim dekretom od 24. veljače 1816 broj 1214 s. pr. z. bijaše retorsije radi (Unger Sist I) oduzeto turskim podanikom pravo posjedovati u nas zemljišta, nu odpavši usljed konvencije 5. studenoga 1868 i turskog zakona od 7. septembra 1284 m. e., taj razlog, mogu i u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji na temelju tog zakona, proglašena u broju 5 Sbornika god. 1869, a u krajini na temelju okružnice c. kr. glavnog za-

Digitized by Google

povjedničtva u Zagrebu kao krajiško-zemalj. upr. oblasti od 1. listopada 1872 broj 4994 odjel nutarnji (kom. XIII. l. z. n.) turski podanici nekretnina steći.

Pošto ta ograničenja spadaju k t. z. absolutnim pravom, koja nepredpostavljaju imovni interes § 15 o. g. z., to se kod njih radi li o „statusu" osobe, i to samo o statusu biti pravno sposoban, a to svojstvo nije privatno pravo osobe, već preduvjet prava, uslov mogućnosti steći prava i kvalitet osobe.

Da nije takovo svojstvo privatno pravo, vidi se odatlje, što neuživa zaštite kao konkretno pravo, kojeg je pojam skroz praktičan (Ihering. Borba za pravo); nastati može priepor samo ob eksistentnosti toga pravnog svojstva, odlučuje se samo o tom kvalitetu, te po modernom pravu o tom i ne odlučuje sudac, već administrat. oblasti.

Duhovne korporacije bijahu prije u sticanju vlastnosti u obće usljed amortisacionalnih zakona ograničene, nu usljed konkordata od 18. kolovoza 1855 broj 295 d. l. z. mogu nekretnina steći, samo mora gruntovna oblast o tom ubaviestiti vladu (§ 7 ibidem).

Redovi nisu pravno sposobni steći nekretnina osim ako imaju dopuštenje bud specialno za osobu, budi za pojedini red.

Za osobu treba dispenzacije od rimske stolice, za red je dovoljna i okolnost, ako je red dignut (Patent od 9. studenoga 1781 br. 30, 26. siečnja 1810 br. 898, 17 rujna 1835 br. 76, 28. prosinca 1835 br. 111 s. pr. z.).

Njeki redovi dobiše privilegij, da mogu sticat nekretna dobra, a to su: a) vitezovi njemačkoga reda (patent od 28. lipnja 1840 br. 451 s. pr. z.) ne redovnici istog reda (minist. naredba od 31. listopada 1866 br. 4 d. z. l.);

b) vitezovi maltežkoga reda (prag. sankcija od 5. rujna 1767).

c) redemptoristi i redemptoristice (dvorski dekret od 9. sieč. 1843 br. 670 s. pr. z., dvorski dekret od 23. listopada 1834 br. 2498 i 24. ožujka 1831 br. 2508 s. pr. z.).

d) engleske gospodične (dvorski dekret od 7. lipnja 1774)

Digitized by Google

e) milosrdne sestre (dvorski dekret od 13. siečnja 1832 br. 2545, 27. veljače 1843 br. 685 i 13. kolovoza 1845 broj 901 s. pr. z.).

Školske sestre nemogu nekretnina steći (dvorski dekret od 17. lipnja 1846 br. 971 s. pr. z.).

Ako crnogorskim podanikom podje za rukom, da ipak dodju u posjed takovih zemalja, za taj slučaj pozitivni zakon ništa predvidio nije. Stubenrauch u svom komentaru k § 355 i 356 o. g. z. veli, da se u takovu slučaju Crnogorci imadu deposedirati po načelih dvorskoga dekreta od 10. siečnja 1812 broj 986 s. p. z., i po načelih dekreta dvorske kancelarije od 23. prosinca 1835 broj 33495[3]

Deposiciju vodi fiscus uz čuvanje stečenih pravâ trećih osoba; nekretnine se na ovršnoj dražbi prodavaju.

Ta su dva dekreta izdana za depoziciju židova.

Ako li se koja podanica austro-ugarske monarkije uda za crnogorskog podanika, gubi vlastitost podložnice austrijanske (§ 19 c. p. od 24. ožujka 1832 broj 2557 s. p. z.). Što biva s njezinom nepokretnom imovinom, koju je do tada imala, ili što biva, kad poslje ženitbe u takov posjed dodje? Obzirom na dvorski dekret od 24. veljače 1816 broj 1212 s. p. z., za nje valjaju ista načela kao i za supruge njihove, te se u potonjem slučaju deposesija izvesti mora. U prvom slučaju moraju se smatrati za izseljenike, koji za to dopuštenje imadu, § 9 patenta ob izseljenju, jer se za nedopušteno izseljenje smatrati nemogu, nu i glede tih se prama točki 1 § 7 izsel. patenta imadu izdati pozivi istim patentom propisani.

Nepokori li se udata pozivu, ima se smatrati neovlastno izseljenom (§ 8 cit.) te se na molbu fiska ima sekvestrirati negibivi imetak, koji je za vrieme udaje posjedovala ili joj medju to pripao, uz posljedice IV. poglavja rečenog patenta. Do poziva i za slučaj odazvanja pozivu (arg. ex § 3 citato) mogu budi same bud (u potonjem slučaju) uz intervenciju sekvestra i drž. fiska

[3] Vidi čl. dra. F. Panna u. a. Gerichts-Zeitung br. 104 ex 1858.

Digitized by Google

razpolagati svojimi nekretninami na svoju korist, za kojih stečenje bijahu pravno sposobne.

U nasljednom pravu je obzirom na § 558 o. g. z. odredjeno, ako se kakova stvar legira osobam, koje nisu sposobne posjedovati ju, to se mora vriednost njena legatarom dati (§ 654 o. g. z.). Ovo načelo valja i za Crnogorce, dočim su po prijašnjih zakonih Turci radi retorsije od toga izključeni bili (Unger Sist. I. str. 305 i Erb. str. 267.).

Pravna sposobnost crnogorskih podanika na nekretna dobra stegnuta je samo glede stečenja vlastničtva na nepokretna dobra prema reciprocitetu; založno pravo i pravo osobne služnosti mogu oni steći, jer specialna zabrana steći vlastničtvo na nekretnine nesadržaje u sebi podpunu pravnu nesposobnost, dočim se po § 16 o. g. z. pravna sposobnost prisudjuje svakomu čovjeku.

Zemljištne služnosti crnogorski podložnici nemogu steći, jer nemogu steći ni vlastničtva na nekretna dobra, s kojimi su služnosti nerazdvojno spojene (§ 473 i 474 o. g. z.).

Što se tiče nepovlašteno izseljenih, to ustanovljuje spomenuti već ces. patent od 24. ožujka 1832 broj 2557 broj 13 dodatka k o. g. z. (§ 50-c), da su takovi nesposobni u zemljah, za koje taj patent valja, steći ili odsvojiti vlastnost pod naslovom kojim mu drago. Unger u svom Sistemu (I. § 34) dokazuje, da u obće nisu pravno sposobni, i da se navodi tog §-a „steći pravo vlastničtva“ imaju u najširem tumačenju uzeti.

Posjeduje li takova osoba imetak, stavlja se, dok ona živi, pod sekvestar bez povriede dakako prava trećih § 11, djeca dobivaju obskrbu § 12, ostalo prirašćuje § 13, a nakon smrti istih pripada imetak zakonitim njihovim nasljednikom.

Ista načela moraju valjati, ako li se kasnije uvuku u javnu knjigu.

Po obranbenom zakonu promienjene su njeke ustanove patenta ob izseljivanju, nu uzprkos tomu imade se u nas postupati s takovim bjeguncem kao neovlastno izseljenim.[4]

Družtva nedopuštena nisu sposobna prava steći (§ 26 o. g. z.). Neobziruć se na stilizaciju § 26 o. g. z., i neupuštajuć

[4] Derenčin: Tumač k o. g. z. II. str. 206.

Digitized by Google

se u pravnu narav nedopuštenih družtva, iztičemo samo posljednju alineju, koja glasi, da su nedopuštena družtva ona, koja su po zakonih ili posebno zabranjena ili koja se očito opiru sigurnosti, javnom redu i dobrim običajem.[5] Nedopuštena družtva dakle u obće prava upisom u javne knjige steći nemogu, jer nisu pravnim subjektom.

Nedopuštenim družtvom može juristička osoba postati usljed oduzeća pravne sposobnosti, u tom slučaju pripada imovina onomu, komu je po statutih opredieljena, ne ima li o tom odredbe u statutih, postaju bona vacantia i fiskus stupa tada kao nosioc istih (Unger I. str. 346), jer se po obćem gradj. zakonu (§ 286) u obće neda pomisliti zemljište, a ni na njem osnovana prava, koja bi bila „res nullius".

Ako li se nedopuštena družtva dočepaju ingrosacije kakovih prava, pripadaju fisku, ta ništetnost učinjenih pravnih posala neradja posljedicom, da bi prednici imali rei vindikaciju, a neimaju ni kondikciju, jer se ustanova § 26 o. g. z. može uzeti samo u savezu sa polit. propisi, a kao takova je lex plus quam perfecta, koja uz ništetnost pravnog posla povlači za sobom konfiskaciju.

B. relativna pravna nesposobnost. Naše zakonodavstvo poznaje i relativnu pravnu nesposobnost na polju privatno-pravnog prometa s nekretnimi dobri.

Ta, kako ju nazvasmo, relativna pravna nesposobnnost, nije pravna nesposobnost biti subjektom prava, a nije ni nesposobnost za sebe i po sebi prava sticati, nego pozitivno pravo budi prieči prisvojbu, budi zabranjuje odsvojbu, bud brani cio pravni posao, medju ili za stanovite osobe s razloga pravne politike pozitivnog zakona.

Svi slučaji ovamo spadajući podpadaju pod pojam odsvojbene zabrane.

1. Pravnu sposobnost prekupiti povjerenu parnicu ne ima pravdopravnik (§ 879 t. 3. o. g. z.), po tom zamoljenu ingrosaciju na temelju takvog pravnog posla, nesmije gruntovni su-

[5] Vidi: Unger System I. str. 313., Derenčin: Tumač str. 186 i 187 (§§ 16 i 17); Stubenrauch I. ad §§ 16 i 17.

Digitized by Google

dâc dozvoliti (§ 69 gr. z.) radi nevaljanosti pogodbe (§ 879 o. g. z.).

Ako se u slučaju ingrosacija i dozvoli, to si alienator istu stvar može od pravdopravnika vindicirati, jer je tradiciju nadoknadjujuća ingrosacija sliedila ex injusta causa, alienator ostaje vlastnikom radi zabrane pravnog posla medju timi baš strankami.[6]

I proti trećem ima prvobitni vlastnik vindikaciju, jer i pravo trećega nije jače od pravdopravnikova (§ 442 o. g. z.), ako istoga neštiti pravo dobre vjere (§ 1500 o. g. z.) u javne knjige, s kojom može odkloniti r. v., kojoj kao komplement spada Condictio ob injustam causam.[7] Dakako sve pod uvjeti § 1500 gr. z.[8]

Založna i druga jura in re alinea odvjetnici proti klientom steći mogu, jer za to neobstoji zabrana.

2. Po § 463 o. g. z. neimaju dužnici prava da udioničtvuju kod dražbe stvari, koje su založili. Sudbeni izaslanik ih k dražbi ni pripustiti nesmije.[9] Posrednimi pravnimi posli izvan knjižnim putem ipak mogu doći do vlastničtva svojih nekretnina uz privolu dražbenog dostalca, jer se uručbena izprava i onako samo izdaje nakon izpunjenih dražbenih uvjeta, odnosno razprave ob razdiobi kupovnine.

Stubenrauch u svom komentaru ad § 463 o. g. z. tvrdi, da se ta zabrana netiče samo osobnog, već i založnog dužnika; bečko vrhovno sudište je u jednom slučaju odlučilo (4. lipnja 1857 broj 5405, broj 20. Fuchsove sbirke), da založni dužnik, koji nije osobni, dražbovati smije, jer ovaj da mora pustiti samo dražbu nekretnina, ako neće da plati, a ustanova § 463 o. g. z. da zanj nevriedi, jer posjednik zemalja obterećenih tudjimi dugovi, može imati interesa da ih bez dugova dostane; meni se iz skladâ § 463 sa 464 do 466 o. g. z. čini da je rieč „dužnik“ uzeta samo za osobnog dužnika, tim više što se u slie-

[6] Hofmann: Die Lehre von Titulus und modus acquirendi, § 9.
[7] Hofmann o. cit. § 11.
[8] Derenčin: Tumač knj III. str. 318.
[9] Vidi Derenčin: Tumač ovršnoga postupka.

Digitized by Google

dećih §§ govori o založitelju (§ 468 o. g. z.) i založnih vjerovnicih § 470 o. g. z.

Dr. Derenčin tumačeć § 463 o. g. z. veli, da je u praksi zavladala ta uža interpretacija, da se zabrana neproteže na vlastnika hipotecirana dobra, koji nije osobni dužnik, te se poziva na riešitbu bečkog vrhovnog sudišta od 16. listopada 1882.

Kako mi taj svezak Ungerove sbirke broj 4783 nestoji pri ruci, a „Sammlung von Entscheidungen in Grundbuchsachen von Dr. W. Fuchs“ tek je kod riešitba god. 1877, nemogu navesti razloge toga sudišta.

3. Vlastnik nemože steći hipoteke na vlastitih nekretninah, niti može cesijom na svoje ime uknjižiti hipoteku.

Naredbom od 4. kolovoza 1859 broj 147 d. z. l. utrt je doduše put za hipoteke vlastnika, ali takove su hipoteke prolazne, uvedene samo za bilježenje reda prvenstva. Austrijski obći grunt. zakon je uz njeke promjene ista načela prihvatio.

Usljed konfuzije pravo hipoteke neutrnjuje, zato obstoje točne ustanove §§ 469, 526 i 1446 o. g. z., pa ipak podloga iste „obveza“ utrnjuje, a samo pravo hipoteke oživljuje čim se nekretnine prodadu, (§ 443 i 526 o. g. z.) ili kad se pravo hipoteke cedira.

Osobni dužnik ne ima prava van od vjerovnika tražiti namiru ob izplati (§ 1426 o. g. z.), svaki treći (dakle vlastnik založni, koji nije osobni dužnik) vlastan je tražiti ustup prava, pripadajućih vjerovniku (§ 1423 o. g. z.). Praksom se budi intervencijom treće osobe, budi izvanknjižnom cesijom, zasada gradj. prava, da na vlastitoj stvari nije moći založno pravo steći, u nas ukida, ali za slučaj ovrhe, ako je u istoj ruci i vlastnost i hipoteka, potonja se kao apertinencija prve smatra i distrahira. Ta je zasada posljedica načela § 1445 o. g. z., koja normira konfuziju.

Toliko o tom kao izvadak dodatka Exnerova iz njegove Oest. Hypo. R., jer nismo nakanili ovaj put o tom obširnije govoriti.

4 Samo prodavalac može steći pravo, da stvari svoje opet natrag kupi, sve druge osobe neimaju toga prava (§ 1070 o.

Digitized by Google

g. z.), ma i kupac na to privolio (rješitba bečkog vrhovnog sudišta od 6. veljače 1856 broj 9382 s. G. U. br. 988), to je **pravo neprenosivo medju** živimi i za slučaj smrti. Pošto je grunt. sudcu naloženo, da prosudjuje razlog zahtjeva (§ 127 gr. r.), to će morati svaku ovaku molbu odbiti, ako nije pravo § 1070 o. g. z. na korist prodavaoca ugovoreno, te ingrosacija istog zamoljena bila; i dalnji prenos prava § 1070 i 1072 o. g. z. nije slobodan (§ 1070 i 1074), jer predleži absolutna zakonska ustanova glede neodsvojbe (§ 1070 i 1074 o. g. z.), odnosno nemogućnosti steći: takov posao je ništetan, nemože obstojati, jer neda zakonska zabrana, pak juridički i neobstoji,[10] posve je nekriepostan. Načelo legaliteta, na kojem se temelji ustanova § 69 gr. z., zahtieva, da gruntovni sudac odbije svaku takovu molbu, koje se zahtjev osniva na izpravi, sadržavajućoj očito nevaljani pravni razlog tražbine.

Kako je forma § 63 gr. z. fakultativna, to se njeki komentatori slažu u tom, da su prava, o kojih rade §§ 1071 i 1072 o. g. z. prikladna za uknjižbu (Rušnov), u austrijskom gruntovnom zakonu (§ 9) pako su taksativno samo prava § 1070 i 1073 navedena.

Vladina je osnova bila slična našem § 63 g. z. navodeć primjerice prava za upis prikladna, nu predlog odbora gospodske kuće dopušta samo, da su prava §§ 1070 i 1073 prikladna za ingrosaciju, taj je predlog gornja kuća prihvatila, usvojila ga i vlada te je tako postao zakonom.[11]

Pravo § 1071 o. g. z. nije ni po svojoj naravi prikladno za grunt. ingrosaciju, prama ustanovam § 9 i 37 o. g. z. za obseg našeg grunt. reda.[12]

Stege prava § 1070 o. g. z. kao osobna i neprenosna uvedene su sa narodno-ekonomičkih razloga,[13] te komentatori (na pr. Zeiler) smatraju uzrokom onih stega strah, da se nebi ra-

[10] Unger: System II. § 91.
[11] Kaserer: Grundbuchsgesetz m. Mater.
[12] Schiffner: Civilrecht IV. § 96.
[13] Stubenrauch: Comentar ad § 1070.

Digitized by Google

djale parnice vrlo sumnjive vriednosti, pak da one stege koriste sigurnosti prometa.

Po gruntovnom redu od god. 1855 § 130 lit. c. ima se kod prenosa prava vlastničtva pravo § 1070 o. g. z. ureda radi uknjižiti; cislajt. grunt. zakon ima negativnu dispoziciju, da se naime ne ima dozvoliti prenos vlastničtva, ako su ugovorene protuobveze, a nije ingrosacija istih zajedno zamoljena. Ureda radi neimaju se ingrosirati, ali ju može zaiskati ma koja od ugovarajućih stranakâ.

Koristovnik priuzdržanja nazad kupiti stvar (§ 1067 o. g. z.) ili prava nazad kupnje (kako ga zove § 1068 o. g. z.) stiče ingrosacijom pravo, koje absolutno djeluje prama trećim osobam. On se može tim pravom poslužiti na štetu trećih osobâ, koje bi nekretnine tako ograničenog vlastnika stekle. On može udariti petitornom tužbom (§ 445 i 443 o. g. z), a proti ugovaratelju ima opet vazda i odštetnu tužbu (§ 859 i 1069 o. gr. zak.).

Proti obterećenju takovih nekretnina od strane kupca ima rečeni koristovnik prava § 468 i 527 o. g. z., ta bo obterećenja prestaju ipso jure pravom kupca, pošto nitko više prava na drugog prenieti nemože (§ 442 o. g. z.), a ustanove § 443 o. g. z. govore proti dobroj vjeri treće osobe, radi ograničenja ingrosacije.

Koristovniku pripada proti trećem za slučaj tužbe radi služnosti stečene, i za slučaj tužbe radi stečena prava zaloga po trećoj osobi (proti tužećoj trećoj osobi) Exceptio doli (§ 443 o. g. z.).

Tužbom proti posjedniku služnosti može se za slučaj faktičnog izvršivanja služnosti udariti s actio negatoria (§ 522). Proti založnom vjerovniku tužbom na brisanje udariti netreba, jer će brisanje tih prava radi ustanova § 468 i 527 o. g. z. posljediti imati kod ingrosacije prava vlastničtva, koje posljednje sliedi na temelju priuzdržaja stvar natrag kupiti, analogno ustanovam, kad se briše predbilježba radi neuspjela justificiranja.

Iz navedenih zakonskih ustanova sliedi, da vlastnik ograničen priuzdržajem nazad kupnje, može nekretnost alienirati (Offen-

Digitized by Google

huber str. 11. traži uvjek privolu koristovnika) (arg. ex. 1070 o. g. z.), on ju može obteretiti služnosti i pravom zaloga, i drugimi stvarnimi pravi, samo što alienat mora za slučaj ako bi koristovnik priuzdržaja htio, vratiti predmet založna i služnostna prava ipso jure padaju realiziranjem prava koristovnikova, te se moraju uknjižiti po analogiji postupka, kod predbilježba, zabilježba itd. ureda radi.

Proti ograničenom vlastniku mogu se prisilnim načinom i ovrhom steći gore navedena prava; samo u slučaju prisilne prodaje radi novčanih tražbina smatra se u cislit. pravosudju opravdanom analogija (Exner Hypot. R. str. 534), da se kao kod uknjiženih uporabnih prava, izvadja konverzija, da se naime taj priuzdržaj likvidira, u novčanu tražbinu prometne, te prema prvenstvu dopita; u ostalom koristovniku nemože se ni jus offerendi zapriečiti. § 462 o. g. z. Tako se je i praksa odlučila (Vidi broj 1575 G. U. W. sbirke).

Saski gradj. zakon poznaje ustanovu, da se umah kod ingrosacije upisuje svota vriednosti priuzdržaja; za takov slučaj prepora nebi bilo ni za nas kod dražbe.

Pošto se ugovorno ni nasljedstvom priuzdržaj u pitanju stojeći na druge osobe prenieti nemože, to se isti i pod ovrhu uzeti nemože. — Ako li bi se prenos u pitanju stojećeg priuzdržaja prenio na drugog, ili priuzdržaj za drugog ugovorio, ima vlastnik dobra obćenitu nulitetnu tužbu, a morala bi mu se dozvoliti i ona § 148 do 150 o. g. z. radi ustanove § 69 gr. z. zbog nevaljanosti pravnog posla, na koji ima grunt. sudac paziti (§ 127 gr. z.) i to bud u tužbi bud u prigovoru.

5. I pravo predkupa je neprenosno (§ 1074 o. g. z.); nu isto može ne samo prodavalac steći, već se za slučaj osobita dogovora (§ 1078 o. g. z.) može i kod drugih pravnih posala steći (Stubenrauch komentar ad. 1072 o. g. z.).

Razlikuje se od imenovanog priuzdržaja samo tim, što se neovršava po volji prodavaoca, nego samo tada kada kupac dobro prodati želi. Bečko vrhovno sudište je plenarnim zaključkom od 7. listopada 1870 broj 9329 (knjiga judik. br. 68) izreklo načelo, da gruntovni sudac ureda radi ima paziti na ingrosirano pravo predkupa.

Digitized by Google

Da se uzmogne dozvoliti pravo prenosa vlastničtva nekretnina, pripadajućih vlastniku, ograničenom u pravu dispozicije pravom predkupa, mora predležati:

1) njegova dozvola za alienaciju i ingrosaciju istih,

2) ili dokaz, da je koristovniku ponudjen odkup, a on da za 30 dana (§ 1075 o. g. z.) svoje pravo vršio nije. — (Riešitba bečkog vrhovnog sudišta od 27. rujna 1870 br. 11437, Fuchsove sbirke br. 321). Nije li to obdržavano, ima koristovnik pravo petitorne tužbe (§ 1079 o. g. z.) proti posjedniku gruntovnom.

Vlastnik tako obterećena dobra ima pravo obterećivati nekretnine i pravom zaloga i drugimi stvarnimi pravi (agr. ex 1076 o. g. z.), samo kod ovršne dražbe mora se na ista koristovnik pozvati (§ 1078 o. g. z.).

(Nastavit će se.)

Može li se na temelju izvadka kontovnoga iz trgovačkih knjiga dozvoliti predbilježba založnog prava, ako je taj izvadak potvrdjen samo po kr. javnom bilježniku, da se slaže s knjigami, i da su knjige vodjene kao što treba?

Na to pitanje valja sa sliedećih razloga niječno odgovoriti:

§ 88 sl. c) grunt. reda u savezu sa § 126 gpp. zahtieva za predbilježbu založnoga prava osim drugih uvjeta:

1) potvrdu, da se dotični izvadak slaže sa glavnom trgovačkom knjigom (vidimiranje izvadka);

2) potvrdu, da je ta knjiga vodjena kao što treba, t. j. kako to zakon propisuje (§ 25 trg. zakona i § 126 gpp.).

Pod 1) navedeno vidimiranje spada po § 90 sudovnika ne samo u djelokrug sudova, nego po § 77 bilježničkoga reda i u onaj kr. javnih bilježnika, dočim su za potvrdu, navedenu pod 2) glasom § 89 sudovnika jedino sudovi nadležni, jer § 76 bilježničkoga reda opisuje taxativno službeni djelokrug kr. javnih

Digitized by Google

bilježnika, a po točki 1. toga paragrafa u savezu sa § 77 bilježničkoga reda je nadopunjen samo § 90 sudovnika glede vidimiranja izprava, ne pak i § 89 sudovnika u pogledu potvrde, da su trgovačke knjige vodjene po § 25 trgovačkoga zakona i § 126. gpp., što imadu ne samo po § 89 sudovnika nego i po § 35 trgov. zakona jedino sudovi prosudjivati.

X.

Postanak, razvitak i ustrojstvo našeg državnog odvjetničtva.[1]

Medju najvažnije zadatke svake pravne države spada uzdržanje pravnoga reda; svaki narušaj istoga, koji kazneni zakon zabranjuje, ima se progoniti. Ako se najme zločinstvo smatra kao narušaj obćega pravnoga poredka, koji treba država da uzdržaje, nemože se izvršenje kaznenog prava činiti ovisnim o zahtjevu pojedinca povriedjenika, nego se mora država starati, da se uporavi kazneni zakon na izvedeni kažnjivi čin, a svrha je i kaznenom postupku, da se ostvari državi pripadajući kazneni progon. Država medjutim kao idealna osobnost i kao zaštitnica

[1] Literatura ob ovom predmetu vrlo je obsežna. Sravni napose: za Francezki kazneni postupnik: Hélie Traité de l' Instruction criminelle; Legraverend Traité de la législation criminelle I.; Schmitt die Staatsanwaltschaft im franzõs. Strafprozess. Gerichtssaal 1849 I. strana 276 i slj.; Lippert Ursprung etc. der franz. Staatsanw. Gerichtssaal 1849 II. br. 3; Ortolan et Ledeau: le ministère public en France 2. vol. 1830. — Massabiau, le journal du ministerè public — recueil periodique 1858—1874; Aglave — action de ministère public itd. (1875). Za njemačke postupnike: Sundelin: die St. in Deutschland, ihre jetzige Gestalt in den deutschen Gesetzgebungen, ihre Prinzipien und Bedürfnissfrage; Hauschteck die Organe für die Rechtspflege in ihrer gegenwärtigen Begrenzung 1862; Zachariae Handbuch des deutschen Strafprozesses svezak I.; Mittermaier: die Gesetzgebung etc. im Strafverfahren (1856); Planck Systematische Darstellung des deutsch. Strafverfahrens (1857); Dr. v. Holtzendorff die Reform der Staatsanwaltschaft (kratko ali vrlo jezgrovito djelo), zatim od istoga: die Umgestaltung der St. vom Standpunkte unabhängigen Strafjustiz; Dr. Keller die St. in Deutschland, ihre Geschichte, Gegenwart und Zukunft (vrlo poučno djelo); Geyer Lehrbueh des gemeinen deutschen Strafprozessrechtes, str. 405—416; Schwarze die Reform etc. Gerichtssaal 1864 strana 407 i sl.; Gneist vier Fragen zur deutsch. Strafprozessordnung (1874) vrlo zanimivo novije djelo; Glaser das Princip der Strafverfolgung, ges. kleinere Schriften I. (1868) str. 429 i sl.; König die Geschäftsverwaltung der St. in Preussen 1883 (djelo namienjeno praksi); Dr. Tinsch die Staatsanwal. im

Digitized by Google

javnog poredka treba za to stanovitih organa, preko kojih izvršuje kazneno pravo. Ti organi jesu sudovi i državna odvjetništva[2], pak dočim je zvanje sudca suditi, t. j. odlučiti, da li se i kako se ima uporaviti kazneni zakon na stanoviti kažnjivi slučaj, imade državno odvjetništvo

---

Reichsprozessrechte (1883) — Zatim vrlo poučni motivi (ka) Gerichtsverfassungsgesetz für das deutsche Reich (od 27. siečnja 1877), sadržani u Hahn C. Materialien zum Gerichtsgesetz I. svezak. Od komentatora njemačkog kaznenog postupka od god. 1877. napose Löwe, Keller, Schwarze; nadalje L. v. Bar Kritik der Principien des Entwurfes einer deutschen Strafprocessordnung; Holtzendorff Rechtslexicon (1881) str. 739 i sl. — zatim razprave kod sastanka njemačkih pravnika (napose II. sastanka, svezak I. str. 255 i sl.) V. sast. II. svezak strana 76 i sl.; 12 sast. svezak III. strana 199 i sl.

Za cislajtanski kazneni post. od g. 1873., koji je bio uzorom našemu postojećemu kp.: Motivi službeni str. 7—14.; Rulf Comm. k istom post. str. 46—55; Mitterbacher Commentar (1882) str. 50—59; Dr. S. Mayer Commentar I. dio str. 97 i sl., zatim od istog Handbuch des oest. Strafprocessrechtes I. str. 126, 128—137, 294—300, 336—338; Ullman öst. Strafprocessrecht str. 256 - 282; Dr. Krall die Stellung der Anklage in der Stafprocessordg. (all. oest. G. Z. 1873 br. 98—102).

Za prijašnji naš kazneni post. od 29. srpnja 1853 Rulf Commentar itd. str. 66—74; Frühwald Handbuch (II. izdanje) strana 52—56; Hye Leitende Grundsätze etc. str. 122—124; Lienbacher Anklagegrundsatz und Anklageform etc. (1857); Herbst Einleitung in die öst. Strafprozessordg. (II. izdanje) str. 61—75; v. Waser der Staatsanw. etc (all. oest. Gztg. 1860) Weber die St. etc. Gerichtssaal 1853 II. str. 96 i slj.

Za englezki kp.: Glaser das engl. schottische Strafverfahren 1850; Mittermaier das eng. schott. und nordamer. Strafverf. 1851; Gneist Selfgovernment 13 izdanje strana 437- 440. Za taljanski kp.: Careano il pubblico ministero; La Francesca: del pubblico ministero nell' ordine giudiziale (1880); Arabia del supremo magistrato (1872); sravni i Mjesječnik od g. 1881 br. 11 razdjel B. i br. 12; saborski spisi hrvatskoga sabora od g. 1874 napose sjednicu držanu 25. rujna 1874.

[2] Inštitucija državnog odvjetništva zauzimlje važno mjesto u organizmu državnih oblasti; Keller veli u uvodu svoga gore spomenutoga djela die Staatsanwaltschaft in Deutschland, „es gibt wenig Institutionen, die einer ehabeneneren Idee sowie zugleich einem praktischeren Bedürfnisse ihre Entstehung verdanken, und von deren Wirksamkeit die heiligsten Güter der Gesellschaft näher berührt werden, als bei der Staatsanwaltschaft etc. — Mittermaier: Es gibt nicht leicht eine Einrichtung im Staate, welche in einem so hohen Grade wie die Staatsanwaltschaft auf einer erhabenen Idee beruht, und hervorgegangen aus der Fortbildung des Rechtes im germanischen Rechtsleben, so geeignet ist das Interesse der bürgerlichen Gesellschaft an der Entdeckung der Verbrecher und an der Bestrafung der Schuldigen zu vertreten. — Montesquieu u svom djelu l' esprit des lois livre VI. chap. 8: Nous avons aujourd' hui une loi admirable, c' est celle qui veut que le prince établi pour faire exécuter les lois, prépose un officier dans chaque tribunal, pour poursuivre en son nom tous les crimes: de sorte, que la fonction des delateurs est inconnue parmi nous.

Digitized by Google

zastupati pred sudom obtužbu; ono je javni tužitelj, ono se napose smatra zastupnikom države, koja kod kaznenog progona stupa kao stranka proti obtuženiku, i zastupanje svojih prava pred sudom povjerava posebnom organu, da sudac uzmogne napram obtuženom zauzeti položaj posve nepristrane treće osobe.

Tim je već, kako rekosmo, uvjetovano da se postavi poseban organizam u državi za kazneni progon, a iziskuje to i načelo obtužbeno[3], po kojem započimlje sudbeni progon samo usljed predloga tužitelja, najme osobe različite od sudca, jer nemože biti sudac podjedno i tužitelj. Upravo ova nespojivost funkcija tužbe i presude stvorila je načelo obtužbeno[4], koje je u svih modernih postupcih — više ili manje prihvaćeno. Pod obtužbom se u dalnjem smislu razumieva čin tužioca, kojim se stanovita osoba obiedjuje sbog povriede zakona i poziva sudbena oblast za progon; a u užem smislu razumieva se pod tim pojmom obtužnica glede zločina ili prestupka prema § 198 kp

I po našem kaznenom postupku od 17. svibnja 1875, u kojem je prihvaćen princip obtužbeni, progoni se zločinstvo ili prestupak jedino na zahtjevanje osobe ovlaštene na obtužbu, a ovlašten je glede svih zločina i ureda radi kažnjivih prestupaka državni odvjetnik kano redoviti tužitelj (§ 1 kp.) Dakle postoji i u nas za provadjanje obtužbene funkcije posebni, stalno namješteni, od suda različiti i neodvisni organ najme, državno odvjetničtvo kao javni tužitelj.

Prije nego li razložim, kako je u nas državno odvjetničtvo ustrojeno, kušat ću da u kratko predočim povjestnički razvoj ove inštitucije i temeljna načela, na kojih je osnovana, ter navedem, u koliko je u evropskih državah prihvaćena.

Državno je odvjetničtvo staroj dobi posve nepoznata uredba, prvi put pojavlja se u početku 14 vieka u Francezkoj, u kojoj se je od to doba ustrojilo stalno kraljevsko zastupstvo za parbe fiska (gens du roi). Važnost toga ureda sve se je više dizala, pak se je glasom kraljevskih

[3] Sravni Tiusch die Staatsanwaltschaft str. 4. Postupak, po kojem funkcija sudca ostaje ograničena na rukovodjenje razprave i presudu, u kojem obstoje stranke, koje će imajuć jedino odgovornost za uspjeh, sve pribaviti, što im se čini važnim za samu stvar — jest svakako prikladniji za saznanje materialne istine, nego li bio postupak, po kojem sudac sam djeljujući i za obtužbu i za obranu, vidi pred sobom samo objekt svoje iztrage, obtuženika, ne pako neodvisne medju sobom stranke i, t. d.

[4] Čisto obtužno načelo zahtieva. da nebude samo iniciativa kaznenog progona ovisna od tužitelja, nego da i cieli dalji tečaj kaznenog postupanja zavisi bitno o djelatnosti tužitelja i obtuženika, da se stranke same brinu za dokazala, da su one stranke u pravom smislu rieči, pa da se sud vlada pri tom sakupljanju materiala indiferentno, da vlada razpravna maxima i. t. d., kao što je provedeno po škotskom kaz. postupniku.

Digitized by Google

ordonanca od god. 1522, 1539, 1553 i 1586 taj ured (ministère public zvani) u bitnom onako razvio, kako i dan danas državno odvjetničtvo u Francezkoj obstoji, ter se proteže djelovanje istog ne samo na kazneni postupak. već i na gradjanski parbeni postupak i na nadzor nad sudovi. — Sadanje ustrojstvo francezkoga drž. odvjetničtva osniva se na kazneni postupak (code d' instruction criminelle) od g. 1808, odnosno na Napoleonovom dekretu od 20. travnja 1810, koj je sam.o popunjen dekretom od 6. lipnja 1810 i zakonom 17. siečnja 1873. Na čelu državnog odvjetničtva u Francezkoj jest ministar pravosudja, komu su podčinjeni generalni prokurator kod (cour de cassation) kasacionog suda i njegovi zamjenici, zatim generalni prokuratori kod viših sudova (cours d' appel) i njihovi zamjenici, a ovim opeta podčinjeni državni odvjetnici kod (tribunaux de première instance) sudišta prve molbe i njihovi zamjenici, zatim funkcionari državnog odvjetničtva kod mirovnih sudova.

Prema francezkom ustrojstvu pripada državnom odvjetničtvu osim obtužbe takodjer ovrha svih sudbenih kazneno-pravnih riešitba, a osim toga sudjeljuje u veliko i kod gradjansko-parbenog postupka i to stranom kao samostalna stranka (partie principale) n. pr. u parbah fiska, zatim u stvarih ženitbenih i. t. d., a stranom može i kao stranka (partie jointe) u parbah posredovati u interesu one stranke, o kojoj drži da ima pravo, i to napose kod parba občina, zaklada, siromaha, malodobnih, kridatara i. t. d. A preko svega toga imadu državni odvjetnici najvažnije administrativne funkcije, nadzor nad sudci, bilježnici, odvjetnici i. t. d. zatim priobćivanje svih zakona i naredaba sudovom.

Burna godina 1848 preniela je tu instituciju u sve njemačke države, stranom s istimi preimućtvi kao n. pr. u Hanoveru, stranom sa manjimi nego li u Francezkoj.

I po najnovijem zakonu ob ustrojstvu sudova u njemačkom carstvu od 27. siečnja 1877 ustanovljeno je u § 142, da kod svakog suda ima biti državno odvjetničtvo, a u § 143, da zvanje državnog odvjetničtva izvršuje kod državnog suda (Reichsgericht) vrhovni državni odvjetnik (Oberreichsanwalt), nadalje jedan ili više državnih odvjetnika kod viših sudova, zatim kod sudišta prve molbe jedan ili više državnih odvjetnika, kod inokosnih sudova (Amtsgerichte) i sudova prisežnika (Schöffengerichte) po jedan ili više organa državno odvjetničkih (Amtsanwälte). Po njemačkom k. p. sudjeljuje državno odvjetničtvo kod kaznenog postupka, a i u gradjanskih stvarih, ali ovdje samo u poslovih ženitbenih ter u postupku, zvanom „Entmündigungsverfabren".

U Škotskoj obstoji samo jedan javni tužitelj po državnoj vlasti namješteni — lord advocate — kao najviši činovnik državnog odvjetničtva, koji ujedno kod high court of justiciary obavlja zvanje javnog tužitelja. Isti imenuje svoja 4 zamjenika (advocates deputes) izmedju

Digitized by Google

odvjetnika. Javnu tužbu kod inokosnih sudova (sheriffs court) zastupa procurator fiscal, koga postavlja sudac iz broja odvjetnika, dočim od gore navedenih 4 zamjenika (advocates deputes) jedan je kod high court, a trojica kod 3 nižih sudišta (circuits). Svi ti činovnici ureduju samostalno, nedobivaju nikakovih naloga od vlade. — U Irskoj je na čelu državnog odvjetničtva attorney general, komu su podčinjeni crown sollicitors i sessional prosecutors, potonji za svako okružje (county).

U Engezkoj nepostoji pravi javni tužitelj niti institucija državnog odvjetničtva, kako je u inih državah uvedena. Tamo se bo smatra izlievom „selfgovernementa", da se zločin progoni po privatnom tužiocu. Postoji doduše i tamo the attorney general ili the sollicitor general kao tužitelj pred sudom u slučajevih, u kojih je kruna ili vlada zločinom povriedjena — pak je isti ovlašten bio u svakoj kaznenoj parnici kao tužitelj predstati, koje je on pravo ipak vrlo riedko i većinom usljed posebna naloga vlade izvršivao. Istom u novije doba je uvedeno kroz prosecution of offences Act 1879 (ch. 22 Vict. 42. 43) počam od 1. siečnja 1880 stalan ured „director of public prosecutions", koji ima svoje pomoćno osoblje, kojega se djelovanje ograničuje ipak samo na važnije i teže predmete, i koji ured imade samo u slučaju potrebe uredovati, najme kada privatna tužba nebi svrsi odgovarala, usljed česa mu pripada samo subsidiarna funkcija, jer se u Englezkoj polazi sa stanovišta, da je pravo tražiti kazneni progon ustavno pravo svakog Engleza. U to postoji u Englezkoj vrlo popularna institucija „coronera", koji se doživotno bira u jednom kotaru grofije ili za jednu općinu, ter koji je dužan prigodom nenaravne smrti zajedno sa porotnici izviditi i ustanoviti uzrok smrti, ter u sumnjivih slučajih to sudu javljati; osim toga dužna je i policija zločine odkrivati i prijavljivati, a čine to i postavljeni zastupnici raznih družtva, občina i t. d.

U Italiji i Hollandeskoj u glavnom je uvedeno ustrojstvo državnog odvjetničtva prema francezkomu uzoru, a isto tako i u Belgiji prema zakonu od 1. lipnja 1869 (sur l' organisation judiciaire).

Isto tako uvedeno je državno odvjetničtvo i u Rusiji, gdjeno državnim odvjetnikom (prokuratorom) kao i u Francezkoj osim zastupanja države kod kaznenog progona prinadleži i učestvovanje u mnogih gradjansko-pravnih poslovih (čl. 343 ruskog gradj. postupnika.)

U kraljevini Srbiji prema postupniku sudskom u krivičnim djelima od 10. travnja 1865 — nepostoji inštitucija državnog odvjetničtva, već kod svakog prvostepenog sudišta (§ 23) izsliedjuje zločine i prestupke jedan član suda od presjedatelja odredjen, koji vrši u isto vrieme i dužnost državnog tužitelja. Postoji nadalje vladin (praviteljstveni) pravobranitelj ili od nadležnog ministarstva posebno postavljeni tužitelj, koji podnaša sudu tužbu protiva činovnikom za zločine ili prestupke, počinjene

Digitized by Google

u uredovnih dužnostih. Takav tužitelj podnaša nakon dovršenog izsljedjivanja sudu tužbu (§ 183), a zastupa tužbu i kod glavnih razprava (pretresa) uz odnosnog oštećenika. Ni u Bosnoj po novom privremenom k. p. neimade inštitucije državnoga odvjetničtva.

U našoj monarkiji uvedena je ta inštitucija najprije i to u većini cislajtanskih pokrajina carskim patentom od 10. srpnja 1850 (br. 266 drž. z. l.) sadržavajućem organički zakon[5] o državnom odvjetničtvu — nakon što je cesarskim patentom od 17. siečnja 1850 (br. 25 drž. z. l.) uveden za većinu prekolitavskih pokrajina provizorno kaz. post. i još prije usljed previšnjeg riešenja od 29. ožujka 1848 provizorno tiskovni zakon..

U kraljevinah Hrvatskoj i Ugarskoj uvedeno je ponajprije državno odvjetničtvo naredbom ministarstva pravosudja od 30. lipnja 1850 (drž. z. l. br. 259 ex 1850). Donle postojahu u istih kraljevinah, u kojih je prije vladao pismeni iztražni postupak u akuzatornom obliku sa javnim tužiocem — causarum regalium directoratus i zatim fiscales u županijah i gradovih, kojim je kazneni progon prinadležao. Za Dalmaciju uvedeno je državno odvjetničtvo prvi put carskom naredbom od 17. srpnja 1850 (br. 313 drž. z. l.) — Gornji organički zakon za državno odvjetničtvo u Cislajtaniji bijaše promienjen carskimi naredbami od 20. i 21. siečnja 1852 (br. 24 i 27 drž. z. l.) Poslje je novim kaz. post. od 29. srp. 1853 i naredbom min. pravosudja od 3. kolov. 1854 (drž. z. l. br 201) ustrojena za čitavu našu monarkiju, izuzev Krajinu, ista inštitucija prema načelom, ustanovljenim jur previšnjim riešenjem od 31. prosinca 1851 (br. 4 drž. z. l. ex 1852) u § 28: obtužbu imadu posriedovati državna odvjetničtva, kojih se djelovanje imade ograničiti na kazneni postupak (što bje izrečeno i gornjom carskom naredbom od 20. siečnja 1852). Jedino je ukinuta generalna prokuratura usljed previšnjeg riešenja od 17. siečnja 1852 (drž. z. l. br. 24) bivša kod vrhovnog sudišta, koja je opet usljed uvedenja novog k. p od 23. svibnja 1873 uvedena u kraljevinah i zemljah zastupanih u car. vieću.

Uvedenjem ovoga kaznenoga postupnika nije se inštitucija državnog odvjetničtva u bitnom inače promienila, već je ostala u krieposti kao i prije, jedino je usljed odpisa c. kr. min. pravosudja od 13. lipnja 1873

[5] U preponiznoj predstavci od 28. lipnja 1850, kojom se je organički zakon predlagao, veli se: pošto je samostalnost sudačke vlasti proglašena, zatim odredjena neodvisnost sudaca i razlučenje sudstva od uprave; pošto je imao nastupiti obtužbeni postupak u kaznenih predmetih, nastade sama po sebi nužda, da se osnuju organi, koji bi imali uzdržati svezu medju vladom i sudom i vršiti upliv na administrativne poslove pravosudja, a s druge strane imadu biti vriedni i valjani zastupnici povriedjenog kaznenimi čini zakona, a ti organi bi imali biti državna odvjetničtva, i t. d.

Digitized by Google

br. 7438 proglašeno previšnje riešenje od 9. lipnja 1873, usljed kojeg sačinjavaju počam od 1. srpnja 1873 konceptualni činovnici državnog odvjetničtva svakog područja višeg suda samostalan status. — I u kraljevini Ugarskoj, kako je gore spomenutom naredbom ministarstva pravosudja bilo prvi put uvedeno državno odvjetničtvo, ostade u bitnosti sveudilj, ter imade i po sadanjem ustrojstvu tamo kod kraljevske table (prizivno sudište) jedan nadodvjetnik sa nuždnimi zamjenici, a kod svakog sudbenog stola po jedan državni odvjetnik sa nuždnim pomoćnim osobljem, ovi sudjeljuju kod kaznenog postupka te upravljaju uzami.

Državno odvjetničtvo, kako je uvedenjem kaznenoga postupka od 29. srpnja 1853 postojalo, preustrojeno je i to u bivšem provincialnom dielu naše domovine zakonom od 21. studenoga 1874 o službenom odnošaju članova državnog odvjetničtva (Sbornika br. 57 za 1874), a za obstojavšu Krajinu uvedeno je bilo najprije državno odvjetničtvo usljed zakona od 19. lipnja 1872 ob ustrojstvu pravosudja, odnosno carskom naredbom od istog dana o provedbi ovoga zakona (br. X. zem. vl. lista za Krajinu od god. 1872), a zakonom od 12. travnja 1880 (komad VI. lista zem. uprave g. 1880) uvršteni bijahu članovi državnoga odvjetničtva u bivšoj Krajini u status sudaca.

Državni odvjetnici jesu, kako im već ime svjedoči, odvjetnici države, koji zastupaju državu pred sudom, kad ova izvršujuć svoj zadatak upravlja i izvršuje kaz. zak.; oni imadu taj pravni interes države kod progona i kazni zločinca po zakonskih pravilih kao javni tužitelji zastupati; oni su zastupnici države zločinom povriedjene. I njemački pravnici su u svom drugom sastanku izjavili: iztraga kažnjiva djela započimlje se pravilno preko državnog odvjetnika, jer se zločin ukazuje ne samo povriedom pojedinca, nego cielosti.

Državno odvjetničtvo spada u širem smislu k sudbenom činovničtvu, prem članovi njegovi kao državni odvjetnici nisu činovnici sudbeni, oni su činovnici pravosudne uprave[6], te sačinjavaju jednu cielinu, prema francezkem načelu „le ministère public est un et indivisible".

Ta je institucija osnovana hierarhično-birokratički, dakle na načelu nad- i podredjenja, najme da su niži činovnici ovisni i u svom uredovnom poslu od naputaka višeg organa, što iziskuje već i jedinstvo same ove uredbe.

Posljedica gornjeg načela jedinstva i nerazdielivosti jest, da funkcije državnoga odjetničtva kod suda obavlja samo jedan činovnik, kojemu

[6] Sravni Ullman oest. Strafprocessrecht str. 283 i. t. d. i str. 261: državnom odvjetničtvu pripada položaj upravne oblasti pozvane za kazneni progon u ime države. Sravni i Commentar dra. Mayera k cislajt. kp. str. 98 i sl. Nadalje Glaser ges. klein. Schriften I. 445: rukovanje obtužbenoga prava u kaznenih stvarih je državopravna ovlast državne uprave.

Digitized by Google

je dodieljen nuždni broj pomoćnoga osoblja; nadalje, da svaki činovnik, zastupajuć pred sudom državno odvjetničtvo, isto svojimi očitovanji obvezuje; nadalje ovlast, da viši činovnik može u svako doba preuzeti uredovanje nižeg, odnosno izmieniti ga (pravo substitucije i devolucije), pače da ga može i kod jur započeta uredovanja kod glavne razprave pred sudom izmieniti.

Pošto prema gore rečenom država ima pravo kao zaštitnica pravnog poredka kazniti, i progon preko svojih organa odredjivati, sliedi i to, da su ti organi ovisni u tom o državnoj vlasti, odnosno o naputcih njezinih, a pošto državnu vlast i pravosudje zastupa u svih uredjenih državah ministar pravosudja, to su po tom državna odvjetničtva u prvom redu ovisna o ministarstvu pravosudja.[7]

Nu tu se pojavlja, ako se zajedno s ovim promotri tako zvani obtužbeni monopol državnog odvjetničtva, sliedeća bojazan: Usljed izključivog prava iniciative za kazneni progon (tužbeni monopol) državno odvjetničtvo jedino može odrediti progon stanovita kažnjiva čina, i kod mnogih kažnjivih čina, imenito političkih, takav progon i neodrediti. Nu državni odvjetnik jest podjedno dužan zadovoljavati naputkom svojih predpostavljenih, zato su baš i vlastni dotični predpostavljeni u posljednjem redu, dakle je i u vlasti ministarstva pravosudja, osujetiti kazneni progon glede stanovitih, osobito političkih delikta i obratno takav progon možda i nepravedno, najme proti nedužnim osobam, odrediti dati na uštrb njihove časti i imetka, proti kojim zloporabam da niti jaki bedem neodvisnosti sudačke dovoljno neštiti.

---

[7] Kaže i Mayer Com. k cislajt. post. str. 115: in ihrer Eigenschaft eines Institutes der Justizhoheit zur Wahrung der Rechtsinteressen der staatlichen Ordnung ist die Unterordnung unter den obersten Chef der Justizverwaltung, den Justizminister, die natürliche Folge. Sravni i Mitterbacher Com. k cislajt. post. str. 50 i slj.

(Svršit će se.)

Digitized by Google

Pravni upliv razlike spola i posebna nasljedna prava osobâ ženskoga spola u hrv.-ug. privatnom pravu.

Napisao I. Sporčić.

(Svršetak.)

IV. Prava udova. (Jura vidualia).

Rekosmo, da plemkinja nije sustediteljica imovine svoga muža, pak da zato nema redovito zak. nasljed. prava na plemićke nekretnosti, dočim da je kod gradjana i seljaka obratno. Nu ujedno spomenusmo, kako naše pravo osjegurava kćerim i udovam neka posebna prava, da im obezbiedi eksistenciju iz ostavine pokojnika; naročito pak iztakosmo, da je osobito za udovu obilno skrbljelo hrvat.-ugarsko privatno pravo, po kojem ona imade pravo 1) na dos 2) na jus viduale 3) successio vidualis.

1. Dos=miraz. Miraz po hrvat.-ugarskom pravu ima sasvim drugo značenje nego u rimskom.

Po rimskom pravu donosi žena mužu miraz, a po našem je to ona zakonom označena imovina, koju dobije žena po smrti muževoj iz njegove imovine. A razlika je i u svrsi, jer po rimskom pravu služi miraz ad matrimonii onera ferenda, dočim po našem ima tu svrhu, da se žena nagradi za bračnu vjernost, s toga se taj miraz može nazvati vjernostbina, koji naziv opravdava i Verbőczijeva definicija u § 2 t. 91, I. dotalitium (= dos, jer ove rieči rabi Verbőcz promiscue za miraz) est merces foeminarum, legitime conjugatarum ob debitum matrimonii de bonis et juribus possessionariis maritorum juxta status illorum exigentiam dari consueta. Po ovom možemo podati o mirazu ovu definiciju: Jest nagrada zakonitoj ženi radi bračne vjernosti, koju joj imade iz imovine umrloga supruga izplatiti njegov nasljednik.

Iz definicije vidimo, da Verbőcz zahtjeva, da je dotična udova bila žena zakonska, da je ženitba konsumirana i da je po t. 106 I. ženitba valjano sklopljena bez zapreka, jer ako je ženitba sklopljena u četvrtom gradu rodbinstva, žena je izključena od dote. Miraz se može redovito tek iza smrti suprugove tražiti, a samo iznimice za života njegova, a to biva, kad je muž povod razstavi, pa bila ta razstava i samo privremena. Po § 2 t. 93. I. plaća se dos iz svake imovine, a poglavito iz nepokretne, pa je to pravo tako absolutno, da postoji proti svim nasljednikom bili to rodjaci bio kr. fiscus ili založni vjerovnik t. j. udova ga je vlastna tražiti po t. 84 I. i t. 60 II. te čl. 9. 1715, ma tko dodobio imovinu njezina supruga. Zato negubi žena pravo na miraz, ma

Digitized by Google

joj supruga i stigla kazan notae infidelitatis ili laesae majestatis, jer je po t. 104 I. i čl. 9 1715. fiscus obvezan za taj slučaj platiti dotu. Medjutim može žena vlastitom krivnjom izgubiti pravo na miraz i to:

Po t. 105 I., ako je zlobnom namjerom ostavila muža ili ako povriedi vjernost naprama njemu; ako joj muž oprosti, bilo muče bilo naročito (coitom iza preljuba), negubi ga po § 1 tog titula.

Po § 4 t. 24 II., ako se je kao udova po drugi put udala, pa je sudbeno pozvana, da digne svoj miraz, a ona se tomu ogluši i neće da imovinu svoga prvoga muža preda njegovim nasljednikom.

Po čl. 61.: 1618, i čl. 105.: 1647, ako na sudbeni poziv — admonitio — izprave, listine i sve spise, odnoseće se na imovinu, a pripadajuće nasljednikom supruga joj, neće da preda, ili jih možda dade drugim, stranim osobam ili udaljenijim nasljednikom.

Po čl. 25.: 1655 i Dec. 12 pag. 163., ako potroši na pokop muža svoga više nego je bilo nuždno i stališu primjereno tako, da je prodala ili zadužila imanja na štetu nasljednika; ili ako je zavlačila pokopati svoga muža ili diete uzprkos sudbene opomene, samo da imanja dulje uživa.

Po § 4 t. 43 II., ako je počinila kakav veći zločin — actum majoris potentiae — pa je bila odsudjena, gubi ne samo miraz i quartalitium, nego i pokretne i nekretne stvari, jer § 5 ovog naslova uzporedjuje ženske glede velikog zločina s mužkarci.

Po t. 24 II. te čl. 67.: 1622. i čl. 25.: 1635., ako udova hotice pusti prodavati imovinu svoga muža, ili ako od nje odsvoji više nego li iznosi njezin miraz, to se u prvom slučaju od njezina miraza ima nadoknaditi šteta, a u drugom odsvojena dobra mogu se tužbom od kupca bez odštete natrag iskati.

Napokon po t. 109 I. gubi udova pravo na miraz, ako ga se dragovoljno odreče. Ako li je bila prisiljena, može to sudbeno opozvati. Odreći se pako može žena miraza, kad muž njezino imanje poveća ili ga qualitativno poboljša. Ako se žena za slučaj smrti naročito odrekne miraza, to takvo odreknuće nemogu pobijati njezini nasljednici. Žena se naime odreče prava, koje joj virtualno pripada, pa to odreknuće ima za posljedicu odreknuće prava realnog za slučaj udovičtva t. j. ako preživi supruga nemože niti ona, niti po njenoj smrti tko drugi tražiti izplatu miraza.

Verbőcz govori doista samo o mirazu plemkinja, ali praksa je to protegnula na sve udove, kako veli prof. Bresztyensky.

Miraz ovaj može biti zakoniti (dos legalis) ili ugovoreni (contractualis vel dos scripta), a može se, kako ćemo vidjeti, tražiti ili jedan ili drugi, a nipošto oba.

Digitized by Google

Dos legalis jest vjernostbina, sastojeća u točno opredieljenoj novčanoj svoti. Tu svotu opredieljuje Verbőcz u t. 93 I. ovako:

Udove aktualnih državnih zastavnika — baronis actualis — dobe za miraz 100 maraka srebra ili 400 for. Udove ostalih velmoža i plemića — Baronis solo nomine aut insignis Nobilis — dobivahu 200 for. t. j. 50 maraka srebra, ali samo tada, ako je pokojnik ostavio imanja, koja imadu barem 50 selišta. Ako je manje selišta, dobije udova toliko maraka srebra, koliko je selišta. Ove Verbőczeve ustanove valjaju samo za Magjarsku t. j. Ugarsku u užem smislu. Za Hrvatsku i Erdelj ustanovljuje on u § 3 t. 3. III.. da udove dobivaju uvjek samo 100 for., u Erdelju 66 izuzev udove banova te vojvoda erdeljskih — demptis baronatus oficio functorum — veli Verbőcz. Ova svota biti će valjda za to manja u Hrvatskoj, što zemljišta nisu tako plodonosna kao u Magjariji. (I ovo bi bio jedan prilog za katastar). Za udove gradjana i seljaka ustanovljuje § 89 čl. 22.: 1840., da udove gradjana dobivaju 300 for., a seljaka non nobilium 40 for. Za gradjane je postojala dos na temelju statuta gradskih, a za seljake se razvila na temelju običaja i navedenog članka.

Pošto se pako taj miraz po t. 93. pr. I. daje ženi propter ejus defloration em, to veli Verbőcz u t. 96. I., da ta svota pripada udovi samo iza prvog muža ciela; ako se po drugi put uda, ima pravo samo na $^1/_2$, treći put na $^1/_4$ zakonske vjernostbine itd.

Što se tiče pak načina, kojim se izplaćuje dos, to po navedenom vidjesmo, da Verbőcz ustanovljuje, da se plati u gotovom novcu, samo ako tog neima, može se platiti dielomice gotovim novcem, dielomice pokretnimi stvarmi, ali moraju biti res venales t. j. koje se mogu lahko prodati, kao što je blago svake vrsti, ili kako veli Verbőcz u t. 95. I. quae in foro quotidiano vendi possunt.

Po tom titulu nije morala žena primiti haljina, košulja, oružja, a ni šepava blaščeta kao doplatak miraza.

Medjutim spominje Verbőcz u t. 93. i t 98. te 24. II. slučaj, ako se nemože dos novcem izplatiti, da tad dobiva udova pravo zaloga na dio imanja, koji odgovara vriednosti miraza, te da na tom dielu ima posjed i uživanje tako dugo, dok joj se neizplati miraz. Taj dio drugčije se procienjuje, ako se udova po drugi put uda, a drugčije ako ostane neudata.

U prvom slučaju procienjuje se taj dio po običajnoj cieni prema mirazu, te joj se daje na uživanje ali bez vanjskih pertinentia, kao poljâ, šumâ, livadâ i ostalih koristi, kako to veli § 5 t. 93. I.; u drugom slučaju nedobi tako ogoljeno imanje, nego po § 3 t 134. I. sa sgradami, selišti svake vrsti, a ima udova samo dotle, kako već spomenusmo, pravo uživanja i posjeda, dok joj nije izplaćena mirazna svota.

Digitized by Google

Pod drugom vrsti miraza, pod kontractualnim naime, razumieva se onaj miraz, što ga muž ženi za slučaj svoje smrti zapiše. Ovaj miraz nije zakonom pobliže označen, već se je razvio običajem. Što rekosmo u obće o mirazu, vriedi za jednu i drugu vrst miraza, a razlika je medju njima ova: Dos legalis pripada udovi na temelju zakona, dočim contractualno samo onda, ako ju je muž naročito zapisao; ona se daje kao nagrada za uzčuvanu viernost; a na ovu imala je pravo žena, ako i nije bio matrimonium consumatum, i ako je učinila preljub; svota zakonskog miraza točno je zakonom opredieljena, te pripada samo plemićkim udovam, svota pak ugovorenog odvisi od volje dotičnika, a može se po t. 110. I. i umanjiti, ako je prevelika, te se proteže i na udove neplemića. Zakonski miraz kao ni quartalitium nikada po t. 78. I. nezastaruje, dočim može ugovoreni prestati usucapijom ili ako se uvjeti neizpune. Ovaj se smatra po Dec. 19. i 23. Pl. ad aeq. mob. etc., kao drugi običajni dug te zato i nema, osim ako je prije bio osiguran intabulacijom, prednosti pred ostalimi dugovi muževimi; onaj pak se ima prije svih dugova izplatiti, osim ako se je i žena bila obvezala s mužem. § 81 dect. II. 1840. stavlja ovaj zakonski dos u slučaju stečaja u 3. razed stečajnih vjerovnika, nu mora se za 6 mjeseci iza proglašenja stečaja dotičnica prijaviti, jer inače se vrsta ad classem simplicium chirographorum. Zakonski miraz izplaćivao se je iz svake imovine i to, kako vidjesmo, propisanim načinom, a dos contractualis samo ex bonis acquisitis muža; vrst pako i način izplate ovisio je o volji muža kod zapisivanja. Napokon je mogla udova s jednom i drugom po volji razpolagati za slučaj smrti; samo ako je prije muža umrla, to je zakonska prelazila na njezine baštinike, dočim je po t. 109. I. i čl. II. 1687. ugovorena dota pripala mužu, ako je žena bez oporuke umrla.

Controverza postoji, da li je žena mogla sa zakonskom dotom za života muževa razpolagati, jer da zakon govori samo o udovi, a ona to nije, dok joj je muž živ; drugi pak, kao Kelemen, tvrde, da može. Kel. C. II. § 122.

Dos contractualis zove se i dos scripta, a zapisao ju je redovito muž i to, ako je hotio. Iznimice mogao je i tko treći zapisati ženi tu dotu za slučaj, ako preživi muža, što je bivalo obično sa strane roditeljâ muža, zato po Dec 23. pag. 164 Pl nije bio otac dužan po sinu zapisana miraza platiti, ako se nije kao jamac podpisao pod dotični ugovor. Svrha ovomu mirazu je bila olahkotiti materijalno stanje udovice, pak dok su spomenute svote zakonskog miraza bile dosta velike, t. j. dok novca nije toliko bilo, riedko se zapisivala dos contractualis, nu čim je 100 for. itd. neznatna svota postala, začestalo se sve više zapisivati ženi miraz contractualni.

Digitized by Google

Moramo još iztaknuti, da po Dec. 9. Pl. ad trans. lit. nemogu postojati obie dos, jer veli ta decisija „provisio hominis tollit provsionem legis“ t. j. zakonski miraz ukida se zapisanim; dakle je žena mogla tražiti ili jedan ili drugi, nu obično je odabrala zakonski, jer ovaj ima više, kako vidjesmo iz prispodabljanja, sjegurnosti i jer nikad nezastari.

Što se pako tiče contradote, koju žena ili tko treći mužu njezinu zapiše, spominjemo, pošto nespada strogo ovamo, samo to, da je bila od važnosti za njezine rodjake, jer nisu mogli, ako je bez djece umrla, tražiti od njezina muža, da jim povrati imovinu njezinu, dok nisu izplatili zapisana mu uzmiraza.

2. Successio vidualis. Pod ovim se razumieva nasljedno pravo plemićke udove, po kojem joj pripada podpuno vlastničtvo na stanovite stvari iz ostavštine umrloga joj supruga. To je normirano t. 99 I., po kojem su u slučaju zakonskog nasljedstva pokretne stvari oba spola t. j. sinovi, kćeri i udova jednako dielila, izuzev oružje, obiteljske reliquije i odjeću pokojnika. Po § 1 tog titula pripada udovi uz dio, što ga dobije iz ostalih pokretnina; a) zaručni prsten, b) svečana odjeća, c) kočija i vozni konji, napokon d) pol ergele konja — equi gregales — ako je ergela bila manja od 50, jer se je to ubrajalo u pokretninu; ako ih je pako u ergeli bilo više od 50, to se je po t. 101. smatralo nekretnom imovinom, pa u tom slučaju nije ništa dobila. Oružje, knjige, slike i ostale reliquije, ma bilo to sve od srebra i zlata, kako to veli opazka § 2 t. 99., dobijaju samo muški potomci i to po istom titulu najprije oni, koji se s pokojnikom nisu još bili podielili, bili to sad sinovi ili braća njegova.

Medjutim ako umre muž bez nasljednika i neostavi oporuke, to po t. 98. i § 3 t. 99. I. nasliedi njegova udova sve pokretne stvari bile one od kakove mu god stvari i kakova god imena.

Ovo pravo plemićke udove na stanovite gore izbrojene predmete pokojnog joj supruga sasvim je različno od successije conjugalis ili t. zv. mutuae conjugum successionis, koja se datira tek, veli Kelemen l. 2. str. 382., od novijeg doba, naime od čl. 11. 1687. i čl. 26. 1715., a postojala je i kod neplemića, kako je vidjeti iz tit. 29. III. Sastojala je pako po navedenih člancih ta mutnu conjugum successio u tom, da je preživjeli suprug nasljedio sve pokretnine i dobra zalogom stečena — in acquisitis pignoribus — i to tako, da je izključivao ascendente i collaterale pokojnika, odnosno pokojnice. Obzirom na avitičke pokretnosti i nepokretnosti zalogom nastale, te o kojih je mogao suprug po volji razpolagati, a nije razpolagao, može po t. 67. I. supruga samo onda nasljediti te i fiska izključiti, ako neima djece ili collateralnih nasljednika. U svih inih slučajevih, osim gdje je bila spomenuta kao susticateljica, imaju pred preživjelom suprugom po t. 102. i čl. 47. 1723

Digitized by Google

prednost ascendenti, collaterali ili fiskus. Ovo zamienično nasljedno pravo preživjela supružnog druga nastaje odmah, čim je valjano sklopljena ženitba, ma i ne bila konsumirana.

Successio vidualis razlikuje se nadalje i od prava udovičkog ili t. zv. jus viduale, o kojem ćemo sad vidjeti, u čem sastoji.

3. Jus viduale. (Udovično pravo). Po tit. 30. i t. 98. I. sastoji ovo udovično pravo u ovom: Poslje smrti muža imala je plemićka udova pravo tražiti stan, pristojno uzdržavanje i za slučaj smrti, da se po drugi put uda, emaritaciju. Ovo pravo pripadalo je samo zakonskoj udovi i to po § 1 tit. 98. tako dugo, dokle god je nosila ime pokojnoga supruga; a ako se je udala, imali su joj nasljednici dati opremu dostojnu prema stališu prvoga joj muža.

Po citovanih titulih te t. 102. I. davalo se je udovi ovo pravo iz takove imovine umrloga supruga, na koju udova nije nikakova prava imala, dakle iz avitičke i nekretne imovine, jer je, kako već spomenusmo, u drugoj imovini po tit. 48. i tit. 102. I. ili pro rata nasljedila s konkurujućimi nasljednici, ili ako ovih nije bilo, ex asse. Obzirom na objekt, vidimo, da je jus viduale sličan s jus capillare, jer jedno i drugo pravo ima isti objekt: stan, uzdržavanje i za slučaj udaje emaritaciju, nadalje i glede toga, što se i ovo i ono namiruje iz takove imovine, koja jus vel sexum solum masculinum concernit; napokon i u tom postoji sličnost ovih prava, što se nedaje jure perennali, t. j. dotičnice nedobivaju pravo vlastničtva, nego samo uživanje. Upravo u ovom posljednjem postoji razlika medju jus viduale i successio vidualis, jer ova daje udovi podpuno vlastničtvo.

Što se tiče stana, to se ima po § 4 t. 98. I. udovi dati ista kuća, u kojoj je za živa supruga stanovala, osim ako je ta kuća jedini „castrum" familije, jer se u tom slučaju mora zadovoljiti drugom primjerenom kućom izvan „castra", koju joj nasliednici muža oprediele. Medjutim može udova po § 5 spomenutog titula za stan dobiti i „castrum" u slučaju gdje je istih više — „qui multa habent castra". — Nu glede uživanja imovine u svrhu uzdržavanja udove dopušteno je ograničenje po § 3 t, 98. I. i to: a) Ako dohodci imanja mnogo više iznose, nego li je nuždno za stališu primjereno uzdržavanje supruge, mogu ju nasljednici muža njezina sudbeno odstraniti iz jednog diela tih imanja te joj dopitati toliko, koliko joj treba. Verbőcz ovdje kaže „quantum dotis quantitas postulabit", a toga mnienja nije Kelemen, on bo traži, da se udovi dade toliko, koliko dolikuje prema stališu udove i umrloga joj supruga. b) Ako ima mnogo djece, to mogu ona tražiti restrikciju udovičnog prava i to tako, da dobiju s majkom jednaki dio uživanja.

Ne nasliede li djeca već tko drugi n. pr. fiskus, to zadrži udova uživanje cielog imanja do smrti ili do iznovične udaje, nu rodjaci mogu tražiti restrikciju, ali najmanje na polovicu.

Digitized by Google

Prema tomu je i u deciziji 14. Pl. ad vid. succ. pag. 139. ustanovljeno, da udova može tako dugo ostati u posjedu i uživanju imovine suprugove, dok ju koji zakoniti nasljednik sudbeno neodstrani ili neograniči na pripadajuće joj pravo udovičko; pače nemora povratiti ni perceptos fructus, što ih je pobrala u većoj mjeri, nego bi joj inače pripadali, ako mora ustupiti dobra nasljedniku, jer si je ovaj sam kriv, što nije prije tražio, na što je mislio da je ovlašten.

Ovo ograničenje prava udovičnoga nije se moglo odmah iza smrti muževe tražiti, jer je bilo obično godinu dana neograničeno. Osobito nije smio nitko udove uznemirivati, dok joj muž nije bio pokopan, tek nakon pokopa mogao je svatko tužbu podići, da udova izda imovinu, ali ona nije bila dužna upustit se u parnicu, dok nije iztekla žalobna godina, za koje je imala pravo uživati svu imovinu; a praktična posljedica toga je bila, kako smo vidjeli iz malo prije navedene decizije, da je udova brala cielu tu godinu dohodke od dotične imovine.

I ovo pravo pripada udovi proti svakomu nasljedniku, a gubi ga po Dec. 3. Pl. str. 161. samo onda, ako su nasljednici dokazali, da je počinila preljub, a suprug da joj ga nije oprostio.

Ako je tko nesudbenim putem — violenter — udovu zapriečio, ili ju odstranio s ostavine muževe, to može biti uvedena na tu ostavinu ili per mandatum repositorium, koji se daje po čl. 5.: 1542. contra violentos occupatores, ili na jednostavnu njezinu molbu po podžupanu — vicecomitem — kako se vidi iz čl. 22. 1802. te čl. 13. 1807. U takovih slučajevih dosta je udovi, da po t. 68. I. i dec. 18. Pl. ad aeq. mob. dokaže, da je ona zakonita supruga pokojnika, ali mora tu uzpostavu zatražiti prije nego izmine godina dana, jer joj inače tužba zastari, ma da inače po § 5 t. 78. I. prava ženskog spola nezastaruju.

Dodatak.

Prava udove obzirom na coacquisita conjugum bona.

Pod bona acquisita razumieva se ona imovina, što ju stekoše supruzi za vrieme braka, sadržavajuć u sebi zajednicu (communionem) prava obiuh supruga. Nuždno je dakle, da i žena glede ovakove imovine sudjeluje kao faktor sticalac, te se u tom slučaju po § 3. čl. 67.: 1621 smatra sustecitelicom, usljed čega nastaje communio juris na tu imovinu medju njom i njezinim saprugom t. j. i njoj pripada uz muža vlastničtvo, dočim gdje žena nije coaquisitrix, tuj se smatra kao dotalista simplex, imajuć pravo samo na čista udovička prava. Smatra se pako po čl. 67.: 1622 žena sustečnicom glede svih pokretnina i zalogom

Digitized by Google

stečenih nekretnina ma i nedopriniela ona ništa, samo ako je s mužem živjela. Po t. 48. i t. 102. I. jest sustečnica i onih nekretnina, glede kojih je njezino ime u izprave o stečenju uvršteno. Rekosmo, da pravo u ovoj vrsti imovine pripada obim suprugom, nu razlika je, ako je coaquisitrica plemkinja ili neplemkinja. Kod plemića redovito je muževo pravo jače t. j. on može po t. 18. i t. 102. te Dec. 5. str. 162., ako hoće, sa zajednički stečenom imovinom i inter vivos i mortis causa po volji razpolagati. Ako se je pako muž kod sklapanja ženitbe obvezao, ili ako je dotična imovina stečena poglavito ženinom imovinom, i ako su to napokon ženine dragocienosti, to po Dec. 58. str. 149. i Dec. 4. str. 105. prestaje to jače pravo muža, ali ipak nemože žena po Dec. 44. str. 138. o nijednoj česti zajednički stečene imovine bez privole muževe razpolagati, zato su po istoj deciziji posebne naredbe i oporuke žene samo onda valjane, ako jih i muž supodpiše. Je li umro muž bez oporuke i djece, dobija žena po Dec. 11. str. 138. pravo na svu za vrieme braka stečenu imovinu; ostavio li je djece ali bez oporuke, daje joj Dec. 21. str. 122. pravo samo s polovicom stečene imovine razpolagati.

Kod neplemića ima svaki supružni drug pravo s polovinom stečene imovine razpolagati, jer, kako već više puta naglasismo, nije ovdje muž jedini i glavni sticatelj imovine, nego i žena; zato i nemože muž s njezinim dielom onako razpolagati kao kod plemića. Umre li supružni drug bez oporuke i djece, to po t. 48. i t. 102. I. pripada stečena imovina preživjelomu suprugu".

Da su mi bila provodićem kod ove radnje predavanja prof. dr. Bresztyenskoga, tek da trebam spominjati.

Glede izvora služio sam se izdanjem „Corporis juris Hungarici" od god. 1844 i budimskim izdanjem „Plani Tabularis" od god. 1825. — Uz to sam rabio Kelemena, Domina, Junga, Putza, a glede avit. patenta od 1852 djelo Fügera von Rechtborn „Das alte und das neue Privatrecht in Ungarn etc. bezüglich seiner Fortdauer und Rückwirkung. Hermanstadt 1858."

Gruntovni činovnici i njihovo usposobljenje.

Neima zakona, koji nebi s vremenom potrebovao preinaka; nu s ovakovimi promjenami valja što opreznije postupati, jer se tek nakon poduljega djelovanja stanovitoga zakona može izreći sud o njegovoj vriednosti, a prerana promjena zakona može biti veoma štetna.

Ministarska naredba od 20. lipnja 1855 (d. z. l. br. 101), koja sadržava propise o izpitu, koji usposobljuje za vodjenje grunt. knjiga,

Digitized by Google

spada nedvojbeno medju one zakonske ustanove. o kojih je dugotrajno izkustvo dokazalo, da ih valja promieniti.

Spomenuta naredba stoji još sveudilj u krieposti ne samo u zemljah zastupanih u carevinskom vieću, već i u našoj kraljevini.

Bečka „Gerichtshalle" doniela je u svojem lanjskom 76. broju razpravicu, koja je očito potekla iz strukovnjačkoga pera, kojom se zagovara revizija spomenute naredbe.

Pisac razpravice ističe važnost uredbe javnih knjiga, ter posve umjestno opažuje, da svojstva, koja usposobljuju činovnika za manipulacijonalni posao, nisu dovoljna, da ga usposobe za vodjenje gruntovnice, za koje se zahtieva znanje nekih temeljnih jurističkih načela, koje valja posebno steći.

Po mnenju pisca nedostatni su propisi spomenute naredbe i u pogledu obsega izpita i načina, kojim se izpit obavlja. Naročito, veli pisac, da se od izpitanika zahtieva premalo znanja ob onih temeljnih jurističkih načelih, koja su voditelju gruntovnice neobhodno nuždna n. pr. o pravnoj naravi uknjižbe, predbilježbe, zabilježbe itd.

Pisac kori što naredba netraži nikakove prakse za usposobljenje k vodjenju gruntovnice, ter predlaže, da se nitko nepripusti k grunt. izpitu, koji se neizkaže jednogodišnjom praksom kod kojega grunt. ureda.

U pogledu sudbene oblasti, pred kojom bi valjalo položiti izpit, pisca nezadovoljava ustanova, po kojoj se izpit polaže pred gruntovnom oblasti prve molbe, već hoće da se izpit polaže pred prizivnim sudištem.

Članovi prizivnoga sudišta da imadu više izkustva, koje ih pouzdanije usposobljuje za zadaću izpitatelja. Neglededć na to, ističe pisac, koli je raznolika praksa, što no je zavladala kod mnogobrojnih izpitnih komisija prve instancije.

Njeke se komisije ograničuju na to, da izpituju kandidata samo o strogo tehničkom dielu grunt. propisa, druge opet davaju izpitu pravac pretežno teoretički. Ova dva ekstrema dala bi se sljubiti koncentriranjem izpitnoga povjerenstva kod prizivnoga sudišta. Ova uredba djelovala bi povoljno i na imenovanje gruntovničara, jer bi prizivno sudište bilo postavljeno u stanje, da predloži na imenovanje kandidate, o kojih se sposobnosti samo uvjerilo.

Pisac zagovara zatim i uvedenje pismenoga uz ustmeni izpit, koji je potonji jedini propisan postojećom naredbom.

Konačno vojuje pisac za poboljšanje materijalnoga stanja gruntovničara, koji da se težko pomaknu iz X. u IX. ili VIII. dnevni ravred, ter predlaže, da se bar gruntovničari kod sbornih sudova uvrste u IX. dnevni razred.

Mi smo priobćili nazore austrijskoga strukovnjaka u pitanju usposobljenja gruntovničara, jer kako opazismo, ministarska naredba od 10.

Digitized by Google

lipnja 1855 stoji u krieposti i u Hrvatskoj, pa zato valja da se i kod nas uzme razmatrati o promienah odnosnih ustanova, s obzirom na polučeno izkustvo, i prema zahtjevom nove gruntovnice.

Naš gruntovni red od 15. prosinca 1855 (broj 222 d. z. l.) nadopunjen je zakonom od 16. rujna 1876 (broj 80 sbornika) o sastavljanju gruntovnih uložaka, s provedbenim naputkom k istomu zakonu od 24. prosinca 1876 (br. 2. sbornika god. 1877), naredbom kr. zem. vladnog odjela za pravosudje od 6. listopada 1879 (br. 32. sbornika), kojom se propisuje način kako se imadu u napredak izdavati gruntovni izvadci, i od 6. listopada 1879 (broj 33. sbornika), kojom se u daljnoj provedbi zakona od 16. rujna 1876 izdaje naputak, po kojem će kotarski sudovi voditi novo sastavljene gruntovne uložke kao gruntovnicu.

Za sjedinjeno krajiško područje pako izdana je naredba c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 5. lipnja 1879 odjel za pravosudje br. 2087 (l. z. u. kom. VI) o provedbi zakona od 28. travnja 1879, kojom se u hrvatsko-slavonsku krajinu uvodi gruntovnički red od 15. prosinca 1855.

Sastavljanje gruntovnih uložaka, kako ga uz izpravak gruntovnice propisuje zakon od 16. rujna 1876, iziskuje od gruntovnih činovnika, koji će kod spomenute operacije sudjelovati, ne samo da se što točnije upute u ustanove navedenoga zakona i gore spomenutih naredaba, već da si pribave i temeljito znanje I. diela gruntovnog reda kao i ustanova ministarskih naredaba od 18. travnja 1853, 16. rujna 1853, 23. srpnja 1854 i 26. veljače 1855, prema kojim su sastavljeni današnji gruntovni zapisnici, i koje se prema zakonu od 16. rujna 1876 imadu uporavljivati i kod izpravka gruntovnice.

To isto mora se zahtievati od činovnika, kojemu se povjerava samostalno rukovodjenje nove gruntovnice kod kotarskoga suda.

Mi se s toga podpuno slažemo s mnenjem austrijskoga strukovnjaka o potrebi revizije ustanova, postojećih glede gruntovnoga izpita.

Nu, prihvaćujući u načelu njegove predloge, držimo, da se zahtjevom samo jednogodišnje prakse kod grunt. ureda za pripust k grunt. izpitu neće osjegurati uzgoj valjanih gruntovnih činovnika prema sadanjem sustavu nove gruntovnice, već mnijemo, da nam valja ustanoviti i uvjete, pod kojimi se tko može pripustiti k praksi u gruntovnom uredu.

Imali smo priliku primjetiti, da se bar kod nas pripuštaju većim dielom k gruntovnoj praksi mladići, koji su jedva navršili 15—16 god. i koji se nemogu izkazati dobrim školskim napredkom.

Nakon dvo- ili tromjesečne prakse ovakovi mladići polože gruntovnički izpit i usposobljuju se tim za samostalno vodjenje gruntovnice.

Od takovih kandidata nemože se očekivati, da će zadovoljiti zahtjevom, koje danas neobhodno traži služba gruntovničara.

*

Digitized by Google

Sadanja gruntovnička služba neimade se smatrati poslom manipulacionalnim, već kao što i jest, strukovnom službom, za vršenje koje treba strukovna znanja, vještine i njeke naobraženosti.

Akoprem se sada za njeke strukovne službe zahtieva, da je kandidat položio izpit zrielosti, mi nećemo biti tako strogi; nu mislimo, da nestavljamo pretjeranih zahtjeva, ako od molitelja za pripust u gruntovnu vježbu zahtievamo:

1. da je navršio 18. godinu;

2. da je dobrim uspjehom svršio najmanje nižu gimnaziju ili nižu realku:

3. da mu je rukopis liep, svakako čist i lahko čitljiv.

Vježbenik imao bi se pripustiti k izpitu tek nakon dovršene jednogodišnje vježbe gruntovničke i to samo onda, ako se izkaže svjedočbom voditelja gruntovne knjige onog gruntovnog ureda, kojemu je na vježbu bio dodieljen, da si je tečajem vježbe pribavio znanja i prakse dovoljne, da mu se može povjeriti samostalno vodjenje gruntovne knjige.

Za slabije vježbenike imala bi se praksa produžiti do dvie godine.

Za područje višjega suda imao bi se ustanoviti stanoviti broj vježbenika, koji bi se imali zaprisegnuti, ter bi se za zaprisegnutim vježbenikom uračunavalo vrieme vježbe u vrieme službovanja, a revnijim i sposobnijim zaprisegnutim vježbenikom imala bi se nakon jednogodišnje prakse dozvoliti godišnja pripomoć.

Samo ovim načinom biti će moguće, da se naobraženi mladići posvete gruntovnoj struci, pa da se uzgoji potreban broj valjanih gruntovnih činovnika.

Što se tiče pitanja o poboljšanju materijalnoga položaja gruntovnih činovnika, to moramo priznati, da ako se ta potreba uvidja u Austriji, tim je prečija u Hrvatskoj, gdje beriva ovozemnih gruntovnih činovnika ne stoje u nikakvom razmjerju s onimi, koja uživaju činovnici u Cislajtaniji.

Razmjerje beriva gruntovnih činovnika u austro-ugarskoj monarkiji je sliedeće:

Službeno svojstvo	Ukupna beriva			Opazka
	u Hrvatskoj i Slavoniji	u kraljevini Ugarskoj	u zemljah zastupanih u carev. veću	
Voditelji gruntovnih knjiga	1050	1200	od 1300	U Budimpešti 1300 fr. i 1500 for. U većih mjestih Cislajtanije do 360 for. više
	950	1100	do 2040	
		1000		

Digitized by Google

Službeno svojstvo	Ukupna beriva			Opazka
	u Hrvatskoj i Slavoniji	u kraljevini Ugarskoj	u zemljah zastupanih u carev. veću	
Gruntovničari	800	800	1160	U Budimpešti 1000 for. U većih mjestih Cislajtanije do 240 for. više
	700	700	1110	
			1060	

Kod nas obstoje sada sliedeća mjesta gruntovnih činovnika:

U provincijalu.

I. Kod sudbenih stolova.

6 voditelja gruntovne knjige X. nadnevnog razreda:

3 po 900 for. plaće
3 po 800 for. plaće } i 150 for. stanarine

7 gruntovnih aktuara XI. nadnevnoga razreda:

3 po 700 for. plaće
4 po 600 for. plaće } i 100 for. stanarine

II. Kod kotarskih sudova:

30 gruntovničara ujedno ravnatelja pisarne XI. nadnevnoga razreda:

15 po 700 for. plaće
15 po 600 for. plaće } i 100 for. stanarine

U sjedinjenom krajiškom području:

Kod kotarskih sudova:

16 voditelja gruntovne knjige X. nadnevnoga razreda:

8 po 800 for. plaće
8 po 700 for. plaće } i 100 for. stanarine

8 voditelja gruntovne knjige XI. nadnevnog razreda sa 600 for. plaće i 100 for. stanarine.

Ako se ova beriva sravne s onimi u Cislajtaniji, za koje se traži povišenje, vidi se odmah golema razlika.

Mjesta voditelja gruntovne knjige kod naših sudbenih stolova odgovaraju voditeljem gruntovnice kod zemaljskih i okružnih sudova u Cislajtaniji, a tamo imade, kod zemaljskoga suda:

Digitized by Google

a) ravnatelja gruntovnoga ureda u VIII dnevnom razredu s plaćom od 1400 for., sa petgodišnjimi doplatci od 1600 for. i 1800 for. i s odnosnim aktivitetnim doplatkom od 300 for., odnosno 360 for. i 600 for.

Kod okružnoga suda:

b) predstojnika gruntovnoga ureda u IX. razredu sa plaćom 1100 for. sa petgodišnjim doplatkom od 1200 for. i 1300 for. i s odnosnim aktivitetnim doplatkom od 250 for. odnosno 300 for. i 500 for.

Naši gruntovničari kod kotarskih sudova i gruntovni aktuari odgovaraju voditeljem gruntovne knjige i gruntovnim pristavom u Cislajtaniji, koji su u X nadnevnom razredu s plaćom od 900 for, s petgodišnjimi doplatci od 950 for. i 1000 for. i s odnosnimi aktivitetnim doplatkom od 200 for., odnosno 250 for. i 400 for.: dakle plaća najnižega gruntovnoga činovnika u Cislajtaniji od 900 for ravna je najvećoj plaći, koju u Hrvatskoj uživaju samo tri gruntovna činovnika.

Iz gore navedenog statusa naših gruntovnih činovnika vidi se, da se oni redko kad promaknu u višja beriva, jer uz maleni broj sistemiziranih mjesta sa 800 i 900 for., neima dvojbe, da će većina gruntovničara navršiti službovanje s plaćom od 600 for, ili u najboljem slučaju sa 700 for.

Loš materijalni položaj naših grunt. činovnika bit će još jasniji, ako ga sravnimo sa položajem manipulacijonalnih činovnika, koji se laglje i brže popnu u višje plaćevne razrede, jer mogu postati oficijali, manipulacijonalni pristavi kod banskog stola ili zemaljske vlade, koja mjesta su mnogo bolje dotirana, a ima ih i u razmjerju gruntovničkih činovnika naprama manipulacionalnim mnogo više, nego imade mjesta voditelja gruntovne knjige sa 700 for. A uz to ima manipulacionalni činovnik i nade postati ravnateljem pomoćnih ureda kod višjih oblasti, te tako osigurati si pristojnu mirovinu.

Odgovornost manipulacijonalnih činovnika kakve god kategorije nije ni s daleka tolika, kolika gruntovničara.

Znademo, da s obzirom na sredstva, kojimi zemlja razpolaže, nemožemo stavljati ni pravednih zahtjeva za poboljšanje položaja gruntovnih činovnika, nu neda se tajiti, da valja nješto učiniti.

Najmanje što se može učiniti bilo bi to, da se voditelji gruntovnih knjiga kod sudbenih stolova, kojim je povjereno vodjenje gruntovnice plemićkih dobara uvrste u IX. nadnevni razred, kako su ravnatelji pomoćnih ureda sudbenih stolova, kako je to bilo prije organizacije god. 1875, i da se ostali činovnici razrede u dvie kategorije tako, da se voditelji gruntovne knjige uvrste u X. dnevni razred, a gruntovničari u

Digitized by Google

XI. dnevni razred, pa da se odnosne plaće poviše sa petgodišnjimi doplatci, koji bi imali započeti nakon dovršenja 10 godišnjega službovanja.

Prema tomu držimo, da bi se gruntovni činovnici razredili kako sliedi:

1) ravnatelji gruntovnih ureda kod sudbenih stolova u IX. dnevnom razredu s plaćom od 1000 for., sa 5 godišnjim doplatkom od 1000 i 1200 for., stanarinom 200 for.

2) voditelji gruntovnih knjiga i ravnatelji pisarne kod kotarskih sudova u X. nadnevnom razredu s plaćom 700 for., petgodišnjim doplatkom 800 for. i 900 for. i stanarinom 150 for.

3) gruntovničari kod sudbenih stolova u XI. nadnevnom razredu s plaćom od 600 for., petgodišnjim doplatkom od 700 for. i 800 for. i stanarinom 100 for. *A. G.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

K § 1372 o. g. z. i zakonu od 8. prosinca 1877.

Stanje stvari može se razabrati iz osuda i razloga svih triuh sudbenih molba.

Kr. kot. sud u Samoboru osudom od 6. kolovoza 1883 broj 5294 sudio je: Tužbeni zahtjev tužitelja Ivana Bašića na naknadu užitka plodova sa 840 for. 18 nč. odbija se sasvim i bezuvjetno; a tužbeni zahtjev, da je tuženik Ivan Jaklenc dužan priznati, da mu je zajam od 400 for. sa svimi 8% kamatami jur sasma izplaćen pobranim prirodom iz vinograda „Mladina“, odbija se samo za sada s priuzdržajem, da može novom tužbom to zaiskati, ili ako bi tuženik Ivan J. zajam od 400 for. s. pr. utužio, putem prigovora isti zahtjev staviti i dokazati; dočim se tužbenomu zahtjevu, da se povrati posjed vinograda „Mladina“, bezuvjetno udovoljuje i dosudjuje, da je tuženik Ivan J. dužan rečeni vinograd od 10 kopača pod parc. br. 139 u grunt. nap. br. 14 občine Molvice povratiti u faktični posjed i uživanje tužitelju Ivanu Bašiću za 14 dana pod prietnjom ovrhe; parbeni se troškovi prebijaju“.

Razlozi. Tuženik Ivan J. može biti da je nezakonito uživao vinograd „Mladina“ u ime kamata za zajam od 400 for. u toliko, u koliko je to protivno zakonu od 8. prosinca 1877, jer se kod takovog uživanja nezna mjera kamata; ali nije ga uživao nepošteno, jer su mu ga tužitelj Ivan B. i žena mu Ana na uživanje mjesto kamata predali.

Digitized by Google

Zato, kad bi i bilo dokazano, što nije u ovoj parnici, da je tuženik uživajuć do sada vinograd „Mladina“ i veću vriednost pobrao, nego što iznosi uzajmljena glavnica sa 8% kamatami, nikako nemože tuženik biti dužan da povrati tužitelju taj višak, i zato se ova strana tužbenoga zahtieva bezuvjetno odbija.

Onaj dio pako tužbenoga zahtjeva, da tuženik prizna, da je zajam od 400 for. sa 8% kamatami izplaćen plodovi, pobiranimi iz vinograda „Mladina“ od god. 1876 do sada, morao je sud ovaj takodjer za sada odbiti, jer tužba nije valjano udešena prema propisu § 10 p. g. p., a nedostatci se njeni ne mogu u ovoj parnici izpraviti, i jer su preslušani svjedoci glede količoće vina svake godine pobrana iz vinograda „Mladina“ tako različito i neizviestno izkazati, da se ta količoća po svjedocih nikako nije mogla dokazati; a tužitelj drugo dokazno sredstvo nije ni ponudio, te je s toga morao sud tužitelju priuzdržati pravo, da može ili novom valjanom tužbom, ili putem prigovora, ako bude tužen radi povratka zajma od 400 for. spr., uztvrdjenu izplatu dokazati.

Sasvim drugčije stoji pako stvar glede tužbenoga zahtjeva na povratak posjeda i uživanja vinograda „Mladina“.

Obzirom, da je zakonom od 8. prosinca 1877 zabranjeno pobirati veće kamate od 8% i naročito, da je sudu zabranjeno dosuditi veće od 8% kamate; obzirom, da se tužitelj Ivan Bašić protivi tomu, da tuženik i nadalje uživa vinograd „Mladina“ u ime kamata od zajma sa 400 for. s uzroka, što drži, da godišnji prirod toga vinograda tako nadmašuje dozvoljene 8% kamate, da je po njegovom mnenju i čitava glavnica od 400 for. jur izplaćena; obzirom, da je mjera kamata pobiranjem plodova iz vinograda neizvjestna i da je takovo pobiranje kamata protuzakonito: morao je sud ovaj dosuditi, da tuženik ima povratiti tužitelju faktični posjed i uživanje toga vinograda, a njemu prosto stoji, ako mu zajam od 400 for. s. p. nije plaćen, izplatu toga putem zakonitim tražiti. Parbeni troškovi prebijeni su po § 576 p. g. p.

Na priziv tuženika kr. banski stol osudom od 3 listopada 1883 br. 19594 preinačio je osudu prvoga suda u napadnutom dielu i sudio: da se tužitelj odbija sa zahtjevom, da mu tuženi rečeni vinograd u faktični posjed povratiti i predati ima, a trošak priziva da se prebija, ostaviv ostali dio osude netaknutim.

Razlozi: Po § 1372 o. g. z. nemaju valjanosti antikretične pogodbe, po kojih vjerovniku pripada plodouživanje založene stvari.

No u nazočnom slučaju nije tuženiku dan zakonito založeni vino grad „Mladina“ uknjižbom prava zaloga u javne knjige, nego mu je dan na uživanje za kamate od glavnice od 400 for. i eventualno za glavnicu.

Digitized by Google

Ovaj pravni posao nepodpada dakle pod sankciju rečenoga §, nego se mora argumento a contrario uztvrditi, da je dopušten, i to tim više, što vjerovnik u istinu nema dovoljne sigurnosti naprama onim, koji bi stekli knjižna prava na isti vinograd.

Pošto je pako osudom prve molbe ustanovljeno, da tužitelj nije u ovoj parnici dokazao, da je dohodkom vinograda izplaćena glavnica vjerovnikova od 400 for., to se nemože ni tuženik odsuditi, da mu vrati vinograd prije povratka glavnice, jer su tako stranke ugovorile.

Preboj troška priziva izrečen je, jer tužitelj ima jednu osudu za sebe.

Na p r e v i d tužitelja po odvj. A. Sučiću kr. stol sedmorice osudom od 27. prosinca 1883 br. 3516 preinačio je osudu banskog stola te potvrdio osudu prvoga suda u onom dielu, kojim se tuženiku nalaže da imade tužitelju povratiti vinograd „Mladina" u faktični posjed i uživanje, uz preboj parbenih troškova svih molba.

R a z l o z i: Tužitelj je ustupio tuženiku uživanje plodova upitnoga vinograda u ime kamata od glavnice 400 for.

Premda je taj vinograd tuženiku samo faktično, ne pak formalno založen, jer se nekretne stvari mogu po §§ 451 i 1368 o. g. z. smatrati založenimi tek upisom založnoga prava u javne knjige, to se ipak mora temeljem § 7 o. g. z. i na taj pravni odnošaj uporaviti § 1372 i § 19 c. patenta od 29. studenoga 1852 br. 247 drž. zak. lista, jer ratio juris je jedna te ista, naime da se lihvi stane na put.

Prema tomu valja banskostolnu riešitbu u napadnutoj točki preinačiti te prvomolbenu osudu potvrditi.

Preboj parbenih troškova svih molba opravdan je ustanovom § 573 g. p. p. Priobćio *S. P.*

Ovršna doznaka mjesečnih plaćanja, što ih ima ovršenik pobirati iz državne ili občinske blagajne, ma da je dotična odluka jur blagajni predana, ne pribavlja ovršitelju stvarna prava na buduće obroke u smislu druge stavke § 8 cislajtanskog zakona od 21. travnja 1882 br. 123 d. z. l.

N. G. po dogovoru s O. G., utvrdjenom bilježničkim pismom od 30. prosinca 1880 br. 10.401, izhodio je kod c. kr. zemaljskoga suda zadarskoga (odluka od 10. siečnja 1881) ovršnu doznaku mjesečnih 30 for. od mirovine, što ju O. G. potеže iz c. kr. zemaljske blagajne na izplatu duga od 1468 for. 21 n. Odluka ta osnivala se na ministarskoj naredbi od 9. svibnja 1860.

Netom je u život stupio zakon od 21. travnja 1882, O. G. zaišče molbenicom od 25. listopada 1882, da se doznaka stegne samo na mjesečnih 19 for. 7 novč.

Digitized by Google

Zemaljski sud promotriv, da se § 8 toga zakona nedira u ovršne doznake, koje, kao u ovom slučaju, postadoše stvarnim pravom vjerovnika, odlukom od 20. listopada 1882 br. 2027 odbio je molbu.

Prizivno sudište dalmatinsko odlukom od 7. prosinca 1882 br. 5217 promotriv, da po § 2 zakona od 21. travnja 1882 činovniku ovršeniku, postavljenu u stanje mira, od uživane mirovine ima ostati na njegovu razpoloživost godišnjih 500 for.;

promotriv, da se u § 5 toga zakona naredjuje, da doznake, izhodjene prije, nego što je postao kriepostnim ovaj zakon, na predlog dužnika imadu se ukinuti, u koliko se nemogu dovesti u sklad s ustanovami toga zakona, i

promotriv, da pošto godišnja mirovina utočnikova iznosi 735 for., to mjesečna doznaka, dozvoljena njegovomu vjerovniku, nemože uhvatit nego samo 235 for. — stegnulo je mjesečnu doznaku na 19 for. 7 novč. i naložilo zemaljskomu sudištu, da izdade shodne naredbe u smislu ministarske naredbe od 9. svibnja 1860.

C. kr. vrhovno sudište bečko, uvaživ razloge suda druge molbe i promotriv, da utočnik izhodjenom doznakom, u koliko se ova odnosi na buduće obroke, nije na ove zadnje stekao stvarno pravo, presudom od 13. svibnja 1883 B. 2911 potvrdilo je odluku druge molbe. *B.*

K nauci o parbenih troškovih.

Propisi o parbenih troškovih sadržani su u §§ 573—578 gr. pp. Iz ovih propisa vadimo sljedeća načela:

Prvo, da se u pravilu nadvladana stranka imade primorati na naknadu prouzročenoga protustranci parbenoga troška, te se po slov. *a)*, napose od ovoga pravila nesmije odstupiti u slučajevih napomenutih pod *b), c), d)* § 573 gr. pp. Odtuda sliedi, da i ona stranka, koja nije objestno zametnula pravdu, u pravilu mora biti osudjena na naknadu parbenih troškova, ako u pravdi bude nadvladana;

drugo, da dielomičnomu ili posvemašnjemu preboju parbenih troškova ima mjesta prema tomu, da li je koja stranka nadvladala samo u njekojih točkah svoga zahtjeva;

treće: uspije li koja stranka u prvoj molbi, odtuda nesliedi, da bude prosta od naknade parbenih troškova, ako druga molba preinači osudu prvoga suda u korist protustranke, jer po § 577 gpp. može ovakova stranka po višem sudu biti primorana na naknadu parbenih troškova uzprkos tomu, što je prvi ili drugi sud njoj u prilog izrekao osudu. Zakon veli u § 577 gr. pp., da se ova naknada parbenih troškova može dosuditi, ali ne da mora, odtuda je nastala poznata praksa, da

Digitized by Google

se obično u ovakovih slučajevih parbeni troškovi po drugoj ili trećoj molbi prebiju s razloga, jer svaka stranka imade za sebe povoljnu osudu.

To su u glavnom načela, koja prema gr. pp. valjaju za dosudjivanje parbenih troškova.

Kako se ista uporavljivaju, o tom neka primjerom služi sljedeći slučaj.

J. K. utužio je pred kr. kotarskim sudom u G. Matiju K. i Bolta S. radi smetanja posjeda njegove oranice, koju su tuženi izorali, te ga time u posjedu iste smetali. Sud odredi očevid na lice mjesta, te ondje izjaviše oba tuženika, da su oni samo kao najmljeni težaci ovu oranicu izorali, a da ih je za taj psao najmio J. T., koj opet tu oranicu kao zakupnik drži. Pristupi takodjer J. T. te potvrdjujuć izjavu tuženika, izjavljuje, da je on tu oranicu u zakup uzeo od supruga M. R. D., kojim zakupninu plaća. Pristupiše napokon i supruzi M. R. D. te izjaviše, da primaju izbjedu, a u odgovoru nastupiše dokaz o tom, da se jur dulje vremena nalaze u posjedu upitne oranice, a taj svoj posjed vrše time, što istu oranicu godimice u zakup daju, za tim da su sve te okolnosti tužitelju posve dobro poznate. U dokaz svih ovih svojih tvrdnja nudjaju saslušanje svjedoka.

Razprava se tada radi pomanjkanja vremena nije mogla dovršiti, pa s toga zaište tužitelj medjutomnu odredbu po § 626 gr. pp., i to sekvestracijom, te je sud sekvestraciju dozvolio.

Poslje obavljenoga drugoga ročišta i usklade spisa bude saslušanje svjedoka odredjeno na licu mjesta, ter su izbjeditelji supruzi D. predujam za sudb. povjerenstvo položiti morali. Uspjeh ovoga preslušanja bijaše taj, da su se sve tvrdnje izbjeditelja u odgovoru i drugotnici izpostavile posve istinitimi.

Usljed ovako zaključenoga dokaznoga postupka izreče sud odluku od 13. studenoga 1882 br. 5065, kojom tužitelja sa tužbom odputi tim, da imade parbeni trošak od 37 for. 70 nč. naplatiti. U razlozih iztaknuo je sud medju ostalimi i tu okolnost, što je sam tužitelj po izpovjedanju saslušanih svjedoka izvjestno znao, da J. T. upitnu oranicu drži u zakupu.

Tužitelj uloži utok proti ovoj odluci, ter kr. banski stol rješenjem svojim od 29. prosinca 1882 br. 24.954 potvrdi u cielosti odluku prvoga suda, odputiv utok.

Usljed izvanrednoga previdnoga utoka uloženoga po tužitelju, izdade kr. stol sedmorice pod 2. svibnjom 1883 br. 9173 riešenje: „uvaživ, da je identičnost prepornog objekta sudbenim očevidom na licu mjesta ustanovljena; uvaživ, da je izkazom preslušanih svjedoka dokazano, da su se M. i R. supruzi D. kao izbjeditelji tuženih nalazili u posljednjem faktičnom posjedu uparničene oranice, vršeć posjedovni čin time, što su

Digitized by Google

prepornu oranicu u zakup dali J-u; uvaživ prema tomu, da pogledom na propis § 620 gr. pp., po kojem tužitelju, uzda li se u svoje jače pravo, prosto stoji udariti putem redovite parnice, u suglasnih nižih rješitbah neima ni očite nepravde ni ništetnosti; uzev napokon u obzir, da se tužitelj prema stanju stvari nije baš objestno upustio u nazočnu parnicu, obnašao je izvanredni previdni utok tužitelja po § 418 gr. pp. kao neumjestan odputiti, s tom ipak preinakom napadnutih nižih odluka, da se sudbeni troškovi svih triuh molba medju se prebijaju."

Prepuštam razsudjivanju štovanoga čitatelja, da li se ovaj preboj parbenih troškova slaže s načeli izraženimi u odnosnih §§ gr. pp.

—*x.*

K § 11 zakona od 28. veljače 1874 o sudačkoj vlasti.

Supruzi J. i K. tuže upravnu občinu P. na izplatu odštete od 430 for. Tužitelji navadjaju, da je občina P. bila proti njim sudbeno utužila istu svotu u ime zakupnine za pravo krčmarenja i mesarenja, nu da je povedenu parnicu, predvidiv da će ju izgubiti, napustila, ter latila se kraćega puta, to jest izhodila od podžupanije radi tobož dužne zakupnine 430 for. ovršnu dražbu tužiteljevih pokretnina, iz kupovnine kojih bijaše tobožnja tražbina zbilja namirena.

Tužitelji zahtievaju, da jim občina tu svotu povrati, dokazujući, da tražbina ne stoji i primjećuju, da je podžupanija dozvolila političku ovrhu mimo kontradiktorne razprave i presude.

Pošto su se stranke složile na pismeni postupak, predade tužena občina u otvorenom roku prigovor proti nadležnosti suda, u kojem se medju ostalimi veli, da za ućeranje onakovih zakupnina, kao što su one, spomenute u tužbi, netreba niti tužbe niti sudbene osude, a niti u obće izprave takove, kakove zahtieva § 438 gr. pp., već da se takove tražbine, pošto su posve likvidne, ućerivaju administrativnom ovrhom, koju dozvljuje politička oblast, kao što se je sbilo i u ovom slučaju.

Zakupni zapisnik pod br. 3 ad II. u § 37 da doslovce glasi: „za sve razprave, što se zametnu po zakupu, nadležna je u prvoj molbi kr. podžupanija."

Na temelju navedene točke zapisnika, da je odpisom kr. podžupanije u B. od 27. lipnja 1881 br. 10.055 pod br. 4 ad II. dozvoljena najprije administrativna plienitba i procjena, zatim i dražba protivnikovih pokretnina.

Protivnici da nisu proti ovršnoj odluci podžupanije uložili utok na zem. vladu, što im je bilo prosto učiniti.

Digitized by Google

Kr. sudbeni stol u B. izdao je nakon dovršene razprave o nadležnosti suda, sljedeću odluku od 21. listopada 1882 br. 1782 / gr., kojom je prigovor nenadležnosti odputio:

„vidiv da je po § 11 zakona od 28. veljače 1874 o vlasti sudačkoj strankam otvoren put pravde i u onih slučajevih, u kojih po zakonitih normah, koje već postoje ili koje će se izdati, — oblast upravna odlučiti ima o supornih tražbinah osoba privatnih, a stranka jedna ili druga osjeća sebe odlukom ovom u svojih privatnih pravih povriedjenom, pa s toga da tužena občina P. s obzirom na to, što je predmet parbe već odlučen i ovršno proveden po upravnoj oblasti, nemože temeljito staviti prigovora nenadležnosti ovoga suda za razpravu tužbe supruga J. i K. de praes. 16. ožujka 1882 br. 464 gr.. a to tim manje, što po § 14 sl. b) gradj. sudovnika sudišta prve molbe odlučuju o tužbah upravljenih proti svjetovnim i duhovnim občinam.“

Tu je odluku kr. banski stol povodom utoka tužene občine rješitbom od 24. siečnja 1883 br. 23.949 ex 1882 potvrdio, jer u očigled § 11 zakona o vlasti sudačkoj prosto stoji tužiteljem nastupiti put pravde radi privatno-pravnih tražbina, makar da je upravna oblast pravomoćnom odlukom predmet riešila; ovo pako u nazočnom slučaju tim više valja, jer se po razložbi samoga utoka radi i o tumačenju zakupnoga ugovora 3 na II., dakle o pitanju pravnom.

Kr. stol sedmorice odputio je iz razloga nižih sudova rješitbom od 4. svibnja 1883 br. 873 izvanredni previdni utok tuženice.

Razjasnjenje § 82 maličnoga postupka.

U parbenoj stvari Emanuela K. proti stečajnoj gromadi Škendera E. radi 100 for. odredio je kr. kot. sud u K., na temelju § 90 stečajnoga reda, odlukom od 12. kolovoza 1883 br. 10303 mališni postupak, dočim je kr. banski stol usljed utoka stečajnoga zastupnika rješitbom od 5. rujna 1883 br. 18636 prvomolbenu odluku preinačio i postupajućemu sudu naložio, da po gradjanskom postupniku tužbu razpraviti ima.

Kako iz sliedećega proizlazi, valjalo je taj utok kao nedopustiv odputiti, jer po § 81 zakona o bagatelnom postupku neima mjesta utoku proti povedenju maličnoga postupka,[1] što proizlazi i iz točke 1. § 75 navedenoga zakona, po kojoj se može umjestnost maličnoga postupka napadati tek poslie riešenja glavne stvari žalbom ništovnom, naperenom proti izrečenoj osudi.

---

[1] I po § 46 sumarnoga patenta i po § 319 g. p. p. neima mjesta utoku proti povedenju sumarnoga odnosno ustmenoga postupka.

Digitized by Google

Kad bi upitni utok bio dopustiv, onda bi bila ustanova točke 1. § 75 malič. post. bezdvojbeno iluzorna; jer ili bi se proti povedenju bagatelnoga postupka uložio utok, ili ne.

U prvom slučaju bi se pitanje o umjestnosti ili neumjestnosti maličnoga postupka riešilo definitivno putem utoka, u drugom slučaju bi pak postalo povedenje maličnoga postupka već samim propustom utoka pravomoćnim, a pravomoćne riešitbe nemogu biti napadane ni žalbom ništovnom.[2]

Ovi razlozi sile, da se neodklonivo mora uzeti, da neima mjesta utoku proti povedenju maličnoga postupka. *X.*

B. Mjenbeno.

Ako stranke o mjenbenoj tražbini prije dospjetka iste sporazumno načine zadužnicu prikladnu za intabulaciju, ter se ta zadužnica uknjiži, tada usljed novacije utrnjuje mjenbena tražbina, ma du su stranke složno ugovorile, da ista ostaje u krieposti (§§ 1377 i 1378 o. g. z.)

A. izposlovao je proti B. mjenbeni platežni nalog za svotu 300 fr. B. podnese prigovore, u kojih prizna, da je u istinu prihvatio mjenicu od 25. siečnja 1881, nu prije dospjetka mjenice, da je za isti iznos izdao A-u zadužnicu, u kojoj mu je podielio pravo zaloga na svoje nekretnine, i obvezao se plaćati kamate od dužnoga iznosa. A. ne poriče ovu okolnost, nu tvrdi, da si on prigodom izdanja zadužnice privolom dužnika B. izrično pridržao pravo iz mjenice, koja je zato ostala u njegovih rukuh. Prvi sud izreče, da ne stoji platežni nalog, ako A. glavnom prisegom ne dokaže, da si on pridržao pravo, koje mu izvire iz mjenice.

Razlozi. Valja priznati, da je novacijom u smislu §§. 1376 i 1377 o. g. z. utrnulo A-ovo mjenbeno pravo, ako mu je B. o mjenbenom iznosu izdao zadužnicu. Novacija nije ipak nastala, ako je istina, da si je A. privolom B-a pridržao mjenbeno pravo (§ 1378 o. g. z.). Ova je okolnost odlučna, ter valjalo je narediti, da se dokaže.

Prizivni sud usljed B-ova priziva potvrdi prvomolnu osudu.

Vrhovno austr. sudište usuprot riešenjem od 22. ožujka 1882 br. 1880 usljed izvanrednoga previda sudilo je, da je mjenbeni platežni nalog dignut.

Razlozi. Na temelju mjenice, izdane po tužitelju na vlastitu odredbu, a po tuženiku prihvaćene, bio je potonji obvezan platiti tužitelju dne 25. srpnja 1881 mjenbeni iznos 300 for. Pravni naslov te tražbinne

---

[2] Točka 1. § 75 maličnoga postupka nebi se dakle mogla nikada uporabiti.

Digitized by Google

bio je mjenbeni prihvat tuženika. Obe stranke priznavaju, da je usljed sporazumka izmedju mjenbenoga vjerovnika i mjenbenoga duznika ovaj potonji vrhu svote 300 for., na koju glasi mjenica, izdao prvomu zadužnicu od 1. ožujka 1881, da je ta zadužnica uknjižena na teret dužnikovih nekretnina, ter, obskrbljena uknjižbenom klauzulom, bila po grunt. oblasti dostavljena vjerovniku, koji ju i dan danas drži. Prema sadržaju te zadužnice neima pako dvojbe, da se je izvorna i još nedospjela mjenbena tražbina pretvorila u zajam, osjeguran hipotekom, koji se je dužnik obvezao povratiti uz šestmjesečni odkaz, a počamši od 25. srpnja 1881 to jest od dana dospjetka mjenice plaćati 6% kam. Iz ovoga stanja stvari, koje se obostrano priznaje kao istinito, biva jasno, da su stranke sporazumno izvorni pravni naslov mjenbenoga prihvata pretvorile u obćepravni naslov zajma, ter da je tim u smislu §§ 1376 i 1377 o. g. z. nastala novacija. Mnenje prizivnoga sudišta, da je zadužnicom i uknjižbom iste dana tužitelju samo sigurnost za njegovu tražbinu, prikazuje se tim netemeljitijim, što je podieljenje hipoteke za mjenbenu svotu s naravi mjenice nespojivo Pošto je po § 1377 o. g. z. krieposti obnovne pogodbe prijašnja glavna obveza — u nazočnom slučaju mjenbena tražbina — prestala, i podjedno nova tražbina započela, to nije tužitelj više vlastan utužiti mjenicu, ter nije relevantna ona tvrdnja tužitelja, o kojoj bi se po mnenju nižih sudova imao pružiti dokaz glavnom prisegom, da si je on prilikom izdanja i uknjižbe zadužnice pridržao pravo iz mjenice, i da je uz to tuženik pristao, jer ustanova § 1378 o. g. z. predpostavlja takav sporazumak medju ugovornici, koji je po zakonu dopušten, što se neobistinjuje u nazočnom slučaju, jer se hipoteka, podieljena za sigurnost mjenbene svote prije dospjetka mjenice, protivi pravnoj naravi mjenbenoga ugovora, koji počiva na čisto osobnom kreditu, ter se podielbom hipoteka za mjenbenu tražbinu prikazuje kao nastojanje mimoići zakonske ustanove o mjenbenom ugovoru. *Iz G. Z.*

C. Trgovačko.

Može li se proti trgovcu utužiti pred trgovačkim sudom svota do 100 for.?

Emanuel E. iz Belovara tužio je Davida F., trgovca iz Koprivnice, na platež i odštetu prema § 355 i 353 trg. zak. radi diferencije iz trgovačkog posla u iznosu od 100 for. a. vr. spp.

Kr. sudbeni stol kao trgovački sud u Belovaru odredio je na ovu tužbu ročište.

Tuženik prigovorio je nadležnosti trgovačkog suda, ter uztvrdio,

Digitized by Google

da priepor spada pred mjestni sud, odnosno da se priepor po maličnom sudu riešiti imade.

Kr. sudbeni stol kao trgovački sud izdao je sljedeću odluku od 17. studenoga 1873 br. 506.

S razloga, što tužitelj svojom tužbom, primljenom 25. rujna 1882 pod br. 1654 gr., traži od tuženika izplatu iznosa od 100 for. a. vr spp. kao naknadu u ime štete pretrpljene time, što tuženik nije htio dne 12. srpnja t. g. preuzeti naručeni i kupljeni jedan vagon raži, naročito 100 meter-centi iste, računajuć meter-cent, kako je bilo ugovoreno, po 6 for. 80 nvč., što iznosi 680 for.; uvaživ da je ciena raži pala na 5 fr. 80 nvč. za metercent, da dakle tužitelj traži iznos 100 for. u ime razlike medju cienom pogodjenom i cienom, na koju je raž poslje pogodbe spala;

pa s razloga, što se po ustanovi § 2 zakona od 3. listopada 1876 br. 88 sbornika i priepori iz trgovačko-pravnih posala, u kojih tražbina bez kamata i inih uzgrednih pristojba nenadilazi 100 for., neimaju razpravljati i riešavati kod sudova trgovačkih, no kod kr. kotarskih sudova;

to je sudbeni stol, pošto, kako je gori rečeno, utužena tražbina nenadilazi iznosa od 100 for. a. vr., tuženikovomu prigovoru, da je trgovačko sudište za riešenje toga priepora nenadležno, dao mjesta, te dalnji postupak po § 3 gpp. obustavio, i tužitelja s rečenom svojom tužbom uputio na sud, koji je za razpravljanje i sudjenje u ovoj stvari po zakonu nadležan.

Tužitelj uložio je utok s ništovnom žalbom, koji je kr. banski stol rješitbom od 19. prosinca 1883 br. 25.790 odputio iz razloga navedenih u prvosudnoj odluci. Dr. *V. P.*

Forum contractus u trgovačko-pravnom prieporu po maličnom postupku.

Eduard Presecki trgovac iz Samobora tužio je maličnomu sudcu kod kot. suda u Samoboru Mihalja Berganera tvorničara štapića u Beču na platež for. 88 u ime ugovorene kupovnine 2200 komada neobdjelanih štapova.

Nakon razprave, obavljene po maličnom postupku, malični sudac kod kr. kot. suda u Samoboru osudom od 16. kolovoza 1883 broj 6026 sudio je prema tužbenom zahtjevanju.

Razlozi osude, bijahu sljedeći:

Pošto je predmet tužbe trgovačko-pravni posao, a zahtieva se platež svote od 88 for. obaljene na 80 for., to je po § 1 i 2 zakona od 3. listopada 1876 umjestno bilo, da se ova parnica po malič. postupku razpravi.

Digitized by Google

Tužitelj Eduard Presečki po naručbi tuženika Mihalja Berganera tvorničara štapića u Beču poslao je ovomu u Beč 2200 komada štapova uz ugovorenu cienu od 40 for. za svaku 1000.

Po glasu vozarskog lista predao je prodavalac Eduard Presečki rečenih 2200 kom. štapova željezničkoj postaji u Zaprešiću dana 16. veljače 1883, a tuženik je iste štapove podigao sa željezničke postaje u Beču tek dana 7. travnja 1883, i kao što navodi, nu ničim nedokazuje, kada je te štapove sa željeznice kući svojoj dovezao, da je opazio, da su ti štapovi neuporabljivi, i zato da je to tužitelju E. Presečkomu pismom objavio i očitovao, da štapova primiti neće, niti kupovnine od 88 for. platiti.

Tuženik je prigovarao nadležnosti ovoga kr. kot. suda, tvrdeći, da je mjesto izpunitbe ugovora Beč, a ne Samobor.

No kad se promotri, da je po ugovoru tužitelj prodao tuženiku štapove s tim, da jih potonjemu na njegov (tuženikov) trošak u Beč pošalje, i da je tuženik naručbenicom na karti — dopisnici od 11. siečnja 1883 obećao kupovninu poslati tužitelju u Samobor odmah, čim štapove primi, to obzirom na §§ 323 i 324 hrvat.-ug. trgovačkoga zakona mjesto izpunitbe ugovora jest Samobor, a nikako Beč, i time je nadležnost ovoga kr. kot. suda utvrdjena.

Kada se zatim promotri, da je glasom tovarnog lista pošiljka štapovâ stigla na kolodvor Matzleinsdorf u Beč dana 21. veljače 1883, pa ako se promotri, da je tuženik ostavio ležati te štapove na kolodvoru sve do 7. travnja 1883, premda je — kao što je na tovarnom listu zabilježeno, osim prvobitnog avisa, koji se, kao što je notorno (§ 32 mal. post.), od uprava javnih obćilah odmah sljedećeg dana adresatu uručuje, — tuženiku dana 29. ožujka t. g. od željezničke uprave u Beču odpravljen i tako zvani „trotz aviso“.

Kada se još promotri, da je tuženik sa željeznice u Beču poslane mu štapove kao što priznaje, zaista primio; kada se promotri, da tuženik nije po § 347 trg. zakona dao obaviti sudbeni očevid, niti je putem javne dražbe štapove dao prodati, i kada se promotri, da je sada poslje tako dugog vremena od preko pol godine dana svaki sudbeni očevid iluzoran, osobito kada se promotri, da je sam tuženik kriv što je preko jedan i pol mjesec dana ostavio štapove ležati na kolodvoru u Beču, — to nije sud ovaj moga dopustiti ni odrediti, da se sada tekar preduzme sudbeni očevid po zahtievanju tuženikovom, niti je našao za potrebno, da se sada preslušavaju svjedoci po tužitelju navedeni o tome da su štapovi, kada ih je on u Zaprešić na željeznicu odpravio, bili dobri, jer preslušavanje ovih svjedoka nema nikakove svrhe, kada su se štapovi mogli pokvariti ležeći tako dugo na kolodvoru u Beču, i kada je nedvojbeno, da je sám tuženik kriv, što su štapovi tako dugo ležali.

Digitized by Google

Pošto je tužitelj uslied prigovora tuženikovog, da je on samo 2000 štapovâ naručio — svoju tražbinu obalio na 80 for., to je iz ovih razloga sudac morao tuženika osuditi na platež ove kupovnine od 80 for. i po § 71 mal. postupku na naknadu parbenoga troška.

Usljed žalbe ništovne podnešene po tuženiku, kr. banski stol riešenjem od 9. siečnja 1884 br. 20025 odbio je ništovnicu, nenašav u postupku suda prvoga kao ni u osudi zakonita razloga ništetnosti, označena u § 75 zakona o mal. postupku od 3. listopada 1878.

Priobćio *S. P.*

D. Kazneno.

K §§ 81 i 312 k. z.

Godine 1882 pritužiše se porezni ovrhovoditelji kr. poreznom uredu u P., da u selu Podgorju porezne ovrhe provesti nemogu, jer se porezovniei oružanom rukom opiru i zaplienjene predmete otimaju.

Usljed toga odpute se dne 30. prosinca 1882 poreznik V., porezni ovrhovoditelji Mirko Z. i Franjo Z. i občinski načelnik Stjepan H. uz asistenciju trijuh občinskih četnikâ u selo P., da zaplienjene predmete transferiraju i dražbi podvrgnu.

Pod selom P. sastane povjerenstvo svinjara Nikole Sp. Antuna Sp. kojemu naloži, da poćera krmke u selo, pošto su od tih 4 komada bila zaplienjena. Antun Sp. nije tomu pozivu udovoljio, s toga naloži poreznik V. četnikom Franji Gj, i Gjuri L., da poćeraju krmke u selo P.

Četnici htedoše poćerati krmke, nu Antun Sp. stade sjekirom pred krmke i mahajuć sjekirom nedade ih tjerati u selo, na što mu četnici oduzmu sjekiru, a on stane vikati, i na to dotrče njegovi ukućani Tomo i Martin Sp. oboružani sjekirami, a Luka Sp. kolcem, dočim se je i Antun Sp. opet sjekire dočepao, te svi stadoše navaljivati na četnike, koji u strahu pred pretežnom silom, jer se je medjutim množtvo svieta sgrnulo bilo, uzmakoše, ter je povjerenstvo moralo odustati od dalnjeg uredovanja.

Na temelju takova stanja stvari podiglo je kr. državno odvjetničtvo u P. proti odpornikom obtužnicu radi zločinstva javnog nasilja označena u § 81 k. z.

Na dne 11. travnja 1883 pred kr. sudbenim stolom u P. obdržavanoj glavnoj razpravi izpostavilo se je stanje stvari onako, kako je gore opisano, ter je sud izrekao osudu: da su Tomo i Martin Sp. krivi, što su dne 30. prosinca 1882 usljed vike Antuna Sp. oboružani sjekirami doletili, opriev se povjerenstvu i zapriečili isto, da transferira 4 zaplienjena krmka, — a t i m e p o č i n i l i p r e k r š a j § 312 k. z.

Digitized by Google

U razlozih osude tvrdi se medju ostalimi, da su prigodom odpora doletili na viku Antuna Sp. iz sela P. obtuženi Tomo i Martin Sp. sjekirami, ter, mahajući istimi nisu dali, da četnici tjeraju krmke u selo, i pošto se je usljed te vike množtvo svieta sgrnulo, da je povjerenstvo odustalo od daljnjeg uredovanja. Uvaživ pako, da je izkazom preslušanih svjedoka ustanovljeno, da obtuženici nisu postavili silovitu ruku na osobe, koje su imale izvršivati svoj ured ili dani im nalog, već su htieli samo zapriečiti, da im se neprodadu svi krmci za dužni porez;

uvaživ, da četnici, koji bijahu puškami i sabljami oboružani, nisu svoju moć do tolikog stepena razvili, da bi se odpor obtuženika do zločinstva javnog nasilja razviti mogao, i da su ovrhovoditelji od uredovanja jedino radi toga odustali, jer se je na viku množina svieta sgrnula;

uvaživ dakle, da u nazočnom slučaju neima kriterija zločinstva javnog nasilja označenog u § 81 k. z., uvjerio se je sud, da su obtuženici počinili prekršaj označen u 312 k. z.

Proti ovoj osudi uložilo je drž. odvjetničtvo u P. žalbu ništovnu, osnivajuć ju na razlozih ništetnosti § 277 točka 5. i 10. k. p. i obrazloži ju ovako:

a) Razlog ništetnosti § 277 točka 5. k. p. sastoji se u nerazgovjetnosti izreke suda ob odlučnih učinih (§ 264, 6 i 7 k. p.), i što je sama sobom u protuslovju, jer se u dispozitivnom dielu osude od prvog sudca uzimaju učini kao dokazani, koji uvjetuju sasvim drugu kvalifikaciju čina, nego što ga izrečena osuda kvalificira; dočim naime u dispozitivnom tielu osude stoji, do su Tomo i Martin Sp. oboružani sjekirami doletili i oprli se poreznomu povjerenstvu vršećemu svoju službu itd., tvrdi se u razlozih, da su isti, mahajuć sjekirami, otimali od četnika krmke i da nisu postavili na poglavarstvene osobe vršeće svoju službu ili dani nalog silovitu ruku, već su htieli samo zapriečiti, da im se neprodadu svi krmci za porez.

Ovi razlozi stoje u očitom protuslovju sa zakletimi izkazi svjedoka saslušanih na glavnoj razpravi, kao i s pročitanimi u razpravi izkazi svjedoka, koji jednoglasno izkazuju, da su Tomo i Martin Sp. sjekirami navalili i mahali nad glavom ovrhovoditelja Mirka Z. i četnika Franje Gj. i Gjure L., kojim posliednjim nedadoše, prieteć i navaljujnć sjekirami, krmke otjerati.

Napokon nisu nikakovi razlozi navedeni, koji bi opravdali osudu radi prekršaja § 312 k. z. što bi se tim više imalo navesti, jer dispozitivni dio osude nesadržaje kriterija prekršaja § 312 k. z., kako to § 251 k. p. propisuje, već su u istoj sva obilježja potrebna za zločinstvo javnog nasilja u § 81 k. z. navedena.

Digitized by Google

b) Razlog ništine § 277 točka 10. k. p. sastoji se u tom, što je čin, na kojem se osniva rješitba, bio podvržen po krivom tumačenju zakona takovu kaznenu zakonu, koj se na taj čin uporaviti nemože.

Već je pod *a* ustanovljeno, da je prvi sud smatrao dokazanim učin, kako ga obtužba navodi, nu uzprkos tomu prvi sudac nenalazi u tom činu obilježja § 312 k. z., jer da nisu obtuženici položili silovitu ruku na osobe poglavarstvene u vršenju njihove službe ili poglavarstvenog naloga i što nisu četnici oboružani puškami i sabljami, razvili svoju moć do tolikog stepena, da bi se odpor obtuženika do javnog nasilja razviti mogao.

Obtužba ni netvrdi, da su obtuženici zbilja stavili silovitu ruku na poglavarstvene osobe, već da su navalili na iste sjekirami, da obezuspješe ovrhu. U tom postupanju nazrieva državno odvjetničtvo pogibeljnu prietnju upravljenu na to, da se ovrha obezuspješi. Pogibeljnost prietnje pako nemože se mjeriti o obranbenoj moći napadnutih poglavarstvenih osobâ, kako to razlozi osude pogriešno tvrde. Za prosudjivanje pogibeljnosti prietnje nije odlučno, da li su urednici od straha ili svojevoljno, da se odstrani veće zlo, od uredovanja odustali, samo ako je nakana na to išla, da se osujeti uredovanje, što razlozi osude za dokazano drže, ter se je tim manje moglo suditi radi prekršaja § 312 k. z., u kojem se ta nakana naročito izključuje (vidi rješenje kr. banskog stola od 1. ožujka 1883 br. 3774 mjesečnik br. 4. od prošle godine, — rješenje vrhovnog kasacionalnog sudišta u Beču od 2. listopada 1875 br. 3618. sbirke I. svez. br. 81.)

Prema iztaknutim činjenicam postoje oba razloga ništine § 277. 5 i 10 k. p., te se žalba ništovna imade opravdanom smatrati.

Kr. stol sedmorice zabacio je žalbu ništovnu kr. drž. odvjetničtva rješitbom od 15. prosinca 1883 br. 3194, te potvrdio prvosudnu osudu sa sljedećih razlogâ:

Kr. državno odvjetničtvo temelji svoju žalbu ništovnu na točki 5. i 10, § 277 k. p. tvrdeć, da se je imalo djelovanje obtuženika Tome i Martina Sp. kvalificirati kao zločin javnoga nasilja u smislu § 81 k. z., što pak nestoji, jer nije ustanovljena pogibeljna prietnja, niti je upotrebljena silovita ruka proti kojoj poglavarstvenoj osobi. Valja dakle žalbu ništovnu kr. drž. odvjetničtva kao neosnovanu po § 282 k. p. odputiti. Priobćio: *Josip Galjer.*

Opazka priobćitelja: Dali u nazočnom slučaju predleže kriterija zločinstva javnoga nasilja označenoga u § 81 k. z. ili prekršaja § 312 k. z, neka prosude čitatelji prispodobiv u tom pogledu rješitbe vrhovnog kasacionalnog sudišta u Beču, a i citiranu rješitbu kr. banskog stola, priobćenu u 4. broju Mjesečnika od god. 1883.

Digitized by Google

Uporava višje kaznene stavke § 142 k. z.

Kr. sudbeni stol u G. sudio je osudom od 22. siečnja 1883 br. 139 (po kaz. postupniku od god. 1853): 1) Jovan O. nije kriv zločinstva pokušanoga umorstva, označenog § 8, 134 i 135 t. 4 k. z., počinjena na štetu Luke i Miloša O., radi kojega bijaše stavljen pod obtužbu, već je kriv kao neposredni počinitelj zločinstva pokušane težke tjelesne ozlede, označena u § 152 i 155 sl. a. k. z. počinjena time, što je dne 5. rujna 1882 nišaneć na Luku O. izpalio na njega kuburu, koje hitac shvati u bližnji kolac jedan metar visoko od zemlje tako, da bi bio Luku O. pogodio u trbuh, da se nije isti okrenuo; — nadalje kriv je kao neposredni počinitelj zločinstva težke tjelesne ozlede, ozn. u § 152, 155 sl. a. i b. k. z. počinjena time, što je istom sgodom kroz pendžer pet metara visoko od zemlje na ozdol stojećega Miloša O. izpalio kuburu, te ga pogodio odtraga u lievo rame tako, da su dva komada olova rame probušila i da je usljed toga uporabivost istog trajno umanjena na toliko, da će oštećenik moći samo sa prstima i dolnjim laktom gibati i micati, te samo laglje poslove obavljati, pa se toga radi po § 155 k. z. obzirom na § 34 k. z. odsudjuje na dvie godine težke i pooštrene tamnice. 2) Miloš O. kriv je kao neposredni počinitelj zločinstva ubojstva, označenoga u § 140 k. z. a počinjena tim, što je istom sgodom t. j. dne 5. rujna 1882 izpalio iz neposredne blizine oštro nabijenu kuburu na „strica" svoga Todora O. ulazećeg u kuću, te ga pogodio u desnu šuplju kost, koju mu razmrska tako, da je ovaj preminuo 22. rujna 1882, pa se stoga odsudjuje po 1. stavci § 142 k. z. uporavom § 286 k. p. na dvie godine težke i pooštrene tamnice.

Na priziv obiuh obtuženika glede krivnje i kazni, a kr. držav. odvjetničtva u pogledu Jovana O. sbog kvalifikacije obiuh kažnjivih čina, a glede Miloša O. zato, sto kazan istomu nije odmjerena po 2. stavci § 142 k. z., preinačio je kr. banski stol odsudom od 15. ožujka 1883 br. 3707 napadnutu osudu samo u onom dielu, u kojem je Jovan O. krivim proglašen zločinstva težke tjelesne ozlede, označena u § 152 i 155 sl. a i b k. z. te ga ovoga zloč. nekrivim proglasio, ali usuprot ga za isto to krivim proglasio kao neposrednog počinitelja zloč. pokušanoga umorstva, ozn. u § 8, 134 i 135 t. 4. k. z. te ga odsudio po § 138 k. z. obzirom na § 34 k. z. na 5 godišnju težku i pooštrenu tamnicu, a Milošu O. dosudio uporabom § 305 k. z. jednogodišnju težku i pooštrenu tamnicu.

Prvi čin označio je kr. banski stol kao zloč. pok. težke tjelesne ozlede, ozn. u § 152 i 155 a kz., jer je obzirom na kazivanje svjedoka nedvojbeno ustanovljeno, da je obtuženi Jovan O. izpalio kuburu na Luku O. neprijateljskim namišljajem, te da je kubura nabita bila, jer

Digitized by Google

iz kazivanja svjedoka proizlazi, da je hitac iza Luke O. udario u plot i oderao jedan kolac.

Pri svem tom nije dokazano, da je obtuženik izpalio svoju kuburu na Luku O. da ga ubije, dapače je nakana na usmrćenje dvojbena već obzirom na daljinu, iz koje je pucao.

Drugi čin označio je kr. banski stol kao zloč. pokušanoga umorstva jer je nedvojbeno dokazana nakana na usmrćenje, jer čim je obtuženik izpalio kuburu na Luku O., poletio je u kuću u gornji sprat, gdje je morao svoju kuburu ili iznova nabiti ili potražiti si drugu jur nabijenu kuburu, da puca na Miloša O. — taj je dakle čin izveden na svaki način zrelijim razmišljanjem i namišljenom pripravom a osim toga izpalio je drugi hitac na Miloša O. iz neposredne blizine.

Glede Miloša O. potvrdio je kr. banski stol prvu osudu, a nije uvažena njegova obrana glede neubrojivosti čina, kao da je, po Luki O. u lievo rame pogodjen, bio u takovoj smetnji, da nije zanao što radi — te je ova okolnost kao uzrujanost uzeta u obzir kod odmjerenja kazni. —

Što se pako tiče odmjerenja kazni po II. stavci § 142 k. z. to je i kr. banski stol bio nazora, da se imade kazan po I. stavci odmjeriti, jer kazneni zakon nedefinira nigdje pojam „bližnjega roda", pa stoga je preporno, što se ima razumievati pod bližnjom rodbinom u smislu § 142 k. z.

U prijašnjoj praksi bijaše ponajviše prihvaćen nazor i to temeljem riešitba vrhovnih sudišta — da se pri tumačenju § 142 k. z., imadu u obzir uzeti analogne ustanove § 137 k. z. Kr. banski stol drži, da ovakovo tumačenje neodgovara naravskom smislu pojma „bliži rod" — te da je novija praksa, koja rabi veću kaznenu stavku § 142 k. z. i za ubojstvo, počinjeno na bratu ili na sestri — posve opravdana.

Nu s druge strane je još sveudilj dvojbeno, da li se kao bližja rodbina u smislu § 142 k. z. smatrati imadu svi rodjaci, nabrojeni u § 216 k. z., jer bi zakon, kada bi to namjeravao, ili to izrikom bio ustanovio, ili bi barem citirao § 216 k. z. u § 142 k. z. na isti način, kao što je učinjeno na pr. u § 61 k. z., i kao što se obično čini, ako se radi o tom, da se osobito znamenovanje, dano stanovitomu izrazu, skopčati ima s ovim izrazom i na drugom mjestu zakona.

Riešitbom svojom od 29. rujna 1883 br. 1407. odputio je kr. stol sedmorice po § 310 k. p. izvanredni priziv Jovana O. glede zloč. pokušane tež. tjel. ozlede na štetu Luke O., a isto tako izvanredni priziv Miloša O. radi zloč. ubojstva na štetu njegova strica Todora O., pošto nepredleže uvjeti zak. Što se pako tiče priziva obtuženog Jovana O. glede onoga diela drugosudne osude, u kojem se proglašuje krivim zloč.

Digitized by Google

pokušanoga umorstva na štetu suobtuženog Miloša O., valja uvažiti, da se nakana na usmrćenje nemože izvoditi iz čina samog ili iz okolnostih pratećih čin, jer je čin izveden na prečac i jer smrt čovjeka neproizlazi iz čina takova neobhodno, te po naravskom tečaju stvarih (§ 268 k. p.).

Usuprot pako leži neprijateljski namišljaj, kako to ište propis § 152 k. z. u činu samom, pa dočim je na temelju nalaza lječničkih vještaka, te po suglasnom mnenju istih pravno ustanovljeno, da je ozleda nanešena Milošu O. već i po naravi svojoj težka, te da je usljed nje oštećeni tako nastradao tjelesno, da će moći unapred samo prstima i doljnjim laktom gibati i micati, te samo laglje poslove obavljati, dosliedno tomu dakle, da neće moći više unapred izvršivat svoga zvanja ratarskoga (§ 156 c. k. z.) i dočim za kvalifikaciju zloč. težke tjelesne ozlede po § 156 k. z. netreba baš gubitka ruke (§ 156 sl. a. k. z.): valja prizivu Jovana O. u tom pravcu mjesta dati — te istoga zloč. pokušanoga umorstva nekrivim proglasiti, ali ga krivim proglasiti zloč. težke tjelesne ozlede, ozn. u § 152 i 156 sl. c k. z. — pa mu po § 156 k. z. kazan odmjeriti uporabom § 311 k. z. na tri godine težke i pooštrene tamnice.

Nije napokon uvažen priziv kr. drž. odvjetničtva glede onoga diela drugosudne osude, u kojem je ustanovljena kazan za obtuženoga Miloša O. po blažijem izmjeru kazni § 142 k. z., jer akoprem se po II. stavci § 142 k. z. neimaju smatrati bližnjim rodom samo rodbina u liniji uzlaznoj ili silaznoj, kako je to u § 137 k. z. naročito navedeno, već bližja rodbina u širjem smislu, a navlastito ona, o kojoj je spomen u § 216 k. z., što već i od tuda biva nedvojbeno, pošto se prenapomenuta II. stavka § 142 k. z. ima uporaviti pače i proti onim, koji stoje s ubijenim u inom kojem osobitom, a ne upravo rodbinskom obvezanstvu: ipak je priziv kr. drž. odvjetničtva izvanredan, dočim je po prizivnom izvedenju proti prvosudnoj osudi, na koje se pozivlje takodjer u prijavi priziva proti drugosudnoj osudi, upravljen jedino samo proti tomu, što su oba nižja suda ustanovili kazan za Miloša O. po I. stavci § 142 k. z. pa pošto se po slovu a § 1 zak. od 23. srpnja 1871 br. 82 d. z. l. izvanrednim prizivom mogu poslužiti samo obtuženik i osobe napomenute pod sl. c § 300 k. p., valja izvanredni priziv kr. drž. odvjetničtva odputiti, kao nedopustiv. *V.*

Da li konkurencija zločina dioničtva razbojstva i sukrivnja zločina kradje (§ 35 kz.) ili samo zločin dioničtva razbojstva?

U kaznenoj parnici proti Josipu M., Josipu Ma., Nikoli J., Gjoki T. ter Nikoli J. obtužena bijahu prva dvojica kao neposredni počinitelji, a Nikola J. i Gjoka T. kao sukrivci po § 5 kz. zločina razbojstva, ozna-

Digitized by Google

čenoga u § 190 i 194 k. z. ter izvedenoga na štetu Gjure Š., dočim bje Nikola J. tužen radi zločina dioničtva istoga razbojstva, označenog u § 196 k. z.

Kr. sudbeni stol u Z. osudio je prvu dvojicu kao neposredne počinitelje gore navedena razbojstva, Nikolu J. i Gjoku T. pako samo radi zločina dioničtva razbojstva, označenog u § 196 kz., a Nikolu J. sudio sbog zločina dioničtva kradje, označenog u § 186 sl. *a*) k. z.

Državno odvjetničtvo uloži proti onomu dielu ove osude, kojim su Nikola J. i Gjoka T. samo radi zločina dioničtva razbojstva sudjeni, žaobu ništovnu na temelju § 277 točka 10 i točka 9 sl. *a)* k. p. ter tražio, da se osuda preinači odnosno popuni tako, da se pomenuta dvojica obtuženika osim zločina dioničtva razbojstva proglase još sukrivci zločina kradje (§§ 5, 171 i 174 II. *b)* kz.), obrazloživ to ovako:

Presudni sud uze za ustanovljeno sliedeće: Nikola J. i Gjoko T. priznali su prigodom prvoga njihova preslušavanja, da su djelo dogovorno izveli; tu okolnost potvrdjuje i suokrivljeni Josip Ma. Nadalje tvrdi i svjedokinja Marija V., da su sva 4 obtuženika s oštećenikom Gjurom Š. zajedno iz krčme na polje izašli, čime da je oprovrgnuta lažna obrana osudjenika, da su po sata docnije, čuvši odlaziti vršovačku ladju, poslje oštećenika na polje izašli; da su se osudjenici Josip M., Josip Ma., Nikola P. i Gjoko T. dogovorili u krčmi, kako će oštećenika okrasti, dapače da je Gjoko T. kazao, da će oštećeniku na fini način novce izvući, a da se nisu dogovorili, kako će oštećeniku novce oteti; da su sva četvorica dogovorno pošla da kradu, vidiv prije u oštećenika 15 for., koju svotu odlučiše ukrasti, dočim su u istinu toliku svotu Josip M. i Josip Ma. oštećeniku silom oteli, i pri čem su Nikola T. i Gjoko T. stražu stražili, dok se kradja obavi; da su potonji prema dogovoru namjeravali krasti, pa da nemogu biti odgovorni za to, što su Josip M. i Josip Ma. dolo repentino ipak razbojstvo na oštećeniku izveli; nadalje da su Nikola T. i Gjoko T. znajuć, da je kod M. i Ma. nalazeći se novac razbojničkim načinom do njih došao, jedan dio istog primili.

Ove tako ustanovljene činjenice tvore za Nikolu T. i Gjoku T. ne samo dioničtvo zločina razbojstva, već i sukrivnju zločina kradje (§§ 5, 171, 174 II. *b)* kz.). Pošto ih pako presudni sud nije i radi te sukrivnje sudio, povriedio je kazneni zakon, dočim je gore spomenuutu činjenicu straženja kod izvadjanja zločina kradje prema njihovu predhodnu dogovoru, pustio nekažnjenom (§ 277 t 9 sl. *a)* kz.), odnosno u koliko je taj čin s pomenutim dioničtvom zločina razbojstva (§ 196 kz.) ujedno ubrojen, a ne kao poseban delikt smatran, uporavljen je krivo kazneni zakon na to djelo (§ 277 točka 10 kp.).

Digitized by Google

Kr. stol sedmoric odbio je žaobu ništovnu državnog odvjetničtva po § 282 kp. i to sa sliedećih načelnih r a z l o g a;

Pravni liek proti osudi prvoga suda poprimilo je samo kr. državno odvjetničtvo, koje nastoji ništovnu žalbu svoju, oslonjenu na ništovnom razlogu § 277 t. 10 kp. glede obsudjenika Nikole T. i Gjoke T. izvesti onamo, da ih je trebalo krivimi proglasiti ne samo zločinstva dioničtva razbojstva po § 196 kp. već i zločinstva sukrivnje kradnje po § 5, 171, 174 II. *b*) kaz. zak., dočim su se oni po podatcih dokaznoga postupka dogovorili bili sa suobsudjenici Josipom M. i Josipom Ma. da sudjeluju u kradnji, ali pošto su prije spomenuti suobsudjenicii preko dogovora silovitim načinom oteli oštećenomu Gjuri Š. novac (15 for.) te si pribavio svaki 2 for. znajuć, da je taj novac otet, — po čem da se u tom činu stiču dva zločinstva, te se po tom kazan imala povisiti.

No ovaj ništovni razlog u nazočnom slučaju nije opravdan, jer u zločinstvu dioničtva razbojstva, kojega su Nikola T. i Gjoko T. po prvom sudu krivimi pronadjeni, sadržavaju se i kriterija zločinstva kradnje, kvalificirane po § 5, 171, 174 kaz. zak., dočim kod razbojstva kao i kod kradnje namjera je naperena na protuzakonito prisvojenje tudje stvari, pa buduć je nazločinstvo dioničtva razbojstva u § 196 kaz. zak. strožija kazan ustanovljena, nego što je za zločinstvo kradnje, označeno po § 171 i 174 II. *b)* kaz. zak. u § 178 (4. stavka) naredjena, ima se rečeni predhodni sporazumak glede obsudjenih Nikole T. i Gjdke T. samo smatrati kao čin dielomični i početak njihova kaznjiva djelovanja, koje se je sa preuzećem novca svršilo, o kojem su znali, da je otet. Dr. *Stj. P.*

KNJIŽEVNOST.

Popis žiteljstva i stoke od 31. prosinca 1880 u Hvratskoj i Slavoniji. — Priredio Milovan Z o r i č i ć pristav i upravitelj statističkoga ureda, a izdao statistički ured kr. hrv. slav. dalm. zemaljske vlade. — Publikacija XII.

Velikom nestrpljivošću očekivali smo konačne rezultate o posljednjem popisu žiteljstva, jer smo se uvjerili, da je svakomu zapinjala radnja tkogod je na polju znanosti ili praktične uprave htio ozbiljno razpravljati budi o kojem pitanju, koje se tiče životnih odnošaja našega naroda. Danas nam je s ove strane ne samo odlanulo, već se je srce svakoga rodoljuba živo razveselilo, kad je gornja omašna knjiga svjetlo ugledala. U njoj predočuje nam pisac „u glavnih svota za cielu zemlju al i dosta daleko sižućim geografskim detaljem glavni pregled podataka, koji su posljednjim popisom sabrani i iz popisne gradje izradjeni. U

Digitized by Google

njoj sabrani su plodovi statističke operacije kod koje je sudjelovalo više tisuća rukuh i naporne i postojane radnje statističkoga ureda od malo ne pune dvie godine.“ Ovimi riečmi označuje pisac obseg ovoga djela, koje i njemu i cieloj zemlji na čast služi.

Čitavo djelo razdieljeno u dvie pole; u jednoj, koja obsiže obseg od 33 štampana arka, nalazi se brojevni materijal o raznih svojstvih žiteljstva, što ih je popis izvidio, te podatci o kućah, kućanstvih i o stoci dočim je u drugoj poli, ili u uvodu kako ga nazivlje g. pisac, opisan cieli postupak, kojim je popis pripravljen, organiziran i izveden, te zatim razložen i ocienjen dio tabelarni.

Tko zna koli je mučan i zapleten posao popis žiteljstva; tko je vidio koliko tu treba priprema, koliko poduke i upute, koliko bistra shvaćanja i poznavanja narodnih odnošaja, a koliko opet strpljivosti, uztrajnosti i marljivosti, taj se mora čuditi, da je sav taj posao kod nas mogao obaviti jedan čovjek, kojemu je doduše na dispoziciju bilo malo, ne 50 radnika, nu koji nisu bili drugo već mekanična radna snaga, koja je radila po osnovi i po naputku te pod upravom i kontrolom samo jednoga čovjeka. Drugdje je sav taj posao razdieljen na više strukovnih odjela, svaki od njih bavi se jednom strukom, a svakomu od njih pridieljen je i dostatan broj računarskih sila, kojimi je zadatak, da po dobivenoj osnovi sračunavaju različite prosjeke, postotke i omjere, kojih je broj upravo neprikidan, a kod nas sve to leži na ledjih jednoga, koji ima ipak samo jednu glavu i dvie ruke.

Tko nije sam zavirio u tu radnju, taj si nemože predstaviti njezina obsega; a tko se nije na vlastite oči uvjerio, kao podpisani izvjestitelj, da je u hrvatskom statističkom uredu ipak sve to obavio jedan čovjek, taj će ovoj tvrdnji vjerovati tim teže, što radnja Zoričećeva ne samo nezaostaje već pače nadkriljuje slične radnje bečkoga i peštanskoga statističkoga ureda.

Pak jedva što je dovršen tabelarni dio toga omašnoga djela, pristupio je pisac umah drugomu zadatku, on je ocienio i razložio taj silni materijal on je kod toga drugoga posla sam ne samo sastavljao potrebite križaljke, već i sračunavao razne postotke i prosjeke, za koje druggdje piscu na dispoziciju stoje čitavi računarski odsjeci. Nu pisca neide samo svaka hvala za ovaj njegov trud, već mu svaka kritika priznati mora strukovnu vještinu u sastavljanju dotičnih tabela, i podpnni znanstveni karakter cielomu njegovomu statističkomu iztraživanju.

Gospodin pisac nastoji na temelju podataka pronadjenih popisom žiteljstva iztražiti uzroke pojedinim pojavom, on upozoruje čitatelje na povoljne pojave koje u narodu odkriva popisni materijal; ali kao nepristran motrilac, kojemu je stalo do istine, predočuje on i sve one mane, u narodu našem, s kojimi ga upoznaje popis. A da sve to pisac uz-

Digitized by Google

mogne temeljitije razabrati posegnuo je on s jedne strane i za iztraživanji, koja nespadaju u popis; navlastito se je poslužio s podatci o mieni žiteljstva, bez kojih mu inače nebi bilo možno razložiti mnoge pojave, imenito prirast žiteljstva; dočim je s druge strane u kombinaciju uzeo i mnoge druge pojave, te nastojao dokazati njihovu medjusobnu svezu.

Da gospodin pisac nije mogao izcrpiti svega materijala, koji mu na dispoziciju stoji, netreba nam spominjati, to priznaje u predgovoru i on sam; zato niti je bilo dovoljno vremena niti prostora; nu svojom radnjom utro je pisac put svakomu, tko se bude htio baviti dalnjim iztraživanjem, navlastito tko bude u tom predmetu htio još dublje zaroniti u pojedine prediele domovine. To će se moći potanko učiniti onda, kada svjetlo ugledaju popisne publikacije za pojedine županije i pojedina okružja, jer će tada svakomu na razpolaganje stajati podatci ne samo za podžupanije i kotare, nego pače i za pojedine obćine i pojedina mjesta; u tom pogledu već su izašla dva svezka, jedan za županiju sriemsku a drugi za okružje petrovadinsko.

Ovu namisao g. pisca osobito nam je pohvaliti već zato, jer će se popisni materijal moći rabiti za daljnje prispodobe i onda, ako se danas sutra izvede novo političko preustrojstvo zemlje, o kojem se toliko u novije doba snuje i kuje.

U tom materijalu naći će znanost temelj dalnjemu iztraživanju, u njem će navlastito uprava crpiti bogato vrelo za poznavanje odnošaja onoga naroda, za koji joj raditi i poslovati valja. Kad bi si samo htieli naši upravni krugovi, počam od najvišjih pak do najnižjih, dobro zapamtiti obće poznatu Ciceronovu izreku: „ad rempublicam bene administrandam caput est nosse rempublicam“, tada bi mogli biti uvjereni, da će neumoran trud upravitelja našega statističkoga ureda, a napose njegova upitna radnja biti od velike praktične koristi.

Da spomenemo samo primjerice nieke upravne zadatke, u pogledu kojih će uprava u Zoričećevoj radnji naći dostatne ponukc i temeljita uporišta. Tako će se pitanje o kolonizaciji morati čim prije staviti na dnevni red, jer se posljedice prenapučenosti u nas tim jače osiećaju, budući se narod malo ne izključivo bavi poljodeljstvom. Pak dok se u u jednom predielu domovine znatno osiećaju ove posljedice, opažaju se s druge strane nepovoljni posljedci u predielih onih, gdje je žiteljstvo odviše riedko nastanjeno: Nisu to posljedice nepovoljne samo s gledišta narodno-gospodarstvenoga, već napose obzirom na to, što se opaža, da upravo u priedelih slabo napučenih žiteljstvo neraste, već da je relativni broj naroda ili ostao isti, ili kao što je bilo u većem dielu tih krajeva, da se je on snizio. Uprava morati će čim prije posvetiti svu pomnju nastojanju, kako da se nenapučeni dielovi zemlje koloniziraju, a prenapučeni ili da se razsele ili da se narodu pruže nova vriela pri-

Digitized by Google

vrede. Nu rješitba ovoga pitanja nije tako lahka kako se na prvi mah čini, jer treba ponajprije točno ustanoviti gdje se pojavljuju pojavi prenapučenosti, a zatim u koje krajeve treba da se najprije navrne naseljivanje žiteljstva. Na ova i na slična pitanja naći će se odgovor u podatcih što vam ih pružaju rezultati posljednjega popisa.

A što da reknemo u zadatku uprave pogledom na duševnu naobrazbu naroda? Temeljito je razložio g. pisac rezultate dosadanjega nastojanja uprave u tom pogledu, na koliko se rezultati toga nastojanja opažaju kod pismenosti žiteljstva. On je u svojoj razložbi punim pravom naglasio, da će podatci o pismenosti žiteljstva biti od znatne praktične vriednosti tada, uzme li se riešavati pitanje, kojim pravcem u pogledu pučke naobrazbe u buduće udariti valja i u što treba u tom pogledu najprije uprieti sve sile.

Neima dvojbe, da je u pogledu pučke naobrazbe za posljednjih 11 godina, od g. 1869—1880 mnogo učinjeno u Hrvatskoj, nu kraj svega toga nisu uspjesi pučke naobrazbe takovi, da bi nas oni mogli razveseliti. Koncem godine 1880 nebijaše bo pismenih niti jedna trećina žiteljstva, jer preko dvie trećine — 1,484.909 žitelja — ili nije nikada poznavalo slova, ili su zaboravili ono, što su nekoč bili naučili.

Dvie su napose okolnosti, koje će se razabrati iz rezultata o pismenosti žiteljstva, koje treba da budu čvrstim uporištem onih, kojim je zadatak brinuti se oko pučke naobrazbe naroda. Ponajprije se razabire iz tih podataka, da nije dovoljno dizati samo broj pučkih učiona, već da treba i druge prigledbe za pučku naobrazbu; jer akoprem se je u krajiškom području dizao razmjerno znatan broj učiona, ipak nije krajiško žiteljstvo u pučkoj naobrazbi napredovalo, a bivša provincijalna Hrvatska ne samo da ga je dostigla već uprav nadkrilila. Zatim se opaža iz tih podataka, da se naobrazbi ženskoga spola ima obratiti što veća pozornost, jer samo $18{\cdot}^{45}$ postotka ženskih znade čitati i pisati, dočim kod mužkaraca taj postotak iznosi $31{\cdot}^{51}$.

Podatci o pismenosti žiteljstva u kombinaciji s vjeroizpovjesti služiti će napokon za podlogu, da li je napredak pučke naobrazbe bolji u školah konfesionalnih ili općih pučkih učionah. Po rezultatih posljednjega popisa čini se bez sumnje, da će odluka o tom pitanju izpasti u prilog ovih posljednjih, jer se opaža veći stepen elementarne naobrazbe kod rimo-katolika nego li napose kod pravoslavnih.

Da nenabrajamo svih onih probitaka, koji će doći u prilog našoj upravi usljed rezultata popisa, do kojih je došao pisac svojim iztraživanjem, spominjemo još naročito ono poglavje, u kojem se razpravlja žiteljstvo po zvanju i zanimanju i navode glavne privrede zvanja i zanimanja. Gospodin pisac uložio je sav svoj trud, da odnosne podatke što svjestnije i temeljitije izcrpi, a u koliko mu uz sve nastojanje njegov

Digitized by Google

trud, imenito glede obrta, nije urodio željnim plodom, nije krivnje na njem, već u nedostatcih samoga popisa. Ovi nedostatci izpraviti će se medjutim najnovijim popisom obrta, na kojem se upravo sada živo posluje. Nu s druge strane zanimivo i poučno je iztraživanje Zoričićevo, jer nam u pogledu zanimanja žiteljstva nepredočuje samo priznatu istinu kako se najveći dio našega naroda bavi poljodeljstvom i inimi zvanji, koji su u tiesnoj svezi s poljodeljstvom, već nas ujedno upućuje o drugoj važnoj okolnosti, naime o tom, kako je velika premoć poljodeljstvu u našem narodno gospodarstvenom životu, te kako još za sada za njim zaostaju sve ostale grane privrede.

O samom poljodjeljstvu živi u Hrvatskoj po računu Zoričićevu u svemu oko devet desetina cieloga žiteljstva, a jedva tri do četiri postotka o industriji. Ovo je nerazmjerje u istinu ogromno; štetne njegove posljedice tim se više osiećaju, čim se žiteljstvo brojem više množi a poljodjeljstvo nenapreduje jednakim korakom, čim se razvrgnućem zadruga posjed više eiepa, čim su češće nerodice, pošasti na stoki i druge nevolje i čim tereti, što ih narod mora snositi, postupice rastu.

Obrtno žiteljstvo kod nas raste veoma sporo, te je napredak kod obrta i trgovine u jednom deceniju veoma malen; on ni iz daleka neodgovara našim potrebam. Ovaj slab napredak osobito se težko osjeća, odkada je u nas počelo nestajati zadružnoga života a zemljište se počelo usljed toga ciepati u razmjerno tako malene dielove, da je prihod poljodjeljstva jedva kadar uzdržavati pojedinu obitelj. Osobito pako nepovoljnim načinom djeluje na sav gospodarstveni život okolnost ona, što su u velikom dielu naroda zadružni odnošaji faktično razriešeni, ali dioba zadruga još nije zakonom provedena. Velike nesgode, koje od tuda po narod postaju, obće su poznate, te bi imala biti briga uprave, da si na temelju rezultata posljednjega popisa predoči u cielosti velik broj tih tajno razdieljenih zadruga. Baš zato osobito je zanimivo i poučno Zoričićevo razlaganje, iz kojega vadimo samo nieke podatke, da time na ovaj predmet upozorimo one, kojih se ciela stvar najviše tiče.

Od 850.887 žitelja mužkih i ženskih, koji su se kod nas ukupno bavili poljodjeljstvom, bilo je zadrugara 531.069 ili 62·41 % cieloga broja. Nu od ovoga broja odpada preko polovine na članove tajno razdieljenih zadruga t. j. 274.021 duša.

Ovi potonji pravno se doduše još uvjek smatraju za zadrugare i podpadaju pod ustanove zadružnoga zakona, ali s narodno-gospodarstvenoga i sa socijalnoga gledišta oni se približuju nezadružnomu seljačkomu posjedu; zadružne zajednice je kod njih faktično već nestalo. Ove tajne diobe znatno su otegotile krizu koja je u narodu našem nastala razvrgavanjem zadruga, one su u našem narodno-gospodarstvenom životu

Digitized by Google

stvorile provizorij, u kojem je seljački posjed izgubio sve prednosti zadružnoga gospodarstva, bez da je stekao glavnih uvjeta svomu uspjevanju, potrebite sigurnosti i slobode.

Da se je uz raztvaranje postojećih zadruga počeo u nas širiti stališ obrtni, nebi se ni iz daleka tako osjetile posljedice zadružnih dioba, a krizu time nastalu mogli bi bili tim laglje pregorjeti, što bi mjesto ratarske privrede u narodu nastala druga vrst gospodarstvenoga razvoja. Nu kako nas upućuje pisac u svojoj razložbi, ta se nada nije izpunila, jer su kod posljednjega popisa žiteljstva u Hrvatskoj postojale samo 193 vrsti obrta, dok u drugih zemljah, koje su od naše domovine manje žiteljstvom, imade na tisuće raznih obrtnih grana. Već ovaj malen broj sam po sebi pokazuje, kako je kod nas slabo razvijena obrtna djelatnost, a ova slika postaje još tamnijom, kad se dozna, da je kod dvio trećine raznih obrta radilo tako malo ljudi, da se tim obrtom gubi svaka važnost u privrednom životu naroda. Od spomenutih najme vrstih obrta zabavlja njih 103 do 25 ljudih, 16 od 26—50 ljudih, 19 od 51—100 ljudih, 29 od 101 do 500 ljudih, 6 od 501 do 1000 ljudih, a samo njih 20 preko 1000 ljudih.

Obrtni podhvati nisu nigdje u monarkiji od tako malenoga obsega kao što u Hrvatskej, a velika industrija počela se je u nas istom donekle stvarati.

To isto valja i o trgovini, koja se skoro sva steže na malene trgovačke podhvate, kojimi je zadatkom namirivati samo svagdanje potrebe žiteljstva.

U Zoričićevoj radnji neće medjutim samo prigledba narodno-gospodarstvena naći dovoljno ponuke i valjane podloge za svoj rad, već će i prigledba zdravstva naći dostatna temelja za svoje poslovanje. Upućujemo samo na podatke o sliepih, gluhoniemh, umobolnih i slaboumnih. Navlastito nam je upozoriti mjerodavne krugove na onu žalostnu istinu, da je broj sliepih u Hrvatskoj vanredno velik, te da Hrvatska relativnim brojem sliepaca nadkriljuje i one zemlje, koje se inače ističu velikom kvotom. K njim se pridružuje znatan broj gluhoniemih, u pogledu kojih pisac na temelju iztraženih podataka dokazuje, kako se je dosada kod nas malo učinilo, da se ovomu dielu žiteljstva namakne prilika, steći si bar neku naobraženost. Broj ovih posliednjih iznosi po popisu od god. 1880 ukupno 2325 ljudih, dočim sliepci broje svega skupa svotu od 2668. Ovih nesretnika ima dakle zajedno još više, nego li bolnih duhom, jer je ovih svih zajedno popisano 3260. „Kraj tolika broja“ ovako zaključuje pisac razmatranje ovoga poglavja — „nemogu više doticati ni njega i briga obitelji, ni dobrotvornost pojedinaca. Država treba da i nje uzme pod svoju zaštitu, da stvara uredbe, kako će jim se davati prilika liečenju, uzgoju i naobrazbi. Što se je propustilo, dok se nije znalo, ko-

Digitized by Google

liko se u nas već razširiše sliepoća i gluheniemost, valja da se što prije nadomjesti. Pa ako odmah i nebude sredstva, da se po primjeru drugih zemalja podignu posebni zavodi za sliepe i gluhonieme, moći će se ona možda postupice namiriti. Dotle dati će se i manjim troškom razviti djelatnost šmjerajuća na boljak tih nesretnika."

Ovi primjeri dostatnim su dokazom o važnosti i potrebi Zoričićeve nam radnje, oni neka budu jasnim znakom, da nebi smielo biti člana hrvatskoga zakonotvornoga tiela, ni činovnika ni u obće nikoga, tko se zanima našimi javnimi odnošaji, tko nebi proučio rezultate, do kojih je došao na temelju popisne gradje gosp. Zoričić. U toj razpravi naći će obilno vrelo za svoju nauku i za svoje razmatranje svatko, tko kani budi govoriti budi pisati o naših javnih odnošajih.

U svojoj razpravi razpravlja pisac, nakon što je ponajprije obsežno razložio organizaciju i provedbu popisa, sliedeće točke:

1. Broj žiteljstva kraljevina Hrvatske i Slavonije po popisu g. 1880. Prirast žiteljstva po cieloj zemlji i pojedinih joj dielovih po rezultatih popisa g. 1880, 1869 i 1857, i po statistici miene žiteljstva. Gustoća žiteljstva (relativno žiteljstvo).

2. Žiteljstvo po spolu. Glavni rezultati. Razmjerje u pojedinih dielovih zemlje i kod vjeroizpovjesti rimo-katoličke i grčko-iztočne.

3. Doba žiteljstva. Ociena izvida dobe. Prosječna doba žiteljstva. Razmjerje meju producenti i konsumenti. Kombinacija dobe sa materinskim jezikom. Broj staraca preko 70 godine života. Žiteljstvo po 5 i 10 godišnjih dobnih skupina. Doba mužkaraca i ženskinja. Doba žiteljstva ladanjskoga i gradskoga.

4. Žiteljstvo po materinskom jeziku. Geografija narodnosti. Kombinacija materinskoga jezika sa znanjem drugih jezika, vjeroizpovjesti i s dobom.

5. Vjeroizpovjest žiteljstva. Razlike medju resultati izvida vjeroizpovjesti od god. 1857, 1869 i 1880. Razmjerje medju konfesijami u cieloj zemlji i u pojedinih joj dielovih.

6. Izvid pismenih. Razlike medju rezultati popisa g. 1880 i 1869. Pismenost po dobi, vjeroizpovjesti i narodnostih.

7. Žiteljstvo po obiteljskom staležu. Obiteljski stalež i doba.

8. Prisutno gradjansko žiteljstvo po rodnom kraju i zanimanju.

9. Prisutno gradjansko žiteljstvo po zvanju i zanimanju

10. Statistika sliepih, gluhoniemih, umobolnih i slaboumnih.

11. Prebivalište, kuće, kućanstva i stanovi.

12. Popis stoke.

Iz ovoga sadržaja razabrati će čitatelj, obilje gradiva, o kojem razpravlja Zoričićeva radnja. Svako od navedenih pojedinih poglavja tumači veliku množinu brojeva, koji su o pojedinom predmetu navedeni u ta-

Digitized by Google

belarnom dielu; u svakom od tih poglavja nastojao je pisac, da brojevom tabelarnoga diela ulije život, da im dade moć govora. Njegovo nastojanje podpuno je uspjelo, a njegova radnja može se smatrati prvom od te vrsti u našoj literaturi; ona bi odlično mjesto mogla zauzeti u književnosti onih naroda, koji obiluju radnjami ove struke.

Ja sam uvjeren, da bi Zoričićeva radnja, prevedena na njemački, francezki ili talijanski jezik, stekla onu istu hvalu, koju joj svaki nepristran sudac oporeći nesmije. Samo bi bilo željeti, da ova radnja poput drugih sličnih neostane napisanom za neznatan krug ljudih, već da se njom koristi svatko, tko je nakan budi na kojem mjestu govoriti ili pisati, svjetovati ili poslovati o naših odnošajih. Na ovu primjetbu nuka me žalibože izkustvo, što su statističke radnje našega statističkoga ureda, imenito Zoričićeva veoma znamenita knjiga „financijalno gospodarstvo hrv. slav. krajine od g. 1872—1876" ostale neuvažene upravo od onih, koji su bili prvi naročito zvani, da u raznih sgodah ove radnje što izdašnije upotriebe.

Nadam se, da će u buduće bolje biti; a vrloga gospopina pisca da će u njegovom mučnom i težkom radu bodriti ljubav prema narodu, te iskreno priznanje svih, koji znadu cieniti važnost one struke, kojoj je gospodin pisac tolikom ljubavju posvetio svu svoju duševnu i tjelesnu snagu.

Dr. *Fran Vrbanić.*

Pravo bliže rodbine glede odsvoja nekretnina, o staro-jevmenskom i staro-slovenskom pravu. Pravno povjestna razprava. Napisao ju dr F. J. Spevec. Prilog: O juristićkoj naravi zadruge. U Zagrebu. Tiskom dioničke tiskare 1883. Ciena 1 for. 50 nvč. — Obie ove razprave, od kojih prva ima 167 strana. a druga 27, poznate su našim štiocem, jer su štampane u ovom časopisu prošle godine, te odavlje u posebnu knjigu preštampane. Dodajemo samo, da je ona prva, naime Pravo blize robine itd. razprava habilitacionalna, na temelju iste predložio je prof. sbor pravo- i državoslovnoga fakulteta našega sveučilišta g. dra. G. Spevca za docenta za pravne povjesti; ta je razprava u prof. sboru vrlo povoljno ocienjena.

— Mjenbeni zakon, tumač zakonskomu članku XXVII: 1876 zajedničkoga hrvatsko-ug. sabora, osobitim obzirom na njemački mjenbeui red i mjenbeno pravo ostalih evropejskih naroda. Napisao prof. dr. Fran Vrbanić. — Na drugoj strani ovoga broja priobćujemo poziv na predplatu dioničke tiskare, koja je odlučila izdati ovo djelo. Mi se nadamo pouzdano, da će onaj poziv naći svestranoga odziva, i da se neće dogoditi, da bi dionička tiskara morala odustati od svoje nakane, da izdade ovo djelo. G. pisac predaje mjenbeno pravo na hrvatskom sveučilištu; od kako sveučilište, o njega

Digitized by Google

ima nekoliko mjenbeno-pravnih razprava, štampanih u Mjesečniku prijašnjih godina, koje su probudile obćenitu pozornost. Ovo djelo bit će, sudeć po obrazu a i po sadržaiu, koji je nam donekle poznat, upravo na čast hrvatskoj prav. knjizevnosti i od velike koristi pravniku i trgovcu; pak zato upravo očekujemo, da će se obilno poduprieti izdavanje ovoga djela.

Predavanje novih gruntovnih uložaka kr. kotarskim sudovom.

III. popis poreznih obćina, za koje su sastavljeni gruntovni uložci predani na rukovodjenje nadležnim kotarskim sudovom.

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne obćine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započima	ističe
					dana	
1	Karlovac	1	Ribnik	1. srpnja 1883	1. srpnja 1883	31. prosinca 1883
		2	Bubnjarci			
		3	Griče			
		4	Martinski vrh			
		5	Mrzljaki			
		6	Rosopajnik			
		7	Sračak			
		8	Pravutnia			
		9	Lipnik			
		10	Zakanje			
		11	Jurovo			
2	Gjurgjevac	1	Novigrad			
		2	Miholjanec			
		3	Plavšinac			
		4	Hampovica			
		5	Glogovec			
		6	Javorovec			
		7	Delovi			
3	Koreniea	1	Petrovoselo			
		2	Zavalje			
		3	Kruge			
		4	Nebluje			
		5	Melinovac			
		6	Skočaj			
		7	Baljevac			

Digitized by Google

VIESTNIK.

Presv. g. Dane Stanković, viećnik kr. stola sedmorice, imenovan je previš. riešenjem od 20. veljače predstojnikom kr. vladnoga odjela za nutarnje poslove; a velem. g. Vjekoslav Klein, savjetnik, upraviteljem kr. vladnoga odjela za pravosudje.

(Glavna skupština pravničkoga družtva) bijaše, kako je već u 1. broju o. g. javljeno, 30. siečnja u sveučilištnoj sgradi. Sakupilo se nješto preko 20 članova, medju kojimi vidili smo i presv. g. dra. Pavla Muhića. Skupštinu otvori predsjednik g. dr. M. Derenčin, na što je tajnik družtveni g. prof. dr. J. Pliverić pročitao najprije izvješće o djelovanju družtva tečajem god. 1883, iz kojega se vidi, da se je družtvo mnogo trudilo imenito oko toga, da potakne živahnije kretanje u području pravničke književnosti. Članova je novih družtvo dobilo preko 50, koliko ne već davno, ali ih je zato i mnogo izgubilo — smrću, još ni jedne godine, što obstoji prav. družtvo u Zagrebu, nije tako smrt ljuto kosila u pravničkom stališu, kao god. 1883. — Povoljno je bilo stanje blagajne god. 1883, imenito liepo su se umnožili dohodci tim, što su se, usljed naredbe kr. vlad. odjela za pravosudje, predplatile sve sudbene oblasti u kralj. Hrvatskoj i Slavoniji na Mjesečnik, premda su usljed toga porasli i troškovi družtveni. Blagajnikovo izvješće ističe znamenitom svotom dužni neuplaćeni prinos prijašnjih godina, a imenito znatne zaostatke od g. 1883. — To je na žalost stara pjesma žalostnika nekih te nekih naših družtva, da članovi neplaćaju točno prinosa. Za proučenje računa blagajničkih za god. 1883 izabran je odbor revizionalni, sastojeći od gg. Julija pl. Halpera i I. Kuglera, koji će o svom radu podnieti izviešće budućoj glavnoj skupštini. — Odobren je po odboru izradjeni proračun za god. 1884, a poslje predloži predsjednik na ime upravnoga odbora, da glavna skupština imenuje začastnim članom družtva presv. gosp. Franju Šmida, umirovljenoga predsjed. kr. sudb. stola zagreb., i prvoga predsjednika pravničkoga družtva, koji je kroz sedam godina zvanje predsjednika družtvenoga neumorno i požrtvovno obnašao, zatim dr. Bl. Lorkovića, koji je kroz osam godina neprekidno obavljao poslove tajničke i k tomu uredjivao i još sada uredjuje družtveni časopis „Mjesečnik". Skupština prihvati jednoglasno i uz srdačni živio taj predlog.

Napokon preduzet je izbor predsjednika upravnoga odbora za god. 1884 te bijahu izabrani opet isti odbornici i k tomu mjesto g. Urbania, koji je otišao iz Zagreba, g. Vladko Mažuranić. Odbor je sada ovako sastavljen: Predsjednik: presv. g. dr. M. Derenčin, odbornici: prof. dr. Brezstyensky, prof. dr. J. Čakanić. viećnik grad. Gjuro Deželić, viećnik kr. banskoga stola K. Hruby, vladni tajnik Stjepan Kranjčić, prof. dr. Bl. Lorković, podžupan Vl. Mažuranić, prof. dr. Jos. Pliverić, vieć. tajnik A. Rušnov, viećnik sudb. stola M. Savić, prof. dr. Fr. Vrbanić, odvjet. A. Zoričić.

— *(Novi članovi prav. družtva.)* Za god. 1884 pristupili su pravničkomu družtvu kao članovi sliedeća gg.: Bell Dragutin, sudbeni pristav u Vukovaru; Bjelobrk Mio, prislušnik u Gjurgjevcu; Čepulić Kosta, pristav u Gospiću; Blum Karlo Josip, c. k. pristav u Bihaću; Šrabec Franjo, sudbeni pristav u Gjurgjevcu; Riffer Dragutin, kandid. odvjetnič. u Osieku; dr. Rosinger, odvjet. u Bihaću; Jurić Matija, c. kr. pristav u Bihaću;

Digitized by Google

Kaczorowsky Mio, c. k. prislušnik u Bihaču; dr. Klaić Franjo, odvjetnik u Samoboru; Špigelski Vilim, kot. pristav u Samoboru; Radinić August, prislušnik u Staroj Pazovi; Zagorski Franjo, upravitelj c. kr. okružnoga suda u Dolnjoj Tuzli; Stuhlhofer Drag., pristav u Osieku; Thaller Nikola, tajnik sudb. stola u Vukovaru; Riedl Dragutin, financ. perovodja u Vukovaru; Hajdin N. podžup. perovodja u Delnicah; Josip vitez Troyer ml., odvjet. kand. u Delnicah; Jelačić pl. Oskar, pristav u Djakovu; dr. Krasa Berthold, odvjetnik u Sarajevu: Wahrman Jakov, odvjet. u Sarajevu; dr. Trinajstić Matija, kand. odvjet. u Dignanu (Istra). Josip Fragner prislušnik u Osieku.

— *(Upravni odbor prav. družtva)* izabrao je u sjednici svojoj, držanoj 1. ožujka o. g., za podpredsjednika prof. dra. Al. pl. Bresztyeszkoga, za tajnika i blagajnika prof. Jos. Plivarića, a za urednika Mjesečnika dra. M. Derenčina i dra. Bl. Lorkovića.

— *(Počastni gradjanin).* Pišu nam: Savjetnik okružnoga suda Gustav Breitenfeld, koji se opet natrag vraća na sudačko svoje mjesto u Hrvatsku, izabran je velikim oduševljenjem za počastnoga gradjanina grada Bihača.

— *(Izdavanje znanstvenih djela).* Doznajemo, da je kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu pozvao akademički senat našega sveučilišta, neka izradi osnovu, kako da se izdavaju znanstvene knjige namienjene sveučilištnoj mladeži, a koje bi se izdavale troškom ili barma podporom iz dotacije, koju će imat vlada u tu svrhu.

— *(Kemijski laboratorij),* sagradjen troškom zemlje vrlo liepo i ukusno, otvoren je 16. veljače o. g. svečano predavanjem što ga je za tu prigodu držao g. dr. A. Janeček. prof. kemije na hrv. sveučilištu.

— *(† Fr. Vagjon)* viećnik kr. sudb. stola belovarskoga preminuo je u Zagrebu 19. veljače o. g. u 45. godini života. Lahka mu zemlja.

— *(Namire za Srbiju).* Kr. hrv.-slav.-dalm. ministar priobćio je svojim dopisom od 31. prosinca 1883 br. 2269, kr. zemaljskoj vladi, a ova odpisom od 11. siečnja o. g. br. 310 oblastim sliedeće:

Uslied dopisa glavnoga konsula srbskoga od 15. prosinca 1883 br. 449, čast mi je obavještenja radi podčinjenih oblasti i sudova obznaniti slavnoj kr. zem. vladi, da su kr. srbska ministarstva financija i narodne privrede izdala naredbu glavnoj blagajni i upravi fondova, da shodno ustanovi članka IX. državnoga ugovora sklopljena izmedju austrijsko-ugarske monarkije i Srbije u pogledu postupka u predmetih ostavštinskih (zakonski članak XXXIII. od god. 1882)[1] od sele pri izplaćivanju mirovina osobam stanujućim u inozemstvu, netraži od dotičnika namire legalizovane po ministarstvih, dotično poslanstvu srbskom, već da je dovoljno, ako su dotične namire udostovjerene po sudbenoj oblasti (a ne po javnom kojem bilježniku) mjesta, u kojem dotična osoba stanuje.

— *(Dr. Gustav Kornitzer)* otvorio je odvjetničku pisarnu u Karlovcu.

— *(Imenovanja).* Oto Spitzer, perovodjem kr. vlad. odjela za nutarnje poslove; Dr. Milan Brezinščak, podžup. perovodjom extra statum; Dr. Drag. Benak, do sada kot. sudac, kr. jav. bilježnikom sa sjedištem u Daruvaru; August Sedlanić financ. perevod. vježbenikom; Josip Sudarević bezplatnim perovod. vježbenikom u obsegu kr. zem. vlade. Ladislav Poljak i Kornel Kostić imenovani su privremeni financ. perovodjami; a Marian Didolić prislušnikom u obsegu kr. banskoga stola.

[1] Opazka. Taj zak. čl. vredi samo za Ugarsku. *

Digitized by Google

Družtveni prinos

platiše p. n. gg. vanjski članovi pravničkoga družtva.

Ime i prezime	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884
Obajdin Ivan (neposredno)	—	—	—	—	—	—	6	—
Dimić Stevan „	—	—	—	—	—	—	3	—
Orešković Stejpan „	—	—	—	—	—	—	3	3
Mataković Antun „	—	—	—	—	—	—	—	3
Sakač Bartol „	—	—	—	—	—	—	6	—
Riffer Dragutin „	—	—	—	—	—	—	—	3
Radinić Augusto „	—	—	—	—	—	—	—	2·50
Janeković Antun „	—	—	—	—	—	6	6	—
Galjer Josip „	—	—	—	—	—	—	—	3
Prieko povj. g. Gj. Trešćeca:								
Zagorski Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Napadiewicz Josip	—	—	—	—	—	3	—	—
Trešćec Gjuro	—	—	—	—	—	3	—	—
Prieko povj. g. N. Sigovića								
Maichsner Dragutin	—	—	—	—	—	—	3	—
Padavić Tomislav	—	—	—	—	—	—	3	—
Sigović Nikola	—	—	—	—	—	—	3	—
Prieko povj. g. St. Popovića:								
Klaić dr. Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Špigelski Vilim	—	—	—	—	—	—	—	3
Popović Stevan	—	—	—	—	—	—	—	3
Belošević Gjuro (neposredno)	—	—	—	—	—	—	3	—
Anastasijević M. (po g. Gj. Beloševiću)	—	—	—	—	—	—	3	—
Premuda Petar (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	6
Prieko povj. g. Fr. Brelića;								
Wendler Josip	—	—	—	—	—	—	3	—
Kraljević pl. Tomo	—	—	—	—	—	—	3	—
Kemenović pl. Franjo (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	6
Prieko povj. g. A. Markovca:								
Balling Otokar	—	—	—	—	—	—	3	—
Bogdanov Ivan	—	—	—	—	—	—	3	—
Markovac Andrija	—	—	—	—	—	—	3	—
Mladjenović Josip	—	—	—	—	—	—	3	—
Mataušek Vilim	—	—	—	—	—	—	3	—
Rijaček Vaclav	—	—	—	—	—	—	3	—
Štefanović Josip	—	—	—	—	—	—	3	—
Šmauc Dragutin	—	—	—	—	—	—	3	—
Tomić Ivan	—	—	—	—	—	—	3	—
Vavruška Franjo	—	—	—	—	—	—	3	—
Koprivšek Ivan	—	—	—	—	—	—	3	—
Banjanin Gjuro	—	—	—	—	—	—	3	—
Weber Armin	—	—	—	—	—	—	3	—
Falkner Adolfo	—	—	—	—	—	—	3	—
Kolmanić Ante	—	—	—	—	—	—	3	—
Ivandija dr. Josip	—	—	—	—	—	—	3	—
Babić Nikola	—	—	—	—	—	—	3	—
Farkaš Ljudevit (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	3
Hegedušević dr. Ante „	—	—	—	—	—	—	—	3
Rešetar Ferdo „	—	—	—	—	—	—	—	6
Prieko povj. g. Fr. Schönholza:								
Blašković Skender	—	—	—	—	—	—	6	—
Bubanović Julio	—	—	—	—	—	—	3	—

Digitized by Google

Ime i prezime	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884
Mladenović Trivun	—	—	—	—	—	—	3	—
Mihailović Risto	—	—	—	—	—	—	3	—
Fiorschütz Josip	—	—	—	—	—	—	3	—
Jakšić N. dr.	—	—	—	—	—	—	3	—
Kojć dr. Konst.	—	—	—	—	—	—	3	—
Pečić dr. Aleksander	—	—	—	—	—	—	3	—
Stojšić Kosta	—	—	—	—	-	—	3	—
Rogulić dr. Aleksander	—	—	—	—	—	—	3	—
Kettig Ferdo	—	—	—	—	—	—	3	—
Schönholz vit. Franjo	—	—	—	—	—	—	3	—
Prieko povj. g. T. Velenderića:								
Tušikan dr. Grga	—	—	—	—	—	—	3	—
Miličić Mavro	—	—	—	—	—	—	3	—
Egersdorfer Vilim	—	—	—	—	—	—	3	—
Milić Andrija	—	—	—	—	—	—	3	—
Velenderić Tošo	—	—	—	—	—	—	3	—
Brković Josip	—	—	—	—	—	—	6	—
Prieko povj. g. P. Pavešića:								
Maichsner Dragutin	—	—	—	—	—	—	3	—
Padavić Tomislav	—	—	—	—	—	—	3	3
Gaj Svetoslav	—	—	—	—	—	—	3	—
Sigović Nikola	—	—	—	—	—	—	3	—
Pavešić Pavo	—	—	—	—	—	—	6	—
Prieko povj. g. J. Franića:								
Starčević dr. David	—	—	—	—	—	—	3	3
Peklić Metel	—	—	—	—	—	—	3	3
Ištvanović Vjekoslav	—	—	—	—	—	—	3	—
Franić Josip	—	—	—	—	—	—	3	3
Prieko povj. g. Fr. Schönholza;								
Rogulić Mihajlo	—	—	—	—	—	—	3	—
Petrović Gjuro	—	—	—	—	—	—	3	—
Posavec Franjo	—	—	—	—	—	—	3	—
Prieko povj. g. M. Hadšića:								
Hrvat Mirko	—	—	—	—	—	—	3	3
Šabarić Mato	—	—	—	—	—	—	3	3
Tatomirović Stevan	—	—	—	—	—	—	3	3
Hadžić Milan	—	—	—	—	—	—	3	3
Gjorgjević Stevan (neposredno)	—	—	—	—	—	—	3	—
Albrecht Ivan „	—	—	—	—	—	—	—	6
Neuman dr. Drag. „	—	—	—	—	—	—	—	3
Ružička dr. Ivan „	—	—	—	—	—	—	—	6
Tubić Stjepan „	—	—	—	—	—	—	—	6
Vallo Stjepan „	—	—	—	—	—	—	3	—
Ožegović pl. Martin „	—	—	—	—	—	—	—	6
Wagner Ignjatia „	—	—	—	3	6	6	6	—
Mudrovčić Josip „	—	—	—	—	—	—	6	—
Fragner Josip „	—	—	—	—	—	—	—	2
Prieko povj. g. Fr. Brelića:								
Anger Antun	—	—	—	—	—	—	6	—
Kraljević Tomo	—	—	—	—	—	—	3	—
Brelić Franjo	—	—	—	—	—	—	3	—
Kutnar Franjo	—	—	—	—	—	—	3	—
Lukić Petar	—	—	—	—	—	—	3	—
Petričević Ferdo	—	—	—	—	—	—	3	—
Strauss Gustav	—	—	—	—	—	—	3	—

Ukupno 382 for. 50 nč. a. vr.

Digitized by Google

Poziv na predplatu.

Profesor trgovačkoga i mjenbenoga prava na kr. hrvatskom sveučilištu, gospodin **dr. Fran Vrbanić** izradio je tumač mjenbenomu zakonu, koji je kriepostan u području kraljevine Hrvatske i Slavonije i u obsegu kraljevine Ugarske. Ovaj tumač, u kojem se zakonskim redom razpravljaju ustanove zak. čl. XXVII: 1876 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora, odlučila je podpisana tiskara štampati, te ga izdati pod naslovom:

MJENBENI ZAKON

tumač zakonskomu članku XXVII: 1876 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora, osobitim obzirom na njemački mjenbeni red i mjenbeno pravo ostalih evropskih država.

Ova knjiga, namienjena ne samo obuci slušatelja prava na hrvat. sveučilištu, nego i uporabi trgovaca i pravnika, a napose sudaca i odvjetnika, obsizati će po prilici 40 štampanih araka, te će biti kadra dotičnim krugovom nadomjestiti svaku sličnu priručnu i učevnu knjigu. Njom će se moći uspješno služiti trgovački i pravnički krugovi ne samo kraljevine Hrvatske i Slavonije, već i posestrime Dalmacije, kraljevine Ugarske te Bosne i Hercegovine.

Da se olahkoti nabava ovoga djela, izdavati će ga Dionička štampara u svezcih po deset tiskanih araka.

Podpisana tiskara pozivlje stoga p. n. občinstvo, napose trgovce i pravnike, da se predbroje na ovo djelo, koje će ona započeti izdavati, čim se prijavi dovoljan broj predbrojnika.

Ciena za svaki štampani arak biti će 12 novčića, te će prema tomu prvi svezak stajati 1 for. 20 novč. a. vr.

Gospoda predbrojnici neka se izvole uz točnu naznaku adrese predbrojiti kod podpisane štamparne, koja će im svaki pojedini svezak uz poštarsko pouzeće franko priposlati.

Ako se tečajem mjeseca ožujka prijavi dovoljan broj predbrojnika, razposlati će se prvi svezak najdulje prvom polovinom mjeseca svibnja, stali pako svezci štampati će se tako, da cielo djelo bude moglo svjetlo ugledati najdulje do konca tekuće godine.

Podpisana se tiskara nada, da će se p. n. občinstvo, a napose trgovački i pravnički krugovi ovomu pozivu što mnogobrojnije odazvati, te pripomoći, da ovo djelo što prije svjetlo ugleda.

U Zagrebu, koncem veljače 1884.

Dionička tiskara u Zagrebu.

Digitized by Google

Pozicije subjekta u gruntovnom pravu.

Piše dr. R. V. T.

(Nastavak.)

II. Djelatna sposobnost.

Djelatna sposobnost je sposobnost izvoditi juristične poslove, da radjaju juristički učinak na osnutak, promjenu ili svršetak pravnih odnošaja.

Djelatna sposobnost je svojstvo pravno sposobne osobe činiti pravne poslove, a za pravni posao potrebita je 1) volja poslujućeg, 2) odluka te volje, 3) ostvaranje te odluke. (Unger System § 75). Manjka li kojoj osobi jedna od ovih potrebština, to je takova osoba djelatno nesposobna; ta djelatna nesposobnost može biti dielomična ili podpuna.

A) Podpuno nesposobne su osobe:

1. nerodjeni;[3]
2. djeca (§ 21 o. gr. z.), koja 7. godinu nisu navršila;
3. kojim um posve manjka (§ 21 o. gr. z.);
4. koji doduše imaju razum, ali je tako slab, da nemogu spoznati posljedica svojih čina (§ 21 o. gr. z.);
5. koji se nalaze u časovitom stanju poremećene sviesti (§ 1307 o. gr. z.);
6. juristične osobe.

Osobe, kojim um posve manjka, nemogu sklopiti pravni posao; nemogu pravnimi poslovi steći prava niti se obvezami valjano obvezati; jer tko nije pri pameti, nesposoban je učiniti obećanje ili ga prihvatiti, (§ 875 o. gr. z.), a nemože se ni s protupravna, po njih učinjena djela proti njim izhoditi na njihove nekretnine kakovo pravo, van ako predleže osudom kon-

Digitized by Google

štatirani uslovi § 1310 o. gr. z., ili uvjeti § 1307 o. g. z., kad je naime tko krivnjom svojom stavio se u prolaznu zabunu pameti.

Nerodjeni, djeca i juristične osobe su po sebi djelatno nesposobne, jer im manjka fizička sila za obavljanje prav. posala, te osobe same po sebi nemogu sklopiti pravni posao o pravih na nekretna dobra, a nemogu zatražiti ni ingrosacije takova pravna posla, jer im manjka za to fizička sposobnost.

Ista načela valjaju i za osobe, kojim um manjka, ili kojim je um tako slab, da nemogu predviditi pravnih posljedica, valja naime načelo, da tvrd posao sklopiti nemogu; pak pošto stoje pod osobitom zaštitom zakona (§ 21 o. gr. z.), i pošto u izpravi osobe moraju biti točno naznačene (§ 435 o. gr. z.), nemože tu sudac dozvoliti ingrosiranje takovih prava niti na korist niti na štetu njihovu, kad znade, da su odnosnu izpravu izdale osobe djelatno nesposobne (§ 69 gr. z.), a mora sposobnost i ovlaštenje točno prosuditi (§ 127 gr. z.).

Do ingrosacije može u najredjih slučajevih doći, dodje li, to takova ingrosacija nije tvrda (Exner: Tradition str. 58), učinjena je bo ex injusta causa (Hoffman: die Lehre von Titulus und modus aquirendi itd.); ingrosacija je ništetna, supogodbenikom odnosno zastupnikom pripadaju R. V. i kondikcije.

Za osobe nalazeće se u časovitu stanju poremećene sviesti, nepostoji zakonski nalog, da se na to njihovo svojstvo ureda radi mora paziti, sam pravni posao (causa, titulus) i ista ingrosacija (traditio) obavit će se, osim ako vidi sudac, da su u takovu razpoloženju, u kojem će ih slučaju radi načela legaliteta, valjajućega u javnih knjigah, odbiti. Za obezbjedjenje svojih prava imaju ista gore navedena pravna sredstva, samo što im na volju stoji, hoće li ih upotrebiti ili ne; ako ih neupotrebe, neće konvalidirati pravni posao, nego će samo u fakt. odnošajih pridržati djelotvornost (Unger II. § 91), koja pod uvjeti § 1498 o. gr. z. može zastarom svršiti.

Ne treba ni spomenuti, da sudac nijednu od takovih osoba ni primiti nesmije.

Digitized by Google

Pravna sposobnost čovjeka počima porodom, a svršuje se smrću.

Pravnu sposobnost daje gradj. zakon čovjeku i prije poroda. Po fiziologičkih pravilih postaje život koncepcijom, pa stoga i gradj. zakon u § 22 veli, da i nerodjena djeca imadu pravo na zaštitu, kad se radi o pravu njihovu, ne o pravu trećih osoba. Zakon postavlja predmnjevu, da se svako diete živo rodi; tko protivno tvrdi, mora to dokazati (§ 23 ibd.) — Mrtvo rodjeno diete smatra se kao da nije začeto. Julianus veli: qui in utero sunt, in toto pene jure civili intelliguntur in rerum natura esse (Dig. 1. 5. l. 26.). K tomu valja dodati nazor Paulov (Dig. V. 5. l. 231) cum de ipsius jure quaeritur, aliis autem non prodest, nisi natus.

Gradj. zakon odredjuje, da se za nerodjeno diete ima postaviti kurator (§ 270 o. gr. z.), koji će se starati, da se sačuvaju prava nerodjena djeteta (§ 274 o. gr. z.).

Gradjanski zakon govori o nerodjenih textualno samo u nasljednom pravu (§§ 732, 768, 778 o. gr. z.), nu sudbena praksa pokazuje primjera i za poslove medju živimi; rješitba vrhovnog bečkog sudišta od 5. kolovoza 1857 br. 7345 (G. U. S. N. 423) veli, da darovna pogodba na korist nerodjenog, kad je perfektna, nemože se na njegovu štetu opozvati niti pogodbami odstraniti.

I nerodjeno diete je dakle sposobno prava stvarna steći upisom u javne knjige. — Ono će po svom kuratoru moći steći vlastničtvo nekretnih dobara, može svoje tražbine osigurati zalogom nekretnih dobara, zemljištne i osobne služnosti steći, ali to sticanje biva dakako samo pod uvjetom, da se diete živo rodi. Nije li diete živo rodjeno, razpada se čin sam po sebi, nasljedstvo pripada onomu, koji bi ga stekao, da odredba za začeta nebijaše učinjena (§ 730 i 735 o. gr. z.), eventualna ingrosirana prava može alienator kondikcionirati sa condictio causa data causa non secuta. Cod h. t. l. 5. Digest 19. 5. l. 5. § 1.

Redovito prestaje djelatna sposobnost čovjeka smrću; taj čas se mora dokazati. Pošto dokaz nebijaše uvjek moguć, to je njemačka sudbena praksa stvorila praesumpciju njeku o progla-

Digitized by Google

šenju mrtvim, a tu je praksu poprimio gradjanski zakon u svom § 24.

Istim se §. normira, da su odsutni ili izgubljeni umrli 1) ako je poslje poroda 80 godina minulo, a mjesto obitavanja već 10 godina nepoznato; 2) ako se bez obzira na vrieme, koje je prošlo od rodjenja njegova, nezna o njem za punih 30 godina; 3) ako je bio u smrtnoj pogibelji, u bitci ranjen ili kod brodoloma, pak se zanj kroz 4 godine nezna.

Postupak o proglašenju smrti povadja se na zahtjev jedne od interesiranih stranaka; odsutnu se postavlja kurator absentis, pak se pozove ediktom, izdanim od suda, izrečenim za cielu godinu, da se sudu prijavi, inače će se proglasiti da je umro (§ 277 o. gr. z.). Na zahtjev kuratora izriče se tada proglašenje smrti, ta izreka po o. g. z. ima konštitutivni značaj, jer se danom smrti smatra onaj dan, kad odluka o proglašenju smrti postane pravomoćnom (§ 278 o. gr. z.), prem bi lekcija § 24 o. gr. z. morala imati posljedicu, da bude odluka proglašenja smrti deklaratorne naravi, prema momentom § 24 cit.

To proglašenje jest praesumtio juris (non de jure), tim nije dokaz časa smrti izključen (§ 278 o. gr. z.), nu ta praesumpcija ima tu najvažniju posljedicu, da do pravomoćnosti odluke o proglašenju smrti sve baštine i sva legata do toga časa odsutnom pripadaju i da je do toga časa subjektom prava; po tom valja u o. gr. z. i praesumpcija života i praesumpcija smrti (Unger Sistem I. § 27).

Austrijsko zakonarstvo nebijaše u tom uvjek posve stalno. Dekret dvorski od 4. studenoga 1846 (br. 1000 s. drž. z.) veli sliedeće: Pošto od baštinika zavisi, hoće li pripalu baštinu prihvatiti, a proti ili bez volje se nikomu baština nesmije narinuti, to se pokazuje nezakonitom praksa, da se za nepoznate i odsutne baštinike postavi kurator, da se ovaj u ime njihovo očituje na nasljedstvo .... nepoznati baštinici zovu se odiktom, ako su tako pozvani, pa ako se u zakonitom vremenu nitko nejavi, postaje haereditas jacens. Cesarskim patentom od 28. lipnja 1850 proglašeni postupak u §§ 76 i 79 propisuje isti postupak.

Digitized by Google

Ces. patentom od 9. kolovoza 1854 u § 131 odredjuje se, da se za odsutnog, u slučaju da se nije pronašao, na zahtjev kuratora absentis izdaje godišnji izrok uz poziv, ako se nejavi sam ili po punomoćniku, da će se na ostavinu očitovati kurator, te š njim razprava voditi i do bud konštatovane, bud naravske smrti bud do smrti civilne, za njega kod suda pričuvati ostavina.

Teorija stojeć na stanovištu starijeg prava (tako Unger i Schäfer) kori taj institut. Praksa se drži jasnih zakonskih ustanova ces. pat. od god. 1854.

Prema tim razvitim načelom moramo produljiti pravnu sposobnost čovjeka i poslije naravske smrti njegove, te ga fingirati subjektom prava; moramo tvrditi, da i poslje naravske smrti može subjekt sticati stvarna prava na nekretnine upisom u javne knjige.

Tako se na temelju § 131 c. p. od 4. rujna 1854 izdaje uručbena izprava za odsutna u ruke kuratora o pripadšoj onomu prvomu ostavini, koju kurator može upisati dati u javne knjige.

Tako može kurator absentis po odsutnom prije sklopljeni ugovor o pravu vlastničtva uknjižiti dati, i tim titulu (ugovoru) dodati način stečenja (intabulaciju) i tako steći pravo vlastničtva (§ 431 te 380 o. gr. z.); kurator može „insulam in flumine natam" kao vlastničtvo kurata uknjižiti dati, ako se nalaze uslovi § 407 o. gr. z.; on može u slučajevih § 409 i 410 o. gr. z. izhoditi vlastničtvo te upis u javne knjige na izpražnjeno korito rieke; on može aluvione i avulsione stečeno vlastničtvo dat uknjižiti na ime kurata (§§ 411 i 412 o. gr. z.).

Kurator absentis može steći prava zaloga za dugove kurata. Kurator može steći pravo služnosti u svakoj formi bujnog modernog života i njemu odgovarajućeg prava za svoga štičenika.

Na nastup nasljedstva dobiva prama izvanparbenom postupniku nalog, na stečenje vlastničtva ili služnosti prema obstojalim ugovorom, kod priraštaja i na osiguranje zalogom vezan je kurator po svom zvanju kao kurator.

Po § 282 o. gr. z. imadu se prava i dužnosti kuratora ravnati po pravih i dužnostih tutora, a ovaj ima biti revan

Digitized by Google

kao pošten pater familias (§ 228 o. gr. z.), tim je obvezan na osiguranje tražbina (§ 236 o. gr. z.). Radi toga po § 119 gr. zak. netreba punomoći zakonitim ili sudbeno postavljenim zastupnikom za podnos molbe, kojom se za stičenika prava stiču.

Djecu, koja 7 godina navršila nisu, osobe slaboumne ili osobe, koje posljedice svojih čina razpoznati nemogu, te jurist. osobe zastupa u svih poslovih uz ostale državne faktore tutor, kurator ili zastupnik njihov, koji za nje ovršuje pravne poslove.

B) Dielomično djelatno nesposobne su osobe, kojim ili manjka I rei intelectus, a to su:

1. dorasla djeca, koja su navršila 7 godinu;
2. malodobnici (§ 21 o. gr. z.);
3. osobe, kod kojih je produljena otčinska vlast (§§ 173 i 270 o. gr. z.); ili im manjkaju II naravski uvjeti za očitovanje volje ili ostvaranje iste.

Dielomično nesposobni mogu steći stvarna prava, jer tim čine „meliorem quidem suam conditionem", sposobni su steći posjed (§ 310 o. gr. z.) i sva stvarna prava na nekretnine; mogu nadalje steći nekretnina, osnivati služnosti u svoju korist, osigurati svoje tražbine stvarnimi pravi, mogu liberatornimi poslovi riešiti se dužnosti (§ 1421 i 1433 o. gr. z.) i obaviti dati ingrosaciju tih posala. Ali nemogu sklopiti oneroznih poslova, nemogu otudjiti ni obteretiti nekretnina.

Pozitivnimi zakoni oduzeta je stanovitim osobam djelatna sposobnost, a to su: 1) zločinci, 2) stečajnici, 3) rasipnici. Glede zločinaca odredjuje u nas § 27 lit. b k. z., da ovi, dok kazna traje, onerosan posao ni posljednju volju sklopiti odnosno sačiniti nemogu, nu posredstvom kuratora (§ 297 o. gr. z.). mogu sticati prava i lukrativno obećanje prihvatiti (§ 868 ogz.).

Na ingrosirana za nj prava mogu se stvarna prava steći bud na temelju prije sklopljenih pravnih posala, bud prisilnimi sredstvi.

Rasipnici nalaze se u položaju ravnom onomu malodobnika.

Osobe djelatno nesposobne stoje pod osobitom zaštitom zakona; to je pravilo izraženo u § 21 o. gr. z., a IV. poglavje istog zakonika daje norme, kako se ta zaštita ima ustanoviti.

Digitized by Google

Ako bi takova osoba na svoju štetu poduzela pravni posao, taj je ništetan, zakoniti zastupnik njezin može takov posao titulo nulitatis pobijati budi tužbom budi prigovorom.

Usljed načela legaliteta, valjajućeg i priznatoga i u našem grunt. pravu, dužan je sudac brižljivo prosudjivati osobnu sposobnost i ovlaštenje stranaka, da li naime mogu razpolagati predmetom, na koji se upis odnosi (§ 127 gr. z.).

Nu sasvim tim činjaše se odviše malenom garancija, koja se nalaže rasudi sudca usljed principa legaliteta.

Pokazalo se je jačim načelo publiciteta, bez kojega bi javna knjiga postala instrumentom privatnim ili se vratila u negda joj namienjeno fiskalno polje. Kao što se s jedne strane neznanjem u upis javne knjige nitko nemože izpričati, tako se opet u dobroj vjeri stečena prava morahu štititi (§ 443 i 1500 o. gr. z.).

Kod pravno nesposobnih imalo se razlagati područje aktiviteta takova subjekta na polju javne knjige, kod djelatno nesposobnih izčezava to polje, oni mogu vazda na svoju korist steći prava, nu austrijsko gradjansko pravo htjede ih svojimi inštitucijami obezbjediti od svake štete kao pasivne subjekte.

Koliko je tek otvoren put eventualnim štetam na polju prava javne knjige, zaštićena štitom publiciteta za osobe pod krinkom „dobre vjere“!

Samom javnosti gruntovne knjige ovlašteni je u pogibelji, da na mjesto neposrednog supogodbenika dodje treća osoba, proti kojoj svoj zahtjev ostvariti nemože, dočim prvobitni supogodbenik nije više materialno u stanju da dadne ma i odštetnu zadovoljštinu.

Kad se je zakonodavstvo stavilo na stanovište osobite kuratele za neke osobe, moralo je i u inštitut javne knjige uvesti upise, koji će toj kuratelskoj dužnosti odgovarati, mora pronaći put, da označi položaj te osobe, da bude svakom poznato, s kim ima posla, da se dobra vjera izključi, a grunt. sudac stavi u absolutan položaj da upozna i uvaži te unose.

Tim se s jedne strane prieči, da se nedaje zaštita pod

Digitized by Google

krinkom dobre vjere, a s druge strane sudac ex officio veže na grunt. unos.

U Mjesečniku (br. 4 ex 1883) iztaknusmo, da je narav takovih unosa konservativno-deklaratorna.

Sva zakonodavstva neznaju za te upise. Saski zakoni smatraju ih suvišnimi, jer, veli komentator Siegman, da javnost zahtjeva ingrosaciju obstojnosti, koje ograničuju ovlaštenja osobe u pogledu dispozicije, a gruntovni red (saski) u § 114 poučava nas, da se takva ograničenja moraju temeljiti na stanovitom pravnom poslu, a ne na manjkajućoj ili stegnutoj pravnoj sposobnosti osobe.

Komentatorom čini se to suvišnim s razloga, što svaki sam mora da pazi s kim pogodbu sklapa.

Nu tim ipak osobe, stojeće pod zaštitom zakona, nisu zaštićene. — To se je osjetilo, kad se je grunt. zakon pruski od 5. svibnja 1872 i zakon istog dana o stečenju vlastničtva na nekretnine u Hanoveranskoj uvadjao, tu su sabor i vlada iste države postavili pravilo, da su ograničenja v l a s t n i k a prema trećim osobam samo tada kriepostna, kad su ingrosirana; kod revizije zakonske osnove god. 1871/72 predloži vlada, da se imaju i mogu ingrosirati samo ograničenja v l a s t n i č t v a, al u motivih je vlada izrekla, da i osobna zakonska ograničenja (malodobnost itd.) mogu se trećim suprotstaviti, kad su u gruntovnici upisana, dočim su proti neposrednu kontrahentu i onako takovi pravni poslovi rescisibilni. — Proti tomu je diglo zastupstvo prigovor m. f, jer da se ide predaleko, kad se zla vjera glede osob. svojstva samo na grunt. unos veže, individualno zla vjera mora da zlu vjeru gruntovnice nadmaši, te se je uzakonila dužnost, da se ingrosira ograničenje prava vlastničtva[1].

Austrijsko je pravosudje uvelo zabilježbe malodobnosti, produljenja tutorske vlasti, skrbstva i stečaja (§ 104 gr. z.).

Austrijska vlada predloži da grunt. oblast, ma kako doznala za koju od navedenih okolnosti, mora iste zabilježiti ureda

[1] Dr. W e d e m e y e r: Das Grundbuchswesen der Provinz Pommern.

Digitized by Google

radi; zakonodavna tjela odustala su od toga ostavljajuć tu zabilježbu na volju strankam.

Malodobnost itd. je predmet zabilježbe prema § 104 gr. z. u interesu osoba malodobnih, u pogledu sklapanja pravnih posala o nekretninah ili hipotekarnih tražbinah. Tom se zabilježbom stavlja malodobnost do obćenita znanja; grunt. red dodaje, da neupis te zabilježbe ne ima nikakovih pravnih posljedica!

Cislajtanski grunt. zakon od 25. srpnja 1871 označuje pravnu posljedicu takve zabilježbe riečmi „mit der Rechtsfolge dass, wer immer in der betreffenden Grundbuchseinlage eine Eintragung erwirkt, sich auf die Unkentniss dieser Verhältnisse nicht berufen kann (§ 20 lit. cit.)", a tim je označena svrha tih zabilježba!

Malodobnike, stojeće pod osobitom zaštitom zakona (§ 21 i 187 o. g. z.), zastupa otac (§ 149 o. gr. z.), ili u pomanjkanju bud nesposobnosti otca tutor ili kurator (§ 187 o. gr. z.)

Otac, tutor ili kurator (§ 149 i 188 o. gr. z.) upravlja imovinom malodobnika, te smije odtudjiti nepokretna dobra samo u nuždi ili kad to išče očevidna korist malodobnika, dozvolom nadtutorstvene oblasti. Ta dozvola mora se zaiskati po § 83 sudovnika kod sudbenog stola osobne podsudnosti.

Usljed zabilježbe malodobnosti mora se kod lustracije grunt. podneska, kod sravnjivanja ugovora sa grunt. stanjem to zabilježenje tako u obzir uzeti, da se samo pod uslovi gore iztaknutimi može ingrosacija prava prenosa vlastničtva postići, inače se mora molba ex primo decreto odbiti.[2] To je posljedica principa materialnog publiciteta javnih knjiga (§§ 443, 468, 527, 928, 1398 o. gr. z.), na koji je sudac ureda radi vezan usljed ingrosacije zabilježbe.

Uzprkos malodobnosti, ako ta u javnih knjigah nije evidentirana, može se proti ml. vlastniku steći vlastničtvo u javne knjige dobrom vjerom u iste (§ 1500 o. gr. z.).

Ista načela valjaju za stečenje svih ostalih stvarnih prava

[2] Vidi: Rušnov ad § 104 gr. z.

Digitized by Google

ili prava, koja su predmetom javnih knjiga, tom razlikom, da nije potrebna dozvola vanredne, nego redovite tutorstvene oblasti.

Gruntovni red od god. 1855 bilježbu o stečaju smatra bilježbom sačinjenom u interesu osoba, koje sklapaju poslove o nekretninah i hipotekarnih tražbinah (§ 104), dočim ju cislajtanski grunt. zakon od god. 1871 preciznije smatra bilježbom „von Beschränkungen der Vermögens-Verwaltung". Stečajnim redom od 15. srpnja 1853 odredjeno je:

Ako u stečajnu masu spadaju nepokretna dobra ili tražbine, koje su upisane u gruntovnice ili uknjižnice, tada ima stečajni sud odrediti, da se u tih knjigah na primjerenom mjestu zabilježi dan otvorena stečaja, a opet dodaje, ako se propusti to zabilježiti, nemože se od tuda izvoditi nikakovo pravo (§ 33 steč. r.).

Cislajtanski stečajni red od 25. prosinca 1868 na čelu spominje, da se otvorenim stečajem oduzimlje prezaduženomu slobodno razpolaganje s imovinom, koja se obraća na namirenje vjerovnika (§ 1 ibidem), a § 88 sadržaje istu odredbu glede neupisa otvorena stečaja kao i steč. red od god. 1853.

Počam od dana otvorena stečaja nesmije prezaduženik ništa odsvojiti od svoje imovine (§ 62 st. r.), za dozvoljene ovrhe i likvidirane uknjižene tražbine mogu vjerovnici zahtievati, da se preduzme ovršna prodaja (§ 129 st. r.). Vidi § 11 st. z. od god. 1868. — Prema tim zakonskim ustanovam mišljaše zakonodavstvo, da je zabilježba o stečaju i suvišna, jer samo uknjižbe i zabilježbe zamoljene prije, nego li se je otvorio stečaj, mogu se i poslje dozvoliti i obaviti prvenstvom od dana kad podnesak stigne nadležnomu sudu, a iza toga dana, da se već izrokom ob otvorenju stečaja i bez ingrosacije u javne knjige dovoljno evidentira „stečaj" i pravne posljedice njegove.

Ako je zabilježen u gruntovnici stečaj, u tom slučaju i kod ujedno stečajne oblasti nemože se proti prezaduženiku usljed pravnih posala steći pravo vlastničtva (§ 62 st. z.), niti pravo založno niti pravo služnosti (§ 66 st. r.); podnešene molbe za stečenje prava stvarnoga proti prezaduženiku imadu se odbiti (§ 127, 129 gr. r.).

Digitized by Google

Ako otvorenje stečaja sudu kojem službeno nije poznato, nemože gruntovna oblast dozvoliti grunt. upise proti prezaduženiku, već mora takove molbe odbiti. — To sliedi iz općenita načela, da je svaki pravni posao, što ga sklapa prezaduženik, ništetan (§ 62 gr. z.) i iz naročite ustanove, da nezabilježba stečajnosti nedopušta, da se odtuda izvodi ikakovo pravo.

Dozvoli li se takav upis, to je ništetan pravni posao, titulus i modus aquirendi je ništetan i stečajna masa ima rei vindikaciju proti stečeniku, spojenu s tužbom po § 148 gr. z. Pravni posao je ništetan, jer je sklopljen osobom, koja ga sklopiti nije mogla.

Eventualna treća osoba, koja je stekla prava za vrieme dok udaljenoj grunt. oblasti nije edikt do znanja došao, može se usprkos edikta braniti dobrom vjerom, nije li za edikt znala, a tim se nalazila u zloj vjeri individualnoj.

Kazasmo, da sudu mora biti službeno poznato otvorenje stečaja i tada se mora molba za kakovu dozvolu uknjižbe stvarnog prava proti prezaduženiku odbiti pod inakom ništetnosti toga akta.

Poznato će biti otvorenje stečaja 1) ako je zabilježba u gruntovnoj knjizi učinjena, ili 2) ako je stečajna i gruntovna oblast isti sud (vidi § 12 — 1 cisl. gr. z. od god. 1868) ili 3), kad je o tom ubavješćen dostavom izroka ili u pogledu inventariziranja realni sud (§ 29 i 41 st. z.).

Do te ubavjesti moraju se dozvoliti sva stvarna prava, uprava stečajnine može se poslužiti eventualnom tužbom ništetnosti glede takova pravna posla; dozvoljeni upis nije ništetan, ako je stranka bona fide stekla tako uknjižena prava, jer uživa zaštitu § 1500 o. g. z., i samo kad joj se dokaže mala fides, morat će svoja književna prava izgubiti, inače ne.

Molbam podnešenim prije otvorenja stečaja kod nadležne grunt. oblasti mora se zadovoljiti (§ 66 st. reda i 12 cisl. st. r.).

III. Ograničenje prava dispozicije.

Razpravismo pravnu i djelatnu sposobnost subjekta u grunt. pravu. Nu subjekt može biti i pravno i djelatno sposoban, ali

Digitized by Google

je ipak u dispoziciji sa gruntovnom stvarnosti ili u obće s gruntovnim objektom ograničen.

To ograničenje može biti. I. posljedica obligatornoga odnošaja budi jednostranog (n. pr. testamentarnog), budi dvostranog (pogodbenog), II. posljedica procesualnih koraka stranaka.

A) Stranke se mogu pogodbami u dispoziciji sa svojimi pravi ograničiti. U tu kategoriju pogodaba spadaju I. pacta de non alienando i non onerando ili opignorando, kad se naime jedna stranka obveže, da na korist supogodbene nikad neće niti otudjiti niti obteretiti gruntovni objekt.

U broju 4. „Mjesečnika" god. 1883 je vješta ruka g. dr. Derenčina pravni odnošaj tih pakta opisala, razloživ na temelju prakse cislit. vrhovnog sudišta, da takova pakta vežu vlastnika ili hipotekarnog vjerovnika u dobrovoljnih dispozicijah, nu u prisilnih ne imaju pravne krieposti.

U istoj je razpravi navedeno opravdanje mogućnosti ingrosacije tih pakta i za to nam je dodati samo sliedeće.

Timi pakti dana je mogućnost prava za treću osobu stvarati, a da ta treća osoba i nestupi u odnošaj sa obveznikom, te je za stanoviti okrug zabrana § 881 o. gr. z. mimoidjena; ta se prava ingrosacijom (već zamoljenom) stiču za tu treću osobu i po ingrosaciji prosudjuju, izvan okvira gruntovnice ta prava neobstoje, za taj slučaj vriedi načelo § 881 o. g. z., nu usljed ingrosacije prema § 130 lit. cisl. gr. z. (§ 97 gr. z.) imadu podpunu svoju absolutnu vriednost i djelotvornost.[3]

Praksa je priznala takova pakta na korist trećih osoba s podpunom djelotvornosti.

Dakako da se takova ograničenja i naredbami posljednje volje i sudačkimi dekreti mogu odrediti.

Cislitav. vrhov. sudište je rješitbom od 9. srpnja 1867 br. 5712 (broj 210 Fuchsove sbirke) razpravilo takav slučaj te uknjižbu i prisilnoga t. j. ovršnoga prava zaloga na nekretnine vlastnika, obterećena pakti de non alienando i non onerando na korist treće osobe, odbilo, jer su spojena prava trećih osoba, koje

[1] A. Pitreich: Studien aus dem österr. Grundbuchsrechte (Gerichts-Halle br. 11 ex 1883.

Digitized by Google

su bez dalnjeg prenosa ili tereta na dotičnom objektu eventualno pravo stekle, koja se prava ni ovrhom proti osobi ograničenoj paktom nesmiju uništiti. Istina, ta pakta nesmiju biti u oprieci s ustanovom § 1371 o. gr. z.

Njemačko partikularno pravo poznaje protestationes de non disponendo, smjerajuće ponajviše na osiguranje prava. Te se protestacije nisu dovinule stanovita sistema.[1]

Sasko pravo je ta pakta kodificiralo u § 223 i 224 gr. z.

Bavarski Hypotheken-Gesetz od 1. lipnja 1822 u § 44 naročito navadja, da ta pakta nemogu priečiti hipoteke, koja se osniva na zakonitom naslovu (gesetzlicher Rechtstitel), dočim ugovorene hipoteke preče, kad su ingrosirana ta pakta; provedbeni naputak hip. reda od 13. ožujka 1823 u § 22 i 23 daje formu za ingrosaciju takvih pakta.

II. U koliko su subjekti ograničeni u dispoziciji sa pravi, označenimi u § 1070 i 1073 o. gr. z., razložismo razpravljajuć relativno-pravnu nesposobnost, nu spominjemo ih na ovom mjestu radi sustava (Siegman: Sächs. Hypoth. O.).

III. Naše pozitivno pravo poznaje još ograničenje u dispoziciji sa nekretninami, što no su kaucionalnom vezom vinkulirane stoga, da se sačuvaju ovlaštenomu, naime kod t. z. vojničkih ženitbenih kaucija. To su u istinu zaklade, za koje obstoje posebni propisi (Exner H. R. st. 461 i 4).

B) Pravo dispozicije može biti ograničeno i odredbami posljednje volje, koje mogu ustanoviti gore navedena ograničenja.

Izim tih je u nasljednom pravu razvita osobita institucija, institucija zamienâ (substitucija), o kojih govori X. poglavje II. diela o. gr. z.

Nas može zanimati samo zamiena, ustanovljena u § 608 o. g. z., kad naime ostavitelj naloži nasljedniku, da ima primljeno nasljedstvo poslje smrti svoje drugom imenovanomu nasljedniku odstupiti, ili po rieči zakona, zanimati će nas fideikomisarna substitucija. Dok nenastane slučaj fideikom. substitucije, ima baštinik ograničeno vlastničtvo s pravi usufruktuara (§ 613

[1] Dr. Wedemeyer: Grundbuchswesen in Hanower, str. 41.

Digitized by Google

o. gr. z.). Ostavinsko-razpravna oblast mora u uručbenoj ispravi subštituciju navesti (§ 174 iz p. p.) i ovu valja ingrosirati (§ 158 ibidem).

Efektuira se pak ova bud na vlastovnici budi na teretovnici, jer prem u našem gruntovnom redu ima govora o zamieni samo u vlastovnici (§ 52 d.), neda se ipak zaniekati, da se u posljednoj volji substitucionalno razrediti može s kapitalom, osiguranim pravom zaloga.

Forma ingrosacije je zabilježba (Exner H. R. str. 161), nam se čini da je pravilnije reći, da je forma sama uknjižba, jer kako praksa posve skladno sa zakonom provadja te ingrosacije „na korist N. N. s ograničenjem fd. substitucije na korist A A.“, to već radi konstitutivnoga i samostalnoga te neodvisnoga značaja tih unosa moramo ih smatrati uknjižbom.

Posljedica ingrosirane substitucije jest, da fiduciari nemogu objekt ni prodati ni obteretiti, niti se mogu ugovorom ni prisilnimi sredstvi steći stvarna prava na takov objekt (rješitba od 4. srpnja 1871 br. 7946, 359 Fuchsove sbirke).

Dakako, o modusu substitucije zavisi i pravni položaj fiduciara; tako je za slučaj substitucije „za slučaj da nebude fiduciar imao potomstva“, bečki vrhovni sud dozvolio predbilježbu (rj. 13. travnja 1869 br. 3885, 268 Fuchs. zb.), jer da fiduciaru pripadaju eventualna prava za slučaj nenastupa substitucije, koja će se i na substanciju nekretnina protezati, koja postaje tada disponibla, ta predbilježena prava postaju dakako djelotvorna utrnućem substitucije.

Razporedba sa plodovi i prisilna sredstva na iste mogu se izhoditi i gruntovno ingrosirati (vidi slučaj 237 Fuchsove sb.).

Zakoniti fideikomisi ubilježeni su u gruntovnici kao takovi te se to svojstvo proteže na objekt tabelarnoga prava.

Njemačka part. prava poznavaju ograničenja vlastničtva sa „Erbe und Vermächtnissanwartschaft (Saski gradjanski zakon § 2514, 2507 i 2525).

C) Ograničenje dispozicije sudbenimi odredbami. Pravo dispozicije oduzimlje se strankam sudbenom se-

Digitized by Google

kvestracijom, a kad je to pravo zabilježeno, (§ 436 gpp.) nemogu se na štetu molitelja sekvestracije steći na ta nekretna dobra stvarna prava.

Zabrana se može po § 407 i slj. gr. p.p. i po § 283 i slj. Jos. post. dozvoliti samo na pokretnine; tražbine su pokretne stvari i uzprkos osiguranja na nekretninah (§ 299 o. g. z) negube toga svojstva, a usljed toga se može na iste zabrana izhoditi.

Postupnici neodredjuju zabilježbu zabrane, gruntovni red neima o tom ustanove. Zabranom se nestiče pravo zaloga, niti prieči ista ovršnim postupkom trećih osoba (§ 424 g. pp.), predmet se samo svojevoljnoj dispozicije stranke oduzimlje, te se s toga i cesibilitet tražbine ukida; (vidi rješitbu vrhov. bečkog sudišta od 23. ožujka 1858 br. 2137), nu ta mat. nevaljanost neprieči prava cesionara dobre vjere (Exner H. R. § 51), a gruntovni propisi neposjeduju konservatorni upis za odklon te dobre volje.

Njem. postupnik poznaje zabranu i kod nekretnina, ingrosacijom ograničenja dispozicije (Schuster C. P. O. ad § 408).

U Saskoj daje sud takvu zabranu kod predstojećeg stečaja (G. Siegman H. O.). Ingrosacija ovršne sekvestracije (§ 480) ili ovršnog zakupa (§ 485 g. pp.) zaustavlja izvršivanje prava kasnije zadobivena vlastničtva ili zaloga za doba sekvestracije ili zakupa, nu u pravnom prometu javnih knjiga ne imaju druge posljedice, van da djelatnost tih kasnije ingrosiranih prava počima prestankom sekvestracije ili zakupa.

Ovršna sekvestracija i zakup neprieče ovršnih koraka na dražbu (§ 499 o. g. z.) Zabilježbom o zametnutoj parnici nestežе se u ničem pravo dispozicije, grunt. vlastnik može prodati i obteretiti zemljišta, na koja je prepor zabilježen, a isto tako drugi gruntovni ovlaštenik može alienirati i onerirati druga gruntovnim upisom stečena prava, glede kojih je priepor zabilježen; ali pravna kriepost toga upisa valja samo prema pravoobstojnosti zabilježbe priepora, jer riešenjem priepora padaju i prava, koja su nakon zabilježbe priepora ingrosirana (§ 151 g. z.).

Zabilježba dražbe nesteže dispozicialno pravo grunt. vlast-

Digitized by Google

nika, uzprkos zabilježbe dražbe može on prodati zemljišta tako zabilježena, on ih može po volji obteretiti zalogom i servituti; nu pravna kriepost tih uknjižba nakon zabilježbe dražbe zavisi ob udesu dražbe (§ 104 g. r.).

I prisilnimi odredbami sudca moći je uzprkos zabilježbe dražbe steći pravo vlastničtva zaloga i servituta, nu pod istimi uslovi kao kod svojevoljne prodaje, obterećivanja itd.; iztaknut je samo, da se nakon ovršne novele (zakon od 17. prosinca 1876 br. 1. sbornika ex 1877) pravo ovršne dražbe na dražbi podvržene nekretnine može pridruženjem steći (§ 14 ibidem), koj ese opet u javnu knjigu unesti ima, dočim se po josefinskom postupniku samostalno zamoliti imadu ovršni koraci.

(Svršit će se.)

Studia o zadružnom zakonu.

*Piše dr. **Milorad Cuculić.***

Deset je već godina, što je jedan od najvažnijih zakona agrarno-političkih, zakon naime od 3. ožujka 1874 o zadrugah u kriepost stupio. Obzirom na duboko zasjecajuće promjene, što ih je taj zakon proizveo u narodnom gospodarstvu, bit će važno da se promotri, koji su motivi vodili zakonodavca kod stvaranja rečenoga zakona, u koliko su se bud ispunile bud izjalovile nade, u taj zakon polagane, odnosno kako je djelovao na razvitak seljačkoga gospodarstva, kojemu je namienjen; — i napokon, da li bi i u koliko zakon trebalo promieniti, ili u koliko bi seljački posjed u dalnjem svom gospodarskom razvitku trebao novih kautela za uspješni napredak.

Sve ovo treba temeljito i svestrano razpraviti i to tim više, pošto se u gradjanskoj Hrvatskoj i Slavoniji 52.36% ukupnoga žiteljstva bavi poljodjelstvom i šumarstvom, a od toga odpada na same zadruge stranom još postojeće stranom jur potajno razdieljene, 47.64%.

Netreba jamačno na široko dokazivati, da se seljačtvo kao najjača produktivna klasa našega gospodarstva, koje je jedino

Digitized by Google

u stanju svoju osebnost neoskvrnjenu uzdržati, mora sačuvati pod svaku cienu.

Feudalne spone, u kojih se je naš seljak prije godine 1837 odnosno 1848 nalazio, zrcale se u pravu urbarskom. Tek zakoni od god. 1836, imenito čl. IV. § 6. izreče prvi, da su bivši podanici ako i ne vlastnici samoga urbarskoga selišta, a to barem uloženih unj poboljšica i truda;[1] zak. čl. 8. od g. 1840 normira nasljedstvo seljaka ustanoviv diobu na loze bez razlike spola, a istom politički prevrat od god. 1848, kao zadnji plamen francezkog prevrata od godina devedesetih prošloga stoljeća, razkinu i na iztočnih granicah spone fedualizma, te napravi od bivšega kmeta čovjeka slobodna, posjednika i vlastnika zemljištnoga posjeda.

Zadruga, kao skup više obitelji pod jednim kućegospodarom na urbarskih nekadanjih selištih, bijaše socijalno i politički nuždna uredba tako, da bi ju nekadanja vlastela bila morala uvesti, da je nije našla, što je u istinu često i činila; dokazom su tomu mnogi agregacionalni listovi, kojimi se zudruge, imajuće malen broj mužkih članova, umnažaju novo pridruženimi radnimi silami; istu svrhu je imalo podieljivanje opuščelih selišta dvim ili više novo naseljenim obiteljim.

Zemaljski gospodin trebao je što više mužkih radnih sila na selištu, jer samo tako dalo se je uspješno obradjivati urbarsko selište, bez zaprieke i neprekidno obavljati tlaka i druga razna urbarska podavanja, dočim su opet podanici brojem jači, laglje svoje dužnosti izpunjavali; obim pako bijaše zajednički i zamieniti interes, da si osiguraju život i imetak, koju sigurnost država nije mogla u tolikoj mjeri dati.

[1] §. 6 Cum condigna merces laboris in meliorationem constitutivi sessionalis impensi, justam colonorum in sensu 30. III. proprietatem constituat, ne eosdem vel hac, vel legali migrationis beneficio frustrari contingat, dispositione 40. I. in salvo permanente, unicuique colonorum aut inquilinorum admittitur, ut praehabitas in fundo investiones et meliorationes, una cum beneficio usufructuationis sessionis et constitutivorum colonicalium, ope liberae emtionis et venditionis, proprio domino terrestri et compossesoribus ejusdem loci, communitatibus item exceptis, in alium quemcunque transferre possit, qui simul omnia cum hac usufructuatione conjuncta tam dominalia, quam subsequo articulo XI. determinata publica onera supportare obligabitur.

Digitized by Google

Učiniv ih dakle godina 1848 slobodnimi vlastnici nekadanjega urbarskoga selišta, došli su seljaci bez prelaza u sasvim nove gospodarske odnošaje, ter je za konsolidaciju seljačkoga posjeda u ono još doba baš blagotvornom bila inštitucija zadruge, jer je bar donekle zabranom dioba i komadanja zemljišta priečila, da se lahkoumno i nepromišljeno razpolaže sa netom stečenim posjedom, dok se nestvore zakoni, koji bi zadružne odnošaje imali regulirati.

Iz iniciative hrvatskoga sabora poteče god. 1870 zakonski članak IV. o zadrugah; do skora ipak pokaže se u praktičnoj provedbi, da je sa formalne strane taj zakon nedostatan, a sa materijalne strane poguban, pošto je udavšim se članovom zadruge podielio pravo na diobu u naravi, čim dade povoda općenitomu razkomadanju zadružnih zemljišta u cieloj zemlji, te izvrgnu tako obstanak mnogih seoskih gospodarstva skrajnoj pogibelji.

Sabor hrvatski, da zaprieči ubitačne posljedice dobro nepromišljenih ustanova zakona, prihvati god. 1872 osnovu zakona o pravostaji glede onoga zak. članka; ta osnova postade zakonom 6. listopada 1872.

Nu budući zemlja nije mogla biti bez valjana zakona o zadrugah, jer bi se još više poremetili svi posjedovni odnošaji, moralo se raditi na novom zakonu o zadrugah, koji je plod mnogih i temeljitih razprava u gremiju zem. vlade, kr. stola sedmorice, posebnog anketnoga povjerenstva, koje je sastojalo od iskusnih, u narodu živućih te šnjim običećih muževa, da se dobije tim prava slika o pravnih nazorih i potriebah naroda.

Prošav konačno još sito i rešeto pomnožanoga saborskoga zakonodavnoga odbora, stvoren je zakon od 3. ožujka 1874. o zadrugah, koji je predmetom ove studije.

Temeljna su mu načela: dioba po lozah i to po predstavnicih od 1. siečnja 1837, pravna jednakost mužkoga i ženskoga spola, ustanovljenje političke judikature, odstranjenje minima, ter želja da se skorim i fakultativno razrieše zadruge, kao uredba neodgovarajuća duhu vremena te priečeća individualni razvitak.

Digitized by Google

Dioba na loze prihvaćena bje, pošto je već zak. čl. 8. od god. 1840, normirajući nasljedstvo seljaka, ustanovio diobu na loze bez razlike spola, analogno ustanovam o. g. z[1].

Premda nitko nije tajio, da ona ustanova zakona o diobi po lozah kod seljačkoga stališa u Hrvatskoj i Slavoniji u toliko svagdje i u cielom obsegu u život stupila nije, što su udale se iz zadruge djevojke samo neznatnu odpremninu prigodom udaje dobile, što su one kod svih, mimo posredovanja oblasti izvedenih dioba proti ustanovam rečenoga zak. čl. izključene bile — priznano je ipak općenito, da su ili nagodom ili potajno izvedene diobe sve od godine 1840 do 1853, kad je ban Jelačić sve diobe obustavio, po lozah a ne po glavah izvedene

Nu i od god. 1853 pa sve do zak. čl. IV. 1870, za koje doba nebijaše nikakova zadružnoga zakona, izvedena je množina potajnih dioba po lozah tako, da se je sigurno moglo uztvrditi, da je dioba po lozah u hrvatskom provincijalu plod pravnoga osvjedočenja narodnjega, koje je svoje vanjsko obilježje našlo u običajnoj diobi na loze.

Dioba pako po predstavnicih od 1. siečnja 1837 opravdavala se tim, da su godine 1836 u životu bivši predstavnici današnjih pojedinih zadružnih loza prvi na temelju zak. čl. IV. § 6 god. 1836 pravo vlastničtva na zadružno selište stekli, ter da se dosljedno tomu današnja zadružna imovina ima smatrati baštinom onih prvih akviritara, koja se po tom ključu medju njihove baštinike po načelih o. g. z. razdieliti ima.

Nu i razlozi oportuniteta vodili su tuj zakonodavca, jer je način dielenja na loze do pronadjenja skupnoga ascendenta u mnogih osobito grčko-nesjedinjenih župah, u kojih se matice krštenih

[1] Art. VIII. 1840. De successione colonorum § 1 Coloni juxta Articuli IX. 1836 §§ 1 9—1 provisionem, de universa mobili et immobili acquisita substantia absque omni restrictione libere disponere possunt.

§ 2 Proles colonorum utriusque sexus e legitimo thoro progenitae in omnibus avitis, prout et ab intestato relictis acquisitis eorundem bonis in aequalibus ratis succedunt, ea nihilominus diserta cum observatione, ut omne id, quod utriusque sexus descendentes occasione initi matrimonii, vel postea etiam, a parentibus suis obtinuerunt, in ratam eorum successionalem imputetur; — cunctis hac in parte adusque praevigentibus contrariis consuetudinibus, promontorialibus vel aliis localibus statutis pro futuro hisce abrogatis.

Digitized by Google

tek od nekoliko desetak godina vode, neizvediv, a u drugih su opet župah matice raznimi nesgodami vremena i elementa izginule tako, da je sastavljanje rodoslovja, osobito onih koja zasižu u prošlo stoljeće, postalo nemogućim, premda su bitno odlučivala glede diobnoga prava.

Pravna jednakost mužkoga i ženskoga spola uspostavljena je zakonskom ustanovom, da je i ženski član zadruge, ako je punodoban, a roditelj mu neživi, vlastan tražiti diobu zadružne imovine; mužki pako član zadruge, ako se u drugu zadrugu oženi, gubi svoje diobno pravo kao i žena, koja udajom iz zadruge izstupa.

Neda se naravno tajiti, da je ova pravna jednakost više teoretička nego li praktička, jer je udaja žene iz zadruge dogadjaj obični, redoviti, ali je iznimka da se mužkarac priženi u drugu zadrugu, da su dakle žene u pretežnom broju prema mužkim, koji se ožene iz zadruge, iz diobe izključene.

Ta se je ustanova osobito za vrieme prolazno iz pravostaje u slobodno dieljenje preporučala, pošto je upravo glavni razlog pravostaje bio taj, jer su se u svakoj skoro zadruzi pojavile sve žene, što no su se udale tečajem posljednjih 50 godina, te zamolile diobu tako, da su mnoge zadruge na jedan put 10 i više ženskih dielova morale namiriti, premda su iz zadruge jur davno izstupivše žene, prigodom udaje dobile bile običajnu opremu i tim po pučkom shvaćanju i običajnom pravu iz svoje otčevine podpuno i za uvjek namirene bile.

Ove zak. članak. IV. 1870 proti pravnom običaju puka uvedene tražbine udavših se žena iz zadruge ma u kojem vremenu, prestale su zak. od 3. ožujka 1874 o zadrugah, u koliko nisu već postale stečeno pravo; tim bje kraj učinjen onoj velikoj imovinskoj krizi, u koju su zapale mnoge seljačke kuće s bog toga, što je zak. čl. IV. god. 1870 obdario ženu pravom tražiti diobu, usljed česa je posjed prekomjerno se razcjepkao.

Politička judikatura prihvaćena je poglavito obzirom na brzo i jeftino uredovanje, utemeljeno na inkvizitornom postupku, u kojem se svaka ma i najmanja stvarca zadružnih odnošaja ima obračunat, priepori ureda radi izviditi, ter konačna razpo-

Digitized by Google

ložba sa zadružnim imetkom u cielosti svojoj do zadnje kokoši i jaja učiniti.

Stege minima nepoznaje zakon zadružni, a motivi koji su tuj zakonodavca vodili, svadjaju se na dvie glavne točke: prva, da naime taj minimum neima za sebe ni stariju ni noviju narodno-gospodarstvenu školu (? Ured.), a drugo, da nije zanj niti iskustvo u našoj zemlji stečeno.

Reklo se je, da je starija teorija stoga minimum zagovarala, da uzdrži jako te imućno seljačtvo, koje posjeduje toliko zemljišta, da može tegleće blago hraniti; zato da je bilo u Cislitaviji i to u krunovinah, u kojih je obstojao minimum, kao n. p. Austriji, Moravskoj, Českoj seljaka, imajućih 50 i više rali zemljišta, minimum pako da nije išao izpod 8 rali, dakle da u smislu te teorije minimum od 3 rali niti iz daleka svoju zadaću neizpunjuje.

Uspjehom dokazivano je, da je u našem narodu sloboda od svake stege dobrim urodila plodom, ter da je veća kultura u Primorju, Medjimurju, u plemićkih i privilegiranih obćinah, u kojih vlada od vajkada sloboda dieljenja, kao u Turovompolju, Cvetkoviću, Draganiću itd, nego li u drugih krajevih, gdje je ona stega postojala.

Ako se uvaži, da minimum od 3—4 rali zbilja nestvara seljačkih gospodarstva, pošto na tri rali seljak teglećega blaga uzdržati nemože, priznati se mora, da je u narodno-gospodarskom obziru posve jednako, ima li seljačkih naselbina od 1 ili 3 rali, jer takovo gospodarstvo nije no poveće vrtljarstvo.

Da je tuj konačno na naše zakonodavstvo uplivala tadanja slobodna struja u narodnom gospodarstvu, naravno je, pošto su sve stege u slobodnom prometu imetka kao sredovječne uredbe odsudjivane: lihvarski zakoni, limitacije, cehovi — sve je to bilo prestalo, uvela se sloboda obrta, ter se tomu dosljedno nije htjela stegom minima vriednost zadružnih nekretnina umanjiti, kao i slobodno tečenje ograničiti.

U savezu s tim dopušteno je i fakultativno razrješenje zadružne sveze, jedino provedba i razpis tajnih dioba nalaže se u zakonu imperativno hoteć, da se što prije posjedovni odnošaji

Digitized by Google

zadrugara na čistac izvedu, pošto ovakove u javnih knjigah postojeće, ali u istinu već odavna razvrgnute zadruge, i kod poreznih ovrha i kod inih razprava daju povoda vjekovitim zamršajem.

Što se konačno tiče seoskoga plemstva, na ovo se nikada nebi bile mogle protegnuti ustanove zak. čl. IV. 1870, jer se je ono po hrvatsko-ugarskom pravu slobodno i bez svakoga ograničenja dielilo, niti je poznavalo instituciju zadruge, u kojoj bi osoba sasvim izčezavala. Usuprot svaki je član obitelji to svoje pravo svojine podpuno poznavao i svakom prigodom vršio tako, da se izuzeće seoskoga plemstva ispod zadružnoga zakona ima smatrati za pravnu rehabilitaciju istoga i za opoziv one pravne povriede, koju je zak. čl. IV. 1870, podvrgnuv i ovo plemstvo pod svoje ustanove, nedvojbeno počinio.

Ovim svršio sam prvu točku stavljene si zadaće razloživ najme motive, koji su vodili zakonodavca kod stvaranja zak. od 3. ožujka 1874 o zadrugah.

Kako daleko ide ovrha do osiguranja u smislu § 8 mjenbenoga postupka?

Mjenbenoj ovrhi do osiguranja ima mjesta:

A) Po § 8 mjenb. post., kad se proti platežnomu nalogu (§ 5 mjenb. post.) predaju prigovori, i

B) po § 16 mjenb. post., kad se neizpuni nalog, glaseći na osiguranje (§ 13 i § 14 mjenb. post.).

Kad se već u slučaju § 13 mjenb. postupka, u kojem predleži samo nalog, glaseći na osiguranje, protegne ovrha osiguranja radi i na prodaju zaplienjenih stvari, onda valja tim više u slučaju § 8 mjenb. postupka, u kojem imade tužitelj zasebe već platežni nalog, nastaviti ovrhu osiguranja radi do prodaje zaplienjenih stvari, jer gledom na § 17 mjenb. postupka, po kojem valja dati osiguranje u gotovini, imadu oba slučaja jednu te istu svrhu pred očima, najme deponiranje

Digitized by Google

kupovnine kod suda osiguranja radi (utužene svote), dok se parnica nerieši.

Samo na taj način dade se odstraniti anomalija ta, da bi rodilo ričšenje tužbe po § 9 mjenb. postupka, koji predstavlja u pravilu sumnjivu mjenicu, boljim rezultatom, nego izdanje platežnoga naloga (§ 5 mjenb. post.), koji valja samo onda izdati, ako nepredleži proti utuženoj mjenici nikakva sumnja; jer neima dvojbe, da je riešenje tužbe po § 5 mjenb. post. za tužitelja koristnije, nego ono po § 9 i 13 mjenb. postup.

Da se to pitanje nemože riešiti po § 4 minist. naredbe od 18. srpnja 1859 br. 130 d. z. l. — koji ograničuje ovrhu do osiguranja na plienitbu, procjenu i sekvestraciju zaplienjenih stvari, vidi se iz zadnje stavke § 12 iste naredbe, po kojoj nije ništa promienjeno na ustanovah, postojećih za mjenbeni postupak.

Stoga se nemože odobriti, što se sudovi pozivaju i u mjenbenih stvarih na § 4 navedene naredbe te po toj ustanovi reguliraju i granicu za mjenbenu ovrhu do osiguranja.

Ovi razlozi sile, da se neodklonivo mora uzeti, da se ovrha do osiguranja u smislu § 8 mjenb. post. protegne i na prodaju zaplienjenih stvari. X.

Postanak, razvitak i ustrojstvo našeg državnog odvjetničtva.

Napisao dr. S. Posilović.

(Svršetak.)

S toga zagovarahu Sundelin „Die Staatsanwaltschaft itd., Holzendorf die Reform itd. zatim, Umgestaltung der St. itd., Keller die Staatsanwaltschaft itd., a u najnovije doba i Tinsch die St. itd. pa onda njemački pravnici u svom 5. sastanku, neodvisnost državnog odvjetničtva od ministarstva pravosudja.[8] Na rečenom sastanku pravnika usvojeno bje sliedeće:

[8] I u Španjolskoj zastupaju državna odvjetničtva (Keller gornje djelo str. 197) ne vladu nego zakon, pa s toga nedobivaju činovnici državnog odvjetničtva nikakova naloga od vlade, već svaki kod suda namješteni odvjetnik ureduje samo po zakonu i svom uvjerenju, pak se isti i nemogu skinuti s

Digitized by Google

Državna odvjetničtva imadu svoje funkcije obavljati samostalno, minist. pravosudja neima jim podieljivati pri tom naputaka; državni odvjetnici smiju se tek pod uvjeti, pod kojimi i sudci premjestiti, umiroviti ili odpustiti itd. Uz to predlagahu njemački pravnici a s njimi i Holzendorf, da budu obtužbeni senati viših sudova, odnosno odjel vrhovnoga sudišta, najviša inštancija za državna odvjetničtva, dočim su Sundelin, Keller a i Mittermaier branili misao, da najviša inštancija za državna oovjetničtva bude odnosni nadodvjetnik, koji nebi imao biti dalje još odvisan od min. pravosudja, prigovarajuć naročito spomenutomu predlogu, da kolegialna oblast nemože biti već radi svoje sporosti prikladna za najvišu inštanciju glede državnog odvjetničtva, jer ovo da mora biti na hierarhično-birokratičku ustrojeno.

I Tinsch u svom spisu o državnom odvjetničtvu preporuča kao najvišu molbu za državno odvjetničtvo prvog državno-odvjetničkog činovnika kod najvišega suda. Tomu prigovara Holzendorf „Reform str. 43, da je sumnjivo povjeriti najvišu odredbu vrhu obtužbenog prava jednomu nesvržívu čovjeku, koji bi ipak kao takav mogao državno odvjetničtvo izvrći preziranju i mržnji, ter i sa državnom vlašću i javnim mnenjem u sukob doći, itd.

Naprotiv saksonski generalni državni odvjetnik Schwarze („Gerichtssaal" svezak XVI. str. 401 i sli.), imenito pako i Gneist u „Vier Fragen zur deutschen Strafprozessordnung", a i 12. sastanak njemačkih pravnika drže, da bi državna odvjetničtva imala biti ovisna o minist. pravosudja. Za tu ovisnost navodi se medju ostalim, da je nuždno, da ima vlada povlast, da djelo po njezinom shvaćanju kažnjivo, dodje pred redovitoga sudca svoga i tamo se rieši; da nije probitačno, da bude oblast hierarhično ustrojena neodvisnom, pošto da se tu strast, slabost karaktera i pristranost pojedinca nedadu tako lasno izpraviti. I ja mislim u svoj skromnosti, da je ipak shodno, da državno odvjetničtvo, koje zastupa državu i odnosno državnu vlast kod kaznenog progona, bude u tom kao njezin organ od nje i ovisno, jer se napokon neće lasno dogoditi u uredjenoj državi, da bi vlada svoje ovo pravo na uštrb državljana itd. zlorabila preko državnog odvjetničtva, niti bi takova

---

njihova mjesta. — Nadalje Keller gornje djelo str. 312: Ništa nije opasnije za pravosudje, nego prepustiti riešenje pravnih pitanja političkim vlastim, tribuna je okaljana, čim se zlorabi za arenu političkih stranačkih borba. — Kaže i Holtzendorf: Die Reform der St. str. 46: U koliko se prihvati, da je kazneni postupak častan predmet prava ili da to imade biti, tada valja i dopustiti, da državno odvjetničtvo, kojeg ustrojstvo sačinjava dio sudbenog ustrojstva, nebude smatrano kao orudje državne vlasti, i da kazneno pravosudje u cielosti mora neodvisno ostati od nastajućih, kao što izkustvo potvrdjuje, kolebanja u upravnih interesih.

Digitized by Google

vlada dugo postojati mogla (? Ured.) Proti istim pako eventualnim zloporabam štite; neodvisnost sudaca, pravo privatnim učestnikom subsidiarno podano, da mogu uz stanovite uvjete mjesto državnog odvjetnika obtužbe podignuti, nadalje zakon ob odgovornosti ministra pred parlamentom, a svakako i javno mnienje. (Moramo priznati, da bi se ipak morali svestrano uvažiti razlozi zagovornika prvoga mnienja, mi se barma nebi mogli tako lahho odlučiti za mnenje poštovanoga g. pisca. Ured.)

Pa zaista su državni odvjetnici u raznih državah toliko ovisni o političkoj oblasti, da se n. p. u Francezkoj mogu po volji odpustiti iz službe, a u Pruskoj da mogu usljed kabinetske naredbe i bez disciplinarnog postupka doći u disponibilitet; nu ovakova ovisnost u tom stupnju neda se naravski načelno zagovarati, jerbo tim položaj državnog odvjetničtva, koji i onako sam po sebi nije najugodniji, postaje upravo skroz prekarnim.

Položaj državnog odvjetničtva kao javnog tužioca, iziskuje svakako i strukovnjačke vještine ter imenito prakse, pak se stoga u svih uredjenih državah i popunjuje osobami, imajućimi sposobnosti, koje se zahtjevaju i za sudbene činovnike, i koje su napose u kaznenoj struci, koju eminentno zastupaju uvježbane, pak baš stoga se i zahtjeva za kazneni progon u državi stalno namješten ured,[9] a ne možda da se za pojedini slučaj progona pojedine osobe po državnoj vlasti odrede, pošto takav stalni ured svakako više zajamčuje uspješnije poslovanje, koje se osobito zahtieva za kazneno pravosudje, kao dio javnog prava.

Državno odvjetničtvo u odnošaju prama okrivljeniku zauzimlje pred sudom položaj stranke, imenito je takav položaj njegov u kontradiktorno vodjenoj glavnoj razpravi, prem se državno odvjetničtvo nemože pukom „strankom" u kaznenom postupku smatrati, jer je ono javna, sudu uzporedjena, nad svakim privatnim interesom stojeća oblast, koja je, prem je tužioc, dužna uvažiti brižno i sve one okolnosti, koje služe na obranu okrivljenika (§ 2 kp.). Ali naprama okrivljenomu pred sudom ipak je državno odvjetničtvo stranka, koja kao takova neima pred sudom nikakovu prednost pred osumnjičenikom kao svojim protivnikom, kojemu po obtužbenom načelu u postupku takodjer pripada svojstvo stranke.[10] Navadjaju se doduše neka preimućtva i za same glavne raz-

[9] Doduše Sabarth, njemački pravnik, odlučni protivnik inštitucije državnoga odvjetničtva, zagovarao je na sastanku njemačkih pravnika, da se ti stalni uredi javnog tužioca ukinu i to glavno stoga, jer vjekovito tužakanje poradja stanovitu jednostranost u mišljenju, i nieki pesimizam i želju za progonom tako, da državni odvjetnik u svakom objedjeniku vidi već i krivca.

[10] Sravni Glaser „Gesamm. kleinere Schriften (1868) I. str. 446: Državni odvjetnik je stranka, ako se odluči pred sudca stupiti, nu interes, koji on zastupa, nadilazi stranački interes — on je oblast, čim odluči, da li će tužbu

Digitized by Google

prave, koja da pripadaju državnom odvjetničtvu, n. pr. da predsjedatelj neima nad njim disciplinarne vlasti, nu ta nisu tako bitna, da bi usljed toga držav. odvjetničtvo prestalo biti strankom pred sudom. Isti naziv „stranka" rabi za državno odvjetničtvo i hrvatski k. p. u §§ 213, 229, 237, 243, 245, 264, 267, 281, 283, 291, nadalje u glavi 12 pod br. 6.

A sada mogu preći na postojeće ustrojstvo državnog odvjetničtva u našoj domovini.

Gledeć na vanjsku organizaciju njegovu i m a biti kod svakog sudbenog stola po jedan državni odvjetnik, a kod banskog stola i stola sedmorice jedan državni nadodvjetnik s potrebitim pomoćnim osobljem.

Namjestnici, kada zamienjuju državnog odvjetnika ili nadodvjetnika, ovlašteni su na svakolika onim pripadajuća uredovna djelovanja (§ 26 k. p.). Tim je ujedno s t a l n o namještenje državnog odvjetničtva u zakonu izrečeno.

Državni odvjetnici podredjeni su državnom nadodvjetniku, ovaj pako banu (§ 28 k. p.); nadalje odredjuje § 17 naredb. min. pravosudja od 3. kolovoza 1854 broj 201 drž. zak. lista, koja je naredba i sada u krieposti, da imadu činovnici državnog odvjetničtva glede svoga poslovanja u obće, kao i glede poslovanja u pojedinih iztragah i poslovnih komadih poslušati naputke svojih predpostavljenih. Ovimi ustanovami izrečeno je, da državno odvjetničtvo u poslednjem redu zavisi od najviše političke vlasti u zemlji, nadalje izraženo je načelo nad- i podredjenosti organa državno-odvjetničkih.

U § 29 k. p. ustanovljuje se, da može državni nadodvjetnik podčinjenim državnim odvjetnikom davati naputke glede svih poslova izbrojenih u § 27 k. p. (tiče se poslovanja državnog odvjetnika), zatim mjesto njih u kazneno-sudbenih razpravah ili u drugih, državnom odvjetniku naloženih poslovih sam udioničtvovati, ili s važnih razloga pojedina djela izručiti kojemu drugomu uredniku državnog odvjetničtva

---

podići ili ne — on je stranka, čim je dignućem tužbe proizveo sudbeni sukob izmedju javnog probitka i obtuženika, itd.

Sravni nadalje U l l m a n „oest. Strafprocessrecht str. 283 i K r a l l die Stellung der Anklage in der neuen Strafprozessordnung (All. öst. G. Z. 1873 br. 98—102); nadalje odpis min. pravosudja od 25. travnja 1873 br. 14956 „soweit das Gericht über die einander wiederstreitenden Ansprüche der Anklage und Verteidigung zu entscheiden hat, sind der Staatsanwaltschaft keine Rechte eingeräumt, welche mit der Stellung einer auf Vorbringung von Anträgen und Herbeiführung einer richtigen Entscheidung angewiesenen Partei unvereinbar wären — allein auch die neue (1873) Strafprozessordnung ist weit davon entfernt, der Staatsanwaltschaft zu gestatten, sich lediglich als Partei zu behandeln, sie gehört vielmehr zu jenen im Strafverfahren tätigen Behörden, denen die Pflicht auferlegt die zur Belastung und die zur Verteidigung des Beschuldigten dienenden Umstände mit gleicher Sorgfalt zu berüksichtigen.

Digitized by Google

svoga okoliša, a ne onomu, koji je za isto zvan, čim je prema načelu jedinstvenosti usvojen i posljedak toga načela, najme pravo subštitucije i devolucije.

U položaju svom naprama sudovom državna su odvjetničtva po zakonu neodvisna (§ 32 k. p.).[11]

Prema zakonu o službenom odnošaju članova državnog odvjetničtva od 21. studenoga 1874 (sbornika broj 57), uvedenom za bivše provincialno područje, imade državni nadodvjetnik službeno svojstvo viećnika kr. banskoga stola, a njegov zamjenik i državni odvjetnici, službeno svojstvo viećnika sudbenog stola.

Svim ovim činovnikom pripadaju preimućtva,[12] ujamčena sudcem po zakonih o vlasti sudačkoj i karnostnoj odgovornosti sudaca, nu za vrieme funkcije državno-odvjetničke, za koje nadodvjetnik, državni odvjetnici i zamjenici im nesmiju vršiti sudačke vlasti, protežu se ustanove tih zakona samo na slučaj njihova o d p u s t a iz službe državne i u m i r o v l j e n j a proti volji njihovoj.[13] Državni nadodvjetnik spada u

---

[11] O ponašanju državnog odvjetničtva naprama sudovom u njihovom službenom uzajamnom općenju govori § 12 gornje naredbe min. pravosudja od 3. kolovoza 1854. Slično tomu sadržano je već u § 7 regulativa od 13. studenoga 1849 za državna odvjetničtva u kraljevini Pruskoj itd., koji je još i sada u krieposti, koji glasi: sudovi i državna odvjetničtva su uzporedjene oblasti, koje sliede i s t e s v r h e, pak se stoga imadu medjusobno podpomagati. Kao što nedolikuje državnom odvjetničtvu uredovanja ili nazore sudova podvrći kritici, izim u žaobah i pravnih liekovih, isto tako nije slobodno sudovom, uredovanja i nazore državnog odvjetničtva takovoj kritici podvrgavati, osim u riešitbah i presudah — ter obie vlasti neće pri tom prekoračiti granica stvarnog razlaganja.

[12] Slično je za kraljevinu Sasku uvedeno bilo k. p. od 13. kolovoza 1855 art. 23: Činovnici državnog odvjetničtva su državni činovnici, što zakoni odredjuju glede namještenja i odpusta takovih državnih činovnika, koji obavljaju sudačko zvanje, valja i za državne odvjetnike.

[13] Kr. zemaljska vlada popratila je osnovu zakona, koja je služila temeljem zakonu od 21. studenoga 1874, o službenom odnošaju članova državnog odvjetničtva sliedećim obrazloženjem:

„Po organičkih zakonih u Hrvatskoj i Slavoniji glede uredjenja sudbenih oblasti jesu činovnici državnog odvjetničtva članovi sudišta, kod kojih vrše državno-odvjetničku službu.

Ovo se je uredjenje ukazalo u praksi posve probitačnim, jer je vlada po tom u stanju, da kod popune državno-odvjetničkih mjesta može birati izmedju znamenitijega broja činovnika, a s druge strane može opet u slučaju, kad koji član državnog odvjetničtva nebi odgovarao, bez svake zaprieke učiniti potrebitu promjenu, postaviv jednostavno dotičnog činovnika u njegov sudbeni gremij.

Ako li bi pako činovnici državnog odvjetničtva imali sačinjavati posoban, svakako po sebi, malen status, ter bi samo unutar istoga imali svoj službeni promak, tad se je bojati, da će se riedko veći talenti dati skloniti na to, da

Digitized by Google

štatus viećnika banskog stola, a namjestnik državnog nadodvjetnika i državni odvjetnici spadaju u status viećnika sudbenog stola. Osim toga imade i kod državnog nadodvjetničtva kao i kod pojedinih državnih odvjetničtva nuždno pomoćno osoblje.

Zakonom od 12. travnja 1880 (komad VI. lista za kraj. zem. upravu ex 1880) odredjuje se, da državni nadodvjetnik ima službeno svojstvo viećnika banskoga stola, a njegov zamjenik i državni odvjetnici svojstvo viećnika sudbenih stolova; da se državni nadodvjetnik ima uvr-

---

stupe državnom odvjetničtvu, jer bi kroz to, izravnivši se sa sudci, koji sačinjavaju jedno veliko tielo, štetovali u službenom promaku svom. Pogledom ipak na zakone o sudačkoj vlasti i o disciplinarnoj odgovornosti sudaca od potrebe je, da se položaj državnih odvjetnika ustanovi prema tim zakonom. Budući da se državni odvjetnici kao izključivi organi vladini u svojoj službenoj djelatnosti nemogu učiniti neodvisnimi, kao što su to sudci, to je uvrštena u osnovu ustanova, da se preimućtva gornjih zakona neimadu protezati na državnoga nadodvjetnika, zamjenika mu i državne odvjetnike za vrieme državno-odvjetničkog službovanja njihova. Samo za slučaj odpusta njihova iz državne službe ili umirovljenja njihova proti volji, bile bi ustanove onih zakona mjerodajne, jer bi se dotični činovnici u rečenom slučaju lišili i sudačkoga službenoga svojstva svoga. — Nadalje se potanje motivira uredba, da se zastupstvo zemaljskog erara u gradjansko-parbenih poslovih povjeri državnom nadodvjetniku sa njemu podčinjenimi organi.

U saborskoj sjednici od 25. rujna 1874 naveo je zastupnik vladin presvietli g. Danilo Stanković medju ostalim sliedeće: Vlada je pridržala, da ostanu članovi državnog odvjetničtva i nadalje članovi onog sudišta, kod kojeg su namješteni — budući uvjerena, da je samo pokraj takova uredjenja moguće osigurati uspješnu radnju i razvoj te velevažne inštitucije. Osim toga ako se nebi ovako ustanovilo, bio bi ovaj posebni status u istinu tako malen, a promak unutar istoga tako neznatan, da se bez dvojbe talentirani činovnici nebi jagmili za ovu službu. Potrebno je bilo i osigurati činovnike državnog odvjetničtva proti samovolji administrativne vlasti, pa da se i na te činovnike ima protezati zakon o vlasti sudačkoj i o karnoj odgovornosti sudaca u slučaju onom, kad se radi ob umirovljenju proti volji ili ob odpustu iz državne službe.

Ovakova ustanova potrebita je i u interesu činovnika državnog odvjetničtva i pravne sigurnosti, koja će biti samo onda obezbedjena, ako nebude činovničtvo državnog odvjetničtva stajalo uvjek pred alternativom, da žrtvuje svoju existenciju, svoje osvjedočenje ili savjest.

Zakonska ova osnova je udešena dakle prama okolnostim naše zemlje, i ako postane zakonom, unaprediti će se ova inštitucija, koja je velevažna za kazneno pravosudje, a još važnija, ako se obtužbeno načelo poprimi.

Vladin zastupnik izjavi, da je uvjeren, da bi sve reforme na putu sudbenom ostale pusta fraza, ako se nebi prije pobrinulo, da se dobiju valjane sile u državnom odvjetničtvu, jer se sve druge inštitucije sudbene iz zadnje izvadjaju.

U samom saboru nije ni osnovi ni obrazloženju istog baš ništa primjećeno, već vladina osnova sa neznatnimi preinakami štilističkimi prihvaćena.

Digitized by Google

stiti u status viećnika banskoga stola, a njegov zamjenik i državni odvjetnici u status viećnika sudbenih stolova.

Osim kazneno-pravnih agenda (koje su u bitnom nacrtane u § 27 k. p.) imadu u bivšem provincialnom dielu naše domovine državni nadodvjetnik, a u zamienjivanju njegovom državni odvjetnici i namjestnici zastupati zemaljski erar u poslovih gradjansko-pravnih, ter služiti i kao pravni konzulenti zemaljske vlade, a u tu svrhu ima državni nadodvjetnik i drž. odvjetnici uredovne doplatke, što za bivšu krajinu nepostoji.

Iz navedena vidi se, da su kod nas sada državni odvjetnici podjedno i sudci, odnosno da su sudcem povjerene agende državnog odvjetničtva; nadalje da državni odvjetnici stoje pod disciplinarnom vlasti tako bana kao i disciplinarnih sudova, najme banovoj vlasti kod lagljih prestupaka, a vlasti disciplinarnih sudova kod težih prestupaka, da su u pitanju umirovljenja svoga proti volji ili odpusta iz službe podvrženi samo disciplinarnim sudovom. Tim je prilično obezbiedjen položaj činovnika državnog odvjetničtva, te mogu u toliko slobodnije i samostalnije svoje zvanje vršiti, što nisu ovisni od eventualne samovolje političke oblasti u životnih za njih pitanjih, najme odpusta ili umirovljenja, ter mislim, da se na takov položaj državnog odvjetničtva barem nijedan urednik istoga potužiti neće.

Nu u osnovi o preustrojstvu naše uprave (1882) strana 52 navodi se, da su državni odvjetnici administrativni organi, koji bi kao takovi morali biti bezuvjetno podčinjeni vrhovnomu predstojniku pravosudja, najme banu, koji bi izključivo imao nad njimi vršiti disciplinarnu vlast, jer da je anomalija, da u slučaju težega službenog prestupka državnim odvjetnikom neima suditi oblast, koja im je u svih inih službenih stvarih predpostavljena, već oblast ina, koja ima posve drugčiji djelokrug, nego državni odvjetnik, i koja nikako nemože biti zvana na to, da prosudjuje službeno djelovanje državnog odvjetnika. Stoga se u osnovi predlaže, da državni odvjetnici nebi imali biti podjedno i viećnici, već samo državni odvjetnici, koji bi bili podvrženi izključivoj vlasti banovoj, a rangirali bi kao činovnici VII. nadnevnog razreda sa viećnici sudbenih stolova.

Istina, položaj državnoga odvjetnika je različit od položaja sudčeva; pak se dade i pogledom na to, da zvanje ovo iziskuje ipak posebne podulje vježbe, pak da bi se stoga preporučao postepni promak u samoj toj struci; nadalje pogledom na to, što i kod imenovanja državnog odvjetnika valjaju ini propisi nego li za sudce — zagovarati donekle poseban štatus činovnika državnog odvjetničtva. Nu kad bi se i to, prem nije neobhodno nuždno, uvelo, još nepostoji usljed toga nužda, da državni odvjetnici budu podvrgnuti izključivoj disciplinarnoj vlasti bana i glede životnih za njih pitanja, kao što je umirovljenje ili odpust iz

Digitized by Google

službe. — Svakako je bo bolje jamstvo proti svakoj barem eventualnosti, da bi se najme nepravedno moglo od strane vlade uplivisati na državna odvjetničtva, na uštrb slobode pojedinih državljana, da bude državni odvjetnik po mogućnosti obezbiedjen i naprama takovim uplivom, prem takovi u normalnih odnošajih nesbivaju se tako lahko, i da nebude u životnih zanj pitanjih od političke vlasti ovisan. A s druge strane vlada i onako imade vlast u ruci, te može, kad vidi neosnovan na zakonu odpor kojeg organa državnog odvjetničtva, na uštrb službe, takova odanle maknuti, bez velikih potežkoća, i drugamo na službovanje pridjeliti, u koliko se dotičnik nije učinio krivim grubijeg disciplinarnog prestupka. — Taj pako sukob, koji predpostavlja gornja osnova, da bi najme sudbena oblast progoniti mogla n e d u ž n o g organa državnog odvjetničtva, hoteć tim prkositi predstojniku pravosudja, komu bi možda odveć poslušan bio odnosni činovnik, tolika je i skoro nemoguća, u normalnih odnošajih, riedkost, da je tomu za volju najmanje nuždno postojeći zakon ob ustrojstvu državnog odvjetničtva mienjati.

Jedini nedostatak, što ga u nas imade inštitucija državnog odvjetničtva, jest taj, što ta inštitucija nije podpuno uvedena, a to stoga, jer joj manjka generalna prokuratura kod najvišeg suda. Potonja inštitucija, koju medju ostalimi nalazimo u Francezkoj,[14] Cislajtaniji (§ 33 cislajtanskoga k. p. od 23. svibnja 1873) i Italiji (točka 684 i slj. kazn. post. od god. 1865) itd. ima zadaću, imenito bud ureda radi bud usljed naloga ministra pravosudja uložiti žalbe ništovne u obranu zakona (dans l' interêt de la loi, nell' interesse della legge) proti svim osudam kaznenih sudova, koje vriedjaju ili krivo uporavljuju zakon, kao i proti svakom protupravnom zaključku kaznenog suda i to i onda, kad se obtuženik ili tužioc neposluže pravnim liekom ništovne žalbe. — Osim toga učestvuje generalni prokurator ili njegov zamjenik u razpravah pred kasacionim sudom. Važnost iste inštitucije tolika je, da se sama sobom preporuča, pak i spomenuta vladina osnova o preustrojstvu uprave (str. 66) navodi, da bi se u interesu kaznenog pravosudja imala uvesti i kod nas. Nadalje svakako se mora držati nedostatkom, što nije kod kotarskih sudova naših uvedena inštitucija funkcionara državno-odvjetničkih, kao što postoji n. pr. u Cislajtaniji a i u Njemačkoj, napose što po tom nije provedeno podpuno obtužbeno načelo kod kotarskih sudova. Ali pogledom na odnošaje naše zemlje, da bi se najme težko svigdje valjanih sila za

[14] Kaže H e l i e u svom gore navedenom djelu o toj inštituciji: La loi a deposé entre les mains de ce magistrat une sorte d' action suprême pour mainteuir l' institution du minist. public dans la ligne tracée par la la loi, pour réprimer ses écarts, pour proscrire les moyens vicieux, ou des traditions surannées, pour réfleter les lumieres, qu' il recueille au scin de la cour. — Sravni i o toj inštituciji Mayer komentar k cislajt. post. strana 124—130.

Digitized by Google

to uredovanje našlo, (Mislimo, da bi ovaj razlog malo smetao, jer bi se sila zaista moglo naći. Ured.), da bi to skopčano bilo ipak i sa znatnim troškom, koji naša zemlja lasno nepodnosi, nemože se s tih razloga barma za sada uvedenje te uredbe i za našu zemlju zagovarati.

Nuždno je svakako, da se uzgoji što vrstniji pomladak za zvanje državno-odvjetničko, koje iziskuje posebne podulje vježbe i okretnosti, i u tu je svrhu vrlo praktičan predlog rečene osnove o preustrojstvu naše uprave (str. 52), da se najme nieki zamjenici državnih odvjetnika uvrste u 8 nadnevni razred, s pravom rangiranja medju kotarske sudce.

Da završim. Postojeće ustrojstvo našeg državnog odvjetničtva za naše je odnošaje posve dobro, ter bi se jedino imala uvesti još generalna prokuratura, zatim bi trebalo ustrojiti nekoliko mjesta 8 nadnevnoga razreda za zamjenike drž. odvjetnika, što je i rečena vladina osnova usvojila, i napokon mogao bi se sada, pošto je krajina sjedinjena sa bivšim provincijalom te usljed toga narastao broj osoblja drž. odvjetničtva, uvesti, prem nužda za to nepostoji, za isto poseban štatus.

Ista će inštitucija, na tako sigurnih temeljih osnovana, moći tim sigurnije zadovoljavati svim pravednim zahtjevom, koje država i zakon na nju stavljaju, biti će odlučnom podporom sudovom kod izvršivanja kaznenog pravosudja, i za postignuće najvažnije cieli, da se najme zakon i pravda vrši, jer je napokon nepobitno načelo, da je samo justitia regnorum fundamentum.

Toj pravdi i zakonu valja da prije svega služi i državno odvjetničtvo, pak treba da bude njegovo ustrojstvo takovo, kako bude moglo uspješno raditi prama ovomu cilju.

O pravnom postupanju sa tudjinci.

Povjestna prouka komparativnoga zakonarstva

*Od **Vladimira** dra. **Pappafave.***

(Nastavak.*)

Osebno pravo hospitii ustanovljivalo se je medju strankami izmjenom darovâ: consuetudo erat apud majores, reče Servij, ut inter se homines hospitii jura mutuis muneribus copularent vel per internuntios. Ono bilo je stavljeno pod zaštitu osobita božanstva, na koga bi se odnosio i Jupiter hospitalis[41] i jednim se znakom brižljivo čuvalo[42] i pre-

*) Vidi „Mjesečnik" br. 1. god. 1884.

[41] Cic. Ad Quint., 4, II, 12. Pro Dejotaro, 6.

[42] Deum hospitalem ac tesseram mecum fero (Plaut, Poenulus, V, 1, 22, 25).

Digitized by Google

nielo potomkom,[43] niti se moglo uništit bez formalne odpovjedi[44], a njegova se povrieda smatrala kao najgore zlodjelo.[45]

Jus hospitii nosio je sobom dvie glavne dužnosti: primat gosta putnika na stan i branit ga, a do potrebe zastupat ga na sudu. Čitamo u Liviu (XLII. 1): privata hospitia habebant (magistratus romani) ea benigne comiterque colebant, domusque eorum Romae hospitibus patebant, apud quod ipsos diverti mos esset. A u Ciceronu (Div. 20): Clarissimi viri nostrae civitatis, temporibus optimis, hoc sibi amplissimum pulcherrimumque ducebant, ab hospitibus clientibusque suis injurias propulsare, eorumque fortunas defendere. Nuper Cn. Domitium scimus, M. Silano diem dixisse propter unius hominis Egritomari, paterni amici, atque hospitis, injurias.

Prijateljstva hospitii ne bi ni u bitki nestalo; povieda Livij, da za rata s Kampani jedan Rimljanin ne htje se lično ogledat s prijateljem takovim, koga je nemoćna bio zaklonio u Rimu, i da od toga ne odstupi, dok se izazivatelj ne odrekao prijateljstva.

Okrom osebna gostoljubja dopuštalo bi se javno gostoljubje (jus hospitii publici), koje je dvostruko bilo: ili bi ga država podielila tudjincu prama Rimu zaslužnomu, i zajamčila mu ga osobitom zaštitom i vladinom ugodljivostju ako bi došao stanovat u rimsko područje; ili bi ga država podielila cielomu gradu, a obseg pravnih posljedaka tomu podieljivanju razlikovao bi se po raznih sgodjajih.[46] Prvoj gostoljubja vrsti imamo primjera u tom, da je rimsko starovieće podalo pravo hospitii liparskomu Timasiteu, što je on iz bogoljubja odpravio proste i dao u Defto odpratit poslanike, s kojimi je Kamil bio delfijskomu bogu poslao zlatnu kupu, a koje liparski gusari bijahu ulovili. I drugoj vrsti poviest nam znatni pruža primjer: za galskog rata rimska sacra bijahu nastavljena kod Ceritâ, koji im bijahu zaklonili svećenike, te jedan senatus-consultum podao je stanovnikom Cerea pravo hospitii.

Ine nastave zaslužne bijahu one vlastî, koje su imale zadaću, da pripoznaju i zaštite prava tudjincem i da im u osebnih prepirkah sude.

Te vlasti bijahu judices recuperatores ili reciperatores, postavljeni odprije, da doskoče ratnim posljedicam i svakomu po-

[43] Cic. Divin. 20; Caesar, De bello civ. II, 25.

[44] Cic. in Verr. II, 36.

[45] Arpinov besjednik u otrovnih svojih poklicih proti Verru ne zna mu iznać veće krivnje do one, što nije štovao hospitii jus atque nomen (Cic. in Verrem, V, 42; Saredo, op. cit., str. 22; Comba, Del diritto internazionale in Roma, str. 30; Neikter, De jure gentium apud Romanos, str. 57 i st.).

[46] Sciolla, Dissertazione naved., str. 18; Saredo, op. cit., str. 21.

Digitized by Google

vrate, što bi mu se za rata oduzelo.[47] U plebiscitu stvorenom god. 682 od sagradjena Rima čita se: Quos Thermenses majores Pisidae liberos servosve bello Mitridatis amiserunt, magistratos penes magistratum quia de ea re jurisdictio erit, quoque de ea re in jus aditum erit, ita de ea re jus dicunto, judicia recuperationes danto uti ii eos recuperare possint.[48] Kasnije judices recuperatores imadjahu nalog, da rieśavaju razpre o nasilnih ličnih štetah i prepirkah izmedju Rimljana i tudjinaca.[49] Ovi judices recuperatores mogahu biti peregrini te izabrani izvan listinâ judices selecti i van reda uredovne nadležnosti, po onoj Plinia: nam ut in recuperatoriis judiciis, sic nos in comitio, quasi repente apprehensi, sinceri judices fuimus (Plinij, epist. III. 20), i po drugoj Seneke: Dubitavi utrum differem te, an donec suus isti rei veniret locus, jus tibi extra ordinem dicerem. Humanius visum est tam longe venientem non detinere. (Seneka, epist. 106). Oni vršijahu službu, koju je vršio u iuih parnicah judex ili arbiter, i presudjivahu parnice peregrinâ po formuli, što bi dao poglavar, kako se u Ciceronovoj jednoj stavki ističe. Radilo se o njekoj Agonidi Lilibejovoj, koja da odstrani gnječitelja, koj joj htjeo otet robinju, reče „se et sua Veneris esse". Ubi hoc quaestori Cecilio — kaže Cicero, — viro optimo, et homini aequissimo, nunciatum est, vocari ad se Agonidem jubet, judicium dat statim: „Si paret, eam se et sua Veneris esse dixisse". Judicant recuperatores id quod necesse erat, neque erat cuique dubium quia illa dixisset . . . . . itd.[50]

Sad, bud što ovi judices recuperatores nisu dovoljno štitili prava i koristi tudjinaca, bud što je tudjinac težko uspjevao svojim pravom napram rimskomu pravu, bud što je veliki u Rimu sakupljajući se broj tudjinaca prouzrokovao veoma čestih razpra medju tudjinci i tudjinci i medju ovimi i Rimljani, Rimljani moradoše ustrojiti osobitu sudbenu vlast. I odista, po svjedočbi Ivana Lida (De magistratibus romanis, I.

---

[47] Keller, Rimski gradjanski postupnik, §§ 8 i 9; Walter, Poviest rimskog prava, knj. IV; Teof., ad 4 Inst. quibus ex caus. manum; Plinij, Paneg. 36; Aut Geb., XX; Saredo, Instituzioni di procedura civile, n. 50 i st.

[48] Plebiscitum de Thermensibus, cod. II. princ.; Tit. Liv., XXXI, 48, XLIII, 2; Cic. in Verr. III, 13 i 60; Gaj. Inst. IV, §§ 46, 105, 109; Bruns, Fontes juris romani str. 125; Haubold, Monum. leg., str. 137.

[49] Da se je sud rekuperatora strogo vršivao, dokazom je ne samo težka uvrieda, što bi se počinila ne utičuć se njim radi zakonita rieśenja razpre, no i Plautov tekst, gdje stoji:

Si media nox est, sive est prima vespera,
Si status condictus cum hoste intercedit dies,
Tamen est eundum.

[50] Cic. Divin. in. Cecil. 17.

Digitized by Google

34, 45), god. 507 od sagradj. Rima uveden je praetor peregrinus, koji imadjaše suditi u razprah medju tudjinci ili tudjinci te rimskimi gradjani: plerumque inter peregrinos jus dicebat; inter cives et peregrinos jus dicebat.[51] Na te razpre uporavljivale se ustanove jus gentium (quasi quo jure omnes gentes utuntur),[52] biva sveobći jus, kakov zdrav razum uči, protustavljen posebnomu gradjanskom jus-u (quod quisque populus sibi constituit),[53] navlastito edikt[54] i postupak bez izlišnih formula i prama redovitomu laglji i brži.

Dva pretora, postavljena jedan prama drugomu, urbanus i peregrinus, i dva prava, jus civile i jus gentium, takodjer jedno prama drugomu, neprekidni su i spasonosni upliv medjusobno vršili. Jus gentium uveden, kako veli Papinijan, adjuvandi, vel suplendi, vel corrigendi juris civilis gratia (Dig. I. 1. De Inst. et jur 7, § 1, Fr. Papiniana), razširivalo bi danomice svoj obseg i svoje područje; gradjansko pravo napuštaše po malo svoje proste i nesnosljive oblike te se primicalo sve to više lahko obsluživim propisom jus gentium-a. Postupak, pred pretorom peregrinom vodjen, znatno je preinačio onaj pred gradskim pretorom, te ne prodje dugo, a da popustiv zavidno kviritarno pravo zahtjevom medju-

---

[51] Post aliquot deinde annos, non sufficiente eo praetore (urbano), quod multa turba etiam peregrinorum in civitatem veniret, creatus est alius Praetor, qui peregrinus appellatus est, ab eo, quod plerumque inter peregrinos jus dicebat. L. 2, § 18, D. de origine juris, I, 2. — Sr. i Teofil k § 7 Inst. de jure nat.; Epit. XIX. ff. De origine juris, lib. I, tit. II, lib. II, § 28; Tit. Liv. XXII, 35; Labatut, Etudes sur la société romaine. Histoire de la préture. Paris, 1868, str. 43.

[52] Isidor, Orig. V, 4, 6; Wolf, Prolegomena in jus gentium, § 16; Puchta, Corso delle Instituzioni. Prima versione del Dr. Poli, knj. I., § 48, str. 174—175; Voigt, Das jus naturale, aequum et bonum und jus gentium der Römer. Leipzig, 1856—71. T. I, §§ 79—82; T. II, § 67; Lehrbuch der Geschichte des römischen Rechts. Erster Theil. 2. verm. Auflage. Leipzig, 1871, § 46.

[53] Moriani, La filosofia del diritto nel pensiero dei giureconsulti romani, str. 47 i sl. Fiorenca, 1876.

[54] U takovom ediktu, nazvanom album praetoris, bijahu očitovana načela, po kojih je pretor dojavljao, da će suditi i procesualne formule, koje će poprimit. Ovaj običaj bio je započet, a nastavio ga je obsluživat i gradski pretor. Plaut meće u usta Stasimiu, glumcu jednomu:

Mores leges perduxerunt iam in potestatem suam,
Magis qui sunt obnoxiosi, quam parentes liberis
Eae miserae etiam ad parietem sunt efixae clavis ferreis
Ubi malos mores affigi nimis fuerat aequius.

A Ovidij (Methamorph. I, stih. 91 i 92), opisujuć blaženo doba, povieda da tada

„ . . . . . nec verba minantia fixo
Aere legebantur . . . . . "

Digitized by Google

narodnog prava, edikti dvajuh se pretora pobrkaše i satvoriše zajedno jednu samo ukupnost pod imenom jus honorarium — Orbis indi progutao urbs,[54 1/2] a za Karakale, kao što smo gore iztaknuli, svi podanici carstva zadobiše ime i značaj gradjana.

Da vidimo sada u kratko pravni položaj tudjinca u dobi iza razsutka rimskog carstva.

Varvari, prodriev u rimske zemlje i osnovav na razvalinah podieljenoga rimskoga carstva nove države, upiruć svoju vladavinu jedino na silu oružja i radeć jedino oko toga, da svoje gospodstvo učvrste, dozvoljiv nadvladanim, da čuvaju i rabe svoje zakone u osebnih odnošajih, zakone, koji ujedno sa jezikom nadvladanih preživiše rimsku kulturu, pravi bijahu mostovi, što ih je providnost božja na ponoru vjekova sagradila, da dodju do nas ostanci stare kulture i staroga života.

Varvari, dobro opaža Manzoni, nisu silili Rimljane, da primu njihove zakone, jer neimahu ništa boljeg, čim bi zamienili municipalne uredbe, što ih Rimljani ostaviše. Ali i bez toga jasno je, zašto im ostaviše stare zakone. Obezbjediv oni sebi povlastice, koje sobom donošaše osvojenje, nehajahu kakvi će bit odnošaji medju pobjediteljem i pobjedjenimi. Zar da oni stvaraju zakone za svladane? Vršenje vrhovne vlasti u današnjoj dobi smatra se upravom, kojoj je svrhom pravda i javni probitak; ali tako nisu mislili osvojitelji varvari; vrhovna vlast nad svladanimi bijaše za nje posjedom, a ne javnom službom.[55]

S toga biva, da se priznavalo načelo, da zakoni stoje o sebi, i po tom svaki je narod živio po svojih zakonih.[55 1/2] Taj je običaj godine

[54 1/2] Dva manje neg srednja pjesnika, Klaudijan, koj je živio za Teodosia velikog, i Rutilij Numancian, koj je pisao za Teodosia mladog, pravim uzhićenjem znadoše ipak prekrasnimi stihovi opjevat veličanstvenost Rima. Prvi, spominjuć slavni grad, veli:

„Haec est, in gremium victos quae sola recepit,
Humanumque genus communi nomine fovit,
Matris, non dominae, ritu; civesque vocavit
Quos domuit; nexuque pio longinqua revinxit . . . .“

A Rutilij Numancian opet pozdravlja ga ovako:

„Fecisti patriam diversis de gentibus unam,
Profuit injustis, te dominante, capi.
Dumque offers victis proprii consortia juris,
Urbem fecisti quod prius orbis erat . . . .
Tu quoque legiferis mundum complexa triumphis
Foedere communi vivere cuncta facis“.

[55] Manzoni, Discorso storico sopra alcuni punti della storia Longobardica in Italia, cap. III. Sr. Davoud-Oglhou, Hist. de la législation des anciens Germains; Stobbe, Poviest o izvorih njemačkog prava, i Eichhorn, Poviest njemačkog prava.

[55 1/2] U Markulfovoj formuli (I, 8) sedmog vieka čitamo: „Et omnis populus ibidem commanentes, tam Franci, Romani, Burgundiones, quam reli-

Digitized by Google

824 Lotar I. naročitim zakonom potvrdio.[56] Volumus, veli on, ut cunctus populus romanus interrogetur, quali lege vult vivere, ut tali quali professi fuerint vivere velle, vivant. Quod si offensionem contra eamdem legem fecerint, eidem legi, quam profitebuntur, subjacebunt.[57]

Zakoni germanskih naroda ukazivahu se ipak tudjincem neprijateljskimi. Naravna je to bila posljedica njihovoga političkoga ustrojstva.

---

quae nationes sub tuo regimine et gubernatione degant et moderentur, et eos recto tramite secundum legem et consuetudinem eorum regas". U drugoj pak izpravi: „Legem vero unicuique competentem sicut antecessores sui tempore nostrorum praedecessorum habuerunt, in omni dignitate et ordine, fovente domino, nostram Magnificentiam observaturam promittimus" — Consilium Moldense. — A u lex Burgundionum (XV, 1) „Quicumque ingenuus Burgundio in domum cujuslibet ad ripam ingressus fuerit, VI solidos inserat illi, cujus domus est, et mulctae nomine solidos XII. Quod tamen inter Burgundiones et Romanos aequali conditione volumus custodiri". — „Omnes omnino causae, quae inter Burgundiones habitae sunt, et non sunt finitae, usque ad pugnam Mauriacensem, habeantur abolitae. Qua conditione Romanus ingenuus, qui causam cum Barbaro habuerit, aut dominum admoneat aut actorem . . . ." (Id., XVII, 1, 5). — „Quod si inter homines, qui diversis viverent legibus, emergerint controversiae, a judicibus earumdem legum simul convenientibus dirimeantur, ut docent Senator lib. 7. Variar. Epist. 3 et Lex Burgundionum non uno loco" (Ducange, Glossarium mediae et infimae latinitatis, T. IV, str. 82, col. 82; Lindenbrog, Codex legum antiquarum. Francofurti, 1613, str. 275, 277 i sl.; Davoud-Oglhou, Histoire de la législation des anciens Germains. Berlin, 1854. T. I, str. 215, 300 i sl.; Savigny, op. cit. t. I, cap. III).

[56] Sr. i zakon 91 Luitpranda, longobardskog kralja, godine 727, kojim je on po prvi put osobnikom dopustio sklapati svakojakih ugovora i nagoda po načelih rimskog zakona, ma ovomu i ne bili ugovornici podložni, samo ako su se pisarom predstavili, te izjavili im volju po onom se pravu vladat, a pisari bili su toli rimskomu, koli longobardskomu zakonu vješti.

[57] Zakona osobnost bila je priznata poglavito u nasljedstvu, kao što je poznato po Pipinovu zakonu 46, koj je propisivao: Sicut consuetudo nostra est, Romanus vel Longobardus si evenerit quod causam inter se habeant, observamus ut romani successionem eorum juxta legem suam faciant. Et alii homines ad alios similiter. — Sr. Muratori, Rerum italicarum scriptores, I, dio II, br. 11; - Antiquit. Ital. Medii Aevi, Diss. XXII, tom. II, str. 262, Pertz, Monum-Germ. hist. etc. Legum, I, II, III. Hannoverae, 1835, 1837, 1851, 1863; Canciani, Leges barbarorum antiq., praef. T. I; Eichhorn, op. cit., str. 208; Brequigny, Diplomata, knj. I, str. 18; Walter, Corpus jur. germ., knj. III., str. 294.

Sveštenstvu se svugda sudilo po rimskom pravu. Lex Ripuaria priznade taj položaj sveštenstva . . . „secundum legem romanam, qua Ecclesia vivit" (Tit. 58, § 1). Ugovori ga potvrdiše. Ljudevit pobožni odredi: ut omnis ordo acclesiarum secundum romanam legem vivat, et sic inquirantur et deffendantur res ecclesiasticae, ut emphiteusis unde damnum patiuntur, non observetur, sed secundum legem romanam distruatur. Edicta Longobardorum c. 55. — Sr. Stobbe, Poviest njemačkog prava, knj. I, § 25.

Digitized by Google

Prije nego je Viko, neumrli spisatelj „Nove znanosti“, čiji nazori zaokupiše u svoj Evropi mudroslovje i povjest, iztaknuo kao obće načelo skrb, koju je svaki narod u svoje junačko dota imao, da tudjince od sebe otiskiva, pokaza H. Grotius u divnom svom djelu „De jure belli ac pacis“, da ta navika obstojaše sasvim kod Germana, koji, kao što nam kaže Cezar i Tacit (De moribus Germaniae, cap. 16), običavahu „quam latissimas circum se, vastatis finibus, solitudines habere“. Kad se stalno u rimskih pokrajinah nastaniše, oni sačuvaše stare svoje predaje i cieniše, pošto tudjinac nije s njimi sdružen nikakvom zajednicom gradjanskog prava, da mu nemadu nikakve pravde dielit, izim da se nadje tko bi zanj odgovarao.[58]

A ta su baš načela vladala u svih zakonih, što su ih ovi razni narodi proglasili u osvojenih zemljah. Oti zakoni duže indi tudjinca u obće, da se stavi pod okrilje gosta [58 1/2] ili zaštitnika, ako želi uživat koje pravo,[59] drugčije bo mogao je bit izagnan iz grada, a i uhićen i

---

[58] Montesquieu, Esprit des lois, liv. 21, ch. 17; Demangeat, Histoire du droit romain, c. III.; „Los germanos, al no reconocer ningún derecho al extranjero, no eran más bárbaros que otros pueblos. El goce de los derechos civiles iba unido en todas partes á la cualidad de miembro de una tribu, de un pueblo ó de una ciudad; y el extranjero, sin vínculo con la soberanía extranjera, era considerado por la ley, expresion de aquela soberanía, como si no existiese; no era una persona jurídica“ (Torres Campos, op. cit., str. 77).

[58 1/2] Gostoprimstvo kod Germana, kao što kod svih starih narcda, bilo je sveto: „Quemcumque mortalium, piše Tacit (De Moribus Germ. XXI), arcere tecto nefas habetur, pro fortuna quisque apparatis epulis excipit. Cum defecere qui modo hospes fuerat, monstrator hospitii et comes, proximam domum non invitati adeunt, nec interest pari humanitati accipiuntur. Notum ignotumque, quantum ad jus hospitii, nemo discernit. — Abeunti, si quid poposceris, concedere moris, et poscendi invicem eadem facilitas“. — Sr. i Geffroy-evo djelo „Rome et les Barbares“. Etude sur la Germanie de Tacite.

[59] Što germanski zakoni iziskivahu takovo štitničtvo i obranu, razlog bio je u germanskoj naredbi wadie ili poručanstva, koje je svaki sudac davao cielomu narodu, centurije podavale sudcem, dekanije centurijam, a dekanijam poglavari farâ, koji dekanije sačinjavahu, kako bi jedni nerazdielno odgovarali za druge. Koji bijahu ovako udruženi, ostajahu dužni nerazdielno plaćat kazan, koju bi jedan njih mogao zaslužit, kao što zajedno primahu zaslužbu, ma koga njih išla. To je svakoga zanimalo, da preprieči zlodjelo, da preda krivca i da progoni uvrjednika. Takov sustav razjasnjuje pogl. 20 Edvardovih zakona: „Haec securitas hoc modo fiebat: scilicet, quod de omnibus villis totius regni sub decennali fidejussione debeant esse universi, ita quod si unus ex decem forisfecerit, novem ad rectum eum haberent; si aufugeret .... capitalis de Friborgo .... si duodecimo existente, purgaret se et Friborgum suum si facere posset, de forisfacto et fuga supradicti malefactoris. Quod si facere non possit, ipse cum Friborgo suo damnum restauraret“.

Digitized by Google

prodan kao rob;[60] je li ubijen, neplaća se nikakov wehrgeld, nego samo prosta odšteta (fredum), koja, ako neima rodjaka, prelazi na kralja „Peregrino — propisivao je Lex Bawajorum (tit. 3. § 14), — si viventem reliquit, omnia injuria quod fecit ei vel quod tulit, dupliciter componat, sicut solet unum de infra provincia componere. Si autem non occiderit, 100 solidos auro adpreciatos cogatur exsolvere: si parentes desunt, fiscus accipiat et pro delicto hoc pauperibus tribuat".[61]

(Nastavit će se.)

Kako se ima namiriti odkupnina za izvanseliština, krčevinska, gorna i činžena zemljišta iz kupovnine na ovršnoj dražbi prodanih nekretnina, na kojih je uknjižena?

U § 12 zakona od 10. siečnja 1876 br. 8 Sbornika o konačnom razterećenju izvanseliština, krčevinskih, gornih i činženih zemalja, sadržana ustanova, veli doslovce: „Uknjižena odkupnina ima prednost pred svakim inim teretom i dolazi odmah iza državnoga poreza, odpadajućeg na dotični predmet odkupa. Ista s kamatami, odplatci i troškovi uprave obterećuje odkupno zemljište naprama svakomu posjedniku, dok nebude podpunoma namirena".

Odatlje nastaje pitanje:

1) pred kojim porezom ima odkupnina prednost?

2) da li se ima odkupnina kao svaka druga uknjižena glavnica, ako se nenamiri iz kupovnine ovršnim putem prodane nekretnine, na kojoj je uknjižena, brisati iz odnosnog gruntovnog uložka, ili da li je novi kupac, premda ju je na sudbenoj ovršnoj dražbi kupio, dužan preuzeti odkupninu?

Na 1. Neima dvojbe, da ima trogodišnji porez, računajuć od dana

[60] Peregrinum, qui patronum non habebat, vendebant Saxones, veli Meginard, povjestnik devetog vieka (Translatio sancti Viti, c. 13). — ... „Et ad majorem securitatem fovendam ordinavit insuper et praecepit, quod nullus extraneus in forinsecum capitis villae aut in suburbio hospitatur, nisi hospes ejus pro eo voluerit respondere", nalazimo u drugoj izpravi (Fleta, lib. I., c. 24, § 4).

[61] Sr. Rosenhand, De jure transeundi per territoria, str. 25 i sl.; Saredo, op. cit., str. 61; Müller, De jure transitus per alterius territorium; Streit, De transitu noxio et innoxio per alienum territorium.

Digitized by Google

dražbe natrag, prednost pred uknjiženom odkupninom, o tom neima u praksi prepora, a nemože ga ni biti obazriev se na gore navedenu ustanovu § 12 odkupnog zakona, u savezu sa ustanovami §§ 564 gr. pp. i § 11 sl. *c* steč. reda.

Porodio se je pako priepor, koj nije još, kada je ovaj članak pisan, načelno riešen, imade li i uknjiženi od tri godine stariji porez prednost pred uknjiženom odkupninom?

Ja držim, da porez stariji od tri godine, uknjižen pred odkupninom, nema pred njom prednosti.

Uknjiženi bo stariji od tri godine porez smatra se i u ovršnom postupku kod razdiobe kupovnine, a i u stečajnom postupku, kao svaka ina uknjižena tražbina, te neuživa nikakve prednosti pred drugimi uknjiženimi tražbinami, zato nije ni zakonodavac u spomenutom § 12 odkupnog zakona mislio pod državnim porezom ini nego samo onaj, koj po obstojećih zakonih predteče hipotekarne vjerovnike. To se vidi iz same stilizacije ovog §, jer da je htio zakonodavac odrediti, da ima svaki uknjiženi porez prednost pred odkupnom glavnicom, bio bi stilizirao ustanovu § 12 odkupnoga zakona po prilici ovako: „uknjižena odkupnina ima prednost pred svakim inim teretom osim uknjižena poreza".

Spomenutoj ustanovi § 12 odkupnoga zakona, da odkupnina ima prednost pred svakim inim teretom, dodana je stavka: „i dolazi odmah iza državnog poreza, odpadajućeg na dotični predmet odkupa", samo da bude jasnije, da odkupnina ima prednost pred svakom inom uknjiženom tražbinom, neglededć na prvenstvo odnosne uknjižene stavke, t. j. da odkupna glavnica ima prvenstvo, ako je i kasnije iza ostalih tražbina uknjižena.

Ova dakle stavka uvrštena je samo da bude prijašnja ustanova „da odkupnina ima prednost pred svakim inim teretom", jasnija.

Zakonodavac je nedvojbeno samo zato kazao, da odkupnina dolazi odmah iza državnoga poreza, da nemora navesti svih eventualnih prvenstvenih stavaka, koje se imadu po zakonu iz kupovnine namiriti držeć, da će obzirom na postojeće zakone svako znati', da odkupnina nema prvenstva i pred ostalimi prvenstvenimi stavkami, koje se moraju platiti iz kupovnine pred trogodišnjim porezom, čim se kaže, da odkupnina ima samo prvenstvo pred državnim porezom (dakle ne i pred ostalimi prvenstvenimi stavkami).

Na 2 Odkupnina ima se smatrati kao državna daća, koja je spojena sa zemljištem samim, koju dakle posjednik zemljišta, bio on tko mu drago, i stekao ovo kojim god načinom, nositi ima kao što i državni porez. Ovo jasno proizlazi iz zaključne ustanove § 12 rečenoga odkupnog zakona, koja glasi, da odkupnina sa kamati, odplatci i troš-

Digitized by Google

kovi uprave obterećuje odkupno zemljište naprama svakomu posjedniku dotle, dok nebude podpunoma namirena".

Obzirom na to i na propis § 11 istoga zakona, koj veli, da će obvezanici plaćati od svojeg odkupnog duga na godinu u ime kamata 5%, u ime odplate $2^1/_2$%, a za troškove uprave $^1/_2$% u zemaljsku odkupnu zakladu u polugodišnjih rokovih unapred tako, da usljed te, na godinu 8% iznašajuće odplate, cieli dug poslje 22 godine prestaje, te gledom na to, što je ustanovom § 13 istog zakona samo odkupniku slobodno svoj odkupni dug na jedanput namiriti, dočim zakon nedaje pravo odkupnoj zakladi, da može bilo u kojem god slučaju od odkupnika cielu odkupninu na jedan put zahtievati: mislim, da odkupna zaklada odnosno kr. zem. erar neima prijavljati na ročištu o razdiobi kupovnine cielu odkupnu tražbinu, već samo one obroke (anuitete), koji su do dana dražbe dospjeli, te koje je ovršenik dužan ostao. Ovi samo dospjeli obroci odkupnine imadu se izplatiti iz kupovnine; sve ostale nedospjele obroke ima preuzeti i izplatiti kupac zemljišta, uknjiženom odkupnom glavnicom obterećenih.

Tim se nečini kupcu nepravda, jer on je kupio zemljište sa teretom, koj obterećuje samo zemljište kao služnost, a odnosni anuiteti, koje mora plaćati, predstavljaju gornu ili činženu daću, koju bi bio morao plaćati, da nisu zemljišta riešena (razterećena) toga tereta.

Nebi pako bilo pravedno, sa razloga malo prije navedenoga za kupca, da mora platiti one anuitete, koji su jur dospjeli do dana dražbe, nego je te dužan sam ovršenik platiti, jer je uz uvjet, da će plaćati ove anuitete, uživao blagodat, da nije morao davati više gornu i činženu daću, odnosno da je uživao upitna zemljišta kao slobodni vlastnik, kakov prije nije bio.

Do dana dražbe dakle dospjeli obroci odkupnine imadu se sva kako iz kupovnine, dobivene ovršnom dražbenom prodajom odnosnog zemljišta, izplatiti.

U koliko se pako nebi mogli iz kupovnine ove namiriti, imadu se izbrisati iz grunt. uložka odnosnog, ovršnom dražbom prodanog zemljišta kao svaka ina uknjižena tražbina, koja se iz kupovnine nenamiri. U ovom slučaju nosi zemaljski erar štetu, što je i pravedno, jer je on kriv, što nije za doba od ovršenika dospjele platežne obroke odkupninske utjerao.

Analognih ustanova u tom pogledu ima § 22 carskoga patenta od 4. ožujka 1849 br. 152 d. z. l. i ministarska naredba od 29. rujna 1852 br. 198 d. z. l.

Slični slučaj sadržan je i u riešitbi vrhovnog sudišta u Beču od 20. rujna 1879 br. 9533 Glaser-Ungerove sbirke.

A. Rušnov.

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Mora se odbiti molba, oslonjena na § 2 zakona od 21. travnja 1882 d. z. l. br. 123, da se ukine ovrha izvedena prije toga zakona na mirovinu udovice činovnikove, koja iznosi manje od 500 for. (§ 8 ods. z. l. c.).*

Trgovačko sudište bečko odlukom od 26. svibnja 1879 br. 80817 dozvolilo je Ferdinandu H. za mjenbene njegove tražbine od 677 for. i 700 for. c. s. c., a odlukom od 21. srpnja 1879 br. 95386 Albinu X. za tražbinu od 300 for. i za drugih 300 for. c. s. c. proti Kati B. ovršnu zapljenu mirovine, koju je brala kao udovica činovnika u iznosu godišnjih 400 for. Molbenicom od 23. srpnja 1883 br. 116.432 zaišće Kata B., oslanjajuć se na §§ 2 i 8 ods. 2 zakona od 21. travnja 1882 d. z. l. br. 123, da se obie te zapljene dignu sa njene mirovine, pošto ova iznosi samo godišnjih 350 for.

Trgovačko sudište, razmotriv, da je po § 8 zakona od 21. travnja 1882 d. z. l. br. 123, onim, koji su prije nego je nastala djelatnost toga zakona, dobili stvarnih prava na mirovine činovničkih udovica, ujamčeno, da mogu i unapried svojimi pravi služiti se; da je s toga ovim prosto i u buduće okoristit se izposlovanom ovrhom, odbilo je moliteljicu, čim nije dokazala, da su oba vjerovnika s njom sporazumna.

Na utok Kate B., prizivno sudište, preinačiv prvomolbenu odluku, zadovolji molbi, da se zapljena ukine s razlogâ: što je po § 2 zakona od 21. travnja 1882 d. z. l. br, 123, samo trećina mirovinskih plaća podvržena ovrhi, a i to sa stegom, da ovršeniku, od ukupne svote tih plaća ostane prosto godišnje berivo od 500 for., i da se ovaj zakon ima uporavit i na obie gore spomenute zapljene, dozvoljene prije djelatnosti toga zakona, jer smisao § 8 zakona od 21. travnja 1882 mora bit takav, da gore dozvoljene ovrhe mogu kriepostne biti samo za obroke mirovine, koji iztekoše prije dana, kada je spomenuti zakon postao obvezatnim, dočim glede mirovine, koja se proteže od dneva, kada je kriepostnim postao gori spomenuti zakon, valja uporavljati § 2 zakona istoga, pa je ta mirovina obzirom na nje iznosak prosta od ovrhe.

C. kr. vrhovno sudište odlukom od 23. listopada 1883 broj 11.859 zadovolji previdnim utokom obiuh vjerovnika, ter, preinačiv prizivnu presudu, potvrdi odluku bečkoga trgovačkoga sudišta od 30. srp. 1883 br. 116.432 s razloga, što po slovu § 8, točki 2 zakona od 21. travnja 1882 d. z. l. br. 123, ustanove istoga ostavljaju netaknuta

* Vidi hrv. aut. zakon od 18. sieč. 1883 o stegah ovršnoga prava itd.

Digitized by Google

stvarna prava, koja su stečena prije djelatnosti toga zakona pogodbom ili ovršnimi naredbami, i jer se upravo s obzirom na zakonom izrečeno očuvanje takovih prava, mora izvesti, da se ta prava mogu vršiti u obsegu stečenom prema prijašnjim zakonskim ustanovam i poslje kako je stupio u kriepost zakon od 21. travnja 1882 unatoč stegam, što ih donosi § 2 istoga zakona.*

Iz Gerichts-Ztng. pr. B.

Supruga ne jamči za troškove obskrbe i pokopa svoga supruga, koje traži javni bolnički zavod.

Tužbom pred 23. veljače 1883 br. 2735 tužila je c. kr. financijalna prokuratura, u zastupanju obćenite bolnice u Pragu, Anku N., da plati trošak f. 55 44 n. i 10 fr. 8 n., koji je po glasu izkaza od 2. srpnja 1881 i 22. kolovoza 1881, izdana od uprave javne obćenite bolnice u Pragu, narasao za obskrbu i pokop Ivana N. supruga tužiteljice, koji po glasu svjedočbe političke oblasti u S. od dana 28. studenoga 1881 br. 21778 radi siromaštva nije u stanju platiti. C. kr. kot. sud u S. osudom od 7. lipnja 1883 br. 6213 zadovolji tužbi iz sljedećih

Razloga:

Tuženica ne priznaje dužnosti naknaditi taj trošak, nu njezin je odpor skroz neopravdan. Iz § 44 o. g. z. pa iz svrhe i bića bračne zajednice izvire nedvojbeno, da je suprug obvezan ženitbenoga svojega druga svestrano podupirati, naročito bolestna njegovati i hraniti, te iz vlastitoga imetka nositi trošak njegovoga uzdržavanja, ako ženitbeni drug nemože to radi siromaštva učiniti. Prema tomu, pravo ima tužeća bolnica, koja je učinila trošak, što no je po razloženom imala platiti tuženica, da od nje traži naknadu istoga. Usljed priziva tuženice, preinači prizivno sudište u Pragu osudom od 18. srpnja 1883 br. 2054 prvomolbenu osudu i odputi tužbu:

Razlozi:

§§ 44 i 92 o. g. z. uredjuju uzajamne dužnosti supruga, zatim dužnosti supruga prema ženitbenomu svomu drugu; po prvoj od navedenih zakonskih ustanova obvezani su supruzi, da će jedan drugoga zamienito pomagati, po drugoj obvezana je supruga sliediti muža u njegovo prebivalište, pomagati ga po mogućnosti u kućanstvu i privriedi i, u koliko ište domaći red, vršiti sama odredbe supruga i nastojati, da ih drugi

---

* Ova je vrhovna presuda povolnja onim vjerovnikom, koji prije zakona od 21. travnja 1882 stekoše ovršnu doznaku mirovinâ udovicâ i činovnika, koje nepretiču godišnjih 500 for. Vidi protivnu riešitbu u br. 2 „Mjesečnika“ o. g. str. 117. Težko je, da se ne samo za parnice, nego i za ovršne sgodjaje, i kad se radi o uporavi novih zakona, mora reći: habent sum sidera.

Digitized by Google

vrše. Iz ovih zakonskih ustanova dade se svakako izvaditi dužnost supruge bolestna muža njegovati i pribaviti mu liečničku pomoć, nu iz tih ustanova s obzirom na § 6 o. g. z. ne može se izvesti njezina dužnost, da plati iz vlastitoga imetka trošak za to nuždan, a to tim manje, što iz ustanove § 91 o. g. z. izvire, da je samo muž dužan pružati supruzi uzdržavanje prema svojoj imovini, dakle priskrbiti joj u slučaju bolesti liečničku pomoć i namiriti trošak s istom skopčan; da je zakon namjeravao istu dužnost naložiti ženi, bio bi odnosno ustanovu uvrstio u § 92 o. g. z., koji govori o dužnostih supruge. Iz tih razloga valjalo je zadovoljiti prizivu tuženice i u navedenom pravcu preinačiti prvosudnu osudu.

Usljed previda tužiteljice potvrdilo je aust. vrhovno sudište riešitbom od 18. listopada 1883 br. 11392 prizivnu osudu.

Iz Jur. Bl.

Smetanje suposjeda.

U parnici Stjepana Farošića proti svome bratu Miji Farošiću radi smetanja suposjeda vinograda „Falašćak", navodi tužitelj u tužbi: „naš pokojni otac Josip G. kupio je vinograd Falašćak od vlastelina u Brezju Makse Piškorca, a po smrti našeg otca obradjivao sam ja i moj brat, tuženi Mijo Farošić, taj vinograd u zajednici, ter smo, kada bi vino prodali, kupovninu medju sobom dielili na polak i to sve do god. 1880. Neglededć na tu medju nami postojeću zajednicu i skupno obdjelavanje, moj je brat Mijo tečajem mjeseca ožujka 1881 dvie trećine ovog vinograda od zapadne strane svojevoljno i samovlastno obdjelao, a meni samo jednu trećinu za radnju ostavio, pak me time u faktičnom s u p o s j e d u toga vinograda smetao, molim s toga, da se prizna smetanje posjeda i tuženiku dalje smetanje zabrani itd."

Kr. kot. sud u Samoboru odlukom od 9. travnja 1883 br. 1279 odbio je tužbeno zahtjevanje i osudio tužitelja na trošak sa 29 for, 90 novč. a. vr.

R a z l o z i: „Pošto iz tužbenog izloženja i sadržaja razprave kao i kazivanja svjedoka jasno proizlazi, da je vinograd „Falašćak" kupio otac prućih se stranaka pokojni Josip Farošić, i da su taj vinograd poslje smrti otčeve pruće se stranke posjedovale, obradjivale i uživale zajedno sa pokojnim bratom Mikom Farošić; pošto sam tužitelj u tužbi tvrdi, da je vinograd taj zajednički obradjivao sa tuženikom, i da su kupovninu stečenu prodajom vina iz toga vinograda medju sobom dielili; pošto dakle vinograd „Falašćak" spada u ostavinu Josipa Farošića i pošto su parbene stranke sunasljednici, te pošto se ovdje po § 810 o. g. z. radi samo o upravi i uživanju ostavine po poglavju šestnajstom o. g. z. o zajednici vlastničtva, to u tuženom slučaju nepredleži

Digitized by Google

smetanje posjeda, nego se tužitelj upućuje na redoviti put pravde, ako misli, da ga je tuženi sunasljednik prikratio u suuživanju vinograda „Falašćak".

Kr. banski stol riešenjem od 24. listopada 1883 br. 21.817 odputio je utok tužitelja i potvrdio odluku kot. suda iz prvosudnih razlogah.

Na previdni utok tužitelja, kr. stol sedmorice riešenjem od 7. veljače 1884 br. 3565 preinačio je obie niže odluke i sudio prema tužbenom zahtjevanju uz preboj parbenih troškova svih molba.

Razlozi: „U poslovih, tičućih se samo urednog upravljanja i uživanja koje zajedničke stvari, dakle i glede svih na upravu iste spadajućih čina, odlučuje većina glasova (§ 833 o. g. z.).

Ako se u nazočnom slučaju parbene stranke nemogahu glede upitnoga posjedovanja složiti, onda je valjalo tuženiku po § 836 o. g. z. zahtievati, da se postavi upravitelj upitnog vinograda, ne bijaše pak tuženik ovlašten staviti se samovoljno u izključivi posjed jednoga po njemu obradjenoga (§ 312 o. g. z). fizičnoga diela zajedničkog vinograda (§ 828 o. g. z.), jer tuženik imade po § 839 o. g. z. i § 830 alineje 1 o. g. z. samo pravo na polovicu priroda ili eventualno na prodaju svog idealnog diela (§ 829 o. g. z.), ili na ukinuće zajednice (§ 830 alinea 2 o. g. z.)"

Priobćio: *S. P.*

Kako da glasi petit tužbe radi zakonitoga diela i osuda na tu tužbu.

Tužitelji zahtievahu, da se osudom sudi, da su oni M-ovom naredbom posljednje volje prikraćeni u zakonitom dielu, koji iznosi 315 for. 69½ novč., zatim da se spomenuta naredba posljednje volje, na koliko se njom vriedja zakoniti diel tužitelja, izjavi nevaljanom, napokon da im razpravna oblast ima dosuditi i odmjeriti gore navedeni zakoniti dio.

Prvi sud zadovolji dielom tužbi; prizivno sudište odputi posvema tužbu kao prerano podnešenu, — dočim je austr. vrhovno sudiste riešitbom od 4. srpnja 1883 br. 6320, preinačio osude nižih sudova, i sudilo:

„Naredbom posljednje volje od 18. rujna 1870, kojom je dne 8. listopada 1880 umrvši M. savkoliki u inventaru od 1. studenoga 1880 popisani imetak ostavio sliedećim baštinikom, imenice (tuj se baštinici izbrajaju), jesu tužitelji A, B i C prikraćeni u zakonitih dielovih, koji im pristoje kao zakonitoj oporučiteljevoj djeci, rodjenoj u prvom njegovom braku sa N., spomenuta naredba posljednje volje jest s toga, na koliko ona prikraćuje tužitelje u njihovih zakonitih dielovih, nevaljana, ter se zato izriče, da se tužiteljem kod razprave M-ove ostavine ima zakoniti dio odmjeriti i prisuditi; oporučni su baštinici X, Y i Z dužni ovo priznati i dopustiti, da se od njihovih dielova odbije razmjerno koliko treba, da se tužiteljem odmjere i prisude zakoniti dielovi. Usuprot odpućuju se za sada tužitelji sa zahtjevom, da se zakoniti dio svakoga

Digitized by Google

od njih prema čistoj ostavini od 3788 for. 37½ novč. ustanovi i dosudi sa 315 for. 69½ novč. Troškovi svih triuh inštancija prebijaju se medju sobom.

Razlozi;

Kot. sud u U. uputio je odlukom od 31. prosinca 1880 br. 12.038 tužitelje, da proti tuženikom, koji u zapisniku spisanom prigodom ostavinske razprave iza pok. M. nepriznavaju njihova prava na zakoniti dio, u roku od šest nedelja podnesu tužbu na priznanje toga prava. Pošto tužitelji bijahu po sudu upućeni, da tužbom traže svoje pravo, to se njihova tužba nemože smatrati prerano predanom, ter se ne prikazuje opravdanom ni presuda prizivnoga sudišta, koje je tužbu za sada u cielosti odbilo iz jedinoga razloga, da imovina i dugovina ostavine nisu još točno ustanovljene, i da nije još ustanovljeno što oni, kojim pristoji zakoniti dio, imadu u isti uračunati, jer okolnost, da imovina i dugovina nisu još ustanovljene, ne stoji u nikakvom savezu s pravom tužitelja na zakoniti dio, i ovo njihovo pravo nije odvisno od ovoga ustanovljenja, a u pogledu uračunanja u zakoniti dio, o tom može biti govora tek onda, kada pravo tužitelja na zakoniti dio bude stavljeno izvan svake dvojbe.

Odpućenje tužbe od strane prizivnoga sudišta iz razloga gore navedenih, može se smatrati opravdanim samo u toliko, u koliko se odpućuje zahtjev, da se zakoniti dio brojevno ustanovi i prizna pravo tužitelja na odnosnu svotu. Što nije još moguće ustanoviti brojevno zakoniti dio, to nemože biti zapriekom, da se tužiteljem prizna u obće pravo na zakoniti dio. U tom pogledu neprigovaraju tuženici, da su tužitelji zakonita djeca ostavnika M. iz prvoga njegovoga braka. Tužitelji su po tom u smislu §§ 762 i 764 o. g. z. nuždni nasliednici i imaju pravo na zakoniti dio, ako ne postoji, koji od razloga navedenih u §§ 768 i 770 o. g. z., koji ih od baštine izključuju. U oporučnoj svojoj naredbi navodi oporučitelj kao razlog, zašto nije ništa ostavio svojoj djeci iz prvoga braka, da su ona jur obskrbjena tim, što joj je on prigodom razprave ostavine njihove matere ustupio polovicu nasliednoga diela, koji ga je iz ove ostavine bio zapao. Ovo pako nije zakoniti razlog, rad kojega bi se tko mogao razbaštiniti u smislu §§ 768 i 770 o. g. z., već moglo bi nastati pitanje, dali je oporučitelj, da obskrbi djecu prvoga braka, učinio trošak, koji je u smislu § 778 o. g. z. prikladan za uračunanje u zakoniti dio, dotično da li si je ostavnik izrično u smislu § 791 o. g. z. pridržao pravo na povratak one polovice njegovoga nasliednoga diela iz ostavine supruge, koju je on, kako spominje u oporuci, tužiteljem ustupio, i da li iznos, koji su tužitelji tim ustupom primili, izcrpljuje ili ća nadmašuje zakoniti njihov dio. O tom pako može se razpravljati tek onda, ako bude pravo tužitelja na zakoniti dio pravomoćno

Digitized by Google

priznano, ter odmjera zakonitoga diela i eventualno uračunanje onoga, što su ovlaštenici unapried primili, ima biti predmetom ostavinske razprave, i ako bi izmedju interesenta nastao priepor ob onom, što se ima u zakoniti dio uračunati, tada bi morali oni, koji uračunivost predujmova tvrde, to dokazati redovitom pravdom proti nuždnim nasliednikom, koji bi uračunivost predujmova pobijali. Kako stvari sada stoje, ne radi se u nazočnoj parnici o drugom pitanju, nego li ob onom, dali je oporučitelj M., pozivajući se na to, da je svoju djecu prvoga braka jur obskrbio, bio vlastan mimoići ih u svojoj oporuci, i tako lišiti ih zakonitoga diela. Ovo pako nebi se nikako moglo izreći, ter je zato valjalo priznati, da prema tužbi djeci prvoga braka pristoji pravo na zakoniti dio, a brojevno ustanovljenje iznosa zakonitoga diela izjaviti preranim i uputiti na ostavinsku razpravu. Troškovi svih trijuh ištancija prebijaju se, jer su obe stranke samo dielom nadvladale i jer je zahtjev tužitelja, da im se prizna zakoniti dio u brojevno ustanovljenom iznosu bio povodom dužoj razpravi. *Iz öst. Centralblata.*

Da austro-ugarski konzulat bude nadležan vršiti gradjansku sudbenost ustanovljenu postojećimi ugovori, valja da toli tužitelj, koli tuženik budu austro-ugarski državljani ili austro-ugarski zaštićenici.

Rujna mjeseca god. 1883. turski trgovac R. S. tužio je u Carigradu pred tamošnjim austrijsko-ugarskim konsulatom njekoga B., zastupnika austrijske trgovačke kuće, da plati 4875 turskih lira. Konsulat odbio je tužbu s nenadležnosti, jer je tužitelj otomanski podanik.

Turski trgovac uložio je proti toj odluci utok na nadležno prizivno sudište u Trstu, a ovo udovoljilo je utoku, narediv, da se tužba primi i naloživ konzulatu, da usljed tužbe ureduje po propisih i to s razloga, što je tuženik pripadnik austrijsko-ugarske države i što su po § 2 carske naredbe 29. siečnja 1855 austrijsko-ugarski podanici u Carigradu podvrgnuti u gradjanskih parnicah tamošnjemu austrijsko-ugarskomu konsulatu kao sudbenoj vlasti.

Proti ovoj riešitbi uloži tužitelj previdni utok na aust. vrhovno sudište, koje odlukom 15. veljače 1884 br. 389 uz preinačenje riešitbe prizivnoga sudišta, potvrdi odluku konsulatsku s razloga, što se u § 2 carske naredbe 29. siečnja 1855, koja uredjuje sudbenost konsulatskih sudova, spominju samo podanici austrijske carevine i austrijski zaštićenici, to jest oni neotomanski podanici, koji, ne budući austrijski podanici, uživaju ipak zaštitu i zastupstvo austrijsko-ugarskih konsulata u Turskoj, i što se i u § 1 ministarstvene naredbe 31. ožujka 1855 spominje samo gradjanska sudbenost nad austrijskimi podanici i zaštićenici u turskoj državi. *B.*

Digitized by Google

B. Mjenbeno.

Može li francuzki izraz „mandat“ nadomjestiti oznaku izprave kao mjenicu.

Mjenbena tužba bijaše uz dignuće mjenbenoga platežnoga naloga po prizivnom i vrhovnom sudištu odpućena.

Razlozi:

vrhovnoga sudišta jesu sljedeći: Podnesak tužitelja, koje on označuje ništovnom žalbom, ne sadržava ni jednoga ništovnoga razloga i bavi se izključivo kritikom pravnoga stanovišta, iz kojega je pošlo prizivno sudište, riešavajući pitanje, da li se izprava, na kojoj tužitelj osniva svoj zahtjev, smije smatrati mjenicom. Riešenje toga pitanja, na izpitivanje kojega valja se ovdje stegnuti, visi o odgovoru pitanja, da li se izraz „mandat“, upotrebljen u onoj francezkoj izpravi može smatrati izrazom, odgovarajućim oznaci „mjenica“, koju naš zakon rabi. Neima dvojbe, da se kod uporave našega mjenbenoga zakona neima gledati na etimologiju već na juristično znamenovanje upotrebljenih riečî. To je od osobite važnosti kod francuzkih izprava, jer francuzki poslovni jezik, koji obćenitim imenom „effet de commerce“ obuzimlje razne vrsti papira na naredbu, — akoprem točno razlikuje izmedju onih papira, koji se imadu smatrati kao mjenice po osmoj knjizi Code de commerce, i onih, kojim se naročito radi vršenja uzvratnih prava uzkraćuje ravnopravnost s mjenicami — pored toga razlikovanja nezna za izraz, koji bi odgovarao pojmu mjenice, kako ga ustanovljuje naše zakonarstvo. Francuzki poslovni jezik, kako se može razabrati iz članaka 110, 187 Cod de comm., razlikuje izmedju „lettre de change“ i billet à ordre „ter oba smatra mjenicami. Bila je zadaća tužitelja, koji drži, da se s francuzkim mandatom ima postupati ne kao s doznačnicom, već kao s mjenicom, dokazati, da njegovo shvaćanje odgovara francuzkomu pravu. Toj zadaći nije on očevidno zadovoljio tim, što je predložio prepis članka 110 Cod de comm., koji govori o potrebštinah „lettre de change“, i što je producirao potvrdu o današnjoj valjanosti te zakonske ustanove. Taj nedostatak nije on odstranio ni pozivajući se na sudbene riešitbe, koje je naveo. Vrhovna riešitba od 9. srpnja 1872 br. 5934, kao i riešitba praiskoga višjega tribunala od 8. veljače 1870 imadu jedino zadaću pobijati mnienje, koje drži, da je doslovni prevod oznake „mjenica“ nuždan, i ne bave se ni iz daleka pitanjem o znamenovanju, koje se ima podieliti francuzkomu mandatu. U riešitbi njemačkoga prizivnoga sudišta, koju citira tužitelj, nije izrečeno, kako on tvrdi, da je izraz „mandat“ ravan izrazu „mjenica“, ova riešitba konštatuje pače pozivom na Pardessu-ev priručnik francuzkoga trgovačkoga prava, kako se može razabrati u Siebenharovom Archivu für deutsches Recht godine 1873 sl. 39, baš protivno, i daje

Digitized by Google

mandatu znamenovanje doznake. Slučaj, riešen gore spomenutom osudom, razlikuje se od nazočnoga samo u tom, da se u onom slučaju mandat označuje kao „non acceptable“. Da je pako to razlikovanje posve irelevantno za pitanje, koje valja ovdje riešiti, to se može uvidjeti iz razprave o mandatu sadržane u priručniku istoga francuzkoga pisca o mjenbenom pravu (čl. 2, str. 58 i sljed.). U tom stanju stvari neima zakonskih predpostava, da se prizivna riešitba preinači. (Riešitba vrhovnoga aust. sudišta od 8. studenoga 1883 br. 6268.) *Iz Cent. Bl.*

C. Trgovačko.

Posrednik trgovačkoga posla nije bez osobite punovlasti ovlašćen na incasso, izviruć iz posredovanoga posla.

A. trgovac u X., tužio je B. u Y., da plati iznos 388 for. 30 nč. U prvoj inštanciji bijaše tužitelj s tužbom odpućen, ako B. dokaže glavnom prisegom, da je tuženi iznos platio C-u.

Razlozi: Tuženik naručio je kod tužitelja robe i to kroz C., koji se gerirao njegovim poslovnim putnikom. Naručba bude u istinu i efektuirana. Nakon dobave robe, obračuna tuženik s C-om i plati u njegove ruke kupovninu. Tužitelj tvrdi, da C. nije njegov poslovni putnik i da nije bio ovlašćen za njega primiti novce. Nu pošto je tuženik bio ovlašćen smatrati C-a kao tužiteljeva putnika, jer se kao takav gerirao, naručbu primio, tužitelj pako naručenu robu poslao, i pošto je agent u smislu § 23 zakona o uvedbi trgovačkoga zakona od 17. prosinca 1862 ovlašćen na obračun i incasso (čl. 49 trg. zak.), to se odtud vidi, da je tužiteljev prigovor neosnovan, ter da on nemože i opet zahtjevati kupovninu, koju je tuženik C-u jur izplatio.

Usljed tužiteljeva priziva osudi prizivno sudište tuženika bezuvjetno na izplatu utužene svote.

Razlozi: Tuženik bio bi od izplate samo onda oslobodjen, da ju je učinio osobi na to ovlašćenoj. C. je doduše primio od tuženika u ime tužitelja naručbu robe, koju je tužitelj i efektuirao, nu tužitelj poslao je tuženiku uz robu i fakturu, u kojoj je bila opazka, da se novčani iznosi za račun tužitelja mogu platiti jedino u ruke osobe, obskrbljene punomoći. Pod tom punomoći mora se pako razumievati specialna punomoć, glaseća na primitak novca, ili bar punomoć trgovačkoga punovlastnika (čl. 47 trg. zak.), ili trgovačkoga putnika (čl. 49 trg. zak). Tuženik nije pako dokazao, da je C., tužiteljev trgovački putnik, jer samo posredovanje i utanačenje trgovačkih poslova ne čini dotičnu osobu trgovačkim putnikom, pošto po čl. 272 br. 5 trg. zak. posredovanje trgovačkih po-

Digitized by Google

sala valja da bude tierano poput obrta. Valjalo je s toga osuditi tuženika, da plati kupovninu robe.

Austr. vrhovno sudište potvrdilo je riešitbom od 9. svibnja 1882 br. 3066 preporno riešenje. *Iz all. G.-Z.*

D. Kazneno.

Zastara zločinstva težke tjelesne ozlede.

Kr. sudbeni stol u O. osudom od 31. ožujka 1883 br. 261 riešio je po § 250 t. 3 k. p. obzirom na §§ 227 228 k. z. od obtužbe Jozu Sp., kojega je državno odvjetničtvo obtužilo radi zločinstva težke tjelesne ozlede zadane Jefti i Janku D.

Kr. drž. odvjetnik uložio je po § 277 t. 6 k. z. proti osudi ništovnicu. U njoj se veli: Istina je doduše, da je od časa izvedenja djela do preslušanja činitelja Joze Sp. minulo pet godina; nu, da zastara bude krivcu u prilog, nije dosta, da samo mine zagodno vrieme, već valja da krivac izpuni i uvjete nabrojene u § 229 k. z. U nazočnom slučaju nije obtuženik zadovoljio uvjetu § 229 točka b k. z.

Državno se odvjetničtvo nemože složiti s nazorom, na kojem se osnivaju razlozi napadnute osude, da se naime kod zločinstva težke tjelesne ozlede šteta nadomjestiti neima. Baš se protivno može lahko razabrati, ako se § 229 k. z. sravni sa § 531 k. z, gdje se izrikom veli, da se naknada šteta neiziskuje jedino kod prekršaja i prestupaka suprot sigurnosti poštenja. I u II. dielu k. z. imade kaznenih ustanova o djelih proti tjelesnoj sigurnosti, pa da je zakonodavac htio uzakoniti načelo, da kod takovih kažnjivih djela, krivcu, koji se brani zastarom, ne treba štetu nadomjestiti, to bi sigurno i prekršaje i prestupke proti sigurnosti tjelesnoj izrikom napomenuo, kao što je iztaknuo delikte proti sigurnosti poštenja. Ako dakle zakonodavac kod prekršaja i prestupaka suprot sigurnosti tjelesnoj traži nadomještenje štete u slučaju tom, kada se krivac zastarom brani, to sliedi, da se i kod zločinstva proti sigurnosti tjelesnoj mora šteta nadoknaditi, tim više, što je kod zločinstva uvjek šteta veća i osjetljivija za ozledjenika, i što u § 229 k. z. nije rečeno, da se šteta kod ovih zločinstva nadomjestiti neima. Dakle već iz samoga slova zakona proizlazi, da činitelj i kod težke tjelesne ozlede imade ozledjeniku štetu nadomjestiti, ako želi, da se minulo zagodno vrieme uvaži.

No i narav ovoga zločinstva dopušta nadomještenje štete. Naknada se u tom slučaju sastoji u naplati troškova liečničkih i liekarskih, i u nadomještenju prouzročene dangube ili nesposobnosti za rad.

Akoprem je dakle u predlezećem slučaju minulo vrieme zagodno,

Digitized by Google

to je pokraj toga obtuženi Jozo Sp. imao nadomjestiti ozledjeniku Jefti D. nanešenu mu štetu, koju ovaj traži sa 60 for. a. vr. u ime pretrpljene boli i dangube.

Medjutim i bez obzira na do sada navedeno,vojuje proti napadnutoj osudi i ta okolnost, da postupajući sud nije tečajem glavne razprave odnosno tečajem dokaznoga postupka pitanje zastare u pretres i razpravu uzeo, što bi tim više nuždno bilo, jer se presuda o tom pitanju mora osnivati na stanovitih zakonom ustanovljenih činjenicah (§ 229 k. z.), koje su svakako predmet razprave i dokaza.

Kr. dalm.-hrv.-slav. stol sedmorice kao sud kasacionalni rješitbom svojom od 31. prosinca 1883 br. 2167 zabacio je žaobu ništovnu kr. drž. odvjetničtva iz razloga sljedećih:

„Kr. drž. odvjetničtvo temelji svoju žaobu ništovnu na razlogu ništine točke 9 sl. b § 277 k. p., tvrdeć, da obtuženik Jozo Sp. nije zadovoljio svim uvjetom nabrojenim u § 229 k. z., pod kojimi zagodi imade mjesta, a navlastito da nije zadovoljio ustanovi točke 6 spomenutoga zakonskoga propisa, t. j., da nije naknadio oštećenomu Jefti D. štetu, koju je ovaj na glavnoj razpravi i tražio iznosom od 60 for. u ime pretrpljene boli i dangube.

Neima dvojbe, da svaka šteta učinjena komu krivinom u imovini, u pravih i u njegovoj osobi uvjetuje dužnost naknade štete (§§ 1293 i 1295 o. g. z.). Ta dužnost naknaditi štetu sastoji u slučajevih onih, gdje tkogod povriedi drugoga na tielu, utom, da povrieditelj namiri oštećeniku troškove liečenja, da nadomjesti zaslužbu izginulu dangubom, i napokon da oštećeniku plati na njegov zahtiev i izvidjenim okolaostim primjereni iznos u ime pretrpljene boli.

Riešitbeni razlozi prvoga suda predpostavljaju izrikom, da su u predležećem slučaju nastupili svi zakoniti uvjeti zastare, pa se naprama tomu prvomolbena osuda ne može napadati kao ništetna po točki 9 sl. b. § 277 k. p. — kako to čini kr. drž. odvjetničtvo — već bi se ona, u koliko su stvarna ustanovljenja prvoga suda neosnovana, mogla napadati li na osnovi ništine previdjene u točki 5 § 277 k. p. U takovom stanju stvari mora se žaoba ništovna kr. držav. odvjetničtva prema propisn § 282 k. p. zabaciti. *Č.*

Da li ima pokušaja kod zločina težke tjelesne ozlede § 152 k. z.?

Državno odvjetuičtvo u Z. tužilo je Jovana K., da je dne 26. listopada 1882 u neprijateljskom namišljaju i hoteć ciglom udariti Evu K. i istu težko ozlediti, ciglu proti njoj bacio, nu tako, da cigla nije pogodila nju, već slučajno mld. Herminu K. i naniela istoj težku tje-

Digitized by Google

lesnu ozledu, usljed koje je ista preko 30 dana bolovala, i da je time počinio zločin pokušane težke tjelesne ozlede (§§ 8, 152 i 155 sl. a kz.) na štetu Eve K. i prekršaj § 355 k. z. na štetu Hermine K.

Usljed podignutih proti obtužnici prigovora, budu isti riešitbom kr. banskog stola odbijeni medju ostalim i s toga, što su razlozi, na kojih je utemeljena javna tužba dostatni za uglavljenje sumnje proti pomenutom okrivljeniku u pogledu u grieh mu upisanih kažnjivih čina, a napose naznačenog zločina.

Kr. sudbeni stol u Zemunu sudio je Jovana K. krivim zločina pokušane težke tjelesne ozlede označenog u §§ 8 i 152 k. z. na štetu Eve K i prekršaja § 335 k. z. na štetu Hermine K.

Proti toj osudi uložilo je državno odvjetničtvo i to proti dielu, u kojem se osudjenik proglašuje krivim pokušane težke tjelesne ozlede (§ 8 i 152 k. z.) ništovnu žaobu, temeljeć ju na razlozih ništetnosti § 277 točka 5 i 10 k. p., i obrazloživ ju sljedećim:

Presudni sud tvrdi u samoj osudi, a i u razlozih iste, da je osudjenik bacio ciglu u neprijateljskom namišljaju na Evu K., d a j u o z l i e d i.

Ova je izreka u odlučnih učinih u obće nepodpuna, jer nisu momenti pokušaja težke tjelesne ozlede (§§ 8 i 152 k. z.) u dispozitivnom djelu t o č n o navedeni, napose i razlozi su očito neosnovani, jer se uz navod neprijateljske nakane još dodaje: „u nakani da ju ozledi". Neosnovanost obrazložbe pokazuje se i u tom, što presudni sud nije čin označio kao zločinstvo pokušane težke tjelesne ozlede po § 155 sl. a k. z., kod kojeg je to bitno, da li je osudjenik imao kod čina u namisli koji od težkih p o s l j e d a k a § 152 k. z., pak samo tada zla nakana „ozlediti koga" imade praktična znamenovanja kod zločina težkih tjelesnih ozleda. Usuprot kod zločina težke tjelesne ozlede po § 152 k. z. traži se jedino neprijateljski namišljaj i posljedak u istoj zakonskoj ustanovi označen, a netraži se nipošto još i to, da je osim obćenite neprijateljske nakane imao još i nakanu „ozlediti koga".

Dočim je dakle presudni sud u gornjem deliktu nazrio samo pokušaj težke tjelesne ozlede po § 152 k. z., to oznaka „da ju ozledi" nipošto nesačinjava konstitutivni elemenat istog zločina.

U koliko je pako gornji čin kvalifikovan kao zločin pokušane tjelesne ozlede (§§8 i 152 k. z.), podvrgnut je po krivom tumačenju zakona takovu kaznenu zakonu, koji se na taj čin uporaviti nemože.

Prihvaćeno je bo već od uvaženih kriminalista (napose Herbst Comentar k § 152 k. z.) a napose i u riešitbah vrh. kasacionog suda u Beču, i to napose u riešitbi od 4. pros. 1874 br. 10.269 i7. lip. 1886 br. 2.99 u sbirci Manzovoj I. svezak pod br. 35 i II. svezak br. 115, da je kod zločina težke tjolesne ozlede predvidjene u § 152 k. z. po-

Digitized by Google

kušaj izključen, pa tako i u ovom slučaju po nazoru ovog državnog odvjetničtva nije pravilno uporavljen kazneni zakon, jer ili predleži pokušaj težke tjelesne ozlede § 155 sl. a k. z. i prekršaj § 335 k. z. ili predleži samo prekršaj § 335 k. z., a ne i zločin pokušane težke tjelesne ozlede §§ 8 i 152 k. z.

Kr. stol sedmorice odbio je ništovnu žaobu državnog odvjetničtva a ujedno i ništovnu žaobu osudjenika, ter ukinuv po § 303 k. p. ureda radi gornju osudu, osudio je osudjenika samo sbog prekršaja § 335 k. z. na štetu Hermine K. i to iz sljedećih razloga:

Postupajući u prvoj molbi sud nazrieva u tom, što je obtuženi Jovan K. neprijateljskim namišljajem bacio ciglu na Evu K., da ju ozledi, ali ju ozledio nije, učin zločina pokušane težke tjelesne ozlede označen u §§ 8 i 152 k. z.

Taj nazor nije izpravan, jer se za zločinstvo težke tjelesne ozlede u smislu § 152 k. z. iziskuje samo obćeniti neprijateljski namišljaj, a čim je nakana naperena na to, da se proizvede koji od posljedakah predvidjenih u § 152 k. z., onda to nije pokušaj težke tjelesne ozlede u smislu § 152, već pokušaj težke tjelesne ozlede u smislu § 155 sl. a kz.

Presudno sudište neustanovljuje pak u svojih riešitbenih razlozih, da smatra dokazanim, da je obtuženi Ivan K. imao nakanu, da Evu K. težko ozledi.

S obzirom na to, i na okolnost onu, da se je čin u svadji i naprečac dogodio, pa da se naprama tomu zla nakana Evu K. težko ozlediti kod obtuženika izključenom smatrati može, mora se ništovna žaoba i drž. odvjetničtva i osudjenika zabaciti. *Dr. Stj. P.*

Posljedice zadane pljuske.

Kr. drž. odvjetničtvo u G. tužilo je Stjepana P., da je dne 5. listopada 1883 u pisarni kr. kot. suda u G. Milu O. ne doduše u nakani da ga usmrti, ali ipak u inom nekom neprijatetjskom namišljaju udario šakom po licu tako, da je Mile O. usljed toga udarca na hyperhaemiji posliedivšoj potresom moždjana dne 9. listopada 1883 umro i umrieti morao, te da je time počinio Stjepan P. zločinstvo ubojstva, označena u § 140 k. z.

U obrazloženju svoje obtužnice predlaže u ostalom. da se svjedoci i vještaci pozovu na glavnu razpravu, jer se okrivljenik brani, da je Mile O. hodao i pio iza 5. listopada 1883, pa pošto bi to od važnosti biti moglo za ustanovljenje objektivnoga učina, i pošto ti svjedoci u tom pogledu razjašnjenja dati mogu, i pošto vještakom prigodom davanja prvoga mnenja njekoje, tečajem iztrage na vidjelo došavše okolnosti poznate nebijahu, to je njihov poziv opravdan.

Digitized by Google

Na glavnoj razpravi obdržavanoj dne 4. prosinca 1883 izjaviše lieč. vještaci suglasno sljedeće:

Kad je povjerenstvo u svrhu razsudbe trupla Mile O. na lice mjesta došlo, kazali su pokojnikovi ukućani, da je ovaj kroz cielo vrieme bio u nesvjesti, da je čitavo vrieme bio kod kuće, da je ležao i samo kadkad ustajao, pa su mogli obzirom na to prama nadjenim pojavom u moždjanah, pljusku, što ju Mile O. zadobio, dovesti u uzročni savez sa smrću njegovom, te ju označiti kao uzrok uzdrmanja moždjana, a ovo kao uzrok smrti. Nu sada, pošto su čuli od svjedoka, da je pokojnik iza ozlede u krčmu išao, da je drugi dan svoju kćer, treći dan opet prijatelja dosta udaljena pohadjao, nemogu kazati, da je pljuska, koju je pokojnik dne 5. listopada 1883 pred sudom zadobio, prouzročila smrt pokojnikovu. Uzdrmanje moždjana, od kojega bi imala nastupiti smrt, povlači za sobom podpunu nesvjest, koja traje do smrti, i koje, kako je ovdje dokazano nije bilo. Prema tomu nemogu vještaci sada ni navesti pravi uzrok smrti, o kojoj je moguće da je nastala bud od kapi, bud od uzdrmanja moždjana, nastaloga neposredno prije smrti.

Da je pokojnik iza dobivene pljuske sjeo, da je probliedio, da ga je glava boljela i nije bio pri apetitu, to su samo znaci, da mu je bilo mučno, jer kad bi to bilo smrtonosno uzdrmanje moždjana, onda nebi mogao četiri dana živjeti.

Izjaviše nadalje vještaci na stavljena im pitanja, da imade uzdrmanje moždjana višjega i nižega stepena. Pojavi nižega stepena jesu: ozledjeniku je mučno, glava ga boli, probliedi, neima teka i bilo pada Svako uzdrmanje moždjana dakle i nižeg stepena je samo po sebi težka tjelesna ozleda, a dali je u ovom slučaju kod Mile O. bilo uzdrmanje moždjana nižega stepena, to nemogu kazati.

Iza toga stavi kr. drž. odvjetničtvo predlog, da povlači obtužnicu radi zločinstva ubojstva natrag, jer vještaci izjaviše da pljusku, koju je obtuženik zadao Mili O. nemogu označiti uzrokom smrti, nu pošto ovdje predleže sva obilježja prekršaja § 411 k. z., to predlaže, da se toga prekršaja krivim proglasi.

Osudom pako od 4. prosinca 1883 br. 3824 sudio je kr. sudb. stol u G.: Stjepan P. kriv je, da je dne 5. listopada 2883 u pisarni kr. kot. suda u G. Milu O, ne doduše u nakani, da ga ubije, ali ipak u inom neprijateljskom namišljaju udario rukom po licu tako, da mu je tim prouzročio uzdrmanje moždjana, te počinio time zločinstvo težke tjelesne ozlede označene u § 152 k. z., pa se zato po § 154 k. z. osudjuje na 8 mjesecih tamnice.

Sud uzima, da je dokazano priznanjem obtuženikovim, da je on Milu O. rukom po licu pljusnuo, i uzima da je dokazano po svjedocih, da mu je usljed toga udarca odma krv na nos pljusnula, da je probliedio, da mu se je

Digitized by Google

smučilo, da nije mogao ni piti ni jesti, da ga je bolila glava i to sve počam od zadobivenog udarca pa do smrti njegove.

Pošto lieč. vještaci izkazuju, da su bliedost, muka, glavobolja i neslast u jelu i piću pojavi uzdrmanja moždjana, i pošto oni svako uzdrmanje moždjana, makar i najnižega stepena, težkom tjelesnom ozledom označuju, nazrieva sud u činu obtuženikovu ne doduše zločin ubojstva, jer liečnici izjaviše, da upitnu pljusku sa smrću Mile O. u uzročni savez dovesti nemogu, nu ipak zločin težke tjelesne ozlede naznačene u § 152 k. z.

Proti ovoj osudi uloži obtuženik ništovnu žalbu sa prizivom, a kr. drž. odvjetničtvo uloži ništovnu žalbu u korist obtuženika oslanjajuć ništovni razlog na § 277-5 kp, te obrazlaže kr. drž. odvjetničtvo istu u sljedećem:

Lječ. vještaci izjavili su na glav. razpravi, da nemogu uztvrditi, jeli usljed udarca nastupilo uzdrmanje mozga kod Mile O., pa da prema tomu nemogu ni da izjave, jeli Mile O. usljed tog udarca pretrpio težku tjelesnu ozledu.

Kao simptome uzdrmanja mozga navedoše vještaci sliedeće: bliedost, muka, glavobolja, neslast u jelu i piću i padanje bila, koje potonje ne mogu držati ustanovljenim.

Postupajući sud uza sve to uzima, da je postojalo uzdrmanje mozga, a prema tom i težka tjelesna ozleda i obrazlaže to time, što su u istinu njekoji pojavi, koji se i u slučaju uzdrmanja mozga pokazuju, kod Mile O. izkazom svjedoka ustanovljeni.

Nu tu je prije svega izreka suda ob odlučnih učinih nepodpuna, jer se nigdje neizjavljuje, dali drži, da je u Mile O. i bilo palo, a vještaci su upravo taj simptom glavnim označili i baš, jer im je manjkalo podataka glede istoga, nemogoše se izjaviti, dali predleži težka tjelesna ozleda.

Osim toga stoji ono, što razlozi osude vele o sadržaju izjava vještaka glede simptoma uzdrmanja mozga, u protuslovju sa samim zapisnikom glav. razprave; liečnički bo vještaci nisu samo bliedost i t. d. označili kao simptome uzdrmanja — kako se to u razlozih tvrdi, nego su ovim simptonom, glasom zapisnika glav. razprave, dodali i padanje bila.

A i nemože se iz samih onih znakova, koje postupajući sud za uglavljene drži, izvoditi, da obstoji uzdrmanje mozga, jer se isti znakovi, što je i notorno pojavljuju mal ne i pri svakoj drugoj bolesti, pače i pri svakom povećem ganuću srca, kao što je n. p. ljutost, strah itd. zato su navedeni razlozi suda glede obstojanosti objektivnoga učina očito neosnovani.

Kr. stol sedmorice obnašao je osudom od 9. veljače 1884 br. 3680 ništovnu žalbu kr. drž. odvjetničtva i obtuženog Stipana P. po

Digitized by Google

§ 282 kp. zabaciti, a priziv obtuženika po § 291 kp. odputiti i to iz sljedećih razloga: Ma da se liečnički vještaci na glavnoj razpravi i nisu mogli svom izvjestnošću izjaviti za to, da je inkriminirani udarac, kojega je obtuženi Stipan P. zadao Mili O. prouzročio kod potonjega uzdrmanje mozga, te prema tom po sebi težku tjelesnu ozledu u smislu § 152 kz., to se ipak razlozi prvosudne osude, s kojimi prvi sud podkriepljuje svoju izreku, da je upitni udarac doista uvjetovao gore navedeni težki posljedak, — neukazuju očito neosnovanimi.

Obzirom na to, pa na propise § 256 i 261 kp. nepredleži nulitet točke 5, § 277. *V.*

K § 81 stavka 2 kp.

Ova stavka kp. navodi, da sudac iztražitelj i sudac kotarski imadu i kod predizvida ona prava i one dužnosti, koje ima sudac iztražitelj u iztrazi.

Kr. državno odvjetničtvo u Zemunu predloži u kaznenom predmetu proti N. radi zločina potvore, da se proti N. poduzmu preizvidi i u ovom pravcu' preslušaju svjedoci itd.

Kr. sudbeni stol u Z. obustavi kazneni progon time, da se proti N. radi zločina potvore dalje postupati neima, jer da nepredleži objektivno učin zločina potvore § 209 kz. ustanovljen.

Državno odvjetničtvo uloži proti tomu zaključku kr. sudbenog stola pritužbu iz sljedećih razloga:

Državno odvjetničtvo je nazora, da slavni kr. sudbeni stol u obće nije vlastan odbijati predloge državnoga odvjetničtva, smjerajuće na to, da se putem predizvida ustanove stanovite okolnosti, a još manje obustavljati kazneni progon nalazeći se u tečaju predizvida. § 81 veli k. pp. na ime u prvoj stavci, da je državni odvjetnik vlastan u obće odrediti, da iztražni sudac, kotarski sud ili vlasti sigurnostne, čine predizvide u svrhu, da se dodje do dokazala potrebitih, da se odredi kazneni postupak proti stanovitoj osobi, ili pak da se zabaci prijava. Ako je državni odvjetnik to vlastan odrediti, ako su prema § 31 u savezu sa § 23 kp. sve vlasti dužne zamolbam, koje im od državnog odvjetnika dodju, zadovoljavati, tada je logična posljedica, da takovoj odredbi državnog odvjetnika i sudac iztražitelj imade zadovoljiti, dakako u koliko ista nebi možda protuzakonita bila, što se ipak lasno dogoditi neće, i u koliko nisu u samom zakonu navedene iznimke. Iznimke u tom pogledu glede sudca iztražitelja sadržane su medju ostalim u § 85 treća stavka i u § 88 prva stavka kp.; nu te iznimke, kakovih ima i u odsjeku drugom „ob iztrazi i t. d.“, vriede samo za iztrage, ne pako i za predizvide. Doduše propisuje § 81 druga stavka kp., da sudcu iztraži-

Digitized by Google

telju i sudcu kotarskomu pripadaju kod predizvida ona prava i one dužnosti, koje sudcu iztražitelju pripadaju u iztrazi; nu ipak se neimade po nazoru podpisanog državnog odvjetničtva ta stavka tumačiti tako, da dodje u oprieku s prvom stavkom istog paragrafa, koja stavka izriče, da je državni odvjetnik vlastan odrediti i t. d. Nasuprot se imade čitav taj § savezno tumačiti, a tada je navedena druga stavka § 81 kp. donekle samo u oprieci s trećom stavkom istog §-a, dočim prva stavka za obje valja. Navedeno je bo, da sudcu iztražitelju i kod predizvida, kao u iztrazi, pristoje ista prava i dužnosti, kojih prava medjutim vlasti sigurnostne (i s toga je u oprieci navedena treča stavka § 81 kp.) neimadu — izuzev ipak pravo, da same predizvide neobave, što bi u oprieci sa prvom stavkom § 81 kp. bilo. — Ovo državno odvjetničtvo mnije, da i u tome leži razlika, što se naročito kod predizvida (§ 81 kp.) upotriebljuje rieč odrediti, zatim u § 83 kp. rieč „odredba" (Veranlassung) što znamenuje vise nego predložiti ili predlog, izrazi, koji se rabe u odsjeku o iztragi (§ 85 i t. d. kp.), u kojem se nigdje ne rabi izraz „odrediti i t. d.", prem se izraz predlog i kod predizvida (§ 82 kp.) rabi. — Mora se uzeti, da je i proti duhu samog zakona, ako je sudac iztražitelj i odnosno kotarski sudac ovlašten neizvesti odredbu, da se obave predizvidi, učinjenu od strane državnog odvjetničtva kao organa ovlaštena za iniciativu kaznenog progona, jer bi time sama stvar trpila, naime izsliedjivanje kažnjivog djela i kazneni progon, a takova šta zakon nemože htjeti, što se dakako kod predloga, koji bi protuzakonit bio, ne može uztvrditi, niti bi se sa neodvisnošću sudačkom slagalo, i protuzakonite predloge izvadjati. Nu iztraživati, da li je predlog shodan, umjestan i t. d., te vlasti ne može se priznati sudovom, koji su u svojstvu iztražitelja kod predizvida zamoljene oblasti, što je dakako po samom zakonu inače kod iztraga, u kojih sudac iztražitelj samostalno i ureda radi postupati ima (§ 87 kp.) izza povedene iztrage.

Slobodno je ovo državno odvjetničtvo za utvrdu svog nazora pozvati se na riešitbu višeg sudišta moravsko-sležkog, sadržanu u allg. oest. gztg. g. 1877. broj 16. — nadalje na Comentar Rulfov k cislaj. kp. od 23. svibnja 1873, (koji je služio podlogom našemu k. p. strana 153 — nadalje Rulf die Praxis k istom kp. strana 22., Comentar dra. S. Majera k istom post. strana 345 i sljed., Ullman oest. Strafprozessrecht I. strana 362 i t. d. Nadalje je sadržano u § 160 kp. za njemačko carstvo (koje je takodjer na istih načelih, kao i naš kp. osnovan), da je sudac vlastan prigodom predizvida izpitati samo to, da li je predloženo uredovanje prema okolnostim slučaja zakonito dopustivo. I motivi k istomu kp. naročito opravdavaju to ograničenje time, da se prosudjenje shodnosti predloženih izvida prije zametnuća sudbenog kaznenog progona

Digitized by Google

mora prepustiti isto tako odluci predlagajućeg državnog odvjetničtva, kao što je istomu izključivo prepuštena i odluka, da li će javnu obtužbu podići ili ne. — Mitterbacher u svom komentaru k cislaj. kp. strana 113 i sljed., zatim Waser all. oest. gztg. 1876 br. 25 i 26 i u istom listu Dr. Krall g. 1873 br. 58 i 59 zastupaju protivno mnienje.

Pošto se prema tomu i po našem kp. ista ustanova svakako dvojbenom smatrati može, bilo bi od prieke nužde, da se u tome i načelna riešitba donese.

Kr. banski stol obnadje pritužbu državnog odvjetničtva kao neosnovanu odbiti i napadnuti zaključak kr. sudbenog stola potvrditi, jer ako i jesu vlasti sigurnosti dužne obaviti bezuvjetno predizvide po kr. državnom odvjetniku odredjene, to se ta dužnost nemože odnositi i na sudca iztražitelja, kojemu i u stanju predizvida po § 81 kp. pristoje sva prava i dužnosti, koje ima sudac iztražitelj u iztragi, indi i pravo odbiti predlog kr. državnoga odvjetničtva glede povedenja prediztrage, ako uvidi, da u priobćenom činu nije sadržan učin zločina.

Sličnu je riešitbu pod 12. srpnjom 1883 br. 13827 izdao kr. banski stol, da je naime sudac iztražiteij obzirom na ustanove § 81 alin. 2 i § 88 al. 1 kp. vlastan zaiskati odluku suda glede pitanja, da li je oštećenik oprošten od dužnosti svjedočenja po § 143 kp., ako je našao razloga nepristati na mnenje i odnosno na predlog kr. državnog odvjetničtva u tom pogledu. Dr. *Stj. P.*

Za prestupak §. 486. kaz. zak. nije nuždno, da je nad imovinom krivca otvoren stečaj; već dostaje dokazana faktična njegova insolvencija.

Kr. sudbeni stol u O. osudom od 19. lipnja 1883 br. 2651 proglasio je Ignju F. krivim prestupka suprot sigurnosti vlastničtva po § 486 kz., što je znajući da je insolventan i da nije u stanju svojih dugova platiti, propustio po propisih zakona zatražiti otvorenje stečaja nad svojim imetkom, bio ovaj neznatan kako mu drago, — nego je prenosom imetka svojega na ženu, za osiguranje njezinoga miraza, jednoga vjerovnika — ženu svoju — na uštrb ostalih vjerovnika namirio.

Branitelj Ignja F. uložio je proti ovoj osudi ništovnu žalbu i priziv.

U izvedenju ovih pravnih liekovâ čitamo sliedeće:

Pitanje, da li se na dužnika, koji nije pao pod stečaj, može uporaviti ustanova § 486 kz. očekuje još sveudilj zakonodavno riešenje, ter su njekoja zakonodavstva riešila već to pitanje baš u pravcu, protivnom onomu, koji usvaja napadnuta osuda.

Kod nas to pitanje još nije riešeno putem zakonodavnim, ali je u osnovi novoga kaznenoga zakona o zločinstvih i prestupcih za kraljevine

Digitized by Google

Hrvatsku i Slavoniju izdanoj po kr. vladnomu odjelu za pravosudje, pitanje, da li se za učin bankrota imade zahtievati sudbeno posvjedočenje insolvencije, dakle otvorenje stečaja nad imovinom dužnika, riešeno jestno (strana 361).

Pošto pako nad imovinom osudjenikovom nije stečaj otvoren, ne može se proti njemu ni upotriebiti § 486 kz.

Premda to imade biti tek predmetom razprave de lege ferenda, ipak se već u tom nalazi neka neopravdanost onoga tumačenja, koje se ogleda u donešenoj proti osudjeniku izreci suda s obzirom na jasnu ustanovu § 486 kz.

U tom §. bo stoji izrikom: „kada koji dužnik pane u stečaj, i zatim u drugoj alineji: „trgovci padši u stečaj", — takovi dužnici i trgovci dolaze pod sankciju ustanova § 486 kz., i to samo u onih slučajevih, koji su u istom § taksativno navješteni.

U ovom konkretnom slučaju pak ne postoji nijedan od tih u § 486 kz. nabrojenih uvjeta.

Neobziruć se na to, da proti Ignji F. ne predleži dokazano, da nije u stanju svojih dugova platiti, naprotiv se je izkazom svjedokâ i čitanjem spisâ izpostavilo, da je Ignjo F. prijavitelja, svjedoka K., namirio, a i druge još vjerovnike svoje izplaćivao, pa da mu dosele nije bilo ni nužde, da sâm stečaj otvori, a nije ni vjerovnik nijedan to zahtievao, što više nije vjerovnik nijedan, pa ni sâm prijavitelj K., ni tužbe a još manje ovrhe vodio proti Ignji F., — neobzirući se na sve to, u § 486 kz. neima nigdje toga, da se tko tim, „što je znajući, da je insolventan i t. d.". čini krivim prestupka suprot sigurnosti vlastničtva označenoga u § 486 kz.

Toga nigdje u § 486 neima. A suviše još nijedna od gornjih u dispozitivnom dielu osude navedenih činjenica nije dokazana, naročito pako nisu dokazane one odlučne činjenice, da osudjenik nije u stanju svojih dugova platiti, i da je imetak svoj prenesao na ženu na uštrb ostalih vjerovnika. To nigdje i ničim nije dokazano.

Pa kada se dakle u nazočnom slučaju nisu obistinili uvjeti, pod kojimi se može Ignjo F. okriviti prestupkom označenim u § 486 kz., onda se ne može napadnuta izreka suda opravdati ni pozivanjem na vrhovne riešitbe kasacionalnoga suda u Beču,[1] jer tim riešitbam mogle su služiti i služile su zaista sasvim druge činjenice i drugi motivi temeljem, ali sasvim je opet drugi temelj ovomu ovdje konkretnomu slučaju.

U ostalom ne može o tom dvojbe biti, da za sve slučajeve prestupka označenoga u § 486 kz. važi bitna predpostava, da je dužnik pao u stečaj. U tom se slažu najveći kriminalisti i naši n. pr. dr. Eduard

[1] od 14. i 28. listopada 1882 br. 5180 i 9751.

Digitized by Google

Herbst u svojem: „Handbuch des allgemeinen österreichischen Strafrechtes. Sechste Auflage. Wien 1878. strana 210.

No kada bi se u činjenju osudjenika i sticala kriterija prestupka § 486 kz., kao što se ne stiču, i u tom slučaju dokazao je osudjenik i tečajem iztrage i na glavnoj razpravi, da je ono nešto imetka svojega na ženu si prenio uslied neodoljive sile, da sebe i svoju mnogobrojnu obitelj spasi od posvemašnje propasti i gladi.

Ovu žaobnicu osnovanu na § 277 br. 5, 9 sl. a. i b. kp. obnašao je kr. dalm. hrv. slavonski stol sedmorice kao sud kasacionalni osudom od 13. listopada 1883 br. 2572 zabaciti iz razloga sljedećih:

„Obtuženik ništovnu žalbu izvodi tako, da

1. on nije pod stečaj pao, s toga da se on ne može odsuditi po § 486 kz.

2. nije dokazano, da on svojih vjerovnika namiriti ne može.

No §. 486 kz. kao ni § 199 lit. f. kz. ne predpostavlja, da je stečaj doista otvoren, već predpostavlja samo slučaj, da dužnik ne može podpuno namiriti sve vjerovnike svoje.

To potvrdjuje već slovo prve alineje § 486 kz. i to počam od rieči: „ili". Za takovo tumačenje govori i § 12 izvan krieposti stavljenoga nagodb. zakona od 17. prosinca 1862 d. z. l. br. 97 i § 78 kp. koji bi bili bez svrhe i smisla, kada § 486 kz. nebi uporabiv bio i na slučajeve neotvorenoga stečaja.

Bezimućnost obtuženikova pripoznata je na glavnoj razpravi, a i dokazana je pod A na 35.

Po prednavedenom je netemeljita ništovna žalba, koja se po bitnosti svojoj svadja na 5 točku § 277 kp., što bi riešitbeni razlozi očito neosnovani bili.

Ništovnu žalbu valja dakle po § 282 kp. zabaciti. *Č.*

Občinski načelnik nemože se osuditi po § 335 kaz. zak., ako putnik pogine na občinskom mostu, koji mu se pod nogami srušio.

Ima tomu 20 i više godina, što je Ignatija Wieser, seljanin iz Hochriessa blizu Lilienfelda, postao načelnikom u svojoj občini. Okružno sudište u St. Pöltenu osudilo ga je radi prestupka proti sigurnosti života po §. 335 kaznenog zakonika na pet dana stroga zatvora, jer se občinski drveni most srušio, kad se po njem vozaše čovjek s teretom od šestdeset i više centa, te je taj čovjek umro usljed ozleda dobivenih tom prigodom. Wieser uloži proti toj osudi ništovnu žalbu.

Generalni odvjetnik, dvorski savjetnik Cramer izveo je, što sliedi:

§ 335 kz. izriče načelo, da je krivcem prestupka u tom § označena svaki, koji po svojemu uredu, zvanju, ili po propisih osobito obznanje-

Digitized by Google

nih može prosuditi, da će iz kojega djela ili propusta nastat pogibelj za život itd. Istina je doduše, da se občinski načelnik kao i oružničtvo i graditeljni ured i t. d. imadu starat za uzdržavanje občinskih mostova; s druge strane nema ustanove, koja bi načelnika upućivala, kako da tu dužnost izpunjuje, koliko puta da na godinu mostove pregleda itd. Wieser nije imao na razpolaganje strukovna činovnika, koji ga bi bio pregledavanjem mosta, koji se srušio, bio upozorio na ruševno njegovo stanje. Wieser je težak, koji da ne plati globu, primio je načelničtvo, kad ga načelnikom izabralo; u oči toga nastaje s pravnog gledišta pitanje: smatra li se njegovo djelo ili njegov propust takvim, kakva ga predvidja kazneni zakonik. Na ovo pitanje valja odgovoriti sa „ne“, jer neizpunitba obćenite dužnosti načelnikove nije dostatna, da bude tu kažnjiva čina, nego hoće se, da djelom ili propustom bude prekršena pozitivna koja norma. S toga predlaže gen. odvjetnik, da se osuda c. k. okružnog sudišta u St. Pöltenu ukine, a Wieser rieši od obtužbe.

Ovaj je predlog ukidno sudište prihvatilo riešitbom od 11. veljače 1884 br. 390. *B.*

E. Upravni.

Izborno pravo ugar. željezničkih činovnika.

Gradsko poglavarstvo u Zagrebu zanieka zavičajno pravo činovnikom ugarske državne željeznice, namještenim kod zagrebačke postaje te porekav im tim implicite i svojstvo „kraljevskih“ činovnika, zanieče im prigodom ovogodišnje revizije stalnih saborskih izbornih listina, obzirom na propise § 3 i 5 zakona od 15. srpnja 1881 ob izbornom redu za sabor kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije i izborno pravo u 1., 2. 3. kotaru, te ih prema propisu lit. c. toč. 2. § 31 navedenoga zakona brisalo iz odnosnih stalnih listina, u koliko bijahu prošlih godina, a imenito g. 1881 u nje unešeni usljed rješitba kr. stola sedmorice od 4. rujna 1881 br. 1602.

Proti ovoj odredbi gradskoga poglavarstva zagreb. podnešena bje reklamacionalnomu odboru 1., 2. i 3. izbornoga kotara reklamacija za izborno pravo činovnika ugar. državne željeznice, namještenih kod zagrebačke postaje.

Rješitbom reklamacionalnoga odbora gradskoga od 13. veljače 1884 br. 67 reklamacija ova bje odbijena. U rješitbi se veli:

Reklamacionalni odbor odlučio je jednoglasno, pravodobno podnešenu mu reklamaciju g. Eduarda Šmida, kojom on s jedne strane traži: 1. da se u revizionalne izkaze II. 1., 2. 3. izbornoga kotara po odredbi gradskoga poglavarstva u Zagrebu u svrhu brisanja iz odnosnih stalnih izbornih listina uvršteni ovdješnji činovnici ugarske državne željeznice,

Digitized by Google

gledom na to njihovo svojstvo nebrišu, već da im se izborno pravo prizna i to: Braun Armin, Jurassek Aladar i Stettnner Ladislav ostave u listini I. izbornoga kotara; Lutilszky Božidar, Karsik Ivan, Miller Josip, Pauer Ivan, Pohl Otto, Seide Artur, Selymes Gjuro, Szigeti Hinko, Schlosser Mirko, Schmidtshausen Dragutin, Takats Josip, Tolnaj Samuel, Wenz Oskar i Zeller Miroslav ostave u listini II. izbornoga kotara; nadalje da se obzirom na promjenu stana prenesu, i to iz listine I. u onu II. kotara: Dobrovsky Alfred, Mandl Dragutin, Palmay Alojs, Savits Gjuro i Hrabal Josip; iz listine I. u onu III. kotara: Kovall Petar i Scheiber Jakov; iz listine II. u onu I. kotara: Csákváry Ljudevit, a u onu III. kotara: Krumpholz Ljudevit; konačno iz listine III. kotara u onu II. kotara: Heythum Jaroslav;

kojom nadalje traži 2., da se „gledom na njihovo svojstvo kano činovnikom državne željeznice“ prizna izborno pravo i u izborne listine odnosnoga izbornoga kotara prema svomu stanu uvrste, i to u listinu I. izbornoga kotara: Molnar Dragutin, Schnelka Ljudevit, Folwarczny Josip, Rákosi Šandor, Otrocsák Franjo, Tichy Josip, Stielly Julio i Reizner Šandor; zatim u listinu II. izbornoga kotara: Kosa Julio, Hoblik Alfred, Vaisz Geza, Gillemot Andrija, Perlaky Josip, Glück Šimun, Ausländer Adolf, Pauer Julijo, Molnar Antun, Stern Jakob, Lichtenstern Mikša, Rézman Josip, Kocsis Antun, Góth David, Rösch Mato, Kajtar Julio i Prenoszil Géza; konačno u listinu III. izbornoga kotara Mettelka Miroslav, — jer u zakonu neosnovanu u cielosti odputiti, a napadnutu odredbu gradskoga poglavarstva potvrditi.

O tom se obaviešćuje reklamant g. Eduard Šmid time, da je proti ovoj rješitbi slobodan priziv kroz 5 dana od njezine dostave na uzvišeni kr. hrv.-slav.-dalm. stol sedmorice po propisu § 22 navedenoga zakona.

Razlozi: G. Eduard Šmid uztražio je pravodobno podnešenom reklamacijom, da se onim imenice navedenim ovdješnjim činovnikom ugarske državne željeznice, koje je gradsko poglavarstvo prigodom ovogodišnje revizije uvrstilo u odnosne izkaze II., te bi se po tom imali brisati iz stalnih saborskih izbornih listina I., II. i III. izbornoga kotara — kano činovnikom državne željeznice izborno pravo prizna, te oni iz tih listina nebrišu, već stranom u dosadašnjih listinah ostave, stranom prema promjeni stana prenesu iz dosadašnje listine u listinu onoga izbornoga kotara, u čije se područje preseliše; — nadalje je spomenuti reklamant uztražio, da se i onim imenice navedenim činovnikom ugarske državne željeznice, koji su u Zagrebu od vremena god. 1883. provedene revizije stalnih izbornih listina namješteni, te jih u tih listinah do sada nebijaše, takodjer na istom osnovu prizna izborno pravo i oni uvrste u listinu izbornoga kotara, u kojega području stanuju.

Znajući ovaj reklamacionalni odbor iz izkaza II., izdanih pod 27.

Digitized by Google

siečnja, a javno oglašenih 31. siečnja o. g. glede stalnih izbornih listina svijuh trijuh ovogradskih kotara, da je gradsko poglavarstvo upitne reklamirane željezničke činovnike uvrstilo u izkaze II. sa toga u kratko označenoga razloga, što nisu zavičajnici nijedne občine u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, nije ipak poznao onih razloga, s kojih nije ovogradsko poglavarstvo uvrstilo u listine onih činovnika željezničkih, kojih do sada nebijaše u tih listinah, a namješteni su u Zagrebu.

S toga je reklamacionalni odbor dne 8. o. m. zaiskao u gradskoga poglavarstva izkaz zavičajnosti svih reklamiranih činovnika ugarske državne željeznice.

Gradsko poglavarstvo je dopisom od 11. veljače o. g. br. 3489 priposlalo onaj izkaz, pak je podjedno obrazložilo svoje uredovanje glede izbornoga prava upitnih činovnika ovako:

„God. 1881., prigodom sastavka stalnih izbornih saborskih listina po propisih tada baš donešenoga zakona od 15. srpnja 1881. ob izbornom redu za sabor kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, dopitano bje izborno pravo činovnikom ugarske državne željeznice rješitbom kr. stola sedmorice od 3. rujna 1881. br. 1602, kojom bje izrečeno, da njim kano činovnikom „državnim = kraljevskim", koji po § 3 d) i § 11 zakona od 30. travnja 1880 ob uredjenju zavičajnih odnošaja u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji stekoše zavičajno pravo, pristoji neposredno izborno pravo po § 3 i 5 slovo e) zakona ob izbornom redu.

Preduzevši ljetos po propisih § 31 i sliedećih navedenoga zakona reviziju izbornih listina, proučilo je gradsko poglavarstvo narav i svojstva ove vrsti činovnika i omjeriv ju o obstojeće zakonske propise, uvjerilo se je, da upitni činovnici nisu onakovi činovnici, kakovi se taksativno navode pod slovom e) § 5 zakona ob izbornom redu i kakovi po § 11 zakona od 30. travnja 1880 stiču već stalnim namještenjem i nastupom službe pravo zavičajno u občini svoga stalnoga uredovnoga sjedišta; uvjerilo se je nadalje, da oni nisu zavičajnici niti občine glavnoga grada Zagreba, niti u obće ikoje občine u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, da jim dakle na osnovu § 3 i 5 e) zakona ob izbornom redu nepristoji pravo izborno, dapače da jim ono u obće nepristoji po ustanovah toga zakona, pošto se oni kano činovnici ugarske državne željeznice nemogu subsumirati pod nijednu vrst izbornika, taksativno navedenih u alinejah a) do uključivo e) navedenoga § 5, ni u onom slučaju, kad se nebi pitalo prema zakonskim zahtjevom za njihovu zavičajnost.

Uvjerivši se o tom svem, m o r a l o je gradsko poglavarstvo po jasnom propisu § 31 točke 2 slova c) ureda radi uvrstiti te činovnike u izkaze (II) osoba onih, koje se iz odnosnih listina kao krivo unešene imadu brisati.

Kao razlog tomu uvrštenju upitnih činovnika u one izkaze (II.)

Digitized by Google

označilo je gradsko poglavarstvo obstojnost, da oni nisu zavičajnici nijedne občine u Hrvatskoj i Slavoniji (alineja 1 § 3 izbornoga reda), a tim jim je implicite poreklo svojstvo onakovih činovnika, kakovi su taksativno navedeni pod slovom e) § 5 izbornoga reda; jer takovi činovnici, kako je jur rečeno, doista stiču nastupom svoje stalne službe u občini svoga stalnoga uredovnoga sjedišta pravo zavičajno.

§ 5 naime pod slovom e) poznaje i luči četiri vrsti činovnika, kojim već po tom njihovom svojstvu podieljuje neposredno izborno pravo, i to: kraljevske, zemaljske, gradske i občinske činovnike.

Kano „kraljevski" činovnici, imaju se razumievati svi činovnici, koji nose naslov „kraljevskih", bili oni ma koje struke, bili oni autonomni ili zajednički, dakle isto tako n. pr. kr. vladni tajnik kao i kr. sudbeni viećnik, te kr. fin. savjetnik.

Pod „zemaljskimi" činovnici, kako su u navedenom § navedeni i ondje komom posve od „kraljevskih" odlučeni, ne mogu se smatrati drugi van činovnici zemaljskih zavoda, zaklada itd., kao što su činovnici zemalj. arkiva, zemalj. narod. muzeja, činovnici narod. zem. kazališta (n. pr. kad bi bio stalno namješten kakov posebni kazališni intendant, dramaturg) itd., jednom rječju, svi oni činovnici, koji su zemaljski, ali ne nose podjedno naslova kraljevskih činovnika.

Razlaganje izraza „gradskih" i „občinskih" činovnika bilo bi suvišno, jer su posve jasni i nepreporni, a u ovom slučaju ni ne radi se o njih.

Pri ovakovu značenju izraza u zakonu sadržanih: „kraljevski", „zemaljski", „gradski" i „občinski" činovnici — a drugo se značenje tim izrazom osnovano podati ne može — nije gradsko poglavarstvo činovnike ugarske drž. željeznice obzirom na pravnu narav njihovu moglo subsumirati pod nijednu od one četiri vrsti.

Ta pravna narav činovnika ug. drž. željeznice razabire se posve jasno i nedvojbeno iz same naredbe od 31. prosinca 1875 br. 28.710, koju su naredbu izdali ministar za poljodjelstvo, obrt i trgovinu, ban i ministri financija i komunikacija.

U § 1 te naredbe ustanovljuje se najprije, što se razumieva pod trgovačkimi poduzeći državnimi i onda se nabrajaju ovakva poduzeća. Medju ova poduzeća državna spadaju i „državne željeznice", pa su u njem na prvom mjestu (pod slovom a) navedene. Po § 11: „činovnici namješteni pri poduzećih državnih imadu se „uslied toga svojstva njihova" smatrati kano trgovački punomoćnici.

Odovuda sliedi jasno, da je ugarska državna željeznica poduzeće trgovačko ugarske države, a činovnici kod toga trgovačkoga poduzeća da se uslied toga njihova svojstva imadu smatrati ne za kralj. činovnike, nego za trgovačke punomoćnike. Trgovački pako punomoćnici i po posto-

Digitized by Google

jećih zakonih, ako i kad se nazivlju „činovnici“, mogu se smatrati samo za činovnike privatno-pravnoga poduzeća, riečju za činovnike privatne.

Za podkrepu toga nazora služi i to, da su i ova trgovačka državna poduzeća dužna dati upisati u registar trgovačkih tvrdka svoju tvrdku, i da su činovnici toga trgovačkoga državnoga poduzeća, buduć se uslied toga svojstva smatraju za trgovačke punomoćnike, kad podpisuju za tvrdku, dužni staviti svoj podpis s naznačenjem službenoga čina, koji obnašaju.

Valja uvažiti nadalje i tu važnu okolnost, što činovnikom ugarske drž. željeznice ne pristoji pravo na mirovinu prema ugarskoj državi, kako no to svakomu sliednjemu činovniku državnomu već usljed njegova stalna namještenja ipso jure pristoji, već jim pravo na uživanje mirovine osigurava uprava ug. drž. željeznicâ po pravilih mirovinske zaklade od 20. prosinca 1881, potvrdjenih odpisom kr. ug. ministarstva komunikacija od 13. veljače 1882 br. 4722; nu to samo onim, koji su članovi te zaklade.

Odavle se dakle vidi jasno, da činovnikom ug. drž. željeznice fali bitno i jedno glavno obilježje, označujuće pojam državnoga činovnika: fali jim naime pravo na mirovinu prema državi.

Činovnici ug. drž. željeznice nisu zakonom izrično proglašeni državnimi činovnici, pače nisu jim nit uzporedjeni, a kako je gore dokazano, fale jim upravo bitna obilježja činovnika državnih; s toga se oni ne mogu niti ne smiju smatrati u pravom smislu rieči državnimi niti (obzirom na terminologiju zakona ob izbornom redu) u obće kraljevskimi činovnici.

Kad je tomu tako, te se oni ni „zemaljskimi“ činovnici smatrati ne mogu, i to ne niti po gore označenom našem, a niti po ikakvom shvaćanju toga nazora, to je jasno, da se oni ne mogu uvrstiti nit u koju od navedene četiri kategorije činovnika, što no jih taksativno nabraja slovo e) § 5 izbornoga reda, te da po toj svojoj službi nisu mogli steći i nisu stekli zavičajnosti polag ustanova zakona od 30. travnja 1880 u nijednoj obćini kraljevina Hrvatske i Slavonije, pak niti u obćini grada Zagreba.

Ovoga posljednjega nazora držalo se je vazda gradsko poglavarstvo u Zagrebu kao u poslovih zavičajnosti (§ 35 zakona od 30. travnja 1880) nadležna upravna oblast i u drugom svom uredovanju, te nije nikada priznalo nikomu tih činovnika, da su samim nastupom svoje službe stekli pravo zavičajnosti ovogradske.

A i ti činovnici držali su se vazda toga nazora, te su neki, boraveći već dulje u Zagrebu u svojstvu činovnika ug. drž. željeznice, kano takovi tražili i dobili od svojih zavičajnih, ponajviše u Ugarskoj ležećih obćina domovnice (kano imenito Schreiber domovnicu obćine Keszthely od

Digitized by Google

21. rujna 1883 br. 21); a oni koji su htjeli zadobiti priznanje od ovogradske občine, da su njezini zavičajnici, nisu ga nikada tražili pozivom na svoju željezničku službu, već, ako su bili strani, molili su izrično za prijam u ovogradsku občinu uz propisanu pristojbu (kano Czermak, Jagodich i to ovaj godine 1883). Tražili su dakle i sticali pravo zavičajnosti na osnovu §§ 3 c) i 6 zakona od 30. travnja 1880 o zavičajnosti, nikada pako na osnovu § 3 d) i § 11 toga zakona.

Priznavajući ovako nepreporno jedni, da moraju tek na osnovu ustanova §§ 3 c) i 6 zakona od 30. travnja 1880 sticati zavičajno pravo u kojoj občini, a dobavljajuć drugi kano u Zagrebu namješteni činovnici ug. drž. željeznice domovnicu od svojih zavičajnih vanjskih občina, priznali su podjedno, da nemogu prava zavičajnosti steći samim nastupom svoje službe, a tim su implicite izrekli sami ti činovnici, da nisu niti da se ne smatraju onakovimi činovnici, kakovi su navedeni u § 11 zakona od 30. travnja 1880, koji naime samim nastupom svoje službe stiču pravo zavičajnosti, dakle da nisu kraljevski činovnici.

S ovih evo navedenih razloga ne priznaje gradsko poglavarstvo navedenim činovnikom ug. drž. željeznice, da su stekli pravo zavičajnosti nastupom svoje službe u ovogradskoj občini; s ovih razloga uvrstilo ih je ono po navedenom propisu zakona u odnosne izkaze II, da se brišu iz dotičnih stalnih saborskih listina, pošto ne spadaju u nijednu od četiri taksativno pod naslovom e) § 5 izbornoga reda navedene vrsti činovnika, a niti se mogu subsumirati pod ikoju drugu vrst izbornika u alinejah a) do uključivo e) § 5 taksativno nabrojenih, te jim dakle po jasnom propisu § 3 i svih ustanova § 5 zakona ob izbornom redu ne pristoji pravo izborno,

A to jim se pravo izborno ne bi moglo priznati niti onda, kada bi se oni mogli smatrati činovnici tečevnoga družtva i tako subsumirati pod ustanovu onu slova c) § 5. zakona ob izbornom redu, kojim se daje pravo izborno medju ostalimi i činovnikom tečevnih družtva, nu dakako obzirom na propis alineje 1 § 3 istoga zakona — samo takovim, koji su zavičajnici koje občine u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji. Jer da se činovnici ug. drž. željeznice i imadu smatrati kano činovnici tečevnoga družtva, pak da su i stekli zavičajno pravo u kojoj občini u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, kojim u § 3 zakona od 30. travnja 1880 propisanim načinom (n. pr. rodom, izričnim primićem, pri čem je suvišno opetovati, da ga po svojoj službi steći mogli nisu), to bi jim se obzirom na propis navedenoga slova c) § 5 izb. reda, kojim se izborno pravo podieljuje samo onim činovnikom tečevnih družtva, koji plaćaju najmanje 15 for. izravnoga poreza — valjalo izkazati, da doista taj propisani porez plaćaju.

Nu oni se u tom pogledu nikako ne izkazaše; naprotiv je grad-

Digitized by Google

skomu poglavarstvu poznato, da oni svoj izravni porez uplaćuju ne unutar ovih kraljevina već izravno u Pešti, gdje im se i odmjeruje. Takav pako porez, koj se izvan kraljevina Hrvatske i Slavonije uplaćuje, kad bi i izkazan bio, kao što nije, ne bi mogao služiti pravnim naslovom za izborno pravo u ovih kraljevinah, kako je to naravno, a jasno se vidi iz svih ustanova upitnoga zakona, tičućih se izbornoga prava. Zakon bo, koj za izborno pravo stavlja conditio sine qua non zahtjev, da bude dotičnik zavičajnikom koje občine u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (alineja 1 § 3 izb. reda), koj daje vlastnikom samo onih nekretnina, koje leže u ovih kraljevinah (§ 5 slovo b i § 8 izb. reda) izborno pravo, taj zakon, ustanovljujuć census, ne može ga ustanovljivati po drugom van po onom porezu, koj se plaća unutar tih kraljevina, unutar područja valjanosti toga zakona.

S istih razloga, s kojih je gradsko poglavarstvo brisalo ljetos one činovnike ug. drž. željeznice, koji su predjašnjih godina po njegovu nazoru krivo u listine unešeni bili, s istih tih razloga nije moglo unesti u te listine one činovnike ug. drž. željeznice, koji su od zadnje revizije (siečnja 1883) stalnih izbornih listina ponamješteni kod zagrebačke postaje.

Od ovih posljednjih, naime tečajem prošaste godine priraslih činovnika ugarske državne željeznice, jesu doduše dvojica, i to: Reizner Aleksander i Otrocsák Franjo zavičajem Belovarčani, dakle zavičajnici jedne občine kraljevina Hrvatske i Slavonije, te bi po tom imali jedno, naime ono svojstvo, za izborno pravo, što ga propisuje § 3 zakona ob izbornom redu; ali kano njihovi činovnički drugovi ne imaju ni oni jednoga svojstva, što jih propisuje § 5 izbornoga reda, kako no je to jur obrazloženo. S toga se nije moglo ni njim priznati izborno pravo niti oni uvrstiti u stalne saborske listine".

Naprotiv g. Eduard Šmid reklamirajuć izborno pravo za upitne činovnike, traži izrično, da se ti činovnici „gledom na njihovo svojstvo kano činovnici državne željeznice" u izborne listine uvrste, odnosno iz njih ne brišu.

Ponajprije je i naročito iztaknuti ovomu odboru, da je gradsko poglavarstvo, uvrstiv u odnosne 31. siečnja o. g. javno izložene izkaze II. one činovnike ug. drž. željeznice, koje su bili prijašnjih godina po njegovu nazoru krivo u izb. listine unešeni, te se dakle imadu ljetos brisati, označilo na tih izkazih, da jih briše s razloga toga, što nisu zavičajnici nijedne občine u Hrvatskoj i Slavoniji.

Proti tomu imao je reklamant pružiti protudokaz, te njime dokazati, da su doista upitni u II. izkazu od strane gradskoga poglavarstva povrstani činovnici zavičajnici koje občine u Hrvatskoj i Slavoniji. Taj protudokaz mogao je pružiti reklamant jedino ili doprinešenjem zavičajnih izprava od strane občina, u kojih uživaju zavičajno pravo ti či-

Digitized by Google

novnici ili u slučaju prepora pravomoćnom odlukom odnosnih, glede razsudjivanja zavičajnosti jedino kompetentnih oblasti političkih, jer obzirom na propise §§ 35 i 40 zakona od 30. travnja 1880 o zavičajnosti, po kojih su jedino oblasti političke i to prvoga (podžupanije i gradska poglavarstva) te drugoga (kr. zem. vlada) stepena kompetentne za razsudjivanje zavičajnosti, nije se mogao ni smio ovaj odbor kano reklamaciona vlast upuštati u onakovo razsudjivanje, a da ne prekorači svoje kompetencije, pošto je u takovom slučaju njegovim zadatkom jedino konštatovati, da li predleži valjano zakonito dokazalo zavičajnosti od strane kompetentne vlasti.

Nu reklamant nije izrično ni prigovorio navedenoj tvrdnji gradskoga poglavarstva, kamo li da je zakoniti protudokaz pružio, pak s toga ovaj odbor mora smatrati upitnu, sa kompetentne strane izrečenu tvrdnju neoprovrgnutom, te istinitom, a to i onda, kad i ne bi ta kompetentna strana medjutim navedenim dopisom svojim podpuno bila obrazložila onu svoju tvrdnju, te podjedno izkazala zavičajno pravo tih činovnika stranom na osnovu njihovih odnosnih uredovnih izprava, stranom opet na osnovu njihovih uredovnih prijava i izjava.

S razloga toga, pak i obzirom na ovdje navedeno poglavarstveno obrazloženje od 11. o. m. br. 3489, kojim je dokazano, da činovnikom ug. drž. željeznice — a kao takovim hoće reklamant, da jim se prizna izborno pravo — po jasnom propisu odnosnih zakonskih ustanova, naime alineje 1, § 3, te svih, pak imenito i onih pod slovi c) i e) sadržanih ustanova § 5 zakona od 15. srpnja 1881 ob izbornom redu za sabor kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, pošto se ne mogu subsumirati pod nijednu vrst izbornika taksativno u tom cielom § 5 navedenih, ne pristoji reklamirano pravo izborno: morao je ovaj odbor upitnu reklamaciju g. Eduarda Šmida u cielosti odputiti kano u zakonu neosnovanu; a napadnutu odredbu gradskoga poglavarstva u Zagrebu potvrditi."

Proti ovoj riešitbi uteče se reklamant pravodobnim utokom na kr. stol sedmorice, a ovaj odlukom od 25. veljače o. g. dokinuv odluku reklamacionalnoga odbora uvaži priziv reklamanta ovako:

Kr. stol sedmorice uslied priziva Eduarda Šmida u Zagrebu, (Kukovićeva ulica kbr. 24.) proti riešitbi reklamacionalnoga odbora poglavarstva sl. i kr. grada Zagreba od 17. veljače 1884. br. 67, kojom je reklamacija prizivatelja, tražećega:

1. da se u revizionalni izkaz II. 1. 2. 3. izbornoga kotara po odredbi gradskoga poglavarstva u Zagrebu u svrhu brisanja iz odnosnih stalnih izbornih listina uvršteni ovdješnji činovnici ugarske državne željeznice, gledom na to njihovo svojstvo nebrišu, već da im se prizna izborno pravo, pa oni, i to: Braun Armin, Jurassek Aladar i Stettner Ladislav ostave u listini prvoga izbornoga kotara; Lutilszky Božidar,

Digitized by Google

Marsik Ivan, Miller Josip, Pauer Ivan, Pohl Otto, Seide Artur, Selymes Gjuro, Szigeti Hinko, Schlosser Mirko, Schmidshausen Dragutin, Takats Josip, Tolnay Samuel, Wenz Oskar i Zeller Miroslav ostave u listini II. izbornoga kotara; a Gursky Šandor da se ostavi u listini III. izbornoga kotara; nadalje da se obzirom na promjenu stana prenesu i to iz listine I. u ovu II. kotara: Dobrovsky Alfred, Mandl Dragutin, Palmay Alois, Szavits Gjuro i Hrabal Josip; iz listine I. u onu III. kotara: Koval Petar i Schreiber Jakov; iz listine II. u onu I. kotara: Czákvary Ljudevit, a u onu III. kotara: Krumpholz Ljudevit; konačno iz listine III. u onu II. kotara Heythurm Jaroslav;

2. da se gledom na njihovo svojstvo kano činovnika državne željeznice prizna izborno pravo i da se u izborne listine odnosnoga izbornoga kotara prama svomu stanu uvrste i to. u listinu I. izbornoga kotara: Molnar Dragutin, Schnellka Ljudevit, Folwarczny Josip, Rakosi Šandor, Otrocsak Franjo, Tichy Josip, Stielly Julio i Reizner Šandor; zatim u listinu II. izbornoga kotara: Kosa Julio, Hoblik Alfred, Weisz Geza, Gillemot Andrija, Perlaky Josip, Glück Šimun, Ausländer Adolf, Pauer Julio, Molnar Antun, Štern Jakov, Lichtenstern Miksa, Rezman Josip, Kocsis Antun, Góth David, Rösch Mato, Kajtar Julio i Prenoszil Gejva; konačno u listinu III. izbornoga kotara Mettelka Miroslav, u cielosti odpućena, obnašao je temeljem § 34 odnosno 24 zakona ob izbornom redu za sabor kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije od 15. srpnja 1881 (sbornika br. 43) uz preinačenje napadnute riešitbe reklamacionalnoga odbora odrediti, da se gore navedeni činovnici kr. ugarske državne željeznice, i to oni gore pod točkom 1. napomenuti iz stalnih izbornih listina izbornika I., II. odnosno III. izbornoga kotara sa biralištem u Zagrebu brisati neimadu, oni pako gore u točki 2. napomenuti činovnici u stalne izborne listine izbornika I., II., i odnosno III. izbornoga kotara sa biralištem u Zagrebu uvrstiti imadu, sve to s razloga: jer je glede onih činovnika kr. ugarske državne željeznice, koji su napomenuti gore pod točkom 1., ovostranom rješitbom od 3. rujna 1881 br. 1602, jur konačno ustanovljeno (§ 27 izborn. reda), da se imadu uvrstiti u stalne izborne listine izbornika onih izbornih kotara sa biralištem u Zagrebu, u koje spadaju obzirom na svoj stan, počem se njihovo izborno pravo nemože podvrći nikakovoj dalnjoj sumnji i pitanju, te jer glede ostalih gore pod točkom 2. napomenutih činovnika kr. ugarske državne željeznice, pošto imadu ista svojstva kao i oni pod točkom 1. napomenuti činovnici, takodjer za njihovo uvršćenje u listine izbornika kojega od izbornih kotara grada Zagreba prama njihovom stanu postoje isti razlozi, koji su navedeni u prije pomenutoj ovosudnoj konačnoj riešitbi, po čemu je ovomu protivno, u napadnutoj riešitbi iztaknuto uvjerenje reklamacionalnoga odbora po zakonu sasvim neumjestno.

(„*Občinar*“.)

Digitized by Google

Vršenje kaz. pravosudja u Ugarskoj.

U pravničkom časopisu „Bünteto" Jog Tára" (br. 23. od 6. ožujka 1884) čitamo sliedeće podatke, tičuće se vršenja kaznenoga pravosudja u Ugarskoj god. 1883 te crpljene iz službenih izvješća:

1. Smrtnih osuda ovršeno je 5, i to sve na osobah mužkoga spola, koje bijahu osudjene radi grabežnoga umorstva.

2. Prieki sud bio je oglašen za tri okružja i to trajanjem od šest mjeseci za obseg vesprimske županije, od jednoga mjeseca za zaladsku županiju i napokon od godinu dana za obseg šomodjske županije. Osuda ne bje medjutim po priekom sudu nijedna izrečena.

3. U kaznione predano je 1011 osoba i to:

u Illavu	78	1011
u Munkács	240	
u Szamosujvár	215	
u Lipotvár	280	
u Maria Nostra	198	

4. U državne uze (Staats-Gefängniss) smješteno je 14 osoba.

5. U okružne zatvore prispjelo je 574 osoba i to:

u Vac	373	574
u N. Enyed	201	

6. Dionikom kraljevske milosti postalo je ukupno 327 ljudi. Od tih pomilovano je 257 na jedan put prigodom sretnoga poroda kraljevne Štefanije, 70 pako uživalo je pojedine čine previšnje milosti.

Kod potonjih:

promienjena je smrtna osuda u	2	slučaja	70
uništenje parnice	„ 0	„	
oproštena je ciela kazan	„ 34	„	
oprošten je dio kazni	„ 26	„	
promienjena je kazan slobode u novčanu kazan	„ 8	„	

7. Uvjetni dopust podieljen je ukupno 596 osobam i to:

mužkarcem	533	596 od kojih odpada
ženam	63	

na državne zatvore i kaznione	325	596
na uze sudbenih stolova	271	

Uvjetni dopust opozvan je u 11 slučajeva koji se svi dogodiše kod osoba mužkoga spola, te od kojih odpada

na drž. zatvore i kaznione	5	11
na uze sudb. stolova	6	

Broj opozvanih uvjetnih dopusta predstavlja 1.8% podieljenih ukupnih dopusta prama 1.7% koji se pokazao u predišavših dvih godinah.

Digitized by Google

Uzroci opozivu bijahu:

Novija povrieda zakona	6	slučaja
Neuredan način življenja	2	„
Propust dužne prijave	2	„
Pronadjen vojnič. bjeguncem	1	„
Ukupno	11	slučaja

Znamenitijih gradjenja tičućih se kazneno-pravne struke bilo je sliedećih:

1. U Segedinu predane su za porabu kazneni sudbeni stol i dvie uzničke sgrade, sagradjena pako u obliku zviezde sgrada za okružne uze došla je pod krov.

2. U Pečuhu započeto je gradjenje sudbenih uza te je i dovršeno tako da će se — pošto sada teku pohvalbene radnje — do skora ova početi upotriebiti.

3. Pripravljena je zakonska osnova za pomnožanje kazniona sa još jednom kao i za razširenje postojećih kazniona i za gradjenje državnih uza, za koja su gradjenja priugotovljeni svi nacrti i troskovnici. Napokon

4. priugotovljeni su nacrti i troškovnici za gradjenje novih sudbenih uza u Marosvásárhelju, u Gjuru i u Rimaszombatu.

VIESTNIK.

(Novi članovi pravn. družtva.) Pravničkomu družtvu pristupiše kao članovi gg.: Mato Frlan, grad. viećnik u Varaždinu; Zador pl. Kelecsény, sudb. pristav u Vukovaru, Antun Pukler, odvjet. perovodja u Petrinji.

— *(Izrazi: prestupak i prekršaj.)* Okružnicom od 22. veljače 1882 br. 4552, na sve sudbene stolove i kotarske sudove, u području bivše hrv.-slav. Krajine je kr. vladni odjel za pravosudje stavio izvan krieposti naredbu c. kr. glavnoga zapovjedničtva kao preobstojavše krajiške upravne oblasti od 9. srpnja 1873 br. 3801, kojom bje odredjeno, da sve sudbene oblasti krajiškoga područja imadu rabiti hrvatski izraz „prekršaj“ za kažnjiva djela označena u autentičnom tekstu postojećega kaznenoga zakona izrazom „Vergehen“, a hrvatski izraz „prestupak“ za kažnjiva djela, označena izrazom „Uebertretung“, ter odrediti, da unapredak sve sudbene oblasti u području bivše hrv.-slav. Krajine imadu rabiti naziv „prestupak“ za ona kažnjiva djela, koja se u izvornom njemačkom tekstu kaznenoga zakona nazivlju „Vergehen“, a naziv „prekršaj“ za ona kaznjiva djela, koja se u spomenutom tekstu nazivlju „Uebertretung“, kako spomenuta kažnjiva djela nazivlje službeni hrvatski prevod kaznenoga zakona i kako je praksa prihvatila u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji.

— *(Globe radi prekršaja § 241 k. z.)* Kr. banski stol u Zagrebu izdao je 27. lipnja 1883 pod br. 12.954 okružnicu na sve kr. kotarske i gradske deligirane sudove ovoga sadržaja:

Glasom odpisa od 20. lipnja 1883 broj 8258 vis. kralj. zemaljski vladni odjel za pravosudje opazio je, da jedan kotarski sud kod svih globa, na koje

Digitized by Google

je sudio radi prekršaja, naznačenih u općem zakonu kaznenom, izricao da globa ima pripasti školskoj zakladi.

Povodom tim upozoruju se svi kr. kotarski i gradsko-delegirani kotarski sudovi, da globe, izrečene radi prekršaja naznačenih u općem zakonu kaznenom, idu prema propisu § 241 k. z. vazda u ubožku zakladu onoga mjesta, gdje je kažnjivi čin učinjen, ter da ova zakonska ustanova nije promienjena ustanovom § 5 k. p. koj odredjuje, da u kaznenom postupniku ustanovljene globe teku u školsku zakladu onoga mjesta, u kojem na globu obsudjeni boravi.

— *(Umrli).* Dne 25. ožujka preminu nakon duge težke bolesti u 67. godini života Tomislav vitez Cuculić bitorajski, viećnik kr. stola sedmorice, te bje velikim saučešćem pokopan 26. ožujka na centralnom groblju. Pokojnik spadao je medju najodličnije sudce najvišega našega sudišta, bijaše pravi ures sudstva i hrvatskoga rodoljubja, koji je sve sile i odlično znanje posvećivao svojoj službi i svojoj domovini. Iz njegovoga života priobćujemo po domaćih novina — drugih podataka nismo žalibože dobili — u kratko sliedeće: Rodio se g. 1817 u Mrkoplju u gorskom kotaru od siromašnih roditelja; elementarne nauke svršio je na Rieci, a filozofiju i prava odličnim uspjehom u Zagrebu; g. 1842. bijaše već zakleti bilježnik kr. banskoga stola u Zagrebu. Postav g. 1845 odvjetnikom, imenovan bude začastnim pododvjetnikom županije zagrebačke. Godine 1847—48 bijaše viećnikom slobodnog i kr. grada Zagreba, zatim od 1848—1850 god. obavljaše čast člana banskoga vieća i člana ministarskih konferencija u Beču.

Imenovan godine 1850 privremenim prisjednikom kod c. k. zemaljskog suda u Zagrebu, ostao je vjeran sudačkomu zvanju i to od god. 1854—1862 kao savjetnik istog c. kr. zemaljskog suda; od 1862 do 1874 kao viećnik kr. banskog stola, a god. 1874 imenovan je viećnikom kr. stola sedmorice, koju je čast aktivno obnašao sve do svoje smrti.

Njegovo ces i kr. apoštolsko Veličanstvo udostojalo ga je g. 1862. odlikovati austrijskim redom željezne krune III. razreda, uvaživši njegovo uspješno i vjerno službovanje, ter je pokojnik na temelju toga reda postigao i austrijsko viteštvo sa predikatom „Bitorajski".

Ne samo u sudačkom zvanju već i u političkom kao i u javnom životu grada Zagreba pokojnik je dugim nizom godina skromno ali neumorno radio; saborska diarija od g. 1848 i 1861 i 1874—1875 bilježe i njegovo ime, naročito bijaše pokojnik onaj, koji je god. 1861 pokrenuo pitanje sudbene samostalnosti Hrvatske, predloživ da se za ovu kraljevinu osnuje posebni vrhovni sud u Zagrebu, pravije da oživi naša „tabula septemviralis". Pokojnik se dakle pravom može nazvati intelektualnim začetnikom oživotvorenja najvišega našega vrhovnoga suda, a da je pokojnik jednako odlučnim radom sudjelovao u saborskih radnjah u pogledu preustrojstva sudbenih oblasti god. 1874, poznato je svim suvremenikom.

Zastupstvo slob. i kr. glavnog grada Zagreba brojilo ga je punih 10 godina odličnim članom svojim, ter je nedavno u svetčanoj sjednici gradonačelnik uz vrline drugih prigodom izbora izpalih zastupnika, iztaknuo gorljivi rad i vruću ljubav, kojom je pokojnik za razcvat i napredak materijalni i duševni Zagreba bio oduševljen."

— Dne 15. ožujka umre u 43. godini Ivan Hergešić, tajnik kr. banskoga stola i pomoćni izvjestitelj kr. sudb. stola; a pod konac mjeseca veljače u Zlataru Ivan Milinković, kr. podžup. perovodja.

Digitized by Google

— *Odvjetnici i kr. javni bilježnici u hrvatskom saboru.* U hrvatskom saboru ima medju izabranimi zastupnici naroda 20 odvjetnika i jav. bilježnika i to: dr. Andriević Stanko, Arnold Franjo, Barčić Er., dr. Derenčin M., dr. Gjurić Jovan, Gjurgjević Vaso, Hrvat Mirko, Ivić Mate, Krestić Nikola, dr. Majcen Jos., Mrazović Mato, dr. Pilepić Fran, Poch Ant., Rogulić Mio, dr. Starčević David, dr. Subotić Jovan, Špišić Viktor, dr. Šram Leopold, Tkalčić Mio, dr. Tuškan Grga.

— Kuća zastupnika carevinskoga vieća potvrdila je osnovu zakona ob odštećenju nevino odsudjenih. Neima sumnje, da će to isto učiniti i gospodska kuća, i tako postati zakonom, što teorija već dugo kao pravedno i opravdano preporuča.

— Bečko minist. pravosudja predloži onomadne dvie osnove zakona, jedna se tiče odvjetnika, a druga pravnih vježbenika. Prema prvoj osnovi imali bi kandidati odvjetničtva dvie godine sprovesti u praksi sudbenoj, i to najmanje jednu godinu kod sudbenog stola, a drugu kod kot. suda. Do sada tražila se samo jedno-godišnja praksa sudbena. Ova praksa sudbena ima se svršiti najprije, dakle s njom počimlje kand. odvjetničtva, a poslje ove nastavlja se praksa kod odvjetnika. Vrieme ove dalnje prakse (kod odvjetnika) ostaje nepromienjeno. — Dalnja ustanova ove osnove razširuje vlast odvjet. odbora, ovaj može uzkratiti upis u listu odvjetničku „ako molitelj nije vriedan pouzdanja“, samo treba da navede odbor razloge svoje odluke.

U drugoj osnovi odredjuje se odmah u početku, da kandidati sudačke službe moraju izkazati dvogodišnju praksu sudbenu, prije da nemogu položiti sudačkoga ispita. Dosadanja jednogodišnja praksa da je posve nedostatna.

— *(Književne viesti.)* Piše nam prijatelj iz Zagreba: „U posliednjem broju priobćen je poziv dioničke tiskare na predplatu na „Mjenbeni zakon“, što ga je protumačio g. prof. dr. Fr. Vrbanić. Koliko sam do sada mogao razabrati i doznati, naši pravnici a niti oni, koji trebaju u svom poslu toga zakona, nežure se baš da se odazovu onomu pozivu. Jedva da je prispielo do stotina prenumeranta. Moralo bi se veoma požaliti u interesu književnosti i pravnika, da neizadje ovo djelo, a to će se sgoditi, ako se neprijavi toliko predbrojnika, da se pokrije trošak tiska. Neću reći da je svagdje nemar ili nehajstvo uzrok, da se tako malo prijavlja; mnogi zaborave, drugim su pune ruke posla, itd. Tu bi mogli pomoći povjerenici pravničkoga družtva, kupeć prinos od družtvenih članova mogli bi sjetiti pojedinca, preporučiti mu i primiti od njega očitovanje da se predbraja. Ovo bi bio najjednostavniji način, da se omogući i osigura izdavanje onoga djela“.

Errata corrige. U članku „O pravnom postupanju sa tudjinci“ br. 1, „Mjesečnika“ o. g. molimo da se izprave ove tisk. pogrieške:

U citatu Laboulaye-a	str.	27	mjesto	antiquitá		čitaj	antiquité
u redku	14	„	29	„	μῆτεε	„	μῆτερ
„ „	19	„	29	„	quel romito	„	quel fremito
„ „	43	„	29	„	di indico vermiglio	„	di pudico vermiglio
„ „	33	„	31	„	Haec tibi erunt	„	Hae tibi erunt
„ „	43	„	32	„	usus vero urbis, sane inhumanum est“		

čitaj: usu vero Urbis prohibere peregrinos, sane inhumanum est.

Izpravak. Pometnjom podkrala se pogrieška u paginaciji u broju 2. „Mjesečnika“ o. g., najme poslje str. 104 nesliedi kako bi morala 105. nego odmah 109. Molimo, da se ovo izpravi.

Digitized by Google

— *(Premještenja).* Koloman Kraljić, sudb. pristav u Vinkovcih i dr. Jovan Veličković, sudb. pristav u Zagrebu oba kr. sudb. stolu u Zemunu; Adolf Benčić i Ivan Vojnović oba sudb. pristavi u Zagrebu, kr. sudb. stolu u Osiek; Dmitar Kušević pristav iz Zemuna u Brod n. S.; Josip Seunik sudb. pristav iz Zagreba u Karlovac; Milan Šimunović sudb. pristav iz Osieka u Zagreb; Vladimir Čačić sudb. pristav iz Gospića u Zagreb; Juraj Strober sudb. pristav od kot. suda k sudb. stolu u Ogulinu; Mavro Rückl od sudb. stola kot. sudu u Ogulinu; sudb. pristav Petar Čelković iz Osieka u Požegu; Gjuro Baumeister, sudb. pristav iz Zemuna kot. sudu u Čemernicu; Aleksa Pavković sudb. pristav iz Čemernice u Kostajnicu; Stjepan Orešković pristav, iz Gospića k sudb. stolu u Zagrebu; Joso Štefanović pristav, iz Kostajnice u Viroviticu.

— *(Imenovanja).* Konrad Eksner poreznim nadzornikom u Osieku; Konstantin Ilić porez. nadzornikom u Varaždinu; Gjuro Vranković fin. tajnikom II. razr.; Nikola Šobat, Vatroslav Hondl, Mirko Mihaljenović i Josip Križ imenovani su prislušnici; Žiga Maravić perovod. vježbenikom u obsegu kr. zemalj. vlade.

Stečaji. Ivan Halagić trgovac u Karlovcu. — Kr. sudb. stol Zagreb. — Z. i m. u. im. odvjet. dr. Ivan Banjavčić u Karlovcu, zam. odvjet. dr. J. Zahar u Zagrebu. — R pr. 26. svibnja o. g.

— G. Emrović trgovac u Kostajnici. — Kr. sudb. stol u Petrinji. — Z. im. odvj. dr. Jos. Ivandija u Petrinji, zam. odvjet. dr. Dragoš Augustić u Kostajnici. — R. pr. 26. lipnja o. g.

— Franjo Vrbančić, neprotok. trgovac u Kostajnici. — Kr. kot. sud kostajnički. — Z. i m. u. im. odvjet. dr. Dragoš Augustić u Kostajnici. — R. pr. 20. svibnja o. g.

— Ostavina Gjure Horvata iz Petaki. — Kr. kot. sud u Karlovcu. — Z. i upr. im. odvjet. Vatroslav German. — R. pr. 21. lipnja o. g.

— Ignjat Lederer protok. trgovac u Karlovcu. — Kr. sudb. stol Zagreb. — Z. im. odvjet. dr. A. Betelheim u Zagrebu, upr. im. odvjet. Vatroslav German, zamj. njegov odvjet. dr. Kornitzer, oba u Karlovau. — R. p. 31. svibnja o. g.

Nakladom pravničkoga družtva izašao je:

URBAR

HRVATSKO-SLAVONSKI.

Uredio ga Milivoj Vežić, perovodja kr. vlad. odjela za nutarnje poslove. U Zagrebu 1882. — Velika osmina, krasan tisak. Str. 420. Ciena 2 for. Može se dobiti u svakoj zagrebačkoj knjižari.

Ova je sbirka obćenito pohvaljena, te je za praktičnu porabu vele znamenita.

Digitized by Google

Bedžtveni pri

gg. vanjski članovi pr

ezime	1877	187
varca:		
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
ranjčića:		
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
eposredno)	—	—
„	—	—
„	—	—
„	—	—
„	—	—
„	—	—
kalića:		
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
Femenića:		
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
. . . . .	—	—
dru. Lorkoviću) . .	—	—

Digitized by Google

Zadruga i „spolek“ českoga prava.

Napisao dr. F. J. Spevec.

I. Kako inštitucija zadruga, uzčuvala se kod nas tako dugo, imade nešto zamamljiva i za nedomaće solidne pisce, rado se zanimaju njom sgodimice, ma i samo mimogredno. Što je kod toga često neshvaćaju, nije čudo, gdje im s jedne strane nije bilo sgode, poznavati tu inštituciju onako s bliza, kako je to bilo do najnovijega vremena, a djelomice još i danas, moguće uam; a s druge strane pravnih vrela, na temelju kojih bi si mogli stvarati sud u naravi zadruge, niesu radi podpunoga pomanjkanja mogli imati ni oni, ter im je bilo crpsti znanje iz površnih često obznana gdjekojega očevidca ili boljega poznavaoca inštitucije. Razna shvaćanja zadruge, u koliko mi bijahu poznata, nastojah iztaći u razpravici „o juristićkoj naravi zadruge“,[1] a ovdje osvrnuti ću se na nazor, koj uzporedjuje zadrugu s inštitucijom českoga prava, poznat pod imenom „spolek“. Već Leontović,[2] prigovoriv Jirečeku, što promatra zadrugu sa stanovišta rodovnoga, voljan je donekle nazrievati u spolku zadrugu, a u najnovije doba Ruber[3] stranom identifikuje spolek sa zadrugom, stranom smatra onaj samo posebnom vrsti ove. Pisac bez okolišanja veli,[4] da slavensku zadrugu označuju vrela českoga prava imenom „spolek“, ter prosudjuje u mnogom pogledu s istog stanovišta i prirodjenu zajednicu rodbine i ugo-

[1] Kao nastupno predavanje, rečeno na hrv. sveučilištu dana 22. list. 1883.

[2] Drevnoe horvato-dalmatskoe zakonodateljstvo str. 125.

[3] Beiträge zur Geschichte des Vormundschaftsrechtes in Mähren. Brünn 1883.

[4] str. 22, 23.

Digitized by Google

vorom osnovani spolek,[5] koj smatra samo posebnom vrsti stare zadruge za slučaj, ako postoji on medju osobami stranimi,[6] i koj mu je takodjer bio nekad „patrijarkalnim“, ali s vremenom se pretvorio u obligatoran samo odnošaj.[7] Nu i negledeć na to, što se spolek može osnovati i medju osobami posve tudjimi, a takove zadruge neće nikada dopustiti onaj, koj nesmatra zadrugu umjetnom tvorbom, kao što one ni niesu; nadalje i negledeć na to, što je nesigurno govoriti o zadruzi već ondje, gdje žive više članova obitelji nepodieliv se medjusobno imovinom, n. pr. više braće po smrti otčevoj, kakove suvlastnosti bilo je posvuda i svagda, a da ipak nije bilo onih posebitosti, koje karakterišu zadrugu: to se ni takova zajednica rodbine neoznačuje pravilno u vrelih imenom spolek, prem glede toga niesu sva vrela suglasna, kao što se u obće na ime ne može polagati veliku važnost. U knjizi rožmberžkoj susreta se izraz spolek, ali kod njezine poznate lapidarnosti nije nedvojbenim, znači li on tamo isto, što i u kasnijih vrelih. Tako se čita u čl. 10: Když s jednoho chleba mnoho póvodóv na póhon, komornici právo jmajú vzieti, jakobi jeden póvod byl; žejsú společníci, proto jedno myto“. Tuj se zovu oni, koji živu ob istom hljebu, společnici, ali tim izrazom, kako se čini, neoznačuje knjiga rožmberžka posebnoga pravnoga instituta, već ističe samo faktičnu onu okolnost, da je neko sdrugim zajedno, da živu skupa, kako to pokazuje čl. 53, gdje se za sina, neodjeljena od otca veli: „a syn u něho na spolce“. Usuprot Všehrd, koj nam riše spolek i najobširnije i najbolje, neoznačuje tim imenom zajednice medju neodieljenimi rodjaci, pače takovoj prirodjenoj zajednici stavlja on spolek naproti. Vidi se to iz početnih članaka knjige VI., koji govore o „rozdielu“, pak pošto je označio pravila o „rozdieliech přátel přibuznych a přirozenych“, prelazi[8] na diobu zajednice, nastale na drugom temelju, nego je ona medju nepodieljenom „poslupnymi dědinami“ rodbinom. Tom sgodom govori i o spolku, u

[5] str. 24 op. 3.
[6] str. 26.
[7] str. 34, 35.
[8] cit. čl. 13.

Digitized by Google

koliko može u obće biti kodanj govora o diobi, iztičuć izrično opreku medju onim, na što imade neko pravo po prirodjenoj rodbinskoj zajednici, i onim, što mu pripane medju ostalim i putem spolka, medju „dědinami poslúpnymi“ i „připadniemi a nápadniemi“. Oprieku tu pokazuje i knjiga tovačovska[9] i drnovska[10] kad govore, da udova može „své věno aneb což má, dáti a zavázati dekami neb spolkem, komuž chce“; a neučini li toga, tad pripada imovina kralju, „lečby ona, děti majic, s nimi na statku jih chlebila“, t. j. ako žive neodieljeno od djece si. Opreka medju prirodjenom rodbinskom zajednicom i spolkom tu je jasna, jer se inače nebi moglo reći: nije li udova sklopila spolka pripada imovina kralju, osim ako žive u spolku; pak da se za ovu zajednicu i rabi izraz spolek, iztiče se ona naročito kao nešto različitoga od spolka, kojim se bavimo. Medjutim i mnoga druga vrela već samim navodom spolka kao posebnoga inštituta uz rodbinsku zajednicu pokazuju, da se to dvoje medjusobno luči, a još više lučiti će se spolek od zadruge, kojom ne možemo smatrati ni rodbinske zajednice, kakovu nam prikazuju spomenuta vrela. Razabrati će se to, kako se nadam, lasno, promotrimo li, što uče vrela o spolku.

II. Všehrd[11] definuje spolek ovako:

. . . . spolek jest lidí od sebe všemi obyčeji dielnych, dědinami, zbožiemi a statky jich, též nábytký i svrchky, klenoty i listy, kteréž maji neb mieti budú, na plném súdu sstúpenie a shromáždění“.

Na temelju te definicije kao što i uvoda, kojim počinje Všehrd nauku o spolku, gdje zove spolek „odpornim“ dielu, moglo bi se na prvi mah misliti, da společnici sklapaju medjusobnu imovinsku zajednicu; no druga će mjesta pokazati, da se ona „odpornost“ i „shromáždění“ naglasuju samo obzirom na posljedak spolka. Spolek naime, kako ga razlaže Všehrd, nije ništa drugo nego pravni posao, kojim si dvie ili više osoba obe-

[9] čl. 143.
[10] str. 63.
[11] VI. 14.[1]

Digitized by Google

ćavaju medjusobno nasljedno pravo, ili kojim jedna namienjuje to pravo drugoj. Prema tomu se luči spolek zamjeniti i nezamjeniti, s toga o svakom napose.

1. Zamjeniti spolek jest onaj, koj osniva za sve članove spolka zamjenito nasljedno pravo; svaki priznaje svakoga nasljednikom si i stiče to pravo napram svakomu. Formula glasi: „Zdeněk z kojakovic s jedné a Nezamysl z Lipoltic s strany druhě přiznali se před najjasnějším knieżetem a pánem, panem Jiřim, českym králem etc., a před úředníky, že jsú všemi zbožiemi a dědinami svymi, kteréž maji nebo mieti budú, i všemi nábytky a svrchky, listy, majestáty, klenoty, penězi hotovymi též, ktereż mají nebo mieti budú, jakymž by koli jménem mohli jmenováni byti, a na čemž by koli byli, se vespolek i dědice sve spolčili, tak že jsú učiněni pravi společníci a hromaždníci všech věcí svrchu psánych.[12]

a) Kako se vidi iz formule ne obuhvaća spolek samo kontrahenata već i njihove nasljednike, a i napose iztiče to Všehrd, veleć: „a jest każdy spolek ne mezi těmi, ktož se spolčie samymi toliko, ale také i mezi jich dědici".[13] Pravilno se uzimlje,[14] da je spolku glavnom svrhom dobiti nasljednika u slučaju pomanjkanja baštinika po zakonu, a svakako mu je to glavnom posljedicom. Kako je naime pripadala imovina kralju ne samo, ako je vlastnik umro bez djece, nego i onda, ako je imao djece, ali odjeljene, jer odjeljena rodbina kao da je neima,[15] to da je onaj, koj hćede prepriečiti, ter bi mu imovina pripala kralju,

[12] Vš. VI. 15.[1]

[13] ib. 14.[8]

[14] Jireček: Slovanské právo II. str. 280; Tomaschek: Recht und Verfassung der Markgrafschaft Mähren im XV. Jahrhunderte (1863) str. 38; Brandl: Gloss. s. v. spolek; Ruber cit. str. 25; Czyhlarz: Zur Geschichte des ehelichen Güterrechts im böhmisch-mähr. Landrecht. Leipzig 1883, str. 115.

[15] Vš. I. 3.[10] „Měj přátely jaké chce, chudé nebo bohaté, syny, stryce, bratři, když jsú dielní, nemóž než na krále takové zbožie każdé nezapsaně připadnúti". IV. 6.[2]: „Ale to vše má razumieno byti o nedielnych; neb když bratřie nebo stryci jsú sebe dielní, to se jménem dědicóv ani bratřie nezavieraji ani stryci, ponevadž vnuci ani synove, když by byli oddělení, jménem dědicóv rozumieni a zavřieni nemohú byti". Mnogo ljepše veli u tom pogledu Maj. Car. čl. LXV.: „Licet enim personarum et locorum remotio inducatur, non propterea sanguinis necessitudo, quae nulla potest ratione divelli, aliquatenus separatur". Sr. nadalje Vš. VI. 6.[2] VI. 7.[6] itd.

Digitized by Google

sklapao s onim, komu ju želio namieniti, spolek. Bilo u ostalom ili ne to jedinim motivom, s koga je neko sklapao spolek, on je to njim svakako postigavao, a prije, nego su se razvili razni načini razpoložbe za slučaj smrti, moguće, da se rabio više. U vrieme Všehrdovo, koj sam veli, da se spolek prije sklapao češće,[16] ko je htio postići iztaknutu svrhu, nije bio ograničen na spolek, pak Všehrd, označajuć neopravdanimi tužbe na kralja radi pobiranja imovine, jer da imade svako sredstava, kako će to prepriečiti, ni ne spominje medju timi sredstvi spolka, već zapis,[17] prem neima dvojbe, da je isto, kako rečeno, mogao učiniti i spolkom, ter se u vrelih nebrojeno puta navodi spolek medju pravnimi poslovi, kojimi se osniva nasljedno pravo. Ni za onoga, koj je imao neodjeljene djece, koj se dakle nije morao u prvom redu brinuti za nasljednika, nije morao biti spolek suvišnim, s toga vidimo i takovih společnika, a djecu si povlače pravilno u spolek, da se i na nju protegne eventualno nasljedstvo, komu se nadaju sa strane sukontrahenta.

Spolek mogahu sklapati samo osobe podpuno djelatno sposobne i pravi vlastnici imovine, glede koje si namienjuju zamjenito nasljedno pravo. Radi toga nije mogao maloljetnik stupati u spolek s nikim, imenice ne s tutorom, niti uz istu kraljevsku dozolu, pak ako bi kralj podielio tu dozvolu, sklopljeni tako spolek smatraše se ništetnim: „Z té příčiny KMst. spolkóv s sirotky, poněvadž let spravedlivych prirozenych nemají a svym zbožiem skutečně nevládnú, nemá žádnému, a zvlášť poručníku, dávati. — A také žádny nemá sobie spolkóv s sirotky uprošo-

[16] VI. 14[3].

[17] VI. 34.[6] Chce-li kto, aby zbožie jého na krále nepřišlo, mà dsky, a ty dvoje, malé jedny, veliké druhé; zapiš, kterymi chceš, a komu chceš zbožie své, a nic tvého na krále nepřijde. Paklit' se i to těžké zdá, aby ke dskám měl jeti, zjednaj sobě list mocny od krále pána svého, a doma sedě zbožie své zapišeš, komužť se zdáti bude, a to zapsánie tolikéž moci a pevnosti bude mieti, jakoby dskami kterymiž koli . . . zapsáno bylo. — Čudnovatim načinom brani Všehrd, taj toli naobraženi zastupnik prava, svom gorljivosti kraljevo ošastno pravo, smatrajuć ga za „najstaršie v zemi českè právo", kao „základ právo zemského i dvorského" (ibid 5, 1) stvari tako jasnom, da mu se čini suvišnim, pisati o tom obširnije, „abychom světu slunce, kteréz všickni kromě slepych a zesnulych vidí, neskazovali" (ib. § 2 na koncu).

Digitized by Google

vati. Pakli by kto spolek takovy s sirotky uprosil, a KMst. takovy spolek komu ráčil dáti, páni to obé na súdě zdvihaji a v nic i dánie i uprošenie takove obracují".[18] Usuprot u Moravskoj je taki spolek bio dopušten, nu trajaše samo do punodobnosti maloljetnog společnika: „A spolky s sirotky dávají se pánem země, ale to lidem velmi zachovalym a v ničem nepodežřelym, aby sirotkuov pán země nepodal v nebezpečenstvi živnosti jih a smrti. A ten spolek, pánem země dany, netrvá než do let sirotčih, neb jakž léta mají, tak toho spolku svobodni jsú a své mohu dáti komuž se jim zdá, a léty svymi kraluov a pána země spolek umořují a v niveć obracují".[19]

Isto to bijaše moguće po tumaču Andrije Dubskoga, koj drži, da kralj može dopustiti malodobniku spolek, jer se tim kralj odriče imovine, koja bi imala eventualno njemu pripasti,[20] a iz svega se vidi, da se je sklapanje takovoga spolka sve više ograničivalo radi nesigurnosti, kojom radjaše on za malodobnika.[21]

Osim djelatne sposobnosti u obće, morao je kontrahenat biti posve slobodan u razpoložbi svojom imovinom: „Potřebie jest k tomu spolku zbožie, dědictie, peněz a platóv; a to má byti svobodné a dědičné. Neb zápisnym samym nebo manskym zbožiem samym u zemskych desk žadny se s žádnym spolčiti nemóže.[22] Nadalje: „Ktož dědictvie svobodnécho nemá, a jeho v kutečném drženi nenie, zádny takovy nemóž v spolek s druhym vstúpiti.[23]

Daljom potrebštinom u osobi kontrahenta zahćeva Všehrd,

---

[18] ib. $18^{3\,4}$, sr. takodjer V. $42^{1\,2}$, Z. Z. Vlad. čl. 483.

[19] Kn. Tov. čl. 161, Kn. Drn. str. 74. Ruber cit. str. 28 drži to jednostranim spolkom bez svakog temelja, jer jasno je izrečeno, da spolek ostaje u krieposti sve do punodobnosti maloljetnika, pak ako ovaj umre prije, pripada imovina tutoru společniku, ter tek postignutom punodobnosti biva dosadanji maloljetnik prostim spolka.

[20] § 76: — A jestližeby božiem přepuštěniem do let spravedlivyh bóh sirotka neb sirotkóv neuchoval, a jich zbožie nápad měl jiti na krále: tehda ten sirotčí poručník neb společník napad králóv vezme, a jiného nic. Neb král nemohl dáti jiného, než své právo: a jeho právo jiné nenie, než jeho nápad spravedlivy: dědiny, a nic jiného.

[21] Sr. Cod. j. b. II. 2 pag. 28 D. 15, pag. 31 M. 24, p. 55, B 22.

[22] Vš. VI. 14^{2}.

[23] ib. VI. 18^{1}.

Digitized by Google

da budu oni imovinom medjusobno odieljeni. „Všemi obyčeji dielnych; neb těm, ktož jsú sebe nedielní, spolčovati se nenie potřebie; poněvadž i sám spolek jest v nedielnost uvedenie lidí prvé od sebe dielnych“.[24] Tim ne reče Všehrd, da společnici stupaju u imovinsku zajednicu, već samo to, da medju njimi nastaje odnošaj, usljed koga imadu pravo jedan nasljediti imovinu drugoga, kako to biva kod neodieljene rodbine. I samo na neodieljenu rodbinu imade se protegnuti onaj zahćev, jer samo kod nje nebi sklapanje spolka imalo smisla, budući kod nje sama neodjeljenost zajamčuje ono, što se imade postići spolkom. Zašto nebi i suvlastnici mogli sklopiti spolka, neima razloga, jer glavnom je svrhom i značenjem spolku medjusobno nasljedstvo, toga pako ne osigurava samo suvlastnost, kako to izriče sam Všehrd: „Připadá také dédictvie na krále, kdež trh dvěma svědči, nebo třem, a když ktery z nich umře, diel každého mrtvého na krále přicházie“.[25] Kao što sama obična suvlastnost ne osniva nasljednoga prava, tako s druge strane ne nastaje ni spolek samom suvlastnosti, on se ne može osnovati kupom, na što Všehrd naročito upozoruje: „Za právo při trhu jest, že zádny jeden s druhym v žádném trhu spolčiti se nemóže, takto, když trh dvêma neb třem svědči, a jeden z nich umře, aby diel mrtvého spadl na živého zóstalého; než diel každého mrtvého spada na krále“.[26] Ne bismo li prema tomu dopustili, da se i suvlastnici mogu spolčiti, tad bi se morali oni najprije podieliti pak onda tek sklapati spolek, a tvrdnja bi takova bila neosnovanom, jer suvlastnost niti ne nadomješta spolka, a niti ne smeta njegovomu osnutku. Zahćevajuć s toga odjeljenost, Všehrd je bez dvojbe imao pred očima prirodjenu onu zajednicu, u kojoj žive bliža rodbina prije no se podieli, jer samo takova zajednica čini spolek suvišnim, a nikakova druga ne pruža onoga, za čim ide spolek.[27] Medjutim i sam Všehrd, veleć

[24] ib. VI. 14^{2}.

[25] I. 3^{10}.

[26] IV. 5^{10}, v. takodjer § 11.

[27] Preobćenito s toga Czyhlarz cit. str. 118. Navedeni tamo u opazci 26 primjer ne svjedoči, da i neodjeljena braća sklapaju spolek. Taj bi bio u tom slučaju u istinu suvišan, jer onim, za čim ide spolek, radja sama nji-

Digitized by Google

na drugom mjestu:[28] „Kteryž se mezi sebe nedielnymi lidmi v zemi české spolek dskami zemskymi na plném sudě nebo z králevského povolenie děje“, priznaje, da se može spolek sklopiti i medju neodjeljenimi osobami, inače bi to mjesto stojalo u protuslovju s prije navedenim VI. 14[2]. Usuprot po knjizi tovačovskoj kao da se zahćeva spolek i medju nepodjeljenom rodbinom: „Než dokudž by čeho v držení nebyl, a samému otci, bratřu, synu neb stryci svědčilo, má otec syna, syn otce, neb bratř nedilny nedílného spolkem na své právo opatřiti pro svú smrt, aby po něm právo měl“.[29] Da je spolek suvišan medju neodjeljenom rodbinom, to iztakosmo, a protivno neće se moći izvoditi niti iz navedenoga mjesta, jer spominjani tamo spolek odnosi se na objekt, koj ne samo da nije dotičnim rodjakom zajednički, nego ga otac, brat, stric još ni nije stekao stalno, on još nije „v držení“ toga objekta.[30] Da je pako i rodbina mogla imati razloga i interesa uticati se spolku, to jur spomenusmo, jer medju odjeljenom rodbinom, ma bila i kako bliza, nije u českom pravu ove dobe bilo nasljedstva po zakonu, ter se ono trebalo posebnim tek aktom osnivati.

b) Zamjeniti spolek obuhvaća pravilno svukoliku imovinu

hova zajednica; ugovore li pako, da zajedničari imadu ostati do smrti u zajednici, nije to spolek, već posebni ugovor, kojim se izključuje dioba, kako to u navedenom primjeru i biva, jesu li braća u istinu neodjeljena; dočim kod spolka samo se sobom razumieva, da ne može nijedan spoločnik stupiti iz osnovanog odnošaja bez privole drugih, ter bi izrično izticanje te okolnosti bilo suvišnim.

[28] VI. 16[1],

[29] Km. Tov. čl. 145, Km. Drn. str. 66 fol. 116.

[30] Kako je čitavi čl. 145 Kn. Tov. težko razumljiv uza svu pomnju, kojom ga slagao zaslužni Brandl, tako valja biti opreznim i kod posljednje stavke. Doslovce imala bi ona značiti, da ono, šro otac, brat, stric steče samo za svoju osobu, a česa nije on još uzeo u posjed, neprelazi na nasljednika, osim ako mu se to spolkom osigura. Nu, ne spada li ta stečevina u otčevu itd. imovinu tako, da bi ju mogao sin nasljediti po zakonu, tad nemože otac razpolagati tom stečevinom ni putem spolka, jer samim primitkom objekta „v držení“ ne može on steći više prava, nego mu po samom pravnom poslu pripada. Ne može dakle značiti posljednja stavka ništa drugo, nego da je otac stekao imovinu pod odgodnim uvjetom, pak umre li on prije nastupa tog uvjeta tad naravno ne stiče on ništa ni sin mu: s toga, hoće li, da njegovo uvjetno pravo obuhvati i nasljednike, imade se pobrinuti o to, kako bi to pravo protegnuo i na sina si; ono dakle: „dokudž by čehov držení nebyl“ znači toliko, koliko: dok nenastupi uvjet.

Digitized by Google

společnikovu, sadanju i buduću, nepokretnu i pokretnu. Pokazuje to navedena Všehrdova definicija, kao što i formula, a i napose on to tumači: „Pro róznic a súdóv i mnohych nesnázi uvarovánie, ta slova se v každém spolku pokládají: Zbožiemi, kterež mají nebo mieti budú. Pokládají se také pro spolku dokonalost; neb kdyby se tim toliko spolčili, čoz mají, a ne tim, což potom mieti budú, nebyl by pravy a dokonaly mezi společníki spolek . . . . Aby nic v róznici nepřišlo, nábytci, svrchci, listové, majestáti, klenoti a hotoví peniezi v spolek se z jména kladú.“[31] Budući se namjenjeno si medjusobno nasljedno pravo proteže na svukoliku imovinu, označuje se ta imovina kod sklapanja obćenitimi samo izrazi, niti se nešpecializuje svaki predmet napose: „při tom spolku se z práva toto zachovává, že žádné dědictvie, žàdné zbožie žádnéko společnika ze jména se ve spolku nejmenuje, aniž se jmenovati má, než jménem obecniem dédictvie a zbožie. Aniž se také dědiny, lúky, lesy, potoky, rybnici jmenují (jako při jinych ve dsky kladeniech), ani panstvie ani zvóle . . .[32]

c) Spolek mogaše se osnovati jedino izričnim ugovorom, a nije se nikad razumievao sam sobom, ma i postojali odnošaji, koji bi se inače mogli označiti spolkom u vulgarnom smislu. Da ne nastaje spolek, ako dva ili više njih kupe zajedno neku stvar, a ona se u gruntovnici upiše na njih zajedno, spomenusmo jur gore.[33] Isto to svjedoče mnoge osude zemaljskoga suda, od kojih navodimo onu od 2. listopada 1383, izrečenu povodom stavljenoga pitanja: Quando duo vel tres aut plures sunt in foro uno et tabulis, qui aliomodo omni via sunt divisi, illo foro et tabulis utrum possunt esse indivisi seu spolčiti se et unionem habere? — Et domini barones mox invenerunt pro jure: quod ex quo alias sunt divisi, videlicet, quod non habent unionem neque tabulis, neque coram baronibus, neque ex gratia D. Regis, vel consanguineitate alias přibuzenstvim, quod foro

[31] VI. 14[3].
[32] VI. 16[1 3].
[34] pod a.
[34] Cod. j. b. II. 2 pag. 33 M. 13, Sr. Z. Z. Vlad. il. 173.

Digitized by Google

illo indivisi esse non possunt et illis tabulis, sed quod semper pars illius defuncti sine heredibus seu successoribus legitime venire debet in ipsum D. Regem."[34] Jasno se vidi odatle, da suvlastnost ne radja spolka, da ondje, gdje postoji imovinska zajednica, ne nastaje sam sobom i spolek, već ga treba napose osnovati. Medju onimi, koji kupiše neku stvar zajedno, i na koje ona zajedno upisana, postoji glede te stvari zajednica, kako to pokazuje dalji tečaj navedenoga mjesta, gdje se izrično naglašuje, da se po smrti jednoga od njih imade preduzeti dioba: „divisor a beneficiariis Pragensibus ad vicejudicem curiae regalis dari debet et dividere partem defuncti pro D. Rege, et residuum pro vivo vel vivis", pak ipak ne postoji medju zajedničari spolek.

Za osnutak spolka trebalo je oblastne dozvole, što je tim pojmljivije, jer se spolkom prepriečivao pripad imovine kralju. Naglašuju tu potrebu sva vrela, tako osuda od 15. svibnja 1383: „unio vel spolek non potest fieri alibi, nisi coram D. Rege, de ipsius consensu, vel coram D. baronibus in pleno judicio".[35] Všehrdova definicija spominje na: plném súdu, a razglabajuć pojedine uvjete, veli Všehrd: „neb jinde nikdež spolek nemóž a nemá konán byti, než na plném súdu, nebo před králem kromě súdu, s IMsti kské povoleniem".[36] U Moravskoj mogao je davati dozvolu za osnutak spolka i zemaljski kapetan u ime vladara, ali samo onda, kad nije vladar boravio u Moravskoj, i to opet samo u zemlji, dočim vladar mogao dati dozvolu i izvan zemlje. Ako je s toga nastala nužda, a kapetana nije bilo u zemlji, nu nalazio se gdje u blizini, tad je mogla stranka poći ponj i moliti ga, da stupi na zemljište moravsko, ter dade dozvolu.[37] Za valjanost spolka iziskivaše se nadalje unos u zemaljske daske.[38]

d) Glavnim značenjem spolku bijaše osnutak nasljednoga prava za společnika, sva bo nakana kontrahenata ide onomo, da namjeravani pravnim poslom uspjeh stupi u život tek po

[35] ibid. pag. 33 S. 18 d. V. An. Dub. § 99.
[36] VI. 14^2 v. takodjer Z. Z. Vlad. čl. 287 i 500.
[37] Kn. Tov. čl. 20 Kn. Drn. str. 49.
[38] Vš. IV. 7^5 10^3 VI. 14^3, Kn. Tov. čl. 91, Kn. Drn. str. 44 itd.

Digitized by Google

smrti bez nasljednika umrlog společnika. To izrazuje svom jasnosti Všehrd veleć: „Neb ten rozum spolku, to pravo jest, že teprv po smrti jednoho společnika má na druhého připadnúti;[39] uči to nedvojbeno Všehrd tečajem ciele nauke o spolku, kao što i mnogimi drugimi sgodami ističe spolek kao razpoložbu za slučaj smrti.[40] I druga vrela navode raznimi sgodami spolek medju pravnimi poslovi, kojimi se prenosi na nekoga imovina, ter se pripad taj uzporedjuje s onim po zakonskom nasljednom pravu. Tako osuda od god. 1348: — ješto by naň přišlo aneb připadlo po přieteii aneb po společniku,[41] nadalje Z. Z. Vlad. čl. 175, Kn. Tov. čl. 145, a u čl. 156 upravo veli, da spolek „dědice děla", Kn. Drn. str. 57 itd. Prema tomu ne stiče promisar umah u krepost stupajućega, stvarnoga prava, napose ne nastaje medju společnici nikakova zajednica imovine, svaki společnik pridržaje svoju imovinu, sam ju uživa, njom upravlja i razpolaže, u koliko samo neradi proti svrsi pravnoga posla, S toga i veli Všehrd, da se kod sklapanja spolka ne spominje, ter bi jedan společnik drugomu ustupao umah imovinu; „neb každy společnik sám své dědictvie držie a jeho uživá, dokudž živ jest".[42] Biti će, da je ime zavelo one, koji nazrievaju u spolku zajednicu dobara,[43] kao što i okolnost ona, što se u vrelih u nekom pogledu uzporedjuje spolek s prirodjenom rodbinskom zajednicom. prem ne znači on, kako vidimo, ništa drugo, nego da su dvie ili više osoba stupilə medjusobno u taki odnošaj, koj radja medjusobnim nasljednim pravom, kako to bivä kod bliže rodbine, koja žive u istinu u zajednici. Latinski se pravilno prevodi spolek sa „unio", kadšto „congressus bonorum", koji izrazi, kao što i češki „spolek", označuju u vulgarnom smislu neku skupnost, udružbu, pak već

[39] VI. 16[6]
[40] IV. 11[18] VI. 13.
[41] Cod. jur. b. II. 2 pag. 23.
[42] VI. 16[2].
[43] Jičinsky: Vývin č. pr. II. 188, Brandl: Glossar., Tomaschek cit. str. 32, 38, 42, 48, Ruber cit. str. 24, Czyhlarz cit' str. 116 drži, da spolkom nastaje medju paciscenti „ein Subsidiar-Gesammtverhältniss, mit a. W. ein Gesammteigenthum zweiter Ordnung. (!)

Digitized by Google

radi svojega različitoga značenja ne mogu biti mjerodavni. Češki se izraz „spolek“ ne rabi u vrelih svagda u tehničkom smislu, za oznaku nami promatranoga instituta, već izražava često samo okolnost onu, da se neko s nekim zajedno nalazi, da nešto zajedno čine, bez obzira na temelj, s koga rezultira to „zajedno“. Iztakosmo to gore za knjigu rožmberžku, a u širem onom, netehničkom smislu rabi taj izraz sgodimice i Všehrd, gdje mu „společně“ znači toliko, koliko spolu;[44] isto tako Z. Z. Vlad., služeć se tim izrazom za oznaku odnošaja medju sudcem i strankom, usljed koga bi mogao biti interesovan,[45] rabeć ga nadalje u smislu obične suvlastnosti.[46] Latinski izraz „unio“ kako može biti u obće neopredieljen, tako ne znači uvjek ni spolka. Primjerom budi osuda od god. 1389:[47] „Domini barones invenerunt pro jure: Quod ex quo Zdenko uxori suae dotavit in hereditatibus in unione contentis absque consensu fratris sui Jarkonis, quod medietas ejusdem dotalitii concernens portionem Jarkonis libera esse debet a dotalitio, integra et saluta“. U ovom slučaju ne znači unio ništa drugo nego jednostavnu suvlastnost medju braćom, ter posve odgovara načelom obične suvlastnosti, što svaki ovlaštenik može razpolagati samo svojim dielom. Još bolje pokazuje to češki tekst rečene osude, u kom neima ni govora o spolku, što i opet svjedoči, da se prirodjena zajednica medju braćom ne zove spolkom. Glasi taj tekst: „Páni nalezli mezi Zdeňkem a Jarkem, poněvadž jest Zdeněk manzelce své věnoval bez povolenie bratra svého, že te věno na sameho dielu Zdeňkovu zuostati má, t. j. na dědinách jeho, a druhého bratra bez škody“.[48] Isto to znači inventio baronum u Cod. j. b. II. 2 p. 284 n. 9 veleć: Quando aliquis habet unionem cumalio et dotat: pars alterius unitorum si non consenserit dotationem, debet esse libera“.[49] U navedenih primjerih znači unio suvlast-

[44] Tako VI. 13[5], sr. VI. 3 i dr.
[45] čl. 32.
[46] čl. 477 „pásli ze spolku“.
[47] Cod. j. b. II. 2 p. 38, D. 14.
[48] ibid.
[49] Ruber (cit. str. 26 op. 8) navodi oba spomenuta mjesta za podkrepu tvrdnje, da společnik ne može bez privole drugoga razpolagati imovinom

Digitized by Google

nost, gdje se pako označuje tim imenom spolek, nesliedi odatle, da spolek osniva imovinsku uniju, ili da je kakova zajednica bitnosti spolka, kao što se rabi često i izraz indivisus značeć sto, što společnik, a da se ipak ne može odatle izvoditi, da polečnici u istinu živu u zajednici. Tako se u navedenoj pod sic osudi od 2. listopada 1383 u stavci; „utrum possunt esse indivisi seu spolčiti se et unionem habere“ identifikuje indivisus sa spolčiti se; ali ovo „indivisus“ rabi se samo obzirom na to, što nepodjeljenost igra u nasljednom pravu toliku ulogu, Da se ovdje, pitajuć, jesu li dotični indivisi, t. j. da li postoji medju njimi spolek, misli lih na nasljedno pravo, a ne na faktičnu imovinsku zajednicu, pokazuje cieli slučaj; pitanje s toga ono znači isto, što: da li može jedan drugoga nasljediti. I samo za taj slučaj imade ono smisla, jer nesmisleno bi bilo inače pitati: utrum possunt esse indivisi? gdje faktično jesu indivisi, kako to pokazuje dalji tečaj, odredjujuć diobu; ali ta faktična imovinska zajednica je irelevantna, kad se pita. da li postoji spolek ili ne. Nu, moguće bi bilo, da společnici osnuju medjusobno imovinsku zajednicu, a da se ipak sama narav pravnoga posla tim nepromieni. Na takovu zajednicu dalo bi se slutiti na temelju čl. 95 Maj. Car., koj u § 2 govori, da ne smeta spolku, ako společnici ni ne živu zajedno, odakle se doduše dade zaključivati, da mogu živsti u zajednici, ali što s druge strane jasno pokazuje, da ni onda nije bitnost spolka sastojala u zajednici. Još bolje vidi se to iz § 3 navedenoga mjesta, po kom mogu společnici biti „quisque bonorum suorum administrator et rector“ i činiti „sumptus separatos“, pak sve to ne smeta spolku, ako samo svjedoci dokažu, da on svejednako, „non obstante divisione vel separatione“, medju njimi obstoji. Da kod te odiobe ne može obstojati medju společnici nikakova imovinska zajednica, već lih ugovor o medjusobnom nasljedstvu, to je jasno. Čitavo to mjesto pokazuje, da zajednica nije „essentiale“ za spolek, kao što s druge strane sama okolnost ona, što dvojica ili više njih živu zajedno „in uno eodemque loco vel villa

danom u zajednicu (!) gdje kako vidjesmo, u oba je mjesta jasno naglašeno, da suvlastnik samo svoj dio slobodno otierećuje.

Digitized by Google

sedentes seu larem foventes", još nedokazuje spolka. Pak baš s toga, što zajednica nije odlučujućim kod spolka principom, već tek slučajnim, nuzgrednim momentom, ne nastaje ondje, gdje postoji imovinska zajednica, u mah i spolek, kako je to jur više puta naglašeno.

Buduć promisar stiče samo eventualno nasljedno pravo, ne može on za života promitentova stavljati nikakovih imovinskih zahćeva glede njegove imovine, napose, kako ne nastaje medju njimi imovinska zajednica, ne može zahćevati nikakove diobe. „Než za živnosti žádny společník, dokudž oba živa jsú, na druhého ničimž nemóž, ani na dedictvie jeho, sahati, ani jakého dielu žádati, poněvadž każy svój diel drżie".[50] Zatim: „Toho neslusie mlčeniem pominúti, że żádny společník żivy druhému společniku żivému nenie povinen dielem, aniż se s ním o statek svój spolčeny má děliti, poněvadž każdy statek svój, żiv jsa, drżí a jím vládne".[51] Nadalje: — ale o ten (spolek) se żádny společník s polečnikem, ani dědici společníkóv déliti nemají a nemohú, než vżdycky cely statek společnika mrtvého má prijíti a připadnúti na společnika żivého".[52] Kod te tako jasne nauke glasovitoga Všehrda, da kod spolka neima diobe, neće ni čl. 493 Z. Z. Vlad. značiti ništa drugo, nego naglas načela, da společnikovo nasljedno pravo obuhvaća, nije li što inoga ugovoreno, svu imovinu drugovu, ma ju stekao on kakim načinom. Niti bo Z. Z. Vlad. ne riše nam spolka kaozajednicu, usuprot raznimi se sgodami iztiče, da promisar dobiva imovinu tek po smrti promitentovoj, a kad *n.* p. govori[53] o raznovrstnih dioba, medju rodbinom i drugimi suvlastnici, ne spominje ničim diobe společnika, već samo odpust iz spolka. Ona prispodoba společnika, s nedielnim bratom učinjena je lih radi sličnosti spolka sa zajednicom rodbinskom u pogledu nasljedno-pravnom; jer da ne vriede ista pravila za společnike i nepodjeljenu braću, po-

[50] Vš. VI. 16[4].
[51] ib. 21[5].
[52] ib. 13[3].
[53] Archiv česky V. str. 83.

Digitized by Google

kazuju mnoga mjesta,[54] odakle se vidi, da svaki brat razpolaže svojim dielom inako, nego zahćevaju propisi kod spolka. Jedino u onom slučaju, imade li više společnika, pak jedan od njih umre, a imovinu njegovu nasljede ostali, diele se oni o tu baštinu, ali to je dioba nasljedjene jur imovine, njom se diele společnici u svojstvu nasljeduika. Kako bo oni ne živu medjusobno u nikakovoj zajednici, ne ostaje im zajedničkom ni ta imovina, pak Všehrd veli, da se upravo imaju podieliti: „Kypžby viece společníkóv bylo než dvá, tehdy umřel-li by jeden . . . . . o dědictvie toho mrtvého mají se živí spolčenici rozděliti.[55] Prem medjutim svaki společnik ostaje sam vlastnikom i gospodarom svoje imovine, ograničen je ipak u razpoložbi u znatnoj mjeri. Spolek je naime neopozoviv, společnik ne može jeduostrano osujećivati namjeravane strankami svrhe pravnoga posla, a ta okolnost stavlja njegovoj razpoložbi stege. „Země česká toto při spolciech za právo drže od starodávna: kto se s kym spolčie, že jeden bez povolenie druhého dědictvie svého nemá zavazovati žadnému, žádnyck trhov, zápisóv, vén ani jinych závad žádnych činiti, leč by zvláštnie vyměnka o tom v spolku byla".[56] Kako se vidi odatle, pravo je promisarovo obsežno, jer prem svaki společnik ostaje gospodarom svoje imovine, ter jedan ne može na imovinu drugoga za života mu „nečimž sahati", treba ipak za razpoložbu i medju živimi privole drugoga, osim ako si je stranka tu razpoložbu pridržala prigodom osnutka spolka. — Uvjetom nasljedstvu společnikovu jest ne samo smrt promitentova, nego i smrt bez zakonskog nasljednika, pogotovo onda, uzme li se, da je spolku bilo glavnom svrhom dobiti nasljednika. Ne imamo primjera, da bi neko prenio imovinu spolkom na drugoga tako, ter bi ju promisar dobivao, makar da imade promitent djece; pak da i niesu kod osnutka spolka spomenuta izrično djeca, moramo uzeti pravilom, da je promisar nasljedovao tek, umre li promitent bez djece. Što promitent stupa u spolek i sa svojimi nasljednici, neznači to, da im tek tim osigurava nasljed-

[54] napose čl. 517, 522, 224.
[55] VI. 13[4].
[56] Vš. VI. 17[1].

Digitized by Google

stvo, već, da će po smrti promitentovoj nastaviti oni spolek, ter promisar neće moći umah svojom imovinom stupiti iz spolka; uvod taj ne odnosi se na nasljedstvo prema promitentu, već na odnošaj prema ostalim společnikom. Ma i ne bili s toga nasljednici povučeni u spolek izrično, to po smrti jednog, koj ostavio djece, neće ipak u dvojbi nasljedovati drugi společnik, već djeca, samo što s tom djecom ne postoji više spolek, i na životu ostali společnik slobodno sad smatra svoju imovinu prostom svih obzira. Nije tim rečeno, da vlastnik ne bi mogao svojom imovinom razpolagati i mimo djece, ali u dvojbi uzeti ćemo, da je uvjetom nasljedstvu promisarovu smrt promitentova bez djece, jer nespomen djece u spolku ne mora još značiti mimoilazka. Uzmimo, da sklope A i B zamjeniti spolek, jedan i drugi je i promitent i promisar, jedan i drugi imade nade na nasljedstvo. Umre li A bez djece, dobiva njegovu imovinu B; ostavi li A djece, ali ova niesu povućena u spolek, to će ona doduše baštiniti imovinu A-ovu, ali za B-a prestaje svaka dalja obveza, u obće prestaje spolek. Ako su pako povućeni u spolek i nasljednici A-ovi, to će oni nastaviti spolek s B-om, ovaj dakle neće moći svojom imovinom stupiti iz spolka, ter će eventualno dobiti imovinu njihovu, ko što i oni njegovu. To, taj nastavak spolka glavnim je, što znači uvlaka nasljednika u ugovor, a ne znači ta uvlaka niti na strani promisarovoj puke subštitucije, niti to, da bi se tek tim imalo djeci osigurati nasljedstvo, da bi dakle, niesu li spomenuta u spolku, bila ona izbaštinjena. Da u ostalom společnici baštine po smrti jednoga si druga tek onda, ako je ovaj umro bez nasljednika, svjedoči Všehrd, govoreć o diobi diela pokojnog společnika, koj umro „po sobě dědice žádneho ani dědičky nenechaje,[57] isto tako na drugom mjestu: „než umřę li bez dědicóv, tehdy po jeho smrti zbožie na jeho druhého společnika připadne“.[58] Isto to svjedoči i Z. Z. Vlad. čl. 174 i 489, uzimljuć izrično obzir na djecu společnikovu. Sbude li se slučaj nasljedstva, imade ga společni nasljednik nastupiti, i sad tek stupa njegovo, dosele eventuelno

[57] VI. 13[4].
[58] ib. 16[3].

Digitized by Google

pravo u podpunu krepost — „a ou (společnik) se má v né (zbožie) uvázati noci svú,[59] a z něho učiniti, co se jemu zdá, jako z svého vlastnieho dědickèho".[60] Společni nasljednik zauzimlje isti položaj, ko što i drugi nasljednik, on imade pravo služiti se svimi probitci baštine, ali s druge strane nositi i terete. Napose navodi Všehrd, da su jemci pokojnikovi isto onako obvezani nasljedniku, kao što i njegovomu predniku. „Při všelikém spolčeni v zemí české dskami učiněnem za právo jest: když společnik jeden umře a v dédiny a v zbožie jeho zóstalý a živy společnik se moci svú uváže, že zpravce mrtvého společnika živém zpravovati mají dědictvie mrtvého též jako jemu samému, dokudž jest živ byl, tak jakož země za pravo ma".[61]

e) Spolek, kako je osnovan ugovorom, može prestati prije svega voljom stranaka, t. z. odpustom iz spolka, za što je dovoljan sporazumak kontrahenata, a nije od potrebe oblastna dozvola. „Než nechce-li jeden s druhym v spolku státi, mají se z spolku vedlé práva, a řádu zemského propustiti".[62] Da tom prigodom neima nikakove diobe, sliedi već iz onoga, što naglasismo o pomanjkanju zajednice, a i Všehrd to izrično ističe svakom sgodom . . . „mají se z spolku propustíti, ne děliti";[63] nadalje: „Pakli v spolku státi spolu nemienie, nemají se statky svymi děliti, než mají se z spolkóv propustiti tim způsobenim itd.[64] Dioba diela, pripalog po smrti jednoga společnika ostalim, o kojoj spomenusmo gore, nije dioba spolka, spolek traje medju ostalimi na životu članovi i dalje, za njih je taj dio novom stečevinom, kao što stiču imovinu i na drugoj strani. Za podpuni prestanak spolka treba naravno privole i promitenta i promisara: „ale má-li byti konečné z spolka propuštènie, obá společniky z jedné vóle maji se i dědice své z spolku propustiti."[65] Odpusti li prema tomu samo jedan společnik drugoga, on tim

[59] poput onoga „v dědictvie poslúpnie". Vš. VII. 1^4.
[60] VI. 16^3.
[61] VI. 20.
[62] Vš. VI. 14^5, 21^1.
[63] VI. 13^4.
[64] VI. 21^6.
[65] ib. 21^2.

Digitized by Google

ne lišava promisara nasljednog prava, ali gubi to pravo za sebe glede imovine odpuštenoga promisara; „Móž také jeden sám společnik druhého společnika z spolku propustiti: ale to nebude dokonalé a celé spolku zkaženie a propúštenie; neb ten, ktož propúštie, napadu se dědictvie společníka drúheho zbavuje, a dědictvie propúštějícieho na společnika nepropúštějícieho a na jeho dědice po smrti propúštějicieho přijde".[66] Prem nijedan společnik ne može sam jednostrano dokinuti spolka, to ipak, ne drži li jedan ugovora ter radi proti svrsi pravnoga posla, prestaje za drugoga svaka obveza prema načelu, što vriedi u obće za ugovor u slučaju, krši li ga jedna stranka.[67] Ako s toga jedan společnik odsvaja ili otercćuje svoju imovinu, može drugi prosjedovati proti tomu, ili se pako smatrati sa svoje strane prostim obveza, kojimi radja spolek, ter tako prestaje ovaj usljed samoga neobdržavanja. „Ale když jedni společnici bez povolenie druhych statky a zbožie své zapisují, prodávají, věnuji a jinak zavazují, jak se jim zdá, a druzí tomu neotpierají z té příčiny pro nezachovanie při spolciech vedlé práva spolci se zdvihají a v nic se obracuji, a společnici obojí při svém dědictví zóstati mají".[68] Prosvjed može se uložiti samo tekom propisanoga vremena (léta zemská).[69]

2. Nezamjeniti ili jednostrani spolek luči se od zamjenitog tim, što se njim ne imenuju kontrahenti zamjenito nasljednici, već samo jedan namienjuje nasljedno pravo drugomu, ne dobivajuć toga prava napram njemu; promitent prima, kako veli Všehrd[70] „z dobré vóle" promisara na spolek. Formula glasi po Všehrdu[71]: „Petr z Veselé přiznal se před najjasnějším knieżetem a pánem, panem Jiřim etc., že Václava z Činěvsi přijal jest a moci zápisu tohoto přijímá na pravi spolek všech dědin

[66] ibid § 3.

[67] „Než při smluvách toto ma vědieno býti, že, ktož koli smlùvě dosti nečini, že dosti nečiněniem smlúvě každá se smlúva ruši a zdvíha, a strana druhá, jestliže se chce súdóv zbaviti, móž také smluvy v ničemž druhé straně nedržeti". Vš. VII. 27^4.

[68] ib. VI. 17^2.

[69] ib. VI. 19^1.

[70] VI. 15^3.

[71] ib. § 4.

Digitized by Google

a zbožie svych, kteréž má nebo mieti bude, též i na všecky nabytky, svrchky, listy, majestáty i hotové penieze, kteréž má nebo mieti bude, tak že jest jej učinil pravého společnika a hromaždnika všech véci svrchupsanych".[72]

Da kontrahenti moraju i ovdje biti podpuno djelatno sposobni, razumieva se samo sobom, pak dočim se dvostrani spolek nije mogao s malodobnikom osnovati u Českoj ni onda, kad bi tutor ili kralj nadomještao njegovu djelatnu nesposobnost, bijaše u jednostrani spolek slobodno primiti i malodobnika uz dozvolu kraljevsku. „Takového spolku má král sirôtkóm dopustiti, neb to jest bez škody sirotčie. Neb v tom spolku zbožie toho společnika, kteryž sirotka k sobě přijímá, na sirotka po smrti společnika pricházie, ale zbožie sirotčie nic".[73] Jednostrani spolek obuhvaća po Všehrdu takodjer svu imovinu promitentovu, kako pokazuje formula, a naglasuje Všehrd i napose: „A to bývá tak, když kto z dobré vóle koho k sobě na spolek přijímá všech dédin, a zboži svych i svrchkóv".[74] Mogaše se on medjutim osnovati ne samo glede ciele sadanje imovine, već i glede njezina diela, kako to svjedoče imenice kn. Tov. i kn. Drn. pripovjedajuć način, na koj imade stranka, došav pred zemaljskoga kapetana, moliti dozvolu za osnutak spolka; „pane hejtmane, prosím, rač mi spolku příti na zámek neb na město anebo na ves, (jmenujíc jmenem to zboží) chci přijíti N. na jmenované zboží aneb na vice, anebo což kde mám, anebo i na to, což kde míti budu".[75]

I jednostrani se spolek može osnovati samo izričnim ugovorom, jer ako promitent i prima nekoga s dobre volje na spolek, kako veli Všehrd, ne može mu ipak namjenjivati ničesa proti volji.[76] Kao što kod svestranog, ne nastaje ni kod jedno-

[72] V. nadalje kn. Tov. čl. 19, 98, kn. Drn. str. 48.

[73] Vš. VI. 15[5].

[74] ib. § 3.

[75] Kn. Drn. str. 49, kn. Tov. čl. 18.

[76] kao što se opet sklopljeni jednom ugovor ne može jednostrano mienjati. D. kn. str. 46 fol. 98, kn. Tov. str. 66 sub 1 ed. Demuth, gdje se izrično ističe, da spolek obvezuje poput ostalih ugovora, ter da promitent ne može bez privole promisara razpolagati onim, što namjenio spolkom; s toga neizpravno veli Czyhlarz (cit. str. 120), da je to jednostrani pravni posao.

Digitized by Google

stranog spolka medju kontrahenti ni imovinska zajednica, niti nestiče promisar inog stvarnog prava, koje bi umah stupalo u krepost, već samo eventualno nasljedno pravo. Mnogokratno Všehrdovo naglašivanje okolnosti one, da medju společnici neima diobe, vriedi i za jednostrani spolek; kao što tamo, može i ovdje biti mjesta diobi samo o nasljedjenu po promitentu imovinu, kako to svjedoči kn. Tov. čl. 156 i kn. Drn. str. 69. Ono „a jestližeby se oni potom tìm spolkem nerozdělili" odnosi se na dva ili više promisara, koje primio promitent „jedním spolkem", i koji nasljediše po njegovoj smrti imovinu.[77] Što se spominje na početku citovanih mjesta „v držení vejde", ne znači, da se promisaru predaje umah posjed, jer se nastup njegov naglašuje tamo lih obzirom na nasljednike mu, kako ćemo niže iztaknuti. Medju ostalim svjedoči i rješitba iz 15. stoljeća, da promisar dobiva imovinu tek po smrti promitentovoj, i da za života obijuh stranaka ne postoji za promitenta nikakova druga stega, do li ona glede razpoložbe obzirom na svrhu pravnoga posla. Kdož koho k sobě na spolek přijímá, umře-li, kdož přijímá; tehdy ten statek spadne na toho prijatého. Ala za se ne tak: Umře-li ten, kdož jest přijat, a ten kdož jej přijal, jej přebude; tehdy ten muože statek svůj komuž chce zapsati".[78]

Uvjetom nasljedstvu promisarovu biti će i ovdje pravilno ne samo, da prežive on promitenta, kako to pokazuje navedeni primjer, nego i da promitent ne ostavi djece. U priobćenih formulah ne spominju se nasljednici promitentovi, ali da se mogu izrično povući u spolek, razumieva se samo sobom. Uvlaka ta neima ovdje inoga smisla, do li, da je promitent htio učiniti promisara pukim subštitutom svojoj djeci; jer promitent neima se ničemu nadati od promisara, ne može dakle činiti ni djece si dionici nikakove nade. Pravilno će primati nekoga u spolek samo onaj, koj neima djece imenito, ako prenosi spolkom svu imovinu na promisara, pak dokaže li se, da je spolek sklopljen uz tu predpostavu, tad naknadni porod nasljednika ruši spolek.

[77] Kn. Tov. i Drn. zove i ovaki odnošaj medju promisari spolkom, prem on to u pravom smislu nije.

[78] Cod. j. b. II. 2 pag. 66 c.

Digitized by Google

Imade li neko djece, pak sklapa s drugim spolek, tad nespomen djece u ugovoru može značiti, da su ona mimoidjena. Kako bo uvlaka nasljednika promitentovih u jednostrani spolek može značiti samo jedno, naime izričnu oznaku nasljednici pred společnikom, tako nespomen može značiti opet samo jedno, naime pomanjkanje oznake nasljednici; ali, da li nije ipak toga promitent predpolagao, biti će u konkretnom slučaju pitanje interpretacije. Drugačije je tomu kod zamjenitog spolka, gdje uvlaka nasljednika može značiti dvoje: oznaku nasljednici i nastavak spolka, kako na svom mjestu spomenusmo. Što se tiče strane promisarove, to se razumieva, da nasljednici njegovi mogu baštiniti, umre li on prije promitenta, samo onda, ako ih je promitent primio u spolek. Izrikom ističe to knjiga tovačovska:[79] „Když kto přijme na spolek koho, a kto toho v držení vejde, aneb, ktož ne vejde, když erby téz přijme . . . . ti společnici k nápadu právo mají". Ovo „k nápadu právo mají" odnosi se na nasljednike promisarove, a ovisno je to pravo od toga, da im otac „v držení vejde", ili pako da budu primljeni u spolek. „Vejiti v držení" nije niti uvjetom pravu promisarovu, kako se to razumieva samo sobom, usuprot to je samo realizovanje njegovoga prava, niti znači ono, da promisar umah stupa u posjed, već se naglašuje ono ovdje lih obzirom na nasljednike promisarove, ter je svrhom čitavoj ustanovi iztaknuti, pod kojimi uvjeti dobivaju nasljednici promisarovi imovinu promitentovu. Veli se dakle: nasljednici promisarovi steći će ono, što je namjenjeno spolkom promisaru, tek onda, ako je promisar sam doživio momenat nastupa, osim ako je spolek bio protegnut i na nasljednike, tad imadu oni pravo na nasljedstvo, makar im otac i ne vejde v držení".

Nastavlja doduše knjiga tovačovska iza navedenoga propisa ovako: „Ale bez toho muož také byti, neb k čemuž otec právo má, syn také i nápadnik jeho; neb sice spolkóm nikdy by konce nebylo: neb spolek potomné dědice děla". Nu to ne znači nipošto, da je suvišno primati i nasljednike promisarove u spolek,

[79] čl, 156.

Digitized by Google

jer da je to od potrebe, pokazuje i sama uvodna ustanova čl. 156 kao što i njegov drugi dio, nadalje čl. 145. Ono dakle: „k čemuž otec právo má, syn také“, odnosi se na bezuvjetno otčevo pravo, a glede takovoga prava, koje pripada sinu već po samom njegovom odnošaju napram otcu, suvišno je naravno osiguravati ga tek spolkom, ovaj bo „potomně dědice děla“. Nasljednici promisarovi dionici su prema toma spolku samo onda, ako su izrično primljeni unj,[80] a pravo, što ga stiče promisar spolkom, prenosi on na nasljednike tek, ako je nastupio, pače, ako imade više promisara, nije za prenos toga prava na nasljednike dovoljan ni nastup, već treba, da su se oni pripalom im imovinom podielili, ter tako postao svako samovlastnikom; inače, umre li koji promisar prije diobe, a njegovi nasljednici niesu potegnuti u spolek, akrescira izpražnjeni dio na životu ostalomu. „Ale byla-li by dva společníky jedniem spolkem přijata . . . a jich erbové nic, než jich toliko osoby, a oni se v tom nerozdělili a svych erbuov každy neopatřil zvlášče, než tak spolku nechali; tehdy z toho společníká na druhého společníka, ačby ktery umřel, podle spolku spadne. Pakli se tim rozděli, nežli kteri z nich umře a zvláščnie své držení jmá a s druhym, nepoživá, než k svej ruce, již jeho dědici k tomu právo mají, by pak i spolku neučinil.“[81]

III. Uvažimo li, što je dosele rečeno o spolku, pak sravnimo li to s onim, što znademo o zadruzi, lako ćemo se uvjeriti, da nazoru, koj uzporedjuje spolek sa zadrugom, manjka svaki temelj. Kod spolka ne nastaje u istinu ono, što sam izraz u običnom smislu znači, ne nastaje spolek u istinu, već samo riečmi. Kontrahenti sdružuju se, spolčuju u onom smislu, što si namjenjuju nasljedno pravo, oni si uobćuju, komuniciraju imovinu u toliko, što će se ona, izpune li se uvjeti, sastati u jednoj ruci; prem se oni zovu společnici, uniti, pridržaje ipak svaki kontrahenat sam svoju imovinu, oni su společnici samo u jednoj točki, naime obzirom na nasljedno pravo.[82] Kad nam i nebi Všehrd

[80] Sr. kn. Tov. čl. 91 i kn. Drn. str. 44 o vkladu spolku.

[81] Kn. Tov. čl. 156, kn. Drn. str. 69 fol. 103.

[82] Slično se i u njemačkom pravu, sklapajuć t. z. confraternitates, služahu stranke izrazi: vereinigen uns und thun uns zusammen; alle unser Erb

Digitized by Google

izričnо govorio, da za života ne daje jedan společnik drugomu ništa, ne ustupa mu umah svoje imovine, pa kad bi se i u vrelih spominjao u ovom ili onom obziru taki ustup, ne bi se još na temelju samih izraza moglo sigurno tvrditi, da je u istinu nastala imovinska zajednica, jer je uvjek moguće, da se takovimi izrazi hćela označiti samo neka fingirana zajednica, dočim čitavi pravni posao nije u istinu drugo, nego namjena nasljednog prava.

Ne nalazimo li tako kod spolka nikakove zajednice, a znademo li zadrugu zajednicom κατ' ἐξοχήν, ne može već samo po sebi biti govora ni o sličnosti obajuh inštituta. Pak sve i onda, da se, recimo, společnici spoje u zajednički posjed i uživanje imovine, ne bi to bila zadruga, jer zajednica bi se ta osnivala na izričnom ugovoru, a postanka zadruge ugovorom ne priznajemo, ne ćemo li dopustiti, da je zadruga nečim, što se može svaki dan stvarati. Spolek pripada dobi uznapredovalog razvoja života, on je hotomičnom, sviestnom tvorbom, čija eksistencija uvjetovana je uza to mnogimi vanjskimi potrebštinami, formalnostmi; dočim je zadruga inštitucijom samoniklom, organičkim razvojem od same obitelji. Kad bi i bio spolek zajednicom poput prirodjene medju rodbinom, to već okolnost ona, što se u vrelih navodi spolek, unio, uz tu rodbinsku zajednicu kao poseban institut,[83] obara svaku misao o tom, da je to jedno te isto; pak ne možemo li rodbinske prirodjene zajednice českih vrela smatrati zadrugom, još manje ugovorom osnovani spolek.

Promatramo li pobliže samu narav spolka, to nam se, kako sliedi iz onoga, što je rečeno, prikazuje on pravnim poslom mortis causa. To svjedoči čitavi mu položaj u českom pravu, izriču to

---

und Gut besammen werffen itd., koji izrazi ostajahu često bez svakoga nutarnjega značenja, neznačeć, da je faktično nastala imovinska zajednica. V. Beseler: Erbverträge I. str. 237 i III. str. 94, Duncker: Gesammteigenthum § 15.

[83] kako se to tečajem razprave moglo vidjeti, n. pr. u citovanoj pod II. 1 c. osudi od 2. listopada 1383, gdje se navodi uzporedo „unio tabulis coram baronibus vel ex gratia D. Regis“ i ona „consanguineitate alias příbuzenstvím“; isto tako Cod. j. b. II. 2 pag. 284 n. 6 „nisi esset privuzenstvie vel unio coram baronibus, vel per regem data“.

Digitized by Google

razna vrela, imenice Všehrd, po kom „právo“ i „rozum“ spolka sastoji u tom, „že teprv po smrti jednoho společníka má na druhého připadnuti“; isto tako knjiga tovačovska, po kojoj spolek „dědice děla“. Pravni taj posao jednom je od delacija nasljedstva u českom pravu, nasljedstvo to morati će promisar nastupiti, kao što i drugi nasljednik, osnutkom spolka dobiva on samo pravo na buduće stečenje nasljedstva, koje se svršava nastupom; s toga umre li prije promitenta, nestaje i spolka, ko što ni ne prenosi smrću prije nastupa na nasljednike svoga prava, jer ga nije stekao, već bio na nj samo pozvan. Nu spolek je dvostrani pravni posao, njegovim je principom, kako više puta naglasismo, ugovor, ter ga vrela sgodimice navode zajedno s ostalimi ugovori,[84] s toga je on, prem negotium mortis causa, neporeciv, radja umah, čim osnovan, nekimi pravnimi posljedicami, ako i jest ono, što mu je glavnom svrhom i sadržajem, odgodjena do nastupa buduće neke sgode. Tim ne budi medjutim rečeno, da je spolek u svem identičan s nasljednim ugovorom moderne pravne znanosti. Kao što je drugdje trebalo dulje vremena, dok se razviše slobodniji, jednostavniji načini razpoložbe za slučaj smrti, tako se razvijahu te razpoložbe i u českom pravu polagano; pa kao što obćepravna teorija nije umah korektno shvaćala i dosljedno provodila princ:pa nasljednog ugovora, već mu često pripisivala posljedice starijih namjena za slučaj smrti, obavljanih u formi svečane sudbene predaje:[85] tako nam se ni spolek neprikazuje čistim nasljednim ugovorom. Pravni taj posao, ako mu i jest temeljna misao ista, kakovu nalazimo i u drugih pravih, ipak imade svojih osobina, koje ga luče od čistog nasljednog ugovora, kako se vidi imenito odatle, što je promitent u svojoj razpoložbi ograničen više, nego li to sliedi iz naravi nasljednog ugovora, ne samo mortis causa, nego i inter vivos; ne može se pako reći, da se imadu pred očima samo dolozne razpoložbe, ter samo one da se ne dopuštaju pro-

[84] n. p. Všehrd uz razna jur navedena mjesta VIII. 31: smlúvy všecky kromě trhóv, spolkov, směnu itd., kn. Drn. str. 46 fol. 98, kn. Tov. str. 66 (Demuth).

[85] v. Beseler cit. II. § 5—7.

Digitized by Google

mitentu. Nu i na polju općeg prava učilo se, da promitent iza sklopljenog ugovora ne može razpolagati imovinom ni medju živimi; trebalo je dakle i u teoriji dulje vremena, dok se shvatila pravna narav nasljednog ugovora ter razvio on onakovim kakovim ga priznaje moderna pravna znanost. Što u češkopravnom spolku nije proveden u svem princip čistog nasljednog ugovora, dolazi poglavito odatle, što se neposrednim predmetom spolka ne smatra nasljedba, već sama imovina, što ju promitent posjeduje, svakom dakle razpoložbom promitent bi direkte rušio sam sadržaj pravnoga posla, dočim po korektnom shvaćanju nasljednog ugovora njemu se neprotive razpoložbe, koje neimadu predmetom same nasljedbe. Ali uza sve to stiče promisar tek eventualno, nasljedno pravo, koje će istom nastupom budućeg dogodjaja stupiti u namjeravanu krepost; a dok postoji neodlučeno to stanje, daju mu se u zaštitu eventualnoga mu prava obsežnija pravna sredstva, nego li sliede iz pravo shvaćene naravi samog pravnog posla.[86]

Razjašnjenje §§ 249, 284—3 i 277—5 kaznen. post. u njihovom medjusobnom odnošaju.

O pitanju, da li se imade koja činjenica smatrati dokazanom, odlučuje po § 249 hrvat. k. p. od 17. svibnja 1875 (§ 258 austr. k. p. od god. 1873) sudac polag svog slobodnog uvjerenja, stečenog nakon savjestnoga pretresenja svih za dotični čin a i proti njemu slovećih dokazala.

Ova, na uvjerenju sudca osnivajuća se riešitba (osuda) nepodpada nikakovu redovitu pravnomu lieku.

Upravo na tom temelji se odredba § 284—3 k. p., (§ 288 austr. k. p.) po kojoj valja da i kasacionalno sudište smatra

[86] Czyhlarž u navedenom spisu smatra spolek onom vrsti nasljednog ugovora, koja je poznata u njemačkom pravu kao „Erbverbrüderung", confraternitas; nu već polje, na kom se osnivahu confraternitates, kao što i položaj ter svojstva kontrahenata ne dopuštaju, da se spolek indentifikuje š njimi.

Digitized by Google

ustanovljenim te uzme za podlogu svoje riešitbe ono, što je prvi sud ustanovljenim izjavio.

Ništovni razlog očite neosnovànosti razloga prvosudne riešitbe (§ 277—5 k. p.) jest dakle u toliko ograničen, u koliko se pod tim ništovnim razlogom nemože razumieti osvjedočenje suda, osnivajuće se na objektivnih učinih (faktičnih dokaznih razlozih, ili kako § 249 k. p. spominje, na upotriebljenih dokazalih), jer bi inače iluzorne bile ustanove §§ 249 i 284—3 kaz. post.

Ob očitoj neosnovanosti razloga osude prvoga suda, koju spominje § 277—5 k. p. (§ 281 austr. k. p.), moglo bi se govoriti samo onda, ako bi sudac temeljio svoje osvjedočenje li i samo na subjektivnih razlozih, t. j. na svojem o raznovrstnom shvaćanju ovisnom subjektivnom nazoru. N. pr. ako bi on svoje uvjerenje o krivnji X-a, koji je obtužen radi kradje konja, osnivao samo na tom, što je obtuženik ciganin, i što cigani rado kradu konje.

Osniva li se pako njegovo uvjerenje na objektivnih dokazalih, takovo se uvjerenje, ma i nebilo absolutno, t. j. ako bi moglo biti istinito i protivno od onoga, što se je uzelo kao dokazano ili nedokazano, nemože napadati ništovnom žalbom.

Eventualnu ništovnu žalbu valjalo bi dakle i u ovom slučaju po § 282 k. p. (§ 286 austr. k. p.) odbiti, ali kasacionalno sudište moglo bi ovakovim povodom po § 303 k. p. (§ 362 austr. k. p.) ureda radi na korist obtuženoga učiniti kakovu odredbu, ako bi pronašlo temeljite dvojbe proti izpravnosti činjenica, koje su služile podlogom uvjerenju prvoga suda, jer neizpravne premise (činjenice) radjaju neizpravne zaključke (neizpravno uvjerenje).

Ustanove §§ 249, 284—3 i 277—5 k. p. mogu samo na taj način bez protuslovja uzporedo stajati. *X.*

Digitized by Google

Kako da se štiti ovršenik proti ovršnoj prodaji njegovog nepokretnog posjeda u bezcienu?

Nema dvojbe, da je zakon od 18. siečnja 1883. (Sbornik br. 24. god. 1883). o stegah prava kod ovrha radi novčanih tražbina velika blagodat za ovršenika, jer ga čuva od propasti; ali praktičnu vriednost ima taj zakon ponajglavnije samo za stanovnike gradova i većih mjesta, jer uzima obzir samo na činovnike, obrtnike i radnike, dočim ustanovâ o stegi ovrhe u korist seljaka i manjih posjednika nesadržaje.

Kako da ne pitati će se odmah na ovu primjetbu? A što su ustanove sadržane pod stavkami 7. i 8. §-a 26. istoga zakona od 18. siečnja 1883?

Istina, ove ustanove mogu biti donekle u korist i seljaku i manjemu posjedniku, jer stavka 7. sadržaje odredbu, da se iz ovrhe izuzeti mora za uzdržavanje ovršenika i osoba živućih š njim u zajednici nuždna jedna krava, ili po izboru ovršenikovu dvie koze ili tri ovce, ter za uzdržavanje ovih životinja nuždna jednomjesečna krma i stelja; a stavka 8. veli, da je izuzet iz ovrhe, kao posebni predmet ovrhe, nared nekretnina, ovaj bo, da se može uzeti pod ovrhu samo zajedno s nekretninami.

Nu što koriste Zagorcu jedna krava ili Ličaninu dvie koze, kada je ovrhovoditelj vlastan, čim se iz pokretne imovine namiriti nemože, tražiti ovrhu na nekretnu imovinu te prodati seljaku kuću, kućište i cieli posjed? Može li tada Zagorac sa svojom kravom, ili Ličanin sa svojimi kozami, koje mu je ovrhovoditelj morao ostaviti, živjeti?

Odgovorit će se na to: ako do toga dodje, da se ovršeniku za neznatnu novčanu tražbinu prodaje nekretna imovina, tada mu ostaje kupovnina, koja preostaje iza namirenih uknjiženih dugova.

To je sve liepo teoretično rečeno, ali praktični se stvar drugčije ima.

Vjerovnik je vrlo često sam i kupac, te ne daje za nekretninu, vriedila ona koliko joj drago, nikad veće ciene, nego li je ona svota, koja čini njegovu tražbinu, a često nudja neznatnu cienu, daleko izpod svote njegove uknjižene tražbine, a sud mu mora po zakonu u tu necienu dopitati ovršenikovu nekretninu, jer je on jedini dražbovatelj. U novije doba imademo žalibože sijaset primjera u praksi, da su nekretnine u vriednosti od više stotina, pače hiljada forinti, prodane na javnoj ovršnoj dražbi samo za 1 for., a kupac bijaše u svih takih slučajevih sam ovrhomolitelj.

Ovakovimi ovršnimi prodajami uništuje se seljak i mali posjednik sasvim, a porezna snaga mora usljed ovakovog postupka malaksati.

„To su sve krivi novi zakoni“, vele pravnici stare škole, kojim je

Digitized by Google

zazorno sve što je novo u zakonodavstvu, te izjavljuju a priori sve za nevaljano, što istom učiti moraju.

Prije nego što je u krieposti bila nesretna ona ovršna novela od 17. prosinca 1876. (br. 1. Sbornika god. 1877) — kažu pravnici stare škole — bilo je mnogo bolje; nije došlo do dražbe tako brzo kao što sada, jer je obstojao drugi stepen ovrhe, najme ovršna procjena. Dok su se birali vještaci, obavljao se očevid, dok su vještaci elaborat svoj sudu podnieli, koliko to vremena ovršeniku, da si nabavi novca, da uredi svoje poslove, a uz to bijaše mu slobodno proti svakoj odluci podnieti utok, te ovrhu zategnuti ad infinitum. A ona dva dražbena roka — kolika blagodat za ovršenika! uzdišu protivnici ovršne novele, — onda nisu se nekretnine u takovu necienu prodavale, a nije ni bilo toliko ovršnih dražba. O ti nesretni novi zakoni!

Istina, dok još nije u krepost stupila gore navedena ovršna novela, bijaše mnogo manje dražba, a i prodaje u necienu bijahu redje.

Ali što je tomu bio uzrok? Jer su sami troškovi procjene stotinu i više for. iznosili, zato je mnogo manje vjerovnika radi neznatnije traźbine tražilo ovršnu dražbu nekretnina, a kad je do dražbe došlo, trebalo je pokriti troškove ovršne, koji su najmanje 5 puta više iznosili nego li sada, a zato bijaše i većih ponuda na dražbi, te je polučivana i veća kupovnina.

Nu od svega toga ovršeniku nikakove koristi, jer su se nekretnine njegove mogle na drugoj dražbi takodjer u necienu prodati, a uz to morao je on nositi i golemi ovršni trošak.

Dakle ni ovršna novela od 17. prosinca 1876. nije kriva ovršnim prodajam u bezcienu, pače ona sadržaje ustanovu, kojom se može, kad bi se u praksi valjano rabila, ovakovim prodajam u necienu donekle na put stati, naime ustanovu o čestičnoj dražbi. Ali u obće ni ova ovršna novela nije dostatna da preprieči ovršne prodaje nekretnina u necienu, jer nesadržaje ustanova, koje bi ovrhomolitelju stavljale granice za ovrhe na nekretnine.

Ovršne prodaje nekretnina u necienu, koje se svaki dan umnažaju, pokazuju pako preku potriebu, da se u tom pogledu nešto učini. Jer bude li se gledala i na dalje prekrštenih ruku ta nevolja, nestati će nam seljačkoga stališa, mi ćemo imati seljačkog proletariata, nadničara i prosjaka na teret obćina a po tom i ciele zemlje. Možda će se prigovoriti, da se ne umnažaju samo kod nas ovršne prodaje nekretnoga posjeda u necienu, nego da to i drugdje biva, a ipak da ni drugi napredniji narodi nemaju zakona, koj bi ograničivao ovrhovoditelja u pogledu kupovne ciene ovršnoj dražbi izloženih nekretnina. Istina, ali nisu drugdje onakovi odnošaji, kakovi su u našoj domovini; narod naš bavi se gotovo isključivo ratarstvom, što se nesbiva u drugih naprednijih državah, ime-

Digitized by Google

tak njegov sastoji samo u nekretninah, pa zato ćutimo posljedice ovakovih prodaja u necienu jače nego drugi narodi.

Netreba dakle čekati, da nam drugi narod, koj ima manju potrebu za to, svojim postupkom put pokaže, nego valja da si sami pomognemo, dok je još vremena.

Što pako da se čini i u čem da imadu sastojati stege kod ovrha na nekretnine?

Glede toga ima više mnienja. Jedni misle, da bi se moralo kao kod ovrhe na pokretnine, izlučiti iz ovrhe i od nekretnina seljačkoga posjeda kuća za stanovanje i toliko pokretnina, koliko treba ovršeniku i obitelji njegovoj za uzdržavanje.

Ovo bi odgovaralo duhu ovršne novele od 18. siečnja 1883. o stegah kod ovrha na pokretnine; nu ja mislim, da bi se to težko izvelo, jer zakon nemože prepustiti sudcu, da on odlučuje od slučaja do slučaja, što treba od nekretnina ovršeniku ostaviti za uzdržavanje njegovo i njegove obitelji, zakon bi sam morao postaviti ustanove, koje bi opredieljivale koliko dielova odnosno čestica zemljištnoga posjeda ovršenikova i do koje vriednosti da se iz ovrhe izluči.

Ali naći pravedno razmjerje i k tomu shodni modus za svaki slučaj, osobito onda, kada je zadruga ovršenik, držim ja za veoma težko.

Drugi opet misle, da bi valjalo ovrhu na nekretnine dozvoliti tek onda, pošto su izcrpljene sve ine u gradjanskom parbenom postupniku navedene vrsti ovrhe, navlastito svi stupnjevi ovrhe na nepokretnine a i ovršna sekvestracija te ovršni zakup, a drže to za opravdano u obće propisom §-a 449 gr. p. p., a po napose za državni porez ustanovom § 77. zak. čl. XLIV od god. 1883. (br. 69. Sbornika).

Meni se čini da o tom ne sadržaje nijedan od ovih zakona jasne ustanove.

Ustanova bo § 449. gr. p. p. veli doslovce: „Pojedine vrsti i pojedini stupnji ovrhe imadu se dozvoljivati po sliedećem ovdje propisu i redu, nego svagda samo onda, kada se ište".

Iz te ustanove nemože se zaključiti, da sudac nesmije ovrhu na pokretnine dozvoliti dok se ovrhomolitelj neizkaže, da su bezuspješne ostale sve ostale vrsti ovrhe, jer je u redu ovrhâ gradjanskoga parbenoga postupka ovrha na nekretnine zadnja vrst ovrhe.

Da se ona ustanova nemože ovako tumačiti, vidi se jasno iz redom nabrojenih vrsti ovrhe iza pomenutoga § 449. gr. p. p. Sliedeći bo § 450. gr. p. p. govori odmah ob ovrhi na predaju ili ustupljenje dobra negibiva i ustupljenje prava stvarnoga u istom, dakle ob ovrhi, koja se proteže jedino na slučaj, kad je ovršenik dužan negibivo dobro predati ovrhovoditelju u vlastničtvo. Zatim sliede redom razne vrsti ovrhe, koje nemože vjerovnik po naravi stvari u svakom slučaju pokušati prije, nego

Digitized by Google

što zatraži ovrhu na nekretnine: kao što je predaja izviestne stvari gibive, dobava gibive stvari u obće od stanovitog roda, ovrha za postići kakvo djelo ili kakov posao, i t. d.

Nu ni iz ustanova § 77. zak. čl. XLIV. od god. 1883. nemože se zaključiti, da je sudac držan zahtievati od državnog erara kao ovrhovoditelja, da prije nego što zaišće ovrhu na nekretnine, traži ovrhu na pokretnine.

Istina ovaj §. veli doslovce: „Ako se u slučaju, kada zaplienjenih pokretnina nema ili su nedostatne, naredi, da se u svrhu utjeranja erarialnih tražbina vodi ovrha budi na nepokretnine same, budi samo na uživanje nekretnina, budi pako da se ovrhom, koja se na substanciju nepokretnine voditi ima, vodi istodobno i na uživanje nepokretnine, tada se ovrha obaviti ima po postupku, koj je u §§ 135—213. zak. čl. LX. od god. 1881. opredieljen.

Nu zak. čl. LX. od god. 1881. ne vriedi u nas, već regulira ovrhe na nekretnine za državni porez za nas još uvjek § 58. zak. čl. XV. od god. 1876. (br. 54 Sbornika) koj veli: „Osjegurbena i podmirbena ovrha, što će se na nepokretnine voditi, ima se obaviti polag postupka ustanovljena u gradjanskom sudovniku“ (pravije u gradj. parb. postupniku). „Upravni odbor jurisdikcije naredit će od slučaja do slučaja odlukom, da se osjegurbena ili podmirbena ovrha ima na nekretnine voditi, i zamoliti će zastupnika državnih pravnih posala za propisnu odredbu“.

Iz te zakonske ustanove vidi se, da se sud ima ravnati po propisu gradjanskog parbenog postupnika te da nema pravo zahtievati od zastupnika državnog erara, da u molbi ovršnoj, kojom moli ovrhu na nekretnine, izkaže, da su sve vrsti ovrhe na pokretnine bezuspješne ostale.

Do sada dakle neimamo zakonskih ustanova, koje bi ograničivale ovrhe na nekretnine.

Držim pako, da bi zakonsku ustanovu, koja bi ograničila pravo vodjenja ovrhe na nepokretnine, opravdavao i duh samog gradj. parb. postupnika a ne manje i ovršne novele od 18. siečnja 1883. Nu ograničenje ovo nebi odgovaralo svrhi, da je obćenito, jer siliti vjerovnika, da mora u svakom slučaju, prije nego li zamoli ovrhu na nekretnine, zatražiti sve stupnje ovrhe na pokretnine, a napose i ovršeni zakup nekretnina, značilo bi u mnogih slučajevih prouzročiti ovrhovoditelju i ovršeniku suvišna troška, a na uštrb pravosudja, a i javne vjeresije zategnuti ovršni postupak.

Navlastito seljak ima riedko kada prikladnih pokretnina za ovrhu, jer marve nema u pravilu više nego što spada na nared nekretni, pokućtvo mu je pako tako primitivno, da se za nj nebi moglo skoro ništa dobiti. S toga bilo bi u najviše slučajeva suvišno pokušati proti seljaku ovrhu na pokretnine pljenitbom i ovršno dražbenom prodajom istih.

Digitized by Google

Nu niti ovršni zakup nebi vodio do željenog rezultata, jer s jedne strane veoma bi se redko našao zakupnik za seljački posjed, jer domaći nebi se htio zamjeriti ovršeniku, a uz to nema obično ni sredstva zato, a strani nebi takodjer htio uzeti u zakup maleni seljački posjed. S druge strane i na ovakov se način ovršenik lišava — premda ne trajno — ali ipak za dulje vrieme, svoga posjeda, a tim i izvora svoga svagdanjega uzdržavanja.

Usljed toga mislim, da bi svrsi još najshodnije bilo, da se prije nego što se povede ovrha na nekretni seljački posjed, pokuša ovršna sekvestracija priroda. U tu svrhu trebalo bi zakonom odrediti, da ima vjerovnik za manje tražbine do stanovite, u zakonu samom opredielit se imajuće svote, prije nego što zaišće ovrhu na nekretnine seljačkoga posjeda ili u obće nekretnog posjeda, zamoliti ovršnu sekvestraciju plodova nekretnine ovršenika. Zato pako morao bi ovrhomolitelj, ako želi povesti ovrhu na nekretnine za tražbine do odnosnog, zakonom ustanovljenog iznosa, u svojoj ovršnoj molbi izkazati, da je zatražio ovršnu sekvestraciju plodova zemljištnih ovršenika, pak da je ta ovrha ostala bez uspjeha. Na takav način mogao bi se ovršenik u mnogih slučajevih spasiti, da mu se ovršno ne proda cieli nekretni posjed za neznatnu tražbinu.

Nu praksa uči, da se ne samo za neznatne tražbine već i za veće tražbine i veći nekretni posjed, u vriednosti od više tisuća forinti, na ovršnoj dražbi u necienu prodaje.

Kako da se tomu na put stane? Ja mislim, da se nebi griešilo proti pravu, pače da bi odgovaralo obćenitim pravnim načelom, izraženim u §-u 934. o. g. z., kad bi se zakonom ustanovilo, da se nesmije nepokretno dobro putem ovršne dražbe prodati izpod polovice vriednosti t. j. izpod polovice uzklikne ciene.

Prigovorit će se, da § 935 o. g. z. izrikom veli, da se ustanova § 934 o. g. z. ne proteže na prodaje putem sudbene ovrhe. To je istina, ali smisao ustanove toga §a jest samo taj, da stranke nemogu napadati prodaju sudbenu, ako su povriedjene preko polovice vriednosti kupljenog dobra, a to je sasvim naravno, jer što je jedan put pravomoćno sudbeno prodano, ne može se više napadati, da nepostane cieli sudbeni i ovršni postupak iluzornim. Nu zato se ipak može ustanoviti neki minimum za ovršne sudbene prodaje, izpod kojega se neće nepokretno dobro odsvojiti; a da taj minimum odgovara po pravu najviše polovici vriednosti dobra nepokretnoga, sliedi iz obćenitih pravnih načela, sadržanih u spomenutom § 934. o. g. z. Ni kupac ni ovršenik nebi se mogli potužiti proti ovakovoj prodaji, jer da je obavljena izvansudbeno, nebi ju mogao ni jedan ni drugi napadati, pošto nije prodano dobro izpod polovice prave njegove vriednosti. Vjerovnik ovrhovoditelj nebi takodjer bio povriedjen u svojem pravu, u koliko bi morao eventualno, ako nebi

Digitized by Google

došao drugi kupac, sàm dobro kupiti da svoju tražbinu namiri, jer se po obćenitom pravnom načelu nitko nesmije na tudju štetu obogatiti, pa s toga nesmije biti ni sudbena ovrha sredstvom da se pojedinci obogate na štetu drugih osoba.

Uz sve to nebi postala ni ustanova o pupilarnom osiguranju, izražena u §-u 230. o. g. z., iluzornom, što biva ako se prodaje nekretno dobro u necienu.

Po mojem mnienju bilo bi gore navedeno, jedino po pravu i zakonu opravdano sredstvo, da se posjednik nekretnog dobra sačuva od propasti i posvemašnog siromaštva, a da se tim nebi povredila prava vjerovnika.

Svakako nastala je skrajna nužda, da se štiti ovršenik zakonom od ovršne prodaje nekretnina u necienu.

Dok se pako za to neizda zakonska novela, valja se poslužiti postojećimi zakoni, u koliko je to moguće.

Jedinu zaštitu ima ovršenik do sada u ustanovi § 9. ovršne novele od 17. prosinca 1876, po kojoj je vlastan zamoliti unutar roka od dvajuh mjeseca čestičnu dražbu nepokretna, pod ovrhu uzeta dobra.

Nu ovršenik sám riedko se ovom blagodati služi, a to zato, jer mu ova ustanova zakona nije poznata.

Neznanje zakoga nikoga neizpričava, odgovorit će se na ovu primjetbu. Istina, ali neuku ovršeniku treba na ruku ići, ta zadaća sudca nije samo ta, da na zahtjev stranaka pravicu kroji, nego da i stranke podučava, kako da si svoja prava čuvaju i kakvimi sredstvi da se imadu u tu svrhu poslužiti. Ovo je načelno izrečeno u §-u 46. gr. p. p.

Držim zato, da bi se u slučaju, kad ovrhomolitelj sam ne zamoli čestičnu dražbu, imalo odlukom, kojom se razpisuje ovršna dražba, obaviestiti ovršenik naročitim dodatkom, da mu je prosto unutar roka od dvajuh mjeseca prije dana dražbe računajući, zamoliti čestičnu dražbu.

Ovaj dodatak imao bi sadržavati i dražbeni izrok, a navlastito imalo bi obćinsko poglavarstvo prigodom proglašenja dražbe po mjestnom običaju u svom području ovu okolnost naglasiti.

Sve to neprotivi se duhu zakona, jer i uzaziv za hipotekarne vjerovnike, označen u §-u 509. gr. p. p., koj se ima uvrstiti u ovršnoj odluci i u izroku, je ustanova sadržana u zakonu samom, koju takodjer svako mora znati, po obćem načelu „neznanje zakona nikoga neizpričava".

Isto to valja i glede posljedica, navedenih u §-u 40. gr. p. p. za slučaj ako koja stranka, na ustmenu razpravu odredjenu usljed tužbe na ročište nedodje. I za ovu ustanovu morao bi svaki znati, ali ipak sud u odluci, kojom na tužbu uriče ročište, na pose upozoruje stranke na nju. Kako dakle da se protivi duhu zakona, da se i u ovršnoj odluci uvrsti gore navedena opazka glede čestične dražbe?

Digitized by Google

Nu sud može još i dalje poći. U §-u 7. ovršne novele od 17. prosinca 1876. sadržana je najme ustanova, da je sud vlastan, ako osnova dražbenih uvjeta neodgovara ustanovam §-a 505. gr. p. p., prije dozvole dražbe, narediti ročište, te na istom saslušati ovrhovoditelja, ovršenika, njegova suvlastnika i sve kolike hipotekarne vjerovnike i prema uspjehu razprave izpraviti osnovu dražbenih uvjeta.

Po tom propisu vlastan je sud i onda, kada mu se čini, da bi čestična dražba bolje odgovarala svrhi, o tom saslušati stranke prije nego dozvoli dražbu.

Istina, da se iz same ustanove §-a 505. gr. p. p. to zaključiti nemože, jer ovaj § ima samo pred očima korist vjerovnika i kupca, pošto odredjuje, da dražbeni uvjeti imaju odgovarati svrhi, koja u tom sastoji, da se odmah namiri vjerovnik, te da imadu biti u ostalom sastavljeni tako, da se uharna prodaja koliko je moguće manje otegoti razredbami, koje su za kupca nepovoljne.

Nema dakle ovaj § nikakve ustanove, koja bi u korist ovršenika govorila.

U ostalom ovaj § odredjuje samo to, da dražbene uvjete, koji su svrhi očito protivni i nepripustni, sud ima izpraviti po svojoj razsudi posluhnuv, ako je potrebno, voditelja ovrhe ili njekolicinu vjerovnika hipotekarnih, dakle ne i ovršenika.

Nasuprot odredjuje § 7. ovršne novele i saslušanje ovršenika, pa zato i obzirom na ustanovu §. 9. iste ovršne novele, koja je očito u korist ovršenika, te na koju se ustanovu § 505. gr. p. p., kao prije u kriepost stupivši zakon nije mogao obazrieti, mislim, da se nebi protivilo duhu ovršne novele, da sudac onda, kada vidi iz dražbene molbe, da vjerovnik na očitu propast ovršenika za neznatnu tražbinu traži ovrhu cielokupnog nepokretnog dobra, — opredieli ročište za saslušanje stranaka glede izpravka dražbenih uvjeta, odnosno i samog molbenog zahtjeva, te da na istom nastoji sklonuti stranke na čestičnu dražbu.

To bi bilo sada jedino sredstvo, da se po mogućnosti preprieče ovršne prodaje nekretnina u necienu.

Radikalnih sredstva proti tomu pako nepružaju nam dosadanji zakoni, zato bi valjalo o tom izdati zakonsku novelu.

Svrha je ovomu članku ta, da se o razlozih, koji govore za i proti ovakovoj noveli, u pravničkom listu diskutira.

Ja sam pako već postigao moju namjeru, ako bude rezultat tomu, da se iznadje način, kojim bi se na put stalo ovršnim prodajam nekretnina u necienu, ma se ne prihvatio nijedan od mojih gore izraženih predloga i nazora.

A. Rušnov.

Digitized by Google

O pravnom postupanju sa tudjinci.

Povjestna prouka komparativnoga zakonarstva

Od Vladimira dra. Pappafave.

(Nastavak.)

Namjerom, da se ovakovo toli strogo stanje stvari, u koliko bijaše moguće, ublaži, bio je običaj, kod njekih varvarskih naroda osvećen zakonodavnom zapovjedi, da se kao jamac i zaštitnik smatra svaki slobodni German, koj bi k sebi primao tudjinca, koj se nazivao advena, gargantus,[61 1/2] ili peregrinus, a kad bi našao svog zagovornika, svoga jamca, stekao bi ime recommendatus, affidatus, i kadkad oblatus. Anglo-Saksi imadjahu glede tudjinaca poslovicu, koja prevedena na latinski, glasi ovako: „duabus noctibus hospes, tertia nocte familiaris habendus est", a bilo je kod njih uvedeno i u zakon: Si quis advenam tribus noctibus hospitio exceperit in propria sua domo, mercatorem aut alium qui extra limites advenerit, et eum sibi cibo aluerit, et istum alicui malefecerit, ipse alterum illum judicio sistat, aut rectum perdat (Leg. Angl. Chlotarii, § 15).

Množenjem odnošaja izmed raznih naroda uvidilo se, da obranu tudjinaca nehasni prepustiti prostomu osebnomu gostoprimstvu, koje mogaše se vršit kad ovako, kad onako, a koj put bit veoma težko. S toga prihvatio ga se je kralj, koj je po tom postao mundualdom svih tudjinaca.

Tudjinac odvraćaše dankom, što ga plaćaše fisku, a kralja idjaše njegov gvidrigitd, koj je bio jedina obrana germanskim zakonom dopušćena. Nu najvažnija posljedica toj zaštiti, nazvanoj mundiburdium, bijaše pravo nasljedstva, koje si je kralj prisvajao na dobra tudjinaca, preminulih u njegovih zemljah, izključbom svakog tudjina, pa bio oporučni, il zakonski nasljednik, a to bijaše ošastno pravo,[62] koje gotovo

---

[61 1/2] O izvodu rieči gargantus ili waregangus sravni Wachterov Gloss-Germ. Smisao taj izhodi sasvim jasan iz longobardske povelje Gisolfa II., Beneventanskog vojvode, što ju spominje Gattola u svojoj „Historia Cassinensis" (I., 27), u kojoj povelji ta se rieč tumači ko advena.

[62] Različita su mnienja spisatelja o rieči ošastnosti. Sr. rječnike Merlina, Chaslesa, vit. Melana od Portula i Vigne Aliberti-a; Bodin (De republica, lib. I., cap. IV., str. 98); Volpicella (Del dirito d' albinaggio, str. 21 i 22); Gaschon (Code diplomat. Des Aubains, str. 137 i sl.); Cibiario (Èconomie politique du moyen-âge, str. 192); Dalloz (Jurisprudence générale, vol. XII.); Bacquet (Droit d' aubaine); Lomonaco (Diritto civile internazionale, str. 21); Binder (De jure albinagii); Bonald (Sur le droit d' aubaine); Schoenlaub (Dissert. de jure albinagii); Grinsar (De jure albinagii); Frankenstein (De jure albinagii Germania);

Digitized by Google

svi politički ustavi poprimiše,[62 1/2] a koje se tek u našoj dobi, može se reći, sasvim ukinulo.[63]

Kadno se je pojavom lenstva (feuda) kraljeva vlast ograničila i medju gospodu porazdielila, ovu zapade i zaštita tudjinaca ali i koristi, koje odatlje dolažahu.

Gama (Dissertation sur le droit d' aubains); Jonge (De jure albinagii); Dithmar (De jure albinagii praecipue in Germania); Cramer (Dissertation sur le droit d' aubaine); Rouville (De jure albinatus); Braun (De usu juris albinagii in Prussia); Schumann (Dissertatio de jure albinagii); Eisenhard (De jure albinagii); Pestel (De usu practico albinagii praecipue in controversiis imperii publicis); Bourste (De jure albinagii); Hackmann (Dissertatio de albinagii jure); Monglas (Dissertatio de origine et natura juris albinagii in Gallia); te što pišu Canciani, Troya, Saredo, Muratori, Denizart, Demangeat, Renault, Cotelle, Rodière, itd.

[62 1/2] Ošastno pravo u Španjskoj nije nikad bilo priznato. „Todo home á quien no es defindido par derecho, ha poder de facer manda de lo suyo: ca ninguna cosa no vale tanto á los homes como ser guardadas sus mandas, é por ende queremos, que los romeros, quien quier que sean, é donde quier que vengan, puedan tambien en sanidad como en enfermedad, facer manda de sus cosas segun su voluntad, é ninguno no sea osado de embargarle poco, ni mucho: é quien contra esto ficiere, quier en vida del romero, quier despues en la muerte, quanto tomare tórnelo a aquel á quien lo mandó et romero, con las costas é dannos, á bien vista del Alcade que sobre ello fuere puesto, é peche otro tanto de lo suyo al Rey: é si no tomó nada de lo del romero, mas embargó que no ficiese la manda, peche cinquenta maravedís al Rey, y en aquello sea creida la palabra del romero ó de sus companneros que andan con él: é si no hubiere de que lo pechar, el cuerpo está á merced del Rey". — Ley 2, tit. 24, lib. 4 del Fuero Real — (Ley 2, tit. 12, lib. 1 de la Recopilación, y 2. tit. 30, lib. 1 de la Novísima Recopilación). — „Si romero muriere sin mandar, los Alcades de la Villa do muriere reciban sus bienes, é cumplan dellos lo que fuere menester á su enterramiento, é los demas guárdenlo, é fáganto saber al Rey, y et Rey mande lo que tuviere por bien". - Ley 3, tit. 24, lib. 4 del Fuero Real. (Ley 5, tit. 12, libro 1 de la Recopilación, y 5, tit. 30, libro 1 de la Novísima Recopilación).

[63] Njekoji novi spisatelji stadoše branit ovo pravo, koje je Montesquieu razlogom nazvao bezumnim, što je ne samo lišeno pravnog temelja. već i protivno samomu dobru gradjanskog zajedničtva. Baroli, n. pr. veli, da tudjinac u svem što se odnosi na pravni čin, što ga oživotvorio u području druge države, ima jedne te iste dužnosti koje i podanici, te izvodi, neznamo baš koliko logično, da svoj imetak, koj se nalazi u mjestu gdje privremeno stanuje, neće moć preniet na svoje baštinike ko i on tudjince, ako je vladaoc, upotriebiv svoje pravo, ustanovio zakonom, da tudjinci, u ime nasljedstva, ne mogu steć dobara u državi. Mi shvaćamo, reći ćemo s prof. Buffaliniem, da vlada, kriepošću svog gospodstva u vlastitom pudručju i na stvari u njem se nahodeće, može države nepodaniku zabranit, da u granicah ove steče dobara, ali ne shvaćamo, pošto je tu oblast jednom podielila, kojim prayom može vlastnika lišit prava, da s njimi razpolaže, a sebi ih na vlastitu korist unovči.

Digitized by Google

Položaj tudjinaca postade tada gori nego je bio prije, jer nisu našli u gospodi zaštitnike no samo gospodare.

Baruni, da nakupe novca, hvataše za podavanji, koja udarahu na svaki put, na svaki most, na svaka vrata, što bijahu na granicah njihovih lena, prisiliv putnike i trgovce, da onuda prolaze i da se onuda voze, ma baš i ne htjeli. Tim činjahu da zapinje razvitak trgovine i razstavljahu državu još više, nego li suvišno razdrobljenje teritorijalno.[64]

Tudjinac, stupiv u zemlje kojeg lenika, morao ga je priznat svojim gospodarom. Je li kod njega stanovao trideset godina, postojao bi njegovom stvarju, a pošto zakoni bijahu onda dostojni vremena i onih, koji su ih stvarali, tridesetina bijaše obaljena na godinu i dan:[65] A praeterea — nalazimo u jednom pismu 1164. — sciendum, quod omnes homines, qui in villa de orons morantur, per unum annum et diem unum debent facere omnia usuaria, quae pertinent ad Monasterium Sancti Mauritii et ad advocatum".[66] Ako bi tudjinac otišao iz lenikovih zemalja, gdje se bio nastanio, moglo ga se goniti i „tamquam jure dominii" preiskati: Albanos vestigare et sequi possunt domini, quorum primitus et ab origine incolae sunt, hoc est revocare in patriam.[67]

Tudjinac nije se smio ženit bez privole svoga gospodara, a kad bi umro, baruna bi zapalo što je on imao, izim da barun ne bi mu dopustio, da svojim imanjem razpoloži, pod uvjet da njemu što zapiše.

Od tog zamišljaja, da baruna ide vlastničtvo stvari i osoba, koje se nalazile u njegovoj jurisdikciji, proizteklo je tako zvano pravo brodoloma (jus naufragii), opaki to i varvarski običaj, po kom se htjelo, da nesreća brodoloma donosi sa sobom pravo na osobe i stvari, što bi ih morske oluje bacile na obale,[68] a plod takovih okrutnih deračina nazivao se je Božjim darom, te, da se ovi uzmnože, užigalo bi se prevarnih svjetionika, koji bi zavedene brodove naveli na plitčine. A taj prem var-

[64] Budi dosta reći, po svjedočanstvu Joppia, da u Gemoni i Venzonu, zemlje Oglejskog patrijarhata, trgovci moradjahu izkrcat trgovinu i zaustavit se jednu noć, koj se teret zvao Niederlag (Joppi, Notizie della storia di Venzone; Morpurgo, loc. cit., str. 261 i Winspeare: Poviest lenskih zloporaba. Napulj, 1811).

[65] Massé, Le droit commercial dans ses rapports avec le droit des gens et le droit civil, str. 382; Rotteck und Welcker, Staatslexikon. Art. Gastrecht.

[66] Cibrario, Èconomie politique du moyen âge, I., c. II.

[67] Charta Mathildis, dom. Tenere mondae.

[68] Neque dumtaxat naves ipsae fractae et naufragium passae, resque in iis contentae dominorum erant; sed et homines ipsi, qui in iis vehebantur, adeo ut per vim caperentur. et persoluto pretio a captivitate liberari cogerentur. Ducahge, Glossarium ad scriptores mediae et infimae latinitatis. Sr. Lagan.

Digitized by Google

varski običaj, unatoč pravednim i čovječnim propisom rimskog prava,[69] bio je skoro svugda[69] ½ uporavljen u Evropi.[70]

Toli žalostni tudjinaca položaj nije mogao niti je srećom dugo trajao uslied kriepkog i dobrostivog upliva odlučno čovjekoljubivih nauka

---

[69] „Si quando naufragio navis expulsa fuerit ad litus — rimska je mudrost naredjivala po ustah cara Antonina Pija —, vel si quando aliquam terram attigerit, ad dominos pertineat, fiscus meus sese non interponat. — Quod enim jus habet fiscus in aliena calamitate, ut de re tam luctuosa compendium sectetur?" (L. 1, 5 de naufragiis, XI., 5). Sr. i Dig. De incend. ruin, naufr. XLVII., 9, i L. 3 ad Leg. Cornel. de sic XLVIII., 8.

[69] ½ Častnu iznimku nalazimo u Španjskoj. „Si nave, ó galea, ó otro navío qualquier peligrare, ó quebrare, mandamos quel navío, é todas las cosas que en él andaban, sean de aquellos cuyas eran antes que navio quebrase: é ninguno no sea osado de tomar ninguna cosa dellas sin mandado de sus duennos, fuera si las tomare para guardar, é darlas á sus duennos; y ante que las tome en esta guisa, llame al Alcade del Lugar, si lo haber pudiere, y otros buenos, y escríbanlas, é guárdenlas todas por escripto, é por cuenta, é de otra guisa no sean osados de las tomar: é quien de otra manera las tomare, péchelas como de furto, etc". — Ley 1, tit. 25, libro 5 del Fuero Real.

„Como las cosas que son falladas en la ribera de la mar, que sean de navíos, ó de echamiento, deben ser tornadas a sus duennos. — Miedo de muerto mueve á los mercaderos, é á los otros omes, á echar sus mercaderias, en la mar, quando han tormenta, con entencion de aliviar las naves, porque puedan estorcer de peligro: é porende tenemos por bien, é mandamos, que todas las cosas que assi fuesten echadas, que quien quier que las falle, que sea tenudo de las dar á aquellos cuyas fueren, ó á sus herederos. — Esso mismo dezimos que deve ser guardado, si acaesciere, que la nave se quebrantasse por tormenta, ó da otra manera; que todo cuanto pudiere ser fallado en ella ó de las cosas que eran en ella, ó quier que lo fallasen que dove fer de aquellos que lo perdieron; é defendemos, que ningun ome non gelo pueda embargar, que non lo hayan; maguer oviesse previllejo, ó costumbre usada, que talles cossas como estas, que aportassen á algund puerto suyo, ó que fuessen falladas cerca de algund castillo, ó en ribera de la mar, que deven ser suyas; nin por otra razon que ser pueda: ca non tenemos por derecho, que las cosas que los homes pierden, por ocasion de tal maladança, que las pueda ninguno tomar, por costumbre, nin por previllejo que aya; fueras ende, si tales cosas fuessen de los enemigos del Rey, ó del Reyno: ca estonce, quien quier quelas falle, deben ser suyas". — Ley 7, tit. 9, Partida 5.

[70] Vidi o tom djela: Alewijn (De jure rerum naufragarum); Balck (De navi in naufragio rupta). Beekesteinraket (Dissertatio de jure circa res naufragas); Bergio (Polizei- und Cameralmagazin, Th. VIII., Art. Strandrecht); Binkhorst (De jure rerum naufragio in littus ejectarum); Boey (De jure circa res naufragas); Büsch (Darstellung des in den nördlichen Gewässern üblichen, insonderheit des Schleswig-Hollsteinischen Strandrechts); Cancrin (Abhandl. von dem Strandrechte, — in s. Abhandl. von dem Wasserrechte, Th. III., Abh. XIII.); Cazoc (Dissertatio de tempestate); Dreyer (Sp. juris publici lubecensis, quo pacta conventa et privilegia, quibus Lubecae circa inhumanum jus naufragii, Strandrecht, est prospectum, recensuit); En-

Digitized by Google

kršćanstva, koje se danomice sve to više širilo, sijuć i dojeć snagom svoje vlasti i čarom plemenitog svog apoštolstva uzvišene misli o jednakosti narodâ i pripravljajuć uzdignućem ljudskog dostojanstva ona mirna umna osvajanja, koja imadjahu s vremenom ostvarit u ljudstvu gradjansku slobodu: Svi ljudi sinovi jednog te istog Boga,

„In cui si appunta ogni ubi ed ogni quando",[71] onoga od koga

„Dipende it cielo e tutta la natura"[72] i u kom nema mjesta diobi vremena i razliki imetaka, kakvoća, načina i sgoda; svi jednaki bez razlike otačbine, plemena, zakonâ, običajâ; bratska ljubav svakoga prama svakomu; ma bio i zlopak i dušman; praštanje uvrieda, mjesto osvete; štovanje osoba i tudjih stvari do toga, da je grjehom i samo zaželit ih: to su načela i zapovjedi kršćanstva, koje neimajuć inih granica do svemira, moralo je stvorit sredstvo obćenja i umnožanja, koje smije dopriet do skrajnih obala, proizvesti svjetsko izobraženje i zaokupit, a da ih ne pobrka, sve narode svieta.

Jus naufragii ili compendium naufragiorum, veledušnim započetkom osudjen po jednom ugovoru god. 836 Rikarda, kneza beneventanskog[73], i po jednom vidinskom rimskom zakonu istog

---

gelhard (Dissertatio de jure occupandi bona naufragorum); Ericio (Dissertatio de jurisdictione littorali); Forstenio (Dissertatio de bonis naufragorum); Gerdesio (Dissertatio de naufragiis et naufragiorum juribus); Gottsfred (De imperio maris et jure naufragii colligendi); Greilich (Vom Standrecht); Haykens (Dissertatio de derelicto); Ihrias (Disq. hist. brevis juris Varechi); Kellinghausen (Dissertatio de discrimine tempestatis maritimae); Kempfer (Dissert. de jure appulsus, vom Strand-, Ruhr- und Grundrechte); Langlet (De la législation anglaise en matiére de naufrages); Mereau (Von dem ehemals auf der Weser ausgeübten Strandrechte, in s. Miscellaneen zum deutschen Staats- und Privatrecht, Th. I., Abth. XVIII.); Mirelli (De naufragio et de jure naufragiorum); Merlin (Rep. art. naufrage); Mylius (De jure littoris); Rainuzio (Liber singularis de jure littoris); Riemer (Dissertatio de naufragiis); Sain (De rebus naufragis); Selden (Dissertatio de subversione navium); Scheele (Dissert. de jure naufragii colligendi); Schuback (Vom Rechte des Strandes); Schulze (Dissert. de jurisdictione littorali); Stein (Dissertatio de bonis naufragorum); Stoop (Dissertatio de juré littorum); Waga (Von der Unbilligkeit des Strandrechts); Wildvogel (Dissertatio de eo quod justum est circa tempestates); itd.

[71] Dante, Raj, XXIX.

[72] Dante, Raj, XXVIII.

[73] Sicardi principis pactio cum Neapolitanis in quinquennium facta (Perz. Leg. IV. 216—221). Ova je stavka: „Ut si peccato faciente, navis rupta fuerit, res quae in ea inventae fuerint, eis reddantur cujus fuerint et cujus sunt, homines autem sani et inlaesi ad propria sua revertantur" (str. 220). Ustanovljuje se suviše, da u napuljskom području longobardski podanici ne mogu se prodat u robstvo, da trgovci mogu obezbiedno prolazit sa svakog

Digitized by Google

vieka [74], bio je svetčano crkvom zabranjen, a najpače lateranskim saborom god. 1079: „Quicumque naufragum quemlibet et illius bona invenerit, secure tam eum quam omnia sua dimittat“ [75].

Na utvrdu te zabrane nadodje: obečajno pismo mljetačkoga dužda Oria Malipiera [76], ustav Pizanske republike [77] i većine izobraženih država [78], medju kojimi navlastito treba spomenuti ustave Fridrika I. i Fridrika II, kojih zadnji odredjuje: Ut omnes, quibus facultas erit succurrere talibus ni tantae necessitatis articulo constitutis, sine mora et occasione aliqua subvenire cum his, quae ad incidentes casus necessaria viderint, pro posse festinent. Negligentes autem, si probata causa legitime se nequiverint excusare, unius Augustalis poena mulctandos esse censemus [79]. Rečeni Fridrik II ustanovi za Bečlije: „Quandocumque aliquis Viennensium civium naufragium incurrerit, res suas, quas ab impetu torrentis manus hominis aportavit, libere possit repetere et habere a quolibet detentore, cum indignum penitus censeamus immisericorditer reliquias naufragi detineri per hominem, quibus rapacis fluminis unda pepercit“ [80].

I u lateranskom saboru mislilo se je kaznit tobožnje pravo brodoloma i odredilo, da se udari izobćenje na one, „qui christianos naufragium patientes (quibus secundum regulam fidei auxilio esse tenentur) damnata cupiditate spoliant rebus suis (sr. Decret. cap. III lib. V, tit. 17). Nego moglo bi se reći, da se oni neprikorni otci kršćanske vjere ne starahu za nekršćanske potopljenike, kao da ovi ne bi imali pravo na zaštitu proti onomu mrzkomu i varvarskom običaju, koji je ne dugo zatim bezuvjetno i obćenito bio izbrisan iz sramota ljudske pokvarenosti i podivljanja [81].

---

kraja granica, izuzam izplatu obične pristojbine, ako bi htjeli trgovat i dužnost predaje zločinaca i robova bjegunaca.

[74] Taj je zakon napomenula Rimska „Nuova Antologia“ u knj. XXXII. (Sbirke knj. LXII.), sv. VI., 368 i 369, u književnoj ocjeni naše monografije pod naslovom „Cenni storico-giuridici sulla condizione civile degli stranieri“. Trst, 1882.

[75] Sclopis, Storia della legislazione italiana, I., 197.

[76] Statuta Venetorum (Venet., 1729), II., str. 262.

[77] Constituta legis et usus Pisanae civitatis, itd., u knj. II. „Statuti inediti di Pisa“ sabranih po Bonaini-u (Fiorenza, 1869—70).

[78] Vidi Martens, Précis du droit des gens, § 154, s Vergé-ovimi opazkami.

[79] Constitutiones regni Siciliae, lib. I., tit. XXIX: De surripientibus aliquid de naufragiis vel incendiis.

[80] Charta ann. 1237. — Apud Lambec. Lib. II. Comment. ad Biblioth. Caesar, str. 81.

[81] Hvala sve to rastućoj evropejskoj prosvjeti, bezumno i varvarsko brodolomsko pravo zamienjeno je drugim sasvim protivnim spasovnim pravom. S toga se na obalah grade veliki svetionici, da užigani obnoć pokazuju

Digitized by Google

Takovu pametnu i veoma čovječnu odredbu potvrdi i za sve kršćane učini obvezatnom papa Honorij III, zaprietiv prokletstvom božjim onim, koji bi se usudili prekršit ju[82].

Na postupanje i pravni položaj tudjinaca veliki vršiše upliv gradske občine, kojih postanku, kao što je poznato, bijahu najglavnijim povodom što provale Ugrâ i Saracena u devetom vieku, koje prisiliše knezove i barune, da dozvole gradovom, da se opet opašu zidinami i da se utvrde; i što borbe za investituru, koje, zaokupiv sve njihove misli, pomogoše gradovom, da se urede vlastitom i nezavisnom vladom[83].

Namjerom, da svoju snagu povećaju, gradovi se natjecahu, da tudjincem, koji bi došli da se u njih nastane, ponude zaštitu i podiele svakojakih pogodnosti[83 1/2], pa kadkad i oprost dugova, što bi učinili u občinah, gdje su od prije stanovali, a što je naravno po Saredovoj opazki (nav. djelo, str. 79), izazivalo prem živih uztucanja. Primjerom nam je statut, što ga izdao Sacco. On propisuje, da kad bi se god u drugih zemljah podielilo takovih jamstva, te Bolonjci ne bi mogli utjerivat, što bi im dugovali dužnici u tih zemljah primljeni, bolonjska bi občina jednu te istu sloboštinu podala državljanom onih zemalja, koji bi se htjeli izbavit svojih vjerovnika: cum sit juri consonum, veli pomenuti statut, quod illud jus quod quisque in alium statuerit, in se patiatur (Saccus, Statuta civilia et crim. civ. Bononiae, I, 131.)

Namamljeni obećanjî, što bi občine zadavale i uvjetî sigurnosti, što bi nudjale, mnogi se preseliše sa sela u gradove, a navlastito sluge i kmetovi, koji bi od gospodarâ utekli, jer je rok od godine i jednog dana stanovanja, koj je po lenskom pravu služio naslovom i temeljem robstvu, vriedio u občinah, da se steče sloboda[84], koju Dante pravedno nazivlje:

---

brodoplovcem opasna mjesta; izlagaju se plivala na vodah, da naznače gdje je sika, što je izbjeći; u lukah drže se peljari, da dolazeće brodove sigurnije vode medju grede, obalne li sike.

[82] Volpicella, op. cit., str. 79; Lomonaco, op. cit., str. 25,

[83] Morpurgo, loc. cit., str. 263.

[83 1/2] I u bližih dobah bilo je vladara, koji se istim sredstvom poslužiše, da privuku svieta u koj grad. Dosta nam napomenuti glasoviti edikt velikog vojvode Ferdinanda Medici od 10. lipnja 1593., kojim je različitih sloboština podielio prišlakom, a navlastito židovom, koji dodjoše da se nastane u Livornu. Izmed podanih povlastica iztaknut je onu ob izboru kruglјicami (ballottazione), biva povlasticu, koju uživahu poglavari židovskih obštestva u Pizi i Livornu, da prišljakom suvjerenikom, koji bi se u onih gradovih nastanili, podiele toskansko podomaćenje, a da tim vrše prevažnu, samomu vladaru vlastitu moć. (Saredo, op. cit', str. 79: Rignano, Della uguaglianza civile e della liberta dei culti. III, br. 321).

[84] Grimm, Rechtsalterthümer, str. 337; Manzoni, Bibliografia degli statuti, ordini e leggi dei municipii italiani. Dio I.; Saredo, op. cit.; Morpurgo, loc. cit., str. 265.

Digitized by Google

„Lo maggior don, che Dio per sua larghezza
Fece creando, ed alla sua bontate
Piu conformato, e quel ch'ei più apprezza".

Gradovi suviše zametnuše slobodnih varoša, na koje nas sjećaju imena: Villafranca, Castelfranco, itd. i koji bijahu vrst utočišta, svakomu otvoreno, u koje tko bi pošao stanovat, postao je slobodnim i stekao ne malih povlastica. Tako Vercelli, koj je za 150 godina zametnuo do 22 slobodna varoša, obećavao je onim, koji bi išli stanovat u Piverone, illam auctoritatem et illam franchitatem et illam honoranciam, quam habent cives romani" (Cibrario, op. cit., str. 94), a tako isto Piza davala bi njeke sloboštine onim, koji bi se nastanili u Porto Pizano, Vignale, itd. (Bonaini, Stat. ined. itd. Breve 1313; Valsecchi, De veteribus Pisanae civitatis const.; Medici, De legibus et stat.; Morpurgo, loc. cit.).

Statutarna zakonodavstva, u kojih radouk, nema tomu dvojbe, nalazi često, gdje se skrbju prevrstnih pravoznanaca spojila sjećanja na rimsko pravo sa propisi pravnih običaja i s preinakami, koje se narodu ukazaše potrebnimi; zakonodavstva ta, koja ne samo povjestno, no i praktično, uplivisahu na veći dio sadanjeg pravoznanstva, — sadržavahu ipak po koj prama tudjincem nepovoljni propis. Tako, n. p. da tudjinci uzmognu u obće, po talijanskih statutih, steći gradjanstvo, bilo je zadosta, da se nastane u gradu, da se podlože porezom i da prisegom obećaju gilde i vojnicu, biva da pristanu na zajednicu u svrhu uzajemne obrane [841/2]. Riedko kad bi se ipak primali u obćinsko vieće i na njeke službe, kao na onu sudca i odvjetnika. Mnogi statuti pak bezuvjetno zabranjivahu gradskim curam udaju za tudjince, koji se nisu u obćini nastanili. Ini statuti, kao n. p. bergamski, parmanski i modenski priznavahu takove udaje valjanimi, ali gradske cure, koje bi ih sklopile, gub-

[841/2] U talijanskih gradovih, kao što pravom opaža Morpurgo (loc. cit., str. 267), bijahu tudjinci ne samo inonarodni ljudi, no i oni koji ne pripadahu onoj obćini kao obćinari, te se takovimi medjusobno smatrahu i stanovnici zemalja živućih pod istim vladarom. U statutu Nice god. 1162 čitamo: „extraneos intelligimus a Ventimillo infra et a Grassa infra", (Mon. hist. pat. Leg. Mun. col. 61). A statut podieljen istomu gradu po knezu Berengariu god. 1235, premda u tom obziru blaži nego ostali, odredjuje ipak, da „extraneum ita intelligimus, qui predicto castro non locat domum neque ibi habitat ex quacumque causa" (ibi, col. 88). Parmanski pak: „ille intelligatur foresterius, qui non moratur in civitate Parmae vel episcopatu cum familia sua per triennium continue" (Stat, 1347. Monum. ad provinciam Parmensem et Placentinam pertinentia, IV., 139). A Bjelinski (1424): „quicumque non habitaverit in civitate Belluni vel districtu, sive habitaverit et non fecerit factiones cum Commune Belluni per se, vel patrem, vel matrem, vel fratres" Statutor. magnif. civit. Belluni Libri IV., Venetiis, 1748, str. 103). — I. mletački zakoni stvarahu razlike izmed mljetačkih gradjana i podanika na kopnu.

Digitized by Google

ljahu veliku svotu novca ili ustanovljeni dio svoga imetka u korist bližim si rodjakom ili općine[85].

Poručanstvo, što bi gradjanin učinio tudjincu, nije li pri njemu bilo osobitih uvjeta, smatralo se nevaljanim, a gradjanom bijaše zabranjeno, da primu punovlastje od tudjanina, da uzmu ili dadu novca u zajam van grada i da što plate inozemnim novcem.

Gradjanom bijaše zabranjeno, da tudjincem dadu bilo pod naval, bilo prodaju brodova i da s njimi sklope trgovačkih družtava. Tudjinci morali su plaćati carine u većem razmjeru no gradjani. Bijaše i to mnogo tudjincem nepovoljnih propisa u trgovačkom pogledu. Tako, n. p. u Mljetcih smjeli su trgovinu tjerati jedino tuzemci, brodovi imadijahu se gradit u Mljetcih, njimi zapovjedat i na njih služit smieli su samo tuzemci, a nakrcat ih se mogaše samo na račun narodnih trgovaca. Carine, koje plaćahu tuzemci Mletčani, bijahu obaljene na polovicu[86].

Ako bi tudjinci što sakrivili, udarahu im se teže kazne nego tuzemcem; jesu li oni naproti bili povriedjeni, uvrieditelja bi manje kaznilo, no da je uvriedjen tuzemac.

Tudjinci pako, koji ne bi stekli gradjanstva ili se bar s porodicom ne bi stalno nastanili u općini, bijahu izključeni od zemljištnog vlastničtva, od prava na nasljednu daću i na plodoužívanje, ne mogahu valjano sklopit pogodaba ob uporabi nekretnina, ni o prodaji godišnjih prihoda[87].

Kao načelo medjunarodnog prava vriedio je pak sustav odmazde, zakoniti odvjetak varvarskih ratova, po kom je svaki gradjanin morao odgovarat za krivnje općine, kojoj je pripadao, i kojega mu drago svojih zemljaka[88]. Takov sustav spominju skoro svi talijanski statuti [sr. n.

---

[85] Morpurgo, loc. cit.

[86] Morpurgo, loc. cit.

[87] Sismondi, Storia delle repubbliche italiane dei secoli di mezzo, str. 21 i sl.

[88] Rekao bi — piše odvjetnik Morpurgo (loc. cit. str. 278) —, da i pravonazvane odmazde ne bijahu crkvi nepoznate, ako nam je vjerovat Nardi-u, koj u knj. X. svojih povjesti grada Fiorence, poviedav kako se Aleksander VI. razljutio na Fiorentince, što trpijahu Savonarolove pripoviesti, veli, da toli su ljutost i bies narasli, da se malo htjelo, da papa pod istim kaznim naredi, da oni svugda, po svemu kršćanluku, budu obrobljeni i opljačkani. Napokon, na molbe u Rimu nastanjenih trgovaca a i samih stožernika, eda bi manje zla bilo, odluči, da se opet gospodstvu pošlje, pa se i poslao veoma prieteći breve[a].

O sustavu i postupanju pri odmazdah pisali su Averanio (Dissertatio de jure repressaliarum); Benzon, Biel, Bleu, Brengel, Castilha, Dinner, Erhardt, Heel, Hunnio, Malcomesio, Marchdrenkher, Moens, Schacher, Türcke (De repressaliis); Kamptz (Gränzen des

Digitized by Google

p. Parmanske statute (Mon. ad prov. Parm. itd. I, 53, IV, 34, 35, 37, 38), Susanske (Leg. Mun. zb. 7, 11), Casalske (Leg. Mun. zb. 950), ferarske (Mon. Rom. IV, 30), Ravanjske (Mon. Ravenn. dei sec. di mezzo, IV, 100), Piačenske (Mon. ad prov. Parm. itd. V, 338, 339), Bolonjske (Saccus. I, 497, 498) itd.]. Ovaj postupak bijaše običnit, kako svjedoči Pertile (Storia del diritto italiano, knj. I, str. 255), što se čuvao u sustavu odmazdâ, a razni su ga statuti više manje li potanko redili. Kad je gradjanin stanovitog mjesta bio u osobi ili u svom povriedjen gradjaninom drugog mjesta, ili nije mogao polučit od njega da izvrši kakovu obvezu, utekao bi se svojoj občini, koja bi najprije pismeno, a poslje po odaslanicih pozvala drugu občinu, da presudi po pravu. Ne bi li se to postiglo, veliko vieće ili knez podielio bi prositelju odmazde ili bilježna pisma, koja bi se nazivala i odvratna, po kojih što bi god on ili njegovi zemljaci mogli dužniku, njegovoj občini ili njegovim sugradjaninom silom oteti, poharav im dobra ili zarobiv osobâ, no ustanoviv im od prije vriednost putem javne procjene i uvrstiv ju u naročite upisnike, to bi se vjerovniku dosudilo na uznamiru njegovih zahtjeva. Onda tek kad bi bio sasvim namiren, opozvala bi se odmazda [88 1/2].

Njeke občine, kao što opaža Morpurgo (loc. cit. str. 278), da upo-

---

Repressalienrechts, in s. Baiträgon zum Staats- und Völkerrecht, B. I. S. 204—206); Randwijek (De jure repressaliarum); Pertile (Storia del diritto italiano dalla caduta dell' impere romano alla codificazione, knj. I., str. 255 i sl.); Hallam (Poviest Evrope u srednjem vieku, knj. V., str. 94—96); itd.

[88 1/2] Ovaj postupak, koj je jako ćutio naravi vremena i načela tjesnog zajedničtva gradjana, načela to protivna rimskomu pravilu: „si quid universitati debetur, singulis non debetur, nec quod debet universitas, singuli debent". (Inst. III. 4 fr. 7 § 1), pokazao se je kasnije čovječijim i uljudnijim. — Rimski statut naredjuje pravni dokaz o šteti i ustanovi: „si civitas, communitas, castrum, vel villa, post dictam requisitionem non fecerunt satisfieri . . . dummodo de valore rerum habitatorum faciet plenam fidem, vel saltem per unum testem de visu et scientia, et duos de pubblica fama, Senator vel ejus judices debeant dare et concedere eis represaliam et licentiam et potestatem liberam capiendi de bonis et rebus civitatis et hominum illius terrae. — Et teneatur Senator ad petitionem illius, qui privilegium represaliarum habere meruit, facere stagiri et sequestrari personas et bona illorum qui sunt de terris et locis". (Cantù, Storia degl' italiani, pogl. 124, str. 639; Rinaldi, Della proprietà mobile, knj. I., str. 429). Paduanski statut od. 1269 izključuje iz odmazde dobra poslanikova, romarova i poklonikova, a onaj od god. 1271 odredjuje, da načelnik, prije no se dozvoli odmazda, obavjesti suzanimanu občinu, da se uzmogne opravdat (Cantú, nav. dj., pogl. 124, br. 639). — Njeki statuti, da stanu na put suvišnjoj samovolji, propisivahu, da vjerovnik ne bi se mogao odmazdnimi pismi poslužit nego načelnikovom privolom i propisanim načinom. (Cibrario, op. cit., I., str. 171; Morpurgo, loc. cit., str. 280).

Digitized by Google

zore stanovnike na pogibelji, na koje bi mogli naići, proglašivahu odmazde, a Parmanski dapače statut (Mon. ad prov. Parm. itd. IV, 36) odredjivao je, da se u javnom zapisniku naznače, koje bi se dozvolile proti gradovom ili proti komu svojih stanovnika.

Tekom vremena ipak prihvatiše obćine jednodušno načelo o zamienitosti, po kom je valjalo tudjincu pravicu krojit, kako se u njegovoj otačbini krojila gradjaninu obćine, u kojoj je stanovao; a u njekih gradovih, poput praetora peregrinusa starog Rima, zametnulo se naročitih sudija. Tako u Rimu sudio je tudjincem glavni nadglednik, sudija to zametnut u prvoj polovici XV vieka. U Mletcih, u drevnom i sjajnom gradu barâ, „koj niče kao cviet iz vode“ [89] i koji bijaše njeko vrieme sa svoje političke važnosti, s obsegâ svoje trgovine i sa svoga družtvenog i umjetničkog razvitka, kao što veli neumrli Shakespear:

„The pleausure place of oll festivity
The revel of the world . . . . . .“

obstojao je prišlački sud (giudice del forestier). „Sudačka vlast, nazvana del forestier, u Mljetcih — veli odvjetnik Fabbro na str. 252 V kujige njegova riečnika obćeg i mljetačkog prava — bila je u kolu onih vlasti, koje sačinjavahu duždevu svitu, i postala je kada u dvanaestom vieku mljetačka trgovina primicaše se svojemu naponu. Množtvo tudjih trgovaca, naloga pomoraca i mornarica, donašala je sobom zaista nedospjetni broj priepora i čestih parnica. Sudija odredjen tada riešavanju parnica, s nebrojenog im množtva, nije mogao da ih na brzo presudi, s toga oduzeše mu sudstvo o došljacih i povjeriše ga novomu sudiji, kojemu bi za to nadjenuto ime del Forestiere, ostaviv drugomu, koj sastojaše od trojice sudaca, palače ili duždeva dvora, da sudi mljetačkim tuzemcem, te ga se nazivalo vlastitim (Proprio). Najstariji zakon, što ga imamo o podsudnosti ovoga sudije, spada na godinu 1287 i steže pravo presudjivanja parnica izmed Mljetčana i došljaka ili prišljakâ medju njimi, istim obredom i praktičnimi obličnostmi gradjanskog reda, koje obslužuju drugi sudije. Sr. Stat. Ven. lib. 6, cap. 60. Dne 11. studenoga 1338 rečenomu uredu del forestiere bijahu navraćeni poslovi o mletačkih najmovih i onaj o plovitbi, biva parnice izmed brodovodja, njihovih častnika i mornara, kao što i parnice sa trgovci, koji bi natovarili brodove. Zakon ipak, koj ovomu sudiji podaje podpuni sustav bud s redarstvenog, bud s podsudnog vida, jest onaj od 22. lipnja 1522. Ovaj zahtieva, da se odabrana trojica zakunu, da će danomice sjedit da sude, da će svakog mjeseca dat sebi pročitat službeni pravilnik, kako će ga točno obsluživat, da će kao sudci duždeva

[89] Forlani, L' isterismo nei suoi rapporti colla follia e colla responsabilita. Beč, 1869; Borba za pravo. Trst, 1874.

Digitized by Google

dvora slušat dužda u koliko bi ih pozvao u poslih tičućih se njihova sudstva, da će držati propise ili odluke, koje bi dužda s većinom malog vieća i odobrenjem većeg mljetačkog vieća nadodao ili oduzeo iz običih statuta ili iz pomenutog njihovog osobitog pravilnika; napokon da te službe i njihova zvanja neće zapustit ni za trideset dana, pod prietnjom da tu službu izgube. Drugi dio zakona ustanovljuje podsudna poglavja tog sudije: naime, da presudi razpre o brodovih, da sve parnice izmed Mljetčana i tudjinca, ili izmed dva tudjinca, zaglavi po obliku ugovora s drugimi dotičnimi narodi, a kad ovih ne bi bilo, po statutih ili mljetačkih običajih, tako isto prepirke radi najma nekretnina i mletačkih zemalja, i napokon sve, koje bi mu odredili dužda i njegovo malo vieće. Sudci su tri na broju, a njihova služba traje šestnaest mjeseca".

(Konac sliedi).

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Opet k §-u 1372. o. g. z. i zakonu od 8. prosinca 1877.

Kr. kot. sud u Samoboru osudom od 10. svibnja 1883. br. 2721. sudio je: „Tužitelj Gjuro Vlahović odpućuje se sa tužbenim zahtievom svojim, da su mu tuženici supruzi Janko i Jana Zlodi na temelju obveznice od 23. travnja 1873. dužni zajamnu glavnicu od 105 for. sa 6% kamatami od 1. svibnja 1879. i parbenim troškom, te je tužitelj dužan tuženikom Janku i Jani Zlodi naknaditi trošak parbeni sa 28 for. 21 n.

Razlozi: Priznanjem tužitelja i tuženika stavljeno je izvan dvojbe, da su tuženici na temelju obveznice A. ad I. od 23. travnja 1873. primili od tužitelja zajam od 105 for., a u ime kamata od ove glavnice njemu na uživanje ustupili svoju oranicu „Melinščica" zvanu, koju je tužitelj od 1873 godine pa sve do konca 1881. u rečeno ime užival.

Tražeć Gjuro Vlahović da mu protivnici zajamnu glavnicu od 105 for. povrate, prigovoriše ovi, da je tužitelj svojom tražbinom, — jer vriednost priroda oranice „Melinščica" nadmašuje iznos zakonitih kamata — onim viškom ubranoga priroda prema §-u 4. zakona od 8. prosinca 1877. Sbor. br. 70. podpunoma namiren.

Pošto se ovaj prigovor tuženika samo za posliednje četiri godine uvažiti može, t. j. za 1878. do 1881. od kako je gore citirani zakon u kriepost stupio, i vidiv, da su preslušani svjedoci Petar Oršiček i Petar Coban vriednost godišnjeg priroda oranice „Melinščica" označili u svoti,

Digitized by Google

koja iznos zakonitih kamata od zajamne glavnice 105 for. daleko nadmašuje; vidiv, da je sudbenim očevidom vriednost godišnjega priroda ustanovljena sa 64 for. 50 novč., a trošak obradjivanja one oranice sa 30 for. 65 nv., te odbiv ovaj trošak sa zakonitimi 6% kamati od vriednosti priroda, izpostavlja se, da je tužitelj tečajem gore rečene četiri godine vriednost od 110 for. 20 nv. u ime zakonom nedopuštenih kamata faktično primio, pa jer se takovi kamati u odbitak glavnice staviti imaju, to je glavnica od 105 for., koju tužitelj traži, posve izplaćena, pa se je radi toga on sa tužbenim svojim zahtievom odputiti morao i osuditi po §-u 573. p. g. p. na platež parbenih troškova".

Kr. banski stol osudom od 11. srpnja 1883. br. 12.608. preinačio je osudu kot. suda i sudio, da tuženici imaju tužitelju povratiti zajam od 105 for. sa 6% kamatami od dana tužbe, a parbene troškove prebio.

Razlozi: „Zakonom od 8. prosinca 1877. nije zabranjena dobrovoljna uplata kamata, nadilazećih 8%, već se samo izključuje dosudjenje odnosno prisilno utjeranje kamata većih od 8%.

I budući da su tuženici dobrovoljno u ime kamata tužitelju ustupili bili uživanje oranice „Melinščica", ne mogu oni zahtievati, da se vriednost toga uživanja odračuna od dužne glavnice.

S toga i pošto u ostalom tuženici dug priznaju, valjalo je suditi po zahtievu tužbenom.

Preboj troška parbenoga izrečen je s razloga, jer svaka stranka ima za sebe povoljnu osudu".

Kr. stol sedmorice osudom od 6. ožujka 1884. br. 321. preinačio je osudu banskog stola, a potvrdio osudu kr. kot. suda uz preboj parbenog troška svih trijuh molba.

Razlozi: „U predležećoj parnici neradi se o dobrovoljnoj uplati kamata, jer je tužitelj nazočnom tužbom povratak glavnice od 105 for. sa 6% kamatami od 1. svibnja 1879. tražio; te pošto je glasom obveznice A na I. prvotuženi dužnik na mjesto kamata pozajmljene glavnice svoju oranicu „Melinščica" tužećem vjerovniku na uživanje prepustio ovakova pobočna pogodba pak po §-u 1372. o. g. z. krieposti neima, a tužitelj ne poriče, da je tu oranicu u ime kamata na uživanje preuzeo, mora se s toga razloga te sa daljnjih razloga po prvom sudu navedenih, osuda toga suda potvrditi.

Preboj parbenih troškova osniva se na §-u 573 i 577. gr. p. p., jer tužitelj drugomolbenu osudu za se imade".

Saobćio: *S. P.*

Digitized by Google

Razpravni sud neima na predlog jednoga interesenta odrediti oficiozno saslušanje o tom, da li su na oporuci dodatkom „kao svjedok" podpisani svjedoci zaista znali, da su se podpisali kao svjedoci posliednje volje.

M. P. naredi oporuku, u kojoj imenova svoga supruga V. P. za universalnoga nasljednika. Druge odredbe ne nadje se u oporuci. Oporučiteljica podpisa vlastoručno oporuku, a osim toga podpisani su na njoj dr. I. L. „kao oporučni svjedok", I. N. M. „kao svjedok" i T. A. „kao svjedok".

U odluci c. k. zemaljskoga suda bečkoga, izdanoj na podnešenu smrtovnicu, odredjen bijaše dr. V. T. za skrbnika malodobne djece pokojne M. P. s razloga, „jer je oporučiteljica imenovala svoga supruga univerzalnim nasljednikom, a ostala su iza nje malodobna djeca, imajuća pravo na nuždni dio; pa onda jer oporuka nije posve prema ustanovi § 579. o. g. z., jer se svjedoci I. N. M. i T. A. nisu podpisali kao „svjedoci oporučni".

Imenovani nasljednik očitova se na temelju oporuke uvjetno na nasljedstvo, ovo je njegovo očitovanje po sudu primljeno pridržav pravo malodobnoj djeci oporučiteljice, da mogu zahtievati nuždni dio.

Skrbnik malodobne djece podnese svoju izjavu o nasljednom očitovanju nasljednika. Usljed toga, da se saslušaju stranke, odredi sud ročište pozvav zastupnika nasljednikova, da donese točnu adresu gg. I. N. M. i T. A., koji su na oporuci podpisani „kao svjedoci".

Odlukom, izdanom ob ovom ročištu odredjuje se, uzprkos ogradi zastupnika nasljednikova, na predlog skrbnika malodobne djece, da se imadu svjedoci I. N. M. i T. A. preslušati o tom, da li su znali, da su se podpisali kao svjedoci posliednje volje pokojne M. P. Ročište za preslušanje ovih svjedoka ustanovi sud na 17. studenoga 1883. U dotičnoj odluci suda navodi se kao razlog, da ovo preslušanje diktira opreznost, koja se ovdje može lahko ispuniti, da uvažujuć ustanovu § 2. alineja 5. car. patenta od 9. kolovoza 1854. (d. z. l. br. 208) ova odredba neprotivi se ustanovam zakona.

Proti toj odluci podnese nasljednik utok, opiruć se na § 2. alinea 7. i § 126. car. pat. od 9. kolovoza 1854; a c. k. viši sud bečki dokine naredbom od 20. studenoga 1883. br. 19.405. odluku prvoga suda i to s r a z l o g a: jer se valjanost oporuke pokojne M. P. nije pobijala, jer se sada, pošto je sud primio nasljedno očitovanje nasljednika, osnivajuć se na oporuci, te o tom već izdao odredbu, nemože dopustiti nikakovo preslušavanje; jer se o zahtjevu djece ostaviteljice može samo putem pravde odlučiti; i napokon jer se protivi zakonu, imenito § 2. alinea 7. car. pat. od 9. kolovoza 1854. (br. 208. d. z. l.) preslušavanje, kojemu je svrha pribaviti podataka, na temelju kojih bi se mogla pobijati opo-

Digitized by Google

ruka ili pako koji bi kadri bili odvratiti da se nenastupi put pravde, što bi prejudiciralo formalnom dokaznomu postupku.

Previdni utok dra. V. T., skrbnika malod. djece pokojne M. V. zabacio je c. k. najviši sud bečki riešenjem svojim od 22. siečnja 1884. br. 652, a potvrdio napadnutu odluku bečkoga višega sudišta, jer da je ova (odluka druge molbe) primjerena stanju stvari i na zakonu osnovana, pak nadalje uvaživ i to, da je imenovanje skrbnika malod. djeci oporučiteljice opravdano po § 271. o. g. z., jer da tu djecu, kad budu potražila svoj nuždni dio, ne može zastupati njihov otac, koji je ovdje nasljednik i već predao svoje nasljedno očitovanje.

Zeitschft f. d. N.

Gotovina, koja spada u ostavinu, mora se položiti kod suda, ako se nemože uručiti nasljednikom.

Prvi sud naloži odvjetniku B., da ima odmah kod suda položiti gotovinu, spadajuću u ostavinu pokojnoga M., koju gotovinu bijaše si odvjetnik B. pridržao u ime svoga troška, koji su medjutim nasljednici pobijali. Usljed utoka odvjetnika B. drugi je sud dokinuo onaj nalog, ali ga je opet uzpostavio najviši sud odlukom svojom od 10. travnja 1883. br. 9121 i to s r a z l o g a, „što odvjetnik B. sam priznaje, da gotovina od 157 for. 88 nvč. sačinjava dio ostavine M.; što su vjerojatni nasljednici M-ovi odsutni, a u takovom slučaju ima se gotov novac, kako odredjuju §§ 43. i 45. car. pat. od 9. kolovoza 1854., položiti kod suda; pak što § 164. cit. zak. neizključuje, da se prema okolnostim naloži trećim osobam, da predadu sudu gotovinu, što ju imadu u rukama, a koja spada u ostavinu; i napokon s razloga, što skrbnik ostavine M-ove pobija pravo retencije, koje navodi za sebe odvjetnik B., ovomu je u ostalom prosto potražiti svoje pravo na iznos novca, deponirana kod suda.

Tromjesečni rok za dražbu nepokretnina računa se od dana prvoga uvrštenja izroka u službeni list.

Riešitba stola sedmorice od 10. svibnja 1883. broj 997, ukidajuća obie niže odluke glasi ovako:

Riešavajuć izviešće od 28. ožujka 1883. broj 6442, kojim kr. banski stol podnosi spise u ovršnoj stvari poreznog erara proti Agnezi Simić, u kojoj je kr. sudbeni stol u Osieku odlukom od 4. rujna 1882. broj 4940. odobrio dražbu nepokretnosti i za razdiobu kupovnine ročište odredio; — a banski stol na utok ovršenice odlukom od 25. listopada 1882. broj 20.314 prvomolbenu odluku potvrdio;

obnašao je kr. stol sedmorice povodom utoka ovršenice obie niže

Digitized by Google

odluke zajedno sa dražbenim činom ukinuti, i prvomu sudu naložiti, da novu dražbu po propisu zakona odredi i dalje po zakonu ureduje, a to s razloga: što je dražbeni oglas od 15. travnja 1882., po glasu poštarske predatnice, tek 14. svibnja 1882, a ne odmah, kako to §. 507. g. p. p. propisuje, na uredničtvo Narodnih Novina odpravljen, i što je tek 17. svibnja 1882. u novine uvršten, te što se glasom dopisa poglavarstva grada Osieka od 19. ožujka 1883. broj 3135. neda konštatirati, kad je i u koje vrieme upitni oglas u području grada Osieka proglašen, pa se radi neobdržanog propisa §. 507. gr. p. p. obzirom na § 13. ovršne novele dražbeni čin odobriti nije mogao (§ 517. gr. p. p.)

Budu li radi duga zadrugara ovršno zaplienjene stvari, nalazeće se u posjedu zadruge, potonja da u izlučnoj parnici dokaže svoje pravo vlastničtva, može se jednostavno pozvati na § 16. zakona o zadrugah za bivšu krajinu.

U ovršnom predmetu A. J..e proti V.. B-u pcto 300 for. zaplienjene su putem ovrhe u kući zadruge B., koje je član ovršenik V. B., razne pokretnine.

Zadruga B. diže radi toga tužbu na izlučbu tih pokretnina.

U istoj tužbi zahtieva, da se ovrhovoditeljka A. J.. osudi na izplatu for. 100 u ime naknade štete, prouzročene zadrugi protuzakonito vodjenom ovrhom.

Kr. sudbeni stol u V. sudio je osudom od 19. lipnja 1882. broj 1097 gr., da su oba tuženika dužna priznati pravo vlastničtva tužeće zadruge na zaplienjene pokretnine, a osim toga da je prvo tuženica A. J.. dužna platiti tužiteljki u ime odštete 85 for. U razlozih osude veli se, da je tvrdnja tužiteljice zadruge, da su zaplienjene pokretnine njezino vlastničtvo, poduprta samim zapisnikom, spisanim o plienitbi, u kojem prvo tužena Ag. J., priznaje, da je V. Bl. član tužiteljeve zadruge, — zatim zapriseženimi izjavami svjedoka S. A., K. V. i K. T., koji potvrdjuju, da su zaplienjene stvari u istinu vlastnost tužiteljice (§ 158. g. p. p.). Nu bez obzira na ova dokazala na samom temelju § 16. zakona o zadrugah od 14. travnja 1880. valja zadovoljiti izlučnoj tužbi. Upitni § propisuje naime, da u dvojbi, da li se koja stvar ima smatrati vlastničtvom zadruge ili osebnim dobrom kojeg ukućana, valja uzeti, da je dotična stvar zadružna, i to tako dugo, dok se protivno nedokaže. Tuženici pako nisu ničim dokazali, da zaplienjene stvari sačinjavaju osebunjak V. B.

Sud osudio je tuženoga ovrhovoditelja i na izplatu 85 for. u ime odštete, jer je zadruga trpila tu štetu krivnjom ovrhovoditelja, kojemu je

Digitized by Google

prije podnešenja ovršne molbe valjalo osebno dobro V. B., na koje je jedino mogao voditi ovrhu, opisati i razlučiti od imetka zadružnoga. Glede odštetne svote obrazlaže sud opravdanost iste tim, što navodi, da zadruga nije mogla razpolagati zaplienjenom hranom i krmom.

Usljed priziva skopčana s ništovnom žalbom prve tuženice A. J. odbio je kr. banski stol osudom od 22. studenoga 1882. broj 21.716 tužiteljicu sa zahtjevom na odštetu od 100 for., a u ostalom potvrdio je prvosudnu osudu s ovih razlogâ:

Proti prvomolbenoj osudi uložila je prvotužena A. J. priziv sa žalbom ništovnom, dočim su se ostale stranke s izrečenom osudom zadovoljile.

Žalba ništovna je neosnovana. Istina, da je zadruga tužiteljica sa svojom izlučnom tužbom ujedno spojila i zahtjev odštete, nu neglededć na to, da tuženici tečajem razprave ovoj spojitbi dvijuh tražbina prigovorili nisu, nemože ova tobožnja mana podnešene tužbe utemeljiti razlog ništetnosti u smislu § 339. broj 3. gr. p. p.

Isto tako nemože se smatrati kao ništetnost, ako je sudište prve molbe dopustilo dokaz po svjedocih, makar da je taj dokaz neodlučan.

Ništovna žalba ima se dakle kao netemeljita zabaciti.

Što se tiče same stvari, to je vlastitim priznanjem tuženika odnosno prizivateljice dokazano, da je drugotuženi V. Bl. član zadruge tužiteljice, da se isti nalazi i to već preko dvie godine dana u zatvoru, a napokon, da je ovrha, dozvoljena prizivateljici proti drugotuženom V. Bl., izvedena bila u kući i odnosno na salašu zadruge tužiteljice.

Po § 534. gr. p. p. ima se plienitba, bez obzira na prigovore treće osobe, ako vjerovnik neće da popusti — preduzeti samo na takove predmete imetka, koji su prigodom plienitbe u posjedu dužnikovu.

U protivnom slučaju valja propis § 538. gr. p. p. Obzirom na prenavedene ustanove gr. p. p. i obzirom na to, da u obće dokazano nije, da se je ovršbenik V. Bl. ikada nalazio u posjedu pokretnina vindiciranih sa strane zadruge tužiteljice, obzirom na dalje na ustanovu § 16. zakona od 14. travnja 1880. o zadrugah, po kojoj se u dvojbi, da li je koja stvar vlastničtvo zadruge ili osebno dobro kojega ukućana, — smatrati ima, da je stvar zadružna sve dotle, dok se protivno nedokaže — biva bjelodano, da zadrugi tužiteljici u obće nije trebalo sa svoje strane izvesti dokaz, da su pokretnine, popisane u plienitbenom i procienbenom zapisniku od 17. studenoga 1881. A. na I. zaista njezino vlastničtvo, već da se je ista jednostavno pozvati mogla na svoj faktički posjed i na zakonitu predmjevu § 16. zakona o zadrugah, pa da je ovrhovoditeljica odnosno drugotužena, A. J. obzirom na propise §§ 104. i 105. gr. p. p. sa svoje strane dokazati imala, da su zaplienjene stvari zbilja osebna vlastnost ovršenika V. Bl-a.

Digitized by Google

Iz prenavedenoga sliedi nadalje i to, da je sasvim pogriešno bilo, za osebni dug zadrugara V. Bl. obaviti plienitbu na stvarih pronadjenih u posjedu njegove zadruge i to bez obzira na to, da li su se upitni predmeti ikada nalazili u faktičnom posjedu ovršenika i bez obzira na ustanove §§ 534. i 538. gr. p. p. i § 16. zakona o zadrugah.

Ako je prizivateljica namjeravala voditi ovrhu na imovni dio pripadajući V. Bl. od imovine njegove zadruge, — imala je ona izhoditi izlučenje toga imovnoga diela po propisih § 31. zakona o zadrugah, točke 10. okružnice c. kr. glavnog zapovjedničtva u Zagrebu kao bivše krajiške zemaljske upravne oblasti od 14. lipnja 1880. predsj. br. 2163., i naredbe od 24. siečnja 1876. odjel unutar. broj 14.092. ex 1875., nu radi dugova pojedinih zadrugâ nije dopušteno neposredno u ovrhu uzeti imetak zadružni.

Pošto su dakle prigovori prizivateljice A. J., kojimi ista pobijati hoće prvomolbenu osudu, — u koliko se tiče izlučenja zaplienjenih stvari izpod ovrhe — sasvim netemeljiti, valjalo je napadnutu osudu u toj točki kao po zakonu opravdanu potvrditi.

Nasuprot ima se ona točka prvomolbene osude, u kojoj se prizivateljica osudjuje, da naknadi zadrugi tužiteljici 85 for. u ime odštete — preinačiti, pa tužeća zadruga sa svojim odštetnim zahtjevom sasvim odbiti, — jer, negledeć na to, da nije ustanovljeno, da je zadrugi tužiteljici obavljenom plienitbom sbilja nanešena bila šteta u iznosu od 85 fr., te da je zadruga tužiteljica ovu štetu odvratiti mogla položenjem jamčevine za zaplienjeno joj sieno, žito itd. — nije dokazana nikakova krivnja (§ 1295. o. g. z.) sa strane tužene A. J., a to tim manje, pošto potonja, kao što se vidi iz zapisnika od 17. studenog 1881., ni prisutna bila nije, kada je plienitba preuzeta, te pošto je nazočnoj izlučnoj parnici ponajviše povoda dao pogriešni način, kojim je postupao sudbeni izaslanik prigodom obavljene plienitbe.

Kr. stol sedmorice potvrdio je pod 5. travnja 1883. br. 625. osudu banskoga stola s razloga u njoj navedenih.

Pravni liek, što ga stranka označuje „prizivom", ima se po drugom sudu riešiti osudom, makar se u podnesku izticale samo mane postupka.

Tužitelj, nezadovoljan prvomolbenom osudom, uložio je proti njoj priziv, u kojem je izticao same mane postupka.

Kr. banski stol opaziv, da uloženi pravni liek po svom smjeru i svrsi teži za ukinućem prvostepene osude, ter, akoprem ga stranka označuje prizivom, on nije drugo nego žalba ništovna; uvaživ, da se je ova razprava unatoč postojećim propisom, vukla preko 4 godine

Digitized by Google

dana, te su stranke često puta upućene po postupajućem sudu, kako da imadu udesiti svoja odvjetovanja, da se nemože uztvrditi, da se u razpravu uvukla bitna mana, s koje nebi bilo moguće izreći temeljite presude, — obnadje o d l u k o m od 21. prosinca 1882. br. 21.829 odbiti žalbu ništovnu.

Nu kr. stol sedmorice riešitbom od 19. svibnja 1883. broj 769, vidiv, da je tužitelj proti prvosudnoj osudi uložio p r i z i v bez označenja točke, proti kojoj je upravljen pravni taj liek, pa da se s toga uzeti ima, da su napadnuti prizivom svikoliki dielovi prvosudne osude (§ 323. g. p. p.); vidiv, da se priziv po drugom sudu riešiti ima osudom, kad sud taj neobnadje uvažiti iztaknute u prizivnih tegobah mane postupka (§§ 330, 331—343 g. p. p.);

vidiv, da se drugi sud nije osvrnuo na ove propise zakona, i da su usljed toga zanemareni propisi postupka, što se tiče bitnosti (§ 339. toč. 3. gr. p. p.); obnašao je, povodom utoka tužitelja, napadnutu riešitbu banskog stola temeljem § 342. gr. p. p. kao ništetnu ukinuti, ter naložiti kr. banskom stolu, da mimo navedenih u svojoj riešitbi razloga stvar ovu iznova u pretres uzme, ter priziv de praes. 29. rujna 1882. broj. 5151 po propisu zakona rieši.

Razjasnjenje §§ 384—386. g. p. p.

Glasom §§ 45. i 46. pravila zemunskog dioničarskoga družtva za rafiniranje petroleuma imade t r g o v a č k i o b r a n i č k i s u d z e m u n s k i riešavati sve razpre, proizticuće iz družtvenih odnošaja, te ticuće se dioničara.

Pošto pak taj trgovački obranički sud u Zemunu nepostoji, naložio je tamošnji kr. sudbeni stol na molbu A. D. Ivanovića i I. B. Vasiljevića njihovim protivnikom M. Iviću i drug., da predlože po 3. stavki §-a 377. g. p. p. sa svoje strane u roku od 14 dana dotične obranike, jer će u protivnom slučaju na dalji zahtjev molitelja taj sudbeni stol upitne obranike ureda radi imenovati.

Ta riešitba bijaše potvrdjena s razloga, što bijahu stranke glede existencije navedenoga trgovačkoga obraničkoga suda u bludnji, te što ostaje po § 872. o. g. z. pogodba u snazi, ako su obie strane pristale na glavni predmet, a nisu očitovale koju pobočnu okolnost za glavnu svrhu pogodbe.

Glavni predmet pristajne pogodbe (§ 45. navedenih pravila) bijaše pak taj, da se sve eventualne razpre rieše kroz obranike, dočim se ustanova § 46. tih pravila — po kojoj bijaše u tu svrhu izabran obranički trgovački sud zemunski, — izpostavlja kao pobočna okolnost.“

Digitized by Google

Ali taj nazor nestoji, jer po § 46 navedenih pravila imade jedino trgovački obranički sud zemunski upitne razpre riešavati; prorogatia toga suda bijaše dakle glavna svrha u pitanju stojeće pogodbe.

U ostalom se nemogu glasom § 1391. o. g. z. na pristajnu pogodbu uporaviti ustanove obć. gradjanskoga zakona, već one parbenoga postupka.

Po ustanovah §§ 384—386. g. p. p. nije pako odlučivo, da li bijahu stranke kod izbora obranika u bludnji ili ne, jer po § 385. (in fine) g. p. p. nisu stranke vezane na pristajne pogodbe ni onda, ako dodje poslje izbora obranika na vidjelo, da bijahu izabrani makar i bludnjom takovi obranici, koji nisu za taj posao sposobni, a po § 386. g. p. p. neveže takova pogodba, kad od više obranika makar jedan samo prije donešene osude umre, izstupi ili za dioničtvo u riešavanju postane nesposobnim, dočim bijaše u predležećem slučaju cieli izabrani obranički sud već a priori mrtvo rodjeno diete.

Iz §§ 384—386. g. p. p. proizlazi, da se bez sporazumljenja stranaka izabranomu trgovačkomu obraničkomu sudu nemogu substituirati koji drugi obranici.

Kad su se sudovi ipak izjavili za spomenutu substituciju, onda je valjalo stranke uputiti na trgovačku komoru u Osieku, jer po naredbi glavnog zapovjedničtva kao bivše kraj. zemaljske upravne oblasti od 25. ožujka 1877. financ. odjel br. 2701. fungira za grad Zemun osječka trgovačka komora temeljem zakona od 18. ožujka 1850. § 5. D. VII. d. z. l. broj 122 kao trgovački obranički sud. *X.*

U § 150 o. g. z. radi osiguranja stališu primjerena uzdržavanja djeteta odredjeno ograničenje vriedi i za pravo uživanja, što no je pridržano materi na imovini djeteta.

Da utjera svoj dug od Ivane G., koji nastade usljed kupljene ali neplaćene robe, i koji iznosi 258 for. 67 nč., dozvoljena bje vjerovniku Josipu V. ne samo plienitba i procjena pokretnina, nego i ovršna plenitba ovrhi podvržena i u gruntovnici zabilježena prava doživotnoga uživanja plodova, dotično pobiranja kamata od glavnice 3500 for., pripadajuće malodob. Bartolu G., a uknjižene na nekretninah supruga A. B.

Proti dozvoli ove posliednje plienitbe podnese Ivana G. utok, ali ga prizivni sud zabaci s razloga, što se uživanje pridržano materi na imovini njenoga djeteta, ne može smatrati u obće kao predmet izuzet izpod ovrhe, jer § 150 o. g. z., na koji se pozivlje utjecateljica, govori samo ob ovrhi na pravo uživanja pridržano otcu glede imovine djece njegove, pak i ovu samo pod tim uvjetom nedopušća, ako bi se tim pri-

Digitized by Google

kratilo stališu primjereno uzdržavanje djeteta, za kakovo jamči dohodak imovine; da se sudac ovršni, riešavajuć nazočnu ovršnu molbu, nije mogao ureda radi upustit u ispitivanje pitanja, da li ona gore spomenuta predpostava, koja izključuje dozvolju ovrhe, takodjer ima mjesta i glede uživanja utjecateljice, i da li se može uporaviti ovdje analogno § 150 o. g. z.; a to tim manje, što se ovo pitanje može riešiti jedino redovitim putem pravde.

Najviši sud uvaži ipak izvanredni previdni utok Ivane G., odbaci molbu Josipa V., u koliko se njom traži ovršna zapliena Ivani G. pridržanoga prava doživotnoga uživanja plodova, dotično pobiranja kamata od kapitala, što pripada malodob. Bartolu G.

Razlozi: Ovdje se radi o prihodu sastojećem u novcu, a § 321 Josefin. postup. označuje za takov slučaj kao vrst ovrhe naročito uručenje dohodaka u onom iznosu, kako to išće tražbina tužiteljeva; da nije dopušteno odstupiti od one vrsti ovrhe, koju obći parb. postup. propisuje prema kakvoći predmeta ovršnoga; da prema odredbi § 150 o. g. z. imadu dohodci imetka dječinjega, kojega uživanje je pridržano otcu, uvjek jamčiti za stališu primjereno uzdržavanje djeteta i da vjerovnici otčevi nemogu uzaptiti to uživanje; da se spomenuto ograničenje, uvedeno da osigura stališu primjereno uzdržavanje djece, ima protegnuti i na pravo uživanja pridržano materi na imetku njezinoga djeteta; da nije dokazano da se stališu primjereno uzdržavanje malodob. Bartola G. podmiruje iz prihoda druge imovine, ili da obračunav trošak toga uzdržavanja preostaje još jedan dio kamata kapitala, iznosećega 3500 for. S ovih razloga valjalo je itd.

C. k. financijalne prokurature vlastne su, a da se neizkažu punomoćju na zastupanje, u ime kr. ug. erara intervenirati kod cislajtanskih sudova.

C. k. dolnjo-austrijska financ. prokuratura zamoli c. k. gradskodeleg. kot. sud nutarnjega grada Beča, da na temelju izkaza kr. ugarskoga poreznoga ureda u Požunu o dužnoj pristojbi sa 60 for. a. vr., koju duguju M. M. i K. M. ugar. eraru, dozvoli radi sigurnosti zaplienu papirne rente, što no je kao dio baštine zapala M. M. i K. M.. i koja se nalazi deponiranom u c. k. blagajni državnoga duga kao ženitbena jamčevina. C. k. grad. deleg. kot. sud odbije molbu s razloga, što bi trebala fin. prokuratura prije svega izkazati se, da je vlastna u ime kr. ugar. erara intervenirati.

Financ. prokuratura uteče se proti ovoj odluci prizivnomu sudu; u utoku na obranu svoju, a proti odluci prvoga srda pozivlje se na službeni naputak svoj od 16. veljače 1855 (br. 12 d. z. l.), po kojem je i

Digitized by Google

vlastna i dužna u obće zastupati pred sudom erar, a napose pako voditi parnice u poslovih, tičućih se državnoga imetka; pozivlje se napose na odpis minist. financija od 2. listopada 1868 (br. 135 d. z. l.), koji da je izdan u sporazumku sa kr. ug. minist. financija na temelju zakona od 3. srpnja 1868 (br. 94 d. z. l.) te u § 45 odredjuje, da se financ. uprave obiuh polovina monarkije imadu zamienito podupirati, priobćivajuć si zamienito dohodarinske prestupke, progoneć i kazneć počinitelje, utjerivajuć pristojbe i raznim inim načinom.

Prizivni sud odbaci utok dekretom svojim od 9. listopada 1883 br. 16.957, a za razlog navodi: da je naputak službeni od 16. veljače 1855, usljed promienjenih državo-pravnih odnošaja zemalja krune ugarske od g. 1867, izgubio valjanost za ove zemlje (ug. krune), a po financ-prokuraturi citirani § 45 naredbe od 2. listopada 1868 predpostavlja zamienitu zamolbu. Zato da je odluka prvoga sudca utemeljena na zakonu.

U izvanrednom previdnom utoku iztaknu financ. prokuratura, da nije ni s daleka pomislila a kamo li tvrdila, kao da bi naputak od 16. veljače 1855 i za Ugarsku valjao; ali ipak da se naputkom statuiraju prava i dužnosti jedino financ. prokurature glede imovine državne, a nikakove druge oblasti. Pod riečju državna imovina ima se u smislu naputka od god. 1855 razumievati imovina austrijske carevine, dakle državna imovina obiuh pola monarkije, kao i zajednička imovina državna. A što se tiče zamienite zamolbe, to već položaj financ. prokurature u organizmu oblasti čini, da ona (fin. prok.) ne može samostalno postupati.

C. k. najviši sud bečki odlukom svojom od 28. studenoga 1883 br. 13.584 uvaži izvanredni previdni utok, dokine odluke obajuh nižih sudova i dozvoli plienitbu sigurnosti radi, i to sve s razloga: što je financ. prokuratura naredbom minist. od 16. veljače 1855 pozvana da zastupa pred sudom državnu imovinu i sve što k ovoj spada; što se prema ustanovam zakona od 3. srpnja 1868 (br. 94 d. z. l.) i prema minist. naredbi od 2. listopada 1868, glede pobiranja javnih daća za zemlje krune ugarske i za kraljevine i zemlje zastupane u carevinskom vieću, oba financijalna područja u medjusobnih odnošajih neimadu smatrati kao inozemstvo (§ 34 naredbe od 2. listopada 1868), a § 45 iste naredbe odredjuje, da se obie financ. uprave imadu zamienito podupirati kod utjerivanja pristojba; ako se dakle odbija zakonito uredovanje sbog toga, što se tobože c. k. dolnjo-austrijska fin. prokuratura ima napose izkazati, da je vlastna u ime kr. ug. erara posredovati, radi se proti jasnomu i nedvojbenomu propisu zakona; a pošto je predložen izvorni izkaz o nedvojbenom zaostatku, izdan po kr. ug. poreznom uredu u Požunu, koji providjen uredovnom potvrdom, da je ta pristojba pravomoćna i da je zajedno sa 6% zateznimi kamati u zaostatku, nije nuždno, da se pridonese i dotična rekvizicija ug. porez. ureda u Požunu.

Jur. Blätter.

Digitized by Google

B. Mjenbeno.

Kada počimlje vrieme zastare kod nedomicilirane vlastite mjenice, glaseće na vid?

Prigovor zastare zabaci viši sud sa razloga sliedećih:

Osuda prvoga suda temeljita je stvarno i pravno, te se mora usljed priziva tuženikova potvrditi. Jer ovdje radi se o vlastitoj mjenici na vid, koja se ima izplatiti samomu posjedniku mjenice, dakle nije domicilirana. Kod ovakih mjenica počimlje teći vrieme zastare proti izdatniku sa dospietkom mjenice, te je ustanovljena (zastara) na tri godine (čl. 100. aust. mj. z., § 114. hrv. ug. mj. z.). Pita se dakle: kada je nastupio takov dan dospietka kod ove tužene mjenice, pošto na samoj mjenici taj dan nije naznačen? Prema ustanovam čl. 31, 32, 34 i 35 austr. mj. z. mora se uzeti, da dan dospietka mjenice nastaje onoga dana, kada dospie i mjenična tražbina proti indosantu te izdatniku, odnosno onoga dana, kada se mora mjenica radi isplate predočiti (presentirati); a u ovom slučaju jest to drugi dan godine poslje izdane mjenice, t. j. 17. ožujka 1882. Istom od ovoga dana počam teče u čl. 100. mj. z. ustanovljeni trogodišnji rok zastare proti izdatniku vlastite mjenice, jer proti njemu ne treba, u smislu minist. naredbe od 2. studenoga 1858. (d. z. l. br. 198.), za da se uzdrži pravo mjenb., niti predočbe na dan plateža, niti podignuće prosvjeda. To se vidi i odatle, što n. p. ako se izdatniku vlastite mjenice na vid ova dan prije izminuća dvogodišnjega roka predoči, dospieva dana kad je mjenica pokazana ili se toga dana ima izplatit, i da bi stoprv od toga dana počela teći zastara; tuženici zamienjuju dan izdatbe mjenice sa danom dospietka, što opet nije ispravno, kako je dokazano.

Mjenica stečena naledjom, pošto je već bio izdan platežni nalog. — Mjenična tražbina i prigovor kompenzacije.

Upravitelj stečajnine digne tužbu, naproti toj tužbi postavi tuženik tražbinu mjenbenu na temelju mjenice cridatara, koju je dan prije otvorena stečaja stekao žirom. Prvi sud uvaži prigovor kompenzacije i zadovolji mu; tu odluku njegovu potvrdi najviši sud sa sliedećih razloga:

Osuda prvoga suda, kojom se tužitelj posve odbija, opravdana je stanjem stvari kao i ustanovami mjen. zak. Kako čl. 10. mj. 2. (§ 9. hrvat.-ug. mjen. z.) odredjuje, naledjom prelaze prava indosanta na indosatara, a po odredbi čl. 16. mj. z. (§ 14. hrv.-ug. mj. z.) ako se mjenica nakon dignuta prosvjeda naledjom dalje prenese, stiče indosatar prava svoga indosanta proti prihvatniku (akceptantu), izdatniku i proti onim, koji su mjenicu do dignuća prosvjeda naledjili. Odavlje se vidi, da je naledja zakonom dozvoljena forma prenosa barma onih prava, koja iz

Digitized by Google

same mjenice sliede i da za prenos tih prava ne treba nikakova dalnjega akta. A pošto zakon nerazlikuje tu ništa, vredi to i onda, ako je indosant već prije izposlovao platežni nalog ili osudu na temelju mjenice, nego u takovu slučaju tuženi ostaje vlastan podignuti i proti indosataru iste prigovore, kojimi se može poslužiti proti indosantu. Da li se žirom prenose izim toga još i ona prava, koja su dopitana bila indosantu platežnim nalogom ili osudom n. p. uzgredne pristojbe, o tom se neradi u ovoj parnici, a nije ni od važnosti, premda valja priznati kao ispravno, da bi morao indosatar, ako bi htio poslužiti se n. p. pravom ovrhe pravomoćnom rješitbom indosantu pripadajuće, doprinieti još i platežni nalog, pošto se ovdje radi samo o tom, da je li dozvoljena kompenzacija sa samom mjeničnom tražbinom. Pošto je nepreporno, da je imovina A-ova istom 10. rujna 1880. došla pod stečaj, da je mjenična tražbina od 400 for. pripadajuća C-u proti A., glede koje izposlova onaj prije indosamenta pravomoćni platežni nalog, dokazom žira od 9. rujna 1880. prešla na tuženika i pošto je ova tražbina već 9. rujna 1880. stekla se sa tražbinom, koju je utužio zastupnik stečajnine i koja pripada A-u proti tuženiku, koja iznosi 396 for. 81 nv. zajedno sa 6% kamati od 1. siečnja 1880.: to se ovdje nalaze sve potrebštine preboja § 1438. o. g. z.

C. Trgovačko.

Ako u tečaju parnice zaišče jedna stranka, da protivnik ima predložiti svoju trg. knjigu, može se u čl. 37. trg. njem. z. naredjena odredba izdati i nakon zaključena postupka.

Trgovac L. R. digne tužbu proti M. T. zahtievajuć, da mu plati 580 for.; tuženica M. T. zaišće u drugotnici, da tužitelj predloži svoje trgov. knjige. Proti tomu zahtjevu prosvjedova tužitelj tvrdeć, da to nije nimalo odlučno; ali tuženica obnovi svoj zahtjev u protuzaključnici; zatim su obie stranke spise uložile radi inrotulacije.

Kot. sud u K. naloži tužitelju L. R., neka predloži dotične trg. knjige; proti toj odluci podnese tužitelj utok; a viši sud pražki odlukom svojom od 13. kolovoza 1883. br. 23.458 dokine odluku prvoga suda te mu naloži, da ima u spomenutoj parnici dalje po zakonu postupati, jer da odredba u čl. 37. tr. zak. (§ 34. hrvat.-ug. trg. z.) normirana može se samo u tečaju parnice po sudcu preduzeti, a u ovom slučaju da je parnica već zaključena.

Usljed previdna utoka najviše sudište, ukinuv odluku drugoga suda potvrdi onu prvoga suda, i to s razloga, što ona okolnost, da su obie stranke nakon protuzaključnice uložile parnične spise i tim se parnica zaključenom prikazuje, nemože biti zapriekom, da sudac neizda odredbu

Digitized by Google

u čl. 37. trg. zak. normiranu, ako mu se čini, da je to predloženje trg. knjiga potrebno ili shodno. „*Centralblatt*“.

Ne može se registrirati likvidacija družtva ako se odmah ne postave likvidatori.

Drug A. zamoli kod okružnoga suda u M., da se upiše u trgov. registre likvidacija družtvene firme; drugi ortak očitova, da priznaje, da se je družtvo razpalo, on pristaje da se registrira likvidacija, nu na temelju prijašnjega dogovora zahtieva, neka se zamoli trgov. sud u V., da se postave likvidatori. Uz ovaj potonji predlog pristade i A.

Okružni sud u M. odredi, da se upiše u registre razsap i likvidacija družtva dodav, da će se osoba likvidatora, koga će sud postaviti, naknadno priobćiti i pozva stranke, neka glede ovoga podnesu svoje predloge, pošto je predlog njihov (stranaka), da se umoli trgov. sud u V., neka postavi likvidatore, kao neumjestan odbio.

Proti drugomu dielu ove rješitbe podnese B. utok. Prizivni sud zabaci utok ali dokine prvi dio rješitbe prve molbe, „jer biće i tendencija odredbe zakona o likvidaciji trgov. družtva iztiče se u tom, da se takovo družtvo, premda se je razvrglo, ipak u interesu vjerovnika smatra kao da obstoji dalje i živi sve dotle, dok svojih poslova posve nerazrieši; da se upravo radi dovršenja družtvenih poslova na mjesto dosadanjih reprezentanta družtva imenuju likvidatori, pa zato se nemože prije upisati u registre razsap družtva dok nisu likvidatori postavljeni.“

Proti drugomu dielu rješitbe prizivnoga suda, kojim je riešen utok B-ov, podnese A. previdni utok, koji je ipak najviši sud zabacio, a potvrdio napadnuti dio rješitbe prizivnoga suda upućujuć na njeno zakonu posve odgovarajuće obrazloženje, „jer iz naravi stvari te iz ustanova čl. 133 i 135 (§§ 108 i 110 hrv. ug. trg. zak.) trg. zak. vidi se posve dobro i jasno, da se dokinuće trgov. družtva te nastupivša likvidacija ne mogu upisati u trgov. registre, ako nisu postavljeni likvidatori te registrirana suma likvidac., pa zato nije se smielo dopustit, da se u trgov. registar upiše razsap družtva i nastup likvidacije, a da se odmah ne opredjele osobe, pozvane da obavljaju poslove, što no po zakonu pripadaju likvidatorom.

D. Kazneno.

Tko si pribavi stvari, kupljene za ukradeni novac, ne postaje tim dionikom kradje.

Gradsko-deleg. kot. sud u Insbrucku odsudi 31. ožujka 1883. Petra S. radi prekršaja dioničtva kradje po §. 464. k. z., a tu je osudu, kao

Digitized by Google

prizivna molba, potvrdio c. k. zemaljski sud u Insbrucku. Proti tim osudam ustade c. k. generalna prokuratura ništovnom žalbom na obranu zakona, držeć da se njimi vredja zakon. Najviše bečko sudište rješitbom od 2. studenoga 1883. br. 8623. pristade uz žalbu ništovnu i pronadje za pravo: spomenutimi osudami povredjen je zakon i to §§. 185. i 464. k. z., obie se osude, u koliko se njimi osudjuje Petar S., ukidaju i obsudjeni riešava obtužbe, da je kriv prekršaja dioničtva kradje.

Razlozi: Djelo, koje se pripisuje Petru S. kao prekršaj dioničtva kradje, kažnjivo po §§ 185., 464 i 465. k. z., stoji jedino u tom, kako je ustanovljeno pred nižimi sudovi, što je Petar S. dobio i uzeo od Rudolfa R. revolver o kom je znao, da ga je Rudolf R. kupio, odnosno platio s onih 12 for. 60 novč., što ih je malo prije bio ukrao. Ali ovo djelo Petra S. ne tvori učina prestupka dioničtva kradje, kako je normirano u §§. 185. i 464. k. z. Po slovu i smislu § 185 k. z. nije svatko kriv dioničtva kradje tko znajuć iz kradje koristi prima, nego tko samu ukradenu stvar bilo cielu ili dielomice sakrije, posvoji si ju ili protrži. Toga pako nije učinio Petar S., on nije od ukradena novca ništa sakrio, nije si ga prisvojio ili zanj što drugo kupio, nego je uzeo darivani si revolver, kupljen ukradenim novcem. Na njegov se je dakle čin uporavila ustanova kaz. zak., koja se nesmie uporaviti. Pojam dioničtva kradje nalazi u §. 185. k. z. svoje ograničenje i svoje stege, pak se protivi duhu ove ustanove zakona i jasnomu propisu § 6. k. z., da se spomenuti pojam protegne na svaku korist, koja se iza dovršene kradje dobiva, pošto se u §. 6. navedeno udioničtvovanje samo u toliko proglasuje kažnjivim, u koliko se u sliedećem posebnom dielu naročito kažnjivim označuje.

Tko pogrdi križ i to kao predmet štovanja i klanjanja, krivac je prestupka §. 303. k. z.

Najviši sud uvaži žalbu ništovnu Josipa L., ukine osudu okružnoga suda u K. kao ništetnu i povrati istomu sudu spise natrag, da s nova povede razpravu te izreče odsudu.

Razlozi: Prvi sud uze kao dokazano, da je obtuženi neke večeri u gostioni pred više ljudi rekao „No, ti Holohlavski mladići baš su se nanosili toga granatoga panja“, i da su se ove rieči protezale na veliki ali jednostavno izradjeni križ, podignut na uspomenu obavljenih misia. U tih riečih mogao bi biti sadržan u § 303. k. z. naznačeni prestupak zakonom priznate crkve, da se je dokazalo, da je obtuženi ono rekao u namjeri, da pogrdi ili obruži nauku rimsko-katoličke crkve. Križ naime smatra se simbolom kršćanstva u obće, a napose pako simbolom katoličke crkve i stoji kao takov u toliko u najtjesnijem savezu sa naukom kršćanskim, u koliko ima da sjeća kršćane na najvažniju nauku kršćan-

Digitized by Google

sku, nauku najme, da je Isus Krst smrću svojom na križu spasio griešno ljudsko koljeno. Poraba i poštovanje toga simbola, osobito kad je crkvom posvećen, jest uredba crkve kršćanske; tko dakle poruži ili pogrdi ovaj simbol, čini prestupak u § 303. k. z. navedeni, ako je dokazana zla nakana, da se pogrdi ili ponizi kršćanski nauk. Kasacionalno sudište priznaje, da rieči obtuženoga u ovom slučaju i po sebi nesadržavaju onakove pogrde, kao što je u obće n. p. kritika križa ili slike svetaca, ako se odnosi na način izradbe ili slikanja, a ne na predmet našega štovanja, slobodna i dopuštena. Prvi sud uze, da one rieči obtuženoga L. po sebi tvore učin pogrde i poniženja, a tim je povredio ustanovu § 303. k. z. Pošto pako pred kasacionalnim sudištem nisu čuveni ni ustanovljeni dogodjaji i govori, koji su se prije ovih rieči sbili, dotično izgovoreni, pošto dakle kasacionalno sudište nenadje činjenica, osim inkriminiranih rieči, iz kojih bi se moglo zaključiti na nakanu obtuženoga, nemogaše s toga i odmah svoju rješitbu izreći. Zato morao je sud zadovoljiti žalbi ništovnoj obtuženoga te napadnutu osudu kao ništetnu ukinuti, ali ujedno odrediti, da okružni sud s nova povede razpravu i izreče novu osudu.

(Jur. Blätter).

Ogradjena šuma u smislu §. 174 II. e. k. z.

Prvi sud proglasi S. krivim zločina kradje, navedena u § 171 i 174. II. b. i e. k. z; kasacionalno sudište zabaci žalbu ništovnu obtuženoga, podnešenu proti osudi prvoga suda.

Razlozi: U koliko obtuženi napada osudu prvoga sudca s bog toga, jer da se tobože u smislu zakona pod šumom ogradjenom imade razumievati šuma ogradjena samo plotom ili zidom, a ne i ona šuma, oko koje je i graba izkopana, to je ovo njegovo dokazivanje posve neosnovano. U običnom govoru, koji je odlučan i u ovom slučaju, zove se i ona šuma ogradjenom, oko koje je graba iskopana, jer se i jamom stavlja tatu zaprieka u odpremanju ukradena drva iz šume; nu ujedno se u tom vidi jasno izražena volja vlastnika šume, da hoće, da se takim načinom sačuva drvo u šumi od svakoga protupravnoga nasrtaja. Što još navodi obtuženi S. kao da je tobož osuda prvoga suda u protuslovju sa samom sobom, pošto veli, da je on u družtvu drugih nepoznatih krivaca prisvojio si radi svoje koristi drvo iz šume gospoštine D. u vriednosti od 12 for. 90 novč. bez privole šumske upravo iste gospoštine — to je takodjer neopravdano i netemeljito, te se nemože ovdje nikako uvažiti.

Na §§ 300 i 302 k. z.

Kr. državno odvjetničtvo tužilo je Miju pl. M., Miroslava S, Nikolu N., Antuna K. trgovce u Kostajnici te Jos. P. duhov. pomoćnika u Ko-

Digitized by Google

stajnici radi prestupka § 302 k. z. počinjenoga tim, što su u gostioni pjevali „Udri udri in der Stadt, magjaronom štrik za vrat"; Josip P. napose je tužen, da je govoreć o Srbih rekao, da su oni u Hrvatskoj samo gosti, a o gostih se veli „tri dana dosti"; M. takodjer napose još s bog povrede § 300 k. z., jer da je rekao, da ban hrvatski nije hrvatski nego magjarski ban. Kr. sudb. stol u Petrinji osudom od 2. listopada 1883 br. 2192 odriešio js obtužene. Proti toj rješitbi uloži držav. odvjetničtvo žalbu ništovnu, o kojoj se držalo 5. travnja o. g. pod kr. stolom sedmorice kao sudom kasacionalnim javna razprava. Senatu predsjedaše septemvir vitez Bayer, kr. držav. nadodvjetničtvo zastupaše g. Julio pl. Halper, obtužene branili su odvjetnici dr. M. Derenčin i dr. J. Radošević. — Najviše sudište zabaci žalbu ništovnu držav. odvjetničtva, u koliko se odnosi na onaj dio napadnute osude, u kojem se obtuženi Josip P., Nikola N., Miroslav S., Antun K. i Mio pl. M. rieša-vaju obtužbe na temelju § 250 k. p., kao da su pjevanjem pjesme „Udri udri in der Stadt" itd. počinuli se krivcî prestupka § 302 k. z.; ali povodom iste žalbe ništovne dokine kasacionalno sudište ostali dio napadnute osude, proglasi Jos. P. sbog njegova govora krivim prestupka § 302 k. z, a M. krivcem prestupka § 300 k. z. te odsudi prvoga na kazan globe od 150 for., eventualno kazan zatvora od mjesec dana, a drugoga na globu od 100 for., eventualno zatvora od 20 dana i na naknadu troška kaz postup.

Razlozi. Ništovna žaoba kr. drž. odvjetničtva, u koliko se temelji i na ništovnom razlogu t. 3. § 277 kp., uložena radi toga, što svjedok Dragutin Srnić na glavnoj razpravi nije bio predhodno zaklet, nego tek poslje svog preslušanja, akoprem državno odvjetničtvo na odgodu zaprisegnuća toga svjedoka nije bilo pristalo, nemože se uvažiti s razloga, što okolnost, da je izkaz toga svjedoka na glavnoj razpravi bio nestalniji, nego u iztragi, nije morala imati svoj razlog u propustu predhodnog zaprisegnuća, nego i u drugih od toga posve neodvisnih momentih, te što se prema tomu nevidi, da je iztaknuta povreda formalnosti imala za obtužbu štetan upliv na rješitbu. § 277 kp. alineja posliednja.

Što se nadalje tiče žaobe ništovne kr. drž. odvjet., uložene proti onomu dielu prvosudne osude, kojom su obtuženici, naime Josip P., Nikola N., Miroslav S., Anton K. i Mio pl. M. po § 250 t. 3. kp. odriešeni od obtužbe, da su 18. ožujka 1883 u krčmi Dragutina Srnića pjevanjem razdražljivih pjesama, imenito one „Živila Hrvatska" sa refrenom „udri udri in der Stadt, madjaronom štrik za vrat" državljane raznoga političkoga uvjerenja poticali i zavesti nastojali izmedju sebe na neprijateljski razdor, te da su tim počinili prestupak označen u § 302 kz., — to se ista nemože uvažiti, jer akoprem su svjedoci Miloš K., Stevo S., Pero T. i Pavao H. izkazali, da je tom sgodom upitni refren

Digitized by Google

pjevan i akoprem refren taj u savezu sa oznakom bud „madjarom“ bud „madjaronom“ utemeljuje učin prestupka § 302 kz., buduć je kadar poticati i zavesti na neprijateljstvo napram magjarskoj narodnosti, ili državljane raznoga političkog uvjerenja poticati i zavesti na neprijateljski razdor izmedju sebe, to se ipak obzirom na to, što se upitnom sgodom u družtvu obtuženih po izkazu gore pomenutih svjedoka naročito po izkazu Srnića i Kneževića nalažahu još i druge osobe, naime Rebić, Knežević, Kopanjek i Petrić, te što je svaki od gornjih svjedoka na naročiti upit izjavio, da nemože uzeti na dušu, da je bud koji od obtuženika upitni kažnjivi refren pjevao, — doista nemože smatrati ustanovljenim, da su obtuženici upitni kažnjivi čin počinili, — te bi po prvom sudu za tu izreku njegovu navedeni razlozi očito neosnovani bili.

Što se tiče ostaloga diela žaobom ništovnom kr. drž. odvjetničtva napadnute osude prvosudne, to valja glede ondje iztaknutih dokazala spomenuti sliedeće.

Zakleti svjedoci Stevan Subanović i Pero Trifić izkazuju, da je obtuženi Josip P. u svom inkriminiranom govoru naročito iztaknuo: da ima u domovini još čifuta, cigana i Srba, da su to gosti, da ima svakog gosta tri dana dosta, a uz to navodi svjedok Stevan Subanović još dalje, da će im (gostima) dati fuss u g—, ako neće kako mi hoćemo; — isto, što svjedok St. S. izkazuje, potvrdjuje i zakleti svjedok Miloš K., tom ipak verzijom, da uz čifute i cigane nije čuo napominjat Srbe, nego „neke treće“, pod kojom oznakom je svjedok ipak razumjevao Srbe; osim toga i zakleti svjedoci Ivo P. te Pavao H. potvrdjuju, da je obtuženi Josip Platnar istom sgodom izticao, da ima cigana, čifuta i još nekih, koji vele: „Vaš ban, Vaša vlada, Vaši predstojnici“, — napokon zakleti svjedok Slavoljub K. izkazuje, da je obtuženi P govorio o čifutih i dvije vrsti cigana, koji se moraju proganjati.

K tomu dolazi, da je obtuženi Josip P., kako se to iztiče u razlozih prvosudne osude i sam priznao, da je u svom govoru spomenuo uz cigane, čifute i neke treće, koji s ničim zadovoljni nisu, koji uvjek govore: „Vaš ban, vaša Vlada, Vaši predstojnici“, pa ti, koji se tako tudje, da su to naši gosti, a svakog gosta da je tri dana dosta, itd.

Takav govor obtuženog Josipa P., ma i samo onakav, kao što ga prvi sud u razlozih osude svoje smatra dokazanim priznanjem samog obtuženika, te držan na javnom mjestu u vrieme izborno u Krajini, „dakle u vrieme“, kako sam prvi sud u razlozih svoje osude naglašuje, „kad su političke strasti na vrhuncu stajale“, svakako je vrstan državljane izmedju se poticati i izazvati na neprijateljski razdor.

Prema tomu ukazuju se razlozi po prvom sudu za odriešenje obtuženog Josipa P. od predležeće točke obtužbe navedeni, naime: gore iztaknuta — u stvari samoj neodlučna divergencija u kazivanju svjedoka,

Digitized by Google

te što Josip Platner nije navodno nijedne narodnosti ili individualnosti izrično napomenuo, koja bi imala biti predmetom razdraženosti, — očito neosnovanimi (§ 277 t. 5. k. p.), pa je podjedno prvi sud odriešujućom izrekom svojom u pitanju, da li djelo, kojim se obtuženik Josip P. okrivljuje, sačinjava zločinstvo, prestupak ili drugi kakav čin kažnjivi, koji spada pod nadležnost sudova, zakon povriedio, te stvorio osudu nišetnu po toč. 9. sl. a) § 277 k. p., na koji nulitet se žaoba ništovna drž. odvjetničtva upire.

U pogledu napokon preostalog još diela osude prvosudne, odnosećeg se na obtuženog Miju pl. M., valja iz obrazloženja prvosudne osude napomenuti sliedeće: Svjedoci Miloš K. i Stevan S. izkazuju, da je za govora obtuženog Josipa P., te kad je isti napomenuo, da neki neće da kažu: „hrvatski ban" pripomenuo obtuženi Mijo pl. M. „nije on naš ban, nego magjarski", „neimamo bana, ban je magjarski."

U koliko prvi sud izkaz tih svjedoka smatra obezkrepljenim izkazom svjedoka Slavoljuba Kopajnika, Ive Petrića i Pavla Hodžića s razloga, što isti taj inkriminirani izraz čuli nisu, to je taj razlog osude prvosudne, buduć su ti svjedoci taj izraz lasno i prečuti mogli, očito neosnovan (§ 277 t. 5. k. p.) Obzirom na to, pa pošto je prije iztaknuta inkriminirana izjava obtuženog Mije pl. M., učinjena za vrieme razdražljivog govora obtuženog Josipa P., prikladna, da se istom ponizi ban i glavar zemlje u obće, te drugi razdraže na mržnju i preziranje proti istomu, ma da obtuženi M., kako se to u razlozih prvosudne osude za podkriepu izreke odriešujuće iztiče, i nije nikojeg bana, a najmanje tadanjeg bana grofa Pejačevića izrično napomenuo, pa ma da grof Pejačević u ono vrieme i nije bio za bivšu vojnu Krajinu ban, nego kr. komisar, to je prvi sud odriešujućom izrekom svojom od tog diela obtužbe u pitanju, da li djelo, kojim se obtuženi Mijo pl. M. okrivljuje, sačinjava zločinstvo, prestupak ili drugi kakav čin kažnjivi, koji spada pod nadležnost sudova, — zakon povriedio, te stvorio osudu i u tom dielu ništetnu podjedno po točki 9. sl. a) § 277 k. p, na koji nullitet se žaoba ništovna državnog odvjetničtva i u predležećem dielu upire.

Valja indi žalbi ništovnoj kr. drž. odvjetničtva glede obtuženih Josipa P. i Mije pl. M. dielomice mjesta davši po § 284 t. 3. kp. ukinuti prvosudnu osudu u prenavedenom dielu, te suditi onako, kako je to izraženo u dispozitivnom dielu vrhovne ove osude.

Pri ustanovljenju kazni, koja se je za Josipa P. po § 302 k. z. strogim zatvorom od tri do šest mjeseci, a za Miju pl. M. po §. 300 k. z. zatvorom od jednog do šest mjeseci opredieliti imala, uvaženo je glede obojice kao ublažujuće, njihova dosadašnja neporočnost i njihovo žestoko ganuće srdca uslied obilnijeg pića, te uslied u ono doba obavljenih prvih izbora za zemaljski sabor (sl. b. e, § 264 k. z.), pa pošto

Digitized by Google

nepredleži ništa otegoćujućeg, uporavljen je kod obojice §. 292 k. p. i § 261 k. z., te se je ustanovila kazan onako, kako je to izraženo u dispozitivnom dielu vrhovne ove osude.

Kriterija zločinstva javnog nasilja pogibeljnom prietnjom, označenoga u §. 99. k. z.

Kr. državno odvjetničtvo u P. tužilo je Ivana P., da je 18. kolovoza 1879. u daljini od 200 koraka pucao iz puške ostraguše, nabite zečaricom, na Iliju O. u Pakoj, hoteći ga tim utjerati u strah i nemir, te mu zbilja zadao temeljita straha, čim da je počinio zločinstvo javnoga nasilja po § 99. k. z., kažnjivo po §. 100 k. z.

U obtužnici veli se: Dne 18. kolovoza 1879 sluge Ivana P. Emil T. i Lovrenc St. povedoše konje Ilije O. da ih zapru; Ilija O. nastojaše to zapriečiti, ali bez uspjeha, sluge nebojeć se ga nimalo konje zareštiše.

Prigodom toga zareštivanja konja nadodje Ivan P, koga Ilija O. umoli, da konje pusti, ali ovaj htjede batinom po njem; a Ilija O. branio se sjekirom, kako to svjedoči Petar B. Čiro B., Emil T. i drugi izkazuju, našto da je Ivan P. donio iz sobe pušku, te potrčav za bježećim Ilijom O. opalio ju za njim na 200 koraka i prostrielio mu rukav.

Sudbenim očevidom o pregledanju košulje Ilije O. ustanovljeno je, da su na lievom rukavu pronadjene dvie škulje, koje su istom probite, te bi mogle nastati od taneta, koje bi moralo biti četverouglasto.

Sudbenim očevidom mjesta čina jest ustanovljeno, da je mjesto, odakle je Ivan P. pucao, udaljeno od mjesta, gdje se je Ilija O. u čas izbačena hitca nalazio, 200 koraka udaljeno.

Okrivljenik priznaje, da je na Iliju O. izpalio zečaricom nabitu pušku ostragušu u daljini 200 do 220 koraka, hoteći ga poplašiti, i tvrdi, da je puška bila nabita zečaricom i da više od 60 koraka u tom slučaju nemože nositi, te da nije namjeravao ozlieditи Iliju O. Pošto je sudbenim očevidom o pregledanju puške i naboja ustanovljeno, da puška nabita zečaricom može najviše nositi do 120 koraka, usuprot nabita dramnjaci da može nositi na 200 do 250 koraka, ali bez svake moći, dočim na 100 koraka može težku ozliedu dati: s toga nemože se u tom činu nazrievati pokušaj težke tjelesne ozlede, jer takova u nazočnom slučaju nije se mogla u obće zadati, nego je to djelovanje, koje nosi obilježja zločinstva javnog nasilja pogibeljnom prietnjom, označena u § 99 k. z., zato se obtužnica na temelju navedenih razloga sumnje opravdanom pokazuje.

Digitized by Google

Proti obtužnici podnio je obtuženi prigovore, koje je kr. banski stol rješitbom od 14. rujna 1882. br. 17.357 odbio navodeć, da u činu, kojim se obiedjuje Ivan P., da je naime 18. kolovoza 1879. u daljini od 200 koraka pucao iz puške ostraguše, nabite zečaricom na Iliju O. hoteć ga tim utjerati u strah i nemir, te mu zadao zbilja temeljita straha, vide se sva kriterija zločinstva javnoga nasilja pogibeljnom prietnjom, označenoga u § 99 k. z.

Kr. sudbeni stol u P. osudom od 29. prosinca 1882 br. 3108 sudio je po predlogu kr. drž. odvjetničtva, da je Ivan P. kriv zločinstva javnog nasilja po §. 99 k. z.

Obtuženi uloži proti ovoj osudi žalbu ništovnu, te je kr. stol sedmorice rješitbom svojom od 22. ožujka1884 br. 259 ukinuo prvosudnu osudu po § 303 k. p. ureda radi i izrekao, da je obtuženi Ivan P. kriv, što je 18. kolovoza 1879 u prepirci i svadji za Ilijom O. u daljini od 200 koraka izpalio zečaricom ili ptičaricom nabijenu pušku, da ga preplaši, te tako poduzeo čin, koj bi po naravskih svojih posljedicah lasno mogao prouzročiti povriedu tiela; pa je tim počinio prekršaj suprot tjelesnoj sjegurnosti po §. 431. k. z.

Razlozi: Da je obtuženi izveo čin onako, kako je u dispozitivnom dielu vrhovne ove osude označen, to sam priznaje. No buduć obtuženi nepriznaje, da je Iliju O. htio tim činom u dalnji kakav strah ili nemir utjerati, no li u trenutku čina, pošto netvrdi ni oštećeni, da bi i dalnji kakav strah imao, pa pošto § 99 k. z. za zločinstvo javnog nasilja pogibeljnom prietnjom svakako predpostavlja dulju bojazan i strah, nego je nemir nastavši u momentu prietnje, to se predležeća vrhovna osuda ukazuje po § 303 k. p. i § 431 k. z. opravdanom.

Priobio *J. Galjer.*

Krivo svjedočanstvo, položeno kud sudb. disciplinarnoga postupka, ima se kazniti po § 199 sl. a. k. z.

Državno odvjetničtvo tuži Antuna L., Jakova M. i Vuka T. da su krivi zločina prevare (§§ 197 i 199 sl. a. k. z.), dotično sukrivci istoga zločina. Okružni sud u Samboru odrieši ih svake krivnje. Proti toj osudi podnese državno odvjetničtvo žalbu ništovnu, koju je ipak kasacionalni sud zabacio.

Tom prigodom opazi najviše sudište sliedeće: U „jednom“ pogledu nemože se zaniekati opravdanost žalbe ništovne držav. odvjetničtva, krivo je najme mnenje, kako dobro opaža držav. odvjetničtvo, kao da se izpovjed svjedoka, preslušanih u stvari kazneno-disciplinarnoj, povedenoj proti sudbenomu činovniku, ne može smatrati svjedočanstvom, pred sudom položenim, pa da ga s toga neštiti ustanova § 199 a. k. z. Zakonska oznaka „sudbena“ svjedočanstva postoji svagdje, gdjegod sud

Digitized by Google

preslušava koga kao svjedoka. S bog kakova je posla sjedok preslušan, to za obstanak ovoga obilježja neima nikakove važnosti, pošto se u obće kraj velike etičke vrednosti, koja se obzirom na obći pravni život stavlja na svjedočanstvo pred sudom položeno, nesmie dopustiti, da bi razlika u predmetu, u kojem se svjedočanstvo polaže, smiela uplivati na kaznjivost ili nekaznjivost svjedoka predpostaviv, da se je pred sudom krivo svjedočilo. U koliko dakle prvi sud opravdava rješitbu svoju, kojom obtužene riešava obtužbe zločina prevare, označena u § 199 sl. a. k. z., i tim, što je tobože inkriminirana izpovjed učinjena u kazneno-disciplinarnoj stvari, da se dakle kao svjedočanstvo sudbeno nemože smatrati, to takim tumačenjem vredja zakon, a naročito § 199 a. k. z.

E. Upravni.

Jeli druga alinea članka 3. temeljnoga državnoga zakona od 21. prosinca 1867. br. 142 dokinula §. 29. o. g. z. tim što veli: da „tudjinci postaju državljani austrijanskimi ulazkom u javnu koju službu".

C. k. ministarstvo austr. za bogoštovje i nastavu imenova 12. listopada 1883. N. učiteljem učione u X. Kad je ovaj došao namjestniku zemlje, da položi službenu zakletvu, pokaza se, da je pripadnik würtemberžke kraljevine. Zakletva se je s toga odgodila, a uputilo se je učitelja, da po čl. 3. temeljnog zakona od 21. prosinca 1867. z. l. br. 142 dokaže, da je prije zadobio austrijsko državljanstvo.

C. k. ministarstvo za bogoštovje i nastavu, kojemu se je o tom izviešće podnilo, odpisa 30. studenoga 1883. pod br. 20.425, pošto se ima učiteljsko mjesto podieljeno N-u smatrat za stalnu državnu službu, da je N. čim je ovo mjesto zadobio, postigao na temelju § 29. o. g. z., odluke dvorske kancelarije od 15. travnja 1828. broj 2338, kao i članka III. temeljnog drž. zakona od 21. prosinca 1867. d. z. l. br. 142, austrijsko državljanstvo, pak s toga da ga netreba pozivat, da dokaže, da ga je zadobio. Dodalo je ipak, da valja N. uputit, neka odmah učini što treba, da bude riešen prijašnje svoje državljanske sveze i da će ga, čim doprinese odpustnu izpravu, pozvat da položi zakletvu".

Ovaj je slučaj priobćen u časopisu „Oesterr. Zeitschrift für Verwaltung", priobćilac opaža pri tom sliedeće: S ovim nazorom ministarstva ja se ne mogu složit, premda tako i odpisi ministarstva unutarnjih djela od 14. ožujka 1871. br. 1001 i od 8. kolovoza 1872. br. 11.355 (Mayerhofer 1880 I, str. 164) stvar razlažu. Austr. ob. gr. z. odredjuje, da se austrijsko državljanstvo stiče i ulazom u javnu koju službu, a pod javnom službom mislilo se državna stalna služba, a nikako druga

Digitized by Google

koja javna služba, kao na pr. stališka ili gradska. Po §. 29. o. g. z. i po razjasnjujućoj odluci dvorske kancel. od 15. travnja 1828. br. 8740, br. 2338. ulazkom u javnu, stalnu, državnu službu stiče se po sebi austrijsko državljanstvo, a za ove zakonske ustanove ne može se reći, da su u sukobu sa člankom III. temeljnog državnog zakona od 21. prosinca 1867. d. z. l. br. 142, po kojem valja da je inostranac zadobio austrijsko državljanstvo, ako hoće unići u javnu službu; nego te ustanove mogu dapače uzporedo obstojati, dočim imade i javnih služaba, koje nisu nikakve stalne državne službe, a samo na takove odnosi se članak III. temeljnoga državnoga zakona. Kad se radi naprotiv o stalnih državnih službah, namjera državnog temeljnog zakona, da samo državljani zapremaju javne urede, izpunjava se bez toga po §. 29. o. g. z. u onaj čas, kad bude služba nastupljena.“ Po mojem mnienju čl. III. ukinuo je u dotičnoj alineji §. 29. o. g. z, a u tom obziru pozivljem se na razpravu toga predmeta u pravničkom družtvu bečkom (Jäger 1868. str. 42). Pa same rieči čl. III. protivne su tumačenju ministarskom, pošto se tu hoće, da ulazak inostranca u javnu službu (bez razlike) visi o stečenju austrijskog državljanstva.

Osim toga na potvrdu izpravnosti moga nazora mogu navesti više medjunarodnih ugovora, n. p. ne može se udieliti austrijsko državljanstvo (ni izrično ni muče) pripadniku njemačke carevine, dok nije prinio dokaz, da je odriešen dosadašnje svoje državne sveze.

U nazočnom slučaju nastala je očevidna anomalija, jer po nazoru ministarstva N. istodobno je austrijski državljanin i pripadnik kraljevine Würtemberžke, i takovim ostat će dok ne dobije odpustnu izpravu. A može se dogodit, da mu se taka isprava u stanovitih okolnostih uzkrati.*

M. R.

Okružnice

kr. hrv.-slav.-dalm. banskoga stola.

1.

Kr. banski stol upravio je 5. ožujka 1884. br. 5202. na sudbene stolove svoga područja sliedeću okružnicu:

---

* Ko ovo šalje „Mjesečniku“ cieni, da je članak III. temeljnoga državnoga zakona od 21. prosinca 1867. br. 142. postavio pravilo o razlici, koja ima postojat medju tuzemci i inostranci glede zadobivanja javnih služaba i da se tim člankom nije htjelo dirat u §. 29. o. g. z., čigov propis moći će i unapried vriedit za slučaj, da bi se kojemu inostrancu udielila javna služba, a da nije prije zadobio austrijsko državljanstvo. *B.*

Digitized by Google

Kr. zemaljski vladni odjel za pravosudje izvolio je naredbom od 28. veljače o. g. broj 2930. sliedeća ovamo odpisati: „Odnosno na tamošnje izvješće od 3. svibnja 1882. broj 8206. i od 26. srpnja pr. god. broj 14918 priobćuje se banskomu stolu pod ·/. prepis dopisa kr. stola sedmorice od 16. veljače t. g. broj 2886., po glasu kojega je rečeno vrhovno sudište izjavilo svoje mnienje onamo, da se onim osudjenikom, kojim je previšnjom milošću oproštena kazan smrti uz substituciju kazne vremenite, početak nastupa ove ima računati od dana previšnjega riešenja, kojim je dotičniku oproštena kazan smrti.

Kr. vladni odjel za pravosudje pristaje uz ovo mnienje vrhovnoga sudišta, pak se s toga banski stol u pogledu potaknuta pitanja o zaračunavanju takovim kaznenikom dosudjene vremenite kazni upućuje na gore spomenuto mnienje kr. stola sedmorice uz poziv, da o tom shodno uputi sve kr. sudbene stolove".

Mnenje kr. stola sedmorice ovako je obrazloženo:

„Kod obtuženika osudjenih na kazan smrti postaje kazan vremenito eksistentnom tek onda, kada dotičniku previšnjom milosti Njegovog cesar. i kraljevsko-apostolskog Veličanstva bude oproštena kazan smrti uz uvjet, da se smrtna kazan zamjeni primjerenom kaznom vremenitom.

To će i biti uzrok, da su prema sadržaju dopisa c. kr. ministarstva pravosudja od 28. prosinca 1882. broj 3753. priobćenog ovamo cienjenim dopisom od 30. travnja 1883. broj 3753. u kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću računa na temelju zaključka vrhovnog sudišta od 12. listopada 1875. broj 10411 početak kazni slobode, koja se imade uporaviti mjesto smrtne kazni, od dana previšnjega riešenja, kojim se dotičnomu osudjeniku oprašta smrtna kazan.

I budući da je već u ovdašnjem dopisu od 1. prosinca 1882. broj 1407. naglašeno, da su ovdje u pitanje dolazeće ustanove §. 341. kaz. post., kriepostnog u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, doslovno suglasne s ustanovami sadržanimi u § 400 aust. kaz. postupnika, pa da bi pogledom na tu okolnost valjalo kod konačnog normiranja toga pitanja uzeti u obzir praksu, koja u tom pogledu vlada u kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću, i budući da se u Ugarskoj prema dopisu kr. ug. ministra pravosudja od 25. prosinca 1882. broj 19796 vremenita kazan, koja se imade uporaviti mjesto smrtne kazni, neračuna od dana proglašene osudjeniku prvomolbene osude glaseće na kazan smrti, složio se je kr. stol sedmorice, imajuć pred očima obzire što moguće veće jednoličnosti, u zaključku, da se onim osudjenikom, kojim je previšnjom milosti oproštena smrtna kazan uz substituciju kazne vremenite, — početak nastupa ove ima računati od dana previšnjega riešenja, kojim

Digitized by Google

je dotičniku oproštena smrtna kazan, ako kr. stol sedmorice u pojedinih slučajevih pogledom na posebne okolnosti slučaja neodredi inako".

2.

Kr. banski stol upravi pod 19. prosinca 1883. br. 26131 na sve sudbene oblasti I. molbe što sliedi:

Visoki kr. vladni odiel za pravosudje obnašao je odpisom od 11. prosinca o. g. br. 16047 sliedeće banskomu stolu saobćiti:

„Dopisom od 20. studenoga t. g. br. 38395 priobćio je ovamo kr. vladni odiel za unutarnje poslove sliedeće:

Veliki župan i vladin povjerenik za uzdržanje mira i reda u županiji varaždinskoj, Ognjoslav Utješenović prijavio je, da je u podžupaniji krap. topličkoj, občini Gjurmanec naišao na slučaj, gdje je jedna gruntovna oblast na temelju jednostavne, samo po občinskom poglavarstvu izdane, a po podžupaniji nepotvrdjene svjedočbe, dozvolila i izvesti dala u zadruzi Haramina iz Vidovca kbr. 26 brisanje zadružnoga svojstva i prenos zadružnih tih nepokretnina na nekoga Mikulu Haramina, dotično ovoga drugu suprugu stanovitu Terezu rodj. Zubić s očitom povriedom prava njegovih u životu nalazećih se dvijuh neudatih sestara, Jane i Jele Haramina, i s povriedom prava svih njegovih osobnih vjerovnikâ, koje je on ovim prenosom nekretnina na suprugu svoju — izigrao.

Osim konkretnoga ovoga slučaja, izviešćuje rečeni vladin povjerenik, da mu je prijavljeno, da su bezdušni obć. urednici i više takovih uredovnih svjedočba izdali i time nanieli veliku štetu pojedinim ovlaštenikom zadruge osobito ženskoga spola, a osim toga i udjelotvorenim podjedno prepisom imetka na ženu, prevarili i izigrali osobne vjerovnike dotičnoga, tobož posliednjega zadružnoga člana, što ne samo da silno škodi i umanjuje vjeresiju, nego i pogubno djeluje na moral naroda.

Da se ove i ovim slične prevare i povriede zakona posvema zaprieče ili bar svakako otegote, izdao je kr. vladni odiel za unutarnje poslove na sve podžupanije ukružnu naredbu, u kojoj ih poziva, da podstojeća si obć. poglavarstva na strogo obdržavanje ustanova §. 31. zak. od 3. ožujka 1874. o zadrugah u savezu sa §. 47 provedbene naredbe k istomu zakonu od 30. travnja 1874. upute i da ih poduče, da uredovnih svjedočbah o prestanku zadruge u slučaju §. 27. sl. f. gore spomenutoga zadružnoga zakona, strankam neizdavaju prije, dok se iz župničkih izvjestnica, narodnoga popisa ili i preslušanja vjere vriednih ljudi o pravom stanju zadružnih članova osvjedočila i dok sadržaj svjedočba tih dotična podžupanija potvrdila nebude".

Prema tomu se u ime visokoga kr. vladnoga odiela za pravosudje upućuju sve sudbene i gruntovne oblasti kraljevine Hrvatske i Slavonije, da na to paze, da nedozvole u nijednom slučaju brisanja

Digitized by Google

zadružnoga svojstva i prenosa vlastničtva zadružnih nepokretnina na pojedina zadrugara, ako nebude dotična svjedočba občinskoga poglavarstva, kako to zakon propisuje, po podžupaniji potvrdjena.

3.

Kr. banski stol upravio je pod 16. kolovoza 1883. br. 16881. na sve sudove svoga područja sliedeću okružnicu:

„Po naredbi c. kr. državnog ministarstva rata od 5. ožujka 1868. pr. br. 569. imadu se u području bivše hrvatsko-slavonske krajine tako zvane spavaće komore pojedinih zadružnih članova smatrati stvarmi pokretnimi.

Praksom protegnuli su krajiški sudovi ovu naredbu odnosno u njoj izraženo načelo na sve drvene sgrade (staje, kućarice itd.), koje nisu podzidane.

Uslied toga dozvoljuju i provadjaju sudovi rečenog područja ovrhe na spomenute predmete po propisih, valjanih za ovrhe na stvari pokretne. Pošto se medjutim niti uvodno spomenuta naredba c. kr. državnog ministarstva rata, a jošte manje extevsivna praksa krajiških sudova nedadu dovesti u sklad s jasnimi ustanovami ob. gr. zak. (§§. 293, 294, 297), kojimi se izrično ustanovljuje, da u smislu zakona medju stvari nepokretne spadaju one stvari, koje se grade na zemljištu i podu u toj namjeri, da na njem svagda ostanu, kao: kuće i druge zgrade itd., te pošto se pod izrazom „grade“ neimade razumjevati samo zidanje ili podzidavanje, već svako trajno namještenje ma i drvene sgrade, samo ako se ista time i s tlom spaja, što dokazuje i obći smisao dotičnih §§-ah i njemački tekst gradj. zakona („aufführen“), — obnašao je visoki kr. zemaljski vladni odjel za pravosudje naredbom od 3. kolovoza o. g. br. 9802 izvan krieposti staviti ustanovu naredbe c. kr. državnog ministarstva rata od 5. ožujka 1868. pr. br. 569 §. 38 te odrediti, da se sudovi bivšeg krajiškog područja u tom pogledu opet točno imadu držati propisa obćega gradj. zakonika.

VIESTNIK.

(Ljetno poljeće naukovne god. 1883/4) na kr. hrv. sveučilištu započe 18. travnja o. g. Na pravo- i državoslovnom fakultetu predavati će se u istom poljeću sliedeći predmeti:

Javni red. prof. dr. Stjep. Spevec predavat će obći dio pandekta 5 sati, a nasljedno pravo pandektah 5 sati u tjednu.

Digitized by Google

Izvanred. prof. dr. Franjo Spevec obću poviest prava 5 sati, a enciklopediju i metodologiju prava 2 sata u tjednu.

Javni red. prof. dr. L. Marjanović pravo katoličke crkve s obzirom na posebne odnošaje u austro-ugarskoj monarkiji 5 satih, stvarna prava pandektah 3 sata, a ženitbeno pravo grčko-iztočne crkve 1 sat u tjednu.

Javni red. prof. dr. Konstantin conte Vojnović: nastavak obveznoga prava i nasljedno pravo polag obćega austrijskoga gradjanskoga zakonika 7 satih te rudno pravo 2 sata u tjednu.

Javni red. prof. dr. B. Lorković financijalnu znanost 5 sati, te financijalno zakonoslovje, I. dio, izravni porezi 3 sata u tjednu.

Javni red. prof. dr. J. Čakanić kazneni postupak 5 satih, o zločinih 2 sata, te kriminalni praktikum 1 sat.

Javni red. prof. dr. Josip Pliverić hrvatsko-ugarsko državno pravo 5 satih, te hrvatsko-ugarsko upravno pravo 3 sata.

Javni red. prof. dr. Aleksander pl. Bresztyenszky: gradjanski postupnik, nastavak parbenoga zatim izvanparbeni postupnik 5 satih, o urbarijalnih i ovim srodnih odnošajih 2 sata te praktične vježbe o sudovniku 1 sat.

Javni red. prof. dr. Fr. Vrbanić statistiku austro-ugarske monarkije uz osobiti obzir na kraljevinu Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju 5 satih, praktične vježbe iz mjenbenoga prava 1 sat, a trgovačko pravo (o poslovih trgovačkih) 2 sata u tjednu.

Privatni docent dr. A. Egersdorfer založno pravo po obćem austrijskom gradjanskom zakoniku 2 sata, a posebni dio obveznoga prava 3 sata u tjednu.

(Povjerenici pravničkoga družtva.) G. L. Itlinger, viećnik kr. sudb. stola osječkoga, kroz više godina povjerenik prav. družtva za Osiek, odrekao se je ovoga zvanja. Na njegovom trudu i brigi neka mu bude srdačna hvala. — Na mjesto njega primio je povjereničtvo za Osiek i okolicu g. dr. Vilim Winter, odvjetnik u Osieku.

Za obseg okružnoga suda u Bišću primio je povjereničtvo družtva g. dr. Stanko Tkalac; a za obseg okružnoga suda u Sarajevu g. Adalbert Šek, viećnik istoga suda.

— *(G. Lazar Davidović)* vel. župan županije belovarske, umirovljen je; za upravitelja podžupanije belovarske imenovan je gosp. podžupan Bude pl. Budisavljević.

— *(G. dr. Franjo Jos. Spevec)* podžup. perovodja i docent na pravo- i državoslovnom fakultetu kr. sveučilišta Franje Josipa u Zagrebu imenovan je izvanrednim profesorom za katedru pravne poviesti na istom fakultetu.

— *(G. J. Ščrbak)* pristav kod kr. ravnateljstva pravnih posala u Zagrebu imenovan je odvjetnikom sa sjedištem u Koprivnici.

— *(† Aleksander pl. Peičić,)* umirovljeni viećnik kr. banskoga stola, vitez reda Franje Josipa I., posjednik ratne kolajne itd., umro je u Požegi 4. travnja o. g. u 57 godini života. — Pokojnik obće štovan, bijaše neko vrieme predsjednikom kr. sudb. stola u Varaždinu, zatim članom i upraviteljem vrhovnoga suda bosansko-hercegovačkoga u Sarajevu. Lahka mu zemlja.

— *(Umirovljen je)* g. Antun Matković, kr. kot. sudac u Čabru.

— *(Premješten je)* Mane Alković vieć. tajnik i namjest. držav. odvjetnika iz Zagreba u Osiek.

Digitized by Google

— *(Oružnički vojni sudac.)* Na temelju dogovora izmedju kr. zemaljske vlade odjela za unutarnje poslove, i kr. ugarskoga ministra za zemaljsku obranu postavljen je previšnjim riešenjem od 27. prosinca 1883 kod hrvatsko-slavonskog oružničkoga zapovjedničtva za obavljanje oružničkih kaznenih i inih u djelokrug oružničkoga zapovjedničtva spadajućih posala pravne naravi poseban vojni sudac iz stališa domobranskoga, ter se dotični poslosi za hrvatsko oružničtvo nevode više kao dosele po domobranskom vojnom sudu, namješstenom kod zapovjedničtva VII. domobranskoga okružja za Hrvatsku i Slavoniju.

— Kod gradjanskog sudišta u Toulusi razpravljala se nedavno zanimiva parnica sbog ništetnosti oporučne razredbe, što ju gdja Garderene de Boisne udova Figuiery učinila u prilog njekomu svećeniku Lhoste. Sgodjaj je ovaj: Svećenik Lhoste dodje k toj udovi kao učitelj njenog sina. Njekoliko godina zatim sin umre, ali učitelj ne izadje iz te gostoljubive kuće, već ostade u njoj kao duhovnik, pokle je udova tuj osobitu crkvicu sagradila. U toj crkvici udova je svaki dan slušala misu i često bi se pričešćivala. Nijedan tudjinac ne bi došao, da ta pobožna i otajstvena djela smeta. Domaća čeljad smiela bi u crkvicu samo na blagdane. — Od izvedenih dokaza doznalo je sudište, da je udova visoko poštovala ovoga duhovnika, koga je u svojih pismih nazivala svojim angjelom čuvarom, svojim utješiteljem. Posred takovih odnošaja, udova preminu, a Lhoste, obskrbljen oporukom na svoju korist, zaište njenu ostavštinu. Zakoniti baštinici uzeše pobijati valjanost oporuke, upiruć se na čl. 909 francezkog gradj. zak., koj glasi: „Ljekari, liečnici i dušobrižnici, kad budu pomagali koje čeljade za bolesti, s koje je ono umrlo, ne mogu se okoristit zaživotnimi i oporučnimi razredbami, što je ono njim u prilog učinilo za one bolesti.“ Sudište pronadje, da se ima taj propis „u svojoj spasonosnoj strogosti“ uporavit na Lhosta, te dosljedno uništi oporuku. U motivih ove presude, koju potanko donosi XXX knjiga uvažene „Recueil de l' Académie de Législation de Toulouse“, čitamo uz ostalo: „Razne parnične izprave i dokazi po svjedocih ustanovljuju, da svećenik Lhoste nije nikad bio ni izpovjednik ni duhovni otac gospodje Figuiery. No ako izpovjed i dušobrižničtvo jesu obićajna i najkrepčija sredstva, kojimi katolički svećenik dolazi u pomoć bolestniku i mogu mu lahko pribavit na nj upliva, ona ipak ne mogu se smatrat jedinimi čini, kojimi si može oporučiteljevu naklonost pribaviti i na nj uplivisat. Pošto zakonodavac nije ništa točna o tom odredio, sudovi su vlastni suditi o tom, kako ih vlastiti razbor uči. Ako služenje mise i pričešćivanje u redovitih okolnostih ili u javnoj crkvi ne bi moglo sveštenika napram vjernikom, koji mu većinom mogu bit nepoznati ili on prama njim ravnodušan, učiniti nesposobnim u onom pravcu, kako to predvidja čl. 909 g. z., čini se, da se posve drugačije imadu ocjeniti isti čini u odnošajih između gdje. Figuiery i Lhosta. Oni se izvršivahu danomice u osebnoj crkvici, izmed dvijuh osoba već dugim zajedničkim življenjem spojenih, uz pouzdanost, koja obstojaše izmed sveštenika i gorljive katolikinje, obuzete mišlju o smrti i revnujuće, da iz svojih pobožnih navika crpi duhovne utjehe, za kojom je toli hlepila. Pribavljajuć joj svaki dan takovih utjeha vršenjem svoga zvanja, njoj samo namienjena, Lhoste je oko nje nastojavao uprav u smislu čl. 909 g. z. i mogao je steći onaj upliv, kojega posljedice ili zloporabu zakon je mislio da bezuvjetnom zabranom mora uklonit.“

(Imenovanja). Prislušnici Ivan Stengel, Janko Šibenik i Petar Žužić imenovani su sudbenimi pristavi extra statum i prva dvojica opredieljena

Digitized by Google

kr. kotar. suda u Gospiću, a posliednji kr. sudb. stolu u Zagrebu. Blaž Kladarić i Matija Rusan imenovani su prislušnici u obsegu kr. banskoga stola.

Stečaji. Bethold Klein, protokol. trgovac u Djakovu. — Kr. sudb. stol osječki. — Z. stečaj. odvjet. J. Muačević, zam. odvjet. dr. Vilim Winter oba u Osieku. Upravitelj im. Josip Hager, trgovac u Djakovu. — R. pr. 30. lipnja 1884.

Družtveni prinos

platiše p. n. gg. vanjski članovi pravničkoga družtva.

Ime i prezime	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885
Prieko povj. g. L. Itlingera:								
Arvay Ladislav	—	—	3	6	—	—	—	—
Broshan Fridrik	—	3	3	—	—	—	—	—
Festetić Kornel	—	—	—	6	3	—	—	—
Gjurgjević Vaso	—	—	6	6	3	—	—	—
Hochstetter Antun	—	—	—	6	—	—	—	—
Hegedušević dr. Antun	—	—	—	6	—	—	—	—
Itlinger Lavoslav	—	—	6	6	3	—	—	—
Kralj Stjepan	—	—	3	6	—	—	—	—
Kušević Svetozar	—	—	6	6	—	—	—	—
Maksimović Jovan	—	—	3	6	3	—	—	—
Mačvanski Pavao	—	—	6	6	—	—	—	—
Milić Andrija	—	3	3	—	—	—	—	—
Rukavina Antun	—	—	3	6	3	—	—	—
Vitković Nikola	—	—	6	—	—	—	—	—
Werovsky Franjo	—	—	3	6	3	—	—	—
Wagner Ignjatija	—	—	—	—	—	—	6	3
Prieko povj. dra. St. Tkalca:								
Blum Josip	—	—	—	—	—	—	3	—
Jurić Matija	—	—	—	—	—	—	3	—
Perne Josip	—	—	—	—	—	3	3	—
Rosinger dr. Ignatija	—	—	—	—	—	—	3	—
Rauch Josip	—	—	—	—	—	—	1	—
Tkalec dr. Stanko	—	—	—	—	—	—	3	—
Neuschul Mavro	—	—	—	—	3	—	—	—
Došen Nikola (neposredno)	—	—	—	—	—	5	—	—
Gjorgjević Stevan „	—	—	—	—	—	—	3	—
Bajer Dragutin „	—	—	—	—	—	3	—	—
Knežević Vjek. „	—	—	—	—	3	—	—	—
Prieko povj. g. L. Matasovića:								
Milanković Vuk	—	—	—	—	—	6	3	—
Gjurić dr. Jovan	—	—	—	—	—	6	3	—
Novaković Vojin	—	—	—	—	—	—	3	—
Kuhn Pavao	—	—	—	—	—	3	3	—
Čobanić Vladimir	—	—	—	—	—	3	3	—
Matasović Luka	—	—	—	—	—	6	3	—
Prieko povj. g. Fr. Brelića:								
Rajnović Milan	—	—	—	—	—	6	—	—
Jelenc Antun	—	—	—	—	—	3	3	—

Digitized by Google

Ime i prezime	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884
Nevečeral Viktor	—	—	—	—	—	—	3	3
Brelić Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Kutnar Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Lukić Petar	—	—	—	—	—	—	—	3
Čepulić Kosta	—	—	—	—	—	—	—	3
Strauss Gustav	—	—	—	—	—	—	—	3
Kušević Svetozar (neposredno)	—	—	—	—	—	6	6	2
Prieko povj. dra. Ž. Gojkovića:								
Ćirić Izidor	—	—	—	—	—	—	3	3
Gojković dr. Živko	—	—	—	—	—	—	3	3
Ristić Stevan	—	—	—	—	—	—	3	3
Uzorinac Milan	—	—	—	—	—	—	3	3
Obrenović Lazar	—	—	—	—	—	—	3	3
Keller Viktor	—	—	—	—	—	—	3	3
Prieko povj. dra. J. Urbania:								
Werner Franjo	—	—	—	—	—	—	3	—
Padavić Hinko	—	—	—	—	—	—	3	—
Krasa Manojlo	—	—	—	—	—	—	3	—
Boruvka Franjo	—	—	—	—	—	—	3	—
Hauer Josip	—	—	—	—	—	—	3	—
Davila Šandor	—	—	—	—	—	—	3	—
Strober Makso	—	—	—	—	—	—	6	—
Mudrinić Jovan	—	—	—	—	—	—	3	—
Schill Ivan	—	—	—	—	—	—	—	6
Adamović Sava	—	—	—	—	—	—	3	3
Horvat Milan	—	—	—	—	—	—	6	—
Urbani Josip	—	—	—	—	—	—	3	—
Prieko povj. dra. M. Bišćana:								
Gajer Aleksander	—	—	—	—	6	—	—	—
Banjavčić dr. Ivan	—	—	—	—	—	—	3	3
Jordan dr. Antun	—	—	—	—	—	—	3	3
Kovačević Stjepan	—	—	—	—	—	—	3	—
Mihaljević Hiacinto	—	—	—	—	—	—	3	—
Kappner Kamilo	—	—	—	—	—	—	3	—
Natali Jerolim (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	3
Prieko povj. A. Martecchinia:								
Durbešić Ivan	—	—	—	—	—	—	—	3
Kukuljević dr. Milutin	—	—	—	—	—	—	3	3
Martecchini Antun	—	—	—	—	—	—	3	3
Matić dr. Lovro	—	—	—	—	—	—	3	3
Čalogović dr. Adolfo	—	—	—	—	—	—	3	3
Klofutar A. Fr.	—	—	—	—	—	—	—	3
Protić Mladen	—	—	—	—	—	—	6	—
Prieko povj. A. Šeka:								
Horvat Ivan	—	—	—	—	—	—	3	—
Kendjelić dr. Martin	—	—	—	—	—	—	3	—
Vragović Ladislav	—	—	—	—	—	—	3	—
Sonnleitner Ferdo	—	—	—	—	—	—	3	—
Danczak Gustav	—	—	—	—	—	—	3	—
Scheimpflug dr. Karlo	—	—	—	—	—	—	3	—
Radocki Ferdinand	—	—	—	—	—	—	3	—
Kottnauer Franjo	—	—	—	—	—	—	3	—
Scheuer vitez Ljudevit	—	—	—	—	—	—	3	—
Schmidt Franjo	—	—	—	—	—	—	3	3
Šek Adalberto	—	—	—	—	—	—	3	—

Ukupno 465 for. a. vr.

Digitized by Google

Pozicije subjekta u gruntovnom pravu.

Piše dr. R. V. T.

(Svršetak.)*

Razvivši sposobnost subjekta dolazimo do legitimacije istog na sklapanje pravnih posala. Ova se tiče ili pravnih posala ili procesa. Legitimacija ad rem uključuje legitimaciju na proces.

Legitimacija na pravne poslove je dvostruka 1) neposredna, 2) posredstvom treće osobe.

I. Legitimacija ad rem. 1) Neposredna.

A. Gruntovni prednik uknjižen. Stavismo se na stanovište absolutne nužde ingrosacije za stečenje stvarnih prava na nekretnine. Stvarnost stvarnoga prava znači neposrednost subjekta prema objektu, a tomu odgovara pravo, da svakog trećeg od istih možemo izključiti, koje se pravo § 354 o. g. z. specialno za vlastničtvo napominje, ali je karakteristička svojina svih stvarnih prava.

Bez ingrosacije te neposrednosti nemamo; a manjkanje prava svakog inog izključiti moći, upravo je manjkanje stvarnosti, neingrosiranog stvarnog prava na nepokretnosti (§ 440 o. g. z.), a nipošto posljedica dobre vjere u javne knjige (§ 1500 o. g. z.); po našem mnienju stvarna prava neima bez ingrosacije, gdje obstoje javne knjige; — ingrosacija nedaje samo koristi, koje javna knjiga pruža, već ona stvara pravo na nekretnine, glede kojih javna knjiga obstoji. Ingrosacija za nekretnine nadomješta tradiciu za pokretne stvari, i prem se u novije vrieme pravo vlastničtva po njekih pravnicih daje i bez ingrosacije, mi

* Vidi: Mjesečnik br. 3 o. g.

Digitized by Google

se radi stvarnosti i neposrednosti stvarnog prava ne možemo slagati s tim nazorom (Strohal Eigenthum an Immobilien).

Nemožemo se baviti subjektom stvarnog prava u obligatornom stadiju, kad si pripravlja stečenje stvarnog prava na nekretnine, već ga imamo motriti samo za stadija ingrosacije, ma bio u istom stadiju involviran i obligatni odnošaj (Strohal Eigenthum an Immobilien § 3).

Pravi mogu disponirati subjekti njihovi, tomu dosljedno je o. g. z. za tabelarna prava u § 432 usvojio načelo, da tko vlastničtvo predaje, mora biti sam kao takov uknjižen, koja izreka vriedi za sva prava.

Provadjajuć to načelo grunt. red od god. 1855 u 5 točki VII glave B odredjuje, proti komu mogu se dozvoljiti uknjižbe i predbilježbe, te je kao načelni postulat stavio nazor, da dotičnik mora u gruntovnici aparirati. Onaj, proti komu se uknjižba i predbilježba traži, mora da je već uknjižen ili predbilježen kao vlastnik ili vjerovnik (§ 71 gr. r.).

Kad je radi načela javnosti grunt. pravo uvelo upise konservativne naravi, promet ne dozvoljavaše stagnacije tako stegnuta prava, već se je moralo obazirati na uknjiženo i predbilježeno pravo, te se s toga dopustilo, ako se proti uknjiženu subjektu dozvolila predbilježba kakova stvarna prava, da se tako proti uknjiženu kao i proti predbilježenu koristovniku mogu dozvoliti dalnje uknjižbe i predbilježbe.

Obstanak tih dvajuh unosa zavisi ob udesu upisa prvobitne predbilježbe (§ 75 gr. z.).

Ista načela valjaju kod zamoljene predbilježbe sticanja kao i kod predbilježbe utrnuća kojeg prava (§ 50 cisl. gr. z.). Tehnički je naziv „prednik“ za ingrosiran subjekt.

Da li su dozvoljeni gruntovni unosi proti zabilježenu predniku? Pozitivni naši zakoni neodgovaraju na ovo pitanje. — Gruntovni red dopušta izrično uknjižbe ili predbilježbe samo proti uknjiženom ili predbilježenomu predniku (§ 71) razlažuć u § 75 pravni položaj prava, izhodjenih proti uknjiženom ili proti predbilježenom vlastniku ili vjerovniku. U § 104 daje oso-

Digitized by Google

bite ustanove za bilježbe govoreć u ss. §§ o bilježkah kod zajedničke hipoteke.

U zaglavnoj stavci § 148 g. r. veli se doslovce: „Ovo zabilježenje parnice skopčano je s tom posljedicom, što će osuda na tužbu izdana podpunu svoju kriepost imati i proti onim osobam, koje stopram poslje zabilježenja parnice steku gruntovna prava", a § 151 gr. r. glasi: „Ako se od tužbe odustalo, ili ako tužitelj bude pravomoćnom presudom bezuvjetno odbijen, ima se ureda radi odrediti, da se zabilježena parnica izbriše.

Ako li bude pravomoćno dosudjeno, da se izbriše pobijana uknjižba, tada se ima na zahtjev stranke dozvoliti ne samo brisanje zabilježene parnice i brisanje pobijane uknjižbe onako i u onoj mjeri kao što je u osudi izrečeno, nego i brisanje onih uknjižba i predbilježba, koje su glede prava, što se izbrisati ima, zaiskane tek nakon zabilježene parnice".

Položaj uknjižena vlastnika je isti kao i kod predbilježbe, nu zakon negovori o kakovoj ingrosaciji proti koristovniku zabilježbe.

Praktičnih slučajeva o tom neima, a theoretičko razpravljanje samo je sporadičko. Jedini slučaj (9. studenoga 1872 broj 11.874 br. 417 Fuchs sbirke) je izkazan, gdje se je tražila superintabulacija na zabilježbu priepora, nu tu je samo o nadležnosti govor.

Prava, osigurana zabilježbom, mogu se usljed očitovanja uknjižena vlastnika, proti komu su zabilježena (Exner Hypothek § 91) ili usljed sudačke riešitbe uknjižiti.

Prem nije — veli Exner — samo nominalna razlika izmedju tih vrsti unosa zabilježbe i prenotacije u pogledu formalnih predpostava, to su glede materialnih posljedica i učina oba inštituta posve jednaka. Za razliku takovu neima ni unutarnjih razloga prema principu publiciteta (Randa G. Z. 1876 br. 94).

Po § 1393 o. g. z. su predmetom cesije sva odsvojiva prava, koja nisu na jednu osobu vezana; tako spadaju i u ostavinu sva prava, koja se ne temelje na posve osobnih odnošajih § 531 o. g. z.

*

Digitized by Google

Prema tim dvim zakonskim ustanovam nedvojbeno je, da prava koristovnika zabilježbe mogu nasljedstvom ili usljed obligatornih odnošaja preći na druge osobe, i pošto čine dio imovine koristovnika zabilježbe, to se mogu na te objekte proti istom prisilnim putem izhoditi prava.

Kako su sve zabilježbe vrsti upisa konservativne naravi, to je moći govoriti o novom koristovniku istih samo kod zabilježbe konservatívno-protertativne naravi, jer zabilježbe konservativno-deklaratorne naravi tiču se već uknjižena ili predbilježena prava razmjerja, te izim njekih vrsti, koje iziskuju navod novoga stečevnika — koristovnika imadu.

Konservativno-protertativni su unosi, o kojih želimo govoriti, „zabilježba priepora", a deklaratorna su „zabilježenja" odbića po § 133 g. r., i „zabilježba licitacije" obavljene po § 72 cis. gr. z. U svih tih slučajevih imademo posla s novim koristovnikom.

Koristovnik aparira u javnoj knjizi, on je subjektom ingrosiranog, jer zabilježenog pravnog razmjerja.

Navedosmo već, koja je pravna narav zabilježbe priepora, a gr. red od god. 1855 ima ih tri kao zabilježivanje parnice:

I. radi prvobitne nevaljanosti uknjižbe

a) u postupku gradjanskom,

b) usljed kaznene iztrage.

II. U slučaju zagode ili druge vrsti ugasnuća.

Po tenoru § 148 do 154 gr. z. može podnašati tužbe radi nevaljanosti uknjižbe, tko je uknjižbom u svojih knjižnih pravih povriedjen, dakle jedan od knjižnih prednika, i te se tužbe tada zabilježuju, ako je pobijati se imajuća uknjižba ništetna, nevaljana. Tako je cisl. najviše sudište odbilo molbu za zabilježenje parnice po T., vjerovniku darovatelja C., podignute proti G. radi uništenja darovanja, jer T. nije darovanjem u svojih knjižnih pravih povriedjen bio, već pobija darovanje da sebe naplati (Riešitba 10. veljače 1874 broj 1199 broj 505 Fuchsove sbirke). Riešitbom od 3. prosinca 1872 broj 12.390 (br.421 F. s) odbijena je molba za zabilježbu, jer se netraži povrata u prvašnje stanje, već izdanje kuće s drugih pravnih odnošaja.

Digitized by Google

Bečki vrhovni sud je riešitbom od 3. listopada 1873 broj 1017 (br. 432 Fuchsove sbirke) odbio zabilježbu actionis confessoriae, jer se njom nepobija niti valjanost kojeg pravnog unosa, niti traži uknjižba ili brisanje ex titulo zastare ili zaposjednuća. Riešitbom od 14. travnja 1874 broj 3619 br. 525 F. s. odbijena ja molba za zabilježbu na temelju tužbe s kupovne pogodbe.

Za zabilježbu prikladna je samo ona ex titulo nullitatis, nipošto tužba radi kasnijih pravnih posala (rj. br. 597 F. s.) koji nespadaju u okvir § 148 gr r. (br. 610 F. s.), ne u okvir knjižnih prava, već tek naslova pravu vlastničtva.

Ista se načela dakako i kod hipoteka uporabiti imaju (riešitba od 4. listopada 1873 br. 1019, br. 479 F. s. i od 9. listopada 1874 br. 9527, br. 546 F. s.). U kaznenoj iztragi ima to pravo ureda radi i kazneni sud. Cislajtanska praksa prihvati i tumači beziznimno ustanovu zakona tako, da samo u grutovnici aparirajući prednik može pobijati knjižna prava svoga sljednika tužbami, kojih je zabilježba dozvoljena.

Što može u tom slučaju alienirati? Pravo vlastničtva alienirati nemože, jer nije grunt. neposredni prednik, već jedino tužbovno pravo. Već je klasično pravo priznalo mogućnost cesije realnih tužba (Dig. 6, 1, 21 i 62; Dig. 18, 1 l. 35 § 4; Dig. 19, 25 l. 25 § 8; Dig. 47, 2 l. 14) te su se cesionaru te tužbe davale utiliter (Cod. 4, 3, 9 l. 9), u tih tužbah postupa cesionar kao procurator in rem suam (Arndts Pand. § 112). Cesionar dobiva stvarno pravnu tužbu, tom tužbom nemože on ustati proti cedentu, kao ni proti sing. ni univers. nasljednikom njegovim. R. V. nije — veli Exner u „Tradition“ — parče naše moći nad stvarju, koje bi se kao služnost iz zelena drveta vlastničtva izrezati moglo, i trećim kao stvarno pravo ustupiti, već zahtjev o vlastničtvu cielo je vlastničtvo u konkretnom pravcu proti posjedujućem vlastniku. Cesijom neprenaša se samo stvarno pravo nego se cesionaru prepušta ekonomički uspjeh zahtjeva toga; taj zahtjev pripada prema cedentu neobziruć se na pravni odnošaj izmedju cesionara i cedenta ex causa cessionis. Podignuta stvarna tužba dobiva za konkretan slučaj relativnu narav, po tom značaj obligatorni izmedju tuženika i tuži

Digitized by Google

telja, za to se tužbe samo ustupiti, a stvarna prava tradirati mogu (Unger I. str. 522). Cesijom tužbe nebi stekao sljedovnik stvarna prava proti koristovniku zabilježbe parnice, niti proti uknjiženom vlastniku nekretnina, neimajući stvarna prava nebi imao što ingrosirati, jer nebi imao prava sposobna za ingrosaciju (§ 63 gr. r.).

I na svog universalnog nasljednika nemože koristovnik zabilježbe priepora prenositi više prava nego sam ima, a to je relativno tužbovno pravo sa knjižnim vlastnikom; dakle i tu nije moguća ingrosacija.

Kod služnosti isti je položaj, a mora se jednakim smatrati i kod hipoteke, uzev u obzir hipoteku kao stvar. prav. tužbu; pada dakako i preporom o vlastničtvu, a zapostavlja se prioritetu, kad je prieporno brisanje prediduće stavke osudom anulirano (Exner H. R. § 25), podvrgava dakle cesiju i tražbine i tužbe udesu zabilježbe.

II. U slučaju zagode ili utrnuća vlastnik ili vjerovnik ima tužbom tražiti brisanje te iskati zabilježbu. Vlastnik ili vjerovnik je sam koristovnik zabilježbe, uknjiženi vjerovnik može disponirati svojim pravom knjižnimi operacijami sa stegnutim objektom, naravski s tim teretom, dočim ovlaštenik tereta može opet svojim objektom razpolagati, dakako pod stegom udesa zabilježbe priepora, odnosno izlazka parnice.

Cislajtanski gr. zakon ustanovljuje u § 70, da se može dozvoliti zabilježba priepora i onomu, koji na temelju zaposjednuća (§ 1498 o. g. z.) traži da mu se dopita kakovo stvarno pravo.

Zabilježba odbića tužbe, podnešene grunt. molbe jest odredba da se uzčuva red prvenstva i odkloni b. f. za vrieme utoka, prelazi na ostavinu odnosno univerzalnog nasljednika, može se prenieti i na drugu osobu, nu nikad radi moći absolutnosti stvarnopravne usljed ingrosacije, jer grunt. red takove unose nepoznaje. Što se tiče koristovnika zabilježbe obavljene dražbe, to Exner u svom Hipothek. R. specialno za zabilježbu prema § 72 gr. z. od god. 1871 veli, da takov koristovnik zabilježbe ne može činiti dalnje provizorne tabularne dispozicije, jer takov koristov-

Digitized by Google

nik nedolazi ni kao uvjetno ovlašteni u javne knjige (§ 50 o. p. 20).

B. Nasljednik. Nasljedniku kad nastupi baštinu, te svoj naslov dovoljno izkaže, ima se prepustiti uprava i poraba imovine (§ 810 o. g. z.), dozvolom suda može on nekretnine prodati i obteretiti (§ 145 izv. p. p.), jer čim nasljednik nastupi nasljedstvo, predstavlja ostavitelja (§ 547 o. g, z.), stoga mu njeki pravnici dosudjuju vlastničtvo i prije uknjižbe u javne knjige, što smo pobijali. Gruntovni zakoni moraju i u tom pogledu, prema ustanovam gradj. prava, izdati norme, te odrediše, ako se nepokretno dobro ili pravo uknjiženo, spadajuće k ostavini, prije uručbe alienira dozvolom razpravne oblasti, tada se preuzetnik u javne knjige upisuje neposredno za ostavnikom § 73 hrv. gr. r. i 23 cislajt. zakona grunt.

Pošto predajom nasljednoga očitovanja imovina ostaviteljeva pripada očitovanomu nasljedniku, to po § 822 o. g. z. mogu vjerovnici baštinika i prije uručbe ostavine zatražiti proti njemu zabrane i plienitbe; ali stvarna prava, tako stečena dozvoljuju se samo pod izričnim pridržajem, da neškode pravom, koja bi se pri razpravi ostavštine prijaviti mogla i da postanu kriepostnimi istom od vremena, kada je nasljedniku prisudjeno nasljedstvo.

Dosljedno ovoj materialno-pravnoj ustanovi dozvoljuje gruntovni red uknjižbe i predbilježbe proti neuknjiženu još nasljedniku uz doprinešen dokaz, da je predao nasljedno očitovanje, § 74 grunt. red. i 24 cisl. gr. z. I nakon uručenja ostavine jamči baštinik za obveze ostaviteljeve prema tomu, da li je nastupio uvjetno ili bezvjetno.

Bezuvjetno očitovani nasljednik jamči za sve tražbine vjerovnikom i zapisovnikom bez obzira na količinu imovine ostavljene (§ 801 o. g. z.) Uvjetno očitovani nasljednik jamči samo prema imovini ostaviteljevoj (§ 802 o. g. z.), ako je više nasljednika, jamče bezuvjetni nasljednici svi za jednoga, a jedan za sve (§ 820 o. g. z.), dočim uvjetno očitovani jamče prema razmjerju ost. diela nenadilazećeg terete (§ 821 o. g. z.).

Gruntovni red od god. 1855 dopušta uknjižbe i predbi-

Digitized by Google

lježbe proti nasljedniku jur uknjiženu u javne knjige za dužnosti ostaviteljeve, nu samo u toliko, u koliko onaj po zakonu mora za dug jamčiti (§ 72 gr. r.). Cislajtanski gruntovni zakon ne ima odredbe.

C. Posrednik. U § 120 gr. r. pod nadpisom „pravo podnositi gruntovne molbe" stoji:

a) ako je nepokretno dobro ili gruntovno pravo izvanknjižno bilo prenešeno na više osoba uzastopce, tada posljednji preuzetnik može moliti, da mu se ovo prenese na njegovu osobu;

b) ako je tražbina hipotekarna plaćena onomu, na koga je prešla izvanknjižno, tada može dužnik zahtievati da se ona izbriše;

c) ako je onaj, na koga je nepokretno dobro ili gruntovno pravo bilo prenešeno izvanknjižno, ustupio pravo zaloga ili podzaloga ma kojemu vjerovniku, tada može vjerovnik izhoditi, da se upiše založitelj, i da se zajedno osigura tražbina njegova.

Nego u slučajevih tih imadu se prinieti one izprave, koje neprekidnim redom pokazuju prenos izvanknjižni. Isto tako imadu se u knjižnih upisih napomenuti i one osobe, na koje je nepokretno dobro ili knjižno pravo uzastopce prenešeno izvanknjižno. Cislajtan. grunt. zakon uvrstio je ustanove pod a) i b) naznačene medju materijalno-pravne u § 22 puštajuć da zadnji ovlaštenik „unter Nachweisung seiner Vormänner" traži uknjižbu odnosno brisanje, ustanovu pako pod c) uvrstio je taj zakon u procesualni dio u § 78.

Te ustanove zakona stvorene su u interesu brza prometa s nekretninami, i to li u korist gruntovničkoga prometa. Riešitba bečkog sudišta od 27. prosinca 1860 br. 14.922 naglasuje, da kad ima u kratkom vremenu gruntovno tielo preći na razne osobe, može se posljednji pozivom na prediduće prenose uknjižiti, te dodaje, da je za to potreban samo izkaz izpravami o neprekidnom predavanju, a ne dokaz ob uknjižbi prava vlastničtva (Glas. Ung. zbr. br. 1254).

Kako se je tabelarno pravo dovinulo samostalnoga stanovišta, te u okviru ustanova gradjanskoga prava zauzelo svoje

Digitized by Google

mjesto, to ono kao takovo zahtjeva materijalno-pravne i postupovne propise.

Ekonomija uticaše kod svake pravne ustanove u praktičnom izvadjanju, tako je i ekonomija na polju tabularnog prava otresla se veriga potrebe ingrosacije za slučaj, da koj tabelarni objekt, uzastopce za kratko vrieme, predje na više ovlaštenika, te silila na ustanovu § 120 a) i b) gr. reda, koju je sadržavao landtäfliches patent od 22. travnja 1794 u § 24, i koja je prešla i u § 22 cisl. zakona, dočim ustanova pod c) § 120 gr. reda sadržaje u istinu samo ovlaštenje na postupak tabelarni.

Koliko su ove ustanove koristne, toliko su medju pravnici prieporne. Exner u svom Hipotheken Recht (str. 387) dopušta uknjižbu, kad molitelj izkaže i doprinese 1. sve prednike t. j. sve pravne poslove, kojimi je hipoteka (dakle i svaki tabelarno-pravni objekt) od uknjižena založna vjerovnika (dakle svakog ovlaštenika) obterećena, sa pravilno vjerovnimi izpravami i 2. naročitu dozvolu za uknjižbu ma samo od jednoga izmedju prednika, bio taj i u sredini, jer (kaže u opazci) te sve izprave čine jednu dokaznu derivaciju knjižnog prava, te stoga je dovoljna jedna klausula intabulandi.

Isto valja Exneru za založenje izvanknjižno stečena prava. Šek u „Mjesečniku“ broj 1 ex 1883 neslaže se tim umovanjem te drži, da se molitelj mora izkazati clausulom intabulandi, danom po ovlašteniku, koji je za podnešenja molbe ingrosiran, te se uklanja pitanju, da li treba ovakovu i posrednik dati, i komu se mora dati?

U br. 102 i 103 „Gerichtshalle“ god. 1882 tumači dr. A. Pitreich ustanove § 22 cisl. gruntovnog zakona, i on drži, da se upis podnosi jedino proti knjižnomu ovlašteniku; samo ne predleži zahtjev prvoga derivativnoga sticatelja nego sukcesora, dajuć mu analogni položaj prokuratora in rem suam, koji se mora legitimirati izpravami udešenimi po § 26, 27, 31 i s. s. cisl. gr. z. na zahtjev za uknjižbu.

Pitreich nabraja za ustanovu § 22 b) gr. z., tko najme da sve ima dati clausulu, tri moguća načina:

Digitized by Google

1. da knjižni ovlaštenik i svaki sliedeći mora dati svomu sljedniku clausulu, kao žiro na mjenici;

2. da zadnji knjižni prednik dade molitelju clausulu budi neposredno, budi po kojem od posrednika;

3. da molitelj upisa ima clausulu ma od koga prednika, te zaljučuje, da ju zadnji knjižni prednik mora dati, ali da je ovaj isti netreba dati bližnjemu svomu izvanknjižnomu nasljedniku pravnomu, nego knjižni auktor mora ju ili neposredno zadnjem sticatelju dati, ili kojem posredniku, koji ju opet mora sticatelju dati, stvara dakle odnošaj, koji se može sravniti sa blanco indosamentom na mjenici.

Usvajuć podpuno razloge pisca „Mjesečnikova" proti nazorom Exnerovim, dodajem još onaj Pitreichov, da bi se konsekventnim izvadjanjem došlo do zaključka, da si posrednik sam dade clausulu, i da se Exnerovu razlaganju protivi § 31 lit. b) cisl. gr. z., po kojem punomoćniku treba specialna punomoć od knjižnog ovlaštenika, a clausula intabulandi mu se čini baš isto takovom.

Nemogu se slagati ni sa nazorom Pitreicha, njegov bi nazor vriedio samo kod podpune mobilizacije u gruntovnicu unešenih prava, već suglasno s njim tvrdim, da knjižni auktor mora dati clausulam intabulandi, ali ju mora dati svomu sljedniku, a ovaj svojemu itd. sve do molitelja upisa gruntovničkoga. — Da ju knjižni ovlaštenik mora dati, sliedi iz ustanove § 71 gr. r. odnosno § 21 gr. z.

Kodifikatori gr. reda očituju to već tim, što su ustanovu § 120 gr. r. stavili u poglavlje, u kojem razpravljahu grunt. molbe, a kodifikatori gr. z. tim, što su § 22 dali fakultativnu lekciju. Da je clausula intabulandi potrebita od svakoga i izvanknjižna auktora kao karika na kariku u lancu, sliedi odatlje, što po § 22 gr. z. mora molitelj izkazati prednike ili, kako § 120 gr. r. pokazuje, da se imaju doprinieti i one izprave, koje neprekidnim redom pokazuju prenos izvanknjižni.

Cislajt. gr. z. tu je naročitu ustanovu smatrao suvišnom, kad u svakoj niansi poslovanja na polju grunt. prava treba izprava (§ 26 gr. z.).

Digitized by Google

Gruntovni red, govoreć ob izpravah, temeljem kojih je moći izhoditi gruntovnu intabulaciju ili prenotaciju, traži o sadržaju da se ustupiti ima dotično pravo (§ 68 gr. r.), a u § 81 smatra potrebštinom intabulacije izrazitu clausulu intabulandi, te ma se se dala ista u posebnoj izpravi, nalaže za tu izpravu formu propisanu za tabelarne izprave.

Gruntovni red kod uknjižbe drugačije za uknjižbu sposobne izprave na polju prometa sa stvarnimi pravi na nekretnine nepozna, ako neima klausule, moguća je samo predbilježba, no ta se ima opravdati doprinešenjem baš klausule ili opravdajućom tužbom kao pravnim surogatom, nadomještajućim klausulu.

Drugih izprava gruntovni red nepozna, i samo na te nadovezuje pravne učinke: uknjižbu uz sve formalnosti, predbilježbu u pomanjkanju njekojih, nu taj manjak ima se naknadno izcieliti, jer je predbilježba upis konservativno-anticipativne naravi, koji se razpada nedoprinešenjem manjaka (X. pogl. gr. r.)

Iznimke od tih propisa točno su u zakonu normirane, ali za taj slučaj § 120 a) i b) gr. r. nije dana iznimka, s toga se za izprave, pridonešene za slučaj § 120 a) i b) gr. r. mora tražiti kod uknjižbe podpuna formalnost grunt. izprava, dakle od svakog posrednika klausulu. Medju posrednici sklapa se pravni posao, taj se mora na pismo staviti (§ 120 d.), a koje formalnosti tabelarna izprava imati mora, označuje § 81 gr. r.

Ustanova zakonska glede toga je fakultativna, dolazi do uporabe u najredjih slučajevih, jer se već radi financialnih propisa čini jedna izprava, ako samo dopušta mogućnost, a posrednici, uza sve strogosti zakonskog članka XXXIV.: 1881 ostaju nekažnjeni kriomčari, pa kad je ekonomija s grunt. poslom zahtievala mogućnost neposrednoga upisa, nije morala popustiti od zahtjeva izprava, koje u posebnoj zbirci pohranjuje, pa jer toga zakonodavac nije učinio, vriede obćeniti propisi za formu izprave. Savjetnik odnosno pravoznanac dužan je uputiti klienta svoga na najpraktičniji put, ali uz stavljen zahtjev, udešen prema § 120 gr. r. odnosno 22 gr. z. nemože grunt. sudac dozvoliti uknjižbu bez neprekidnog veza klausulami.

Tako sam shvatio i Rušnova u Komentaru § 120 gr. r.,

Digitized by Google

na to me nuka analogija izmedju ustanova § 120 lit. a) i b) sa c) gr. r. odnosno § 22 i 78 gr. z. Na tom se putu sastajem sa Strohalom (Eigenthum an Immobilien), i on traži neprekidan niz dozvola za uknjižbu od grunt. koristnika do molitelja (str. 75 cit.), on konstruira juridički slučaj § 22 gr. z. (odnosno 120 gr. r.) tako, da je praesentacijom izprave posrednika stavljena i molba unosa posrednika, pa samo izostaje mehanička provedba.

II. Legitimacija posredna. Jur često spomenusmo, da je princip legaliteta stvorio ustanovu § 127 gr. r., po kojoj sudac nije vezan samo osobnu sposobnost, već i ovlaštenje stranaka, da li mogu razpolagati s predmetom, na koji se odnosi gruntovni upis, pomno prosudjivati, jer o tom zavisi i pravna valjanost izprava, odnosno pravnog posla, kojeg su nosiocem (§ 69 gr. r.). Govoriti nam je dakle o zastupnicih osoba stvarno legitimiranih kod pravnih posala na polju grunt. prava.

Ingrosaciju uzesmo za institut nadomjestujući tradiciju, institutom istorodnim s istom, a ta je stvarna pogodba te se mora prema pojmu pogodbe, kako ga naš zakon shvaća (§ 861 o. g. z.), sastojati od ponude i prihvata.[1] Tako je i kod ingrosacije, ona se najčešće rastavlja u dva, vremenom razlučena momenta, klausulom izražena u izpravi ponuda i očitovana podnešenjem molbe — prihvate —, ali jnridički tipus joj je jedinstven (vidi § 433 o. g. z.), zato nam se čini vrlo nesustavno, da se govori u § 119 gr. r. jedino o pravu podnositi gruntovne molbe, negovoreć ob ovlaštenju kod — recimo ponude — prema gore razvijenom, kao što to čini § 31 gr. z. od god. 1871.

Nekoje se osobe moraju, a neke mogu dati zastupati, pravo poznaje i nuždne i svojevoljne zastupnike. Nuždni zastupnici su oni, koje postavljaju oblasti osobam stojećim pod osobitom zaštitom zakona. Svojevoljni su zastupnici, koje si naravska osoba kao takova odabere, ili koje ustav juristićke osobe zahtieva.

Govoreć o prvih, naime o zakonitih, sudbeno postavljenih zastupnicih to je grunt. pravosudje ostalo konsekventno kuratel-

[1] Siegl: Versprechen als Verpflichtungsgrund; dr. Hoffman: Entstehungsgründe der Ob.

Digitized by Google

skom smjeru našeg gradjanskoga prava (§ 865 o. g. z.) Takovi zastupnici netrebaju osobita punomoćja za pravne poslove i efektuiranje istih grunt. molbami, kojimi osobe povjerene njihovu zastupstvu imadu steći prava ili osloboditi se tereta (§ 119 br. 2 gr. r.) Imadu li se te osobe obteretiti, mora za dotično djelovanje biti izkazana osobita privola nadtutorstvene ili nadštitničke oblasti prema IV. pogl. I. djela o. g. z.

Dodati nam je, da kurator ostavine nije vlastan po § 822 o. g. z. izhodjene predbilježbe brisati dati, jer zastupa ostavinu, ne nasljednika (Rj. od 5. studenoga 1874 br. 11.738 G. U. br. 5530), a sekvestar nije vlastan razriešiti po vlastniku stvari sklopljeni i ingrosirani uporabni ugovor (Rj. od 8. lipnja 1859 br. 5791, br. 38 Fuchsove zbirke).

I kod svojevoljnih zastupnika vidimo onu bojazljivost našeg gradjanskoga prava, da se najme nikomu šteta nedogodi pod hladom zakonskih ustanova, kao da gradjansko pravo ima službu preventivnog policiste.

Radi li se o lukrativnom pravnom poslu i uknjižbi istog, koja je na korist zastupanoga, dovoljna je i obćenita punomoć (§ 119 br. 3 gr. r. i § 77 cis. gr. z.) Radi li se ob onerosnom pravnom poslu i ob ingrosaciji istog, valja razlikovati, da li predleži darovanje ili drugi bezplatni ugovor: za taj slučaj treba specialne punomoći, ili kod generalnog punomoćnika, ma i ne ograničenoga, mora biti vrst takova posla označena.

Kod odsvojba ili protučinitbami uvjetovanih pravnih posala dovoljna je na tu vrst posala glaseća punomoć. U Cislajtaniji je § 31 gr. z. odredjeno, da se na temelju izprave punomoćnika proti opunomoćitelju mogu uknjižbe dozvoliti, ako su punomoći na specialan posao izdane, ili bar nisu izdane godinu dana prije podnešenja molbe; isti zakon propisuje u § 123 t. 4, da kad punomoć nije legalizirana, dostava biva na opunomoćitelja; naš gr. r. u § 140 propisuje, da tko je ovlašten za drugoga podnositi gruntovnu molbu, da je ovlašten primati odluku o njoj.

Ustroj juristićkih osoba zahtieva, da budu iste naravskom osobom zastupane, valjanost pravnog posla zavisi o tom, da li

Digitized by Google

je ta osoba ovlaštena zastupati občinu, zakladu, fond itd., i da li su odlučujući faktori na dotični pravni posao dali svoju privolu.

Kako su sve te juristične osobe, koje se pod pojmom zaklada i korporacija razumievaju, zakonom ustrojene, ustroj je istih sudcu poznat, a poznati su i faktori, koji svoju privolu dati moraju. Kod pravnog posla mora da se nadju svi ti faktori. Dovoljno je svrnuti pozornost na ustanove konkordata glede odsvojbe i obterećivanja crkvenih dobara, nadalje na statute gradova i občinskih ureda.

Djeluju li druge osobe, nego li (recimo zakoniti) zastupnici tih korporacija i zaklada, moraju od njih imati punomoćje kao naravska osoba i pod istimi uslovi.

Ustroj gradjansko-pravnih udruga, trgovačkih družtva itd. sudcu nije poznat, niti može bit poznat u bujnom životu trgogačkom i gradjansko-pravnom. Obćenite ustanove, koje sadržavaju zakoni o zastupanju tih družtva prema trećim osobam, zadovoljavaju ponješto, ali nisu kadre na polju gruntovnoga prava uzporedo teći u sigurnosti tabularnoj s ostalimi osobami.

I za to se već zakonodavstva pobrinuše. Naše zakonodavstvo je § 146 rud. z. odredilo zabilježbu direkcije i predstojnika rudnoga poduzeća. Uvodni zakon njem. trg. zakonu od 30. listopada 1865 § 10 sadržaje ustanovu, da se trgovačka firma kao takova može uknjižiti, nu da se mogu ingrosirati i imena pojedinih vlastnika firme, i tad su ti izključivo legitimirani za dalnje pravne poslove.

Austrijsko zakonodavstvo govori o još jednoj vrsti zastupstva. Naš gruntovni red u § 120 c), a cisl. zakon u § 78 gr. z., govorimo naime o slučaju, kad se nepokretno dobro steče izvanknjižno, pak se drugim kakvo pravo na isto ustupi, može vjerovnik toga prava izhoditi, da se upiše založitelj i da se zajedno osigura njegovo pravo. Juridička konstrukcija toga je „procurator i rem suam“. (D. A. Pittreich G. H. br. 102 i 103 ex 1882).

Vjerovnik nije vlastan radi provedbe ovrhe na nekretnine proti volji vlastnika (?) nekretnina uknjižiti dati (Rj. beč. vrh. sudišta od 23. svibnja 1882 br. 4788 A. J. Z. br. 32 ex 1882).

Digitized by Google

Slučaj ustanove § 78 gr. z. nije identičan s onim, kad se knjižno pravo tek osnovati ima, da se naduknjižbom obtereti (Rj. od 28. srpnja 1875 br. 8020 G. U. br. 5812; Exner H. R. sl. 157). Kako je došao g. Rušnov do tumačenja § 120 gr. z. ja nemogu pojmiti.

Vjerovnik u nazočnom slučaju radi kao prokurator in rem suam imajuć u sebe klausuliranu izpravu auktora svoga dužnika, i od ovog isto takovu izpravu za svoje pravo.

II. Legitimacija na proces. Spomenusmo da legitimacija na stvar daje i legitimaciju na proces.

Ovdje ćemo se ograničiti samo na legitimaciju, koja je izvan stvarne legitimacije, i to samo na izvanparbenu.

Svaki dionik nerazdieljiva zajedničkoga prava može za sebe i u ime drugih podnositi grunt. molbe (§ 120 e) gr. r. i 80 g. z.)

Cislajtanski gr. zakon ima još sliedeću ustanovu: Jamac može, ako vjerovnik neće dano mu po dužniku pravo za postignuće prava zaloga ili drugih prava da ostvari u ime vjerovnika, uknjižbu zamoliti (§ 79 gr. z.).

Studia o zadružnom zakonu.

*Piše dr. **Milorad Cuculić.***

II. (Nastavak.)*

Prelazeći da riešimo drugi dio naše zadaće, kako je naime zakon od 3. ožujka 1874 o zadrugah djelovao na razvitak seljačkog posjeda, koji se regulirati imao, odnosno u koliko su se nade s njim skopčane izpunile ili izjalovile, treba da si stvorimo pravu sliku zadružnih odnošaja, kako nam se ukazuju širom gradjanskog diela Hrvatske i Slavonije.

Komparativna iztraživanja u pravnoj poviesti dokazuju, da je kolektivni posjed tla po skupinah ljudskih, spojenih rodbinskom svezom, uredba prastara i obćenite valjanosti, i to kao

* Vidi: Mjesečnik br. 3 o. g.

Digitized by Google

naravni prelaz iz prvobitnoga gospodarstva, dok su se narodi još zanimali lovom i pastirstvom.

Krivo su prema tomu upućeni svi, koji ističu zadrugu kao specialitet li slavenskih plemena, i to kao uredbu, koja čuva slavenske narode od socijalnih prevrata, što no priete zapadnim državam europejskoga kontinenta družtvenim razsulom.

Da podkriepimo ovo mnenje, upozorujemo na ruski „mir", najdemokratičniju i najkomunističniju formu kolektivnoga vlastničtva, pa ipak nalaze prevratne tendencije u ruskom seljačtvu živa odziva i brižne njege.

Nu zadruga, kako je u južno-slavenskih plemenih obstojala ili stranom još danas samo po Bosnoj i Bugarskoj čista obstoji, već je po sebi korak dalje iz prvobitnog oblika skupnog vlastničtva, ona bo sadržaje individualizaciju posjeda, pošto stanoviti dio zemlje ostaje u rukuh patriarkalne obiteljske sveze, koja stanuje pod istim krovom, ter u kojoj svi članovi u korist zadruge rade.

Zadruga prema ovomu svomu pravno-socijalnom pojmu nedopušta da se subsumira pod ikoju od postojećih uredba privatnoga prava; — dalek joj je svaki dodir sa juristićkom osobom, pod koju se formu najradje svadja već s toga, što ju nedrže interesi imovinski već obiteljska tradicija, krv rodbinska, daklem moment višji — etički. Dobro si prema tomu možemo protumačiti život u zadrugi za podaničtva; tuj su se izmienjivala koljena mirno i jednostavno, nebijaše tu pregnuća za promjenom i napredkom, i to sve tim manje, što nekadanji podanici nebijahu vlastnici urbarskoga selišta, ter živuć u neslobodi nemogahu ni pomisliti, da zamiene staro i nasliedjeno novim i boljim.

Poviest nam domaća istina bilježi seljačke bune, nu te su više hrane našle u prekomjernoj samovolji i zulumu vlastele, koja je raztrovana nutarnjimi nemiri te izopačena gotovo bila podivljala.

Dokinuv god. 1848 veze podaničtva uvedene u gradjanskoj Hrvatskoj i Slavoniji civilni zakoni neobazirahu se baš nimalo na posebite odnošaje zadružnoga života, pače u sebi nošahu klicu

Digitized by Google

raztvaranju zadružnih odnošaja, koje je tako mah preotelo, da u nekojih dielovih bivše gradjanske Hrvatske i Slavonije o zadružnoj zajednici neima ni govora, u drugih se pako krajevih nalazi u podpunom razsulu. Prikazuje nam se slika, koja je neopaženo u hrvatskom primorju i gorskom kotaru zadrugu već iza godine 1809 izbrisala, naime u ono vrieme, kad su Francezi usljed bečkog mira zaposjeli ilirsko primorje, i tamo uveli Code civil.

Još je u jednom dielu bivše gradjanske Hrvatske i Slavonije zadruga početkom godina petdesetih ovoga stoljeća nestalo, nu to samo u gruntovnicah, ne pako u životu narodnjem, i to u Sriemu, koj je u ono doba činio dio vojvodine srbske. Kod uvadjanja najme gruntovnica učiniše zadrugam na lahku ruku kraj, unesav odnosni urbarski posjed kao suvlastničtvo onih predstavnika obitelji, koji su u ono doba u zadruzi živili.

Inteligencija sriemska i narodni zastupnici županije sriemske mogli su lahko g. 1874 prigodom stvaranja zadružnog zakona, popraviti onaj abnormalni položaj, da su zaiskali, neka se taj zakon protegne i na de facto postojeće zadruge u Sriemu; ali bojeć se, da sabor hrvatski nebi prihvatio diobu na glave, naglašivahu svakom prilikom, da zadružnoga života u Sriemu neima. Kasnije kad uvidiše, da je uvedena dioba na loze, da je postupak predan političkim oblastim, da se neplaćaju pristojbe ni biljege, pojaviše se glasovi, da bi trebalo i sriemske zadruge po zadružnom zakonu razpravljati, da se tako učine suvišnimi ostavinske razprave, a oslobodi bilježničkih i prenosnih troškova. Ali to se nedade izvesti, nego bi u svakom pojedinom slučaju stranke morale prije tražiti izpravak gruntovnice. Gledeć pako na zadružne odnošaje u ostalom dielu bivše gradjanske Hrvatske i Slavonije poslužit ću se dragocjenimi podatci, što no se nalaze sabrani u publikaciji statističkoga ureda o popisu žiteljstva i stoke od 31. prosinca 1880.

Već sam spomenuo, da u bivšoj gradjanskoj Hrvatskoj i Slavoniji od žiteljstva, koje se bavi šumarstvom i poljodielstvom odpada na same stranom još postojeće, stranom već potajno razdieljene zadruge 47·64%. Proučiv potanje stvar pokazuje se,

Digitized by Google

da od onoga postotka ide samo 20·84% na članove postojećih zadruga, a na potajno razdieljene 26·80, ili absolutnimi brojevi govoreć: od 850.887 žitelja mužkih i ženskih, što no su se bavili poljodieljstvom, bijaše zadrugara 531.069, a od ovoga broja ide opet na članove tajno razdieljenih zadruga preko polovice, naime 274.021 osoba.

Još zanimivijom ukazuje nam se slika o razstvaranju zadruga, ako se poimence osvrnemo na podžupaniju zagrebačku, krapinsko-topličku, zlatarsku, varaždinsku, križevačku, koprivničku i belovarsku.

Podžupanija zagrebačka broji još 38.349 članova postojećih zadruga, posjednikah pako sa obiteljskimi pomoćnici u potajno razdieljenih zadruga izkazuje 38.816; podžupanija krapinsko-toplička ima samo 2833 zadrugara, a 19.427 članova otajno razdieljenih zadruga; podžupanija zlatarska 4.314 zadrugara, 19.059 članova izvan zadružnog života; podžupanija varaždinska broji 7.854 zadrugara, članova pako tajno razdieljenih zadruga 14.561; križevačka podžupanija 4.794 članova postojećih zadruga, a 8.351 članova tajno razdieljenih; podžupanija koprivnička pokazuje povoljniji razmjer, naime 4.688 u zadruzi živućih članova naprema 3.512 izvan zadruge živućih; isto tako pokazuje se gotovo ravnoteža u podžupaniji belovarskoj, u kojoj ima 12.687 u zadruzi živućih članova, a 13.221 otajno razdieljenih zadrugara.

U slavonskih podžupanijah osim virovitičke i pakračke, u kojih su pretežni nezadrugari, dokidaju se lagano zadružni odnošaji. U obće agrarno pitanje nije u slavonskih krajevih onako zaoštreno kao u podžupanijah hrvatskih, jamačno s razloga, što ima tamo s jedne strane velikih urbarskih sesija, a s druge strane, što se žiteljstvo — umanjuje.

Iz navedenih statističkih podataka razabire se, da je najkompetentniji sudac glede zadružnih odnošaja, naime narod sâm, u pretežnoj većini osudio zadružnu uredbu razdjeliv se mimo zakona potajno i nagodbenim putem, čim je jasno zasvjedočio, da teži za individualnim vlastničtvom.

Zakonodavac dakle, koji je imao urediti zadružne odnošaje,

Digitized by Google

nije se mogao oglušiti obće izraženoj volji, a pošto nemože da neuvaži postojećih odnošaja, morao je u zakonu od 3. ožujka 1874 o zadrugah podpisati fakultativno razriešenje istih. U koliko je dakle prema takovu stanju stvari opravdana vika, da je svemu zlu i nevolji, štono tištu našega seljaka, kriva jedino dioba zadruga, prepuštam sudu misaonog čitaoca, i to tim više, što se patriarkalna sveza zadružna osniva na medjusobnoj ljubavi i krvnoj srodnosti, koja se je u većini slučajeva izrodila u krvno neprijateljstvo, kojega zakonodavac nemože izmiriti.

Izpitujuć pako, kako su pojedina temeljna načela, na kojih se osniva zakon zadružni, djelovala na razvitak seljačkog gospodarstva, iztaknuti mi je u prvom redu, da je bila sretna misao, dieliti zadružne nepokretnine, u koliko se zadrugari neslože u načinu diobe, kako ju propisuje § 13 z. z., medju sve članove zadruge po lozah, kojih su predstavnici bili u životu 1. siečnja 1837. Dioba po ovom načelu imala bi se pravije nazvati diobom na obitelji, pošto u pretežnom broju slučajeva u zadruzi faktično obstojeće familije u jednakom razmjerju diele zadružni posjed.

Da se stvar bolje razumie, naglasujem ovdje, da je od g. 1837 jedva jedna generacija iztekla, da prema tomu punodobni zrieli ljudi do individualnoga vlastničtva dolaze. Pravna jednakost mužkoga i ženskoga spola uz stege § 27 slovo c) i d), da naime mužka glava gubi ovlaštenje, kad se u drugu zadrugu oženi, kao i ženska kad se uda iz zadruge, promiče eminentno konsolidaciju seljačkoga posjeda, kao što i sam posjed usredotočuje u mužkih rukuh tim više, što § 14 z. z. stavlja zadruzi na volju, da izstupivšeg ženskog člana namiri u naravi il u gotovom novcu po procjeni, ustanovljenoj prigodom diobnog postupka.

Al sada dolazimo do ranjave točke zadružnog zakona, a ta je odstranjenje minima. Provedbena naredba od 30. travnja 1874 ustanovljuje istina u § 21 stege, izpod kojih se pojedini komadi sa narodno-gospodarskih obzira ciepati nesmiju.

Ta najmanja izmjera udarena je kod oranica na 1200□°, kod sjenokoša i pašnjaka na 800□°, kod vinograda na 200□°, a kod šuma na 1600□°, izpod koje se mjere nesmie zemljište

Digitized by Google

ciepati. Ujedno se odredjuje, da se parcele, koje bi, da se zemljište razdieli, izpod rečene veličine spale, nedrobeć ih jednoj diobnoj stranci dopitaju, odštetiv drugu drugom parcelom po svoti procjene, ili u slučaju potrebe, gotovim novcem.

Tim je namjeravala zemaljska vlada, kako se navodi u spomenici glede pitanja o regulaciji pravnih odnošaja seoskoga posjeda u Hrvatskoj i Slavoniji, občuvati narodno gospodarstveni probitak opredieliv kao minimalne čestice takav kulturni prostor, koj se po jednom radniku u jednom danu obraditi može, da se manjimi česticami, koje neizcrpljuju podpunu jednodnevnu radnju, radna snaga odviše negubi. U rečenoj spomenici podučio nas je najpozvaniji faktor, u kojoj se je nadi, skopčanoj sa zadružnim zakonom, prevario, nije naime našao u našem narodu one individualne snage, da se vlastitom pomoći gospodarski podigne, već mu treba zakonske zaštite, da mu se osiguraju uvjeti obstanka. U savezu s tim dokazuje nam spomenica potrebu posebnoga naslednoga prava za seljački posjed, uvedenje nekim načinom seoskih povjerbina; mislim s toga, da će biti vrlo poučno, ako u daljem teku ove razprave predočim razvrstanje odgovora iz seljačkog stališa i poznavaoca puka, na pitanja stavljena u onoj spomenici, koja ću u nastavku nizom poredati.

Već sada pako, da me tko krivo nerazumije, mora se priznati, da seljački naš stališ žalibože nazaduje; to je u ostalom obćenita tužba po cieloj staroj Europi, a da ni mi u tom nemogosmo zaostati, razlogom je zamieniti materialni interes bližnjih i daljnjih susjeda, koje isto sunce grije i isti led bije, ter koji prema tomu istim narodno gospodarskim neumoljivim zakonom moraju podleći, kao što i mi. U ostalom o tom u zaključku razprave više.

Digitized by Google

Kako se ima namiriti odkupnina za izvanseliština, krčevinska, gorna i činžena zemljišta iz kupovnine na ovršnoj dražbi prodanih nekretnina, na kojih je uknjižena?*

Nemogu prešutjeti nekih primjetaba na članak, koji je pod gornjim naslovom u broju 3 „Mjesečnika“ o. g. izašao, a to tim manje, pošto njeki sudovi zakon od 10. siečnja 1876 glede ovoga pitanja drugčije tumače, nego li to hoće kr. zemaljska vlada, zastupajuća interes zemaljske odkupne zaklade, i pošto načelno riešenje vrhovnoga našega sudišta u priepornom pitanju još do sada donešeno nije.

Gospodin pisac spomenutoga članka pita: pred kojim porezom ima odkupnina prednost? (pravilnije bi imao pitati: koji porez ima prednost pred odkupninom?) — ter odgovara na to pitanje: da tu prednost ima samo trogodišnji porez pred odkupninom, a ne uknjiženi stariji porez.

Ova se tvrdnja pako, po mojem nazoru, neda niti po slovu niti po smislu § 12 zakona od 10. siečnja 1876 opravdati. G. pisac argumentira ovako: ako se uknjiženi stariji od tri godine porez u ovršnom i u stečajnom postupku kod razdielbe kupovnine smatra kao svaka ina uknjižena tražbina, to da zakonodavac u § 12 odkupnoga zakona pod državnim porezom nije mislio ini, nego samo onaj, što no po obstojećih zakonih ide pred hipotekarne vjerovnike.

Ako je istina, da je zakonodavac samo ono mislio, što je u zakonu izrazio, tada on toga nije mislio, što g. pisac tvrdi, jer je onaj porez, što ga je na umu imao, davši mu prednost pred odkupnom glavnicom, precizno označio kao porez „odpadajući na dotični predmet odkupa“ — bez ikakve dalnje razlike, da li trogodišnji ili stariji.

Svaki se najme porezni dug može na nekretnosti uknjižiti pa se to u praksi i čini. Za onaj slučaj dakle, ako bi odkupni predmet uknjižbom bio obterećen i onakovim porezom, koji izravno nepada na odkupno zemljište (n. pr. tecivarinom ili inim porezom, proizvirućim iz osobnih te poslovnih odnošaja vlastnika), za taj slučaj imao je zakonodavac uzeti i uzeo je u pravednu zaštitu interes odkupne zaklade. Rekoh: u pravednu zaštitu, — jer je opravdano, da prava, koja su po naravi svojoj realna, imadu prama predmetu prava prednost pred pravi, koja su po naravi svojoj osobna, ter su tek uknjižbom stekla moć stvarnih prava.

Ako bi dakle pred odkupnom glavnicom bio uknjižen drugi porez

---

* Priobćujemo ovaj članak, premda se ne slažemo sa njekimi izvadjanji g. pisca. Ured.

Digitized by Google

a ne zemljarina, pristajem posve uz nazor, da u tom slučaju odkupnoj glavnici pripada prvenstvo, jer zakon izrično predpostavlja odkupnini samo onaj porez, koji na odkupni predmet odpada.

G. pisac veli: da je zakonodavac htio odrediti, da svaki uknjiženi porez ima prednost pred odkupninom, bio bi stilizirao ustanovu § 12 po prilici ovako: uknjižena odkupnina ima prednost pred svakim inim teretom osim uknjižena poreza.

Ova predpostava piščeva i stilizacija, koju iz nje izvodi, razlikuje porez samo po tom, da li je uknjižen ili ne? Ali ob ovoj razlici u odkupnom zakonu ni spomena neima. Razlika poreza po uknjižbi ili neuknjižbi samo je slučajna, i na ovu se razliku zakonodavac nije obazreo, već je razlikovao porez po tom: da li odpada na dotični predmet odkupa ili ne?; a kod poreza, što no odpada na predmet odkupa, nije dalje razlikovao, da li je uknjižen ili ne, da li je trogodišnji ili stariji?

Čim je pako zakon jednostavno i općenito državnomu porezu, što no ide na predmet odkupa, dao prednost pred odkupnom glavnicom, nemože se nikako, po načelih valjane interpretacije, ustanovi ovoj podmetnuti smisao, da samo trogodišnjemu porezu pripada to prvenstvo. Zakonodavac imao bi u tom slučaju kazati i kazao bi: „uknjižena odkupnina . . . . . dolazi odmah iza državnoga, za tri godine zaostaloga poreza, odpadajućega na dotični predmet odkupa".

Toga pako zakonodavac nije rekao, a dodati to, nebi značilo tumačiti, nego promjeniti zakon.

Prednost, koju zakon daje odkupnoj glavnici pred svakim inim teretom, osim poreza, nije nikakav privilegij, niti su tom prednošću povriedjena jur stečena prava trećih osoba; jer ta prava nebijahu stečena na slobodnom dobru, već na dobru obterećenom daćom, koje jest kao takovo unešeno u javne knjige, ter je uknjižba kapitalizirane daće samo drugi oblik toga prvobitnoga, prije svake ine hipoteke obstojavšega obterećenja.

Prema državnomu porezu pako, koji odpada na odkupno zemljište, bila bi prednost odkupne glavnice privilegij vriedjajući starije i jače pravo. O tom nemože biti priepora, da je pravo države na porez od zemljišta starije i jače od vlastelskoga prava na daću. Jer porez, što ga država udara na zemljištni posjed, nije uvjetovan pravnom naravi zemljišta, niti je odnošaj, što no postoji medju posjednikom daćnoga zemljišta i vlastelinom, od ikakvoga upliva na odmjeru zemljarine.

U ostalom i u pozitivnom zakonu našlo je jače pravo države na porez pred vlastelskim pravom na daću svoj izraz (§ 11 stečaj. reda).

Digitized by Google

Po tom mislim, da je opravdano uvjerenje moje, po kojem § 12 odkupnoga zakona u odnošaju poreza prema odkupnim zemljištem na dosadanjem pravnom stanju ništa nije promienio.

Po tom ne samo trogodišnji porez (bio on uknjižen ili ne), već i stariji porez imade prvenstvo pred odkupninom, — samo ako odpada na odkupno zemljište i ako je uknjižen prije odkupnine, jer je taj porez prema odkupnoj glavnici, po jasnom slovu odkupnoga zakona, zadržao svoje prijašnje prvenstvo.

U praksi ima se dakle kod razdielbe kupovnine postupati po temeljnom načelu hipotekarnoga prava: da prvenstvo, koje je podieljeno stanovitoj hipotekernoj tražbini pred inimi tražbinami, nemože biti na uštrb prije uknjiženoj tražbini, pred kojom onoj stanovitoj tražbini nije prvenstvo podieljeno. Uporava toga načela, ako je u prvom redu porez uknjižen, a za njim privatne tražbine i odkupnina, netreba razjašnjenja. Ako je pako pred porezom i pred kasnije uknjiženom odkupninom na prvom mjestu uknjižena koja privatna tražbina, i kupovnina nedotješe za podmirenje svih tražbina, razjasniti će sliedeći primjer uporabu gornjega načela: Kupovnina poslje namirenih prvenstvenih stavaka (dražbenog i razdiobnog troška i trogod. poreza) iznosi 80 fr. Na prvom je mjestu uknjižena priv. tražbina sa 60 fr., na drugom mjestu porez sa 30 fr. a na trećem odkupnina sa 30 fr. Prema gore spomenutom načelu nemože prvenstvo, podieljeno zakonom odkupnoj glavnici od 30 fr. pred prvo uknjiženom priv. tražbinom, na uštrb biti porezu, uknjiženom prije odkupnine, pred kojim nije podieljeno prvenstvo odkupnini; dakle porezni erar morat će, na račun uknjižene svoje tražbine, iz kupovnine dobiti, koliko bi prema redu i prvenstvom hipoteke dobiti morao bez obzira na kasnije uknjiženu odkupninu. Prema tomu dobio bi erar iz kupovnine na račun uknjiženoga poreza od 30 for. iznos od 20 for. Ostatak kupovnine od 60 for. imao bi se tako razdieliti, da se prvenstveno namiri odkupnina sa 30 for., a što ostane kupovnine poslje toga t. j. 30 for. odpada na prvouknjiženu privatnu tražbinu.

Drugo pitanje, koje g. pisac stavlja, glasi: da li se ima odkupnina, kao svaka druga uknjižena glavnica, ako se nenamiri iz kupovnine od ovršnim putem prodane nepokretnosti, na kojoj je uknjižena, brisati u teretovnici odnosnoga grunt. uložka, ili je kupac dužan preuzeti odkupninu?

Na to pitanje odgovara g. pisac, da kupac ima preuzeti samo nedospjele još obroke odkupnine, dočim se dospieli, ali neplaćeni (na dugu ostavši) obroci iz kupovnine namiriti, dogodno, ako ona nedosiže, brisati imadu, ter da se nedospieli obroci odkupnine pri razdielbi u kupovninu ni prijaviti neimaju.

Digitized by Google

Žao mi je, da g. pisac ovdje nije izrikom kazao, da li se, po njegovom mnenju, nedospieli obroci samo onda neimaju u kupovninu prijaviti, ako ova nedotiče za podmirenje ciele dužne odkupnine, ili u obće ne? Ovo je pitanje očevidno za kupca i za hipotekarne vjerovnike od velike važnosti.

Nu ja nemogu pristati uz taj nazor g. pisca, jer i opet takove odredbe nenalazim u odkupnom zakonu, pa se bojim, da je i tu prekoračena granica valjanoga i pravilnoga tumačenja zakona.

U ustanovi § 12 odkupnoga zakona, kao ni u cielom ostalom sadržaju njegovom, nenalazim odredbe, kojom bi se promienila ili dokinula ustanova § 570 gradj. parb. post. (§ 9 o. g. z.). Odredba § 12., da „odkupnina obterećuje odkupno zemljište naprama svakomu posjedniku dotle, dok nebude podpuno namirena“, izriče samo ono, što po obćem zakonu u naravi stvarnoga prava u obće i založnoga prava napose leži (§§ 307, 466 i 469 o. g. z.), i nedokida odredbe § 570 gr. p. p., kojom je ustanovljena prevažna iznimka od obćega pravila. I neprivilegirano založno pravo po obć. gr. zakonu (§ 469 o. g. z) utrnjuje tek podpunim namirenjem tražbine. Zato ipak § 570 gr. p. p. odredjuje, da se imade hipotekarna tražbina, koja se nije mogla namiriti iz kupovnine od ovršno prodana dobra, uredovno brisati, dakle da je založno pravo ugasnulo, ma da nije uknjižena tražbina podpuno namirena. I ova ustanova materialnoga prava u parb. postupniku valjana je i kriepostna za tražbine svake naravi bez iznimke sve dotle, dok nebude novijim kojim zakonom za koju god vrst hipotekarnih tražbina izrično dokinuta ili promienjena. Dokinuće ili promjena tako važne, u pravni život tako duboko zasjecajuće zakonske ustanove moralo bi se u odkupnom zakonu na takav način izreći, da nebude nikakve dvojbe. Stilizacija § 12 morala bi u tom slučaju glasiti: „ista (odkupnina) . . . . . obterećuje odkupno zemljište naprama svakomu posjedniku, i u slučaju ovršne prodaje, dok ne bude podpuno namirena“. Onda bi bila promjena § 570 gr. p. p. u korist odkupnine nedvojbena i jasna. Tako pako kako sada glasi stilizacija toga §, ne samo da preostaje premnogo dvojbe, već je upravo nemoguće nazrieti u njem volju i nakanu zakonodavca, da promieni obćenitu ustanovu § 570 gr. p. p.

Te dvojbe nisu ni malo razpršene razlozi, koje g. pisac u prilog nazoru svomu navadja.

On veli, da je odkupnina državna daća, koja je spojena sa zemljištem samim, koju dakle posjednik zemljišta, stekao on ovo kojim god načinom, nositi ima kao što i državni porez.

Na to mi je primietiti, da odkupnina izvorno i po naravi svojoj nije državna daća. Državne su daće samo one, koje se državi daju za pokriće državnih potrieboća. Odkupnina pako niti pripada državi,

Digitized by Google

niti služi za pokriće državnih potrieboća, već pripada i daje se vlastelinu. Država je samo posrednik izmedju posjednika odkupnoga zemljišta i vlastelina, ter kao posrednik pobire odkupninu, koju je vlastelinu predujmila.

Nadalje: kada g. pisac veli, da odkupninu mora svaki posjednik nositi, kao god i državni porez, tada je sam sobom došao u protuslovje, jer mu mora biti poznato, da državni porez, koj iz kupovnine za ovršno prodanu nekretnost na izplatu nedospieva, neprelazi na kupca. (Ali prelazi dužnost na kupca plaćati porez od kupljenoga dobra. Ured.) Dakle ona piščeva prispodoba odkupnine sa državnim porezom u pogledu prelaza iste na svakoga posjednika dovodi upravo do protivnoga zaključka onomu, što ga pisac iz te prispodobe izvadja. Ako se naime kupac po zakonu nikako nemože obteretiti državnim porezom, pa ni sa trogodišnjim, koji iz kupovnine od ovršno prodanoga zemljišta na izplatu dospio nije, tim se manje može obteretiti odkupninom, pred kojom barem trogodišnji porez i po mnienju piščevom, nedvojbeno prvenstvo imade.

Na dlanu leži anomalija, ako kupovnina nebi dosegla ni za podmirbu trogodišnjega poreza, da odkupnina prelazi na kupca, dočim bi porez propao, premda i odkupni zakon odkupninu izrično zapostavlja porezu.

Kada se vidi ovaj odnošaj odkupnine naprama porezu po § 12 odkupnoga zakona, može li se i pomisliti, da je odkupni zakon odkupnini hteo dati onakovu povlasticu, koje porez notarno neima?

Stojeć na temelju pozitivnoga zakona moram odlučno zaniekati obstojnost takova privilegija za odkupnu glavnicu.

Ali takov privilegij nenalazi ni u običih pravnih načelih opravdanja, niti za takav privilegij govori ratio legis.

Zemaljski erar ničim nije vezan, da li hoće ili neće posredovati pri odkupu daćnoga zemljišta izmedju posjednika i ovlaštenika, već on na temelju zakona posve nezavisno i slobodno odlučuje u svakom pojedinom slučaju o tom svom posredovanju. Je li zemaljski erar pronašao, da odkupno zemljište predstavlja dovoljnu vriednost za osiguranje odkupne glavnice, a u tom prosudjivanju odlučuje opet zemaljski erar posve samostalno i bez ičijega tudjega upliva, i je li on na temelju toga posredovanje svojevoljno preuzeo, odkupno zemljište razteretio i slobodnim izjavio: tada zemaljski erar, koji je bez ičijega tudjega uticanja pruženu mu hipoteku za odkupnu glavnicu prihvatio, mora posljedice tih svojih čina nositi. Odkupljeno je zemljište postalo slobodnim, ravnim u prometu svakomu drugomu nepokretnomu dobru, odriešenim svake stege i veza daćnoga. Bez toga nebi odkupni zakon u obće nikakvoga smisla imao, te bi mogao ostati prijašnji daćni odnošaj.

Digitized by Google

Jur pri izključivom ustanovljivanju vriednosti odkupnoga zemljišta imao je zemaljski erar dovoljno prilike, da interes odkupne zaklade podpuno obezbiedi i samo ondje preuzme posredovanje pri odkupu, gdje je odkupna glavnica podpuno osigurana. Kod dražbe takovoga odkupljenoga zemljišta opet ima zemaljski erar prilike, čuvati interes odkupne zaklade ter sudražbom prepriečiti, da se odkupljeno zemljište neproda izpod prave vriednosti, po samoj zemaljskoj upravi jamačno dovoljnom opreznošću ustanovljene, i da se tim sačuva odkupna glavnica. I država neima drugoga sredstva za občuvanje porezne tražbine, dakle se ni zemaljski erar nemože oteti ovoj potrebi, da se brine za sigurnost svojih prava. Vigilantibus jura!

Konačno bi želio čuti odgovor samo na ovo pitanje: Nije li odkupnina, koja je bez posredovanja zemlje izmedju posjednika i vlastelina ustanovljena i uknjižena, isto tako neposredno „sa samim odkupnim zemljištem spojena", kao i ona, kod koje je zemlja posredovala i koju je ona vlastelinu predujmila? Hoće li se i ovakovoj odkupnini pripisati privilegium, da i u slučaju ovršne prodaje odkupljenoga zemljišta prelazi na kupca? I ako neće, čime bi se to opravdalo, kada je pravna narav takove sukromne tražbine nedvojbeno ista, kao odkupne tražbine zemaljskoga erara? *Ivan Kugler.*

O pravnom postupanju sa tudjinci.

Povjestna prouka komparativnoga zakonarstva

*Od **Vladimira** dra. **Pappafave.***

(Konac.)

U gradovih gdje nije bilo osobitih sudija, sudili bi prišljakom načelnik i konsuli,[90] nu ipak moradjahu tudjinci uvjek dati t. z. cautio judicio sisti et judicatum solvi.[90] 1/2

[90] Konsuli u staro vrieme bijahu zvani Telonarii, Bajuli, Praepositi, Priores mercatorum, itd.

Izvor konzularnomu sustavu, kakav je ovaj po današnjem značenju, spada, po obćemu mnienju, u križarsko doba, koje je bilo povodom žihvahnijim trgovačkim odnošajem izmed Evrope i Azije, te je pridonielo, da se i poslje toga uredba ta usavrši.

Znatni razvoj, što su ga zadnjeg doba imali trgovački posli s pouzdanosti medjunarodnih odnošaja, jako je podigao važnost konzularnoj uredbi: konzuli dandas pravilno nisu no trgovački poslovači, što ih vlada neposredno ili posredno postavlja u inostrane trgovačke luke ili trgovišta, da tu nad njenim trgovačkim probitkom bdiju, a trgovce i pomorce svog naroda podpomažu.

Digitized by Google

Načelo zamienitosti sačuvalo se je i sve to više širilo, i kad se na ruševinah lenâ i obćina podigoše velike monarhije, i sve to brojnijimi postadoše ugovori, kojimi se oduzimale mrzke razlike na štetu tudjincem.

Nova preinaka u pravnom postupanju sa tudjinci nastade usljed uzkrišenoga nauka rimskog prava, tog davnog poklada latinske mudrosti,

Odatle brojna djela, od kojih njeka obuhvaćaju konsularni sustav svih država, a njeka sustav gdjekojih država. Nek nam je navesti ove radnje: Acatius (De magistratibus maris, antiquitate, praeeminentia, jurisdictione, ceremoniis, itd.); Arntz (Précis méthodique des règlements consulaires en Belgique); Borel (De l' origine et des fonctions des consuls); Boucher (Consulat de la mer); Bursotti (Guida des agents consulaires); Changuion (De consulibus in rep. Batava); Cortés y Morales (Diccionario razonado de Legislacion y Jurisprudencia diplomático consular); Cussy (Reglements consulaires des principaux états maritimes de l' Europe et de Amerique); Does (De consulari potestate); Engelbrecht (Von den Consuln); Enriquez (Miscellanee sul consolato del mare d' Ancona); Flintberg (Anmärkingar til Sweriges Rikes Sjö-Lag, jämte Farfattningarne om hwarja a utrikes ort wistande Swensk Agents, Consuls eller commissaries med handet och sjofort gemenskap aganda skyldigheter och rättige heter); Fynn (British Consuls Abroad); Gioannis Gianquinto (Diritto dei consoli in materia di salvamento); Henshaw (Manual for United States Consuls); Jochmus (Handbuch für Consuln und Consulatbeamte); Kanuer (Dissertatio de munere consulum mercaturae gratia constitutorum in exteris terris); Köning (Handbuch des deutschen Konsularwesens); Küster (Verf. der preussichen Consuln im Auslande); Laget de Podio (De la jurisdiction des consuls de France à l' étranger); Leroy (Des consulats, des legations et des ambassades); Livingston (Report in relation to the consular establishments of the United States); Martens (O Konsulah i konsularskoj jurisdikciji na vostokje); Mascarenhas (Manual dos consules); Meister (Ebauche d' un discours sur les consuls); Mensh (Manuel pratique du consulat); Miltiz (Manuel des consuls); Moreuit (Manuel des agents consulaires); Neumann (Handbuch des Consulatwesens); Pichon (Sur les fonctions judiciaires des consuls de France à l' étranger); Oppenheim (Handbuch der Consulate aller Länder); Piskur (Oesterreichs Consularwesen); Quehl (Das preussische und deutsche Consularwesen in Zusammenhange mit der inneren und äusseren Politik); Ribeiro Dos Santos i Castilho Barzeto (Traité du Consulat); Rogues (Jurisprudence consulaire); Skerst (Das Consularwesen und die Consularjurisdiction in Orient); Steck (Essai sur les consuls); Stolte (De consule); Stracca (De mercatorum judicibus et consulibus); Straus (De consulibus): Toubeau (Les institutes du droit consulaire); Tuson (British Consuls Manual); Warden (A Treatise of the etablíshemens of the Consuls); Wertheim (Verhandeling over het Nederlandsch Consulaatregt); Westerveen (Het Consulaat van de Zee), itd.

[90] 1/2 O povjestnoj nuždi uredbe takove jamčevine, što ju malne svi talijanski statuti spominju [sr. na primjer Parmanski (Mon. ad prov. Parm. etc. II., 236, 237), Kasalski (Leg. Mon. col. 973), Ivrejski (ibi. cod. 1171, 1172), Feltreski (103, 156), Modenski (142), Bolonjski (1454) Turinski

Digitized by Google

koje (neizmjerne li koristi budućoj izobraženosti!) dodje do toga, da ga se smatralo obćim za sve izobražene narode obvezatnim pravom.[91]

Pravnici proniknuti naukom toga prava, komu pripisivahu oblast ne ratione imperii, već imperio rationis i davahu oholo to ime

(1468), Regjanski (95), Novareski (178), Lučki (61, 68), Bergamski (76), itd.], i koja je sastojala u obvezi ne odustat od zametnute parnice i u onoj, u kojoj je tudjinac bio i još je u njekih državah, kad se predstavlja sudu kao tužitelj proti državljaninu, da poda jamčevinu porad izplate troškova i inih nuzgrednina, na koje bi on usljed parnice mogao bit osudjen, — vrstni naš prijatelj odvjetnik dr. Lucijan Morpurgo, mudro opaža (loc. cit.. str. 286): „Nema dvojbe, da takova dužnost tudjincem nametnuta, smatra li se u sebi, nepravedna je; no ja ipak mislim, da su odviše lahkoumno sudili, koji ju posve osudiše, staviv ju u broj nepravednih mučenja. — A ja se usudjujem uztvrdit, da nastava toli pokudjene cautie bila je pravim napredkom statutarnomu zakonodavstvu. — I odista: prije no ju statuti oprimiše, tudjincu je dakako lasno bilo, da postigne pravdu, ali koja li mu posljedica kad bi bio nadvladan? Uzaptivahu mu se dobra, a kad ova nebi mogla namirit duga i on bi se bjegom uklonio osobnomu zatvoru, što onda nije bilo težko zbog užeg područja obćinâ, dozvolile bi se proti gradu, komu je pripadao, odmazde, koje češće padahu na nevina nego na krivca i bijahu povodom ratovom i bezkrajnim razdorom. Ustanovljenjem jamčevine ovih bi pogibelji nestalo. — Gubitak parnice donio bi tudjincu jedinu posljedicu — gubitak jamčevine, a štetu bi snosio samo, koj joj zakonito bio odgovoran.

[Ali dandanas, kad ovih pogibelji više nema, pokle se pravedne odsude inostranih sudova u svakoj državi izvršuju, kako da se opravda jamčevina, koju po čl. 16 gr. zak. i 166 sudb. postup., mora u Francezkoj podat tudjinac, koga je pravdat se s Francezom?) I primjetiv, da se takova jamčevina uvela u doba, kad se bolje s tudjinci postupalo (nema tomu spomena u statutih prije druge polovice 13. vieka) i da se odmazde uprav smanjivahu pokle se uvela, to bih smjeo uztvrdit, da se ona nije ustanovila kao mjera proti tudjincem stroga, niti na obranu samo probitaka gradjanom, već naročitije da se uklone odmazde. A na podkriepu ovomu mnienju, premda jedini izmed onih, što bih mogao proučit, dolazi tršćanski statut, koj pod 2 stavkom II. knjige, narediv, da tudjinac, bio tužitelj ili tuženik, pruži svakako jamčevinu, veli izriečno. „jer nećemo, da se čini zaloga ili odmazda, već da se proti dužniku ldje u njegova sudca".

[91] Preporodjeni nauk rimskog prava za dobe kojom se bavimo, zbivši se ponajviše, kao što veli slavni Mancini, djelom skromnih glosatora i bolonjske im škole, navala učenika iz svih izobraženih krajeva, da se tiskaju k njihovim stolicam, sveobći i dobrovoljni, dapače uzhićeni posluh, što ga je to pravo našlo kod skoro svih evropejskih naroda, njegova provala u sve lenske i obćinske običaje, vlast, koju steče ne na pustošnom polju i posred družtava bez zakona, već izčupav kroz svoj prolazak i preinačiv ine stvarno kriepostne zakone i običaje, — predočuje jedan najčudnovatijih sgodjaja i neiztumačivijih zadataka povjesti, i svjedoči, da ako je pod varvarskim nožem poginulo izmed ruševina i krvi kolikogod rimske veličine, bilo je plodom tlačenja i nepravde, mogao je s neumrle svoje snage preživit jedini nauk pravde, da izobraženje inih vjekova uobliči. Mancini, op. cit., str. 179. Vidi i Gravina, De ortu et progressu juris civilis, cap. 142.

Digitized by Google

pisanog razloga, jur od XIV. vieka uvedoše u pravoznanstvo staru razliku izmed posala civilnoga prava i posala jus gentium, a prama toj razlici priznavahu tudjince sposobnimi, da kupuju, prodaju, unajme, zamiene, jer se ob ovih poslovih držalo da pripadaju jusu gentium (Inst. III. 22, 23 de cons. oblig.; Theophil paraphras. ad § I. de loc. et cond.; Costa et Marsilius ad eam paraph.), ali jim (tudjincem) niekahu otčinsku vlast, štitničtvo i svaku drugu uredbu civilnoga prava.

Došlo se tada na dvostruku razredbu tudjinaca: tudjinci, koji državom prolazahu, njim se dozvolilo iznimnih sudišta (zemaljski i pomorski konsulati, trgovačka sudišta i slična), a pod podsudnost narodnih sudišta ne padahu nego radi trgovačkih parnica izmed njih i gradjana, a za sva ina pravdanja ostajahu pod podsudnosti svojih rodnih sudija; tudjinci u državi nastanjeni ili pribivajući: njim se dozvolilo da se utiču redovitim sudovom, a na svaku njihovu razpru protezala bi se honorarna podsudnost mjestnih sudišta.

Unatoč tomu, u Francezkoj i u još kojoj zemlji tudjinac, premda priznan sposobnim za svaki redoviti posao pravnog života, nije ništa mogao steći ili prenašat oporukom ili ab intestato, te se na tudjinca uporavljalo načelo latinskih Junijana: „liber vivit, servus moritur".

U Francezkoj takodjer tudjinci bijahu nesnosnimi globami obterećeni i osiromašeni. Da se uzmognu ženit, moradjahu platit pristojbu nazvanu droit de formariage, a kao kućni starešine godišnju pristojbu, droit de chevage, a po kadkad udarale bi im se i druge pristojbe i svojevoljne zapljene. Tako Heinrik III. izrekom rujna mjeseca 1587 naredi, da si svi trgovci tudjinci, neizključiv ponarodjene, imadu pribavit izkaznicu, da uzmognu stanovat u kraljevini, plativ pristojbu. Deklaracijom od 29. siečnja 1639 Ljudevit XIII. podvrgne novoj pristojbi tudjince, stanujuće i posjedujuće dobara u kraljevini, a Ljudevit XIV., veliki kralj, izrocî godine 1646, 1656, 1697 obveže ponarodjene tudjince, da ponarodjajuća pisma, uz izplatu novoga iznosa, dadu potvrdit.[92]

Nu svi ovi propisi, nastali iz pohlepnih težnja i svi zakoni tudjincem na škodu iz varvarstva i prepakostnih takmenja izazvani, moradijahu izčeznuti izpred sjajne svjetlosti novovjekog izobraženja, moradjahu ustupit mjesto načelom, odgovarajućim umoslovnomu razlogu, jedini to mogući kažiput posred meteža sofisma, krivih sustava i političkih predsuda, što no su prosvjećeno družtvo za dugo vrieme uznemirivale.[93]

Francezki prevrat 1789, koji pomoćju dvostruka razplodišta, pojmova i oružja, preleti u malo godina cieli sviet, a koji više no povješću jednog naroda smatrat je s toga nadnevkom povjesti čovječanstva, za-

[92] Fiore, Diritto internazionale privato, str. 15.
[93] Esperson, op. cit., str. 14.

Digitized by Google

mieni stare zakonodavne axiome novimi, neumrlom mladošću blistajućimi.[94] U ime sveobćeg bratinstva, koje zlatnom svezom spaja sve ljude, ma koja im bila zemlja i vlada, koja s njimi upravlja, svezom to, koja se tim moćnijom ukazuje posredstvom rieči, zlatnog tog lanca, koji visi s božjeg prestolja, prve istine.

„Di fuor dol qual nessun vero si spazia“,[95] spaja umove medju sobom i uzdiže ih, te neizcrpive klice čuvstva i ljubavi, te moći s mišlju sustvorene i same stvarateljice sve novih misli, — ustavotvorna skupština svetčanim spisom 6. kolovoza 1790 ukinula je sasvim ošastno pravo,[96] obuhvativ i jus detractionis.[97]

Njeka druga izključenja iz gradjanskog prava bijahu pak ukinuta odredbami od 8. travnja 1791 i 9. ožujka 1793, koje tudjinca izjednačiše

---

[94] Bouchez et Roux, Histoire parlamentaire de la révolution franc.; De Carne, Le Bourgoisie et la révolution franc.; Laboulaye, L' état et ses limites; Huet, Le regne social du christianisme; Lamartine, Les Girondins; Michelet, Histoire de la révolution franc.; Laurent, La révolution franc.; Jonini, Les guerres de la révolution; Mignet, Hist. de la rév. franc.; Thiers, Histoire de la révolution franc.

[95] Dante, Raj, IV.

[96] Esperson, op. cit., str. 14; Moser, Ueber die gänzliche Aufhebung des droit d' Aubaine in Frankreich (in der Berliner Monatsschrift v. J. 1791 Heft II., S. 114).

[97] Jus detractionis bijaše pravo, po kom se je birao porez na zapise i baštine ostavljene tudjincu, ili tudjincem, prenešene na državljanina. Mogu se o tom sravniti: Richter (De jure detractionis); Rechenberg (De censu emigrationis et jure detractus); Beck (De jure detractionis, emigrationis et laudemii); Schütz (Dissertatio de jure detractionis); Carocci (De quota detractionis); Schragii (Dissertatio de vigesima hereditatum); Affelmann (De jure seu gabella detractionis); Clausen (De jure detractionis); Bonhoefer (Dissertatio qua jus detractus superioritate territoali vindicatur, ejusque vera indoles ostenditur); Eichel (De jure detractionis); Lindholz (Dissertatio de censibus detractionis et emigrationis possessoribus castri competentibus); Schaefer (De jure detractus); Lamm (De gabella detractionis vel emigrationis); Leyser (De jure detractus); Bunsow (De jure detractionis); Retius (De sarcina emigrandi); Thomasii (Dissertatio de jure detractionis); Schumacher (De jure detractus); Knozze (Dissertatio de eo quod justum est secundum Observantiam Cothoniensem circa jus gabellarum); Canz (De jure detractus speciatim Würtembergico); Hoym (De jure detractus secundum leges Prutenicas); Zoller (Anacleta de jure detractionis speciatim foro Saxonico accomodata); Schwammann (De jure emigrationis et detractionis); Cocceii (De jure detractus); Schroeter (De gabella detractionis et emigrationis); Bernouli (Dissertatio de jure detractionis); Müller (Dissertatio de jure detractus ad Tit. IV. Const. provinc. Archipalatinae); Schmidt (Von Emigrations- Nachsteuer- und Abzugsrechte); Pesler (De bonis nobilium juri detractus haud obnoxiis); Fresenio (Von der Rechtsmässigkeit der Nachsteuer); Thesinah (De jure detractionis), itd.

Digitized by Google

Francezu i što se tiče prava prenosa ili nasljedstva ab intestato kao i prava razrediti na koji mu drago način sa dobri, što ih u Francezkoj posjeduje.[98]

Ustav od g. 1793 podje još dalje i proglasi, da tudjinci uživaju sva gradjanska i politička prava, ako se izpune njeki uvjeti.

No ako je Francezka zakonodavna skupština učinila veledušni početak, nije na veliku nesreću naroda našla svugda odziva, te kad je iza republikanskoga sustava nadošao monarhični pod imenom konsulata, mjesto da nastavi slobodoumni put izjednačiv tudjinca tuzemcu u svem, kao što bijaše izjavila u ustavu od g. 1793, uzmakla je znatno natrag, uvrstiv u svoj gradjanski zakonik sustav zamienitosti, da naime tudjinac uživa ista gradjanska prava, koja uživaju ili će kriepošću budućih ugovora, uživati Francezi kod naroda, komu tudjinac pripada. Taj propis bijaše ipak ukinut zakonom od 14. srpnja 1819, koj tudjince pripusti nasljedstvu kao i same Franceze.[99]

Upliv Napoleonova zakonika, koj je bio sretniji nego ikoj drugi, pošto se i o zakonicih može reći što o knjigah „habeut sua fata“,[100] i koj je zaista bio veliko djelo, jer je Francezku doveo na zakonsku jednoličnost te u metež običaja uveo red i obilat dio rimskog pravoznanstva, ali se pogrešno smatrao i smatra kao najsavršenije djelo, što ga je moguće učiniti, služio je da pravni položaj tudjinca pogorša i u Holandiji, pošto čl. 884 i 957 holandezkog gradjanskog zakonika propisivaše, da tudjinac u Nizozemskoj nemože biti nasljednikom ni po zakonu ni po oporuci, niti da čini ili prima darovanja medju živimi izim u slučajevih i načinom, da i Holandez uživa taka prava i povlastice u zemlji onoga tudjinca. Nu zakon od 7. travnja 1869 ukinu tu iznimku, uzpostaviv slobodoumno i čovječno načelo o jednakosti prava medju državljani i tudjinci, kojim bijaše staroholandezko pravo nadahnuto.[101]

---

[98] Gueymard, Des successions des étrangers; Renault, De la succession ab intestat des étrangers en France et des Français al' étranger; Rodiére, De la succession des biens laissés en France par les étrangers.

[99] O pravnomu postupanju sa tudjinci u Francezkoj pisahu: Aicard, Alauzet, Antoine, Azaïs, Ballot, Barilliet, Bernard, Bertauld, Beudant, Bonfils, Boullenois, Boutre, Brocher, Burge, Chanteret, Calvo, Cáuwes, Cogordan, Coin-Delisle, Decamps, Delsol, Duguit, Demangeat, Dragoumis, Feraud-Giraud, Foelix, Gand, Guillet, Hepp, Jay, Lardenois, Legat, Lehmann, Lespinasse, Mailher de Chassat, Mathieu-Bodet, Nicot, Pignon, Poiré, Robillard, Rothschild, Roussel, Royer, Salinas, Sapey, Sartor, Schmidt, Schützenberger, Solomon, Soldan, Stoïcesco, Trochon, Zix, itd.

[100] „Pro captu lectoris habent sua fata libelli“
Terentianus Maurus, de Syll.

[101] Može se sravnit o tom Hamaker-ova monografija pod naslovom: „Aard en doel van het internationaal privaatrecht“, te radnja „Schets van

Digitized by Google

U Englezkoj da tudjinac uzmogne uživat prava državljanom vlastita, treba da je zapitao poveljnih pisama (De denization), bez kojih ne može steći nekretnina i nije sposoban prenašat ih darovanjem ili oporukom postat njihovim vlastnikom, dozvoljeno mu je samo sticati i prenašati[102] nekretnina. Po onom što nam Blackstone kaže u svom djelu „Commentaries on the law of Englands" (franc. prevod Ed. Christiana, Pariz 1821 do 1822), takova strogost englezkog prava u pogledu nekretnina obočena je na dva razloga, jedan posve je politički, a drugi privezan načelom lenstva. S jedne strane plaši se, da nebi tudjinac veoma čestimi stečevinami zadobio upliva, koj bi mogao postat škodnim, dok s druge strane priznav u načelu, da je englezki kralj vrhovni gospodar svijuh zemljišta kraljevine, nedopušća se, da jedno tih zemljišta pripada ljudem, koji mu nebi bili vezani dužnošću vjernosti.

Pravni položaj tudjinaca bio je u Englezkoj za vladanja kraljice Viktorije zakonito ustanovljen god. 1844 i znatno poboljšan statutom 11, pogl. 20 Vict., novijimi zakoni od g. 1870, st. 33 i 44 Vict., pogl, 14 (Naturalisation Act.)[103]

U Austriji § 33 gradj. zak. odredjuje, da tudjinci uživaju ista prava koja i državljani, kad se državljanske vlastitosti ne ište; nu u dvojbenih slučajevih da se valja držati načela zamjenitosti.

Talijanska, odlična jednom učiteljica znanosti pravne,[104] e ju podigoše na sustav brojni pravoznanci, koji, nakićeni izvanrednim dostojan-

---

het internationaal privaatrecht", plodnoga dra. Assera, suravnatelja izvrstne Revue de droit international et de législation comparée i jednoga glavnih zasnovatelja glasovitog zavoda o medjunarodnom pravu, tog velikog areopaga, što ga učeniji pravoznanci i publiciste Europe i Amerike sačinjaju.

[102] Westsby, Leg. Angl., str. 27.

[103] Pretresne i razjasnjujuće crte o englezkih zakonih glede gradjanskih prava tudjinaca mogu se naći u ovih djelih ob osebnom medjunarodnom pravu: Cutler (The law of Naturalization, as amended by the Naturalization Acts 1870) i Foote (A concise treatise on private international jurisprudence based on the decisions in the english courts); Hansard (A treatise on the law relating to aliens and denization and naturalization); Hosack (On the conflict of law England and Scotland); Ockey (Droits, privilèges et obligations des étrangers dans la Grande Bretagne): Prater (Cases illustrative of the conflict between the laws of England and Scotland, with Regan to Mariage, Divorce and Legitimacy); Westlake (Treatise on Private International Law); te u djelih, što su o tom predmetu izdali Arundel, Atcheson, Atkinson, Baring, Bertrand, Cockbum, Phillimore, Horne, Wharton u Bulletin-u de la Société de Législation comparée 1872, str. 71 i sl., 93 i sl., itd.

[104] Stare Italije, koja je neoporecivo imala u pravoznanstvu prvenstvo pred svimi ovoga svieta narodi, nova Italija nije nedostojnom baštinicom,

Digitized by Google

stvom, cvatijahu pod gospodstvom rimske republike i carstva Cezara, nakon pada zapadnog carstva bila je utočištem gradjanskoj mudrosti, vjerna svojim slavnim predajam. Osloniv se na najviše načelo pravičnosti i pravde, i pokazav izobraženomu svietu, koliko li vjeruje u medjunarodnu pravdu, učvrsti u svom gradjanskom zakoniku, da tudjinci, na koj god narod spadali, uživaju podpuno vršenje gradjanskih, državljanom pripadajućih prava. A to bez ikakva uvjeta zamienitosti, to jest bez obzira na to, hoće li i Talijani naći na jednako postupanje u državah, odakle su tudjinci.

U skoro svih drugih državah većim manjim li obsegom vlada sustav zamienitosti.

Taj sustav, ako i jest stvarni napredak u priznavanju medjunarodnog prava, ne dokida opet napram tudjincu nepravedna nepouzdanja, svojevoljne mjere, koja priznavanje njegovih prava čini ovisnim o možebitnom slučaju, od svakoga pravnog razloga nezavisnom, ob obstojanju biva medjunarodnog ugovora i o volji vlade njegove domovine, koja se često ravna samo po politiki.

Pravo zamienitosti, mjereno posve mjerilom političkih sgodnosti i ugovora, neima nikakova umna temelja, pak se može prije smatrati dozvolom, povlasticom, činom samomu gradjanskom zakonu tudjim, nego pravim pravom, osnovanim na ljudskoj naravi, koje ne mienja tim samo, što čovjek prelazi iz jedne zemlje u drugu.

Zaključujemo ovu prekratku radnju željom, da načelo bezuvjetnog izjednačenja tudjinaca sa državljani i u njegovih osebnih odnošajih, kao

---

kao što nam pokazuje veliki broj srčanih publicista, što ga je dala u ovom vieku, koji se u obće očituju hrabrimi branitelji pravnih i čovječnih pojmova, što novovjeka prosvjeta traži, da se ostvare. Stežuć se na one koji pišu o predmetu medjunarodnoga prava, čija djela, obzirom na način i na predavane nauke, te na naprednu i slobodoumnu nakanu, koja ih nadahnjuje, imaju onu važnost, što im poviest neće moći uzkratit, napominjemo Rocco-a pravu znanstvenu ilustraciju, čija je razprava ob osebnom medjunarodnom pravu stekla naučnu oblast u učionah i u sudu, Mancini-a, glavu živućih talijanskih publicista, koga ide čast, da je na talijanskoj stolici rječitimi i veoma učenimi besjedami učio prvi podpuni tečaj znanosti medjunarodnog prava, te Agnetta-a, Airoldi-a, Albicini-a, Almici-a, Ambra-a, Arabia-a, Arlia-a, Andisio a, Avio-a, Barbiani-a, Baroli-a, Bertarelli-a, Berti-a, Bianchi-a, Biancto-a, Bonghia, Bozzo a, Breganze-a, Brusa-a, Buffalini-a, Buniva-a, Burgo-a, Buscemi-a, Buzzetti-a, Caili-a, Carle-a, Carnazza-Amari-a, Carusti-a, Casalis-a, Cavagnari-a, Celli-a, Combra a, Danesi-a, Esperson-a, Farnese-a, Ferrero-Gola-a, Fiore-a, Garelli-a, Gioannis-Gianquinto-a, Lioy-a, Lomonaco-a, Lucchesi-Palli-a, Mamiani-a, Mariotti-a, Merlo-a, Milone-a, Mordenti-a, Morello-a, Mulas-a, Nocito-a, Norsa-a, Palma-a, Palumbo-a, Paretti-a, Paroldo-a, Pascale-a, Pierantoni-a, Ramondini-a, Ravera-a, Rossi-a, Sandona-a, Saredo-a, Schiattarella-a, Scisio-a, Sole-a, Turcotti-a, Vidari-a, itd.

Digitized by Google

što je u Italiji, usvoji i proglasi zakonodavstvo svake izobražene zemlje, a navlastito da to učini austrijski gradjanski zakonik, koji je obzirom na dobu i političke odnošaje, posred kojih bijaše izdan, bez dvojbe jedno najdivnijih zakonodavnih djela, jedan najveličanstvenijih spomenika mudrosti novih vremena, jer mu propisi, riedkim kojim izuzetkom, jesu utjelovljenje svega boljega, što je znanost ustanovila. A ta želja, nadamo se, izpunit će se i tim obradovati i zadovoljiti svako dobro uzgojeno srce, jer načelo ljudske jednakosti prešlo je jur sa polja znanosti na ono obćega uvjerenja i težnja; ono je, koje oduševljuje i oplodjuje današnji napredak, biva stazu, koja idje na to, da izmed

„Luctantes ventos, tempestatesque sonoras"

zadobije

„Il vero in che si acqueta ogni intelletto";

ono je, koje u nedospjetnoj različitosti sposobnosti i sila, kojimi se ljudi i narodi razlikuju u fenomeničkoj prirodi,[105] svedjer promjenljivoj i vječitim gibanjem uzburkanoj, te

„Vertuntur species animorum et pectora motus
Nunc alios, alios . . . . . concipiunt . . . .",[106]

ne plaši se zaprieka, već usuprot traži i plete niti medjusobne koristi i obćenite sloge!

Može li kršćanin podanik Hrvatske i Slavonije prešavši na mozaičku vjeru, u Hrvatskoj i Slavoniji sklopiti valjanu ženitbu s osobom mozaičke vjere?

Službene „Narodne Novine" od 18. travnja o. g. br. 90 priobćile su sliedeće: „Povodom jednoga upita, da li se osobe, pripadne kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, koje su u Beču prošle na mozaičku vjeru, mogu po kojem rabinu rečenih kraljevina valjano vjenčati, odgovorila je

[105] Seneka, govoreć o boljarstvu i o prostačini, biva o množtvu stvari što postoje u kosmologičkom svietu, veli: „Non ad unam natura formam opus suum praestat, sed ipsa varietate se jactat. — Alia majora, alia velociora aliis fecit; alia validiora, alia temperantiora, quaedam autem eduxit a turba, ut singula et conspicua praecederent; quaedam in gregem misit." (Nat. quaest. VII., 27). A Virgilij (Georg. I.), pišuć kako je priroda svoje darove različito porazdielila, kaže:

Hic segetes, illic veniunt felicius uvae;
Arborei foetus alibi, atque injussa virescunt
Gramina . . . . . .
Continuo has leges aeternaque foedera certis
Imposuit natura locis.

[106] Virg., Georg. I., 410 et seq.

Digitized by Google

kr. zem. vlada, odjel za bogoštovje i nastavu, okružnicom od 4. travnja t. g. br. 3887 znanja i ravnanja radi, da državna vlast u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji obzirom na zakonski članak od 21. lipnja 1873, kojim je uzpostavljena ravnopravnost Izraelićana sa sljedbenici ostalih zakonom priznatih vjeroizpoviestij (br. 61 Sbornika od g. 1873), te kojim su u § 2 ukinuti svi toj ravnopravnosti protivni propisi, nestavlja zaprieka prelazu sa kršćanstva na mozaičku vjeru, i da ženitbu medju takovimi podanici sklopljenu po propisih obć. gradj. zakonika, smatra dopustivom i valjanom, u koliko joj na putu nestoji kakova zakonska zapreka n. pr. § 93 ili 111 obć. gr. zak.“

Ova vladina naredba bila je publicistično razpravljena (vidi br. 92 Pozora od 31. travnja o. g.). Tom je razpravom dokazano, da je kr. zem. vlada pošla s krivoga i necrkvenoga stanovišta, kad je onu naredbu izdala. Razlaganje pisca one razprave zadovoljilo je bogoslovne i crkvene naše krugove, pak će to i biti valjda razlog, zašto se iz tih krugova nije nitko ustao, da u službenom archi-diecezanskom organu onu naredbu pobije, već se je isti organ zadovoljio glavna mjesta one razprave reproducirati. Pogovara se dapače, da se je najviša naša crkvena oblast pritužila vis. vladi proti toj naredbi, i da se radi o tom, da ju zemalj. vlada opozove.[1]

Sve ovo nemože nas riešiti dužnosti, da na ovom mjestu sa crkveno-prav. stanovišta spomenutu naredbu ne promotrimo i ne prosudimo.[2]

Odkada je crkva po državi priznana, priznala je država crkvi njezin pravni red onako, kako je on po božanskom utemeljitelju zasnovan i crkvi ostavljen, i kako je tečajem vjekova do današnjega dana razvijen. Tomu vidljivomu redu jest glavna podloga vjera Krstova — fides Christiana, religio Christiana —, na njoj je sve ostalo osnovano, u kojoj se god formi ono tečajem vremena prikazivalo. Taj pravni red ovlaštena

[1] Pišuć uprav ovu razpravicu dobismo domaće zagrebačke novine, u kojih čitamo: Pošto su se u ožujku prošle godine u Virovitici i u Varaždinu na temelju specialno podieljenih oblastnih dozvola sklopile ženitbe izmedju židova i na židovstvo prešlih kršćana, izdala je hrv. slav. vlada u tom pravcu putem okružnice „obću licenciju“. Zatim se spominju već neke sklopljene takove ženitbe i da će se takove skoro sklopiti. Pod onom „obćom licencijom“ valjda se razumije spomenuta vladina naredba.

[2] Izvori: Cod. Theod. XVI. 8, 6; III, 7, 2; Cod. Just. I. 9, 6. — C. XXVIII. Q. I. cc. 10, 11, 12, 13, 15, 17; c. 9 X. V. 6, 9; c. 13 X. V. 6, 13; c. 8, X. IV. 19. — Literatura: Phillips Kirchenrecht II. str. 392 i] sljed.; str. 410 i sl., 424, 437, 506 i sl.; Schulte System des kath. Kr. Bd. II. § 90; isti Eherecht § 31; Kutschker das Eherecht der kath. Kirche I. B. str. 572 i sljed.: Zhisman das Eherecht der orientalen. Kirche str. 506 i sljed. U citiranih djelih su i izvori citirani.

*

Digitized by Google

je crkva sama sebi davati i prema potrebi preobrazivati; ona ga brani u svih obstojnostih proti svakomu narušitelju. Od početka je crkva ovlaštena svakoga povreditelja svoga pravnoga reda — koji joj je potrebit kao vidljivomu zavodu za realiziranje religije Krstove — kazniti i na priznanje istoga siliti. Tko uzprkos opomenam i kaznam crkvenim neće da priznaje crkve i njezinoga poredka, izlučuje se iz obćine vjernika. Tako je postupala i u vrieme progonstva crkva s onimi svojimi članovi, koji su u herezu pali ili čak na nevjerstvo (poganstvo ili mozaičku vjeru) prešli.

Kao što crkva svoju uviek jednaku misiju vrši, privadjajuć nevjernike u svoje krilo, i ne smije se te misije odreći niti u najnepovoljnijih po nju okolnostih, tako se opet raduje, kada se njezini zabludjeli članovi u njezino krilo vrate, te postupa s njimi blago.

Za vršenje svoje misije crkva u načelu netreba ničije pomoći. Ona bo imade osvjedočenjem nevjernike obraćati na vjeru Krstovu i vjernike u svojoj zajednici pridržavati, te jih religioznim odgojivanjem privoditi konačnoj svrsi čovječanstva.

Nu odkada je država priznala Krstovu vjeru i crkvu kao podlogu svoga života, od tada je država kršćanska (govorimo u jednobroju, jer sve države kulturne, koje to ime zaslužuju, stoje na kršćanskoj podlozi) smatrala i smatra svojom zadaćom, crkvu svestrano podupirati u vršenju njezine misije. Kršćanska država to i mora činiti, jerbo crkva religioznim i moralnim odgojivanjem državljana podupire državu, svojimi uredbami olahkoćuje državi u veliko njezinu vlastitu zadaću. Ovo zamjenito podupiranje bilo je u razno doba različito, tako da se danas posve drugčije shvaća i prakticira; ali u načelu ono neće prestati, dokle god država ostane na kršćanskoj podlozi. Iz ovoga medjusobnoga podupiranja razvili su se premnogi i prerazličiti odnošaji izmedju crkve i države. Za prve vjekove, od priznanja crkve, to nam dokazuje zakonarstvo prvih kršćanskih rimskih careva, zapadnih i iztočnih, vladara franačkih, njemačkih itd. Revnost kršćanskih vladara u tom pogledu često je išla dalje, nego je to crkva sama želila i možda trebala. Dočim je naime načelo Krstove crkve, da ju kršćanska država imade podupirati mudrimi zakoni, kojimi se uklanja i suzbija sve, što je protivno zakonom božanskim, kako jih crkva naviešta, da joj imade pomoć davati za izvršivanje i provadjanje njezinih propisa svojim auktoritetom, dapače i fizičnom silom ondje, gdje crkvena kaznena i disciplinarna vlast nedotječe: država je i dalje posegla, te je preuzimala sama zadaću progoniti i kazniti one članove crkve, koji su svojim nemoralnim ili protupravnim djelanjem povriedili poredak crkveni, napose podlogu toga poredka, vjeru Krstovu. S toga nam izvori potvrdjuju a i povjest, da je kršćanska država kroz vjekove strožije nego crkva progonila i kaznila heretike, schismatike i apostate.

Digitized by Google

Kraj toga su se vladari kršćanski, polazeć sa raznoga stanovišta, pačali i u najnutarnjije odnošaje crkve, koje je crkva sasvim dobro mogla sama uredjivati. Kakove su se razmirice i borbe iz te prevelike sloge izmedju crkve i države radjale, nije naša zadaća ovdje razlagati. Mi ćemo se ograničiti za razjašnjenje postavljenoga na čelu pitanja na to: kako crkva postupa sa neposlušnimi svojimi članovi, koji joj se iznevjere, i kako država kršćanska imade podupirati crkvu, kada ona imade razlog postupati proti onim članovom, koji ju ostave.

Crkva pridobiva sebi članove pokrštenjem. Tko je krstom valjano obavljenim postao članom crkve, dobiva pravni položaj u crkvi, normiran crkvenimi zakoni, te si ne može toga položaja promieniti, a da nedodje u sukob s crkv. zakoni. Samo crkva pojedincu ta prava daje, i u njih ga brani. Svaki član crkve samim pokrštenjem preuzimlje na se dužnost sve zakone i propise crkvene obdržavati. Tko crkvu ostavi, odkazujuć joj poslušnost (schisma), ili nevjerujuć makar samo jedan članak vjere (haeresis) ili prelazeć sasvim na nevjerstvo (apostasija), podpada pod crkvene kazne (censurae), kojimi crkva svoje nekadanje članove sili, da se poprave i u njezino krilo vrate. Kao što je država priznala crkveni poredak u cielosti, tako joj je priznala i kaznenu vlast. Dapače država je kroz vjekove (od početka 4. do polovice 16. vieka) spomenute zločine proti crkvi, napose haeresu i apostaziju, smatrala ujedno kao zločine proti svomu vlastitomu biću i poredku naperene, te jih je ljuto progonila (Vidi l. 1 si quis Cod. I. 7). U progonjenju i kažnjenju neposlušnih i iznevjerivših se članova crkva je uviek imala vrhovno načelo pred očima, da njezinim kaznam nije glavna svrha zadovoljština povriedjenoj pravdi, već popravak krivca. S toga je povrativše se u njezino krilo doduše kaznila, ali blago; apostasiju kaznila je uviek blaže, kad je njezin član na odmetničtvo po nevjernicih prisiljen bio.

Drugo je stanovište morala crkva zauzeti napram schismatikom i haeretikom, kad su ju njezini članovi u većem broju ostavili te se u posebne kršćanske obćine ili crkve organizirali. Ako i jest crkva prve odpadnike (haeresis formalis, schisma formale) kaznila, dalje jih, već u drugoj generaciji, nije progonila. Tko se iz materijalne haerese ili razkola vrati u krilo crkve, ona ga ne kazni. Kad su neke države priznale druge kršćanske konfesije kao crkve, crkvi katoličkoj nije preostalo drugo, nego raznimi zakoni svoju eksistenciju osigurati, napose zabranu, da njezini vjernici ne smiju obćiti s nekatoličkimi kršćani u duhovnih stvarih (comunicatio in sacris), da tako njezini vjernici nedodju u pogibelj nju ostaviti. Nu i u tih zabranah crkva je dopuštala i dopušta blagu praksu, te napose dopušta ženitbu svojim članovom s nekatolici, da tako ukloni od njih veće zlo.

Crkva katolička kano zavod ljubavi, odredjena za sve vjekove i za

Digitized by Google

sve narode, žali doduše, što se je njezino jedinstvo na taj način okrnilo; ali buduć su pripadnici drugih kršćanskih konfesija kršćani, ona jih u širem smislu smatra kao svoje članove i nikada se neodriče nade, da će se s njom sjediniti, pak buduć i druge kršć. crkve imadu u glavnom božanski red, koji je jednoj crkvi od njezina utemeljitelja ostavljen, crkva katolička uporavljuje i na nekatolike svoje propise, gdje god to može. Crkva kat. priznaje, ako i muče, novi red, po kom su u raznih državah stranom poslije reformacije, stranom u novije doba, neke kršćanske konfesije dobile napram državi ravnopravnost s katoličkom crkvom, usljed kojega i nekatolici uživaju sva prava, koja potiču od države. Ovaj paritet raznih crkava kršćanskih napram državi neznači paritet medju crkvami, jer to ne želi ni jedna crkva. Svaka bo crkva imade svoj posebni organizam, posebnu upravu, posebna načela za osiguranje svoje eksistencije, posebne propise za odnošaj napram drugoj crkvi, svaka drži svoju nauku za jedino pravu nauku Krstovu, a samu sebe za jedinu spasavajuću crkvu. Ova exkluzivnost crkava, napose iz naravi i bića katoličke crkve izviruća, mogla bi lahko do razmirica izmedju više crkava dovesti; s toga država, koja je priznala više crkava na svom teritoriju, vindicira sebi pravo, urediti zamienite odnošaje izmedju kršć. crkava. To su tako zvani interkonfesionalni zakoni državni.

Drugi položaj zauzimlje katol. crkva napram nekršćenikom. Crkva, od svoga postanka nastoji nevjernike pokrštenjem u svoje krilo privesti, osvjedočivši jih prije o istini i spasonosnoj sili Krstove vjere. U pravnih odnošajih napram nekršćenikom crkva ne može stajati, jer glede njih neima nikakova direktnoga prava. Kao što ona neima drugoga odnošaja napram njim, nego zadaću istinom evangjelja za sebe jih pridobivati, tako joj ne može niti kršćanska niti nekršćanska država diktirati, da u ikakav pravni odnošaj s njimi stupi.

Crkva nestojeć sama napram poganom i muhamedancem u nikakovu pravnom odnošaju, zabranjuje i svojim članovom s njimi obćiti u toliko, u koliko bi odatle pogibelj prietila, da se od vjere Krstove ododmetnu. Ljubav svoju neuzkraćuje ni njim, pak uči i svoje vjernike, da ljube bližnjega svoga bez razlike vjere.

Od svih nekršćenika, napram kojim crkva ima uvjek jednaku misiju, ona je židove kao vjerujuće u jednoga i pravoga Boga i kao nosioce staroga zavjeta pazila i trpila. Dočim su pogani bježali od židova, dočim ih muhamedanci preziru, crkva katol. jih je od početka do dana današnjega trpila. Nikada nije proti njim direktne sile rabila niti od države tražila, da jih na pokrštenje prinuka. Indirektno siljenje (daćami, nepriznavanjem komercija u javno- i privatopravnom životu) rabila je crkva i država do dana današnjega. Kad su države, gradovi i dalje išli, crkva je židove uzimala u zaštitu. U Rimu i u biskupskih gradovih živili su

Digitized by Google

najmirnije i najsigurnije. Poslje reformacije su židovi u katoličkih zemljah razmjerno najbolju sudbinu imali. Progonstvo židova je crkva uvjek odsudjivala te ga i danas odsudjuje, ona moli za obraćenje nevjernika, napose židova.

Nu koliko god se iz crkv. zakona razabire humano postupanje sa židovi, crkva ipak nije nikada smetnula s uma uzvišenost kršćanstva nad mozaičkom vjerom. Drugimi crkv. zakoni nastojala je crkva ukloniti pogibelj, koja bi za kršćane iz tolerancije židova doći mogla, pak je i za tim išla, da židovi uvide razloge, zašto se zapostavljaju te da samo do njih stoji dostati se onih prava, što jih kršćani u kršćanskoj državi uživaju. Ovaj karakter imadu crkveni zakoni, sadržani u dekretalnih zbirkah, kao što i papinske konstitucije posljednjih trijuh vjekova.

Da očuva crkva svoje viernike od apostazije, ona stoji i mora stajati nepomično na stanovištu: da tko je krštenjem postao njezinim članom, neprestaje biti članom njezinim niti onda, kad joj se iznevjeri. Zato je crkva već u prvih vjekovih izobćenjem prietila onim kršćanom, koji su se sa židovi bračnimi svezami vezali; kašnje, podupirana i državom, kaznila je još strožije prestupnike te zabrane, a najzad pretvorivši dugo prakticirano običajno pravo u pozitivnu pravnu odredbu, proglasila je ženitbu izmedju kršćana i židova ništetnom. Uzkrativši ovako crkva svojim članovom connubium sa židovi, imala je samoobranu svoju i dobrobit svojih viernika pred očina. Pogibelj apostasije više prieti po nazorih crkve od židova nego od pogana, kad bi se connubium dopustio. Tko je uzprkos ove odredbe kao kršćanin ženitbu sa židovom sklopio ili prešavši sam prije na židovsku vjeru, crkva ga je kaznila, a država je i ovu uredbu priznavala i kaznu crkvenu podupirala.

Ako je kršćanska država pomagala crkvu u tom njezinom pravu — apostate kazniti i na povratak siliti — moglo bi se pitati, je li to i danas dužna, pošto moderna država daje slobodu vjersku svim svojim državljanom, te jim dapače dopušta prelaziti iz jedne crkve u drugu, iz jedne vjere u drugu?

Spomenuli smo, da uzprkos pariteta kršć. konfesija, nisu ove izjednačene. Još manje može biti izjednačena nekršćanska vjera s kršćanskom, napose katoličkom. Paritet znači i to, da država mora sa svakom konfesijom i vjerom postupati po njezinih načelih, koja ova priznaje a priori, jer država ne daje ni jednoj vjeri dogmata i pravnih pravila za njezin poredak, to je stvar svake crkve, svake vjerozakonske družbe. Ako država priznaje slobodu savjesti i slobodu vjere, nesliedi iz toga, da smije dopuštati, što jedna vjera zabranjuje, ili zabranjivati, što ona dopušta. S toga i u modernoj državi živi katolik po zakonih kat. crkve, nekatolik po zakonih svoje crkve, nekršćenik po načelih svoje vjere. Isto tako niti država nesmije propisivati pojedinoj crkvi, da svoj odnošaj

Digitized by Google

udesi prama drugoj crkvi ili religioznoj družbi drugčije, nego ona to po svojih temeljnih načelih može i smije.

Sada smo došli na pitanje: je li kr. vladni odjel za bogoštovje i nastavu korektno postupao, kad je iz zakona od 21. lipnja 1873 izveo zaključak, da državna vlast u Hrvatskoj i Slavoniji nestavlja nikakovih zaprieka prelazu sa kršćanstva na mozaičku vjeru? Ja mislim, da je ne samo nekorektno postupao, nego je dirnuo u pitanje, koje se nije podufalo riešiti do sada ni jedno zakonarstvo, ni jedna vlada. Barem mi nepoznamo ni jednoga zakona ni jedne naredbe, kojom bi se izrično reklo, da je kršćanom slobodno prelaziti na mozaičku vjeru, i da onda mogu sa osobom mozaičke vjere valjanu ženitbu pred rabinom sklopiti. Država moderna samo pod uvjetom, a k o njezin državljanin odluči promieniti crkvu ili vjeru, daje stanovite propise, kojih se u tom mora držati. Sasvim je pako druga stvar, ako država reče: slobodno je kršćanstvo zamieniti nekršćanstvom, i slobodno je nekršćaninu pokrstiti se. Prvim priznanjem država pomaže rušiti kršćanstvo, drugim priznaje crkvi njezinu misiju. Ali ovo posljednje tako se samo po sebi razumije, da nam nije poznat ni jedan državni zakon, koji bi to pravo napose crkvi dao ili pojedinoga ovlastio, da stupi u crkvu. Mienjati crkvu ili vjeru stvar je pojedinca, tu prirodjenu slobodu nije potrebito niti mudro priznavati, jer će neuki, slabi i mlaki tu slobodu zlorabiti. Crkva katolička nije prelaz svojih članova u druge crkve ili na bezvierstvo nikada dopustila, ona to ne može i ne smije trpiti, već svimi zakonimi sredstvi nukati ih na povratak.

Kako se god katolička crkva može s pravom tužiti na svaku odredbu državne vlasti, kojom se njezina prava i uredbe ukidaju, isto tako mogu se i druge kršćanske crkve, kod nas grčko-iztočna i protestantska. Uzvišenost kršćanstva nad svimi nekršćanskimi vjerami stoji uprav u tom, da se kršćanska vjera ne može na ni jedan način zamieniti s nekršćanskom. Ovaj bitni biljeg kršćanstva ne može država, dok je išto još kršćanska, izbrisati bez velike pogibelji za sebe i za kršćanstvo. Ako pojedinac zaniječe vjeru kršćansku, on se tako rekuć sam briše iz svih odnošaja kršćanskoga družtva, proglasuje se tako rekuć bezpravnim. Crkva ga progoni svojimi kaznami i može pravom od kršćanske države zahtievati, (? Ured.) da takovomu odmetniku ni ona neda mira, dokle se, pokajavši se za svoju zabludu, nepovrati u krilo crkve i u družtvo kršćansko. Ako moderna država i u takovu slučaju drugčije postupa, ako i nepriznaje odnosno ne pomaže ovršivati crkvene kazne ili censure, na koje je crkva odsudila neposlušne svoje članove svjetovnjake, ipak je dužna p o š t o v a t i crkvene kazne, izrečene radi zločina crkvenih, kojimi se temelji crkveni vriedjaju, a to je apostasia. Tko dakle i u naše vrieme počini zločinstvo apostasije, nanj pada excommunicatio latae sen-

Digitized by Google

tentiae; ali budući crkva nikada ne gubi nade, da će se i apostata pokajati i vratiti u njezino krilo, ona ga i poslije apostasije radi neizbrisivoga karaktera krsta smatra svojim članom, kršćaninom, te mu strogo zabranjuje pod prietnjom ništetnosti sklopiti brak s nekrštenom osobom. Crkva svojimi pozitivnimi propisi ne obvezuje nekrštenike, ali obvezuje neprekidno krštenike, ako oni i izstupe iz faktične zajednice s crkvom. Da li krštena osoba predje na koje god nevierstvo, tu neima razlike, dapače ako se je neviernik još koliko crkvi približio, n. pr. pripravom na pokrštenje kao katechumen, ta zaprieka postoji sve jedno. Tu zaprieku izriču §§ 25 i 66 naputka na ženitb. duh. sud., zakona za ženitbu katolika u Hrv. i Slav. valjanoga, kao i § 64 obć. austr. grad. zak., suglasno sa kanoničnimi propisi katoličke i svake druge kršć. crkve. Ova zapreka, impedimentum cultus disparitatis dirimens, najprije obćim običajnim pravom, a kašnje pisanim zakonom crkvenim postavljena, i kroz vjekove prakticirana, opravdana je ne samo kršćanskim već i sakramentalnim karakterom ženitbe, obvezuje ne samo katolike, već i sve kršćane, valjano krštene, pak s toga neće niti protestantska niti grčko-iztočna crkva priznati ženitbu valjanom, koju sklope njihovi pripadnici s nekrštenimi osobami, makar oni pripadnici i predju prije na mozaičku vjeru, ili na nevierstvo. Sabor Tridentski (Sess. 7 de sacram. can. 11) uči, da se karakter krsta u nijednom kašnjem momentu ne može izbrisati niti izgubiti, dakle niti samom apostasijom. Ako oženjen kršćanin za života svoga ženitb. druga postane apostatom te se s nekrštenom osobom oženi, ova druga ženitba biti će još i radi druge zapreke ništetna, propter impedimentum ligaminis.[1]

Budući Izraelićanin nije vezan pozitivnim crkv. zakonom, moglo bi se pitati, da li mu božanski ili drugi koji propis uzkraćuje sposobnost valjano se oženiti s inoviernimi, dakle i s krštenimi osobami? Na ovo pitanje odgovara papa Benedikt XIV. niječno, t. j. u koliko mozaički zakon dopušta Izraelićanom s inoviernici sklapati valjane ženitbe i s kojimi, to će o tom samo njihov zakon odlučivati. Samo ako bi sklapajuć ženitbu ili medjusobno ili s drugimi povriedili naravni ili božanski zakon, to će jih od toga svaka civilizirana država odvraćati i kazniti. Kako sadanji privrženici mozaičke vjere kršćanstvo smatraju, držimo, da jim niti njihova vjera nedopušta s kršćani u brak stupati; a kada se pouče u tom, da i poslije apostasije kršćanin ostaje kršćaninom, možda će se ustručavati služiti se podieljenom onom dozvolom hrvatske vlade.

Budući je zapreka razlikosti vjere samo u crkv. pravu utemeljena,

[1] Kod nas ima tako naivnih ljudi, koji misle da se može ženitba prelazom na protestantizam razriešiti.

Digitized by Google

nije dakle juris divini, uče mnogi kanoniste, da papa može od ove zapreke dispenzirati. Nu osim što je to papa Grgur XIII. za misionske krajeve u Indiji u svoje vrieme učinio, i što to papa u takovih obstojnostih uviek učiniti može, ako nadje da je ženitba kršćana i nekršćana za širenje kršćanstva dobra i koristna, ipak u redovitih okolnostih rimska stolica nedaje nikada dispenzacije.

Nekoje su države ovu zapreku ukinule, nekoje su ju nastojale ukinuti. Znademo za pokušaj ugarskoga sabora koncem god. 1883 i početkom 1884. Isto je tako ostalo kod pokušaja u zastupničkoj kući carev. vieća god. 1876, jerbo na to nije pristala gospodska kuća; nu tu se obilazi još uvjek postojeća zapreka cultus disparitatis time, da se proglasi kršćanska i židovska stranka bezvierci (Confessionslos).

Mora se s toga požaliti, da je kr. zemalj. vlada naredbom stvorila nešto,što nepostoji ni u jednoj ni u drugoj poli monarkije, i što je dirnula tim u crkvenu uredbu, koja se je kroz vjekove i za crkvu i za državu dobrom i koristnom pokazala. Ako druge države i misle da mogu i smiju drmati temelji kršćanstva i kršćanskoga družtva, ta potreba ne postoji za hrvatsku vladu. U ostalom i moguće države i mogućnici, koji mišljahu, da bi mogli usrećiti državljane bez kršćanske vjere, uvidjaju svoju zabludu, te se opet vraćaju na staro, prokušano stanovište kršćanstva, bez kojega družtvu čovječjemu neima pravoga ni zdravoga napredka.

Nemislimo, da je hrvatska vlada htjela svojom naredbom dati koncesije liberalizmu, kako neki tvrde; nam sa čini, da je krivo shvatila zakon od 21. lipnja 1873, ili je iz toga zakona krive konsekvencije izvodila. Bilo jedno ili drugo ili oboje, valja sine ira et studio ustati proti krivomu shvaćanju i uporavljivanju zakona, koji samo u gradjanskom, javnom i priv. pogledu mozaič. vjeri i njezinim pripadnikom daje ista prava kao i kršćan. državljanom, ali nedira niti u vjeru kršćansku, niti u uredbe ikoje crkve ili vjere. Izjednačenje pripadnika raznih vjeroizpovjestij na javnopravnom i privatnom polju nemože ni kod nas imati drugo značenje, nego li ga imade drugdje. Svakoj crkvi, svakoj vjeri mora država ostaviti njezina načela i samo ondje medju nje stupiti, gdje jedna crkva nepravednim i nedopuštenim načinom vriedja drugu. Svojom naredbom od 4. travnja o. g. naša je vis. kr. zem. vlada, mi velimo i priznajemo rado, nehotice i sine dolo povriedila načela spomenuta, a judaizmu nije doista ništa pomogla.

Kada još to spomenemo, da katolička crkva može po postojećih ženitb. zakonih kod nas valjanih, ženitbe onih kršćana katolika, koji prešavši gdje mu drago na judaizam, kod nas sa židovi ženitbu sklope, ureda radi ništetnom proglasiti; kada znademo, kako je kr. ugarsko ministarstvo pravosudja i bogoštozja god. 1880 posve korektno riešilo u

Digitized by Google

smislu crkvenih i državnih zakona posve jednak slučaj, kad je naime jedan katolik rodom iz Segedina prešao na judaizam u Beču te u Segedinu pokušao sklopiti brak sa židovkom; kada napokon znademo, da su Hrvati katolici i bez zakona i naredaba od vajkada dobro se slagali sa svojimi sudržavljani bez razlike vjere: onda znademo i to, da će visoka vlada promotrivši točno sve ovo učiniti ono, što i mudri vojvoda čini, kada nemože s vojskom napried, a da ju velikoj pogibelji bez ikakve koristi neizvrgne. Svi razboriti samo će ju u tom pohvaliti, na navale i prikore netreba gledati, došli oni odkud god!

Prof. dr. *L. M.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Nije smetanje posjeda, ako dužnik samovlastno oduzme vjerovniku mjesto kamata uživano zemljište.

Kr. kot. sud u Samoboru odlukom od 7. studenoga 1883 br. 7887 odbio je tužitelja Stjepana Krčelića i drugove sa tužbenim zahtievanjem proti Luki Žužiću, da je ovaj tužitelje smetao u posjedu trnaca „kraj kuće", tim što je na njem travu pokosio, s razloga: što tužitelji u protuodgovoru nisu porekli tvrdnju tuženikovu u odgovoru, da je tuženik p r i j e 15 godina svoj trnac kraj kuće ustupio pokojnomu Josi Krčeliću na uživanje mjesto kamata na pozajmljenu neku svotu novca, te što se ta tuženikova tvrdnja po § 22 gr. p. p. ima smatrati istinitom; a kad je tako, to se tužitelji isto kao niti njihov prednik Josip Krčelić ne mogu smatrati posjednici trnaca kraj kuće, nego samo uživaoci i to mjesto kamata. Takovi pak držaoci i uživaoci tudjeg posjeda ne mogu se sudbeno štititi u posjedu, kojega ni neimaju, nego se moraju odputiti, da svoje osobno pravo na platež zajma i kamata u novcu redovitim putem pravde traže, tim više, što bi se takovom zaštitom podpomagalo lihvarstvo, sto je očevidno protivno ustanovi § 4 zakona od 8. prosinca 1877, buduć se kamatna mjera neda ustanoviti."

Kr. banski stol odlukom od 10. siečnja 1884 br. 26.181 odputio je utok tužitelja, a potvrdio odluku kot. suda s ovih razloga:

Medju strankami je neprieporno, da je pokojni Tomo Žužić, brat tuženikov davao pokojnomu Josipu Krčeliću u ime kamata za stanovitu zajamnu glavnicu, travu trnaca tuženikove zadruge.

Digitized by Google

Godišnjim pobiranjem trave u ime kamata nije pokojni Josip Krčelić stekao niti posjeda upitnoga trnaca, niti posjeda služnosti uživanja, jerbo je to bila godišnja činitba iz obligatornoga zajamnoga odnošaja.

Tužitelji, koji svoj posjed izvode od pokojnoga Josipa Krčelića, premda nisu izkazali naslova ni načina stečenja, ne mogu imati drugo pravo, nego je imao prednik.

S toga je tuženi uzkratio samo u ime kamata podavati se imajuću travu, a nije smetao posjeda, koji tužitelji nikada nisu vršili.“

Izvanredni utok na treću molbu nebijaše uložen.

U istovjetnom odnošaju u dvie druge parbe med istimi strankami izrekao je kr. banski stol istog dana pod br. 26.182 i 26.183 odluku upravo ovakovu, kao što je ova sada saobćena.

Saobćio *S. P.*

Parbeni se troškovi prebijaju, prem je tužitelj u cielosti sa tužbovnim zahtjevom odbijen.

U pismeno razpravljenoj parnici tužitelja N-a proti tuženomu K-u da mu plati odštete 4058 for., sudio je kr. sudbeni stol kao trgovački sud u Zemunu osudom od 12. ožujka 1881 br. 628 gr.: Tužitelj se sa tužbom de praes. 10. ožujka 1879 broj 786 gr. i u istoj stavljenim zahtjevom odbija, te je dužan tuženomu K-u naknaditi sudbeni na 64 for. 60 novč. obaljeni trošak u roku od 14 dana pod prietnjom ovrhe. Kr. banski stol je povodom tužiteljeva priziva osudom od 7. lipnja 1882 broj 3505 prvomolbenu osudu potvrdio.

Kr. stol sedmorice je povodom izvanrednog previda tužiteljeva osudom od 17. siečnja 1884 br. 1545 ex 1883 obie niže osude u glavnoj stvari potvrdio, no parbeni trošak prebio. Razlozi: „Suglasne niže osude u dielu, odnosećem se na glavnu stvar, nepočivaju niti na očito pogrešnoj uporavi zakona, niti na predpostavi protivnoj sadržaju spisa, pa pošto obzirom na to nepredleže uvjeti navedeni u § 335 g. p. p., pod kojimi je dopušten previd proti dvim jednako glasećim osudam, valja izvanredni previd tužitelja, u koliko se odnosi na glavnu stvar, odputiti po § 334 g. p. p. kao nedopustiv.

Što se pako tiče troškova sudbenih, to se ovi neimaju oprostiti nadvladanoj stranci samo onda, kada dotiče proti njoj ma koji od razloga nabrojenih pod slovi a—d § 573 g. p. p.

Pošto ipak nepredleži koji god od ovih uslovlja glede nadvladanoga tužitelja, valja usljed njegovog izvanrednog previda u pravcu sudbenih troškova po §§ 334 i 335 g. p. p. preinačit suglasne dolnjosudne osude i prebiti sudbene troškove svih triuh molba.“

Digitized by Google

Tako riešitba.

Držim, da neodgovara ova riešitba pravomu smislu § 573 gpp.

Ova riešitba polazi sa stanovišta, da su slučajevi a—d § 573 taksativno nabrojeni slučajevi, u kojih se nesmiju nadvladanoj stranci troškovi oprostiti. Usljed toga ona uporavlja argumentum a contrario, pa tim dolazi do zaključka, da se u svih drugih slučajevih moraju troškovi nadvladanoj stranci oprostiti.

Ponajprije nemogu se u § 573 g. p. p. nabrojeni slučajevi smatrati taksativno nabrojenimi. To je čista eksemplifikacija. Sliedi to odatle, što zakon sve slučajeve „navlastito" nabraja. Već usljed toga nedopustan je uporavljeni na te slučajeve argumentum a contrario.

No i kao zaključak a contrario kriv je rečeni zaključak. Kada bi nabrojeni slučajevi, u kojih se nesmiju nadvladanoj stranci troškovi oprostiti, dozvoljavali zaključak a contrario, onda bi taj zaključak glasio, da se u drugih slučajevih smiju nadvladanoj stranci oprostiti troškovi, ali nipošto, da se moraju oprostiti. No time bi ipak ostalo otvorenim pitanje, da li se u pojedinom slučaju imaju troškovi oprostiti. U slučaju, koji je substratom navedenoj riešitbi, nebi se sa toga stanovišta mogli troškovi prebiti obzirom na ratio § 576 g. p. p.

No, kako rekoh, riešitba navedena stoji u opreci načelnoj sa ustanovom § 573 g. p. p. Po odredbi bo ovoga § treba da sudac nadvladanu stranku u p r a v i l u osudi na naknadu sudbenih troškova.

Zato se ima u svakom slučaju to pravilo vršiti, u koliko zakon neustanovljuje iznimke. Kako spomenuh, nije iznimkom ono, što navedena riešitba iznimkom smatra. Dr. *A. B.*

Članak 14 temelj. drž. zak. od 21. prosinca 1867 br. 142 d. z. l. ne daje prava katoličkomu svećeniku, da prešavši na drugu vjeru, može sklopiti valjanu ženitbu.

Katolički svećenik N. položi god. 1858 u austrijskom manastiru svečane zavjete, g. 1861 primi više redove, a god. 1875, osloniv se na nove vjerske zakone, odreši se manastirske sveze, god. 1878 predje na evangeličku vjeroizpovjest, te se god. 1879 vjenča u evangeličkoj crkvi u Beču sa djevojkom Marijom S., pripadnicom starokatoličke vjeroizpovjedne obćine. Ovoj ženitbi oblast nije ništa prigovorila. Istom nakon četiri godine g. 1883, pošto je sud zato saznao, požuri se te odredi, da se zametne ženitbena parnica, usljed koje bijaše brak bivšega katol. svećenika osudom od 21. kolovoza 1883 ništetnim proglašen.

N. prizvao je protiva toj odsudi bečkomu prizivnomu sudištu, a

Digitized by Google

kad i ovo nepomože, uteče se vrhovnomu sudištu. U previdnoj žalbi upirao se N. na čl. 14 temeljnog državn. zakona od 21. prosinca 1867 br. 142, d. z. l., koji zajamčuje svakomu podpunu slobodu vjere i savjesti; da je uživanje državljanskih i političkih prava neodvisno od vjeroizpovjesti; pozvao se je i na zakon od 25. svibnja god. 1868, koji da ukida ustanovu gradjanskog zakonika, po kojoj katolički redovnici, koji su jur primili više redove, ne smiju se oženiti.

Vrhovno sudište osudom travnja mjeseca ove godine odbilo je previd s ovih veoma važnih r a z l o g a:

Za katoličke svećenike glavno ženitbenoj zaprieci stoji u okolnosti, što je osoba, koja namjerava ženitbu sklopiti, jur bila primila više redove katoličkog svećeničtva, ili je položila u kojem redovničkom redu svečani zavjet bezženstva. Ne stoji dakle nikako u tom zaprieka, što je osoba još faktično u katoličkom svećeničkom stališu ili u redovničkoj svezi, tako da bi bilo dovoljno da se ta zaprieka ukloni, svući svećeničke ili redovničke haljine i očitovat, da se izstupa iz rimsko-katoličke crkve. Uzeta je iz načela katoličke crkve, ali bezuvjetno ustanovljena je gradjanskim zakonarstvom te uvrštena u pravila javnoga prava ženitbena zaprieka, koja, s obzira javnoga reda i ćudorednosti, zabranjuje austrijskomu državljaninu sklopiti brak, ako je primio više katoličkoga svećenstva redove, ili je svečane položio zavjete redovničke. Ovom zakonskom ustanovom bezuvjetne nedopustivosti takove ženitbe odvraća se napast, da se, promjenom vjerozakona, koji u malo kojem slučaju potiče od čistog unutarnjeg obsvjedočenja, sklopi nedopuštena bračna sveza, a tim odvraća se i onaj veliki metež, koj bi nastao, kad bi takov odpadnik, pošto je već možda osnovao obitelj, izjavio, da se vraća u krilo katoličke crkve. Djelatnošću napomenute ustanove gradjanskog zakonika (§ 63) nije se nikakva ograničenja ni promjena nanielo državnim temeljnim zakonom od 21. prosinca 1867 br. 142 d. z. l. ob općih pravih državljana, niti zakonom od 25. svibnja 1868 o interkonfesionalnih odnošajih državljana. Članak 14 napomenutog temeljnog državnog zakona od 21. prosinca 1867, koji veli, da je svakomu ujamčena podpuna sloboda vjere i savjesti i da je uživanje gradjanskih i političkih prava neodvisno od vjere, koju tko izpovjeda, sadržaje izrični dodatak, da vjeroizpovjest ne smije biti na uštrb dužnostim državljanskim. Sad, prama državljanskim je dužnostim, da državljanin, koje mu drago bio vjeroizpovjesti, propusti čin, što ga zakon, s obzira na javni red i na dobre običaje, proglašuje bezuvjetno nedopustivim i da se pokori odluci, da je takav čin ništetan, pa koji mu drago bili njegovi nazori sa vjeroizpoviednoga gledišta. Ako je dakle u čl. 5 zakona, kojim se uredjuju interkonfesionalni odnošaji državljana, ustanovljeno, da se prevjerom (promjenom vjere) gube sva prava, što ih je ostavljena crkva ili vjerozakonska družba imala naprema

Digitized by Google

previerniku, kao što i prava, što ih je ovaj imao naprama onim, ne može se, po vlastitom značenju ovih rieči i po njihovom savezu, nazrievati u njih ukinuće ženitbene zaprieke za svećenike i redovnike, koji ostave katoličku vjeru, a tim manje, što takova ustanova, da se je htjelo izdat, imala je bit predmetom zakona o ženitbenom pravu od 25. svibnja 1868 br. 47, što no je istodobno izdan. *B.*

Tromjesečni rok za dražbu nepokretnina neračuna se od dana prvoga uvrštenja izroka u službeni list, kao što je to priobćeno u „Mjesečniku" br. 4 o. g. na str. 264 riešitbom stola sedmorice od 10. svibnja 1883 broj 997.

U dokaz toga evo sliedećega slučaja:

Na molbu Tome Šabarića razpisana je, odlukom kr. kot. suda u Samoboru od 24. svibnja 1880 br. 2382/gr., javna ovršna dražba nepokretnina ostavine Mikule Šabarića na 20. rujna i. g.

Dražbeni oglas uvršten je u službene Narodne Novine prvi put 30. srpnja 1882, drugi put 6. rujna, a treći put 13. rujna 1880. Ovršnu ostavinu zastupao je sudbeno postavljeni curator ad actum, te pravno zastupstvo malodobnih nasljednika Mikule Šabarića nije o dražbi ništa znalo sve do 20. rujna 1880, kad je došao sudbeni izaslanik u ovršničku kuću te obavio dražbu, koju je sud samoborski odlukom od 26. rujna 1880 br. 4247 gr. odobrio.

Sada tekar podje tutorstvo k odvjetniku, da potraži lieka proti obavljenoj dražbi. Uloži proti odobravajućoj dražbu odluci utok, u kojem iztakne medju ostalimi prigovori naročito onaj, da je oglas dražbe jedva 6 nedelja prije dražbe bio prvi put u službeni list uvršten, drugi put jedva tri tjedna, dočim treći put niti jedan tjedan nije dražba oglašena prije dražbenoga roka. Kr. banski stol riešitbom od 6. travnja 1882 br. 6384 zabaci utok, potvrdiv obavljenu dražbu, a kr. stol sedmorice rješitbom od 29. prosinca br. 1238 odbi izvanredni utok tutorstva, te konačno odobri dražbu nekretnina, koja niti dva mjeseca prije dražbenog roka nije bila oglašena u službenom listu.

Pita se sada, koja riešitba kr. stola sedmorice je pravilna, ona od 10. svibnja 1883 br. 991 ili ovdje priobćena od 29. pros. 1882 br. 1238? *M.*

Digitized by Google

Je li komodatar dužan dati odštetu za izrabu posudjene stvari?

Najviši sud dokine osudu druge, a potvrdi onu prve molbe.

Razlozi: Tužitelj nije tečajem parnice nigdje uztvrdio, da je tuženik posudjenu mu prešu vlastitom krivnjom oštetio ili ju pače posve uništio; on podupire svoj zahtjev, da mu tuženi plati utuženi iznos, jedino tom okolnosti, što je tuženi rabio prešu kroz više godina, pak je usljed te dugotrajne porabe gotovo posve neuporabivom postala. Traži dakle naknadu za izrabu onoga predmeta. Ali ovo što išće tužitelj nije osnovano na zakonu, jer po § 972 o. g. z. vlastan je posudovnik redovito rabiti posudjenu mu stvar, on neodgovara za to, što se posudjena stvar običnom porabom izrabljuje i njena vriednost umanjuje. S ovih razloga morala se je potvrditi osuda prvoga suda, kojom se odbija zahtjev tužiteljev.

Što ima dokazati nasljednik, koji pobija oporuku radi kriva razloga oporučiteljeva?

M. B. napiše oporuku i u njoj postavi svoje kćeri glavnimi nasljednici, a sinove i djecu svoje, prije njega umrvše kćeri N. ograniči na nuždni dio. Za razlog, zašto je onako postupao sa djecom svoje kćeri udate N., navede u oporuci, da se je on (oporučitelj) na njihovu korist odrekao nasljednoga diela, što ga je imao zapasti od pokojne mu majke. Otac N-ne djece digne tužbu na uništenje oporuke pokojnikove radi lažna motiva, dokazivajuć da oni navodi ostaviteljevi, kao da se je odrekao nasljedstva iza pokojne si majke na korist djece N-ne, nisu istiniti. Tužbu njegovu zabaciše sva tri suda. Najviši sud sa sliedećih

razloga: Odredba pokojnikova ostaje valjanom, ma i bili neosnovani motivi njeni, izim da se dokaže, da se volja oporučiteljeva osniva jedino na tih neistinitih motivih. Tako naredjuje § 572 o. g. z., a pošto tužitelj nije dokazao, da su djeca pokojne N. samo zato ograničena na nuždni dio u oporuci svoga djeda po materi, što se je ovaj (djed) odrekao na njihovu korist nasljedstva na imetak svoje majke, što tuženik pobija, pače nije ni kušao toga dokazati, to nije ni potrebno iztraživati, u koliko je onaj u oporuci navedeni uzrok istinit ili ne. Tužitelj bo imao bi dokazati, da je oporučitelj jedino s bog onoga uzroka u svojoj oporuci onako odredio, kao što jest, jer on pobija oporuku; tužitelj se doduše pozivlje na §§ 771 i 777 o. g. z., pak izvodi odatlje, da u ovom slučaju pada teret dokaza na tuženike, jer da su oni imenovani za nasljednike. Nu to se neda izvesti iz spomenutih §-a o. g. z. Kad nastane slučaj § 777 o. g. z., pada teret dokaza očevidno na u oporuci preteriranoga nuždnoga nasljednika, pošto se nikako nemože zahtievati od na-

Digitized by Google

sljednika, da on dokazuje nešto što bi bilo na njegovu štetu. U slučajevih pako §§ 771 i 782 o. g. z. zato je nasljednik dužan prinieti dokaz, jer njegov protivnik, nuždni nasljednik, ima za sebe ustanovu § 762 o. g. z., po kojoj mora mu ostavitelj u oporuci svojoj neki dio imovine svoje ostaviti. Pače ustanove ovdje spomenutih paragrafa zakona pokazuju jasno, da na nasljednike, imenovane u formalno valjanoj oporuci, pada teret dokaza samo u onih slučajevih, koji su u zakonu izrikom navedeni, pak da taj teret ide u obće onoga, koji pobija ovu ili onu odredbu oporučiteljevu, sadržanu u oporuci. Polazeć s ovih razloga najviše sudište nemogaše u odsudah nižih sudova ništa naći protuzakonita, zato se one potvrdjuju.

Vjerovnik vlastan je i onda tražiti od nemarnoga dužnika zakonite zatezne kamate, ako su u pogodbi utanačene niže kamate.

Banka A. u Beču uzajmila je g. 1859 gradskoj obćini K. 250.000 for. pod uvjetom, da plaća 3% kamate i glavnicu obročno odplaćuje tako, da bude cieli zajam god. 1872 posvema izplaćen. Zajam je dakle bio sklopljen na 12 god., i hipotheciran. Pošto obćina nije prema pogodbi odplaćivala obroka, digne banka A. na temelju zadužnice iz g. 1859 proti njoj mandatnu tužbu de praes. 11. lipnja 1881 zahtievajuć na temelju izvadka iz svojih knjiga, da plati ostatak dužne glavnice od 59.751 for. zajedno sa 6% zateznimi kamati počam od 5. lipnja 1881.

Zemalj. sud u Lavovu izdade 16. srpnja 1881 platežni nalog obćini gradskoj ali odbije zahtjev bankin, da joj se plate 6% zatezne kamate, jer da se zakonske kamate mogu samo onda zahtievati, ako nisu pogodbom druge kamate ustanovljene (§§ 903, 995 i 1333 o. g. z.)

Utok podnešen proti ovoj odluci uvaži c. kr. viši sud u Lavovu odlukom od 23. kolovoza 1881 br. 12100 sa sliedećih razloga:

„Kako odredjuje § 1333 o. g. z. ima vjerovnik pravo zahtievati, ako dužnik u vrieme dospielo neplati glavnice, da mu plati počam od dana plateža tekuće zakonske kamate; ne mora se dakle po § 902 o. g. z. zadovoljati sa kamatami, koje su u pogodbi uglavljene. Ako se § 1333 o. g. z. na svršetku u zaporci pozivlje na § 995 o. g. z., nemože to značiti drugo, nego da se upućuje na u ovom (995) paragrafu normiranu mjeru (kolicinu) zakonskih kamata, a ta je mjera zakonom od 14. lipnja 1868 (br. 62 d. z. l.) ustanovljena na šest postotaka.

Previdni utok tužene obćine proti odluci prizivnoga suda zabacio je najviši sud bečki rješitbom od 6. prosinca 1881 br. 13099 sa razloga, navedenih u odluci prizivnoga suda.

Digitized by Google

Tko se upire na rješitbu občine, kojom se zabranjuje voziti stanovitim putem, nečini smetanja posjeda.

A. tuži B. sbog smetanja posjeda služnosti puta. Tužba osniva se na činjenici, da je tuženik izposlovao si kod nadležne občinske oblasti odluku, kojom se tužitelj proglasuje krivim poljske štete te mu se zabranjuje voziti preko livade tuženikove.

Prvi sud zabaci tužbu radi nenadležnosti a limine; tu je odluku prizivni sud dokinuo. Usljed toga uzme prvi sud u razpravu tužbu, koja bijaše tako u prvoj kao i u drugoj molbi zabačena. Prizivni sud u razlozih svoje rješitbe veli:

u § 339 o. g. z. govori se samo o samovoljnom smetanju posjeda, a u tom što se je tuženik obratio na občinsko poglavarstvo i zamolio za pomoć proti tužitelju, koji je tobože protupravno nanio mu štetu, neima takove samovolje; ako tužitelj misli, da je onom rješitbom občinskoga poglavarstva povredjen njegov pravni interes, može se za to poslužit drugim pravnim sredstvom, a ne tužbom smetana posjeda.

Najviše sudište bečko odbacilo je izvanredni previdni utok tužiteljev odlukom od 29. svibnja 1883 br. 6252 s razloga, što odluka občinskoga poglavarstva, ako je neosnovana, neupliva na izvršivanje prava tužitelja; ako pako izvršivanje ovoga prava vredja propise zakona na zaštitu poljodjelstva izdane, ne može s bog toga tražiti pomoć suda; s toga postupak tuženikov nije takov, da bi mogao biti osnovom tužbi o smetanju posjeda.

B. Mjenbeno.

Prigovor prihvatnika, da valute nije primio.

F. K. tužio je pred kr. sudb. stolom u V. P. K-a kao prihvatnika mjenice na 100 for. a. vr., koju da je F. K. 1. listopada 1878 na odredbu svoju vlastitu izdao i koja je 1. listopada 1879 dospiela.

Platežnim nalogom kr. sudb. stola u V. od 1. srpnja 1882 br. 1340 nalaže se tuženomu P. K., da izplati tužitelju F. K. utuženu mjenbenu svotu od 100 for. zajedno sa 6% kamati, tekućimi od dana dospietka mjenice t. j. 2. listopada 1879 do dana izplate, $^1/_3$% u ime provitbe i parbeni trošak sa 9 for. 65 nč., sve za tri dana pod prietnjom mjenb. ovrhe. — Tuženi podnese svoje prigovore proti tomu plat. nalogu u kojih poriče, da je ikada išto od protivnika uzajmio, a po tom nije uzajmio ni utuženu mjenbenu svota 100 for.; poriče, da je protivnik njemu ikada u gotovom novcu 100 for. izbrojio i pozajmio, da mu protivnik nije nikada ni u vriednosti ili u drugom čem sličnu svotu od 100 for. pozajmio, niti da je zanj (t. j. za tuženika) štogod radio, da mu nije dakle tu svotu na

Digitized by Google

zaslugi dužan ostao; kad bi mu utuženu mjenb. svotu dugovao, protivnik bi bio po dospielosti mjenice odmah preko kr. sudb. stola izdanje plat. naloga proti njemu zaiskao.

Tužbi priložena mjenica jest mjenica domicilirana, pa je s toga protivnik morao radi izplate dospielu mjenicu predočiti, pak kad dužnik nebi bio platio, morao je dignuti prosvjed. A pošto tužitelj nije toga učinio, nastaju zanj posljedice, navedene u § 43 hrv. ug. mj. z. (čl. 43 austr. mj. z.) Tužitelj da nije nikada opomenuo tuženika da plati, on u obće nepriznaje spomenutoga mjenbenoga duga, očituje da je mjenica od 100 „falična" itd. — Na ročištu za ustmenu razpravu, što ga je kr. sudb. stol odredio usljed ovih prigovora, iztaknu tužitelj, da tuženik priznaje podpis na mjenici kao vlastoručni, da se iz same mjenice vidi, da ju je sam tuženik izpunio. Ostali prigovori da nisu mjenbeno-pravne naravi, pa da se zato na nje neće ni osvrtati. — Pošto je tuženik na ove primjetbe opet svoje nadovezao, naročito pošto je zastupnik tuženikov porekao istinitost podpisa nepriznav ni prihvata, niti podpisa mjenice, niti toga da ju je tuženik izpunio, nego da je to sve netko drugi morao učiniti, itd. izreče kr. sudb. stol u V. osudom od 18. studenoga 1882 br. 240, da uzdržaje u krieposti svoj platežni nalog od 1. srpnja 1882 te odsudi P. K. da plati parbeni trošak 5 for. 50 novč.

Razlozi: „Tuženi nije na propisanom mjestu izjavio naročito, da je izvornik neistinit, stoga ima se po § 139 gr. p. p. smatrati za istin izvornik mjenice, na temelju koje je plat. nalog izdan. Na toj mjenici podpisan je tuženi kao prihvatnik, tužitelj kao izdatnik.

Po § 23 m. r. jamči tezovnik i izdatniku.

Prigovora, da nije dana valuta, nije tuženi dokazao, pa se mora uzeti, da je istina, što je u mjenici napisano.

Prigovor, da je na mjenici onda, kad je prihvat napisan, podpis izdatnika kao bitna potrebština manjkao, nije ovdje umjestan po § 93 mj. z., jer tuženi nije dokazao, da je naknadna izpuna učinjena proti ustanovljenoj pogodbi.

Dužnost tuženika parbene troškove platiti, temelji se na propisu § 573 g. p. p."

Proti ovoj osudi podnese tuženik priziv, pak je usljed toga kr. banski stol rješitbom svojom od 24. siečnja 1883 br. 25.007 izrekao;

„uvaživ, da je tuženik stavio prigovor neprimljene valute, koji prigovor njemu pripada proti tužitelju kano neposrednom predatniku;

uvaživ, da je valjalo pozvati tuženika, da pruži dokaz ob ovom prigovoru, što ipak učinjeno nije; obnašao je napadnutu osudu ukinuti i prvomu sudu naložiti, neka postupak u navedenom pravcu dopuni i zatim dalje po zakonu postupa.

Proti ovoj rješitbi podnese tužitelj dalnji pravni liek, koji je kr.

Digitized by Google

stol sedmorice riešenjem od 12. travnja 1883 br. 731 zabacio, a napadnutu odluku banskog stola s razloga u njoj navedenih potvrdio.

Usljed toga visokoga naloga bude za nadopunjenje razprave urečeno na dan 8. kolovoza 1883 ročište, na kojem je tuženik ponudio dokaz glavnom prisegom: „da na utuženu mjenicu valute primio nije", koju je tužitelju navratio: „nek se zakune, da je tuženik na utuženu mjenicu valutu primio", u slučaju uzvrate da je pripravan položiti prisegu negativnu. Tužitelj uzvratio je tuženiku tu glavnu prisegu, koju je tuženik i prihvatio.

Po tom je kr. sudb. stol u V. osudom od 17. kolovoza 1883 br. 2420 ukinuo plat. nalog od 1. srpnja 1882 br. 1340 pod uvjetom, ako tuženik P. K. položi u roku od 24 sata nastupit se imajuću sliedeću prisegu: nije istina, da je na gore navedenu mjenicu na 100 for. izdanu u V. i prihvaćenu po tuženiku valutu primio", dočim trošak nazočne parnice od 5 for. 25 nč. imade P. K. platiti nu samo onda, ako gore navedenu prisegu položio ne bi, u protivnom slučaju se parbeni troškovi prebijaju.

Razlozi; „Tuženi nije nakon uvida izvorne mjenice u drugotnici izjavio naročito, da je izvornik neistinit, s toga ima se po § 139 g. p. p. smatrati kao istin izvornik mjenice, na temelju koje je platežni nalog izdan.

Na toj mjenici podpisan je tuženik kao prihvatnik, a tužitelj kao izdatnik.

Po § 23 m. r. jamči tezovnik izdatniku.

Dužnost prihvatnika, odnosno tuženika da plati mjenbenu svotu izdatniku odnosno tužitelju, neće samo onda obstojati, ako onaj i dokaže učinjen proti platežnomu nalogu prigovor, da nije na upitnu mjenicu primio valute.

Pošto je tuženik za dokaz te činjenice tužitelju navratio odlučnu prisegu, a ovaj takovu na njega uzvratio, morala se je po § 266 g. p. p. uzvraćena prisega dosuditi.

Dužnost tuženika parbene troškove platiti, temelji se na § 573 gradj. parb. post. *M. P. J.*

C. Kazneno.

Obseg štete, koja se ima „nadomjestit", da nastupi zagoda kaznjiva ubojstva.

Cvietko P. podnese žalbu ništovnu proti osudi porotnoga suda dubrovačkoga od 24. listopada 1883, kojom je bio s bog zločina potajnoga

Digitized by Google

umorstva po §§ 34 i 35 I. a., kao i s bog prestupka proti tjelesnoj sigurnosti po § 335 k. z. uporavom § 52 k. z. (nije mu još bilo 20 god.) odsudjen na dvadeset god. težke tamnice. Kasacionalno sudište zabaci žalbu ništovnu.

Razlozi: Žalba ništovna upire se na § 334 br. 10 lit. b. austr. k. p. te u njoj tvrdi, da je glede zločinstva umorstva nastupila zagoda, Nedvojbeno je, da se ovdje nalaze potrebštine § 229 sl. a, c i d. k. z., pak sada valja izpitati samo to, nije li prvi sud izrekav, da ovdje manjka potrebština § 229 sl. b k. z., pao u pravnu bludnju i tako povriedio zakon. U § 229 sl. b k. z. veli se, da obtuženi ima „u koliko dopušta narav zločinstva, po mogućnosti svojoj, „nadomjestiti štetu". Tako smisao rieči „nadomiestit", a to nije drugo nego naknada pretrpljene štete (damnum emergens) kao i okolnost, što se u § 42 k. z. govori o zadovoljštini i ob odšteti, dočim § 229 k. z. rabi rieči „nadomjestiti štetu", pokazuju jasno 1) da se za zagodu neišče podpuna zadovoljština, ali 2 da se iziskuje bezuvjetno naknada štete, počinjene zločinstvom. Po tom nije potrebno ni u ovom slučaju, da je udovici i sinovcem umorenoga nadoknadjena šteta, koju trpe tim što su izgubili glavu obitelji, jer ta šteta je pravo uzev „lucrum cesans", i samo posredno zločinstvom počinjena šteta; ali svakako ima se nadoknaditi šteta, nastala neposredno počinjenim zločinstvom. U ovom slučaju jest ozledjeni, koji je usljed nanesenih ozleda za dva mjeseca i trinaest dana umro, podmirio trošak bolesti i obskrbe, pak je nanešenom zlostavom pretrpio štetu, koja nastade neposredno usljed zločina; kad bje saslušan, zaišče on naknadu te si pridrža, da će ju potanko označiti kad ozdravi. Ovaj izdatak i ove štete, kao neposredne posljedice zločinstva, imadu se „nadomiestiti", a jer to nije učinjeno, nije zadovoljeno § 229 lit. b. k. z. U žalbi ništovnoj tvrdi se a) da trošak liečenja bolesti i da šteta (usljed zlostavljanja) nebijahu jošte ni dopitane, pače da su istom kod razprave zahtievane; b) da je obtuženi ubog i da nemože po silah svojih nadomiestiti štete; c) da su oštećenoga bezplatno u bolnici liečili, pak s toga da nije imao nikakova troška. Naproti tomu mora se pako uvažiti. Ad a) Sudbeno likvidiranje naknade štete za zločin potrebno je samo za slučaj ovrhe, nipošto pako za onu svrhu, o kojoj govori § 229 k. z. Ad b) Porotni sud je ustanovio, da obtuženi nije niti onoliko nadomiestio štete, koliko je prema svojim, zaista slabim gospodarskim silam mogao, a što je u tom pogledu ustanovio porotni sud, mora i kasacionalno sudište po §§ 258 i 288 br. 3 austr. k. p. (§§ 249 i 284 hrv. k. p.) uzeti za temelj svojoj rješitbi. Ad c) Trošak obskrbe, pa ma da je dotičnik bio u bolnici, ipak zadužuje obtuženoga, ova je šteta neposredna posljedica zločinstva, pak se mora nadomiestiti. *Jur. Bl.*

Digitized by Google

§ 81 k. z. nezahtieva tako ozbiljnu pogibelj za tjelesnu sigurnost oblastne osobe, da usljed nje nebi joj fizični bilo moguće svoju službu izvršiti, dakle neišče se nasilje onakovo, o kakovom govore §§ 98 sl. a i 190 kaz. zak.

I. S. voj. policista pritvori noćju na 25. veljače 1880 u Krakovu dvie ženske vrlo dvojbena glasa, koje su se po ulicah skitale. J. St. i još jedan drugi nepoznati mužkarac skoče na obranu onih žena, i zatraže od vojnika, da ih izpusti. A kad ovaj nehtjede, pograbe ga za ruke, a do toga umakoše žene bez traga.

C. k. zem. sud krakovski izreče osudom od 15. lip. 1880 br. 9150, da je J. St. kriv zločina javnoga nasilja po § 81 k. z. i odsudi ga po § 82 k. z. uporavom § 54 k. z. na mjesec dana tamnice.

Obtuženi podnese žalbu ništovnu upiruć se na § 281 br. 9 sl. a aust. k. p. (§ 277 br. 9 sl. a hrvat. k. p.). U njoj trudio se dokazati, da vojnički policista u spomenutom slučaju nije vršio nikakove uredovne dužnosti, jer da I. S. kao vojnički policista nije ovlašten zatvarati skitajuće se žene, zato da obilaze gradom posebne patrole, vodjene civilnim stražarom; zatim, da nije počinjeno zločinstvo javnoga nasilja tim, što su on i još drugi uhvatili za ruke vojnika I. S. te ga držali, niti je tim ozbiljno povredjena njegova osobna sigurnost: zato da je krivo kvalificiran učin, na kojem se temelji osuda, kao zločinstvo javnoga nasilja po § 81 k. z.

Kasacionalno sudište bečko zabaci tu žalbu ništovnu rješitbom od 20. prosinca 1880 br. 9454.

Razlozi: U razlozih rješitbe prvoga suda veli se, da je I. S. zatvoriv spomenute dvie ženske vršio svoju službenu dužnost. Što dakle navodi obtuženi, da policajne civilne patrole imadu zatvarati noćju skitajuće se ženske, tim je više ovdje posve irelevantno, pošto pravo zatvoriti koga stoji već u pojmu svakoga organa sigurnosti; ako se komu čini, da je organ javne sigurnosti prekoračio granice svoje službe i dužnosti, ima pravo s bog toga pritužiti se višoj oblasti, ali nitko nije vlastan fizično oprieti se organu.

Ako se nadalje u žalbi ništovnoj poriče, da je silovito postavljena ruka na I. S., što se po § 81 k. z. iziskuje za zločinstvo javnoga nasilja, valja naproti tomu navesti, de je prvi sudac uzeo dokazanim, da su obtuženi i još jedan drugi nepoznati mužkarac pograbili za ruke policistu I. S. te ga držali. Ako je dakle prvi sud u onom činu obtuženoga, kojim se policajni organ prečio u izvršivanju svoje službe, nazrievao zaista silovito djelo, premda je u isto doba ustanovljeno, da obtuženi nije vojnika niti zlostavljao, niti se s njim hrvao: to se nemože reći, da je ono djelo krivo subsumirano pod dotičnu ustanovu zakona, a to tim manje, što se u § 81 k. z. nezahtieva tako ozbiljna pogibelj za tje-

Digitized by Google

lesnu sigurnost oblastne osobe, da bi joj usljed nje bilo fizični nemoguće ustrajati u izvršivanju svoje službe. Nije dakle nuždno, da je zaista nasilje nanešeno (§§ 98 a i 190 k. z), da se oblastna osoba sa počiniteljem fizično mora boriti i da nastoji svoju službu naproti počinitelju izvršiti unatoč što je na nju silovito dignuta ruka. — Naprama naravskom značenju rieči § 81 k z. ima se smatrati zločinstvom po § 81 k. z. svako djelo, gdje se silovito diže ruka proti organu javne oblasti, da se zaprieči u izvršivanju svoje službe.

Ako branitelj predloži, da se povede protudokaz, nemože se odklon toga predloga obrazložiti jedino tim, da sud drži davoljnimi već navedene dokaze. — Kakov mora da je dolus, što no se iziskuje po § 155 sl. a k. z. za sukrivnju zločinstva težke tjelesne ozlede?

C. k. vrhovno kao kasacionalno sudište u Beču zabaci u tajnoj sjednici osudu c. k. spljetskoga okružnoga suda od 17. prosinca 1883 br. 1259 te zaključi, da se cieli predmet povrati prvomu sudu neka s nova povede razpravu; ali je ujedno na priziv državnoga odvjetničtva proti odmjerenju kazne izrečeno, da se nanj sada neima obazrieti, jer je bez predmeta, ali da to neprieči da se u svoje vrieme uvaži, kada se bude možda prema ustanovam §§ 290. alinea 2 i 293 al. 3 austr. k. p. (§§ 286 alin. 2 i 288 alinea 3 hrv. k. p.) s nova izrekla kazan proti obtuženomu.

Razlozi: I. Žalba ništovna, podnešena na korist obtuženoga, opravdana je s dvojakoga gledišta:

1. Branitelj predloži, da se sasluša više svjedoka tvrdeć, da bi oni dokazali, stranom da obtuženi nebijaše u vrieme izvedena kaznjiva djela na mjestu, gdje je ovo počinjeno, nego da bijaše tamo drugo čeljade istoga imena; stranom da oni, koji obtuženomu pišu u grieh spomenuto kaznjivo djelo, koje drugi počini, nisu tako govorili o svojoj domisli, po svojem znanju, nego da su ih drugi tako uputili. Branitelj je dakle htjeo izvesti protudokaz, koji bi obezkriepio kazivanja svjedoka proti njegovu branjeniku. Neima indi sumnje, da je takov dokaz znamenit. Ako je ipak sud odbio predlog braniteljev, dotično nehtio saslušati one svjedoke, mogao je to učiniti jedino onda, ako je bilo razloga držati, da predloženi svjedoci neće moći u pravcu po branitelju navedenom svjedočiti, ili da se njihovu kazivanja već unapred nesmie vjerovati. Ovaki pako razlozi nespominju se u obrazloženju one odluke prvoga suda, kojom se odbija braniteljev predlog, pače vidi se iz njih, da je prvi sud samo s toga odbio protudokaz, jer je držao dovoljnimi već one dokaze, koji su jur navedeni i izvedeni, i kojimi se obtuženi uglavljuje. Nu po §§ 3 i 258 austr. k. p. (§§ 2 i 249 hrv. k. p.) dužan je postupajući sud

Digitized by Google

jednakom brižljivošću uvažiti dokaze navedene proti obtuženomu i na njegovu obranu; dužan je ispitati vjerodostojnost i dokaznu snagu njihovu tako pojedince kao i u njihovom nutarnjem savezu. Sud mora steći uvjerenje o krivnji ili nekrivnji obtuženoga na temelju provedena dokazna postupka, pak s toga nesmie ograničivati dokazni postupak ili ga zavisnim činiti od uvjerenja o krivnji obtuženoga, stečenoga prije vremena. U nazočnom sgodjaju mogao bi sud samo onda uzeti, da su navedeni dokazi proti obtuženomu odlučni, ako bi se bilo dokazalo, da predloženi svjedoci na obranu njegovu neodgovaraju onomu, što je branitelj o njih rekao i predmnjevao. Nu kad bi oni bili svjedočili u pravcu, kako je to branitelj navjestio, tad bi moralo sudište najprije brižno sravniti protuslovne si izkaze, pa si onda tek stvoriti sud o tom, koja kazivanja su istinita; nije dosta, da su odlučne okolnosti samu sudištu jasne, nego ih je moralo navesti i u razlozih osude (§ 270 br. 7 austr. k. p., § 264 toč. 7 hrv. k. p.). Kad je dakle sud sa spomenutih razloga odbio predlog braniteljev, povriedio je načela, kojih obdržavanje zahtieva sigurnost obrane i dokaznoga postupka.

2. Da se uzmogne prosuditi, je li opravdano, što je obtuženi odsudjen s bog sukrivnje pokušana zločinstva težke tjelesne ozlede, treba prije ustanoviti, je li si obtuženi bio sviestan, da se je imala ozleda izvesti takovim orudjem i na takov način, da je s tim obično skopčana pogibelj života, ili da se to ima izvesti u nakani, da nastane jedna od težkih posljedica, navedenih u § 152 k. z. Ali osuda prvoga suda u ovom pogledu samo natuca onamo i ovamo, a nesadržaje izviestne izreke, kakovu naročito treba vrhovni sud, da uzmogne prosuditi, da li je valjano uporavljen kaz.zakon na ovaj slučaj; ona je dakle nejasna i nepodpuna, o čem govori § 281 br. 5 austr. k. p. (§ 277 toč. 5 hrv. k. p.) pa se s bog toga, kako odredjuje § 288 br. 3 austr. k. p. (§ 279 hrv. k. p.), mora dokinuti.

II. Predpostaviv sve ovo priziv držav. odvjetničtva za sada zaista jest bez predmeta; nu kao što je taj priziv zapriečio, da osuda o kazni nepostade pravomoćnom na korist obtuženoga, tako će se u svoje vrieme, kad dodje pitanje ob uporavivosti §§ 290 alinea 2 i 293 al. 3 k. p., morat uvažit.

Ako si javni bilježnik prisvoji novac, povjeren mu da bilježuje bilježničke spise, pak lažljivo na dotičnih spisih potvrdi, da je upotriebio propisane biljegovke, valja ga kazniti radi pronevjerenja u poslovih uredovnih, ali ne još i radi zle porabe uredovne vlasti po § 102 k. z.

Proti osudi prvoga suda u Trientu podnese obsudjeni dr. Gustav Adolf G. žalbu ništovnu. Prvi sud odsudio ga je bio odsudom od 11.

Digitized by Google

prosinca 1883 br. 4898 radi zločinstva pronevjerenja u uredovnih poslovih po § 181 i radi zločinstva zle porabe uredovne vlasti po §§ 101 i 102 lit. b. k. z. Kasacionalno sudište uvaži dielomice žalbu ništovnu, te dokine osudu prvoga suda u onoj točki, gdje je osudjen sbog zločinstva zle porabe uredovne vlasti po §§ 101 i 102 sl. b. k. z. kao i u onoj točki, gdje se izriče kazan, ali ostavi ju netaknutom u svih ostalih točkah, te odsudi obtuženoga samo radi zločinstva pronevjerenja u uredovnih poslovih u smislu 181 k. z., uporaviv § 182 alinea 2. k. z. i § 338 austr. k. p.

Razlozi: Obtuženi traži, da se osuda porotnoga suda u Trientu proglasi ništetnom, pozivlje se razloge ništetnosti, navedene u § 344 br. 10 sl. b. i § 11 austr. k. p., i polazi sa trovrstnoga stanovišta: a) da u ovom slučaju neima obilježja povjerenja, i da manjka, kako je i u današnjoj razpravi uztvrdjeno, moment štete, što se oboje iziskuje za učin pronevjerenja; b) da novac za biljegovanje isprava nisu stranke povjerile obtuženomu usljed njegovoga javnoga ureda i c), da napokon nepostoji ovdje zločinstvo zle porabe uredovne vlasti po § 102 sl. b k. z.

Ad a. Pravorekom porote ustanovljeno je, da je obtuženi pridržao i prisvojio si na štetu mnogih firma iznos, koji daleko nadmašuje 100 for., da su spomenute firme predale mu taj novac upravo usljed njegovoga javnoga zvanja kao javnoga bilježnika, da kupi biljegovke te ove priljepi na bilježničke spise (njih preko 700), što ih je za iste firme imao sastaviti i izraditi. Ova činjenica nedvojbeno utemeljuje zločinstvo pronevjerenja po § 181 k. z., pak se mora još i to iztaknuti, da su mu rečene firme povjerile onaj novac u to ime, da ga upotrebi na stanoviti način u njihovom interesu; da je postupkom obtuženikovim onim firmam nanešena šteta, što se vidi i odatlje, jer one po §§ 64 i 71 austr. zak. o pristojbah jamče u prvoj liniji za izplatu biljegovka, pak su po tom izvržene bile pogibelji, da plate dva puta isti iznos. Odavlje sliedi, da su stranke svakako na šteti, ako ih erar, pošto u istinu nisu podmirene pristojbe, prisili da plate još jedan put istu svotu.

Ad b. Isto je tako nedvojbeno, da je obtuženomu povjeren spomenuti iznos novčani baš radi njegovoga javnoga ureda. Kad se sastavljaju spisi bilježnički, smatra se bilježnik kao javni činovnik, koji onim aktom kriepošću svoga ureda — držeć se zakonitih formalnosti — daje svojstvo javnih izprava (§§ 1 i 2 bilježničkoga reda od 25. srpnja 1871 br. 75 d. z. l.) S druge strane zahtievaju bezuvjetno §§ 66 i 67 spomenutoga zakona o pristojbah, da se dotični spisi provide propisanimi biljegovkami, to biljegovanje je nuždni uvjet da se uzmogne izdati sam bilježnički spis. Odavlje pako sliedi jasno, da stranke povjeravaju propisani iznos za biljegovke bilježniku kao takovomu, a ne s bog njegovoga ko-

Digitized by Google

jega drugoga svojstva. Pošto dakle nije ni kaz. zak. povredjen niti krivo uporavljen, to je žalba ništovna u ovom pogledu posve neopravdana.

A d c. Ako se promotre same o sebi činjenice, uzete u drugo pitanje, na koje porota takodjer jestno odgovori, to se vidi, da i one nose zakonske biljege zločinstva zle porabe uredovne vlasti po § 102 sl. b. k. z., jer je dr. Gustav Adolf B. u autentičnom odpravku bilježničkih spisa potvrdio, da su izvornici spisa providjeni propisanom biljegovkom; tim se pako posve lažljivo potvrdjuje okolnost, koja se mora, kako to izrikom ustanovljuju §§ 99 i 77 bilježn. reda, na odpravku bilježničkih spisa upisati. Nu premda je sve tako, ipak kasacionalno sudište nedrži da je ovdje realna konkurencija dvajuh kažnjivih djela, kao što je prvi sud shvatio; jer pravo govoreć obtuženi nit je namjeravao niti mogao nanieti kakovu inu štetu do one, koja je sadržana u pronevjerenju, po njem izvedenom. Šteta u drugom slučaju identična je sa štetom u prvom slučaju: što je obtuženi kasnje učinio (kasnje njegovo djelo) nije počinio tim nikakove nove štete, tim je samo podpunije prikrio prijašnjim djelom prouzročenu štetu te nastojao zamesti svaki trag zločinu. Sada, ako se uvaži, da odredba § 181 k. z. stoji prema odredbi § 101 k. z. onako kao specialni zakon prema generalnomu, da onaj prvi (specialni) treba da ima ne samo potrebštine generalnoga zakona nego još i druge: mora se odatlje izvoditi, da se u ovom slučaju, čim je nedvojbena uporava § 181 k. z., nemože više ni govoriti o drugom zločinu, koji bi se označio zlom porabom uredovne vlasti.

Ako su pojedine okolnosti stanja stvari, prisegom zaniekana, neistinite, tim neprestaje kažnjivost krive prisege kao god ni tim, što se nije smielo suditi na prisegu.

Zemaljski sud u Cjelovcu odrieši Karla B. obtužbe, podignute proti njemu radi zločinstva prevare po §§ 197, 199 sl. a i 200 k. z. prema ustanovi § 259 toč. 3 austr. k. p. (§ 250 hrv. k. p.). Državno odvjetničtvo uloži žalbu ništovnu proti toj osudi od 27. rujna 1883 br. 9132. Kasacionalno sudište sudilo je 22. veljače 1884 br. 12.906 ex 1883: Žalba ništovna uvažuje se, osuda prvoga suda u smislu § 288 br. 3 austr. k. p. (§ 284 hrvat. k. p.) dokida te izriče: Karlo B. je 15. svibnja 1883 pred grad. deleg. kot. sudom u Cjelovcu u parnici svojoj proti Uršuli Singer pto. utrnuća ovršnoga prava položio prisegu, „da koliko on zna i sjeća se, nije istina, da je on zastupniku tuženice dru. Gejglu poslje ovrhe, preduzete 12. travnja 1882 izrikom očitovao, da on zaista duguje onaj iznos, radi kojega je Uršula Singer povela ovrhu i da se je obvezao, tu tražbinu izplatiti, pa da je zastupnika tuženice za-

Digitized by Google

molio, neka mu opredieli rok platežni; da je zastupnik prihvatio taj predlog pošto je (Karlo B.) položio 15 for.“ Tim je Karlo B. znajuć pred sudom krivo prisegao i tako počinio zločinstvo prevare po §§ 197, 199 sl. a i 200 k. z.

Razlozi: Žalba ništovna državn. odvjet. prije svega upire se na toč. 5 § 281 austr. k. p. (§ 277 toč. 5 hrv. k. p.) navodeć, da osuda prvoga suda nekaže jasno, što je istinita ili neistinita na dogodjaju, što ga je obtuženi zaniekao u zakletvi, napomenutoj u osudi prvoga suda, i u kojoj da je točki obtuženi znajuć krivo prisegao. U ovoj točki žalba je neosnovana. Razlozi osude govore posve jasno, da je obtuženi nakon ovrhe provedene proti njemu 12. travnja 1882 očitovao zastupniku Uršule S., da je dužan tražbinu, radi koje se ovrha vodi i da moli samo odgodu plateža. Isto tako vidi se iz razloga, da si je obtuženi bio sviestan ovoga dogodjaja u onom času, kad je polagao zakletvu. Karlo B. odriešen je obtužbe zločinstva krive prisege samo s toga, jer formula prisege uz spomenuto očitovanje obtuženoga šadržaje još, da je ono (očitovanje) prihvaćeno, što nije istina; da formula prisege imajuć pred sobom jedinstveni faktum, neda se raztvoriti u pojedine stavke; što obtuženi, da odbije neosnovani zahtjev, neopravdanu tražbinu, neimadjaše na svoju obranu drugoga sredstva do jedine prisege; a pošto od onih dvajuh dielova formule prisege jedan (najme očitovanje, kojim se priznaje dug i obečaje platež) zaista je lažljiv, pošto nije dokazano protivno od onoga što je thema probandi, pošto se obtuženi nije smatrao pravno obvezanim platit spomenutu tražbinu: to se je držao ovlaštenim tvrdnju dokaznu pod prisegom poreći. Naprama ovim razlogom osude posve je opravdan razlog § 281 br. 9 sl. a austr. k. p., na koji se pozivlje žalba ništovna. Da li je zaista kriva prisega položena ili ne, o tom odlučuje jedino to, da li je zaista lažljivo ono, na što se je obtuženi zakleo; je li trebalo suditi na prisegu ili ne, to je posvema neodlučno. Je li bilo kakovih prigovora proti polaganju ili formuliranju prisege, trebalo ih je iznieti pred civilnoga sudca. Ako je neosnovana tražbina protivnika, koja zavisi o prisegi, tim se isto tako neda opravdati polaganje same prisege, kao što se kažnjivost neodklanja tim, što se medju činjenicami, kako veli prvi sud, koje su u jedinstvenu formulu svedeno, i pod prisegom zaniekane, nalazi jedna lažljiva. Ako bi se dozvolilo, da čovjek može, za da odvrati od sebe prividnu ili pravu krivicu, krivo priseći, to bi značilo postaviti stranku nad sudca, te pravni red izručiti samovolji stranaka. Pošto se dakle na učin, po prvom sudu ustanovljeni, imadu uporaviti ustanove §§ 197, 199sl. a i 200 k. z., valjalo je žalbi ništovnoj zadovoljiti, osudu prvoga suda dokinuti (§ 288 br. 3 austr. k. p.) te suditi, kako je gore navedeno. *Allg. österr. G.-Ztg.*

Digitized by Google

D. Upravno.

Samo oni bližnji rodjaci svećenika umrloga ab intestato mogu tražiti trećinu pripadajuću ubogim, koji zaista živu u siromaštvu.

Amalija Skalska i Ludovika Plocka zaiskaše, da im se uruči ona trećina ostavine njihovoga brata Leopolda Periša, svećenika, koji je umro neostaviv nikakove oporuke, što no bi imala zapasti uboge. Njihov zahtjev odbije napokon i ministarstvo nutarnjih poslova. Proti odluci ovoga potonjega podnesoše one pritužbu, o kojoj je razpravljalo c. k. upravno sudište bečko u javnoj sjednici, držanoj 15. ožujka 1882. Saslušav zastupnike interesiranih stranaka, i to dra. Wolskoga za Amaliju Skalsku i Ludoviku Plocka, c. k. dvorskoga savjetnika Eckhardta, zastupajućega ministarstvo nutarnjih poslova i zastupnika grada Wielicske dra. Raczynskoga, zabacilo je upravno sudište pritužbu kao neosnovanu. Trošak neima se naknaditi.

Razlozi: U pravilu, prema postojećim propisom (dvor. dekret od 18. srpnja 1772 sb. prav. Svez. VI. str. 505; dvor. dekret od 27. studenoga 1807 br. 827) imadu jednako pravo na ostavinu bez oporuke preminuloga svećenika ubožki zavodi i rodjaci pokojnikovi. U dvor. dekretu od 6. veljače 1792 br. 259 sb. pr. z. veli se, da mogu rodjaci pokojnikovi, ako su i sami ubogi, dobiti i onu trećinu, koja ide uboge; nu to je samo iznimno pogodovanje takovih rodjaka, dakle i samo iznimno ograničenje prvobitnoga prava ubožkih zavoda. Takovoj iznimki ima mjesta, kako odredjuje dekret dvor. kancelarije od 16. rujna 1824 br. 2040 posve jasno, samo onda i u toliko, kada i u koliko nastupe zakonske predpostave iznimke u konkretnom slučaju.

Sestre pokojnoga, ab intestato umrloga župnika u Wielicski, Leopolda Periša, koje traže ubogim pripadajuću trećinu ostavine, da dokažu svoje ubožtvo, predložiše svjedočbe siromaštva svojih obćina i župničkih ureda, a polit. oblast povede izvide o činjenicah ondje navedenih. — Izvidilo se ovo: Ludovika Plocka posjeduje, kako se vidi iz gruntovnoga izvadka, priložena spisom, kao vlastnica gospodarstvo u Unikovi, koje ima 37 rali 926□°; svjedočba obćine Unikova i ona župnika u Riglici dokazuju pako, da se Ludovika Plocka nalazi „u stanju ne baš imućnom“, a kot. poglavarstvo u Tarnovu potvrdjujuć podatke u svjedočbi siromaštva navedene dodaje, da je „Ludovika Plocka razmjerno siromašna i veoma oskudna“. — Amalia Smalska, udova poreznoga činovnika, ima godišnjih 210 for. mirovine, a to, veli se u svjedočbi siromaštva, izdanoj po poglavarstvu obćinskom i po župniku u Sanoku, „jedva dotiče da se podmire najpreče potrebe“; u ovoj svjedočbi zove se ona „zaista ubogom“; naprotiv je kot. poglavarstvo u Sanoku, nakon obavljenih izvida, samo to potvrdilo, da mirovina Skalske nedotiče za

Digitized by Google

njeno uzdržavanje, da se zaista nalazi „u prekarnom stanju imovinskom“, a ako ipak prilično živi, to da ima pripisati podpori svoga sina.

Naprotiv ovomu, što su nadležne oblasti konstatirale, nemože se reći, da je ministarstvo nutarnjih posala, uzev, da Ludovika Plocka i Amalia Skalska nežívu „u pravom uboštvu“ (dvor. dekret od 16. rujna 1824 br. 2040) izreklo nešto, što bi bilo nepodpuno ili protivno spisom.

Na temelju činjenice, koju je kao istinitu uzela najviša administrativna molba, i koja se po § 6 zakona od 22. listopada 1875 (zakon ob upravnom sudištu) ima za temelj uzeti takodjer i rješitbi c. k. upravnoga sudišta, c. k. minist. nutarnjih posala punim je pravom odputilo molbu obiuh sestara ab intestato umrloga župnika Leopolda Periša, da im se dopita i ona trećina ostavine njihovoga brata, koja ide uboge a to tim više, jer nisu nastupile predpostave onoga iznimnoga pogodovanja, kakove naročito iziskuje dvor. dekret od 6. veljače 1792 sbr. pr. z. br. 259.

Isto je tako neosnovano što se u pritužbi veli, da se proti dvim jednako glasećim rješitbam nižih molba nije smio podnieti dalnji utok, jer u minist. naredbi od 27. listopada 1859 br. 196 d. z. l. medju slučajevi u alineji 2. tamo taksativno navedenih, kada se nesmie proti dvim jednako glasećim odlukam podnieti dalnji pravni liek, nije naveden slučaj, kakov je ovaj nazočni.

Zato napadnuta rješitba nije protuzakonita, valjalo je dakle pritužbu odbiti. — Trošak se nenadoknadjuje, jer rješitbe oblasti glase različito.

Popis

poreznih občina, za koje su sastavljeni gruntovni uložci predani na rukovodjenje nadležnim kotarskim sudovom.

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započima	ističe
					d a n a	
1	Mitrovica	1	Jamina	1. siečnja 1884	1. siečnja 1884	koncem lipnja 1884
		2	Malavašica . .			
		3	Adaševci . . .			
2	Korenica	1	Korenica . . .			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani ulošci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi ulošci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započima	iztiče
					d a n a	
3	sudb. stol Osiek	1	Grad Osiek . . .	1. o ž u j k a 1884	1. o ž u j k a 1884	Koncem k o l o v o z a 1884
4	K r a p i n a	1	Trgov. Krapina .			
		2	Sv. Križ-Začreće			
		3	Pačetina			
		4	Mirkovec			
		5	Velika ves . . .			
		6	Pustodol			
		7	Špičkovina . . .			
		8	Šemnica			
		9	Gjurmanec . . .			
		10	Putkovec			
		11	Jesenje			
		12	Radoboj			
		13	Petrovsko			
		14	Svedruža			
		15	Skaričevo			
		16	Hlevnica			
5	P e t r i n j a	1	Cepeliš			
		2	Drenčina			
		3	Mošćenica			
		4	Pračno			
		5	Novoselo			
		6	Madjari			
		7	Letovanci			
		8	Petkovac			
		9	Stražbenica . . .			
		10	Blinja			
		11	Moštanica			
		12	Taborište			
6	Gospić	1	Lipe			
7	Korenica	1	Priboj			
		2	Trnovac			
8	sudb. stol Zagreb	1	Zagreb gor. grad	1. travnja 1884	1. travnja 1884	koncem rujna 1884
		2	Zagreb dol. grad			
		3	Vlaška ulica . .			
		4	Novaves			
9	Karlovac	1	Jelsa			
		2	Hrnetić			
		3	Mekušje			
		4	Rečica			
		5	Luka			
		6	Blatnica			
		7	Šišljavić			

Digitized by Google

Odnosni izrok izdala je kr. zem. vlada odjel za pravosudje kao gruntovno ravnateljstvo za obćine kotara pod 1 i 2 od 29. prosinca 1883 br. 17.688, a za sve ostale pod 15. veljače 1884 br. 2601.

Okružnice

kr. hrv.-slav.-dalm. banskoga stola.

1.

Kr. banski stol izdao je 9. siečnja 1884 br. 24.451 ex 1883 na sve sudbene stolove i kotarske trgovačke sudove sliedeću okružnicu:

Povodom predstavke jednoga sudbenoga stola, potaknuo je kr. banski stol kod visoke kr. zem. vlade pitanje, imadu li sitničari, t. j. trgovci s malom zalihom robe i malenim prometom, protokolirati tvrdke i voditi trgovačke knjige, ili drugimi riečmi: padaju li sitničari pod iznimku § 5 trg. zak. *).

Visoki kr. vladni odjel za pravosudje saslušao je ob ovom pitanju visoki kr. stol sedmorice, koj je dopisom od 28. srpnja 1882 broj 1563 podao zatraženo mnienje, iz kojega se tomu sudu sliedeće saobćuje:

„Tako zvani sitničari t. j. trgovci s malom zalihom robe i malim prometom jesu po glasu § 16 u savezu s § 5 trg. zak. ipsa lege od dužnosti protokoliranja tvrdke i vodjenja trgovačkih knjiga oslobodjeni, jer § 5 trg. zak. glasi: Ustanove ovoga zakona, tičuće se trgovačkih tvrdka, knjiga i prokure neuporavljuju se u obće na piljare i kućarce; na staretinare, krčmare, obične vozare, brodare i ine obrtnike pak samo u toliko, u koliko jim radnja nadilazi granice obrta na malo.

Izraz „i ine obrtnike“ obuhvaća sve ostale trgovce u smislu § 3 trg. zak., koji u § 5 trg. zak. napose navedeni nisu (te kojih radnja nenadilazi granice obrta na malo) dakle i „sitničare“, jer zakon trgovački smatra trgovinu obrtom, dapače izrikom zahtjeva za pojam trgovca, da se on trgovačkimi poslovi (§§ 260, 261 itd.) bavi kao obrtom, a i § 1 obrtnoga zakona razumjeva pod obrtom i trgovinu.

U ostalom valja riešenje pitanja, kada se imade trgovac u smislu § 3 trg. zak. smatrati samo sitničarom (§ 5 trg. zak.) i kao takav osloboditi dužnosti protokoliranja firme itd., ostaviti od slučaja do slučaja judikaturi sudova, kojim prosto stoji u tu svrhu zatražiti mnenje trgovačke komore (§ 1 trg. zak.)

---

*) Vidi: Dr. Fr. Vrbanić: Jesu li sitničari trgovci? Mjesečnik str. 81. god. 1880.

Digitized by Google

Usljed odpisa visoke kr. zem. vlade od 17. studenoga 1883 br. 10104 upućuje se taj sud, da imade po gore razvitih načelih od slučaja do slučaja odlučivati o tom, da li se koj trgovac prema neznatnosti poslovnog prometa ima izuzeti od dužnosti protokoliranja tvrdke ili ne.

Pitanje pako o dužnosti vodjenja trgovačkih knjiga implicite je sadržano u pitanju o dužnosti protokoliranja tvrdke.

2.

Priobćuje se dopis kr. vladnoga odjela za nutarnje poslove od 12. studenoga 1883 br. 43.690 sliedećega sadržaja:

Odlukom kr. sudbenoga stola zagrebačkoga kao gruntovne oblasti od 30. rujna 1882 br. 8253/z. dozvoljena je uknjižba prava zaloga medju ostalim na nepokretnine, unešene u zem. nap. br. 350 porezne obćine Laduč na korist zemljištno-odkupne zaklade, i to za glavnicu od 256 for. 25 novč. kao glavna hipoteka, dočim je uzgredna hipoteka nepokretnost u zem. nap. br. 360 iste obćine.

Ova je uknjižba glasom zaporke gruntovnoga ureda od 10. studenoga 1882, pribilježene na likvidacionalnom izkazu od 18. rujna 1882 br. 36577 redovito provedena.

Kr. zem. vladni odiel za poslove unutarnje nije nakon toga primio nikakove obavjesti, da bi se u tom pogledu stanje zemljištnika bilo promjenilo, ter je tim sigurnije držao, da je ta uknjižba sveudilj u krieposti, pošto dužnik Petar M. nije izplatio dotične odkupne glavnice, a zakon od 10. siečnja 1876 u § 12 jasno ustanovljuje, da odkupnina s kamati, odplatci i troškovi uprave obterećuje odkupno zemljište naprama svakomu posjedniku dotle, dok nebude podpunoma namirena.

Došlo je ipak kr. zem. vladnomu odielu do znanja, da je u ovom slučaju gore naznačena uknjižba jednostavno izbrisana povodom prenosa prava vlastničtva na zem. nap. br. 350 na ime L. baruna R., kao kupca rečenih nepokretnina na javnoj dražbi.

Povodom tim pribavio si je kr. ovaj vladni odiel ureda radi zemljištni izvadak rečene gruntovne oblasti, ter se je uvjerio, da je doista uslied odluke kr. gradsko del. suda zagrebačkoga od 12. travnja o. g. prenešeno pravo vlastničtva na zemljište gr. nap. br. 350 porezne obćine Laduč od Petra M. na L. bar. R., a podjedno da je brisana uknjižba prava zaloga na rečeno zemljište, tvoreće glavnu hipoteku za glavnicu zemljištno-odkupne zaklade u iznosu od 256 for. 25 novč.

Uslied toga bio je kr. ovaj vladni odiel prinukan upotriebiti po kr. drž. nadodvjetničtvu redovita pravna sredstva, da občuva interese zemljištno-odkupne zaklade, ter je doista, kako to rečeno zemaljsko pravno zastupstvo izviešćuje pod 4. listopada t. g. br. 7574 gr., kr. ban-

Digitized by Google

ski stol riešitbom od 12. studenoga t. g. br. 17198 odredio, da glavnica hrvatsko-slavonsko-zemljištne odkupne zaklade od 256 for. 25 novč. sa pripadci sa prvenstvom zajamčenim joj zakonom od 10. siečnja 1876 i nadalje pravom zaloga na gore rečenih nepokretninah uknjižena ostati ima. Pošto je ipak posve opravdana bojazan, da bi se slični slučajevi mogli ponoviti, umoljava se sl. suodiel, da izvoli izdati svim sudb. oblastim okružnicu, u kojoj bi se pozornost sudova svratila na jasnu ustanovu § 12 zak. od 10. siečnja 1876, a podjedno zaprietilo sudb. osoblju, da će ono odgovarati za svaku štetu, koja bi uslied slična nehajstva za zak. propis gore iztaknut, mogla snaći zemljištno-odkupnu zakladu.

VIESTNIK.

(Predsjednik kr. banskoga stola) presv. g. Dragutin pl. Klobučarić stavljen je, na vlastitu molbu, previšnjim riešenjem od 27. travnja o. g. u stanje mira, pak mu je tom prilikom za njegovo „mnogogodišnje, izvrstno i veleuspješno službovanje“ podieljen velekrst reda Franje Josipa I. — Tako se sudstvo naše domovine razstaje sa jednim od najodličnijih i najuglednijih svojih članova, koji je preko pol vieka sile i znanje svoje ulagao u korist te prevažne struke života i na korist naroda. Na čelu banskoga stola stajaše presv. g. Klobučarić preko 20 god. — Želimo od srdca, da presvietli g. K. poživi još dugo medju nami.

Previšnjim riešenjem od istoga dana imenovan je presv. g. Antun pl. Rušnov, ministerijalni savjetnik hrvatskoga ministarstva u Budapešti predsjednikom kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga banskoga stola.

— *(Obrtnički odsjek zagreb. trgov. obrt. komore)* zaključio je, da se kr. zem. vlada zamoli predstavkom, neka nastoji oko što točnijega tekstiranja novoga obrtnoga zakona, da nebude onakovih netočnosti, kakve se bijahu uvukle u trgovački i mjenbeni zakon. — Ovaj nam se zaključak čini posve opravdanim, jer smo i sami više puta u ovom listu upozorivali i na veoma loš jezik i netočno tekstiranje zajedničkih zakona. Zajednički zakoni, izdani za Hrvatsku smatraju se „izvornikom“ hrvatskim. Žalibože da taj izvornik ne riedko dodje u takovom jeziku, da ga nemožeš razumieti, ako neuzmeš u pomoć njemački prevod — jer magjarski jezik kod nas riedki razumiju. — Nije s toga nikakovo čudo, ako se dogadjaju pomutnje i krive uporave zakona, jer tko da razumije onu silesiju perioda, nagomilivanje rieči bez ikakova obzira na duh jezika hrvatskoga. Zato bi u obće bilo potrebno, da se imenuje komisija, koja bi svaki zajednički zakon gledeć na jezik i tekstiranje prije proučila te izpravila, nego li bi bio sankcioniran i u Sborniku proglašen.

— *(† Mirko pl. Bušić)* vlastelin te umirovljeni podžupan županije zagrebačke, preminu 1. svibnja o. g. u Velikoj gorici u 74 godini života.

— *(Suspenzija.)* Proti g. dr Ivanu Novotnomu, odvjetniku u Karlovcu izrečena je suspenzija od odvjetničtva na neopredieljeno vrieme.

— *(Iz Dalmacije.)* Predsjednik prizivnoga suda dalmatinskoga zaredao je pregledati sudove prve molbe po zemlji.

Digitized by Google

Dvorskomu savjetniku i ravnatelju financija u Zadru, Rikardu Bedenu podieljen je viteški krst reda Leopoldova.

Prislušnik Ante Tecilazić imenovan je pristavom pri kot. sudu u Korčuli.

(§ 313 pr. gr. p.) Piše nam gosp. B. iz Iloka: „Ova zakonska ustanova jasna je. da nemože jasnija biti, pak se opet po gdjekojih sudovih krivo tumači i uporabljuje, te odtuda ove primjetbe o toj ustanovi.

§ 313 p. gr. p. ustanovljuje pravilo, da utok neobustavlja ni pravne moći ni ovrhe odluke, a zatim pod tač. 1. 2. 3 nabraja iznimke od toga pravila. Takova je jedna iznimka izrečena pod tač. 2, naime, da se obustavlja izdanje ostave, ako se proti dotičnoj to izdanje dozvoljujučoj odluci za tri dana uloži utok; odnosno žalba ništovna. „Utok, predan kašnje, pak makar još i uz rok, ustanovljen u § 309 pr. gr p. nepreči ovrhu odluke ni u ovih slučajevih."

Obavljena je ovrha prisilnom prodajom nepokretnosti. U smislu dražbenih uvjeta položio je dostalac kupovnu cienu kod suda, ovaj ju je uložio u štedionicu do razdiobe, a uložnu knjižicu dao na ostavu ili čuvanje kr. por. uredu. Razdioba obavljena je 22. kolovoza 1883; odlukom od 10. rujna koju sam pak tek 25. rujna iste godine primio, obaviešten sam, da je diobna osnova nacrtana, da strankam stoji slobodan uvid i utok proti istoj. Kada sam ja, koji sam najudaljeniji od suda primio ovu potonju odluku 25. rujna, onda su ju drugi interesenti za cielo do toga dana primili, i tako može se uzeti, da je ta diobna osnova do 9. listopada pravomoćnom postala, ako nitko utoka uložio nije, kao što zbilja i nije. Čekao sam i čekao doznaku novca na temelju pravomoćne diobne osnove, pak šta mislite, — kada sam ju dobio? upravo 17. prosinca 1883 godine.

No netraba misliti, da ću ja odmah i do novca doći, premda je kr. por. ured u jednom mjestu sa mnom. Došao je i 25. siečnja 1884 i taj kr. por. ured još ni tada nije dobio te doznake, odnosno nalog, da u smislu iste strankam novac izda, a zašto? Jer tomu stoji tobože na putu ona ustanova § 313 toč. 2 pr. gr. p., po kojoj se ima čekati tri dana od dostave odluke, jer bi mogla tobože koja stranka proti toj doznaci utok uložiti. Doznačna odluka nije ništa drugo nego odpravak pravomoćne diobne osnove, i još bi mogao kogod proti toj pravomoćnoj diobnoj osnovi utok uložiti?! Pak kad bi to bilo čekanje od 3 dana, ajde de, ali evo ja čekam od 17. prosinca 1883 do 25. siečnja 1884, dakle preko mjesec dana. i kr. por. ured još nije dobio naloga da doznačeni novac izda

Iz gore navedenoga uvidjeti je jasno, kako se krivo tumači ustanova § 313 toč. 2. pr. gr. z., a to sve na veliku štetu stranaka. Po gornjem mojem računu, postala je diobna osnova pravomoćnom 9. listopada 1883, a u smislu diobe te § 565 pr. gr. p. pripadaju meni kamate na uknjiženu glavnicu do 14 dana nakon te pravomoćnosti. dakle u ovom slučaju do 23. listopada 1883. — Po tome gubim ja kamate na moju glavnicu od 23. listopada 1883 do dana prijetka doznačne odluke t. j. do 25. siečnja 1884, i neuzimajući u obzir vreme, koje će još proteći, dokle kr. por. ured uloženi novac od štedionice odkaže i podigne, a to sve zbog krive uporabe § 313 toč. 2. pr. gr. p., koja uporaba neima mjesta, kada je diobna osnova jedanput pravomoćnom postala.

(Književne viesti.) Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga LXX. Razredi filologičko-historički i filosofičko-juridički.

Digitized by Google

U Zagrebu 1884. Sadržaj: Junije Palmotić. Od A. Pavića (svršetak). — Nov prilog za istoriju akcentuacije hrvatske i srpske. Od dra. Maretića. (Nastavak) — Nutarnje stanje Hrvatske prije XII. stoljeća. Od dra. Fr. Račkoga. — Dobrušta. Od N. Dučića. Prevodi Ranjine Dinka iz latinskih i grčkih klasika. — Od dra. Fr. Maixnera. —

— Glasnik srpskog učenog družtva. Knjiga 55. sa geološkom kartom Srbije. Beograd. Medju razpravami ove svezke spominjemo imenito onu profesora Gige Geršića: „Pogled na borbu izmedju centralizacije i samouprave (decentralizacije) na zapadu i u nas. (Str. 91—163).

— Ljetopis Matice srpske. Uredjuje A. Hadžić. Knjiga 137 (God. 1884. svezak 1.) Novi-Sad. — I ovdje nalazimo razpravu malo prije spomenutoga profesora G. Geršića „Ustavna monarhija i načelo narodne suverenosti". To je prva u nizu razprava, što ih namjerava pisac publicirati pod općim naslovom „Kritičke studije iz današnje ustavne teorije."

— L. Arndtse ryt. z. Arnesbergu „Učebni kniha Pandekt." Kniha prvni: Nauky všeobecné. Přeložil dr. Frant. Preissler, redaktor říšského zákonníka ve Vidni. — Ciena 1 for. 35 novč. — Pravnicka jednota (prav. družtvo) u Pragu preuze na češki jezik prevoditi Pandekte Arndtsove. Ovaj češki prevod priredjen je po desetom izdanju Pandekta, što su ga poslje smrti pisca izdali profesori na bečkom sveučilištu dr. L. Pfaff i dr. Hofmann. — Knjiga četvrta i peta (pravo obiteljsko i pravo nasljedno) izaći će do mjeseca rujna. o. g., za njimi sliedit će knjiga druga (pravo stvarno) i treća (pravo obvezno) i ovoj dodati glavni naslov i obsežno kazalo.

— Noticia historica sobre el Notariado desde los tiempos más remotos hasta nuestros dias. Por el dr. Vladimiro Pappafava. — Našim čitateljem već dobro poznatu razpravicu našega vrlo cienjenoga suradnika dra. Vl. Pappafave „O bilježničkoj ustanovi", preveo je na španjolski jezik Gonzalo de las Casas, te je najprije štampana u španjolskom časopisu „Geceta del Notariado — de Madrid", pak se odatle napose preštampala. To je, ako se nevaramo, već četvrti tudji jezik, u koji je prevedena Pappafina razprava, na čem mu srdačno čestitamo.

— U njemačkoj književnosti pravničkoj u najnovije vrieme zarediše neobičnom navalom svakovrstna „Repetitoria"; ima ih za svaku disciplinu; čovjek ih može i u zagrebačkih knjižarah viditi i dobiti koliko hoće. Ta su „Repetitoria" namienjena sveučilištnim slušaocem i kandidatom ispita različitih. To su obično kompilacije loše i površne, kojih bi se trebalo čuvati. Tako nedavno izadje „Repetitorium des österr. Strafrechtes", o kom veli prof. Storch, da je „Machwerk", da nemože gore biti. Kritičar vadi doslovce primjere iz te knjižice, koji pokazuju stranom golemo neznanje, stranom silnu površnost i netočnost u izrazavanju.

(Prav. časopisi.) Kako je periodička štampa nesumnjivo mjerilo napredka i razvoja duševnoga u raznih područjih, bit će potrebno i koristno priobćiti kratki pregled časopisa pravničkoga sadržaja, što no izlaze kod raznih plemena slovjenskih.

1. Na slavenskom jugu, koliko mi znademo, neizlazi nikakov ini pravnički list osim našega „Mjesečnika". Spljetsko „Pravo" prestalo je već prošle godine, „Srbski Pravnik" takodjer je sustao, „Slovenski Pravnik" obreče koncem prošle godine, da će preći u ruke drugoga urednika. Da li je zaista prešao i u čije, neznamo, niti smo do sada dobili ikakove viesti o njem.

*

Digitized by Google

2. Na českom jeziku izlaze:

a) Pravnik. Časopis věnovaý vědě právni i státni. Izdaje ga „Pravnicka jednota v Praze", a uredjuju dr Juraj Pražák i dr. Jos. Stupecky. 23 godina. Važniji članci ove godine priobćeni „Cheque neb bankovni poukázka (br. 1, 2 i 4) od dra. A. Pavlička; „Návrhy zákonů o soudni praxi a o změně nehterych ustanovení advokátniho řadu" od dra. I. Ružičke; „Počátkove náuky o dani progresivne" od prof. dra. A. Bráfa itd. Vrlo pomno i umno uredjivani časopis; stoji na godinu izvan Praga za nečlanove družtva „Pravnicka jednota" 6 for. 80 nč; izlazi dva puta na mjesec, svaki put na dva štampana tabaka

b) Athenaeum. Listy po literaturu a kritiku vědecku. Izlazi od mjeseca listopada prošle godine te priobćuje zanimivih razprava, ocjena i obznana, odnosećih se i na pravničku književnost, n. pr od prof. dra. Bráfa „Methodologické spisy narodnohospodářske"; kratki pregled o hrvatskoj literarnoj radnji u području prava od — l. (prof. Hanel?) itd.

c) „Českomoravsky národní hospodář a samosprávný věstník. Izlazi u Brnu.

3. Na poljskom jeziku:

1. „Przegląd sądowy i administracyjny". Medju inimi sastavci spominjemo Wurst: Czy i o ile mogą małoletni zeznawać bez interwenczyi swych prawnych zastępcow akty notaryalně? (br. 4). Daniel: Czy prawo skargi prywatnéj u kodeksie karnym jest dziedziczném (br. 5); Gryziecki O osudach volnih itd. (br. 14). Ovaj takodjer dobro redigirani časopis izlazi u Lavovu jedan put na nedjelju.

b) Urzednik (činovnik). Izlazi u Lavovu dva puta na mjesec.

c) Samorzad. Organ za poslove samouprave. K tomu, ako se nevaramo izlazi u Krakovu takodjer časopis „Pravnik". U ostalom valja nam opaziti, da je vrlo mučno doći i do poljskih knjiga i do časopisa.

3. Na ruskom jeziku:

a) Juridičejski Věstnik. Izdaje ga moskovsko pravničko družtvo svakoga mjeseca jedan put. Sad mu teče već šestnaesto godište. Od razprava priobćenih u njem posliednjih godina, spominjemo Sieberovu: O kolektivnom karakteru prvobitne vlastnosti zemljišta; Tumanovski: Zakon i praksa; Gladki: Francezka i ruska organizacija vojničkih sudova; Golzew: o definiciji „upravne nauke". Kuplewaski: načelo o diobi vlasti u modernoj državi; od istoga ovoga pisca: izvanredne odredbe vlade u konstitucionalnoj državi itd.

b) Žurnal graždenskago i ugolownago prava (žurnal gradj. i kaz. prava). Izdaje ga petrogradsko pravničko družtvo. Medju ostalim donese tečajem prošle godine od Konzewica: pitanje o tutorstvu; od A. Raisona: osnova austr. kaz. z,; od Mysza: zastupanje inozemnih dioničarskih družtva pred sudom u Rusiji itd.;

c) Otečestvenija zapiski, bavi se mnogo ekonomičkimi i socialnimi pitanji;

d) Universitetskaja Izvestija. God. 23. Izlazi u Kiewu. Tu ima od Antonowića razprava „Policajno pravo i politička ekonomia; od Iwanowskoga: „konvencija Ženevska itd.;

e) Zapiski novorosiskago universiteta Izlazi već 25. godina u Odesi.

Digitized by Google

(Natječaji) Kod kr. ravnateljstva erarskih pravnih posala u Zagrebu ima se namjestiti pravni vježbenik. Adjutum godišnjih 400 for. Molbenice imadu se do 10. lipnja o. g. podnieti predsjedničtvu kr. fin. zemaljskoga ravnateljstva u Zagrebu.

(Stečaji.) Ostavina trgovca Gjorgja S. Stankovića u Zemunu. — Kr. sudb. stol zemunski. — Z. i p. up. im. odvjet. Max Maxen, zam. odvjet d. K. Oppel. — R. pr. 30. lipnja o. g.

Dopisnica uredničtva.

G. M. u Z. Velite, da priobćujemo malo slučajeva iz domaće prakse. Donekle imadete pravo, ali nije tomu krivo uredničtvo, nego drugi. U Zagrebu imade preko 40 odvjetnika, imamo sve tri sudbene molbe, a praktičnih slučajeva primamo — najmanje iz Zagreba t. j. od zagreb. odvjetnika i sudaca mladjih i starijih. Vi ćete se tomu čuditi i pravom, ali je tako. Ta nije baš tolika težkoća sastaviti gdjekoji važniji slučaj te ga poslati. — Mjesečnik ima čitatelja u Dalmaciji, ne ima ih mnogo, ali ima medju njimi prijatelja, koji nam za svaki broj pošalju po jedan ili dva slučaja. — Kad bi se samo trećina sudaca i odvjetnika ugledala n. pr. u g. B. i P. S. i još njeke, eto gradje obilne i preobilne.

— X. Z. Nemožemo priobćiti. — Rukopisi nevraćaju se.

— G. u K. Odgovor na pitanje već ste čitali u službenom listu.

— Dr. S. P. u Z. Hvala na poslanom.

— G. I. Panian u Novom. Po drugi put poslan Vam je br. 1. g. 1883. Valjda ste ga dobili.

Već dva ili tri puta povraćena su nam dva ili tri broja Mjesečnika, adresa otrgnuta posve, pak nečijom rukom, bog zna čijom, napisano „ohne Schleife angelangt, retour an die Redaction". Ali nikad nemogosmo razabrati, na koju su poštu došli taki brojevi bez „schleife", niti odakle su vraćeni. Pošto se to dogodilo uzastopce tri puta moramo se pritužiti slav. ravnateljstvu pošte, da izvoli odrediti te se nebudu dogadjale takove neurednosti.

Ujedno upozorujemo gg. članove prav. družtva i predplatnike Mjesečnika, da nas točno ubavieštuju o svakom premještenju svom, jer se inače nemože časopis odpremati u redu. Uredničtvo nemože, a nije ni dužno kontrolirati, tko je i kamo je premješten. — Tko nedobije lista za vremena, neka reklamira u otvorenom pismu, pak će mu se bezplatno poslati, ali tko reklamira za po ili možda istom na svršetku godine, neće ga dobiti bezplatno. — Usljed čestih promjena i premještenja i onako je dosta težko uzdržati red u odpremanju lista; neka se dakle barma onoliko olahkoti, koliko se može.

Digitized by Google

Poziv na predplatu.

Profesor trgovačkoga i mjenbenoga prava na kr. hrvatskom sveučilištu, gospodin **dr. Fran Vrbanić** izradio je tumač mjenbenomu zakonu, koji je kriepostan u području kraljevine Hrvatske i Slavonije i u obsegu kraljevine Ugarske. Ovaj tumač, u kojem se zakonskim redom razpravljaju ustanove zak. čl. XXVII: 1876 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora, odlučila je podpisana tiskara štampati, te ga izdati pod naslovom:

MJENBENI ZAKON

tumač zakonskomu članku XXVII: 1876 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora, osobitim obzirom na njemački mjenbeni red i mjenbeno pravo ostalih evropskih država.

Ova knjiga, namienjena ne samo obuci slušatelja prava na hrvat. sveučilištu, nego i uporabi trgovaca i pravnika, a napose sudaca i odvjetnika, obsizati će po prilici 40 štampanih araka, te će biti kadra dotičnim krugovom nadomjestiti svaku sličnu priručnu i učevnu knjigu. Njom će se moći uspješno služiti trgovački i pravnički krugovi ne samo kraljevine Hrvatske i Slavonije, već i posestrime Dalmacije, kraljevine Ugarske te Bosne i Hercegovine.

Da se olahkoti nabava ovoga djela, izdavati će ga Dionička štampara u svezcih po deset tiskanih araka.

Podpisana tiskara pozivlje stoga p. n. občinstvo, napose trgovce i pravnike, da se predbroje na ovo djelo, koje će ona započeti izdavati, čim se prijavi dovoljan broj predbrojnika.

Ciena za svaki štampani arak biti će 12 novčića, te će prema tomu prvi svezak stajati 1 for. 20 novč. a. vr.

Gospoda predbrojnici neka se izvole uz točnu naznaku adrese predbrojiti kod podpisane štamparne, koja će im svaki pojedini svezak uz poštarsko pouzeće franko priposlati.

Ako se tečajem mjeseca ožujka prijavi dovoljan broj predbrojnika, razposlati će se prvi svezak najdulje prvom polovinom mjeseca svibnja, ostali pako svezci štampati će se tako, da cielo djelo bude moglo svjetlo ugledati najdulje do konca tekuće godine.

Podpisana se tiskara nada, da će se p. n. občinstvo, a napose trgovački i pravnički krugovi ovomu pozivu što mnogobrojnije odazvati, te pripomoći, da ovo djelo što prije svjetlo ugleda.

U Zagrebu, koncem veljače 1884.

Dionička tiskara u Zagrebu.

Digitized by Google

Uživanje zemljišta mjesto kamata.

Napisao dr. Mihovil Bišćan.

U razpravi g. Popovića pod naslovom „Prinos tumačenju zakona od 8. prosinca 1877“[1] dolazi, koliko nam je znano, prvi put u pretres u strukovnom listu jedna institucija domaćega običajnoga prava, naime običaj naših seljaka odstupljivati svoje zemlje vjerovniku na uživanje u mjesto kamata.[2]

Premda u narodu izrazi „ustupiti na uživanje mjesto kamata“ i „pod zalog dati“ isto znamenuju, to se ipak spomenuta pogodba juristički nemože založnom pogodbom smatrati, jer joj manjka bitnost založne pogodbe, da se vjerovnik može za slučaj, ako dužnik svojoj obvezi ne zadovolji, prodajom stvari namiriti. Sasvim tim se ne može rečenoj pogodbi poreći pravnovaljanost, jer ju zakon ne zabranjuje.[3] Pita se samo, kako ona pristaje u sustav privatnoga prava? Posjednik nepokretnosti, koj nije ujedno uknjiženi vlastnik njihov, traži zajam na stanovito vrieme, a pošto znade, da mora dati nekakvu sigurnost, nudja novčaru jedno ili više svojih zemljišta na uživanje. Novčar privoljuje, ako pronadje da će mu ponudjeno zemljište toliko

[1] Vidi „Mjesečnik“ br. XII. od god. 1883 str. 869.

[2] Bilo bi veoma koristno, da se u Mjesečniku priobćivaju te pretresuju i druge institucije domaćega običajnoga prava, osobito onoga, koje medju seljaci vlada, jer bi se tim ne samo judikatura unapredila, nego bi se priredilo i gradivo za buduću nuždnom postalu reformatornu kodifikaciju privatnoga, naročito nasljednoga prava.

[3] Mnijemo, da se iz ustanove § 1372 o. g. z. neda izvoditi dokaz proti pravnovaljanosti pogodbe, koja je predmetom ove razprave, jer ona (ustanova) valja li za one slučajeve, gdje je vjerovniku na stvar podieljeno pravo zaloga. U tom nas mnienju podkriepljuje i to, što je zakonodavac ustanovu § 1372 o. g. z. uvrstio u poglavje ob utvrdjenju prava i obveza, a ne u poglavje o pogodbah u obće, ili u poglavje o zajamnoj pogodbi.

Digitized by Google

nositi čista prihoda, koliko računa kamata od zajamne glavnice, pa će posjedniku zatraženi zajam odbrojiti. Ovakim jednim pravnim poslom sklopljene su dvie pogodbe: jedna realno-zajamna i jedna konsensualna, o kojoj baš razpravljamo. Vjerovnik dobiva sigurnost za kamate svoje glavnice u tom, jer u ime ovih pobire čisti prihod ustupljene zemlje; sigurnost pako za povratak zajamne glavnice je doduše iluzorna, kako će se iz dalnjega razlaganja razabrati, ali pravno shvaćanje naroda, da po dužniku ustupljeno zemljište ostaje u vlasti vjerovnika do povratka uzajmljene glavnice, daje novčaru neku garanciju i za glavnu stvar. To je obični tečaj stvari. Redje biva, da zajam tražeći posjednik tek nakon sklopljene zajamne pogodbe novčaru ponudi svoje zemljište na uživanje mjesto (jur ustanovljenih) kamata s razloga, što predvidja, da neće uvjek imati razpoložive gotovine, ili da će ju drugdje bolje upotrebiti, ili pako posjeduje toliko zemljišta, da ih ne dospieva sam obraditi. U tom slučaju je odnošaj medju strankami mnogo jasniji, jer se tuj očito ističe ciena porabe zemljišta. Stoji naime već obveza zajmoprimca, da plaća stanovite godišnje kamate, pa sada nudi on zajmodavcu svoje zemljište na porabu u ime kamata t. j. uz cienu ravnu kamatam.

Tako smo došli od primitivne forme sklapanja zajma po seljacih, koja je gore opisana, do savršenije, kojoj se obično daje precizan izraz u dotičnih dokaznicah, jer dočim se u prvom slučaju konfundira realna pogodba sa konsenzualnom ter prema tomu dokaznica, ako se u obće izdaje, slovi o zajmu i uživanju zemljišta mjesto kamata, izdaje se o potonjem slučaju naposeb zadužnica i naposeb izprava pod imenom „zakupni ugovor“.[4]

[4] Kao osobito zanimiv pojav u narodu moramo zabilježiti i sklapanje zajma „na odpad“, gdje se porabom zemljišta po novčaru uz kamate odplaćuje zajedno i glavnica tako, da tečajem stanovitoga vremena bude novčar namiren, i tada dakako prestaje i uporabština. Prema visini zajamne glavnice i kamatne mjere, te prema unosnosti zemljišta (kojega čisti prihod mora dakako nadmašiti odpadajuće kamate) proračunaju stranke, kako dugo može novčar rabiti zemljište, da se njegova tražbina u glavnici i kamatah iz prihoda zemljišta namiri, i na to vrieme dati će tražilac zajma svoje zemljište novčaru u zakup. O tom pravnom poslu izdaje se obično izprava pod imenom „zakupni ugovor“, u kojoj zakupodavac potvrdjuje, da je zakupninu za cielo vrieme

Digitized by Google

Narod dakle sam smatra ustup zemljišta u mjesto kamata zakupnom pogodbom, a da ima u tom pravo, nastojat ćemo zakonom u ruci dokazati, pošto se taj nazor u dvojbu stavlja (Vidi u uvodu spomenutu razpravu g. Popovića). Držat ćemo se pri tom strogo definicije § 1090 o. g. z. ob uporabnih pogodbah, koja glasi: „Pogodba, kojom se daje komu p o r a b a kakove stvari nepotrošne z a n e k o v r i e m e i z a o d r e d j e n u c i e n u, zove se u obće pogodba uporabna". Dužnik daje vjerovniku porabu svojega zemljišta sigurno ne za uvjek već za neko vrieme. Koje je to vrieme? Očito ne ono vrieme, kad dužnik zajamnu glavnicu faktično povrati 5) već vrieme, kad dospieva dan povratka zajamne glavnice, jer su stranke prigodom sklapanja pogodbe samo potonje vrieme na umu imale. Dužnik daje vjerovniku porabu svojega zemljišta, jamačno ne bezplatno nego za neku cienu. Ali § 1090 o. g. z. zahtieva, da bude ciena uporabe „odredjena", a ipak se uvjek kamate zajma neustanovljuju, nego ima neriedkih slučajeva, gdje se za uživanje zajma daje uživanje zemljišta, a da nije o kamatnoj mjeri ni govora tako, da se iz pogodbe ne može razabrati, što je ciena uporabe. U takvih se slučajevih mora iznos, koji odgovara 6% od zajamne glavnice, smatrati cienom uporabe, jer se pogodbe imaju tumačiti uvjek na korist pravnoga posla (§ 914 o. g. z.) te se prema tomu uzimlje, da su stranke imale pred očima § 994 o. g. z., po kojem pripada zajmodavcu 6%, ako su kamate pogodjene, a nije im iznos opredieljen.

Kad smo tako ustanovili pravnu narav pogodbe, kojom se novčaru u ime obveze iz zajamne pogodbe ustupa zemljište na uživanje, da vidimo, kako ona djeluje pozitivno i negativno na odnošaj medju zakupodavcem kao zajmoprimcem i zakupnikom kao zajmodavcem. Mi držimo, da odnošaj zajmoprimca prama zajmodavcu ne alterira ni malo odnošaja zakupodavca prama zakupniku.

---

unapred primio. Postupak je analogan sklapanju zajma na anuitete, samo što je konbiniran sa uporabštinom.

[5] G. Popović, polazeć sa krive praemise, da uporaba prestaje onda, kad se zajamna glavnica povrati, i da je prema tomu vrieme povratka uporabštine najneizvjestnije, dolazi do krivog zaključka, da pogodbi manjkaju kriteria u § 1090 o. g. z. označena.

*

Digitized by Google

G. Popović, da opravda svoje tomu protivno mnienje, pozivlje se na zakon od 8. prosinca 1877 o preinaci zak. čl. IX. od god. 1870 ob ukinuću zakona, postojećih proti lihvarstvu. Promotrimo indi doseg pomenutoga zakona. U prvi mah opažamo, da taj zakon neide za tim, da steže slobodnu volju državljana ili čak da dokida ili preinačuje postojeće pravne odnošaje, već se ograničuje na prostu negaciju, naime uzkraćuje sudjelovanje oblasti kod sklapanja pogodba i nagoda, kojimi bi se vjerovniku više od 8% kamata obećalo; zabranjuje sastavljanje bilježničkih spisa o takvih pogodbah; uzkraćuje takve upise u javne knjige, kojimi bi se vjerovniku više od 8% osiguralo; napokon uzkraćuje sudačku pomoć za realiziranje tražbine, nadmašujuće u glavnici primljeni zajam, a u uzgredicah 8% kamate. To je u kratko sadržaj rečenoga zakona, koj sasvim dosljedno u § 1 propisuje, da se po tom zakonu prosudjuju ne samo pogodbe o zajmu, u kojih se dužnik bud pismeno bud ustmeno obvezuje plaćati kamate, već i svaki posao, koj u sebi krije pravnu narav kamatne pogodbe. Nu baš taj § 1 dao je povoda, da se rečeni zakon protegne i na takve pogodbe, kojimi se novčaru na mjesto kamata ustupa zemljište na uživanje, polazeć sa stanovišta onoga, da pomenute pogodbe kao accessorium glavne zajamne pogodbe, kriju u sebi pravnu narav kamatne pogodbe. Dopuštamo, da je tomu tako, akoprem poraba stvari, dana u mjesto kamata, udara pogodbi poseban biljeg, — nu ne pojmimo, kako se odatle može zaključiti, da se takve pogodbe u obće neimaju valjanimi smatrati, kad zakon u svojih daljnih ustanovah ne proglašuje ništetnimi lihvarske poslove u obće.

Iz dosada razloženoga dolazimo do zaključaka posvema protivnih onim, do kojih je pisac razprave „Prinos tumačenju zakona od 8. prosinca 1877“ došao. Dakle:

1. Sud nije vlastan preko zakonite mjere kamata pobrane plodove sa zemljišta, ustupljenih vjerovniku na uživanje u mjesto kamata, uračunati u odplatu glavnice. Zašto? Jer zakon od 8. prosinca 1877 ne propisuje nigdje, da se jur uplaćene kamate, u koliko

Digitized by Google

nadmašuju 8%, imaju uračunati u odplatu glavnice već se ograničuje na to, da sud ne smije dosuditi više od 8% jur dospjelih — neuplaćenih — i dalnjih kamata, i jer se prema tomu ne može tvrditi, da zakon od 8. prosinca 1877 derogira § 1432 o. g. z.

2. Zajmodavac ima se štititi u uživanju zemljišta, ustupljenog mu po dužniku, ako bude smetan u tom uživanju ma i po dužniku samom. On se bo nalazi u faktičnom posjedu ne doduše zemljišta samog, već prava zakupa na isto, a da se takav posjed po zakonu priznaje, dokazuje § 311 o. g. z., koj je u savezu sa § 309 istog zakona, i tomu odgovarajući § 618 g. p. p. Razumieva se, da samo onaj zajmodavac ima pravo na zaštitu, koj se može izkazati, da je prije smetanja barem jedan put dotično zemljište obradio, jer se po § 312 o. g. z. u posjed prava dolazi porabom istoga u svoje ime. Doduše reći će se, da je zakonodavac u § 311 dotično 312 o. g. z. mislio samo na takva prava, koja se dosjelošću steći mogu, a tako će tvrditi i oni, koji dopuštaju posjed samo ondje, gdje može poslediti dosjelost. Nu prem da ta teorija ima mnogo za sebe, ja ju ipak nemogu usvojiti, jer znadem da nemože pravnomu životu zadovoljiti. Po njoj bo nebi zakupnici i najamnici mogli uzdržati se u uporabi, kad bi se svidjelo vlastniku ili komu trećemu zadievati u faktično postojeće odnošaje prama uporabnom predmetu. Toga pako zakonodavac sigurno nije htio, jer nebi inače nalagao uporabodavcem, da moraju zakupnikom dotično najamnikom svojim odpoviedati, a u posebnih slučajevih i tužbu proti njim podignuti. Pače o. g. z. tako je konservativan, da niti ne dopušta, da pravedna stranka u slučaju, ako protivna stranka ne izpuni valjano pogodbe, zaište ukinuće ove, izuzev slučajeve u zakonu opredieljene, ili kad si je stranka to pravo izrično pridržala. Neima dakle razloga §§ 309, 311 i 312 o. g. z. tako uzko tumačiti, kao što to čini g. Popović, a niti sam sustav općeg gradj. zakonika ne ovlaštuje na takovo tumačenje, jer se ustanove o posjedu ne dovode u savez s ustanovami o dosjetlosti, a te potonje ustanove opredieljuju napose, kada posjed (faktični)

Digitized by Google

može roditi dosjelošću, a kada ne. Mrtvo slovo zakona[6] oživila je sudbena praksa, i ona sve odlučnije podieljuje i uporabnim odnošajem zaštitu izvanrednu po sumarnom postupku, naime po poglavju 28 p. g. p., pa ako ima rješitaba vrhovnog suda bečkoga i našega kr. stola sedmorice, koje ne dopuštaju takvu zaštitu zakupniku naprama zakupodavcu (Vidi razpravu g. Popovića), bit će, da su te rješitbe iz starijega vremena. Mogu se u ostalom pozvati i na komentatora obć. gradj. zak. Stubenraucha, koj uči, da je uporaboprimac u slučaju smetanja ovlašten i proti samomu uporabodavcu povesti postupak smetana posjeda, a to svoje mnienje podkriepljuje rješitbami vrhovnoga suda bečkoga (Vidi komentar k § 1097 o. g. z.)[7]

3. Dužnik, koj je vjerovniku ustupio svoje zemljište na uživanje mjesto kamata, bez uknjižbe prava zaloga na isto zemljište, može prije izminuća vremena, ustanovljenog za povratak zajamne glavnice, samo u onih slučajevih iskati razriešenje ugovora, u kojih to uporabodavac u obće može iskati. Ovdje nam se je opet osvrnuti na zakon od 8. prosinca 1877 imenito na zadnju alineu § 4, koja je g. Popoviću reć bi glavni argumenat zu njegovo mnienje, da vjerovnik ima dužniku u svako vrieme povratiti posjed u mjesto kamata uživanog zemljišta. U toj alineji kaže se, da ima sud dosuditi vjerovniku osam po sto u novcu i odriešiti dužnika od izpunjenja obveze, preuzete kao naknadu za uživanje glavnice. Što je zakonodavac time htio reći? Ništa drugo nego to, da ako se

[6] U ostalom i § 1096 o. g. z. u prvoj alineji propisuje izrično, da su najmodavci i zakupodavci dužni nesmetati uporaboprimce u ugovorenoj porabi ili uživanju, što takodjer dokazuje, da uporaboprimci imaju pravo na zaštitu po sumarnom postupku, jer „qui vult finem, debet velle et media".

[7] Dakako da vjerovnik kao zakupnik zemljišta ne smije formulirati svoj zahtjev onamo: „neka sud izreče, da ga je dužnik smetao u posjedu zemljišta", jer je posjednikom zemljišta jošte uvjek dužnik, samo što ga vjerovnik u njegovo (dužnikovo) ime vrši, već mora svoj posjed izrično kvalificirati kao posjed prava zakupa na zemljište. Po prvoj bo nespretnoj formuli biva, da sudac, koj se drži doslovce petita, odbije zakupnika s tužbom smetana posjeda proti zakupodavcu, pa slutim, da su takvi slučajevi bili oni, u kojih su vrhovni sud bečki i naš kr. stol sedmorice sudili proti zakupniku.

Digitized by Google

je dužnik obvezao na kakva god p o d a v a n j a u naravi mjesto kamata u novcu, a nije moći ta podavanja stegnuti do zakonite kamatne mjere, ima sud dosuditi za dospjela kao i za dalnja podavanja osam po sto u novcu, a dužnika odriešiti od obveze na podavanja pro praeterito (u koliko je naime dužnik s timi podavanji zaostao) i pro futuro. Nikako se pako nemože iz pomenute ustanove izvoditi, da sud ima razriešiti pogodbu medju dužnikom i vjerovnikom glede uživanja zemljišta u mjesto kamata, jer da je zakonodavac to na umu imao, bio bi se drugačije izrazio, naime po prilici tako: Ako nije moguće stegnuti obveze ili tereta itd. . . . . i odriešiti dužnika od izpunjenja pogodbe (ili: . . . od tereta, preuzetog kao naknadu za uživanje glavnice).

Koja indi sredstva osim slučaja prve stavke § 1118 ogz. ima dužnik, da prisili vjerovnika na povratak zemljišta prije povratka zajamne glavnice? Ako hoće danom dospjelosti glavne tražbine, dakle izminućem zakupnoga vremena (§ 1113 o. g. z.) preuzeti svoje zemljište, može za svoju sigurnost u smislu § 11 ministarske naredbe od 17. prosinca 1858 iskati sudbenu odredbu, da se vjerovniku zakupniku unapred naloži, da uporabni predmet u ustanovljeno vrieme povrati.[8] Nego i mimo toga može dužnik svagda iskati razriešenje uporabne pogodbe na temelju § 934 o. g. z. radi povrede preko polovice, ako kamate medju strankami nisu bile brojevno ustanovljene i ako čist prihod zemljišta, odstupljenoga na uživanje u mjesto kamata, nadmašuje dvostruki iznos 6% na pozajmljenu glavnicu odpadajućih kamata. To potonje sredstvo biti će u ponajviše slučajeva umjestno, jer obično prevejan lihvar — a takvi su manje više svi (privatni) novčari, koji sa seljaci zajmovne poslove sklapaju — neće kamate po postotcih ustanoviti, već će hiniti čovjekoljubje i tražiti „samo“ uživanje dužnikovog zemljišta. Remedium dakle za lukavštinu lihvarevu, kojom iz neznanja (ignorantia,

[8] Ako vrieme povratka zajamne glavnice nije ustanovljeno, već su si stranke pridržale odpovjed, može dužnik uporabu svagda odpovjedati, ali u tom slučaju mora dakako biti pripravan na posljedice odpovjedi zajma, na koje će vjerovnika izazvati.

Digitized by Google

rusticitas) seljakovog nastoji neopravdanu korist crpiti, leži u ustanovi § 934 o. g. z. u savezu sa § 994 o. g. z. Da se pako predusretne zatoru seljačtva, nalazećem se u prielazu iz zadružnoga u samostalan život, imalo bi zakonodavstvo zakon od 3. ožujka 1874 o zadrugah dopuniti ustanovom, da nijedan član potajno razdieljene zadruge nemože dotle, dok se otajna dioba po oblasti ne potvrdi i u gruntovnici ne provede, odstupiti trećoj izvan zadružne sveze stojećoj osobi zemljište, koje ga je otajnom diobom zapalo. Mora se bo priznati, da baš ta okolnost, što seljak-član zadruge nije gruntovni vlastnik zemljišta, sili istoga, ako želi zajam dobiti, na to, da zemljište novčaru na uživanje ustupi, jer ne samo da će pametan gospodar, koj je gruntovni vlastnik zemljišta, gledati, da za zajam podieli novčaru pravo zaloga na zemljište, a da uživanje zemljišta za se pridrži, već će se i novčar laglje i uz jeftinije uvjete dati na zajam sklonuti uknjižbom prava zaloga, nego li samim odstupom zemljišta na uživanje. Da pako gruntovni vlastnik nebude lahkoumno dao novčaru uz pravo zaloga takodjer i uživanje zemljišta, zato se je zakonodavac jur pobrinuo u § 1372 o. g. z.

Teorija i praksa.

Nedavno, gospodine uredniče, dodje mi u ruke štampano uvodno predavanje pok. dvor. savjetnika i prof. na bečkom sveučilištu dra. M. Heyszlera. Ovo je ime poznato i mnogim pravnikom u Hrvatskoj, koji su slušali kod njega civilni proces. Meni se čine neka mjesta iz onoga predavanja veoma sgodna i poučna, pak vas liepo molim, da ih priobćite. Evo kako govori:

„Praktici tuže se neprekidno na mladež. A pod praktici ja razumievam sudca, odvjetnika i druge muževe jurističkoga zvanja, kojim dolaze u ruke mladi pravnici, što no svršiše nauke na sveučilištu. Pa na što se tuže? Da se pravnici, stupiv u praksu, nikako nemogu snaći, da neshvaćaju ni najjednostavnije pravničke zadaće, da ih nemožeš upotrebiti ni u najjednostav-

Digitized by Google

nijem juristićkom poslu. A odavlje obični prigovori: djaci neuče ništa; sveučilišta nenastoje praktični — nevelim dresirati nego — naobraziti mlada čovjeka.

Ova tužba nečuje se samo u Austriji, nego jednako u svih zemljah, u kojih se mladež po prilici onako naobrazuje kao i u Austriji; tužilo se tako i njekada — sjećam se vrlo dobro, da je i moj pokojni otac često i gorko prigovarao s bog toga sveučilištom — take tužbe neće po svoj prilici ni u buduće zamuknuti.

A da postavimo jednoga onih praktika, koji najglasnije viču da mladež uči na sveučilištu puku teoriju, koje da se nikako ne obazire na praktični život, da rekoh takova čovjeka posjednemo na katedru, i on vam nebi upravo ništa drugo učio nego sgoljnu teoriju — predpostaviv da ju znade — a prepustio bi praksi, neka ona naobrazuje — praktične ljude.

Čovjek uči se plivati u vodi; praksu možeš naučiti samo u praksi, dakle u životu, u neprekidnom trvenju nazora i u trajnom vježbanju.

Čovjek uči se tek u vodi plivati; bacite mladića u vodu, koji je na kopnu posve dobro proučio svako kretanje plivača, i on malo da se neutopi. Lupat će bez smisla i pravca nogama i rukama po vodi, svi oni dobro proučeni tempi kao da mu ništa nepomažu. Nu ide li danas, sutra, prekosutra itd. u vodu, stoji li blizu njega učitelj plivanja, postaje sigurniji, što je naučio vani na suhom, to će po malo uporavljati u vodi te se osvjedočiti, da bijaše dobro što je naučio; u početku novajlija u razmjerno kratkom vremenu postaje vještim plivačem. Baš tako vam je i u juristićkoj, pak u obće u svakoj praksi. I u praksi uči čovjek plivati, a ne na školskoj klupi. Na sveučilištu uči djak juristićke tempe: kako će ih uporaviti, kako njimi svladati talase života, to će naučiti u životu i u borbi sa valovi njegovimi. Život naš je neizcrpivo vrelo različitih, posvema nenadanih slučajeva i dogodjaja, kako ćeš se u njih snaći, kako savladati zamršenosti te naći odmah što je ondje bitna; kako u konfuznom i dugačkom kazivanju sigurnim okom opaziti juristićku jezgru, kako se u navali poslova, u žamoru pače i kriki,

Digitized by Google

koja vlada u uredu (strepitus judicii već Rimljanom dobro poznat) ponieti, da neizgubiš glave, da se nesmeteš, da si vazda hladne krvi te uvjek ideš prema svomu cilju: to su stvari, kojih škola ne može dati, koje se u njoj ne mogu naučiti, to se u obće neda naučiti, tek u borbi života stiče čovjek takovu vještinu i okretnost. Mogu neznalice raditi onamo, da sveučilište, to sjemenište znanosti, spadne na puki zavod dresiranja za praktični život, tim bi se zaista ubio znanstveni duh sveučilišta, ali ono ipak nebi postalo sposobnim riešiti zadaće, za koju mu manjkaju bitne potrebštine.

A zašto dolazi mediciner donekle praktičniji sa sveučilišta nego li pravnik? Velim: donekle, jer iskreni liečnici sami priznavaju, da su u početku svoje prakse često došli u sto neprilika, da našav se pred iole zamršenijim slučajem nisu znali kamo bi krenuli, što li odredili. Ali medicinar ima nešto, česa pravnik neima i nemože imati: njega vode još kao djaka do kreveta bolestnika, on motri bolest, uči poznavati pače kadšto i liečiti bolest; a pravnik? No da, uredjuju se seminari, drže t. z. praktika, ali to su sve jurističke umjetne uredbe, („Glashäuser") u njih se stiče neka „prividna praksa", koja nemože nikada biti ono što je prava praksa. Metnite na kliniki u krevet zdrava čovjeka mjesto bolestna, da vam za koji čas preuzme rolu bolestnika, i eto vam slike onoga, što može praktikum[1] iz procesa u najboljem slučaju dati.

Zato jest i ostaje teorija, znanost prva i glavna stvar svakoga jurističkoga studia, — na žalost mora se reći, da mnogi praktici nisu baš nimalo prijatelji teorije. Rutina, okretnost, to je po njihovu alfa i omega svega znanja; ali jao i pomagaj sveučilištu, koje bi ikada pošlo za tim, da postane školom rutine. Tad bi se do skora našli pravo- i državoslovni fakulteti ondje, gdje stajahu i medicinski, kad je n. pr. kirurg najbolje svoje znanje vadio iz prakse, koju je crpio u — brijačnici.

Po tom ne može biti sumnje o zadatku sveučilišta glede procesa kao i glede svih ostalih pravnih struka: prije svega

[1] Seminari i praktika nisu doduše što je živa svakdanja praksa, ali su ak veoma koristni. Op. pr.

Digitized by Google

mora da uče teoriju, znanost; a osobito je to potrebno kod postupnika već i s toga, jer tu prieti najveća pogibelj, da se premetne u puki zanat. — Istina, muževom i prijateljem prakse bilo bi veoma udobno, da dobivaju iz sveučilišta u svako doba dobro dresiranu pravničku robu, onako n. pr. kako čovjek može kupiti u dučanu gotov kaput ili hlače; nu sveučilište ima drugu nadaću, a ne da bude dobro uredjeno skladište, gdje možeš za jeftin novac dobiti gotove rutinarce. — I dobro, vrlo je dobro, da je tako. Ako i dodje mlad čovjek nespretan sa sveučilišta u ured sudca ili pisarnu odvjetničku, naučit će tu praksu; budući teoretično temeljito obrazovan, njega neće smućivati reforme zakonarske, brzo će im priviknuti i brzo ih shvatiti. Naprotiv puki praktici u kolikoj li su zabuni — kad god se koji zakon mienja! Veliki dio protivština proti reformam zakonarskim potiče baš iz ovoga vrela. Znanstveno naobraženi pravnik znade n. pr. da reforma postupnika nije drugo nego miena formâ, u kojih njemu dobro poznata načela i bitne svrhe civilnoga ili kaznenoga postupnika u drugom obliku postaju kriepostnimi. On će dakle i nove forme procesa bez znatnih potežkoća svladati te ih uporavljati, jer poznaje duh postupnika, dočim prosti praktik nauči samo paragrafe njegove na pamet".

Tko je sam ovo izkusio, što razlaže umni profesor, potvrdit će rado svaku njegovu. Ja ću, ako dozvolite, navesti nekoliko mojih opazaka: Kad dodje mlad čovjek sa sveučilišta u praksu, nije dosta, da se baci predanj svežanj akta, pak mu se reče: radi, riešavaj, ili da mu se dade odmah kakova iztraga kaznena, neka ju obavi. I tu treba upute i savjeta, kao što je nuždan i onomu, tko prvi put zadje u vodu da uči plivati. Možda je staru routinieru pravom nasladom gledati, kako se mladić uvija pod poslom, neznajuć gdje da se ga prihvati i kako na kraj izvede, pak će tada, kazuć prstom nanj ponosno: „evo nisam li pravo govorio tvrdeć, da ti mladići neznaju ništa, nerazumiju ništa". Takov praktičnik zaslužio bi — dobro stanje mira, jer s prkosa njegova strada državna služba, interesi privatni i neupotrebljuje se radna snaga, kako bi morala. Još dan danas čuju se hvale na činovnike, koji su služili u vrieme bečkoga

Digitized by Google

absolutizma, jer da se je onda pazilo, da činovnici rade savjestno i točno; svaki stariji da bijaše mladjemu učiteljem, savjetnikom i provodićem; predpostavljeni da je strogo gledao na to, da niži činovnici dolaze točno u odredjeno vrieme u urede, da rade, a ne da se drže kod pojedinaca sastanci i razpravlja o gradskih tricah i ljudskih slabećah. Zato su poslovi tekli brzo, riešavali se savjestno, registratura bila u redu, svaki se spis mogao lahko naći. Ako je tada moglo ići sve u redu, zašto da nejde i sada?

Stariji dužni su već po svom zvanju i u javnom interesu, komu služe, sve učiniti, što je kadro promaknuti obće dobro i uspjehe ureda, u kojem su namješteni. Njihov primjer i postupak može obodriti, ali i ozlovoljiti druge. Čuo sam često tužba, da se ovako neradi, da se mladji prepuštaju samim sebi, a znao bih vam i sam koju o tom kazivati.

Istina je u ostalom, da iz sveučilišta nedolaze svi jednako obrazovani, da njeki te njeki slabo mare za nauke i dragocjeno vrieme što ga na sveučilištu proživu, da je ovim i onim studium stvar druga, a prva zabava ili — briga, kako da prežive; a ima i takovih, koji misle, da im je preča dužnost uticati u poslove i razmirice političkih stranaka, nego li sjedjeti za knjigom. Nu svi ovakovi ipak sačinjavaju manjinu, ja mislim veću manjinu. Govoreć ob ovom sjećam se jednoga drugoga učenjaka, koji ovakom jednom sgodom napisa evo ovo:

„Praktici mogli bi se samo onda s razlogom tužiti na absolvirane pravnike, ako ovi neponesu u ured ili pisarnu odvjetničku ni onoga, radi česa polaze vis. škole, t. j. dovoljnoga teoretičkoga znanja. To bi zaista bio neoprostiv grieh. Zato opominjem i svjetujem mladež, da uči pomno, mnogo i revno. Neraditi i neučiti možda je udobno, ali tim se vredja prva i najznamenitija dužnost sveučilištnoga slušaoca. Ja se veoma bojim, da će svatko lahke duše zanemariti i onda svoje dužnosti, kad stupi u javno zvanje, komu nisu bile kao djaku svete i prve dužnosti djačke. A te nisu niti mogu biti druge nego nauka. Zato dolazi mladić na sveučilište. Što čujete ili zabilježite na predavanju, to došav kući ili u knjižnicu proučite,

Digitized by Google

bilježke svoje popunite ili ispravite pomoćju auktora i učevnih knjiga, na koje vas upozori profesor ili koje vam preporuči. Tako radeć svaki dan vi nećete doduše došav u praksu odmah zadovoljavati praktikom, ali bit ćete si sviestni, da ste vrieme studia dobro upotriebili, i da ćete do brza priviknuti i onomu što praktični život od vas išće. Čuo sam, kako neki mladi pravnici na sva usta govore: eto, ja nisam baš mnogo učio na sveučilištu, pak me moj chef hvali da sam valjan radnik. Nevjerujte toga. Tako nemože govoriti čovjek triezan, tako govore ljudi lahkoumni. Ima doduše primjera, da su se i ovaka individua popela do znamenitih mjesta i časti, ali obično ne svojim znanjem, nego drugimi sredstvi, o kojih netreba govoriti, ali koja se ne mogu nikomu preporučiti. Do vieka ostaje istinom, da je znanje moć, da ono čini čovjeka slobodnim. Tkogod vam govori drugačije neslušajte ga, jer negovori istine, nije vaš prijatelj. Svaka stvar, svaki posao ima svoje vrieme; doba mladosti jest vrieme nauke. Tko ga dobro neupotrebi izgubio je najljepši dio svoga života".

Ovim riečim ja netrebam i neusudjujem se pisati ikakova komentara. dr. R.

O važnosti pučkih pravnih običaja.*

(Pismo redaktorom „Mélusine").

Od dra. ***V. Bogišića.***

Gospodo!

Pošto uzkrisujete vašu dičnu Mélusine, dopustite mi da svratim vašu pažnju na jednu točku, koja mi se čini dosta zanimivom, te koju, za čudo mi je, ne vidjeh razpravljati u vašoj prvoj svezci, a uvjeren sam, da ćete pristati uz moje mnienje

* U Parizu poče opet izlaziti časopis „Mélusine, Revue de Mythologie, littérature populaire, traditions et usages", što ga uredjuju H. Gaidoz et E. Rolland. Svaki broj stoji 1 franak. Ovaj je časopis bio počeo izlaziti g. 1877, tada prestade da opet uskrsne evo ove godine. Zanimivi ovaj članić našega učenoga zemljaka g. Bogišića preveo je na hrvatski jezik pravnik g. Djaković, rodom Bugarin.

Digitized by Google

da je nuždno, da i ta točka udje medju ideje u kadri vaših publikacija: hoću da govorim o pravnih običajih puka.

Govorim doduše pro domo mea, jer se tuj radi o mojoj struci. Al nebojte se; nije mi ni na kraj pameti svjetovati vam, da se zaputite u suhoparno područje prava; za pravo, hvala Bogu, imademo već dovoljan broj specialnih listova. Scienim, da bih previše tražio moleći vas, da se temeljitije bavite i sa običajnim pravom, tom „pepeljugom" pravne znanosti. Zadovoljio bih se za sada tim da vidim, da nova „Mélusine" nezanemaruje dielove onoga prava, koji bar donekle zasjecaju u predmet vaše osobite pažnje, te u kojih bi se našlo i pjesničkih elemenata. Dični I. Grimm — vi ga jamačno poznate — našao je „poeziju u pravu" te Rechtsalterthümer i Weisthümer zauzimlju znamenito mjesto u njegovom djelu.

Treba li da vam označim dielove običajnoga prava, koji mi se čine, da bi najviše odgovarali značaju, osnovi i svrsi vašega časopisa? — Za cielo to nisu ni pravo stvarno, ni obveze, koje bih vam preporučio, prem ne manjka poezija ni u njih, primjerice, u ceremoniji uzpostave medja te n. pr. ratafia (res rata fiat), koja se pije u znak sklopljena ugovora, nije takodjer sasvim bez čara (charmes). Nu vi znate kao i ja, da su običaji i simboli ženitbeni, u kojih treba da tražimo elemente, koji — prem u velikom stupnju poetički i mitologički — dopuštaju nam ipak dosta često, da na novo uzpostavimo institucije pravne, silazeć u prošlost takovu, za koju i najstariji pisani spomenici vriede kao jučer sačinjeni dokumenti. Biti će ih malo, koji ne bi znali, kako se je znao takovimi elementi okoristiti nezaboravni Edelestand du Méril, te uporaba, učinjena do našega doba barem u stanovitih stranah.

Ti materiali, mnogobrojni posvuda, netreba da manjkaju ni u Francezkoj, gdje su se sačuvali sve do našega doba svaki dražestni symboli kao: la pièce de mariage (bračna soba), la jarretière de la mariée (podveza nevjeste) itd.

Tko bi vjerovao? — U samoj proceduri pučki život nam pruža materijala, punih onih elemenata, koji bi trebali da zauzimlju prvo mjesto na polju naših iztraživanja. Netrebam za cielo,

Digitized by Google

nego izustiti samo rieč Ordalie, t. j. instituciju, koju nalazimo u raznih dobah gotovo u svih zemljah.

U suvremenoj Francezkoj, istina je, ne nalazimo jim jasnih tragova više, izim dvoboja; nu tko bi mogao tvrditi, da one više ne postoje u sakrivenom stanju, više manje promienjene te izbrisane, u drugih običajih?

Izvan Francezke konstatovana je ta institucija pače i u naše doba, u suvremenoj Europi, te još k tomu mal ne u svojoj prvobitnoj formi.

Jer mi se je već rieč Ordalie podkrala u pero, pa jer vašemu časopisu nije za cielo na umu da mimoilazi ma i tudju gradju, dopustite mi, gospodo, da vam opišem jednu Ordaliju, konstatovanu još pod konac prve polovine ovoga vieka u slavenskih zemljah.

Neki dopisnik, koji mi pribavljaše podatke, priobćene u mojem Zborniku pravnih običaja,[1] šalje mi podataka o sudu sa vrućom vodom i usijanim željezom, te o pokusu sa hladnom vodom.

Držeći da ću vam učiniti uslugu, pribaviv vam za vaš novi časopis jednu riedkost te vrsti, reproducirati ću vam saobštaje moga dopisnika o posliednoj vrsti pokušaja; vjerovanja, što se ovdje izlažu, srodna su onim, što nam jih pružaju formule Marculfove, koje su bile u običaju u franačkom kraljevstvu od V. do X. vieka.[2]

Evo kako se izražuje moj dopisnik o činjenicah, konstatovanih u Crnoj Gori, Boci kotorskoj i u Hercegovini.

„Pokušaj s mrzlom vodom činio se je u početku u toj nakani, da se upoznadu vještice, u slučaju kad djeca preko mjere umiru. Po pučkom vjerovanju takve pošasti su djelo vještica: svaka udata žena, zatim starice, a naročito udove mogu biti vještice, te jih samo sveštenici mogu upoznati. Što se tiče djevojaka,

---

[1] Zbornik sadašnjih pravnih običaja u južnih Slavena. Zagreb. 1874 str. 560—562.

[2] E. de Roziére, Recueil général des formules usitées dans l' empire des Francs du V. au X. siécle. Paris 1859—1871.

Digitized by Google

ove ne mogu biti nego jedino môre, t. j. buduće vještice, koje u trenutku nemogu proizvesti ništa nego samo môru.

Da se upoznadu te kazne vještice, postupa se ovako:

„Svi ljudi, koji nose pušku u selu, budu sazvani u skupštinu. Seoski starešina nagovoriti će jih po prilici ovako: Vidite li, braćo, da nam pomete trag od bezdušnih hrdoroga i krstašica, bog im sudio. Sutra rano svaki svoju ženu i majku, kao što ću ja moju, dovedite na ubao (ili na čatrnju, ili na rieku, ili na jezero), da vidimo koje su, da ih kamenujemo, ili da nam se zakunu, da neće više zla činiti. Hoćemo li braćo?" Svi jednoglasno odgovore: „Hoćemo, a da kako". — Sutra dan svaki svoju dovede, pa je sveže konopom izpod pazuha i onako obučenu baci je u jezero, potok ili zdenac. Koja potone, brže je izvuče konopom iz vode i ona nije vještica (nije kriva); a koja nepotone nego se koprca po vodi, ona je kriva, ona je vještica".

Dopisnik dodaje, da je čuo u svom djetinstvu pripovjest o sličnom pokušaju, što ga učiniše stanovnici Krivošija u zdencu sela Unirina. Taj običaj obstoji i u Hercogovini. Jedan Trebinjanjin pripoviedaše istomu dopisniku, da su god. 1857 Turci silili u sličnih okolnostih trebinjske kršćane, da pobacaju svoje žene u potok Trebišnjicu, koja teče kraj sela, dodade još, da su njegova pokojna majka Jana i žena mu Mara, koja još živi, tonule, dočim je ostalih sedam žena ostalo na površini vode, a to zato, što su mnogo haljina na sebi imale i slučajno pale u vodu perpendikularno te ušla voda izpod košulje te izpod sviuh gornjih haljina. Turci su htjeli, da svih sedam žena bude kamenovano, a kršćani ne mogahu ih spasiti inače, neg da su pozvali arhimandrita Eustaha (Jefstatiju), da jih izpovjedi i primi od njih zakletvu na petrahilj (περιτραχήλιον), da će se za buduće odreći svojih coprija. U sva tri prediela vlasti zabranjuju danas tu proceduru; nu kažu, da još toga ima po nekih mjestih nu kradomice.

Spomenuti ću još, da se je sličan dogodjaj sbio, ima tomu

Digitized by Google

koj desetak godina, na protivnom kraju slovjenskoga svieta — na poluotoku Heli blizu Danciga u pruskoj Poljskoj.[3]

Od svih ordalija čini se da je ona s hladnom vodom bila najpopularnija i najviše prakticirana. Judicia aque frigide, u zborniku M. de Roziére-a, pružaju nam najviše formula i pokusaja s hladnom vodom, što su ih izvodili i u samoj Francezkoj dulje nego drugdje; jer sam ja našao, izključiv sve ostale, judicium aque frigide u jednom neizdanom liturgičkom rukopisu biskupije toissonske od konca XII. vieka, što sam ga slučajno našao u narodnoj biblioteci, tražeći nešto u drugu svrhu.

Identičnost vjerovanja, što sam jih na početku označio, sastoji u običem uvjerenju, „da je obtuženi, koji ostane na površini, kriv, a onaj koji potone, da dokazuje već tim samim svoju nevinost"; to su vjerovanja, koja niže navedene formule pripisuju starim Frankom, te koja sam takodjer mogao konstatovati u spomenutom rukopisu.

Navesti ću, da svršim, izvadke iz „Conjuratio aque" te iz „Conjuratio hominis", izvadjene iz istoga rukopisa.

U prvom: „Conjuro te, aqua, in nomine Dei patris . . . . ad cujus invocatiònem Helyas[4] ferrum quod de manubrio exierat, super aquam natare fecit, ut nullo modo suscipias hunc hominem, si in aliquo est culpabilis quod ili obicitur, scilicet aut per consensum, aut per scientiam aut per ullum ingenium, sed fac eum natare super te, et nulla possit esse causa contra te facta aut nulla prestigacio qua non possis manifestare etc. etc.

O drugom: „Adjuro te, homo, per invocationem domini nostri Jesu-Christi, per judicium aque frigide . . . adjuro te, ut si quid de hoc quod tibi imponitur scisti aut consentiens fecisti et si habes cor incrassatum, aut induratum aut culpabilis inde sis, evanescat cor tuum ut non suscipiat te aqua aut nullum malum maleficium contra te valeat.

„Propterea obnixe te, domine Jesu-Christe, deprecamur, fac signum tale ad laudem et gloriam etc. . . ."

[3] Michelet. Origines du droit français. Paris 1837, page 342.
[4] Elia je očevidno mjesto Elizeja, vidi bibliju: knjiga kraljeva, pogl. VI.

Digitized by Google

Uvjeren sam, da će vam čitaoci Mélusine priobćiti sličnih primjera i da će sravnjivanje toga materijala mnogo poslužiti pitanju ob ordalijah — što neće biti na uštrb kojoj teoriji a priori.

Medjutim primite pozdrav, gospodo, itd.

Propaganda — univerzalna zaklada.

I.

Malo koja je sudčeva izreka tako potresla pravnim i nepravnim svietom, kako osuda kr. kasacionalnog dvora u Rimu od 29. siečnja t. g., kojom bje konačno presudjeno, da se imetak rimske kongregacije „de propaganda fide“ ima uložiti u vinkulirane državne obveznice talijanske rente, ili u zadužnice kakvog hipotekarnog zavoda po izboru tako, da sve nepokretnine, koje sad posjeduje kongregacija (izuzev palaču na „Piazza di Spagna“, u kojoj je smještena) i one koje bi ju mogle u buduće zapasti, imadu se prodati, dotičnom konvertiranom novčanom glavnicom ima talijanska vlada upravljati, a prihode izručivati kongregaciji, kojoj se istom presudom zabranjuje bez dozvole vlade sticati daljnjega imetka bud nasljedstvom, bud darovanjem ili inim načinom.

Ovake razvlastbe ne bilježi povjest, s njom su skopčani toli ogromni vjerozakonski i kulturni interesi, i tako zamašne posljedice, koje su se već počele i osjećati, da je u svakom obziru vriedno, da se i u ovom listu razpravi pitanje, koje se zaista može zvati vele znamenitim u svakom obziru, i kojim su se svi juridički i politički listovi svieta bavili. Razvlatba Propagande ne samo što naravno mora zanimati svakoga jurista, i dirnuti u vjersku sviest svakoga katolika, da pače svakoga izobražena čovjeka u obće, kako je i dirnula, — nego ona se ima uojmiti napose Hrvatske, koja Propagandi zahvaljuje, što su se katolička crkva i živalj narodni u Bosni spasili od četirstoljetnog turskoga zuluma pomoćju onih požrtvovnih Franjevaca, koji su od Propagande crpili duševnu i materijalnu snagu da odole Islamu, i da predadu pred skoro ustrojenoj Jerarhiji i zapadnoj naobrazbi, kad kucnu ura oslobodjenja, narod pobožan i krepostan, koji zastupa po svjedočanstvu nepristranih ljudi, što ima u Bosni ponosnoj najplemenitijega. Da se ova jedina nit, koja veže Bosnu sa Hrvatskom, nije prekinula, — zasluga je Propagande, te kad talijanska vlada i sudovi su na nju stavili ruku, pravedno je, da se i kod nas čuje glas na njezinu obranu, i da se pri-

Digitized by Google

druži onim mnogobrojnim, koji su bez razlike vjere, imajuć pred očima samo interese čovječanstva, osudili ono veliko djelo nepravice i silnu pogriešku talijanske države, Olahkotiti će nam zadaću nepristrano mnenje samih talijanskih liberalnih državnika i publicista, te će nam dobro doći opet ugledni sud bivšega ministra i glasovitog književnika Bonghi-a, koji je napisao u fiorentinskoj „Nuova Antologia" razpravu „la Propaganda Fide e il governo italiano", koja je našla odjeke i van granicâ Italije. Govoriti ćemo najprije o postanku i ustrojstvu Propagande, da joj proniknemo u pravnu narav, zatim pripoviedjeti, kako je došlo do gore navedene osude rimskog vrhovng sudišta, sravniti motive te osude, koja nam predleži, sa motivi druge osude rimskoga kasacionalnoga dvora pred tri godine u protivnom smislu na korist Propagande izrečene, napokon promotriti štetne posljedice, koje bi bile osujetile izvadjanje velikih zadataka toga zavoda, da nije papa Leo XIII. smionim i odlučnim korakom raztrgno po čitavom svietu uda, kojim će on biti glavom ravnajućom u Vatikanu, ili u onom zakloništu, kamo bi mogla sila neodoljiva dogodjajâ natjerati glavu katoličke crkve.

II.

„Pošto je bio Grgur XIII., kojega se ime pravedno slavi radi izpravljanja koledara, razdielio misije po svem svietu, i utemeljio u Rimu zavode za obuku mladića, koji su imali poći kao misionari u daleke zemlje, u sliedećem stoljeću osnuje drugi papa istoga imena, Grgur XV. u Rimu kongregaciju de propaganda fide sa glasovitom bulom „Inscrutabili od 20. lipnja 1622 ..... Povjest pripovieda, da su po divnom ustavu crkve, rimski pape bili silom dogodjajâ pozvani da rukovede naobrazbu ciele Europe, i s toga nije se čuditi, da je papa Grgur XV. oživotvorio zavod, te mu namienio veliku zadaću, da pitomi i naobrazuje neuke i sirove narode u jednoj i drugoj strani svieta, kao što je poslje pada zapadnoga rimskoga carstva crkva bila upotrebila svoju spasonosnu premoć, da se uzpostavi red u socialnom metežu." Ovako ističe osuda rimskog kasacijonalnoga dvora od 31. svibnja 1881 postanak i **svjetsku** zadaću Propagande, koju još bolje označuje veleć: „Propaganda jest zavod sui generis, nadahnut veličanstvenom humanitarnom idejom (ispirato ad un grande concetto umanitario), jest **svjetski zavod** što se tiče njezinih uzgojnih i naobrazovnih funkcija, u koje spada i triumf katoličke crke." A Bonghi tu svjetsku zadaću ovako opisuje „Propaganda jest crkva, koja trpi, bori se i nada; jest crkva, gibanje koje niti sustaje, niti malaksa; crkva, koja teži opet zadobiti područje izgubljeno XVI. stoljeća, i osvojiti van Europe sve one predjele, koje ostavljaju neobradjene vjerozakoni manje naobraženi od

Digitized by Google

kršćanskoga . . . Propaganda prije nego je narode pokršćanila, gdje treba naobrazuje ih. Dokle i koliko se proteže njezino najglavnije djelovanje, vjera i naobrazba u podpunom su skladu. Nema varvarstva, bilo kako divlje, koje ona odbija, nema okrutnog naroda, komu ona požrtvovanjem svojim nebi išla u susret. Svuda ona baca svoje oko, svakamo proteže svoju ruku, ovdje u Rimu odgaja, te vatrenosti njezinih pitomaca i svih onih, koji se njoj nudjaju, granicom su granice svieta. Nema, držim, zavoda, koji je sbilja svjetskiji i eminentnije čovječanski od nje. (Non v' ha credo, istituzione più davvero mondiale, più supremamente umana di essa).“[1].

Nijedan vojskovodja, zvao se Aleksander ili Tamerlan, Julij Cezar ili Napoleon, nije oružjem toliko osvojio koliko ovaj mironosni zavod, kojega pitomci prolievanjem svoje krvi a ne tudje predobili su za vjeru i naobrazbu najdalje i najdivlje priedele poznate zemlje, a višeput nepoznate, jer po njih odkrite.

Letimice spominjemo, kako je ona odmah u početku uzpostavila nadbiskupije i biskupije starodavnih istočnih crkava ustrojiv dvie patrijaršije za Kaldejce i za Sirijake, poslav dva biskupa obreda latinskoga i armenskoga u Carigrad, apoštolske vikare i misionare u Arkipelag, Arbanašku, Srbiju, Bosnu, Macedoniju, Bugarsku, Mesopotamiju, Misir, Persiju, Mongolsku, Malabar, Indiju, Javu, Tonking, Kinu, sjevernu i južnu Ameriku i Australiju, a napokon je u najnovije vrieme prodrla sa svojimi pioniri u one najzabitnije prediele Afrike, gdje se sada bije kruti boj, i gdje redovnici iztjerani za vrieme kulturkampfa po Bismarku i po Ferry-u, žrtvuju svoj život pod stiegom Propagande, da sramotno trgovanje sa robovi pod uplivom kršćanske vjere i uljudbe jedanput prestane. Čudna li protuslovja! Dočim vlada taljanska stavlja Propagandu pod skrbničtvo države, te joj začepljuje izvore materialnih sredstava, potrebitih za njezino djelovanje, ministar vanjskih posala Mancini uzveličuje u saborskoj sjednici od 7. travnja t. g. misionare po najviše Talijane u gornjem Egiptu, Sudanu i u Abesiniji, pripovjeda što je učinio pomoćju englezke vlade da spasi misiju Kartuma, koja broji 95 osoba svećeničkih, redovničkih i milosrdnica, i kako nastoji da oslobodi misiju Obeida, koje sve članove Sudanite pozatvoriše[2].

Glavni štop te ogromne vojske stoluje u Rimu, u jednoj od najljepših palača na španjolskom trgu, Propagandi darovanoj, odakle polaze misionari, i šalju se njim naputci, odredbe, novac i svakojaka sredstva i pomagala po svem svietu. Tu ima, veli zastupnik Toscanelli u istoj saborskoj sjednici, poliglotska tiskara, gdje je namješteno 300 slagara,

[1] Nuova Antologia, Anno XIX., Fasc. V. p. 133, 134.
[2] Posljednje viesti kazuju, da su svi ovi mučenički zaglavili.

Digitized by Google

i gdje se tiskaju u 20 živućih jezika knjige, koje se nemogu drugdje tiskati. Tu je knjižnica djela u varvarskih jezicih kakve nema u Europi. Iz te tiskare dobili smo mi Hrvati i Jugoslaveni u obće veći dio staroslovjenskih misala i breviara, kojih izdanje je izcrpljeno pa se sad sprema novo. Tu ima muzej, u kojem su zastupani divlji narodi, kakvoga nema, i gdje se vježbaju pitomci Propagande za poznavanje običaja onih plemena, koja se oni pripravljaju privesti kršćanstvu i čovječtvu. Naravno da su baš pape, navlastito Grgur XV., Urban VIII. (koji je veliki kolegij za odgojivanje pitomaca propagande utemeljio) i Inocent XII. obskrbili zavod potrebitimi sredstvi. Glavnice po njih uložene iznašaju nešto više od 3 miliuna lira. Ostali imetak u svoti od 15 miliona lira, dakle četiri petine od svega prihoda, potiču iz prinesaka čitavog katoličkoga svieta, gdje ima i Hrvatska svoj, držimo, ne najneznatniji novčić, što su ga: pobožni narod, kraljevi, banovi i velmože njeni, odbijajuć na jednoj strani barbarske navale od domaćega praga, prinosili za miroljubive svrhe propagande.

III.

Što je Propaganda, i kakav joj je ustroj? Čujmo opet Bonghi-a. „Kongregacija, koja nosi ovo ime, jest jedno od onih mnogih ministarstva, koja upravljaju crkvom pod auktoritetom pape, ministarstvo, čijim se savjetom papa služi da izvrši dosta čina, tičućih se one grane crkvene uprave, i koje Propaganda sama stranom može obaviti usljed vlasti delegirane joj po papi. Kako je ustrojeno to ministarstvo? Teško bi bilo reći, da je gore od bud kojega našega ministarstva. Evo kako. Sastoji se od vieća, a englezki primjer dokazuje, da nije lošo kad je na čelu odjela i u slobodnoj vladi, ustrojen sbor mjesto da ga rukovodi jedna osoba, kako mi činimo. Kongregacija je danas sastavljena od 33 kardinala, a na čelu joj stoji prefekt. Dva monsignora fungiraju jedan kao bilježnik, drugi kao apoštolski protonotar. Leo XIII. ustroji još tako zvanu „Consulta prelatizia“[3].

Pio IX. uredio je, kaže dalje Bonghi, kraj ove kongregacije jednu posebnu za poslove istočnog obreda. Ova sastoji se od 21 kardinala, ima svoje viećnike (consultori), osam monsignora, jedanaest prelata, pak i ovoj je dodana druga Consulta prelatizia[4].

Ovaj odiel Propagande od velike je važnosti za balkanske narode, te Pio IX. oštrim okom predvidjajuć istočni pokret, njim je usavršio moćnu tu polugu za preporod istočnih naroda.

---

[3] U ovo vieće su pozvane odlične sile, nespadajuće u najviše hierarhičke dostojanstvenike. Naš oplakani dr. Pulić bio je izmedju novoimenovanih po Leonu XIII. te je mogao prvo svoje smrti samo jednoj sjednici prisustvovati.

[4] Bonghi, ibid. str. 126.

Digitized by Google

IV.

Kako je nastala pravda, usljed koje bje Propaganda osudjena na konversiju svojih dobara? I ovdje volimo slijediti Bonghi-a, koji u u svojoj razpravi pobija neke tvrdnje lahkoumno napisane po ministru vanjskih posala Mancini-u u njegovoj diplomatičkoj noti, priobćenoj poslanikom talijanskim kod stranjskih dvorova.

Da vidimo najprije zakone, koji su amortizirali crkovna dobra u Italiji.[5] Ima zakon od 7. srpnja 1866, koji se tiče redovničkih korporacija, kojim je civilna osobnost (la personalitá civile), ili kako bismo mi rekli, pravna i djelatna sposobnost oduzeta, usljed česa bijahu dobra njihova inkamerirana po domaniju te u druge svrhe obraćena. Drugi zakon od 15. kolovoza 1867 tiče se svjetovno-crkovnih korporacija i zaklada, koje se ukidaju izuzev biskupske mense, župe, fabricerije sjemeništa, i stolne kaptole, kojih imetak ima se konvertirati. Prva vrst dakle crkovnih dobara, pripadajućih redovničkim korporacijam, bila je inkamerirana po zakonu od god. 1866; druga vrst svjetovno-crkovnih dobara, u koliko nisu bila takodjer inkamerirana, podvrgnuta su konversiji u državne vinkulirane obveznice talijanske rente. Oba zakona bijahu stvorena za svu tada postojeću kraljevinu Italiju, u koju nije još spadala papinska država sa Rimom, osvojenim, kako je poznato, mjeseca rujna 1870. Nakon zauzeta Rima zakonom od 19. lipnja 1873 uporavljena su ona dva zakona od god. 1866 i 1867 na Rim i na rimsku pokrajinu. „O kojih dobrih — pita si Bonghi — govore ona tri zakona? O dobrih crkovnih posebnih, ležećih, po prvih dvih zakonih, u ostalih predielih Italije, a po trećem zakonu u rimskoj pokrajini. Je li takovo crkovno dobro Propagande fide?¦ Nebi toga moglo tvrditi čeljade, a da se ne postidi.[6]

Kr. povjerenik za likvidaciju crkovnih dobara u Rimu, imenovan po kralju na predlog ministarstva za pravosudje, potaknu pitanje Propagande, a ono je riešeno osudom kasacionalnoga rimskoga dvora od 29. siečnja 1884. Izpitavši popis priložen zakonskoj osnovi ob uporavi amortizacijonih zakona na rimsku pokrajinu, kr. povjerenik uvrsti u onaj popis i propagandu, koja nije prvo spadala u broj nepokretnih dobara,

---

[5] Osuda rimskog kasacionalnog sudišta od 31. svibnja 1881. izvor je kojemu se utičemo.

[6] „Di quali enti difatti parlano queste tre leggi? Di enti ecclesiastici **particolari** esistenti, per le due prime nelle altre parti d' Italia; per la terza nella provincia di Roma. E' essa un ente ecclesiastico cosiffatto la Propaganda Fide? Non si potrebbe dire di si senza arrossire". (Nuova Antologia, Anno XIX, Fasc. V. p. 129).

Digitized by Google

koja su se imala po zakonu od 19. lipnja 1873 konvertirati u državnu rentu. Povjerenik nebi bio toga učinio bez privole tadanjega ministra pravosudja Villa, kojega ide, veli Bonghi, slava ili prikor, da je tu vatru razpirio.[7] Ne stoji dakle ono, što pripovjeda Mancini u svojoj diplomatičkoj noti od 20. veljače t. g., da je naime prva propaganda izazvala ovo pitanje. Odbor likvidacioni — prigovara mu Bonghi — prvi ga je potaknuo, te je izazvao propagandinu tužbu od 6. kolovoza 1882, a evo kako. Odbor je bio (kako smo iz izvora razabrali) mjeseca srpnja iste godine razpisao dražbu Ville Montalto, kamo dolaze pitomci Propagande na zabavu. Ovo potakne Propagandu da zametne parnicu, koju je kralj Viktor Emanuel dao obustaviti, i tako ostalo dok je Viktor Emanuel živio, a i poslje njegove smrti sve do srpnja god. 1880. Tada je kr. povjerenik, koji je po zakonu od 7. rujna 1879 došao na mjesto likvidacionoga odbora, oživio pravdu, koja je tekla kroz različite faze. Sud naime prve molbe u Rimu osudom od 19. lipnja 1380 zabaci tužbu Propagande, držeći da su dobra Propagande moralno crkovno biće, kojemu je juridička osobnost podieljena u talijanskoj kraljevini.[8] Prizivni sud rimski potvrdi tu osudu. Propaganda se uteče vrhovnomu sudu, koji je dne 7. lipnja 1881 u svom civilnom senatu, povoljno za Propagandu sudio, da njezina dobra nisu podvržena konverziji, te uništi napadnute osude prve i druge molbe radi krive uporave zakona amortizacionih, i uputi parnicu prizivnomu sudu u Jakinu, da ju rieši in merito. Jakinski prizivni sud potvrdi osude prve i druge molbe proti Propagandi. Ova se uteče s nova vrhovnomu kasacionalnomu dvoru u Rimu, koji je u sjedinjenih svojih

[7] A lui (Villa) risale l' onore il biasimo dell' aver accesa questa fiamina. Ibid p. 121.

[8] Ritengo che i beni di questa fossero soggetti a conversione, come di ente morale ecclesiastico ed avente persona giuridica nel regno. (Bonghi, ib. p. 122).

[9] Kako se vidi, vrlo je kompliciran ustroj sudbenih molba po tal. gradj. postupniku. Dva prizivna suda i dva kasacionalna sudišta izrekoše osudu in merito o pitanju, da li naime dobra Propagande spadaju ili ne pod zakone amortizacije crkovnih dobara, — a to na podlozi jedne te iste tužbe. Po našem postupniku Propaganda, kad bi bila uložila previd na vrhovno sudište protiv jednakoj nepovoljnoj osudi prve molbe i prizivnoga suda u Rimu, bila bi ostala konačno slavodobitnicom po prvoj osudi od 7. lipnja 1881. U Italiji prvu je povoljnu osudu udario kasacionalni dvor u svom civilnom senatu (nela sezione civile), drugu nepovoljnu za Propagandu udario je kasacionalni dvor u sjedinjenih svojih odielih i senatih (a sezioni reunite.) A radilo se jedino o krivoj ili pravoj uporavi zakona, a ne o povriedi procesualnih propisa, kako se vidi iz same prve osude rimskog kasacionalnog dvora. Znamenito je i to, da je konačna osuda kasacionalnog sudišta izpala na štetu Propagande s jednim glasom većine. I Bonghi ističe ovaj „più o meno complicato giro d' istanze,

Digitized by Google

senatih, t. j. u gradjanskom i kaznenom senatu izrekao konačnu osudu od 29. siečnja t. g. posve protivno od onoga, kako je sudio u osudi od 7. lipnja 1881 njegov civilni senat.

V.

Najzanimivije je za nas uzporediti pravno stanovište, što ga je zauzeo kasacionalni rimski dvor prama Propagandi u osudi njoj povoljnoj od 7. lipnja 1881, onomu izraženomu u protivnom smislu po konačnoj osudi od 29. siečnja 1884.

Prva kasacionalna osuda, proniknuv u smjer amortizacijonih zakona, hoće da spasi dobra Propagande sliedećim silogizmom, u kojem sastoji jezgra argumentacije: „Gdje dobro crkovno nije namienjeno bogoštovju, ne upada pod zakone konversije. Propaganda ne izvršuje bogoštovnih funkcija, dakle ona nije podvrgnuta zakonom konversije".

Bogoštovje shvaća vrhovni rimski dvor u tiesnom smislu ove rieči. Kako bi se mogao uzporedjivati (veli se u motivih) ovaj zavod (Propaganda), svet po svojoj svrhi, nesebičan po misionarih, koji neimaju drugih koristi od svoga truda nego oskudicu, jer prikazuju svoj život kao žrtvu čovječanstvu i prosvjeti, onim zavodom, o kojih rade amortizacijoni zakoni od 7. srpnja i 15. kolovoza, koji pružaju nadarbenikom ne patnja nego koristi, a to radi jednostavne i ograničene crkovne službe? Propaganda ne obavlja bogoštovne službe (non esercita uffizio di culto), nego po njoj ne samo katolički nego i ini kršćanski vjernici, pače cieli ljudski rod dolazi do bogoštovja, te blagosivlje zavod, koji svietlom evangjelja bûdi na novi život zapuštena stvorenja. „Istina (nastavljaju motivi), da Propaganda teži za umnažanjem katol. kultusa, ali religiozna svrha, skopčana sa drugimi glavnimi ciljevi čovječanstva, kakvi su uzgoj i prosvjeta, ne mienja naravi dotičnog zavoda, tim manje, što je ona svrha posljedica ostalih, jer nije lahka zadaća zamieniti vjeru gruboga divljana vjerom, kojoj ima utirati put uzgojni sustav sredstava, prikladnih i nuždnih da se u njegovu dušu ulije novi vjerozakon. Propaganda je dakle zavod sui generis, nadahnut veličanstvenom humanitarnom idejom, jest svjetski, što se tiče njegovih uzgojnih i naobrazbenih cilja, prem da ne izključuje svrhu katoličkog triumfa".

Pogodiv u pravu narav Propagande, kao zavoda svjetskoga, vrhovno sudište čudnom nedosljednosti obara ovu cielu sgradu kad dodaje, da je ona narodni zavod, što se tiče njezine civilne osobnosti, jer da joj je papa tu osobnost podielio kao svjetovni suveren, te s ovoga gledišta zavod je podčinjen zakonom države, kao svaki drugi crkovni ili laikalni zavod, samo što nepodpada konversiji propisanoj

Digitized by Google

po čl. 11 zakona od 7. srpnja 1866, jer ne izvršuje bogoštovnih funkcija.

Stegnuv Propagandu na uzke granice narodnog zavoda, pokle joj je prvo priznalo značaj svjetske institucije, — vrhovno sudište rimsko odkrilo je Akilovu petu svoje prve osude, koju mogaše lasno oboriti kasnije konačnom svojom osudom od 29. siečnja 1884.

U ovoj potonjoj osudi kasacionalni rimski dvor u svojih sjedinjenih senatih veli, da je težko dvojiti, te je Propaganda crkovni zavod, jer je utemeljena papinom bulom, koja je čin i civilne i duhovne oblasti, te joj utisnuje značaj i svrhu da razprostranjuje evangjelje, a to je najeminentniji izraz katoličke vjere, i jer njom upravlja posebna kongregacija, koja spada u red crkovnih a ne svjetovnih sborova. Pošto pako crkovni značaj zavoda (il marchio della ecclesiasticità) jedini je uvjet uporabi zakona od 13. svibnja 1871 i 19. lipnja 1873, nije moguće s ovoga gledišta osloboditi Progandu konversije njezinoga nepokretnoga imetka. Prva osuda vrhovnoga sudišta preuzko je tumačila čl. 1 zakona od 15. kolovoza 1867 glede pitanja „što se ima razumjevati pod eklesiasticitetom zavoda, jer isti članak veli, da padaju pod zakon o konverziji zavodi, imajući značaj perpetuiteta pod kojim god imenom ili naslovom, makar i ne bili utemeljeni pod crkovnim kakvim naslovom (quand' anche non erette in titolo ecclesiastico). Nečini pako ništa, što u popis crkovnih dobara, priložen amortizacijonoj zakonskoj osnovi za rimsku pokrajinu, nebijaše uvrštena Propaganda, jer taj popis nije sastavni dio zakona, nego je pružio samo statističkih podataka.

Prva kasacionalna osuda, da podkriepi svoje dokazivanje, kako su crkovni zavodi, namienjeni samo bogoštovju, podvrgnuti konverziji, da su bile fabricerije (bona fabricae) izključene, tako da je trebalo posebnoga zakona od 11. kolovoza 1870 da i ove uključi, Propaganda da bi s toga bila izrično uvrštena u kasniji zakon od 19. lipnja 1873, da ju je zakonotvorac htio ubrojiti u dobra podvrgnuta konversiji. Na to opaža druga kasacionalna osuda, da se široki smisao, u kojem se ima uzeti eklesiasticitet, vidi baš u tom, što su bile posebnim tumačiteljnim zakonom uključene fabricerije, o kojih je jurisprudencija neko vrieme bila u dvojbi.

Čudne li stvari, opaža Bonghi! Od ovih dviuh osuda, prva slabim obrazlaganjem i nepravničkim stilom dolazi do istinite posljedice; druga strogim obrazlaganjem i pravničkim stilom dolazi do krive posljedice. A zašto? jer ni jedna ni druga ne shvaćaju pravi pojam Propagande. Pozivlje se indi pisac na čine samoga pape Lea XIII., kojimi je povjerio Propagandi nadziranje hierarhije, uzpostavljene g. 1878 u Škotskoj, te iste godine saslušao savjet kongregacije Propa-

Digitized by Google

gande, kad je ustrojio novu diecezu u Canadi, kad je razdielio u Kini jednu diecezu u dvie, kad je god. 1881 utemeljio benediktinsku opatiju u sjevernoj Americi". Mogao bi — nastavlja Bonghi — navesti množtvo slučajeva, ali ovi su dovoljni da se dokaže, da je kongregacija Propagande jedno od onih mnogih ministarstva, koja upravljaju crkvom pod auktoritetom pape .... Tko upravlja i troši; tko troši, valja da ima odakle .... Kad je kralj talijanski zapremio državu papinsku, Propaganda uzdržavala se stranom blagajničkimi doznačnicami (assegni del tesoro), stranom svojimi prihodi, naime takovimi, kojimi ju obskrbljivaše papa, i onimi, što ih prinašahu vjernici, u te prihode spadahu prihodi nepokretnina pravom nasljedstva stečenih.

Ali ova raznoličnost prihoda, kojimi su podmirivani troškovi (Propagande), nije promienila njezin značaj ministarstva, značaj upravne grane papinstva u savezu s općenitom crkvom, koje životu je Propaganda u nekih predjelih zadovoljavala".

Tu je po Bonghi-u jezgra pitanja i sa gledišta samih postojećih amortizacionih zakona od god. 1866, 1867 i 1873. Svi ovi zakoni ili inkameriraju ili konvertiraju nepokretna dobra postojećih posebnih crkovnih zavoda.[10] Ova tri zakona ne tiču se nijedne crkovne kongregacije, kakve su one: de propaganda fide, super negotiis ecclesiasticis, consistorialis, s. officii, ss. concilli Tridentini interpretum, sacrorum rituum i svih onih 13 rimskih kongregacija, kojih pomoćju i sudjelovanjem papa upravlja crkvom. Pače može se reći, da nijedna onako neodgovara kao Propaganda bitnosti zadaće crkve, te ju omogućuje, jer kako je kazao Leo XIII. „nju utemeljiše rimski pape kriepošću svoga vrhovnoga apoštolskoga ministarstva, te je pozvana da širi i uzdržaje vjeru u raznih stranah zemlje, da izvršuje veliku misiju crkve za spasenje svieta". Rimska kasacionalna osuda posegla je dakle u najvažniju granu uprave kat. crkve, kad je razvlastila nepokretnine Propagande, te joj imetak podvrgnula nadzoru države; ona je izvela atentat na slobodu apoštolskog ministarstva pape, te je povriedila članak 9 zakona o jemstvu od 13. svibnja 1871, koji glasi: „Papa je podpuno slobodan u izvršivanju svih funkcija svoga duhovnoga ministarstva".[11]

---

[10] „Di quali enti difatti parlano queste tre leggi? Di enti ecclesiastici particolari esistenti". (Ibid. p. 129).

[11] „Il sommo Pontefice è pienamente libero di compiere tutte le funzioni del suo ministero spirituale". Legge delle garanzie Art. 9.

Digitized by Google

VI.

Da je zaista nametnutom konversijom nepokretnina propagandinih, povriedjena sloboda katoličke crkve u jednom od glavnijih područja njezine uprave, o tom možemo se uvjeriti, ako uvažimo posljedice konačne presude kasacionalnoga rimskoga sudišta. Pošto je tom osudom Propaganda uzporedjena svakomu inomu posebnomu crkovnomu zavodu, koji podpada pod zakon o konversiji, ona ne smije po čl. 434 gradj. talijanskog zakonika bez dozvole vladine otudjiti svoga imetka, i po tom neće moći bez dozvole niti prodati, nastane li potreba, one vinkulirane obveznice, u koje se ima uložiti kupovnina, što no će se izvaditi iz konventirati se imajućih nepokretnina Propagande.[12] Bude li dakle htjela ova prodati koju obveznicu da zadovolji, stavimo, nuždi u kojoj se sad nalaze misionari u Africi ili u Kini, kako se lani dogodilo, kad je harao grozni glad, Propaganda morat će prije zamoliti dozvolu u vlade, pa će tako napokon o vladi visiti izvršivanje one zadaće, radi koje su misionari odaslani.

Po zakonu od 7. srpnja 1866 nemože usljed sudčeve izreke Propaganda steći nepokretnina — bez dozvole vlade. Nemože ih dakle baštiniti, a da na to vlada ne privoli, a čim ih nasliedi, morat će ih prodati i obratiti cienu u javnu rentu". O milosti dakle države, kaže Bonghi, visi i sticanje i prodavanje imetka propag. Ima li išta protivnijega smislu zakona o jamstvih? Ima li išta absurdnijega? Kakovo mjerilo ima vlada da prosudi, je li imovina Propagande prevelika, ima li opravdanih razloga da otudji i razprši jedan dio svojih prihoda ili cieli svoj prihod u svrhu izpunjivanja zadaće? Kako je mogo dakle Mancini reći u svojoj noti od 20. veljače o. g., da „poslje osude kasacionalnoga dvora ostaje nepovriedjen i neprejudiciran pravni položaj kongregacije de propaganda fide, koja može upravljati konvertiranim imetkom, dapače i umnožit ga dalnjimi milostinjami vjernika?"[13]

Odkada je vlada talijanska počela napadati Propagandu, naskočilo se sa svih strana na ostavštine, što ih je od pobožnih predja bila baštinila. Tkogod treba da ih usvoji na temelju ma kakova naslova, dobiva od vlade bezplatnog odvjetnika, usljed česa zavod se uvalio u silne troškove, pa kad je koji put i dobio parnicu, dogadja se, kako je to bilo u parnici ob ostavini obitelji Savo, gdje je Propaganda po odluci ministarstva dvie trećine glavnice, pokraj dobivene pravde, morala ustupiti tužiteljem. Vlada zatvori propagandi zavode misijâ, gdje se nalazilo sjemenište talijanskih misionskih radnika, a dotične glavnice utjera država tako, da

[12] Bonghi ibid. p. 139.

[13] Bonghi ibid. p. 130.

Digitized by Google

poradi oskudice redovnika sad ginu talijanske misije, i moraju se obskrbljivati redovnicî drugih naroda.

A gdje su pristojbe i porezni tereti, što no nastadoše usljed conversije? Propaganda plaća osim parničnih trošaka, iznosećih nekoliko tisuća lira, još 5% kr. povjereniku za trud, uložen u konversiju, plaća realne pristojbe erarialne, pokrajinske i općinske, a uz to pristojbu na javnoj renti, u koju su obraćene nepokretnine, skupa tri milijuna godišnjih lira! Uzalud su pravedni sudovi u više slučajeva na tužbu crkovnih zavoda odlučili, „da konsolidirana renta, proizlazeća iz convertiranja crkovnih dobara, oproštena je od dohodarine (tassa di ricchezza mobile"). Stvorio se posebni zakon od 2. siečnja 1876, koji je nametnuo i jednu i drugu pristojbu realnu i mobilnu convertiranoj cieni nepokretnina.[14] I tako gdje god su sudovi nastojali ublažiti posljedice konverzije crkovnih dobara, stvorio se tumačiteljni zakon da ih zaoštri. A kad su umjereni zastupnici talijanskog sabora potaknuli misao, nebi li se stvorio poseban zakon, koji bi oslobodio Propagandu od convertiranja, ministar Mancini odgovori, da bi se tim osujetila „res judicata", potlačila nezavisnost sudačke vlasti, kad bi se njezino djelo uništilo novim zakonom, podkopao bi se temelj svakomu pravu, te bi izčeznula ozbiljnost svakoga sudačkoga postupka".[15] A ipak dva put proti blažijim osudam talijanskih sudova stvorili se posebni zakoni, koji su zaoštrili amortizacione zakone.

Nespretno se pozvao ministar Mancini na ostale strane katoličkog svieta, kazivajuć da je Propaganda podvrgnuta drugdje istim formalnostim, ako ne i strožijim, nego u Italiji, kad se radi o sticanju imovine nasljedstvom. U austro-ugarskoj monarkiji 15 crkva posjeduje mirno i slobodno nepokretnina, u samoj Pruskoj pokraj kulturkampfa nigda nije se radilo o zaplieni crkovnih nepokretnina; u Ruskoj, gdje se vodio onako žestoki rat proti katoličkoj crkvi, nikada neposegnuše za crkovnimi dobri; u Englezkoj i u njezinih naselbinah posjeduje i stiče crkva imetak po običnitom pravu. U sjedinjenih državah sjeverne Amerike na

---

[14] Osservatore Romano, Osservazioni sul discorso del Sig. Ministro Mancini alla Camera circa la causa di Propaganda. N. 109 a 1884. Times, prvi svjetski list, zove konversiju propagande prostom i jednostavnom konfiskacijom, i navadja za primjer onoga što bi se moglo dogoditi s imetkom Propagande, ono što se dogodilo u Italiji sa nekimi biskupskimi mensami, koje od 60.000 for. prihoda usljed svakojakih nameta, poreza i pristojba bile su smanjene na 18 000 for. U to ime, kako rekosmo, Propaganda plaća državi 3 milijuna godišnjih lira: grozna svota, koja gutava svake godine liepi dio imetka Propagande.

[15] U Austriji je nepovriedljivost vlastničtva proglašena u fundamentalnih zakonih.

Digitized by Google

razne načine katolička crkva posjeduje dobara; negdje biskup kao takov posjeduje sva dobra svoje dieceze, drugdje opet crkva sama kao moralna osoba. To isto biva u južnoj Americi, gdje postoje ugovori sa sv. stolicom; pače u samoj Kini bje usljed ugovora Tien-tzin'a (g. 1858). i Pekinga (1860) te usljed posredovanja francuzkog ministra Bourée, ustanovljeno, da svaka pogodba kupnje ili prodaje, sklopljena po kakvoj kršćanskoj općini uz dozvolu biskupa, ima se priznati pravovaljanom.

No kad bi usljed konversije nepokretnina propagandinih u javnu rentu ova posvema slobodno upravljala svojimi prihodi, ipak lasno svatko dokučuje, kakvoj se pogibelji izvrgava njezin imetak usljed fluktuacija kurza javnih vriednoat; koja država na svietu, a kamo li ne tako mlada kraljevina kao što je Italija, nebi se mogla naći usljed rata, koji se odgadja od godine do godine, te bi mogao obuhvatiti cielu Europu, u opasnoj financialnoj krizi? Zar se nije to dogodilo još ovoga stolje'a Francezkoj, Englezkoj, Austriji, Pruskoj i Ruskoj? Na što bi mogle spasti vinkulirane obveznice propagandine, kad bi taka kriza zatekla Italiju? Imamo o tom slični zanimivi primjer u našoj monarkiji. Još u dobi Josipa II. bilo je naredjeno, da valja prodati nepokretnine vjerozakonskih zaklada, a za izvadjenu cienu da se nabave državne obveznice. Kad je g. 1811 država bankrotirala, te je izdan poznati financijalni patent, najgore su prošle vjerozakonske zaklade, njihov konvertirani imetak spade na jednu petinu, četiri petine propadoše za uvjek. Ako pako Propaganda uloži svoju glavnicu u vinkulirane obveznice kakvoga hipotekarnoga zavoda, — a to joj je slobodno — gdje je sigurnost proti svim onim nesgodam, koje znadu zateći u današnje slieparsko vrieme i najsolidnije banke? A Mancini hvali se u najnovijem svom govoru, da je Propaganda usljed konversije umnožila svoj imetak, i da slobodno njim razpolaže! Sam Bonghi prisiljen je u vrlo blagoj formi reći: „Istina je to, da Propaganda nije posve slobodna, da vlada po postojećih zakonih neovlašteno se pača u njezinu upravu, i na taj način dolazi u protuslovje sa najbitnijom stranom svoje crkovne politike".[16]

VII.

Konversija nepokretnina Propagande naredjena konačnom osudom kasacionalnog rimskog sudišta, svadja se na pravu razvlastbu (expropriaciju) sa znakovi konfiskacije. Razvlastba jest najviše ograničenje privatne vlastnosti, koje je dotjerano gotovo do njezina uništenja, te se preduzimlje da se postignu viši ciljevi javnoga dobra. Da se spasi barem u načelu nepovriedivost vlastnosti, treba odštetiti razvlaštena vlastnika, a ob iznosu naknadne ciene razvlaštene stvari odlučuju sudovi-

[16] Bonghi ibid p. 130 i 131.

Digitized by Google

Razumieva se, da vlastnik ostaje gospodarom svote u ime naknade mu dosudjene. Naprotiv država prodaje na javnoj dražbi nepokretni imetak propagandin, a izvadjenom cienom ne smije ona, kako bi svaki privatni vlastnik smio, razpolagati, nego država, koja obraća tu cienu u vinkulirane obveznice državne ili hipotekarne, iz kojih Propaganda bere prihode, a obveznice može prodati samo kad joj dozvoli država. Uzmimo bud koji naš zavod ili korporaciju, n. pr. zagrebački kaptol, jugoslavensku akademiju itd., pak se pitajmo, kako bi se zvalo ovako postupanje s njimi? A odakle poteče imetak propagandin, na koji je posegnula talijanska vlada? Jeli to imetak talijanski? Rekosmo u početku, da od dobara propagandinih, iznosećih 18 milijuna lira, 15 je skupljeno prinosi cieloga katoličkoga svieta; katolici dakle sviuh pet strana svieta doprinieli su k ovoj univerzalnoj zakladi, koja ima zadaću širiti vjeru i obrazovanost,[17] kojoj su pape udarili temelj i podielili vlast, da može sticati, umnažati i rukovoditi glavnicu, što se sad zove podieljivati civilnu osobnost. Zaniekati tu vlast vrhovnoj oblasti bud katoličke bud koje god crkve, znači uništiti njezinu slobodu, onemogućiti joj, u koliko stoji do ljudi, eksistenciju, znači podvrgnuti ju državi i u poslovih duhovne njezine zadaće, koja se nemože polučiti bez materijalnih sredstava; znači smješati opet crkvu sa državom i uzpostaviti ono pogansko robstvo, što ga je kršćanstvo pred 1800 god. dokinulo. Po onoj teoriji, koju nije stvorilo rimsko pravo, kako je liepo dokazao Brinz, nego ga obrazovala jurisprudencija, više puta servilna prama državi, da naime država može izključivo podieljivati i oduzimati vlastitost pravne osobe, svaka crkva može jednim potezom pera vlastodržca izčeznuti i biti prisiljena, da se sakriva opet u kakvih novih katakombah, gdje bi ju sadanje redarstvo moglo prije i laglje naći te razpršiti, nego li mogaše u vrieme rimskih cesara. Po toj teoriji papa nebi smio ustrojiti diecezu ili du-

[17] U razpravi o Propagandi, držanoj u taljanskom senatu 24. pr. m., senator Pantaleoni, jedan od najgorljivijih patriota, koje mu je Cavour bio povjerio najdelikatnije dogovore sa papom Piom IX. ob ustupu svjetovne oblasti (objelodanio je o tih dogovorih pred skoro senator P. zanimivu knjigu), reče u svom govoru, da je Propaganda medjunarodni zavod, jer sva povjest njezina postanka i razvitka označuju je takovom, i da zato na nju se upravlja čl. 4 zakona o jemstvih, koji izključuju izpod taljanskih zakona dikasterija, služeća općoj crkovnoj upravi i dobra, opredieljena za istu svrhu. Nezavisnost kat. crkve i njezinog vrhovnog poglavara jest jemstvo, najbitniji uvjet za samu nezavisnost Italije, nametnuta konversija imetka propagande jest povrieda nezavisnosti papinstva. Italija ne smije dopustiti, da se stranska sila mješa u diferencije, postojeće medju njom i sv. stolicom; ali se je bojati takova uplitanja, kad Italija hoće da kontrolira uporabu fondova propagande.

Digitized by Google

hovni red, biskup ne župu ili sjemenište, jer bi se i tim stvorilo isto toliko moralnih osoba, ovlaštenih sticati imetak, te upravljati njim. Evo sada pobire se po cielom svietu Petrov novčić, odredjen za uzdržavanje pape i njegovoga dvora, za pokriće troškova uprave crkvene, jer su zaposjednućem papine države usahnuli prihodi, kojimi su se podmirivale ove potrebe. Sutra može papa ustrojiti kongregaciju, pak ju ovlastit, da pobire i upravlja Petrovim novčićem, da diže sgrade, n. pr. u kojih bi se ta uprava smjestila, da kupi nepokretnina itd. Ovako je nastao imetak propagandin. Sad uzmimo da se talijanskoj vladi prohtije, kao i kod Propagande, pačati se u novu granu uprave crkovne, izhoditi od rimskih sudišta conversiju dotičnih nepokretnina, uzeti glavnicu u svoje ruke, i oduzeti zakladi vlastitost pravne osobe, pravo naime steći imetak i tim ju uništiti. Kako dolazi taljanska vlada, pitali bi se sjeverno-amerikanski pravnici, koji dišu duhom čiste neokaljane slobode, da ona razpolaže universalnom zakladom, za koju su doprinosili svi narodi svieta, a medju ovimi i znatnu svotu slobodna Amerika, koja ima propagandi mnogo zahvaliti? Vriedno je da čujemo mnienje jednoga od prvih povjestničara sjeverne Amerike, Ivana Gilmary Shea, priobćeno u protestantskom listu „National Republican" u broju od 22. ožujka o. g., izlazećem u Washington-u. „Vlada talijanska, veli pisac, hoće da sekvestrira nepokretnine, koje su vlastnost Propagande, da ih proda pod uvjeti po njoj ustanovljenimi, da utjera velike pristojbe, te uloži cienu prodajnu u talijanske državne obveznice, od kojih će vlada plaćati kamate. Taj čin virtualno jest konfiskacija. Imetak, što ga posjeduje Propaganda, zaklada je, koju nestvori ni Sardinija ni talijanska vlada, nego pape suvreni, pojedinci i sve zemlje za uzdržavanje katoličkih misija po svietu, i za upravu crkve u predielih misionara. Propaganda upravlja tim imetkom. Crkva katolička u misionarskih zemljah prava je vlastnica zaklade, te katolici dotičnih prediela mogu zahtievati razmjerni dio njezin, čim se hoće smanjiti ili uništiti zaklada. Katolička crkva u sjedinjenih državah jest jedna od suvlastnica te zaklade, utemeljene na njezinu korist odmah god. 1622, kad bje osnovana propaganda, kad su naime uvedene misije za sjevernu Ameriku u Canadi, New-Yorku, Maineu, a kasnije u Marylandu i Texasu. Katoličko tielo u sjedinjenih državah jest dakle jedan od fedeikomisarnih uživatelja razmjernog diela zaklade propagande, odkad je papa ustrojio ovu granu uprave crkovne. Navlastito amerikanski collegij u Rimu (gdje se odgojivaju pitomci za sjevernu Ameriku), upravljan po amerikanskih biskupih i nadbiskupih, utemeljen je većom stranom prinosi iz sjeverne Amerike u iznosu od 50.000 skuda. Imetak propagande je pobožna zaklada svega svieta za ustanovljenje, uzdržavanje i umnažanje misija. Biskupi katolički, kao amerikanski gradjani, mogu podnieti svojoj

Digitized by Google

vladi prosvjed proti bud kakovoj konversiji ili umanjivanju zaklade Propagande, te zahtievati, ako nebi vlada taljanska dopuštala propagandi da upravlja svojim fidekomisom, da se dio imetka, pripadajući katoličkoj crkvi u sjedinjenih državah, izruči amerikanskim biskupom, koji su kano nadarbenici dotičnoga diela zaklade.[18]

Dočim su europejske države (po onom barem što se do sada znade) mukom mimoišle prosvjed papin proti konversiji, vlada slobodne Amerike, potaknuta katoličkimi biskupi i velikim meetingom, držanim u New-Yorku pod predsjedničtvom načelnika Edsona, usvoji prosvjed katolika i pravne nazore Gilmary-a Shea, te se potužila talijanskoj vladi, te izhodila 26. ožujka t. g., da je amerikanski zavod propagande konversije oslobodjen.[19] A europejske države, uzdrmane više manje socialističkom strujom, imadu vremena razmatrati, koliko će doprinieti k sigurnosti privatnoga vlastničtva njihov muk u pitanju, gdje je u blažijoj formi konfiscirana najsvetija vlastnost na svietu.

VIII.

Ni konačna presuda kasacionalnoga rimskoga dvora, ni muk europejske diplomacije neće medjutim paralizovati slobodu Propagande, niti prepriečiti upravu i umnažanje njezina imetka. Cilj talijanske vlade promašen je brzim i odlučnim korakom pape Leona XIII. Bojazni Bonghi-a i svih umjerenih državnika te organa javnoga mnenja u Italiji obistiniše se, po naredbi pape od sada unapried upravno sjedište propagande za sva darovanja zapise i prineske katolika u svrhu, da se pokriju ogromni troškovi propagande, prenosi se izvan Italije. Da se obćoj udobnosti zadovolji, ustanovljene su u raznih stranah svieta podružnice, kamo prinesci mogu brez ikakove pogibelji teći na slobodno i nezavisno razpolaganje kongregacije, koja se nada da novi udarac, zadan crkvi, ne samo da neće oslabiti revnost katolika, nego će ih bodriti da obilnije pripomažu svaki dan raztućim potrebam misija.[20] Takih podružnica utemeljeno je u Europi jedanaest, u koje za našu monarhiju spada Beč, u Aziji tri, u Americi pet, u Australiji jedna, u Africi jedna, — mal ne svuda kod apoštolskih nuncijatura, ili kod biskupa dotičnih gradova. I tako oružje upravljeno po Italiji proti katoličkoj

[18] Mogli smo samo u talijanskom prevodu čitati dotični važni članak amerikanskog povjestničara. Ovaj smatra imetak propagandin kano zakladu svjetsku, ustrojenu u formi fidekomisa, — koji uživaju misionarski predieli zemlje, zastupani po svojih biskupih, koji su lih nadarbenici (cestuis que trast) razmjernog diela zaklade.

[19] Talijanski dopisnik Indépendence belge, vrlo neprijatelj crkvi, hoće da zna, da Njemačka, Austro-Ugarska i Englezka namjeravaju postupati istim načinom kao i sjedinjene amerikanske države.

[20] Odpis propagande od 15. ožujka t. g. na cieli katolički episkopat.

Digitized by Google

crkvi obraća se protiv njoj. Bonghi u gore navedenom članku, talijanski zastupnici spadajući u desnicu i ljevicu sabora, koji više ljube domovinu nego mrze crkvu, Mancini sam u svom govoru, najuvaženiji organi javnoga mnenja u Italiji n. pr. Perseveranza, Oponione, Nazione, Gazzetta d' Italia uvidjaju, koli velike koristi bi mogla Italija crpsti za svoj upliv u dalekih krajevih svieta putem misionara, te sravnjivaju nespretni postupak Italije s onim Francezke, koja vodi borbu proti crkvi kod kuće, ali podupire misionare u Aziji, u Africi, kamo god dopire zastava i ime francuzko. Znade se, da je podružnica Propagande u Lionu prva na svietu, te njoj ima zahvaliti Bosna i poslje okupacije, te i naše milosrdnice u Rumeliji liepih podpora.

Dobro je papa spomenuo, da i sám Napoleon I., koji je oboružan mačem revolucije bio zaplienio crkovna dobra dvie trećine Europe, ne samo što je sustao pred pragom propagande, nego ju je podupirao i nastojao poslužiti se njezinim uplivom, da razširi svoje ogromno carstvo. Nije stoga čudo, da i ozbiljni organi javnog mnenja u Europi bez razlike vjere i političke stranke, n. pr. protestantski englezki listovi „Sun", „Saturday Review", „Nord" bruselski, „Journal des Debats" i „Republique Française"[21] osudjuju nespretni i nepravedni postupak talijanske vlade. „Bila bi velika bludnja" — završuje Bonghi[22] — misliti, ako: 1. nijedna strana vlada u ovaj čas ništa nije učinila, da neće učiniti nikada u okolnostih, koje se prije ili poslje mogu promieniti; a 2. da nismo postupali zlo, zato samo, jer nam nije toga kazala nijedna strana vlada. Zlo smo počinili, jer nismo poštovali duh našega zakonarstva, i jer mjesto da radimo kako bi narodni interes u veliko shvaćen zahtievao, postupali smo malenim i tiesnim pravničkim mjerilom (con un piccolo e angusto criterio forense) . . . Ne vjerujem, da prudi čovječanstvu, naobrazbi, Italiji ono što smeta katoličku vjeru, što joj prieči djelovanje; jer svako djelovanje ima biti slobodno . . . I za naše svjetovne svrhe mogosmo se okoristit religioznimi uplivi Propagande. Držim, da će posljedak postupka naše države biti taj, da smo izgubili i nadu i način crpsti iz propagande pomoći i koristi".[22]

Zaista, budućnost dokazati će mladoj talijanskoj kraljevini, da pra-

[20] Journal des Debats veli, da udarcem na propagandu „paralizovana je desna ruka pape". „Republique Française" opet: „Osuda kasacionalnoga dvora kraljevine Italije, valja priznati, je smioni zadala udarac nećemu. što po svojoj naravi, po svom postanku i opredieljenju čini se da ne spada u bud koju upravu i nadležnost, da je naime zadala udarac vlasti papinoj kao glavaru katoličke crkve.

[21] Ibid. s. 133.

[22] Ibid. p. 134.

Digitized by Google

vednost i interes mogu biti samo u prividnoj i prelaznoj oprieci, a da ono može biti trajno koristno tako za narode kao i za pojedince, što odgovara nepromjenljivim načelom pravednosti, koja će po svjedočanstvu povjesti ostati uvjek „Regnorum fundamentum“.

Prof. *Vojnović.*

Odgovor na članak „Razjašnjenje § 249, 284—3 i 277—5 k. p. i t. d.“

G. pisac X u članku štampanom pod ovim naslovom u br. 4. Mjesečnika o. g. str. 241 navodi, da je ništovni razlog očite neosnovanosti razloga osude prve molbe (§ 277 t. 5 k. p.) u toliko ograničen, u koliko se pod njim nemože razumieti osvjedočenje suda, osnivajuće se na objektivnih učinih (faktičnih dokaznih razlozih ili na upotrebljenih dokazalih); zatim, da bi se o tom ništovnom razlogu moglo samo onda govoriti, ako bi sudac temeljio svoje osvjedočenje li samo na subjektivnih razlozih, i konačno da se uvjerenje suda, koje se osniva na objektivnih dokazalih, ma i nebilo absolutno t. j. ako bi moglo biti istinito i protivno od onoga, što se je uzelo kao dokazano ili nedokazano, nemože napadati ništovnom žalbom.

Prem je istina, da gore navedeni ništovni razlog stoji, ako bi sudac temeljio svoje uvjerenje li na subjektivnih razlozih, koji nisu poduprti nikakovimi objektivnimi dokazali: to ipak nemogu pristati i uz ostali dio tvrdnje g. pisca, pošto može ipak, ako je sudačko uvjerenje osnovano i na objektivnih dokazalih (objektivnih učinih i t d.), predležati ništovni razlog očite neosnovanosti razloga rješitbe prvoga suda, što ću malo niže obrazložiti.

Gore navedeni ništovni razlog naveden je kao i ostali ništovni razlozi § 277 t. 5 k. p. (anal § 281 cislaj. k. p.) bitno kao sredstvo proti nesnovanim osudam prvoga suda, i to tako u korist obtužbe kao i obrane. Isti ništovni razlog nalazi se i u osnovi cislajtanskog k. p. od 23. svibnja 1873 (u kojem je postupniku, kao što je poznato, kod § 281 taj ništovni razlog izpušten), pak se navodi u službenih motivih (strana 76) sliedeće: „Ako i je istina, da nitko podpunom izvjestnošću nemože prosuditi osude, tko nije prisustvovao razpravi, i da tada uvjek stoji mnenje proti mnenju, to je ipak izvjestno, da ima slučajeva, gdje već samo sravnjivanje osude sa razlozi i sa bilježenji o dokazalih izazivlje temeljitu dvojbu proti osnovanosti dotične riešitbe, a za taj slučaj pruža dovoljan liek ustanova t. 5 § 281 osnove, po kojoj nastaje ništetnost, ako nisu za presudu navedeni nikakovi ili očito neosnovani razlozi“ i t. d.

Digitized by Google

Izvjestitelj one osnove zakona navede u zastupničkoj kući carevinskog vieća, kad sa je ona razpravljala, da ustanova točke 5 § 281 (§ 277 hrvat. k. p.) služi kao pravni liek i proti neosnovanim osudam glede učina (Tatfrage).

A kad se je razpravljala ista osnova u gornjoj kući car. vieća, izpustiše ipak gornji onaj ništovni razlog očite neosnovanosti, jer se je opazilo, da bi se uvedenjem ove točke donekle pridržao priziv proti presudam prvoga suda. Na to mnenje pristane poslje i zastupnička kuća, počem dakako ovaj ništ. razlog nije ni uvršten u austr. k. p.

U osnovi hrvat. k. p. od 17. svibnja 1875, koja je predložena hrvatskomu saboru na razpravu, takodjer bijaše rečeni uništovni razlog izpušten; ali u špccijalnoj razpravi, u saborskoj sjednici dne 13. listopada 1874, bijaše predložen kao izpravak i po saboru prihvaćen.[1]

O tom ništovnom razlogu izrazio se je (Sr. Mjesečnik g. 1876 strana 279) na prvoj javnoj razpravi pred našim kr. stolom sedmorice tadanji drž. nadodvjetnik dr. Napoleon Špun-Strižić ovako: „Uvjerenje sudčevo, kao rezultat skroz subjektivnog shvaćanja i posve subjektivne dedukcije, nemože biti predmetom razglabanja pred višim sudcem, već se mora smatrati kano fakt. Prema tomu izraz zakona „razlozi očito neosnovani" nesadržaje u sebi subjektivnog momenta t. j., da li je sudac o krivnji ili nekrivnji dovoljno uvjeren ili ne, već je tomu izrazu smisao posve objektivan, t. j. neosnovan je razlog suda, kada je utemeljen na takovih okolnostih, koje su objektivno neosnovane (neistinite), ili po objektivnom stanju stvari imaju značenje ino, nego li je u njih položio sudac prve molbe."

I tim, rekao bih, nije izcrpljen pojam „očite neosnovanosti", premda je gornji nazor podpuno osnovan. Isti bo ništovni razlog, dajuć kasacionom sudu pravo na kritiku sudbenih zaključaka, poteklih iz vodjene glavne razprave, nu to samo u toliko, da li su navedeni razlozi prispodobiv ih s osudom i dokazali očito neosnovani, neda se za sve slučajeve po kakovom absolutnom pravilu unapred ustanoviti, već to od slučaja do slučaja, prema stanju stvari, po slobodnom uvjerenju prosudjuje kassacioni sud (što u ostalom često neće baš lasno biti gledeć na elas-

[1] Tom prigodom reče izvjestitelj dr. Špun-Strižić (Sr. saborski dnevnik g. 1872/5 svezak II) ob ovom izpravku sliedeće: „Nikada neću prigovarati ustanovi, koja smjera na to, da se zaprieči nepravda, koja bi se komu nanieti mogla. Izpravak taj ima tendenciju jedino tu, da za slučaj pogrieške, koja bi se mogla sbiti, ostane put otvoren, kako da se nepravda ukloni. Ako su razlozi osude očito neosnovani po nazoru najvišega suda, to može ono izvanredno sredstvo biti upotrebljeno samo na korist okrivljenika, nikad na štetu, ter odgovara s jedne strane čovječnosti, s druge strane imati će najviši sud u takovu slučaju osudu ukinuti, pa će učiniti sudce opreznimi na to, neka osudu razlože i na čistac stave tako, da dvojbe o temeljitosti izreke njihove nebude".

Digitized by Google

tičnost pojma o č i t e neosnovanosti.“) Kritizujuć dakle osudu prvog suda i njezine razloge ter dokazala, moći će se kadšto odatle prema stanju predmeta logičkom nuždom stvoriti zaključak, da su ti razlozi očito neosnovani.[1]

U ostalom spomenuti ništovni razlog i ustanova § 249 ter 284—3 k. p. stoje u savezu ter si neprotuslove. Kr. stol sedmorice vlastan je najme (§ 284 t. 1. k. p.) povodom žalbe ništovne, uložene na temelju gornjeg ništovnog razloga, uzprkos tomu, da prvi sudac sudi po svom slobodnom uvjerenju, stečenom nakon savjestnoga pretresivanja svih za dotični čin, a i proti njemu slovećih dokazala, nadalje uzprkos tomu, da kasaciono sudište mora uzeti za podlogu svoje riešitbe ono, što je prvi sud ustanovljenim izjavio, što se napose odnosi na m e r i t o r n e presude, najme na presude u s a m o j s t v a r i, i što osobito biva kod presuda o razlozih ništovnih t. 8—11 § 277 k. p. (najme „u svih drugih slučajevih“ izuzev slučajeve jur pod t. 1 i 2 § 284 k. p. navedene): presudu prvog suda svojoj s a m o s t a l n o j kritici podvrći, najme da li nije ona, odnosno da li nisu razlozi njeni možda očito neosnovani, i prema tomu bud ništovnicu odbiti bud osudu prvog suda ukinuti, odrediv iznovičnu glavnu razpravu. Dr. *Stj. Posilović.*

K § 81 stavka 2 k. p., odnosno § 83 k. p.

Na str. 199 br. 3 „Mjesečnika“ o. g. priobćio je g. dr. Stj. P. slučaj, kako je kr. drž. odvjetničtvo u Zemunu predložilo u kaznenom predmetu proti N. radi zločinstva potvore, obavu predizvidâ, nu kr. sudb. stol u Zemunu nehtjede zatraženih predizvidâ obaviti, jer da nepredleži objektivni učin zločinstva potvore, u § 209 k. z. označena.

Kr. banski stol obnašao je pritužbu kr. drž. odvjetničtva, podignutu proti tomu zaključku, kao neosnovanu odbiti i napadnuti zaključak kr. sudb. stola potvrditi.

G. pisac dr. Stj. P. smatra nuždnim, da se o smislu toč. 2 § 81 k. p. načelna riešitba donese, koja bi i po mom čednom mnienju od prieke nužde bila, pošte o tom i medju raznimi komentatori načelna razlika postoji.

Da se pako ta riešitba kr. banskoga stola, citirana po g. dr. Stj. P. nemože načelnom i mjerodavnom smatrati, priobćit ću jednu drugu naredbu istoga kr. banskoga stola, koja upravo protivno gornjoj glasi:

[1] N. p.: ako razlozi osude, ako su možda po sebi i istiniti, dokazuju posve ine okolnosti čina, nego li okolnosti služeće za uvjet kažnjivu djelu u tenoru presude navedenom.

Digitized by Google

Kr. drž. odvjetničtvo u Petrinji saobćilo je kr. sudb. stolu u Petrinji u kaznenom predmetu proti M. B. radi zločinstva potvore prijavu uz više prilogâ sa molbom, da o prijavljenom zločinstvu nuždne predizvide obavi. Nu kr. sudb. stol zaključi, da se ovomu predlogu kr. drž. odvjetničtva neudovolji, jer da objektivni učin pomenutoga zločinstva nepostoji. Pošto je kr. drž. odvjetničtvo smatralo, da mu u smislu § 105 k. p. proti ovoj riešitbi nepripada pravni liek pritužbe, „jer predlog nije smjerao na povedenje iztrage", to je taj zaključak jednostavno popratilo izjavom, da sudac iztražitelj — odnosno sudb. stol nije vlastan odlučivati, da li je predlog drž. odvjetničtva, smjerajući na obavu predizvidâ, shodan, umjestan itd.

Ovaj kazneni slučaj, jer sa drugim glede kradje u savezu stojeći, došao je prigodom riešavanja prigovorâ proti obtužnici drž. odvjetničtva u P. u potonjem smjeru podignutoj, do znanja kr. banskomu stolu, pa je isti u naredbi svojoj od 22. ožujka 1883 br. 5852 i ovaj slučaj pri koncu ovako popratio: „O čem se kr. sudb. stol uz povratak spisâ, podnešenih izvješćem od 15. ožujka 1883 br. 762 k. z. za dalnje uredovanje obavješćuje s tom pripomenom, da je sudac iztražitelj po smislu §§ 83, 81 k. p. imao bezuvjetno preduzeti zatražene po drž. odvjetničtvu predizvide u pravcu zločina potvore, a da nije imao o tom tražiti niti sudbenoga zaključka, hoće li se predlog drž. odvjetnika primiti, niti je sud imao o tom zaključak donašati, taj bo u § 88 k. p. predvidjeni postupak ima tek onda mjesta, kada stvar stupi u stadij § 87 k. p. t. j. kada je iztraga".

Prema tomu imamo sada dvie o tom slučaju protuslovne riešitbe, čim se samo što toplije može želja dr. Stj. P. a i nas ostalih pravnikâ poduprieti, da se što prije o tom slučaju sa nadležne strane donese načelna riešitba, koja bi u buduće bila mjerodavnom o tumačenju točke 2 § 81 k. p.

Neka mi bude slobodno pripomenuti, da drugčije tumačenje smisla toč. 2 § 81 k. p., nego li što to čini po meni citirana naredba kr. banskoga stola, s jedne strane neodgovara svrsishodnosti, a s druge opet nedaje kaz. postupnik nijednom svojom ustanovom drž. odvjetničtvu kao javnomu tužitelju pravnoga lieka za onaj slučaj, ako li sud scieni — izvan slučaja protuzakonitosti — nepristati na njegov predlog na obavu predizvidâ, a to bi u očitom protuslovju stajalo sa obtužbenim principom, na čijem temelju je naš kaz. postupnik sagradjen.

Svrsi shodnosti neodgovara, jer ako sudac iztražitelj neće da udovolji predlogu državnoga odvjetnika, smjerajućemu na obavu predizvidâ, on će se obratiti na nadležni kot. sud – kao što se je drž. odvjetničtvo u Petrinji u navedenom slučaju i obratilo, i kot. je sud predlogu, obaviv predizvide, udovoljio; — a ako neće ni kot. sudac, a ono će se obratiti

Digitized by Google

na dotičnu redarstvenu oblast, koja će bez dvojbe temeljem toč. 3 § 81 k. p. predlogu udovoljiti. A što se je tim postiglo? — ništa drugo, nego otezanje, nepotrebno pisanje, a da je to samo na uštrb „doći u trag krivcu“, neima dvojbe.

U drugom pogledu, kako napomenuh, neima proti takovomu zaključku suda drž. odvjetnik kao javni tužioc nikakovoga pravnoga lieka, jer medju slučajevi, koje § 105 k. p. nabraja, takovoga neima, što me samo utvrdjuje u mnienju, da je zakonotvorac o smislu toč. 2 §. 81 k. p. isto ono držao, što i naredba kr. banskoga stola, po meni priobćena. A kad prema tomu zakon za ovaj slučaj drž. odvjetniku nedaje pravnoga lieka — odnosno da ga nenapominje — onda je bjelodano, da je izpravnija riešitba kr. banskoga stola po meni priobćena, nego li ona priobćena po g. dr. Stj. P., a kad tomu nebi tako bilo, narušio bi se princip, na kojem se naš kazneni postupnik temelji, — razjazila bi se oprieka izmedj sudca iztražitelja i državnoga odvjetnika, nastala možda usljed osobne strasti, a tim bi se samo onemogućilo, da država, pripadajući si kazneni progon radi ma kojeg narušaja pravnoga reda, po kaznenom zakonu kažnjiva, po organih svojih — državnih odvjetnicih, ostvariti nebi mogla — ili bi joj se u tom nepotrebne zaprieke stavljale.

Krunoslav Klaić.

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Valjanost gruntovnih unosa nemože se pobijati samo zato, što uknjižbena odluka nije po propisu ili nikako dostavljena.

Na tužbu altarijske zaklade župne crkve samoborske po odvj. Šauffu proti Alexi Fabkoviću i drugovom na platež 50 for. srebra ili 52 for. 50 n a. v. sa 5% kam. od 22. ožujka 1860 iz hipoteke gr. zap. br. 210 obćine Samobor, kr. kot. sud u Samoboru osudom od 16. svibnja 1883 br. 2824 sudio je, da tuženici imaju kao vlastnici založnih nekretnina gr. nap. br. 210 izplatiti tuženu tražbinu sa trogodišnjimi kamatami i parbeni trošak sa 108 for. 72 n.

Razlozi: Vidiv, da tužitelj traži platež tužene zajamne tražbine sa 500 for. srebra iz hipoteke gr. nap. br. 210 obćine Samobor;

vidiv, da je ova tražbina na temelju obveznice pokojnog Mihalja Fabkovića i Magdalene Fabković od 22. ožujka 1829 još prie osnivanja gruntovnih napisnika po starom pravu bila uknjižena;

Digitized by Google

vidiv, da je glasom na obveznici A ad I nalazeće se izvorne potvrde, odlukom c. kr. zemaljskog suda kao gruntovne oblasti u Zagrebu od 23 lipnja 1858 br. 237 uknjižba ove tražbine sa prvenstvom od 11 studenoga 1850 prenešena na teretovnicu nekretnina supruga Mihalja i Magde Fabković br. 210 obć. Samobor;

vidiv, da je rečena gruntovna odluka glasom dostavnice F ad III dostavljena 21 kolovoza 1858 na vlastite ruke Mihalju Fabkoviću kako za njega, tako i za njegovu medjutim preminulu suprugu Magdalenu Fabković;

vidiv, da Mihalj Fabković za svoga života nije nikada pobijao ovu uknjižbu prava zaloga, čim je ona pravomoćnom postala;

vidiv, da su se današnji dužnici uvjetno na temelju zakona očitovali na nasljedstvo ostavine Mihalja i Magdalene Fabković, i da je u inventaru G. ad. III. izrično navedena tužena altarijska tražbina sa 52 for. 50 n., koji je nadjevnik sutuženik Alexa Fabković vlastoručno podpisao, a svi tuženici kao nasljednici prihvatili su uvjetno, dakle baš na temelju toga našastara, ostavinu, čim su istinitost ove uknjižene tražbine priznali, kao što im je ostavina Mihalja i Magde Fabković uručbenom izpravom H ad III, na temelju upitnog inventara, po odbitku dugova, med koje dugove uvrštena bijaše i ova utužena sada altarijska tražbina, u čistom iznosu od 686 f. 28 n. — uručena; vidiv sve ovo, kao i da po § 918 o. g. z. obveze ostavnika prelaze na nasljednike, i da su tuženici nekretnine gr. nap. br. 210 na sebe kao vlastnike uknjižili, ali sa teretom prava zaloga za utuženu tražbinu: to je sud morao tužbenomu zahtjevu zadovoljiti i tuženike kao vlastnike hipoteke osuditi, da iz toga zaloga imaju platiti utuženu tražbinu.

Pri ovakovom stanju stvari nemože ni doći do toga, da se neuzvratnom negativnom prisegom tuženika po njihovom najboljem znanju i držanju neistinitost obveznice A ad I dokaže, tim manje, što u vrieme podpisa obveznice većina tuženika nebijaše još ni na svietu, a koji bijahu, bili su djeca od njekoliko godina.

Preboju protutražbine tuženika proti župniku samoborskom u ime najmovine za štagalj neima mjesta, jer nepostoje zakoniti uvjeti.

Što se dosudjenih 5% kamata tiče, ove su takodjer sa glavnicom uknjižene i u obveznici ugovorene, a usljed prigovorene zastare starijih od 3 god. kamata, pošto je tužitelj tečajem razprave odustao od zahtievanja starijih kamata, dosudjene su samo one, što su zaostale od dana tužbe za 3 godine. Parbeni trošak dosudjen je po § 573 p. g. p.

Kr. banski stol osudom od 1 kolovoza 1883 br. 12655 preinačio je osudu kot. suda u toliko, da se teret ovrhe ograničuje na jednu polovicu nekretnina grunt. napis. br. 210 občine Samobor, a glede troška da se jedna polovina dosudjenog parbenog troška medju strankami prebija.

Digitized by Google

Razlozi: Istinoća zadužnice A na I dokazana je glede Mihalja Fabkovića odlukom od 23. lipnja 1858 br. 327, u kojoj se on izrekom kano dužnik iz pomenute zadužnice navodi, i kojom se na temelju te zadužnice prenos prava zaloga dozvoljuje, koju je on pravomoćnom priznao, dapače istu odluku i za svoju pokojnu ženu Magdalenu bez prigovora primio.

S toga nije potrieban dalji dokaz ob istinoći zadužnice A na I.

Ona zudužnica na 50 for. srebra ima prema tomu proti Mihalju Fabkoviću podpunu moć dokaza po § 117 i 119 g. pp.

Odlukom pako od 23. lipnja 1858 br. 327, koja je Mihalju Fabkoviću redovito dostavljena (E i F na III), stekla je tužiteljica pravomoćno pravo zaloga na nepokretnine istoga M. F. za istu glavnicu s. p.

Usljed toga je na tuženike, sadanje vlastnike nekretnina, obterećenih istom tražbinom, prešla odnosna tražbina kano na hipotekarne dužnike.

Prigovorenoj zastari glavnice nema mjesta, jer je tužiteljica proti Mihalju Fabkoviću godine 1858 vršila prava vjerovnika, izhodiv proti njemu novu uknjižbu prava zaloga.

Pošto pako ista tražbina nije na nepokretnine Magdalene Fabković pravomoćno uknjižena, dočim ova posliednja nije primila uknjižbene odluke, to se nepokretnine njezine nemogn pod eventualnu ovrhu povući radi utužene tražbine.

S ovoga razloga valjalo je eventualno pravo ovršno stegnuti na jednu polovinu nepokretnina gr. nap. br. 210, u ostalom pako potvrditi prizvanu osudu u glavnoj stvari kano opravdanu. Usuprot valjalo je glede troška parbenoga prizivu dielomice zadovoljiti, jer pošto je tužiteljica odustala od zahtievanih više od dvadesetgodišnjih kamata, mora se uzeti, da su tuženici u tom pogledu uspjeli u parnici, pak je valjalo s toga dosudjene troškove parbene u jednoj polovici prebiti medju strankami.

Kr. stol sedmorice osudom od 8. svibnja 1884 br. 548 preinačio je osudu banskog stola te potvrdio u cielosti osudu suda prvoga, a sudbene troškove svih molba medjusobno prebio.

Razlozi: Niže osude u onom dielu, kojim su tuženici osudjeni, da plate tužitelju pravom zaloga uknjiženu zajamnu glavnicu altarijske zaklade sa 50 fr. sr. sa trogodišnjimi kamatami, dovoljno su opravdane razlozi doljnjosudnimi; valja zato u tom dielu previd tuženika odbiti.

Nasuprot preinačuje se povodom previda tužitelja osuda banskostolna u dielu, kojim ona restringira teret ovrhe na jednu polovinu nekretnina gr. nap. br. 210 občine Samobor, te se potvrdjuje u cielosti i u tom pogledu osuda prvosudna, jer razlozi banskog stola za to navedeni, da utužena tražbina nije na nepokretnine Magdalene Fabković pravomoćno uknjižena, što ova tobož nije primila uknjižbene odluke, nisu osnovani, obzirom na propis § 141 grunt. reda, po kojem se nemože

Digitized by Google

pobijati valjanost gruntovnih upisa samo s razloga, što se je uknjižbena odluka dostavila proti propisanom redu ili što nije dostavljena.

Sudbeni troškovi svih molba prebijaju se medjusobno s razloga, što je tužiteljica samo stranom tužbenim zahtievom uspjela, pošto joj nisu dosudjeni kamati, koje je tražila u tužbi od 22. ožujka 1860, što čini znatnu svotu, već samo kamati od tri godine, od dana tužbe natrag računajuć. Saobćio *S. P.*

Plaćanje ugovorene kazne. — Od malene je važnosti, da li se je stranka odrekla prava tražiti, da sudac umanji konvencionalnu kazan.

Ravnateljica kazališta A. angažovala je M. kao ravnatelja orkestra i njegovu suprugu kao glumicu, a za slučaj, da bi prekinuli ugovor, obveza ih, da će platit ugovorenu kazan, koje sudac neima smanjiti. Neko vrieme iza toga očitova M. u ime svoje i supruge si, da oni drže pogodbu razriešenom i obustaviše od toga časa svako sudjelovanje kod kazališnih predstava. Usljed toga tuži A. oba supruga da plate uglavljenu konvencionalnu kazan. Prvi sud sudio je u korist tužiteljice dopustiv, da se položi o činjenicah ponudjena glavna prisega.

Razlozi: Bitno je ovdje, da je obstojeća pogodba jednostrano razriešena i da su tuženici posvema obustavili svako dalnje djelovanje; a manje je važno, što M. nije htio ravnati operetom u K. A kao što ustanovljuju §§ 1160 i 1163 o. g. z. nemogu se tamo, gdje obstoji pogodba za plaću, kao što nedvojbeno postoji u ovom sgodjaju, prije nego dospie ustanovljeno vrieme, bez razloga obustaviti radnje, dotično činitbe, stoga bijahu tuženici dužni zadovoljavati svojim pogodbenim obvezam sve do izmaka njihovoga engagementa t. j. do 30. rujna 1883., ako nije nastao razlog razriešenju pogodbe; a takova razloga neima. Tuženik M. tvrdi, da je tužiteljica zahtievala od njega, da ravna operetom „Boccaccio", premda on nebijaše dužan dirigirati operete. Nu ma bio ovaj navod i istinit, u njem još nema razloga razriešiti pogodbu; tuženik M. mogaše uzkratiti samo ovu činitbu (dirigiranje operete), ali nebijaše vlastan jednostrano prekinuti pogodbu u ime svoje i svoje supruge i posvema obustaviti svako dalnje sudjelovanje. Ako se dakle položi ad 1 dosudjena glavna prisega o jednostranom razriešenju pogodbe za plaću, to imadu tuženici platit konvencionalnu kazan, ako je takova ugovorena, što će se dokazati ad 2 dosudjenom glavnom prisegom, i ova kazan nepodpada sudčevom umanjenju, jer je solidarno ugovorena.

Na priziv tuženika sudio je prizivni sud, da se tužba glede sutu-

Digitized by Google

ženice gje. M. posvema odbija, a supruga njenoga obsudi pod istimi uvjeti da plati 100 for.

Razlozi: Stranke, kad sklapaju pogodbu, mogu napose ugovoriti, da se za slučaj, ako se zadano obećanje nebi izpunilo, ili bi se izpunilo prekasno, ili ne podpuno, na mjesto naknade štete plati stanovita svota. Ako je iznos takove naknade, koja se obično zove konvencionalna kazna, pretjeran, ima ga sudac svakako umanjiti, ma da i je svota njegova u pogodbi brojem izražena. Ovo smalenje nastupa i onda, ako se je u pogodbi jedna ili druga stranka unapred odrekla umanjenja, ili je takovo umanjenje u pogodbi nedopustivim proglašeno; jer da se dužnik odrekne svoga prava dokazati, da je iznos naknade pretjeran, to odreknuće njegovo nemože se već obzirom na stilizaciju § 1336 o. g. z. pravovaljanim smatrati; a nemože se nadalje i sbog toga, jer obečani, a pretjeranim priznani iznos bio bi darovanje, a pravna obveza darovanja i darovnoga obećanja vezana je na stanovite formalnosti. — Ako tužiteljica položi navraćenu joj glavnu prisegu o tom, da joj je prvituženik 21. lipnja 1883 očitovao, da drži svoju pogodbu razriešenom i da obustavlja svako dalnje djelovanje, to će biti posve jasno i nedvojbeno, da je prvotuženi prekinuo pogodbu. Mogaše reći, da neće vršiti službu kapelnika, ali je morao obavljati one poslove i ona djela, koja donosi sa sobom služba ravnatelja orkestra i prvoga guslača; ako se je od njega iskalo da obavlja i druge poslove, koje po pogodbi nije bio dužan, ili ako se je bojao, da bi mogao nastradati njegov glas kao umjetnika, zato nebijaše vlastan proglasiti svoju pogodbu razriešenom; a prvotuženi nije ni uztvrdio, da ga je tužiteljica priečila u izvršivanju njegove službe, koju imadjaše kao ravnatelj orkestra i prvi guslač obavljati. A jasno je i nedvojbeno, da je prvotuženi tim, što se je kratio obavljati dosadanje svoje radnje, što nije izpunio pogodbe sa tužiteljicom sklopljene, i što je svoje djelovanje obustavio, nanio tužiteljici štetu, koju joj mora naknaditi, jer je nastala njegovim protupravnim djelovanjem. — Iznos pako naknade ustanovljen na 500 for. dotično, pošto se nezahtieva solidarna uplata, na 250 for., svakako je pretjeran, jer prvotuženi bijaše kao ravnatelj orkestra i prvi guslač angažovan na četiri mjeseca s plaćom od 30 for. mjesečnih; tužiteljica, da dokaže svoju štetu, navodi, da je morala za vrieme od 21. lipnja do konca rujna angažovati nekoga V. kao prvoga guslača sa mjesečnih 60 for. plaće, a nekoga G. kao kapelnika sa mjesečnom plaćom od 70 for. Nu engagement kapelnika neima se ovdje uvažiti, jer ni prvotuženi nebijaše angažovan kao kapelnik; ako se pako uzme, da tužiteljica istinu govori tvrdeć, da je morala novo angažovanomu prvomu guslaču plaćati mjesečnih 60 for., vidi se jasno, da tužiteljica počam od 21. lipnja pa do svršetka rujna nije izdala više od 100 for. u to ime; da je ugovorom ustanovljeni iznos naknade prekomjeran, pokazuje razla-

Digitized by Google

ganje same tužiteljice, pak se je prvotuženi mogao, da dokaže tu pretjeranost, pozvati na navode same tužiteljice. Zato je trebalo iznos naknade, što ga ima platiti tužiteljici, jer je jednostrano prekinuo ugovor, smanjiti na 100 for.

Naprotiv odbija se tužba, u koliko se tiče supruge M-ove, jer tužiteljica nemogaše nikako dokazati, da je u obće imala odatlje kakove štete, što je gja. M., angažovana sa mjesečnom plaćom od 20 for., obustavila svoje djelovanje. Tužiteljica spomenu sama u svom protuodgovoru, da je njezin ensemble za vrieme, kad je drugotuženu angažovala, bio već kompletan izuzev jednu koristicu, koja joj je manjkala i radi česa je uzela tuženicu. Tužiteljica nije uztvrdila, da je na mjesto tuženice, pošto je obustavila svoje djelovanje, uzela drugu žensku, a napose da je angažovala takovu, kojoj bi više plaćala.

Najviši sud bečki osudom svojom od 19. ožujka 1884 br. 1643 potvrdi osudu prizivnoga suda.

Razlozi: Pravom su obie niže molbe označile kao odlučan dokaz o tom, da je prvotuženi očitovao tužiteljici, da on smatra sklopljenu pogodbu razriešenom i da usljed toga obustavlja svaku svoju dalnju radnju kao član njenog kazališta, pa onda dokaz o tom, da je kod utanačivanja pogodbe stipulirana konvencionalna kazna, ako bi se prekinuo ugovor. Tužiteljica tvrdi u svojih prizivnih tegobah, da u obće nije stalo do toga, da se dokaže stipuliranje konvencionalne kazne, jer da prvotuženi, čim mu se dokaže da je prekinuo pogodbu, mora tužiteljici već na temelju § 1295 o. g. z. naknaditi nastavšu štetu, koju sam prizivni sud opredieli na 100 for. Ali ova tvrdnja nevalja već s toga, jer se u tužbi naročito išće izplata uvjetovane konvencionalne kazne, a neupire se na § 1295 o. g. z. — Isto tako pravo iztiče viši sudac u razlozih svoje osude, da dosudjenje konvencionalne kazne zavisi o tom, da se dokaže, da je tužiteljici u obće nastala šteta stoga, jer su tuženici prekršili pogodbu, jer se pogodbom ugovorena konvencionalna kazna, što se vidi već i odatlje, jer je § 1335 o. g. z. uvršten u poglavje o naknadi štete, kao i iz okolnosti, što se u § 1336 o. g. z. ugovorena konvencionalna kazan naročito spominje kao iznos naknade, pri čem se pokazuje na § 912 o. g. z., smatra kao neka vrst naknade za svu štetu, što no nastade u drugoj stranki, jer prva nije nikada ili nije podpuno ili ne u pravo vrieme izpunila na što se bijaše obvezala pogodbom, pak stoga, tko išće naknadu, mora ako protivna stranka prigovori, dokazati, da je zaista pretrpio štetu. Tužiteljica pako nije dokazala po propisih gradj. p. p., da joj je prekinućem pogodbe od strane prvotuženika, koje se mora dokazati, narasla šteta, nadmašujuća iznos od 100 for., dosudjen joj osudom prizivnoga sudca. A nikako pako nije tužiteljica dokazala, da ju je snašla ikakova šteta

Digitized by Google

zato, što je drugotuženica prekinula pogodbu, kako je to već prizivni sudac veoma dobro razložio.

Prema ovakovu stanju stvari, razloživ sve ovo valja priznati, da je osuda višega sudca, kojom se konvencionalna kazan, što no ju ima platit prvotuženik, obaljuje na 100 for., opravdana, pa ako tužiteljica tvrdi, da je stipulirana konvencionalna kazan, naročito na 500 for. ustanovljena, da se ova konvencionalna kazan nesmije pod nijednu cienu podvrći odredjenju ili smanjenju sudčevomu, i da je u svakom slučaju oduzeta ovakovu smalenju: to je sve pogledom na § 1336 o. g. z. neodlučno, jer se nemože dopustiti, da se tko već unapred odrekne prava izkati od sudca smalenje iznosa naknade ni onda, kada se dokaže, da je pretjeran, pače sudcu je propisano onako, kao što mu je i po zakonu od 28. svibnja 1881 (pomoć proti nepoštenu postupku kod vjeresijskih poslova, br. 47 d. z. l.) da mora bditi, da se pravo čuva i poštuje, pak stoga može se preduzeti smalenje iznosa naknade, čim se sravniv visinu njenu sa okolnostmi slučaja razabere, da iznos naknade nestoji u nikakovom razmjeru sa postojećimi odnošaji. Valjalo je dakle u svakom pravcu neosnovanu prizivnu žalbu zabaciti te potvrditi osudu druge molbe.

Tužba na priznanje otčinstva, podnešena po samosvojnom djetetu na temelju nagode, sklopljene medju njegovim tutorom i tuženikom.

P., koga je marija M. označila otcem nezakonita djeteta svoga L., sklopi s istom tom Marijom M. i Teodorom R., kao tutorom malodob. L., nagodu, odobrenu nadtutorstvenom oblašću. U toj se nagodi veli, da P., premda nepriznaje sebe otcem djeteta L. niti htjede pristati na zahtjeve, podignute odatlje proti njemu, polaže ipak 500 for. na korist L., i da će jedan za svaki put izplatiti Mariji M. isto toliku svotu; naprotiv tomu obveza se Marija M. i njezin suprug, jer se je ona medjutim bila udala, da će imati na brigi obskrbu i uzgoj malodob. L.

Unatoč ove nagode digne kasnje L., pošto postade samosvojnim, parnicu proti P. na priznanje otčinstva, kojoj se pridruži i njegova mati radi izbiede, a prvi sud sudio je u prilog tužbe pod uvjetom, ako uspie ponudjeni dokaz glavnom prisegom o putenom obćenju P. sa Marijom M. Prizivni sud potvrdi osudu prvoga suda.

Razlozi: Premda je vjerojatno, da je tuženik pristao na nagodu, po nadtutorstvenoj oblasti odobrenu, u nakani, da preuzetom obvezom sklone protivnu stranku da odustane od svoga zahtjeva proti njemu — t. j. priznanja otčinstva, ona je dakle obveza imala biti cienom, koju je P. platio za ono odreknuće Marije M. i tutora Teodora R.,

Digitized by Google

i premda se može opravdati, što je nadtutorstvena oblast odobrila nagodu, koja ujedno sadržaje odreknuće prava tražiti od P. da se prizna otcem nezakonitoga djeteta L., ako se u tom slučaju, t. j. usljed odreknuća nezakonitomu djetetu nudja korist, očevidno veća od one, koju bi postiglo, da se je provela parnica na priznanje otčinstva podignuta: to se ipak neda tajiti, da u spomenutoj nagodi nije sadržano naročito odreknuće tužitelja, da neće potražiti priznanje otčinstva, a nebi bilo ni opravdano, da se na to odreknuće zaključuje naprosto odatlje, što majka L-ova i njegov tutor nisu nikakovih daljnih koraka preduzeli, da se ustanovi otčinstvo P., koji ga nieče. S ovoga razloga, pa onda nadalje i s bog toga, što se u ovom pravnom preporu nemože zaniekati tužitelju pravna mogućnost, da digne imovinsko-pravni zahtjev i unatoč onomu što je u nagodi ustanovljeno, jer se u tužbi ne postavlja zahtjev, što bi se izvodio iz otčinstva, koje se imade ustanoviti; napokon uvaživ, da se prosta prejudicialna tužba na priznanje otčinstva neprotivi nikakovoj odredbi zakonskoj, potvrdjuje se osuda prvoga suda u glavnoj stvari.

Najviši sud bečki osudom od 16. travnja 1884 br. 3099 zabaci izvanrednu previdnu žalbu tuženika. Vrhovno sudište obrazlažuć svoju osudu veli: da po naravi stvari i po pojmu u § 1380 o. g. z. označenom nemože biti predmetom nagode odnošaj otčinstva, jer je on neodvisan od svakoga nagadjanja i sporazumka stranaka, nego mogu biti samo imovinsko-pravni zahtjevi, što no se izvode iz onoga odnošaja; predmetom nagode sklopljene medju majkom nezakonito rodjenoga tužitelja i njegovogim tutorom s jedne te tuženikom s druge strane, koju nagodu potvrdi tutor. oblast, bijaše takodjer samo ona činitba, koju preuze tuženiku namjeri da se ugne parnici, podignutoj proti njemu na priznanje otčinstva; nadalje valja uvažiti, da su u točki 4 nagode spomenutu obvezu preuzeli mati nezak djeteta i njezin suprug, da je tutor tužiteljev doduše bio sporazuman s nagodom, ali nije nigdje u nagodi preuzeo ikakove obveze u ime svoga štičenika, a napose nije očitovao, da se odriče u ime svoga štičenika prava potražiti, da se sudbenom osudom ustanovi otčinstvo tuženika prama tužitelju, pa s toga nemože se tvrditi, da je ovo pravo dokinuto tim, jer je nadtutorstvena oblast odobrila nagodu; napokon treba uvažiti, da se sada ne pita, da li može, predpostaviv da je tuženi nezakoniti otac tužiteljev, i kakove zahtjeve postaviti tužitelj proti tuženomu, jer će se o tom odlučiti tek onda, kad se podignu taki zahtjevi na temelju uspjeha, kojim će uroditi dozvoljeni dokaz u ovoj parnici. (*„Centralblatt“.*)

Digitized by Google

Ako obeća miraz osoba, koja ga nije dužna dati, to je darovanje i valja s njim kao takovim postupati (§§ 938, 943, 1217 i 1218 o. g. z.)

Katarina N., hraniteljica Marije H., obeča Josipu D. prije nego li se je vjenčao sa Marijom H., miraz od 2000 for. a. vr.; ali poslje vjenčanja izplati mu samo 1100 for., a za ostatak od 900 for. obreče da će ga do brza namiriti. 24. listopada 1870 umre Marija rodjena H.; nakon provedene i dovršene ostavinske razprave uruči gradsko-deleg. kot. sud u P. uručbenicom svojom od 7. travnja 1872 ostavinu pokojničinu njezinim malod. nasljednikom Ernestu i Milanu D., u kojoj se nalazio i ostatak još neizplaćena miraza od 900 for., a Josipu D. pridržano je doživotno uživanje četvrtoga diela ostavine. Katarina N. umre 4. kolovoza 1881. a njena ostavina bijaše uručbenicom istoga suda od 24. prosinca 1881 uručena univerzalnoj nasljednici njenoj Ani N., udatoj T., koja se očitovala uvjetno na temelju oporuke pokojničine na nasljedstvo. Kako nadalje tvrdi tužitelj, uvjeravaše ga Katarina N., kad je poslje smrti Marije H. tražio izplatu svote od 900 for., da će se ta svota poslje njene smrti predati, dotično izplatiti njegovoj djeci. A pošto se je Ana udata T. kao nasljednica Katarine N. kratila izplatiti tražbinu od 900 for., digne Josip D. u ime svoje i kao zakoniti zastupnik u ime svoje malodob. djece tužbu moleć, neka se osudom izrekne, da je Ana udata T. kao nasljednica Katarine N. dužna platit 900 for. zajedno sa kamati i naknaditi trošak parbeni.

Pošto je tuženica porekla, da je dužna platit rečenu svotu novca, pronadje prvi sud, da riešenje ovoga prepora zavisi ob odgovoru na pitanje: „da li je tužitelj vlastan tužbom potražiti, da mu se izplati iznos od 900 for. kao ostatak miraza od 2000 for. a. vr., što no mu ga obeća Katarina N“? Sud odgovori nječno na ovo pitanje, pak odbije tužbu, jer se nijednim zakonom hraniteljica neobvezuje, da dadne svojoj gojenici miraz; što je obrekla hraniteljica miraz vjerenici, to se smatra prostim darovanjem, a pošto je ovo (darovanje) učinjeno tek ustmeno, to po § 943 o. g. z. nenastaje iz njega nikakovo pravo tužbe. Pa ako i je Katarina N. uvjeravala tužitelja poslje smrti Marije H., da će biti njegovoj djeci izplaćen ostatak od 900 for., kad ona (Katarina N.) umre, niti odatlje nenastaje po § 956 o. g. z. nikakovo pravo tužbeno.

Usljed priziva tužiteljeva sudio je prizivni sud, da se ima zadovoljiti tužbi, ako tužitelj dokaže glavnom prisegom, „da je Katarina N. njemu, Josipu D. prije nego li se je vjenčao sa Marijom H., zajamčila miraz iznoseći 2000 for.“

Razlozi: Nije preporno, da se je Josip D. vjenčao sa Marijom H. 19. rujna 1859 i da je Marija rodjena H. umrla 24. listopada 1870 ostaviv u životu supruga i dvoje malodob. djece Ernesta i Milana, da je uručbenicom grad. deleg. kot. suda u P. od 7. travnja 1872 ostavina

Digitized by Google

njena, u koju spadaše i ostatak obećanoga miraza od 900 for., uručena njenim očitovanim nasljednikom, malodob. Ernestu i Milanu D. ograničiv ih pravom uživanja, pripadajućega Josipu D. Isto tako je nepreporno, da je Katarina N. umrla, a njena ostavina da je uručena tuženici, kao očitovanoj univerzalnoj nasljednici. Odavlje sliedi, da je legitimacija obiuh prućih se stranaka posve nedvojbena. Tužitelj tvrdi, „da mu je Katarina N. prije nego li se je vjenčao sa Marijom H., obećala miraz u iznosu od 2000 for.“, pa da mu je „poslje vjenčanja Katarina N. u to ime izplatila samo 1100 for., a ostatak od 900 for. obećala do skora namiriti“. Ako se ova tvrdnja dokaže kao istinita, tad se je tim obećala suprugu (Josipu D.) po trećoj osobi stanovita imovina, da se laglje podmiruje trošak skopčan sa ženitbenom zajednicom, čim je izključena pravna narav darovanja (§ 938 o. g. z.); pri tom nije osnovan prigovor, dà tužitelja neide pravo tužbe, tobože s toga što ob onom poslu nije sačinjena izprava (§ 943 o. g. z.); tim bo, što je primljen, dotično izplaćen jedan dio svote t. j. 1100 for., nedvojbenom postaje predpostava, da je miraz taj obečan u namjeri, da Josip D. oženi Mariju H. (§§ 1217 i 1218 o. g. z.), da je tim sklopljena pogodba uz naplatu, a za pravnu valjanost njenu netreba niti po § 943 o. g. z., a niti obzirom na to, što je uglavljena prije uvedenja zakona od 25. srpnja 1871 d. z. l. br. 76 (u tom se zakonu zahtieva, da se ženitbena pogodba uglavi pred javnim bilježnikom) po § 883 o. g. z. pismena izprava. Pošto je Josip D. zadovoljio i onom uvjetu, pod kojim mu bje obečan miraz, t. j. pošto se je vjenčao sa Marijom H., to je vlastan dotično vlastni su nasljednici Marije H. na temelju spomenute uručbenice zahtievati od Katarine N., odnosno univervalne nasljednice njene (§§ 547 i 918 o. g. z.), da se izpuni što je Katarina N. obečala. Ako se veli, da Katarina N. kao hraniteljica nebijaše po zakonu obvezana dati miraz, to je taka tvrdnja ovdje posve neodlučna, jer se ovdje radi jedino o prosudjenju pogodbom osigurana obečanja Katarine N., da će dati miraz. Prema tomu odlučna je ovdje jedino ta činjenica, što no ju navodi tužitelj, da je najme Katarina N. obrekla dati miraz. U tužbi navodi se dalnji razlog, da je Katarina N., kad je Josip D. poslje smrti svoje žene Marije rodjene H. tražio izplatu ostatka miraza, očitovala, da će se poslje njene (Katarine N.) smrti izplatit djeci njegovoj 900 for.; nu pošto je to očitovanje odviše općenito izrečeno, nemože se ovdje uvažiti.

Promotriv sve ovo vidi se, da je priziv tužiteljev na zakonu osnovan, zato je trebalo osudu prvoga suda promieniti te suditi, da se obećanje miraza ima dokazati glavnom prisegom. A da je Josip D. legitimiran na položenje naročito ili muče uzvraćene glavne prisege, to sliedi ne samo iz pogodbe, koja je utanačena jedino medju njim i Katarinom N., nego takodjer iz naravi onih činitba, na koje se je Katarina N. ob-

Digitized by Google

vezala i napokon odatlje, što je Josip D. zakoniti zastupnik svoje malodob. djece.

Usljed podnesene prizivne žalbe tuženice promjenio je najviši sud osudu druge molbe, a potvrdio osudu prvoga suda.

Razlozi: Tužba temelji se na pravnom razlogu, da je Katarina N. obečala tužitelju prije nego li se je g. 1859 vjenčao sa Marijom H., da će mu dati u ime miraza 2000 for.; ali nakon sklopljena braka sa Marijom H. da mu je samo jedan dio, najme 1100 for. izplatila. Prizivni sud odluči, da se dosudjenje ostatka od 900 for., što bi ga imala tuženica kao univerzalna nasljednica Katarine N. prema tužbovnom zahtjevu izplatiti, što je tuženica u ostalom pobijala, učini ovisnim o položenju glavne prisege. Prizivni sud smatra, da se ono obečanje tiče imovine, koja je tužitelju obrečena da se laglje podmiruju potrebe bračne zajednice, zato da se tu nemože govoriti o kakovom darovanju. Ali stoji nepobitno i nepreporno, da je Katarina N. bila samo hraniteljica zaručnice Marije H., po zakonu dakle nebijaše dužna dati joj miraza, pa niti je Marija G. kao njena štičenica, niti njezin zaručnik Josip D bio vlastan iskati ikakov miraz od Katarine N. Ako je ipak ova posljednja obečala tužitelju miraz od 2000 for., to je akt njene dobre volje (njenoga liberaliteta), a to upravo neovlašćuje tužitelja, pošto ob ovom aktu nije sastavljena nikakova pismena izprava, da potraži tužbom izplatu ostatka od 900 for. Ako je miraz opredieljen da olahkoti podmirenje potreba bračne zajednice, ta okolnost baš u ničem nemienja pravne naravi onoga obećanja, o kojem se ovdje govori, i koje je akt darovni, jer veći trošak što ga iziskuje bračna zajednica, nemože se shvatiti prama onomu, koji miraza nemora dati, tako, kao da bi on morao izvesti neku činitbu, kojom bi se doprinielo k podmirenju onoga većega troška; ako ipak ovakova osoba štogod dade ili obeča miraz, ima se to uzeti kao bezplatni ustup imovine (§ 938 o. g. z.), a pošto tužitelj netvrdi, da je on kao uvjet sklopljenju braka sa Marijom H. postavio da mu se dade miraz, nemože se, kako je i prizivni sud opazio, odatle, što je ženitba zaista nastala, izvoditi ovlaštenje, da se digne ova tužba. Prema tomu opravdana je osuda prvoga sudca. *(Gr.-Ztg.)*

Ako polica osjeguratelina glasi na nasljednika ostaviteljeva, osigurana svota nespada u ostavinu ostavitelja.

Prvi sud usvoji molbu nasljednika oporučiteljevih te odluči, da se osigurana svota od 58.581 for. neima unesti u inventar ostavine. Na utok c. k. fin. prokurature, zastupajuće erar i zakladu bečke ubožnice, podnešen proti ovoj odluci prvoga suda, izrekne prizivno sudište, da se spomenuta svota ima uvrstiti u inventar ostavinski i to s razloga: što

Digitized by Google

police o kojih se ovdje radi, zatim prava, koja nastaju iz pogodbe osiguratelјne, te kojih je tek realiziranje odgodjeno do smrti osiguranoga — to oboje spada u ostavinu pokojnoga J. F., jer je on mogao s ovimi vrednotami imovinskimi po svojoj volji razpolagati sve do svoje smrti, nasljednici dakle nisu stekli glede njih nikakovih prava medju živimi, nasljednici stiču imovinu i s njom skopčana prava istom smrću ostavitelja, izim da je ugovorom inače ustanovljeno.

Najviši sud pako dokinuv odluku druge molbe potvrdi onu prvoga suda s razloga navedenih u odluci prve instancije, pa onda i s toga još, što je ostavitelj doduše mogao spomenutu svotu osiguranu, koja istom u vrieme njegove smrti postaje likvidnom, kojoj izviestno označenoj osobi unutar obsega police zapisati ili ostaviti, ali odatlje nesliedi, da se može u smislu § 97 car. pat. od 9. kolovoza 1854 (d. z. l. br. 208) smatrati, da ostavitelj posjeduje svotu osjeguranu, a i § 104 rečenoga car. pat. prema naravi spomenute izprave nemože se ovdje uporaviti.

Tužiteljeva tužba odbija se, ma da se je protivnik oglušio (Prinos k nauci §§ 40 i 444 gr. p. p.).

U tužbi svojoj navodi tužitelj Lazar Popović, da je dokazom osude pod A. uništen medju njim i Jankom Lazarom ugovor, po kom je ovaj od onoga vinograd u Berkasovu zap. br. 361. par. br. 1382 do1384, za ugo vorenu cienu od 371 for. na vječita vremena kupio, te je tužitelj istom osudom osudjen, da ima primljenu kupovninu od 267 for. sa 6% kamatami tekućimi od 1. veljače 1873, do dana naplate tuženomu povratiti. — Na osnovu ove osude povede tuženik ovrhu proti sadanjem tužitelju, i kao što odluka B. dokazuje, odredjena bje predaja tužiteljevih nepokretnina u Berkasovu pod zap. br. 105 upisanih na dan 4. kolovoza 1883. Nu tuženik, po glasu svjedočbe C. ne ima prava ovrhe sbog spomenutih 262 for. proti tužitelju, jer je njegovo pravo utrnulo, budući da on nemože tužitelju predati onaki vinograd kao što ga je godine 1873 primio, jer je u ono doba onaj vinograd vredio 371 for., za koju ga je cienu, kao što razlozi osude A. glase, kupio, a sad taj vinograd nevredi više od 50 for.

Istinitost svega ovdje izložena posvjedočava tužitelj prilozi A. B. C., svjedoci i susjedi vinograda Svetozarom Stefanović, Milanom Djabrović, Urošem Janičić, sve sami zemljodelci iz Berkasova.

Tužitelj moli po tom, da se odlukom od 22. ožujka 1880 br. 745 proti njemu dozvoljena izvržba medjutim obustavi i za razpravu ove parnice ročište odredi, i po obavljenoj razpravi presudi, da je ovršno pravo tuženog sbog povrate kupovine od 262 for. a. vr.. sa 6% kamatami od 1. veljače 1873. do dana naplate, dozvoljeno odlukom od 22. ožujka 1880

Digitized by Google

br. 745. utrnulo. Sud odredi ročište, na koje tuženi J. L. nije došao, tužitelj pako zahtjevao osudu iz ogluhe, dakako prema zahtjevu izložene obtužbe.

Ovomu zahtjevu nije kr. kotarski sud u Š. udovoljio, a parbene troškove prebio.

Razlozi: Nazočna tužba podnešena je na osnovu § 444 gr. p. p., tužitelj bo hoće, da tužbom postigne, da se tuženikovo ovršno pravo utrnutim proglasi.

Ovršno pravo može se po § 444 gr. p. p. samo onda ugaslim proglasiti, ako ovršenik dokaže, da je ovrhovoditeljevo ovršno pravo budi platežem, budi oprostom duga, budi drugimi kojimi čini, koji su sliedili za osudom ili nagodom, utrnulo.

Takove čine nije tužitelj dokazao, jer okolnost, koju u tužbi navadja, da je spomenuti vinograd sada samo 50 for. vriedan, dočim je prije vriedio 371 for. a. vr., nije takova, radi koje bi se ovršno pravo protivnikovo proglasiti moglo ugaslim. Pri takovom stanju stvari imao se je tužitelj netemeljitim tužbenim zahtjevom odputiti, ma da se je tuženik oglušio.

Preboj parbenih troškova osniva se na § 582 gr. p. p., jer protivna stranka nije zahtievala da se ovi naknade.

Ovu osudu potvrdio je kr. banski stol s razloga:

Predležeća bi se tužba bila mogla odbiti jur a limine fori radi očevidne svoje neosnovanosti, jer nepredleži niti jedan od uvjeta, označenih u § 444 gr. p. p. kojim bi bila opravdana: nije bo ni iztaknuo tužitelj, da je namirio svotu, radi koje se provadja ovrha, ili da mu je oprošten platež iznosa od 262 for. c. s. c., ili da su iza odnosne osude nastale takove okolnosti, kojimi bi valjalo držati, da je tuženiku utrnulo pravo na ovrhu. Stoga je valjalo potvrditi prvostepenu osudu i odbiti priziv.

Kr. stol sedmorice povodom izvanrednoga previda potvrdi obie osude nižih sudova s razloga ovih:

Netemeljit je nazor previdnika, koji tvrdi, da se protivnikovo ovršno pravo utrnutim smatrati ima, jer se je on (protivnik) oglušiti dao; a netemeljit je taj nazor zato, jer ako se čini u tužbi navedeni, naime, da je vinograd, što ga je tužitelj po presudi od 2. studenoga 1876. br. 355 A ad 1. od protivnika uz povratak primljene kapare od 262 for. natrag uzeti morao, — godine 1873. 371 for. vredio, a sada da samo 50 for. vredi, po § 40 gr. p. p., i istinitimi smatrati imaju, nemože se radi umanjene vriednosti vinograda protivnikovo ovršno pravo tim manje utrnutim smatrati, što je tužitelju nadležalo tu okolnost navesti u parnici, u kojoj se radilo ob uništenju kupoprodajnoga ugovora i povratka kapare od 262 for., iliti pak tužbu odštetnu povesti, pa se na istu okolnost u ovoj parnici, u kojoj se za utrnuće ovršnog prava po § 444 gr. p. p.

Digitized by Google

iziskuje dokaz plateža il oprosta duga, il dokaz takovog čina, koji je poslje presude nastao, nikakov obzir uzeti nemože, jer sudac pri izricanju oglušne presude ima tužitelju, ako se tuženik ogluši po § 40 gr. p. p. dosuditi tražbinu, koja mu po zakonu pripada, a dosljedno tomu obzirom na § 444 gr. p. p. nije mogao dosuditi utrnuće ovršnog prava, koje se iz naslova umaljene vriednosti upitnog vinograda zahtjeva.

Prema navedenim te obzirom na riešitbene razloge nižih sudova ukazuju se napadnute suglasne niže presude opravdanimi, pa se izvanredni previd tužiteljev kao po § 337 gr. p. p. nedopustiv odputiti, te trošak previdnog protuizvedenja po § 573 gr. p. p. tuženiku dosuditi mora. *N. J.*

B. Mjenbeno.

Mjenica dana za neplaćenu robu; novacija; mjenica mjesto plateža gotovim novcem; tužba iz posla; povratak mjenice.

Tuženi dugovaše A-u za naručenu i predanu robu 160 for.; mjesto novca dade agentu A-ovu mjenicu, glaseću na onoliku svotu. Ova tražbina, nastala iz predane robe, predje kašnje na tužitelja. Tuženik prigovori, da je mjen. dug namiren uručenjem mjenice.

Prvi sud odsudi tuženika da plati 160 for, a ujedno da mu se ima mjenica povratiti.

Razlozi: Ako je tuženik predao agentu A-ovu mjenicu, tim nije dug plaćen, jer mjenica nije ono što je papirni novac. Pukim izdanjem i predajom mjenice neosniva se po sebi nikakova novacija, jer premda prihvatnik jamči po čl. 23 (§ 23 hrv. ug. mj. z.) mj. z. po mjenb. pravu za svoj akcept, ipak se tim neizključuje obstojanje obligacije po gradj. pravu uz mjenb. pravno jamstvo. Novacija predpostavlja po § 1376 o. g. z., da se je izmienio bilo pravni naslov bilo predmet kakova iskanja. Da se uzmogne dakle uzeti da obstoji novacija, morale bi se bile stranke naročito očitovati, da daju odnosno primaju mjenicu mjesto plateža, ili da se prijašnja obveza iz kupovna posla dokida, ili barma morale bi se uztvrditi i dokazati takove okolnosti, iz kojih bi se mogla razabrati misao stranaka, da je prijašnja obveza namirena. Jednostavnim prihvatom mjenice izdane ob iznosu kupovnine, podvrgava se prihvatnik jedino strogosti mj. zakona, tim se uredjuje samo pobočna ustanova kupovne pogodbe, ali njom se prema propisu § 1379 o. g. z. neosniva novacija. U ostalom ovo sliedi takodjer i iz čl. 82 mj. z. (§ 92 hrv. ug. mj. z.) jer po ovom članku vlastan je tuženi prihvatnik naprama prodavaocu, što no diže tužbu na temelju mjenice, iskati, da se posegne natrag na

Digitized by Google

posao kupovni, te se može proti mjen. zahtjevu braniti prigovori, vadjenimi iz naravi posla kupovnoga, a to nebi smielo biti, kad bi se pukim prihvatom mjenice za dužnu robu osnovala novacija, jer ova dokida prijašnju obvezu (§ 1379 o. g. z.) Zato se mora mjenica, koju je tuženik uručio agentu A., smatrati zadužnicom, pak platac može po § 1428 o. g. z. zahtievati, da mu se ona povrati. Ako je iskanje proti prihvatniku po mjen. pravu već zastarjelo, neima to važnosti za vjerovnika, koji ostaje obvezanim povratit zadužnicu. Je li se pako mjenica izgubila, vjerovnik mora potražiti osudu usmrtbenu po § 1428 o. g. z.“

Na priziv tuženikov sudilo je prizivno sudište, da treba tužbu posvema odbaciti.

Razlozi: Ako se i nemože reći, da se uručenjem mjenice za tražbinu po civilnom pravu valjanu, dug izplati, da je tim i izplata obavljena to se ipak mora, pošto nema osobita sporazumka, smatrati voljom ugovaratelja, da se obveza po običem pravu valjana izpunjuje uz predpostavu, da mjenica ima navedenu vrednost, t. j. da se na dan dospietka može inkasirati, a naprotiv da se primalac mjenice (remitent) obveže, da će isposlovati djela, nuždna za očuvanje mjen. prava. A što je pravo, ako propustom posjednika mjenice ili njegovih nasljednika u posjedu mjenice mjenb. pravna obveza utrne, odredjuje se u čl. 83 mj. z. (§ 90 hrv. ug. mj. z.), jer taj čl. odredjuje, da prihvatnik prejudicirane ili zastarjele mjenice jamči posjedniku u toliko, u koliko se je na njegovu štetu obogatio. Odavlje sliedi, da vjerovnik, komu je za tražbinu po civilnom pravu valjanu dao dužnik mjenicu, ako nastupi praejudic ili zastara, može potražiti od dužnika, i to ako on (vjerovnik) sam ima mjenicu, da prema čl. 83. mj. z. plati što je dužan, jer se nemože dužniku nametnuti, da uz jamstvo, koje ga prema malo prije rečenom čl. mj. z. (čl. 83) obvezuje prama svakomu imaocu mjenice, preuzme još i jamstvo posebno, neovisno o držanju mjenice prama remitentu i to iz posla, na temelju kojega je izdana i uručena mjenica. Pošto tužitelj nije dokazao, da ima spomenutu mjenicu, pače niti nije uztvrdio, da se mjenica nalazi kod njega, valja tužbu posvema odbaciti“.

Naprotiv dokinu najviši sud osudu prizivne molbe a potvrdi onu prvoga suda.

Domicilirana mjenica; razlika medju obitavalištem trasata i mjestom plateža (čl. 24. mj. z.)

Mjenica izdana je u V., prihvaćena po A. B.; adresa glasila je „gospodinu A. B. u V.“, pa k tomu dodano: „platit će kod slav. štedionice u V.“ Na temelju ove mjenice zatraži se izdanje platežnoga naga proti prihvatniku, ali prvi, i drugi sud odbiše ovu molbu, jer nebje

Digitized by Google

dignut prosvjed o dospietku mjenice. Najviši pako sud bečki odredi da se izdade platežni nalog.

Razlozi: Uvaživ, da je prema čl. 24 mj. z. (§ 24 hrv. ug. mj. z.) razlika medju obitavalištem i platištem (pod onim imadu se razumievati razna mjesta n. pr. sela, gradovi, a ne razna mjestanca u jednom te istom mjestu) karakteristično obilježje domicilirane mjenice, da se pod domiciliatom imadu razumievati osoba ili firma, koja ima obaviti izplatu na platištu, različitom od obitavališta trasata;

uvaživ, da čl. 43 mj. z. (§ 43 hrv.-ug. mj. z.) odredjuje, da se imadu domicilirane mjenice t. j. mjenice, koje se u smislu malo prije navedenom imadu smatrati domiciliranimi, na mjestu gdje je mjenica domicilirana, prezentirati domiciliatu na izplatu, pak ako neplati, da se ima pod prietnjom, da će se izgubiti zahtjev mjenb. pravni, dignuti prosvjed i proti prihvatniku;

uvaživ, da se prema tomu onaj dodatak k adresi: „gospodinu Augustu B. u V.“, a koji dodatak glasi „platit će kod slav. štedione u V.“ ima razumieti tako, da se tim označuje samo platište u mjestu samoga trasata, a to tim više, što neima štediona u V., nego što se ima kod nje izplatit spomenuta svota, pa se s toga štediona neima uzeti kao domiciliat u smislu čl. 24 mj. z.;

i uvaživ napokon, da se prema svemu do sada rečenomu nemože uporaviti na ovaj tužbovni slučaj ustanova čl. 43 mj. z, pa s toga se smatra zabacenje molbe, da se izda platežni nalog proti prihvatniku s razloga tobože, da nije dokazano da je dignut prosvjed radi neplateža, protuzakonitim.

Mjenica je valjano podpisana, ako stranka tintom napiše, što je prije olovkom.

Na podnešenu molbu izda prvi sud platežni nalog dužniku, a tu odredbu potvrdiše prizivni i najviši sud sa razloga, navedenih po prvom sudu: što je tuženik prigovorio podpisanju mjenice, nemože se uvažiti, jer onaj podpis jest njegov vlastiti podpis, pa ma da je onako izveden ili obavljen kako tuženi pripovieda; čl. 94 mj. z. nalaže legaliziranje samo onda, ako se k podpisu metne križ ili drugi znakovi, a nepropisuje mjen. zak. nigdje, da se podpis prihvatnika mjenice mora obaviti bez ikakove pomoći treće osobe; napokon tuženik nije posvema nevješt pisanju, jer je sudb. zapisnike podpisao vlastoručno židovskimi pismeni.

Digitized by Google

C. Trgovačko.

Na čl. 325 trg. z. (§ 324 hrvat.-ug. trg. zak.)

Mjenjačnica banke A. u Beču imala je 3. veljače 1880 odpremiti vlastniku mjenjačnice B. u Krakov 2500 for. kao predujam na efekte. Ona je zadovoljila ovomu pozivu tako, da je, kako to potvrdjuje njezin opravnik (expeditor) koji je pozvan da izbiedi banku A., uzela dva komada bankinih nota, svaki po 1000 for. i pet komada stotinjača i tomu dala t. z. bordereau, u kojem se točno označila svota i kategorije nota i to sve skupa vrgla u zamotak (couvertu), ovaj zaliepila te po naročitoj uputi B-a predala na poštu kao p r e p o r u č e n o pismo. B. tvrdi, da je našao u pismu samo jednu notu od 1000 for. i pet stotinjača, pak digne tužbu zahtievajuć, da mu banka A. plati još manjkajuću 1000 for. U tužbi prizna B., da prema propisu trg. zak. i prema tomu, što je sam izabrao način kako treba novac poslati, preuzimlje takodjer sam i odgovornost, dotično da sam nosi štetu, koja bi nastala na p o š t i usljed toga, što je onakov način odpreme izabrao; nu s druge strane ponudi on 1. dokaz po svjedocih, da je otvarajuć pismo u njem našao samo 1500 for.; 2. dokaz po vještacih u struci poštanskoj o tom, da je oštećenje ili spoliacija zamota (couverte) na pošti posve izključeno. Napokon tvrdi, dotično dopušta, da se od časa, kada je C. couvertu zaliepio pa do predaje pisma na poštu, nije kušalo pismo otvoriti.

C. k. trgov. sud, saslušav tako svjedoke i vještake po tužitelju navedene kao i one navedene po tuženoj banki o manipulaciji s pismom, pošto je bilo zaliepljeno, izreče osudom, da se tužbi zadovoljuje.

R a z l o z i: Vještaci izjaviše se, da na predočenoj njim couverti pisma, u kojem se nalazio poslani novac, i koja se je couverta poslje čudnim načinom izgubila kod c. k. kot. suda u Krakovu, neima nikakova traga oštećenju, da nije moguće da bi bilo štogod naknadno uzeto iz zamota i da je svaka spoliacija podpuno izključena. Svjedoci pako D., E. F., ako se i neuvaži kazivanje tužiteljevoga sina i supruge, dokazuju, da je u pismu bilo samo 1500 for. Kako, gdje i tko je uzeo manjkajuće 1000 for., toga neizpituje civilni sudac, za odluku njegovu dovoljno je da se konstatira, da je u onom času, kad je tužitelj primio pismo, u ovom bilo samo 1500 for., i da se nije mogla dogoditi nikakova spo liacija. Tim je dokazano, da je tužitelj dobio od banke A. mjesto 2500 for. samo 1500 for. Pogibelj gubitka od 1000 for. pada na samu tuženu banku A., tužitelj bo priznaje, da je sam odredio, neka se novac pošalje u preporučenom pismu, pak s toga da bi sam nosio i štetu, ako bi ova nastala za vrieme transporta; ali u ovom slučaju, kako je dokazano, nije se ona 1000 for. izgubila za vrieme transpo.ta, pak zato nepada šteta na tužitelja, što sa je izgubilo 1000 for.

Digitized by Google

Naprotiv prizivni sud proglasi u svojoj rješitbi od 20. studenoga 1883 br. 17.529. odsudjenje tužene banke A. ovisnim o položenju glavne negativne uzvrative prisege, što no ju je tužitelju navratila: da je ekspeditor C. 3. veljače 1880 metnuo u couvertu pismo, providjeno adresom B., koje se imalo ovomu odpremiti, te 2 komada nota bankinih po 1000 for. i 5 kom. nota po 100 for. i da je ovu couvertu odmah i zaliepio.

Razlozi: Pravni odnošaj, na kojem se temelji tužba, stoji u tom, da se je banka obvezala poslati B-u u Krakov 2500 for., a da je tobože poslala samo 1500 for. Banka A. priznaje, da se je obvezala poslati 2500 for., naprotiv ima banka dokazati, da je poslala i onu prepornu 1000 for., što nieče tužitelj. Ovaj potonji pobija da je u pismo metnuto bilo 2500 for., ali dopušta, da su navodi bankini o dalnjih manipulacijah sa pismom istiniti i dokazuje, da nebijaše oštećena couverta, kad mu je pismo uručeno, što potvrdjuju i vještaci. Utvrdjeno je dakle, da je couverta sa sadržajem, što ga je C. u nju metnuo, predana na poštu. Ako se dokaže, da je C. u couvertu metnuo 2500 for., tada je izviestno, da je banka taj iznos predala na poštu, čim je izpunila i preuzetu obvezu. Tužitelj najme priznaje izrikom, da počam od predaje pošiljke na poštu nosi on svaku pogibelj, što odgovara i čl. 325 t. z. (§ 324 hrv.-ug. trg. z.). Tužitelj naročito je zahtievao, da mu se novac pošalje u preporučenom pismu, on je sam dakle izabrao takov način odpreme, da tužena banka A., prema obstojećim pozitivnim propisom, nemože tražiti naknade od pošte u slučaju da se novac izgubi na pošti; posvema je dakle jasno, da su kontrahenti ugovoriv ovakov način odpreme upravo to htjeli, da pogibelj gubitka pada na tužitelja, pri čem valja opaziti, da obstojeći propisi poštanski odredjuju i to, ako adresat bez ikakova prigovora preuzme poštom mu dostavljenu pošiljku, da tim prestaje dalnje jamstvo poštov. zavoda; da tužena banka po naravi stvari nemože uticati na to, da tužitelj dužnom opreznošću postupa kad preuzimlje pošiljku; da je tužitelj tu sam intervenirao pa ako je zaista spomenuti način odpremanja bio ugovoren, tada da sam tužitelj nosi i pogibelj gubitka (čl. 378 tr. z.). Prvi sudac misli, ako je couverta neoštećena i pošto je tužitelj primio samo 1500 for., da nije više ni metnuto u nju. Ali to nestoji, jer kao što je rečeno, tužena banka dokazuje da je onoliko odpremljeno, pa iz okolnostih po njoj navedenih moglo bi se zaključiti i to, ako je 2500 for. predano na poštu i ako je couverta neoštećena prispiela u ruke adresata, tada je ovaj morao primiti i podpunih 2500 for. Nu to nije važno, glavna je stvar to, je li banka odpremila podpuni iznos od 2500 for. Riešenje dakle ovoga prepora zavisi o tom, da se dokaže činjenica, da je C. metnuo u couvertu taj iznos, pa

Digitized by Google

se s toga se moralo suditi na glavnu prisegu o tom ponudjenu i na C. uzvrativu, pri čem se opaža, da C. dolazi ovdje kao izbieditelj.

C. k. vrhovni sud bečki potvrdi osudom od 3. travnja 1884 rješitbu prizivnoga suda s ovih razloga:

Tužitelj navadja sam, da mu se je onih 2500 for. imalo poslati u rekomandiranom pismu. Ako se je dakle pokazalo, da adresat nije našao u onom pismu više nego 1500 for., da dakle manjka nota od 1000 for., to tužena banka, da se rieši svake dalnje obveze i odgovornosti, ima samo to dokazati, da po njoj pošt. zavodu predano, na tužitelja adresirano pismo u onom vremenu, kad se je na poštu predalo, zaista sadržavaše 2 bankine note po 1000 for. i 5 nota banke po 100 for., dakle iznos od 2500 for., o kojem tvrdi banka da ga je zaista predala. Ako tužena banka uzmogne ovo dokazati, riešava se svake dalnje odgovornosti, pošto je tužitelj sam odabrao način, kako valja novac poslati, jer je tada u tom pismu, kad ga je tužitelj primio, moralo se takodjer naći 2500 for., a nije li toga bilo, tužena banka ipak neodgovara niti za štetu niti za što drugo. Takov dokaz pako može se prinieti jedino po prizivnom sudu dosudjenom glavnom prisegom. Upućujuć vrhovno sudište na razloge osude druge molbe dodaje: ako pismo prispie cielo i neoštećeno sa svake strane na mjesto svoga opredieljenja, pa ako se i dokaže da je kod otvaranja pisma nešto manjkalo od njegova sadržaja, tim još nije dokazano, da je onaj manjak morao obstojati već onda kad se je pismo na poštu predalo. Vještačko mnenje dakle i kazivanje tužiteljevih svjedoka nemogu služiti kao protudokaz proti tuženoj banki i njenomu po višem sudu dozvoljenom dokazu, pa ako ovaj potonji dokaz uspie, banka je riešena svake odgovornosti. *(Jur. Blätter.)*

D. Kazneno.

Tko sili drugoga, da se lažno zakune, kriv je zločinstva javnoga nasilja globljenjem (§ 98 sl. b k. z.).

Prvi sud izrekne osudom, da je Josip H. kriv zločinstva javnoga nasilja globljenjem, navedenoga u § 98 sl. b k. z. Proti osudi podastre obtuženi žalbu ništovnu, koju je c. k. kasacionalno sudište bečko osudom od 22. prosinca 1883 br. 9783 zabacilo.

Razlozi: Obtuženi Josip H. podnosi žalbu ništovnu jedino s bog toga, što je osudjen s bog zločinstva u § 98 lit. b k. z. navedenoga. Ništovnu žalbu svoju oslanja obtuženi na § 281 br. 9 sl. a k. p. (§ 277 toč. 9 sl. a hrv. k. z.) jer da je tobože sud krivo uporavio spomenutu ustanovu k. z. Ali to je posve neosnovano; jer ja prvi sud ustanovio, da

Digitized by Google

je Josip H. nekoliko dana poslje 10. siečnja 1883, kada je sa više drugova učestvovao u krčmi Marije K. kod ekscesa, koji se predstavlja kao zločinstvo javnoga nasilja po § 85 lit. a k. z, da je dakle nekoliko dana poslje onoga 10. siečnja 1883 došao u istu krčmu te Mariji K. rekao, ako ona (Marija K.) uzanj nepristane, te ako nebude na njegovu korist pred sudom svjedočila, da će joj kuću pretvoriti u hrpu pepela, da neće paziti ni na nju niti na njenu djecu; da će joj izkopati oči, ako ga odsude na tamnicu. Ovimi je pako riečmi jasno izraženo, kakovim se je zlom zaprietio obtuženi Mariji K., ove rieči netrebaju nika kova tumača, kao što misli obtuženi u svojoj žalbi ništovnoj, on se je naprosto Mariji K. zaprietio, da će njenu kuću upaliti i tjelesno ju zlostaviti. I Marija K. shvatila je ove rieči onako, kako su shvaćene u obtužnici drž. odvjetničtva i u osudi prvoga suda, pak je dokazano, da su ove rieči uplašile Mariju K., koja se je radi toga uklanjala Josipu H. gdjegod je mogla i pred njim svoja vrata zaključavala. U žalbi ništovnoj tumači se § 98 lit. b k. z. tako, da se u riečih „da što čini" nemože razumievati položit se imajuće svjedočanstvo. Ali to nije osnovano, jer se rieči na onom mjestu dolazeće „da što čini" posve obćenito rabe u oprieci prama rieči „propusti" tako, da se pod njimi u običnom govoru razumieva ne samo da se štogod fizična učini, nego i takovo očitovanje volje pojedinca, koje očitovanje ima pravnu važnost, i koje bi za djelujućega moglo imati kakovu štetu, koja bi šteta u ovom slučaju mogla nastati, jer da je Marija K. svjedočila na korist obtuženoga, bila bi kriva što je lažno svjedočila. Napokon nemanjka tu ni druga potrebština učina, najme prietnja, da će nastupiti kakovo zlo; obtuženi veli da je ta prietnja samo „uvjetno" izrečena; nu taj se uvjet, kad se prieti nekim „budućim" zlom, a prieteći stavlja na izbor napadnutomu da bira medju činitbom i onim zlom, može uvjek naći. Zato je valjalo žalbu ništovnu odbiti.

Slučaj za „culpa dolo determinata".

Prvi sud je sudio, da obtuženi Petar B. nije kriv zločinstva težke tjelesne ozliede, označenoga u §§ 152, 155 sl. a. k. z., nego da je kriv kao neposredni počinitelj prekršaja suprot sigurnosti života po §. 335 k. z.

Razlozi: Sudbeno-lječničkim nalazom i vještačkim mnenjem ustanovljeno je pravovaljano, da je 4-godišnje diete Linarte B. Stipo udarcem tupog, tvrdog i uglastoga orudja zadobilo omečnu ranu na desnoj strani čela, koja je da, zacieli trebala više od 20 dana, te koja je zadana orudjem takovim i na takov način, s kojim je obično skopčana pogibelj života, čim je učin zločinstva težke tjelesne ozliede u §§ 152, 155 sl. a. k. z. ustanovljen.

Digitized by Google

Zakletimi izkazi svjedoka Mande B. i Reze J. pravno je ustanovljeno, da je obtuženik Petar B. zavadiv se s Linartom i Mandom B. tri put se kamenom bacio na Mandu B. i da je treći put slučajno diete Stipu u glavu pogodio, a ovi svjedoci i netvrde, da je obtuženik u namjeri da diete ozliedi tako proti njemu uzradio.

Pošto se dakle zla nakana, dotično neprijateljski namišljaj Petra B. neda dokazati, to neima tu zločinstva težke tjelesne ozlede, označena u §§ 152, 155 sl. a. k. z ; nu pošto je obtuženi ipak mogao uviditi, da bi bacajuć kamenje u triem, gdje je više osoba stajalo, mogao koga i ozlieditи — što se je i dogodilo — a pošto je on u istinu diete Stipu na tjelu težko ozliedio, to se je sudište osvjedočilo, da predleži prekršaj suprot sigurnosti života označen u § 335 k. z. itd.

Proti toj osudi uloži kr. državno odvjetničvo po starom kaznenom postupniku sliedeće prizivno izvedenje: Napadnutom osudom proglašen je obtuženi nekrivim zločinstva težke tjelesne ozliede, te sudjen radi prekršaja suprot sigurnosti života po § 335 k. z. Osuda ova temelji se na razlog, da se u nazočnom slučaju nije dokazati moglo, da je okrivljenik u neprijateljskom namišljaju djetetu Linarte B. udarcem tupog, tvrdog i uglastog orudja zadao na desnom kraju čela težku tjelesnu ozledu.

Tečajem iztrage i konačne razprave pokaza se zakletim kazivanjem svjedoka Linarte i Mande B. te Reze J., da se je okrivljenik 8. listopada 1881 sa Linartom B. posvadio, te su se oba pogrdjivala; da je okrivljenik otišao u svoju sobu, izneo pušku te ju naperio na Linartu, koji se je sklonuo za podrumske skaline; da je okrivljenik odložio pušku, uzeo kamen, i njim se nabacio na Linartovu ženu Mandu B., stojeću pred svojimi kućnimi vrati, pak nepogodiv je prvi ni po drugi put, baci treći put, pogodi pokraj nje nalazeće se 4-godišnje diete Stipu, te mu zadao gore navedenu ozledu.

U razlozih osude veli se, da svjedokinje Manda B. i Reza J. nisu tvrdile, da je okrivljenik „u namjeri diete ozliediti prema djetetu tako uzradio“. Nu da li je okrivljenik onu ozledu u zloj nakani ili u neprijateljskom namišljaju zadao, to nemaju svjedoci prosudjivati, pa zato taj razlog nije temeljit.

Da je pak okrivljenik u zloj nakani ono djelo počinio, vidi se iz okolnosti, što se je istoga dana s otcem djeteta Linartom prepirao, šta više i pušku nanj naperio, što se je na mater djeteta Mandu B. kamenjem bacao, te promašiv dva puta Mandu B. pogodi treći put mjesto Mande kamenom diete joj Stipu: to nemože u nazočnom slučaju ni najmanje sumnje o tom biti, da je okrivljenik u grieh upisani mu čin u neprijateljskom namišljaju počinio.

Okolnost, da je okrivljenik mjesto Mande diete njeno pogodio, ne alterira u ničem učin upitnog zločinstva. Ako se ovo uvaži u nazočnom

Digitized by Google

slučaju nemože govora biti o prekršaju suprot sigurnosti života § 335 k. z., pošto je učin zločinstva težke tjelesne ozliede u §§ 152 i 155 sl. a. k. z. označenog u objektivnom i subjektivnom pravcu zakonito ustanovljen.

Kr. banski stol rješitbom od 30. studenoga 1882. br. 22649 potvrdio je prvosudnu osudu odputiv priziv kr. državnog odvjetničtva s razloga, što je prekršaj § 335 k. z., koj se okrivljeniku na teret stavlja, u subjektivnom i objektivnom pravcu zakonito dokazan, — što je okrivljenik promašiv svoj cilj, t. j. Mandu B. njenog 4godišnjeg sina koga u triemu valjda ni vidio nije, bezdvojbeno nehotice pogodio i težko ozliedio samo stoga, što je slabo i nejako diete za takove ozliede lahko osjetljivo, dočim bi onakovi udarac Mandu B., kojoj je namienjen bio, sjegurno u drugu koju osjetljivu stranu tiela shvatiti, te joj po naravnom tečaju stvari tek lahku ozliedu zadati bio mogao.

Priobćio *J. Galjer.*

K § 77 k. p. i minist. naredbi od 8. studenoga 1855 br. 194. d. z. l.

N. pl. M. umirovlj. satnik i narodni zastupnik prijavio je kralj. povjereniku generalu R. u svojoj prijavi, odnosno tužbi od 28. studenoga 1883 — upravo za bune u cielom banskom okružju — da sve činovničtvo sačinjava nekakovu prevratnu stranku (Umsturzpartei) i da su na čelu osim kot. pristava A. K. jošte i A. V. gradj. učitelj, I. G. i I K. sudbeni pristavi. — Za potonju trojicu reče jošte, da viču i buče po birtijah (Wirtshausresoneure), da izvraćaju zakon (rabulisti) i da su učestvovali kod nekoga ružnoga anonimnoga pisma, u kojem se bezimenik prieti paležem i ubojstvom svim trgovcem, koji budu kod obć. izbora za N. pl. M. glasovali.

Osim toga obiedi jednoga od gore navedenih pronevjerenjem, a drugoga, da ga je na stanovitom mjestu opsovao i grdio, i za to se pozvao na trojicu svjedoka, od kojih dvojica nisu bila prisutna. Proti sudb. pristavom zatraži što strožiju disciplinarnu iztragu.

Usljed te prijave pozvani su sudb. pristavi na očitovanje, te se očitovaše, al ujedno prijave M. sudu radi prekršaja § 487, 488 i 491 k. z. i pozovu ga na opravdanje u javnih glasilih.

Kralj. kot sud u G. obnašao je svojim zaključkom od 27. ožujka 1884 broj 737 k. z. prijave proti N. pl. M. obustaviti s r a z l o g a, što je prijavljenik N. pl. M. kao obć. načelnik bio ne samo vlastan nego kao načelnik i predstojnik redarstva u svojoj občini dužan vrhovnomu zemaljskomu poglavaru prijaviti u občini svojoj nemoralno ponašanje svojih občinara odnosno svih osoba, stanujućih u području občine njegove, te da prijavljenik N. pl. M. u svojstvu obć. načelnika može svoje nazore,

Digitized by Google

svoje uvjerenje i obsvjedočenje o pojedinih, nekorektnih činih osoba, stanujućih u občini njegovoj, prijaviti zemaljskomu poglavaru, a da za dotične navode svoje takovim putem prijavljene odgovarati nemora pred kaz. sudom (Zar i onda neodgovara, ako su navodi lažljivi i izmišljeni? Ured.), pošto je na to pozvan i pošto mu to u dužnost spada, da se u občini njegovoj drži red i mir, pak pošto je dotična prijava načelnika M. putem kr. banskoga stola prispjela predstojničtvu ovoga kr. kot. suda na karnostna izvidjenja proti ovosudnim pristavom I. G. i I. K. kao tajni spis (reservat), koji se kod kaznene razprave nemože pročitati, a niti se može pročitati izvadak iz te prijave, dostavljen pristavom I. G. i I. K. praesidialnim putem na očitovanje, jer je i takovi nalog neposrednoga predstojnika njihovoga takodjor tajni spis, i napokon pošto se pristavi G. i K. kao svjedoci glede saobćenoga im sadržaja pritužbe načelnika M. praesidialnim putem, da potvrde navode prijave M., tičuće se ostale trojice prijavitelja, nemogu preslušati, jer bi tim povriedili uredovnu tajnu, te pošto bi uslied svega toga na dan 31. ožujka 1884 odredjena javna ustmena razprava suvišna i bezuspješna bila, jer se prijave privatnih tužitelja osnivaju jedino na tajni spis prijave obć. načelnika N. pl. M. na kr. povjerenika generala R., bez koje se prijave kaz. razprava obaviti nemože.

Proti tomu zaključku ulože tužitelji I. K. I. G. pravodobno pritužbu, te je prvi pobijao samo zaključak radi one točke, koja govori, da se reservatni spis nemože dati kaz. sudu radi progonjenja, držeći da će se iztragom i glavnom razpravom ustanoviti, koliko je na samoj stvari istine; nu kr. banski stol riešenjem svojim od 8. svibnja o. g. br. 8606 obnašao je potvrditi obustavni zaključak kot. suda u Glini, a pritužbe prizivatelja odputiti s razloga, što akoprem bi prijava takova, pod stanovitimi okolnostmi, sačinjavati mogla zločinstvo zloporabe uredovne vlasti, kad bi prijavitelj naveo u prijavi okolnosti, o kojih je znao da nisu istinite, namjerom da tim prijavljenike štetnim posljedicam izvrgne, u ovom slučaju ovi uvjeti nedotiču, dapače pristav K. sam tvrdi, da je načelnik M. u svojem izvještaju na visoku vladu proti pristavom kot. suda zatražio „disciplinarnu iztragu“ ob okolnostih prijavljenih — dakle sredstvo kadro da istinitost izvješćenih činjenica jasno ustanovi; s razloga, što se „politički“ činovnik izuzam gore spomenutoga slučaja, o tom što je „predsjedničkim putem izvjestio kr. zemaljsku vladu, nemože potegnuti na odgovor pred kaz. sudom, već u koliko se radi o lahkoumnih navodih, kod svoje predpostavljene političke oblasti se tužiti može“.

Opazka. Držim, da je prijavitelj M. posve nekorektno postupao, prijavivši takove čine kr. zemaljskoj vladi, radi kojih su mogli biti odmah činovnici suspendirani od službe i plaće. Da se je držala glavna razprava

Digitized by Google

bilo bi se zaista ustanovilo, da su osvade neistinite i da su potekle odatlje, što napadnuti činovnici nisu glasovali kod obć izbora za N. pl. M., nego za odbornike one, koji su protivnici njegovi.

Koprivšek.

Vriedjanje svih činovnika nije vriedjanje vlastî.

Državno odvjetničtvo uložilo je ništovnu žalbu proti odsudi c. k. zemaljskoga sudišta u Gradcu od 7. rujna 1883 br. 11547, kojom se Mihovil H. po § 259. br. 1 i 3 kazn. post. oprašća od obtužbe zbog prekršaja uvriede poštenja, označena u § 496 kaz. zak. i u čl. V. zakona od 17. prosinca 1862. C. k. ukidno sudište osudom od 18. siečnja 1884 br. 12628 zabaci žalbu ništovnu.

Razlozi: Posvjedočeno je na obtuženika, da je 17. lipnja 1883 nasrnuo na carske činovnike onim pogrdnim načinom, što ga kazni § 496 k. z. Državno odvjetničtvo smatraše, da se ima ovaj prekršaj ureda radi progonit „obzirom na čl. V. zakona 17. prosinca 1862 (D. Z. L. br. 8 g. 1863), jer da se vredjanjem svih činovnika vredja i sama oblast, koju činovnici sačinjavaju. Naproti odriešujućoj osudi, obrazloženoj tim, da obtužbu nije podigla na to vlastna stranka, državno odvjetničtvo u uloženoj ništovnoj žalbi oslanja se na stanovište prije spomenuto, podupiruć ga tim, što abstraktni pojam, kao što je pojam „vlast“ (oblast), nemože bit predmetom uvriede; da uvriedu jednoj vlasti nanešenu valja uzeti da je upravljena protiv članovom i činbenikom njenim, koje nije moći izlučiti iz pojma vlasti, pa kad bi se drugčije stvar razumila, da bi trebalo privole svih činovnika za moć podignut obtužbu u slučajevih, u kojih bi se carski činovnici u obće pogrdjivali. Nu ovo je razloženje pogriešno. Pitanje: je li moć uvrediti poštenje skupnih osobnih jedinica, a osobito juristična osoba, zakonodavac je, glede vlastî, jestno riešio u čl. V. zakona u žalbi napomenutoga. A nitko nije po zakonu vlastan tvrdit, da se je takovo vriedjanje odnosilo na činovnike, koji onda kod vlasti službovahu. Razlog pako, da bi u slučaju vriedjanja svega činovničtva, svi činovnici morali privolit da se obtužba podigne, takov je, da ga netreba pobit. Kad se radi o prekršaju § 496 k. z. progon ureda radi u obće nije dopušten; radi li se o uvriedi naperenoj proti svim činovnikom, vlastan je svaki pojedini član toga družtvenog razreda podnieti posebnu tužbu, ili po § 46 kazn. post. na to ovlasti državno odvjetničtvo. U ovom slučaju državno odvjetničtvo nije svoje obtužbe oslonilo na takovu ovlast; zato je odriešenje obtuženoga po prvom sudu na zakonu osnovano, a s bog toga valjalo je žalbu ništovnu držav. odvjetničtva odbiti. *B.*

Digitized by Google

E. Upravno.

Oprost od sgradarine, podieljen prosjačkim redovom u Dalmaciji, valja i za red dominikanaca.

Ministarstvo financ. odluči, da se od sgrade samostanske dominikanaca u Trogiru ima plaćati sgradarina. Proti toj odluci podnese pat. Antun Pišturić, gvardian dominikanskoga samostana u Trogiru, pritužba na c. k. upravno sudište u Beču. Ovo je pako nakon dovršene javne ustmene razprave, saslušav zastupnika tužitelja i zastupnika c. k. fin. ministarstva, izreklo rješitbom od 4. ožujka 1884 br. 466, da se odluka fin. minist. dokida po § 7 zak. od 22. listopada 1876 (d. z. l. br. 36 ex 1876 — zakon ob ustrojstvu upravnoga sudišta).

Razlozi: Sgrada samostanska dominikanaca u Trogiru bijaše g. 1881 podvržena razrednoj kućarini. Samostan zahtievaše, da ga oproste ovoga poreza, tu je molbu fin. ministarstvo odbilo navodeć za razlog, da ako i spada red dominikanaca k redovom prosjačkim, ipak je on prema ustanovam tridentinskoga crkvenoga sabora vlastan sticati nepokretnih dobara, tim se pako bitno razlikuje od reda franjevaca i kapucina, jer ovi potonji redovi neuživaju takova prava, pak zato se u § 2 sl. d naredbe guberniuma od 25. rujna 1839 br. 17 820 (provis. sbirka zakona za Dalmaciju, str. 392) redovom prosjačkim podieljeni oprost od razredne sgradarine proteže samo na ove potonje redove (franjevce i kapucine), a ne i na dominikanski red.

Upravno sudište nemože smatrati ovu odluku minist. fin. na zakonu osnovanom. Spomenutom naredbom gubern. proglašene bijahu ustanove car. riešenja od 16. travnja 1839, koje se u više točka razlikuju od propisa zakona o sgradarini, izdanih god. 1820, zato se one ustanove smatraju posebnim zakonom za Dalmaciju; po onom car. riešenju, dotično po onoj naredbi dalmat. gubernija valjalo je počam od g. 1840 oporezovati sgrade u Dalmaciji. U § 2 one guber. naredbe, koje se sgrade oprаštaju od sgradarine, veli se u pod lit. d: „osim toga oslobadjaju se sgradarine sdanja sprosjačkih redova“. Tu se dakle nepravi nikakova razlika medju prosjačkimi redovi, koji smiju sticati nepokretna dobra i medju onimi, kojim nepripada takovo pravo. S toga mora se uzet, da su u Dalmaciji u obće svi prosjački redovi riešeni dužnosti plaćati sgradarinu.

Fin. uprava dopušta, da red dominikanaca spada u vist prosjačkih redova. Pošto pako nije izdan zakon za Dalmaciju, kojim bi se oprost prosjačkih redova od plaćanja sgradarine u onom smislu ograničio, kako to shvaća fin. uprava, pošto se takovo ograničenje nemože ni iz rieči odlučnih postojećih zakona izvodit i — a to osobito naglasuje upravno sudište — pošto red dominikanaca po reguli svoga reda spada

Digitized by Google

medju redove prosjačke: to drži upravno sudište, da se na sdanja, o kojih je ovdje govor, ima uporaviti § 2 lit. d spomenute naredb. guber. i po tom da je zahtjev samostana trogirskoga, da se sgrade njegove oproste sgradarine, osnovan na zakonu. — Zato morala se je odluka fin. minist. dokinuti.

Izgon supruge, živuće u bračnoj zajednici sa svojim suprugom, iz područja občine.

Poglavarstvo občinsko u B. odredi, da se ima za uvjek iz područja občine izagnati Ana E., koja bijaše s bog zločinstva kradje, počinjena u občini B., na četiri mjeseca tamnice odsudjena, i koja kao udata žena življaše u bračnoj zajednici sa svojim suprugom B. E.

Proti toj odluci podnese Ana E. utok na kotar. poglavarstvo, pak, jer je ovo potvrdilo odluku gradske občine B., utok na namjestničtvo. Ali i ovo potonje potvrdi odluku občine B. veleć, da je ta odluka posvema osnovana na § 9 obć. zak., pošto je Ana E. osudjena s bog kradje. — U utoku na minist. nutarnjih poslova iztaknu utjecateljica, da će se izgonom njenomu suprugu B, koji se već od 14 godine svoga života bavi brodarstvom u B., nanieti neprocienjiva šteta.

Nu c. k. minist. nutarnjih poslova odbije odlukom od 14. rujna 1883 utok sa razloga, navedenih po nižih oblastih.

KNJIŽEVNOST.

Pučki Pravnik ili pravni katekizam. Sbirka svih za praktični život potrebnih zakonskih pravnih ustanova. U pitanjih i odgovorih uz prilog obrazaca za privatne isprave i sudbene podneske itd. Sastavio Adolfo Rušnov, viećnički tajnik kr. stola sedmorice. U Zagrebu 1884. Nakladom tiskare A. Brusine. — Str. 409. Prilozi, kazalo te izpravak tisk. pogriešaka obuhvaćaju 78 st. — Ciena 1 f. 20 nvč.

Pred više mjeseca oglasi tiskara A. Brusine u Zagrebu, da će izdat knjigu „Pučki pravnik“, koji da je za porabu praktičnu sastavio g. Adolfo Rušnov. Ta je knjiga zaista izašla pod konac prošloga mjeseca, pak je to valjda i razlog, da nije oglašena u ovom listu (Tako je. List je već bio gotov, kad smo dobili spomenutu knjigu. Ured.). Na hrvatskom jeziku ima sličnih radnja n. p. od Jurišića, Uhernika, ali nisu izradjene u onom pravcu u onoj nakani, koju imadjaše g. Rušnov; u predgovoru

Digitized by Google

veli on najme, da je nepoznavanje zakona izvor ne samo mnogih parnica, nego isto tako mnogih razmirica, zavada i drugih nesporazumaka, koji nastaju odatlje, što svaka stranka misli da je u pravu, „premda ni jedna ni nepoznaje odnosnih ustanova o pravih i dužnostih dotičnoga pravnoga posla, o kojem se prepiraju“. Koliko bi se „parnicam moglo izbjeći, da stranke znadu, kako im valja svoje poslove sklopiti“. Svaki državljanin treba da poznaje obćenite zakonske ustanove itd. to sve potaknu g. Rušnova da sakupi u jednu knjigu „sve za praktični život potrebite ustanove iz gradjanskoga zakonika, trgovačkoga i mjenbenoga zakona, gruntov. reda, parb. te izvanparb. postupnika itd.

Da samo nešto priobćimo o sadržaju knjige: Poglavje I. o ženitbi i pravu ženitbenom; poglavje II. o ženitbenih ugovorih, o mirazu, uzmirazju, jutrnjem daru, upravi imovine za vrieme ženitbe i o nasljednom ugovoru; poglavje III. o pravih medju roditelji i djecom; poglavje IV. o tutorstvu i skrbničtvu; poglavje V. o razredbi posliednje volje u obće i o oporuci napose itd.; poglavje VI. o posjedu i o vlastničtvu; poglavje VII. o zalogu; poglavje VIII. o služnostih; poglavje IX o zajednici dobara; poglavje X. o trgov. družtvih; poglavje XI. o darovanju itd. poglavje 25 i posliednje govori o stečaju. Kako je viditi, g. pisac ograničio se je na struku pravosudnu, a nije se taknuo političke uprave. A i ova potonja trebala bi nuždno popularno sastavljene sbirke važnih propisa. — Knjiga ova pisana je u pitanjih i odgovorih s razloga „što na takov način može nepravnik najlaglje naći dotičnu zakonsku ustanovu, koja mu treba za odnosni pravni posao ili pravnu uputu, koju želi da ima“ — veli se u predgovoru.

G. Rušnov neumoran je radnik, on se je ovdje mnogo trudio sastavljajuć svoj pučki katekizam, koji bi mogao znamenito koristiti, pa se upravo s bog toga mora žaliti, da ima toliko tiskar. pogriešaka n. pr. str. 39 „ali osobe, koje još nisu navršile 24 godinu, te nisu punodobni proglašeni itd.; ili malo niže „Ženitba sklapa se svečanim očitovanjem privoljenja uzeti se po obih vjerovnikah“, mjesto „vjerenika“; „pod kojim spadaju“, mjesto pod kojega (dušobrižnika) itd. Doduše mnoge su izpravljene, ali dosta ih još ostalo i neizpravljenih. Literati nepravnici rado prigovaraju nam pravnikom, da neumijemo hrvatski pisati. Prigovor taj dosta je puta pravedan, pak se i ovdje mora požaliti, da je i g. R. manje posvetio pozornosti jeziku u svojoj inače toli koristnoj knjizi, što se je manje trudio oko toga, da knjiga, koja ima poći u nepravničke razrede hrvatskoga naroda, bude zaista popularno pisana. Dr. *R.*

— Račun Béle Lukácsa za financijalno-samostalnu Hrvatsku. Ocienio ga jedan narodni zastupnik. Zagreb 1884. — Str. 28. Ciena 30 nč. — Početkom ove godine priobćio je magjarski publicista i zastup. na ug. saboru Béla Lukács u „Pester

Digitized by Google

Lloydu" niz članaka pod naslovom „Das selbstständige Kroatien", u kojih dokazuje, da bi financijalno samostalna Hrvatska imala godišnji deficit do pet mil. for, da nebi dakle mogla samostalnim životom živiti. Ovaj račun ocienjuje jedan narodni zastupnik hrvatski (vele: g. I. Bartolović). Mi nemožemo nego toplo preporučiti, da se p r o u č i i to p o m n o prouči ova razpravica, veoma zanimiva za svakoga, koji se bavi javnimi posli Hrvatske.

— O pravnom postupanju sa tudjinci. Ova pravo-povjestna prouka, koju napisa g. dr. Vl. Pappafava, a na hrvatski ju jezik prevede mnogozaslužni A. Šimonić, te koja će izaći preštampana iz Mjesečnika u posebnom izdanju, prevedena je na njemački jezik pod naslovom „Ueber die bürgerliche Rechtsstellung der Fremden" i na francezki jezik pod naslovom „De la condition civile des etrangeres". Na ovaj potonji jezik preveo ju odvjetnik Camilo Wiliquet. Ovo priznanje živahne radinosti i riedke revnosti našega vrlo štovanoga prijatelja mora svakoga radovati, a i njemu bit će dalnjom pobudom, da nastavi rad u području pravnih nauka.

— Das Eigenthumsrecht nach österreichischem Rechte, mit Berücksichtigung des gemeinen Rechtes und der neueren Gesetzbücher. — Von Hofrath Prof. dr. Anton Randa. Erste Hälfte. — Lipsko. 1884. Str. 466. — Ciena 5 for. 40 nč. ili 9 maraka.

G. 1871 izadje na českom jeziku od prof. A. R a n d e djelo „Pravo vlasnosti po austrijskom pravu, sustavno razloženo" te doživi u kratkom vremenu od deset godina tri izdanja, svako pomnožano tako, da je prvo izdanje imalo 171 str., a treće (god. 1880) već 222 str. Pisac namjeravaše već prije onu svoju češki pisanu radnju razširiti, pa ju priobćiti na njemačkom jeziku, ali su ga razni poslovi kao i bolest zapriečili. Sada je napokon pred nami ali samo prva, premda veća polovica te radnje, koja postade pristupnom i onim, koji nerazumiju českoga jezika. „Ova knjiga ima — veli slavni učenjak u predgovoru — kao i moja monografija „Ueber den Besitz", koja je takodjer na njemačkom jeziku izašla, biti prinos k sustavnomu izgradjenju austr. civilnoga prava, što no ga je započeo slavni vještak U n g e r toli sjajno sa općenitim dielom, što ga je kasnje nastavio svojim uzornim naukom o nasljednom pravu, što su ga E x n e r i R i t t n e r temeljitim razlaganjem prava hipotekarnoga, dotično ženitbenoga, H a s e n ö h r l i O g o n o w s k i još nedovršenim razlaganjem općenitoga diela obligacija itd. nastavili. Ova prva polovica ima 24. paragrafa. U § 1 razlaže se pojam pravne vlastnosti, u 2 subjekti, u 3 objekti prava vlastnosti, u 4 o vlastnosti glede vode, u 5 ob ograničenju izvršivanja vlast., u 6 o zakon. dužnostih vlastnika, u 7 o razvlastbi, u 8 ob ograničenju otudjivanja, u 9 o suvlastnosti, u 10 pregled načina sticanja vlastnosti itd. itd.

Digitized by Google

Prof. dr. Randa tako je poznat učenomu svietu, da se može jedno reći pravniku: uči i proučavaj ovo djelo.

— Studien in der Romanisch-kanonistischen Wirtschafts- und Rechtslehre bis gegen das Ende des siebzehnten Jahrhunderts. — Von dr. Wilhelm Endemann. — Drugi svezak. 1883. — God 1874 izadje prvi svezak ovoga djela, u kojem se razpravlja upliv kanonističke nauke o lihvarstvu na sredovječnu teoriju i praksu o mjenici, družtvu, banki i poslovih; u ovom drugom svezku, koji je tek pod svršetak prošle godine izdan, razlaže pisac, služeć se vrlo pomno specialno-kanonističkimi djeli, upliv dogme o lihvarstvu na kupnju, na pogodbe rentovne, na pojmove o novcu i plateżu, na nauku o kamatah, o pogibelji kreditiranja i ob osjeguranju zalogom, napokon na nauk o zajmu. — Unatoč jednostrana gledišta, koje sliedi pisac ovih studia, ipak se djelu njegovomu nemože zanieckati važnost i pomnja, kojom je izradjeno.

— Denkschrift betreffend die Erbfolge in landwirtschaftliche Güter und das Erbgüterrecht (Heimstättenrecht) nebst einem hierauf bezüglichen Gesetzentwurf, von Karl Payrer R. von Heimstätt. — Str. 172. — Ciena 1 for. 50 nč. U ovom djelcu sastavljeni su rezultati onih izp tivanja te onih izvješća, što ih je bečka vlada potražila od oblasti, korporacija, družtva itd, kako da se stane na put propadanju i osiromašivanju seljačtva i bi li bilo nuždno zakoni drugačije urediti, imenito odnošaje nasljedstva u seljačkom stališu. Pisac izradio je osnovu zakona o tom.

— Das englische Verwaltungsrecht der Gegenwart in Vergleichung mit den deutschen Verwaltungssystemen. Von Rudolf Gneist. — Ovo je treće izdanje poznatoga djela Gneistovoga, samo prinđešeno, kako sam veli, po njemačkoj sistematiki. — Prvi svezak izašao je prošle godine. — Ovaj drugi svezak ide od str. 443 pa do 1144 te sadržaje posebni dio ili pojedina područja upravnoga prava. — Ciena 13 mar. = 7 for. 80 nč.

— Précis du cours d'économie politique. Napisao Pavao Cauwès. Dvanaesto izdanje. Svezak I. (XI. i 751 str.) Pariz 1881. — Svezak II., prva strana (347 str.) Pariz 1882. — U ovom obsežnom djelu predočuje nam pisac političku ekonomiju; osobitu važnost polaže na to, da razloži gospodarsko stanje i zakonodavstvo civilizovanih država. U uvodu pisac razlaže sučanstvo znanosti polit. ekonomije, njenu methodu, odnošaj prama drugim disciplinam itd., zatim razmatra u prvom dielu obćenit. polit. ekonomiju, a drugom obrtnu i socialnu ekonomiju, itd. Drugi dio sadržaje glavne nauke o politici agrarnoj, obrtnoj, trgovačkoj, novčanoj i vjeresijskoj kao i populacionistiku. Pisac se u koječem približuje t. j. njemačkim Kathedersocialistom.

Digitized by Google

Okružnica

Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinski banski stol upravio je dana 30. travnja 1884 br. 10.145 na sve kr. sudbene stolove, kr. gr. deleg. kotarske sudove i sve kotarske sudove sliedeću okružnicu:

„Kralj. hrv.-slav.-dalm. zemaljski vladni odjel za pravosudje opazio je, kako se često događja, da sudbene oblasti prve molbe prošnje za pomilovanje putem previšnje milosti, koje jim neposredno predadu takovi molitelji, koji nisu radi pretrpljenja kazni u kojoj kaznioni, uzimaju u meritornu razpravu, ter da takove prošnje preporučuju i na uvaženje, akoprem u gdjekojem slučaju nije prošnja ni upravljena na previšnje mjesto, već na sud prve molbe.

Taj postupak nije u skladu sa zakonskimi propisi, jer se prema propisu § 352 k. p: prošnje za pomilovanje imadu neposredno primati samo od obsudjenika u kaznioni, dočim se glede drugih molbenica za pomilovanje u rečenom § propisuje, da će se šiljati na prosudjenje onomu sudu, koj je u prvoj molbi osudu izrekao, dosljedno neimaju se takove molbenice od suda prve molbe neposredno primati, ter in merito riešavati.

S toga se povodom ovamo prispjele naredbe visokog kr. zemaljskog vladnog odjela za pravosudje od 25. travnja 1884 br. 6321 sve sudbene oblasti prve molbe pozivaju, da imadu molitelje, koji ndposredno kod njih predadu molbenice na pomilovanje, uputiti, da jim se s njihovom prošnjom valja obratiti neposredno na previšnje mjesto.

VIESTNIK.

— *(Sa sveučilišta.)* Za buduću školsku godinu 1884/5 izabrani su na hrvatskom sveučilištu: za rectora magnifica kr. j. r. prof. mineralogije i geologije dr. Gjuro Pilar; a gg. prof. dr. Franjo Iveković, dr. Aleksander pl. Brestyenszky i Spiro Brusina za dekane, i to prvi na bogoslovnom, drugi na pravo- i državoslovnom, a treći na mudroslovnom fakultetu.

— *(G. Miroslav Brošan)* uprav. kr. drž. odvjet. izabran je za načelnika grada Osieka, koji je izbor potvrdjen po Nj. c. i kr. apostol. Veličanstvu.

— *(Umrli.)* U Beču umre 20. lipnja o. g. naglom smrti nakon obavljene operacije Aleksander pl. Šuljok, viećnik kr. sudb. stola zagreb. u 40. godini života svoga. — Pokojnik zanimao se u mladjih svojih godinah i hrvatskim pjesničtvom. Svršiv na bivšoj pravoslovnoj akademiji zagreb. pravne nauke posveti se sudstvu te je posliednjih godina bio viećnikom kr. sudb. stola zagreb., obavljajuć sdušno i revno težke poslove svoga zvanja. Članom pravničkoga družtva bijaše od prvoga dana njegovoga ustrojstva. Sahranjen je na groblju u Samoboru. Lahka mu zemlja.

U Heidelbergu preminu 5. lipnja Achille Renaud, kroz 30 god.,

Digitized by Google

profesor na sveučilištu heidelberžkom; a u Göttingenu umre 16. svibnja dr. Henrik Thöl u 78 god. Oba spadaju medju najvrstnije zastupnike pravne znanosti u njemačkoj književnosti; Renaud rodom Francez poznat je učenomu svietu osobito po svojih djelih mjenb. prava, a Thöl po svojih radnja u području trgovačkoga prava. Njihovom smrću nauka trpi veliki gubitak. — Na svom imanju u Goniczki umre 28. svibnja prof. prava Josafat Zielonacki u 66. godini dobe svoje. Zielonacki živo je radio i mnogo se trudio u svoje vrieme, da se na juridičkom fakultetu krakovskoga sveučilišta svi predmeti predavaju poljskim jezikom, čim si je stekao velikih zasluga za poljski narod, ljubav i poštovanje svih patriota poljskih. Bijaše članom krakovske akademije znanosti i pred više godine članom austrijskoga državnoga sudišta (Staatsgerichtshof).

(Iz Dalmacije) pišu o zemljištnih knjigah: „Namjestničtvo je pozvalo c. k. prizivno sudište dalmatinsko, da bi se radnje, već započete oko uredjivanja zemljištnih knjiga, prosliedile što se može brže, navlastito u sudbenih kotarih, gdje je oštriji lihvarski bič. Prizivno sudište odredi namah, kroz ovu godinu da četiri gradska suda i sudovi onih kotara gdje su češće i štetnije lihvarske pogodbe, to jest: obrovački, šibenski, drniški, kninski, sinjski, vrlički i makarski imaju svom ozbiljnošću i žurnošću prosliediti radnju, računajuć na vanredna sredstva, koja bi se mogla rečenim sudovom pružiti u granicah dotične novčane obskrbe. Takova je odredba izdana i kotarskim sudovom u Pagu, Korčuli, Trogiru, Cavtatu i Ercegnovom. Ostalim je pak sudovom naredjeno, da se u istoj radnji žure običnimi silami, koliko god to dopuštaju ostali posli. („Narod".)

Stjepan Radmilli imenovan je prislušnikom u području prizivnoga sudišta dalmatinskoga.

Premješteni su: bilježnik dr. Anton Dudan iz Cavtata u Vrliku; sudb. pristavi Ivan vitez Jurišević od okružnoga suda dubrovačkoga k zemalj. sudu u Zadar, Petar Kovačević od okruž. suda kotorskoga u Dubrovnik.

— *(Saborski izbori i sudci.)* Ugarski ministar pravosudja dr. T. Pauler izdao ja pred izbori za sabor ugarski sliedeću naredbu na sve sudove i državna odvjetničtva: „Pošto se približavaju izbori za sabor, smatram svojom dužnošću sudce i kr. drž. odvjetnike upozoriti na § 11 zak. čl. 4 g. 1869 odnosno § 17 zak. čl. 33 g. 1871, sudb. činovnike na § 20 propisa ob organizaciji sudova; prema ovim propisom slobodno oni izvršuju svoja politička prava, slobodno očituju svoje osvjedočenje; nu s druge strane nebi se slagalo niti sa navedenimi zakoni i naredbami, a niti — i osobito ne — sa položajem sudca, da oni budi za svoje političko mnenje budi za svoga kandidata saborskoga sakupljaju glasove, ili da na na javnih mjestih ili u skupštinah govore. Sudac, kr. drž. odvjetnik ili sudb. činovnik, koji bi onim izbornikom, koji predju na njegovu stranku obećavao ma kakove o njegovom uredovnom položaju ovisne probitke, ili protivnikom svoje stranke prietio ma kakovom, o njegovom uredovnom položaju ovisnom štetom, počinja djelo, koje pada pod kaz. zakon. U ostalom nadam se pouzdano, da neće biti ni jednoga slučaja, gdje bi bio prisiljen rabiti one odredbe, što ih može ministar pravosudja po obstojećih zakonih uporaviti proti sudcem, držav. odvjetnikom ili sudb. činovnikom, koji zaborave na svoje dužnosti".

— *(Skupština njemačkih pravnika.)* Stalni odbor za priredjivanje sastanaka njemačkih pravnika sastao se 2. lipnja o. g. u Altenburgu u sjednicu, kojoj predsjedaše prof. Gneist. Odbor zaključi, da se drži ove godine sastanak 11., 12. i 13. rujna u Würzburgu.

Digitized by Google

(Premještenje.) Hugo Egersdorfer, kot. pristav iz Krnjaka u Glinu; Pajo Georgievič kr. kot. sudac iz Valpova u Vukovar; Rudolf Peharc, sudb. pristav iz Požege u Novu Gradišku; Jovan Tomić sudb. pristav iz Kostajnice u Požegu; Ivan Koprivšek sudb. pristav iz Gline u Krnjak; Adolfo Falkner, sudb. pristav od kot. suda k sudb. stolu u Petrinji; Nikola Babić sudb. pristav od sudb. stola kot sudu u Petrinji: Milorad Uzelac, sudb. pristav iz Zemuna u Vinkovce.

(Natječaj.) Kod kr. financ. ravnateljstva u Zagrebu ima se popuniti mjesto perovod. vježbenika. Adjutum godišnjih 300 for. Molbenice do 15. srpnja o. g. predsjedničtvu kr. fin. ravnateljstva.

Ovim brojem završuje Mjesečnik prvo polugodište. Molimo s toga gg. predplatnike, koji su platili samo za prvu polovicu godine, da što skorije obnove predplatu; a članove prav. družtva, da plate družtveni prinos.

Mjesečnik izlazi na mjesec jedan put na 4—5 tabaka štampanih.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno, a za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po godine 4 for. na četvrt 2 for. — Slušaoci pravnih nauka na sveučilištih dobivaju ga za polovicu ciene.

Predplata i prinosi družtvenih članova neka se šalju neposredno blagajniku pravničkoga družtva g. kr. sveuč. profesoru dru. Josipu Pliverić u, a rukopisi uredničtvu. **Uredničtvo.**

Već dva ili tri puta povraćena su nam dva ili tri broja Mjesečnika, adresa otrgnuta posve, pak nečijom rukom, bog zna čijom, napisano „ohne Schleife angelangt, retour an die Redaction". Ali nikad nemogosmo razabrati, na koju su poštu došli taki brojevi bez „schleife", niti odakle su vraćeni. Pošto se to dogodilo uzastopce tri puta moramo se pritužiti slav. ravnateljstvu pošte, da izvoli odrediti te se nebudu dogadjale takove neurednosti.

Ujedno upozorujemo gg. članove prav. družtva i predplatnike Mjesečnika, da nas točno ubavieštuju o svakom premještenju svom, jer se inače nemože časopis odpremati u redu. Uredničtvo nemože, a nije ni dužno kontrolirati, tko je i kamo je premješten. — Tko nedobije lista za vremena, neka reklamira u otvorenom pismu, pak će mu se bezplatno poslati, ali tko reklamira za po ili možda istom na svršetku godine, neće ga dobiti bezplatno. — Usljed čestih promjena i premještenja i onako je dosta težko uzdržati red u odpremanju lista; neka se dakle barma onoliko olahkoti, koliko se može.

Digitized by Google

Poziv na predplatu.

Profesor trgovačkoga i mjenbenoga prava na kr. hrvatskom sveučilištu, gospodin **dr. Fran Vrbanić** izradio je tumač mjenbenomu zakonu, koji je kriepostan u području kraljevine Hrvatske i Slavonije i u obsegu kraljevine Ugarske. Ovaj tumač, u kojem se zakonskim redom razpravljaju ustanove zak. čl. XXVII: 1876 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora, odlučila je podpisana tiskara štampati, te ga izdati pod naslovom:

MJENBENI ZAKON

tumač zakonskomu članku XXVII: 1876 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora, osobitim obzirom na njemački mjenbeni red i mjenbeno pravo ostalih evropskih država.

Ova knjiga, namienjena ne samo obuci slušatelja prava na hrvat. sveučilištu, nego i uporabi trgovaca i pravnika, a napose sudaca i odvjetnika, obsizati će po prilici 40 štampanih araka, te će biti kadra dotičnim krugovom nadomjestiti svaku sličnu priručnu i učevnu knjigu. Njom će se moći uspješno služiti trgovački i pravnički krugovi ne samo kraljevine Hrvatske i Slavonije, već i posestrime Dalmacije, kraljevine Ugarske te Bosne i Hercegovine.

Da se olahkoti nabava ovoga djela, izdavati će ga Dionička štampara u svezcih po deset tiskanih araka.

Podpisana tiskara pozivlje stoga p. n. občinstvo, napose trgovce i pravnike, da se predbroje na ovo djelo, koje će ona započeti izdavati, čim se prijavi dovoljan broj predbrojnika.

Ciena za svaki štampani arak biti će 12 novčića, te će prema tomu prvi svezak stajati 1 for. 20 novč. a. vr.

Gospoda predbrojnici neka se izvole uz točnu naznaku adrese predbrojiti kod podpisane štamparne, koja će im svaki pojedini svezak uz poštarsko pouzeće franko priposlati.

Ako se tečajem mjeseca ožujka prijavi dovoljan broj predbrojnika, razposlati će se prvi svezak najdulje prvom polovinom mjeseca svibnja, ostali pako svezci štampati će se tako, da cielo djelo bude moglo svjetlo ugledati najdulje do konca tekuće godine.

Podpisana se tiskara nada, da će se p. n. občinstvo, a napose trgovački i pravnički krugovi ovomu pozivu što mnogobrojnije odazvati, te pripomoći, da ovo djelo što prije svjetlo ugleda.

U Zagrebu, koncem veljače 1884.

Dionička tiskara u Zagrebu.

Digitized by Google

Primjetbe na članak „Kako da se štiti ovršenik proti ovršnoj prodaji njegova nekretnog posjeda u bezcjenu“?

Žalostan je u istinu pojav, da se osobito u novije doba u nas nekretnine na ovršnih dražbah prodavaju u bezcienu, i nitko neće poricati, kako nuždno bi bilo, da se tomu doskoči, da se u istinu seljak i mali posjednik nezataru, i tim nestvori s jedne strane proletariat, a s druge strane vriednost narodne imovine neumanji. Naglasujem ipak prije svega, da je glavni razlog nazadovanju materialnog blagostanja obća gospodska kriza, koja prieti ne samo nekretnomu posjedu, nego i naročito obrtu, industriji i trgovini, pa kad bi se to zlo moglo odstraniti, digla bi se i vrednost nekretnina, a tim i prodaja ovih u bezcienu znatno manjom postala.

Nu da li ima sredstva u zakonu za to?

G. Rušnov predlaže u svom članku br. 4 „Mjesečnika“ o. g. str. 242 i slied. više toga kao pomoćno sredstvo, da se onaj nepovoljni rezultat odstrani, pa ću one predloge na kratko pretresti.

G. pisac scieni, da nebi bilo probitačno zahtievati, da se kod ovrhe na nekretnine izluči kuća za stanovanje i toliko nekretnina, koliko treba ovršeniku i obitelji njegovoj za uzdržavanje. Ja pristajem uz ovo mnenje već s toga, što bi se uvedenjem one stege i samo ovršno pravo u jezgri ukidalo, jer su riedki ovršenici, osobito seljaci (koji do ovrhe već znatan dio imovine nekretne odsvoje), koji bi još preko onoga minimuma nekretnog posjeda posjedovali, a ujedno bi se u korist ovršenika negiralo drugo stečeno pravo, najme ono ovrhovoditelja, dakle stva-

Digitized by Google

ralo bi se jedno pravo na štetu drugoga, što bi se protivilo fundamentalnomu načelu pravnom: alterum non laedere, suum cuique tribuere. Upravo s ovoga stanovišta valja prije svega polaziti, kad se prosudjuje gore stavljeno pitanje.

Imajuć to pred očima bilo bi neopravdano siliti vjerovnika, da prije ovrhe na nekretnine dražbom izcrpi sve ine (kojih sigurno dosta imade) u gradj. parb. postupku navedene vrsti ovrhe, a navlastito i ovršnu sekvestraciju, ter ovršni zakup, jer bi se tim prije svega oduzelo često i založnom vjerovniku pravo (koji je još prije tužbe ili ovrhe stvarno pravo zaloga na odnosnih nekretninah steći mogao), da se iz svog zaloga namiri; silio bi se nadalje vjerovnik, da pokuša ono, o čem bi često već u prvi mah bio osvjedočen, da je samo uzaludno i da mu pravi suviše troška, a da se zavlači realizovanje njegove tražbine.

Ali pita se i sa nacionalno-ekonomnog stanovišta, da li je probitačno ovršenika, koji često i nehajstvom itd. zapade u dugovè, na takav način držati u posjedu zemljišta, o kojem nikad nije siguran, dokle će njegovim biti, pa ga s toga jamačno ni neobradjuje dovoljnom marljivošću itd., i to sve na uštrb vjerovnika, koji se često nemože dočekati, da dodje do svog novca nakon pravomoćne dražbe, diobe kupovnine itd. Još je sigurnije da takav postupak nebi išao u prilog javnoj vjeresiji, niti bi takovo pravosudje moglo uspješno raditi, jer bi se prekomjerno zatezao ovršbeni postupak, što napokon nebi koristilo ni ovršeniku.[1]

[1] Sravni duhovito razmatranje o tom u Derenčinovom „Tumaču k ovršnom post.“ str. 2. Prekomjerno zavlačivanje ovršbena postupka nedjeljuje povoljno ni na moral ovršenika, koji se nadje često pobudjenim, pomišljati i na nečista sredstva, da odkloni, što je dalje moguće ovrhu, koji živuć u posjedu dobra, o kojem znade, da će drugomu pripasti, živi na propast svoje obitelji od dana na dan, nebudući u neizvjestnom svom stanju kadar uhvatiti odluku, koja u oči podpune izvjestnosti vlastite sudbine, ugrabi često i slaba čovjeka ubitačnu čuvstvu sdvojenja i pretvori ga u čestita radina otca obitelji. Konačno i narodno-gospodarstveni obziri preporučuju, da se zemljišta, nad kojimi visi Damoklesov mač, nepuste preko potrebe u rukuh ovršenika itd. Na str. 4.: Zakonom, kojim je namienjeno normisati način provadjanja pravnih zahtjeva, nemože se razborito pripisati svrha, da provedbu tu otegoćuju, štedeć prekomjerno dužnika; a na str. 5: Nevalja čuvati dužnike od ovršne dražbe na štetu vje

Digitized by Google

G. R. drži, da bi svrsi još najshodnije bile, da se prije povedene ovrhe na nekretni seljački posjed, pokuša o v r š n a s e k v e s t r a c i j a p r i r o d a, i da se zakonom odredi, da ima vjerovnik za manje tražbine do stanovite u zakonu samom opredielit se imajuće svote prije ovrhe na nekretnine dražbom, zatražiti ovršnu sekvestraciju plodova.

Nu i tim bi se nepravedno i na uštrb vjeresije vjerovnik prikratio u svom ovršnom pravu, silio da čeka na realizovanje svoje tražbine, te bi postao ovisnim donekle o sekvestru, a ipak neima u našem kaz. zak. (kao što je u Cislajtaniji uvedeno zakonom od 25. svibnja 1883 broj 78 d. z. l., koji bi zakon valjalo i kod nas što prije uvesti) ustanove, koja bi štitila i vjerovnika, da ovršenik sam neodstrani ili neuništi prirod ili dio njegov; osim toga zavisi od slučaja, kako će najme uroditi i koliko će č i s t a njemu dobitka po odbitku poreza, troškova itd. pripasti osobito ako n i j e p r v i uknjiženi vjerovnik (§ 484, 495 gpp.), s bog česa mora kod istog prihoda prednost imajućem vjerovniku prvenstvo u naplati od prihoda dati, itd.

Ja dakle mislim, da nijedan od gore navedenih nazora nestoji. Nasuprot držim, da bi bilo opravdano zahtievati od vjerovnika, da do s t a n o v i t e (prema materijalnim odnošajem naše zemlje ustanoviti se imajuće) m a n j e svote mora najprije pokušati ovrhu na p o k r e t n i n e, koju može prema ovršnoj noveli od 17. prosinca 1876 (br. 1 Sbornika g. 1877) v r l o b r z o provesti (dakle nemora d u g o na realizovanje svoje tražbine čekati) pak da tek tada, u koliko ovrhom na pokretnine podmiren nebude, smije voditi ovrhu na nekretnine, kao što je kod nas uvedeno zakonom od 6. travnja 1881 (Sbornika br. 16 ex 1881) u § 2. za tražbine, podpadajuće nadležnosti mjestnih (mirovnih) sudova. Tako bi se vjerovniku n a j p r i j e platila njegova tražbina, dakle nebi se njegovo pravo oštetilo, a ovršenik našao bi zaštitu proti često b e z d u š n i m vjerovnikom, koji za

---

rovnika, već drugim putem pružati mu sredstva, da ovrhi uteče. Razvoj realnog kredita u zemlji uspješnije će nego li dugotrajni ovršni postupak čuvati stabilitet posjeda, a ništa neškodi toliko zemljištnomu kreditu koliko zavlačivanje ovrhe na nekretnine, koje odvraća kapital od hipotekarnih zajmova.

Digitized by Google

malu dopitanu im svotu n. pr. za odgodu ročišta u redovitom gradj. parb. post. itd., traže odmah ovrhu na nekretnine, i tim ako ništa drugo, velik trošak ovršeniku zadaju.

Nadalje bi bilo vrlo probitačno odrediti, da je i sud vlastan uvjek (kao što to biva sada u stanovitih slučajevih prema § 7 ovršne novele) ureda radi odrediti ročište za preslušanje stranaka glede parcelarne dražbe, jer u istinu takova dražba (što svakdanja praksa dokazuje), imade u veliko prednost pred onom cielokupna nekretna posjeda, ter se mora pravom blagodati (To tvrdi i g. R. u svom članku. Ured.) ne samo za ovršenika, nego i vjerovnika a i za odnosne kupce smatrati.[2]

To po postojećem zakonu (§ 7 ovršne novele) sud nije vlastan (prem protivno tomu dokazuje g. pisac) odrediti, jer je dužan sudac strogo držati se slova zakona, a u § 7 novele navodi se, da je vlastan sud prije dražbe narediti ročište, ako (dakle li u slučaju „ako“) ovršni dražbeni uvjeti neodgovaraju ustanovam § 505 g. p. p., koji pako ništa negovori o parcelarnoj dražbi, a niti je mogao govoriti, čim se je prema gradj. p. p. dražba pojedinih gruntovnih čestica smatrala nedopustivom. Pače čini se, da u § 505 g. p. p. sadržane ustanove govore glavno u prilog kupca, najme „da se uharna prodaja, koliko je moguće manje otegoti razredbami, koje su za kupca nepovoljne itd.“ Pošto se pako § 7 novele poziva na § 505 g. p. p., mora se on dovesti u savez sa potonjim §-om i tako tumačit.[3]

---

[2] Sr. spomenuti Derenčinov Tumač str. 8.

[3] Doduše čini se (prem nije baš izviestno), da se ovomu mnienju protivi dr. Derenčin u svom tumaču str. 46 i 47. Kadagod bude sud imao razloga dvojiti o naznačenoj vriednosti nekretnina, o shodnosti dražbenih uvjeta, neka naredi ročište po § 7 novele. Izjave hipotek. vjerovnika, kojim do toga stoji, da se dobro za necienu ne prodaje, pružiti će sudu pouzdane podatke ob okolnostih, koje vriednost dobra ustanovljuju i ob onih, koje preporučuju osobite dražbene uvjete.

Nadalje zakon otvara razboritosti sudca široko polje, na kojem se može kretati samo slobodnom i savjestnom ocjenom okolnosti, koja se neda stegnuti naputci. Sravni i provedbenu naredbu vis. zemalj. vlade odjel za pravosudje od 20. siečuja 1877 br. 367 k ovršnoj noveli pod točkom XII. Skraćeni ovršni postupak nalaže sudu osobitu opreznost pri odobravanju dražbenih uvjeta, ter će toga radi sud, kadgod dvoji o shodnosti predložene osnove dražbanih uvjeta, saslušati o njoj interesenta po § 7 pomenutog zakona itd.

Digitized by Google

Da nasuprot nebi bilo u oprieci sa postojećim zakonom, da se u odluci, dražbu dozvoljujućoj, kao i u dražbenom izroku doda i to: „da se ovršenik naročito tim ubavješćuje, da mu je prosto unutar roka od 2 mjeseca prije dana dražbe računajuć zamoliti čestičnu dražbu“, to je sasma temeljito navedeno po g. piscu, jer se tu razložno može uztvrditi „superflua non nocent“, samo dodajem onomu još, da se sve stranke tim dodatkom ubavjeste, jer i vjerovnici (dakle ne samo ovršenik) mogu odatle koristi imati.

Naravno je i to, da su općine prije svega zvane, da kao glede drugog tako i u tom nevježe shodno poduče, a to naročito i kod proglašenja dražbe, pa bi bilo vrlo probitačno, da predpostavljene političke oblasti izdadu o tom strogi nalog općinskim uredom.

Kao liek proti ovršnim prodajam nekretnine u bezcienu, smatra se uredba, jur odavna u Francezkoj pod imenom „surenchère“ postojeća, koja se sastoji u sliedećem:[4]

Po članku 710 code de procédure civile može svatko u roku od 8 dana iza proglašenja adjudikacije izhoditi još jednu dražbu, ako ponudi barem četvrtinu više od svote, za koju su nekretnine na prijašnjoj dražbi prodane, i ako izpuni ostale uvjete (naročito glede ubavjesti dostalca, vjerovnika i ovršenika) sadržane u čl. 711 istog zakona, pak se tada na iznovičnoj dražbi natječu samo dostalac i odnosni izhoditelj iznovične dražbe. Na istoj se dražbi tada konačno nekretnine prodadu. U Cislajtaniji je takodjer slična uredba (Ueberbot) navedena u novoj osnovi gradj. parb. post. kod § 901—904, najme da može — u slučaju ako kupovnina, na dražbi polučena, nepremašuje sto-

[4] Ob ovoj uredbi (sravni službene motive k cisl. novom gradj. post. od god. 1881 str. 237) tvrdilo se je i u novije doba u službenih francezkih obrazloženjih: elle permet de se raviser au, créancier, qui a laissé adjuger à un prix, qui ne couvre pas sa créance, ou à un amateur, qui u' a pas su se décider á temps lors de la première épreuve. La rumeur publique, qui proclame, que la vente a été faite à trop bas prix, peut ranimer des concurrences; enfin il faut avouer, que l' institution de la surenchère est fondeé sur la connaissance du coeur humain, pour lequel la tentation de posseder une chose ou le regret de l' avoir manqueé est souvent surexcité au moment, ou il la voit passer dans d' autres mains.

Digitized by Google

struki iznos redovitog godišnjeg poreza, što no se ima od nekretnine dotične platiti — svatko u roku od jednoga tjedna iza oglasa, kojim se dostanje nekretnine oglašuje, čim ponudi barem desetinu više od prijašnje dostatnine, i čim se izjavi, da će izpuniti uvjete dražbene i platiti sve troškove nove dražbe, ter ako u istom roku peti dio ponudjene kupovine i troškove položi, izhoditi još jednu dražbu, na kojoj se prima samo ponuda, koja nadmašuje ponudu osobe, koja je iznovičnu dražbu izhodila. Takova je dražba tada dafinitivna; izmedju više nudioca prima se onaj, koji najviše ponudi, a ako su ponude jednake, odlučuje preteka. U obće su ustanove o tom u spomenutoj osnovi vrlo pomno precizovane.

Slično sadržaje i talijanski gradj. parb. post. (od g. 1865) u čl. 680 codice di procedura civile, jer i po tom zakonu može se onako kako je gore navedeno, izhoditi još jedna dražba u roku od 15 dana iza prve prodaje, pod uvjetom, ako se ponudi barem šestina više od prve dostatnine (l' aumento del sesto).

I po ugarskom zakonskom članku LX. g. 1881 ob ovršnom postupku, može se po § 187 izposlovati ovaka iznovična dražba, ako se za 15 dana iza dražbe, položiv žaobinu i dražbene troškove, podastre oblasti ponuda, koja prijašnju dostatninu barem za desetinu nadmašuje. I u cislajtanskom parlamentu dogotovio je netom dr. Fanderlik (Sravni „Gerichtshalle" br. 40 ex 1884) osnovu novele zakonske ob ovršnoj prodaji pokretnih i nepokretnih stvari, ter je u § 8 i sl. iste osnove uvedena i ona uredba više ponude (Ueberbot), po kojoj može svatko u neproduljivom roku od 14 dana iza obavljene ovršne dražbe nekretnog dobra višom ponudom, najme ako ponudi cienu za desetinu veću od prijašnje dostatnine, te izpuni i druge uvjete, najme položi nuždni trošak itd , prijašnju dražbu osujetiti.

Prema tomu bilo bi shodno i za naše odnošaje, da se novelom zak. ta uredba uvede, jer kolikogod puta bi se rabila, bila bi u korist jednako kupcu, vjerovniku a i onomu kupcu, koji se prvi put možda od neznanja, nehajstva itd. nije htio natjecati.

Ali najradikalnije sredstvo, što ga de lege ferenda za naše

Digitized by Google

pitanje predlaže g. R., stoji u tom, neka bi se zakonom ustanovilo, da se nesmije nepokretno dobro ovršnom dražbom prodati izpod polovice vriednosti t. j. uzklikne ciene.[5]

Prije svega moram naglasiti, da slične tomu ustanove neima u nijednom od gore navedenih gradjanskih postupnika, već se nekretnine na javnoj prodaji i izpod ciene prodati mogu. Jedino je u najnovije vrieme uveden novi dražbeni red za kraljevinu Prusku od 13. srpnja 1883, koji je uveo najnižju ponudu (geringster Gebot) kod dražba nekretnina, koja se ustanovljuje na sasvim posebni način. Nekretnina nesmije se prodati na dražbi, a da nebudu podmirena ili preuzeta prava vjerovnika realnih, imajućih prednost pred vjerovnikom, tražećim dražbu, ter takove prednost imajuće tražbine nepostanu usljed dražbe dospjele i plative, već zadrže svoju prednost i založno pravo kao i prije, kao što to biva kod dobrovoljne prodaje. Gornja se najmanja ponuda po sudcu neposredno prije dražbovanja ustanovljuje tako, da istom ponudom budu svakako podmirene sve realne tražbine, imajuće prednost pred tražbinom vjerovnika, koji je dražbu izhodio, zatim troškovi postupka (§ 53—56), a kod samog dražbovanja nedopuštaju se ponude (§ 61), koje nedosižu iznosom

[5] Zanimiva je glede toga ustanova § 486 gradj. post. kraljevine Srbije (od g. 1865): stvari pokretne ili nepokretne javno će se prodavati niže od procjene, ako bude više nadmetača, a najmanje dva, pa ako neima ni dva, policajna će vlast protokolarno saslušati vjerovnike, koji su došli, hoće li koji od njih stvar po procjeni da uzme ili kako hoće da se s njom postupa. A ako na prodaju (§ 487) nedodje ni jedan vjerovnik, vlast će u takovu slučaju postupati onako, kako bude prilično za ovršenika. Vredno je iztaknuti još i ustanovu § 471 t. 4 istoga postupnika, koja glasi: na svaku poreznu glavu, ako joj je glavno zanimanje zemljodjelstvo, nemože se uzeti pod ovrhu na temelju presuda gradjansko-pravnih pet dana zemlje, dan na 1600□° računajuć zajedno sa neobratim plodom, isto tako ne i kuća sa zgradami i placom do jednog dana oranja.

Nemanje zanimive su glede ovršne prodaje nekretnina ustanove ruskog gr. p. p. (od 20. studenoga 1864) čl. 1170 i slied.

Prodaja smatra se neuspjelom, ako se nije nijedan dostalac, ili samo jedan javio; ako nitko nije preko procjene ponudio itd. U tom slučaju imaju vjerovnici pravo moliti ili novi rok ili zadržat nekretnine pod naplatu nu samo za procjenbenu vriednost. Neuspje li i drugi rok (ako je zatražen bio), na kojem se primaju ponude i izpod procjene (čl. 1182), tad su dužni vjerovnici ili odnosnu nekretninu za se naplate radi zadržati, ili ovrhu na inu imovinu ovršenika provesti.

Digitized by Google

barma najmanju ponudu. Ako kod dražbe nitko takove najmanje ponude nestavi, to se nastavlja postupak jedino na zahtjev (§ 69) vjerovnika ovrhu tražećeg, a ako takov predlog nestavi u roku od 3 mjeseca od dana bezuspješne dražbe, tad se to smatra kao odustaja od dražbe.

Kao što se vidi, istom se veoma zanimivom i novom ustanovom želi prije svega obezbiediti pravo prednost imajućih vjerovnika, da nebudu s jedne strane kod dražbe izigrani, i da s druge strane, makar je nekretnina prodana, oni ipak i nadalje mogu svoje uknjižene tražbine zadržati, koje preuzme kao takove novi kupac, nemorajuć kupovinu, odpadajuću na iste tražbine, izplatit.

G. A. R. zagovara, da se uvede absolutna minimalna ciena, za koju se smiju nekretnine na dražbi prodati, zatim da ta minimalna ciena sačinjava polovicu izklične ciene. To bi sredstvo doduše kadšto koristilo, te se nekretnine ovršenika nebi u necienu prodale; nu ipak držim načelno, da bi ustanovljene minimalne ciene kod dražbe nekretnina imale često za posljedicu negaciju samog ovršnog prava, čim bi se vriedjalo pravo vjerovnika odnosno ovrhovoditelja, koji bi u najviše slučajeva bili prisiljeni da sami kupe nekretninu dotičnu (jer bi se tim kupci od dražbe odbijali, ta i onako domaći ljudi, koji bi najprije kupiti mogli, nekako se klone dražbe, neće da se zamjere ovršeniku, često jer se boje i eventualne osvete njegove, a često im manjka i sredstva da kupe iole veći posjed, pak bi se jamačno još više uklanjali kupovanju nekretnina, ako vide ili znadu, da nemogu stvar dobiti uz svaku cienu), i to da kupe proti volji u mjestu za njih možda neprikladnu, jer udaljenu od njihovoga prebivališta itd., pak bi to često za vjerovnike s tolikimi neprilikami skopčano bilo, da bi voljeli i glavnicu žrtvovati, odustajuć od ovrhe na nekretnine. A zar se tim nebi diralo u samo biće ovršnog prava? Zar se nebi tim često i izvršenje tog prava onemogućilo?[6]

[6] Zastupnik Lienbacher i dr. iznese pred carevinsko vieće osnovu zakona „Ueber die zwangsweise Veräusserung landwirthschaftlicher Güter. U čl. 3 te osnove veli se: dražba se obdržaje u dva roka, te se kod

Digitized by Google

Nadalje neima sumnje, da bi se takovom uredbom realni kredit u veliko uzdrmao, i kapital odvratio od hipotekarnih zajmova, a na čiju štetu? Na štetu seljaka, komu solidni kapitalista nebi ni htio uzajmiti, pa bi seljak do kraja pao u ruke bezdušnih domaćih lihvara. Ili zar nije važan zadatak države, nastojati da se pridigne i uzdrži realni kredit? Osim toga da se prihvati ono načelo, morala bi se opet uvesti ovršna procjena, da se dobije stalna objektivna podloga za prosudjenje prave vriednosti nekretnine kod dražbe (koja je vriednost, kako se znade, promienljiva), a tim bi se uvadjao novi stupanj ovrhe, novi troškovi itd., što opet nebi jamačno išlo u prilog ovršeniku.

Nu da se načelno i prihvati, neka se ustanovi absolutna minimalna ciena, tad bi istom nastalo vrlo težko pitanje, koja ciena da se opredieli, da li izklična ciena, polovica, trećina iste itd.?

G. R. zagovara polovicu izkliče ciene i obrazlaže to dosta temeljito na osnovu naših zakona; nu da se to usvoji, odmah se radja pitanje, koliko bi usljed toga dražbâ ostalo bezuspješnimi, jer nitko nehtjede tu polovicu ponuditi? Ako bi se pako kao minimalna cjena uzela kakova manja svota, možda i neznatna, tim se prije svega nebi pomoglo ovršeniku, pače bi se više škodilo svrsi nego li koristilo, jer bi nuždno uz obstojnost takove minimalne ciene mnogi kupac, koji bi inače k dražbi došao, izostao; — nu i izim toga nizka minimalna ciena već i s toga nije nuždna, jer se ona i onako lasno na dražbi poluči, čim se pako ta minimalna ciena iole povisi, odmah djeluje nepovoljno na razpoloženje kupaca, koji se natječu pri dražbi, jer će ih svakako više k dražbi mamiti nada, da nekretninu za svaku cienu kupiti mogu. Sredstvom dakle, koje se preporuča, pomoglo bi se kadšto ovršeniku, ali u isti mah možda odmoglo vjerovniku, a pita se tekar, dokle bi tim i ovršeniku pomoženo bilo?

---

prvog roka može nekretnina barem za procjenbenu vriednost prodati, a na drugom roku izpod procjenbene vriednosti, ali ne izpod polovice procjenbene vriednosti U čl. 5. Ako se na drugom roku nepoluči kupovnina, koja bi iznašala barem polovicu procjenbene vriednosti, imadu se vjerovniku, tražećem ovrhu takove nekretnina za polovicu procjenbene vriednosti, uručiti, u koliko neodustane od dražba. (Sr. Gerichtshalle br. 16 ex 1884.) — Dosele je ta osnova u sjednici od 22. veljače 1884 prvi put čitana bila.

Digitized by Google

Nu pita se, nebi li se mogao uvesti kod nas princip najniže ponude, što no ga je uveo novi dražbeni red za kraljevinu Prusku? Priznajem, da je težko odgovoriti na to pitanje, jer je to uredba posve nova. Pomoglo bi se njom doduše kadšto vjerovniku, osobito i pupilarnoj kojoj tražbini, da nepropadne kod prodaje nekretnine, na kojoj je osigurana, a donekle i ovršeniku (prem je ona uredba uvedena više u interesu vjerovnika nego li ovršenika); nu jer i tim nije za uvjek izključeno, da se nekretnina prodaje i za nizku cienu (jer nije absolutna minimalna cjena uvedena), ako je n. pr. samo jedan vjerovnik, ili više vjerovnika sa neznatnimi tražbinami, a usljed toga i malena najniža ponuda; nadalje jer je vjerovnik, imajući prednost pred dražbu izhodivšim vjerovnikom, prisiljen ostaviti i nadalje uknjiženu svoju tražbinu na zemljištu (možda zapuštenu itd.), koju bi tražbinu volio izplaćenu nakon prodaje primiti; jer nebi ta uredba išla u prilog realnoj vjeresiji u nas, i jer konačno glede vjerovnika valja prije svega načelo: vigilantibus jura, dakle da se sami brinu za svoje interese kod dražbe: sa svih ovih razloga mislim, da ta uredba nebi odgovarala našim odnošajem.

Konačno se uzimalo kao sredstvo proti prodaji u bezcienu, što se nije dozvolilo, da se nekretno dobro odmah na prvom roku izpod procjene proda, nego tek, kao što bijaše po Josipovom cislajtanskom gradj. parb. post., na trećem roku, ili po našem gradj. p. p. na drugom roku. Ali ni to nije koristilo, kao što je izkustvo pokazalo, jer je gotovo uvjek prvi dražbeni rok ostao bezuspješnim.[7]

Završujuć ove svoje primjetbe opažam, da je svake hvale vriedno, što je revni g. pisac ovako zanimivu temu odabrao za predmet svojoj više puta spomenutoj razpravi, koja zaista vriedi, da se o njoj misli i razpravlja svestrano.

Dr. *St Posilović.*

[7] Sravni Derenčinov Tumač str. 7.

Digitized by Google

Protuodgovor na članak „Razjašnjenje § 249, 284—3 i 277—5 k. p.“

Ja sam u članku, štampanom pod ovim naslovom u br. 4 „Mjesečnika“ o. g. str. 241 naveo, da je ništovni razlog očite neosnovanosti razloga osude prve molbe (§ 277—5 k. p.) u toliko ograničen, u koliko se pod njim

1) nemože razumieti osvjedočenje suda, osnivajuće se na objektivnih učinih (faktičnih dokaznih razlozih ili na upotrieblje-nih dokazalih); zatim

2) da bi se o tom ništovnom razlogu moglo samo onda govoriti, ako bi sudac temeljio svoje osvjedočenje li samo na subjektivnih razlozih, i konačno

3) da se uvjerenje suda, koje se osniva na objektivnih dokazalih, ma i nebilo absolutno, t. j. ako bi moglo biti istinito i protivno od onoga, što se je uzelo kao dokazano ili nedokazano, nemože napadati ništovnom žalbom (argument. su slučajevi §§ 303, 294 i 296 k. p.)

G. dr. Posilović pobijajuć u Mjesečniku br. 6 str. 390 ovo mnenje, pristaje samo na ono, što je gore pod 2) tvrdjeno, naime, da ništovni razlog očite neosnovanosti stoji, ako bi sudac temeljio svoje uvjerenje li na subjektivnih razlozih, koji nisu poduprti nikakovimi objektivnimi dokazali; ali on mnije, da može ipak, ako je sudačko uvjerenje osnovano i na objektivnih dokazalih (objektivnih učinih itd.) predležati ništovni razlog očite neosnovanosti razloga riešitbe prvoga suda.

Po njegovom mnenju bio bi taj slučaj, ako n. pr. razlozi osude, ma bili možda po sebi istiniti, dokazuju posve ine okolnosti čina, nego li okolnosti služeće za uvjet kažnjivu djelu u tenoru presude navedenom.*

Ali g. dr. Posilović je zaboravio, da se taj slučaj nemože subsumirati pod ništovni razlog očite neosnovanosti sudbenih razloga u smislu točke 5 § 277 k. p., već pod onaj krive uporabe zakona točke 9 i 10 § 277 k. p., eventualno pod

* Vidi dotičnu primjetbu g. Posilovića na str. 292 Mjesečnika br. 6.

Digitized by Google

ništovni razlog protuslovja izmedju riešitbenih razloga i kaznenih spisa (točka 5 § 277 k. p.)

Ja moram iskreno priznati, da sam uslied odgovora gosp. Posilovića još bolje uvjeren ob izpravnosti moga gore pod 1 i 3 navedenoga nazora, jer takove sudačke bludnje, utemeljene na valjano ustanovljenih činjenicah, valja sanirati po §§ 303, 294, 296 i 297 k. p.

Poslovanje sudova

u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i u bivšoj hrvatsko-slavonskoj Krajini tečajem godine 1882.

Po službenih podatcih priobćio dr. Ivo Malin.

U broju 2., 3. i 4. „Mjesečnika" god. 1883 priobćismo poslovne i statističke izkaze sudova kraljevine Hrvatske i Slavonije i bivše hrvatsko-slavonske krajine za godinu 1881.

Držeći da su takove publikacije od obće koristi, obratismo se na vis. vladu s molbom, da nam ih dozvoli nastaviti; te pošto nam je vis. vlada zamoljenu dozvolu svom pripravnošću podjelila, priobćujemo ovim glavni pregled o poslovanju sudova tečajem god. 1882.

A. Izkazi o poslovanju gradjanskom u širem smislu.

I. a. Izkazi o poslovanju mjestnih sudova, ustrojenih u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji na temelju zakona od 3. listopada 1876 (br. 87 Sbor. od god. 1876).

Godine 1882 bilo je u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji 188 mjestnih sudova, i to s nadležnošću do 100 for. njih 11, s nadležnošću do 60 for. njih 26, svi ostali s nadležnošću do 30 for.

God. 1880	prijavljeno bje tužba:	188.146
„ 1881	„ „ „	190.167
„ 1882	„ „ „	188.069
God. 1880	bilo je pritužba proti osudam mjestnih sudova .	24.207
„ 1881	„ „ „ „ „ „ „ .	28.783
„ 1882	„ „ „ „ „ „ „ .	29.353

Točnoga pregleda radi priobćujemo na str. 438 i 439 glavni izkaz o sveukupnom uredovanju mjestnih sudova tečajem god. 1882.

Digitized by Google

I. b. Na područje bivše hrvatsko-slavonske Krajine protegnut je zakon od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih i postupku pred njimi tek naredbom bana kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije od 3 ožujka 1883 br. 3058 (br. 13. Sbor. od god. 1883). S toga su u rečenom području god. 1882 uredovali jošte mirovni sudovi, uvedeni previšnjim riešenjem od 16. prosinca 1871.

Glede ovih vidi str. 150 br. 2 Mjesečnika god. 1883.

II. a. Izkazi o poslovanju kr. kot. (gr. del. kot.) sudova kraljevine Hrvatske i Slavonije u maličnom postupku. (Zakon od 3. listopada 1876 br. 88 Sbor od god. 1876).

1. Priraslo tužba:

god. 1880	35.029
„ 1881	40.894*)
„ 1882	41.623**)
	više nego li g. 1881 za 729

2. Ostalo neriešeno prepora:

god. 1880	4.394
„ 1881	4.142***)
„ 1882	5.541
	više nego li g. 1881 za 1.399

3. Riešeno:

a) nagodom:

god. 1880	9.464
„ 1881	10.312
„ 1882	9.718
	manje 594

b) osudom s ogluhe:

god. 1880	3.476
„ 1881	4.761
„ 1882	4.232
	manje 529

c) osudom usljed razprave:

god. 1880	4.922

*) Ovdje su ubrojene i parnice od 100 do 500 for. (§ 3 zak. od 3. listopada 1876) na broju njih 207 (god. 1881 bilo ih je 208).

**) Zaostatci od prošlih godina nisu ovdje ubrojeni, oni su napose evidentirani pod 2.

***) Lanjske godine izkazali su sudovi pogriešno zaostatak god. 1881 s 3968, što se ovim izpravlja.

Digitized by Google

Tekući broj	Kr. gradsko-delegovani kotarski sud ili kr. kotarski sud	Broj mjestnih sudova	Kod mjestnoga suda						
			broj od lanjske gotove zaostalih neriešenih tužba	ukupni broj novo pristalih tužba	ukupni broj tužba riešenih				ukupni broj tužba neriešenih
					osudom	nagodom	inim načinom	s ogluhe tuženika	
1	Bakar	5	103	2341	1210	756	432	478	46
2	Belovar	6	7	5227	3664	526	1085	1339	9
3	Božjakovina	2	16	4432	3017	705	692	1049	34
4	Čabar	3	176	1827	1218	174	443	270	168
5	Čazma	8	26	4901	2803	1028	1061	1137	35
6	Daruvar	3	33	3282	2259	412	599	999	45
7	Delnice	9	1032	6975	5155	642	375	1879	1835
8	Djakovo	5	123	2366	1581	465	204	609	239
9	Garešnica	4	153	1470	1148	315	150	399	10
10	Gorica velika	3	—	8562	5801	1033	1715	3362	13
11	Gjurgjevac	4	115	4700	3746	386	522	1625	161
12	Grubišno polje	3	16	2188	1466	316	388	211	34
13	Ilok	4	—	2868	1560	439	869	656	—
14	Irig	3	204	1185	823	92	312	203	162
15	Sv. Ivan na Zelini	2	—	4316	2697	728	891	1285	—
16	Ivanec	2	—	2464	2259	110	14	860	81
17	Jaska	8	—	6544	4188	1043	1153	1635	160
18	Karlovac	9	840	8911	7516	959	976	2637	300
19	Koprivnica	5	60	7507	5986	868	558	3144	155
20	Klanjec	4	—	4501	4089	227	185	1654	—
21	Krapina	3	—	4769	3569	860	340	1949	—
22	Križevac	7	225	8081	5640	1359	1241	2039	66
23	Miholjac doljni	3	64	1235	625	343	310	243	21
24	Našice	3	—	2026	1298	475	232	573	21
25	Novi	5	267	2089	1425	129	394	203	408
26	Osiek	5	688	5026	3077	421	507	1391	1709
27	Pakrac	2	—	1667	1255	401	11	365	—
28	Pisarovina	2	115	1505	1212	111	271	498	26
29	Požega	6	178	4450	3428	492	244	1409	464
30	Pregrada	4	14	5566	4618	133	829	1727	—
31	Ruma	7	82	3051	2024	291	656	682	162
32	Samobor	3	1	5247	3050	699	1456	1459	43
33	Senj	1	—	880	343	281	256	212	—
34	Sisak	5	28	6038	4950	949	442	1793	25
35	Slatina	3	23	2889	1504	784	599	640	25
36	Stubica	3	—	5699	4312	19	1368	1555	—
37	Šid	4	38	1653	945	136	514	396	96
38	Valpovo	3	—	2447	1225	886	336	436	—
39	Varaždin	8	237	7394	4607	1683	1107	2080	234
40	Virovitica	4	11	3197	2026	393	772	1272	17
41	Vukovar	6	18	3357	2522	160	325	1338	368
42	Zagreb	5	207	16078	8718	3262	4022	5681	283
43	Zlatar	4	70	7158	5140	264	1793	2207	31
	Ukupno	188	5170	188069	129399	25755	30599	47979	7486
	Godine 1881*	184	—	190167	72545	27053	24530	54198	7906
	Više	4	—	—	56854	—	6069	—	—
	Manje	—	—	2098	—	1298	—	6219	420

* Na strani 150 br. 2 Mjesečnika od god. 1883 bilo je pogriešno navedeno,

Digitized by Google

Ukupni broj pritužba prijavljenih proti osudam mjestnoga suda	Kod kr. kot. (grad.-deleg. kot.) suda pritužba						Ukupni broj kot. sudu podnešenih, ter po istomu još te neriešenih pritužba	Ukupni broj dozvoljenih ovrha	Ukupni broj provedenih dražba
	riešeno nagodom	riešeno osudom	osude mjestnoga suda u cielosti potvrdjene	osude mjestnog suda preinačene	stranke na ročište nepristupiše	Ukupni broj riešitba kot. suda, kojimi se osuda mjest. suda radi nenadležnosti ukida			
246	41	73	33	40	119	—	18	73	3
997	234	174	91	83	465	1	112	284	105
660	305	171	139	32	93	26	—	53	24
180	2	15	9	6	5	1	104	299	63
775	25	189	108	81	313	5	222	259	40
412	9	230	131	99	117	3	53	310	49
782	15	125	100	25	226	1	415	1035	403
519	128	219	187	32	157	7	27	202	62
267	5	38	23	15	114	3	102	25	18
1440	305	210	116	94	847	10	68	343	18
804	165	168	92	76	345	19	107	410	66
452	131	82	56	26	215	6	1	117	13
366	33	151	73	78	100	15	54	427	31
182	45	64	43	21	68	—	18	254	—
870	185	105	33	72	514	2	64	251	59
426	33	50	25	25	102	—	241	205	1
919	172	264	180	84	348	108	74	426	79
1824	145	231	177	54	532	6	986	1025	249
1099	227	158	87	71	517	11	186	2309	43
745	47	204	118	86	416	34	44	392	135
949	128	128	98	30	340	—	353	468	21
1565	334	322	217	105	625	15	269	780	81
141	28	89	62	27	19	5	—	217	170
287	68	102	50	52	111	2	4	262	21
273	25	39	22	17	40	2	117	364	56
644	113	227	142	85	163	19	122	959	26
417	5	279	199	80	128	—	—	98	16
402	—	—	—	—	—	—	—	81	2
752	67	212	137	75	264	6	204	606	100
1286	377	146	120	26	763	—	—	606	95
414	21	94	69	25	209	1	45	700	14
884	182	139	95	44	462	16	28	655	18
147	49	70	48	22	28	—	—	357	40
822	190	96	40	56	408	—	128	703	343
400	80	47	30	17	238	6	20	393	31
324	164	57	27	30	58	1	35	58	2
259	71	88	58	30	75	6	21	227	10
251	95	89	54	35	64	—	31	216	24
1055	218	157	96	61	380	3	360	683	158
392	55	126	69	57	178	25	17	504	36
602	70	106	87	19	219	—	207	82	44
2032	372	532	467	65	680	14	388	4062	80
1090	76	176	87	89	390	6	225	665	6
29353	5040	6242	4095	2147	11455	385	5475	22455	2855
28783	4458	5962	2999	1662	8948	347	8351	20694	3949
570	582	280	1096	485	2507	38	—	1751	—
—	—	—	—	—	—	—	2876	—	1094

da su god. 1881 bila samo 182 mjestna suda, dočim su bila 184.

Digitized by Google

„	1881	5·733
„	1882	6.187
		više 454

d) na drugi način:

god.	1880	12.711
„	1881	19.801
„	1882	20.871
		više 286

Sveukupno dakle riešeno g. 1882 priepora 40 224.

4. Priepora riešeno u vremenu od:

1 mjeseca

god.	1880	16.187
„	1881	17.687
„	1882	18.580

1—3 mjeseca:

god.	1880	12.006
„	1881	16.108
„	1882	14.633

3—6 mjeseci:

god.	1880	4.674
„	1881	5.337
„	1882	5.035

prieko 6 mjeseci:

god.	1880	706
„	1881	1.368
„	1882	1.996.

Razpravu vodio je predstojnik suda u 34.165, a sudac imenovan po predsjedniku sudb. stola u 6.049 slučajeva.

Najmanje neriešenih priepora zaostalo je kod kot. sudova u

Novom nijedan,	dočim je imao riešiti	420
Delnicah nijedan,	„ „ „ „	1.346
Jaski nijedan,	„ „ „ „	1.501
Božjakovini nijedan,	„ „ „ „	1.026
Pregradi nijedan,	„ „ „ „	1.560
Stubici nijedan,	„ „ „ „	515
Senju jedan,	„ „ „ „	228
Grubišnompolju jedan,	„ „ „ „	656
Miholjcu jedan,	„ „ „ „	241
Našicah jedan,	„ „ „ „	407

Digitized by Google

Rumi jedan, dočim je imao riešiti 574
Gjurgjevcu pet, „ „ „ „ 1.048

Kod svih ostalih više od 10.

Najviše je zaostalo neriešenih prepora kod kot. (grad. del.) kot. sudova u:

Zagrebu 862, dočim je valjalo riešiti 3.842
Karlovcu 1961, „ „ „ „ 3.249
Krapini 455, „ „ „ „ 1.925

Kod svih ostalih izpod 300.

II. b) Za sudove bivšega krajiškoga područja propisano je vodjenje izkaza o poslovanju maličnom tek naredbom kr. vladnoga odjela za pravosudje od 10. travnja 1883 br. 3741. Usljed toga nemožemo pružiti odnosne podatke za god. 1882.

III. a) Izkazi o poslovanju kr. kot. (kr. gr. del. kot.) sudova kraljevine Hrvatske i Slavonije u stvarih gradjanskih, mjenbenih i trgovačkih, propisanih §-om 98 i slj. c. patenta od 3. svibnja 1853.

1. Priraslo poslovnih komada:

god. 1880	. . . . .	246.124
„ 1881	. . . . .	270.602
„ 1882	. . . . .	304.567
		više 33.965

2. Zaostalo poslovnih komada:

god. 1880	. . . . .	3.967
„ 1881	. . . . .	4.450
„ 1882	. . . . .	5.480
		više 1.030

Priraslo parnica:

god. 1880	. . . . .	4.271
„ 1881	. . . . .	4.757
„ 1882	. . . . .	5.544
		više 787

4. Zaostalo parnica:

god. 1880	. . . . .	812
„ 1881	. . . . .	896
„ 1882	. . . . .	804
		manje 92

5. Priraslo stečaja:

god. 1880	. . . . .	11
„ 1881	. . . . .	9
„ 1882	. . . . .	4
		manje 5

32

Digitized by Google

6. Zaostalo stečaja:

god. 1880	42
„ 1881	43
„ 1882	36
	manje 7

7. Priraslo ostavinskih razprava:

god. 1880	6.575
„ 1881	6.937
„ 1882	7.202
	više 265

8. Zaostalo ostavinskih razprava:

god. 1880	6.993
„ 1881	10.468
„ 1882	7.495
	manje 2.973

Iz ovoga sliedi:

a) da poslovanje kot. sudova sveudilj ogromno raste i

b) da kot. sudovi hvalevriednom marljivosti obavljaju parbene poslove.

III. b) Izkazi o poslovanju kot. sudova bivšega krajiškoga područja u stvarih gradjanskih, mjenbenih i trgovačkih:

1. Priraslo poslovnih komada:

god. 1880	118.851
„ 1881	131.082
„ 1882	135.274
	više 4.192

2. Zaostalo poslovnih komada:

god. 1880	5.201
„ 1881	6.213
„ 1882	4.695
	manje 1.518

Priraslo parnica:

god. 1880	7.020
„ 1881	8.117
„ 1882	8.745
	više 628

Valja primjetiti, da su ovdje uračunani i priepori malični, o kojih se god. 1882. u bivšem krajiškom području nisu vodili posebni izkazi.

Digitized by Google

4. Zaostalo parnica:

god.	1880	221
„	1881	156
„	1882	162
		više 6

5. Priraslo stečaja:

god.	1880	2
„	1881	4
„	1882	4

6. Zaostalo stečaja:

god.	1880	11
„	1881	7
„	1882	6
		manje 1

7. Priraslo ostavinskih razprava:

god.	1880	2.885
„	1881	2.868
„	1882	3.196
		više 328

8. Zaostalo ostavinskih razprava:

god.	1880	1.736
„	1881	1.219
„	1882	977
		manje 242

IV. a) Izkazi o poslovanju sudb. stolova kraljevina Hrvatske i Slavonije u stvarih gradjanskih, mjenbenih i trgovačkih.

1. Priraslo poslovnih komada:

god	1880	30.840
„	1881	31.723
„	1882	34.185
		više 2.462

2. Zaostalo poslovnih komada:

god.	1880	171
„	1881	69
„	1882	108
		više 39

Digitized by Google

3. Priraslo parnica:

god. 1880		428
„ 1881		517
„ 1882		476
	manje	41

4. Zaostalo parnica:

god. 1880		100
„ 1881		75
„ 1882		46
	manje	29

5. Priraslo stečaja:

god. 1880		16
„ 1881		26
„ 1882		25
	manje	1

6. Zaostalo stečaja:

god. 1880		49
„ 1881		64
„ 1882		67
	više	3

7. Priraslo ostavinskih razprava:

god. 1880		261
„ 1881		292
„ 1882		232
	manje	60

8. Zaostalo ostavinskih razprava:

god. 1880		181
„ 1881		292
„ 1882		176
	manje	116

Kako se vidi, nije poslovanje sudbenih stolova u stvarih gradjanvrlo obsežno, ter se uspjeh u stečajih i ostavinskih razpravah nemože smatrati povoljnim.

IV. b) Izkazi o poslovanju kr. sudbenih stolova bivšega krajiškoga područja u stvarih gradjanskih, mjenbenih i trgovačkih.

1. Priraslo poslovnih komada:

god. 1880		12.076
„ 1881		12.465
„ 1882		11.736
	manje	729

Digitized by Google

2. Zaostalo poslovnih komada:

god.	1880	332
„	1881	350
„	1882	222
		manje 128

3. Priraslo parnica:

god.	1880	456
„	1881	596
„	1882	511
		manje 85

4. Zaostalo parnica:

god.	1880	94
„	1881	81
„	1882	115
		više 34

5. Priraslo stečaja:

god.	1880	6
„	1881	4
„	1882	3
		manje 1

6. Zaostalo stečaja:

god.	1880	15
„	1881	17
„	1882	14
		manje 3

V. a). Izkazi kr. kot. sudova kraljevine Hrvatske i Slavonije o dozvoljenih i obavljenih ovrhah, propisani odpisom kr. hrv.-slav.-dalm. vlad. odjela za pravosudje od 20. siečnja 1877 br. 367.

a. Ovrhe na nekretnine.

1. Zamoljena uknjižba ovršnog prava zaloga.

god.	1880	742
„	1881	1.069
„	1882	1.357
		više 288

2. Zamoljeno ovršnih dražba:

god.	1880	1.471
„	1881	1.433
„	1882	1.521
		više 88

Digitized by Google

3. Dozvoljeno dražba mimo ročišta:

god.	1880	1.093
„	1881	969
„	1882	1.119
		više 150

4. Naredjeno predbježno ročišta u smislu § 7. zakona od 17. prosinca 1876.

god.	1880	122
„	1881	123
„	1882	119
		manje 4

5. Bilo pridruženja k povedenim ovrham:

god.	1880	87
„	1881	87
„	1882	156
		više 69

6. Obavljeno čestičnih dražba:

god.	1880	90
„	1881	111
„	1882	93
		manje 18

7. Ukupno obavljeno dražba:

god.	1880	690
„	1881	696
„	1882	717
		više 21

Razvrstimo li ove podatke na okoliše pojedinih sudbenih stolova, tad dobijemo sliedeći pregled:

Kod kotarskih sudova u okolišu sudbenoga stola:	Zamoljeno ovrha	Dozvoljeno dražba	Izvedeno dražba
u Zagrebu	1.247	516	273
„ Varaždinu	632	92	87
„ Belovaru	492	222	160
„ Požegi	59	49	16
„ Osieku	249	174	118
„ Vukovaru	199	66	63

Odavlje se glede seljačkoga posjeda vidi sliedeće:

1. Da broj zamoljenih ovrha sveudilj raste; god. 1880 narasao je najme za 18.5%
god. 1881 za . . . . . 13·%
a g. 1882 za . . . . . 15·%

Digitized by Google

što svjedoči, da materijalno blagostanje seljačkih posjednika postepeno pada.

2. Da je broj dozvoljenih pridruženja k povedenim jur ovrham znatno poskočio; god. 1881 iznosila su najme ta pridruženja . 8·9%
a g. 1882 iznašaju 14%
dozvoljenih dražba, što nam pokazuje, da seljačtvo propada, jer se pridruženje k ovrsi dade pomisliti samo ondje, gje jedan ovršenik imade više vjerovnika.

3. Da čestične dražbe neiznašaju više no . . . 13%
ukupno obavljenih dražba.

4. Da je postotak izvedenih napram zamoljenim dražbam vrlo velik (zamoljeno 1541, obavljeno 717, skoro polovina).

b. Ovrhe na pokretnine

1. Zamoljeno dražba na temelju jur stečena prava zaloga.

god.	1880	557
„	1881	449
„	1882	386
		manje 63

2. Zamoljeno dražba uz ovršno pravo zaloga.

god.	1880	3.955
„	1881	3.750
„	1882	3.525
		manje 225

3. Zamoljeno samo ovršno pravo zaloga

god.	1880	1.001
„	1881	569
„	1882	531
		manje 38

4. Bilo pridruženja k povedenim ovrham.

god.	1880	25
„	1882	5
„	1882	1
		manje 4

5. Ukupni broj obavljenih dražba.

god.	1880	959
„	1881	969
„	1882	1.071
		više 102

Digitized by Google

c. Ovrhe po zakonu od 3. listopada 1876 o mjestnih sudovih i postupku pred njimi (br. 87 Sbornika od g. 1876).

1. Broj ovršnih dozvola, izdanih po kotarskih (gradsko-delegovanih kotarskih) sudovih.

god. 1880	3.581
„ 1881	3.472
„ 1882	3.278
	manje 194

2. Broj ovrha, obavljenih po povjereniku kotarskog (gradsko-delegovanog kotarskog) suda.

god. 1880	1.709
„ 1881	1.741
„ 1882	1.717
	manje 24

3. Broj ovrha, obavljenih na zamolbu kotarskih (gradsko-delegovanih kotarskih) sudova po sudovih mjestnih

god. 1881	1.308
„ 1882	1.091
	manje 217

K tomu dodajemo jošte boljega pregleda radi:

4. Broj ovršnih dozvola izdanih po mjestnih sudovih:

god. 1880	20.187
„ 1881	20.694
„ 1882	22.445
	više 1.751

5. Broj dražba, provedenih po mjestnih sudovih:

god. 1880	5.105
„ 1881	3.949
„ 1882	2.855
	manje 1.094

VI. a) Izkazi sudb. stolova kraljevine Hrvatske i Slavonije o dozvoljenih i obavljenih ovrhah.

1. Zamoljena uknjižba ovršnog prava zaloga:

god. 1880	200

Digitized by Google

god. 1881		245
„ 1882		252
		više 7

2. Zamoljeno ovršnih dražba:

god. 1880		176
„ 1881		131
„ 1882		244
		više 113

3. Broj mimo ročišta dozvoljenih dražba:

god. 1880		165
„ 1881		106
„ 1882		142
		više 36

4. Naredjeno predbježno ročišta:

god. 1880		14
„ 1881		11
„ 1882		17
		više 6

5. Broj pridruženja k povedenim ovrham:

god. 1880		19
„ 1881		35
„ 1882		50
		više 15

6. Obavljeno čestičnih dražba:

god. 1880		2
„ 1881		1
„ 1882		6
		više 5

7. Ukupno obavljeno dražba:

god. 1880		69
„ 1881		59
„ 1882		90
		više 31

Razvrstimo li ove podatke na pojedine sudbene stolove, tad dobijemo sliedeći pregled:

Kod sudbenog stola	Zamoljeno ovrha.	Dozvoljeno dražba.	Obavljeno dražba.
u Zagrebu	231	74	19
„ Varaždinu	61	38	13
„ Belovaru	69	27	2
„ Požegi	14	3	5
„ Osieku	102	—	49
„ Vukovaru	19	—	2

Digitized by Google

Gore navedeni podatci pokazuju:

α) Da je broj zamoljenih ovrha (1 i 2) znatno porasao (god. 1881 376 a g. 1882. 496, dakle za 120 više);

β) da je broj obavljenih dražba takodjer znatno poskočio (god. 1881 59, g. 1882 90, dakle za 39 više;

γ) da su se pridruženja k povedenim ovrham i opet umnožila i to za 15;

δ) da se čestične dražbe slabo izvadjaju.

Odatlje sliedi:

αα) Da blagostanje u gradovih i u veleposjedu nazaduje (α, β);

ββ) da stranke uvidjaju korist pridruženja k povedenim ovrham, te da pojedini dužnik često ima po više vjerovnika (γ).

b) Ovrhe na pokretnine.

1. Zamoljeno dražba na temelju jur stečena prava zaloga:

god.	1880	62
„	1881	82
„	1882	63
		manje 19

1. Zamoljeno dražba uz ovršno pravo zaloga:

god.	1880	579
„	1881	1.085
„	1882	888
		manje 197

3. Zamoljeno samo ovršno pravo zaloga:

god.	1880	263
„	1881	313
„	1882	496
		više 183

4. Dozvoljeno pridruženja k povedenim ovrham:

god.	1880	6
„	1881	—
„	1882	2
		više 2

5. Obavljeno dražba:

god.	1880	107
„	1881	69
„	1882	297
		manje 228

Digitized by Google

Izpostavlja se, da je broj obavljenih dražba ogromno porasao (god. 1881 iznosio je 6% zamoljenih, g. 1882 iznaša više od 31%).

VII. a) Izkazi kot. sudova kraljevine Hrvatske i Slavonije o pristojbah, dopitanih sudbenim izaslanikom u stvarih gradjanskih, propisani naredbom vladnoga odjela za pravosudje od 24. ožujka 1878 br. 2191.

Ukupna svota tih pristojba iznašala je:

god. 1880 . . . . . 40.340 fr. 43 nč.
„ 1881 . . . . . 37.570 fr. 52½ nč.
„ 1882 . . . . . 44.229 fr. 50½ nč

Razvrstimo li pristojbe na pojedine sudove, tad dobijemo sliedeći pregled:

Kotarski (gr. d. kot.) sud u	Za cielu godinu. for. n.	Kotarski (gr. d. kot.) sud u	Za cielu godinu for. n.
1. Belovaru . . .	1464.70	23. Klanjcu . . .	1181.81
2. Osieku . . .	787.15	24 Koprivnici . . .	1990.31
3. Požegi . . .	585.39	25. Krapini . . .	1766.17⁷/.
4. Varaždinu . . .	1127.96	26. Križevcih . . .	1226.77
5. Vukovaru . . .	1284 62	27 Miholjcu dol. . .	393.64
6. Zagrebu . . .	1033.64	28. Našicah . . .	401.24
7. Bakru	915.24⁵/.	29. Novom	455.96
8. Božjakovini . .	852.38	30. Pakracu . . .	271.88
9. Čabru	682. 5⁵/.	31. Pisarovini . . .	335.46
10. Čazmi	1732.50	32. Pregradi . . .	1198.39
11. Daruvaru . . .	686.38	33. Rumi	908 47
12. Delnicah . . .	2096.73⁵/.	34. Samoboru . . .	653.96
13. Djakovu . . .	797.76	35 Senju	—.—
14. Garešnici . . .	503.77	36. Sisku	1374.50
15. Gorici vel. . .	1685.63	37. Slatini	452.10
16. Gjurgjevcu . .	1340.93⁵/.	38. Stubici	981.23
17. Grubišnom polju	488.83⁵/.	39. Sv. Ivanu na Zelini	1176.21
18. Iloku	836.72	40. Šidu	552.51
19. Irigu	554.27⁶/.	41. Valpovu . . .	701.80
20. Ivancu	2180.54	42. Virovitici . , .	459. 8
21. Jaski	2814.79⁹/.	43. Zlataru . . .	929.41
22. Karlovcu . . .	2366.58	Ukupno .	44229.50⁵/.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Načelo vlasti u privatnom pravu i razlikovanje stvarnoga prava na stvar od osobnoga prava na stvar.*

Napisao ***Stevo Popović,*** *kr. kot. sudac.*

Kao što prirodoslovna znanost uči poznavati zakone prirode iz prirodnih pojava, tako i pravna znanost crpi svoja pravna načela iz pojava, juristićnih činjenica, iz života.

Nebrojeni pojavi u životu ljudi, koji su se od nepoznatog početka, od prvog odnošaja prvih osoba medju sobom, i od prvog odnošaja tih prvih osoba prema prvoj stvari do danas pojavljivali, jesu izvor, iz kojega su sva pravna načela i svi pravni zakoni crpljeni.

Prvi čovjek, naš praotac Adam[1] stupio je u prvi odnošaj s Evom, odatlje, iz te pojave u životu nastao je institut braka, a prvi odnošaj Adama i Eve naprama prvoj poznatoj stvari, ubranoj jabuci, pokazuje na institut prava vlastnosti.

Onda, kada je Eva ubrala jabuku, i kada ju je Adam zagrizao, nebijaše nikoga da tu pojavu kvalificira, nebijaše ni teoretika ni praktika, nego možda poslje mnogo tisuća godina, kada se je Adamov i Evin savez nebrojeno puta ponavljao, i kada su osobe zadovoljavajuć svojim potrebam nebrojeno puta stavljale se u odnošaj prama stvarim, iz te pojave u životu prvog bračnog para kroz duga vremena opetovane, upoznali su teoretici pravni odnošaj bračne sveze.

Istina, da je u toj pojavi, u tom savezu prvobitno sadržan prirodni zakon, no baš na tom prirodnom zakonu i osniva se pravi institut braka.

Adam onda nije imao nikakovog izbora, a ni potrebe, da traži bogatu partiju; nesmije se reći, da potreba nije bilo nikakovih, jer se neda život ni zamisliti bez potreba, ali potrebe prvih ljudi bijahu veoma malene. Adam je samo Evu trebao, a sav miraz što mu ga je ona doniela, bijaše jabuka, dakle su se pojavile samo prve prirodne potrebe.

Nu kao što je poznato, radi ove jabuke ljuto su nastradali prvi ljudi; netko se našao povriedjen u svom pravu. To bijaše prva povrieda prava.

---

* Priobćujemo ovu razpravu, prem se u nekih izvadjanjih neslažemo sa nazori štovanoga g. pisca. Ured.

[1] Ovdje se hotimice ugibamo Darvinismu, jer premda se iz materije dade razjasniti duh, to se ipak ideja — misao, kao produkt djelatnosti duha sa samim dualizmom naravi razjasniti neda, i zato smo pribegli ideji prava i morala kao objektivnoj normi, koja juristične činjenice života reguliše.

Digitized by Google

Taj netko kaznio je Adama i Evu poznatim izgonom. Taj netko imao je neograničenu vlast.

Teoretici svijuh vremena razbijahu i razbijaju si glave, da saznadu, šta je i tko je onaj netko, koji je prvu kaznu izrekao i ovršio na Adamu i Evi radi toga, što su njegovu zabranu prekršili.

Do sada su našli, da je taj netko načelo, absolutna vlast, Bog; tim je nemir, što no ga svaka neizviestnost uzrokuje, uklonjen, a na mjesto nemira zavlada mir, pravni poredak.

Kao što je prvim juristickim činom Adama i Eve povriedjen netko u svom pravu, i kao što su teoretici pronašli, da je taj netko načelo; tako se od onda pa do danas uvjek u svakoj povriedi prava, povriedilo ono isto načelo, koje je Adama i Evu kaznilo, najme načelo vlasti.

Iz ovoga trojstvenog odnošaja, naime prvih dvijuh osoba medju sobom, zatim odnošaja ovih prama prvoj stvari i odnošaju ovih osoba i stvari prama načelu vlasti, razvilo se pravo, pravni red medju ljudmi i stvarmi.

Iz toga načela postali su svi pravni instituti medjunarodnoga, javnoga i privatnoga prava.

Ali ne samo iz načela kao prvog izvora svega prava, nego i iz pojava ljudskog života, stvorili su teoretici nebrojena iz prvog načela proizašla dalnja načela za pravni red, za mir, za medjunarodni, državni, javni i privatni život.

Pojavi dakle ljudskog života jesu drugi izvor svega prava.

Iz ova dva izvora, iz načela i iz pojava ljudskoga života, stvorila je znanost dva pojma, koja obuhvaćaju sve, a ta dva pojma jesu teorija i praksa.

Prastara prepirka o prvenstvu teorije i prakse, po našem skromnom mišljenju dala bi se riešiti priznanjem, da su teorija i praksa supruzi: bez oplodjujućeg elementa teorije nebi se niti pomisliti mogao napredak u svestranom razvoju praktičnog života, no isto tako bez prakse nebi se niti teoriji znalo traga, niti bi se moglo govoriti o razvoju znanosti, jer ova crpi svoja načela iz života prakse, oboje se uzajamno nadopunjavaju, oboje su organična cielost

Poslje ove kratke ekskurzije prelazimo na predmet ove razpravice.

Da označimo sućnost prava, naime njegove elemente, moramo poći sa stanovišta vrhovnog načela kao prvog izvora svega prava, a to vrhovno načelo jeste, kao što smo gore u najkrupnijih crtah izložili, vlast, absolutna vlast vrhovnog načela jeste svim pravom zajednički element; bez vlasti neima prava, vlast je objektivno pravo, pravna norma, a pravo u subjektivnom smislu jeste povlašćenje, moć izvršenja prava, sila.

Svaka je vlast od boga, od vrhovnog pravnog načela; iz ovog iz-

Digitized by Google

vora crpe svoju vlast ili svoje objektivno pravo dva glavna i najveća pravna javna instituta, koji obuhvaćaju sve druge nebrojene institute javnog i privatnog prava, a to su država i crkva.

Do postanka ovih dvajuh instituta nije bilo današnje razlike izmed prava i morala, nego tek postankom ovih dvajuh instituta učinjena je dioba, ali ipak do strogoga razmedjašenja neće se nikada doći, niti se može doći, i to zato, što i pravo i moral imaju svoj zajednički izvor u vrhovnom načelu, nemože se bo pomisliti, da ono što je dobro, nije ujedno i pravedno, ili obratno što je pravedno da nije ujedno i dobro.

Od vrhovnog načela prenešena je ta absolutna vlast na državu i crkvu, pa kao što to vrhovno načelo, ta absolutna vlast spaja u sebi sva svojstva absolutnog dobra i absolutne pravednosti, tako i prenešena vlast na državu i crkvu mora težiti za ostvarenjem absolutne pravednosti i absolutnog dobra.

Ostavljajuć crkvu i njeno područje morala valja nam se u ovoj razpravici ograničiti na državu i njeno područje.

Glavno obilježje svake vlasti jeste sila.

Kao što se vrhovnomu načelu Bogu pripisuje i priznaje u njem ležeća absolutna sila ili svemogućnost kao sredstvo za ostvarenje absolutne pravde, tako je ta sila zajedno sa vlasti kao u njoj počivajuća, prenešena na državu; no kao što je u vrhovnom načelu vlasti absolutno dobro, absolutna pravednost i milost, to treba ova svojstva smatrati prenešenimi i na državu zajedno sa vlasti i silom, i samo se tako može razjasniti suverenitet državni, tako monarhičkog kao i republikanskog sustava.

Absolutna vlast monarha i ukupnosti volje svih državljana mora imati za svrhu ono isto, što no ima i vrhovno načelo: da se život ljudi približuje ostvarenju obsolutno dobra, pravednosti i milosti.

Ovo pravo (i dužnost) države, proizličuće iz vlasti i sile, od vrhovnog načela na nju prenešene, izražava se u legislativi i eksekutivi: legislativa je objektivno pravo, vlast, a eksekutiva subjektivno pravo, sila ili ovlašćenje; a pošto je sila u vlasti sadržana i iz vlasti izvire, te pošto oboje sačinjavaju jedinicu naime pravo, to pravo nije ništo drugo nego raztvoreno u svoja dva elementa: vlast i silu, ili objektivno i subjektivno pravo.

Sadržaj dakle prava jeste vlast i sila.

Za državno i javno pravo kazali smo gdje leži vlast, a silu crpi država neposredno iz istog izvora, a posredno iz ukupnih, svim ljudem vrhovnim načelom danih sila svojih državljana.

Ova sila države i državljana u svih mogućih pravcih izražavana, mora stojati u suglasju sa voljom vrhovnog načela vlasti, i mora biti

Digitized by Google

upravljana na ostvarenje vlasti, to jest objektivnog prava, pravednosti. No, ako se sila upotriebi mimo takovog pravca, dakle u nesuglasju sa vrhovnim načelom vlasti, vredja ona vrhovno načelo naime vlast, dakle pravo u objektivnom i subjektivnom smislu i tako onim istim sredstvom, kojim se pravo ostvaruje silom, postaje ostvareno nepravo, i tada se sila u običnom smislu u vidu nasilja izrazuje.

Prvu silu, ostvarajuću pravo u protivnosti sa silom ostvarajućom nepravo, liepo označuje narodna rečenica: „svaka sila prokleta, a ova od Boga".

U sili leži zaštita prava, bez elementa sile bilo bi pravo mrtvo slovo.

Kao što su duh i tielo dva elementa, te sačinjavaju jednu fizičnu osobu, koja oba elementa samo zajedno mogu postojati, tako je isto vlast i sila jedinica, naime pravo: u duhu je načelo, vlast, a u tielu sila; nestane li tiela = sile, nestalo je i vlasti = duha, i obratno nestane li duha = vlasti, nestalo ja i tiela = sile; a kod prava: nestane li vlasti, nesmie biti sile, a nestane li sile, nemože biti vlasti.

Ovdje bi se moglo pomisliti na duhobolne, nu isto pravilo uzajamnosti valja i u tom slučaju: u kolikoj mjeri je defekt u duhu, u tolikoj mjeri je i fizična sila ograničena; koliki je objam vlasti, toliki i izraz sile, a sila bez vlasti nesmije pravno postojati, sama vlast pak bez sile mrtva je.

I ovdje dakako da je lahko naći nedostatak, no taj leži u svakoj prispodobi.

Ovim smo se približili pojmu osobe kao nosioca prava i pojmu prava, naime upoznali smo elemente, od kojih sastoje osoba i pravo.

Pravo naime, iz načela vlasti kao volje absolutno dobra, pravedna i milostiva bića i iz absolutne svemoguće sile kao sredstva za ostvarenje volje vlasti, obóje prenešeno na državu i izraženo u legislativi kao volji vlasti i eksekutivi kao sili.

Osoba od duha fizične osobe, koja ima etični zadatak i pravnu dužnost približavati se absolutno dobroj i pravednoj volji načela vlasti, i od tiela, pravije od fizične sile u tielu ležeće.

Pravna volja mora upravljati ovimi silami za postizavanje i ostvarenje prava in concreto. Samo volja pokreće ove sile, ako volja sasvim miruje, to i sile sasvim miruju.

No za mir ili pravni poredak nuždna je jedna nad svimi voljami fizičnih osoba, vladajuća obća volja, izražena u legislativi i nad svimi fizičnimi silami fizičnih osoba, jedna vladajuća obća sila, izražena u eksekutivi, u raznih organih države.

Ovim pako podredjenjem svih volja fizičnih osoba i svih sila, kao što prividno izgleda, nepodjarmljuju se volje i sile fizičnih osoba, ukupnost tih

Digitized by Google

volja fizičnih osoba sama je sebi odredila to podloženje putem monarha ili zastupstva, priznavajuć načelo monarhično i reprezentativno, ili iz obajuh kombinirano.

Volja i sila fizičnih osoba samo se ograničuje i regulira u toliko, u koliko to obća volja državljana drži da je potrebno za mir, pravni red i ostvaranje prava in concreto.

Sav preostali obseg volje i sile fizičnih osoba ostaje samostalan, i uživa svoju podpunu individualnu autonomiju, svoju individualnu legislativu i eksekutivu, svoju osobnu slobodu.

Država kao juristična osoba, kao ukupnost i savez svijuh na isti državni teritorij spadajućih fizičnih osoba, kao najveća i najvažnija zadruga, neima svoje osobne fizične sile, nego volju te juristične osobe, države, izvršuje ukupnost fizičnih sila svih državljana. Svi državljani daju jedan dio svoje fizične sile i imetka kao produkta fizične sile državi na obranu obstanka i razvoja države, kao svoje juristične osobe, tražeći i nalazeći u njoj jamstva za obstanak, sigurnost i razvoj svojih fizičnih i jurističkih osoba.

Iz ove solidarnosti fizičnih sila svijuh državljana dobiva se zaštita svega prava, a da ova zaštita bude stalna i dovoljno moćna za nutarnju i spoljašnju sigurnost države i državljana, država uredjuje si oružanu silu, vojsku, redarstvo itd.

Drugi element prava, naime sile u državi izražen je u vojsci i njenoj svrhi, ona ima svojom fizičnom silom privoliti svakoga na priznanje teritorialne državne nepovriedivosti, na priznanje volje državne, izražene u legislativi, i da pribavi zaštitu svakom državljaninu, da može vršiti svoje pravo.

Ali sama eksistencija sile ove nije dovoljna, jer kao što je svaka pusta sila, t. j. neregulirana pravnom voljom, upravljenom na ostvarenje prava, kadra proizvesti nasilje i nepravo, to je država u zaštitu prava morala osim same organizirane oružane sile stvoriti eksekutivne organe, naime razne državne oblasti, medju kojimi za područje privatnoga prava obstoje sudovi.

Fizične sile pojedinih fizičnih osoba stoje medju sobom više manje u neprestanoj borbi za pravo, pa da neima sudbene vlasti i njoj uz bok stojeće vojene snage državne i redarstva, u toj borbi za pravo odlučivala bi jača fizična sila pojedinaca, koja bi često nepravo ostvarila.

Ovdje smo došli na razkršće izmed javnog i privatnog prava, i kao što smo ograničujuć se na predmet ove razpravice ostavili na stranu crkvu sa njenim područjem, tako ostavljamo područje javnoga prava i prelazimo na privatno pravo.

Kao što je strogo razmedjašenje morala i prava nemoguće, tako neda se do krajnih konsekvencija provesti dioba izmed javnog i pri-

Digitized by Google

vatnog prava s istog uzroka, koji smo naveli kod diobe morala od prava, jer i javno i privatno pravo ima in abstracto jedan te isti izvor, vrhovno načelo vlasti, a subsumiranje pojava in concreto pod zaštitnu silu javnog ili privatnog prava težko je načelno regulirati radi nebrojenih srodnosti.

Ovimi diobami neka se nadalje bave teorija i praksa, to je njihov zadatak.

Pojam ili definicija privatnoga prava nije još utvrdjen, nego je to još uvjek neriešeno pitanje teorije, a po našem skromnom mišljenju neće se nikada ni utvrditi, niti treba da se utvrdi, jer bi to značilo mrtvilo.

Privatno-pravni život jeste živa rieka neprestanog razvoja, te pošto nepostoji sam za sebe nego je u organičnom savezu sa čitavim sistemom javnog i privatnog prava, sa cielim bićem države, to je upravo nemoguće pojam privatnoga prava za sva vremena realno definirati, budući se obseg privatnog prava sa razvojem čitavog pravnog organizma pod neprestano djelujućim uplivom ljudskoga duha i njegovih pronalazaka mienja.

No ipak je i za teoriju i za praksu neobhodno potrebno pojam privatnoga prava, ma i pod rečenim uplivom promienljivosti, u neprestanoj očevidnosti držati.

Šestdeset godišnja kodifikatorna radnja oko austrijskoga općeg gradjanskog zakonika od 1. lipnja 1811, uvedenog u Hrvatsku carskim patentom od 29. studenoga 1852 evo kakovu nam je definiciju gradjanskog (privatnog) prava u § 1 dala: „Skup zakona, koji ustanovljuju posebnička prava i dužnosti stanovnika države medju sobom, čini pravo gradjansko u istoj državi".[2] Što Unger i drugi prije njega nalaze, da je ova definicija stranom preuzka a stranom opet preširoka, moglo bi biti opravdano samo u prvom obziru, jer premda je i država kao juristična osoba pravno sposobni subjekt privatnoga prava, to ipak nenalazimo državu obuhvaćenu tom definicijom, osim ako je zakonodavac, abstrahirajuć privatno-pravnu stranu države, samu državu u toj njenoj privatno-pravnoj strani shvatio kao pravno sposobni subjekt, kao jurističnu i imućstveno-pravnu osobu, te ju (državu) kao takovu, kao nosioca privatnih prava, smatrao takodjer „stanovnikom države"; a čini se da je zaista zakonodavac tako morao shvaćati, jer se inače nebi dala razjasniti tolika praznina u tom §-u 1 o. g. z.

Ali ne samo fiskusa, nego ni ostale svekolike juristične osobe kao općinu, zakladu, mirujuću ostavinu (hereditas jacens) itd. ne nalazimo u definiciji § 1, jer se ove juristične osobe logično nebi mogle označiti „stanovnicima države". No ova definicija u pogledu subjekta privatnoga prava morala je ovako manjkavo izpasti, jer su se kodifikatori morali osvrtati na dobivene instrukcije, da zakon bude što moguće kratko sastavljen, i da radi jasnosti sve što spada ad cathedram, iz osnove zakona

Digitized by Google

izostane, da tako zakoni budu što moguće jednostavni, te da se sa subtiliteti neumnažaju.[3]

U ostalom mora da su kodifikatori držali suvišnim § 1 o. g. z. komplicirati kvalitetom juristićnih osoba, i zato su jasnosti radi kako o juristićnih osobah tako i o strancih donešene posebne ustanove u prvom poglavlju o. g. z., slovećem o tako zvanom pravu osoba.

(Svršit će se.)

Prokuraturska praksa i odvjetnički izpit konceptualnoga osoblja pri prokuraturi.

Kad je prije nekoliko mjeseci jedan konceptualni činovnik financijalne prokurature, pravije kr. ravnat. erar. prav. posala u Zagrebu, tražio na temelju svjedočbe o položenom odvjetničkom izpitu stalum agendi, odvjetnički odbor zagreb. odvjet. komore je mislio, da mora njegovu prošnju negativno popratiti s razloga:

1. što molitelj nije juris doctor;

2. što se nije izkazao nikakvom odvjetničkom praksom, i

3. što je naredbom kr. zem. vlade od 14. kolov. 1880 (br. 56 Sbornika g. 1880) ustanovljeno, da se dokida pogodovnost podieljena previš. riešenjem od 25. travnja 1867, da se mogu domaći sinovi Hrvatske i Slavonije, ako izpune ostale zakonske uvjete, i bez doktorske čâsti pripustiti k izvršivanju odvjetničtva, te se neima (pogodnost) u buduće protezati na one odvjet. kandidate u Hrvatskoj i Slavoniji, koji u vrieme otvorenja hrv. sveučilišta u Zagrebu nisu bili svršili četverogodište na postojavšoj pravoslovnoj akademiji.

Opaža se na to, da je u konkretnom slučaju molitelj svoj praktični izpit prije ove naredbe položio, a da služi kod kr. ravnateljstva erarskih prav. posala u Zagrebu od 27. listopada 1877 u svojstvu erarskog odvjetničkog pristava.

Poznato je, da odvjetnički red od 24. srpnja 1852 nepruža svestrane upute na pitanje: tko sve može postati odvjetnikom, jer je poslje njega izišlo više previšnjih riešenja i minist. naredaba, koje ga stranom popunjuju stranom derogiraju gdjekoje ustanove.

Niti izdanje odvjet. reda, što no ga je uredio god. 1883 dr. Hinković, nije u pomenutom pogledu podpuuo. U njem nema ni spomena

[3] Kolika je razlika mnjenja pisaca ob izpravnosti ove definicije, vidi Unger System I. st. 1 i tamo citirana djela mnogih drugih pisaca.

Digitized by Google

o previšnjem riešenju od 24. ožujka 1857 (citira se i kao naredba ministra financija od 4. travnja 1857 br. 70 d. z. l.), niti o privremenom naputku za financ. prokurature od 16. veljače 1855 (br. 37 d. z. l.), pa ipak je ovaj državni ured najznamenitija, pače zakonom i pogodovana — da tako reknem — odvjetnička pisarna u svakoj pokrajini austro-ugarske monarkije.

Polag naredbe ministra pravosudja od 11. listopada 1854 (br. 263 z. v. l.) je praksa prokuraturska (§ 2) izjednačena sa odvjetničkom, a poslje je po gore citiranoj naredbi ministra financija od 4. travnja 1857 (§ 3) postigla ona zakonitu pogodnost pred ovom.

Prokuraturska praksa dakle jest po naravi svojoj eminentno odvjetnička praksa.

Gore navedena naredba izdana je lih obzirom na službeni odnošaj (propisno) kvalificiranog konceptualnog osoblja financ. prokurature, te i dan danas postoji u svojoj krieposti.

Ova naredba odlikuje se preciznošću i jasnoćom u stilizaciji, pa ipak nemogoše njeki razabrati iz nje, što je „odvjetnički" izpit. Ona paralelno razpravlja o tih izpitih, zato je vriedno zaviriti u najvažnije ustanove njene.

§ 2 govori ob uvjetih, da se dopusti prokuratorskomu kandidatu polagati odvjetnički izpit. Nakon što je tim propisom skraćen rok običnoj praksi, kao uvjetu za pripust, na jednu godinu, upućuje da su ostali uvjeti toga pitanja sadržani u ministarskoj naredbi od 11. listopada 1854, valjajućoj za ostale odvjetničke kandidate.

A § 3 ustanovljuje, da se položiv ovako odvjetnički izpit može tražiti stallum agendi — ali treba da se popuni praksa na 3 godine.

Konstatujuć daklem, da je po § 2 odredjeno isto povjerenstvo za izpit odvjetnički kandidata prokuraturskoga, koje i za odvjetnički izpit privatno-odvjetničkog kandidata, i jedna te ista oblast (banski stol), pri kojoj ga jedni i drugi kandidati položiti imadu, tim više se ističe § 4 naredbe od 4. travnja 1857, koji ustanovljuje, da se u izpitnu komisiju nepozove za slučaj, kad prokuraturski kandidat polaže odvjetnički izpit, privatni odvjetnik, nego erarski (prokurator).

Premda je u toj ustanovi sadržana lih formalna odredba, ipak je nije smjeti s vida pustiti.

Iz svega ovoga daklem sliedi, da je odvjetnički izpit prokuraturskoga kandidata po propisanoj kvalifikaciji osobe, po kompetentnih izpitateljih (komisiji) i po izpitnom predmetu (materiji) jedan te isti s izpitom privatno-odvjetničkih kandidata. Nadalje sliedi iz odredbe § 4 spomenute minist. naredbe od god. 1857, da se mora strogo paziti, da prema stališu dotičnog kandidata bude u izpitno povjerenstvo kao izpitatelj pozvan sad privatni sad erarski odvjetnik.

Digitized by Google

Ova naredba jošte postoji. Ovim je dovoljno razjasnjeno, što je odvjetnički izpit konceptualnog osoblja pri financ. prokuraturah; nastaje dakle pitanje: što je prokuraturski izpit, i u čem se razlikuje od odvjetničkoga?

Komisiju i članove za prokuraturske izpite odredjuje § 8 iste minist. naredbe od 4. travnja 1857. Ovaj izpit ima se polagati pri kralj. fin. ravnateljstvu, a članovi povjerenstva imadu se sastaviti od zastupnika svih grana uprave (1 činovnik politički, 1 sudbeni, 1 financijalni i prokurator) pod predsjedanjem jednoga financ. nadsavjetnika. Dočim je dakle po § 2 te naredbe prokuraturski kandidat odvjet. izpita glede polaganja istoga posve stavljen na temelj naredbe od 11. listopada 1854 kako i svaki privatni kandidat odvjetničtva, to glede prokuraturskog izpita ova naredba sama ustanovljuje povjerenstvo. Nadalje se po § 10 dozvoljuje kandidatu prokuraturskoga izpita, da za 14 dana podnese žalbu na financ. ravnateljstvo proti zaključku izpitnog povjerenstva, ako ga je „bacilo" na izpitu.

Po tom su predmeti, pa onda svrha i uvjeti uspjeha jednog i drugog ovih praktičnih izpita različiti. Ujedno je jasno, da praktički prokuraturski izpit po naravi svojoj nije ništa drugo nego financijalno-administrativni izpit za prokuraturske činovnike — poput t. zv. perovodnog praktičkog izpita pri financijalnoj upravi za financialne perovodje.

Ustanove previšnjeg riešenja od 24. ožujka 1857 tako su jasne, u obće ciela razporedba u njem tako pregledna, da se odmah vidi, što je unj došlo uplivom ministra pravde (ustanove tangirajuće pitanje odvjet. izpita), što li uplivom ministra financija (ustanove, koje tangiraju administrativni prokuratur izpit). Pa ipak se je na najkompetentnijem mjestu jedanputa, kad je jedan prokuraturski kandidat odvjetničtva zatražio stallum na temelju svjedočbe o položenom odvjetničkom izpitu, unutar ovih zakonskih propisa, podvojilo, je li to pravi odvjetnički izpit ili je možda samo prokuraturski.

Da vidimo sad obratno, kako postupaju kompetentni kruzi kad jedan ili drugi od gore navedenih dviuh vrsti odvjet. kandidata zatraži rok za položenje izpita odvjetničkog.

Postoje, kako znamo, dvie vrsti odvjetničke prakse: prokuraturska i odvjetnička. Ob ubrojivosti iste pred odvjet. izpitom takodjer obstoje dvie vrsti propisa i to: poznata jur naredba od 11. listopada 1854 za za privatne, i previšnje riešenje od g. 1857 za prokuraturske kandidate. Zato može prokuraturski kandidat posve zakonito odvjetnički izpit položiti samo držeći se točno ove previšnje riešitbe, a kandidat priv. odvjet. izpita naredbe od g. 1854., dotično odvjet. reda.

Daklem moralo bi se punim pravom očekivati, da će banski stol

Digitized by Google

resp. predsjednik izpitne komisije pozvati od odvjetnika onoga u povjerenstvo, koga prema izkazanoj praksi kandidata propisuje odvjetnički red, ili ovo previšnje riešenje. A samo prema zakonu položeni izpiti jesu valjani, drugi ne.

(Svršit će se.)

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Uživanje zemljišta mjesto kamata i zakon od 8. prosinca 1877.

Kr. kot. sud u Samoboru osudom od 29. lipnja 1883 br. 4443 u parnici Stjepana Vlahovića po odvjet. Lencu proti Pavlu i Josipu Poljak iz Strmca, radi povratka zajma od 180 for., sudio je: „Tužitelj Stjepan Vlahović zahtievajući, da su tuženici Pavao i Josip Poljak dužni njemu na temelju obveznice od 31. ožujka 1876 proiztičući zajam sa 180 for. s. pr. povratiti, odbija se i dužan je priznati, da je njemu taj zajam od 180 for. jur izplaćen užitkom plodova, pobranih sa sjenokoše tuženika, zvane „pod Novaki", kao i tuženim naknaditi parbene troškove sa 26 for. 10 nč. za 14 dana pod teretom ovrhe".

Razlozi: „Vidiv, da je tužitelj Stjepan Vlahović priznao, da je on polovicu sjenokoše tuženika Pavla i Josipa Poljak zvane „pod Novaki" uživao mjesto kamata od tuženog zajma 180 for. kroz zadnjih 7 godina;

vidiv, da je preduzetim očevidom po vještacih dokazano, da je ta polovica sjenokoše „pod Novaki" popriečno godišnjega čistoga prihoda 55 for. 46 nč. davala;

vidiv po tom, da je već za vrieme zadnjih pet godina od kad je stupio u kiepost zakon od 8. prosinca 1877, glasom kojega se svako davanje ili plodo-uživanje mjesto kamata, nadilazeće 8% kamate ima u odbitak i na odplatu glavnice staviti — čitava utužena glavnica od 180 for. sa svimi 8% kamatami tužitelja Stjepana Vlahovića ne samo jur izplaćena nego i preplaćena: to se je moralo suditi, da se tužitelj sa svojim zahtjevom na platež zajma od 180 for. odbija i da ima po §-u 573 p. g. p. kao nadvladana stranka naknaditi parbene troškove tuženikom".

Kr. banski stol osudom od 16. kolovoza 1883 br. 16.638 preinačio je prvosudnu osudu te sudio: „da su tuženici Pavao i Josip Poljak dužni tužitelju iz obveznice od 31. ožujka 1876 proiztičući zajam od 180 for. sa 6% kamatami od 21. srpnja 1882 za 14 dana pod teretom ovrhe platiti uz preboj parbenih troškova."

Digitized by Google

Razlozi: „Tuženici Pavao i Josip Poljak priznaju, da su od tužitelja Stjepana Vlahovića na obveznicu od 31. ožujka 1876 pod A. ad I. zajamnu svotu od 180 for. primili, i da u ime glavnice ništa odplaćivali nisu.

Prigovor tuženika u tom samo sastojeći, da su tužitelju u ime kamata sjenokošu „pod Novaki“ zvanu na uživanje dali, koja je livada godišnji čist prihod od 55 for. 46 nč. dala, čime da je i glavnica izplaćena, nemože se s toga uvažiti, što tuženici sami netvrde, da su tužitelju rečenu livadu za izplatu glavnice na uživanje dali; nadalje, što tužitelj neutužuje pogodjene nezakonite kamate, i napokon što tuženici priznavajući, da su dobrovoljno livadu tužitelju na uživanje u ime kamata dali, po § 1432 o. g. z. povratak plaćenih nezakonitih kamata tražiti nemogu. Pošto je tim obstojnost utužene glavnice dokazana, morala se je uslied priziva tužitelja prvosudna osuda preinačiti i po tužbovnom zahtjevu suditi, troškovi parbeni pako medju sobom prebiti, pošto svaka stranka ovim za sebe jednu povoljnu riešitbu ima“.

Kr. stol sedmorice osudom od 15. lipnja 1884 broj 1473 preinačio je osudu banskoga stola i potvrdio onu prvoga suda, a parbene troškove svih molba medju sobom prebio.

Razlozi: Tuženici proti tužbenom zahtjevu stavljaju jedini prigovor, da je utužena glavnica sa zakonitimi 8% kamati ne samo izplaćena već i preplaćena; jer da su oni tužitelju god. 1876 u ime kamata na uživanje ustupili polovicu svoje sjenokoše „pod Novaki“ zvane, od koje je tečajem 7 godina, što ju je u ime kamata uživao, brao čistog godišnjeg prihoda od 50 for., što čini za 7 godina svotu od 350 fr.

Pa pošto je uslied poreke tužitelja, da je iz uživanja rečene sjenokoše u ime kamata toliki čisti prihod godišnji brao, sudbenim očevidom po vještacih Mirku Fabiančiću i Juraju Kosu ustanovljeno, da upitna livada, koju je tužitelj u ime kamata od utužene glavnice od 180 for. uživao, nosi godišnjeg čistog prihoda 55 for. 46 nč., to se mora za dokazano držati, da je tužitelj za vrieme od godine 1876 do uključivo godine 1882 od glavnice 180 for. u ime kamata pobrao ukupno svotu od 388 for. 22 nč, pa ako se i odbiju uživani kamati od godine 1876 do 1878 kao godine kad je zakon od 8. prosinca 1877 u kriepost stupio, se 110 for. 92 nč., to još uvjek preostaje svota od 287 for. 30 nč., koju je kroz 5 godina u ime kamata protuzakonito pobirao, i s kojom su ne samo zakonom dozvoljeni 8% kamati, već i sama utužena glavnica podpuno izplaćena.

Iz prenavedenih, kao i s obzirom na ustanove § 1 i 4 zakona od 8. prosinca 1877 (Sbor. br. 70 od g. 1877) ukazuje se prvosudna osuda opravdanom, pa ju valja uz preinačenje osude banskostolne potvrditi.

Digitized by Google

Preboj parbenih troškova svijuh molba opravdan je ustanovom § 573 g. p. i jer svaka stranka imade jednu nižju osudu povoljnu za sebe.“ Priobćio *S. P.*

Ako polit. oblast izjavi, da se u kući nemože duže stanovati i ako naloži, da se ona poruši, dokida se i najamna pogodba, uknjižena na takovoj kući, pak valja zadovoljiti tužbi vlastnika kuće, koji traži da se pravo najamno briše.

Družtvo C. tuži tvrdku Franjo H. i sinovi i zahtieva, da se gruntovno briše najamna pogodba od 16. ožujka 1878., upisana na kući br. 7 ulica K. u Beču, a sklopljena medju spomenutom tvrdkom i prijašnjim vlastnikom ove nekretnine na deset godina. Politička oblast naloži u proljeću g. 1882, da se ova kuća poruši, tim se pako dokida ona najamna pogodba. Povod pako onoj odredbi polit. oblasti dade demoliranje susjedne kuće br. 5; povjerenstvo najme, izaslano od gradjevno-polit. oblasti, a naročite prizvani vještaci očitovaše, ako se poruši kuća br. 5, da nemože obstati ni kuća br. 7. Usljed toga pozvan je vlastnik kuće, da delogira kuću br. 7 tako, da bude do 7. veljače 1882 posve izpražnjena. O toj naredbi ubaviestio je vlastnik kuće tvrdku najprije izvansudno, a zatim pozivom na § 1118 o. g. z., dokazom odluke c. k. kot. deleg. suda, takodjer i sudbeno. Pošto je nadležna oblast zabacila utok tužene tvrdke, pozva gradsko poglavarstvo po drugi put tvrdku Franjo H. i sinovi, da do 31. ožujka 1882 svakako izprazni dućan, inače da će bit delogirana. I zaista ona tvrdka izprazni kuću početkom travnja mjeseca, a poslje započe odmah demoliranje kuće.

Medjutim je kuća br. 7 prešla u vlastnost družtva C, koje tvrdeć da je najamno pravo tužene tvrdke dokinuto, podnese tužbu spomenutu.

U odgovoru tvrdi tužena firma, da nebijaše baš potrebno novu kuću graditi; da je po § 1118 o. g. z. valjalo prije svega potražiti dokinuće najamne pogodbe putem sudbenim i o tom da je valjalo izposlovati odluku suda, zato da je pogriešan zahtjev tužbe.

Zemaljski sud bečki zabaci osudom od 12. listopada 1883 tužbu sa sliedećih razloga:

Da se odluči ova parnica, dovoljno je, da je pravomoćnost naloga za delogiranje i rušenje kuće po propisih g. p. p. izkazana; taj nalog bijaše za tuženu firmu nedvojbeno vis major, ona je morala u najam uzete prostorije izprazniti, ma da je glede njih stekla stvarno pravo (§ 1095 o. g. z.). Ali nestoji, da je delogiranjem i porušenjem kuće sama po sebi prestala uporabna pogodba od 16. ožujka 1876. Ova kuća,

Digitized by Google

koja ima još uvjek svoj gruntovnički uložak, demoliranjem nije propala u smislu § 1112 o. g. z., nije dakle izključena mogućnost, da se pravo najamno tvrdke Franjo H. i sinovi, prekinuto demoliranjem kuće br. 7, može opet vršit za ostalo vrieme do izminuća najamnoga roka t. j. do konca g. 1888, ako vlastnik porušene kuće sagradi na istom zemljištu novu kuću, što je već možebiti i učinjeno. Prema postojećim faktičnim odnošajem posljedica je nalaza za demoliranje, da se kuća, ako se hoće u njoj stanovati, mora sagraditi na starom gradilištu; sada hoće li to tužitelj učiniti ili ne, u svakom slučaju daje mu § 1118 o. g. z. pravo zahtievati, da se prije dokine pogodba uporabna predpostaviv, da je podignuće nove sgrade potrebno u smislu § 1118 o. g. z.

Nu pošto se stečena stvarna prava tužene tvrdke Franjo H. i sinovi nemogu naprosto dokinuti, zatim obziruć se na § 1096 o. g. z. — valja da ob ovom odluči sudac. Razriešenje ove pogodbe ima se u smislu § 1118 o. g. z. provesti ne odpovedju, kako jo to učinjeno, nego putem parbenim; ali toga nije zaiskalo tužeće družtvo; što ono traži, da se pravo uporabno odmah briše, pošto neima slučaja § 1112 o. g. z., nemože se dozvoliti i odbija se.

Tužitelj podnese priziv višemu sudu bečkomu, koji je promjeniv osudu prvoga suda zadovoljio tužbi sa sliedećih razloga:

Poglavarstvo grada Beča naloži dekretom od 28. siečnja 1882, da se demolira kuća br. 7 u ulici K.; poglavarstvo izdade taj nalog o porušenju kuće u svom nadležnom oblastnom djelokrugu, pak je postao pravomoćnim proti tuženoj firmi. Usljed toga naloga moradjaše tužeće družtvo kuću porušiti i iznova zidati; novo zidanje bijaše dakle potrebno, pak je tužena tvrdka morala po § 1118 o. g. z. i na svoju štetu, na nj pristati. U ovom dakle slučaju valja uporaviti ne § 1112 nego 1118 o. g. z. Ovaj potonji pako odredjuje, da uporabodavac može zahtievati i ranie razriešenje uporabne pogodbe, ako se iznajmljena sgrada mora s nova zidati. Prijašnji vlastnik kuće br. 7 izvede u svom podnesku na c. k. grad. deleg. kot. sud de praes. 4. veljače 1882, da usljed naloga o porušenju kuće ima se najamna pogodba u smislu § 1118 o. g. z. sa 12. veljače 1882 smatrati razriešenom zahtievajuć, da tužena firma izprazni iznajmljene prostorije do 12. veljače 1882. Nu ako bi se i uzelo, da bi trebalo, ako se hoće pogodba prije razriešiti, podignuti redovitu tužbu, tužeće družtvo zadovoljilo je i ovomu zahtjevu. Ono je najme u nazočnoj tužbi zaiskalo, da se uporabna pogodba ranie razrieši s razloga, što je nuždno iznova zidati iznajmljenu kuću, pa je dopušteno petit tužbe ograničit jedino na to, da se gruntovno briše najamna pogodba, jer zahtievajuć brisanje pogodbe traži se ujedno i razriešenje ove, a opet nemože se izreći brisanje najamne pogodbe, ako se prije

Digitized by Google

neizpita i neprizna pravo uporabodavca, da traži ranije razriešenje pogodbe; s toga u zahtjevu, da se briše pogodba najamna, nalazi se i zatjev da se prije odredjena vremena razrieši i pogodba, pak ako se sudi na brisanje tim je ujedno sudjeno, da se pogodba ima prije razriešiti. Nuždnim porušenjem kuće utrnulo je po § 1118 o. g. z. pravo najamno tužene tvrdke, pa najmitelju nepripada pravo na novu kuću, sagradjenu na mjestu prijašnje, jer najamna pogodba ima samo stanovite prostorije za predmet, a ovih je porušenjem prijašnje kuće nestalo, a najmitelju pripada za slučaj da se iznajmljena sgrada obnovi, po §§ 1112 i 1119 o. g. z. samo pod nekimi uvjeti naknada štete.

C. k. vrhovno sudište potvrdi rješitbom od 23. travnja 1884 br. 2988 osudu druge molbe upućujuć na razloge njene, osnovane na zakonu i naravi stvari.

Ako osjeguravajuće družtvo na temelju ustanova svoje police uzkrati izplatu svote osjegurane tobože s bog toga, jer se je osigurani sam usmrtio, mora ono dokazati samoubojstvo i nemože se upirati jedino na liečnički nalaz, sastavljen po nalogu polit. oblasti.

A. tuži osjeguravajuće družtvo C., da joj izplati osjeguranu svotu od 1000 for., na koju svotu osjegurao je suprug njezin B. svoj život kod spomenutoga družtva, što dokazuje priložena polica od 21. svibnja 1878 br. 9798, i to na korist tužiteljice. U tužbi se tvrdi, da se je B., kako dokazuje smrtovnica od 26. studenoga 1880, zagušio u vodi t. j. utopio se.

Naproti tvrdi osjeguravajuće družtvo, da se je B. sam usmrtio, tim pako da je po § 26 toč. 2 osjeguravajućih uvjeta osjeguranje izgubilo svoju valjanost, a uplaćene premije da su propale. Ovaj prigovor svoj obrazloži ovako: Lješina B ova nadjena je 26. studenoga 1880 oko podneva u potoku R. blizu sela K. U okolišu, gdje se našla lješina B-ova, neima nikakovih puteva blizu potoka, kojimi bi sviet češće prolazio, pače upravo je zabranjeno onuda prolaziti; baš na onom mjestu zaraštena su oba briega potoka dračem i vrbami. Potok je na onom mjestu po prilici 6 metara širok a 1 metar dubok; onoga dana, kad je nadjena lješina, jedva je bio dubok 1·1 metar, voda je posve mirna, ni malo brza teka, jedva se giblje, a to bijaše napose rečenoga dana. Lješina našla se u sredini potoka i to na koljenih, obraza pognuta prama dnu potoka tako, da su ledja i zatilnjak virili iz vode. Ove okolnosti dokazuju jasno, da se je B. sam bacio u vodu i tako utopio, da je tu dakle samoubojstvo, inače nebi bilo moguće u tako plitkoj vodi

Digitized by Google

utopiti se; jer B., da se nije htio sam utopiti, trebao je samo dignuti glavu, da mu voda neteče u disala, pa se nebi bio ugušio. Sudbeni liečnici dr. O. i dr. F. očitovaše svoje mnenje, pozvani na to po kot. oblasti, te izjaviše izrikom, da uvaživ sve okolnosti slučaja, nije moguće da bi B. slučajno bio se utopio, nego da je posve izviestno, da se je sam usmrtio. Ovom izjavom kompetentnih organa, koja je mjerodavna za sudove, dokazano je samoubojstvo. Napokon navedi tuženo družtvo još razne činjenice, koje bi imale razjasniti uzroke ovoga samoubojstva i objasniti okolnost, da je B. stalno i nakon zrela razmišljanja odlučio utopiti se. S ovih razloga moli da se tužba odbije.

C. k. trg. sud bečki izreče osudom od 9. studenoga 1883 br. 141.127., da se tužba neima uslišati.

Razlozi: Obavljeni očevid i kazivanja preslušanih svjedoka dokazuju, da je mjesto, gdje su 26. studenoga 1880 našli mrtvo tielo B-a, udaljeno 350 koraka od onoga mjesta, gdje staza vodeća do kolodvora zakreće od potoka; da je potok na onom mjestu dubok jedva nešto preko 1 metra, a voda lagano teče; da je lješina, kad su ju našli, ležala na koljenih dole okrenutim licem tako, da su ledja i zatiljak (zašišak) virili na polje; da je napokon kod mrtva tiela B., koji je otišao bio od kuće pod izlikom, da ide u N., nadjeno nekoliko novčića gotova novca i uže. U smrtovnici navodi se kao uzrok smrti, da se je zagušio u vodi, a nalaz liečnika, naredjen kot. oblašću, očituje, da sve okolnosti izključuju mogućnost da se je B. slučajno utopio, nego da je posve sigurno, da si je u samoubojničkoj nakani uzeo život. A da je ovo zaista sadržaj sudbeno-liečničkoga nalaza, potvrdjuje c. k. kotarska oblast. Istina, taj nalaz nije dokaz za vječnu uspomenu u smislu gr. p. p., ali tužiteljica krivo tvrdi, da je on važan jedino u području kaz. pravosudja i policije. Ovakovo ograničenje nesliedi iz onih ustanova zakona, koje naredjuju, da se imadu službeno konstatovati okolnosti, koje su prouzročile smrt, pa se s toga mora onomu, što su na to pozvani organi pronašli i ustanovili, i što je odlučno za mirovinu udova, analogno upisom u registre rodjenih i umrlih, dotle vjerovati i valjanim priznavati, dok se nedokažu činjenice, koje onu valjanost izključuju. A takova što tužiteljica nije dokazala, pače ako se uzmu sve u jedno okolnosti, koje su dokaznim postupkom utvrdjene, mora se vjerovati, da se je B. zaista sam utopio. Pitanje, u koliko bi moglo djelovati na uporavu § 26 toč. 2 općenitih osjeguratelinih uvjeta, umobolnost B., ovdje izostaje, jer mnenje vještaka u ovom pravcu puko je nagadjanje, pa bi morala tužiteljica tvrditi, da je djelo ovo počinjeno u stanju umobolnom, a upravo ona posve odlučno pobija, da bi se B. sam bio usmrtio. S ovih razloga nemože se zadovoljiti tužbi, da se dosudi osjegurana svota.

Digitized by Google

Na priziv tužiteljičin promienio je c. kr. viši sud bečki osudu prve molbe te sudio 20. prosinca 1883, da valja tužbi zadovoljiti.

Razlozi: § 26 pravila osjeguravajućega družtva odredjuje, da je osjeguranje za slučaj smrti nevaljano, ako se osoba, koja se je osjegurala, sama usmrti. Da se je ovaj slučaj, koji bi dokinuo osjegurateljnu pogodbu, dogodio kod B., moralo bi dokazati osjeguravajuće družtvo, pošto to tužiteljica nieče. Da se pako to dokaže, za to nije dovoljno mnenje sudb. liečnika dra. O. i dra F., koji su po nalogu kot. oblasti u K. obavili sekciranje lješine, jer je onaj uredovni akt obavljen u smislu naredbe minist. financija od 30. kolovoza 1882 (br. 172 d. z. l.) i naredbe minist. nutarnjih poslova i pravosudja od 8. travnja 1857 (br. 73 d. z. l.) u onu svrhu, koja se u ovih naredbah spominje, ali ne u tu svrhu, da bude dokaz osjeguravajućemu družtvu u civilnoj parnici; priloženomu vidimovanomu prepisu ovoga uredovnoga akta ne može se dati kriepost javne izprave. A iz onih okolnosti, što su ih po tuženiku navedeni svjedoci konstatovali, nemože se uzeti, da je samoubojstvo dokazano po propisih gr. p. p. Pošto tuženik nije mogao svoje prigovore utvrditi, valja suditi u korist tužbe.

Proti ovoj osudi podnese tuženik previdnu žalbu, koju je ipak c. kr. vrhovno sudište osudom od 3. travnja 1884 br. 2817 zabacilo, a potvrdilo osudu druge molbe.

Austrijanski sudac nadležan je izdati nalog u smislu § 3 zakona od 16. ožujka 1884 (d. z. l. br. 35) i onda, kad se radi o provedenju ovrhe, dozvoljene po ugar. sudu na temelju osude, izrečene po ug. sudu.

Nitranski sudb. stol osudi I. R., privatnika u Beču, da ima platiti 12.320 for. nitranskoj vjeresijskoj banki. Kad je taj novčani zavod zamolio ovrhu, dozvoli mu isti sudb. stol da se povede i to na pokretni imetak dužnikov, pak zamoli c. kr. zemaljski sud bečki, da izvede ovrhu. Ovaj zadovolji tomu pozivu odrediv ovršnu pljenitbu, uzki zapor i prenos protivničkih pokretnina. Pljenitba se obavi, nu u pljenitbenom zapisniku zabilježena je izrična tvrdnja supruge ovršenikove, da njoj pripadaju svi predmeti zaplienjeni, izim rubenine i odiela, kao prava svojina njena. 3. travnja 1884 zamoli nitranjska vjeresijska banka zemaljski sud bečki, neka naloži ovršeniku u smislu § 3 zakona od 16. ožujka 1884 (d. z. l. br. 35), da na ročištu, koje će se za to odrediti, naznači svoj imetak i mjesto gdje se nalaze pojedini dielovi njegovi i da se zakune o tom, da su mu navodi točni i da nije ništa zatajio od svoga imetka.

Prvi sud odbio je ovu molbu radi očite nadležnosti po § 1 sudov.,

Digitized by Google

jer da takov nalog može izdati prema § 3 navedenoga zakona od 16. ožujka 1884 onaj sud, koji je vlastan dozvoliti prvi stepen ovrhe, a to je kr. sudb. stol u Nitri.

Usljed utoka ovrhovoditeljice dokine viši sud odluku prve molbe te naloži zemalj. sudu u Beču, da ima molbu nitranske vjeresijske banke od 3. travnja 1884., mimoišav upotrebljeni razlog nenadležnosti, po zakonu riešiti i to s ovih razloga: Zemaljski sud bečki nehtjede riešiti molbu, jer da po § 3 zakona od 16 ožujka 1884 nije nadležan izdati onakov nalog; ali to je krivo mišlenje, jer se ovdje neradi o provedenju ovrhe na temelju osude, izrečene po ovdašnjem (t. j. cislajtanskom) sudu, nego o provedenju ovrhe na temelju pravomoćne osude, izrečene po kr. ugar. sudb. stolu, koja je osuda, po odpisu minist. pravosudja od 23. rujna 1862 br. 9627 a da ju dalje neizpituje druga koja oblast, bezuvjetno ovršiva; da se u nazočnom slučaju, gdje se radi ob izvršenju po kr. ugar. sudb. stolu pravomoćno izrečene osude, usljed postojećega medju Austrijom i Ugarskom reciprociteta, po odpisu min. pravos. od 7. rujna 1871 br. 9971 mora glede svih djela, koja su potrebna dok teče postupak ovršni, izključivo postupati po austr. zakonih, dakle glede svih djela, koja iziskuju sudačku odluku, kao i glede takih kontroverza stranaka, gdje je potrebna sudačka razprava, imadu uporavljati austr. zakoni, pa se mora zadovoljiti odlukam sudova nadležnih po ovih zakonih, a po tom je opravdana nadležnost zemalj. suda bečkoga, da razpravlja i odlučuje o molbi ovoj, predanoj za vrieme postupka izvršbenoga, kojom se moli izdanje naloga u smislu § 3 zakona od 16. ožujka 1884 (d. z. l. br. 35).

Najviši sud potvrdi odluku druge molbe sa razloga u njoj navedenih pa onda nadalje i stoga, što se zamoljeni nalog predstavlja ne kao samostalni akt ovršni, nego jedino kao odredba, da se omogući provedenje ovrhe, dozvoljene po nadležnom ugar. sudu.

Tko ima nagraditi kuratora absentis, koji je imenovan na molbu stranke?

A, vlastnik imanja u B. zamoli bezteretni odpis nekih parcela. U postupku, koji se o tom poveo, imenovan je bio dr. B. curatorom ad actum odsutnih tabularnih interesenta, o kojih se nije znalo gdje borave. Curator dr. B. proučiv stvar očitova, da neima ništa prigovoriti zamoljenomu bezteretnomu odpisu naznačenih parcela. Molitelju bezteretnoga odpisa bude naloženo, da izplati dru. B. likvidirani iznos ekspenzara od 4 for. 80 nč. A. utekne se proti toj odluci višemu sudu, koji je

Digitized by Google

zahtjev dra B. odbio, „jer dr. B. postavljen je bio doduše za curatora odsutnih povodom molbe, dotično zahtjeva rekurenta, ali nije postavljen u njegovom interesu, nego je postavljen da brani prava štičenika svojih, pa s toga samo su oni dužni platit trošak kuratele".

Najviši sud potvrdi odluku prizivnoga suda: jer, premda je bilo u interesu molitelja bezteretnoga odpisa, da se odsutnim tabularnim interesentom postavi kurator, da preuzme molbu za odpis, to ipak molitelj bezteretnoga odpisa ima naknaditi samo onaj trošak, koj su zadali njegovi interesi, dakle trošak imenovanja curatora te izdanja eventualnoga izroka; ali neima on nagradit trud i djelatnost, što ih je skrbnik u interesu svojih kuranda imao ili obavio".

B. Mjenbeno.

K čl. 83 (§ 90 hrvat.-ug.) mjen. zak.

A. proda robe B-u, pak dobije za to mjenicu, prihvaćenu po firmi C, glaseću na 200 for.; pošto je mjenica dospiela bila, izposlove A. nalog proti tvrdki C., neka izplati mjen. dug; i zaista dužnik odplati nešto, ali A. propusti povesti ovrhu, jer se je medjutim ona tvrdka razvrgla, a vlastnik njezin odputovao nekamo, a nije se znalo kamo. Pošto je od onoga mjenb. duga preostalo još 114 for. neplaćenih, a pošto se po mjenb. pravu nemože zahtievati ova svota od izdatnika i žiranta, jer je zahtjev utrnuo, pošto je bilo propušteno dignuti prosvjed: to je tužio A. B-a s naslova obogaćenja, da mu plati 114 for.

Prvi sud sudio je, da tužba nestoji, da ju treba zabaciti (osuda bečkoga trgov. suda od 21. prosinca 1883 br. 192.463).

Razlozi: Kako naredjuje čl. 83 mj. z. (§ 90 hrv.-ug. mj. zak.) obvezan je izdatnik zastarjele mjenice posjedniku iste u toliko, u koliko se je onaj obogatio na štetu ovoga. Tužba dakle s bog obogaćenja predpostavlja dvoje: s jedne strane štetu tužitelja, s druge obogaćenje tuženika. Ako tužba s bog obogaćenja nebi ništa drugo predpostavljala nego okolnost, da mjenica za vrieme tužbe nebijaše izplaćena, nebi se nikada mogao uporaviti propis čl. 83 mjen. z.; u zakonu ovom precizno se ustanovljuje što se predpostavlja da bude moguća tužba s bog obogaćenja, to je temelj tužbe i zato na tužitelja pada teret dokaza. Dok god mjenb. obveza akceptanta nije utrnula, dok je još moguće mjenb. svotu od ovoga utjerati, neda se govoriti o šteti, koja bi postigla posjednika mjenice. U ovom slučaju izposlovao je doduše tužitelj izdanje platežnoga naloga proti firmi C., ali nije dokazao, da se mjenična svota neda utje-

Digitized by Google

rati. Istina, može biti kadšto veoma težko dokazati, da se svota mjen. neda uplatiti, ali ipak nije nemoguće. Ovo se može isto onako dokazati kao što u onom slučaju, kad bi cesionar tražbine kakove na temelju § 1397 o. g. z. radi neuplativosti tražio regres proti cedentu. Nu u ovom slučaju nemože tužitelj uspieti ovim dokazom, jer nije prigovorio tvrdnji tuženika, da bivši vlastnik firme C. stanuje već više mjeseci u Otakringu, da ima tamo posao i da živi u uredjenih imovinskih odnošajih, s česa se ova tvrdnja bez dalnjega dokaza ima smatrati istinitom. A ako se pita dalje ob obogaćenju tuženika, nije dovoljno da se uvaži njegov pravni odnošaj prama tužitelju, obogaćenje tuženika mora ne samo da je relativno nego i absolutno, mora da se je umnožala njegova imovina; a to biva samo onda, ako je za izdanu mjenicu primio veću vrednost, nego li je sam za nju dao. Razlika medju obima ovima vrednostima čini obogaćenje, a takova tužitelj nije ni uztvrdio.

Tužitelj podnese priziv, usljed kojega je c. k. viši sud bečki osudom od 12. veljače 1884 br. 1483 odsudio tuženika, da plati svotu traženu u tužbi.

Razloži: Tuženik kupio je od tužitelja robe pak mu je za nju dao mjenicu, po njem izdanu, a po tvrdki C. prihvaćenu, koju tvrdka C. nije izplatila. Tim je tuženik uputio tužitelja na firmu C. kao platca, koja ipak nije izplatila mjenične svote ciele nego samo jedan dio. Pošto mjenica nije prosvjedovana, vlastan je tužitelj potražiti dug svoj po čl. 83 mj. z., premda je mogao podnieti saldo-tužbu. Tužitelj ima dokazati svoju štetu i obogaćenje tuženika.

U prvom pogledu dopušta se, da je tuženik primio robe, za koju je izdana mjenica mjesto plateža, ali prihvatnik nehtjede mjen. svote platit; tužitelj je dakle pretrpio štetu. Ovrha nije se mogla povesti, kako tužitelj navodi, jer da tvrdka C. neobstoji više i da se njezin posao nemože naći. Tuženik tvrdi u svojoj drugotnici, da se vlastnik firme C. nalazi već tri mjeseca (počam od svibnja 1883) u Otakringu; nu to neima nikakove važnosti, jer je tužba predana već 26. studenoga 1882, a nemože se od posjednika mjenice predpostavljati, da će sa tužbom na obogaćenje proti izdatniku dotle čekati, dok insolventni prihvatnik možda postane solventnim, i da će neprestano izpitivati, je li se to već dogodilo. A napokon što se tiče tužbe na obogaćenje, radi se tu po čl. 83 mj. z. jedino ob odnošaju medju posjednikom mjenice i tuženim izdatnikom ili prihvatnikom, nipošto pako ob odnošaju medju ovim i kojom trećom osobom. Zakon govori samo o obogaćenju na štetu ovoga t. j. posjednika mjenice. Ovdje bi se nedvojbeno tuženik obogatio onom robom, koju bi imao platiti mjenicom tvrdke C., ali nespada ovamo, da li je tuženik dao tvrdki C. i robe za njenu mjenicu i kako će se regresirati.

Digitized by Google

I kad bi mjenica bila dana mjesto plateža (§ 1414 e. g. z.), nastupila bi dužnost jamstva po § 922 o. g. z. i oživila bi s nova prvobitna obveza iz prodaje robe.

Usljed previdne žalbe tuženikove c. kr. najviši sud bečki osudom od 8. svibnja 1884 br. 3619 potvrdi osudu prvoga suda.

Razlozi: Po čl. 83 mj. z. izdatnik prejudicirane mjenice ostaje u toliko obvezan posjedniku, u koliko se je na štetu ovoga obogatio. Tužba dakle na obogaćenje predpostavlja štetu tužitelja i obogaćenje tuženika, a obie te okolnosti ima tužitelj dokazati. O šteti posjednika mjenice nemože se pako dotle govoriti, dok nije mjenična obveza pri hvatnika utrnula i dok je još moguće mjen. svotu od ovoga utjerati. U nazočnom slučaju izposlovao je doduše tužitelj platežni nalog proti prihvatniku, ali nije dokazao, da se mjen. svota nemože utjerati, pak se može tim manje uzeti, da je zaista neutjeriva, što, kako tuženik tvrdi a tužitelj nepobija te tvrdnje, vlastnik tužene firme stanuje u Otakringu, gdje ima posao te živi u povoljnih imovinskih odnošajih. Prizivni sud uze dokazanom štetu s bog toga, jer se nije mogla povesti ovrha, pošto tvrdke nije više bilo, niti se je njezin posao mogao naći, a od posjednika mjenice nije se moglo iskati, da tako dugo čeka s tužbom na obogaćenje proti izdatniku mjenice, dok insolventni prihvatnik postane možda solventnim. Da je pako prihvatnik bio insolventnim, ili da je i sada, toga nije tužitelj dokazao, pak se nemože ta insolventnost izvoditi odatle, što je tužitelj mjenicu doduše utužio, ali nije poveo ovrhe. Ali i ob obogaćenju tuženika moglo bi se samo onda govoriti, da je on neizplativ mjenice umnožao svoj imetak, što se ipak nije ovdje dogodilo, kako je to već prvi sud ustanovio. *(Jur. Blätter.)*

C. Trgovačko.

Receptum nautarum. Kiridžia (vozar) jamči ako se izgubi tovar, ma se samo prigodice bavio vozarstvom.

Prvi sud odbi tužbu, drugi sud sudio je, da joj se ima zadovoljiti.

Razlozi: Ako tužitelji dokažu, da je lan, kojega vrednost traže tužbom, poslan u Iglavu i da im ga je tamo vozar imao predati, tad su oni kao primatelji, u tovarnom listu navedeni, prema načelom čl. 403, 404 i 405 trg. z. (§§ 405, 406 i 407 hrv.-ug. trg. zak.) svakako vlastni tražiti od kiridžie, da im preda robu ili izplati njenu vrednost, tad je očevidna i njihova aktivna legitimacija na podignuće tužbe proti vozaru. U samoj stvari valja ovo uvažiti: Premda je tuženik po svom zanimanju gospodar poljodjelac, te vozarstvo nije njegov redoviti posao, ipak je ne-

Digitized by Google

dvojbeno, da je po svojih slugah dao dva voza robe odvesti, i da je zato dobio plaću. U oba ova slučaja dakle, jer je dao voziti robu, on je kiridžia u smislu § 970 o. g. z., pak preuzimlje glede zaista i podpuno mu povjerena tovara jamstvo po § 970 o. g. z. Kao „čuvar" dužan je bio tuženik povjerenu si robu predati tužiteljem, na koje bijaše napućena. Ako nije toga učinio, kao što sam tvrdi da nije, mora dati naknadu. Tu nemora deponent, dotično na preuzetak robe ovlašteni primalac dokazati, da je kriv kiridžia, kao što to mora u pravilu (§ 1296 o. g. z.) kod tužba o naknadi štete dokazati oštećeni; pače prema § 961 o. g. z. i prema naravi stvari, pošto je predmet bio posvema predan vozaru, morao je ovaj potonji dokazati, da je šteta nastala bez njegove, dotično bez krivnje njegovih sluga. Takova što pako tuženik nije ni kušao dokazati, on dakle ima dati svakako naknadu za preuzetu ali neizručenu robu. — Pošto je lan izgorio, to se može iznos naknade ustanoviti, uvaživ obično stanje i uzev da je to bila roba srednje kakvoće. Prema tomu uzeta je po vještacih navedena prodajna ciena sa 25 for. od 100 kilograma, a ta je ciena niža od one, koju navodi svjedok E. sa 26 for. 50 nč. od 100 kila, za temelj osudi (čl. 396 trg. z.), pak je tužiteljem naloženo, da imadu dokazati, koliko je lana voženo. Pravo na odštetu zavisi dakle o tom, da ovo tužitelji dokažu, prema tomu odbija se tužba u koliko se njom preko onoga traži, dotično potvrdjuje se prva osuda, u ostalom pako sudi se prema onomu kako tužba išće, dotično mienja so napadnuta osuda.

Najviši sud rješitbom od 31. listopada 1883 br. 11.876 potvrdi osudu prizivnoga suda.

Razlozi: Osuda prizivnoga suda opravdana je razlozi, koji su joj dodani. Jer bio tuženik kriv ili ne, što je izgorio lan predan njemu da ga odveze tužiteljem, svakako jamči za lan, pošto on po § 970 i 1316 o. g. z. odgovara i za svoje sluge. Krivo je mnenje, da §§ 970 i 1316 o. g. z. govore samo o kiridžiah, kojim je vozarstvo sredstvo uzdržavanja, obrt; pače oni propisi zakona imadu se uporaviti na sve one, koji — ma bilo iznimice — voze tudje stvari, a da ipak nisu kiridžie u smislu čl. 390 trg. z. (§ 393 hrv.-ug. trg. z.) Ako se dakle izvede dokaz po prizivnom sudu dopušteni, mora tuženi zahtievanu i sudbeno ustanovljenu naknadu dati. *(Centralblatt.)*

Digitized by Google

D. Kazneno.

Blažija kazna § 84 k. z. uporavlja se samo onda, ako su uz osobe, koje su s vlastita interesa izvele zločinstvo u § 83 k. z. navedeno, sudjelovale još s druge, koje bijahu sliepo orudje onih prvih.

Osudom okružnoga suda u Gorici ustanovljene je u bitnosti sliedeće: Ivan Filip pogrdio je i zlostavljao Anu Glešić radi toga, što se je s njegovom ljubovcom zavadila. Skoro poslje toga, oko 11½ ure noćju dodje Ana Glešić pred stan Ivana Filipa i njegove ljubovce te zaišće da otvore vrata, a pošto toga nehtjedoše, oboriše vrata i Ana Glešić provali sa dva mužkarca unutar, ovi su mužkarci, pozvani po Glešićki, oborili druga nutarnja vrata te zlostavljali stanare, dočim je Glešićka ostala u kuhinji. Prvi sud uporavi na sva tri obtužena blažiju stavku kazne § 84 k. z. pak obrazloži to glede Glišićke onamo, da je ona doduše nahustila (autrice morale) ali da nije ona začetnica (autrice principale) zločinstva, jer je ostala u kuhinji i one druge samo podticala, huškala. Državno odvjetničtvo podnese žalbu ništovnu proti onomu dielu osude, koji se odnosi na Glešićku, po § 281 br. 11 (§ 277 br. 11 hrv. k. p.) te iztaknu, da je upravo ona s toga, jer je potaknula i nahuškala drugu dvojicu, „začetnica“ zločinstva, pa ako bi se sva trojica smatrala samo kao „pomagači“, a nema četvrtoga koji bi bio začetnik, a oni prama njemu pomagači, tad se u obće ovo sve skupa nebi moglo ni razumieti.

Na ustmenoj razpravi, što no se je povodom te žalbe ništovne držala kod vrhovnog ukidnoga sudišta bečkoga, ovako je razlagao generalni prokurator dr. I. Glaser: „Radi se o tumačenju obajuh, u § 84 k. z. rabljenih izraza „začetnik“ i „pomagač“, kojim se tumačenjem malo pravnika bavilo i malo o tom pisalo. Egger spominjuć izraz „začetnik“ upućuje na § 5 i sadanji § 44 lit. c., a tumačeć rieč „pomagač“ upućuje na § 5 k. z. Frühwald veli izrikom, da su „pomagači“ sukrivci po § 5 k. z.; Geyer (Erörterungen über den Thatbestand str. 102) navodi u § 84 k. z. kao primjer, da zakon kadšto razumieva pod „začetnikom“ poticatelja. Tolomei (Dirritto penale, Padua 1863 str. 224, 234) nalazi u § 84 specialnu potvrdu za to, da zakon ovdje kao i u §§. 59, 70, 71 i 75 razlikuje uvjek medju kolovodjom (capi, principali promotori e duci) i medju svimi ostalimi učestnici gledeć na kaznu. Samo Jenull iztiče kao osebinu ovoge zločinstva, da se često dogadja na selu, da se kod takih nasilja medju pomagači nalazi služinčad začetnikova. Tim hoće natuknuti, da su za ovu osobitu ustanovu posebni odnošaji bili mjerodavni; ali upliv njihov može se valjano ocjeniti jedino, ako se promotri poviest postanka teksta zakona.

Digitized by Google

§ 54 Josipovoga kaz. zak. shvaća oba, sada u § 83 k. z. odieljena slučaja (povrieda posjedovnoga i kućnoga mira) kao jedno, veleć: „Tko sa više sakupljenih ljudi silovito u zemlju, kuću ili stan drugoga provali, i tamo nasilje počini, kriv je zločinstva javnoga nasilja, pak i onda, ako je djelo počinjeno u namjeri, da dostigne zahtjevano pravo". Nadovezujuć na to veli § 55: „kazan javnoga nasilja u prvom stepenu jest vremena, ali težka tamnica" t. j. po § 23 od jednoga mjeseca do pet godina. Ako se s ovim sravne ustanove §§ 58 i 50 zapadno-galičkoga kaz. zak., pokazuje se sliedeća razlika: povreda mirna posjedovanja zemlje (Landfriedenbruch) i silovita provala u kuću (Hausfriedenbruch) napose se razpravljaju; mjesto stilizacije „Tko . . . . provali", veli se sada „Ako se . . . . smeta ili provali"; a na svršetku se već izbrajaju mogući motivi djela i to bitno onako kako su navedeni u kasnijih zakonih od g. 1803 i 1852. Medju promjenami, koje se pokazuju u novijih zakonih, valja iztaknuti: sada se kod smetanja kućnoga mira veli „ma i bez pomagača", dočim je u zapadno-galič. zak. kaz. stojalo „bez čopora"; sada: „hoteći se osvetit za namišljenu koju nepravdu", onda, u prijašnjem zakonu „da se s bog namišljene nepravde osveti". Ustanova kazne § 59 zapad.-gal. kaz. zakona poznaje istu razliku kao i sada valjajući zakon, označuje ju gotovo istimi riečmi, najme veli samo „da pomogne" dočim se sada veli „pomagač".

Odavlje pako sliedi: „svi zakoni počam od g. 1787 tako su opisivali ovo zločinstvo, da se kao glavna osoba, kao pravi počinitelj smatra onaj, u kojega je interesu djelo izvedeno; neobični način govora, koji rieč „tko" i aktivnu formu zamienjuje trpećom formom i nespominjuć počinitelja, može se osnivati samo na tom razlogu, što je Josipov zakonik tako sastavljen, da onoga, u kojega je interesu djelo počinjeno, ali koji se ograničuje na to, da ga potakne da mu dade povoda, ali neprisustvuje izvedenju, niti nespominje i da je htio tomu izbjeći. Nadalje vidi se, da su kasniji zakoni prvobitnu kaznenu stavku u bitnosti pridržali, te dodali samo blažiju na korist pukih „pomagača".

Da se na ovakov osobiti način shvaća glavna osoba i njeni pomagači, povod tomu dade nedvojbeno historičko porieklo zločinstva, o kojem se tu radi; poteče ono najme iz povrede mira zemalj., iz sredovječnih borba — a da je zbilja tako, netreba druge nego sravniti nevedene zakone sa čl. 73 § 2. Theresiane — pošto je borba vodjena redovito pomoćju osoba, koje su zapovjedi svoga vodje morale slieditи.

Ako se dakle hoće s ovoga temelja izpitivati, što je razumievao zakon pod riečmi „začetnik" i „pomagač", nedvojbeno je, da se nebi bio poslužio ovim potonjim izrazom, koji inače nedolazi, da njim označi u § 5 k. z. spomenute vrsti sukrivnje i udioničtvovanja. Pače nutarnja suvislost može se u ove ustanove samo tako uvesti, ako se uzme: zakon

Digitized by Google

označuje onoga začetnikom, koj je navalu ili provalu zamislio i udjelotvorio, da se osveti, da zadovolji mržnji itd., svejedno da li je kod izvedenja neposredno sudjelovao ili ne; ako obstoji takov začetnik, to se svi oni, koji su se dali upotriebiti samo kao njegovi pomagači, premda su sudjelovali kao počinitelji, ili kao jedini počinitelji, imadu kazniti blažijom kaznom § 84 k. z. Samo ako nije dokazano, da supočinitelji nisu stajali u odnošaju „pomagača“ prama jednomu od okrivljenih, dakle ako se mora uzeti, da su ono djelo izveli da zadovolje vlastitim zahtjevom ili da ugode svojoj strasti, tad se imadu, kako je već izrečeno u rješitbi ukidnoga sudišta od 29. studenoga 1878 br. 9771.[1] svi smatrati za začetnike. Što se napokon tiče intelektualnih začetnika i ostalih sukrivaca u smislu § 5 k. z., ravna se i ovdje njihova kaznjivost prema onoj onoga, koji ih je poticao, huškao ili komu su pomagali.

Ako se dakle ovako tumači § 84 k. z., pak ako se na tom temelju prosudjuje podnešena žalba ništovna, to valja sliedeće: Sud vidi u obtuženici Glešić intelektualnu začetnicu zločinstva, jer je ona suobtužene potaknula da ga izvedu, ali nesmatra ju začetnicom u smislu § 84 k. z. (kao „autrice principale“) držeć, da nije osobno sudjelovala kod nasilja, u kući počinjena. U tom već vidi se u toliko kriva uporava zakona, što bitnost počinjena zločina nestoji u nasilju, izvedenom u kući, nego u tom, što se je silovito provalilo u kuću, a to je i Glešićka učinila, kako se vidi iz same osude. Pravom je nadalje državno odvjetničtvo naglasilo, da postoji protuslovje i da nije u skladu sa zakonom, ako se blažija kaznena stavka § 84 uporavlja na sve, koji su u obće sudjelovali kod onoga zločinstva t. j. ako se svi smatraju kao pomagači, a ipak nije sud uzeo, da su nekomu nepoznatu pomagali. U obće u osudi nije konstatirano, da je ovdje nastupio odnošaj pomaganja u gore spomenutom smistu; iz same činjenice, da je zločinstvu povoda dala uvreda, nanesena Glešićki, neda se već izvoditi, da su oba okrivljenika htjela samo pribaviti njoj zadovoljštinu, a da nisu namjeravali i vlastitoj mržnji

[1] U ovoj osudi kasacionalnoga sudista veli se: „Kako je prvi sudac konstatirao, oba su okrivljena nasilja, kojimi se okrivljuju, počinili i izveli zajednički, a da se nisu prije dogovarali, niti da ih je tko poticao ili pozivao, nego jedino usljed uvredljivih rieči Terezije L. Oba bijahu dakle jedini začetnici i ujedno neposredni počinitelji nasilja, koja su izveli bez ikakovih pomagača. S toga nemože biti dvojbe, ako su u ovom kaznjivom atentatu sudjelovale budi s kojega povoda i treće osobe, kao pomagači, tad se imadu oba obtuženika kao začetnici i kao prvi počinitelji kazniti po prvoj stavki § 84 k. z., a samo one osobe, koje su se dale kao pomagači upotrebiti kod izvedena nasilja, valja kazniti po blažijoj ustanovi kaz. § 84. Pa upravo zato, što su obtuženi sami počinili djelo, koje im se u grieh piše, što nisu imali nikakovih pomagača, nemože se promjeniti stavka kaznena, uporaviva na djelo obtuženih niti se ona može ublažiti.

Digitized by Google

oduška dati; nu svakako bila to bi posljedica faktične naravi, koja se nebi smiela unieti u osudu. U takih okolnostih morala se je, prema rečenomu, i skladno sa gore navedenom rješitbom od 29. studenoga 1878 na sva tri okrivljenika uporaviti strožija stavka kaznena § 84 a pošto to nije učinjeno, to je izrečena osuda dielomice ništetna, najme glede obtužene Ane Glešić po § 281 br. 11 austr. k. p.

Kasacionalno sudište uvaži žalbu ništovnu, dokine osudu okružnoga suda u Gorici od 5. listopada 1883 br. 334, u koliko se najme Ani Glešić odmjeruje kazna po drugoj alineji § 84 k. z., te odsudi istu Anu Glešić radi zločinstva javnoga nasilja po § 83 k. z. na temelju prve alineje § 84 k. z. i uporaviv § 54 k. z. (u ostalom na isto onoliku kazan, na kakovu i prvi sud).

Razlozi: Državno odvjetničtvo podnese žalbu ništovnu na temelju § 281 br. 11 k. p. (§ 277 br. 11 hrv. k. p.), jer se osudom od 5. listopada 1883 br. 334., premda je Anu Glešić proglasila krivom zločinstva javnoga nasilja po § 83 k. z. kao intelektualnu začetnicu, nije odmjerila kazna po prvoj nego po drugoj stavci § 84 k. z., drugimi riečmi, mjesto da kazni obtuženicu kaznom, koja je opredieljena za začetnike spomenutoga zločinstva, uporavi na nju onu kaznu, kojom prieti zakon svim, koji se dadu upotrebiti kao pomagači glavnoga počinitelja. Žalba ništovna je opravdana, jer je osuda prvoga suda u gore spomenutom pravcu prekoračila granice zakonske sankcije kaz. i tim prouzročila navedeni razlog ništetnosti. Pa u istinu, ako se promotri postanak i posebita narav pojma javnoga nasilja prema § 83 k. z., vidi se, da su svi naši zakoni o materijalnom kaz. pravu počam od g. 1787 pod pojmom „začetnik“ razumievali onoga, u kojega je interesu kaznjivo djelo počinjeno. Da se točnije uzmognu razlikovati obilježja obiuh vrsti krivaca, kako se navode u § 84 k. z., polazi zakon od osobitih kriterija, kojim su pojmovi „sukrivnja“ i „udioničtvovanje“ po § 5 k. z. posvema tudji. Iz tiesna saveza medju ovimi posebitimi kriteriji ima se izvoditi, da tko silovito provali u kuću itd., da se osveti ili da zadovolji svojoj mržnji, po zakonu smatra se začetnikom zločinstva neobziruć se na to, da li je kod izvedenja kaznjiva djela neposredno sudjelovao ili ne. Ako dakle ima takova začetnika, to svi oni, koji su se dali upotrebiti samo kao njegovi pomagači, bilo da su sudjelovali kao počinitelji ili samo kao takovi (kao pomagači) krivi onoga osobitoga pripomaganja, koje se spominje u § 84 alin. 2 k. z. Nu ako supočinitelji nisu stajali u odnešaju puka pomaganja prama kojemu od okrivljenih, ako se dakle mora uzeti, da su zajednički sudjelovali kod izvadjanja čina, da dostignu tobožnje pravo ili da zadovolje svim njim zajedničkoj mržnji, sve te osobe imadu se smatrati „začetnicî“. Sada ako se uvaži, da osuda od 5. listopada 1883 br. 334 uzimlje da je Ani Glešić zaista dokazano, da je, kako bi se

Digitized by Google

osvetila za nanesenu njoj uvredu, nahuškala suobtuženike Rebata i Michelusa, da joj se pridruže i da provale u kuću Filipovu, da izvedu tamo spomenuto već nasilje: to se zaista mora ona smatrati intelektualnom začetnicom. A po tom nemože biti dvojbe o tom, da se na nju ima uporaviti prva stavka § 84 k. z., da se ima proti njoj izreći kazan težke tamnice, koju treba odmjeriti unutar granica navedenih u spomenutoj alineji t. j. medju jednom i pet godina. *(Centralblatt.)*

Supruga nemože se kazniti kao sukrivac vlastite otmice.

Prvi sud sudio je Olgi V., da je sukriva zločinstva javnoga nasilja otmicom u smislu §§ 5 i 96 k. z. Proti toj osudi uloži ona žalbu ništovnu, koju je c. k. ukidno sudište osudom svojom od 15. travnja 1884 br. 14.248 ex 1883 uvažilo, osudu prvoga suda u svih točkah, koliko se tiču odsudjene Olge V., dokinulo te prema odredbi § 288 br. 3 austr. k. p. sudilo: Olga V. odriešuje se na temelju § 259 br. 3 k. p. obtužbe radi sukrivnje zločinstva javnoga nasilja otmicom u smislu §§ 5 i 96 kz.

Razlozi: Napadnutom osudom proglasuje se Olga V., supruga posjednika Adama V., sukrivcem zločinstva otmice po §§ 5 i 96 k. z., počinjena tim, što je sporazumiv se prije sa Bronislavom Romanovićem, privolila, da ju ovaj namišljajem upravljenim na bludnost lukavo odvede od njezina zakonita muža, a da uzmogne Romanović što sjegurnije izvesti ono djelo, ona je sama tomu navlaš dopriniela i pripomogla.

Žalba ništovna, koju je proti toj osudi obtuženica podniela i koja se upire na § 281 br. 9 sl. a. k. p. opravdana je. Jer ako § 96 k. z. naročito neizključuje sukrivnju supruge kod otmice, u koju ona privoljuje, pa ako se s toga i čini da udata žena privoliv na otmicu, u koliko se u obće njezin postupak kao sukrivnja u smislu § 5 k. z. smatrati može, postaje kažnjivom i da to sliedi iz obćenite uporave gore navedena paragrafa: to se mora, promotriv pobliže kazneno-pravni karakter spomenuta delikta, obziruć se na objekt prava, kojemu taj delikt prieti pogibelji, zaniekati, da je postupak otete Olge V. kaznjiva sukrivnja. Sudeć po riečih i po duhu § 96 k. z. nemože biti dvojbe o tom, da se statuiranjem zločinstva „otmica udate žene iz vlasti muža njezina“ namjerava braniti pravo odredjivanja supruga s osobom svoje supruge samo proti protu-pravnoj volji otmičara, ali ne i naproti samoj supruzi Ako dakle udata žena sama, a da nitko treći nesudjeljuje, izvede djelo u § 96 k. z. zabranjeno, te ako silom ili lukavštinom otme se dosegu vlasti svoga supruga, nebi se ipak nikako moglo govoriti o tom, da se kazni po § 96 k. z. Ali isto tako nebi se moglo tvrditi, da

Digitized by Google

je žena kaznjiva i u onom slučaju, ako privoli da ju tko treći otme te, da naum njihov podje za rukom, sama pomaže otmičaru, ili da ju kao začetnica prouzrokuje; ako bi se žena kaznila za manje važno, podredjeno djelovanje kod povrede prava, a nebi se kaznila kad bi kao začetnica, kao glavna počiniteljica radila, to bi značilo nositi golemo protuslovje u zakon. Privolila žena na otmicu ili ne, u svakom slučaju ona jest predmet zakonom štićena prava, dakle i objekt zločinstvene navale. Postupak žene pri tom, ako bi i mogao imati obilježja sukrivnje u smislu § 5 k. z., ipak je gledeć na zločinstvo, normirano u § 96 k. z., u obziru kaznenopravnom indeferentna stvar; bi li se pri tom povredila bračna vjernost, moglo bi se to uzeti za prekršaj nevjere, a izim ovoga slučaja jedino kao protu-pravna, remeduri civilnoga sudca podpadajuća povreda ženitbene zajednice.

Počinja kažnjivo djelo tko se nasilno protivi zakletomu poljaru, da nezapljeni životinje, zatečene u šteti, i kad poljar po drugom zemljištu goni tu životinju, da se je dočepa.

Okružno sudište u Tarnovu odsudom od 26. rujna 1883 br. 7885 oprostilo je po § 259 br. 3 k. p. Pavla K. od obtužbe na nj iznešene s bog zločina javnog nasilja, označena u § 81 k. z., a sudilo ga je krivim samo prekršaja proti tjelesnoj sigurnosti po § 431 k. z.

C. k. vrhovno kao sudište ukidno presudom od 30. siečnja 1884 br. 13.478 udovoljilo je ništovnoj žalbi državnog odvjetničtva, ukinulo onu osudu i odputilo parnicu na tarnovsko okružno sudište, da iznova ob obtužbi razpravlja i sudi.

Razlozi: Prvomolbenomu je sudištu dokazanom činjenicom, da se je obtuženik nasilnim rukostavljanjem opro Antunu Hankieviću, zakletomu gospoštinskomu poljaru, da ga je bacio na tle i davio ga, i priečio ga, da ne izvrši, kako je bio naumio, t. j. da nezaplieni krave, što je ê zatekao u šteti na zemlji njegovomu nadzoru povjerenoj. Unatoč ovoj konstatiranoj činjenici obtuženik bio je riešen obtužbe, da je počinio zločin javnoga nasilja po § 81 k. z., a ovaj odriešaj obrazložen je tim, što po izpadcih dokaza, krava, kad ju poljar Hankievć hotjaše zaplienit, ne bijaše na gospoštinskoj zemlji, nego bijaše jur prešla na obližnju zemlju, samomu obtuženiku pripadajuću, da s toga ne mogaše bit govora o zakonitoj nje zapljeni po smislu § 1321 o. g. z., niti o vršenju poljarske dužnosti, kako ju donosi § 43 zakona od 17. srpnja 1876 br. 28 o obrani poljskoga imanja, koj za Galiciju vriedi.*

---

* Prama tomu § je § 28 sličnog zakona od 13. veljače 1882 br. 18, koj vriedi za Dalmaciju, a glasi u prvoj alineji ovako: „Ako je oštećena

Digitized by Google

Ovo mnienje, kojega se je prvosudno sudište držalo pri prosudjivanju čina, o kojem se radi, valja označit pogriešnim, jer premda § 1321 o. g. z., dajuć osebniku pravo zapljene, predpostavlja, da je osebnik tudju životinju zatekao na svojem zemljištu, nesliedi odatle nikako, da se zapljena smije izvršiti samo unutar granica oštećenog zemljišta; takovo bo ograničenje toga prava neda se opravdati ni riečmi ni duhom napomenutog zakonskog propisa. Netom je vlastnik zatekao na svojem zemljištu u šteti životinju, ima on pravo zaplienit je i vršeći ovo pravo, gonit ju sve dok je uhvati. Da uhvati dakle bježeću životinju van svojeg zemljišta, on sve još radi u granicah svoga prava, a ovo pravo ne smie se uzkratit ni zakletomu poljaru, koj na temelju § 43 gore spomenutog zakona o obrani poljskog imanja, u Galiciji kriepostna, ima da u odsutnosti vlastnika, po dužnosti svoje službe, vrši osebničku zapljenu.

B.

Osnova zakona,*

kojom se privremeno dokidaju njeke ustanove zakona o vlasti sudačkoj i zakon o karnostnoj odgovornosti sudaca u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, o premještenju njihovu i ob umirovljenju proti volji njihovoj, ter uzpostavljaju ustanove car. patenta od 3. svibnja 1853 o nutarnjoj uredbi i o poslovnom redu svihkolikih vlasti sudbenih i naredbe ministarstva pravosudja od 3. kolovoza 1854 o nutarnjem uredjenju i poslovnom redu državnih odvjetničtva.

§ 1. Ustanove članka 10 zakona od 28. veljače 1874 o vlasti sudačkoj (br. 15 sbornika g. 1874) i zakon od 28. veljače 1884 o karnostnoj odgovornosti sudaca u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, o premještenju njihovu i ob umirovljenju proti volji njihovoj (br. 16 Sbornika od g. 1874) stavljaju se izvan krieposti na vrieme od pet godina.

§ 2. Mjesto u § 1 spomenutog zakona od 28. veljače 1874 o karnostnoj odgovornosti sudaca u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, o premještenju njihovu i ob umiroljenju proti volji njihovoj uzpostavljaju se za sudce ustanove car. patenta od 3. svibnja 1853 o nutarnoj uredbi i

---

zemlja životinjom, a ako oštećenik sam nije već učinio, ima poljar u njegovoj odsutnosti za njega ovršiti privatnu zapljenu od toliko glava životinje, kolika dotiče za odštetu (§ 1321 o. g. z) Op. priob.

* Ova osnova zakona je u hrvatskom saboru razpravljana i po većini prihvaćena uz ove promjene: u § 1 mjesto pet prihvaćeno je u saboru „tri godine“; zatim u § 3 mjesto rieči „ovršene“: umetnuta je „izrečene“.

Digitized by Google

poslovnom redu svihkolikih vlasti sudbenih (br. 81 d. z. l. god. 1853), i za članove državnoga odvjetničtva ustanove ministarstva pravosudja od 3. kolovoza 1854 (br. 201 d. z. l. god. 1854) o nutarnjem uredjenju i poslovnom redu državnih odvjetničtva.

§ 3. Po ovom zakonu ima se postupati u svih karnostnih stvarih, u kojih još nisu ovršene presude karnostnih sudova.

§ 4. Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Obrazloženje.

Sjedinjenje bivše hrvatsko-slavonske krajine sa materom zemljom doduše je zakonom priznano u načelu i izraženo je u jedinstvenosti zakonodavnoga tiela, središnje vlade i viših sudova; nu da bude podpunim treba da valjaju u jednom i drugom dielu zemlje isti zakoni i propisi, pa da postoji jedno te isto ustrojstvo oblasti; treba, da se zemljom upravlja neglede ć na dosada u obziru upravnom razstavljena područja, ter da se podpunoma stopi cjelokupno osoblje zemaljskih urednika i službenika.

Da se taj cilj postigne i to predbježno u pogledu pravosudja, podnešena je vis. saboru kraljevina Hrvatske i Slavonije zakonska osnova, kojom se izjednačuju razlike ustrojstva i nadležnosti sudova u utjelovljenoj hrvatsko-slavonskoj krajini i u ostalom području kraljevina Hrvatske i Slavonije.

Nu provedenje toga zakona znatno će priečiti zakonom zajamčena nepremjestivost sudaca.

Ako se pojedini sudbeni kotari drugačije zaokruže, pojedini sudovi dokinu, sjedišta pojedinih sudbenih oblasti premjeste, morati će se i osoblje tomu shodno izpremještati, a ovo bi se potonje jedva dalo probitačno izvesti, ako vlada pri tom nebi mogla postupati po svojoj razsudi i uvidjavnosti.

Po glasu članka 10 zakona od 28. veljače 1874 o vlasti sudačkoj mogu se sudci premjestiti ili umiroviti bez sudačke odluke samo onda, ako to postane potrebitim usljed promjene u ustrojstvu sudova. Nu ako se ove ustanove strogo tumače, mogao bi se osim slučaja općega preustrojstva sudac premjestiti ili umiroviti samo kod onih sudbenih oblasti, kod kojih se uprav preduzmu bitne preinake glede obsega ili osoblja.

Ako bi se dakle ukinuo koji kotarski sud, dopao bi jedino kod istoga namješteni sudac u razpoloživost, te bi se samo ovaj smio premjestiti ili umiroviti.

Nasuprot drži vlada, da joj se je pretežito i u prvom redu osvrtati na prave potrebe službe, koje ne riedko iziskuju, da se slabije upotrebiv sudac stavi u mir, a mjesto njega da se postavi razpoloživ ali sposobniji sudac,

Digitized by Google

Dirne li se jednom u nepremjestivost sudaca, proslediti će u interesu pravosudne uprave i druge promjene, koje se inim putem nebi dale postići nikako, ili bar veoma težko.

Pritužbe i to dosta često žalibože opravdane pritužbe proti sudbenim činovnikom tako se množe, da je vlada, koja je odgovorna za red i zakonitost, ozbiljno razmišljati morala, imade li u obće nade, da će nesgodni ovi odnošaji na bolje okrenuti, ako se po dosadanju i dalje postupalo bude, imenito glede same kazni, dosudjivane za izvjestne povriede službenih dužnosti.

Takovih pojava vlada nemože i nesmije gledati prekrštenih ruku.

Dosadanje nastojanje vlade, da se ovakovu zlu doskoči čim strožijom uporabom karnostnih propisa, ostalo je, o tom dvojbe neima, bez željenoga uspjeha, a utvrdilo je jedino nemilu istinu, da postojeći disciplinarni zakon neodgovara našim odnošajem.

Postupanje disciplinarno je skupo, sporo i toli dugotrajno, da strogost sudaca malo po malo sama sobom plasne, ohladni, pa se tako posljedak same disciplinarne kazni umah izgubi, ipak neima vlada ina upliva na disciplinarne stvari proti sudcem, van što odredjuje kakove predloge staviti imade državno nadodvjetničtvo. S druge pako strane uvidilo se je, da je u istom karnostnom zakonu samih kazna premalo normirano, pa da i medj opredieljenimi kaznami neima pravoga prelaza. Ukor, premještaj na drugo sudačko mjesto istoga čina, privremeno umirovljenje i odpust iz državne službe jedine su dopuštene karnostne kazni, usljed čega biva, da karnostni sudovi često dodju u nepriliku, kako da izreku okolnostim konkretnoga slučaja primjerenu kazan, pa ako misle, da obiedjenoga nemogu odpustiti iz službe, jer im se kazan čini prestrogom, i da ga nesmiju niti umiroviti, jer bi se time redovito kaznila sama zemlja, dogodi se često, da mu nakon dugotrajne iztrage podiele ukor, ili da ga premjeste na drugo jednako sudačko mjesto izpod mjere prave njegove krivnje, na nevolju novoga kotara i na uštrb ugledu pravosudja.

Izkustvo dakle pokazalo je, da bi valjalo čim skorije preinačiti disciplinarni zakon ili bar nekoje bitne mu ustanove, da se uzpostavi i učvrsti zapt, red i zakonitost, a medjutim, dok se uzmogne stvoriti nov karnostni zakon, valjalo bi pomoći si putem administrativnih odredaba.

Nebi koristilo tajiti, da je kod prijašnjih preustrojstva iz obzira štednje ostavljeno u aktivnoj službi sudaca, u koje se pored očite njihove nesposobnosti nebi mogao a bez velike svoje štete ugledati mladji naraštaj, ostavljeno je na samostalnih mjestih sudaca, koji neimaju prama podčinienim si nikakova autoriteta, niti su vrstni ovoga ikad steći, su-

Digitized by Google

daca, koji po svojih obiteljskih svežah i imovinskih svojih odnošajih nikako ostati nebi smjeli na današnjih svojih službenih mjestih.

Pa dočim se po više spomenutom karnostnom zakonu sudci iz službenih obzira premjestiti i umiroviti mogu samo na temelju odluke nadležnoga suda karnostnoga, kojoj odluci malo ne vazda predhode razni dugotrajni izvidi, morala bi vlada biti u stanju, da preduzme i ovakove u interesu službe nuždne promjene čim brže, mimo odluka karnostnoga vieća.

Napokon će vlada točnim pregledanjem poslovanja svih sudova u zemlji nastojati, da se pouzdano ubaviesti o pravom stanju sudbene uprave, pa da gdje uztreba, pomoć namakne.

S toga se razloga pako hoće podužega vremena, da ovo pregledanje bude svestrano i temeljito; inače se nije nadati zdravu popravku u mnogom zapuštene sudbene uprave.

S nalika povoda nije se žacalo ni zakonodavno tielo Ugarske ne za dugo nakon navedena nalika disciplinarnoga zakona, da ga privremeno obustavi i u koječem popravi,

U ostalom valja iztaći, kako ugledan broj razboritih i sdušnih sudbenih činovnika u zemlji uvidja, da treba popridići sudački stališ i donekle u njem ojačati sviest dužnosti, a to da će se najprije postići mirnim, pravednim nu i krepkim uticanjem vlade.

Ako se na neko vrieme uzpostave propisi poslovnoga reda i naputak za državna odvjetničtva na mjesto dosadanjega zakona o karnostnoj odgovornosti sudaca, stupiti će za sudce u kriepost isti disciplinarni propisi, koji su za nje valjali prije zakona od 28. veljače 1874, koji i sada jošte valjaju za pomoćne sudce i za pisarničko osoblje.

Ti propisi normiraju kao karnostne kazni: opomenu, ukor, odbitak od plaće, premještaj na drugo mjesto i odpust iz službe, te ustanovljuju, da može prve tri kazni i treću do iznosa tromjesečne plaće, izreći neposredni predstojnik, nu i predsjednik predpostavljenoga višega suda i vlada, odnosno glede osoblja državnih odvjetničtva državni nadodvjetnik i vlada; odbitak preko tromjesečne plaće i premještaj da može izreći samo vlada, dočim se odpust iz službe izreći može samo nakon provedene formalne disciplinarne iztrage, u kojoj obrazloženo svoje mnenje izreći imadu stalno povjerenstvo za osobne i disciplinarne stvari i predsjedničtva sudova svih trijuh molba, odnosno glede osoblja državnih odvjetničtva stalno povjerenstvo i predsjedničtvo stola sedmorice, te je doduše vlada sama vlastna ublažiti odnosni predlog predsjedničtva stola sedmorice, pooštriti ga pako može jedino privolom Njegova Veličanstva.

Što se umirovljenja tiče, vlastna je vlada isto odrediti i bez predloga stalnih povjerenstva dotično predsjedničtva viših sudova.

Digitized by Google

U ostalom ostaje netaknuta ustanova zakona od 28. veljače 1874 o vlasti sudačkoj, po kojoj Njegovo Veličanstvo imenuje sve sudce i državne odvjetnike, ter će se po propisih poslovnoga reda u svih onih slučajevih, u kojih se radilo bude o premještenju, umirovljenju ili odpustu kojega sudca iz službe, morati valjano obrazloženim predlogom izhoditi tekar privola Njegova Veličanstva. Prema tomu i uzpostava poslovnog reda nemože se smatrati povratom u stanje prijašnje, već se po sadanjem sustavu ipak veća garancija pruža proti neopravdanom vršenju karnostne vlasti.

Naglašuje se napokon jošte, da ovime nije promienjen nit odstranjen čl. 9 zak. od 28. veljače 1874 o vlasti sudačkoj, po kojem su sudci nezavisni unutar granicah svoga zvanja sudačkog i da je indi sloboda judikature zakonom zajamčena i svakom uplivu administrativnih oblasti odmaknuta.

Iz razloga sprieda navedenih mnije vlada, da joj je u dužnosti, preporučiti ovu zakonsku osnovu, budući duboko uvjerena, da je i potrebna i koristna.

Okružnica

Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinski banski stol upravio je dana 18. lipnja 1884 br. 14.359 na sve kr. sudbene oblasti prve molbe u svom području sliedeću okružnicu:

Naredbom od 6. svibnja t. g, br. 24.430 stavio je kr. ugarski ministar financija izvan krieposti opazku 2 k. tar. čl. 73/84 pristojbene tarife (uredovna sbirka zakona i propisa o biljegovini i pravnoj pristojbi str. 264) te je izrično izjavio, da „razlozi“ sudbenih osuda i odluka, izrečenih po sudu koje god molbe, samo u onom slučaju podpadaju pod ustanovljenu biljegovnu pristojbu od 1 for. dotično 50 nč., ako se ovi na molbu stranke na posebnom od osude ili odluke arku izdaju.

Prama tomu neimadu se od sele od stranaka pobirati biljegovne pristojbe za razloge u onih slučajevih, u kojih se razlozi prema postojećim u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji zakonskim propisom, strankam ureda radi saobćiti imadu.

Digitized by Google

Što se uslied naredbe visoke kr. zemalj. vlade odjela za pravosudje od 13. lipnja o. g. broj 8544 svim podčinjenim sudbenim oblastim znanja i shodnog ravnanja radi ovim saobćuje.

VIESTNIK.

(Novi članovi prav. družtva.) Pravničkomu družtvu pristupiše kao novi članovi: presv. g. A. Rušnov, predsjednik kr. banskoga stola; g. dr. Mirko pl. Crnčić, kandidat odvjet. u Zagrebu; g. dr. Antun Gašparac, kandidat odvjet. u Vel. Gorici; g. Koteček Franjo, sudb. pristav Bugojno (Bosna); g. dr. Jerković Ivan, kandidat odvjet. Imoska.

(Hrvatski sabor), koji je odgodjen 15. srpnja carsko-kraljevskim odpisom, razpravio je u ovom zasjedanju svom osnovu zakona o proračunu za g. 1884; osnovu zakona, koju priobćujemo u današnjem broju na drugom mjestu; osnovu zakona, kojim se dokidaju u području utjelovljene hrvat.-slav. Krajine postojeći propisi o pooštrenju kazne težke tamnice mjesto dokinutih okova; osnova zakona, kojim se u području utjelovljene hrvat.-slav. krajine uvodi zakon od 22. travnja 1875 ob uvjetnom dopustu kaznenika, itd.

— *(G. Vlad. Mažuranić)* podžupan, imenovan je odsječnim savjetnikom kod kr. vlad. odjela za pravosudje.

— *(Dr. Dinko Vitezić)* financ. nadsavjetnik i upravitelj c. k. financ. prokurature u Zadru, umirovljen je pred kratko vrieme nenadano. — Razlog umirovljenju traže u političkih odnošajih, g. dr. Vitezić odličan je činovnik, nu ujedno i gorljivi hrvatski rodoljub, rječiti zagovornik hrvatskoga elementa u Istri, gdje je izabran za poslanika u carevinsko vieće.

— *(G. dr. Hugo Spitzer)* imenovan je odvjetnikom sa sjedištem u Osieku.

(† Petar pl. Maljevac) kr. savjetnik, umirovlj. vel. župan županije požežke, zastupnik naroda na hrv. saboru itd. preminu naglom smrću 17. srpnja u Staroj Gradiski, te je tamo 19. srpnja sahranjen. Lahka mu zemlja.

— *(Iz dalmatinskoga sabora)* Još prosle godine bijaše zastupnik Pavlinović sa 34 druga predložio, neka sabor zaključi, da se uvede hrvatski ili srbski jezik u sve c. k. urede u Dalmaciji izim vojničkih i to kao nutarnji i vanjski službeni jezik. Prošle godine nije dospio sabor da razpravi ovaj predlog; kad se ljetos opet sastao, izabra u sjednici od 28. lipnja o. g. usljed predloga zemaljskoga odbora, poseban odbor od 7 članova, te mu povjeri, da prouči predlog Pavlinovićev i sabor izviesti. Predsjednik toga odbora bijaše dr. Klaić, a izvjestitelj dr. Bulat. Ovaj je odbor zaista obavio svoj posao, podnio saboru potanji predlog, o kojem se u saboru razpravljalo dugo i žestoko; razprava se svršila, kako se moglo očekivati, na korist hrvatskoga jezika. Liepo i vješto branio je izvjestitelj dr Bulat predlog odborov.

Taj predlog evo doslovce ovako glasi:

„Neka visoki sabor na temelja § 19 zemaljskoga reda izrazi želju vladi Njegova Veličanstva:

1. da propisi naredbe od 20. travnja 1872 ministarstva unutarnjih posala i pravosudja (zem. zak. list. br. 17) budu odnosno protegnuti na sve c. k. civilne urede u Dalmaciji, u koliko se tiče obćenja sa strankami;

Digitized by Google

2. da uredovni jezik svih upravnih i sudbenih vlasti u Dalmaciji bude hrvatski iliti srbski; naročito jezik grbova, pečata, kancelarija, štampilja, upisnika, registratura, svega unutrnjega poslovanja i medjusobnog dopisivanja u pokrajini;

3. da propisi minister. odpisa od 1. prosinca 1866 br. 6983 proglašena obznanom zadarskoga namjestničtva od 22. lipnja 1867 br. 4498 i 1346, budu protegnuti na sve činovnike c. k. civilnih ureda u Dalmaciji;

4. da vlada pribavi prevod hrvatski iliti srbski:

a) sudbenog gradjanskog postupnika (regolamento generale del processo civile) obzirom na izpravak § 14 proglašen zakonom od 25. svibnja 1883;

b) priekog postupnika proglašena vladinom obznanom od 27. travnja 1848 br. 9121—1761;

c) onog diela francezkoga trgovačkoga zakonika, koji još vriedi u Dalmaciji sa dotičnimi naredbami i propisi".

— *(Ugarske stvari.)* „Jur. Blätter" priobćuju u br. 29 dopis iz Budapešte, iz kojega vadimo sliedeće zanimivije viesti: Kod ljetošnjih izbora za dolnju kuću pojavilo se pitanje, jesu li zvanje profesora sveučilištnoga i zvanje zastupnika narodnoga spojiva (compatibil)? Zakon neizključuje profesora sveučilištnih kao što izključuje sudce i druge činovnike državne, profesor može primiti mandat narod. zastupnika; nu ug. vladini krugovi sciene, da bi trebalo da se i profesori izključe, da se posvema posvete svomu zvanju, a okane svake polit. djelatnosti. S ovih i drugih razloga da se kani zakonom izreći, da profesor nemože biti zastupnikom naroda.

I kod posljednjih saborskih izbora u Ugarskoj mnogo se pisalo o podmićivanju i kupovanju glasova. Zanimivo je, kako ugarski sudovi sude o tužbah, kojimi se traži naknada novca, potrošena u svrhe izborne. U jednom slučaju koji se dogodio kod izbora g. 1881, sudio je prvi sud, da tuženik mora naknaditi tužitelju, što je potrošio na njegov izbor nu pod uvjetom, ako tuženi nepoloži uzvrative glavne prisege o potrošku i priznanju toga izdatka. Viši sud naprosto odbio je tužitelja pozivljuć se na neke ustanove ug. gr. p. p., a poglavito na to, jer da je prema zak. čl. 5 g. 1878 izdan novac u svrhe nedopuštene. Kralj. kuria naprotiv potvrdi osudu prvoga suda, jer je tuženik priznao račun, sastavljen o spomenutih troškovih, pa se s toga mora još i to dokazati, da medju onimi izdatci ima i takovih, koji po svojoj naravi nestoje pod zaštitom zakona, koji se nemogu pred sudom utužiti.

Kr. ugar. akademija znanosti razpisa nagradu od 100 car. dukata. onomu, tko najbolje rieši sliedeće pitanje: Neka se razloži nauka o kaznjivom pokusu, izvršenom kaznjivom djelu, o počinitelju i pomagaču. Najboljom pronadjena jn razprava dra. Vlašića, o kojoj se veli, da je izradjena velikom pomnjom, da se obazire na teorije domaćih i tudjih učenjaka, na judikature cis- i translajtanske.

— *(Petdesetgodišnjica.)* Car. rusko sveučilište sv. Vladimira u Kievu slavit će 7., 8. i 9. rujna (po starom kolendaru) petdesetgodišnjicu svoga obstanka.

— *(Francezki senat)* riešio je napokon pitanje, kojim se toliko zanimaju u Francezkoj, pitanje naime o razriešenju ženitbe. Sa 160 glasova proti 118 usvoji senat načelo o razriešivosti braka prihvativ prvu alineju prvoga članka osnove, kako ju je Griffe predložio. Ta alinea glasi: „Dokida se zakon od 8. svibnja 1816". K tomu dolazi alinea dalnja, po kojoj opet postaju kriepostnimi one ustanove gradjan. zakonika francezkoga, koje bijahu spomenutim

Digitized by Google

zakonom od g. 1816 dokinute. Naravski da ovaj uspjeh nije postignut bez velike borbe, poglavito pobijahu predlog poznati Jules Simon i odvjetnik Allou braneć sadanji zakon, dočim su Naquet, glavni pokretač u ovom pitanju te izvjestitelj Labiche uz druge govornike dokazivali potrebu, da se sadanji zakon dokine, a uzpostivi ustanova Code civila. Najviše je pomoglo do pobjede, što je sam sadanji ministar pravosudja govorio za predlog, dočim su se prijašnji ministri ili tomu naročito protivili n. pr. Cazot, ili se više neutralno ponieli kao n. pr. Humbert. Senat prihvati samo prvu olineju spomenute osnove „dokida se zakon od 8. svibnja 1816", razprava o drugoj alineji odgodila se, jer se većina izrazila za to, da treba ob uzpostavi svakoga članka gradjan. zakonika napose glasovati. „Journal des Débatts" navodi na podporu onoga predloga argumenat, koji u Francezkoj jako djeluje. Spominje najme, kako se u Francezkoj razmjerno malo ljudi ženi, pak da su ti brakovi slabo plodni, malo se djece radja, dočim se znamenito množa žiteljstvo u sjevernoj Americi, u Englezkoj i Njemačkoj. Isti list veli, da komplicirane formalnosti, koje se spajaju sa sklapanjem brakova, zatim nerazriešivost braka vrlo nepovoljno uplivaju na broj brakova, a po tom i na množenje žiteljstva. Tamo se ljudi prije odvaže na brak, gdje znadu, da se on do potrebe može i laglje razriešiti.

— *(Dnevnice sudaca u Englezkoj.)* Poznato je, da sudci visokih englezkih sudišta moraju u godini dva puta putovati po zemlji, da drže sjednice assisse. Do sada neimadjahu za to nikakovih dnevnica; ali se već više puta izrazila želja, da im se dopitaju. „Standard" javlja sada, da su se ministar financija i sudci sporazumieli, pa da će od sada svaki sudac na ime putnoga paušala i dnevica dobivati na dan $7^1/_2$ funt. sterl. (preko 75 for. a. vr.) Isti list opaža, da bi bilo daleko nuždnije, da se dadnu dnevnice ili odšteta siromašnim porotnikom, koji moraju često daleko putovati, po više dana boraviti u mjestu gdje se drže sjednice, te daleko od svoje kuće i svoga posla obavljati onu javnu službu. Veli na dalje „Standard", da je već g. 1877 votiran zakon (the Jurors Remuneration bill 41 and 42 Vict. cap. 20) u kojem se uredjuje odšteta porotnikom. Ali do sada nije stupio u kriepost taj zakon, jer se u njem neodredjuje fond, iz kojega bi se imale plaćati one pristojbe.

(Književnost) Zaista, velika riedkost! Četvrto izdanje hrvatske knjige pa još k tomu knjige juridičkoga sadržaja! I eto takovu riedkost moramo ovdje zabilježiti i rado ju bilježimo, a to je: „Novi kućni pravoslovac ili kratak izvadak iz najpotrebitijih zakona i naredaba sa raznovrstnimi primjeri. Četvrto pregledano i sa najnovijimi zakoni popunjeno izdanje. U Zagrebu 1884. Naklada knjižare Mučnjak i Senftleben. — Treće izdanje bitno se razlikuje od prvoga i drugoga, jer se kako treba uzimlju u obzir noviji zakoni, nu razredjenje samo u bitnosti nije promienjeno. U ovoj se knjizi u kratko tumače zakoni o postupku pred sudom, primjeri za sudbene podneske i privatne izprave, nauka o gradjanskom i mjenbenom pravu; govori o biljegovanju i pristojbah, a dodatak sadržaje zakon hrvat. sabora od g. 1874 o zadrugah, koji je u ovom četvrtom izdanju ilustriran raznimi „primjeri", Mislimo da bi bilo dobro, da je g. „Priredilac" četvrtoga izdanja obazreo se i na trgovački zakon, te ga takodjer protumačio, čim bi bio ugodio svim onim, koji imadu i trgov. posala. Ako doživi knjiga i peto izdanje — a mi to želimo — tad će se jamačno još veća pažnja obratiti i jeziku hrvatskomu. Knjiga ima preko 20 štampanih tabaka i 308 strana. Ciena je umjerena, najme 1 for. 50 nč. Može se dobiti kod nakladnika i u ostalih zagreb. knjižarah; neka bude svakom preporučena.

Digitized by Google

Nakladom iste vrlo revne i poduzetne knjižare izašle su još sliedeće knjige:

— Stečajni red od 18. srpnja 1853 sa tičućimi se pojedinih ustanova zakoni i naredbami. Uredio dr. Hinković. Str. 135. Ciena 80 nč. Ovo je daljni svežčić „male sbirke zakona, valjanih za kralj. Hrvatsku i Slavoniju i hrv.-slav. Krajinu“, koju izdaje spomenuta knjižara, a uredjuje odvjetnik g. dr. Hinković. Mjesto predgovora priobćuje g. urednik dobru razpravicu „U koliko je stečajni red usljed državo-pravnih preinaka u monarkiji promienjen“, štampanu u „Mjesečniku“ g. 1883. Uz tekst stečajnoga reda dodane su kod pojedinih paragrafa njegovih ustanove obć. gr. zak, trgov. zakona, zakona ob uredjenju sudova prve molbe, cieli car. patent od 20. studenoga 1852 br. 2 z. v. l. g. 1883 itd. Preporučujuć što toplije ovu sbirku želimo, da urednik i nakladnik nastave ovo u istinu koristno i potrebno poduzeće, nu molimo da pripaze na tis. pogrieške.

— Historija rimske književnosti. Sastavio dr. Franjo Maixner j. r. profesor kr sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. U Zagrebu 1884. I—VIII. i 248. Ova je knjiga namienjena poglavito kandidatom gimnazijskoga učiteljstva filologične struke na našem sveučilištu, a ne manje dobro će doći i gimnazijskim učenikom viših razreda. Razpravljajuć historiju rimske književnosti pisac se je morao dotaknuti pak se i je, prem u kratko, dotaknuo i strukovne književnosti, imenito pravoslovne. — Ciena je knjigi 1 for 50 nč., te se može dobiti u svih zagreb. knjižarah.

— Prawo prywatne austryackie. Tom. I. Nauki ogólne. 1. Napisao dr. Ernst Till. — Lwów. 1884. Str. XII. i 231. Medju poljskimi pravnici u Galičkoj, koji se baviše i bave njegovanjem i proučavanjem abć. austr: privat. prava, stekoše neki liepi glas svojimi monografijami n. pr. Minasiewicz, Zoll, Rittner, Ogonowski, Zrodlovski i drugi, nu njihove su radnje ipak pisane najvećim dielom njemačkim jezikom. Djelo gore navedeno jest prva sustavna radnja u području austr. civilnoga prava, što no izlazi na poljskom jeziku. Djelo je pisano osobito obzirom na potrebe učeće se mladeži. Ovaj prvi svezak sadržaje prvi dio obćenite nauke o privatnom pravu; tu se razpravlja methoda studia prava, pojam, sadržaj, forme pojava i predmet objektivnoga i subjektivnoga privat. prava. Željno očekivamo nastavak radnje.

— Denkwürdiges aus meinem Leben. Von J. C. Bluntschli Im Auftrage der Familie durchgesehen und herausgegeben von dr. Seyerlen. Ovi memoari izašli su u tri svezka, ciena je 22 marke. Kako je pokojni učenjak bio muž evropskoga glasa, nedvojbeno da će se i u njegovih memoarih naći mnogo zanimiva; medju inim, spominje se tu u prvoj periodi (od g. 1808 do 1848) njegova misija u Beč, dva razgovora sa knezom Metternichom; u drugoj periodi (1848—1861). Čičerin i Aksakov“; u trećoj periodi (1861 do 1881) opet „Juristentag in Wien“ (1862); Schmerling etc; „Unterredung mit Eötwös über die Zukunft Ungarns“ etc.

(Imenovanja.) Emilian Horvatić i Ladislav Božić imenovani su kr fin. perovodjami II. razreda kod kr. fin. ravnateljstva u Zagrebu; Manojlo Letića perovod. vježbenikom kod kr. ravnateljstva erarialnih pravnih posal. u Zagrebu; Mijo Belin i Ljubomir Kapetanović prislušnici u obsegu kr. banskoga stola.

— U Dalmaciji imenovan: Melkior de Bassegli-Gozze, kot. pristavom. Rikardo Boara, kotarskim pristavom u Vrliki, Vjekoslav Bonetti kot. sudcem u Starom grndu; Vladislav vitez Pajtoni prislušnikom.

Digitized by Google

Gg. članovom pravničkoga družtva.

Općenito se priznaje, da neimamo na hrvatskom jeziku dovoljno potrebnih djela pravo- i državoslovne struke. Zašto ih nema, nemarimo izpitivati, svakako treba uprieti sve sile, da ih što skorije dobijemo. Neće to bit tako lahko, ali mora biti; tko može, neka doprinese koliko može, da ih bude. Medju ove potonje spada i „pravn. družtvo u Zagrebu". Njegova je svrha raditi oko razvoja prava u teoriji i praksi. Sredstvo da se ova svrha postigne, jest takodjer izdavanje i podupiranje izdavanja knjiga rečenoga sadržaja. Pravničko družtvo neima gotova novca, neima imetka, ali što može ono će učiniti.

Ova misao rukovodila je upravni odbor pravničkoga družtva, koji je u sjednici svojoj, držanoj 29. srpnja o. g. zaključio:

1. da se počam od mjeseca kolovoza o. g. obseg „Mjesečnika" stegne na tri štampana tabaka, a sadržaj ovako stegnuta lista da bude pretežno praktični;

2. da se svakoga mjeseca na dva tabaka tiska valjano djelo pravo- i državoslovne struke; pisac takova djela nagradit će se kao što se nagradjuju i drugi sastavci štampani u Mjesečniku. Od takova djela štampat će se onoliko koliko se tiska Mjesečnika. Nu svaki pisac može povrh toga na svoj račun dati otisnuti više eksemplara i s ovimi razpolagati;

3 ove godine počet će se ovako tiskati „Tumač mjenbenog zakona", što ga je napisao sveuč. prof. dr. Franjo Vrbanić, te će bit do konca godine, ako ne prije, gotov jedan svezak od 10 tabaka, koji će se članovom prav. družtva i predplatnikom Mjesečnika bezplatno dostaviti.

Da ima Pravničko družtvo više gotovine kao što je neima, ono bi odmah samo izdalo knjigu o svom trošku. Ali neimajuć ove misli upravni odbor njegov, da je ovo sgodan način da se podupre izdavanje koristnih djela, a članovi i predplatnici neće biti ma baš u ničem oštećeni, dobivati će list, a k tomu dobru i vrlo koristnu knjigu. Zato se upravni odbor nada, da će njegov zaključak svatko odobriti, da će družtvo naći još obilnije podpore i pomoći, još više članova, kako bude moglo izdašnije raditi oko plemenite ove svrhe.

U Zagrebu 29. srpnja 1884.

Upravni odbor prav. družtva.

Digitized by Google

(Premještenja.) Radovan Partaš, sudb. pristav iz Križevaca u Zagreb; dr. Antun Tajčević. sudb. pristav iz Broda u Vinkovce; Samuel Spiller, sudb. pristav iz Osieka u Vukovar; Gjuro Petrović, sudb. pristav iz Vukovara u Osiek; Petar Kušt, sudb. pristav iz Stubice sudb. stolu u Belovar.

U Dalmaciji: Franjo Bulat kot. pristav premješten iz Vrlike u Šibenik.

(Stečaji.) Samuel Kohn trg. u Karlovcu. — Kr. sudb. stol. zagreb. — Uprav. im. odvjet. dr. G. Kornitzer u Karlovcu. zastup. odvjet. dr. G. Kontak u Zagrebu, zam. odvjet. Krieger u Zagrebu. — R. pr. 30. rujna o. g.

Ovim brojem počimlje Mjesečnik drugo polugodište. Molimo s tega gg. predplatnike, koji su platili samo za prvu polovicu godine, da što skorije obnove predplatu; a članove prav. družtva, da plate družtveni prinos.

Članovi pravničkoga družtva dobivaju ga bezplatno. a za nečlanove stoji na godinu 8 for., na po godine 4 for. na četvrt 2 for. — Slušaoci pravnih nauka na sveučilištih dobivaju ga za polovicu ciene.

Predplata i prinosi družtvenih članova neka se šalju neposredno blagajniku pravničkoga družtva, g. kr. sveuč. profesoru dru. Josipu Pliverić u, a rukopisi uredničtvu.

Uredničtvo.

Upravo je izašla razprava:

O PRAVNOM POSTUPANJU SA TUDJINCI

Povjestna prouka komparativnoga zakonarstva, što ju je napisao dr. Vladimir Pappafava, a na hrvatski jezik preveo Antun Šimonić. Ciena 40 novč. Može se dobiti u svih zagrebačkih knjižarah.

Digitized by Google

Družtveni prinos

platiše p. n. gg. vanjski članovi pravničkoga družtva.

Ime i prezime	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884
Grof Emanuel (neposredno)	—	—	—	—	—	4	6	3
Petak Matija „	—	6	6	6	6	6	6	—
Knežević Vjek. „	—	—	—	—	—	3	—	—
Ladenhaufen pl. G. „	—	—	—	—	—	—	3	3
Gjurašin Stjepan „	—	—	—	—	—	6	—	—
Prieko povj. Fr. vit. Schönholza:								
Blašković Skender	—	—	—	—	—	—	—	3
Bell Dragutin	—	—	—	—	—	—	—	3
Bubanović Julio	—	—	—	—	—	—	—	3
Florschütz Josip	—	—	—	—	—	—	—	3
Jakšić dr. Nikodem	—	—	—	—	—	—	—	3
Kelecsény Zádor	—	—	—	—	—	—	—	3
Koić dr. Kosta	—	—	—	—	—	—	—	3
Mladenović Trivun	—	—	—	—	—	—	—	3
Mihajlović Risto	—	—	—	—	—	—	—	3
Peičić dr. Aleksander	—	—	—	—	—	—	—	3
Rogulić dr. Šandor	—	—	—	—	—	—	—	3
Schönholz vitez Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Rogulić Mihajlo	—	—	—	—	—	—	—	3
Stojšić Kosta	—	—	—	—	—	—	—	3
Petrović Gjuro	—	—	—	—	—	—	—	3
Thaller Nikola	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. Gj. Kranjčića:								
Ballogh Dragutin ml.	—	—	—	—	—	—	—	3
Čepolo Pavao	—	—	—	—	—	—	—	3
Erhartić dr Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Frlan Mato	—	—	—	—	—	—	—	3
Ivkanec Ljudevit	—	—	—	—	—	—	—	3
Jurinac dr. Ljudevit	—	—	—	—	—	—	—	3
Korka Konstantin	—	—	—	—	—	—	—	3
Kranjčić Gjuro	—	—	—	—	—	—	—	3
Lucerna Ivan	—	—	—	—	—	—	—	3
Mihajlović Gjuro	—	—	—	—	—	—	6	—
Pump Slavoljub	—	—	—	—	—	—	—	3
Semitekolo Ivan	—	—	—	—	—	—	—	3
Sova Slavoljub ml.	—	—	—	—	—	—	—	3
Utješenović Ognjoslav	—	—	—	—	—	—	3	—
Preko povj. Stj. pl. Belošević a:								
Mindszenty dr. Rudolf	—	—	—	—	—	—	3	3
Jakopović pl. Alberto	—	—	—	—	—	—	—	3
Belošević pl. Stjepan	—	—	—	—	—	—	3	3
Slankamenac Ilija (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	3
Georgievič Pajo „	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. A. Markovca:								
Balling Otokar	—	—	—	—	—	—	—	3
Markovac Andrija	—	—	—	—	—	—	—	3
Mladjenović Josip	—	—	—	—	—	—	—	3
Matanšek pl. Vilim	—	—	—	—	—	—	—	3
Rijaček Vaclav	—	—	—	—	—	—	—	3
Šmauc Dragutin	—	—	—	—	—	—	—	3

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Studia o zadružnom zakonu.*

Piše dr. Milorad Cuculić.

(Nastavak.)

III.

U nauci narodnog gospodarstva mnogo ima pristaša mnenje, da seljačkomu posjedu svakako treba stege, i da te stege nisu u oprieci sa slobodom vlastničtva, pak se naglasuje, da bi valjalo u četiri pravca ovu stegu na oko uzeti: najme glede slobode odtudjenja, diobe, nasliedja i zaduženja, pošto je podpuna sloboda u tom pravcu dokazala i danomice dokazuje, da vodi ravno do expropriacije staroseljaca u zakonitoj formi.

Netreba dokazivati, da mali seljački posjed uz ine socijalno-političke prednosti ima i tu, što stvara koreniku neodvisnog konservativnog pučanstva, sačinjava najbolju političku bazu za zdravo i jako državno ustrojstvo tim, što osjegurava narodno-gospodarstveni probitak; što takav posjed dalje izpunjuje sve uvjete za raztući intensitet gospodarstva ter mnogo doprinosi da se umnoži i podigne kultura narodna.[1]

Dobro shvaćajuć spomenica u pitanju o regulaciji pravnih odnošaja seoskoga posjeda u Hrvatskoj i Slavoniji to stanovište, ističe potriebu minimuma i organizaciju suvisloga tim posebnoga nasljednoga prava u seljački posjed. Pozitivni predlog kvestionara svadja se indi onamo, da se uvede minimum od 8—12 rali zemljišta, ili pol urbarskog selišta, pošto minimum od 6, ili pače od 3 rali, kako sada u krajiškom području postoji, neima praktične svrhe, — kako veli spomenica — jer ograni-

* Vidi: Mjesečnik br. 5 o. g.

[1] Gledaj Wagner: Volkswirtschaftslehre str. 613.

Digitized by Google

čuje slobodu u razpolaganju sa zemljištem, a ipak ne stvara neodvisnih valjanih gospodarstva, niti pruža seljaku mogućnost, da si drži teglećega blaga i potrebnoga k tomu pomladka.

Prihvaćajuć dakle minimum kao blagodat, kao obranu proti osiromašenju, predlaže spomenica, da se on protegne na sav od prije krajiški i podanički, i na sav prostoplemićki posjed, i to tako na zadružni, kao i na samovlastni; nadalje, da se ova stega ureda radi u gruntovnici označi, ter da se toga radi selište, koje minimumu podpada, dalje više dieliti nesmije.

U logičnoj izvedbi prihvaća dalje nasljedstvo posebno u seljački posjed, dopuštajuć diobu izpod minima samo u ekvivalentu i to tako, da prvorodjeni druge subaštinike izplaćuje u gotovom novcu, i to ne prema podpunoj vriednosti diela, već prema mogućnosti preuzimatelja, pošto svako gospodarstvo može samo onda napredovati i procvasti, ako stoji pod jedinstvenom i samosvjestnom upravom, koja je jedino u samovlastnih posjedih moguća.

S obzira pravednosti preporučuje dalje, da se unapried već osigura neko preimućtvo glavnomu nasljedniku, a ostatak da se po općem nasljednom pravu dieli primjerice: da se seljački posjed skupa s potrebnim naredom po običnoj cieni procieni, od toga polovica glavnomu baštiniku prepusti, ostatak pako da se medju sve baštinike, računajuć ovamo glavnoga baštinika, u novcu polag procjene razdieli.

Ona zemljišta urbarska, urbarsko-srodna, prosto plemićka i krajiška, koja su sada izpod minimuma, imala bi ostati slobodna i prosta od svake stege, s kojimi bi se mogli pomoći i oni, koji trebaju više zemljišta, nego ga imaju, pobudjujuć tim na marljivost i rad, dočim bi dosliedno tomu stegam minimuma podpadala samo ona selišta, od kojih ukupna površina zemljišta, spojenih u jedno gruntovno tielo, nadilazi minimum, ili je pako ovomu ravna.

Obava ostavštinskih razprava povjerila bi se po spomenici obć. poglavarstvom, uz reviziju i potvrdu vlasti političke.

Ovim načinom bila bi izvan gradskog posjeda tri razreda:

a) veliki posjed, slobodan od svake stege;

Digitized by Google

b) srednji posjed t. j. krajiško-obvezni, onda plemićki, s kojim do godine 1848 nebijaše skopčano pravo jurisdikcije, urbarski ili urbarsko-srodni, ograničen stegami minimuma, konačno

c) posjed posve slobodan pod b) naznačenih vrsti zemljišta, koji je još prije oživotvorenja novoga zakona jur spao bio izpod propisane najmanje izmjere.

Prije nego se upustim u razvrstanje odgovora na načelna pitanja, stavljena u spomenici, važno je i poučno iztaknuti gustoću žiteljstva u gradjanskom dielu kraljev. Hrvatske i Slavonije, odnošaj naime naprama površini, na kojoj prebiva, pošto to stoji u najužem savezu s uvjeti ekonomskoga mu razvoja.[1]

Po pouzdanih katastralnih podatcih o katastralnoj izmjeri, iznosi površina b vše gradj. Hrvatske i Slavonije 23 277·867□ kilometara i na toj površini našao je popis od godine 1880 1,194.415 žitelja, prosjekom bilo je na 1□ kilom. 51·0. duša.

Prenapučenom pokazuje se županija varaždinska, dok se 120 i više žitelja na 1 □ kilom. bavi izključivo samo poljodjelstvom; zatim županija riečka, u kojoj se uz neplodno i kršovito tlo pučanstvo poljodielstvom prehraniti nemože.

Nu dočim se u hrvatskom Primorju mužki sviet bavi zidarskim i klesarskim obrtom, pošto Primorcem i more izdašnu privriedu pruža, dočim su žitelji gorskoga kotara dobri šumski radnici, drži se naš Zagorac rodnoga si tla i nemiče se iz obljubljenog kraja, voli stradati nego da si traži privriede, koja mu se na sve strane pruža.

Najpovoljniji položaj glede gustoće pučanstva vlada u županijah zagrebačkoj i križevačkoj, belovarskoj i vukovarskoj.

Prema plodovitosti tla i gospodarstvenim uvjetom preslabo su napučene podžupanije sisačka i križka i sve slavonske osim vukovarske.

Još mi je na duši, i budi bez uvriede ovdje rečeno, da se interesenti u ovoj velevažnoj po narodni razvitak stvari, nisu odlikovali onim marom, koj bi se pravedno izčekivati i zahtjevati

[1] Gledaj popis žiteljstva i stoke od 31. prosinca 1880 str. 42.

Digitized by Google

morao, da se je i sada obistinila ona stara pogrieška u našem narodu, da se mnogo viče a malo radi, da se neuvažava u kulturnih naroda častno držana rečenica: pomozi si sam, pa će ti i Bog pomoći.

Preriedka su ona izvješća obć. poglavarstva, koja bi sdušno shvatila bila namienjenu im zadaću, a samo gdje koji kulturni viećnik (lucus a non lucendo) posvetio je pažnju tomu životnomu pitanju, u kojem bi se najbolji od najboljih natjecati morali, da se narodu bar ponješto oduže.

Žiteljstvo podžupanije riečke opire se za svoje područje svakoj regulaciji posjeda, kako ju spomenica namjerava i to s razloga, što je Primorje prenapučeno, a ono malo žemljišta, što ga ima, na tako malene čestice razkomadano, da se svi tamošnji posjedi već nalaze izpod najmanje izmjere.

Ondašnji stanovnici bo ne žive od poljskog gospodarstva, koje i u najboljoj godini jedva toliko donese, da se sviet tri do četiri mjeseca prehrani, nego je priviklo na to, da si radom po stranu svietu zaslužuje sredstva za život potrebna.

Usljed ovakova načina života Primorac je posve samostalan, vikao slobodno razpolagati sa svojom imovinom, pa bi svaka stega, obzirom na njegovu žestoku narav, od najžalostnijih posljedica bila.

Pošto je indi prirod posjeda uzgredni, a radni zaslužaj glavni faktor privriede, nebi namjeravana regulacija u hrvatskom Primorju nikakova smisla ni uvjeta za svoj obstanak imala.

Žiteljstvo podžupanije delničke, prem su tamo u bitnom isti ekonomski odnošaji, prihvaća minimum i posebno nasljedno pravo za seljački posjed, nu uz tu izraženu nadu, da će se izselenjem u dolnje krajeve pučanstvo prorediti, i tako preostalim povoljniji uvjeti ekonomskoga razvoja pružiti.

Nu glede izmjere minimuma razlikuje se bitno, jer dočim poglavarstvo općine Ličke predlaže za minimum 5—6 rali, misli poglavarstvo općine Prezid, da bi taj minimum imao iznositi barma 12 jutara.

Poglavarstvo općine Skrad zagovara minimum od 6 rali, magistrat povelj. trgovišta Mrkopaljskoga minimum od 5—8

Digitized by Google

rali, magistrat povelj. trgovišta Vrbovsko minimum od 12 jutara, poglavarstvo občine brodske minimum od 7—9 rali, poglavarstvo občine komorsko-moravičke minimum od 6 rali, poglavarstvo občine fužinske minimum od 4 rali, konačno poglavarstvo občine lokvanske pače minimum izmedju 4—10 rali.

Jedino žiteljstvo občine gerovske protivi se minimumu, jer da je narod tamo tako ubog i zemlja tako neplodna, da nesmaže držati ni mačka kamo li tegleće marve.

Od 530 posjednika polovina ih je posve siromašna, posjed pojedinca neiznosi niti jedne rali, jači posjednici neimada više od 2—3 jutra, tek desetak ih je u cieloj občini, koji nisu prezaduženi. Karakteristično je tu, da su žene većim dielom kao vlastnici u gruntovnici unešene, jer su muževi većim dielim sitničari, pak tim izbjegavaju ovrham sa strane trgovaca, koji im svoju robu kreditiraju.

Prihvaćajuć dakle ogromni dio pučanstva namienjenu regulaciju, dopušta i nuždu posebnoga nasljednoga prava, ter usvaja diobu izpod minimuma u ekvivalentu. Ali najrazličitija mnenja izrazuju se o pitanju, tko da na selištu ostane i kakova da se ustupe preimućva ostajućemu na posjedu.

U Liču, Brodu i u Fužini preporučuju za to najvještijega i najradenijega, kojega bi oblast opredieliti imala saslušav občinsko poglavarstvo i vjerodostojne muževe, koji poznaju odnošaje upitne kuće; a kao predestinirana za to predlažu u Prezidu, Skradu, Vrbovskom, Komorskih-Moravicah i Lokvah prvorodjena.

Unapried žele ostajućemu uračunati u Liču $^2/_3$ procjenbene vriednosti, u Skradu polovicu, u Vrbovskom trećinu, u Fužinah dvie trećine; svaku pogodovnost ostajućemu zaniekuju u Mrkopalju i u Brodu.

Žiteljstvo občine delničke ističe potrebu komasacije usljed prekomjernoga razciepanja zemalja; ako se u onom kraju i nadje gdje to veći posjed, tako je raztresen i pociepan, da n. pr. oranice jedva 20—50□ hvati površine obsižu; to razmjerje nije ni kod livada bolje, jer ih ima množina, na kojih se u dobrih godinah jedva dva do tri centa siena nakosi; a u mnogih slu-

Digitized by Google

čajevih jedna je parcela od druge udaljena 8—10 sati. Obzirom na sve ovo kao i na iztrošenost tla, preporuča živo pače i minimum od 20—25 rali.

O pitanju, da li bi se kakova pogodnost pružila u ovršnom postupku, drži suglasno sa ostalimi, da se fundus instructus neizključi iz ovrhe, ter da se nečeka na realnu ovrhu, pošto se čitavim posjedom još može namaknuti marva i ostali potrebni nared, dočim se realnom ovrhom proletariatu širom vrata otvaraju.

Ravnopravnost spola nalazi u jednakoj mjeri svojih prijatelja i neprijatelja; dočim jedni pravedno ističu jednakost sviuh pred zakonom, drugi se pako bore za obstanak konsolidiranog seljačkog gospodarstva, ter na sva usta traže ograničenje ženske djece na nuždni dio.

Svi bez razlike ističu potriebu, da se gospodarska snaga onoga koji ostaje na selištu, sačuva, da ostale izplati ali da se modaliteti odplate tako ustanove, da neupropaste nasljednika; da se ustroji hipotekarni zavod, koj bi jeftin novac uz povoljne uvjete pružao.

Razloživ ovako što misle o stvari u onih krajevih, u kojih je zadružni život ur davna prestao, prelazim na podžupaniju vukovarsku i rumsku, u kojih zadrugarstvo de facto još donekle obstoji, nu u kojih su de jure tragovi istomu izbrisani.

Tuj se opiru minimumu Kukujevčani, Iločani i Bejočinci, jer bi se tim ograničilo vlastničtvo i slobodno razpolaganje sa nekretnim imetkom; žitelji ovih krajeva ističu osobitu vriednost zemljišta, koja je od 10—15 godina ovamo znamenito narasla, ter tvrde, da bi se uvedbom minimuma ugušila u seljaka svaka volja i mar za napredkom i razširenjem posjeda.

Nu žitelji občine cerevičke, šarengradske, tovarničke, erdevičke, gaboške, vukovarske, sotinske, bobočke i trpinske naziru spas u uvedbi minima, o kojem većina misli, da bi mogao iznositi četvrt sessie ili 7 rali, ter drže obzirom na to, da je narod naš kao agrikulturan i kao takav izvržen elementarnim nesgodam, potreban zakonske pomoći da udovolji zahtjevom, koje

Digitized by Google

nanj država stavlja i naziru u intensivnom poljskom gospodarstvu onaj arkanum, koj ga može od posvemašnje propasti spasiti.

Žitelji Erdevika prigovaraju obrazloženju minimuma u spomenici, po kom mu je svrha sačuvati obstanak takovih gospodarstva, koja sama o sebi obastati mogu, gdje seljak nemora, da se prehrani, u nadnicu ići, pa oni drže, da bi taj minimum tako malen biti morao, da seljak u nadnicu ići može, pošto za silna latifundija neima dovoljne ručne radnje.

Dioba uz ekvivalent svim se svidja uz to, da bi imao najvriedniji na posjedu ostati, ter da na dulje obroke ostale izplaćuje. Kao osobite pogodovnosti seoskoga posjeda traže i oni ustrojenje hipotekarnoga zavoda.

Osobito se tuže proti dugotrajnim ostavinskim razpravam, ter u pretežnom broju žele za razpravu ostavina nadležnost političkih oblasti.

Inštituciju domaje odklanjaju kao protivnu narodnjem pravnom osjećaju, kao tudju biljku, koja ovdje korena zahvatiti nebi mogla.

Žiteljstvo podžupanije rumske u većem dielu takodjer prihvaća minimum, i s tim skopčane posljedice promjena u nasljednom pravu, ter u tom pogledu usvajaju više manje srodno sa žiteljstvom susjedne podžupanije vukovarske, obćine čalmanska, gergurovačka, dobrinačka, brestovačka, velikoradenička diobu izpod najmanje izmjere u ekvivalentu, dočim se uvedenju minimuma i promjeni nasljednoga prava protive obćine Kamenica, Irig i Indija, kao što i kulturni viećnik Simonović, koj živimi bojami riše socijalni položaj naroda u tamošnjih krajevih, tako da se koristnim ukazuje priobćiti potanji izvadak iz njegovoga temeljitoga i obsežnoga mnienja.

Kulturni viećnik Stevan Simonović predlaže, da se nikoje vrsti zemljišta nestavljaju pod stegu, niti da se sad postojeće nasljedno pravo kakovoj promjeni podvrgne, već da se ciepkanje zemljišta, bez ikakovoga ograničenja svagdje dozvoli, i seljačtvo u svom slobodnom gospodarskom razvitku neprieči.

On razlaže, kako je Sriem od vajkada naseljen samim čistim našim pukom i kako je seljački posjed u podunavlju uz lošo,

Digitized by Google

brdovito tlo, gdje nikada zaprieka slobodnom dieljenju obstojala nije, materijalno bolje stojeći od onoga u podžupaniji vukovarskoj, gdje su zadruge obstojale i od onoga u nekadašnjem petrovaradinskom posavju, u kom je zemljištno tlo najbogatije. To sve dokazuje mu, da neleži uzrok propasti i osiromašenju našeg naroda niti u jednoj niti u drugoj sistemi već u sasvim drugih uzrocih, koje na sliedećih pet točka svadja:

1. abnormalno veliki porez, koj bi se još snositi dao, da neima drugih neizravnih, kao što su razni monopoli soli, duhana itd., biljegovine, razne prenosne pristojbe inter vivos et mortis causa, dohodarina, tecivarina, zanatarina, glavarina, vjerozakonski prinosi, zvonarina, školarina, uvozarina, akciza, carina, pecivarina na rakiju i pivo, kafarina, šećeranina, petrolarina, pašarina, šumarina, kravarina, čuvarina za konje i stoku, vojničko oprostne takse, odkup javnih radnja, razni nameti občinski računajući ovamo još i zatezne kamate.

Da je sve to našemu seljačtvu težko podmiriti iz svoga zemljišta, koje treba čestito obraditi i to orati, sijati, drljati, žeti, kositi, vršiti, vejati, ako ima vinograda ove i odgrtati, rezati, kopati itd., gdje uza to još i razna urbarska podavanja obstoje i uz prečeste elementarne nezgode, biva to tim ubitačnije, što obranbena dužnost baš najkriepčije radnike seljačkomu gospodarstvu oduzimlje. Nu kako priznaje, da sve to nespada pod rukovanje domaće vlade, drži da bi se i to sve namaći dalo uz brižno i umno gospodarstvo, kad nebi uzporedo podkapao seljački stališ, kao drugi glavni razlog njegovu osiromašenju, luksus življenja, koji je u tamošnjem seljačtvu zavladao. Ovamo broji modu, crkvene slave, krštenja, svatove, svečane tako zvane alvaluke kad što proda ili kupi.

Tuži se na moderni kroj odiela seljakinja, na crkvene slave na kojih otac sa odraslimi sinovi po tri dana novac razbacuje i ludo troši, da mu se zvoni i puca; pa gdje koji na crkvu obeća toliko hrane ili vina, da mu poslje tek polovína ostane.

Kod krsta drže se dvo- i trodnevne gostbe. Kod svatova

Digitized by Google

malo imućniji zakolje vola, pak još troje do četvero svinja, a od peradi i vina nezna se ni broja ni računa.

Treće tuži se na konservatizam u poljskoj težatbi, koja se neprilagodjuje napredku i duhu vremena, već ostaje onakova kakova bijaše djeda i pradjeda.

Prije nekoliko godina moglo se vidjeti prilična količina neobranih vinograda u Jaski, Vrdniku, Rivici itd., kazalo se da neima buradi. Na livadah vrdničkih, jazačkih, rivičkih, bešenovačkih itd. vidjelo se mnogo puta neodnešenih plastova siena i nepokošenih livada, i to sve u onom dielu Sriema, gdje su posjedi sjelištni, gdje su zadruge, gdje nebijaše dozvoljeno ciepkanje zemljišta, kao u podunavju u kotaru iločkom.

Kao četvrti razlog nazadka ističe neumjestni način utjerivanja poreza, i to u ono doba godine, kad seljak svoj prirod još pobrao nije, ter se u lihvarske ruke predaje, prirod još na polju prodaje, bar da stoku spasi.

Peti konačno razlog vidi u dugotrajnih ostavštinskih razpravah, koje se kroz mnogo godina uz razmjerno veliki trošak nedovršuju.

Kratka ova slika socijalnih odnošaja sriemskoga pučanstva tim je žalostnija, ako se uvaži, da Bogom nadareni taj prediel, obliven svjetskom riekom, ima sve uvjete da uz mar, rad i štednju svoga žiteljstva materijalno procvate.

Poslovanje sudova

u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i u bivšoj hrvatsko-slavonskoj Krajini tečajem godine 1882.

Po službenih podatcih priobćio dr. ***Ivo Malin.***

(Nastavak.)

VII. U bivšoj krajini vode se prerečeni izkazi od 1. srpnja 1882 na temelju naredbe kr. vladnog odjela za pravosudje od 5. lipnja 1882 br. 7381.

Evo pregleda;

Digitized by Google

Kr. kotarski sud u	Od 1. srpnja 1882. for. u.	Kr. kotarski sud u	Od 1. srpnja 1882. for. n.
1. Bošnjacih . . .	560.61	13. Novoj Gradiški .	117.07
2. Brinju	114.78	14. Ogulinu . . .	254.58
3. Brodu	168.33	15 Okučanih . . .	431.37
4. Čemernici . . .	140.10$^{1}/_{10}$	16. Otočcu	221.84
5. Gospiću . . .	174.36	17. Petrinji . . .	184.88
6. Glini	385 80	18. Rakovcu . . .	415.32
7. Gračacu . . .	168.76	19. Rujevcu . . .	148.75$^{5}/_{10}$
8 Karlovcih . . .	1002.58	20. Slunju	473.20
9. Korenici . . .	145.49	21. Staroj Pazovi .	321.52
10. Kostajnici . . .	626.99	22 Udbini	119.07
11. Krnjaku . . .	228.36	23. Vinkovcih . . .	889.57$^{5}/_{10}$
12. Mitrovici . . .	857.28$^{1}/_{10}$	24 Zemunu . . .	442.91
		Ukupno .	8593.53$^{3}/_{10}$

VIII. a. Izkazi o poslovanju sudova kraljevine Hrvatske i Slavonije kao gruntovnih oblasti.

a. Poslovni izkazi grunt. oblasti.

1. Priraslo poslovnih komada:

god 1880	40.124
„ 1881	43.658
„ 1882	51.306
	više 7.648

2. Zaostalo poslovnih komada:

god. 1880	83
„ 1881	42
„ 1882	149
	više 107

Vidi se dakle, da poslovanje gruntovnih oblasti sveudilj raste, što se imade poglavito pripisati sveudilj rastućemu prometu s nekretninami i donjekle postepenomu prenašanju gruntovnica u kotare, čim iste pristupnijimi postaju.

Digitized by Google

b. Glavni statistički izkaz o poslovnom prometu gruntovnih oblasti.

Promjene	Broj slučajeva	Iznosi stalnih svota u bečkoj vriednosti for.	bečkoj vriednosti nč.	srebru for.	srebru n	austr. vried. for.	austr. vried. nč.
I. U posjedu.							
Prenašanja							
a) medju živućimi							
1. ugovorom	9.930	—	—	—	—	4,324 703	77
2. usljed ovrhe	751	—	—	—	—	714.618	97½
3. povodom smrti	1.456	—	—	—	—	2,164.439	54½
Ukupno	12.197	—	—	—	—	7,203.762	29
II. Glede tereta.							
A. Novi tereti.							
a) medju živimi							
1. ugovorom, obveznicom itd.	5.966	—	—	—	—	6,260.685	57
2. usljed opravdane predbilježbe	227	—	—	—	—	137 110	62½
usljed ovršne uknjižbe	1.796	—	—	—	—	322.689	32½
b) uručenjem putem ostavine (baština, zapis)	247	—	—	—	—	222.914	82½
Ukupno	8.236	—	—	—	—	6,943.400	34½
B. Odterećivanje.							
a) usljed nedostatnosti kupovnine	168	—	—	—	—	104.788	89½
b) usljed ina prestanka stvar. prava	3.340	18.960	—	136.085	18	4,060.154	19½
Ukupno	3.508	18.960	—	136.085	8	4,164.943	09
Jednostavne predbilježbe	847	—	—	—	—	658.166	37
Uknjižbe ovršnog prava za jur postojeću tražbinu	263	—	—	—	—	119.896	28
Prenašanja jur upisanih iznosa	369	—	—	—	—	524.774	69
Ukupno	1.479	—	—	—	—	1,302.827	34

c. Statistični izkazi o potrošenih biljegah, odnosno plaćenih pristojbah u stvarih gruntovnih.

Iz ovih se izkaza vidi, da je uknjiženo novih glavnica:

do 500 for.

god.	1881	10.186
„	1882	8.991
		manje 1.195

Digitized by Google

od 500 do 1000 for.

god. 1881		2.967
„ 1882		1.823
	manje	1.144

od 1000 do 10.000 for.

god. 1881		577
„ 1882		597
	više	20

od 10.000 do 50.000 for.

god. 1881		117
„ 1882		107
	manje	10

od 50.000 do 100.000 for.

god. 1881		16
„ 1882		6
	manje	10

preko 100.000 for.

god. 1881		9
„ 1882		5
	manje	4

VIII. b. U području bivše krajine nisu god. 1882 jošte vodjeni izkazi navedeni pod VIII. a.

IX. a. Izkazi sudbenih stolova kraljevine Hrvatske i Slavonije o poslovanju urbarijalnom.

1. Priraslo podnesaka:

god. 1880		3.451
„ 1881		3.332
„ 1882		2.760
	manje	572

2. Ostalo neriešenih podnesaka:

god. 1880		183
„ 1881		182
„ 1882		162
	manje	20

3. Izrečeno osuda:

god. 1880		57
„ 1881		45
„ 1882		40
	manje	5

Digitized by Google

4. Riešeno parnica nagodom:

god.	1880	25
„	1881	167
„	1882	140
	manje	27

5. Zaostalo parnica u tečaju:

god.	1880	332
„	1881	257
„	1882	196
	manje	61

IX. b. U bivšoj krajini neima urbarijalnih odnošaja.

X. Izkaz ob izvankaznenom poslovanju banskoga stola kraljevine Hrvatske i Slavonije (propisan § 103 car. patenta od 3. svibnja 1853 br. 81 drž. zak. lista i instrukcijom za urbar. sudove od 28. prosinca 1857 br. 1 drž. zak. l. od god. 1858).

Pošto je krajiški odsjek ban. stola 1. siečnja 1882 sjedinjen s banskim stolom, to nam predležeći podatci prvi put pružaju priliku, da razmotrimo ukupno djelovanje sjedinjenog našeg prizivnog sudišta.

1. Piraslo poslovnih komada:*

god.	1882	25.904

2. Zaostalo neriešenih poslovnih komada:

god.	1882	637

3. Izrečeno presuda u gradjanskih parbenih predmetih:

god.	1882	2.063

4. Izdano inih riešitba u stvarih gradjanskih:

god.	1882	4.850

5. Izrečeno urbarialnih osuda:

god.	1880	29
„	1881	28
„	1882	16
	manje	12

6. Riešeno urbarijalnih nagoda:

god.	1880	9

* U tom broju sadržani su svi poslovni komadi, i kazneni, jer se kod kr. ban. stola vodi samo jedan uručbeni zapisnik.

Digitized by Google

god. 1881	19
„ 1882	16
manje	3

7. Riešeno utoka u stvarih urbarijalnih:

god. 1880	46
„ 1881	44
„ 1882	21
manje	23

8. Presude ban. stola u stvarih gradjanskih:

a) potvrdjujuće	1.028
b) preinačujuće	389
c) ukidne	646

9. Prispjevše presude vrhovnoga suda o podnešenih osudah u gradj. parb. predmetih:

a) potvrdjujuće	257
b) preinačujuće	91
c) ukidne	70

XI. Izkaz ob izvankaznenom poslovanju kr. hrv.-slav.-dalm. stola sedmorice (propisan § 104 car. pat. od 3. svibnja 1853 br. 81 d. z. l.)

1. Piraslo poslovnih komada:

god. 1882	3.006[1]

2. Zaostalo neriešenih poslovnih komada:

god. 1882	272

3. Prispjelo gradjanskih parnica:

god. 1882	466

4. Zaostalo gradjanskih parnica:

god. 1882	57

5. Prispjelo utoka:

god. 1882	1.028

6. Zaostalo neriešenih utoka:

god. 1882	115

[1] U ovom broju sadržani su svi poslovni komadi i kazneni, jer se i kod stola sedmorice vodi samo jedan uručbeni zapisnik.

Digitized by Google

7. Riešitbe u parnicah:

a) potvrdjujuće	260
b) preinačujuće	87
c) ukidne	58
d) ad instruendum	44

8. Riešeno urbarijalnih parnica.

god. 1880	11
„ 1881	8
„ 1882	10
	više 2

i to god. 1882

a) potvrdjujućih	4
b) preinačujućih	3
c) ukidnih	2
d) ad instruendum	1

9. Riešeno urbarijalnih utoka:

god. 1880	23
„ 1881	8
„ 1882	10
	više 2

10. Riešeno reklamacija proti listinam izbornika za saborske izbore:

god. 1881	126
„ 1882	8

B. Izkazi o poslovanju kaznenom.

I. a. Redovito kazneno poslovanje kotarskih (gr. del. kot.) sudova gradjanskog područja kraljevine Hrvatske i Slavonije.

(Crpljeno iz izkazah propisanih naredbom kr. hrv.-slav.-dalm zem. vlade, odjela za pravosudje od 14. rujna 1875 br. 3783 br. 66 Sbor. od god. 1875).

z. Razredba po poslovnih komadih i kaznenih slučajevih.

1. Priraslo poslovnih komada:

god. 1880	87.235

Digitized by Google

god. 1881		88.536
„ 1882		98.196
	više	9.660

2. Zaostalo poslovnih komada:

god. 1880		944
„ 1881		1.301
„ 1882		1.605
	više	304

3. Broj prekršaja, koje je valjalo riešiti tečajem:

god. 1880		29.415
„ 1881		29.557
„ 1882		35.358
	više	5.801

4. Obtužba pokrenuto:

a) po javnoj oblasti u		4.552
b) po privatnom tužitelju u		14.909
c) po oštećeniku u		15.897
slučajeva	ukupno u	35.358

5. Broj prekršaja okončanih:

a) bez razprave		8.750
b) u razpravi i to:		
aa) nakon obavljenih predizvida		548
bb) bez predizvida		22.494
	ukupno	31.792

β. *Razredba po obtuženih odnosno osudjenih osobah, glede kojih je došlo do presude.*

1. Obtuženo je radi prekršaja svega skupa osoba:

god. 1880		24.525
„ 1881		24.271
„ 1882		30.801
	više	6.530

2. Odriešeno je osoba:

god. 1880	9.879	(40·2%)
„ 1881	11.263	(46·4%)
„ 1882	14.382	(49·9%)

3. Osudjeno je osoba:

god 1880	14.646	(59.8%)
„ 1881	13.008	(53·6%)
„ 1882	15.419	(50·1%)

Digitized by Google

Iz ovoga se pregleda izpostavlja: (vidi skrižaljku na str. 506 i 507).

a) da je od svih osoba, osudjenih radi prekršaja, osudjeno:

aa) na kazan zatvora preko 3 mjeseca . . .	0·31%
bb) „ „ „ od 1 do 3 mjeseca . .	3·34%
cc) „ „ „ od 8 dana do 1 mjeseca .	15·8%
dd) „ „ „ od 8 dana i niže . . .	75.%
ee) na kazni novčane ili druge kazni imetka . .	5·9%
ff) na gubitak prava i povlastica	0·02%

b) da je od ukupnoga broja osudjenika osudjeno:

aa) radi zločinstva maloljetnika, koja se imadu kaz. niti kao prekršaji po §§ 237, 269a i 270—272 kz.	0·07%
bb) radi prekršaja proti javnomu miru i poredku .	0·02%
cc) radi prekršaja proti javnim zavodom i naredbam, koje idu k općenitoj sigurnosti	3·96%
dd) radi prekršaja proti dužnostim javna ureda .	0·03‰
ee) „ „ „ sigurnosti života . .	0·94%
ff) „ „ „ zdravlju	0·50%
gg) „ „ „ sigurnosti tjelesnoj . .	19·1%
hh) „ „ „ sigurnosti vlastničtva .	49·01%
ii) „ „ „ sigurnosti poštenja . .	23·1%
kk) „ „ „ javnoj ćudorednosti . .	2·6%
ll) radi prekršaja, kojih neima u općem kaznenom zakonu, nu glede kojih su nadležni kotarski sudovi	1·37%

Najjače zastupan je prekršaj kradnje, koj obuhvaća 41·92% svih radi prekršaja sudjenih osoba.

I. b. Redovito kazneno poslovanje kr. kotarskih sudova bivše hrv.-slav. krajine.

(Crpljeno iz izkaza propisanih naredbami ministarstva od 16. lipnja 1854 br. 165 dr. zak. l. od god. 1854, te 3. kolovoza 1854 br. 201 drž. zak. l. od god. 1854).

α) *Razredba po poslovnih komadih i kaznenih slučajevih:*

1. Priraslo poslovnih komada:

god.	1880	47.340
„	1881	51.582
„	1882	56.048
		više 4.466

Digitized by Google

2. Pregled tečajem god. 1882 radi prekr·

Prekršaji

	1
I.	Zločinstva maloljetnika, koja se kazniti imadu kao prekršaji §§ 237. 269 a) i 270 do 272 kaznenoga zakona . . . . .
II.	Proti javnomu miru i poretku (§§ 301, 307, 308, 309, 310 kaz. zak.)
III.	Proti javnim zavodom i uredbam, koje idu k obćenitoj sigurnosti (Gl. VI. 2. diela zakona kaznenoga) (§§ 311, 312, 313, 314 k. z.) . . . .
IV.	Proti dužnostim javna ureda (Glava VII.) . . . . .
V.	Proti sigurnosti života (Glava VIII.) (§§ 335, 336, 339, 340, 341, 342 u sav. s § 335, 361—371 u sav. s § 33, 376—378 u sav. s § 335, 380—385 u sav. s § 325.) . . . . .
VI.	Proti zdravlju (§§ 400—402, 403, 405, 407 i 408) . . . . .
VII.	Proti tjelesnoj sigurnosti (Glava X) (§§ 409, 410, 411, 412, 413—420, 425, 426 k. z.) . . . . .
VIII. Proti sigurnosti vlastničtva (Gl. XI.)	a) Zanemarenje propisa pri odvraćanju pogibelji požara §§ 434—459 kaznenoga zakona . . . . .
	b) kradje §§ 460, 463 i 464 kaznenoga zakona . . . . .
	c) Pronevjerenje §§ 461, 463 i 464 kaznenoga zakona . . . . .
	d) Prevara §§ 461, 460—465 kaznenoga zakona . . . . .
	e) Zlobna ošteta tudjega vlastničtva § 468 kaz. zakona . . . . .
	f) Kupovanje dragoga kamenja, zlatne i srebrne robe. raztaljena zlata i srebra i inih predmeta od ljudih sumnjivih §§ 473—477 kaz. zakona . . . . .
	g) Ini prekršaji . . . . .
	Svega . . .
IX.	Proti sigurnosti poštenja (Glava XII.) . . . . .
X. Proti javnoj ćudorednosti (Gl. XIII.)	a) Preljub §§ 502 i 503 kaznenoga zakona . . . . .
	b) Bludnost kao obrt §§ 509—511 kaznenoga zakona . . . . .
	c) Svodstvo i davanje prigode bludnosti §§ 512—515 kaznenoga zakona . . . . .
	d) Povrieda ćudorednosti gruba i uzrokujuća javnu sablazan § 516 kaz. zakona . . . . .
	e) Zabranjene igre § 522 kaznenoga zakona . . . . .
	f) Pijanstvo po §§ 523 i 524 kaznenoga zakona . . . . .
	g) Ini prekršaji . . . . .
	Svega . . .
XI.	Ini prekršaji, kojih neima u obćem zakonu kaznenom, glede kojih je nadležan kotarski sud . . . . .
	Svega . . .

2. Zaostalo poslovnih komada:

god.	1880	3.509
„	1881	3.320
„	1882	4.771
		više 1.451

Digitized by Google

šaja obtuženih, odnosno osudjenih osoba.

Broj obtuženika	Broj okrivljenika, oproštenih od obtužbe	Broj okrivljenika osudjenih						
		na kazan zatvora na				na kazni novčane ili druge kazni imetka	na gubitak prava i povlastih	ukupni broj
		više od 3 mjeseca	više od 1 mjeseca do 3 mjeseca	više od 8 dana do na mjesec dana	8 dana i niže			
2	3	4	5	6	7	8	9	10
89	28	—	1	2	8	—	—	11
7	3	—	—	2	1	1	—	4
825	214	1	30	149	401	27	3	611
24	19	—	—	1	1	3	—	5
407	261	3	15	37	65	26	—	146
256	179	3	11	20	42	2	—	78
5476	2550	7	149	725	1891	153	1	2926
41	23	—	—	1	15	2	—	18
11637	5173	27	138	693	5591	15	—	6464
862	399	—	39	103	305	16	—	463
388	149	—	13	79	123	24	—	239
566	337	—	5	52	157	15	—	229
41	18	—	—	3	6	14	—	23
26	12	—	—	—	2	12	—	14
13561	6111	27	195	931	6199	98	—	7450
9119	5552	1	83	502	2596	385	—	3567
177	118	1	5	8	45	3	—	60
—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	6	1	2	1	2	1	—	7
37	18	1	2	4	4	8	—	19
82	31	—	5	2	20	24	—	51
263	36	2	19	39	156	11	—	227
171	125	1	1	6	33	5	—	46
744	334	6	32	60	260	52	—	410
342	131	—	—	4	43	164	—	211
30601	15382	48	516	2433	11507	911	4	15419

3. Broj prekršaja, koje je valjalo riešiti,

iznašao je u krajiškom području 34.743

a u gradjanskom 35.358

dakle u potonjem više 615

Digitized by Google

4. Broj prekršaja okončanih:

a) bez razprave	5.495
b) u razpravi i to:	
aa) nakon obavljenih izvida	5.256
bb) bez predizvida	17.681

5 Zaostalo neriešenih prekršaja:

god. 1880	6.137
„ 1881	5.291
„ 1882	6.311

β) *Razredba po obtuženih odnosno osudjenih osoba.*

1. Okrivljeno radi prekršaja:

god. 1880	20.888
„ 1881	23.420
„ 1882	26.486

od ovih je osudjeno:

god. 1880	15.126
„ 1881	17.926
„ 1882	20.475

a odriešeno:

god. 1880	5.762
„ 1881	5.494
„ 1882	6.011

(Sliedi skrižaljka na str. 509.)

II. a. Redovito kazneno poslovanje sudbenih stolova i državnih odvjetničtva gradj. područja kraljevine Hrvatske i Slavonije.

(Crpljeno iz izkaza, propisanih naredbom kr. vladnoga odjela za pravosudje od 14. rujna 1875 br. 3783. br. 66 Sbor. od god. 1875).

α) *Razredba po kaznenih slučajevih.*

1. Broj kod sudbenih stolova priraslih poslovnih komada.

god. 1880	39.149
„ 1881	39.217
„ 1882	41.719
	više 2.502

Digitized by Google

2. Pregled osoba, obtuženih odnosno osudjenih radi prekršaja god. 1882.

Vrsti kod kotarskih sudova razpravljanih prekršaja	Broj okrivljenih osoba u pogledu kojih je u god. 1882 postupanje riešeno izrečeno presudom								
		na kazan zatvora					ukupni broj odsudjenih		
	nekrivoćtu	preko 3 mjeseca do 6 mjeseci	preko 1 do 3 mjeseca	preko 8 dana do 1 mjeseca	do 8 dana i manje	na novčane ili druge imućtva kazni	muških	ženskih	ukupno
I. Zločini nedoraslih kazniti se imajući kao prekršaji	—	—	—	3	1	—	4	—	4
II. Suprot javn. miru i redu	3	—	—	1	3	1	5	—	5
III. Suprot javnim ustanovam i naredbam	123	—	1	35	243	24	281	22	303
IV. Suprot dužnostim javnoga ureda	8	—	—	—	50	3	47	6	53
V. Suprot sigurnosti života	91	—	3	16	76	17	94	18	112
VI. Suprot zdravlju	28	—	1	12	6	7	22	4	26
VII. Suprot sigur. tjelesnoj . .	702	3	11	172	1373	31	1474	116	1590
VIII. Suprot sigur. vlastničtva	3174	11	42	793	15318	8	16028	144	16172
IX. Suprot sigur. poštenja .	1837	1	1	102	1864	142	1837	278	2110
X. Suprot jav. ćudorednosti	45	—	3	7	68	22	97	3	100
	6011	15	62	1141	19002	255	19889	586	20475

2. Broj kod sudb. stolova zaostalih poslovnih komada:

god. 1880	. . . . .	722
„ 1881	. . . . .	304
„ 1882	. . . . .	334
		više 30

Digitized by Google

3. Broj drž. odvjetničtvom stiglih poslovnih komada:

god. 1881	16.680
„ 1882	17.957
više	1.277

4. Broj kod drž. odvjetničtva zaostalih poslovnih komada:

god. 1880	953
„ 1881	1.248
„ 1882	1.027
više	221

5. Broj kaznenih slučajeva preuzetih od prošlih godina:

god. 1880	6.194
„ 1881	6.771
„ 1882	7.011
više	240

6. Broj novo prijavljenih kaznenih slučajeva:

god. 1880	7.845
„ 1881	7.924
„ 1882	8.983
više	1.059

Valjalo je dakle riešiti kaznenih slučajeva god. 1882 . .	15.994
god. 1881	14.695
dakle g. 1882 više	1.299

7. Riešeno kaznenih slučajeva:[1]

god. 1880	7.271
„ 1881	7.978
„ 1882	9.318
više	1.340

Prema tomu spao je zaostatak, koj je koncem g. 1881 iznosio	7011[2]
kaznena slučaja,[3] te koj koncem god. 1882 iznaša . .	6676
za kaz. slučajeva	335

[1] Ovi brojevi prate kaznene slučajeve samo da uključivo predane obtužnice. Naravski, državni odvjetnik je obtužnicom glavni svoj posao dovršio; a podatci ti crpljeni su iz izkazah državnih odvjetničtva. Nakon predane obtužnice valja svako skoro zatezanje upisati sudu u grieh.

[2] U izkazih od lanjske godine pogriešno izkazano sa 6717.

[3] Pravi broj zaostataka medjutim iznaša samo 6451, jer se je naknadno izpostavilo, da se je kod državnog odvjetničtva u Varaždinu 225 prijava vodilo dvostruko u evidenciji.

Digitized by Google

8. Kazneni slučajevi zabačeni odmah ili u stadiju predizvida.

god. 1880	4.932
„ 1881	5.526
„ 1882	6.504
	više 978

9. Neprimljeni predlozi smjerajući onamo, da se povede iztraga:

god. 1881	20
„ 1882	32
	više 12
i to: predloga državnog odvjetnika	2
predlog privatnog tužitelja	1
a predloga subsidiarnog tužitelja	29

10. Povedeno iztraga

a) na predlog državnog odvjetnika:

god. 1880	211
„ 1881	358
„ 1882	360
	više 2

b) na predlog subsidiarnog tužitelja:

god. 1880	1
„ 1881	—
„ 1882	—

11. Obustavljeno iztraga:

„ 1881	144
„ 1882	86
	manje 58

i to sve po sudcu iztražitelju (al. 1 § 100 k p.)

12. Predano obtužnica:

a) bez iztrage:

god. 1880	1.566
„ 1881	1.572
„ 1882	1.665
	više 93

Digitized by Google

b) nakon iztrage:

god. 1880	190
„ 1881	168
„ 1882	274
	više 106
Od spomenutih obtužnica predao je drž. odvjetnik	273
a subsidiarni tužitelj	1

c) ukupno predano obtužnica:

god. 1880	1.756
„ 1881	1.740
„ 1882	1.939
	više 199

13. Broj kaznenih slučajeva riešenih po predanoj obtužnici bez glavne razprave:

a) odstupom drž. odvjetnika:

god. 1880	49
„ 1881	32
	manje 17

b) odlukom višjih sudova:

god. 1880	14
„ 1881	2
	manje 12

c) ukupno:

god. 1880	93
„ 1881	34
	manje 29

14. Broj kaznenih slučajeva, ustupljenih drugim sudovom ili vlastim:

god. 1880	548
„ 1881	757
	više 209

(Svršit će se.)

Digitized by Google

Može li sud ignorirati pravomoćnu zadružnu diobu, potvrdjenu po nadležnoj političkoj oblasti?

Povodom razdiobe stanovite zadruge u dva diela, bijaše svakoj strani od zadružne gotovine od 2000 for. dopitana svota od 1000 for.

Ta dioba bijaše usljed utoka jedne strane po bivšoj krajiškoj zemaljskoj upravnoj oblasti potvrdjena.

Pošto pak iz zadruge izlazeća strana nemogaše dobiti njoj dopitanu svotu od 1000 for., bijaše ista primorana udariti tužbom proti drugoj strani.

Na prigovor tužene strane, da gore navedena gotovina od 2000 for. u zadrugi nikada postojala nije, bijaše gore spomenuta pravomoćna dioba u tom pravcu ignorirana, te dosljedno tomu tužba na platež zahtjevane polovice u iznosu od 1000 for. odpućena, i to pozivom na točku 2 okružnice c. k. glavnoga zapovjedničtva kao krajiške zemaljske upravne oblasti od 7. travnja 1874 predsjed. br. 268 (list zemaljske uprave komad II. od god. 1874), koja glasi: „Ako rok u diobnoj izpravi izrečen nije, ili ako se diobna presuda ne osniva na dobrovoljnoj pogodbi stranaka, tada se ima najprije tražiti tužbom pravo na tražbinu, pri čem prema ustanovam naredbe ministarstva za pravosudje od 16. veljače 1858 d. z. l. br. 26 i od 18. srpnja 1859 d. z. l. br. 131 mjesta biti može i mandatskomu postupku".

Po toj ustanovi mogle su se doduše i po političkih oblastih izrečene diobe napadati putem gradjanske parnice, ako se diobna presuda nije osnivala na dobrovoljnoj pogodbi stranaka; ali po sadanjih zakonskih ustanovah prikazuju se takove diobne presude političkih oblasti kao „Nolli me tangere" — jer sudovi nisu zvani prosudjivati izpravnost tih političkih presuda.

To proizlazi iz §§ 38, 45, 46 i 47 zadružnoga zakona od 14. lipnja 1880 i iz okružnice (provedbene naredbe) od 14. lipnja 1880 predsjed. br. 3163 točke 13, 14 i 15, po kojih ustanovah je dotična politička riešitba absolutno mjerodavna, osnivala se ona na nagodi stranaka, ili na diobnom predlogu občinskoga diobnoga odbora, jer po naredbi bivše krajiške zemaljske upravne oblasti od 21. prosinca 1879 br. 18156, na koju se točka 15 (in fine) gore navedene okružnice (provedbene naredbe) od 14. lipnja 1880 poziva, spada riešenje pitanja o dopustivosti povrate u prijašnje stanje i glede već potvrdjenih, dakle pravomoćnih zadružnih dioba u djelokrug političkih oblasti, i to one instancije, koja je izdala u glavnoj stvari konačnu odluku, jer samo ona može prosuditi, da li je dopustiva povrata u stanje prijašnje.

Digitized by Google

Prema tomu bijaše samo dotična politička oblast opravdana putem povrate u prijašnje stanje tuženu stranku osloboditi od plateža navedene svote od 1000 for., koja bijaše tužiteljem u spomenutoj po c. k. glavnom zapovjedničtvu potvrdjenoj, dakle pravomoćnoj diobnoj izpravi dopitana.* *X.*

Prokuraturska praksa i odvjetnički izpit konceptualnoga osoblja pri prokuraturi.

(Svršetak.)

Nu dogadja se često, da se pozovu u izpitne komisije za prokuraturske kandidate privatni odvjetnici.

U sliedstvu toga imali bi se izpiti, koje polaže prokurat. kandidat odvjet. izpita praesente advocato privato, kao izpit. povjerenika, smatrati ništetnimi, jer bi u povjerenstvu imao biti prokurator kao član povjerenstva.

Isto tako nebi bio z a k o n i t odvjetnički izpit privatnog kandidata, kad bi u upitnoj komisiji sudjelovao erarski odvjetnik; jer toga takodjer nigdje nepropisuje zakon.

Još nešto. Prijašnja „financialna prokuratura" promienila je ime godine 1877 u „kr. ravnateljstvo erar. prav. posala", ali je ostavljen i s t i s l u ž b e n i n a p u t a k za sadanji mu djelokrug. Ovaj se je u jednom pravcu znatno raširio a u drugom ponješto suzio — ali vrsti pravnih poslova su i sad sve koje bijahu i prije u tom djelokrugu.

Ovaj ured i sada stoji napram svim oblastim u odnošaju u kom bijaše i prokuratura, o čem nemože ni jedan pravnik dvojiti.

Pa ipak je odvjetnički odbor u Zagrebu pred kratkim vremenom izjavio, da praksa ovoga ureda nije (radi promjene imena ureda) „prokuraturska", niti da u obće nije odvjetnička.

Nu pošto je jedan dio agenda toga ureda t. j. zemaljske zaklade prešao u djelokrug kr. državnog nadodvjetničtva, to se nehotice ovdje namiće pitanje: jeli možda praksa polučena kod kr. drž. nadodvjetničtva takodjer praksa prokuraturska i kako je s uračunanjem prakse državnog nadodvjetničtva?

Zakonskih propisa ob uračunivosti civilne prakse pri kr. drž. nadodvjetničtvu u praksu odvjetničku za sada neima, pa s toga mislim, da

* Ustanova članka 11 zakona od 28. veljače 1874 (Sbornik komad VIII. br. 15 ex 1874) nije još u smislu članka 13 istoga zakona provedena, nije dakle za sada uporabiva.

Digitized by Google

se nebi smio kandidat pripustiti k ispitu odvjet. na temelju prakse kod kr. drž. nadodvjetničtva. A ipak se to jedan put dogodilo!

Na molbu istoga prokuraturskoga kandidata odvjetničtva izjavi istom prilikom odvjetnički odbor, da bi glede molitelja, koj nije dr. juris, a svršio je 6 semestra na akademiji kao privatista i samo posliednja 2 na universitetu, imala se uporabiti spomenuta naredba zemaljske vlade od 14. kolovoza 1880 (br. 56 Sbornika).

Istina naredbom ministra financija od 4. travnja 1857 (§ 3) stavlja se za uvjet podieljenja „stalluma" takodjer i to, da je dotični kandidat udovoljio uvjetom češće iztaknute minist. naredbe od 11. listopada 1854 t. j. medju inim kandidat mora doprinieti diplomu doktorata. Nu ova je potrebština usljed previšnjeg riešenja od 25. travnja 1867 odpala.

Nu o tih svih uvjetih stvaraju, u svakom konkretnom slučaju, meritorno riešenje kompetentne oblasti već kod pitanja o pripustu k odvjetničkom izpitu tako, da nakon položena izpita do nastupa izvršivanja odvjetničkoga zvanja, kandidat netreba više ništa izkazati nego da je praktički izpit položio, i da je bar 3 godine u zakonito uračunivoj praksi probavio.

Zato iza položena odvjet. izpita nespadaju opetovano u pretres, u slučaju podnešene molbe za podielbu „stalluma", sve one zakonske potrebštine kandidata za stallum, koje je kompetentni forum u tom (banski stol) jur pronašao valjanimi da se pripusti kandidat k izpitu.

Nu u ovoj razpravici spomenuti molitelj X. bio je jur davno prije naredbe od 14.kolovoza 1880 položio odvjetnički izpit, pa premda se čini, da bi ova naredba po svojoj stilizaciji imala čak u natrag djelovati, to se ipak nebi dalo ovakovo tumačenje iste sa duhom prava niti sa dosadanjim postupkom u sklad dovesti, jer se valja uvjek držati načela, da zakoni nemaju natrag djelovati.

Kr. banski stol je ovaj slučaj prema iztaknutim ovdje načelom shvatio zabaciv mnenje odvjetničkog odbora.

Banskom stolu je po svoj prilici lebdila pred očima načelna ustanova § 21 naredbe od 10. listopada 1854 glaseća:

„Ako je tko praktičnim izpitom, položenim još prije nastupljene krieposti naredbe ove polag propisa valjanih u onih krunovinah, u kojih je već prije postojalo obće gradjansko i kazneno zakonodavstvo, zadobio sposobnost za službu političku ili pravosudnu (dakle i odvjetničku ili bilježničku), tad se isti riešava dužnosti, da nemora još jedanput polagat izpita za onu granu službenu, za koju ga je jur podnio, t. j. sposobnost jedanput stečena negubi krieposti svoje".

Najviše pak pobija onaj vapaj, neka se u konkretnom slučaju vrši vladina naredba od 14. kolovoza 1880 dosadanji postupak (usus) vlade u sličnih slučajevih, jer bilo je čak i doktoranda prava (n. pr. R—c) i

Digitized by Google

slušatelja quadrieniuma akademičkoga, prešavših na universitet, na kom su nauke svršili (n. pr. Ml –6), pa su svi ovi pozivom na previšnje riešenje od 25. travnja 1867 bez doktorskog diploma tražili i dobili stallum agendi.

Zato ako se postojeći zakoni tumače korektno i objektivno, mora se uviditi, da se svakomu, tko je do spomenute naredbe vladine od 14. kolovoza 1880 bez doktorata bio po previšnjem riešenju od 25. travnja 1867 pripušten k praktičnom odvjetničkom izpitu, nemože vršenje odvjetničtva kratiti.

Naravski je pako, da se u buduće nemože nikoga obzirom na ovu naredbu pripustiti k odvjetničkom izpitu, ako neima propisane kvalifikacije i tomu dosljedno niti mu se može podieliti stallum.

Odavlje sliedi: a) izpitne komisije za prokuraturske činovnike, koje nisu sastavljene obzirom na § 4. minist. naredbe od 4. travnja 1857, su protuzakonito sastavljene i dotični odvjetnički izpit zakonito nevalja;

b) izpit, što no ga konceptualni činovnici financ. prokurature (kr. ravnat. erar. prav. posala) pred kr. banskim stolom polažu po minist. naredbah od 10. listopada 1854 i 4. travnja 1857 jest izpit odvjetnički, ne „prokuraturski“;

c) prokuraturski izpit je administrativni praktični izpit;

d) praksa kod kr. državnog nadodvjetničtva je po postojećih zakonih praksa sudačka a ne prokuraturska;

e) tko se izkaže svjedočbom o položenom odvjetničkom izpitu, qualificiran je po zakonu za vršenje prakse odvjetničke;

f) naredba zemaljske vlade od 14. kolovoza 1880 br. 56 Sbornika, u koliko prigrljuje načelo proigranja stečenog prava, je ustanova protupravna. *Iv. Ščrbak.*

Mora li iztražni sudac pri predizvidih udovoljiti predlogu drž. odvjetničtva ili ima pravo izpitivati njegovu shodnost?

Ovo pitanje potaknuto je u 3. broju Mjesečnika o. g. priobćenim praktičnim slučajem po g. dru. Stj. P., gdje se tvrdi, da je kr. banski stol potvrdio po kr. drž. odvjetničtvu napadnuti zaključak kr. sudbenog stola u Z, kojim se proti N. radi zločinstva potvore obustavlja kazneni progon s toga, jer da nepredleži objektivno učin zločina potvore § 209 k. z. ustanovljen, budući da sudcu iztražitelju i u stanju predizvida po §-81 k. p. pristoje sva prava i dužnosti, koje ima sudac iztražitelj u

Digitized by Google

iztragi, indi i pravo odbiti predlog kr. državnog odvjetničtva glede povedenja prediztrage, ako uvidi, da u priobćenom činu nije sadržan učin zločina.

Gospodinu priobćitelju čini se rješitba ova kr. banskoga stola nepravilnom, jer pravom tvrdi, da kr. sudbeni stol u obće nije vlastan odbijati predloge drž. odvjetničtva, smjerajuće na to, da se predizvidî ustanove stanovite okolnosti, a još manje obustavljati kazneni progon nalazeći se u tečaju predizvida. Nu po mom mnienju scienim, da je upitna rješitba kr. banskog stola ipak posve pravilno donešena, nu ne na osnovu § 81 k. p., već na propisu stavke 3 § 85 k. p., jerbo je potvrdjen zaključak kr. sudbenog stola u Z., kojim se odbija predlog kr. drž. odvjetničtva glede povedenja prediztrage, — što bi pravije imalo glasiti „glede povedenja iztrage", jer naš kazneni postupnik pozna samo predizvide i iztragu, a izraz „prediztraga" podkrao se je slučajno samo kod štilizacije §§ 214 i 300 k. p.

Kad je dakle kr. drž. odvjetničtvo u Z. uz dopunu predizvida, kako to iz priobćenog slučaja i rješitbe kr. banskog stola proizlazi, valjda predložilo da se proti N. povede iztraga radi zločinstva potvore u § 209 k. z. označenog, tada u tom slučaju, najme predlogom na iztragu, odnosno predanom tužbom stupa drž. odvjetničtvo prema sudu (i okrivljeniku) u položaj stranke (Ullman), a tada istom počima i pravo sudca iztražitelja po § 85 stavka 3 k. p. nepristati na predlog o povedenju iztrage, a dalje po § 88 k. p. nepristati na budi kakav mu drago predlog javnog tužitelja.

Takav slučaj priobćio sam iz vlastite prakse u Mjesečniku od god. 1882 br. 11 A. pod naslovom: „Prinos k nauci o pokušaju zločinstva neprikladnim sredstvom".

Što se pako tiče tumačenja § 81 stavka 2 k. p., tu je dr. Stj. P. priobćio temeljite razloge kr. državnog odvjetničtva u Z., da u predizvidih imade iztražni sudac udovoljiti predlogu kr. državnog odvjetničtva i da neima prava izpitivati njegovu shodnost, te da kr. sudbeni stol u obće nije vlastan odbijati predloge državnog odvjetničtva, smjerajuće na to, da se putem predizvida ustanove stanovite okolnosti u svrhu, da se uzmogne odrediti kazneni postupak proti stanovitoj osobi, ili pak da se zabaci prijava.

Gospodin K. priobćio je na to u 6 broju Mjesečnika c. g. rješitbu kr. banskog stola od 22. ožujka 1883 br. 5852, u kojoj se tvrdi, „da sudac iztražitelj po smislu §§ 83 i 81 k. p. imade bezuvjetno preduzeti zatražene po drž. odvjetničtvu predizvide, a da nije imao o tom tražiti niti sudbenoga zaključka, hoće li se predlog državnoga odvjetnika primiti, niti je sud imao o tom zaključak donašati, taj bo u § 88 k. p.

Digitized by Google

predvidjeni postupak imade tek onda mjesta, kada stvar stupi u stadij § 88 k. p., t. j. kada je iztraga".

Ja pako mnijem, da sudac iztražitelj može već i tečajem predizvida doći u položaj, da zatraži sudbeni zaključak poradi različitosti mnienja sa državnim odvjetničtvom, a to biva za slučaj § 85 k. p. najme, ako se uzteže pristati na predlog o povedenju iztrage; — jer akoprem je § 85 k. p. uvršten u kaznenom postupniku u odsjek ob iztragi, ipak on vriedi svakako za predizvide, buduć neima iztrage dok nije predlog na iztragu po iztražnom sudcu prihvaćen.

Može nadalje iztražni sudac i u slučaju § 187 k. p. već u predizvidih doći u položaj da zatraži riešenje suda, ako je najme glede dokinuća iztražnog zatvora raznog mnienja sa predlogom državnog odvjetničtva; a iztražnom je sudcu i tečajem predizvida dozvoljeno izpitivati, je li predlog državnog odvjetničtva dopustljiv sa stanovišta materialnoga i formalnoga kaznenoga prava, t. j. da li nije protuzakonit, pa ako obnadje, da se predlogu u tom pogledu prigovoriti neda, imade mu udovoljiti, — a u protivnom slučaju zatražiti će sudbeni zaključak, — cielishodnost pako stavljena predloga neima prava iztražni sudac izpitivati, — kato to tvrde osim Mitterbachera i Neumayera ostali pisci formalnog kaznenog prava.

Što se pako u kaznenom postupniku tvrdi u drugoj stavci § 81 k. p., da iztražnom i kotarskom sudcu u predizvidih pripadaju ista ona prava i dužnosti, koja iztražnom sudcu u iztragi pripadaju, — to se ova ustanova imade u savez dovesti sa predjašnjom i sliedećom stavkom istog §.

Prva stavka daje drž. odvjetniku pravo, da dadne po iztražnom i kotarskom sudcu predizvide obaviti. Ovom pravu drž. odvjetnika mora odgovarati i dužnost iztražnog sudca i kotarskih sudova, voditi te predizvide, a za izpunjenje ove dužnosti daje zakon iztražnim i kotarskim sudcem sva ona prava, koja pripadaju sudcu iztražitelju u iztragi; oni mogu dakle sve ono preduzeti, što iztražni sudac smije preduzeti u iztragi, najme izviditi jednakom brigom sve okolnosti, koje za krivnju i koje na obranu okrivljenikovu služe. To su dakle ta prava pripadajuća po stavki 2 § 81 k. p. iztražnom i kotarskom sudcu već u predizvidih, kao što i u istragi.

Da je to pravi smisao stavke 2 § 81 k. p. proizlazi iz oprieke prama stegnutom pravu vlasti sigurnosti prigodom obavljanja predizvida, o kojem se govori u 3 stavki § 81 k. p.; s toga se iz ustanove stavke 2 § 81 k. p. nemože izvoditi, da se sve ustanove o iztragi protežu i na predizvide; iztragu bo mora sud voditi, dočim predizvide može obavljati bud sud bud vlast sigurnosti; zato pako nemože biti ni govora o tom, da iztražni i kotarski sudac imadu pravo odbiti predlog državnog

Digitized by Google

odvjetnika na obavu predizvida s toga, što po njihovom nazoru nepostoji zločinstveno djelo, jer prijavu izpitati, zabaciti ili na tamelju iste povesti kazneni postupak proti stanovitoj osobi, izključivo je pravo drž. odvjetnika, kako to naročito ustanovljuje § 83 k. p.

Pa u istinu drugčije nemože ni biti, jer kad državni odvjetnik mora po § 83 k. p. prosudiv prijavu ili spise o predizvidih, koji se, ako je potrebno, na njegovu odredbu popunit imadu, ili prijavu zavrći ili odrediti kazneni postupak proti stanovitoj osobi bud predlogom na iztragu, bud predajom obtužnice: onda mu mora biti dozvoljeno, da si dade u granicah kaznenoga zakona i kaznenog postupnika po svojoj misli pribaviti materijal, a da li to čini po kotarskom ili po iztražnom sudcu ili pako po redarstvenoj oblasti, nemože — stvar mienjati.

Nazor ovaj podkriepljuje i rješitba kr. banskog stola od 15. siečnja 1880 br. 14.163 ex 1879, u kojoj se navadja, „da je kr. banski stol na pritužbu kr. državnog odvjetničtva proti zaključku kr. sudbenog stola u P. vidiv, da se u smislu § 83 k. p. spisi o predizvidih na odredbu drž. odvjetničtva popuniti imadu, kao što je to državno odvjetničtvo u nazočnom slučaju zahtievalo, kojemu se je zahtjevu imao sudac iztražitelj odazvati, a prema tomu da je neopravdan postupak sudca iztražitelja zahtievati odluku suda radi različitosti mnienja njegova sa drž. odvjetnikom; uvaživ prema tomu, da se i po sudu izrečeni zaključak neopravdanim ukazuje; — vidiv nadalje, da u konkretnom slučaju nije ni bilo povoda da nepristane na predlog drž. odvjetničtva, a i kaznenog senata, da mnienje iztražnog sudca potvrdi: obnašao napadnuti zaključak kao neumjestan ukinuti i sudbenom stolu odnosno sudcu iztražitelju naložiti, da u smislu predloga državnoga odvjetničtva predizvide popuni, a da dalje po zakonu postupa". *Josip Galjer.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Na §§ 938 i 953 o. g. z.

Odvjetnik dr. T. zaišće 16 ožujka 1882 od svoga klienta Ivana P., da mu izplati obredjeni troškovnik. Ovaj to obreče i zamoli da ga počeka do konca svibnja iste godine. Medjutim je Ivan P. 23. ožujka 1882 sklopio „darovni ugovor" sa svojom suprugom, Anastasijom P., kojim daruje on cieli svoj pokretni i nepokretni imetak, u vrednosti od

Digitized by Google

300 for. a. vr. svojoj supruzi Anastasiji P. u vlastničtvo uz uvjete: ako bi on kao darodavac preživio nadarenu, da ima opet darovana imovina ciela njemu pripasti; da ga Anastasija P. uzdržaje do smrti i napokon da ima poslje smrti darodavca prepustiti i predati u vlastničtvo i uživanje zemlj. čestice br. 4625 itd. djeci njegovoj i to: sinu Josi P. i kćeri Rozi udatoj za B. — Pošto je tako Ivan P. cieli svoj imetak svojoj supruzi darovao i na njeno ime gruntovno ga dao prenieti, ne preosta odvjetniku dru. T. ino nego tužbom zaiskati:

Anastasija P. dužna je priznati darovnu pogodbu od 23. ožujka 1882, sklopljenu sa Ivanom P. glede darovanja nepokretnosti, n i š t e t n o m u koliko se ovom namiriti ima tužiteljeva tražbina, te dopustiti uknjižbu prava zaloga na nepokretnosti kbr. 265 u svrhu namirenja ove tražbine, iznoseće 113 for. spp.

Prvi sud uzev, da ni neglededć na izrični nadpis spomenute izprave, valja ju po cielom sadržaju njezinom smatrati po § 938 o. g. z. darovnom — zadovoljio je na temelju § 953 o. g. z. zahtjevu tužbe, dočim je kr. banski stol zahtjev taj uslied priziva tuženice odbio.

R a z l o z i: Istina, da je spomenuta pogodba providjena napisom „darovni ugovor", nu iz upitnoga ugovora proizlazi takodjer jasno, da tuženica osim toga, što neke nekretnine mora ostaviti djeci Josi i Rozi dužna je takodjer svojega supruga Ivana uzdržavati do smrti njegove po dosadanjem običaju. Već radi te baš spomenute ustanove nemože se pogodba smatrati darovnom u smislu § 938 o. g. z. nego ugovorom za plaću u smislu § 864 i 921 o. g. z., kod kojega se nemože uporaviti § 953 o. g. z.

Povodom previda tužiteljeva je kralj. stol sedmorice riešitbom od 12. srpnja 1884 br. 1283 obie osude nižih sudova djelomice preinačio i sudio:

Tužena Anastasija P. dužna je darovnu pogodbu, sklopljenu sa suprugom svojim Ivanom P. glede nekretnina, u koliko se ovimi ima namiriti tužiteljeva tražbina proti Ivanu P. dosudjena osudom — priznati ništetnom, dočim se tužitelj s ostalim zahtjevom odbija.

R a z l o z i: Ova pogodba, kojom darovatelj pogledom na prvi i treći uvjet i obzirom na § 696 i 358 o. g. z. ograničeno vlastničtvo svojoj supruzi prepušta, je po § 938 o. g. z. darovna pogodba, te nemože drugi uvjet po § 940 o. g. z. bitnost darovanja stezati, pošto je obdarena supruga po § 92 o. g. z. dužna svojega supruga u nevolji uzdržavati, bez da bi njoj tužbeno pravo na ikakovu nagradu pristojalo, čim je tužbovni zahtjev u svojem prvom dielu po § 953 o. g. z. opravdan. Nu nije tako opravdan drugi dio tužbovnoga zahtjeva, jer je glasom gruntovnoga izvadka tuženica uknjižena vlastnica nepokretnosti kbr. 265 itd. te se prema tomu i pogledom na §§ 450, 453, 432 o. g. z. i § 71

Digitized by Google

grunt. reda uknjižba prava zaloga tražbine proti Ivanu P. na nepokretnostih Anastasije P. po § 878 o. g. z. ni zahtjevati ni dosuditi nemože.

Saobćio *ff.*

Što da sadržaje tužba na ukinuće zajednice vlastnosti?

Tužbi nije se ništa stvarna prigovorilo nego samo s toga oponiralo, jer da nesadržaje uvjeta dražbenih. Prvi sudac sudio je, da valja tužbi zadovoljiti, a onaj prigovor neuvaži, jer osudom rieśava se samo preporno pravo, ali se neriešava njom način, kako će se ovršiti dosudjeno pravo. Za ovo potonje sadržaje postupnik propise, po kojih valja raditi, ali koji propisi mogu biti opet sami predmetom prepora pravnoga, pošto se moraju često uvažiti i interesi trećih osoba, kao što su tabularni vjerovnici, koji u samom preporu o pravu nebijahu zastupani. Neima pako nikakove dvojbe, da provedba dražbene prodaje zajedničke imovine nakon dokinute zajednice, izrečene osudom suda, „ako se stranke same ne slože i nesporazumiju“, spada k ovrhi osude, da će se s toga morat i uvjeti, kako da se dražba obavi, sudbeno adjustirati, kako je propisano za ovrhu, pri čem se mora dopustit zakoniti uticaj i drugim interesovanim osobam, a ne samo sadanjim parcem“.

Viši sud gradački zabaci tužbu.

R a z l o z i: Tuženi prigovori, da se u ovom slučaju radi o prodaji dotično kupu kuće, pripadajuće zajednički parbećim se osobam, pak da treba postaviti i modalitete ove prodaje. Taj je prigovor u ovom slučaju odlučan. Tužitelji nisu predložili uvjeta dražbenih, a ipak treba da se ovi navedu već u samoj tužbi i njenih zahtjevih, inače nije zahtjev tužbe točan i opredieljen, kako propisuje postupnik gradj.; a ako se potanje neustanovi izklikna ciena, dotično modaliteti njeni i trošak izvedene procjene, u obće ako se potanje neustanovi prodaja, kojoj tuženik u obće neprigovara, nemože se izreći ni valjana osuda. Pošto tužitelji unatoč ovomu prigovoru tuženika nisu htjeli pristati, da se u zahtjev tužbe uvrste i uvjeti, pod kojimi da se proda zajedničko dobro, pa ih nisu zaista ni uvrstili: to se tužba, barma za sada, ukazuje neosnovanom, zato se osuda prvoga suda dokida, a tužitelji za sada odpućuju i to tim više, što se tuženomu suvlastniku nemože naložiti, da pristane na prodaju, kakova bi se svidjala tužiteljem.

Najviši sud bečki rješitbom od 18. rujna 1883 br. 10.890 dokine osudu prizivnoga suda a potvrdi onu prve molbe s razloga, po prvom sudu navedenih, koji su u skladu sa zakonom i stanjem stvari, pa onda još s toga razloga, što se osuda u ovom slučaju ima protegnuti samo na to, da rieši samo preporno pravo nipošto pako i na to, da se rieše i

Digitized by Google

modaliteti izvršbe dopitanoga prava, jer za ovo potonje opredieljuje g. p. p. izviestne propise, a ovi nemogu biti ovdje predmetom pravnoga prepora i to tim manje, jer bi ovdje mogli biti odlučnimi i interesi trećih osoba, n. pr. tabularnih vjerovnika, koji sada nisu zastupani.

Bona fides kod smetanja posjeda nije važna.

Prvi sudac odlučio je kako se iskalo tužbom, viši sudac odlučio je proti tužbi. Najviši bečki sud odlukom od 16. svibnja 1882 br. 5406 potvrdi odluku prvoga sudca. „Tuženik nepobija posjeda tužiteljeva niti poriče čin smetanja, ali tvrdi, da nije navlaš pokosio travu na tužiteljevoj livadi. Nu to ovdje malo važi, jer kod smetanja posjeda pita se u smislu § 339 ogz. i § 5 alin. 3 car. naredbe od 27. listopada 1849 (postupak u preporih smetana posjeda; § 5 ovoga postupka odgovara § 620 našega pr. g. p. p.) samo to, da li je tužitelj smetan ili ograničivan u posjedu, a neobazire se na intencije, na dobru ili zlu vjeru tuženika, ovi potonji momenti važni su u redovitoj parnici, kod smetanja posjeda dovoljno je, da smetanje nastane voljom i djelom smetajućega.

Prigovor neizpunjene pogodbe (§ 1052 o g. z.)

Prvi sud zabaci tužbu, drugi joj zadovolji. Najviše sudište bečko rješitbom od 22. siečnja 1884 br. 15.031 potvrdi osudu prizivnoga suda.

Razlozi: Tužitelj proda tuženiku parcele oranice br. 1040 i 1275, koja sačinjavaše dio njegovoga zemljištnoga posjeda, za 104 for. O tom pravnom poslu sačinjena je pred javnim bilježnikom kupovno-prodajna izprava 5. travnja 1880. Odmah nakon uglavljene pogodbe izplati kupac, sada tuženik, 10 for., a ostalu kupovninu obveza se da će izplatit u dva roka, i to jednu polovicu 25. prosinca 1880, a drugu 25. prosinca 1881 zajedno sa 7% kamatami, tekućimi od 5. travnja 1880 kao od dana utanačene pogodbe. Tuženik preuzme odmah fizični posjed kupljenih parcela. Naprotiv obveza se tužitelj kao prodavaoc, da će do 25. prosinca 1881 pribaviti sva dokazala (izprave), potrebna da se uzmognu kupljene parcele bezteretno odpisati. Tuženik priznaje, da se stvari ovako imadu, a dopušća i to, da obie rate kupovnine sa 47 for. zajedno sa 7% kamatami nisu izplaćene, nu prigovori umah, da nije dužan platit za sada kupovnine, jer tužitelj do sada nije uručio dokazala potrebnih za bezteretni odpis kupljenih parcela. Nu ovaj prigovor

Digitized by Google

nemože tuženika riešiti dužnosti da plati kupovninu. U kupovnoj pogodbi od 5. travnja 1880 točno se ustanovljuje, kojim redom idu prava i dužnosti prućih se stranaka. Tuženik preuze odmah u posjed kupljene parcele, položi na račun kupovnine 10 for., a ostatak obreče platit na dva puta, jednu polovicu 25. prosinca 1880 a drugu 25. prosinca 1881; naprotiv tužitelj, koji je u isto vrieme prodao i drugih parcela svoga posjeda, obveza se da će svim kupcem pribaviti dokazala nuždna za bezteretni odpis do 25. prosinca 1881. Nigdje nije postavljen uvjet, da će se kupovnina izplatiti samo onda, ako se uruče spomenuta dokazala. Ovo se vidi iz same pogodbe. Tuženik obreče, da će prvu polovicu kupovnine platit 25. prosinca 1880, a tužitelj da će potrebna dokazna sredstva pribavit do 25. prosinca 1881. Prvi dakle obrok kupovnine mogaše tužitelj potražiti već 25. prosinca 1880 neobziruć se nimalo na svoju obvezu glede nabave potrebnih dokazala za bezteretni odpis prodanih, odnosno kupljenih parcela. A isto tako može zahtievati i drugu 25. prosinca 1881 dospielu ratu kupovnine, jer, kako je jur rečeno, tuženik nije postavio za uvjet izplate uručenje dotičnih dokazala. Tuženik mora dakle najprije izpuniti svoju obvezu, a tad istom može tražiti od tužitelja spomenuta sredstva dokazna. S ovih razloga trebalo je zadovoljiti tužbi".

O p a z k a. Uredničtvo „Centralblatta", iz kojega vadimo ovaj slučaj, opaža glede rješitbe najvišega sudišta sliedeće: Rješitba nemože se smatrati glede druge, 25. prosinca 1881 dospiele polovice kupovnine opravdanom. Po svom pojmu kup jest medjusobna izmiena činitba. Pravilno ima jedna činitba slieditì drugu. Samo posebnim dogovorom može se u pravilu opredieliti, da od jedne do druge zamienite činitbe proteče neko vrieme, da ono dieli jedne od drugih. Ako nije ništa ovakova ugovoreno, tada je jedna stranka dužna učiniti svoje samo ako to isto čini i druga. U ovom slučaju nije dakle bilo potrebno, da se uručenje dokazala za gruntovni prepis postavi kao uvjet, pod kojim će se izplatit druga polovica kupovnine. Već to, što je obim činitbam postavljen isti rok, pokazuje, da jedna visi o drugoj, da su to korelatni akti medjusobne zamiene.

B. Mjenbeno.

U vrieme zastare neuračunava se dan dospietka mjenice, dignuća prosvjeda i uručene tužbe.

U ovom je pitanju važna rješitba vrhovnoga suda bečkoga od 15. rujna 1872, koja u glavnom ovako glasi: Niži sudovi jednoglasno izre-

Digitized by Google

koše mnenje, da se dan, kad je mjenica prosvjedovana, neima uračunati u vrieme zastare u čl. 78 mj. z. (§ 85 hr.-ug. m. z.) opredieljeno. Ovo mnenje ne može se označiti protuzakonitim ako se uvaži, da se prema čl. 77 i 79 (§§ 84, 86) mj. z. dan dospietka mjenice u vrieme zastare mjen. zahtjeva proti prihvatniku, dan izplate, uručenja tužbe ili poziva u vrieme zastare zavratnih tražbina indosanta proti izdatniku i ostalim prednikom neima uračunati. Mora se dakle uzeti, da po duhu zakona u čl. 78 mj. z. u njemačkom tekstu dolazeća riečca „mit" znači isto što i rieč „von", dolazeća u čl. 77 i 79 mj. z. i to tim više, što neima nikakova razloga, zašto da zakon drugačije postupa sa zavratnimi zahtjevi posjednika mjenice proti izdatniku i ostalim prednikom, kad se proračunava početak zastare, nego li sa jednakimi zahtjevi indosanta (naledjnika) proti izdatniku i ostalim prednikom; zašto da upravo ovdje odustane od načela, vladajućega inače u savkolikom zakonarstvu procesualnom: najme da se dan, kad se kakov dogodjaj sbio, o kojem zavisi računanje kakova roka, nesmie uračunati u sam taj rok".

Dalnje je pitanje, ima li se i dan, kad je prosvjed mjenice izposlovan, uračunati u tromjesečni rok zastare? I na ovo pitanje odgovori ničeno rješitba vrhovnoga suda austrijskoga od 5. svibnja 1875, jer da riečca „mit" u čl. 78 mj. z. znači isto što i rieč „von" čl. 77 i 79 njemač. teksta mj. z., pa kad se nebi tako tumačilo, nebi ovlašteni imao podpuna tri mjeseca za sebe.

Nebi se najme moglo razumieti, zašto da se dan, u kojem je tek nastao uvjet zahtjeva, ne uračunava u rok zastare proti indosantu, ali bi se imao proti posjedniku mjenice, koji istom kao indosant dodje do mjenice te ju posjeduje. Ovakova ustanova nebi bila u skladu ni sa čl. 32 mj. z. koji odredjuje, da se u rokove platežne neima uračunati dan, kada su ustanovljeni uvjeti.

Što znači, kad se na prednjoj strani mjenice uz podpis imena doda još „kao žirant".

B. podpisa mjenicu, izdanu po A. a prihvaćenu po C., glaseću na 300 for., ali ju podpisa tako, da je na prednjoj strani mjenice napisao svoje ime i dodao rieči „kao žirant". A. izposluje platežni nalog proti B., a ovaj potonji prigovori, da se je htio samo kao mjen. žirant obvezati, i da je mjenica, pošto nije dignut prosvjed, prejudicirana.

Prvi sud neuvaži ovih prigovora, pozivljuć se na čl. 81 mj. z. te izjavi u razlozih svojih, da dodatak „kao žirant" nevriedi, jer se na prednjoj strani mjenice nedopušta nikakovo naledje (indossament) a do-

Digitized by Google

datak neodgovara niti faktičnim odnošajem, jer je tužitelj i jedini žirant mjenice.

Prizivni sud zabaci tužbu, a najviše sudište rješitbom od 1. travnja 1875 potvrdi osudu druge molbe s razloga, „da je tuženi B., koji je na utuženoj mjenici, a da nije trasat, napisao svoje ime, vlastan bio označiti, kako i u kojem svojstvu voljan je preuzeti obvezu za izplatu mjen. duga, a ne manje i obseg ove obveze ograničiti; da je dodav podpisu svoga imena rieč „žirant", htio nedvojbeno ovim dodatkom dokazati, da podpisom onim preuzimlje samo obveze žiranta, pa i neobziruć se na to, što B. u istinu nije žirant mjen., nemože se proti njemu uzdržati platežni nalog, jer nije dignut prosvjed, a po tom neima ni zavrate proti indosantom u slučaju neplateža.

C. Trgovačko.

Ako se pošalje više robe i zaračuna viša ciena, nego li je naručeno dotično uglavljena; prigovori proti izplati kupovnine.

A. tuži B. da mu ima platit 126 zamotaka žigica računajuć zamotak na 60 nč. Tomu prigovori tuženik medju ostalim, da je kod tužiteljevoga comisa voyagera naručio samo 100 zamotaka po 60 nč. Prvi sud odsudi B-a da ima platit 72 for. 51 nč. bezuvjetno, a ostatak od 2 for. 52 nč. u onom slučaju, ako nebi položio navraćene i po njem prihvaćene glavne prisege o tom, da nije naručio robe uz cienu od 62 nč. a. vr.

Prizivni sud sudio je, ako tuženik položi onu prisegu da neima ništa platit.

Razlozi: Priziv tuženika je opravdan. Tužitelj zahtieva, da mu protivnik njegov za poslanu robu plati u tužbi navedeni iznos, koji je izračunan po jedinstvenoj cieni žigica, ali toj cieni prigovara tuženik, pak ju s toga mora tužitelj dokazati, da u obće uzmogne njegov zahtjev stojati; jer ako se nisu obie stranke sporazumiele u cieni robe i privoljile na nju, tada neima po § 869 o. g. z. pravno-obvezne pogodbe, i tuženik nije morao poslanu mu robu primiti, pače bijaše vlastan očitovati, da je neće preuzeti, a to tim više, što je odmah primiv fakturu prigovorio cieni te izjavio, da nije takova pogodjena bila, što dokazuju i vlastita alegata tužiteljeva u njegovom protuodgovoru. Ako tužitelj nedokaže, da je ugovorena medju njim i protivnikom njegovim jedinstvena ciena, kako on tvrdi, nemože mu se tada dopitati niti onaj iznos, koji se pokazuje uzev za temelj tvrdnju tuženikovu, jer je ciena uvjek bitni

Digitized by Google

dio kupovne pogodbe, pak bez nje (ciene), pošto kupac nije privolio na onu, koju uztraži tužitelj poslav mu robu, nebi u obće mogla nikakova pogodba ni nastati, bio bi dakle zahtjev tužiteljev posve neopravdan, jer tužitelj veli, da nije prodao za manje, a niti njegova tražbina neosniva na pogodbi, u kojoj bi niža ciena bila ustanovljena. S ovih razloga valjalo je prvu osudu promieniti.

Najviši sud bečki je osudom od 8. svibnja 1884 br. 4615 preinačio osudu prizivnu, a potvrdio onu prvoga suda.

Razlozi: Oba niža suda uvažila su jedino prigovor tuženikov, da je najme ugovorena ciena po 60 nč. od zamotka žigica, što čini kod ciele pošiljke diferenciju od 2 for. 25 nč. Nu dočim je prvi sudac sudio, da je tuženik bezuvjetno dužan kupovnu cienu od 72 for. 51 nč. računajuć omotak žigica po 60 nč. platiti, učiniv samo izplatu diferencialnoga iznosa od 2 for. 25 nč. ovisnim o položenju ili nepoloženju glavne prisege, sudio je viši sud, da se ima u obće izplata ukupnoga iznosa od 75 for. 3 nč. učiniti ovisnom o položenju ili nepoloženju one prisege i to s razloga, ako se nisu stranke sporazumile u jedinstvenoj cieni, da onda u obće po § 869 o. g. z. neima kupovne pogodbe. Ovo mnienje prizivnoga sudca je krivo, osniva se na krivoj premisi. Obie bo stranke priznavaju, da je kupnja postala perfektnom, tuženik sam navodi, da je sa putujućim pouzdanikom tužiteljevim utanačio sve uvjete kupa, najme 100 zamotaka žigica $^4/_6$ crnih u dvie škrinje, u svakoj 50 zamotaka franco u D. za 60 nč. po zamotku. Ako tužitelj tvrdi, da je ciena ugovorena bila na 62 nč., nemože se odatlje izvoditi, da u obće nije sklopljena nikakova pogodba kupovna, a to tim manje, što tuženik nije toga u razpravi ni tvrdio ili to prigovorio, zato je njegov prigovor exceptio rei non sic sed aliter gestae. Ako je pako kup uglavljen, ako su tuženiku, što i sam priznaje, 27. siečnja 1882 faktično poslane dvie škrinje sa 126 zamotaka žigica, mora ih platiti po cieni, na koju je pristao t. t. po 60 nč. (čl. 342 trg. zak.), jer po čl. 346 trg. z. (§ 345 hrv. ug. trg. zak.) moglo bi se samo onda postupati, kad nebi roba imala ugovorene kakvoće, što nije u ovom slučaju. Samo izplata diferencialnoga iznosa zavisi o prisegi, jer ako tužitelj nedokaže, da je ugovorena ciena po 62 nč., morat će se platit jedinstvena ciena po tuženiku priznana sa 60 novč. (*Centralblatt.*)

Digitized by Google

D. Kazneno.

Smije li se odrediti iztražni zatvor i bez iztrage ili predane obtužnice (§ 170, 171 k. p.)?

Gjoku B. rodom iz Crne gore dovedoše oružnici u pritvor kr. sudb. stola u Z. radi navodno prije nekoliko godina izvedenog zločina razbojstva na pošti u Valjevu, u kraljevini Srbiji.

Državno odvjetničtvo, neimajuć izviestnih podataka da predloži iztragu, predloži da se povedu predizvidi, da se odredi nakon preslušanja proti osumnjičeniku sbog razbojstva iztražni zatvor po § 171 stavka 2 kaz. post.

Sudbeni stol u Z. usvoji to sve, nu pošto je proti tomu zaključku uložio B. pritužbu na banski stol medju ostalim i stoga, što se u ovom slučaju, jer nije predložena iztraga, nije ni mogao odrediti iztražni zatvor po § 171 k. p., izdade kr. banski stol rješitbu od 7. veljače 1883 br. 2402 (koja je načelna u tom), kojom se onaj zaključak kr. sudb. stola kao zakonom neopravdan ukida medju ostalim i s toga, što redovitom iztražnom zatvoru, ako nije povedena iztraga, po § 171 k. p. mjesta nema.“

Nu prema § 170 k. p. u savezu sa § 39 stavka 3 k. p., ter § 23 provedbene naredbe k našem k. p. smatram, da se može iztražni zatvor bez povedenja iztrage odnosno predanja obtužnice odrediti.

Po § 170 k. p. ima sudac iztražitelj (§ 9 k. p.) svakoga, koji se sudu izruči ili koji se privede na njegovu zapovjed, saslušati za 24 ure, a ako to nije moguće, tad najkašnije za 3 dana — ter ima odmah čim okrivljenika sasluša, zaključiti, da ga valja opet pustit na slobodu ili odrediti proti njemu redoviti zatvor iztražni. § 171 k. p. pako u prvoj stavci ustanovljuje, da se redoviti iztražni zatvor može odrediti proti takovu okrivljeniku, na kom je sumnja zločinstva ili prestupka ostala i kašnje, pošto ga je saslušao sudac iztražitelj, i za koga nastane koja od okolnosti označenih § 166 b. 2, 3 i 4;

nadalje iztražni zatvor valja svakako odrediti, kad se radi o zločinstvu, za koje se po zakonu izreći ima kazan smrti ili tamnice barem na deset godina.

Prema istom § 171 i u savezu sa § 39 k. p. moglo bi se uzeti, da je sa odredbom iztražnog zatvora uvjek skopčano i povedenje iztrage, jer se iztražni zatvor može odrediti samo proti okrivljeniku, a kao takav (po § 39 k. p.) može se smatrati samo onaj, proti komu predleži predlog, da se povede iztraga, ili proti komu je predana obtužnica.

Istoga je nazora i Mitterbacher (komentar k cislajt. kaz. post.

Digitized by Google

1882 str. 188 i 290), ovo je mnienje izraženo i u članku[1] „Allg. öster. Gztg. god. 1880 br. 94 i 95; isto mnienje zastupaju Ullman **Lehrbuch** des öster. Strafprocesrechtes (1882) str. 433 i slied., dr. S. **Mayer** u svom komentaru k cislaj. k. p. str. 361 i 661, Krall u „Allg. österr. G. Z.“ 1872 br. 60 i 61, zatim br. 102 i 104 i god. 1873 br. **63**; **W. Waser** u „Allg. österr. G. Z.“ god. 1872 br. 56 i 57, zatim **1880 br.** 94, — 1877 br. 93 i Rulf u svom komentaru cislaj. k. p.; **a protivno** dokazuje dr. Z. u Gerichtshalle g. 1874 br. 24—26.

Odavlje se vidi, da je i u praksi cislajtanskoj ovo pitanje **preporno,** ali da je pretežno mnenje, da se iztražni zatvor bez poprednje **iztrage** ili obtužnice po sudcu iztražitelju nemože odrediti.

I po našem k. p. ovo je pitanje preporno, ali ja mislim, pošto je kod nas u provedbenoj naredbi kr. vladnoga odjela za pravosudje od **14.** rujna 1875 br. 3783 (br. 66 sbornika 1875) kod § 23 dodan **passus** „isto tako ima se načelnik suda brinuti, da se što više **prikrati iztražni zatvor,** odredjen proti osobi, koja se po § 39 st. 3 k. p. **ima** okrivljenikom smatrati, bez da je povedena proti njoj iztraga **odnosno** predana obtužnica — i da ima naročito drž. odvjet. s mogućim pospješenjem glede takovih zatvorenih nuždne predloge činiti, da se **uzmogne** postupak nastaviti (§ 83 k. p.)“, da je riešenje toga prepornog pitanja u nas svakako laglje (u provedbenoj bo naredbi k cis. k. p. od 19. studenoga 1873 (d. z. l. 152) naročito kod § 25 neima toga pasusa). A valja reći, da je gore navedena provedbena naredba, i naročito spomenuti passus § 23, posvema u skladu sa zakonom.

U § 84 k. p. navedeno je, kad se iztraga povadja, pak da je zakonodavac takovu **nuždnom** smatrao i kod odredbe iztražnog zatvora, bio bi i to sigurno i odredio, čim je pako u tom slučaju iztraga samo **fakultativna,** odakle to da drž. odvjet. **mora** iztragu predlagati, osobito n. pr. onda, kad kao što i u gore nevedenom slučaju, neima nikakovih ili ne dovoljnih data za predloženje iztrage, a osoba dovedena u pritvor jest ipak osumnjičena, tako da nemože naprosto svaki daljnji postupak obustaviti? Osim toga nalaže zakon samo kod § 187 k. p. (najme da se iztražna uza dokida po sudcu iztražitelju **s privolom** drž. odvjet.) takovu privolu drž. odvjetn., inače je vlastan sudac iztražitelj i bez kakova po-

[1] U tom članku navodi se medju ostalim sliedeće:

Die Haft ist nur Mittel zum Zweck — die ordentliche Untersuchungshaft nur ein Mittel für die Durchführung der Untersuchung. Sie hat daher eine doppelte Voraussetzung: dass sie nöthig ist, um die Zwecke einer bestimmten Voruntersuchung zu erreichen, und dass sie gesetzlich zulässig ist. Wie kann sie verhängt werden, ehe die erstere Voraussetzung gesichert ist? Was soll geschehen, wenn sich erst nachträglich zeigt, dass diese gar nicht eintrifft itd.

Digitized by Google

sebna predloga drž. odvjetnika sam po § 170 k. p. takov iztražni zatvor odrediti. Ako se pako sa § 171 k. p. dovodi u savez i § 39 k. p., da se najme okrivljenikom samo onaj smatra, proti komu je predana obtužnica ili predlog za iztragu, to se mora opaziti, da zakonodavac tu rieč „okrivljenik, okrivljena osoba“ u užem i širem smislu uzimlje.

Gdje je pako nepobitan dokaz, da se kod § 171 (osobito ako se isti uzme u savezu, kao što jest nastavak, sa § 170 k. p.) ima rieč „okrivljenik“ samo u „užem“ smislu uzimati?[2]

Nemože se ni to nedvojbeno tvrditi, da bi odredba iztražnog zatvora, već kao po svojoj naravi bila stegnuta na iztragu (§ 39 kp.); jer se zatvor neodredjuje za to, da se baš iztraga provesti može, nego s toga, da se kazneni sud prije svega osigura glede osobe osumnjičenika, da isti bjegom itd. neosujeti u obće progona i mogućnost, da bude kažnjen radi počinjenog kaznjivog čina, odnosno (§ 166 t. 4) da neopetuje čina ili neizvede čina, kojim se grozi. Da se rieč „okrivljenik“ i u užem i širem smislu rabi u zakonu (u kom se rabi i izraz „krivac“ §§ 80, 172, 183, 274, 304 t. 3, 36 točka 1 i 3 koje su barem posve različne) dovoljno je medju ostalimi navesti samo njeke primjerice §§ 2, 3, 38—59, 62, 65, 68, 83, 105, 137, 143, 164, 169, 170 itd., dapače i kod partije priekog suda, gdje je bar iztraga izključena, kao §§ 379, 381, 383, 384 itd., zatim i kod prekršaja § 404, 410 itd., gdje takodjer iztrage neima.

Da pako sudac iztražitelj nedvojbeno može i bez predloga drž. odvjetnika glede povedenja iztrage odrediti zatvor, sliedi naročito iz § 83 k. p., u kojem se veli, da sudac iztražitelj ima, ako mu dodje zavrgnuta po drž. odvjetniku prijava, obustaviti predizvide i okrivljenika,

[2] Po kaznenom postupniku njemačkoga carstva od 1. veljače 1877 zove se (§ 155) okrivljenik (Angeschuldigte u oprieci sa Beschuldigte) osoba, proti kojoj je podignuta javna tužba (najme ili predan predlog za iztragu ili predana obtužnica). Tu je dakle pojam okrivljenika (Angeschuldigte) nedvojbeno ustanovljen. Samo proti takovu okrivljeniku (§ 112 i sl.) smije nadležni zato sudac (u iztrazi i sudac iztražitelj) odrediti u izvjestnih zakonom ustanovljenih slučajevih iztražni zatvor. Nu i prije podignuća one javne tužbe može i inokosni sudac (Amtsrichter) na predlog drž. odvjetnika ili ureda radi odrediti zatvor, koji se medjutim imade dokinuti, ako to predloži drž. odvjetnik, ili ako ovaj nepodigne javne tužbe za jedan tjedan iza kako je dotičnik zatvoren bio, ter ako podjedno nadležni sudac naodredi, da zatvor ima i dalje trajati; a ako za podignuće javne tužbe rok jednog tjedna nedostaje, može drž. odvjetnik tražiti kod sudca (Amtsrichter), da se produži za dalnji tjedan, a ako se radi o zločinu i prestupku, tad i za dalnja dva tjedna. Ako je redarstvo odredilo bilo pritvor proti nekomu, treba pritvorenika bezodvlačno dovesti pred inokosna sudca područja, gdje je ubićen, koji ga imade saslušati najkašnje onoga dana kad je doveden, ter iza toga ili pritvorenika izpustiti ili kao gore zatvor odrediti.

Digitized by Google

ako je možebiti zatvoren (pri kojem se zatvoru u savezu sa § 170 k. p. može samo iztražni zatvor kod kr. sudb. stola po sudcu iztražitelju odredjen razumievati, ne pako pritvor, jer takav neodredjuje sudac iztražitelj već samo kotarski sud ili redarstvena oblast), pustiti odmah na slobodu.

Doduše moglo bi se reći, kako se može pomisliti „iztražni zatvor" bez iztrage, ta već mu naslov „iztražni" kaže, da je samo s iztragom skopčan? Nu i to je prividno, jer se u zakonu rabe za takav zatvor nazivi „iztražni zatvor", „iztražna uza" a i samo „zatvor" (§ 181) i samo „uza" (§ 183 k. p.), pače mješa se (§ 181 k. p.) „zatvor" i rabi mjesto „predbježni pritvor" ili pritvor, kao kod § 167 i osobito § 82 k. p.

Uz tako nestalnu terminologiju nemože se iz samog slova zakona sigurnošću uzeti, što se baš pod izrazom „iztražni zatvor" ima razumjevati, osim toga se pod „iztražnim zatvorom" (sravni i službene motive[3] k cislajtanskom k. p., koji su donekle autentičan tumač samog zakona, str. 34) razumije u oprieci sa „predbježnim pritvorom" ili naprosto „pritvorom", samo onaj zatvor, što ga sudac iztražitelj, saslušav prije stanovitu osumnjičenu osobu, odredi u uzištu sudb. stola.

Nemora se dakle podnipošto pod izrazom „iztražni zatvor" razumieti jedino zatvor, koji se samo tečajem iztrage ili nakon predane obtužnice odredi. Ni po starom k. p. od 29. srpnja 1853 (u kojem je § 153 anal. § 170 novog k. p, a § 156 analogan § 171 novog k. p.) nije uvjetovana bila odredba iztražnog zatvora o povedenju specialne (§ 145) iztrage.

No pita se, pošto iztražni zatvor svakako valja odrediti, kad se radi o zločinstvu kažnjivom tamnicom preko 10 godina, (gdje još iztraga nije obligatna) dakle ustanova za sudca iztražitelja imperativna (van u koliko bi drž. odvjetnik od svakog progona odustao) što bi onda imao sudac činiti, da drž. odvjetnik predloži izvjestne predizvide (a ipak služeć se pravom § 84 k. p. nepredloži odmah iztrage)? Zar možda neodrediti iztražni zatvor uzprkos toga, što se je nakon preslušanja okrivljenika uvjerio, da je na njem i poslje toga ostala sumnja stanovitog zločinstva, ili gdje mu je sredstvo, da prisili drž. odvjetnika, da baš iztragu predloži? A da li i smije otezati riešenjem, koje po § 170 k. p. odmah (a svakako u roku od 3 dana) iza preslušanja okrivljenika donieti

[3] Die Unterscheidung zwischen Untersuchungshaft und vorläufiger Verwahrung wird zwar beibehalten, allein in dem Sinne festgestellt, dass die vom Untersuchungsrichter verhängte Haft und nur diese Haft genannt wird — somit führt nur die Haft im Gefängnisse des Untersuchungsrichters immer den Namen Untersuhungshaft — i na daljem mjestu — der vom Untersuchungsricher ausgehende Befehl heisst allein Verhaftsbefehl, mit dem Augenblicke, wo er vollstreckt wird, beginnt die Untersuchungshaft, itd.

Digitized by Google

mora. A što da onda čini, kad bi morao istom spise, kadšto u drugoj sgradi uredujućem, možda inim hitrim uredovnim poslom zapriečenom drž. odvjetniku prije odredbe iztražnog zatvora radi predloga iztrage priobćiti, zar da ostavi do povratka spisa samo u pritvoru dotičnika, a bi li to opravdano bilo po § 170 k. p., ili što je još gore, da ga možda dotle pusti na slobodi?

Uzme li se na dalje u obzir, da je upravo prema duhu novoga k. p. da bude što manje iztraga, da se ove samo u najnuždnijih slučajevih predlažu, što je općenito jur priznano, i što potvrdjuju takodjer službeni motivi k cislajtanskom k. p., tad i ta okolnost vojuje za to, da odredjujuć iztražni zatvor netreba uvjek, naročito kod manje kažnjivih slučajeva (jer će u važnih kaznenih slučajevih i svako državno odvjetničtvo morat predložiti iztragu), poprednje iztrage, uzprkos toga što je zatvor možda kod kojeg takovog kažnjivog slučaja uvjetovan radi koje točke § 166 k. p.

U ostalom je ista odredba zatvora (kao što je jur navedeno) eminentno pravo i dužnost sudca iztražitelja, drž. bo odvjetnik nemože sam koga u zatvor strpati; je li pako to, zašto da se sudac u tom njegovom pravu ograničuje na to, da drž. odvjetnik predloži iztragu, gdje zakon to izrično neograničuje?

Moglo bi se reći, da se osobna sigurnost izvrgava velikoj pogibelji ako se netko, bez da se proti njemu baš kao stanovitoj osobi (§ 83 k. p.) postupa, dakle iztraga povadja, ipak u iztražnom zatvoru drži; toga barma nije mogo htjeti zakonodavac, koji je svagdje prihvatio načela humana.

Ali i taková bi bojazan bila pretjerana, jer tu štiti dotičnika ustanova § 171 stavka 3, da se najme i razlozi navesti imadu (u tih se razlozih jamačno uvjek spominju i momenti, navedeni u predlogu za povedenje iztrage, a odatlje znade okrivljenik potanko i bez iztrage, zašto se kazneno progoni), a imade proti odredbi zatvora zakonom mu osigurani pravni liek, a napokon kraj uredjenih odnošaja mora se predpostaviti, da se neće sa osobnom slobodom šala sbijati, nego da će se ona ograničiti samo s opravdanih razloga, a najmanje bojat se je toga od nezavisnog sudca iztražitelja.

Ako se uvaži ovo pa onda i to, da nije moguće, kao što se tvrdi i u gore navedenih motivih str. 25, stvarnu granicu povući medju iztragom i predizvidi, i da potonji mogu isto tako izcrpivi biti, kao što i iztrage, pa da s toga baš savjestno vodjenimi predizvidi nemora ni najmanje trpjeti obrana u zatvoru se nalazećeg osumnjičenika: zaključujem, da ni po ustanovah samog k. p. nije nuždno, da se odredba iztražnog zatvora ovisnom učini o povedenju iztrage ili predanju obtužnice; uzme li se pako k tomu još § 23 gornje provedbene naredbe

Digitized by Google

k našem k. p., koje se prema čl. IV. zakona ob uvedbi kaznenog post. od 17. svibnja 1875 imade smatrati sastojbinom a i donekle autentičnim tumačem samog zakona, to je gore spomenuti zaključak još većma utemeljen.

Dr. *St. Posilović.*

Ako nadriliečnik produlji posljedice ozlede, smatra se to međutimnim slučajem, za koji odgovara prouzročitelj ozlede (§§ 134 i 157 kz.)

Okružni sud u R. odrieši Engelberta B. obtužbe podignute proti njemu s bog zločinstva težke tjelesne ozlede (§§ 152, 155 b. k. z.) a proglasi ga krivim prekršaja proti tjelesnoj sigurnosti po § 411 k. z. Proti ovoj osudi podnese državno odvjetničtvo žalbu ništovnu, koju je kasacionalno sudište bečko osudom od 16. svibnja 1884 br. 3622 uvažilo, osudu prvoga suda dokinulo te odmah u samoj stvari sudilo: Engelbert B. kriv je zločinstva težke tjelesne ozlede po §§ 152, 155 b. kz.

Razlozi: Obtuženi tukao je šakom po ledjih oštećenu i tim ozledio neke mišice njene. Vještaci rekoše, da tko je ozledjen ovako, poremećuje se doduše njegovo zdravlje, i nije sposoban kroz neko vrieme obavljati svoga zvanja, ali da ovo ne traje ni 20 dana. Nu da je to ipak moglo nastati u ovom slučaju, da je ono poremećenje zdravlja i nesposobnost za izvršivanje zvanja moglo trajati barma 20 dana, dopuštaju vještaci u ovom slučaju, jer oštećena ima malo krvi. Sve se ovo ističe i u razlozih osude. Prvi sudac veli ipak, da je u ovom slučaju oštećena preko 20 pače i 30 dana bolovala te nemogla svoga zvanja obavljati zato, jer ju je neka ženska (nadriliekarka) krivo ličila. Tomu se neda prigovoriti, ali tim se neopravdava, što je prvi sud uporavio na ovo djelo § 411 k. z. Sud nije uzeo za dokazano ili istinito, da je oštećena pozvala nevještu ženu ne da joj pomogne, nego da na štetu obtuženoga zategne ozdravljenje njeno. Za obtuženoga prikazuje se neshodno liečenje kao slučajni uzrok, za koji on po načelih §§ 152 i 154 k. z. odgovara. Pošto se dakle na ustanovljeno djelo mogu i imadu uporaviti predpostave §§ 152 i 155 b. k. z., mora se uvažiti žalba ništovna, upiruća se na § 181 toč. 10 (§ 277 toč. 10 hrv. k. p.) austr. k. p., osuda prvoga suda dokinuti i prema ustanovi § 288 br. 3 austr. k. p. (§ 284 hrv. k. p.) u samoj stvari odlučiti u smislu obtužbe. *(G.-Ztg.)*

Digitized by Google

E. Upravno.

Pobiranje pristojbe od svjetionika spada medju one trgovačke poslove, s kojimi se po zakonu od 21. prosinca 1867 (d z. l. br. 146; zak. čl. 12 ug. sabora g. 1867) ima postupati po jednakih načelih u obima polama austro-ug. monarkije, pa s toga po § 3 lit. d. zakona od 22. listopada 1874 (d. z. l. br. 36 g. 1876), ako nastupe u njem navedene predpostave, nespadaju u nadležnost upravnoga sudišta. — Druge pristojbe pomorske.

Pomorski kapetan Blaž Podić podnese pritužbu proti rješitbi minist. trgovine od 27. veljače 1884, koja se odnosi na plaćanje pristojbe svjetioničke, lučkih pilota i pristojbe za pomorsko-podpornu zakladu. Nakon držane javne ustmene razprave, saslušav odvjet. dra. Ivana Martinolića i c k. minist. perovodju dra. Gustava Khittela sudilo je upravno sudište:

Napadnuta odluka ministarstva ukida se, u koliko se njom propisuje Bl. Podiću, da ima platit pristojbu za pomorsku podpornu zakladu (§ 7 zakona od 22. listopada 1875 ob ustrojenju upravnoga sudišta). Naprotiv odbija se pritužba u točki, u kojoj se napada propisanje pristojbe svjetioničke radi nenadležnosti upravnoga sudišta po § 3 lit. d. spomenutoga zakona, ali i inače je pritužba glede ove točke neopravdana.

Razlozi: Napadnutom odlukom c. k. minis. trgov. naloženo je pritužitelju Blažu Podiću, pomor. kapetanu, da imade za 43 periodičke plovitbe, što ih je kao kapetan parobroda „Dubrovnik“ u vremenu od 23. veljače 1880 do 8. augusta 1881 medju Dubrovnikom i Trstom poduzeo, i za koje imadjaše tovarne i pomorsko-zdravstvene pristojbe prema § 4 zakona od 25. veljače 1865 d. z. l. br. 13 platit u luci dubrovačkoj, kao onoj iz koje je parobrod polazio, još naknadno izplatiti za porabu tršćanske luke u ime pristojbe 1. svjetioničke $10^1/_2$ nč. po bačvi (previšnje riešenje od 13. travnja 1865) ukupno 646 for. 21 nč.; 2. u ime pristojbe za lučke pilote (Hafenlootsegebühren) $3^1/_2$ nč. po bačvi (naredba minist. pomorstva od 15. travnja 1865 br. 187) ukupno 231 for. 77 nč.; 3. prirez od 12% bačvarine (Tonengebühr) za pomorsku podpornu zakladu tršćansku (§ 7 zakona od 25. veljače 1865) iznoseći 47 for. $77^1/_2$ nč.; ukupno 974 for. $85^1/_2$ nč. To sve da ima platit u Trstu.

U pritužbi neprigovara se iznosu pristojbe, ali se pobija dužnost platit tu pristojbu i to ovako: Kako odredjuje § 4 cit. zakona, za periodičke vožnje parobroda „Dubrovnik“ valja plaćati lučke pristojbe samo u luci, iz koje se polazi t. j. u Dubrovniku; po obstojećih propisih imadu se sve posebne pristojbe smatrati prirezom bačvarine a nesmiju se samostalno pobirati; brodovi, koji su oslobodjeni plaćanja bačvarine, neimaju plaćati nikakvvih drugih pristojba.

Digitized by Google

Upravno sudište ovako obrazlaže svoju rješitbu: Ad 1. Pristojba za svjetionik. — C. k. minist. trgovine prigovara na osnovu § 3 sl. d. zakona od 22. listopada 1875 nadležnost upravnoga sudišta. Taj se prigovor uvažuje, jer po čl. VI. car. i trgov. saveza, sklopljena s Ugarskom od 27. lipnja 1878 d. z. l. br. 62 (alinea 1 i 6) spada uprava luka, a napose pobiranje pristojba svjetioničkih, k trgovačkim poslovom, a s ovimi valja postupati u obima polama monarkije po jednakih načelih, kako odredjuje § 2 zakona od 21. prosinca 1867 (d. z. l. br. 146); napadnuta rješitba, kako se vidi iz spisa, izdana je u sporazumku sa dotičnim kr. ugar. ministarstvom; ovaj je postupak ministarstva opravdan ustanovom čl. VI. alinea 1 carinskoga i trgovačkoga saveza, koja veli, da se ovaki posli imadu što većma sporazumno rukovoditi.

S toga upravno sudište neće prosudjivati ovu prvu točku pritužbe, nego će se ograničiti na ostale dvie točke.

Ad 2. Nije pravo što se veli u pritužbi, da se pristojba za lučke pilote ima smatrati prirezom na bačvarinu, jer se one pristojbe, uvedene na temelju car. riešenja od 3. ožujka 1850. naredbom minist. trgovine od 9. ožujka 1850 d. z. l. br. 148 (dokinute zakonom od 25. prosinca 1881 d. z. l. br. 149) imadu posve samostalno odmjeriti, tih pristojba ni nespominje zakon od 25. veljače 1865 d. z. l. br. 13. koji govori o bačvarini, pak se s toga prikazuju kao pristojbe od bačvarine posve neodvisne.

Što Blaž Podić tvrdi, da je parobrod „Dubrovnik" oprošten od ove pristojbe, takodjer nestoji, jer parobrod taj neuživa oprost od pristojbe (§ 8 zakona od 25. veljače 1865) nego samo pogodnosti, normirane u § 4 istoga zakona za periodičku vožnju, i stojeće u polovici tarifne stavke. Pritužitelj nije naveo poseban naslov za oprost od pristojbe. — S toga valja pritužbu i u ovoj točki kao neopravdanu odbaciti.

Ad 3. Naprotiv uvažuje se ona točka pritužbe, gdje se pobija dužnost plaćati prinos pomorskoj podpornoj zakladi tršćanskoj.

C. k. ministarstvo trgovine, da opravda svoj nalog, po kojem bi Blaž Podić imao i ovaj iznos platit, veli, da su i ove pristojbe samostalne, premda ih § 7 zakona od 25. veljače 1865 označuje prirezom na bačvarinu, pak tumači to tako, da spomenuti zakon odredjuje, da valja te pristojbe odmjerivati onako, kako odredjuju zakonski propisi, što no obstojahu u vremenu kad je izdan zakon od 25. veljače 1865, a u to vrieme obstojahu i pobirahu se faktično one pristojbe samo u Trstu, zato neodlučuje o dužnosti platit ih mjesto gdje je namirena bačvarina, nego jedino to, da je ladja doplovila u tršćansku luku.

Iz spisa, priobćenih po minist. trgovine vidi se, da zakoniti temelj za platež onih pristojba smatra se naredba povjerenika za organizaciju Trsta od 22. studenoga 1814 (br. 298 gubern.) Ovom se naredbom

Digitized by Google

odredjuje, da se ubožnica za mornare u Trstu ima uzdržati u svom stanju, i da je vlastna pobirati razne takse, a medju ostalimi i pristojbu od 17 krajcara na godinu od svih upisanih mornara, a 12% Ancoraggio i Alboraggio od neupisanih. Odavlje se g. 1876 izvodilo, da se prema zaključnoj alineji § 7 zakona od 25. veljače 1865 ovakova pristojba u drugih lukah nesmie pobirati. (Izvješće središnje pomorske oblasti c. k. minist. trgovini od 28. veljače 1876 br. 4178, br. 6925 min. trgovine).

Da je ona pristojba samostalna, od bačvarine neovisna, kako tvrdi minist. trgovine, zakonska podloga za to mogla bi se naći samo u čl. VI. alinea b. carin. trgov. saveza, obstojećega medju Austrijom i Ugarskom, jer se tude pristojba za podporu mornara pribraja pristojbam čisto lokalne naravi, kao što su pristojbe tršćanske luke za pilote i takse kanala.

Ali niti ovo, samo referirajuće mjesto u zakonu o carinsko-trgov. savezu, kojim se niti nije namjeravalo meritorna štogod odrediti glede ovih pristojba, a niti spomenuta naredba od g. 1814 nedotiču da opravdaju protuslovje, koje obstoji medju napadnutom rješitbom minist. trgovine i zakonom od 25. veljače 1865. Jer nedvojbeno je, da § 7 spomenutoga zakona naredjuje, da se one pristojbe imadu plaćati u formi prireza na bačvarinu, a pobirati pristojbu onu, a da se ujedno nepobire i bačvarina, neda se po ovom zakonu braniti. U ostalom ovo je mnenje izrekla i sama središnja pomorska oblast u okružnici od 22. svibnja 1872 (Annuario Marittimo g. 1873 br. 36), u čl. V. lit. b. veli se bo, da parobrodi, koji periodično plove u smislu §§ 4 i 5 zak. od 25. veljače 1865 imadu prinos pomorskoj zakladi (taj se prinos zove u kružnici uvjek „prirez“) platiti na temelju obaljene bačvarine samo na povratku u onoj luki, odakle su prvi put izašli. Kriepost one naredbe nije nitko pobijao; da li se ona pristojba ima i gdje drugdje izim Trsta pobirati, nespada ovamo. Upravno sudište imadjaše samo o tom odlučiti, ima li Blaž Podić, koji je dužan bačvarinu platit u Dubrovniku, još platit i 12% prirez za podpornu zakladu pomorsku u Trstu. — A to nije dužan.

VIESTNIK.

(Imenovanja.) Viećnici kr. banskoga stola dr. Napoleon pl. Špun-Stržić i Kajetan Hruby imenovani su viećnici stola sedmorice kralj. Dalmacije Hrvatske i Slavonije; Florian Kavić, sadanji predsjednik kr. sudb. stola zagreb. premješten je natrag u gremium kr. stola sedmorice, a uprava kr. sudb. stola zagrebačkoga povjerena do dalnje odredbe Vladislavu vitezu Cuculiću, kr. držav. nadodvjetniku.

Digitized by Google

(Jusuf-beg Filipović) otvorio je u Sarajevu odvjetničku pisarnu. To je prvi Muhamedanac odvjetnik u Bosni. Predplatio se odmah na Mjesečnik za cielu tekuću godinu.

(G. dr. Bernhard Rehberger) kandidat odvjet., pristupio je pravničkomu družtvu kao član.

— *(G. dru. Ljudevitu Kraškoviću)* podieljen je odvjet. stallum agendi sa sjedištem u Vukovaru.

— *(G. dr. Hugo Spitzer)* otvorio je odvjetničku pisarnu u Osieku, gornjem gradu, na trgu kbr. 6.

— *(Stroga kazna.)* Kr. kurija ugarska (najviše sudište) odsudi nekoga odvjetnika na 250 for. globe, što je uvriedio pisara nekoga kot. suda. Odvjetnički list („Ugyvédek lapja“) vrlo energično navaljuje s bog te kazne, pak navodi više slučajeva, kako su sudci zanemarili svoje dužnosti, pače počinili kaznjiva djela, pak im je ista ta kr. kurija mnogo blažije sudila. Niži sudovi netrpe odvjetnika, pa čini se, da se taj duh uvlači i u najviše sudište, koje bi ipak imalo ovake maljušnosti od sebe odbijati. Spomenuti list tvrdi da uzrok onomu antagonizmu medju oba ova toli srodna si zvanja valja tražiti u tom, što odvjetnici paze na djela i korake sudaca te ih neprekidno kontroliraju, a to je osobito neugodno onim sudovom, u kojih neima reda ni mara, ili kojih članovi (sudci, pristavi) neodlikuju se nimalo savjestnim izpunjivanjem svojih dužnosti. Ovaj animozitet proti odvjetnikom opaža se na dalje osobito kod obredjivanja troškova odvjetničkih, tu vrlo rado ističu sudci svoj superioritet — načinom, koji je kadar u pogibelj dovesti obstanak odvjetnika. — Onaj list nada se, da će s vremenom nestati ovakih pojava.

— *(Na bečkom sveučilištu)* bijaše upisano prošloga ljetnoga semestra 4814 djaka (u ljetnom semestru g. 1883 bilo ih upisano 4707). Na pojedine fakultete ovaj se broj ovako razdieljuje: na pravo- i državoslovni 1874 redovita i 222 izvanredna; medicinski 1802 redovita i 90 izvanrednih; na filozofički 352 redovita i 92 izvanredna i k tomu 171 farmaceut; na bogoslovnom 176 redovita i 35 izvanrednih. Sravniv ovu godinu sa prijašnjimi vidi se, da samo broj medicinara raste, dočim se broj djaka ostalih fakulteta umanjuje, imenito opaža se to na fakultetu juridičkom. — Opaža se, da ima mnogo na bečkom sveučilištu djaka i iz drugih zemalja i država, n. pr. iz Ugarske preko 800, iz Hrvatske i Slavonije 120.

(Književnost.) Krmčija Savinska. Opisao dr. Nikodim Milaš, arhimandrit. Zadar. Pečatnja Ivana Vodicke 1884. Str. 41. — Zanimiva ova radnja, štampana ćirilicom, preštampana je iz „Izvještaja prav. Bogoslovije u Zadru za 1883/4 škol. godinu“.

— De la forme dite Inokosna de la famille rurale chez les Serbes et les Croates. Par V. Bogišić, professeur à l' Université d' Odessa, Membre de plusieurs Sociétés savantes. Paris. E. Thorin, libraire éditeur. Rue de Medicis, 7. 1884. Str. 49. Neumorni i velezaslužni naš Bogišić upoznao je strani sviet opet sa jednom formom seoske obitelji u Hrvata i Srba. Ova koliko zanimiva toliko i važna razprava štampana je najprije u „Revue de droit international et de législation comparée“ (svezak XVI., br. 4 god. 1884) pod naslovom „D' une forme particuliére de la Famille rurale chez les Serbes et les Croates“, odavlje je s nekimi preinakami preštampana u posebnu knjižicu. Mnogobrojne opazke pokazuju, da je g. pisac pomno upotrebio, što je u nas pisano ob onom predmetu i o zadrugah. Mi ćemo se vratiti na ovo djelce, koje će svatko radostno čitati.

Digitized by Google

Imenovanja. Ilija Slankamenac kot. pristavom kod kot. suda u Daruvaru; dr. Nikodem Jakšić vieć. tajnikom i namjestnikom drž. odvjetnika extra statum kod kr. sudb. stola u Belovaru; dr. Ljudevit Kőröskeny, Stjepan Kartalija, Mijat Dimović, Viktor Vragović, Franjo Vidmar i Nikola Došen imenovani su sudb. pristavi extra statum i to: u Osieku, kod kot. suda u Iloku, u Požegi, Gospiću, Zagrebu i kod kot. suda u Stubici; Gustav Gaj i Vjekoslav Hinterhober imenovani su perovodnimi vježbenici kod kr. ravnateljstva erarskih pravnih posala u Zagrebu.

(Premještenje.) Milan Milinčević kot. pristav iz Velike Gorice u Samobor; Guido Spigelski sudb. pristav iz Samobora u Veliku Goricu; Janko Osvald, sudb. pristav iz Požege u Zagreb; Martin Bišćan, sudb. pristav iz Iloka u Križevce.

(Stečaji.) I. Špolarić u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z. i pr. u. m. odvjet. Koporčić, zam. odvjet. dr. Bettelheim. — R pr. 15. rujna. — Ivan Färber u Pitomači. — Kr. kot. sud u Gjurgjevcu. — Z. i u. i. Jovan Predragović. — R. pr. 12. rujna o. g.

Upravo je izašla razprava:

O PRAVNOM POSTUPANJU SA TUDJINCI

Povjestna prouka komparativnoga zakonarstva, što ju je napisao dr. Vladimir Pappafava, a na hrvatski jezik preveo Antun Šimonić. Ciena 40 novč. Može se dobiti u svih zagrebačkih knjižarah.

URBARSKI SUSTAV
KRALJEVINE HRVATSKE I SLAVONIJE.

Spisao Dragutin Pauly, kr. dvorske kancelarije dvorski perovodja. Preveo iz latinskoga Franjo Žigrović-Pretočki. U Zagrebu 1880. Ciena 30 nvč.

Nakladom pravničkoga družtva izašao je:

URBAR
HRVATSKO-SLAVONSKI.

Uredio ga Milivoj Vežić, perovodja kr. vlad. odjela za nutarnje poslove. U Zagrebu 1882. — Velika osmina, krasan tisak. Str. 420. Ciena 2 for. Može se dobiti u svakoj zagrebačkoj knjižari.

Ova je sbirka obćenito pohvaljena, te je za praktičnu porabu vele znamenita.

Digitized by Google

Družtveni prinos

platiše p. n. gg. vanjski članovi pravničkoga družtva.

Ime i prezime	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884
Tomić Jovan	—	—	—	—	—	—	—	3
Vavruška Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Koprivšek Ivan	—	—	—	—	—	—	—	3
Weber Armin	—	—	—	—	—	—	—	3
Falkner Adolfo	—	—	—	—	—	—	—	3
Kolmanić Ante	—	—	—	—	—	—	—	3
Ivandija dr. Josip	—	—	—	—	—	—	—	3
Babić Nikola	—	—	—	—	—	—	—	3
Žužić Petar	—	—	—	—	—	6	6	3
Došen Nikola (neposredno)	—	—	—	—	—	—	1	3
Galjer Josip „	—	—	—	—	—	—	—	3
Mihajlović dr. Pet. „	—	—	—	—	—	—	—	3
Matković Antun „	—	—	—	—	—	—	—	3
Prieko povj. T. Velenderića:								
Egersdorfer Vilim	—	—	—	—	—	—	—	3
Tuškan dr. Grga	—	—	—	—	—	—	—	3
Milčić Mavro	—	—	—	—	—	—	—	3
Milić Andrija	—	—	—	3	3	—	—	3
Brcković Josip	—	—	—	—	—	—	—	3
Velenderić Tošo	—	—	—	—	—	—	—	3
Gašparac dr. A. (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. K. Mladenovića:								
Vukovarac Ante	—	—	—	—	—	—	—	3
Šrabec Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Bjelobrk Mio	—	—	—	—	—	—	—	3
Mladenović Kosta	—	—	—	—	—	—	—	3
Löwenthal Julijo (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. J. Urbani-a:								
Urbani Josip	—	—	—	—	—	—	—	3
Werner Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Padavić Hinko	—	—	—	—	—	—	3	3
Krasa Emanuel	—	—	—	—	—	—	—	3
Boruvka Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Hauer Josip	—	—	—	—	—	—	—	3
Davila Aleksander	—	—	—	—	—	—	—	3
Weinert Franjo	—	—	—	—	—	—	3	3
Kosović Lujo	—	—	—	—	—	—	3	3
Tkalec dr. Stanko (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. Fr. Schönholza:								
Kettig Ferdo	—	—	—	—	—	—	—	3
Posavec Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Riedl Dragutin	—	—	—	—	—	—	—	3
Vernić dr. R. (po dru. Lorkoviću)	—	—	—	—	—	—	6	6
Preko povj. Fr. Brelića:								
Pantelić Giga	—	—	—	—	—	3	6	—
Kraljević pl Tomo	—	—	—	—	—	—	—	3
Nevečerel Viktor	—	—	—	—	—	—	—	3
Trinajstić dr. Mato (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	3
Gjorgjević Stevan „	—	—	—	—	—	—	—	3

Ukupno 368 for. a. vr.

Digitized by Google

Koji je sud realna oblast za plemićka dobra, s kojimi do god. 1848 izvršivanje sudbenosti nije bilo skopčano, i koja sastoje od nekretnina, ležećih u području više sudova?

Po propisu § 15 naredbe ministarstva pravosudja od 18. travnja 1853 (br. 65 d. z. l.) u savezu sa provedbenimi naputci od 16. rujna 1853, 23. srpnja 1854 i 26. veljače 1855 sačinjava svaki plemićki posjed ili plemićko dobro jedne gospoštine jedno gruntovno tielo, bio vlastnik gospoštine jedna ili više osoba, sa svimi pripadci i zemljištnici, koji leže u području one sudbene oblasti, koja je za istu gospoštinu gruntovna oblast.

Pošto ove naredbe nečine nikakove razlike medju plemićkimi dobri, s kojimi je do god. 1848 izvršivanje sudbenosti skopčano bilo, i medju onimi, koja to pravo imala nisu, to su zemljo-izvidna povjerenstva sve nepokretnosti plemićkih dobara, koje su ležale u području pojedinoga sudbenog stola, — koj je bio onda jedino gruntovna oblast, jer kot. sudovi neimadjahu sudbenosti gruntovne — spojila u jedno gruntovno tielo bez razlike, da li je imala gospoština pravo izvršivanja sudbenosti ili ne.

Takovo gruntovno tielo sastavljeno je po gore navedenih naredbah od glavnog i uzgrednih zemljištnika.

Glavni zemljištnik je onaj, u kojem se nalazi grad ili gospoštinska kuća te su unešene unj uz ovu i sve ostale u dotičnoj poreznoj občini ležeće nekretnine. Nekretnine pak ležeće u drugih poreznih občinah, unešene su u posebne, za svaku občinu zasebice otvorene gruntovne napisnike, koji se zovu uzgrednimi zemljištnici.

Digitized by Google

Svi ti zemljištnici imadu svaki posebnu posjedovnicu, dočim vlastovnicu i teretovnicu ima samo glavni zemljištnik dobra. Zato se sve promjene vlastničtva i sva obterećenja unašaju a i brišu samo u glavnom zemljištniku. Samo u svrhu evidencije o nepokretnostih, ležećih u pojedinih poreznih općinah, ima svaki uzgredni gruntovni napisnik duplikat, koj ostaje med gruntovnimi napisnici one porezne općine, u kojoj navedene nekretnine leže. Na ovom pako duplikatu neupisuju se dalnje promjene vlastničtva niti obterećenja, zato neimaju niti ovi duplikati vlastovnice ni teretovnice.

Stoprv ustanovom točke 3 § 3 grunt. reda (naredbe minist. pravosudja od 15. prosinca 1855 br. 222 d. z. l.) pozvani su bili posjednici plemićkih dobara, koji bijahu kadri dokazati da je s njihovimi dobri do god. 1848 izvršivanje sudbenosti skopčano bilo, da se glede toga izkažu uz rok izročni, da se uzmognu dobra ova uvesti u gruntovnice županijske ili okružne, dočim sva ostala dobra imadu po istom §-u preći u gruntovnice posjeda kotarskih.

Tim bje dakle ustanovljeno, da se samo ona plemićka dobra imadu voditi kod sudbenih stolova u glavnom zemljištniku, kod kojih će biti, na zahtjev odnosne gospoštine, zabilježeno, da je s njimi do god. 1848 bilo skopčano izvršivanje sudbenosti.

Ovo izriče i zakon od 16. rujna 1876 o sastavljanju gruntovničkih uložaka, koji odredjuje u § 8, da uložci, sastavljeni po katastralnih općinah, koji sadržavaju nekretnine, označene u gruntovnici kao takove, s kojimi je do god. 1848 skopčano bilo izvršivanje sudbenosti, sačinjavaju u području svakog sudbenog stola jednu posebnu glavnu knjigu.

Dosljedno ovoj ustanovi zakona neimadu se plemićka dobra u glavnom zemljištniku, u kojih nije obavljena zabilježba prije spomenuta u točki 3 § 3, najme, da je s njimi skopčano bilo izvršivanje sudbenosti, sada više prigodom sastavljanja novih gruntovničkih uložaka ostaviti kao jedno gruntovno tielo, već u koliko neleže svi uzgredni zemljištnici u području jedne gruntovne oblasti, imade se svakoj gruntovnoj oblasti predati na rukovodjenje odnosni uzgredni zemljištnik porezne općine, koja

Digitized by Google

leži u njenom (gruntovne oblasti) području. Po tom postao bi svaki bivši uzgredni zemljištnik takova dobra posebni samostalni uložak, kojemu valja pridodati posebnu vlastovnicu i teretovnicu, te u teretovnicu prenesti sve terete bivšeg glavnog gruntovnog napisnika. Tako će biti bivši uzgredni zemljištnici dotičnog dobra glede uknjiženih tražbina, prenešenih iz glavnog grunt. napisnika, uzgredne hipoteke.

Pošto je pako bilo notorno, da su mnogi vlastnici plemićkih dobara svojom nemarnošću propustili bili u otvorenom roku, propisanom u § 5 grunt. reda, izkazati se u spomenutu svrhu, da je njihovim dobrom bilo spojeno i izvršivanje prava sudbenosti, to je kr. vladni odjel za pravosudje izdao naredbu 9. svibnja g. 1878 br. 3486, glasom koje je vlastnikom plemićkih dobara dozvolio podnieti navedene prijave, prama propisu točke 3 § 3 grunt. reda, u neproduživom roku do konca siečnja 1879 tim, da će se prijave, podnešene nakon izmaka toga roka, kao i molbe za povratu u prijašnje stanje radi promašenoga roka, odputiti, odnosno neprijavljene nekretnine unesti u gruntovnicu kotarskih sudova.

Očekivalo se je, da će sada iz svih strana letiti prijave za upitne zabilježbe, ali tih je i sada vrlo malo predano. Rok za podnešenje prijava već je davna minuo, a mi imademo ipak još množinu plemićkih dobara, u gruntovnici kojih nije zabilježeno, da je s njimi skopčano bilo do godine 1848 izvršivanje sudbenosti.

Dok se nisu počele postupice predavati gruntovnice kotarskim sudovom, to je malo smetalo; ali sada, kad su već u znatnom dielu i kotarskim sudovom predani gruntovni uložci na samostalno rukovodjenje, nastala je neprilika glede realne sudbenosti, i to neprilika velika, jer nije preduzeto ciepanje plemićkih dobara, s kojimi do god. 1848 nije pravo sudbenosti skopčano bilo, na način gore navedeni, t. j. nije svakomu kotarskomu sudu predan odnosni uzgredni gruntovni uložak o nepokretnostih, ležećih u području dotičnog kotarskoga suda, kao samostalni gruntovni uložak (providjeni posjedovnicom, vlastovnicom i teretovnicom) nego se još neprestano sva plemićka dobra

Digitized by Google

neglede ć na to, da li je s njimi do god. 1848 skopčano bilo izvršivanje prava sudbenosti ili ne, kao jedno gruntovno tielo kod odnosnog sbornog suda vode.

Koj je dakle sud sada realna oblast za nekretnine takova plemićkog dobra, s kojim nije do godine 1848 skopčano bilo izvršivanje prava sudbenosti, te koje leže u području više kotarskih sudova?

Po § 49 sudovnika bio bi svaki kotarski sud realna oblast za one nekretnine, koje leže u njegovom području. Dakle dobro, koje imade n. p. nekretnina ležećih u Podsusedu, Samoboru i Jaski, spadalo bi pred realnu nadležnost triuh sudova.

Od tuda pak nastala bi ta anomalija, da bi se ovrha jednoga dobra, koje sačinjava samo jedno gruntovno tielo t. j. jednu samo cielinu, zaiskati morala kod tri razna kotarska suda.

Nu ja držim, dok nije faktično razciepanje dobara izvedeno, to jest, dok nisu odnosni uzgredni zemljištnici pretvoreni u posebne samostalne gruntovne uložke, načinom gore razloženim, te dok nisu predani kotarskim sudom, u kojih području nekretnine leže, za rukovodjenje kao gruntovnica, — imade se uvjek smatrati po načelu § 15 minist. naredbe od 18. travnja 1853 (br. 65 d. z. l.) svako plemićko dobro bez razlike, da li je s njim skopčano bilo do god. 1848 izvršivanje prava sudbenosti ili ne, samo kao jedno gruntovno tielo, koje se po načelih gradjanskog parb. postupnika i gruntovnog reda, a napose § 8 ovršne novele ili svekoliko, ili samo pojedine čestice (ali ne pojedini uzgredni zemljištnik) pod ovrhu uzeti može.

Pita se pako, koj će biti sud nadležan za dozvolu ovrhe, da li još uvjek sudbeni stol?

Ja držim, da obzirom na ustanove §§ 48 i 49 sudovnika može biti sudbeni stol realna oblast samo za plemićka dobra, s kojim je do godine 1848 izvršivanje prava sudbenosti skopčano bilo, u koliko je to u glavnom zemljištniku istoga dobra zabilježeno, zatim za ona plemićka dobra, kojih nekretnine g l a v n o g a gruntovnoga napisnika leže u području sudbenog stola, koje ovaj kao r e a l n a o b l a s t ima.

Digitized by Google

Sudbeni stol biti će dakle u svakom slučaju realna oblast za sve nekretnine cielog plemićkog dobra, neglede na to, da li je s istim izvršivanje prava sudbenosti skopčano bilo ili ne i bez razlike, da li nekretnine, upisane u uzgrednih zemljištnicih, leže u području više kotarskih sudova, ako samo nekretnine unešene u g l a v n o m gruntovnom napisniku ili uložku leže u području sudbenoga stola, koje (područje) ovaj kao realna oblast obuhvaća.

Ako se pako nalaze nekretnine, upisane u glavnom gruntovnom napisniku ili uložku, u području kojeg kotarskoga suda, biti će dotični kotarski sud nadležna realna oblast za sve nekretnine cieloga dobra, neglede na to, da ima dobro nekretnina, upisanih u kojem nuzgrednom zemljištniku ili uložku, koje leže u području sudbenog stola.

Ovo sliedi iz naravi plemićkoga dobra, kao jednog gruntovnog tiela, iz § 48 našeg sudovnika, a još jasnije iz blizanca ovog §-a, najme iz ustanove slova c. § 49 sudovnika od 20. studenoga 1852 (br. 251 d. z. l.), valjanoga za Cislajtaniju.

Obzirom na sve do sada navedeno, mnijem, da bi se moglo naredbenim putem odrediti, da i ona plemićka dobra, glede kojih nije u glavnom zemljištniku zabilježeno, da je do god. 1848 s njimi izvršivanje prava sudbenosti skopčano bilo, i nadalje ostati imadu, svako dobro kao posebno jedno gruntovno tielo, t. j. da se neima iz jednog plemićkog dobra sastaviti toliko posebnih gruntovnih uložaka, koliko ima sada uzgrednih gruntovnih napisnika, te da se neima svaki pojedini gruntovni uložak predati odnosnomu kotarskomu sudu, u kojega okolišu nekretnine leže, nego da se cielo plemićko dobro kao jedna gruntovnica preda na rukovodjenje onomu sudu, u kojeg području se nalaze nekretnine, koje su upisane u g l a v n o m gruntovnom uložku. Takov sud bio bi tada i realna oblast za nekretnine cieloga dobra.

Ovo bi bilo probitačnije i za vlastnika plemićkoga dobra, jer bi imao sve nekretnine u jednoj gruntovnici, a i za hipotekarne vjerovnike, jer im se nebi ciepkala hipoteka.

A. Rušnov.

Digitized by Google

Poslovanje sudova

u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i u bivšoj hrvatsko-slavonskoj Krajini tečajem godine 1882.

Po službenih podatcih priobćio dr. ***Ivo Malin.***

(Nastavak.)

15. Ukupni broj kaznenih slučajeva, riešenih bez glavne razprave:

god.	1881	6.301
„	1882	7.413
		više 1.112

16. Ukupni broj obtužnica, koje su se imale riešiti glavnom razpravom:

god.	1881	1.677
„	1882	1.905
		više 228

17. Obdržavano glavnih razprava:

god.	1880	1.869
„	1881	1.804
„	1882	1.743[1]
		manje 61

i to:

god. 1882	a) radi zločinstva	1.706
	b) radi prestupaka	37

Sve glavne razprave trajale su:

god.	1881	835½
„	1882	820
		dana, dakle potonje godine manje 15½

Prema tomu trajala je jedna razprava:

god.	1881 prosječno	0.46 dana
„	1882	0.47 „

[1] K ukupnomu broju kaznenih slučajeva, riešenih bez glavne razprave, pribrojeni broj obdržanih glavnih razprava, nikako nemože dati ukupni broj riešenih kaznenih slučajeva, napomenut pod broj 7, jer isti sadržaje samo slučajeve kaznene do uključivo predane obtužnice, dočim su glavne razprave mogle biti obdržavane na temelju obtužnica od g. 1881, odnosno obratno nisu vrhu svih obtužnica, predanih g. 1882 iste godine obdržavane i glavne razprave.

Digitized by Google

Najviše glav. razprava obavljeno je u Belovaru 422 (171 dan)
zatim dolazi Zagreb sa . . . . . 408 (163 dana)
Osiek „ . . . . . 322 (166½ „
Vukovar „ . . . . . 248 (118 „
Varaždin „ . . . . . 179 (112 „
Požega „ . . . . . 163 (89½ „

Sravnimo ove podatke s onimi priobćenimi pod 12 i 13, vidit ćemo, da su god. 1882 riešene . . . . . 162 obtužnice manje, nego ih je iste godine novo pridošlo.

18. Dodajemo ovdje jošte broj urednika kod državnih odvjetničtva, kojih je god. 1882 bilo . . . . . 16·5

riešio je dakle prosječno jedan urednik državnog odvjetničtva god. 1882 564[1] kaznena slučaja, a medju ovima 117[2] obtužnica, dočim je sudjelovao prosječno kod 105·6[3] glavnih razprava, koje su trajale 50[4] dana, što je dosta povoljno.

Najviše obtužnica predalo je državno odvjetničtvo

	u Zagrebu	474	
dolazi zatim drž. odvjetničtvo	u Belovaru	sa	434
	u Osieku	„	339
	u Vukovaru	„	271
	u Požegi	„	212
	u Varaždinu	„	208
	ukupno		1.938 obtužnica.[5]

Najviše kaznenih slučajeva riešeno je

bez glavne razprave u Zagrebu,	najme		2383
zatim dolazi	Osiek	sa	1282
	Belovar	„	1256
	Vukovar	„	1195
	Varaždin	„	749
	Požega	„	548
	ukupno		7.413

β. *Razredba po obtuženih odnosno osudjenih osobah.*

1. Ob osobah proti kojim je predana obtužnica:

Od god. 1881 preostalo . . . . . 2.117[6]
„ 1882 pridošlo 3.751
ukupno 5.868

osoba, koje su godine 1882 stajale pod obtužbom.

[1] G. 1881 665. [2] G. 1881 145. [3] G. 1881 150. [4] G. 1881 69.
[5] Jednu obtužnicu predao subsidiarni tužitelj vidi 12 b., s toga i je ukupni broj predanih obtužnica 1939.
[6] Lani bilo pogriešno izkazano 2408.

Digitized by Google

Od spomenutih godina 1882 pod obtužbu stavljenih
osoba nije prigovorilo obtužnici 3.276
a prigovorilo je 475

Uspjeh prigovora bio je sliedeći:

naredila se je glavna razprava u 450 slučajeva, u 16 slučajeva okončan bje kazneni postupak bez glavne razprave, a u 9 slučajeva ustupljen je kazneni predmet drugomu sudu.

Od gore izkazanih 5868 god. 1882 pod obtužbom stojavših osoba, odpalo je usljed prigovora proti obtužnici 25 osoba; nakon pravomoćnosti obtužnice, nu prije glavne razprave odpalo (n. pr. usljed obustavnog zaključka § 118 al. 1 k. p., usljed smrti obtuženika itd) 40 osoba; do presudjenja u glavnoj razpravi došlo je 3282 ili 55·9%[1] tako, da je koncem god. 1882 pod obtužbom ostala jošte 2521 osoba t. j. 42·9%[2].

2. Ob obtuženih osobah, glede kojih je došlo do presude.

Pod ovim naslovom bavit ćemo se samo s onimi osobami, glede kojih je tečajem god. 1882 sud izrekao osudu (na broju njih 3282).

Najprije ćemo priobćiti specijalni izkaz, koliko je najme od rečenih osoba radi pojedinih zločinstva (prestupaka) obtuženo, a zatim ćemo iz ovih podataka izvadjati zaključke, koji nam se namiću kod njihova promatranja, te koji se logično iz njih izvadjati moraju.

Ovamo spada skrižaljka na str. 545

Radi prestupaka bile su svega skupa tužene 52 osobe, od obtužbe riešeno je 8, a sudjeno 44[1] osoba.

Radi prestupka tužena, a radi prekršaja osudjena 1 osoba.

Radi prekršaja bilo je tuženo 109 osoba, od ovih su osudjene 84, a odriešeno je 25 osoba.

Pribrojiv ovamo i onih 209 osoba. koje su, bile tužene radi zločinstva a osudjene radi prekršaja, i onu 1 osobu, koja je bila tužena radi prestupka, dobit ćemo ukupni broj usljed tužbe državnoga odvjetnika po sudištih radi prekršaja osudjenih osoba 294.

Presudjeno je dakle

god. 1880	3.246	osoba
„ 1881	2.969	„
„ 1882	3.282	„
	više 313	osoba

[1] God. 1881 samo 54·3%.

[2] God. 1881 44%.

[3] Od osoba sudjenih radi prestupaka bilo je 15 tuženo radi raznih zločinstva.

Digitized by Google

Uspjeh presudnoga postupka obzirom na pojedina zločinstva.

Vrst zločinstva	broj osoba obtuženih radi toga zločinstva	Broj osoba odriešenih od obtužbe	Broj osoba osudjenih radi toga zločinstva	Broj osoba obtuženih radi toga zločinstva ali osudjenih radi kakova prekršaja
Uvrieda Veličanstva	11	3	6	2
Uvrieda članova car. doma	1	—	1	—
Ustanak i buna	4[1]	—	—	—
Javno nasilje:				
III. slučaja	144[2]	46	72	28
IV. „	32	10	18	4
V. „	42	24	6	12
IX. „	4	—	4	—
XI. „	3	3	—	—
XII. „	26[3]	12	12	1
XIII. „	47[4]	34	13	1
Zloporaba uredovne vlasti i primanje mita u stvarih uredovnih	5	4	1	—
Krivotvorenje jav. vjerovnih papira	1	—	1	—
Smetanje vjerozakona	3	—	3	—
Silovanje, oskvrnuće i ine težke vrsti bludnosti	9	3	6	—
Umorstvo	70[5]	12	43	3
Čedomorstvo	11	2	7	2
Ubojstvo	71[6]	5	52	3
Uzrokovano pometnuće	8	1	4	3
Težka tjelesna ozleda	482[7]	69	367	56
Palež	18	8	9	1
Kradnja	1936[8]	314	1528	90
Pronevjerenje	38[9]	15	24	2
Razbojstvo	28[10]	5	19	—
Prevara	113[11]	37	81	—
Potvora	5	1	3	1
Pripomoć dana zločincem	9	3	6	—
Ukupno	3121	611	2286	209[1]

[1] U smislu § 256 k. p. nije sud vezan na oznaku čina, sadržanu u obtužnici, s toga n. pr. sud može obtuženika, obtužena radi zločinstva umorstva, osuditi radi zločinstva ubojstva, ili prestupka § 335 k. z. ili radi kakova prekršaja.

Usljed toga nemoramo kod svakoga pojedinoga zločinstva iz sbroja od obtužbe posve odriešenih i radi dotičnoga zločinstva osudjenih, dobiti ukupni broj radi istoga zločinstva obtuženih. Taj broj može biti veći ili manji od sbroja prvo spomenutih kategorija.

Ako li je ukupni broj obtuženih veći, tad moramo sbroju obtuženih i odriešenih dodati sbroj radi dotičnoga zločinstva doduše obtuženih, ali radi nog kakvog zločinstva, radi kakvog prestupka ili prekršaja osudjenih.

Ako li je sbroj obtuženih manji, tad moramo uzeti u račun i one, koji

Digitized by Google

Od spomenutih godina 1882 pod obtužbu stavljenih
osoba nije prigovorilo obtužnici 3.276
a prigovorilo je 475

Uspjeh prigovora bio je sliedeći:

naredila se je glavna razprava u 450 slučajeva, u 16 slučajeva okončan bje kazneni postupak bez glavne razprave, a u 9 slučajeva ustupljen je kazneni predmet drugomu sudu.

Od gore izkazanih 5868 god. 1882 pod obtužbom stojavših osoba, odpalo je usljed prigovora proti obtužnici 25 osoba; nakon pravomoćnosti obtužnice, nu prije glavne razprave odpalo (n. pr. usljed obustavnog zaključka § 118 al. 1 k. p., usljed smrti obtuženika itd) 40 osoba; do presudjenja u glavnoj razpravi došlo je 3282 ili 55·9%[1] tako, da je koncem god. 1882 pod obtužbom ostala jošte 2521 osoba t. j. 42·9%[2].

2. Ob obtuženih osobah, glede kojih je došlo do presude.

Pod ovim naslovom bavit ćemo se samo s onimi osobami, glede kojih je tečajem god. 1882 sud izrekao osudu (na broju njih 3282).

Najprije ćemo priobćiti specijalni izkaz, koliko je najme od rečenih osoba radi pojedinih zločinstva (prestupaka) obtuženo, a zatim ćemo iz ovih podataka izvadjati zaključke, koji nam se namiču kod njihova promatranja, te koji se logično iz njih izvadjati moraju.

Ovamo spada skrižaljka na str. 545.

Radi prestupaka bile su svega skupa tužene 52 osobe, od obtužbe riešeno je 8, a sudjeno 44[1] osoba.

Radi prestupka tužena, a radi prekršaja osudjena 1 osoba.

Radi prekršaja bilo je tuženo 109 osoba, od ovih su osudjene 84, a odriešeno je 25 osoba.

Pribrojiv ovamo i onih 209 osoba. koje su, bile tužene radi zločinstva a osudjene radi prekršaja, i onu 1 osobu, koja je bila tužena radi prestupka, dobit ćemo ukupni broj usljed tužbe državnoga odvjetnika po sudištih radi prekršaja osudjenih osoba 294.

Presudjeno je dakle

god. 1880	3.246	osoba
„ 1881	2.969	„
„ 1882	3.282	„
	više 313	osoba

[1] God. 1881 samo 54·3%.

[2] God. 1881 44%.

[3] Od osoba sudjenih radi prestupaka bilo je 15 tuženo radi raznih zločinstva.

Digitized by Google

Uspjeh presudnoga postupka obzirom na pojedina zločinstva.

Vrst zločinstva	broj osoba obtuženih radi toga zločinstva	Broj osoba odriešenih od obtužbe	Broj osoba osudjenih radi toga zločinstva	Broj osoba obtuženih radi toga zločinstva ali osudjenih radi kakova prekršaja
Uvrieda Veličanstva	11	3	6	2
Uvrieda članova car. doma	1	—	1	—
Ustanak i buna	4[1]	—	—	—
Javno nasilje:				
III. slučaja	144[2]	46	72	28
IV. „	32	10	18	4
V. „	42	24	6	12
IX. „	4	—	4	—
XI. „	3	3	—	—
XII. „	26[3]	12	12	1
XIII. „	47[4]	34	13	1
Zloporaba uredovne vlasti i primanje mita u stvarih uredovnih	5	4	1	—
Krivotvorenje jav. vjerovnih papira	1	—	1	—
Smetanje vjerozakona	3	—	3	—
Silovanje, oskvrnuće i ine težke vrsti bludnosti	9	3	6	—
Umorstvo	70[5]	12	43	3
Čedomorstvo	11	2	7	2
Ubojstvo	71[6]	5	52	3
Uzrokovano pometnuće	8	1	4	3
Težka tjelesna ozleda	482[7]	69	367	56
Palež	18	8	9	1
Kradnja	1936[8]	314	1528	90
Pronevjerenje	38[9]	15	24	2
Razbojstvo	28[10]	5	19	—
Prevara	113[11]	37	81	—
Potvora	5	1	3	1
Pripomoć dana zločincem	9	3	6	—
Ukupno	3121	611	2286	209[1]

[1] U smislu § 256 k. p. nije sud vezan na oznaku čina, sadržanu u obtužnici, s toga n. pr. sud može obtuženika, obtužena radi zločinstva umorstva, osuditi radi zločinstva ubojstva, ili prestupka § 335 k. z. ili radi kakova prekršaja.

Usljed toga nemoramo kod svakoga pojedinoga zločinstva iz sbroja od obtužbe posve odriešenih i radi dotičnoga zločinstva osudjenih, dobiti ukupni broj radi istoga zločinstva obtuženih. Taj broj može biti veći ili manji od sbroja prvo spomenutih kategorija.

Ako li je ukupni broj obtuženih veći, tad moramo sbroju obtuženih i odriešenih dodati sbroj radi dotičnoga zločinstva doduše obtuženih, ali radi nog kakvog zločinstva, radi kakvog prestupka ili prekršaja osudjenih.

Ako li je sbroj obtuženih manji, tad moramo uzeti u račun i one, koji

Digitized by Google

od ovih je osudjeno:

god. 1880	2.536	osoba
„ 1881	2.387	„
„ 1882	2.638	„
	više 251	osoba

dočim je riešeno:

god. 1880	710	osoba
„ 1881	582	osobe
„ 1882	644	osoba
	više 62	osobe

Odriešeno je dakle prosječno:

god. 1880	21%
„ 1881	19%
„ 1882	19%

dočim je osudjeno:

god. 1880	79%
„ 1881	80·4%
„ 1882	80·4%

Najpovoljniji posljedak pokazalo je državno odvjetničtvo u Zagrebu sa 13% odriešenih i 87% osudjenih, najnepovoljniji uspjeh pako imalo je državno odvjetničtvo u Belovaru sa 30% odriešenih i 70% osudjenih.

---

su radi drugog kakvog zločinstva tuženi, ali radi onoga, o kojem se baš radi, osudjeni.

N. pr. ukupni broj radi zločinstva umorstva obtuženih iznaša 70, broj odriešenih 12, broj radi toga zločinstva osudjenih 43 ukupno 55, dakle je radi zločinstva umorstva 15 osobah više tuženo nego li osudjeno i odriešeno. Ali za to je izmedju onih, koji su radi toga zločinstva bili obtuženi, njih 5 bilo osudjeno radi zločinstva ubojstva, 7 radi zločinstva težke tjelesne ozlede i 3 radi prekršaja.

Ili n. pr. ukupni broj radi zločinsta prevare obtuženih iznosi 113, a ukupni broj odriešenih i radi toga zločinstva osudjenih iznosi 118; jer su od osoba, osudjenih radi upitnoga zločinstva, tužene bile dvie radi zločinstva razbojstva i 3 radi zločinstva kradje.

A i ukupni broj radi zločinstva obtuženih ravan je jedino ukupnom broju od obtužbe radi zločinstva odriešenih i osudjenih, zajedno sa sbrojem onih, koji su doduše radi zločinstva obtuženi, ali radi prestupka ili prekršaja osudjeni.

1) 3 bila osudjena radi zloč. javnoga nasilja III. slučaja,
1 bio sudjen radi prestupka § 279 k. z.

2) 3 bila tužena radi zločinstva ustanka,
1 bio osudjen radi zločinstva težke tjelesne ozlede.

3) 1 bio osudjen radi zloč. javnoga nasilja XIII. slučaja.

4) 1 bio tužen radi zloč. javnog nasilja XII. slučaja.

Digitized by Google

Najjače je zastupano zločinstvo kradje sa 62%[1] svih tuženih, i sa 66·8%[2] svih osudjenih. Iza zločinstva kradje dolazi odmah zločinstvo težke tjelesne ozlede sa 15·4%[3] svih tuženih i sa 16%[4] svih osudjenih, dočim treće mjesto zauzimlje zločinsto javnog nasilja III. slučaja sa 4·6%[5] svih tuženih i s 3·1%[6] svih osudjenih, tako da ova tri zločinstva obuhvaćaju 82%[7] svih do presude došavših obtuženika, i 86%[8] svih osudjenih.

Medju osobami osudjenimi radi zločinstva bilo je		
a) mužkih	2138	(93·52%)
b) ženskih	148	(6·48%)
Kažnjeno je jur bilo		
ukupno	789	(34·5%)
i to:		
a) mužkih		
radi prekršaja ili prestupaka . . .	329	(15·4%)
radi zločinstva jedan put	265	(12·4%)
radi zločinstva više putih	175	(8%)
	ukupno 769	(35·8%

5) 5 bilo sudjeno radi zločinstva ubojstva
7 bilo sudjeno radi zločinstva težke tjelesne ozlede.
6) 5 bilo tuženo radi zločinstva umorstva,
1 bio tužen radi zločinstva težke tjelesne ozlede,
3 sudjena „ „ „ „ „
14 sudjeno radi prestupka § 335 k. z.
7) 7 tuženo radi zločinstva umorstva,
3 tužena „ „ ubojstva,
1 tužen „ „ javnoga nasilja III. slučaja,
1 sudjen „ „ ubojstva.
8) 2 tužena „ „ razbojstva,
3 sudjena „ „ pronevjerenja,
3 „ „ „ prevare.
9) 3 tužena „ „ kradje.
10) 2 sudjena „ „ kradje,
2 „ „ „ prevare.
11) 3 tužena „ „ kradnje,
2 „ „ „ razbojstva.

[1] God. 1881 59%
[2] „ 1881 62·9%
[3] „ 1881 16 5%
[4] „ 1881 17·83%
[5] „ 1881 5·8%
[6] „ 1881 4.95%
[7] „ 1881 81·3%
[8] „ 1881 85.68%

Digitized by Google

b) ženskih
radi prekršaja ili prestupaka 6 (4%)
radi zločinstva jedan put . . . . 8 (5·4%)
radi zločinstva više putih 6 (4%)
ukupno 20 (13·7%)

Medju osobami osudjenimi radi prestupaka bilo je:
a) mužkih 54 (93%)
b) ženskih 4 (7%)

od ovih bilo je jur sudjeno radi kažnjivih čina
ukupno . . . . . 6 (10·3%)

i to:
a) mužkih . . . . . 5 (9·2%)
b) ženskih 1 (25%)

Postotak jur kažnjenih osoba kod pojedinih zločinstva.

Vrst zločinstva	Kažnjeno u obće	Kažnjeno samo radi zločinstva
Razbojstvo	50%[1]	36·8%
Javno nasilje IV. slučaja . .	38%	11·1%
Kradnja	37·4%[2]	23·8%
Prevara	37%	17%
Javno nasilje XII. slučaja . .	33·3%	8·3%
Ubojstvo	28·8%	13·4%
Težka tjelesna ozleda . . .	28%[3]	9·8%
Javno nasilje III. slučaja . .	27·7%	9·7%
Umorstvo	25·5%	14%
Javno nasilje XIII. slučaja . .	23%	7·7%
Pronevjerenje	12·5%	8·3%

Iz izkaza se neda ustanoviti, u koliko je jedna ter ista osoba radi kažnjivih čina iste vrsti bila više putih sudjena (priupadnik).

Kod onih zločinstva, kod kojih broj osudjenika nenadilazi 10, nismo postotka jur kažnjenih sračunali, jer kod tako malenih brojeva postotci mnogo neznače.

3. O kaznih dosudjenih osudjenim osobam.

Kako smo gore iztaknuli, osudjeno je radi zločinstva svega 2286 osoba.

[1] God. 1881 50%
[2] „ 1881 37·4%
[3] „ 1881 23·6%

Digitized by Google

Od ovih je sudjeno na kazan tamnice

do 1 mjeseca	629 t. j.	27·5%
preko 1 do 3 mjeseca . . .	666 t. j.	29·1%
preko 3 do 6 mjeseci . . .	377 t. j.	16·5%

dakle se je izpod minimalne zakonske stavke od 6 mjesecih sašlo kod 1672 osobe t. j. kod 73·1%[1] svih radi zločinstva osudjenih.

Nadalje je sudjeno na kazan tamnice

preko 6 mjesecih do 1 godine .	223 t. j.	9·7%
preko 1 do 5 godina . . .	287 t. j.	12·5%
preko 5 do 10 godina . . .	56 t. j.	2·4%
preko 10 do 20 godina . . .	35 t. j.	1·5%
doživotno	6 t. j.	0·26%
na kazan smrti sudjeno je . .	21 t. j.	0·9%

osoba.

Imenito valja spomenuti, da se baš kod onih zločinstva, koja se najčešće ponavljaju, najvećma zalazi izpod najniže, zakonom ustanovljene kaznene stavke.

Tako je n. pr. kod zločinstva kradje sudjeno osoba:

388 ili 25·4%[2] na kazan tamnice izpod 1 mjeseca
465 „ 30·4%[3] „ „ „ od 1—3 „
296 „ 19·4%[4] „ „ „ „ 3—6 mjeseci
Ukupno 75·2%[5] „ „ „ izpod 6 „

Kod zločinstva težke tjelesne ozlede osudjeno njih

139 ili 37·6%[6] na kazan tamnice do 1 mjeseca
135 „ 36·7%[7] „ „ „ od 1—3 „
37 „ 10%[8] „ „ „ „ 3—6 mjeseci
Ukupno 84·3%[9] „ „ „ izpod 6 „

Od svih osoba, osudjenih radi zločinstva na kazan tamnice do 1 mjeseca osudjeno je radi zločinstva kradje i težke tjelesne ozlede 83·6%; od 1—3 mjeseca 90%, od 3—6 mjeseci 88·3% tako, da su od svih do 6 mjeseci radi zločinstva osudjenih osoba 87·3% osudjena radi gori spomenutih zločinstva (kradje i težke tjel. ozlede.)

---

[1] God. 1881 kod 1528 osoba (75·6%)
[2] God. 1881 33·6%
[3] „ 1881 24·4%
[4] „ 1881 17·8%
[5] „ 1881 75·9%
[6] „ 1881 41·4%
[7] „ 1881 33·6%
[8] „ 1881 15%
[9] „ 1881 90%

Digitized by Google

Od svih osoba osudjenih radi zločinstva odpada 64·3% na osobe osudjene radi zločinstva kradje i težke tjelesne ozlede na kazan tamnice do 6 mjeseci.

Prema tomu osudjeno je samo 826 osoba radi inih zločinstva, neglede na trajanje kazni, te radi zločinstva kradje i težke tjelesne ozlede iznad 6 mjeseci.

II. b. Redovito kazneno poslovanje sudbenih stolova i drž. odvjetničtva bivše hrv.-slav. Krajine.

(Crpljeno iz izvješća, podnešenih na temelju naredaba spomenutih pod I. b.)

α) Razredba po kaznenih slučajevih:

1. Broj sudbenim stolovom stiglih poslovnih komada:

god. 1880	35.044
„ 1881	33.245
„ 1882	35.609
	više 2.364

2. Broj kod sudb. stolova zaostalih poslovnih komada:

god. 1880	482
„ 1881	478
„ 1882	221
	manje 257

3. Broj drž. odvjetničtvom stiglih poslovnih komada:

god. 1881	10.534
„ 1882	11.337
	više 803

4. Broj kod drž. odvjetničtva zaostalih poslovnih komada.

god. 1881	23
„ 1882	6
	manje 17

5. Zaostalo je god. 1881 kaznenih slučajeva	1.787
stiglo je god. 1882 kaznenih prijava	9.618
valjalo je dakle ukupno riešiti	11.405
kaznenih slučajeva t. j.	4.589

manje nego li u gradj. području tečajem istoga vremena.

Digitized by Google

6. Riešeno je u krajiškom području tečajem godine 1882 kaznenih slučajeva 9.530
t. j. za 202 više nego u gradjanskom području.

7. Zaostalo koncem godine 1882 1875
neriešenih kaz. slučajeva.

8. Zabačeno prijava i obustavljeno iztraga . . 7.980

9. Donešeno obtužnih odluka 1.480

10. Obdržavano konačnih razprava. . . . 1.932
t. j. 189 više nego li u gradj. području gl. razprava.

11. Dodajemo ovdje jošte sbroj osoblja državnih odvjetničtva
koj je g. 1882 iznosio . . . . . 9 (16·5)[1]
Riešio je dakle prosječno jedan urednik državnog odvjetničtva g. 1882 kaznenih slučajeva 1058 (564)
učestvovao je kod stvaranja obtužbenih odluka . . 164 (117)
dočim je sudjelovao kod konačnih razprava . . . 215 (105)

β) *Razredba po obtuženih odnosno osudjenih osobah.*

1. Ob osobah obtuženih i osudjenih radi zločinstva i prestupaka.

Od g. 1881 ostale su pod obtužbom . . .	1463 (2117)	osoba
g. 1882 zaključena bje obtužba proti . . .	2462 (3751)	„
bilo je dakle g. 1882 pod obtužbom ukupno .	3925 (5868)	„
Od ovih riešena je god. 1882 obtužba kod 74%		
t. j. kod	2022 (3347)	„
dočim su koncem g. 1882 pod obtužbom ostale	1003 (2521)	„
t. j. 26%		
Prije presude odpala je obtužba n. pr. radi smrti,		
bjega obtuženika itd. kod	104 (65)	„
t. j. 2·7%		
dočim je kod	2818 (3282)	„
t. j. 71·3% došlo do presudjenja.		
Od ovih sudjeno je	2044 (2638)	„
ili 72·5%		
a odriešeno	774 (644)	„
ili 27·5%, t. j. 7·9% više odnosno manje nego li u gradj. području.		

[1] Brojevi u zaporkah sadržavaju odnosne podatke gradj. područja.

Digitized by Google

Iz toga proizlazi, da je u gradjanskom području presudni uspjeh povoljniji za kazneni progon.

Radi prekršaja bilo je g. 1882 u smislu §§ 38, 40 i 250 k. p. od 29. srpnja 1853, te § 1 carske naredbe od 3. svibnja 1853 po sudbenih stolovih sudjeno 120 osoba.

Najjače je zastupano zločinstvo kradje sa 69·8% (66·8%) svih radi zločinstva osudjenih. Iza zločinstva kradje dolazi zločinstvo težke tjelesne ozlede sa 16% (15·4%) osudjenih, tako, da oba ova zločinstva obuhvaćaju 85·8% svih radi zločinstva osudjenih.

Medju osobami osudjenimi radi zločinstva bilo je:

a) mužkih	1898 t. j.	97·1%[1]
b) ženskih	56 t. j.	2·9%[2]
Kažnjeno je jur bilo ukupno osoba . .	752 t. j.	38·5%

i to:

radi prekršaja ili prestupaka . .	456 t. j.	23·3%
radi zločinstva jedan put . . .	223 t. j.	11·4%
radi zločinstva više put . . .	73 t. j.	3·7%

Medju osobami osudjenimi radi prestupaka bilo je ukupno

a) mužkih	87 t. j.	97%
b) ženskih	3 t. j.	3%
Od osudjenih osoba bile su jur kažnjene .	32 t. j.	35·5%

2. O dosudjenih kaznah.

odpada s razloga, navedenih u Mjesečniku br. 3 od g. 1883 str. 251.

III. a. Poslovanje kazneno u stvarih tiskovnih (u gradj. području).

1. Zaustava u stvarih tiskovnih.

a) sud potvrdio	144
b) sud dokinuo	—

2. Postupak po § 12 k. p. u p. tiskovnih.

a) Predlogu drž. odvjetničtva udovoljeno . . .	114
b) Predlogu drž. odvjetničtva neudovoljeno . .	—

[1] U gradj. području 93·52%
[2] U gradj. području 6·48%

Digitized by Google

3. Razprave poradi prekršaja u stvarih tiskovnih.

a) obtuženik oprošten 1
b) obtuženik osudjen 1

4. Porotnih razprava

god. 1882 nije bilo.

(Konac sliedi).

Načelo vlasti u privatnom pravu i razlikovanje stvarnoga prava na stvar od osobnoga prava na stvar.*

Napisao ***Stevo Popović,*** *kr. kot. sudac.*

(Svršetak.)

No Unger krivo prigovara definiciji § 1 o. g. z., da je preširoka u pogledu objekta prava tvrdeći, da ima i takovih prava i dužnosti stanovnika države medju sobom, koja nespadaju u kategoriju privatnih prava i privatnih dužnosti.[1]

Baš time što je u § 1 o. g. z. izrično rečeno „privatna prava i dužnosti stanovnika medjusobom“ izključena su iz pojma i definicije § 1 sva druga (koja nisu privatna) prava stanovnika države medju sobom.

Kakova je pak razlika izmedju pojma privatnog prava i pojma gradjanskoga prava, kao što nam § 1 o. g. z. donosi, nemože se razumieti.

Po tom §-u privatno pravo imalo bi biti sadržajem „gradjanskoga prava“, samo nam se čini da bi bilo pravilnije da je rečeno: Skup zakona, koji ustanovljuju privatna prava (i dužnosti suvišno je, jer se po sebi razumie) stanovnikâ države medju sobom čini gradjanski zakonik (a ne gradjansko pravo) u istoj državi, jer medju privatnim i gradjanskim pravom neima pojmovne razlike.

Još je dobro što se zakonotvorci nisu upustili u definiranje privatnog prava, nego su pošli sa stanovišta, da je privatno pravo sve ono, što je tim o. g. z. uredjeno i što po analogiji k istome spada.

Medjutim mi imamo u običem gradjanskom zakoniku (a ne zakonu)[2] sakupljene pravne institute privatnoga prava, te uzevši za podlogu taj

* Vidi Mjesečnik br. 7 o. g.

[1] Unger System I. str. 2.

[2] Derenčin tumač o. g. z. str. 1.

Digitized by Google

zakonik, prelazimo k drugomu dielu u naslovu spomenutog predmeta ove razpravice, naime k razlikovanju stvarnoga prava na stvar od osobnoga prava na stvar, nalazeći u oba ta prava svim pravima zajednički element naime vlast i silu.

Nemože spadati u okvir ove razpravice, da se ovdje obaziremo na ostala privatna prava, što stoje u savezu sa ova dva glavna prava, naime sa stvarnim pravom na stvar, i sa osobnim pravom na stvar, jedno što je to zadatak sistematičnog djela, na koje su pozvani oštroumni teoretici, a drugo što bi pisac ovih redaka morao zanemariti savjestno izpunjenje svoga zvanja, za koje je plaćen, i time počiniti nepravo.

Naš je zadatak, da predstavimo i izložimo karakteristične razlike izmed rečena dva privatna prava.

Najprije ćemo utvrditi šta oba prava imadu zajedničko, a odatle će samo sobom sliediti, šta imaju svako za sebe karakteristično različna.

Zajedničko je samo vlast i sila, jer samo vlast i sila proizticu iz zajedničkog vrhovnog načela, i jer bez vlasti i sile, kako smo gore izložili, neima nikakova prava; zatim je još zajednički postanak i prestanak, ali ovo samo u toliko, što je kako za postanak tako i za prestanak ili u subjektivnom smislu za stečenje i za gubitak prava potrebna eksistencija pozitivne ili negativne juristične činjenice.

Sve je drugo različito.

Pravni odnošaj kod stvarnoga prava na stvar jeste neposredni odnošaj ovlaštene osobe na stvar, sastojeći se iz pravne volje osobe kao vlasti, i sile, kojom ta osoba vlada nad stvari; ovdje kod stvarnog prava vezana je ta stvar neposrednim fizičnim i duhovnim vezom za subjekt prava.[8]

---

[8] Ovdje se glede ovog juristicnog veza nemožemo slagati sa Ungerom, koji u System I. str. 540 veli: „Während durch das dingliche Recht ein Band um die Person und die Sache geschlungen wird", kojim je predstavljanjem veze Unger stvar okrenuo naopako. Mora se zapitati, tko je obmotao oko osobe i stvari vezu, zar stvarno pravo? Ta to je stvarno pravo samo posljedica toga veza. Ovim Ungerovim predstavljanjem uništuje se volja, vlast i sila pravnog subjekta, te se pravni subjekt degradira na stvar, a veza kao sredstvo i posljedica stvarnog odnošaja subjekta prama objektu prava, kao izraz vlasti i fizične sile personificira se, te se toj vezi i pripisuju svojstva vlasti i sile, dočim ta svojstva samo osobi pripadaju, jer bi inače i poslje derelinctie veza obstojala. Zato držimo da je stvarni odnošaj bolje predstavljen ako se kaže, da je neposrednim vezom privezana stvar za osobu, a ne da su vezom obmotane osoba i stvar, jer je osoba svojom slobodnom gospodujućom voljom postavila se u taj neposredni fizični odnošaj, a nadolazkom specifične volje te osobe, stvar kao svoju zadržati, postao je fizični odnošaj juristicnim vezom. Ovo je jasno i iz § 309 o. g. z.

Digitized by Google

Usljed toga stvarnog odnošaja nije nikoja druga osoba obvezana prema subjektu prava stvarnoga, nego je neposredno sama stvar privezana za osobu.

Mi ćemo kod ovoga razmatranja uzeti samo pravo vlastničtva kao jedino podpuno stvarno pravo, zabacajući Hahnovu Pentarhiju, koja je i u našem o. g. z. § 308 prihvaćena, budući je samo kod prava vlastničtva moguća ona podpuna neposredna fizična i duhovna veza, corpus et animus domini, vezajuća u čitavom obimu stvar za vlastnika bez svakoga doticaja sa kojom drugom osobom; dočim su sva druga stvarna prava nepodpuna stvarna prava, samo jura in re aliena, tako pravo služnosti nasljedstva, pa i sam posjed, a da i nespominjemo neka osobna prava, s kojima je zakon spojio samo stvarno pravo tužbe.

Kod ovih nepodpunih stvarnih prava uvjek se zamišlja pokraj neposrednog dielomičnog gospodstva nad stvari, još i odnošaj prema stanovitoj osobi, naime prema vlastniku posjedovane, založene, služeće i nasliedjene stvari (produžena ličnost ostavnika izražena u juristočnoj hereditas jacens.)

Posjed, koji iza prava vlastničtva ima najviše karakteristike stvarnoga prava, smatrao se on samo kao faktično stanje (Unger, System str. 524) ili kao stvarno pravo, nije podpuno stvarno pravo, isto kao ni druga jura in re aliena; on je samo predpostava ili mogućnost podpunoga stvarnoga prava, naime vlastničtva (podpunoga ili predmievanoga § 372 o. g. z.), jer čim je osoba samo posjednik, to a contrario sliedi, da nije vlastnik, dakle da ima posjed na tudjoj stvari.

Uvjek se kod posjednika mora držati, da vlast ili pravo na stvar pripada drugoj kojoj osobi i samo pridolazkom vlastničke vlasti postane taj stvarni odnošaj posjednika podpuno stvarno pravo. Netreba ovdje da smeta ustanova § 329 o. g. z., da je pošten posjednik vlastan sa stvarju razpolagati upravo kao vlastnik; to je ustanova pravne shodnosti, a ne prava. Absolutnoj tužbi vlastnika rei vindicatio mora se pokoriti i pošteni posjednik kao i predmievani vlastnik § 372 o. g. z. sa svojom actio Publiciana.

P r e d m e t stvarnog prava (podpunoga i nepodpunoga) jeste uvjek tjelesna stvar[4], a sadržaj stvarnih prava jeste neposredna vlast ili gospodstvo nad stvari, kriepošću koje vlasti m o ž e vlastnik (kod prava vlastničtva sa čitavom stvari, sućanstvom i koristi, a kod ostalih stvarnih prava, u kolikom obsegu i pravcu stvarno pravo stvar obuhvaća i veže) po svojoj volji neograničeno razpolagati.

[4] Winiwarter II. str. 107, Unger I. str. 527 i Derenčin str. 132 zastupaju isti nazor, a zabacuju nazor Stubenrauchov I. str. 701 i ustanove našeg o. g. z., koji u §§ 353, 1030, 1424 i netielesne stvari pa i tražbine med objekte prava vlastničtva broji.

*

Digitized by Google

Pravni odnošaj nasuprot kod osobnoga prava na stvar jeste posredni odnošaj subjekta prava prama ma kakvoj u prometu stojećoj stvari tjelesnoj ili netjelesnoj, dočim stvar nije neposredno privezana za pravni subjekt, nego je stanovita osoba (obvezanik) vezana samo duhovnim vezom, naime gospodstvom volje subjekta prava nad voljom obvezane osobe, usljed kojega veza može subjekt prava od obvezanika zahtievati, da mu nešto dade, učini ili propusti.

Sadržaj osobnog prava na stvar jeste vlast ili neposredno gospodstvo volje subjekta prava nad voljom obvezane osobe, koje gospodstvo nesastoji se u vlasti, neposredno razpolagati sa stvari nego u tom, da mu obvezana osoba pribavi stvar, dakle nešto dade, učini ili propusti.

Glavna karakteristika svih imovinskih prava (dakle stvarnih i osobnih prava na stvar) stoji u tom, da je na volji nosioca prava, hoće li vršiti svoje pravo (derelinctia kod stvarnog i odreknuće kod osobnog prava na stvar).

Dok god se ta volja (vlast i sila kao pravna mogućnost) nepokrene u pravcu da izvršiva svoje pravo, dotle sva prava miruju i samo pokretom te volje može nastati povrieda prava, najme kada naidje na suprotnu volju.

Povrieda prava nastane, ako se volja druge osobe srazi sa voljom nosioca prava, ili povrieda prava nastaje, ako se povriedi onaj juristični vez, kod stvarnoga prava onaj neposredni fizični i duhovni vez, kojim je privezana stvar za subjekt prava; a kod osobnog prava, ako se povriedi onaj duhovni vez, kojim je privezana volja obvezane osobe za volju nosioca prava.

Onaj prvi vez kod stvarnoga prava može povrieditи svaka ma koja druga osoba, a kod osobnoga prava, onu juristično duhovnu vezu izmed volje obvezane osobe i volje nosioca prava, može povrieditи samo obvezana osoba.

Prema ovoj mogućnosti povriede i prema naravi svakoga prava radjaju se za nosioca prava razne vrsti tužba, kojimi u svom pravu povriedjeni traži sudačku vlast na obranu prava.

Kakove je naravi pravo, takove je naravi i tužba. Stvarno pravo može se vršiti bez obzira na budi koju osobu, neposredno na stvari, a osobno pravo samo proti obvezanoj osobi i posriedno kroz istu na stvari.

Prema ovom učinku prava razlikuju pisci i tužbe na stvarne i osobne tužbe, na absolutne i relativne.

No po mojem skromnom mišljenju, ovo je razlikovanje tužbâ neosnovano, nepraktično i suvišno. Zašto? jer potiče iz kriva shvaćanja samoga prava. Do sada je najme teorija utvrdila nazor, koji je i u naš o. g. z. prešao, da svakom pravu odgovara neka dužnost, da su pravo i dužnost correlatni pojmovi. Ovo pako nestoji u pravu imovinskom, jer

Digitized by Google

privatno objektivno pravo u stvarnom i osobnom pravu na stvari, nepoznaje nikakove dužnosti, nego samo pravo; a svakom pravu stvarnom i osobnom na stvari nasuprot stoji ne dužnost, nego obveza, naime kod stvarnoga prava ona neposredna fizična i duhovna veza izmed subjekta prava i tjelesne stvari, a kod osobnoga prava ona veza duhovna, koja veže volju obvezanika za volju subjekta prava.

Rekli smo, što se kod oba ova prava može povrieditі, a to je vlast i sila ili pravo, naime rečena juristična veza.

Kao podloga kod stvarnoga prava nema ništa drugo osim one gole veze, dočim je pravni razlog, naime juristična činjenica, usljed koje je ova veza nastala, indifferentna strana; sama gola eksistencija stvarnoga odnošaja dovoljna je, da je povrieda moguća i to samo pozitivnimi činjenicami. Nepita se tu, je li stvarno pravo postalo usljed okupacije, priraštaja, dosjelosti ili derivativnom predajom (kamo spada i pravo nasljedstva, jer je nasljedstvo uz posredovanje ostavinsko-razpravne oblasti predano voljom predjašnjega vlastnika ostavnika, izraženom za slučaj smrti izravno u oporuci ili predmievanom voljom iz srodstva); dočim kod svakog osobnog prava na stvar mora predležati neka juristična činjenica, factum obligatorium, iz koje je obveza postala, i uslied koje činjenice je volja obvezanikova vezana za volju i vlast subjekta prava.

Kod osobnog prava na stvar može jedino ova obvezana osoba povrieditі pravo ili vezu — obvezu, vriedjajuć ujedno samu podlogu prava, factum obligatorium, dočim kod stvarnoga prava može svaka druga osoba onu fizičnu i duhovnu vezu stvarnoga prava povrieditі, i to jedino tu vezu, dočim factum obligatorium tamo nepostoji, povrieditelj bo stvarnoga prava nije ničim vezan.

Njegova obveza na priznanje stvarnoga prava i na propuštaj čina, kojimi se to pravo vriedja, nastaje u samom momentu povriede prava; prije te povriede neobstoji nikakva obveza. Tek nakon dogodile se povriede nastaje kod stvarnoga prava obveza volje povrieditelјeve za volju nosioca stvarnoga prava, usljed koje obveze obvezan je povrieditelj priznati stvarno pravo i propustiti sve čine, kojimi se vriedja stvarno pravo. Sama ova povrieda prava sačinjava factum obligatorium kod stvarnoga prava, te iz toga novoga obligatornoga prava nastaje pravo tužbe.

Bez povriede prava neima tužbe.

Sva je razlika u tom, što kod stvarnoga prava može svaka osoba povrieditі stvarno pravo, a kod osobnoga prava samo osoba obvezana. Kod osobnoga prava, poznata je unapried jedino moguća osoba, koja može biti tuženik kao povrieditelj obligatornoga prava, a kod stvarnoga prava nije poznata ta osoba, nego naprotiv svaka osoba može povrieditі to pravo.

Radi ove mogućnosti, da svaka druga osoba može povrieditі stvarno

Digitized by Google

pravo, jeste stvoren neosnovani u pravu imućstvenom pojam dužnosti, koji je prenešen i u naš o. g. z. u najeminentnije stvarno pravo, u pravo vlastničtva, § 354. definira bo pravo vlastničtva u subjektivnom smislu kao vlast ili povlašćenje sa sućanstvom i koristmi stvari po volji razpolagati i svakoga drugoga od toga izključiti.

Ovaj dodatak „svakoga drugoga izključiti" ne samo da je suvišan, nego je baš zato što je suvišan, porodio bludnju u materijalnom pravu o razlikovanju prava i dužnosti, i o postanku pojma dužnosti kao pravu correlatnog pojma, a ova bludnja porodila je drugu bludnju u formalnom pravu, naime o tužbi absolutnoj i relativnoj.

Iz ovoga dodatka u materijalnom pravu vlastničtva, da je vlastnik vlastan svakog drugog izključiti od prava, po volji sa sućanstvom i koristmi stvari razpolagati, — pošto je stvoren pojam correlatnosti prava i dužnosti, morali su tražiti i naći dužnost, koja odgovara tomu tobožnjemu pravu svakoga drugoga od razpolaganja sa stvarju izključiti.

Ta to nije nikakovo pravo, jer pravo može sastojati samo u vlasti, u vladanju, u gospodstvu, u pozitivnih činih kod stvarnoga prava neposredno na stvari, i to kod prava vlastničtva nad čitavom stvari, a tim je samo po sebi izključeno svako stvarno pravo koje druge osobe na stvar, a kod osobnih prava sastoji pravo u vlasti, u gospodstvu ovlaštene volje nad voljom obvezanika.

Rečenim pako suvišnim pojmom materijalnog prava vlastničtva u § 354 o. g. z. izriče se neka vlast volje vlastnika stvari nad svimi voljami svijuh drugih osoba na cielom svietu (? Ur.) uslied koje ima vlastnik neko tobožnje pravo zahtievati, da svi ljudi ovoga svieta sve propuste, čim bi se njegovo pravo vriedjalo.

Ovako je nastala u imućstvenom pravu ova grdna bludnja, koja se nazivlje dužnošću kao correlatni pojam prava.

Ove dužnosti u istinu neima, jer neima niti fizične niti duhovne veze, koja bi sve ljude ovoga svieta vezala za takovo gospodstvo vlastnika; neima bo juristične činjenice, iz koje bi takova veza proizašla, a gdje neima ove veze, tamo neima niti obvezanosti (a ne dužnosti).

Usljed ovdje potanko razložene veze kod stvarnoga prava i one druge kod osobnoga prava, nastaje samo **obveza**, a nikada i nikakova dužnost.

Veza i obveza kod osobnoga prava postaje zajedno u času, kada postane faktum obligatorium i traje sve dotle, dok nebude osobno pravo u čitavom obsegu izvršeno; ako se pravo izvršuje succesivno, te se i veza malo po malo razriešuje, te sa posliednjim aktom izvršenog prava nestalo je sasvim i veze, nestalo je svakog gospodstva volje ovlaštenika nad voljom obvezanika (a ne dužnika).

Veza kod stvarnoga prava pako postoji samostalno za sebe, bez

Digitized by Google

svake obveze budi koje osobe; kod vršenja stvarnoga prava (razumiemo pravo vlastničtva) veza postoji uvjek, niti se vršenjem prava osim alienacije ma i najmanje mienja; ova se veza nemože voljom druge osobe (izpunjenjem obveze a ne dužnosti) razriešiti zato, jer niti neveže nikoju osobu, nego samu stvar. Ova se veza može samo na dva načina razriešiti: casualnom juristično činjenicom, propadnućem stvari, ili pako voljom vlastnika, uništenjem stvari i prenosom prava vlastničtva na drugi pravni subjekt.

Kod stvarnoga prava dakle neima obvezane osobe sve dotle, dok se nedogodi povrieda stvarnoga prava, a ta povrieda jeste kod stvarnoga prava factum obligatorium; tom bo povriedom prava postane veza izmed volje vlastnika i volje povreditelja prava stvarnoga, uslied koje veze jeste po pravu vlastničtva povreditelj prava obvezan (a ne dužan) priznati pravo vlastničtva, okaniti se čina sličnih onomu, kojim je povriedio stvarno pravo, postaviti predjašnje stanje i naknaditi parbene troškove, a ako je u povriedi prava sadržan i delikt, to kao posljedica povrede stvarnoga prava, iz te povrede, iz tog factuma obligatornoga, nastaje nova veza (obveza) odnosno pravo na strani vlastnika, da mu obvezanik deliktom učinjenu štetu nadomjesti, jer je taj kvantum odštete cielokupni dio povriedjenog stvarnog prava.

Čudnovato je, kako je objektivno pravo i š njim naš o. g. z. mogao priznati onu policajnu ustanovu § 354 o. g. z., kojom je svim ljudem ovoga svieta zabranjeno, da nesmiju povrieditи stvarno pravo, i da se imadu tako vladati, da toga prava nepovriede.

Ovom suvišnosti u materialnom pravu, ne samo da je postao suvišan pojam dužnosti kao correlatnost prava, nego je taj suvišni pojam dužnosti našao izraza i u formalnom pravu.

Kada bi se iz objektivnog prava in abstracto pravilno izvadjalo samo pravo in concreto, subsumirajuć juristične činjenice pod objektivno pravo, to se odatle kao rezultat nikada nebi moglo ništa drugo dobiti, nego samo pravo u subjektivnom smislu, najme vlast i sila ili ovlaštenje nosioca prava, a nikada kakova dužnost obvezane osobe (u osobnom pravu na stvari) ili dužnost povreditelja stvarnog prava, a najmanje svijuh ljudi cieloga svieta.

Krivo nazvana dužnost kao correlatnost prava nepostoji suvremeno sa pravom; kod osobnog prava postoji samo vezana volja, koja veza postaje obvezom (a ne dužnosti) tek onda, kada se vezanoj volji očituje volja nosioca prava da vrši svoje pravo, da zahtieva izpunjenje veze, jer ako nosioc prava sve do vremena zastare toga nezahtieva, iz onoga veza volje nije o b v e z a nikada ni nastala, nego se je v e z a razriešila zastarom.

Obvezu u osobnom pravu na stvari moguće je povrieditи u času podignutog zahtjeva na izpunjenje, ako se vezana volja obvezanika (a ne dužnika) protivi izpunjenju obveze.

Digitized by Google

Naprotiv fizični i duhovni vez izmed subjekta prava stvarnoga i za njega neposredno tim vezom privezane stvari, može se uvjek povrediti od postanka toga veza, kroz svaku drugu osobu i sasvim neodvisno od volje subjekta prava, tako rekuć s polja, i to ili posvemašnjim razkidanjem fizičnog veza i oduzimanjem stvari iz gospodstva subjekta prava, te postavljanjem vlastitoga subjekta u odnošaj podpunoga gospodstva nad stvari ili dielomičnom povriedom veza dotično prava i ovlaštenja, koja nosiocu prava stvarnoga pripadaju na stvar.

Iz ovih mogućih povrieda prava nikada neproizlazi nikakova dužnost, nego samo obveza: kod osobnog prava da se izpuni što se ima dati, učiniti ili popustiti, na što je subjekt prava ovlašten prema sadržaju i obsegu njegovoga prava; a kod stvarnoga, glede samoga stvarnoga prava nema nikakove obveze (a o kakovoj dužnosti pak ni govora) nego kad se povriedi stvarno pravo, traži se u prvom redu od suda, da svojom pravnom silom prisili protivnu volju povreditelja prava, da prizna pravo tužiteljevo, a kao posljedica toga, pravije kao posljedica iz same povrede prava nastavšeg faktuma obligatornog, da izpuni obvezu, vrativ cielu oduzetu stvar u vlast tužitelja ili da povrati oduzete sastavne dielove ili da naknadi vriednost, predstavljajuću vriednost ciele tjelesne stvari ili diela, dok pravo nebijaše povriedjeno, ili napokon propustiv takove čine, kojimi je stvarno pravo povredjeno i naknadi eventualni parbeni trošak.

Iz rečene dakle bludnje u materijalnom pravu, iz correlatnog pojma dužnosti, nastale su i u formalnom pravu pogrieške, da se sudačkimi osudami gotovo nikada neriešava prieporno pitanje o povriedjenom pravu, nego se redovno izriče ono što je tuženik d u ž a n.

Kad smo izložili, da u stvarnom i osobnom pravu na stvari neima nikakove dužnosti nego samo obveze (dužnosti postoje u pravu osobnom, kao u bračnom pravu, pravu med roditelji i djecom, i tutorstvom kao fingiranom produženju otčinske vlasti) to sudačka osuda nebi nikada imala glasiti da je tuženik d u ž a n.

Ova formula sudačke izreke kod stvarnoga prava nije točna, jer izreći nešto, što ni sudačka vlast i sila nije u stanju oživotvoriti (ovršiti), nezove se zaštita prava.

Zaista neda se pomisliti, kako bi sud koga prisilio na p r i z n a n j e nečijega prava.

Sudačka osuda ima s v a g d a (razumie se u pravih, o kojih pišemo) u prvom redu d e k l a r a t i v n o glasiti i to kod stvarnoga prava: da tužitelju pripada posjed, ili tuženo pravo vlastničtva, zaloga, služnosti, nasljedstva (označiv ga individualno po stvari, predmetu i obsegu) te da je tuženik obvezan (usljed faktuma obligatornog iz tuženog čina povriede) povratiti stvar, njene dielove, nešto dati, učiniti, propustiti itd., i to tek

Digitized by Google

u drugom redu ima osuda ovako condemnatorno glasiti, i to samo kao posljedica deklariranog prava.

Isto ovako stoji stvar i kod osobnoga prava na stvar, i tamo mora kao zaštitu povriedjenoga prava (a ne kao što sudačku silu njeki pogriešno označuju prisiljem, kojim se ima obvezanik, po njihovom dužnik, prisiliti na izpunjenje obveze) sudačka vlast izreći: da tužitelj A. ima naprama tuženiku B-u pravo, da mu tuženik nešto dade, učini ili propusti (individualno označiv) te samo kao posljedicu toga tužiteljevoga prava, a ne kao neku samostalnu, pravu tužitelja odgovarajuću correlatnu dužnost, ima sud izreći u condemnatornom smislu, da je tuženik obvezan (a ne dužan) tu obvezu izpuniti pod inakom sudačkom ovrhom.

Ovo je jasno i iz p. g. p. od 16. rujna 1852, ma da isti, usljed pogriešnog shvaćanja correalnog pojma dužnosti, vrvi izrazi „dužnosti" i „dužnik", ipak je u § 444 p. g. p. probio zračak pravog shvaćanja, kada se u tom §-u nenameće obvezaniku (ovršeniku) teret dokaza, da dokaže da je on svoju dužnost izpunio, da je njegova dužnost oprostom ili kojim drugim načinom utrnula, nego zahtjeva od istog, da dokaže, da je pravo (ovršno pravo) tužitelja utrnulo.

Pošto po formalnom pravu može i tuženik biti tužitelj, n. pr. kod t. z. dvostrano obvezatnih pogodba po pravilu reus excipiendo fit actor, to se i za pravo tuženika u osudi nema izreći, kao što obično biva, da je nasuprot i tužitelj dužan tuženiku nešto dati, učiniti ili propustiti, nego isto kao i kod tužitelja mora se izreći, da tuženiku B. naprama tužitelju A. pripada pravo (označivši individualno) i usljed toga da je i A. obvezan B-u nešto dati, učiniti ili propustiti.

Samo povreda prava jeste povod tužbi.

Krepošću prava kao vlasti i sile vrši svatko svoje pravo kako stvarno tako i osobno: predmeti imućstvenog prava, stvari tjelesne i netjelesne promeću se; stvarna prava mienjaju svoj subjekt derivativnim načinom predajom, a osobna prava cessiom i assignaciom mienjaju se kako u subjektu tako i u objektu, pa sve to tako liepo teče, te se dobra promeću: jedan daje što ima a netreba, drugomu, koji to nema a treba mu za stvari, koje ovomu netrebaju a onomu trebaju, i tek kada osoba povlaštena naidje na svomu pravu protivnu volju, nastane povrieda prava.

Čemu je dakle trebalo u stvarnom pravu stvarati nekakovu obću dužnost svih ljudi na svietu, te tako cio sviet stavljati u ratno stanje?

Načelo vlasti i sile, i iz toga načela proizašla pravna vlast i pravna sila u privatnom pravu, jeste dakle pravo u objektivnom i subjektivnom smislu.

Digitized by Google

Konačna primjetba na članak „Razjašnjenje § 249, 284—3 i 277—5 k. p.“*

U protuodgovoru na sada navedeni članak navadjaju se kao dokaz nazora — da se uvjerenje suda, koje se osniva na objektivnih dokazalih, ma i nebilo absolutno, t. j. ako bi moglo biti istinito i protivno od onoga, što se je uzelo kao dokazano, nemože nikada napadati ništovnom žaobom sbog ništovnog razloga očite neosnovanosti razloga prvomolbene osude (toč. 5 § 277 k. p.), i da se pod tim ništovnim razlogom nemože razumieti osvjedočenje suda, osnivajuće se na upotrebljenih dokazalih — propisi §§ 303, 294 i 296 k. p., te se tvrdi, da se na temelju ovih mogu sanirati bludnje suda, utemeljene na valjano ustanovljenih činjenicah. Na to primjećujem, da je liek § 303 k. p. samo izvanredni ne pako redoviti i da ide u prilog jedino osudjeniku, nikad pako javnomu tužitelju. Kako bi dakle potonji mogao takove sudačke bludnje sanirati, ako ne temeljem ništovnog razloga očite neosnovanosti sudbenih razloga?

Citirani §§ 294 i 296 k. p. rade o posve inom predmetu, najme ob obnovi k. p., koja se samo uz tamo naznačene uvjete, medju kojimi se nespominje gornja bludnja u sudačkoj presudi, može dozvoliti, pak predpostavljaju svakako novo nadošle činjenice, za koje se pri stvaranju odnosne presude nije ni znalo. Nije s toga bila sretna misao ove citovane ustanove zakona upotrebiti kao dokaz gore stavljenoga nazora.

Moram primjetiti, da sam očekivao u interesu same stvari, da će se moja izvadjanja u samom predmetu više pretresati, nego li spomenuti po meni samo uzgredno navedeni primjer, po kojem predleži takav ništovni razlog očite neosnovanosti sudbenih razloga — ako razlozi osude, ma bili po sebi i istiniti, dokazuju posve ine okolnosti čina, nego li okolnosti, služeće za uvjet kažnjivu djelu u tenoru presude navedenom.

G. pisac, koji zastupa protivno mnienje, navodi, da se taj slučaj nemože subsumirati pod razlog ništovni očite neosnovanosti, nego pod razlog krive uporabe zakona, točka 9 i 10 § 277 k. p., eventualno pod ništovni razlog protuslovja izmedju rješitbenih razloga i kaznenih spisa (točka 5 § 277 k. p.) Već odatle, što i sam g. pisac moj primjer pod nijedan izvjestni ništovni razlog subsumirao nije, nego u isti mah pod više raznovrstnih ništovnih razloga — vidi se, kako mu je neosnovana tvrdnja, kao da sam ja na te ništovne razloge zaboravio, kad sam onaj primjer pod ništovni razlog očite neosnovanosti uvrstio —

* Vidi Mjesečnik br. 7 str. 435.

Digitized by Google

i kako moj primjer nespada absolutno pod nijedan od ništovnih razloga, što ih je on naveo.

Nu čini se, kao da je on zaboravio na ništovni razlog očite neosnovanosti sudbenih razloga, kad tvrdi, da se moj primjer pod isti subsumirati neda. Nedvojbeno je bo, da su razlozi osude, kako ih navadja moj primjer, očito neosnovani, a ako je to, tad sigurno i podpadaju pod ništovni razlog takove očite neosnovanosti, pa makar se u kojem konkretnijem slučaju moj primjer i dao nategnuti — što eventualno kao moguće dopuštam — i pod ništovni razlog točke 9 i 10 § 277 k. p., dotično i pod ništovni razlog protuslovja izmedju riešitbenih razloga i kaznenih spisa.

Da su pako razlozi osude, kako ih moj primjer spominje, očito neosnovani, jasno je s toga, jer presudni sud nije nikako mogao imati dovoljno razloga, da na temelju takovih, prem objektivno dokazanih činjenica crpi svoje uvjerenje za navedeno kažnjivo djelo presude; pa ako je to ipak crpio, tad moraju takovi razlozi osude, jer medju njimi i tenorom presude postoji neuklonivo protuslovje, biti očito neosnovani, a kasacioni sud može, kritizujuć takovu osudu prvomolbenu, njezine razloge ter upotrebljena dokazala, stvoriti zaključak, da su zaista ti razlozi očito neosnovani.

Dodajem i to, da razlozi ništovni točke 9 § 277 k. p. (ako je stvorenom izrekom suda o pitanju glede učina zakon povriedjen) i točke 10 § 277 k. p. (ako je takovom sudbenom izrekom u pravnom pitanju zakon povriedjen) mogu postojati, a da se u razlozih osude i nedokazuju posve ine okolnosti čina, nego li okolnosti, služeće podlogom kažnjivu djelu, u tenoru presude navedenom — isto tako ništovni razlog protuslovja izmedju riešitbenih razloga i kaznenih spisa predpostavlja opet konkretnije uvjete, nego li ih sadržaje moj primjer, najme da medju onim, što riešitbeni razlozi vele o sadržaju izjava, nahodećih se kod spisa ili o sudbenih izjavah s jedne strane i medju izpravami ili samimi napisnici o preslušavanju i o sjednicah s druge strane, postoji znatno protuslovje.

Na svršetku moram i ja iskreno priznati, ako je g. pisac X. uvjeren ob izpravnosti svog nazora, da sam nemanje i ja ob osnovanosti svoga mnienja uvjeren, tim više, jer je stvarno vrlo malo sa protivne strane za oprovrgnuće onoga moga nazora navedeno, pa u tom uvjerenju i završujem ovaj predmet. Dr. *Stj. Posilović.*

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Vjerovnik je vlastan tražiti, da se za korist dužnika uknjiži pravo vlastničtva, pa u koliko se naslov vlastničtvu temelji na uručbenici, vlastan je tražiti duplikat iste te izhoditi prepis prava vlastničtva za korist dužnikovu.

G. L., trgovac u Osieku, izhodio je po sm. § 74 gr. reda i § 822 o. g. z., temeljem dospjelih mjenica, proti A. G. kao očitovanoj nasljednici ostavine iza pok. otca si, predbilježbu prava zaloga na nekretninah, upisanih na ime ostavitelja Ilije M. u zem. zap. br. 1777 obć. Osiek.

Toj molbi bje udovoljeno, predbilježba prava dozvoljena je usljed odluke od 23. kolovoza 1874, te je na temelju uknjižbenog očitovanja dužnice A. G. od 15. rujna 1874 u bezuvjetno pravo zaloga pretvorena.

Ostavina Ilije M. uručena je dužnici A. G. uručbenicom od 25. veljače 1865 br. 721; nu premda je do 9 godina prošlo, nenadje dužnica povoda uknjižiti svoje vlastno pravo tako, da vjerovnik A. G. nije mogao tražiti namirenja iz tih nekretnina, na kojih je njegova tražbina osigurana bila.

Usljed toga zatraži isti molbom pr. 12. lipnja 1883 br. 2.871, temeljem § 120 sl. c. i § 125 al. a grunt. reda uknjižbu prava vlastničtva na nekretninah u zem. zap. br. 1777 obć. Osiek, na korist dužnice A. G.

Tu molbu odbio je kr. sudb. stol u Osieku s razloga, što se uknjižbe mogu dozvoliti samo na temelju izvornih izprava, a molbi prileži samo ovjerovljeni prepis upitne uručbenice.

Vjerovnik A. G. reproducira tu svoju na kr. sudbeni stol kao razpravnu oblast upravljenu molbu tim, da zamoli duplikat uručbenice od 25. veljače 1865, koja da će se imat molbi priložiti, pa po tom ista izravno riešiti, te gruntovnoj oblasti za provedenje predložiti.

Nu kr. sudbeni stol odbi tu molbu, jer da vjerovnik neima ovlaštenja nit tražiti uknjižbe prava vlastničtva za korist dužnikovu, nit izdanja duplikata uručbenice njegova dužnika.

Utok vjerovnika G. L. odbi kr. banski stol rješitbom od 5. prosinca 1883 br. 24 s razloga, što molitelj nije u smislu § 239 posl. reda izkazao, da je ovlašten tražiti duplikat uručbene izprave, koja je već izdana baštinici A. G.; što je poziv na § 120 sl. c. gr. reda neumjestan, jer isti predpostavlja (lit. d.), da je odnosna izprava molbi priložena; a isto tako i poziv na § 125 gr. reda, jer ovaj predpolaže, da je izvor kod koje oblasti, dočim se izvor u ovom slučaju nalazi u rukama stranke. Ujedno uputi kr. banski stol utočnika na redoviti put pravde proti A. G.

Digitized by Google

Kr. stol sedmorice preinači usljed previdna utoka riešitbom od 16. svibnja 1884 br. 628 odluke nižih sudova sa sliedećih razloga:

vidiv, da je molitelj kao po § 74 g. z. osigurani vjerovnik A. G. dovoljno po § 239 posl dokazao svoje pravo na iskani duplikat, obnašao je povodom previdnog utoka G. L. odluke nižih sudova po §. 318 gpp. tamo preinačiti, da se duplikat uručbene izprave iza Ilije M. od 25. veljače 1865 br. 721 izdati te moliteljevoj molbi de pr. 12. lipnja 1883 br. 2871 priviti, zatim da se molba njenom iskanju odgovarajuć kod gruntovne oblasti predati ima.

Temeljem te vrhovne rješitbe uknjiženo je vlastno pravo na ime dužnice A. H., a vjerovniku je tim otvoren put, da traži svoje namirenje iz dužničinih nekretnina. Dr. *V. Winter.*

Ništovna žalba proti jednoglasnim presudam prve i druge molbe dopušta se i u priekom (sumarnom) postupku.

U parnici po sumarnom postupku vodjenoj usljed tužbe za izplatu 122 for. 82 nč., prvomolbeni sud odbio je tužbu, priuzdržav tužitelju pravo, da podnese novu tužbu, a prizivni sud u Innsbrucku potvrdio je tu osudu. Proti prizivnoj presudi podastre tužitelj ništovnu žalbu, koju je prizivni sud odbio kao nedopuščenu s razloga: što po § 51 zakona o priekom (sumarnom) postupku nema mjesta previdu proti jednoglasnim odsudam, te ga valja ureda radi povratiti; što je prizivnom presudom od 23. siečnja 1884 br. 7690 u ovoj parnici potvrdjena prizvana odsuda i što niti u navedenom § 51, niti drugdje u gore spomenutom zakonu, nije glede ništovne žalbe učinjena iznimka pravilu, da se u priekom postupku ne smiju pobijati jednoglasne odsude.

Na utok tužiteljev, podnešen proti ovoj odluci, vrhovni sud promisliv, da po § 342 zapadno-galičkoga sudbenoga pravilnika stranki, koja scieni, da u izrečenoj presudi imade očevidna razloga ništetnosti, prosto je podnieti ništovnu žalbu, ali u slučaju da bi istodobno imala pravo na priziv ili na previd, da joj valja zajedno s tom žalbom prihvatit se i priziva ili previda; promisliv, da iz propisa gore spomenutoga §-a jasno izvire, da je moći prikazati ništovnu žalbu proti osudi prizivna suda i onda, kad nema puta previdu protiva istoj; promisliv, da po § 7 sumarnoga postupnika valja se držati općenitih propisa, izdanih o sudbenom postupku i u sumarnoj parnici, u koliko nije što osobita odredjeno u pravilniku o priekom postupku; promisliv, da § 51 sumarnoga postupnika ne dopušta previda i utoka proti jednoglasnim odsudam ili odlukam, ali ne sadržaje nijedna osobita propisa glede ništovnih žalba, da s toga, kad se radi ob ovih žalbah, imadu se uporavit i u priekom

Digitized by Google

postupku odredbe § 342 zap. gal. sud. postup.; i promisliv, da po svem tom ništovna žalba, što no ju tužitelj podnese, neprikazuje se nepripustivom, te da prizivni sud nebijaše vlastan odbit je, nego imadjaše je podastrieti vrhovnomu sudu, da on o njoj sudi: odlukom od 1. travnja 1884 br. 3658 udovoljio je utoku, ukinuv odluku prizivnoga suda i ovomu naredio, da mu zajedno s parničnimi spisi podastre ništovnu žalbu tužitelja proti prizivnoj osudi od 23. siečnja 1884 br. 7690.

Iz Ger.-Ztga. B.

Smetanje posjeda prava služnosti puta.

Kr. kot. sud u Samoboru odlukom od 31. prosinca 1883 br. 8835 sudio je: „Tužitelji Mijo Bašić i drugovi zahtievajuć u tužbi svojoj, da sud odluči, da je tuženik Josip Kirin njih smetao u posjedu medjašnog puta, što vodi u njihove vinograde zvane „Podvinšćak“ tim, što je tuženik taj put 30. travnja t. g. preorao i kukuruzom zasijao — odbijaju se i dužni su naknaditi tuženiku parbeni trošak sa 11 for. 55 nč. za 8 dana pod teretom ovrhe.

Razlozi: „U posjed prava dolazi se na načine u § 313 o. g. z. propisane. Tužitelji nisu niti uztvrdili, a kamo li dokazali, da im je tuženik dozvolio, da se mogu preko tužene njegove oranice voziti, a to neproizlazi niti iz izkaza svjedoka Stjepana i Mije Ložnjaka, Stjepana Draclina i Janka Filipašića.

Naprotiv iz izkaza svjedoka Mije Kirin, Jure Buti, Andre Botički, Jure Korošić, Janka Rudara i drugih biva dokazano, da su tužitelji samo radi zločestog občinskog puta bez dozvole tuženika ugibali se i vozili preko oranice tuženikove, čim nisu mogli doći u posjed prava služnosti, tim manje, što je po rečenih svjedocih dokazano, da je tuženik zabranjivao voziti se preko svoje oranice, da je neke, koje bijaše zatekao, plienio, i što su i sami tužitelji zabranjivali voziti se preko svojih susjednih voćnjaka te plienili, pa na molbu i samo uz naplatu dopuštali da se vozi, što je dakle podpuno dokazano, da se je vozilo samo vi, clam aut precario modo, a ne pak kao izvršivanje posjeda prava služnosti. Parbeni trošak dosudjen je po § 573 p. g. p.

Kr. banski stol riešenjem od 5. ožujka 1884 br. 4568 preinačio je odluku kot. suda i sudio prema tužbenom zahtjevu, da je tuženik tužitelje smetao u posjedu prava služnosti puta a parbene troškove prebio.

Razlozi: Što je zakletimi izkazi svjedoka Stjepana i Mije Ložnjaka, Stjepana Draclina i Janka Filipašića dokazano, da su se tužitelji služili prošlih godina rečenim kolnim putem, idući u vinograd „Pod-

Digitized by Google

vinšćak", da je tuženik vidio ili viditi mogao, a da im nije branio; s razloga, što je tim dokazan faktični posjed istoga puta sa strane tužitelja, te što za ovu parnicu netreba, da osim toga tužitelji još i dokazuju, da su stekli to pravo, i što ne smeta posjedu toga prava ako su se tužitelji samo radi zločestoga puta ugibali na zemlju tuženikovu, i što je tuženiku prosto svoje jače pravo redovitim putem gradjanske parbe potražiti.

Kr. stol sedmorice riešenjem od 20. lipnja 1884 br. 2044 „uvaživ, da tuženik sam priznaje, da je tek 2 godine u posjedu dotične oranice, dočim je sa svjedoci navedenimi po banskom stolu dokazano, da je tužitelj već od prije sa znanjem sadašnjih vlastnika (§§ 313 i 863 o. g. z.) uživao prieporni kolni put, vodeći kroz upitnu oranicu;

uvaživ, da prema tomu tužitelj nije trebao posebite dozvole tuženika, da se još dalje uzdrži u već od prije započetom uživanju (posjedu) toga puta, — obnašao je usljed previdnoga utoka tuženika napadnutu banskostolnu riešitbu potvrditi". Priobćio *S. P.*

---

*Tražbine hrvatsko-slavonske zemalj. odkupne zaklade (zakon od 10. siečnja 1876. Sbornik g. 1876) i drž. porezni erar.**

Pod konac god. 1882 bijahu na molbu kr. drž. erara zadrugi Zagorac, kotara daruvarskoga, prodane nekretnine radi dužnoga poreza od 287 for. 16 nč. Od uknjiženih vjerovnika, medju koje spada i zemaljska odkupna zaklada, nije nitko sudražbovao nego jedini kr. drž. erar, koji je rečene nekretnine kupio za 1 for.

Kr. kot. sud u Daruvaru odredi ročište za razdiobu kupovine, na koje ipak nedodje nijedna stranka u pomanjkanju kupovnine znajuć, da ovrhovoditeljevi troškovi svu kupovninu izcrpljuju.

Na zamolbu kr. drž. nadodvjetničtva, kao zastupnika odkupne zaklade, odredi sud odlukom od 21. veljače 1883 br. 962 gr. iznovice razdiobno ročište, „jer da u kupovini i odkupna zaklada konkurira", i to za 28. ožujka 1883.

Zastupnik drž. erara dade na spomenutom ročištu uvrstiti sliedeće očitovanje:

Iz sadržaja odluke vidi se, da se kr. kot. sud kano ovršna oblast ustručava kupovninu od 1 for. ovrhovoditelju (vis. eraru) za namirenje

---

* Upozorujemo ovdje na članke, priobćene u Mjesečniku br. 3 str. 182 i slied. i br. 5 str. 309 i slied. ob ovom pitanju, koje zaista vriedi da se pomno prouči. Mi ćemo osim ovoga još nekoliko slučajeva donieti da se vidi, kako ga shvaćaju sudovi naši. Ured.

Digitized by Google

ovršnih troškova dopitati bez obzira na druge vjerovnike, jerbo zemljištna odkupna zaklada sa svojom (uknjiženom) tražbinom od 4 for. 2 nč. do naplate doći nemože.

Kako se vidi, sud po kr. zemaljskoj vladi valjda upućen, nada se, da će drž. erar ili platiti u zakladu ta 4 for. 2 nč. ili pak možda preuzeti teret od 4 for. 2 nč. sa nekretninami. Nu u smislu postojećih zak. propisa ovrhovoditelj niti je dužan niti voljan jedno ili drugo dopustiti, nego se zakladna tražbina mora naprosto brisati kao propala. Ovo potonje s razloga, što tražbine zemljištne odkupne zaklade po zakonu od 10. siečnja god. 1876 (Sbornika komad IV. god. 1876) § 12 dolaze istom poslie drž. poreza, koji ako je porez od posliednjih trijuh godina, imade prvenstvo pred svimi drugimi ma i uknjiženimi tražbinami, pa ipak je ovdje državni erar propao sa svojim nedvojbeno prije odkupnine namirit se imajućim porezom Dakle nemože rečena tražbina zaklade ostati još uknjižena na realitetu uz slabije prvenstvo i iza javne dražbe; jerbo bi to značilo prevrnuti najglavnija načela ovršnog postupka.

Valja dakle da se bez formalne razdiobe kupovine ova 1 for. ovrhovoditelju dopita, a da se sa dobra na javnoj dražbi dostalog, brišu svi tereti, jer samo kod privatnih prodaja prelaze tražbine odkupne zaklade na posjednika, a tko posjed na javnoj dražbi kupi, mora ga po izpunjenju dražbenih uvjeta bez svakoga tereta dobiti (§ 570 gpp.)

Zakladi je napokon bilo slobodno sudražbovati, pa je to propustila, nije dakle ovrhovoditelj kriv njezinoj šteti.

Ročištni ovaj zapisnik riešio je sud sliedećom odlukom:

Pošto kupovnina nepokretnosti zadruge Zagorac, upisanih u grun. uložku br. 6 obćine Cepidlaka te prodanih na javnoj ovršnoj dražbi 30. prosinca 1882 radi dužnih vis. eraru 287 for. 16 nč. a. vr., samo 1 for. iznaša, to se taj 1 for. na račun obredjenih troškova dražbene molbe, iznosećih 6 for. 30 nč. vis. eraru doznačuje, budući da prvenstvo ove tražbine nije s nijedne strane porečeno, i budući da se u tom slučaju o formalnoj diobi kupovnine govoriti nemože, te se zato diobna osnova niti sačiniti nemože, pak će se s toga i svi uknjiženi tereti brisati, nemanje i tražbina hrv.-slav. zemaljske odkupne zaklade sa 4 for. 2 nč., dočim kupac, t. j. vis. erar neće da ovu tražbinu izplati niti da za nju pravo zaloga i nadalje uknjiženo ostane, i dočim se protivni zahtjev vis. kr. zem. vlade odjela za unutarnje poslove u zastupanju rečene zaklade, protivi bitnim načelom ovršnoga postupka, koja zakon od 10. siečnja 1876 (br. 8 Sbornika god. 1876) nije dokinuo.

Proti ovoj odluci uložilo je kr. državno nadodvjetničtvo kao zastupnik zemljo-razteretne zaklade u t o k, koji je kr. banski stol

uvaživ, da § 12 zakona o konačnom razterećenju izvanselištnih i srodne naravi zemalja od 10. siečnja 1876 (br. 8 Sbornika god. 1876) sa-

Digitized by Google

držaje iznimku od pravila § 570 gpp., jer po citir. § 12 ostaje ukupno zemljište napram svakomu posjedniku obterećeno sve dotle, dok nebude odkupnina s kamatami, odplatci i troškovi uprave podpuno namirena — ma bilo odkupno zemljište i ovršnim putem prodano, — obnašao uvažiti te preinačiti odluku prvoga suda u napadnutom dielu tako, da pravo zaloga na nepokretninah zadruge Zagorac upisane u grunt. uložku br. 5 občine Ciepidlake na korist hrvatsko-slavonske zemljo-odkupne zaklade za svotu od 4 for. 2 nč. i nadalje uknjiženo ostati ima, a u ostalom istu odluku kao nenapadnutu ostaviti netaknutu.

Proti toj odluci podnese kr. erarsko odvjetničtvo u zastupanju poreznoga erara previdni utok, u kojem se pobija odluka druge molbe, te veli, da ustanovom § 12 zakona od 10. siečnja 1876 nedaje pravo uknjiženim tražbinam odkupne zakladne da prelaze na svakog stečnika dotičnih nekretnosti sve dotle, dok nebudu posvema namirene. To baš se očito protivi propisu § 570 gpp., koji nije ustanovom § 12 zakona od 10. siečnja 1876 ukinut ili promienjen.

§ 12 rečenoga zak. odredjuje naročito, da uknjižena odkupnina dolazi odmah iza drž. poreza, da ona prelazi na svakog posjednika dok se neplati. Da se je tim § htjelo ukinuti ma u čem § 570 gpp., bilo bi se to ili izrično reklo, ili se barem nebi reklo da ta tražbina dolazi neposredno iza drž. poreza, a osim toga nebi se trebala uknjižiti niti bi se odredilo da se uknjiži, kad joj je zakon odredio mjesto iza drž. poreza.

Kad se nekretnost ovršnom javnom dražbom proda, pa kupovnina nedostigne trogodišnjeg poreza, briše se nepokriveni porez, pa ma on i imao prvenstvo, tako isto se mora brisati i tražbina zemljo-odkupne zaklade, ako nije podmirena.

Zemaljski erar, odnosno odkupna zaklada, ima dužnost kao i svaki drugi vjerovnik, pa i kr. državni erar, da za slučaj, ako misli svoju uknjiženu tražbinu spasiti, sudražbuje na upitne nekretnosti do iznosa, kojim bi se tražbine zakladne pokrile.

Pa i ova uknjižba je bez dvojbe i zato odredjena, da svatko vidi iznos tražbine i da, čuvajuć svoj interes, znade, do kojeg mu iznosa valja potjerati da mu se tražbina spasi.

Nu odkupna zaklada nije sudražbovala, pa zato nije ni svojeg prava sačuvala isto tako kao što ga nebi ni vis. erar sačuvao, da nije sudražbovao, i da nije po tom tko drugi ove nekretnosti uz bezcienje kupio.

Kr. stol sedmorice odlukom od 1. veljače 1884 br. 2332 vidiv, da razprava o razdiobi kupovnine od 18. ožujka 1883 u dielu, koj se odnosi na prijavljenu tražbinu hrv.-slav. zemalj. odkupne zaklade od

Digitized by Google

4 for. 2 nč. sa 5% kamati u toliko nije provedena prama propisu poglavja XXIII. gpp. i prama zakonu od 17. prosinca 1876, u koliko od odkupne tražbine hrv.-slav. zemalj. odkupne zaklade nije prijavljen n a p o s e onaj iznosak anuiteta, koj je dospjeo do 30. prosinca 1882 kao dana ovršne dražbe u ovoj stvari, te kojeg izplata bi se do tog vremena već tražiti mogla (§ 11 i 12 zakona od 10 svibnja 1876 br. 6 Sbornika); vidiv, da se usljed te mahne stvar temeljito riešiti nemože u pravcu, da li i na koliko valja brisati nenamirenu iz kupovnine ove odkupninu hrv.-slav. odkupne zaklade: obnašao je povodom previdnog utoka kr. drž. poreznog erara ukinuti obie dolnjo-sudne odluke u napadnutom, na prijavljenu odkupninu odnosećem se dielu, te naložiti sudu prve molbe, da razpravu o diobi kupovnine u gore navedenom pravcu nadopuni pa zatim dalje po zakonu postupa.

Kako je pako sud prve molbe razpravu nadopunio i stvar meritornu dovršio, pokazuje odluka sliedeća:

Pošto kupovnina nepokretnina zadruge Zagorac u gr. uložku br. 5 obć. Cepidlake, prodanih na ovršnoj dražbi radi dužnoga poreza od 287 for. 16 nč. samo 1 for. iznosi, to se ova forinta na račun obredjenih odlukom 2. kolovoza 1882 br. 3233 troškova dražbene molbe sa 6 for. 30 nč. vis. eraru d o z n a č u j e, budući da prvenstvu ove tražbine nije s nijedne strane prigovoreno i budući da u ovom slučaju o formalnoj diobi kupovnine govora biti nemože, čega radi se diobna osnova ni nesačinjava nego se s v i u k n j i ž e n i t e r e t i, j e r z a n a m i r e n j e f o n d a n e i m a, b r i s a t i i m a d u, o s i m t r a ž b i n e h r v.-s l a v. z e m. o d k u p n e z a k l a d e s a 85 nč. (? Ured.), koja je osnovana na zakonu od 10. siečnja 1876, te koja na kupca do podpune izplate prelazi. Ovrha ove odluke slieditи će po njenoj pravomoćnosti.

---

1. Nasljedno očitovanje, podneseno na osnovu pisma, u kojem pisac javlja adresatu, da je odlučio njemu kao svomu universalnomu baštiniku ostaviti cieli imetak svoj (§ 553 o. g. z.). 2. Konflikt nasljednika oporučnih sa zakonskimi. 3. Oporučni nasljednik odpućuje se na put pravde, jer mora istom dokazati, da je pokojnik zaista njega mislio u dotičnom pismu (§ 126 car. pat. od 8. kolovoza 1854 br. 208 d. z. l.).

M. umre 17. kolovoza 1882. Sestre nije imao nijedne. Katarina B. očitova se nasljednicom na temelju oporuke; nasljednom očitovanju priloži pismo (list) ostavitelja od 2. travnja 1882, koje bijaše upravljeno na „predobru sestru“. Na tom pismu temelji ona svoje nasljedno pravo. Rodjaci pokojnikovi A., C. i D, dokazivajuć svoje rodbinstvo sa ostaviteljem, očitovaše se nasljednicima na temelju zakona.

Digitized by Google

Prvi sud, držeć se ustanove § 125 car. pat. od 9. kolovoza 1854. odredi preslušanje stranaka usljed protuslovnih nasljednih očitovanja, i nakon toga odputi Katarinu B. na put pravde. Ovo učini prvi sud s razloga, što su nasljednici, očitovavši se na temelju zakona, svoje nasljedno pravo javnimi izpravami dovoljno izkazali. Naprotiv temelji se nasljedno pravo Katarine B. na pismu, po njoj produciranom, pisanom po ostavitelju 2. travnja 1882 svojoj „predobroj sestri", u kojem se B. nespominje ni jednom riečju, te navodi, da je odlučio „tebi" (najme svojoj predobroj sestri) ostaviti cieli imetak kao glavnomu nasljedniku. B. sama priznaje, da nije sestra ostaviteljeva, ona mora dakle istom u parnici dokazati, da se pod riečmi „predobra sestra" ima baš ona razumievati. Katarina B. nemože se dakle za sada držati za oporučnu nasljednicu, niti može sud nju naproti zakonskim nasljednikom uzeti u obranu.

Viši sud naprotiv uvaži utok Katarine B. i odputi zakonske nasljednike na put pravde, i to s ovih razloga: Iz pisma, što ga je producirala Katarina B. i na kojem se je podpisao ostavitelj, vidi se jasno, da je oporučitelj zaista htio zakonsko nasljedstvo glede svoje ostavine izključiti. Sada se dakle radi o tom, za koga od očitovavših se nasljednika je vjerojatnije, koji ima jači naslov, da je ostavitelj pod riečmi „predobra sestra" na koju je pismo upravljeno, njega razumievao; nemože se bo uzeti, da je pismo upravljeno na pravu sestru, pošto pokojnik nije imao prave sestre. Ako se uvaži, da Katarina B. posjeduje pismo od 2. travnja 1882, u kojem se postavlja univerzalnim nasljednikom osoba, koja je pismo primila (§ 553 o. g. z.); da je ona (Katarina B.) još i druga pisma ostavitelja pokazala, u kojih se veli, da primateljica tih pisama ima biti univerzalnom nasljednicom njegovom; ako se uvaži, da zakon nepropisuje, da se oporučni nasljednik cielim njegovim imenom označi u oporuci, nego je dovoljno, da se tako označi, kako će se viditi, da je oporučitelj njegovu osobu mislio; ako se uvaži, da pokojnik nije imao sestre, koja bi se zvala „Katica", a Katarinu B. u jednom svojem pismu zaista zove „Katica": to je jasno, da Katarina B., koja se je očitovala na temelju oporuke, ima jači naslov nego li ikoji drugi na nasljedstvo očitovavši se nasljednik, da je vjerojatnije, da je nju ostavitelj pozvao da bude njegovom univerzalnom nasljednicom, da je govoreć o „predobroj sestri" nju razumievao.

C. k. najviše sudište bečko, uvaživ previdni utok A. C. i D-a potvrdi riešenje prve molbe.

Razlozi: § 126 car. pat. od 9. kolovoza 1854 određuje, ako je oporuka u propisanoj formi sastavljena i glede istinitosti njene neprepora, pa se tko na temelju takove oporuke očituje nasljednikom, mora svatko, tko svoje zahtjeve glede ostavine temelji na zakonu, ustati kao tužitelj proti onomu prvomu (oporučnomu nasljedniku). Nu ova ustanova

Digitized by Google

predpostavlja, da može svatko iz oporuke razabrati osobu imenovanoga nasljednika, a to se u ovom slučaju nemože, jer se u pismu od 2. travnja 1882, na kojem gradi Katarina B. svoje tobožnje oporučno nasljedstvo, niti nespominje njeno ime; ona netvrdi, da je sestra pokojnikova, a na sestru upravljeno je ono pismo; tvrdi doduše, da se pod riečju „sestra“ ima ona razumievati, i zato se pozivlje na više pisama ostaviteljevih, koja se nalaze u njenih rukuh i u kojih dolazi naziv „setra“, ali do sada nije razjasnjeno, što je dalo povoda, da je pokojnik Katarinu B. prozvao ovim imenom. Cielo dakle dokazivanje Katarine B., da je ona ta „sestra“ pokojnikova, osniva se na pukih kombinacijah i zaključivanjih. Tim se pako njeno tobožnje nasljedno oporučno pravo osniva na predpostavah, koje se istom moraju po pravilih gradj. p. p. dokazati, a to ima dokazati u smislu § 571 o. g. z. Katarina B. *(Ger.-Ztg.)*

Vindikacija štedioničke knjižice iz ostavine uložitelja. — Pravna narav štedioničke knjižice.

M. umre, neostaviv nikakove oporuke. U njegovoj ostavini nadje se štedionička knjižica (uložnica) na 2000 for., glaseća na ime M-ovoga nezakonitoga sina E. Tutor malodob. E. potraži tužbom da se knjižica njemu izruči. Niže molbe odbiše ovu tužbu, ali joj zadovolji najviše sudište bečko osudom od 27. svibnja 1884 br. 5917.

Razlozi: Tuženici priznavaju, da je tužitelj nezakonito diete pokojnoga M.; da ga je ovaj priznao za svoje diete god. 1870, uzeo u svoju kuću, njegovao ga i brinuo se za njegov uzgoj. Nu prigovaraju tuženici i pobijaju tvrdnju, kao da je M. opetovano izjavio, da će se za nezakonito ovo djete brinuti kao pravi otac, da je za njegovu korist ulagao novca u štedionici, da je u to ime prvi put 2. prosinca 1871 uložio u štedionici gradačkoj 800 for. i da je knjižica o tom izdana br. 5261 fol. 7850 glasila na ime E.; tuženici tvrde, da nikakovim zakonom nije opravdano što išće E. štedioničku knjižicu, nadjenu u posjedu M-a kao svoju vlastnost, nego sciene da valja štedioničku knjižicu uzeti kao dužničku izpravu, glaseću na donosnika.

Što se tiče pravne naravi uložnica (knjižica) štedioničkih, a ta je pravna narav važna za riešenje ovoga slučaja, treba uvažiti, da po pravilih (statuta) šted. ove knjižice uvjek glase na neko izvjestno ime, na ime ono, koje se kod ulaganja novca naznačilo kao ime uložitelja. Uložnica dakle neglasi na svakdašnjega posjednika u kojega se nalazi, dotično na donosnika, pa kao što kod svake ine izprave, mora se tako i ovdje kod štedioničke knjižice osoba po imenu u njoj navedenu a obće sma-

Digitized by Google

trati ovlaštenom t. j. takovom, koja je sa štedionicom usljed predana odnosno primljena uložka stupila u obligatorni odnošaj. Ako štedionica drži, da se gledeć na svrhu svoju kao i na točnost i kulancu u poslovanju, koje se od nje išće, nemože upuštati u prosudjivanje, da li je svaki put osoba, koja uloženi novac diže, i ovlaštena na to, pa ako s toga pravila (statuti) štedionicâ odredjuju, da posjed uložnice involvira ujedno ovlaštenje podignuti uloženi novac: takova odredba jest odlučna za stranke prama štedionici, ali ona nemože pobijati zahtjev na još nepodignuti uložak i to tim manje, što spomenuta odredba pravila, pravo govoreć, postaje aktualnom tek kad je novac podignut. Usljed dosada rečena i usljed okolnosti, navedenih u početku ovoga razlaganja, iztaknuv još prevažnu okolnost, da je u ostavini M-ovoj nadjena još i druga štedionička knjižica, glaseća na ime M-a: to je posve opravdano držati, da je M. namjeravao svomu nezakonskomu sinu E. osigurati budućnost, uloživ zanj u gradačkoj štedionici stanovitu svotu novca, glaseću na njegono ime i da je to zaista i učinio; pa da se ta štedionička knjižica ima smatrati vlastnošću tužitelja E., Tuženik prigovara i tvrdi, da bi se ono što je pokojni M. učinio za E. imalo smatrati darovanjem, ali ipak da nemože ni to biti, jer manjka predaja darovane stvari; da je pokojnik uvjek smatrao ovu knjižicu pravom svojom vlastnošću, jer je jedan dio uložena novca bio opet izvadio; da bi bio pokojnik mogao, pošto nebijaše vlastan zastupati svoje nezakonito diete, dotičnu štedioničku knjižicu deponirati kod suda, ako je zaista i ozbiljno mislio i hotio da se ovaj uložak smatra pravom svojinom nezakonita mu sina, ili je morao štogod odrediti za to u oporuci. — Nu sve ovo po tuženiku navedeno nije kadro oslabiti ili pobiti zahtjev tužiteljev, jer i negledeć na to, da se nezakonski otac ima brinuti za uzdržavanje i uzgoj djeteta, dužan se je on po § 166 o. g. z. pobrinuti i za budućnost njegovu; zato se novac, u ovu potonju svrhu opredieljen, nemože smatrati darovanjem, nije ga po tom trebalo ni odmah predati, u ostalom predaja ovoga iznosa mora se tim što je u štedionicu uložen na ime E-a i što je tim označena jasno osoba ovlaštenoga na tu svotu, smatrati obavljenom; a otac, koji na ovakav način dobre volje namienjuje svomu, po nikakovom tutoru zastupanom, sinu obskrbu, ima se smatrati čuvarom toga uložka.

Ako je otac jedan dio uložena kapitala izvadio, nemože se odatle kovati razlog, da se pobija zahtjev E-ov, neka mu se uruči novac, što no bijaše još o smrti M-ovoj u štedionici na njegovo ime uložen i koji je iznosio 2000 for., jer je moguće, da je izvadjeni novac sasma ili dielomice na korist i obskrbu malodob. E. upotrebljen; jer se vidi iz priloga, da je nakon izvadjena opet i ulagao novca na istu knjižicu, i jer se otcu nesmie zaniekati pravo, da sam opredieli, do kojega će iznosa narasti dalnjim ulaganjem u štedionici svota, opredieljena za obskrbu nje-

Digitized by Google

gova djeteta. A što se tiče napokon prigovora, da je pokojnik mogao knjižicu deponirati kod suda, ili u oporuci razrediti svojom imovinom, okolnosti do sada navedene razjasnjuju prvu, a nagla smrt M-a onu drugu stranu toga prigovora.

Ove prigovore tuženika, kako se vidi iz spisa, pobijaju još dalnje okolnosti govoreće u korist tužitelja, najme: da je M. svoga nezakonitoga sina pod imenom „M." i to kao njegov otac u školu slao, gdje je malodob. E. odlično se učio; da je mati ostaviteljeva preslušana pod prisegom kao svjedok očitovala, da je njezin sin (M.) opetovano u njenoj prisutnosti rekao E-u, da je zanj skrbljeno, jer da ima štedioničku knjižicu od 2000 for., koju je i sin mu E. čitao. Svjedokinja potvrdjuje takodjer navod tužbe, da je njezin sin ono, što si je E. amo tamo zaslužio, takodjer ulagao u štedionicu i to na istu knjižicu. Ako su uz sve ovo niži sudovi ipak odbili tužbu, postupahu očito nepravedno, s toga se dokidaju njihove osude, a zadovoljava tužbi.

B. Trgovačko.

Ako se i dokaže, da je jedna stranka drugoj u razno doba odpremala robe radi prodaje te izjavila, da može raditi što hoće u družtvenu korist uz priuzdržaj točna računa ob izpalom dobitku, nije tim dokazano obstojanje trgovačkoga družtva medju istimi strankami.

Gašpar Ivović, nastanjen u Trstu, šiljao je često i za više godina razne robe Ivanu Hrviću, koj je trgovao u Stolivu, da ju tu prodaje. Iza Ivovićeve smrti negovi baštinici uztvrdiše, da je izmed njega i Hrvića od godine 1863 do 1874 obstojalo trgovačko družtvo, te ustadoše tužbom tražeć, da tuženik dade račun o družtvenom poslovanju i da im plati dobitak, što bi se dokazalo da je od tog družtva izpao, i kamate 6% na taj dobitak. Tuženik se branio, da izmed njega i Gašpara Ivovića nije nikad bilo družtva; a tužitelji da ga utjeraju u laž, iznešoše pisama, iz kojih se vidilo, da je Ivović šiljao Hrviću razne robe u Stolivo na prodaju uz ovlast, da radi što misli da je dobra u družtvenu korist, i da si Hrvić bio priuzdržao, da će dati dotični račun. — Na temelju ovih izprava c. k. okružno sudište kotorsko uvaži tužbu u njenoj cjelini.

Razlozi: Iz pisama a, b, ç, d, e tužbi priloženih, kojim se istinitost nije zaniekala, vidi se posve jasno, da je pokojni Gašpar Ivović uvjek od 1863 u napred šiljao iz Trsta tuženiku, koj je stanovao u Stolivu, žita i jestiva, da s tim trguje; da Ivović takovimi pošiljkami nije mogao namjeravati na ino nego na družtveni probitak; i da tuženik,

Digitized by Google

premda se priznavao obvezanim na točan račun o koristi svoga poslovanja, nije ga htjeo dati pod izlikom, da ga sam ne zna izraditi i ne želi, da drugi ulaze u njihove stvari. Ove po tom dokazane okolnosti dokidaju svaku dvojbu, da je izmed tuženika i pokojnog Gašpara od g. 1863 u napred obstojalo družtvo radi pojedinih trgovačkih djela na zajednički račun (čl. 166 trgovačkog zakonika; § 140 hrv.-ug. trg. zak.) Netom je obstojanje takova družtva dokazano, nije dovoljan bio tuženikov niek, da je ono prestalo koncem godine 1874; imalo se dokazati, da je ono prije ili poslje te dobe prestalo. Pokle to nije dokazano, njegovo nepodpuno i tužiteljevoj tvrdnji protivno niekanje nije moglo pobiti tu tvrdnju, te se moralo uzeti kao istina, u smislu § 11 sudb. post., da je preporno družtvo baš koncem g. 1874 prestalo. Jasna odtud tuženiku dužnost, da položi račun o družtvenom poslovanju za sve doba od god. 1863 do 1874 uključno i da tužiteljem plati dio koristi, koja je po računu imala zapasti pokojnoga Gašpara Ivovića.

C. k. prizivno sudište dalmatinsko, na priziv tuženikov, preinači prvomolbenu odsudu, te je sudilo, da se tuženik ima zakleti: nije istina, da je tuženik Hrvić za doba od g. 1863 uključno do konca 1874 imao u družtvu s pokojnim Gašparom Ivovićem trgovačkih poslova sa žitom i jestivi, a to u Stolivu u Ivovićevoj kući i pod tuženikovom upravom.

Razlozi: Pisma a, b, c, d, e, koja navedoše prvi sud na mnienje, da je izmed pokojnog Gašpara Ivovića i sinovca mu tuženika Ivana Hrvića obstojalo družtvo, odnašaju se na godine 1863—1867, a nema nikakva razloga te bi se iz njih izvodilo, da je družtvo trajalo do g. 1874. Niti bi se tuženik mogao pozvati na dokaz, da je družtvo prije prestalo. Tužiteljnu usuprot stranku, koja traži račun do konca g. 1874, išlo je s toga da dokaže, da je družtvo trajalo za sve duže vrieme do g. 1874 kao što ona hoće a tuženik nieče; a ona, da se oduži, navraća tuženiku u protuodgovoru zakletvu, koja se prihvatila i po svojoj je naravi neuzvratljiva. S toga biva, da, zakune li se tuženik po obrazcu u protuodgovoru (opetnici), družtvo uzelo bi se kao stegnuto na god. 1863 do 1867, a nezakune li se, uzelo bi se da je postojalo do konca g. 1874.[1]

[1] Da je ta zakletva bila pripustiva i da ju je tuženik položio, tužba morala se je ipak odbiti, a ne dielomično uvažiti, kao što je c. k. prizivno sudište sudilo. Ono je smatralo nuždnim dokaz o obstajanju družtva od god. 1867 do 1874, ali se zakletva usuprot odnašala na predjašnje doba, naime od g. 1863 do 1874; a da ju je tuženik baš položio, bio bi izpao dokaz, da družtvo nije obstojalo u nijedno po tužiteljih naznačeno doba, te bi im temelj njihovoj pravici bio sasvim oboren, a tužba se morala odbiti u cjelini. Ne smije se odista prikidna zakletva pripustiti kao dokazno sredstvo, da se zatim tek djelomično uvaži; no moraju se smatrati kao dokazane sve stvarne okolnosti, na koje se ona odnosi.

Digitized by Google

Proti ovoj prizivnoj presudi iznesoše preglednu žalbu i tužitelji i tuženik, no c. k. vrhovno sudište bečko presudom od 8. ožujka 1884 br. 1119 odbi prvu i prihvati drugu žalbu, preinači obie niže osude i odbaci tužbu.

Razlozi: Tužitelji tvrde, da je izmed Gašpara Ivovića i tuženika Ivana Hrvića od god. 1863 do konca 1874 trajalo trgovačko družtvo radi prodaje žita i jestiva, koja se tjerala u Stolivu u kući Gašpara Ivovića pod tuženikovom upravom. Tužitelje je indi išlo, da prije svega dokažu da je sklopljena medju Gašparom Ivovićem i Ivanom Hrvićem pogodba, sadržavajuća uvjete, iz kojih bi se dalo bar zaključiti, da se oni bijahu udružili na tjeranje takove trgovine. Dokazna sredstva, što ih tužitelji iznesoše, jesu pisma — prilozi a, e — što ih je tuženik pisao Gašparu Iloviću za vrieme od 21. veljače 1873 do 1. prosinca 1867, i prikidna (domirna) zakletva. Iz sadržaja pomenutih pisama, koj nije shvatljiv onim, koji ne poznaju odnošaja medju tuženikom i stricem mu Ivovićem, neizlaze stvarne okolnosti, što satvaraju življe, iz kojih se trgovačko družtvo sastoji. Staviv da je Gašpar Ivović u prvoj stavki pisma od 21. veljače 1863 pod a. htjeo izjaviti, kao što tužitelji zahtjevaju, da on ostavlja, da Ivan Hrvić radi što misli u družtvenu korist, i pošto tuženik u pismu od 21. lipnja 1866 pod o. spominje točan račun o izpalom dobitku, što bi ga Gašpar Ivović tražio, a on ga ipak nije znao sastaviti bez tudje pomoći, koju je opet cienio neumjestnom, — ne da se za stalno ni izvesti, da je medju Gašparom Ivovićem i tuženikom obstojalo kakvo trgovačko, sklopljeno i nastavljeno družtvo. U ostalom dielu ovih dvajuh pisama i u onih od 23. ožujka 1863, 7. listopada 1866 i 1. prosinca 1867 pod b, e, d, u koliko im se shvaća smisao, spominju se odpravljanje njekih svota ili osebne druge stvari, nipošto pak čini, odnoseći se na družtveni odnošaj. Što se pak tiče domirne u protuodgovoru navraćene zakletve, taj se dokaz predložio o vršenju trgovačkih djela žitom i jestivi, što ih Ivan Hrvić izveo u družtvu s Gašparom Ivovićem. Pošto u sadržaju pisama nisu naznačena trgovačka vršena djela, niti se navela ikakva činjenica, koja bi pokazala obstojanje družtva, domirna zakletva ne spada na točne stvarne okolnosti, no na pravne zamišljaje, koji nemogu biti predmetom takova dokaza (§ 265 sud. post.). S ovih razloga mora se itd. *J. S.*

Digitized by Google

C. Kazneno.

Da li zločinstvo pronevjerenja označeno u § 181 k. z. ili prekršaj suprot sigurnosti, vlastničtva, označen u § 461 k. z.?

Obtužnicom od 13. ožujka 1884 br. 299 tužilo je kr. drž. odvjetničtvo u P. Franju H., da si je 25. ožujka 1883 bivši dnevničar kod obć. poglavarstva u C. i imajuć po poglavarstvenom nalogu odpremu spisa, zadržao i prisvojio svotu od 7 for. 49 nč., odredjenu za obć. poglavarstvo u K., a tim počinio zločinstvo pronevjerenja po § 181 k. z., kažnjivo po § 182 k. z.

Osudom od 17. svibnja 1884 br. 2415 proglasio je kr. sudbeni stol u P. Franju H. krivim prekršaja proti sigurnosti vlastničtva, označena u § 461 k. z.

Razlozi: Priznanjem okrivljenika ustanovljeno je, da si je zaista za poštarsku odpremu na obć. ured u K. primljenu svotu od 7 for. 49 nč. pridržao te ju za sebe potrošio; nu okrivljenik počinio je kažnjivi čin kao nezaprisegnuti dnevničar obć. ureda u C., te se je sud uvjerio, da nije on upitnu svotu kao občinski činovnik ili osobitim občinskim nalogom primio, jer je samo toliko ustanovljeno, da je Franjo H. kao občinski dnevničar takodjer novčane pošiljke odpremiti običavao, zato ga je proglasio krivim samo prekršaja § 461 k. z.

Proti ovoj osudi podnese državno odvjetničtvo žalbu ništovnu navadjajuć, da je sud pustio sasma s vida, da je obtuženik i tečajem glavne razprave izrikom priznao, da je njemu kao občinskomu dnevničaru povjerio občinski načelnik medju ostalim takodjer odpravničtvo pri dotičnom občinskom poglavarstvu, a 25. ožujka 1883 da mu je občinski bilježnik predao kao občinskomu odpravniku 7 for. 49 nč. naloživ mu, da ju odpravi občinskomu uredu u K. Tim pako, što je uz sve te za dokazano uzete činjenice mimoidjena uporaba § 181 k. z. na ovaj slučaj, učinjena je ništetnost navedena u 5 i 10 točki § 277 k. p.

Kr. stol sedmorice zabacio je rješitbom od 2. kolovoza 1884 br. 2270 žalbu ništovnu kr. drž. odvjetničtva po § 282 k. p. sa sliedećih razloga: Kr. drž. odvjetničtvo temelji svoju žalbu ništovnu na točki 5 i 10 § 277 k. p. tvrdeć, da se je imao čin, koji se tuženiku u grieh upisuje, kvalificirati kao zločin pronevjerenja u smislu § 181 k. z., ne pako kao prekršaj suprot sigurnosti vlastničtva u smislu § 461 k. z. Nu to nestoji, jer upitna svota nebijaše obtuženiku (kao dnevničaru) povjerena niti krepošću njegova javnoga ureda, niti uslied naloga občinskoga ureda, nego samo nepovlastno po občinskom bilježniku, koji je sam imao dotični iznos odpremiti na občinsko poglavarstvo u K.

Priobćio *J. Galjer.*

Digitized by Google

Trošak priobćenja zabrane, izdane po § 493 k. p. (objektivni štamp. postupak) neimaju podmiriti interesenti periodičkoga tiskopisa, čiji je sadržaj proglašen protuzakonitim.

Na molbu učestnika digne generalna prokuratura žalbu ništovnu na obranu zakona proti niže navedenim zaključkom, kojimi se odgovornomu uredniku polit. časopisa „Narodni List“ Gjurgju Biankiniu nalaže, da ima naknaditi trošak, što no je nastao usljed službenoga proglašenja presuda, koje su na temelju § 493 austr. k. p. (§ 12 hrv. zakona od 17. svibnja 1875 o kaznenom postup. u poslovih tiskovnih) izrekle, da sadržaj rečenoga časopisa tvori kažnjivo djelo.

Žalba ništovna pobija najprije onaj razlog napadnute rješitbe, koji se oslanja na § 39 zakona tiskovnoga (§ 34 hrv. zakona od 17. svibnja 1875 o porabi tiska), u čem se posvema slaže sa razlozi rješitbe kasacionalnoga suda. Zatim sliedi dalje ovako:

Obrazloženje višega suda nije dakle temeljito; ali nemože se prešutjeti, da se pojavlja mnenje stranom kod teoretika u znanstvenih razpravah (vidi imenito Liszt, Lehrbuch des österr. Pressrechtes, str. 202; Wahlberg, Gesammelte kleinere Schriften II. § 254 i proti tomu Waser u „Allg. österr. Gerichts-Ztg.“ 1882 br. 19 i S. Mayer, Bemerkung 26 na § 493 k. p.) stranom kod praktika, da konfiskovani list, ako i ne izrikom a to prema smislu zakona zauzimlje mjesto obtuženoga, a objektivna rješiba kaznenu osudu po § 389 k. p. (§ 330 hrv. kaz. post.). Zagovornici ovoga nazora drže, da je on izpravan, što da se vidi takodjer iz § 15 zakona tiskov. (§ 13 hrv. tisk. z.) i iz §§ 390 i 392 k. p. (§§ 331 i 333 hrv. k. p.), jer da po odredbi ovih paragrafa može služiti zakonitom podlogom, da se sudbeno naloži naknada troška, kaz. postupka u oprieci prama kaz. osudi u § 389 k. p. spomenutoj, u obće rješitba – a sudbena zabrana po § 493 k. p. jest takova — a napokon da se mora dužnost naknade troška u ovom slučaju izvoditi i iz ustanova §§ 1293 i 1294 o. g. z.

Govoreć najprije ob ustanovah §§ 1293 i 1294 o. g. z. valja opaziti, da se ove, kako se po sebi razumie, odnose jedino na privatnopravni zahtjev, o kojem nemože odlučiti kazneni sud po § 366 austr. k. p. (§ 307 hrvat. k. p.), ako nije okrivljeni odsudjen. Ako se trošak službena proglašenja ovdje navedene rješitbe uzme kao trošak kaz. postupka (pravilnije govoreć kao trošak ovrhe kaz. osude, § 381 toč. 7 k. p.), to mogu biti odlučni za naknadu samo §§ 389 i 390 k. p.

§ 389 k. p. u prvoj alineji veli pako: „Ako obtuženik osudom kaznenom bude izrečen krivac kojega kažnjiva djela, tad će se u osudi ujedno izraziti, da obtuženik ima naknaditi i troškove kaz. postup“. Ova predpostava (osudjenje obtuženoga) nedolazi u objektivnom postupku. Naprotiv ako se povede objektivni postupak, valja upo-

Digitized by Google

raviti prvu alineju § 390 k. p. „Ako se postupak kazneni svrši na drugi način, nego li presudom osudnom, imat će u pravilu platit troškove država".

Ako prema tomu neima dvojbe, da u slučaju § 492 (§ 11 hrvat. zakona o kaznenom postupku u stvarih tiskov.) k. p. ima sav trošak postupka (uključiv ovamo i onaj za proglašenje zabrane) nositi država, zašto da to nebude i u posve analognom slučaju § 493 k. p., koji se razlikuje od slučaja § 492 k. p. samo tim, da se već unapred odustaje od progona stanovite osobe.

Napokon § 15 austr. tiskov. zak. normira samo obseg, u kojem jamči kaucija za novčane kazne i trošak kaz. postup., ali neopredielјuje, da li se u stanovitom slučaju mora nadoknaditi trošak. Ovo je pako pitanje odlučno, nu ono se neda riešiti po § 15 tiskovnoga zak., nego se mora riešiti po obćenitih pravilih kaz. post., što u ostalom izrikom priznaje i § 15 tis. zak. u svom drugom dielu, upućujuć na „pravomoćnu rješitbu", kojom se „odredjuje naknada troška".

Kasacionalno sudište sudilo je (plen. osuda od 15. svibnja 1884 br. 3233): Žalba ništovna generalne prokurature, podignuta na obranu zakona, uvažuje se te izriče: da je zaključci c. k. zemaljskoga suda zadarskoga od 25. lipnja 1883 ad br. 2568, 2571, 2573, 2574, 2576, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, kojimi se nalaže don Gjurgju Biankiniu, odgovornomu uredniku polit. časopisa „Narod. list", da ima naknaditi trošak od 14 for. 20 nč., što je nastao usljed službenoga proglašenja rješitba, koje na temelju § 493 k. p. izrekoše, da je sadržajem onoga periodičkoga časopisa počinjeno kažnjivo djelo; — da je nadalje zaključci c. k. višega suda dalmatinskoga od 28. srpnja 1883 od br. 3184 i 3185 itd., kojimi se odbija pritužba don Gjurgja Biankinia, podnešena proti spomenutim zaključkom prvomolbenoga suda, kao i zaključci c. k. zemaljskoga suda u Zadru od 14. siečnja 1884 br. 98, 99 i 100, kojimi se nalaže spomenutomu uredniku, da ima nadoknaditi trošak od 9 for. 37 nč. za proglašenje gore navedenih rješitba — proti kojim rješitbam urednik nije podnio žalbe ništovne, da je dakle ovimi zaključci povredjen zakon, osobito u §§ 389, 390 i 493 k. p.

Razlozi: Da se obrazloži dužnost nametnuta B-u, pozivlje se prizivni sud dalmat. na § 39 tisk. zak. tvrdeć, da sravniv taj paragraf sa predidućimi §§ 36 i 37 austr. tis. zak. (§§ 32 i 33 hrvat. tisk. zakona od 17. svibnja 1875) vidi se, da se očevidno proteže i na rješitbe izrečene po § 493 k. p.

Ali upravo ako se sravni § 39 tis. zak. sa § 36 i sa § 493 k. p. mora se uviditi, da se onaj prvi paragraf neproteže u obće na uredovna proglašenja onih rješitba, koje se ureda radi prema odredbi § 36 alin. 2 tis. zak. i § 493 k. p. imadu proglasiti, nego na posebne slučajeve,

Digitized by Google

kad drž. odvjetnik ili privatni tužitelj napose nepredloži, da se kaznena osuda proglasi u novinah; a u takovu slučaju ima sud najprije o tom odlučiti, pa onda odrediti kada i kako će se to publicirati; trošak namiruje osudjeni. Odavlje sliedi, da trošak proglašenja rješitbe mora pasti na teret: 1. osudjenoga, koji je kaznenom osudom osudjen, 2. ako se to naročito predloži, u kom slučaju sud odlučuje, da li se i kako ima kazneno riešenje javno publicirati.

Ovo ovdje navedeno sliedi već iz samoga zakona, a potvrdjuje se i pogledom na posliednju alineju § 493 k. p., koju § 34 tisk. zak. upravo s toga dokida, što § 39 tis. zakona na mjesto one posebne postavlja općenitu odredbu.

Ako je pako sve ovo istinito i valjano, tad se nemože § 39 tis. zak. uporaviti na slučaj § 493 k. p, jer ovdje nije proti izvjestnoj osobi podignuta tužba, zato se nemože nitko ni osuditi, a najmanje može se izreći kaznena odsuda, nego je državno odvjetničtvo samo u javnom interesu potražilo, da se zabrani dalnje širenje tiskopisa, ta se zabrana ima prema propisu alineje 2 § 493 k. p., jer predlog drž. odvjetničtva nije potreban, „u službenih novinah proglasiti", pri čem zakon izrikom veli, da se ovakovom rješitbom neprejudicira kaz. postupku, koji bi se možda kasnije proti stanovitoj osobi htio povesti. Zato se na slučajeve § 493 k. p., u koliko se radi o naknadi troška, neima uporaviti § 389 k. p. nego § 390 ist. z., jer prvi govori o kaz. osudi, dočim se u drugom (paragrafu) naredjuje, da trošak podmiruje država, ako se kaz. postupak dovrši drugim načinom, a ne osudom presudnom.

(Ger.-Ztg.)

Ako propustom zaglavi diete u utrobi materinjoj, počinja se tim prestupak, naveden u § 335 k. z.

Obtužena, primalja H., podnese žalbu ništovnu proti osudi prvoga suda. Tu je žalbu kasacionalno sudište bečko, osudom od 23. svibnja 1884 br. 2768 zabacilo i to s ovih razloga:

Obtužena pobijajuć osudu prvoga suda, pozivlje se na § 281 t. 10 k. p. (§ 277 t. 10 hrvat. k. p.); ona tvrdi, da je zakon krivo tumačen, a to krivo tumačenje, po njenom mnenju, stoji u tom, jer se hoće da je ona kriva prestupka u § 335 k. z. navedena, zato, jer je njenim neshodnim postupkom čedo mrtvo iz utrobe materine izneseno. Nu onaj prestupak predpostavlja, da je djelom ili prepustom obtuženika prouzročena smrt „čovjeka" (persona), foetus pako nemože se smatrati čovjekom, dok god se neporodi i tako odieli od materinja tiela (§ 22 ogz.)

Digitized by Google

Kasacionalno sudište scieni, da se pitanje, o kojem je ovdje rieč, dade tako formulovati: da li se pod riečju „čovjek", rabljenom u § 335 k. z. razumieva već i začeto ali još nerodjeno diete? Za niečni odgovor na ovo pitanje može se navesti samo to, da rieč „čovjek", rabljena u nekih mjestih k. z., imenito u § 134, nemože imati onako široki smisao, da bi se pod njom razumievao i foetus, jer u tom paragrafu (134) definirano namjeravano umorstvo čovjeka neobuhvaća jamačno onaj slučaj, gdje se prouzrokuje pometnuće, ili se tako udesi porodjaj žene, da diete dodje mrtvo na sviet, što u ostalom jedno i drugo tvori poseban zločin. Nu § 134 k. z. neobuhvaća niti slučaja čedomorstva navedena u § 139 k. z., a ipak neće nitko tvrditi, da se pod riečju umorstvo nerazumieva i usmrćenje novorodjena djeteta, da rieč čovjek neobuhvaća i diete. Vidi se dakle, da se rieč „čovjek" u kaz. zak. rabi sad u širem, sad u užem značenju. U najširem smislu obuhvaća u svakdanjem govoru rieč „čovjek" jamačno i diete, pa se tako iz § 22 o. g. z. kao i iz §§ 144 i 147 kz. vidi, da se prema terminologiji naših zakona pod riečju diete razumieva ljudsko biće, neodieljeno od matere, a tim je ono podvrst pojma „čovjek". Ali upravo iz ovih mjesta zakona sliedi nješto višega i važnijega, najme da se nerodjenoj djeci počam od njihova začetka u utrobi materinjoj, zajamčuje zaštita zakona. Istina, pravo zahtievati tu zaštitu ograničuje se u privatno-pravnom pogledu, ako se diete mrtvo rodi, ali neograničuje se u pravcu kazneno-pravnom, jer se upravo u takovu slučaju ima suditi na kazan s bog zločinstva prouzr. pometnuća. Doduše moglo bi se reći, da je zakonodavac smatrao ovuo dredbu iznimnom, pak da se upravo odatle, što nije opredielio analognu ustanovu za slučaj da se nemarom ili propustom usmrti porod, razabire posve jasno, da se ovakav slučaj nije htio smatrati kaznjivim. Nu to isto moglo bi se reći i o usmrćenju novorodjena djeteta nebrigom materinom. Ali i neglededć na to, predpostavlja se tu, što bi trebalo tekar dokazati: da ustanova § 335 k. z. nezaštićuje još nerodjana djeteta. Nu zakonodavstvo poskrbilo se i za takovu zaštitu, to dokazuju napose §§ 339 i 359 k. z i u obće brižno uredjenje primaljstva, koje je jamačno isto tako u interesu matere kao i djeteta.

Na ove ubćenite razloge nadovezuje se još primjetba, da se vidi iz onoga što je prvi sud ustanovio, da je spomenuti plod posve zreo, živ i za život sposoban bio, da je jedna ruka djeteta već iz vagine virila na polje, da je još i tada bilo diete živo te se jasno osjećalo njegovo bilo, da je umrlo jedino usljed nepromišljena postupanja obtužene. Po svem tom nemože se dvojiti, da se u takovih okolnostih plod materin kao diete, odnosno kao čovjek u smislu § 335 k. z. ima smatrati; ako je dakle prvi sud djelo obtužene subsumirao pod § 335 k. z. i proglasio ga prestupkom, nemože se reći, da je zakon krivo uporavio.

Digitized by Google

Okružnica

Kr. banski stol hrvatsko-slavonsko-dalmatinski upravio je pod 9. srpnja o. g. br. 16241 na sve kr. sudbene stolove, gradsko-delegovane i ostale kotarske sudove sliedeću okružnicu:

„Iz poslovnih izkaza, podnešenih po sudb. oblastih prve molbe o njihovom poslovanju u stvarih gradjansko-pravnih tečajem godine 1883 proizlazi sliedeće:

I. U pogledu sudbenih stolova. Ukupni broj podnesaka (uračunav i zaostatak iz g. 1882) iznosio je 42.755 poslovnih komada, za 3.585 komada manje nego li g. 1882.

Od ovih ostao je neriešen 241 komad.

U svemu je bilo:

parnica	1142	od kojih		riešeno	930
ženitbenih razpra . . .	7	„	„	„	5
stečaja	104	„	„	„	40
ostavinskih razprava . . .	438	„	„	„	269
tutorstva	218	„	„	„	13
skrbničtva	9	„	„	„	—
računa	7	„	„	„	4
poslova povjerbinskih i gruntovničkih	4585	„	„	„	4580

II. Kod gradsko-delegovanih i ostalih kotarskih sudova bilo je (sa zaostatci od god. 1882) poslovnih komada 477.473 od kojih je riešeno 471 845.

parnica	8657	od kojih	je	riešeno	7607
stečaja	55	„	„	„	10
ostavinskih razprava	18746	„	„	„	11481
tutorstva	30113	„	„	„	6351
skrbničtva	557	„	„	„	136
računa	894	„	„	„	420
grunt. predmeta	34505.				

Prema god. 1882 pokazuje se, da se je poslovanje kod kr. sudbenih stolova po nješto umanjilo, a to: kod poslovnih komada za 3585, kod parnica za 1, kod stečaja za 3, kod tutorstva za 3, kod skrbničtva za 1, kod povjerbinskih i gruntovnih posala za 721, samo ukupni broj tekućih ostavinskih razprava bio je za 24 veći nego li g. 1882.

Kod kr. kot sudova povećao se je prema g. 1882 broj podnesaka za 26 969, tutorstva za 2778, skrbničtva za 91, računa za 66, gruntov. predmeta za 1.463, dočim se je broj parnica za 6.552, stečaja za 3 i ostavinskih razprava za 1.272 umanjio.

Digitized by Google

Nu podjedno treba iztaknuti, da su kr. kotarski sudovi u području bivše hrvatsko-slavonske krajine u glavnom poslovnom izkazu za g. 1882 izkazali bili po tada obstojavših propisih i parnice, razpravljene po zakonu o postupku maličnom, dočim ove parnice u glavnom poslovnom izkazu za g. 1883 više izkazane nisu, pošto je naredba vis. kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade od 3. travnja 1877 odjel za pravosudje br. 1.915 tečajem god. 1883 i u krajiškom području u kriepost stupila, česa radi i izkazani broj parnica god. 1883 mora biti znatno manji nego li god. 1882.

Što se tiče izkazanih zaostataka, to se je broj istih umanjio prema g. 1882 kod sudbenih stolova: kod poslovnih komada za 89, kod stečaja za 17, kod razprava ostavinskih za 7, kod povjerbinskih i grunt. stvari za 7; zatim kod kr. kot. sudova: kod poslovnih komada za 4.547, kod razprava ostavinskih za 1.207, dočim je izkazani broj zaostataka prema g. 1882 veći kod sudbenih stolova: kod parnica za 51, kod računa za 1; a kod kr. kotarskih sudova: u parnicah za 84, u stečajih za 3, u računih za 28.

U obće može se uspjeh poslovanja, polučeni po kr. sudbenih oblastih prve molbe označiti povoljnim, premda ima više sudova, koji su izkazali znatne a barem dielomice neopravdane zaostatke, glede kojih je banski stol pri riešavanju pojedinih izkaza učinio potrebite odredbe posebnimi naredbami, izdanim na dotične sudove.

VIESTNIK.

(Imenovanja.) Predsjednik kr. sudb. stola u Belovaru g. Lazar Ruvarac premješten je kr. banskomu stolu; gg. Josip Urbani, Slavoljub Jakčin, David Milanković, Šime Hržić, dr. Uroš Čučković i Rudolf Hofstädter, imenovani su prisjednici kr. banskoga stola; Stjepan Kralj predsjednikom kr. sudb. stola u Zemunu; Ivan Albrecht, predsjednikom kr. sudb. stola u Belovaru i Gustav Srauss predsjednikom kr. sudb. stola u Gospiću; napokon je viećniku g. M. Savić u povjerena uprava kr. sudb. stola u Ogulinu, a Antun Hochstetter dodieljen kr. banskomu stolu.

(Novi članovi.) Pravničkomu družtvu pristupili su kao članovi gg.: Šandor Oršolić, kr. prislušnik u Zemunu i Ivan Starčević, odvjet. perovodja u Krapini.

— *(Osobne viesti.)* G. Martin pl. Ožegović, podžupan podžupanije sisačke, odriešen je uprave podžupanije i pridieljen kr. vlad. odjelu za unutarnje poslove na službovanje; g. Oktavian Klemenčić imenovan je podžupanom iste županije; g. Ivan Ožegović imenovan je financ. perovodnim vježbenikom.

— *(G. dr. Ljudevit Kraškovič)* otvorio je odvjetničku pisarnu u Vukovaru.

Digitized by Google

— *(Željan nauke.)* Jakov S, studiosus filozofije i poviesti umjetnosti, živo je želio nastaviti nauke, ali otac njegov isto je tako živo nastojao svoju kesu sačuvati od svakih izdataka, pa ma se ovi ticali sinovljevih nauka. Otac njegov uzajmljivao novac na zaloge; sin, da si pribavi sredstvo za nauku, ukrade otcu založenih stvari vrednih 3000 maraka, založi je u Kielu za 600 maraka, pošalje založnice (založne cedulje) otcu očitovav, da će onih 600 maraka zadržati, jer mu ih baš treba da uzmogne nastaviti svoja studia, pošto otca nemogaše nikako skloniti, da mu dade što treba u onu svrhu. Obtužen sa zločinstva kradje, proglasi ga zemalj. sud u Hamburgu nevinim, jer da se u djelu obtuženoga nevidi namjera, da je htio protupravno si nešto prisvojiti. Usljed priziva držav. odvjetničtva odredi državni sud njemački novu razpravu, a na toj predloži drž odvjetnik, da se Jakov S. odsudi na tamnicu od tri mjeseca. Sud pristane uz nazore drž. odvjetničtva i odsudi obtuženoga, ali samo na tamnicu od 14 dana.

— *(Ministar pravosudja odsudjen na novčanu kazan.)* Učitelj na nekoj javnoj školi u Belgiji napisa pismo svomu znancu, u kojem ga zamoli, neka mu javi, što bi morao učiniti, da bude primljen u koju ložu slobodnih zidara. Pometnjom dodje ovo pismo u ruke neke treće osobe, a ne adresata. Ova treća osoba pročitav list izruči ga brže bolje klerikalnom zastupniku Woeste-u, koji se posluži njim u svoje političke svrhe, te oslanjajuć se na njegov sadržaj, junački napadaše na tadanje liberalno ministarsvo. Medjutim digne učitelj tužbu proti onoj trećoj osobi, koja je pometnjom pismo primila, radi povrede tajne listova. Na razpravu, odredjenu povodom ove tužbe, bijaše kao svjedok pozvan i zastupnik Woeste, nu on uzkrati svako svjedočanstvo tvrdeć, da kao zastupnik nesmie povjerene si tajne odati. Nu sud u Gentu mislio je drugačije, te odsudi Woestea na globu od 50 franaka, jer nije htio svjedočiti. Obsudjeni podnese žalbu ništovnu na kasacionalno sudište, ali ovo odbije žalbu, premda je obsudjeni medjutim postao — belgijskim ministrom pravosudja.

— *(Neposredna korespondencija.)* Držav. zak. list br. 119 o. g. priobćuje tekst držav. ugovora, što no je 2. travnja o. g. uglavljen medju austro-ugar. monarkijom i carevinom ruskom, i kojim se uvodi direktna korespondencija medju galičkimi i sudovi ruske Poljske. Tim se ugovorom odredjuje, da se medju sudovi i drž. odvjetničtvi u području c. k. priziv. sudišta u Lavovu i Krakovu, te medju sudovi sudb. područja varšavskoga imade obavljati počam od spomenutoga dana korespondencija neposredno bez diplomatičkoga posredovanja i to u svih poslovih i zamolnicah, koje se tiču pravne pomoći u civilnih i kaznenih stvarih, u koliko ovake rekvizicije nepadaju pod ustanove čl. IX., X. i XIII. držav. ugovora od 3 (15) listopada 1874, sklopljega radi medjusobnoga izručivanja zločinaca.

(Sastanak njemačkih pravnika.) Dana 11. rujna otvoren je sedamnaesti sastanak njemačkih pravnika u Würzburgu. Otvorio ga je predsjednik senat. njem. držav. suda dr. Drechsler, a srdačno ga pozdravio u ime kralja bavarskoga bavarski ministar pravosudja dr. Fäustle. Nadošlo do 380 učestnika iz svih strana Njemačke, a nekoliko i iz Austrije. Za predsjednika izabran dr. R. Gneist iz Berlina.

Digitized by Google

Pravnička bibliografija.

Juridična biblioteka. — Postupanje v pravdah I. Občni sodni red. Patent dne 1. maja 1781 str. 13 j. z. z. — Ljubljana 1884. — Još prošle godine poče kao prilog „Slovenskoga Pravnika“ izlaziti slovenski prevod gradj. p. p., valjajućega u kraljevinah i zemljah zastupanih u carevinskom vieću. Taj je prevod sada dovršen, te sačinjava posebnu knjigu od 16 tabaka. Za slovenske pravnike ova je knjiga od preke potrebe, jer ako se hoće rabiti narodni jezik u uredu treba da ga znadu, da se umiju u njem dobro izraziti sudci i odvjetnici.

Das österr. Strafrecht. Von Privatdocenten dr. Carl Janka. Prag 1884. Str. XVI. 380. Ova je knjiga poglavito namienjena porabi sveučilištnih djaka, a ovoj potrebi i odgovara.

Der österr. Strafprocess unter Berücksichtigung der Rechtsprechung des Cassationshofes. Systematisch dargestellt von dr. Friedrich Rulf. Prag. 1884. Ovo je kratka ali sustavna i vrlo dobro pisana priručna knjiga o austrijanskom kaz. postupniku, u kojoj se glavna načela jasno, razumljivo a ipak u kratko izlažu, pri čem se pisac obazire na judikaturu, osobito na rješitbe kasacionalnoga sudišta bečkoga.

Dr. V Pappafava. Szkic dziejowi notaryatu od czasów najdawniejszych aż do dni naszych, etc. Warsáva 1884. Na poljski jezik preveo Adam Niemirowski. Str. 20.

Corpus juris civilis. Ed. ster III. Vol. II Codex Justinianus, recognovit Paulus Krueger. Berlin XXX. i 513. Ciena 6 mar.

Derunburg H. Lehrbuch d. Privat-R. u. d. Pravatrechtsnormen d. Reichs. 1 i 3 sv. Ciena 28 mar.

Epstein M. Sammlung von eisenbahnrechtl. Entscheidungen d. kk. obersten Gerichtshofes v. J. 1844—1878. Beč. 1879. VII. i 601. C. 8 mar.

Leist, graeco-italische Rechtsgeschichte. Jena XVIII. i 769 str. — C. 16 mar.

Post A. H. Grundlage des Rechtes u. d. Grundzüge seiner Entwickelung. XIX. i 492 str. — C. 7 m. 70 f.

Wlasak M. Kritische Studien z. Theorie der Rechtsquellen im Zeitalter d. klassischen Juristen. Graz. Str. IX. i 201. — C. 4 mar.

Schulte F. v.. Karl Fr. Eichorn, sein Leben und Wirken. Stuttgart. — Str. 255. C. 7 mar.

Madeysky dr. Stanislav, die deutsche Staatssprache oder Oesterreich e. deutscher Staat. — Str. 179. — C. 3 m. 60 f.

Loening prof. Edgar, Lehrbuch d. deutschen Verwaltungsrechtes. Str. XVI. i 859. Leipzig. C. 16 mar.

Oesterr. Eisenbahngesetze. Sammlung der auf das Eisenbahnwesen Bezug habenden Gesetze, Verordnungen und Judicate, herausgegeben von dr. Viktor Röll.

Bernardi A.. della querela civile de falso. Str. 264. Ciena 4 lire.

Bonati A., la magistratura in Italia. Str. 168. C. 2 l

Bovio G., Sommario della storia de Dirito in Italia. Str 496. C. 12. l.

Benvenuti G. B., i tramways: note giuridiche. Str. VIII i 403. — Ciena 8 lira.

Digitized by Google

Gg. članovom pravničkoga družtva.

Općenito se priznaje, da neimamo na hrvatskom jeziku dovoljno potrebnih djela pravo- i državoslovne struke. Zašto ih nema, nemarimo izpitivati, svakako treba uprieti sve sile, da ih što skorije dobijemo. Neće to bit tako lahko, ali mora biti; tko može, neka doprinese koliko može, da ih bude. Medju ove potonje spada i „pravn. družtvo u Zagrebu". Njegova je svrha raditi oko razvoja prava u teoriji i praksi. Sredstvo da se ova svrha postigne, jest takodjer izdavanje i podupiranje izdavanja knjiga rečenoga sadržaja. Pravničko družtvo neima gotova novca, neima imetka, ali što može ono će učiniti

Ova misao rukovodila je upravni odbor pravničkoga družtva, koji je u sjednici svojoj, držanoj 29. srpnja o. g. zaključio:

1. da se počam od mjeseca kolovoza o g. obseg „Mjesečnika" stegne na tri štampana tabaka, a sadržaj ovako stegnuta lista da bude pretežno praktični;

2. da se svakoga mjeseca na dva tabaka tiska valjano djelo pravo- i državoslovne struke; pisac takova djela nagradit će se kao što se nagradjuju i drugi nastavci štampani u Mjesečniku. Od takova djela štampat će se onoliko koliko se tiska Mjesečnika. Nu svaki pisac može povrh toga na svoj račun dati otisnuti više eksemplara i s ovimi razpolagati;

3 ove godine počet će se ovako tiskati „Tumač mjenbenog zakona", što ga je napisao sveuč. prof. dr. Franjo Vrbanić, te će bit do konca godine, ako ne prije, gotov jedan svezak od 10 tabaka, koji će se članovom prav. družtva i predplatnikom Mjesečnika bezplatno dostaviti.

Da ima Pravničko družtvo više gotovine kao što je neima, ono bi odmah samo izdalo knjigu o svom trošku. Ali neimajuć ove misli upravni odbor njegov, da je ovo sgodan način da se podupre izdavanje koristnih djela, a članovi i predplatnici neće biti ma baš u ničem oštećeni, dobivati će list, a k tomu dobru i vrlo koristnu knjigu. Zato se upravni odbor nada, da će njegov zaključak svatko odobriti, da će družtvo naći još obilnije podpore i pomoći, još više članova, kako bude moglo izdašnije raditi oko plemenite ove svrhe.

U Zagrebu 29. srpnja 1884.

Upravni odbor prav. družtva.

Digitized by Google

Actio Pauliana

nadopunjak ovršnog prava.

Napisao dr. Ivo Mullin.

Predgovor.

„Durch das römische Recht, aber über dasselbe hinaus."
Ihering: Geist des röm. Rechts. I., 14.

Pravo nije skup slučajnih, samovoljno postavljenih zasada i ustanova, nego cielovit u nutarnjosti svojoj savezan plod poviesti.

Pravo je dakle, kao što i država organizam, koj se mienja prema karakteru, kulturnom razvoju, prometnim odnošajem i povjestnom razvitku naroda.

Uz svu raznolikost u pojedinom svi su narodi skupine ljudi, ter imadu kao takove u velikom iste uslove bivstvovanja, pokazuju nam njeku srodnost, i to pojedini narodi medju sobom čas veću čas manju; veću čim su bliži i srodniji u glavnih životnih odnošajih i intelektualnih sposobnostih, manju čim su u tome različitiji.

Medju glavne pako uslove svakog uredjenog žića, medju organizme, koje zajednice ljudi stvaraju, nedvojbeno spada pravo. Bit će dakle i pravo svih naroda donjekle srodno, dočim se s druge strane i u tom pogledu, prema gore rečenom, a imenito prema historičkom razvitku opaža veća ili manja srodnost pojedinih naroda. Takovu medjusobnu blizu srodnost pokazuju nam narodi evropski, a u odnošajih pravnih, družtvenih i političkih imenito narodi srednje i jugo-zapadne Evrope. A zašto?

Digitized by Google

Jer ti narodi uz jednako visoke intelektualne sposobnosti stoje na zajedničkom povjestnom i kulturnom temelju.

Na ove bo narode prešla je, bujicom selitba naroda za čas poplavljena kultura staroga svieta, kako nam se u najkrasnijih svojih plodovih ukazuje u Antiki t. j. u helenskoj umjetnosti i literaturi i u klasicizmu rimskoga prava; jer u duševnom životu čovječanstva vlada kao i u prirodi razumna ekonomija, zakon, da ništa, što je uzvišeno i vriedno da postoji, u jezgri svojoj nepropada.

Nu ovi narodi nisu poprimili staru kulturu nepromienjenu, — ta nepomičnost i nepromienljivost u prirodi i u duševnom životu znači smrt, — već oplemenjenu universalitetom i humanitetom kršćanstva, pomladiv ju podjedno svježim dahom svoga individualizma.

Tako je nastala n o v a, bujna kultura, tako je iz Antike niknula u Cinquecentu Rennaissancea, tako su se iz klasičnog prava rimskoga razvila moderna prava. Nu kao što se pravi umjetnik vazda mora da povrati proučanju Antike, da iz nje crpi shvaćanje Rennaissance, te da preko ove uzmogne poći dalje, tako i pravnik mora da se prije svega uputi u dubljinu prava rimskoga, da pomoćju ovoga shvati pravo moderno t. j. pravo današnjih kulturnih naroda, te da se preko toga uzmogne približiti pravu.

Kod modernih bo prava nije nam sustati. Kulturni narodi danas jur neodoljivim njekim, ako možda i jošte ne posve i po svih shvaćenim nagonom tjeraju jednomu cilju, uzajamnosti kulture, iz koje gvozdenom dosljednošću mora da nastane uzajamnost kulturnog a napokon svega čovječanstva.[1]

Ter ako prema tomu za sad jošte moramo kazati svakomu

[1] Jer će napokon cielo čovječanstvo postati „kulturnim". Oni narodi, koji se danas još nebroje medju kulturne, ili će, ako su zato sposobni, postati kulturnimi, ili moraju propasti. To vrieme nije tako daleko, kako to danas mnogi misle. Kultura (moderna) jedan kontinent već izključivo posjeduje (Evropu), na dviema drugima kontinentima orijaškim korakom napreduje, te nije daleko vrieme, gdje će biti izključivi i faktični gospodar istih (Amerika, Australija), dočim se je na jedan baš u najnovije doba grozničavom energijom bacila (Afrika).

Digitized by Google

narodu svoje pravo, to ćemo doskora moći kazati kulturnim narodom jedno, kulturno pravo;[2] a u daljoj budućnosti, ako jednom kultura obuhvati sve predjele ovoga svieta, — savršenomu čovječanstvu savršeno pravo.

Zato i mi s velikim našim učiteljem, s najduhovitijim pravnikom ovoga stoljeća Rudolfom Iheringom velimo: „Durch das römische Recht, aber über dasselbe hinaus" — mi bi dodali „zum Rechte".

Mi smo ovimi riečmi podjedno razjasnili naše stanovište, stanovište najme, da se pravo, kao organizam, koj je nastao historičkim putem, samo historičnim načinom dade shvatiti. Ovo načelo vodilo nas je i u ovoj razpravi, kojoj je predmetom „Actio Pauliana".

Pod ovim izrazom razumjeva današnja pravna znanost, uzev ga sasma općenito, sva pravna sredstva, što po pristoje vjerovniku, da uzmogne pobijati pravna djela dužnika, smjerajuća na izigranje vjerovničkih tražbina.

Pitanje ovo postalo je u ovom vjeku (baš kao i u Rimu pod sličnimi okolnostmi u 6 i 7 stoljeću p. u. c.) opet gorućim, jer su se prometni odnošaji i mobilni kapital silno razvili, a javni i privatni moral malaksao tako, da prevarna prenašanja imovine, poduprta a stranom i omogućena spomenutimi faktori, tolik mah preotimlju, da jur vjeresiju, glavnu podlogu cieloga današnjega nutarnjega i medjunarodnoga prometa i blagostanja podkapaju, te pravnu sviest naroda osjetljivo krnje.

Pravna znanost, imenito francezka i njemačka (u najnovije vrieme i talijanska), sviestna si svoje zadaće, bacila se je svom silom na ovo pitanje, nebi li svojimi iztraživanji, svojom mukom i trudom zakonarstvu pružila sigurnu podlogu za riešenje neodklonive zadaće.

---

[2] Najprije će se ova ideja ostvariti u mjenbenom i trgovačkom pravu, zašto baš u ovom području, nije težko dokučiti.

Ta već danas postoje samo dva glavna mjenbeno-pravna sustava, francezki i njemački; pak i te razlike jur po malo izčezavaju u najnovijih mjenbenih zakonih kulturnih naroda. Tko zna, nećemo li za 50 godina imati „evropsko mjenbeno pravo?"

Digitized by Google

I u nas uvidja se već od dulje vremena potreba, da se prevarnomu prenašanju imovine stane na put. Tako je jur godine 1874 kod zemaljske vlade izradjena osnova kriminalnoga zakona o bankolomu, koja medjutim nije postala zakonom. — Godine 1882 pozvao je pravosudni odbor saborski prigodom razprave zakona o stegah ovršnoga prava kod ovrha radi novčanih tražbina (sada zakon od 18. siečnja 1883 br. 24 Sbor. od god. 1883) vladu, neka ovo pitanje ponovno prouči, te saboru podnese shodnu gradjansko-pravnu zakonsku osnovu.

To je bio najbliži povod, da sam se latio knjige i pera, nebi li i štogod doprineo k riešenju pitanja, koje me već od sveučilištne dobe zanima više, no ikoje drugo, — te tako polučio dvoje, unapredio znanost i koristio našemu narodu, koj više no ikad treba sve sile svih svojih sinova.

Razprava ova ima dva diela. Prvi, historično-dogmatični dio radi o paulijanskoj tužbi po rimskom pravu, dočim će drugi dogmatično-kritični dio, koj ću kašnje saobćiti, raditi o rečenoj tužbi, kako nam se pokazuje i kako bi nam se imala ukazati u modernom pravu.

U prvom dielu posvećena je osobita pozornost historičnomu postanku i razvitku ove tužbe, jer samo na takav način možemo upoznati, što je u tom pravnom sredstvu specifično rimskoga, povješću rimskoga prava i rimskom povjesti danoga, što li obćenite važnosti i valjanosti.

Pošto je pako dotična tužba niknula iz ovršnog i stečajnog prava rimskog, pošto je ona i zbilja samo nadopunjak rečenih prava, trebalo je prije, nego li se je prešlo na razpravu tužbe same, u glavnih crtah nacrtati i ovršno i stečajno pravo rimsko u svom postanku i razvitku.

U drugom dielu razmatrati ćemo kritični današnje zakone i najnovije zakonske u tom predmetu donešene osnove, praksu sudova te stanovište, koje suvremena pravna znanost u tom pitanju zauzimlje. Pod konac pokušati ćemo sami da razvijemo, kako bi se po našem nazoru imalo riešiti ovo toli zamršeno

Digitized by Google

pravno pitanje, da pravednosti bude što ju ide, da se formalno pravo neozledi više nego li je nuždno, te da se sloboda i sigurnost prometa osjetljivo neokrnji.

Ako sam gdje posrnuo, e „errare humanum“. Zato se i nežacam preuzeti odgovornost za razvite misli, ta niknule su iz najdublje dubljine znanstvenog moga osvjedočenja.

U Sv. Žaveru kraj Zagreba mjeseca veljače 1884.

Dr. Ivo Malin.

Digitized by Google

I. Uvod.

Vjera u više biće,[1] nagon ujedinjenja[2] i pravna sviest[3] duboko se korijene u grudih ljudskog roda.

Bezbrojne zajednice ljudi s istimi bogovi i s istim pravom, koje stranom u povjesti sliede jedna za drugom, stranom suvremeno postoje jedna uz drugu, jasno i neoborivo dokazuju istinitost ove tvrdnje.[4]

Naravski da su te zajednice s početka bile vrlo jednostavne i surove. Članovi zajednice ujedinjivali bi se u svrhu štovanja zajedničkih bogova, zajedničke obrane proti napadajem iz vana i obrane proti nepravdi unutar zajednice same.

Tko nije član zajednice, neprijatelj je, te neima nikakovih prava, proti njemu svaka je sila dozvoljena.

„Hostis enim apud majores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus“ Cic. de off. I. 12.[5]

Unutar zajednice vlada drugo načelo, načelo najme, da svaki član njezin mora da štuje prava sučlana svoga. Tko toga

---

[1] L. 1 § 4; L. 2 Dig. de justitia et jure 1, 1: Jus gentium — daklem svim ljudem zajedničko — „veluti erga deum religio“.

[2] L. 2 D. cit. — „ut patriae pareamus“.

[3] L. 9 Dig. 1, 1. jus gentium — quod naturalis ratio inter omnes homines constituit. — L. 11, Dig. 1, 1, „quod semper aequum ac bonum est, jus dicitur“.

[4] Da jošte i dan danas gdje gdje imade ljudskih plemena, kod kojih rečeni pojmovi nisu razviti, nepobija našu tvrdnju, jer se klica rečenih pojmova nalazi i u grudih tih ljudi, samo što se s nepovoljnih klimatičnih, geografičnih i inih odnošaja nije razvila ni razviti mogla. Svagdje medjutim vidimo, da prestankom zaprieka nastaje opisani naravni razvitak.

[5] Latinskoj rieči hostis odgovara gotička rieč gasts, njemačka Gast, te imadu i ove dvie rieči dvostruko značenje ko i rimska. Tako i slavenska rieč „gost“.

Digitized by Google

nečini, tko drugu svomu u zajednici nanese nepravdu na osobi ili imetku, silom ili prevarom[6] gubi i sam prava izviruća iz zajednice, zajednica ga neštiti, te ozledjenik može proti njemu upotriebiti silu. Silom se oteto natrag otimlje; gorkom, al po sudrugovih dozvoljenom osvetom sveti se uvreda.

Dobro s toga veli Danz,[7] da se čitav sadržaj prava u objektivnom smislu u najstarije doba usredotočuje u izreci „vim (mi bi dodali jošte i „fraudem") injustam fieri veto", a sadržaj povlasti, izvirućih iz prava u subjektivnom smislu u izreci „vim justam facere licet".

Samovlastna pomoć (Selbsthilfe) i osveta obilježuju dakle svaku slabo jošte razvitu zajednicu, al su to i **začetci svega prava.**

Zato nevalja misliti, kan da je u onih odnošajih vladala anarhija. Samo onaj mogaše pri samovlastnoj pomoći, pri osveti, računati na podporu bar moralnu, al i materijalnu svojih sudrugova, tko je imao **jasno** pravo za sebe; naprotiv tko je povriedio **jasno** pravo sudruga, znao je, da neće naći nigdje zaklona ni zaštite. Privatna samovlastna pomoć, privatna osveta prelaze u takovih odnošajih prečesto u pučku pravdu[8] (Lynch-Justiz, Volks-Justiz), kakovu i dan danas jošte vidimo u slabo napučenih, državno jošte neuredjenih zapadnih predielih (terotorijih) sjeverne Amerike.

---

[6] Cic de off. I. 13: „Quum duobus modis, id est aut vi aut fraude fiat injuria".

[7] Danz, Lehrbuch der Geschichte des röm. Rechts II. str. 5: „Man kann in gewissem Sinne sagen, der gesammte Inhalt des Rechts im objectiven Sinne concentrirrt sich in ältester Zeit in dem Satze: „Vim injustam fieri veto", und der Inhalt jeder Befugniss des Rechts im subjectiven Sinne in dem Satze „vim justam facere licet".

[8] U slučajevih, u kojih se sudrugovi djelotvorno zauzimlju za narušeno pravo sudruga, djeluje uz prirodjeno pravno čuvstvo već i spoznaja, da je narušajem prava pojedinca narušeno i obće osjećano, ako i ne spoznano pravo, da je narušen obći na njekom „tacitus consensus omnium" osnovani mir. U takovu postupku zrcali se jur njeki viši stepen ljudskog života. — Vidi vrlo interesantno djelo: Post, „Die Grundlagen des Rechts und die Grundzüge seiner Entwicklungsgeschichte (1884) koj medjutim ovu pomoć sudrugova odviše ističe na uštrb vlastite pomoći, odnosno osvete povredjena.

Digitized by Google

To su faktori, koji prieče neopravdanu samovlast i osvetu s jedne a pravne narušaje s druge strane.

Iz priproste zajednice nastaje tekom vremena uredjena država sa zadatkom, da usavrši odnošaje ljudi, da svim državljanom omogući svestrani, mirni razvitak. Državna vlast uredjuje pravosudje. Nu postepeno, najprije ona sama sudi, a i to tek u slučajevih priepornih.

Čije je pravo jasno, netreba pomoći državne vlasti,[9] ali i proti onomu, koga je jur državna vlast osudila, netreba dalje državne pomoći, ta i proti njemu je sada pravo jasno. Ovrhu obavlja onaj, koj je pobjedio u parnici [10]

Samovlastna pomoć i osveta jošte su dakle dozvoljene, samo što ih je država u prepornih pitanjih ograničila. Nu država ide dalje, ona mora dalje ići. Pojedinac će ipak često prekoračiti granice, zato si državna vlast sve više prisvaja mač pravde.

Zanimiv primjer ovoga historičkoga razvitka daje rimsko pravo za vremena XII. ploča. U rečenom zakonu uzporedo su jošte stari nazori o pravu pojedinca na neograničenu samovlastnu pomoć i začetci novih idea o pravu i dužnosti države da bdije nad pravosudjem, te da ga ona imade ovršiti.

Tu vidimo:

1. Neograničeno pravo samovlastne pomoći: „Si nox furtum factum sit, si im occisit, jure caesus esto;

2. Ograničeno pravo samovlastne pomoći u slučajevih, gdje je pravo ozledjena (vjerovnika) i bez predhodne sudbene likvi-

---

[9] Ulpianus libro XXXIX. ad Sabinum: Neque enim, qui potest in furem statuere, necesse habet adversus furem litigare; idcirco nec actio ei a veteribus prodita est. (L. 17, Dig. 47. 2) Si nox furtum factum sit, si im occisit, iure caesus esto. Lex XII. Tabularum. Paul. Sent. II. 1, § 5. Si quis debitum quocunque modo confessus docetur, ex ea re creditori actio non datur, sed ad solutionem compellitur.

Manus injectio pro judicato kod nexusa: Quod tu mihi damnatus es S. X. Milia, quae dolo malo non solvisti, ob eam rem ego tibi S. X. milium judicato manus injicio Sr. Ihering Geist des röm. Rechts I. str. 118 i slj.

[10] Manus injectio judicati. Gaius Inst. IV. § 21. Ladislaus Magyar Reise in Südafrika I str. 331. „Die Vollziehung des Urtheils wird von dem gewinnenden Theil und seinen Verwandten besorgt". Dakle kod naroda nizke kulture još i danas.

Digitized by Google

dacije (osude) posve jasno n. pr. kod nexus-a. Ako naime dužnik, koj se je per aes et libram obvezao vjerovniku platit stanovitu svotu, neizpuni obveze ove, može vjerovnik proti njemu postupati sa „manus injectio pro judicato", t. j. može ga svezati[11] i upotriebljivati kao radnika, ali istom 30 dana pošto je minuo platežni rok (triginta dies iusti).

Ograničenje stoji ovdje jur u trojem: u XXX. dies iusti, u tom što vjerovnik nesmije proti svakomu dužniku tako postupati, nego samo proti nexusu (i nekim drugim vrstim dužnika) i što je samo pravo vjerovnika proti nexusu ograničeno, da je vezan i pridržavan na rad.[12]

3. Pravo samovlastne pomoći, ograničeno samo na stadij ovrhe nakon što je državna vlast sudila. I ovo je pravo na stanovite forme vezano, jer prije nego li su vjerovnici smjeli insolventnog dužnika „in partes secare", morali su izvršiti propise, što no ih nam je sačuvao Gell. N. A. XX. 1 (XXX. dies justi, in ius ducito, si volet suo vivito, ius interea paciscendi itd.)

Napokon država posvema izključuje samovlastnu pomoć pojedinca. Ona sama po svojih organih sudi, i izrečene osude izvadja. Konačni taj rezultat predočuje nam u rimskom pravu Decretum Divi Marci (L. 13, Dig. quod metus causa gestum erit 4, 2):

Optimum est, ut, si quas putas te habere petitiones, actionibus experiaris . . . . .

Vis est et tunc, quoties quis id, quod deberi sibi putat, non per judicem reposcit Quisquis igitur probatus mihi fuerit rem ullam debitoris, vel pecuniam debitam non ab ipso sibi sponte datam, sine ullo judice temere possidere, vel accepisse, isque sibi ius ni eam rem dixisse, jus crediti non habebit.

U formalnom pravu ukazuju se dakle tri glavne periode:

1. perioda izključive, neograničene samovlastne pomoći;

[11] Domum ducebatur ab actore et vinciebatur. Gaius IV. 21 Festus v. nectere ligare significat.

[12] Mi najme držimo, da je vjerovnik, ako je htio proti nexusu dalje postupati, najme kao proti judikatu, morao iste korake preduzeti, koji su bili propisani za judikata.

Digitized by Google

2. perioda ograničene samovlastne pomoći; početci državne pravne pomoći;

3. perioda izključive državne pravne pomoći.

Nacrtav sad sasma u kratko razvitak prava formalnog, ili procesa,[13] valja se obazrieti i na pravo materialno. I tu vidimo isto ovakov postepeni razvitak od surova k ugladjenom, kao i kod prava formalnog, i kakov se vidi i u drugih područjih ljudskoga života.

Što više država sebi prisvaja vršenje pravosudja, to se većma ublažuje i razgranjuje pravo materijalno. A to je sasma naravno, ta u formalnom pravu leži začetak svega materijalnoga prava. Ili zar nije ovlast, koju zajednica daje svomu članu, da proti sučlanu, koj ga povriedi, postupa (postupak, proces) kako ga je volja, jur i izražena materijalno-pravna izreka: nevredjaj prava sudruga. Zar nije kašnje praetor, riečmi „actionem dabo" stvarao pravo?

Pak jer je izvršivost glavni kriterij svega prava, zato i način izvršbe ako i ne izključivo a to svakako znamenito upliva na pravo materijalno.

Dok vlada načelo, da si svatko sam pomaže kako umie, nemože biti govora o razvitom pravu, nemože biti razlike medju kriminalnim i civilnim pravom,[14] izmedju veće ili manje krivnje.[15]

Uvredjeno pravno čuvstvo osjeća samo povredu, a nepita, da li je hotomična ili slučajna. Vrlo liepo to tumači Ihering[16] „Ob der Schlag mit Absicht, oder aus Versehen oder ohne alle Verschuldung geführt wird, was kümmert es den Betroffenen? Er fühlt den Schmerz und der Schmerz treibt ihn zur Rache.

[13] I samovlastna pomoć je njeka vrst procesa, samo vrlo surova. Baco ju negdje nazivlje „divljom pravednosti".

[14] Dužnik i noćni tat oba plaćaju životom.

[15] Fur manifestus postaje robom, fur nec manifestus, koj je dakle obično lukaviji i s toga više kriv, plaća duplum. Dobro Ihering das Schuldmoment im röm. Privatrecht str. 17 „Der fur manifestus begegnet dem wilden Ungestüm des ersten Affects, während dem fur nec manifestus nicht blos die beruhigende Macht der Zeit, sondern auch die Freude des Eigenthümers, eine bereits mehr odér weniger verloren geglaubte Sache wiedergefunden zu haben, zu Gute kommt, und ihm mildere Bedingungen erwirkt.

[16] Geist des röm. Rechts I. 127.

Digitized by Google

Erst wenn diese Stufe des noch im Affecte des Schmerzes befangenen Rechtsgefühls überwunden ist, gewinnt dasselbe den richtigen Masstab für die Würdigung des Unrechts. Dieser Masstab ist der Begriff der Verschuldung".

Čim medjutim koj narod shvaća pojam krivnje (Verschuldung)[17] odmah mu se namiće i misao, da samovlast pravnim njegovim potrebam već posve neodgovara; jer danomice opaža, da nitko u vlastitoj stvari nije nepristran sudac.

Da što da se nove misli lagano razvijaju, ali se ipak razvijaju. Država počimlje dosudjivati pravo. I to je pravo surovo jošte, diše jošte osvetom; al u rukuh nepristrane države[18] ono se sve većma ublažuje i usavršuje, dok napredkom kulture nedotjera do onog savršenstva, koje je kod dotičnog kulturnog stepena moguće. Možemo dakle reći: čim koj narod stoji na nižem stepenu kulture, tim većma prevladjuje kod njega samovlastna pomoć, te mu je i nerazvitije i strožje pravo materijalno; svaki napredak civilizacije sve većma ograničuje samovlast, razvija i ublažuje materijalno pravo (Suum cuique); obratno svaki nazadak u civilizaciji imade protivne posljedice.

O potonjem pojavu dobro veli Troplong:[19] „Le droit de vie et de mort, le droit au corps et à la chair, le droit à la servitude, tout cela va renaître par je ne sais quel accord mystérieux dont la barbarie a seule le secret. et qui atteste une de ces grandes et inevitables erreurs qui pesent sur l' humanite, et sont toujours là prêtes a se réveiller quand la civilisation suspend un instant son oeuvre de rachat".[20]

---

[17] Valja tu razlikovati pojam krivice (Unrecht), koj poznavaju i najprimitivniji narodi i ljudi, od pojma krivnje (Verschuldung), koj već prilično visoki stepen kulture suponira.

[18] Vrlo je zanimivo, da je Lex Poetelia, koja je dokinula samovlastnu pomoć kod nexuma, vrlo znamenito ublažila i materijalno pravo: „Pecuniae creditae bona debitoris, non corpus obnoxium esset", što i opet dokazuje, da je naša tvrdnja istinita, da je mat. pravo vrlo ovisno od formalnoga prava i suvislo s istim. Nepristran i neinteresiran sudac, koj po državi postavljen u njezino ime sudi, neima povoda osveti, ter ako vidi, da je dosadanje, pod starim jošte uplivom nastalo pravo prestrogo, on ga ublažuje. Praetor u Rimu stvarao je tako novo pravo „aequum jus". (Kriminalna praksa u Njemačkoj za vremena Karoline).

[19] „De la contrainte par corps p. CXXIII."

[20] Iza sjajne rimske kulture, nakon savršenoga rimskoga prava, komu se jošte danas divimo, navali sriedovječni barbarizam, samovlastna pomoć

Digitized by Google

Pravo je dakle organizam, koj sa cielím ostalim žićem čovječanstva stoji u uzkom i nerazdružívom savezu.

Zadaća naša nedopušta nam, da se dalje bavimo razmatranjem prava i njegova razvitka u obće; valja nam se sada ograničiti na pravo privatno, i to napose na pravo što no pristoji vjerovniku, ako dužnik neće, ili ako je nesposoban da izpuni zadano obećanje, da udovolji preuzetoj obvezi.

Nadovezujuć na ono što je u uvodu spomenuto, konstatujemo prije svega, da se i kod tih pravnih odnošaja dade razlikovati razvitak, kakov smo opisali.

U doba nizke kulture položaj dužnika, koj nemože platit, vrlo je nepovoljan. Obćeniti uzrok tomu jur je prije naveden. Nu kao što pravo u obće stoji u savezu sa cielim životom ljudi, tako opet i na pojedine grane, na pojedine pravne odnošaje uplivaju razni, posebni, s timi pravnimi odnošaji u užjem savezu stojeći faktori vanjskoga i nutarnjega života ljudskog.

Takov posebni faktor vidi se imenito i kod dugovnog prava Narodi najme sa nizkom kulturom, redovito privredjuju sredstva za podmirenje svakdanje potriebe života velikom mukom i nemanjimi opasnostmi života. Množina divlje zvjeradi, neobradjeno tlo, neukost i slabo poznavanje naravi i njezinih sila, nesavršeno orudje: sve to otegoćuje primitivnim ljudem život i privriedu. Zato i sve stvari, naravi mukom otete, u njih imadu veću vriednost.

Tko si je većim naporom ili većom štednjom privriedio više nego li je nuždno trebao za svakdanji život, dakle glavnicu, ta je glavnica bila mnogo vriednija nego li danas, subjektivno i objektivno. Subjektivno za privrieditelja, jer je rek bi dio njega samoga, jer je znojem njegova lica, opasnošću života pri-

---

(Fehderecht) i vrlo strogo, nerazvito, na djetinju dobu čovječanstva sjećajuće nas materijalno pravo. Troplong op. cit p. CXXXIX. „C' est comme on le voit, le droit romain (ancien) dans toute sa cruauté. Les assises de Jerusalem, redigées en 1099, contiennent aussi des dispositions analogues, sauf toutefois le droit de tuer le debiteur insolvable; mais le creancier pourra le tenir en prison chez lui, et l' employer aux travaux serviles jusqu' a ce qu' il soit completement payé".

Digitized by Google

skrbljena; objektivno, jer je u takovo doba mnogo manje glavnica.[21]

Uzajmi li takav posjednik glavnice glavnicu svoju trećemu, dužniku, to će on nedvojbeno gubitak iste veoma osjećati[22], a pošto doba, u kojoj živi, nerazlikuje izmed dolusa, kulpe i kazusa, to će biti postupak proti svakomu, koj nemože da povrati posudjenu glavnicu, ma bilo i s nesreće, vrlo strog, okrutan. Tko vjerovniku uzajmljeno ne vrati, ne drži zadanu rieč, varalica je, nalik tatu, vredja pravo vjerovnika, te zaslužuje kazan.

Da je tomu u staro vrieme tako bilo, evo njekoliko primjera.[23]

Zakonik iranski Vendidad IV. 1—3 veli:[24] „Lažac je veliki zločinac, on je varalica, te zaslužuje 2 put 300 udaraca (kadkad i 2 put 600).

„Tko posudjeno nevrati, nastoji dan i noć da nalaže vjerovnika, te zaslužuje istu kazan ko lažac".

„Tko nevrati zajam, tat je pozajmljenoga".

Kod židova[25] može vjerovnik prodati ženu i djecu dužnika, a i njega samoga. Indijski zakonik Manu 8, 415[26] propisuje, da dužnik niže kaste, koj nemože platiti, robom postaje vjerovnika više kaste. U obratnom slučaju, ako najme vjerovnik spada u nižu a dužnik u višu kastu, imade vjerovnik samo pravo na imetak dužnikov. Montesquieu[27] pripovjeda po Diodoru, da je u Egyptu osobno jamstvo dužnika za dugove si dokinuo kralj Bokoris.

I u Ateni[28] vladao je zakon, da dužnik zajedno s obitelju

---

[21] Zato su i kamati svagdje, gdje je kultura nizka, vrlo visoki. U starom svietu 12%, danas u Englezkoj 3%.

[22] Seljak, koj kruh svoj vrlo težko privredjuje, još je i danas nesmiljen kao vjerovnik.

[23] Za srednji vjek, koj kulturno takodjer nizko stoji, vidi primjer u op. 20.

[24] Duncker Geschichte des Alterthums II. 351. Herodot I. 138.

[25] Ewald, Alterthümer des Volkes Israel 165, Duncker Geschichte des Alterthums I. 438.

[26] Duncker op. cit. II. 122.

[27] Esprit des lois XX. 15.

[28] Curtius Griechische Geschichte I. 268.

Digitized by Google

jamči vjerovniku za platež dugova, što je tek dokinuo Solon (oko 600 pr. I.), ograničiv pravo vjerovnika na imetak dužnikov.

Slične uredbe vidimo u rimskom pravu; nu o tom obširnije u sliedećem poglavju, jer je u uzkom savezu s postankom naše tužbe.

(Nastavit će se.)

Studia o zadružnom zakonu.

Piše dr. Milorad Cuculić.

(Nastavak.)

IV.

U podžupaniji zlatarskoj pučanstvo prihvaća instituciju minimuma; glavnom zapriekom neograničenoga dielenja smatraju to, što si nova seoska gospodarstva, nastala poslje dielenja nemogu namaknuti potrebna kapitala, nabaviti izdašni fundus instructus, usljed česa nemože se ni gospodarstvo racionalno rukovoditi.

O izmjeri minimuma neizriču svoga mnenja, nego prepuštaju to izkusnim gospodarom; svakako preporučaju, da se stega minimuma protegne i na seosko plemstvo, kojega u Zagorju mnogo ima, i koje se dosada jedino s toga uzdržalo, jer za diobu seoskoga plemstva, koje do god. 1848 nebijaše u podaničkoj svezi, nije obstojao posebni zakon.

Ako se dieli izpod minimuma, ima se to samo u novcu obaviti; ženska djeca da bi imala dobiti samo opremu; domaji se protive, zagovaraju da se za temelj procjene uzme čisti prihod zemljarine.

Za namirenje zadružnih pasiva imao bi se u prvom redu upotrebiti samo točno opredieljeni nared, zatim fructus pendentes, konačno da se još prije realne ovrhe pokuša selište na više godina dati u zakup.

Zemljište, koje pretiče najmanju izmjeru, imalo bi ostati

Digitized by Google

svakako slobodno; cieli postupak izim onoga naravi ovršne, imao bi ostati u rukuh vlasti političkih.[1]

U podžupaniji varaždinskoj protive se uredbi minimuma obć. poglavarstvo u Varaždinskih Toplicah i posjednik u Svibovcu Antolković. Ono prvo zagovara slobodu razpolaganja sa zemljištnim posjedom, bio ovaj velik ili malen s razloga, što će si uz tu slobodu marljivi i štedljivi gospodar moći svoj posjed umnožati, a nevaljanom gospodaru i onako pomoći neima.

Antolković pako opazio je, živeći mnogo godina medju narodom, da sloboda dieljenja baš blagotvorno djeluje, jer potiče na marljivost, štednju i rad. On misli, da minimum neće zaustaviti seljačkoga proletariata niti ga posve odstraniti, jer oni koje preostavši jedan na posjedu odpravi malom novčanom odpremom, stupiti će u red proletaraca i povećati kontigeut njihov.

On drži, da raztući broj realnih ovrha u ovo doba prelaza iz oblastnoga tutorstva u neograničeno vlastničtvo nepotiče od godine 1870, najme od dobe slobodnoga dielenja, već od god. 1850 odkada su porezi uvedeni, i od struje liberalne, koja je narod izručila bezdušnim lihvarom, koji su uz 20, 40 i 50% pomagali narodu — da se liši svoga posjeda.

Dva su velika, pače glavna zla: lihvarstvo i rovaš u krčmi; remedija proti njim nalazi g. A. u tom, da se stvori strog zakon proti lihvi, i zakon, koji nebi dopuštao krčmaru, da pred redovitim sudom potraži izplatu onoga, što je kreditirao na piću dužniku.

Ostalo pučanstvo podžupanije varaždinske i to upravnih občina Novi Marov, Jalžabeta, Vidovec, Vinica, Maruševac, Ivanec i Bednja vidi svoj spas u minimumu i diobi u ekvivalentu izpod najmanje izmjere.

Veleposjednik Vjekolav Dolanski zagovara minimum izmedju 6 i 12 rali, uzimajući kao načelo izmjere okolnost, da se stvori neodvisno gospodarstvo, koje može tegleće blago držati. Protivi se svakoj diobi izpod minimuma, ter zagovara živo institut zadruge, kao gospodar živući 40 godina medju narodom. U

[1] Žalim što nemogu ovdje priobćiti mnienje pučanstva pedžup. krapinsko-topličke, koje ovamo još stiglo nije.

Digitized by Google

podkriepu toga svoga mnenja ističe, kako ubitačno kod odieljenog gospodstva djeluje, kad oboli gospodar a neima zamienika.

Tuži se na zemljarinu, koja da je prevelika obzirom na naše okolnosti, gdje neima komunikacija niti razvijene industrije; misli, da se je diobom zadruga samo porez povisio tim, jer se je povećao broj kuće gospodara, pa gdje je prije primjerice jedan gospodar plaćao samo dvie forinte od glave, sada nakon diobe nastala su tri i četiri kuće gospodara, te svaki plaća istu svotu od glave, dočim su u zadruzi kao članovi obitelji plaćali samo 36 nč. od osobe. Isto tako pomnožao se je i broj ognjišta, pa misli da će i onako opustošene šume skorom sasvim propasti.

Bolno ističe, kako se u brežnatih predielih, gdje su kuće raztrešene, pa gdje je poslje provedene segregacije skupi pašnjak individualno razdieljen, nemože radikalno doskočiti zlu, što no se radja iz velikog broja pastira, pošto našu mladež pastirstvo moralno truje; nu tvrdog je uvjerenja, da bi se uvedenjem minimuma i uzpostavom zadruga to zlo barem umanjilo. Svi ti razlozi vode ga do zaključka: da je razkomadanje zadruga i razciepkanje selišta glavni izvor svih zala i nazadka seoskog gospodarstva.

Dobri poznavaoc zadružnog života veliki župan Ognjoslav Utješenović ističe, da se valja držati običaja narodnjeg, vidi nesreću zadružnih zakona, prvo u onom pravcu, kako su riešili pitanje ovlaštenja.

On je pristaša diobe na duše i osudjuje onu na loze kao najnepravedniju. Zar nije tomu tako? pita, kad se nadju u jednoj zadruzi pri jednoj lozi njih desetero — a pri drugoj dvoje troje, pak i jedno jedino čeljade — te kad ovo jedno dobiva onoliko kao i onih desetero? Zadruga je bila podpuna zajednica; njeni članovi su svi zajedno nasliedili baštinu zadružnu, uzdržavali i oplodjivali ju te uživali plod zajedničkog rada. Odkuda dakle zakonodavstvu vlast, da ono oktrojira diobu na loze skupnoga vlastničtva svih članova zadruge, ignorirajuć običajno pravo puka? A ako se na loze dieli imovina negibiva, kojim pravom, pita on, dieli se imovina gibiva na glave? Imovina gibiva pred-

Digitized by Google

stavlja kamate a negibiva glavnicu zadruge. Pošto je glavno načelo prava, da prirod pripada onomu, komu i glavnica: to drži, da bi se i nepokretni imetak imao dieliti na duše, ako neima tomu protivnoga ugovora.

Drugo i to veliko zlo nazire u množtvu tajnih dioba, koje bi se što brže urediti morale, ter birajuć medju dva zla bira ono koje je relativno manje; zagovara živo obzirom na to, što se već razvrgnute zadruge komasirati nedadu, a da se neizazove gotova buna, da se bar provedba istih pospješi ambulantnimi diobnimi povjerenstvi.

Ovim postupkom razmrsili bi se najbolje i najbrže takodjer i porezni obračuni izmedju tajno razdieljenih zadrugara, što občinam neponjatno velikoga posla zadaje, a medju pučanstvom silno gorivo nezadovoljstva podržaje.

U svakom slučaju pako, pa i onda ako posvema ovlada gradjan. zakon po razvrgnuću zadruge, smatra prekom potrebom, da se opredieli minimum od 12 rali kulturnoga zemljišta, izpod kojega se seljački posjed nebi smio ciepati.

U podžupaniji zagrebačkoj prihvaća pučanstvo upravnih občina Dugoselo, Stenjevec, Rakovpotok, Popovec, Moravče, Odra, Podvrh i Brdovac instituciju minimuma i diobu u novcu izpod najmanje izmjere. Napose pako prigovaraju u Dugomselu spomenici, da se stavlja na stanovište, kao da u nas zadruga više neima, pak drže da zakoni, valjajući u industrialnih zemljah, kod nas uporave imati nemogu.

U Stenjevcu tuže se na veliki broj tajnih dioba, koje su prekomjerno zadružni posjed razciepkale, pak misle da je prema tomu regulacija u obće zadocnula.

Glede diobe u novcu zagovara većina misao, da se prociena posjeda obavi po ključu zemljarine u raznom postotku izmedju 50 do 70, jer drže da bi se tim uvela nepristrana i jeftina procjena. Sama podžupanija zagrebačka izjavlja se odlučno proti svakoj stegi slobode vlastnosti, pošto se je individualizam znamenito razvio, pa misli da se nebi imao zaustavljati tečaj naravnoga procesa; marljiv seljak bolje će proći uz slobodan posjed, nemaran pako propasti će i uz skrbničtvo.

Digitized by Google

Još misli, da bi se stega minimuma jedino proglasiti mogla fakultativnom, nipošto pako imperativnom; neka se seoskim gospodarom stavi na volju, hoće li zatražiti za svoj posjed tutorstvo oblasti; županija dvoji, da će se narod tomu odazvati. Konačno drži da će domaća legislativa, uvadjajuć minimum, doći u oprieku sa fiskalnimi interesi, koji traže i tražiti moraju individualna gospodarstva. Ovo se pitanje namiče tim naravnije, pošto se uz stegnutu slobodu dielenja kani uzakoniti zaštita vlastnika selišta, spadšega na minimum proti ovrham na cieli gospodarski nared, koji vlastniku omogućuje obradjivanje posjeda.

Glavni prigovor, da će se uz slobodan posjed s vremenom umnožiti proletariat, pobija tim, što se ovomu ni uz oblastnu tutelu nebi moglo izbjeći; razlika biti će samo ta, da će u prvom slučaju, gdje je individualna sloboda neograničena, dobri živalj biti jak i napredan, te će moći propale seoske gospodare, uzimajuć ih na radnju, još i podpomagati, dočim će u drugom slučaju uz stegnutu slobodu biti proletariat veći, a dobar živalj stegnut u slobodi svojoj, bit će slab, neće napredovati, jer ga neće ništa bodriti ni poticati.

U području podžupanije sisačke prihvaćaju sva občinska poglavarstva uvedenje minimuma i diobu u novcu izpod najmanje izmjere i to občine Martinska ves i Orli bez svake pogodnosti za onoga, koji ostaje na gruntu, dočim poglavarstvo občine Sela scieni, da bi imao najstariji mužkarac ostati na selištu uz pogodnost uračunanja trećine vriednosti. Minimum da bi imao iznositi izmedju 6 i 8 rali.

Kulturni viećnik Franjo pl. Ferić pristaša je institucije domaje, ter obrazlaže liepo, kako je ona uredjena u Kaliforniji. Zakon o domaji najme ustupa svakomu posjedniku pravo, da upiše svoje zemljište do vriednosti od 5 tisuća dolara kao domaju u kotarsku gruntovnicu, pače ta je ustanova tako razširena, da može svaka supruga bez znanja pače i proti volji svoga muža taj unos izposlovati. Kad je jedared to učinjeno, postaje takovo zemljište u punom smislu rieči domajom, zakloništem neoskvrnjivim, koje dapače i državna ruka sveto štuje.

Javljali se sada vjerovnici makar i sa tražbinami, koje pro-

Digitized by Google

tiču iz one dobe, kad to zemljište nije još imalo naravi domaje, presentira li se mjenica, proglašuje li se stečaj, poradjale se nasliedne parnice ili ne, sve to nemože uzdrmat domaje. Samo u jednom jedinom slučaju dolazi posjed domaje pod ovrhu, ako najme posjednik svoje zemljište hipotekarno zaduži, ter odatle nastalim dužnostim neudovolji.

Nu i zalogom nemože vlastnik svoj posjed obteretiti bez privole supruge. Taj zakon nadopunjuje se dalnjim ovršnim pustupkom, koj točno ustanovljuje, dokle se ovrha u slučaju insolvencije smije protegnuti; izključeno je najnuždnije pokućtvo, krevet i posteljina, gorivo potrebno za tri mjeseca, tri krave i njihova telad, četiri svinje na tri mjeseca, zatim poljsko orudje, 2 vola, 2 konja uz ormu i hranu na jedan mjesec, napokon kola i sve sjemenje nuždno za budućih 6 mjeseci.

Iz toga zakona jasno se vidi, da se hoće poljodjelcem stanoviti imovinski minimum zajamčiti. Da se naime cieli domašaj toga zakona točno razumie, treba znati, da prenavedene predmete niti država, niti stečajni postupak vlastniku nesmije uzeti.

Taj zakon sačuvao je u južnoj Kaliforniji u prvom redu malena posjednika, koji bi bio usljed dviuh nerodica svoj posjed kao prosjak ostaviti morao; nu pošto uz slaba lieta i rodna dolaze, mogli su ne samo svim dužnostim zadovoljiti, već su si pače i rezervnu glavnicu namaknuli.

Podžupanija jastrebarska zagovara minimum i diobu izpod najmanje izmjere u novcu, naprotiv poglavarstvo trgovišta Jaska iztiče, da se tamo sav posjed redovitim gradjanskim putem uredjuje, pak da namjeravana regulacija za Jasku neima smisla.

Mirko Ivanić, župnik na dolnjoj Kupčini uvjerava, da su u njegovoj župi zadruge većinom nepodieljene, seljaci s toga dobro stojeći. Razdieljene zadruge rad pomanjkanja mrtvog i živućeg nareda mnogo stradaju, dočim se opet kod tajno razdieljenih opaža,da neke razdieljene stranke neplaćaju poreza i tim cielo selište zadužuju, koje često s bog toga porez. erar prodaje.

Protivi se razvrgnuću zadruga, jer narod nije dosta kulturno napredovao i jer se obrtom nebavi, a sva njegova trgo-

Digitized by Google

vina ograničuje se na sajmove (vašare), gdje se prodaje rogata marva i svinje.

U području podžupanije karlovačke prihvaća takodjer cielo pučanstvo namienjenu regulaciju, ter pučanstvo upravnih občina Završje, Ribnik i Novigrad želi minimum od 12 jutara, občine Bosiljevo od 20, Draganić od 24, Severin pače od 30 jutara. Občina bosiljevačka navadja kao razlog nazadka ogromni porezni zaostatak, koj premašuje 100.000 forinti ter drži, da se ciela občina ovršno proda, nebi se toliki utržak postigao, a stvorilo bi se tim 8 tisuća bezkućnika.

Ta se občina ujedno opire svakoj diobi izpod minimuma pa traži, da ostanu nerazriešive zadruge, ali ističe potrebu stroge discipline zadružne i izdanje gradjevnoga reda za ladanje.

Kulturno vieće podžupanije križevačke izjavilo se takodjer za uvedenje minimuma od 6 rali i za diobu izpod najmanje izmjere u novcu, uz tu ipak variantu, da se poslje dražbovati ima, i to kod prve dražbe samo izmedju ovlaštenika, drugoj dražbi da se pripusti i strani seljak, koji bi se htio tamo nastaniti; kod treće konačno dražbe da svaki občinar sudjelovati može.

Od občina su sve za minimum ali razne kolikoće, tako vojakovačka, sudovačka i vrbovačka za 6 rali, sv. Ivan-Žabno i sv. Petar 8½, farkaševačka za 8 rali.

U području podžupanije koprivničke izjavilo se pučanstvo trijuh občina proti svakoj stegi zemljištnoga vlastničtva i posebnom nasljednom pravu i to prvo s razloga, što već vrlo malo zadruga imade, na koje bi se odnosni zakon imao i mogao uporaviti, drugo što bi se zamienjenom regulacijom zapriečila svaka vjeresija seljačkoga posjeda, konačno treće jer bi ostajući preobterećen bio sa izplatami, ter drže, da bi se strogo vršeć zakon od 3. ožujka 1874 glede minimalne izmjere, izpod koje se pojedine kulture ciepati nesmiju, svim nevoljam seljačtva doskočilo. Seljak da je tamo marljiv, koji si i težačtvom štogod privredjuje.

Za minimum glasuju občinska poglavarstva u Peterancu

Digitized by Google

(3—4 rali), u Ludbregu (6 rali) i Sokolovcu (8 rali) i uvjetovanoga tim posebnoga nasljednoga prava.

I tako smo razabrali mnenja i nazore Hrvatske osim dviuh podžupanija, naime belovarske i križke, nekadanjega područja varaždinske krajine, o kojih ću napose razpravljati kao dodatak ovoj studiji, pošto tamo vladaju posebni zadružni odnošaji i zakoni, kako ih je normirao zakon od 8 lipnja 1871 o promjeni nekojih administrativnih uredaba u vojnoj krajini, zatim zakon zadružni od 29. prosinca 1876, kojim se preinačuju nekoje ustanove o zadružnih odnošajih, sadržane u zakonu od 8. lipnja 1871.

Ako se uvaži, da za područje bivše hrvatsko-slavonske krajine opet posebni zakon od 14. travnja 1880 o zadrugah u krieposti stoji, pruža nam se tu abnormalni pojav, da za uredbu na oko srodnih zadružnih odnošaja tako rekuć 4 zadružna zakona valjaju; nu bilo bi pogreška, kad bi se htjelo u tom gledati lih hire zakonodavčeve.

Razni kulturni, socijalni, geografički i klimatički odnošaji uplivali su tuj, da su se u razštrkanih dielovih kraljevine Hrvatske i Slavonije različiti pravni običaji uvrežili, koji su svoj izliev i izražaj našli u zakonskih uslovih.

Nu i u tom pravcu morati će se polagano emancipirati zakonodavstvo, da nevriedjajuć pravne osjećaje naroda njegov život u jedinstveniju formu svede.

Poslovanje sudova

u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji i u bivšoj hrvatsko-slavonskoj Krajini tečajem godine 1882.

Po službenih podatcih priobdio dr. ***Ivo Malin.***

(Konac.)

IV. a. Izkaz vrhu pristojba, dopitanih urednikom za putovanja u kaznenih predmetih (gradj. područje).

	for. nvč.		for. nvč.
1. Belovar (sudb. stol).	2777.28	3. Požega (sudb. stol).	2366.36
2. Osiek „ „ .	2220.13	4. Varaždin „ „ .	1224.03

Digitized by Google

	for. nvč.		for. nvč.
5. Vukovar (sudb. stol)	1520·08	25. Krapina	444.65
6. Zagreb „ „	3465.98	26. Križevac	1020.36
7. Bakar	152.87	27 Miholjac dol. . .	66.52
8. Božjakovina . . .	549.17	28. Našice	250.69
9. Čabar	99.66	29. Novi	128.46
10. Čazma	1866.69	30. Pakrac	1045 83
11. Daruvar	894.62	31. Pisarovina . . .	79.14
12. Đelnice	263.08	32. Pregrada , . . .	234.33
13. Djakovo	1041.65	33. Ruma	617.84
14. Garešnica. . . .	94.88	34. Samobor	154.53
15. Gorica Velika . .	147.88	35. Senj	41.38
16. Gjurgjevac . . .	416 32	36. Sisak	894.58
17. Grubišnopolje . .	256.60	37. Slatina	523.94
18. Ilok	788.72	38. Stubica	442.33
19. Irig	472.26	39. Sv. Ivan na Zelini .	83.84
20. Ivanec	168.84	40. Šid	615.77
21. Jaska	213.30	41. Valpovo	230.96
22. Karlovac	701.20	42. Virovitica . , .	368.75
23. Klanjec	230.57	43. Zlatar . , . . .	449.02
24. Koprivnica . . .	361.27	Ukupno . .	29985.88

IV. b. Izkazi pristojba, dopitanih urednikom za putovanja u kaznenih predmetih (bivše krajiško područje).

	for. nvč.		for. nvč.
44. Gospić (sudb. stol)	3250.41½	60. Krnjak	1214.38½
45. N. Gradiška „ „	525.—	61. Mitrovica . . .	1562.62½
46. Ogulin „ „	2023.11	62. Nova Gradiška .	494.23½
47. Petrinja „ „	1475.16½	63. Ogulin	115.80½
48. Vinkovci „ „	2036.20	64. Okučani	274.70½
49. Zemun „ „	2640.00½	65. Otočac	810.31½
50. Bošnjaci	450.53	66. Petrinja . . .	—.—
51. Brinj	382.83	67. Rakovac	127.20
52. Brod	1377.56½	68. Rujevac	703.44½
53. Čemernica . . .	702.76	69. Slunj	1392.32½
54. Gospić	—.—	70. Stara Pazova . .	4.89½
55. Glina	797.56½	71. Udbina	461.21
56. Gračac	297 92½	72. Vinkovci . . .	144.52½
57. Karlovci . . .	208.87	73. Zemun	131.28
58. Korenica . . .	724.69½	Ukupno	25030.61½
59. Kostajnica . . .	700.94½	K tomu (iz IV. a)	29975.88

Potrošeno je dakle sveukupno na izaslanstva u stvarih kaznenih 55016.49½.

Digitized by Google

V. Poslovanje kr. državnoga nadodvjetničtva u stvarih kaznenih.

Preostalo podnesaka od lanjske godine (1881) . . .	10
Stiglo g. 1882	1.426
Riešeno g. 1882	1.428
Zaostalo koncem godine 1882	8
Broj priziva	165
Broj pritužba proti odlukam suda	66
Broj prigovora u postupku obtužbenom	228
Broj žaoba ništovnih u postupku prigovornom . . .	10
Broj priziva radi prekršaja	61
Broj žaoba ništovnih kod stola sedmorice	437

VI. Kazneno poslovanje banskoga stola kralj. Hrvatske i Slavonije.

1. Priziva riešeno je:

a) u postupku radi zločinstva	770
b) „ „ „ prestupaka	16
c) „ „ „ prekršaja	4.513

VII. Kazneno poslovanje stola sedmorice kraljevine Hrvatske i Slavonije, kao suda kasacionalnoga odnosno kao vrhovnog sudišta.

1. Po novom kaznenom postupniku

α) *Broj priziva poprimljenih:*

a) po drž. odvjetniku na štetu obtuženika	23
b) po obtuženiku	319
ukupno	342

Uspjeh imala su 83 priziva.

β) *Broj žaoba ništovnih poprimljenih:*

a) po državnom odvjetniku	29
b) po obtuženiku	425
ukupno	454

2. Po starom kaz. postupniku od 29. srpnja 1853.

Presuda o zločinstvih i prestupcih	173
O prekršajih	23

Digitized by Google

Razjašnjenje §§ 249, 284—3 i § 277—5 k. p. u njihovom medjusobnom odnošaju.

(Svršetak.)

Za izpravnost toga moga nazora govori genesis § 362 cisl. k. p., u tom pravcu kaže prof. dr. Rulf na strani 300 svoga komentara sliedeće:

„Nach der Regierungs-Vorlage vom Jahre 1872 solte ein Nichtigkeitsgrund sein, wenn für den Ausspruch über entscheidende Thatsachen nur völlig unhaltbare Gründe abgegeben wären.

Dieser Nichtigkeitsgrund hatte vor Allem den Zweck, das in der Regierungs-Vorlage vom Jahre 1872 vorgeschlagene von dem Ausschusse des Abgeordneten Hauses aber beseitigte Rechtsmittel der ausserordentlichen Revision, welches ohne Feststellung dieses Nichtigkeitsgrundes nicht leicht entbehrlich wäre, annähernd zu ersetzen.

Allein in Folge des von dem Ausschusse des Herrenhauses gestellten Antrages wurde dieser Nichtigkeitsgrund beseitigt, denn wollte man dem Kassationshofe auch die Würdigung des Gewichtes der angegebenen Gründe für die Beweisfrage zuweisen, so wäre damit eine Berufungsinstanz geschaffen.

In Folge des Entfallens des bezeichneten Nichtigkeitsgrundes wurde aber durch den § 362 der cisl. St. P. Ordnung die ausserordentliche Revision wieder eingeführt".

Prema tomu stupila je na mjesto ništetnoga razloga očite neosnovanosti riešitbenih razloga ustanova § 362 cisl. k. p.

Pošto se je, premda taj paragraf odgovara podpuno § 303 hrvat. k. p., ipak uvukao gore navedeni ništovni razlog očite neosnovanosti riešitbenih razloga u 3 alternativu točke 5 § 277 hrvat. k. p., to nepreostaje ino, nego taj ništovni razlog ograničiti na subjektivne riešitbene razloge, jer se navod takovih razloga protivi ustanovi § 249 k. p., koji zahtieva, da se uvjerenje suda temelji na objektivnih dokazalih. Basiranje uvjerenja na subjektivnih razlozih znači toliko, kao da nisu navedeni nikakvi riešitbeni razlozi, koji potonji slučaj imade pred očima druga alternativa točke 5 § 277 k. p.

Uvjerenje suda, bazirano na objektivnih, možda nedostatnih razlozih u smislu § 249 i § 284—3 k. p. nedade se pak subsumirati pod ništovni razlog očite neosnovanosti riešitbenih razloga u smislu 3 alternative točke 5 § 277 k. p., jer za slučaj nedostatnosti objektivnih dokazala postoji — kako je prof. dr. Rulf razložio — ustanova § 303 k. p. te kad bi se i u takovom slučaju mogla uporabiti 3 alternativa točke 5 § 277 k. p., onda bi bio § 303 suvišan, jer što se može doku-

* Vidi Mjesečnik br. 4 str. 41.

Digitized by Google

čiti po točki 5 § 277 k. p. ravnim putem strogoga prava, na to netreba problematične stranputice u smislu § 303 k. p. N. pr. A. bijaše odsudjen radi zločina kradje na temelju toga, što je više puta radi kradje već kažnjen te na licu mjesta vidjen.

U tom slučaju može kr. kasacionalni sud, ako drži taj dokaz nedostatnim, upotrebiti § 303 k. p. te obtuženika od obtužbe odriešiti, ob uporabi točke 5 § 277 k. p. radi tobožnje neosnovanosti riešitbenih razloga nemože pak ni govora biti, jer kasacionalni sud nebi mogao temeljem § 284—1 k. p. prvomu sudu naložiti, da svoje uvjerenje o krivnji obtuženika preinači te obtuženika radi nedostatka dokaza sam od obtužbe rieši, jer za postupajući prvi sud je mjerodavan nazor kasacionalnoga suda po § 288 k. p. samo glede pravnoga pitanja (n. pr. glede kvalifikacije), dočim odlučuje glede pitanja o krivnji (Thatfrage) jedino uvjerenje suda (§§ 249 i 284—4 k. p.)

Po protivnom mnenju oduzela bi ljevica (točka 5 § 277 k. p.), što je poklonila desnica (§ 249 k. p.).

Prema tomu stanju stvari moram konačnu primjetbu g. dra. Posilovića u Mjesečniku br. 9 str. 562 mukom mimoići. *X.*

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Potreba zakona o plemićkih zadrugah.

U grunt. nap. br. 31 obć. Prečec unešena je kao vlastnik plemićka zadruga Čunčić. Ovaj grunt. upis je pogriešan, jer je na tom gruntu za vrieme uvedenja gruntovnih napisnika živio jedino Mihalj pl. Čunčić sa svojom obitelju, koja sastojaše od dva sina Ivana i Stjepana i dviuh kćeri, već udatih. Mihalj pl. Čunčić umre g. 1877. Sin njegov Ivan takodjer je jur preminuo ostaviv 5 kćeri, od kojih je najmladja Julka još malodobna.

Tutorica i sututor ove malodob. odlučiše u interesu njenom urediti njene imovinske odnošaje, a osvjedočeni, da se tu nemože govoriti o zadruzi i da je grunt. unos pogriešan, odlučiše izpraviti taj unos onako, da bude svojstvo zadruge brisano, te kao vlastnik ovih nekretnina unešena ostavina Mihalja pl. Čunčića.

Dobiv dozvolu od nadležne nadtutorstvene oblasti predadoše kod kr. sudb. stola u Zagrebu kao gruntovne oblasti molbu odnosno tužbu

Digitized by Google

na izpravak u ovom smislu, te su ovomu podnesku priložili rodoslovje, izvadjeno iz župne matice u izvoru, dokazujući tim, da je samo Mihalj pl. Čunčić predstavnik loze te izvadjajuć, da jedna obitelj netvori pojma zadruge, da otac sa djecom svojom nije već zadruga, da prema tomu pravno zadruga obstojati nemože, i da se već po tom ima svojstvo zadruge u grunt. nap. brisati.

Grunt. oblast povrati ovaj podnesak riešenjem od 30. srpnja 1883 br. 6171: „odbija se s razloga, što molitelj nije priložio svjedočbu nadležne občine, da zadruga Čunčić neobstoji, zatim što nije upravio molbu odnosno tužbu nazočnu proti zadruzi Čunčić, a u koliko neobstoji, proti skrbniku na čin imenovati se imajućem, jer dok je u gruntovnici zadruga unešena, valja svakako proti takovoj i tužbu upravljati".

Valja još dodati, da je taj podnesak upravljen bio proti svim osobam, koje su u priloženom rodoslovju izkazane kao potomci pok. Mihalja pl. Čunčića.

Proti ovoj odluci uložen bje utok, te se u njem izvelo, da se tu radi o plemićkoj zadruzi, na plemićke zadruge neproteže se nadležnost upravnih oblasti, dakle su još manje vlastne izdavati svjedočbu o tom, da li zadruga postoji ili ne; glede skrbnika, koji bi se imao cieloj zadrugi postaviti, veli se u utoku, da kod plemićkih zadruga pravno nepostoji institut kuće gospodara, koj bi zadrugu pred sudom zastupati mogao, kako to biva kod neplemićkih zadruga, pa da se za to plem. zadruga na ruke svih članova utužiti može i mora. Tako bijaše to jur u njekojih višjih riešenjih izrečeno, dočim nepredleži nijedan od slučajeva, spomenutih u četvrtom poglavju obć. gradj. zakonika, da bi se mogao skrbnik postaviti.

Kr. banski stol riešenjem od 10. studenoga 1883 br. 9743 odbi utok, navodeć u kratko: „pošto navodno svojstvo plemićke zadruge neriešava utočnike od dužnosti, da oblože podnesak svoj kako jim bje naloženo napadnutom odlukom".

Tutor se sklonu iza toga, da pribavi zahtjevanu tu svjedočbu. Ali kr. podžupanija u Sisku od 3. ožujka 1884 br. 1692 nedozvoli obć. poglavarstvu, da izdade ovakovu svjedočbu i to sa sliedećom motivacijom: „Uredovne svjedočbe pod 15. siečnja 1884 br. 4325 izdane, da se svojstvo plemićke zadruge Čunčić u gr. nap. br. 31 občine Prečec brisati imade, nije vlastna politička oblast izdati, jer nepokretnine u grunt. nap. br. 31 obć. Prečec jesu plemićko zemljište, a na takova zemljišta neproteže se zakon od 3. ožujka 1874 o zadrugah".

Proti ovomu riešenju nije se poprimilo pravno sredstvo utoka, jer se ono sudaralo sa osvjedočenjem molitelja; nu ovi su mislili, da mogu kod grunt. oblasti ponoviti svoj podnesak, obložen sada ovim riešenjem kr. podžupanije, iz kojega proizlazi, da zahtjevane svjedočbe občinske

Digitized by Google

doprinieti nemogu. To i učiniše, nu badava, jer bude im ponovljeni podnesak vraćen sliedećim riešenjem: „Vraća se na popravak tim, da imaju molitelji obć. svjedočbom dokazati, da su tuženici u istinu članovi plemićke zadruge Čunčić".

Jasno je, da takove svjedočbe občina takodjer izdati nemože prema priobćenom riešenju podžupanije, iza kako se nenadležnost upravnih oblasti tako odriešito naglasila.

Proti ovoj odluci podnešen je utok, nu kr. banski stol svojim riešenjem od 30. srpnja 1884 br. 9828 odbi utok veleć: „Uvaživ, da je postupajućemu sudu potrebna obaviest o tom, da li se tuženici članovi plem. zadruge Čunčić, odnosno da li izim tužitelja i tuženika ima još članova te zadruge: obnašao napadnutu odluku uz odpućenje utoka potvrditi s tim ipak izpravkom, da tužitelji imadu doprinieti o b ć i n s k u s v j e d o č b u i o tom, da izim tužitelja i tuženika neima inih članova plem. zadruge Čunčić".

Quid nunc juris? Občinsko poglavarstvo neizdaje te svjedočbe, jer mu je kr. podžupanija, budući nenadležno napram plem. zadrugam, uredovanje upravo zabranila; kao nenadležno nemože obć. poglavarstvo izreći, tko je zadrugar i tko nije kod plemićkih zadruga; po tom neima izgleda doći do ove svjedočbe; sudbene pako oblasti uz sve to ipak zahtjevaju, da se doprinese ovakova obć. svjedočba.

Tu nastaje prava pravostaja. Opažujem još samo, da sudb. oblasti nimalo neuvažavaju priložene rodoslovje, prem je ono vadjeno iz župne matice, kojoj se svojstvo javne izprave odreći nemože.

Stvorite zakon glede plemićkih zadruga, pa onda neće biti prilike ovakove slučajeve priobćivati u Mjesečniku. —*x.*

Kada oporučitelj ostavlja svoj imetak zakonitim baštinikom na jednake dielove, a točnije te dielove nenaznačuje, baštinici dobivaju ostavštinu po lozah a ne po glavah.

Oporukom od 4. svibnja 1881 Jela Sistić ostavi cieli svoj pokretni imetak svojim zakonitim baštinikom na j e d n a k e d i e l o v e, dočim je nepokretni zapisala raznim zapisovnikom. Sistićini zakoniti na baštinstvo pozvani nasljednici bijahu: 13 djece brata joj Ivana, 1 brata joj Ilije, 3 sestre joj Mare i 3 sestre joj Sovke. Pred razpravnim sudom nasljednici Ilijini, Marini i Sovkini prihvatiše četvrti dio ostavštine za svako pleme, dok Ivanovi nasljednici prihvatiše 13/20, uz zahtjev, da se ostavština ima razdielit po glavah a ne po lozah, jer da je oporučiteljica pokretni imetak ostavila svojim zakonitim nasljednikom na jednake dielove.

Digitized by Google

Odpravljeni da dotične tražbine parbenim putem obistine, Ilijini, Marini i Sovkini nasljednici ustadoše tužbom proti Ivanovim nasljednikom; no c. k. kotarski im ju sud Ercegnovski odbi osudom od 10. lipnja 1882 br. 932 s ovih razloga: Jela udova Nikole Sistića, preminula bez nuždnih nasljednika, pošto je odredila nekoliko zapisa, ustmenom sudbenom oporukom pod br. 789 ostavila je sve pokretne stvari svojim zakonitim baštinikom na jednake dielove. Prijaviv se baštinici druge loze po § 736 o. g. z. njeki (tužitelji) zaiskaše, da ostavština bude na jednake dielove po lozah dosudjena, dočim drugi (tuženici) zahtjevahu, da se na jednake dielove porazdieli po glavah. Tužitelji osnivahu svoje pravo na § 559 o. g. z., nu ovaj sud mnije, da je taj propis podredjen uvjetu § 555 o. g. z., da oporučitelj najme nije naznačio diobe, i da tog uvjeta u nazočnom slučaju nema, pokle je oporučiteljica naredila diobu riečmi: na jednake dielove. Smotriv s toga, da se dioba ima izvesti po glavah a ne po lozah, odbija se tužba i tužitelji osudjuju na parnične troškove po § 515 cisl. p. p. i § 24 zakona od 16. svibnja 1874.

Na tužiteljev utok, c. k. prizivno sudište dalmatinsko presudom od 5. siečnja 1883 br. 4905 preinači osudu prve molbe i sudi da valja zadovoljiti tužbi:

Razlozi: Smotriv, da je Jela udova Nikole Sistića ustmenom pred sudcem učinjenom oporukom od 4. svibnja 1881, iza kako je nepokretnim imetkom razredila, izjavila se ovako: „Sve pokretne stvari, kao zlato, srebro, dragocienosti, novac, itd., koje će se pri mojoj smrti naći u ovoj mojoj stojnoj kući, ostavljam na jednake dielove mojim zakonitim baštinikom"; — smotriv, da takova razredba sadržaje dakle postavljanje nasljednika u smislu § 532 o. gr. z., te ju je smatrati oporukom — § 552 — smotriv, da u postavljene baštinike spadaju njeke osobe, koje se pri zakonitom nasljedstvu imaju prama drugim cieniti kao da su samo jedna osoba; — smotriv, da je takove osobe, po načelu § 559 o. g. z. smatrati jednom osobom i pri diobi po oporuci; — smotriv, da u oporuku nije umetnuto nikakvo ograničenje o tom, niti ima iznimke od nasljedbenoga reda, odredjena u pomenutom § 559 o. g. z.; — smotriv, da po § 736 o. g. z. ostavština Jele udove Sistić pripada za $^1/_4$ nasljednikom Ivana P. pokojničinog brata, za $^1/_4$ Andriji M., Andji udovi A. i Kati L. kao nasljednikom sestre Mare M., i napokon za $^1/_4$ Kati i Mari pok. Vase P. i Jeli udovi B. kao nasljednikom druge sestre Sovke; smotriv po tom, da se pokazuje kao osnovana u zakonu i oporukom ne pobijena tražbina 1. poglavja, da se naime ostavština Jele udove Sistić odredjena oporukom od 4. svibnja 1881 br. 789 na jednake dielove dosudi njenim zakonitim baštinikom po lozah a

Digitized by Google

ne po glavah; — obazrev se glede parbenih troškova na §§ 24 i 26 zakona od 16. svibnja 1874 br. 69 itd.

Tuženici iznieše preglednu žalbu, no c. k. vrhovno sudište bečko potvrdi osudu c. k. prizivnoga sudišta svojom osudom od 14. lipnja 1883 br. 5362.

Razlozi: Usvojiv razloge, kojim se podkriepljuje napadnuta prizivna presuda; — opaziv zaista, da je Jela udova Nikole Sistića svojom razredbom posljednje volje ostavila dio ostavštine na jednake dielove svojim zakonitim baštinikom, bez da ih je ipak imenovala i bez odredbe, da se dioba izvede po glavah; — opaziv s toga, da se ona pozvala na zakonito nasljedstvo i da se po tom ne samo osobe baštinika i stepen rodbine, no i baštinski dielovi imaju opredieliti po zakonu, biva u ovom slučaju po §§ 559 i 736 o. g. z., — i proučiv § 522 p. p. itd.

J. S.

Ne smije sudražbovati na iznovičnoj dražbi dostalac, koji dade povoda novoj dražbi tim što nije izplatio dražbene ciene.

A. K. i J. S. htjedoše da prestane medju njimi zajedinstvo vlastničtva u jednih nepokretninah, pa nemogav ih razdieliti, zaiskaše u c. k. kotarskog suda u Wildonu, da se na dražbi prodaju, pa da će kupovninu razdieliti medju se. Ljudevit K. postade na dražbi dostalcem, ali neizplati dražbene ciene.

Kotarski sud wildonski odlukom od 2. listopada 1883 br. 3531 odredi iznovičnu dražbu, jer nisu izpunjeni dražbeni uvjeti sa strane dostalca, te ovoga izključi od sudražbovanja na ovoj dražbi.

Na utok što ga podnese Ljudevit K., c. k. prizivni sud u Gracu, odlukom od 28. prosinca 1883 br. 15.625 potvrdi dozvolu iznovične dražbe, ali ne izključenje Ljudevita K. od iznovična dražbovanja, jer „da ga nijedan zakonski propis ne opravdava i ne ukazuje se utemeljeno na faktičnom stanju stvari“.

Proti ovoj zadnjoj točki drugomolbene odluke J. S. podastre previdni utok, kojemu je c. k. vrhovni sud udovoljio odlukom od 8. travnja 1884 br. 4038 potvrdiv prvomolbenu u onoj točki, gdje izriče, da Ljudevit K. nesmije se na ovoj dražbi učiniti dostalcem s razloga što se iznovična dražba ukazuje kao prisilno sredstvo, napereno proti zaostavšemu dostalcu i kao nastavak ovrhe izazvan tim, što dostalac nije svoje obveze izpunio; s razloga, što dostalac, proti kojemu je naperena ova prisilna ovrha i koj, polag § 388 sudskog pravilnika, ima da nosi pogibelj i trošak iznovične dražbe, a mogao bi odvratit taj ovršni korak

Digitized by Google

izplatom zaostalih iznosaka i trošaka, ima bit ovim prisilnim sredstvom iznovičnog dražbenog prodavanja nepokretnina iztisnut iz posjeda onih nepokretnina; i s razloga, što dosliedno propis dvorskoga dekreta od 27. ožujka 1793 br. 95, po kojem se ovršenik izključuje od sudražbovanja, ima bez sumnje bit uporavljen i proti zaostalom dostalcu pri iznovičnoj dražbi, a ovo tim više, što, kad bi se drugčije sudilo, bilo bi očito, da ovo prisilno sredstvo bi svoju svrhu promašilo, jer bi se dostalcu pružilo prilike, da se uzdrži u posjedu ovršnog predmeta unatoč tomu, što je on pokazao, il da nemože il da neće svoje dužnosti izpuniti, i što on mora odgovarat za škodu i za troškove, od takove neizpunitbe proiztičuće. *Iz Ger.-Ztga.* B.

---

*Tražbine hrvatsko-slavonske zemalj. odkupne zaklade (zakon od 10. siečnja 1876. Sbornik g. 1876) i drž. porezni erar.**

1.

Kr. sudbeni stol u Zagrebu dozvolio je odlukom od 16. lipnja 1882 br. 3015 hrv.-slav. zemljo-razteretnoj zakladi založno prvenstvo na nekretninah Rajka Zajca u gr. nap. br. 136 občine Breznica za svotu od 318 for. 5 nč. pred svimi uknjiženimi tražbinami, dakle i pred poreznom tražbinom od 96 for. 71 nč. i to obzirom na odkupljene izlučene 3 čestice gornje gruntovne stvarnosti — koja potonja tražbina bijaše uknjižena na cielokupne nekretnine pod C. red. br. 9.

Proti toj odluci uloži kr. ravnateljstvo erar. pravnih posala u Zagrebu utok, koji je kr. banski stol rješitbom od 10. siečnja 1883 br. 48 uvažio te odluku prvoga suda preinačio i to s r a z l o g a: j e r d a j e o d r e d b a p r v o g a s u d a p r o t i s m i s l u § 12 z a k. o d 10. s i e č n j a 1876, po kom ima toj uknjižbi mjesta o d m a h i z a p o r e z a; s toga valja odluku, netaknuv ju u ostalom dielu, tako preinačiti, da odkupna glavnica 318 for. 5 nč. na odkupljenih parcelah br. 1039, 1040 i 1040/a gr. nap. br. 136 obć. Breznica n e i m a p r v e n s t v a p r e d u k n j i ž e n o m pod. C. red. br. 9 sa 96 for. 71 nč. p o r e z n o m t r a ž b i n o m erara.

Proti toj rješitbi uloži kr. drž. nadodvjetničtvo previdni utok, usljed kojega je kr. stol sedmorice vidiv, da riešitba u tom, koje prvenstvo kojoj pojedinoj gruntovno osiguranoj tražbini pripada, po smislu § 557 gpp. te § 20 ovršne novele od 17. prosinca 1876 br. 1 Sbornika s p a d a n a p o s t u p a k o r a z d i o b i k u p o v n i n e, pa da se prepor o tom s a m o p u t e m k o n t r a d i k t o r n i m r i e š i t i i m a d e; vidiv, da je obzirom na ustanovu § 12 zak. od 10. siečnja 1876 god. dovoljno

* Vidi Mjesečnik br. 9 str. 568.

Digitized by Google

što je gruntovna oblast prve molbe u odluci svojoj od 26. lipnja 1882 br. 3015 pozvala se na prenavedenu zakonsku ustanovu, kada je uknjižbu prava zaloga za odkupne svote dozvolila, a da na njezinu nadležnost spadalo nije sada jur izricati izrazito, pred kojimi sve tražbinami da odnosne odkupne glavnice prvenstvo imadu, i to tim manje, što to nijedna stranka zatražila nije (§ 128 grun. reda): obnašao po § 343 i 339 točke 3 gpp. napadnutu odluku banskoga stola i onu prvog suda u dielu, gdje se izriče da glavnica od 318 for. 5 nč. navedena pod stavkom 61 uknjižena na nekretninah zem. br. 136 obć. Breznica ima prvenstvo pred tražbinom, uknjiženom u korist vis. erara, kao nenadležno izrečenu ukinuti, ostaviv ju u ostalom dielu kao nenapadnutu i netaknutu.

2.

Zadruga Plećaš dugovaše 608 for. 26½ nč. poreza te su joj nepokretnosti prošle godine prodane na javnoj dražbi za 353 for. 50 nč.

U ovoj kupovini konkurirala je zemalj. odkupna zaklada sa uknjiženim iznosom od 1 for. 27 nč. te je toga radi kr. kot. sud u Daruvaru odredio odlukom od 26. ožujka 1883 br. 576 ročište za pokušaj nagodbe (§§ 20 i 21 ovršne novele). Nu pošto se državni erar sa autonomnim nemogaše sporazumiti pred sudom, izdade ovaj odluku, kojom je proglasio prednost založnoga prava zaklade prepornom i odputio odkupnu zakladu na put pravde sa državnim erarom pcto prvenstva poreza. Odluka ta glasi:

Pošto je prigodom diobe kupovnine nepokretnosti zadruge Plećas upisanih u grunt. uložku br. 14 obćine Koreničani visoki erai prigovorio prednosti založnoga prava hrv.-slavonske zemljištno-odkupne zaklade za tražbinu od 1 for. 27 nč. sa 5% kamatami, pred uknjiženom tražbinom drž. erara od 302 for. 29½ nč. a. vr.: to se prednost rečenoga založnoga prava hrv.-slav. zemljištne odkupne zaklade proglasuje prepornom! te se kr. zemaljska vlada odjel za unutarnje poslove u zastupanju rečene zaklade upućuje, da u roku od 30 dana tim sigurnije pred ovim sudom tužbu na priznanje prednosti založnoga prava podnese, jer se inače željeno prvenstvo pri diobi kupovnine neće priznati.

Proti toj odluci uloži kr. državno nadodvjetničtvo kao zastupnik rečene zaklade utok, na koj je banski stol izdao 16. kolovoza 1883 br. 14.710 sliedeću riešitbu;

Riešavajuć izviešće od 14. lipnja t. g. br. 3321 kr. banski stol: uvaživ, da se pitanje o prvenstvu izmedju tražbine zemaljske zaklade i drž. erara nemože riešiti bez poprednjega postupka kontradiktornoga; — uvaživ, da je prigovor, o kojem se parnica povesti ima, podigo kr. dr. drž. erar, usljed česa ima on po § 22 ovršne novele tužbu podići, a ne zem. odkupna za-

Digitized by Google

klada (?): obnašao je napadnutu odluku, u koliko se njom prvenstvo zakladne tražbine prepornim proglasuje, potvrditi, u ostalom pako sadržaju tako preinačiti, da se kr. drž. erar odpućuje glede prerečenoga prvenstva na put pravde uz posljedice § 22 ovršne novele".

Proti ovoj riešitbi uloži kr. erarsko odvjetničtvo (ravnateljstvo erar. prav. posala) nomine vis. drž. erara previdni utok, u kojem se veli: „Predpostavljajući da je sadržaj § 12 zakona od 10. siečnja 1876 poznat, jasan i svestrano obveziv, drži kr. erarsko zastupstvo, da je odpućenje budi koje stranke glede prvenstva drž. poreza pred tražbinom zem. odkupne zaklade bude ove pred onim — neosnovano.

Pitanje prvenstva riešio je u gore citiranom paragrafu zakonodavac dviema riečma „odmah iza", koje se nahode u drugoj alineji § 12 zak. od 10. siečnja 1876, i koje ustanovljuju: da tražbine zaklade rangiraju odmah iza državnoga poreza — ali pred ostalimi hipotekarnimi vjerovnici.

Zato je tako odluka suda prve molbe od 11. svibnja 1883 br. 2593 gr. kao i ona kr. banskog stola, odpućujuć stranke na kontradiktorni postupek — jednako neopravdana; jerbo to tobožuje „preporno" pravo prvenstva izmedju stranaka ne samo da nije preporno, nego je upravo za sada precizno uredjeno § 12 zakona od 10. siečnja 1876.

Možebiti da bi zakonodavac, vidiv kako ona u praksi djeluje, htio onaj paragraf promieniti, nu sudovi nesmiju zakona tumačiti ni uporavljivati sa stanovišta legis ferendae, nego sa stanovišta legis latae. To izrično nalaže i § 6 o. g. z.; pa pošto je u konkretnom slučaju stvar naprama obim strankam jasno zakonom opredieljena, nije ju nijedan sud imao „proglasiti prepornom", nije dakle niti aplikacija § 22 ovršne novele umjestna za daljni tobožnji postupak u ovom pitanju.

Nepreostaje daklem u nazočnom slučaju, nego podpuno uporaviti § 570 gpp., a zakonodavcu ostaviti da preinači u buduće zakon prema boljoj mu svrhi, i za sada držat se nepromienjena § 12 zakona od 10. siečnja 1876 ter zem. zakladu sa traženim nezakonitim prvenstvom pred državnim porezom odputiti.

Konačno se za informaciju vrhovnoga sudišta ovdje navodi, da je kr. banski stol u svojem riešenju od 4. srpnja 1883 br. 9622 u istom pitanju pri prodaji nekretnina „zadruge Zagorac" obrazložio svoje riešenje, ukidajući povoljnu po kr. drž. financ. erar odluku suda prve molbe izjavom, „da § 12 zakona od 10. siečnja 1876 derogira takodjer gradj. p. p. naročito § 570.

Naprotiv drži financ. prokuratura, da taj zakon nema podmetnutu mu svrhu, nego da je zato ovršna novela — a ova nederogira § 570 gradj. parb. post.

Digitized by Google

Vidi se pako odtuda, da si riešenja suda druge molbe u istom pitanju protuslove.

Na ovaj previdni utok uzsliedi (žalibog ne meritorno) riešenje suda najviše molbe sliedećeg sadržaja:

Kr. stol sedmorice: vidiv, da prijave na zapisnik za razpravu o razdiobi kupovine od 27. ožujka 1883 br. 1667 učinjene kako u ime kr. drž. porez. erara tako i u ime hrv.-slav. zem. odkupne zaklade neodgovaraju propisu zakona i to: ona kr. državv. porez. erara zato ne, jer je kumulativno prijavljen vaskoliki porezni zaostatak u iznosu od 608 for. $26^1/_2$ nč., dočim valja razlučit prijavu trogodišnjeg od 39. prosinca 1882 t. j. dana ovršne dražbe natrag računati se imajućeg zaostatka, koja se izmirit ima kao prvenstvena stavka (§ 563 g. p. p. i § 88 zak. čl. XLIV. de 1883), od ostalog starijeg te uknjiženog poreznog zaostatka, koji kao hipotekarna tražbina tekar po redu svog prvenstva do namirenja dolazi (§ 557 gpp.).

Ona pak hrv.-slav. zemaljske odkupne zaklade zato ne, jer je prijavljena cielokupna glavnica, bez da su naročito naznačeni oni anuiteti, koji su do dana upitne dražbe dospieli, te kojih se izplata jur tražiti može (§§ 11 i 12 zak. od 10. siečnja 1876 br. 8 Sbor.);

vidiv, da se usljed tih mana stvar temeljito riešiti nemože, obnašao povodom previdnog utoka kr. drž. porez. erara ukinuti obie doljnosudne odluke, te naložiti postupajućem u prvoj molbi sudu, da razpravu o diobi kupovine u gore naznačenom pravcu nadopuni i zatim dalje postupa po zakonu.

Sud prve molbe naredio je usljed toga riešenja novo ročište za razdiobu kupovnine, i pošto je financ. erar opet prigovarao prvenstvu tražbina zaklade, a ova je opet branila prijašnje svoje stanovište, to je kot. sud izdao sliedeću odluku:

S razloga, što je prigodom diobe kupovnine nepokretnosti zadruge Plećaš u grunt. uložku br. 14 obć. Korenčani vis. erar prigovorio prednosti založnog prava hrvat.-slav. zem. odkupne zaklade za dospjelih 5 amortizacionalnih obroka i knjižicu sa 25 nč. pred uknjiženom tražbinom vis. erara od 302 for. $29^1/_2$ nč. (??), to se prednost rečenog založnog prava drž. poreza pred hrvat.-slav. zemalj. odkupnom zakladom proglašuje prepornom, te se prigovarajuća stranka t. j. vis. erar po kr. ravnateljstvu erar. pravnih poslova u Zagrebu, upućuje da u roku od 30 dana tim sigurnije pred ovim sudom tužbu na priznanje prednosti prava založnoga podnese, jer se inače željeno prvenstvo (čije?) pri diobi kupovnine neće priznati.

Proti ovoj odluci uloži erarsko odvjetničtvo opet utok, u kojem je pobijalo nazor suda, da prednost poreznog prava zaloga napram zakladi

Digitized by Google

u obće može biti preporna, da positivni zakoni puste rangirati zakladne tražbine tekar iza (odmah iza) državnog poreza itd.

Iz ovog se vidi, koli bi nuždna bila jedna meritorna riešitba najvišeg suda, dok bi se zakon o tom pitanju preinačio, jer inače nikad neizadjosmo iz tog circulusa vitiosusa. *Ščrbak.*

Tko primi bezuvjetno zakasnjelu izplatu, odriče se tim posljedica morae.

U pogodbi našao se i taj uvjet, ako se nebi točno platio samo jedan obrok kamata, da se ima cieli uzajmljeni kapital smatrati dospielim. O tom je sastavljena izprava pred javnim bilježnikom. Na temelju ove izprave, pošto dužnik nije jedne rate u vrieme dospietka izplatio, zaišće se ovrha proti njemu. Nu pošto je na drugoj (stražnjoj) strani ove izprave potvrdjeno, da je ta rata kasnje izplaćena, to odredi sudac ročište za razpravu. Nakon dovršene razprave, a dok je još ova tekla, položi dužnik cielu dužnu glavnicu, te se ovršna molba ograničila samo na trošak, odbije prvi sud molitelja nametnuv mu dužnost, da plati parbeni trošak.

Razlozi: Tužitelj zahtieva sada od tuženika samo to, da mu naknadi trošak ovršne molbe i trošak razprave, a ta molba da je motivirana činjenicami u tužbi navedenimi, da je najme dokazano i to na njegovu (t. j. tužiteljevu) korist, da je nastupio razriešujući uvjet navedeni u bilježničkoj izpravi, jer da tuženi nije platio kamatni obrok pro travanj 1883 dana 13. travnja, kao dana za to opredieljenoga, nego 14. travnja, dakle je tuženik svakako zakasnio. Naprotiv tomu valja uvažiti, što tužitelj sam dopušća, da je tako ovaj obrok kamata kao i sliedeće, dospiele za svibanj i lipanj na urečeni dan redovito primio, po tom ugovoreni razriešujući uvjet nije nastupio, niti se može uzeti, da posljedice njegove još i sada obstoje, a to tim manje, jer je tužitelj bez ikakova priuzdržaja primio obrok za mjesec travanj, koji je samo za jedan dan zakasnio, a isto tako i obroke za svibanj i lipanj točno na ugovorene dane, čim je implicite pokazao, da odustaje od toga, da nastupe posljedice s bog kasno plaćenih kamata za mjesec travanj. — Zato je trebalo prema §§ 863 i 902 o. g. z. i § 23 svibanjske novele molbu odbiti.

Prizivni sud potvrdi tu osudu s razloga, jer da je tužitelj tim, što je bez ikakova priuzdržaja primio za jedan dan zakasnjelu ratu za travanj, zatim točno plaćene obroke za svibanj i lipanj, muče oprostio, što je u travnju dan kasnje izplaćen dospieli obrok kamata, čim je ugovo-

Digitized by Google

rena klauzula o dospietku izgubila svoju kriepost, koju bi bila samo tada zadržala, da vjerovnik nije tako onu kao i sliedeće obroke bezuvjetno primio. Zato je podnesena ovršna molba neosnovana, a tuženik nemože se osuditi, da plati trošak ovršne molbe i razprave na ročištu.

Izvanredni previdni utok zabacio je najviši sud bečki osudom od 4. ožujka 1884 br. 2398 s razloga, što su oba niža suda na temelju § 863 o. g. z. uzela, da se je tužitelj odrekao posljedica nastupivše morae tim, jer je bez ikakova priuzdržaja primio tako obrok za travanj kao i dalnje obroke za svibanj i lipanj, a u takovom shvaćanju nižih sudova neima nikakove očite nepravde, po tom manjkaju tu potrebštine dvor. dekreta od 15. veljače 1833, da se ove suglasne osude nižih sudova dokinu.

Ako routinirani trgovac primi i izdaje neuspjeli falsifikat bankine note, pada mu na teret krivnja te mora naknadit štetu.

Dr. A., upravitelj stečajne mase trgovca Schwarza, tužio je B a kao specialnoga upravitelja ove mase, da ima platit 100 for. a. vr. s. p.

Kot. sud u Lavovu obsudi B-a, da ima platit 100 for. sa 6% kamatami, tekućimi od 15. rujna 1874 i naknaditi parbeni trošak.

Razlozi: Priznaje se, da je tuženik, kao specialni upravitelj stečajne mase trgovca Schwarza, imao napose zadaću da prodaje robu, spadajuću na stečajnu masu, da je po tom on stojao prama dru. A., kao generalnomu upravitelju stečajnine, u odnošaju obveznom, usljed kojega moradjaše svu gotovinu (sav utržak), koju je za prodanu robu ubrao, izručiti tužitelju dru. A. Tuženik nadalje nije porekao, da nije novac i pojedine vrsti novca onako, kako ih je primio za prodanu robu, odmah predao tužitelju, pače je priznao, da je primljenu gotovinu u sitnijem novcu kod C. zamienio za stotinjarku (bankinu notu od 100 for.), na kojoj bijaše straga podpis C-ov, a to da je činio zato, da si olahkoti izplaćivanje. Tu notu predao je tužitelju, koji mu je opet posebnom namirom potvrdio, da je zaista primio od njega efektivnih sto for. a. vr. Provedeni dokazni postupak iznese na vidjelo, da je baš ta nota krivotvorena, da je narodna banka očitovala, da je to neuspjeli falsifikat. Pošto pako tim načinom tuženik uzprkos namire, kojom mu dr. A. potvrdjuje primitak od 100 for., ovomu potonjemu ipak nije izplatio onu svotu, jer je mjesto efektivna, valjana novca predao mu krivu notu od 100 for.; pošto je tuženik primiv od C-a krivu notu i to svojom pogrieškom te uručiv ju dru. A. kao glavnomu upravitelju stečajnine Schwarzove, onoga oštetio za sto for.: mora se tuženik za štetne posljedice svoje krivine na temelju §§ 1294, 1295, 1009 i 1029 o. g. z. tim

Digitized by Google

više odgovornim učiniti, jer je on trgovac po zanatu, jer je kao takov postavljen za specialnoga upravitelja da prodaje robu i prima novac, pa zato mora odgovarati, ako nije onako oprezno i pomno radio, kako se od njega očekivalo.

Prizivni sud u Lavovu odbi pako tužbu, i to ovako obrazlaže: Tuženik porekao je identitet note, koja je proglašena krivom s onom notom od 100 for., koju je dru. A. predao; a u odgovoru samo uzgredno pripominje, da mu se čini, da je spomenuta nota bila identična s ovom. Tužitelj nije dokazao taj identitet. Ali ma se i uzelo, premda je dvojbeno, da to zaista bijaše ista nota, ipak tužba na odštetu nije po §§ 1294, 1295 i 1297 o. g. z. osnovana, jer se tuženomu nemože u grieh upisati ni krivina ni nepažnja, pošto se je dokazalo, da je falsifikat bio vrlo vješto izveden i nota veoma nalik pravoj. Valja s toga po § 1311 ogz. uzeti, da je šteta tužiteljeva slučajem nastala, pa ju mora tužitelj sam nositi.

Na previdnu žalbu tužiteljevu potvrdio je najviši sud bečki osudom od 3. travnja 1878 br. 8250 osudu prvoga suda:

Razlozi: U tužbi tvrdi se, da je tuženik kao specialni upravitelj stečajnine trgovca Schwarza, kojemu bje povjerena zadaća da prodaje robu stečajnine, uručio tužitelju kao generalnomu upravitelju stečajne mase, stotinjarku, po očitovanju narodne banke krivotvorenu. Ovu tvrdnju tuženik nije porekao ni u odgovoru niti tečajem dalnje razprave, pače on se tako brani, da se mora uzeti, da je ono istina što se navodi u tužbi. U samoj razpravi neima dakle nikakova razloga dvojiti ob identičnosti note, proglašene krivom s onom, koju je tuženik uručio tužitelju kao utržak za prodanu robu. Isto tako nije prema stanju stvari opravdana tvrdnja prizivnoga suda, da se primitkom krivotvorene note nastala šteta nemože u grieh upisati tuženiku, da se ona gledeć na pravne posljedice može prispodobiti slučajnoj šteti. Šteta je svakako nastala i to odatlje, što je tuženik u ime kupovnine za prodanu robu stečajnine primio kao ekvivalent krivotvoreni novac. Sada, ako se uvaži, da je kriva nota (kako tvrde vještaci narodne banke) izradjena prostoručnim risanjem, a ne litografijom, da krivotvorenje zaista nije uspielo, da je po tom nota takov falsifikat, koji nebi smio uteći pažnji routinirana trgovca, a kao takov smatra se i tuženik, pa je upravo zato i uzet za specialnoga upravitelja stečajnine, te mu povjereno prodavanje robe i nametnuta dužnost, da utržak predaje glavnomu upravitelju stečajnine. Da je dakle B. pomnije pregledao dobiveni novac, morao bi bio opaziti krivotvorenje note, kao što je opazio i blagajnik štedionice, kad mu je bila predočena; ako se nadalje uvaži, da je nota po dru. A. primljena bez ikakove primjetbe i tim nastala šteta samo zato, jer tuženik nije bio, kako bi morao, dovoljno oprezan i pomnjiv: mora se suglasno sa osudom prvoga suda

Digitized by Google

reći, da je šteta, nastala iz djela tuženikova njegovom krivnjom se dogodila i da je tuženik po §§ 1294, 1295 i 1324 o. g. z. dužan naknaditi štetu. *(Ger.-Ztg.)*

Legitimacija občine na podignuće tužbe o smetanju posjeda, ako su članovi občine vršili posjed.

Prvi sud odbije tužbu občine T. o smetanju posjeda, druga molba odlučila je prema petitu tužbe, treća molba potvrdi odluku prvoga suda.

Razlozi: Občina može steći posjed prava paše samo onakovim izvršivanjem posjeda, koje je posljedica zaključka njenoga zakonitoga zastupstva; ali nemože ga steći pojedinimi posjedovnimi akti članova občine. Kazivanjem preslušanih svjedoka utvrdjeno je, da občina T. kao takova nije imala nikakove marve, nemože dakle niti prava paše izvršivati; da je t. z. občinski bik svojina pastira; da taj pastir nije u službi občinskoj, nego da ga plaćaju občinari, koji imadu stoke, prema svojoj imovini i prema broju glava stoke, dočim oni, koji neimaju marve, ništa nedoprinose u ovu svrhu; da je spomenuti pastir pasao stada dotičnih občinara na spomenutom pašnjaku, a da nije dobio nikakova naloga za to od načelnika občine.

Ako se dakle u ovom slučaju tvrdi, da postoji faktični posjed prava paše, to ga nije stekla tužena občina kao takova, nego pojedini občinari, koji ujedno imadu marve, pa bi oni samo mogli dignuti tužbu radi smetana posjeda, nipošto pako načelnik občinski u zastupanju občine.

Valja dakle promieniti odluku druge molbe i tuženu občinu odbiti, jer nebijaše vlastna ovu tužbu podnieti. (Riešitba vrhov. beč. suda od 7. studenoga 1883 br. 12.769).

B. Mjenbeno.

Stranke se nagode, da će mjesto starih većih izdati nove na manje glaseće mjenice uz priuzdržaj, da će se povratiti na stare, ako nebi samo jedna nova bila točno izplaćena. Zastara starih mjenica zaustavlja se dok nedospiju nove.

A. nagodio se sa B-om tako, da je mjesto 17 mjenica njegovih (A-ovih) u iznosu od 53.000 for. uzeo 20 novih, koje će postepeno dospievati, u ukupnom iznosu od 6496 for. ali ipak uz priuzdržaj, ako nebi B. koju novu mjenicu u vrieme dospietka točno izplatio, da je vlastan potražiti izplatu prvobitnoga duga na temelju starih mjenica,

Digitized by Google

koje su medjutim kod treće osobe deponirane, odbiv dakako ono, što je na nove mjenice izplaćeno. Pošto je B. prve četiri nove mjenice, glaseće ukupno na 1200 for. zaista izplatio, pade u stečaj. Stečajnina, kod koje je A. prijavio ostatak mjenb. duga sa 5286 for., izplati i petu mjenicu sa 500 for., a na račun preostaloga duga izplati 23% t. j. 1149 for. 8 nč. te namiri napokon 30. studenoga 1881 još 6 i 7 mjenicu tako, da je A-u ostalo još 13 mjenica. Pošto je pako prezaduženi B. ponudio stečajnim vjerovnikom samo 25% na ime izplate njihovih tražbina — podnese A. tužbu proti stečajnoj masi zahtievajuć, da se prizna likvidnim stari mjen. dug od 53.000 for. odbiv iznos na nove mjenice već izplaćeni za slučaj, ako se nebi nove mjenice točno izplaćivale.

Upravitelj stečajnine pobijaše tužbu tvrdeć, da je prerano podnesena, jer da još nije nastupio uvjet, pod kojim ima oživiti mjenb. dug, a prigovori i to, da su neke stare mjenice već zastarjele.

Ovaj potonji prigovor uvažiše niži sudovi, te izrekoše, da se jedino tražbine još nezastarjelih mjenica mogu priznati likvidnimi. — Najviši pako sud bečki osudom od 15. siečnja 1884 br. 23.854 ex 1883 protegne ovo priznanje likvidnosti još i na tražbine mjenica, koje su niži sudovi proglasili zastarjelimi, u koliko tužitelj nije napustio tih tražbina.

Razlozi: Iz nagode medju A. i B. uglavljene, kojoj za temelj morao se postaviti obračun i u postotcih izraženi odpust starijega duga, vidi se posve jasno, da je B. priznao dug iz starih mjenica, što ih je pražka bankovna zadruga trasirala na B-a i da je izjavio, da će ga (dug) izplatiti u umanjenom ugovorenom iznosu u onih rokovih i obrocih, koji su ustanovljeni u novih mjenicah; to je prava novacija po § 1336 o. g. z., jer je tim nastao dug sa novim pravnim temeljem, a taj pravni temelj jest priznanje i duga i s ovim skopčano novo obvezno očitovanje. Doduše nalazi se dodatak nagode, ako najme nebi dužnik točno plaćao novih mjenica, da će opet oživiti stari dug. Ali tim se ništa nemienja na novom pravnom poslu; kad bi nastupio razriešujući uvjet, tužitelj bi mogao zahtievati svotu od 53.000 for. odbiv već plaćeno ne na temelju starih mjenica, nego na temelju nagode, a nemože se uzeti, da su pojedine stare mjenice zastarjele razmjerno prama vremenu dospietka svoga.

Prama ovoj nagodi dolazi samo ukupna svota od 53.000 for. u dodir sa valutom novih mjenica, a što se plati na račun novih mjenica, nemože se odračunati od pojedinih starih mjenica, nego samo od ukupne svote od 53.000 for. Nemože se govoriti, da su stare mjenice zastarjele i to zato ne, jer su u novih mjenicah drugačije obroci odplaćivanja stipulirani, koji se nedadu sravnjivati sa platežnimi obroci starih mjenica. § 914 o. g. z. odredjuje, da se svaka pogodba ima tako tumačiti, da nebude nikakova protuslovja u njoj, i da bude valjana. Nebi se pako tako

Digitized by Google

tumačila pogodba nazočna, kad bi se inače shvaćala nego li je ovdje rečeno; ta tužitelj bio bi morao, dok dužnik točno plaća u opredieljenih rokovih svoj dug, čekati da potraži svoje eventualno pravo na izplatu staroga duga, do svršetka svibnja i studenoga 1887, dočim bi trašbine starih mjenica već g. 1880 zastarom utrnule — u slučaju, ako bi se smatrale kao pojedine mjenb. tražbine, a ne kao dielovi svote duga u nagodi priznata i eventualno izplatit se imajućega, koji iznosi 53.000 for. S toga nije se smio ovdje uvažiti prigovor zastare, i trebalo je tužbi zadovoljiti, u koliko nebijaše druge zaprieke. Na zahtjev tužiteljev, da se prizna uvjetno likvidnom njegova tražbina od 50.368 for. 10 nč., dosudio mu je prvi sud samo 17.936 for. 4 nč., viši sud dosudjuje 800 fr. više, koliko je najme iznosila valuta stare mjenice dospiele 31. siečnja 1879, dakle dosudio mu ukupno 18.236 for. 4 nč., a tužitelj zahtieva u svojoj žalbi ništovnoj, da mu se dosudi još iznos od 12.500 for. t. j. valuta stare mjenice, dospiele 31. prosinca 1878, ostali dio zahtjeva njegove tužbe pravomoćno je odbijen. Tužena stečajnina prigovara, da je tužba prerano podnesena i to u toliko, što tužitelj u vrieme podnesene tužbe t. j. 22. siečnja 1882 nije posjedovao starijih mjenica, dakle da onda još nebijaše nastupio uvjet da se potraži izplata tih starih mjenica, dočim je stečajnina nove mjenice pravodobno izplatila. Nu taj prigovor pobija se već u razlozih osude prve molbe, pa sasma odpada ako se uvaži, da tužitelj zahtieva uvjetno priznanje likvidnosti njegovih tražbina i jer se zastara mjenice, kako je već opaženo, nemože uvažiti. S ovih razloga trebalo je previdnu žalbu stečajne mase odbiti. Odatlje pako sliedi, da valja zadovoljiti previdnoj žalbi tužitelja. Prigovor zastare neuvažuje se kao god ni onaj, da je tužba prerano podnesena. Ako tužitelj steže svoj zahtjev na 12.500 for., a niži sudovi uzkraćuju priznati likvidnost ove tražbine, to se u njihovih osudah zakon krivo uporavlja te su one nepravedne; zato je trebalo osude obajuh nižih sudova promieniti i zadovoljiti previdnoj žalbi te odrediti, da se svota od 12.500 for. kod stečajne mase uvjetno prizna likvidnom.

C. Trgovačke.

Neovlaštena poraba neregistrirane firme.

A. dojavi, da se Vjekoslav N., trgovac sa voskom služi neregistriranom tvrdkom H. N. Pozvan na očitovanje izjavi Vjekoslav N., da se služi firmom V. N., a ne firmom H. N. Na to naloži trgovački sud Vjekoslavu N., da u buduće neima rabiti ovu neregistriranu firmu, inače da će bit globljen sa 25 for.

Digitized by Google

Na utok Vjekoslava N. dokine prizivni sud odluku prvoga suda i naloži, da valja podnesak rekurentu vratiti, pošto taj posao nespada pred trgovački sud, jer da se ovdje neradi o neovlaštenoj porabi tvrdke (čl. 15, 19, 26 i 27 trg. zak.; §§ 10, 16, 21 i 24 hrvat.-ugar. trgovačkoga zakona), jer N. nije protokoliran, a nevidi se, da bi se morao dat protokolirati, s toga se napis njegova imena nad poslovnicom mu neima smatrati kao firma, a nijedan zakon nenalaže, da neprotokolirani trgovac ili obrtnik mora u svom poslu rabiti svoje podpuno prezime; napokon, ako bi trebalo kazniti koga, jer rabi jedno slovo da označi svoje ime, vlastna je u tom postupati obrtna oblast, a ne trgovački sud.

Proti toj odluci podnese A. previdni utok, koji je pako najviši sud zabacio, jer intervencija, koja pripada trgovačkomu sudu po čl. 26 trg. zak., može se protegnuti samo na one slučajeve, kad se radi o povredi propisa trgov. zakona o trg. firmah. Ali u nazočnom slučaju neradi se o tom, jer trgovac sa voskom Vjekoslav N. nije registriran, a nije ni dokazano, da je dužan upisati svoju firmu u trgov. registar; a da li je vlastan da u svom poslu pred svoje ime obiteljsko N. piše samo početno slovo svoga krstnoga imena V. ili slovo H., o tom ima suditi obrtna oblast; a napokon zaista se nevidi, kako bi se mogla povrediti prava utjecatelja A., ako se Vjekoslav N. u svom poslu služi oznakom „V N.“ ili „H. N.“.

Pojam podružnice.

Obrtna oblast prijavi, da pražka firma X. i drug ima u L. mekaničnu predionicu pamuka i tkaonicu, od koje joj je odmjeren porez sa 315 for. Usljed toga naloži trgov. sud rečenoj tvrdki, da ima kod njega prijaviti ovaj posao kao podružnicu svoga glavnoga poduzeća, što no je kod istoga trg. suda protokolirano, da se uzmogne i ona (podružnica) registrirati.

U toku, uloženomu proti ovoj odluki, nezadovolji prizivni sud, jer pojam podružnice niti nepredpostavlja samostalnost i neodvisnost uprave poduzeća, nalazećeg se na drugom mjestu, od glavnoga nastana, nego tjeranje samostalna trgovačka posla na tom mjestu; podružnica bo nastaje onda, ako trgovac jedan dio svoje poslovne djelatnosti, koji stoji u nuždnoj suvislosti sa svrhom njegova poduzeća, prenese na drugo mjesto te ovim upravlja iz mjesta gdje je glavni nastan trgov. A tako je i kod mehaničke predionice pamuka i tkaonice u L. (Čl. 271 trg. z.; § 258 hrvat.-ug. trg. zak.)

Podneseni izvanredni previdni utok odbi najviše sudište uvaživ, da u suglasnih odlukah nižih sudova neima ništa protuzako-

Digitized by Google

nita niti protivna spisom, niti se opaža kakova ništetnost, pače § 40 austr. obrt. zak. pobija navode izvan. previd. utoka, jer on upravo ono traži, što se veli u razlozih odluke prizivnoga suda; i uvaživ napokon, da neima u ovom slučaju onih predpostava, što ih iziskuje § 16 car. pat. od 9. kolovoza 1854 (d. z. l. br. 208), koje dopuštaju izvanredni previdni utok. *(Centralblatt.)*

D. Kazneno.

Zakon od 15. studenoga 1867 br. 134 d. z. l. o pravu udruživanja ima se uporaviti i na crkovne bratovštine.

Dne 23. svibnja 1883 bratovština sv. Križa, postojeća kod župne crkve u Velikom Varošu splitskom držala je skupštinu unatoč tomu, što joj je to politički povjerenik zabranio, jer njeno starešinstvo nije naviestilo, da će se skupština držati, kao što je propisano u zakonu od 15. studenoga 1867 br. 134 d. z. l. o družtvih. Odnoseć se na §§ 21, 22 i 36 napomenutog zakona, državno odvjetničtvo prikazalo je o tom dojavu kotarskomu sudu s predlogom, da se postupa proti članovom starešinstva bratovštine radi dotičnog prekršaja.

Kotarski sud splitski riešio ja taj predlog odustankom od postupka s r a z l o g a, što po § 3 zakona o pravu udruživat se, ovaj zakon nije uporaviv na duhovne kongregacije i u obće na duhovna družtva". Državno odvjetničtvo je protiva ovoj odluci pritužbu prinielo, koju je okružno sudište splitsko odbilo.

Proti ovim zaključkom podnese generalna prokuratura ništovnu žalbu na obranu zakona.

Ovoj je žalbi ukidno sudište udovoljilo i izreklo, da je zaključci kotarskog suda splitskog od 13. prosinca 1883 i okružnoga sudišta splitskoga od 19. siečnja 1884 povriedjen zakon u §§ 3 i 38 zakona o pravu udruživat se, a to sa sliedećih r a z l o g a: Po § 3 zak. od 15 studenoga 1867 br. 134 d. z. l. taj zakon nije uporaviv „na duhovne redove i kongregacije i na vjerozakonske družbe u obće". Po nazivlju naših zakona, a navlastito državnih temeljnih zakona i vjeroizpovjednih zakona, rieč „vjerozakonska družba" znamenuje ukupnost članova koje crkve ili vjeroizpovjedi; po tom bratovštinu jednu nije moć smatrat vjerozakonskom družbom u smislu zakona. A ni u „duhov. kongregacije" nije moći brojiti bratovštinu. Da ona nije kakav duhovni red, netreba dokaza; ali ona nije ni kongregacija, jer kongregacija je skup osoba, koje žive zajedno u jednoj kući po propisih jednog reda, odlučeni od svakog doticaja s izvanjskim svietom. *B.*

Digitized by Google

§ 199 sl. d. k. z. Krivotvorenje znaka puncovanja neima se kazniti kao zločinstvo, ako se namjeralo jedino nadzorno pravo države povrieditи.

Kasacionalno sudište osudom od 21. ožujka 1884 zabaci žalbu ništovnu drž. odvjetničtva.

Razlozi: U razlozih napadnute osude prvoga suda navodi se kao ustanovljeno i dokazano: da je Herman L. zlatar i srebrnar, četiri srebrne broše providio krivotvorenimi znakovi puncovnimi; nu sama obtužba priznaje, da je u svakoj broši bila propisana kolicina čista srebra. Prvi sud nazrieva u tom djelu povredu prava nadzora, pripadajućega državnoj vlasti, ali zanieče da je obtuženi htio prevariti, pa ga s toga odrieši obtužbe s bog zločinstva prevare u smislu §§ 197 i 199 k. z. te ga proglasi krivim prekršaja § 320 slovo f. k. z. Proti tomu, što je prvi sud odriešio okrivljenika, digne držav. odvjet. žalbu ništovnu, koju upire na § 281 toč. 9 sl. z. (pravilnije toč. 10) austr. k. p. (§ 277 etc, hrv. k. p.) i kojn tako obrazlaže, da je trebalo na djelo obtuženoga uporaviti § 199 sl. d. k. z., jer da već u tom što je okrivljenik navlaš povriedio pravo nadzorno države, stoji nakana prevare. Nu to je pravna bludnja jer svako spatvorenje ili krivotvorenje javne izprave vredja pravo nadzorno države. Ako se dakle hoće potegnuti granicu medju delikti, navedenimi u § 199 sl. d. i § 320 sl. f. k. z., tad se mora priznati, da nakana počinitelja u slučaju § 199 sl d k. z. mora da ide dalje, a ne samo da ošteti pravo nadzorno države Gledeć na državu, obstoji prevarna namjera, koju zakon iziskuje, napose tamo, gdje je počinitelj išao za tim, da zaprieči kakovu odredbu, koju bi oblast bila nedvojbeno izdala ili izvela, da nije prevarena o pravom stanju stvari. Nu takova nakana nepostoji u ovom slučaju, barma nije ustanovljena, pa niti javni tužitelj neinputira počinitelju takovu nakanu. Što se u žalbi ništovnoj veli, da je erar pretrpio štetu od 6 nč. kod puncovne pristojbe, glede ove nevidi se, da si je obtuženi u vrieme počinjena kažnjiva djela bio iole sviestan, da je dužan platit onu pristojbu, pak je dvojbeno, da li se može smatrati oštećenjem erara, što taj iznos nije namiren.

---

§ 181 k. z.: načelnik občine, koji navlaš prihod občine nije unesao u račune, ima se odsuditi, ma imao on veću tražbinu proti občini.

Prvi sud odsudi Antuna L. s bog zločinstva pronevjerenja u smislu § 181 k. z., po § 182 k. z. Podnešenu proti toj osudi žalbu ništovnu zabacilo je kasacionalno sudište.

Razlozi: Žalba ništovna Antuna L. upire se na razlog ništetnosti

Digitized by Google

navedeni u § 281 br. 9 lit. a. (§ 277 br. 9 lit. a. hrv. k. p.), jer da je prvi sud usljed pravne bludnje subsumirao kaznjivo djelo pod § 181 k. z. kao zločinstvo pronevjerenja. Nu ta žalba mora se kao neopravdana zabaciti. Gledeć na ono, što je prvi sud za ustanovljeno i dokazano uzeo, može se reći, da je obtuženi, dok bijaše općinskim načelnikom, svojim novcem podmirivao izdatke na račun općine, pak da će prema računom, po njem položenim, morat još njemu općina povratiti neki iznos, da je dakle općina njegov dužnik. Da je on dakle novac, što ga je na račun općine pobrao, upotrebio da namiri tražbinu svoju proti općini, bio bi radio pošteno, ako i ne formalno korektno. Ali toga nije učinio obtuženi. On zadrža i prisvoji sebi onaj novac, ali nije u isto vrieme odpisao dug što ga je općina njemu dugovala, nije dakle upotrebio onaj novac da naplati svoju tražbinu, nego je zahtjevao i još zahtieva, da mu se plati ta tražbina. Zato je prvi sud posve pravo rekao, da je obtuženi službeni sebi povjereni novac općinski zadržao i sebi ga prisvojio, jer ne samo da traži od općine, neka mu plati sve njegove tražbine, nego je propustio, kako se navodi u napadnutoj osudi, spomenuti pobrani prihod općinski metnuti u račun i to s toga, da općinu prevari. Ako bi se obzirom na ovu posljednju okolnost htjelo tvrditi, da dolozni postupak obtuženikov ima obilježja prevare, ipak je opravdano obsuditi ga sbog zločina pronevjerenja, već obzirom na iznos od 33 for. 72 nč., što ih je kao načelnik općine od raznih stranaka ubrao, a nije im izdao namira, niti se u obće pobrinuo, da budu konačno riešene svoje obveze i pogibelji, da još jedanput plate isti iznos. Nije dakle zakon proti obtuženomu krivo uporavljen.

---

*Sudac iztražitelj mora po § 81 k. p. zatražene po drž. odvjetništvu predizvide obaviti.**

U predizvidih proti Mati Kauriću radi zločinstva dane pripomoći zločincem predložilo je kr. državno odvjetništvo u Petrinji predlogom od 23. veljače 1884 br. 516 kr. sudbenomu stolu u Petrinji, da se njeka nadopunjenja preduzmu.

Tomu predlogu nije rečeni sud riešenjem od 2. kolovoza t. g. br. 2127 mjesta dao, jer nije u prijavi nazreo kaznjivo djelo.

Pošto je pako državno odvjetništvo proti tomu rješenju uložilo pritužbu, to je kralj. banski stol 22. kolovoza t. g. br. 19.385 izdao sliedeće riešenje:

„Riešavajuć tamošnje izvješće, podnešeno u prediztragi proti Mati

---

* Vidi Mjesečnik br, 3 i 6 o. g.

Digitized by Google

Kauriću radi zločinstva zločincem dane pripomoći, povodom pritužbe kr. državnog odvjetničtva proti zaključku kaznenog suda od 2. kolovoza t. g. br. 2127 kaz. tog sadržaja, da se predložena po kr. državnom odvjetničtvu nadopunjenja predizvida preslušanjem kr. oružnika Juraka i Brlekovića te Jose Rožankovića kano svjedoka ob okolnostih u prijavi navedenih preduzmu, obnašao je kr. banski stol, s razloga što po jasnoj ustanovi § 81 k. p. državni odvjetnik tražiti može, da iztražni sudac ili ine tamo spomenute oblasti obave predizvide u svrhu, da se postignu dokazala, potrebita da se odredi kazneni postupak proti stanovitoj osobi, ili da se zabaci prijava; s razloga indi, što se napadnuti zaključak ukazuje neosnovanim: davši mjesta pritužbi pomenuti zaključak ukinuti, ter odrediti, da se zahtjevani po državnom odvjetniku predizvidi obaviti imadu.

Vendelin Šmit,
kr. sudb. pristav i zamj. drž. odvjet.

Predavanje novih gruntovnih uložaka kralj. kotar. sudovom.

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani uložci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi uložci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započima	ističe
					dana	
1	Koprivnica	1	Peteranec . . .	1. kolovoza 1884	1. kolovoza 1884	koncem siečnja 1885
		2	Drnje			
		3	Sigetec			
		4	Gola			
		5	Gotalovo . . .			
		6	Sokolovac . . .			
		7	Botinovac . . .			
		8	Vel. Poganac .			
		9	Vel Grabičani .			
		10	Ruševac . . .			
2	Petrinja	1	Crnec			
		2	Komarovo gor. .			
		3	Letina			
		4	Bistrac			
		5	Selište			
		6	Graduša . . .			

Digitized by Google

Tekući broj	Ime kotarskoga suda, kojemu su predani ulošci	Tekući broj	Ime porezne občine	Dan od kojega se vode novi ulošci kao gruntovnica	Rok za povedenje konačnoga izpravka	
					započima	ističe
					d a n a	
3	Korenica	1	Bielopolje	1. kolovoza 1884	1. kolovoza 1884	koncem siečnja 1885
		2	Bunić			
4	Brod	1	Oriovac			
		2	Maline			
		3	Kujnik			
		4	Radovanje . . .			
		5	Slatinik			
		6	Bebrina			
5	Brod	1	Kobaš	1. listopada 1884	1. listopada 1884	koncem ožujka 1885
		2	Lužane			
		3	Stupnik			
		4	Kute			
		5	Banovci			
		6	Zbieg			
		7	Slobodnica . . .			
		8	Andrijevci . . .			
6	Gospić	1	Čitluk	1. kolovoza 1884	1. kolovoza 1884	koncem siečnja 1885
		2	Novi			
7	Gospić	1	Gospić	1. listopada 1884	1. listopada 1884	koncem ožujka 1885
		2	Bilaj			
8	Irig	1	Irig trg	1. rujna 1884	1. rujna 1884	koncem veljače 1884
		2	Hopovo man. . .			
		3	Rivica			
		4	Neradin			
		5	Grgetek man. . .			
		6	Šatrinci			
		7	Bankovci pusta .			
		8	Kruši dol selo . .			
		9	Krušedol manast. .			
		10	Remeta velika . .			
		11	Jazak selo . . .			
		12	Jazak manast. . .			
		13	Remeta mala . .			
		14	Vrdnik selo . . .			
		15	Vrdnik manast. .			
		16	Pavlovci			
		17	Bešenovo selo . .			
		18	Bešenovo manast.			
		19	Kamenica			
		20	Ledinci			
		21	Rakovac			

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Imenovanja.) Previšnjim riešenjem od 18. rujna o. g. imenovani su: Adolfo Rušnov, vieć. i predsjed. tajnik kr. stola sedmorice viećnikom sudb. stola u Zagrebu, Aleksander Gajer viećnikom sudb. stola u Zemunu, Tomo Salopek i Jaroslav pl. Vakanović viećnici kr. sudb. stola u Zagrebu; Gjuro Ladenhaufen i Josip Turelli viećnici sudb. stola u Požegi; Josip Culi i dr. Stjepan Posilović viećnici kr. sudb. stola u Zemunu, ovomu potonjemu povjerene su i funkcije drž. odvjet. kod istoga suda; Pavao Georgievič viećnikom sudb. stola u Vukovaru; Julio Löwenthal viećnikom sudb. stola u Petrinji; Franjo Weinert viećnikom sudb. stola u Osieku te su mu povjerene funkcije državnoga odvjetnika kod istoga sudb. stola; Antun Križek viećnikom sudb. stola u Belovaru. — Kr. kotarskimi sudci imenovani su: Konstantin Korka za Ivanec, Ilija Slankamenac za Daruvar, Ferdo Rešetar za Otočac, Franjo Begna za Senj, Svetoslav Gaj za Karlovac, Petar Bira za Mitrovicu, Aleksa Vancaš za Pisarovinu, Stjepan Hegedić za Koprivnicu, Božidar Velenderić za Sisak, Gjuro Mihajhović za Kostajnicu, Nikola Sigović za Čabar, Ivan Stojić za Delnice, Stjepan Kosovac za Irig, Josip Popović za Šid, Ljudevit Reizner za Pregradu, Pavao Mariašević za Bakar, dr. Nikodem Jakšić za Garešnicu i dr. Vladoje Valenko za Viroviticu.

(Premještenja.) Viećnik sudb. stola Vilim Vodvařka iz Zemuna u Vinkovce, viećnik i drž. odvjetnik Josip Mladjenović iz Petrinje u Varaždin; kot. sudci: Ivan Konjikovič iz Pisarovine u Novu Gradišku, Antun Rotter iz Šida u Valpovo, Gjuro pl. Belošević iz Vinkovaca u Brod; Hugo Marković kot. sudac u Brodu, dodieljen kr. sudb. stolu u Osiek.

— *(Povjerenstva za teoretičke državne izpite razdjela pravno-povjestnoga, državo-znanstvenoga i sudstvenoga)* za naukovnu god. 1884/5 sastavljena su ovako:

I. Razdjel pravno-povjestni:

Predsjednik: Kr. redoviti javni profesor sveučilištni dr. Stjepan Spevec. Članovi: Kr. redoviti javni profesori sveučilištni dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Blaž Lorković, dr. Konstantin Vojnović, dr. Luka Marjanović, dr. Josip Pliverić i dr. Janko Čakanić, zatim izvanredni javni profesor sveučilištni dr. Franjo Spevec; viećnički tajnik i namjestnik kr. državnoga nadodvjetnika, privatni docent dr. Aleksander Egersdorfer i kr. vladin perovodja dr. Ivo Mallin.

II. Razdjel državo-znanstveni:

Predsjednik: Odjelni savjetnik kod predsjedničtva kr. zemaljske vlade Makso Mihalić Prigorski. Podpredsjednik: Kr. redoviti javni profesor sveučilištni dr. Stjepan Spevec. Članovi: Odjelni savjetnici kr. zemaljske vlade: dr. Antun Stojanović i Mirko pl. Halper, kr. financijalni savjetnik Antun Sladović, zatim kr. redoviti javni profesori sveučilištni: dr. Aleksander Bresztyenski, dr. Blaž Lorković, dr. Franjo Vrbanić i dr. Josip Pliverić.

III. Razdjel sudstveni.

Predsjednik: Viećnik kr. stola sedmorice dr. Napoleon Špun-Stržić. Članovi: Viećnik kr. stola sedmorice dr. Franjo Burgstaller,

Digitized by Google

viećnici kr. banskoga stola: Vinko Seunig, Slavoljub Sova i dr. Uroš Čučković; kr. redoviti javni profesori sveučilišta: dr. Stjepan Spevec, dr. Aleksander Bresztyenszky, dr. Konštantin Vojnović, dr. Franjo Vrbanić i dr. Janko Čakanić; viećnički tajnik i namjestnik kr. državnoga odvjetnika, privatni docent dr. Aleksander Egersdorfer, zatim odvjetnik Nikola Krestić, dr. Lavoslav Šram, Adalbert Šauf, Matija Mrazović, dr. Lovro Vidrić i Mirko Daubach.

— *(Gruntovni zakon za Bosnu-Hercegovinu.)* Službeni list bosanske vlade proglasuje sliedeće;

„Njeg. ces. i kralj. apoštolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 13. septembra t. g. previšnje odobriti gruntovni zakon za Bosnu i Hercegovinu, instrukciju za sprovadjanje toga zakona, zatim instrukciju o vodjenju gruntovničkih knjiga u Bosni i Hercegovini i na posljedku naredbu ob ustrojstvu i djelokrugu gruntovničkih komisija i o poslovnom postupku kod istih.

Gruntovni zakon stupa u život u svom I. dielu tičući se zavodjenja gruntovničkih knjiga dne 3. oktobra 1884, a u svim ostalim dielovima shodno odredbama § 209 u njemu.

Ovo se po smislu odpisa visokog zajedničkog ministarstva od 18. septembra o. g. br. 5895 B. H./I. obznanjuje s tom primjetbom, da ovaj zakon skupa sa gore navedenim pripadajućim mu propisima može svaki kod svih oblasti Bosne i Hercegovine uvidjeti.

Sarajevo, 28. sept. 1884. — Poglavar zemlje: Appel, g. k.“

— *(Fini troškovnik.)* Pred hamburžkim sudom vodila se civilna parnica, u kojoj je zastupnik jedne stranke morao podnieti mnenje, osnovano na pravu valjajućem u državi peruanskoj. Zamoli dva odvjetnika u Limi, da to mnenje izrade. Nakon stanovitoga vremena prispie zaista to mnenje u Hamburg; nebijaše baš obsežno, jedva četiri pisane strane. Mnenju dodan je i računu obajuh peruanskih pravnika, iz kojega se vidilo, da traže za svoj rad 6000 maraka ili 3600 for. a. vr. Hamburžki odvjetnik neima volje platit expensar svojih kolega, pa će tako ta stvar doći pred sud.

— *(† Charles Antoine Bocher.)* U Genfu preminu 19. rujna o. g. u 74 godini života Charles Antoine Bocher, prof. civilnoga i internacionalnoga prava. Bijaše učenik Zacharia i Savignija.

— *(Književne viesti.)* Financijalno zakonoslovje, odnosno „Nauka financijalnih zakona i propisa, valjanih u području zemalja krune ugarske“. — G. Josip Kovačević, kr. financ. perovodja u Osieku, pozivlje na predplatu ovoga djela, koje da je preveo iz magjarskoga jezika na hrvatski. Magjarski izvornik da je doživio već treće izdanje, a minist. financ. preporučilo ga osobito fin. oblastim. Knjiga ima dva diela: prvi sadržaje formalni, a drugi materijalni dio fin. zakonoslovja. Ciela knjiga imat će do 50 tiskanih tabaka, a prevoditelj misli, da će olahkotiti nabavljanje djela, ako ga izdaje u svežićih, svaki po 5 tisk. tabaka. — Ciena svežiću 50 nč. — Novac za prvi svežić valja poslati do početka prosinca o. g. — Sudeć po sadržaju ova bi knjiga zaista dobro došla mnogim i mnogim, pa se je s toga nadati, da će pisac naći i dovoljno podpore za svoje poduzeće.

— Zbornik pravila svetih Apoštola, vasionskih i pomjesnih sabora i svetih otaca, koja su primljena pravoslavnom crkvom“. G. dr. Nikodem Miloš arhimandrit i prof. u Zadru oglasuje, da je po najnovijem atinskom izdanju priredio ovaj prevod Zbornika, pa oglasujuć to veli, da „do

Digitized by Google

danas nije bilo na srpskom jeziku Sbornika pravila (kanona) pravoslavne crkve. Postojala je t. z. Krmčija, ali je ona veoma rijetka, pri tome joj je jezik slabo pojmljiv, a pravila su u najvećoj mjeri skraćena. Grci, Rusi i Rumunji imaju na svome jeziku pravila, a meni se učinilo, da bi ih i Srbi morali imati na svome jeziku, te sam zato preduzeo prijevod istih. Prievod je već gotov i kroz koji će dan izaći iz štampe potpuni". Knjiga zahvaća 32 pečatana tabaka velike osmine. Ciena joj je u običnom vezu 3 for., a u kožnom 3 for. 80 nč. Može se dobiti samo kad pisca, zato tko si ju želi nabaviti, neka se neposredno obrati na g. dra. Milaša. Tko naruči osam komada platit će samo sedam. Knjiga je u malo eksemplara tiskana, tko ju dakle želi nabaviti, neka se požuri.

— Zvonimir, hrvatski ilustrovani koledar za god. 1885. Naklada akademijske knjižare Lav. Hartmana (Kugli i Deutsch). II. tečaj sa 29 slika. Sadržaje mjesece, kojemu su svakomu dodane po tri strane dnevnika te druge za svakdanji život potrebite koledarske stvari, zatim razredjenje upravnih i sudbenih oblasti u Hrvatskoj i Slavoniji te imenik dotičnoga osoblja, a tomu je pridan književni dodatak, sastojeći od zabavnih i poučnih sastavaka. Slika ima obilan broj, neke doduše nisu baš uspiele, to će se valjda popraviti buduće godine; neće koledaru nimalo škodit, ako bude donio manje ali dobrih slika. — Veliki kvart format. Str. 102. Ciena 60 nč.

— Najveći i najpodpuniji sistematički popis hrvatskih knjiga i muzikalija, koje se dobivaju u akademijskoj knjižari L. Hartmanna (Kugli i Deutsch) u Zagrebu. — Ovo je dobro uredjeni katalog knjiga hrvatskih, valjda najbolji što smo ga do sada dobili, pa se može svakomu preporučiti. Ciena 30 nč.

— Handbibliothek des österr. Rechtes. Pod ovim naslovom poče izdavati knjižar F. Tempsky u Pragu kratke ali sadanjemu stanju znanosti odgovarajuće samostalne kompendije o disciplinah općega i posebnoga privatnoga prava austrijskoga. Do sada su izašla: 1. Das österreichische Civilprocessrecht. Von dr. Dominik Ullmann, prof. u Pragu, ciena 4 for. 80 nč.; 2. das österr. Strafrect von dr. Karl Janka, ciena 2 for. 80 nč. 3. der österr. Strafprocess unter Berücksichtigung der Rechtssprechung des Cassationshofes, systematisch dargestellt von dr. Friedrich Rulf, ciena 2 for.; 4. Grundzüge des öster. Verwaltungsrechtes, mit Berücksichtigung der Rechtssprechung des Verwaltungsgerichtshofes von dr. Josef Ulbrich, ciena 2 for. 50 nč. Za buduće obećaje nakladnik, da će redom izlaziti: obće privat. pravo, trgov. i mjenb. pravo, postup. izvanparbeni, pravo stečajno i postupak stečajni; ustavno pravo, gruntovno, vodno i rudno pravo; a još se misli na specialne dielove privatnoga i javnoga prava, kao: pravo izvlastbeno, policaj. zak. pravo, pravo obrtno, štamparsko i financijalno.

Upravo je izašao:

MJENBENI ZAKON

od prof. dra. Fr. Vrbanića, svezak I., te se prilaže ovomu broju kao dar svim članovom prav. družtva.

Digitized by Google

Družtveni prinos

platiše p. n. gg. vanjski članovi pravničkoga družtva.

Ime i prezime	1877	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884
Hegedušević dr. Ante (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	3
Filipović Jusuf beg „	—	—	—	—	—	—	—	6
Preko povj. Stj. Vallo-a:								
Sallopek pl. Tomo	—	—	—	—	—	—	3	3
Kiš Donat pl.	—	—	—	—	—	—	—	3
Vallo Stjepan	—	—	—	—	—	—	—	3
Mudrovčić Josip	—	—	—	—	—	—	—	3
Rehberger dr. B.	—	—	—	—	—	—	—	6
Holjac Izidor (neposredno)	—	—	—	—	—	—	3	3
Preko povj. J. Franića:								
Peklić Metel	—	—	—	—	—	—	—	3
Starčević dr. David	—	—	—	—	—	—	—	3
Franić Josp	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. dra Gojkovića:								
Ristić Stevan	—	—	—	—	—	—	—	3
Ćirić Izidor	—	—	—	—	—	—	—	3
Uzorinac pl. M.	—	—	—	—	—	—	—	3
Keller Viktor	—	—	—	—	—	—	—	3
Obrenović Lazar	—	—	—	—	—	—	—	3
Gojković dr. Živko	—	—	—	—	—	—	—	3
Brelić Franjo (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	3
Gašparac dr. Antun	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. J. Urbani-a:								
Padavić Hinko	—	—	—	—	—	—	—	3
Štrober Makso	—	—	—	—	—	—	—	3
Mudrinić Jovan	—	—	—	—	—	—	—	3
Adamović Sava	—	—	—	—	—	—	—	3
Rajnović Milan	—	—	—	—	—	—	—	3
Koprivšek Ivan	—	—	—	—	—	—	—	3
Starčević Ivan (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	6
Spiess Dragutin „	—	—	—	—	—	—	3	—
Preko povj. G. Straussa:								
Vendler Josip	—	—	—	—	—	—	3	—
Straus Gustav	—	—	—	—	—	—	—	3
Lukić Petar	—	—	—	—	—	—	—	3
Kutnar Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Jelenc Antun	—	—	—	—	—	—	—	3
Cepulić Kosta	—	—	—	—	—	—	—	3
Nevečerel Viktor	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. I. Urbani-a:								
Weinert Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Kosović Lujo	—	—	—	—	—	—	—	3
Oršolić Šandor (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	3
Rosinger dr. Ignjat „	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. A. Martecchini-a:								
Durbešić Ivan	—	—	—	—	—	—	—	3
Kukuljević pl M. dr.	—	—	—	—	—	—	—	3
Martecchini Antun	—	—	—	—	—	—	—	3
Matić dr. Lovro	—	—	—	—	—	—	—	3

Digitized by Google

Ime i prezime	1876	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884
Čalogović dr. A.	—	—	—	—	—	—	—	3
Klofutar A. Fr	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. g. Stj. Kralja:		—						
Brnić Dragutin	—	—	—	—	—	—	6	6
Ivić Mato	—	—	—	—	—	—	3	6
Nikolić Kosta	—	—	—	—	—	—	3	—
Nedeljković dr. Th.	—	—	—	—	—	—	3	6
Radoslav Kosta	—	—	—	—	—	—	3	3
Dimić Stevo	—	—	—	—	—	—	3	3
Stefanović Jovan	—	—	—	—	—	—	3	6
Kralj Stjepan	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. St. Popovića:								
Klaić dr. Franjo	—	—	—	—	—	—	—	3
Špigelski Guido	—	—	—	—	—	—	—	3
Popović Stevo	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. g. G. Straussa:	—							
Petričević Ferdo	—	—	—	—	—	—	—	6
Vendler Josip	—	—	—	—	—	—	—	6
Anger Antun	—	—	—	—	—	—	—	6
Neumann dr. Dragutin (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	3
Preko povj. g. A. Markovca:								
Balling Otokar	—	—	—	—	—	—	—	3
Markovac Andrija	—	—	—	—	—	—	—	3
Pukler Antun	—	—	—	—	—	—	—	6
Mladjenović Josip	—	—	—	—	—	—	—	3
Rijaček V.	—	—	—	—	—	—	—	3
Šmauc Dragutin	—	—	—	—	—	—	—	3
Vavruška Fr.	—	—	—	—	—	—	—	3
Weber Armin	—	—	—	—	—	—	—	3
Falkner Ad.	—	—	—	—	—	—	—	3
Ivandija dr. I.	—	—	—	—	—	—	—	3
Žužić Petar	—	—	—	—	—	—	—	3
Smodić Miloust (neposredno)	—	—	—	—	—	—	—	4
Obajdin I.	—	—	—	—	—	—	—	6

Ukupno 280 for. a. vr.

URBARSKI SUSTAV

KRALJEVINE HRVATSKE I SLAVONIJE.

Spisao Dragutin Pauly, kr. dvorske kancelarije dvorski perovodja. Preveo iz latinskoga Franjo Žigrović-Pretočki. U Zagrebu 1880. Ciena 30 nvč.

Digitized by Google

Actio Pauliana

nadopunjak ovršnog prava.*

Napisao dr. Ivo Mallin.

(Nastavak.)

II. Dugovno i ovršno pravo rimsko.

Mi smo u I. poglavju pokazali, kako se pravo najprije ostvaruje sredstvom samovlastne pomoći, te kako država, čim se većma razvija, to većma samovlastnu pomoć ograničuje. Ta ograničenja sa strane državne vlasti možemo formulirati ovako:

1. ozledjenik smije se služiti samovlastnom pomoći samo onda, ako mu je pravo sasma jasno i nedvojbeno. Nije li pravo po sebi sasma jasno, tad ga država prije razjašnjuje, rek bi likvidira. To biva osudom.

Nakon što je tim načinom i dvojbeno pravo postalo nedvojbenim, prepušta se i opet prisilna provedba samovlastnoj pomoći.

2. Ozledjenik smije vršiti samovlast samo na stanoviti državom ustanovljeni način, t. j. u pravnom obliku.

Tim samovlast mienja prvobitni svoj značaj. Prvobitna, neograničena samovlast prelazi u legaliziranu samovlastnu pomoć, u privatnu ovrhu.

Mi dakle izvadjamo privatnu ovrhu, a po tom i ovrhu u obće iz samovlastne pomoći. Tim se opravdava i I. poglavje, koje je poglavito posvećeno samovlastnoj pomoći, jer mi držimo,

* U br. 10 izostala je slučajno opazka, da je ovo habilitacionalna razprava g. pisca, koju će predložiti prof. sboru pravo- i državoslovnoga fakulteta kr. hrvat. sveučilišta Franje Josipa I. u Zagrebu. Ured.

Digitized by Google

da se pojam lagalizirane samovlastne pomoći — privatne ovrhe — neda shvatiti, ako nije jasna slika prvobitne samovlastne pomoći.

Dosad smo ipak samo označili pojmove samovlastne pomoći i ovrhe, sad valja dati stroge definicije ovih pojmova, jer su jedino definicije oni pilovi, na kojih je moći sigurno i dosljedno dalje graditi, i jer se jedino iz izpravnosti definicija daje prosuditi izpravnost koje teorije u cielosti. Mi velimo:

Samovlastna pomoć (u stvarih naravi privatno-pravne[29]) je privatna (u oprieci sa „državna") prisilna provedba prava. Privatno-pravna ovrha je prisilna provedba likvidnoga privatno-pravnoga zahtjeva u pravnoj formi (u pravnom obliku, na pravom ustanovljeni način[30]). Sad nam je put, kojim je pravo u svom razvitku udarilo, odkriven, razlika izmed oba pojma jasna.

Samovlastna pomoć je uvjek privatna, ovrha može biti privatna ili državna; samovlastna pomoć je prisilna provedba svakog prava,[31] ovrha je prisilna provedba likvidnoga pravnoga zahtjeva; samovlastna pomoć je neograničena, ona nije vezana na pravne forme, ovrha se provadja na način ustanovljen pravom.

Ostavimo sad samovlastnu pomoć, te predjimo na potanko razglabanje definicije ovrhe,

Ovrha je provedba pravnoga zahtjeva.

Svakomu pravu s jedne strane odgovara pravna dužnost s druge strane, pozitivna stanovite treće osobe ili negativna svih

---

[29] Mi ovdje pojam samovlastne pomoći i ovrhe razglabamo samo s gledišta privatnoga prava. S toga i sve, što u daljem razvoju ove razprave spominjemo ob ovrsi i samovlastnoj pomoći, valja samo za privatno pravnu ovrhu, odnosno samovlastnu pomoć u stvarih privatno-pravnih.

[30] Ovršno pravo u objektivnom smislu: skup ustanova, koje uredjuju (normiraju) prisilnu provedbu likvidnoga pravnoga zahtjeva; u subj smislu: prava izviruća iz ovršnoga prava u obj. smislu.

[31] U teoriji to svakako stoji. Da se je samovlastna pomoć u praksi morala ograničivati redovito samo na one slučajeve, u kojih je povredjenikovo pravo jasno bilo, i zašto, već smo gore spomenuli.

Digitized by Google

ostalih. Prema tomu su prava ili absolutna ili relativna, stvarna ili obvezna.[32]

Glavni kriterij stvarnih prava je absolutno pravo osobe na stvar, kojemu odgovora obća negativna dužnost svih ostalih, nedirati u to pravo (njeko: noli me tangere).

Kod stvarnih prava nemože dakle apriori biti govora o kakovoj posebnoj obvezi stanovite treće osobe, dakle ni o kakovom posebnom pravnom zahtjevu proti stanovitoj trećoj osobi.

Ovakova obveza trećega, dakle i zahtjev napram trećemu, može tek nastati povredom[33] stvarnoga prava. Povreda najme radja tužbu, a ova može roditi obligacijom, idućom na priznanje prava stvarnoga, na uzpostavu prijašnjega stanja itd. Tako u. pr. petit tužbe radi prava vlastničtva po današnjem našem gr. p. p. glasi: „Neka sud izreče, da je tuženik dužan priznati pravo vlastničtva tužitelja, te ustupiti posjed preporno predmeta". Actio in rem u formularnom procesu rimskom: „Si paret, illam rem, q. d. a. ex iure Quiritium Auli Agerii esse, neque eam Numerius Negidius A°. A°. arbitratu tuo (judicis) restituet, quanti ea res erit, N^m^. N^m^. A°. A°. condemnato, si non paret absolvito".

Mi smo dakle kazali, da s povrede nastaje tužba, jer bez povrede kod stvarnih prava tužba u obće neima smisla; a da s tužbe može nastati obveza, zahtjev. Nu potonje nemora da bude; te zbilja staro rim. pravo sa stvarnom tužbom nespaja nikakav zahtjev. Ono uzimlje stvarna prava posve absolutno. Dodju li dvie osobe radi stvarna prava u konflikt (supor), tad onaj, koj nazrieva, da je u svom pravu povriedjen, od države zahtjeva, neka izreče, čije je preporno pravo. On nezahtieva ništa od protivnika, on nemoli, neka se tuženi osudi („condemnato"), on netraži od protivnika da mu prizna pravo, on samo sasma absolutno i rek bi objektivno tvrdi, „da je preporno stvarno pravo nje-

[32] Obvezna i stvarna prava razumievamo pod obć. izrazom imovnih prava. Obiteljska prava nespadaju ovdje na nas.

[33] Povredu neuzimljemo u vulgarnom smislu, već sasma općenito: Svako faktično stanje, koje se sa stanjem pravnim nepokriva.

Digitized by Google

govo," isto tvrdi i njegov protivnik. Zato i jesu stare stvarne tužbe iudicia duplicia, svaki je actor, svaki reus.

Legis Actio sacramento in rem: Hunc ego hominem ex jure Quiritium meum esse aio, secundum suam causam, sicut dixi, ecce tibi vindictam imposui . . . . Adversarius eadem similiter dicebat . . . (Gai. IV. 16.)[34]

Nakon provedene parnice izriče sud u ime države „Utrius sacramentum iustum, utrius iniustum sit". Tim se implicite tužitelju,[35] ako pobjedi, sa strane države priznaje preporno pravo. Nu pobjeditelj tim nestiče nikakovo drugo pravo, nego li ga je imao prije; on i nakon parnice iz stvarnog svog prava nedobiva posebni pravni zahtjev proti pobjedjeniku.[36]

Pobjedjenik mora se i nakon provedene parnice, odnosno donešene osude u pogledu prava, koje je bilo preporno, vladati isto tako negativno, kao što bi se bio morao vladati i prije parnice. Onaj, koj je pobjedio, imade stvar uzeti, ne onaj koj je pobjedjen stvar dati. Ovo uzeti odgovara posve absolutnosti staro-rimskog stvarnog prava, dati involviralo bi već njeku obvezu tuženika.

---

[34] Summa sacramenti je stranom samo formalne naravi, stranom kazan za onoga, koj podlegne, ona neide pobjeditelja već teče u erar.

[35] t. j. onomu koj u iudiciumu imade ulogu tužitelja.

[36] Proti razvitomu nazoru moglo bi govoriti, da je podlegavši pobjedjenik morao restituirati fructus, koji su jur consumpti ili percipiendi, koje si dakle pobjeditelj nije mogo uzeti. Al ovo stoji u savezu stim što nam Gai IV. 16. pripovjeda gledé reguliranja posjeda kod vindikacijah. Postea praetor secundum alterum eorum vindicias dicebat, id est interim aliquem possessorem constituebat, eumque iubebat praedes adversario dare litis et vindiciarum id est rei et fructum. Pošto je najme svaka vindikacija bila duplex, svaka stranka pravo i posjed uztvrdila, to je praetor interimistično regulirao posjed, te onoj stranci, kojoj je posjed dopitao, naložio, da dade praedes litis et vindiciarum. Iz ovoga pravnoga, po praetorovu nalogu sklopljenog posla, mogo je tad pobjedivši neposjednik utužiti praedes (poruke), nikad protivnika, da mu izplate vriednost preporne stvari i plodova. Ako li to nije htio tad je mogo, kako rekosmo u tekstu, uzeti stvar.

Nu fructus consumpti i percipiendi nije mogao uzeti, A možda je praetor baš njemu posjed oteo, te protivniku predao. Zato je pravednost zahtjevala, da mu se ti fructus nadoknade. To je i bivalo; Festus v. vindiciae p. 376. et in XII: Si vindiciam tulit, si velit is . . . . (pobjeditelj) praetor arbitros tres dato: eorum arbitrio . . fructus duplione

Digitized by Google

Parnicom pobjeditelj samo jednu pogodnost dobiva. Ako ga najme protivnik jošte i sad, nakon što mu je državna vlast kao sudioc priznala pravo, prieči u tom, da se stavi u posjed priznana prava,[37] dakle da stvar dovede u takav odnošaj, u kojem mu je moguće, vršiti absolutno svoje pravo, tad ga državna vlast, odnosno njezini organi zaštićuju svojim imperiumom, t. j. redarstvenim putem. Država imade interes, da se mir nenaruši, da se njezini auctoritet, koj je ona interponirala, nekrnji, da se absolutna prava štuju.

U slučaju furtuma nastaje doduše pravni zahtjev ozledjenika, al ne iz stvarnoga prava, već usljed delikta, dakle obligatio ex delicto.[38]

Tako staro rim. pravo shvaća Actiones in rem, te s toga i kod istih nedaje ovrhe u onom smislu, kako ju mi definirasmo. —

Drugačije nam se predočuju posljedice tužba in rem, a po tom donjekle i sama stvarna prava u drugoj periodi rimskog prava, najme za vrieme formularnog procesa. Pošto pako ta promjena stoji u uzkom savezu s načinom, kako su Rimljani u rečenom procesu shvaćali procesualnu konsumciju, valja nam se prije svega na ovu osvrnuti.[39]

---

dammum decidito. — U ostalom prouzročili bi fructus consumpti, da se vriednost njihova nije imala povratiti, neopravdano obogaćenje.

Toliko medjutim stoji, da u glavnoj stvari pobjeditelj proti pobjedjeniku parnicom nije stekao nikakovo posebno pravo.

Tako i Bethman-Holweg Civilproc. I. 193: „Dass diese arbitri (koji su malo prije spomenuti) wenn der Kläger dies etwa vorzog, auch zum Werthe der Sache selbst condemnirt hätten, ist nicht erweislich, und . . nicht wahrscheinlich".

[37] Ako li je pobjeditelj u posjedu, a mogo je i prvobitni tužitelj doći u posjed, kako gori pokazasmo, tad je imao pravo obrane: Vim vi repellere licet.

[38] Isto tako daje pravo ozledjeniku odštetnu ili kaznenu dakle osobnu tužbu u slučaju odstranjenja ili uništenja stvari.

[39] Bethmann Hollweg Cpr. II. §§. 103. 111; Rudorff Rechts-Geschichte II. §§. 78. 79. Krüger: Processualische Consumtion und Rechts-Kraft des Erkenntnisses.

Digitized by Google

Jedno od glavnih načela ne samo rimskog, već svakog iole razvitog, dakle postupka u obće, jer u naravi pravnog postupka osnovano, sadržano je u starom pravnom pravilu: bis de eadem re agere non licere, ili bis de eadem re ne sit actio; t. j. ista tužba (isti predmet — isti pravni naslov) nemože se van jedan put podignuti.[40]

To je i sasma pravedno i naravno. Država imade pravo zahtjevati od tužitelja, da samo onda tuži, kad sredstvom tužbe ozbiljno kani doći do svog prava. Čast i dostojanstvo države nemože dozvoliti, da se tužitelj njom igra, da pred njom danas tužbu podigne, od koje će sutra odustati, da ju prekosutra iznova podigne.

A i tuženik, koj je i onako u neugodnu položaju, da mora odgovarati na tužbu kad se svidi tužitelju, jer do tužitelja stoji podignuti tužbu u vrieme, koje je njemu najpovoljnije, imade pravo zahtjevati, da to bar samo jedan put uzbude; inače bila bi chikanam i veksacijam vrata širom otvorena.

Tužbom dakle konsumira se pravo tužbe; ne pravo, koje tužbi služi podlogom, koje se tužbom kani provesti, već samo offensivna strana toga prava, Actio.

Tako je bilo u Rimu jur za vrieme procesa s legis akcijami. Gai. IV. 108. Alia causa fuit olim legis actionum. Nam qua de re actum semel erat, de ea postea ipso iure agi non poterat.

Čim je bila Legis actio jednom svečano preduzeta, nije joj više mjesta bilo. Magistrat ju više nije dozvolio; Legis actio konsumirala je akciju.

Kod formularnog procesa bila je spomenuta procesualna konsumcija skopčana s Litis Contestatio, t. j. sa svršetkom postupka in iure.[41]

---

[40] vidi i § 15. 18. o. gr. p. p.

[41] Testus v. Contestari est, cum uterque reus dicit: Testes estote. Contestari litem dicuntur duo aut plures adversarii, quod ordinato iudicio utra-

Digitized by Google

Gai. III. 180. Tollitur adhuc obligatio litis contestatione. Gai. IV. 131.

Formula qua incertum petimus . . . totam obligationem, id est etiam futuram in hoc iudicium deducimus, et quantum — vis in obligatione fuerit, tamen id solum consequimur, quod litis contestatae tempore praestari oportet, ideoque removemur postea agere volentes rel.

Per litis contestationem consumitur; ut postea nobis agere volentibus — nulla supersit actio.[42]

Konsumcija tužbe nastala je ili ipso iure ili ope exceptionis. —

Ipso iure Gai. III. 181:

Unde fit, ut si legitimo iudicio[43] debitum petiero, postea de eo ipso iure agere non possum.

Gai. IV. 107. At vero si legitimo iudicio in personam actum sit, ea formula, quae iuris civilis habet intentionem, postea ipso iure de eadem re agi non potest, et ideo exceptio supervacua est; t. j. exceptio rei in iudicium deductae.

---

que pars dicere solet: Testes estote. Lex Rubria 20. 48: quos inter id iudicium accipietur, leis ve contestabitur.

[42] Iz riečih Gajevih mogao bi se izvesti krivi zaključak, da se litis kontestacijom konsumira ne samo pravo tužbe, već kod obligacija i samo pravo. (Tollitur obligatio; totam obligationem in iudicium deducimus) Nu tomu nije tako. Obligacija ostaje i nadalje, i zbilja se samo tužbovno pravo konsumira. Paulus libro III. Quaestionum (L 60 pr. dig. de condictione debiti 12. 7) Julianus verum debitorem post litem contestatam, manente adhuc iudicio, negabat solventem repetere posse, quia nec absolutus, nec condemnatus repetere posset; licet enim absolutus sit, natura tamen debitor permanet.

Ulpianus libro XLVII. ad Sabinum (L. 8. § 3. Dig. de fideiuss et mand. 46. 1.) Et post litem contestatam fideiussor accipi potest, quia et civilis et naturalis subest obligatio; et hoc et Julianus admittit, eoque iure utimur.

Kod As. in rem nemože ta dvojba nastati. Nitko neće uztvrditi, da tim, što tužim posjednika moje stvari, mogu svoje vlastničtvo izgubiti; a neima ni tako dvojbenih mjesta, kako su ona u tekstu navedena. Dobro Rudorff, Rechts Geschichte II. 267. Dass diese Consumtion der Actio das materielle Klagrecht unversehrt lässt, zeigt sich bei Klagen in rem in der Möglichkeit der Vindication ausser dem Kreise der Parteien, bei Schuld Klagen in dem Fortbestande der (klaglosen) Obligatio.

[43] Gai IV. 104. Legitima sunt iudicia, quae in urbe Roma, vel intra primum urbis Romae miliarium, inter omnes cives Romanos sub uno iudice accipiuntur.

Digitized by Google

Gai. III. 181: Aliter atque si imperio[44] continenti iudicio egerim, tunc enim nihilominus obligatio durat, et ideo ipso iure postea agere possum; sed debeo per exceptionem rei — in indicium deductae summoveri.

Isto tako Gai. IV. 106.

Gai. IV. 107. Si vero vel in rem, vel in factum actum fuerit, ipso iure postea nihilominus agi potest, et ob id exceptio necessaria est rei in iudicium deductae.[45] —

Kako jur gore spomenusmo nisu negativne posljedice Litis kontestacije specifično karakteristične formularnomu procesu; ali Rimljani su uz nje, i u uzkom savezu š njimi Litis kontestaciji pripisivali i pozitivne posljedice.

Oni najme uzimlju, da se Litis kontestacijom medju strankami stvara njeki obligatorni odnošaj, i to Kontrakt, jer voljom obih stranaka.[46] Ulpianus libro XXIX. ad Edictum (L. 3. § 11. Dig. de peculio 15. 1.) — sicut stipulatione contrahitur — ita iudicio contrahi.

Festus v. reus: At Gallus Aelius libro II. significationum verborum quae ad jus pertinent ait: Reus nunc dicitur qui cum altero litem contestatam habet, sive is egit, sive cum eo actum est.

Imenito prispodabljaju Litis kontestaciju novaciji.[47]

Ova je prispodoba doduše posve umjestna samo ondje, gdje se Litis kontestacijom ipso jure dokida tužbovno pravo; al se ista uporavljuje i ondje, gdje usljed Litis kontestacije nastaje samo exceptio (rei in iudicium deductae).

Karakteristično je dakle formularnom processu, da svaka Litis kontestacija radja novu obligaciju.

---

[44] Gai IV. 105. Imperio vero continentur recuperatoria, et quae sub uno iudice accipiuntur interveniente peregrini persona iudicis aut litigatoris, in eadem causa sunt quae extra primum urbis Romae miliarium tam inter cives Romanos, quam inter peregrinos accipiuntur.

[45] Ove ekscepcije imadu naravski samo ondje smisla i mjesta gdje nije došlo do osude, tad bo nastaje „exceptio rei iudicatae“, kako ćemo niže pokazati.

[46] Nova obligacija kao nieka naknada, što je tužbovno pravo nestalo.

[47] Ulpianus libro XLVI. ad Sabinum (L. 1. pr. Dig. de Novat. et. deleg. 46. 2.) Novatio est prioris debiti in aliam obligationem .... transfusio atque translatio .... qualiscumque obligatio sit, novari verbis potest.

Digitized by Google

Gai. III. 180: incipit autem teneri reus litis contestatione.

Predmetom ove obligacije je condemnari oportere.

Gai. cit. Ante litem contestatam dare debitorem oportere, post litem contestatam condemnari oportere.

Kod As. in rem negubi dakle tužitelj usljed Litis kontestacije stvarno svoje pravo, već samo Akciju proti tuženiku, koja je usljed povrede stvarnoga prava sa strane istog nastala, te koja je nalik obligaciji. Mjesto te, obligaciji slične Akcije nastaje sada prava obligacija na „condemnari".

Konsekvencija: Tužitelj imade sada doduše stvarno pravo, rek bi in abstracto, dočim in concreto proti tuženiku samo obligaciju imade. Sve što je mogao sada zahtjevati bila je samo osuda.[48]

Osudu Rimljani i opet smatraju novacijom.

Ulpianus libro XXIX. ad Edictum (L. 3. § 11. Dig. de peculio 15. 1.) — iudicio contrahi, proinde non originem iudicii spectandam, sed ipsam iudicati velut obligationem.

L. 3. pr. Cod. de usuris rei iudicatae 7. 54. Justinianus: Si enim novatur iudicati actione prior contractus. —

S iudicatom skopčane su kao i s Litis kontestacijom negativne i positivne posljedice.

Negativne nastaju ili ipso iure ili ope exceptionis: exceptio rei iudicatae — Prijašnja s Litis Contestacije nastala obligacija prestaje. Gai. III. 180: Sed si condemnatus sit, sublata litis contestatione incipit ex causa iudicati tenere.

Positivne posljedice pokazuje nam staro pravilo, Gai. cit. post condemnationem iudicatum facere oportere.

Nastaje dakle nova obligacija, obligatio iudicati, koja se takodjer nazivlje Actio iudicati.[49] Temelj joj je condemnatio, bilo prvobitno pravo in rem ili in personam. L. 3. § 11. cit.

[48] Ovo naravski valja samo za odnošaj izmedju tužitelja i tuženika. Proti trećemu moglo je stvarno pravo biti sasma actualno. Vidi gore op. 42.

[49] Tako Bethmann-Hollweg, Cpr. II. 632. „Es ist die obligatio iudicati, die weil sie eine vollständige, durch Klage und Einrede wirksame Forderung ist, auch actio iudicati genannt werden kann".

Digitized by Google

Non originem iudicii spectandam. — Gai. III. cit. incipit ex causa iudicati teneri. Condemnatio je dakle nova causa debendi.

Predmetom obligacije iudicati može za vremena formularnog procesa biti samo stanovita novčana svota. Gai. IV. 48.

Omnium autem formularum quae condemnationem habent[50] ad pecuniariam aestimationem condemnatio concepta est. Itaque etsi corpus aliquod petamus, velut fundum, hominem, vestem, aurum, argentum, iudex non ipsam rem condemnat eum cum quo actum est, sicut olim fieri solebat, aestimata re pecuniam eum condemnat.

52. iudex si condemnat, certam pecuniam condemnare debet.

Ulpianus libro LVIII. ad Edictum (L. 4. § 3. Dig. de re indicata 42. 1.) Ait praetor; Condemnatus ut pecuniam solvat; a iudicato ergo hoc exigitur, ut pecuniam solvat. —

Stvarna prava su dakle u ovoj periodi doduše u toliko absolutna, što idu proti svakomu koj ih vriedja, t. j. radjaju tužbom proti svakomu, koj u nje dira. Nu materialno absolutna nisu. Tužitelj nemože uzeti stvar gdje ju nadje, tužitelj u obće nemože doći do svoje stvari, ako tuženik neće. Tuženik odgovara samo iz iudicata, dakle iz novčane obveze. Zato imade i sad kod As. in rem mjesta ovrsi, al ne radi provedbe stvarna prava, već radi novčana duga, što ga tuženik duguje tužitelju iz iudicata.

U extraordinarnom procesu druge dobe i u trećoj dobi rim. procesa nije već condemnatio morala ići na certa pecunia; ona je mogla ići i na stanovitu stvar, certa res.[51]

§ 52. J. de act. 4, 6:

Curare autem debet iudex, ut omnimodo, quantum possibile ei sit, certae pecuniae vel rei sententiam ferat, rel.

---

[50] Neimadu ju As. praeiudiciales.

[51] Samo kod tužbah na facere ili non facere išla je tužba i condemnatio vazda na interes. Celsus libro V. Digestorum (L. 13. § 1. Dig. h. t. [42. 1.])

Si quis promiserit prohibere se, ut aliquid damnum stipulator patiatur, et faciat, neque ex ea re stipulator damnum patietur, facit quod promisit; si minus, quia non facit quod promisit, in pecuniam numeratam condemnatur sicut evenit in omnibus faciendi obligationibus.

Digitized by Google

L. 17. C. de fideicommissaria libertate 7. 4. Justinianus: Talem itaque altercationem resecantes, miramur, quare iudex . . . . non omnimodo condemnationem in Servum, sed in aestimationem fecerit . . . . illico ad libertatem eripi servum, et illum quidem liberum esse.

Dakle i na restituciju stvari kod vindikacije. Posljedica toga jest, da sad ovlaštenik ovršnim putem može doći do svoje stvari.

Ulpianus libro LI. ad Edictum (L. 68. Dig. de R. V. 6. 1.) Qui restituere iussus iudici non paret, contendens non posse restituere, si quidem habeat rem, manu militari officio iudicis ab eo possessio transfertur rel. —

L. 25. Cod. Th. quor. app. 11. 36. Val. Grat. et Val. a. 378: —

Si res mobilis ad quam restituendam executoris opera fuerit indulta — reddenda ei parti, pro qua sacer cognitor iudicaverit. Quodsi de possessione vel fundis executio concessa fuerit.

Mi dakle vidimo, da u prvoj dobi rim. prava nije bilo mjesta ovrsi kod in rem actiones, jer kod njih nije bilo nikakova pravnog zahtjeva.

Tek u drugoj i trećoj, kad se uzimalo, da se povredom stvarna prava stvara i njeki obligatorni odnošaj izmedju tužitelja i tuženika, nasta i radi tog odnošaja, odnosno radi zahtjeva,[52] proizvirućih iz tog odnošaja, pravo ovrhe.

Usuprot relativna iliti obvezna prava nedadu se pravo ni pomisliti bez ovrhe. Jer što je obveza, obligatio?

Obveza je pravo jedne osobe (vjerovnika) na djelo (činitbu) sa strane druge osobe (dužnika.) Predmetom obveze dakle je njeko dare, facere, praestare stanovite osobe, dakle njeki izražaj njezine volje.[53]

Pošto pako obvezna prava spadaju medju prava imovna, to rečeno dare, facere, praestare mora da ima njeku imovnu, a kod

[52] U drugoj periodi na dare certae pecuniae, u trećoj n. pr. na restituere.

[53] Pr. I. de obl. 3. 14. Obligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius solvendae rei. —

Digitized by Google

razvitih gospodarstvenih odnošaja, jer je tad novac obće mjerilo imovnih vriednosti, novčanu vriednost.

Zato i vele Rimljani, koji su vrlo rano došli do novčana gospodarstva: ea enim in obligatione consistere, quae pecunia lui praestarique possunt. L. 9 § 2. Dig. de statuliberis 40. 7. Ova izreka neznači, da svaka obveza a priori mora da ide na novac, ona samo izražuje, da svaka obveza mora sadržavati u sebi njeku novčanu vriednost, da vjerovnik kod svake obveze mora da ima takav interes, koj se daje izraziti u stanovitoj novčanoj svoti.

Vjerovnik dakle nemože kao što vlastnik vršiti (obvezno) svoje pravo absolutno i bez obzira na treće osobe, jer je predmetom njegova prava baš njeki izražaj volje trećega. Pravo vjerovnika nije kakav sviet za sebe, ono zasjeca u ekonomičku spheru dužnika. Zato se i obvezna prava nedadu nikad konstruirati tako absolutno, kao što je staro rimsko pravo konstruiralo stvarna prava.

Obvezna prava imadu redovito offenzivnu narav, dočim je glavni kriterij stvarnih prava mir (Unbekümmertheit um Dritte). Kod njih može offenziva nastati tek usljed povriede.

Ovu offenzivnu, proti volji ili na izražaj volje trećega naperenu stranu prava, nazivljem pravnim zahtjevom.[54]

Temeljem ovrsi dakle služi pravni zahtjev, ili ovrsi imade mjesta samo radi pravnoga zahtjeva.

---

[54] Pravna znanost priznaje i takove obveze, kojim manjka mogućnost prisilne provedbe (koje nisu utužive) bud da su kao takove jur nastale, bud da su utuživost poslje izgubile, „obligationes naturales“. Nije nam ovdje izpitivati, imadu li se te obveze pozitivno konstruirati, kao što se to dan danas čini, kao: pravo na djelo treće osobe bez prava tužbe, samo toliko moramo ovdje primjetiti, da gdjekoje posljedice, koje pravo spaja s timi obvezami, i koje se baš navadjaju kao potvrda, da su i one prave obveze, nastaju i s odnošaja, koji nedvojbeno nisu pravni odnošaji: Ulpianus libro XXVI. ad Edictum (L. 26. § 12 Dig. de condictione indebiti 12. 6.) Libertus, quum se putaret operas patrono debere, solvit; condicere eum non posse, quamvis putans se obligatum solvit, Julianus libro decimo digestorum scripsit, natura enim operas patrono libertus debet. Julianus libro Digestorum (L. 32 § 2 Dig. 12. 6.) Mulier si in ea opinione sit, ut credat, se pro dotem obligatam quidquid dotis nomine dederit, non repetit; sublata enim falsa opinione, relinquitur pietatis causa, ex qua solutum repeti non potest.

Digitized by Google

Ali ne radi svakog, samo radi likvidnoga.

Likvidan je zahtjev onaj, kojemu pravo pripisuje posvemašnju pravu ili bar prividnu (vanjsku) nedvojbenost. Izim te nedvojbenosti pravo često za likvidnost zahtjeva jošte koješta. Mi ćemo za te dalje potrebštine upotriebiti općenitu „rieč izvedivost". akoprem pod ovaj izraz u širjem smislu podpada i nedvojbenost.

Likvidnost značit će dakle prema raznim pravnim nazorom raznih doba razna.

U staro i srednje doba rim. prava bio je likvidan samo onaj pravni zahtjev, koj je uz nedvojbenost[55] išao na novac i to na certa pecunia.

Svaki izvršvi pravni zahtjev staroga i srednjega rimskoga prava bio je dakle upravljen na dare certae pecuniae; t. j. morao je biti novčana tražbina. Tako možemo za ove dobe kazati: Radi **svake** likvidne (nedvojbene) novčane tražbine ovrha — ovrha **samo** radi likvidne novčane tražbine.

Kako su Rimljani one pravne zahtjeve, koji su imali sve uvjete izvršivotsti do li jednoga, što nisu išli na novac, sveli u novčane tražbine, pokazati ćemo kod pojedinih ovršnih perioda, jer je ta „likvidacija" bivala drugačije u postupku s Ls. akcijami, a drugačije u postupku per formulas. Ovdje nam valja odgovoriti samo na jedno pitanje, koje se jednako tiče staroga i srednjega rimskoga procesa, a to je; zašto su Rimljani izvršivimi priznali samo one pravne zahtjeve, koji su išli na novac?

Tomu ima dva uzroka.

Prvi leži prilično duboko, on se temelji na cielom životu rimskom; drugi daje se svesti na način, kako su Rimljani shvaćali ovrhu t. j. mogućnost izvršivosti ili izvedivosti pravna zahtjeva.

---

[55] Ovu nedvojbenost normira pravo prve periode drugačije nego li ono druge periode. Tako se n. pr. u prvoj periodi pravnim zahtjevom iz nexa pripisuje ista nedvojbenost kao što i onim iz iudicata; dočim druga perioda nexu ovu moć nepripisuje. Zato ćemo se na ovaj uvjet ovrhe osvrnuti niže, gdje ćemo govoriti ob ovršnom pravu svake periode rim. prava napose.

Digitized by Google

Kroz čitav život rimskoga naroda proteže se njeki dualizam. Mi ovdje nemislimo na onaj dualizam, koj se prečesto spominje, na plebejce i patricije, demokratički i aristokratički princip; mi ovdje mislimo na drugi dualizam, koj se premalo ističe, akoprem bi se njim mnogo toga sasma naravno i jednostavno dalo protumačiti, što nam je dosele u životu rimskom čudnovato i zagonetno.

Rimski je naime narod narod poljodjelski, al uz to je Rim, kao trgovački emporij cieloga Lacija i grad trgovački.[56] Na život i razvitak rim. naroda uplivala su dakle ova dva faktora, koja se riedko gdje nadju zajedno, poljodjelstvo i trgovina.[57]

Prvom faktoru imade se pripisati žilavi konservatizam i žarko domoljubje rim. naroda, a u pravu privatnom važnost, što se polaže na res mancipi kao stvari nuždne poljskom gopodstvu, absolutnost rim. vlastničtva[58] itd. Drugi faktor prouzročio je, da je u Rimu jur zarana uvedeno novčano gospodarstvo, da su Rimljani rano shvatili pravu narav novca kao općega mjerila vriednosti, da je Census u Rimu osnovan na vriednosti imetka, izraženoj u novcu,[59] da je svaki otmeniji Rimljanin morao voditi knjige o svojih primitcih i izdatcih, codices accepti et expensi i napokon da je obvezno pravo rimsko dobilo njeki značaj novčani.

Kao drugi razlog, što se Rimljani prvobitno dozvolili ovrhu samo radi zahtjeva, idućih na dare novca, naveli smo način, kojim su oni shvaćali ovrhu.

---

[56] Spominjemo imenito trg. ugovor sklopljen s Karthagom jur vrlo rano.

[57] Isti faktori uplivahu i u Englezkoj prije nego li je Englezka postala dielomice industrijalnom zemljom. Poljodjelska aristokracija i gentry i trgovačka City. Posljedice prilično slične; kao što nam u obće Englezka pruža mnogo sličnosti sa starim Rimom.

[58] Kod rim. vlastničtva nije mogo prodrieti obzir sigurnosti prometa, koj inače u trg. životu praevalira „Ubi rem meam invenio, ibi eam vindico". U trgovačkom pravu obratno. Njemci ovo, rimskomu protivno načelo izražuju poslovicom: Hand muss Hand wahren ili trau, schau, wem. Prispodobi § 299 ug., § 306 slj. njem. trg. zak. §§ 367, 465 o. g. z. —

[59] dočim je n. p. census atenski bio izražen u glavnom plodu atičkog tla, t. j. u naturalnom dohodku.

Digitized by Google

Ovo njihovo shvaćanje moći ćemo medjutim predočiti tek nakon što budemo posve razložili definiciju ovrhe.

Mi smo gori definirali ovrhu kao prisilnu provedbu likvidnog pravnog zahtjeva u pravnoj formi, te smo dosele izveli, što je to likvidni pravni zahtjev. Imenito smo kazali, da je zahtjev offenzivna strana subjektivnih prava, te da ide na njeki izražaj volje trećih osoba.

Ovrha bila bi dakle prema našoj definiciji onaj pravni akt, koj ide na to, da se treći, obvezanik, prisili na izražaj volje.

Ali volja je slobodna. Sloboda je protivno od sile. Sila dakle izključuje slobodu, po tom i volju. Prisilnim se s toga načinom neda iztisnuti izraz volje. Moramo dakle pitati, kako je u obće moći izaći iz te dileme, i kako su izašli iz nje Rimljani.

Tomu ima dva načina. Prvi, ja bi ga nazvao psihologičnim, počiva na razmatranju o volji čovječjoj.

Volja je doduše slobodna, te se neda siliti — directno; al redovito indirectno.

Psihologički bo može se uplivati na duh čovječji, dakle i na njegovu volju, može se izazvati volja.

Ova psihologička operacija nazivlje se per nefas silom i to psihologičnom silom, akoprem je rieč sila ovdje neumjestna, jer je volja, kao nješto unutarnjega, slobodna, te se neda siliti,

Nastane li zbilja volja, izrazi li se ista, to je to slobodni izražaj nutarnjosti čovječje. Zato i Rimljani, prem malko vulgarno vele: coactus — tamen volui, t. j. akoprem je koješta na mene uplivalo, — ipak sam htio, ipak je moja odluka, volja, produkt moje nutarnjosti. Zato i kazneni[60] zakoni zločinstva, počinjena pod takovim psihologičnim pritiskom, priznavaju objektivno zločinstvi, te samo kažnjivost izključuju (kriminaliste vele „subjektiver" Entschuldigungs-Grund.)

Ovaj psihologični moment, koj ćemo u ostalom i mi označiti obće rabljenom riečju „psihologična sila", daje se upotriebiti i u ovršnom postupku i to tim načinom, da se s neizpunjenjem stanovita zahtjeva spoje vrlo zamašne, eventualno i osobu samu uništujuće posljedice.

[60] § 2 lit. g našeg k. z.

Digitized by Google

Tim se dade polučiti, da će se obvezanik, znajući što ga čeka, redovito sklonuti na htjenje i na onaj izražaj htjenja, koj je predmetom zahtjeva.

Drugi način, ja bi ga nazvao ekonomičkim, počiva na sliedećem razmatranju:

Zahtjev (ovrhovoditelja) ide doduše na izražaj volje, dakle na stanovito djelo (ovršenikovo). Ovo djelo mora imati njeku imovnu vriednost, jer se tu radi o pravih imovnih. Ovrhoviteljju je dakle bar s gledišta strogo imovnoga, udovoljeno ako se ovrha udesi tako, da mu imovina nakon, odnosno usljed provedene ovrhe dodje u ono stanje, u kojem bi bila, kad bi dotično djelo bilo zbilja učinjeno.

Dakle mjesto izražaja volje (djela) ekonomički surrogat, koj valja da je ekonomičnomu effectu, što bi ga imao bio izražaj volje, ekonomički jednak i izim toga što srodniji.[61]

Prisilna provedba biti će dakle razna, prema raznim zahtjevom.

Kod stvarnih prava dovest će se redovito stvar u takov položaj, da ovlaštenik bezzapriečno uzmogne vršiti svoje pravo. Kod obveznih prava uzet će se redovito toliko iz imovine ovršenikove, koliko je nuždno, da se polući imovni aequivalent dužna djela.

Mi dakle imademo u prvom od navedenih slučajeva surogat sile proti volji samoj na izražaj, u drugom pravu silu proti surogatu izražaja volje. — imovini; i u tom smislu možemo definirati ovrhu kao prisilnu provedbu pravnog zahtjeva.

U rimskom ovršnom pravu prve i druge dobe vidimo uz strogo provedeni strogi princip začetke i njeke elemente drugoga principa.[62]

Imenito su Rimljani iz drugoga principa uzeli to, da svaki zahtjev mora da se novčano ustanovi, da je samo onaj zahtjev ovršiv, koj je novčano ustanovljen.

Tim su oni imovna prava vrlo strogo ograničili na naravnu im granicu, odkinuli njekim načinom djeio (činitbu) od

[61] Srodniji: n. pr. ako mi ima ovršenik restituirati stvar, koja sačinjava moje vlastničtvo, da mi se i zbilja prisilnim putem stvar preda u posjed.

[62] U trećoj dobi prihvatili su u veliko t. z. ekonomički princip.

Digitized by Google

osobe, te svakomu, koj je iole solventan bio, omogućili da se rek bi odkupi, da mjesto specialna izražaja volje, mjesto ma kakova god djela, dade nješto sasma obćenita, platež interesa u novcu.

Moglo bi se dakle zaključiti, da su oni to zato činili, da priprave i olakšaju ekonomičku ovrhu.

Ali baš protivno. Strogom dosljednošću uzimlju oni to dare certae pecuniae, u koje su obvezu dužnikovu pretvorili, doslovce kao dare, djelo, izražaj volje, te nedozvoljuju, da se ovo dužnikovo dare zamieni s uzimanjem sa strane ovrhovoditelja.

Rimljani su kako rekosmo, svakomu solventnomu dužniku olakšali izpunjenje obveze, oni su ga tim rek bi s dobra nukali na to. Ostaje li dužnik i nadalje tvrdokoran, tad nastupa indirektna sila. Dužnik, koj u novcu svoj dug neplati, postaje robom u prvoj periodi, gubi osobnu slobodu i sav svoj imetak u drugoj.

Mi dakle držimo, da su Rimljani ovaj način ovrhe odabrali poglavito sa stroge dosljednosti, kojom oni tumače „dare"; priznajemo u ostalom, da je izim te dosljednosti uplivao i moment osvete i kazni. Dužnik koj neplati, koj rieč svoju (u tom smislu) nedrži, je varalica, te zaslužuje kazan.[63]

Oba gledišta sadržana su u sliedećih mjestih Sexta Caecilicae kod Gellij-a XXI. „Sed eam capitis poenam[64] sanciendae sicuti dixi fidei gratia horrificam atrocitatis ostentu novis que terroribus metuendam[65] reddiderunt." (Nastavit će se.)

Protuslovje medju riešitbenimi razlozi i tenorom presude sačinjava ništovni razlog u smislu 1. stav. točke 5. § 277. kp.

Gosp. dr. Posilović tvrdi na strani 390. Mjesečnika br. 6. ex 1884., da su razlozi osude očito neosnovani, ako na primjer dokazuju posve ine okolnosti čina, nego li okolnosti, služeće za uvjet kažnjivu djelu u tenoru osude navedenom.

[63] Ovaj poenalni moment ističe se imenito kod insolventnog dužnika.
[64] kazan.
[65] psychologična sila t. j. misli se da strogi zakoni koriste kreditu, da će strah pred posljedicami nukati ljude na izpunjenje obvezah.

Digitized by Google

Nasuprot sam ja na strani 435. Mjesečnika br. 7. ex 1884. naveo, da se taj primjer neda subsumirati pod ništovni razlog očite neosnovanosti riešitbenih razloga u smislu stavke 2. točke 5. § 277. kp., već eventualno pod onaj krive uporabe zakona, u smislu točk. 9. i 10. § 277. kp., ili pod ništovni razlog protuslovja izmedju riešitbenih razloga i kaznenih spisa u smislu zadnje stavke točke 5. § 277. kp.; jer radi prevelike općenitosti navedenoga primjera može se samo toliko kazati, da nepredleži ništovni razlog očite neosnovanosti riešitbenih razloga.

Gosp. dr. Posilović odvratio je na to na strani 563. Mjesečnika br. 9. ex 1884., da su razlozi osude, kako ih njegov primjer spominje, svakako očito neosnovani, jer da presudni sud nije nikako mogao imati dovoljnog razloga, da na temelju takovih prem objektivnih dokaznih činjenica crpi svoje uvjerenje za navedeno kažnjivo djelo presude, pa ako je to ipak crpio, tad da moraju biti takovi razlozi očito neosnovani, jer da medju njimi i tenorom presude postoji neuklonivo protuslovje.

Taj primjer gosp. dra. Posilovića nespada ni pod predpostavom spomenutoga protuslovja pod ništovni razlog očite neosnovanosti riešitbenih razloga, jer u koliko postoji medju razlozi i tenorom presude ovo neuklonivo protuslovje, u toliko predleži slučaj prve alineje točke 5. § 277. k. p., to jest posebni ništovni razlog protusloveće si osude, jer presuda (judicat) i razlozi iste sačinjavaju skupa jednu cjelinu*) (riešitbu).

Prema tomu je svejedno, da li si protuslovi osuda sama (Judicat), ili da li postoji takovo protuslovje medju osudom i razlozi iste, jer jedno i drugo protuslovje spada pod ništovni razlog protuslovja u riešitbi, u smislu prve stavke točke 5. § 277. k. p.

X.

*) Vidi točk. 6. i 7. § 264 k. p.

Digitized by Google

Može li se vršiti „jus offerendi“, da se preprieči relicitacija?

I. Na javnoj dražbi dostao je X. nepokretnine. Obavljena je i dioba kupovnine, ter pravomoćnom postala i istu doznačujuća odluka, koja uputi vjerovnike na kupca, koji kupovnine nije bio položio.

Pošto kupac nehtjede dražbenim uvjetom zadovoljiti, zaišče vjerovnik Y. relicitaciju, koju sud i dozvoli.

Nu vjerovnik drugi, uknjiženi iza vjerovnika tražećega relicitaciju, položi sudu tražbinu potonjeg ter zaišče, da se taj polog kao „jus offerendi“ primi u sudbenu pohranu, a on da se kao ustupovnik vjerovnika Y-a. upiše kao vlastnik njegove tražbine nesamo na nepokretninah jur dražbom prodanih, kao glavnoj hipotheci, nego i na nepokretninah, na kojih bje Y-nova tražbina uknjižena kano na uzgrednoj hypotheci.

Zašto je taj vjerovnik to tražio? Zato, jer je tražbina Y-nova u cielosti prijavljena i doznačena iz glavne hypotheke, pa stoga njegova tražbina nije do namirenja došla. Nu kad bi se tražbina Y-nova podielila na sve hypotheke jednako, tada bi se i njegova tražbina namirila iz glavne hypotheke. Kad bi dakle taj vjerovnik postao vlastnikom Y-nove tražbine, on bi poveo ovrhu na svaku hypotheku napose, ter nebi prijavio ciele ove tražbine u kupovninu, nego samo odnosni razmjerni dio, pa bi tako spasio svoju drugu pozniju tražbinu.

Sud prve molbe zadovolji ovomu zahtjevu, ter dade upisati ponuditelja kao vlastnika Y-nove tražbine u gruntovnih knjigah, a vjerovniku Y. naloži, da ima ustupiti izvornu obveznicu i ustupnicu poznijemu vjerovniku.

Proti ovoj odluci uloži vjerovnik Y. utok na kr. banski stol s razloga, što se „jus offerendi“ može vršiti jedino prije dražbenog čina, ne pako nakon pravomoćno obavljene dražbe i preduzete diobe kupovnine.

Kr. banski stol usvoji ovaj razlog ter odbije molitelja sa njegovim zahtjevom.

Digitized by Google

Na previdni utok preinačio je vrhovni sud odluku druge molbe te uzpostavio onu prve molbe, uputiv u ostalom vjerovnika Y. da povede parnicu, ako scieni, da polog nestoji, jer da se ovo pitanje dade jedino kontradiktornim putem riešiti. Vjerovnik Y. nije tužbe podnio, već tražio izdanje pologa predav sudu prve molbe istodobno obveznicu i ustupnicu, i to s razloga, jer je scienio, da neodgovara gledom na vrhovnu riešitbu nikomu, ako ustupi tražbinu, koja je de facto iz kupovnine do namirenja došla.

II. Ovaj dogodivši se slučaj nuka nas da pitamo: Imade li mjesta „jus offerendi“ da se preprieči relicitacija?

Po našem mnenju mora se na ovo pitanje odgovoriti nječno. „Jus offerendi“ može vršiti svaki uknjiženi vjerovnik, da po § 462. o. g. z. preprieči dražbu. Ovo pravo dano je vjerovnikom zato, da priepreče prodaju hypotheke u nesgodno vrieme. Ali čim je hypotheka prodana, prestaje i to pravo. Prodajom hypotheke realizirano je pravo zaloga, pa nije više vlastnikom hypotheke dužnik, nego dostalac. Ili je pozniji vjerovnik, koj bi imao „jus offerendi“, namiren iz kupovnine ili ne? U prvom slučaju neima nazloga nud'ti jus offerendi, jer je njegova tražbina iz kupovnine plaćena; u drugom pako slučaju neima u obće nikakova prava više, jer njegova tražbina iz zaloga do namirenja nije došla, te se ima ureda radi brisati iz odnosne nepokretnine.

III. „Jus offerendi“ prepriečuje dražbu, dakle ide za tim, da ovršenik i nadalje vlastnikom hypotheke ostane. Tko, pitamo, ostane vlastnikom hypotheke, ako se preprieči relicitacija? Ovršenik ne, jer je pravomoćno postavšim dražbenim činom izgubio vlastnost na korist dostalca, Ostaje dakle posjednikom dostalac, a u gruntovnici upisan je sveudilj kao vlastnik ovršenik, jer kupac nemože dobiti uručbenice sve dotle, dok neizpuni dražbenih uvjeta.

Kakav je to pravni odnošaj, gdje upisani vlastnik nije više vlastnikom, a pravi vlastnik nemože biti upisan? Kada će se moći dostalac upisati u javne knjige kao vlastnik? Kad izpuni dražbene uvjete, dakle onda, kada položi kupovninu, ponudjenu kod dražbe. A kad to učinio bude, neće li tada doći tražbina

Digitized by Google

Y-nova po pravomoćnoj diobnoj odluci do namirenja iz ove hypotheke? Pa kad to bez dvojbeno usliedilo bude, neće li morat sud ureda radi brisat dati ove tražbine iz svih hypotheka, tako glavnih kao uzgrednih? Pa ako to mora uslieditи po zakonu, što je postigao pozniji vjerovnik tim, da si je dao ustupiti sredstvom „jus offerendi" tražbinu Y-novu?

IV. No recimo, da dostalac neće da izpuni dražbenih uvjeta, a vjerovnik pozniji neće da ga na to sili, jer mu ide u prilog; već stavimo, da taj pozniji vjerovnik traži dražbu uzgredne hypotheke, koja nije vlasnost dužnika glavne hypotheke. U tom slučaju dobit ćemo sliedeći odnošaj: Tražbina Y-nova, akoprem je došla do namirenja iz glavne hypotheke, prijavljena bude u jednom dielu, recimo u četvrtini u kupovninu za uzgrednu hypotheku postignutu. Ovršenik uzgredne hypotheke nemože prigovoriti platežu po gore napomenutih odlukah, te tako će sud doznačiti prijavljenu četvrtinu. Zatim dade taj pozniji vjerovnik ovršno prodati sve uzgredne hypotheke, recimo tri na broju, pa iz svake dobije jednu četvrtinu Y-nove tražbine.

Kad je iz uzgrednih hypotheka izvadio $^3/_4$, tada ima pravo još na $^1/_4$ iz glavne hypotheke, pa ovu četvrtinu ili potraži putem ovrhe ili se inače uredi sa dostalcem glede nje.

Uzmimo da ju potraži putem ovrhe. Kakve ovrhe? Zar može tražiti proti dostalcu, koj dražbenim uvjetom udovoljio nije, dražbu? Ne, tražiti će relicitaciju. Uzmimo, da se relicitacija obavi, i da je tom prigodom postignuta jednako velika kupovnina, kao kod dražbe: tko će doći do namirenja iz te kupovnine? Naravno oni, koji po jur pravomoćnoj diobnoj odluci do namirenja dolaze, dakle pozniji vjerovnik sa Y-novom tražbinom u podpunom iznosu. Može li u tom slučaju taj pozniji vjerovnik reći, da namiruje iz kupovnine jedino $^1/_4$ Y-nove tražbine, a ostatak da uzima na tražbinu pozniju? Nemože, jer ovršenik glavne hypotheke ima u ruci dokaz, da je platio tražbinu Y-novu podpunoma iz njegove nekretnine, a taj dokaz daje mu pravomoćno postavša diobna odluka. Dakle ciele tražbine Y-nove iz glavne hypotheke uzeti nesmije, jer je tri četvrtine iz uzgred-

Digitized by Google

nih jur izvadio, a na druge stavke zaračunati nesmije; što mu dakle preostane?

A kako da se inače sa dostalcem uredi? Može li mu dati namiru na čitavi iznos? Ne, jer bi tada primio $1^3/_4$, a na pozniju tražbinu opet nemože zaračunati, pa stoji ondje, kako je gore rečeno.

V. A kako će sud po dostalcu položenu kupovninu doznačiti, iza kako je taj pozniji vjerovnik jur $^3/_4$ iz uzgrednih hypotheka primio? ili drugimi riečmi: tko imade pravo na te tri četvrtine? Imadu pravo na nje bivši vlastnici uzgrednih hypotheka ili ini vjerovnici uknjiženi do namirenja nedošavši, jer za onda, kada su njihove nepokretnine prodavane, ove tražbine bijahu jur namirene iz glavne hypotheke, pa su njihove nepokretnine indebite prodane ovršnim putem.

VI. Proti komu imadu ti ovršenici pravo regresa toga radi, što je njihova nepokretnost prodana radi neobstojalog duga? Proti tobožnjem vjerovniku ili proti sudu? Nu ovo pitanje nespada na ovu razpravu, potaknusmo ga jedino zato, da dokažemo, do kojih posljedica mora se doći, ako dopustimo „jus offerendi“ za prepriečiti relicitaciju.

VII. Prisilnom dražbom uzima sud u svoje ruke unovčenje hypotheke, ter namirenje vjerovnika iz kupovnine.

Imade li ovršenik pravo iskati od suda, da mu dade račun o toj operaciji?

Bez dvojbe, jer ovršenik može posjedovati ili mogao bi danas sutra posjedovati i drugog imetka, koji mogu vjerovnici, kojih tražbine nisu namirene, pod ovrhu uzeti. Ovršeniku dakle dade sud obračun, a taj je sadržan u diobnoj osudi i u doznačiteljnoj odluci.

Po ovoj odluci ovršenik znade, koga je izplatio, a komu jošte duguje. Neizpuni li kupac dražbenih uvjeta, tada nije ovršenik naplatio iz svoje nekretnine faktično nikoga, pa niti ima nekretnine niti se je riešio duga.

Obustavi li pozniji vjerovnik relicitaciju, ovršenik ostaje sveudilj dužan a imetak, koj bi dugove naplatiti morao, uživa

Digitized by Google

dostalac. Ovu anomaliju radja obustava relicitacije na molbu poznijeg vjerovnika.

VIII. Kad je diobna odluka postala pravomoćnom, zaišče ovršenik od vlastnika uzgredne hypotheke, da mu na njih odpadajući dio Y-nove tražbine namiri, jer da su doduše naprama vjerovniku solidarni dužnici, ali medjusobno da su dužnici na jednake dielove.

Pošto nehtjedoše dobre volje odazvati se tomu zahtjevu, tužio je prviji, a sudovi sude po tužbenom zahtjevu, te posjednici uzgredne hypotheke plate svaki jednu četvrtinu ovršeniku, bivšem vlastniku glavne hypotheke. Po gore sub IV. navedenom morati će tu istu četvrtinu naplatiti posjednici uzgredne hypotheke i tomu poznijemu vjerovniku, dakle po drugi put.

IX. Imade li pravo tražiti ovršenik relicitaciju radi neizpunjenih dražbenih uvjeta? Po gore sub VII. rečenom bezdvojbeno pripada mu ovo pravo. Traži li ovršenik relicitaciju, što mu to koristi, ako se dopušta, da se „jus offerendi“ po poznijem vjerovniku i kod relicitacije vršiti može?

Iz svega što je navedeno ovdje sliedi, da se jus offerendi jedino prije dražbe, a nipošto iza dražbe vršiti može.

Dr. L. Vidrić.

Zakon, kojim se izjednačuju i nadopunjuju zakonske ustanove ob ustrojstvu i nadležnosti sudova u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.*)

§ 1. Zakon od 28. veljače 1874. o vlasti sudačkoj, br. 8. sbornika od god. 1874., valjan u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji, stupa u kriepost i u području bivše hrvatsko-slavonske krajine.

§ 2. Kr. gradsko delegovani kotarski sudovi ukidaju se. — Mjesto njih ustrojavaju se kr. kotarski sudovi.

§ 3. Kr. kotarski sudovi u sjedištu sudbenih stolova vršiti će sudbenost, ustanovljenu za kr. gradsko-delegovane kotarske sudove § 6. zakona od 21. studenoga god. 1874. „ob ustroju sudovah prve molbe u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji“ (br. 55. Sbornika od godine 1874.).

*) Uvjereni smo, da će svim, kojim nedolazi Sbornik u ruke, dobro doći preštampanje ovoga zakona. Ured.

Digitized by Google

§ 4. Svi ostali kr. kotarski sudovi, te kr. sudbeni stolovi bivšega hrvatsko-slavonskoga krajiškoga područja vršit će sudbenost ustanovljenu alinejom prvom § 5. zakona od 21. studenoga 1874. „ob ustroju sudovah prve molbe u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji“ (br. 55. Sbornika od godine 1874.) za iste vrsti sudova.

Nadležnost kr. sudbenih oblasti u stvarih trgovačkih i mjenbenih ostaje netaknuta.

§ 5. Svote od 500 for., 50 for. i 25 for. novca konvencionalnoga, navedene u § 15. gradjanskoga sudovnika (br. 36. z. v. l. od godine 1853.), obaljuju se na 500 for., 50 for. i 25 for. austr vr.

§ 6. Za one nekretnine, ležeće u području bivše hrvatsko-slavonske krajine, koje su na temelju zakona od 8. lipnja 1871. (br. 5. C. sbornika od godine 1874., te br. 1. sbornika od godine 1883) razdieljene izmedju državnoga erara i imovnih občina, vršiti će realnu sudbenost kr. sudbeni stolovi, izuzev nekretnine te vrsti, koje leže u petrovaradinskom okružju, za koje će realnu sudbenost vršiti kr. kotarski sud u Mitrovici.

§ 7. Kr. kotarski sudovi i sudbeni stolovi voditi će i u bivšem hrvatsko-slavonskom krajiškom području javne knjige o nekretninah, u pogledu kojih im pripada realna sudbenost, a svi sudbeni stolovi povrh toga i o nekretninah, glede kojih realna sudbenost pripada kr. kotarskim sudovom u sjedištu sudbenih stolova (§ 3. i 4. ovoga zakona.)

§ 8. Javne knjige o nekretninah, spomenutih u § 6. ovoga zakona, izuzev one o nekretninah petrovaradinskega okružja, voditi će kr. sudbeni stolovi poput knjiga onih plemićkih dobara, s posjedovanjem kojih je do godine 1848. bilo skopčano izvršivanje sudbenosti (§ 8. zakona od 16. rujna 1876. o sastavljanju gruntovničkih uložakah, br. 80. Sbornika od godine 1876.). Javne knjige o istih nekretninah vodit će kr. kotarski sud u Mitrovici.

§ 9. U cielom obsegu kraljevine Hrvatske i Slavonije (s utjelovljenom krajinom) biti će kr. sudbeni stol u Zagrebu izključivo nadležan u svih stvarih, spadajućih na rudarsku sudbenost, i vodit će knjige rudarske.

§ 10. I u području utjelovljene hrvatsko-slavonske krajine ustanovljuje autonomna vlada naredbenim putem teritorijalni obseg kr kotarskih sudovah, te jim opredieljuje uredovna sjedišta.

§ 11. Konkretualno stanje osoblja sudbenih oblasti I. molbe i pomoćnog pisarničkog osoblja viših sudišta obojega upravnoga područja imade se spojiti po sliedećih načelih:

1. Perovodni urednici jednoga ter istoga činovnoga razreda bez obzira na kategoriju, na koju spadaju, sačinjavaju jedan status, ter

Digitized by Google

uživa ondje, gdje je plaća ustanovljena u dva stupnja, polovica tih urednikah po rangu starijih svagda višju, a druga polovica nižju plaću

Ako je broj takovih urednika nejednak, onda većina imade uživati nižju plaću

Po istom se pravilu uredjuje zajednički status pisarničkoga sudbenoga osoblja i zajednički status osoblja gruntovničkoga.

2. Perovodni urednici IX. nadnevnoga razreda kod kr. sudbenih stolova i kotarskih sudova nazivlju se „sudbeni pristavi I. razreda".

Perovodni urednici X. nadnevnoga razreda kod rečenih sudova nazivlju se „sudbeni pristavi II. razreda".

3. Pisarnički urednici XII. nadnevnoga razreda nazivlju se „kancelisti".

4. Gruntovni činovnici X. nadnevnoga razreda nazivlju se „gruntovničari I. razreda", a gruntovni činovnici XI. nadnevnoga razreda „gruntovničari II. razreda".

5. Mjesto uzničkih nadziratelja kod kr. kotarskih sudova imadu se u buduće namještivati pomoćni podvornici.

6. Vodje uzničke straže kod kr. sadbenih stolova bivšega krajiškoga upravnoga područja nazivati će se „podčastnici uzničke straže".

Podčastnike uzničke straže, kojim se opredieljuje plaća iznosom godišnjih 300 for., te stražare kod kr. sudbenih stolova imenuju i odpuštaju predsjedničtva kr. sudbenih stolova.

§ 12. Službovnine ustanovljene zakonom od 21. studenoga 1874. „kojim se uredjuju činovni razredi i beriva urednikah namještenih kod sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji" (br. 56. Sbornika od god. 1874.) i uredovni doplatci uvedeni § 5. zakona od 21. studenoga 1874. o službenom odnošaju članovah državnoga odvjetničtva i o zastupanju zemaljskog erara u gradjansko-pravnih poslovih, (br. 57. Sbornika od godine 1874.) dokidaju se.

Beriva predsjednika stola sedmorice, ustanovljena zakonom od 18. veljače god. 1874. br. 17. sbornika zakonah i naredabah od god. 1874., ostaju netaknuta.

§ 13. U cielom obsegu kraljavina Hrvatske i Slavonije pripadaju gruntovnim činovnikom beriva, sistemizovana za X. odnosno XI. nadnevni razred u prilogu B k zakonu od 21. studenoga 1874. (br. 56. sbornika od godine 1874.)

§ 14. Ban može kotarskoga sudca u mjestu, u kojem imade uredovno sjedište kr. sudbeni stol, i proti njegovoj volji dodieliti na službovanje istomu sudbenomu stolu.

§ 15. Ako karnostni sud izreče proti kotarskomu sudcu premještaj pod kazan (čl. 9. zakona od 28. veljače 1874. br. 16. Sbornika od god. 1874.), ili ako isti sud izreče, da se kotarski sudac proti volji svojoj

Digitized by Google

imade premjestiti na ino službeno mjesto, (čl. 37. istoga zakona) ili ako napokon kotarski sudac sam na to privoli, može ban kotarskomu sudcu opredieliti mjesto službovanja kod kojega sudbenoga stola i to u prvom slučaju uz gubitak prava na selitbene troškove, u potonja dva slučaja uz naknadu propisanih selitbenih troškova.

§ 16. Ban može viećniku kr. sudbenoga stola i proti njegovoj volji povjeriti upravu kr. kotarskoga suda u mjestu, u kojem službuje, a njegovom privolom može mu ban povjeriti i upravu drugoga kojega kotarskoga suda uz naknadu propisanih selitbenih troškova.

§ 17. Urednici, koji uživaju službovine i uredovne doplatke, spomenute u § 12. ovoga zakona, ostaju i nadalje u užitku istih sve dotle. dok obnašaju službu, s kojom je po dosadanjih zakonskih propisih bila skopčana službovina ili uredovni doplatak.

Rečena beriva imadu se ipak razmjerno smanjiti odnosno sasma obustaviti, čim urednici, koji je uživaju, poluče višu plaću.

§ 18. Ukidaju se ovim zakenom ustanove zakona od 21. studenoga 1874. ob ustroju sudovah prve molbe u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (br. 55. sbornika od god. 1874.), zakona od 21. studenoga 1874., kojim se uredjuju činovni razredi i beriva urednikah, namještenih kod sudovah u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji (br. 56. sbornika od god. 1874.), zakona od 19. lipnja 1872. ob ustrojstvu pravosudja u hrvatsko-slavonskoj krajini (X. komad lista zemaljske uprave za hrvatsko-slavonsku krajinu od god. 1872.), kao što i svi ostali zakonski propisi i naredbe, na koliko stoje u protuslovju s ustanovami ovoga zakona

§ 19. Ustanove §§ 1., 12. i 17. ovoga zakona stupaju odmah u kriepost.

Dan, kojim će ostale ustanove ovoga zakona stupiti u kriepost, odredit će se naredbenim putem.

§ 20. Provedba ovoga zakona povjerava se banu.

Ako si pastir čuvajuć blago svoga gazde na paši prisvoji što od toga u vriednosni preko 5 for., da li se čini krivcem zločina kradje § 176 II. b. kz. i 175 II. b. kz., ili pronevjerenja?

Odgovor na gore stavljeno pitanje ima prema ustanovam našega kaznenoga zakona, po mom skromnom mnienju, jestno glasiti i to u tom pravcu, da se je dotičnik učinio krivcem zločinstva kradje.

Digitized by Google

Pod posjedom bo u našem k. z. (§ 171) razumieva se pravije pohranba (detentio, Gewahrsam, physische Innehabung), najme mogućnost faktičnog razpolaganja sa stvarju, u savezu sa voljom uzdržati tu mogućnost. U koliko se dakle tko sam neokani te pohranbe, prestaje ona samo tamo, gdje neima faktične predstave za gospodstvo njegove volje, bud da je fizički nemoguće sa stvarju razpolagati, jer je propala ili što dosadanji držaoc nemože više do nje, bud da je izmedju dosadanjeg držaoca i odnosnu stvar stupila volja drugog držaoca, koja se dade odstraniti samo putem samobrane ili sudbenim postupkom (Sravni u sbirci Manzovoj plenarne riešitbe vrhovnog kao kasacionoga suda u Beču pod br. 317, br. 183 i br. 213, zatim najnovije (1884) Manzovo izdanje kaz. zakona strana 105.)

I u riešitbi najvišega suda njemačkoga carstva od 24. svibnja 1880, (priobćenoj u sbirci istih riešitba dr. J. Daudea str. 148), navodi se, da pohranba neprestaje još udaljenošću držaoca stvari od mjesta, gdje se stvar nalazi, nasuprot traje dotle, dok držaoc hoće pohranbu uzdržati i dok može povratiti se k stvari te s njom faktično razpolagati. Prema tomu pojmu posjeda (pohranbe) u kazneno-pravnom smislu nije gospodar, koji blago preda svomu pastiru da ga čuva, prestao biti u takvu fizičnom odnošaju prama stvari, po kojem može sa stvarju razpolagati, on bo može u svako doba, došav k svom blagu odrediti o njem što ga je volja, može pastira odtjerati, (koji je samo za i u ime gazde na paši) itd., a nigdje se netraži baš to, da držaoc može momentano sa stvaju razpolagati. — A svakako bi jedva moguće bilo sasma absolutno uzeti, da pastir, ako si pasuć blago svog gazde što od ovoga prisvoji, nikad kradje nepočini; jer bi takovu ipak bezuvjetno počinio u slučaju, da se blago nalazi na paši u njegovoj neposrednoj blizini tako, da ist oi faktično n. p. blizu svoje kuće nadzirati može. U potonjem bo slučaju je blago, prem je pastir neposredno s njim i kod njega na paši, u pohranbi gazde — a dopusti li se, da bi u potonjem slučaju kod pastira ipak kradja predležala, tad bi težko bilo označiti granicu, gdje da takova kradja prestaje.

J. Holzendorf (Rechtslexicon 1880 strana 526) navadja glede tog pojma sliedeće:

U slučajevih, u kojih se nalazi i kod počinitelja i kod oštećenika neki vanjski odnošaj prama stvari prije samog čina, mora se kod pitanja, tko se je u pohranbi stvari nalazio, prije svega uvažiti, da se ovdje neradi samo ob odnošaju, „fizičke blizine“ ili ob odnošaju, koji dozvoljuje sa stvarju „faktično razpolagati.“ Jedino takav odnošaj počinitelja naprama stvari, koji ima značaj izključivosti, može pojam kradje izključiti i samo tamo, gdje uz taj odnošaj nepostoji i neposredno odnošenje ovlaštenika prama stvari, koje potonje bi se tekar moralo od-

Digitized by Google

straniti posegnućem (Eingriff) u sferu njegove volje — odpada mogućnost kradje. Stoga mogu počiniti kradju i gosti u gostionah, služinčad, radnici itd. glede predmeta, predanih im za uporabu, prem oni mogu faktično razpolagati s timi predmeti.*)

Drugačije bi se imala stvar, da im se ti predmeti napose u pohranu, za osobitu pažnju itd. predadu.

U gore navedenom slučaju manjka svakako pastiru takav odnošaj izključivosti prama stvari, dočim gazdi nasuprot nemanjka njegovo neposredno odnošenje prama svom blagu. Pa kad bi se u ovom slučaju po našem k. z. uzelo pronevjerenje, tad bi se moralo predpostaviti, da je gazda blago povjerio pastiru.

Nu po kazneno-pravnom značenju „povjerenja" razumije se, da se pohranba stvari steče na temelju ugovornog ili ugovoru sličnog pravnog odnošaja uz obvezu, da se ista stvar opet povrati (Sravni riešitbu vrhovnog suda u Beču od 16. studenoga 1880 br. 8752, u spomenutom izdanju Manzovom k. z. tsr. 115.) I u riešitbi najvišeg suda njemačkog carstva od 12. srpnja 1881 (u navedenoj sbirci riešitba k § 246 njem. k. z.) veli se: stvar je povjerena (anvertraut), ako je posjed ili pohrana stečena putem kakova pravna posla uz obvezu, da se ista stvar opet povrati ili komu trećemu preda; u oprieci sa povjerenimi stvarmi imadu se sve ostale smatrati, koje su u pohranu došle na ini nego li gori navedeni način.

Shvati li se pako tako pojam „povjerene" stvari, tad se pravilno nemože u gornjem slučaju uzeti, da je blago pastiru povjereno, a čim to nije, tad se nemože ni pronevjerenje uporaviti na gore navedeni slučaj.

Nu i praksa vrhovnog sudišta austrijskoga pa i najvišeg suda njemačke države uzimlje, da u našem slučaju predleži kradja.

Riešitba vrhovnoga sudišta u Beču br. 345 spomenute sbirke odnosi se na slučaj, u kojem je Antun B osudjen bio medju ostalim po prvom sudu radi zločina kradje § 176 II. b. kz. (kao pastir stojeći u službi svog gazde), jer si je jednu ovcu gospodarevu preko 5 for. vriednu sa paše prisvojio, ali nije bio presudjen i radi kvalifikacije § 175 II. b. k. z., pak se u toj riešitbi vrhovnog suda iztiče, da je imao biti osudjenik i toga radi (§ 175 II. b) presudjen, jer zakon nerazlikuje, da li je kradja na paši po pastiru samom ili po kojoj trećoj osobi počinjena, pa je zakon ovom strožom ustanovom hotio štititi ne pastira, već

*) Slično glasi i riešitba najvišeg suda njemačkoga carstva od 11. kolovoza 1881 (priobćena u gore navedenoj sbirci na strani 148), po kojoj služinčad, ako si prisvoji što od predmeta, predanih joj od službodavca za privremenu uporabu u gazdinih prostorijah, počini kradju.

Digitized by Google

vlastnika blaga na paši samu sebi prepuštena. — Riešitba istoga vrhovnog sudišta pod br. 358 iste sbirke predpostavlja slučaj, da je pastir stojeći u službi, nekoliko ovaca svoga gazde, koje je imao čuvati na paši, sebi prisvojio, i stoga sudjen radi zločina § 176 II. b kz., pak se medju razlozi navodi, da vlastnik, koji svomu slugi naloži, da njegovo blago na paši čuva, tim još neprestaje biti u posjedu toga blaga.

Važna je dalje i riešitba istog sudišta, priobćena pod br. 241 rečene sbirke. To je slučaj, gdje si je šumski pazitelj iz šume svoga službodavca, njemu na čuvanje povjerene, prisvojio drva u vriednosti preko 5 for., pak je i sudjen sbog zločina § 176 II. b kz. U razlozih ove riešitbe navadja se medju ostalim i to, da su kradje počinjene u odnošaju službodavnom s toga uvrštene medju teže kradje, jer se tu radi o predmetih, koji se usljed odnošaja, u kojem stoji tat prama oštećeniku, nemogu tako lasno čuvati proti kradji; nadalje, da se kradje proti služinčadi koja neživi u zajedinčkom kućanstvu službodavca, još teže dadu zapriečiti, nego li proti služinčadi, koja je ujedno ukućanin, jer je ovu potonju, koja je bliže oka službodavca, i laglje nadzirati.

Slična je potonjoj riešitbi i riešitba najvišega suda njem. carstva od 2. prosinca 1881 (priobćena u gornjoj sbirci riešitba kod § 242 njem. k. z. str. 148), po kojoj je sudjen šumar, koji je uzeo iz šume njemu na čuvanje povjerene, drva, radi zločina kradje, a isti tako sudjeni su i carinarski činovnici, koji uzeše predmeta iz uredovne pohrane (riešitba od 8. siečnja 1881.) Protivno sada navedenim riešitbam 'glase načelne riešitbe hrvatskoga kr. stola sedmorice, koje u gori stavljenom slučaju nazrievaju pronevjerenje a ne kradju, i to riešitba od 9. listopada 1880 br. 1265 (Mjesečnik g. 1881 str. 617 i slj.) i riešitba od 15 prosinca 1883 broj 3165 (Mjesečnik god. 1884 str. 57 i slj.) Razlozi potonje riešitbe su u bitnom sliedeći:

Pod posjedom u smislu k. z. ima se razumievati jedino pohrana t. j. takav fizični odnošaj osobe prama stvari, po kojem može ona sa dotičnom stvari razpolagati t. j. činiti, što joj se vidi.

Takav fizični odnošaj obstoji kod pastira, koji čuva blago svoga gazde na paši, jer mu je isto p o v j e r e n o, da ga na paši čuva, i tom predajom predje blago iz sahrane gazde u sahranbu pastira, čim potonji postaje držaocem odnosno posjednikom u smislu kaznenog zakona, i stoga ako si pastir štogod od istog blaga prisvoji, tad se nestavlja bez znanja i privole u posjed blaga, već si isto — koje je već u sahranbi držao, i koje mu bje povjereno, da ga čuva, — nepovlastno prisvaja, i stoga se čini krivim samo pronevjerenja. *Dr. Stj. P.*

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Ovršna dražba nepokretnosti može se na zahtjev ovrhovoditelja odgoditi.

Na molbu kr. ravnateljstva erarskih pravnih posala u Zagrebu, u zastupanju kr. finac. erara proti M. B. iz N. radi dužnih 944 for. 80 novč. a. vr. s. pr. odredio je kr. kot. sud u Š. ovršnu dražbu odnosnih nepokretnosti na dan 1. lipnja 1883.

Podneskom od 24. svibnja 1883 br. 2645 gr. zamoli kr. ravnateljstvo erar. pravnih posala, da se odredjena ovršna dražba nepokretnosti do konca lipnja 1883 odgodi.

Kr. kotarski sud u Š. riešavajuć tu molbu obustavio je ovršnu dražbu tim, da će se novi dražbeni rok odrediti na poseban zahtjev ovrhovoditeljev, dočim jednostavnoj odgodi dražbe mjesta nema. Prvi sud polazio je naime sa stanovišta, da se novi dražbeni rok samo u slučajevih § 13 br. 9 zakona od 17. prosinca 1876 ureda radi razpisati imade, — jednostavnoj odgodi dražbe pako da mjesta nema, jer da se ustanove, koje valjaju za odgodu ročišta, nemogu uporabiti kod ovršne dražbe, stoga da je ovrhovoditelj morao napose zamoliti odredjenje novoga dražbenoga roka.

Povodom ovrhovoditeljevoga utoka izdao je kr. banski stol riešenje od 12. srpnja 1883 br. 13765 kojim: uvaživ, da ovrhovoditelju nije samo prosto odustati od dozvoljene dražbe, nego da može i odgodu te dražbe zahtievati, u kojem slučaju ima sud razpisati, ako nebude zamoljena odgoda na dulje vrieme, najkraći zakonom ustanovljeni dražbeni rok" — prvomolbenu odluku ukida time, da prvi sud ima za ovršnu dražbu ovršenikovih nepokretnosti odrediti nov dražbeni rok, pak zatim dalje po zakonu postupati. *R.*

Inozemni sudovi nisu nadležni za razpravu po §§ 444 i 445 gr. pp., ako je ovrhu dozvolio inozemni sud.

Povodom utoka osiguravajućega družtva „Aziende" iz Subotice, proti odluci kr. kot. suda u Š., kojom je isti izrekao po § 445 gr. pp. da se od ovrhe, odredjene proti N. N. iz E. radi osiguravajućem družtvu „Aziendi" u Subotici dužnih 5 for. avr. spr. odustati imade, obnašao je kr. banski stol napadnutu odluku, povedenu razpravu i onaj

Digitized by Google

dio prvomolbene odluke, kojom se odredjuje ročište za razpravu po § 445 gr. pp., riešenjem od 4. lipnja 1884 po § 339 br. 1 gr. pp. ukinuti te ovršenika s molbom, da se imade od ovrhe, po ugarskom sudu u Subotici proti njemu dozvoljene odustati, odputiti na spomenuti sud u Subotici, ujedno mu pako naložiti, da se u roku od 30 dana kod kr. kot. suda u Š. izkaže, da je odnosnu molbu kod nadležnoga suda predao, pa da usljed te molbe razprava teče, jer će se inače po kr. kot. sudu u Š. dozvoljena medjutomna obustava ovrhe smatrati utrnutom, i ovrha nastaviti, sa sliedećih razloga:

Po § 69 sudovnika može ovršenik riešitbu, da je pravo ovrhe ugaslo zarad čina, koji su nastali poslje presude, zaiskati samo u onoga suda, koji je dozvolio prvi stupanj ovrhe; a pošto se riešitbe u §§ 444 i 445 grpp. navedene osnivaju na jednoj te istoj činjenici, najme, da predleži koji pozniji čin, kojim je pravo ovrhe utrnulo; to nemože za razprave u §§ 444 i 445 grpp. spomenute nikakovi drugi sud nadležan biti, osim suda, koji je prvi stupanj ovrhe dozvolio, što je i pojmljivo, ako se uvaži, da takove razprave može u istinu uspješno voditi samo onaj sud, kod kojega je tekla parnica, koje je prisudjivanje vodilo do ovrhe, jer po naravnom toku stvari može samo taj sud, obzirom na kod njega nalazeće se spise prosuditi, je li po ovršeniku navedeni pozniji čin takovi, o kojem se u § 444 i 445 grpp. govori, pa je gotovo izključeno voditi kod hrvatskih sudova razprave, koje bi imale posljedicom, da se u inozemstvu donešene riešitbe ovdje izvan krieposti stave.

Ovo riešenje kr. banskog stola zadobilo je pravnu moć. *R.*

Prihvatit je tuženikov osobni sud i kad se radi ob izplati mešetarskih pristojba, van da se u pogodbi nije izrično ustanovilo, da se plaća gdje se učinila pogodba.

Za dugove zavisne o trgovačkih poslih ustanovit je u odsudi, da se imaju platit za tri dana (?!)

Mešetar Urban Vider iznio je c. k. okružnomu sudu u Kotoru tužbu proti Nikoli Borgiću, nastanjenu u Spljetu radi izplate pristojba, što je posredovao u Kotoru pri prodaji njegovih stvari. Tuženik protustavi (prigovori) nenadležnost suda, pošto je nastanjen u Spljetu; a tužitelj dokazivaše da je ugovoreno, da će se pristojbe podmirit u Kotoru. — Okružno sudište, smatrajuć da je to zaista i dokazano, prizna sebe nadležnim i zadovolji tužbi naloživ tuženiku, da zaiskanu izplatu obavi za tri dana. Razlozi, u koliko se odnose na našu zadaću,

Digitized by Google

jesu ovi: Pošto je dokazano, da su stranke ugovorile medju sobom, da se zaiskane pristojbe imadu platit u Kotoru, protustavljeni prigovor o nenadležnosti pada u smislu § 43 sudnog pravilnika Galički pravilnik (postupnik) uveden u Dalmaciji 1. srpnja 1815, koji u pogl. 41 sadržaje postupak u trgovačkih poslih, propisuje u § 484, da je glede izplata trgovačkih dugova uzet rok tri dana. — Uslied tuženikova utoka, c. k. prizivno sudište dalmatinsko nadje, da nije dokaza, da je ugovorena izplata u Kotoru, te odbi tužbu kao nenadležnomu sudu prikazanu. — Tuženik prijavi preglednu žalbu, u kojoj neodvisno o dokazu za parnice navedenom, uztvrdi: da § 99 trg. zak. propisuje, da mešetari ne smiju primat naloga od odsutnika, nego od osoba prisutnih u mjestu gdje oni stanuju; da oni po § 82 istoga zak. mogu zahtievati svoje mešetarske pristojbe čim se posao ugovori, koje se pako odmjeruju po zakonu ili po mjestnih običajih; da je s toga izvesti, da trg. zak. uklopno ustanovljuje, da mjesto gdje mešetar može tražit svoje pristojbe, nije nego mjesto službenog po nadležnoj vlasti opredieljenog mu prebivališta. — Ipak c. k. vrhovno sudište odsudom od 27. rujna 1882 br. 9636 odbaci žalbu uz primjetbu: da promjene i izvodi, kojimi se služi tužitelj, ne vriede da ustanove nadležnost kotarskog sudišta, da ovu parnicu vodi i presudi u smislu § 43 sudnog pravila. *J. S.*

Opazka: Žao nam je, što se starije molbe nisu izjavile ob ovoj teoriji, koju mi cienimo pogrešnom s ovih razoga:

Galički pravilnik, proglašen 19. prosina 1796., nije nikad bio uveden u Dalmaciju, pokle je carski patent od 24. travnja 1815 odredio, da se u Dalmaciji proglasi obći gradski sudbeni pravinik njemačkih pokrajina, kao što je odprije bio uveden u Mljetačku carskom poveljom 1. srpnja 1803 i da ova počamši od 1. srpnja 1815 služi pravilom.

Ovaj pravilnik, koj pod naslovom obćeg pravilnika o gradjanskom postupku za kraljevinu lombardo-mljetačku bio je istodobno tu opet uveden, slaže se u ostalom sa galičkim, izuzetkom nekih osobitih propisa, i broji manje paragrafa, pokle bijahu izostavljeni neki propisi o postupku u trgovačkih i rudarskih poslih, te oni o vojničkih sudbenih molbah, a baš poglavja 41, 42 i 43. U sudbenom pravilniku za Dalmaciju nema dakle poglavja galičkoga pravilnika (XLI) o postupku u trgovačkih i mjenbenih poslih.

U Lombardo-Mljetačkoj naredilo se ipak carskim odpisom od 7. listopada 1816, da se ima postupati po pravilih pomenutoga poglavja u parnicah, koje bi se vodile kod trgovačkih sudišta. Taj odpis nije nikad proglašen u Dalmaciji, te ono poglavje ne može da kod nas redi postupak u trgovačkih poslih. Glede Dalmacije odredilo se to usuprot

Digitized by Google

objavom c. k. prizivnog sudišta od 29. prosinca 1819 izdanom uslied carskoga odpisa od 24. svibnja 1817, i priobćenom dvorskom odlukom od 18. lipnja 1819 br. 7759—1830, kojom se ustanovilo stalno ustrojstvo sudbenih sudišta za svu Dalmaciju. A § 27 te objave naredilo se, da sudište i preture medjutim, dok Njegovo Veličanstvo ne bi drugčije odredilo, moraju se u trgovačkih poslih držati trgovačkog zakonika prijašnje — vladavine, u koliko mu se ipak ne bi protivili propisi austrijskog sudbenog pravilnika.

I carski patent od 20. studenoga 1852, gdje piše o trgovačkoj i pomorskoj podsudnosti, naredjuje § 55, da će se, izim u mjenbenih parnicah, suditi po propisu trgovačkog zakonika. Taj § ipak što se tiče tvarnog prava, bio je preinačen zakonom od 17. prosinca 1862 ob uvedenju trgovačkog zakonika.

Zakonik prijašnje vladavine, na koji se odnosi navedeni § 27 objave od 29. prosinca 1819 jest onaj Napoleonom I. proglašeni za Talijansku kraljevinu, Austrijom u krieposti održani u Lombardo-Mljetačkoj kraljevini i uveden u južne krajeve carevine, te i u Dalmaciju, dvorskimi odlukami od 23. prosinca 1816, 14. ožujka 1817, 2. studenoga 1819 i 17 rujna 1821.

Prva knjiga tog zakonika bila je ukinuta § 2 zakona od 17. prosinca 1862 ob uvedenju novog trgovačkog zakonika, dočim čl. 110 do 189 bijahu već zamienjeni općim mjenbenim zakonom, u talijanskom, ministarskom naredbom od 19. ožujka 1853 br. 51 popravljenom prevodu, proglašenim; druga knjiga bila je nadomještena plovitbenim političkim izrokom od 5. travnja 1774; treća knjiga poglavjem IX. sudbenog pravilnika, a zatim stečajnim, zakonom od 25. prosinca 1868. proglašenim pravilnikom; propisi pak četvrte knjige, u koliko se odnose na formalno pravo u trgovačkih poslih, kriepostni su i dandanas, u koliko ih nije preinačilo podsudno pravilo u Dalmaciju, uvedeno 28. kolovoza 1854, zakon o mjenbenom postupku talijanski, opet proglašen ministarskom naredbom od 19. ožujka 1853 br. 52, i u koliko im se ne protive propisi gradjanskog sudbenog pravilnika.

Odtud jasno ističe, obzirom na neukinuti dio četvrte knjige francezkog trgovačkog zakonika, da se trgovačke parnice imaju voditi pismenim postupkom po općih pravilih parbenog postupka, ili redovitim, sumarnim, bagatelarnim postupkom po iznosku parbenog predmeta, i da se glede izplate imaju urediti rokovi, opredieljeni ovimi u nas kriepostnimi propisi.

Digitized by Google

Condictio causa data causa non secuta radi onoga što je dano, da se šuti o nezakonitom otčinstvu.

Supruga Matije A. dade Mariji B., koja je od njenoga supruga Matije A. diete zanosila, 15 for., a njenoj materi C. opet 70 for. da šute i nekazuju nikomu na svietu, da je Marija B. zanosila diete od Matije A. Nu pošto se ta tajna nije držala, nego se do skora saznao cieli dogodjaj, potraži supruga A-ova od C. oba iznosa t. j. ukupno 85 for. Prvi sud odkloni posvema njenu tužbu, više instancije pako odputiše ju samo glede iznosa od 15 for., što ga je dala B., ali joj dopitaše iznos od 70 for., što ga je dala C.

Prizivni sud ovako je obrazložio svoju osudu, koju je vrhovni sud sa razloga druge molbe potvrdio: . . . „Naprotiv posve je temeljito što se navodi u tužbi i kako se zahtieva povratak svote od 70 for., o kojoj priznaje i tuženica, da ju je zaista primila. U prizivu veli tuženica „da je ona primila iznos od 85 for. (odnosno 70 for.) uz to, da će svoju kćer B. nagovoriti, neka nikomu nekazuje, da je suprug tužiteljice s njom puteno obćio i da je od njega diete porodila, i da je tim izravnana naknada za uzdržavanje djeteta". Valja opaziti, da ovaj potonji pasus nedolazi u tužbi, nanj neima se nikakov obzir uzeti već pogledom na § 257 cisl. gr. p. p. pa onda nadalje ni s toga ne, jer ova tvrdnja stoji u protuslovju tako sa obečanom naknadom alimentacije (200 for.) kao i s ostalimi tvdnjami, u parnici navedenimi. Nu iz parnice same i iz priznanja tuženice vidi se, da je tužiteljica predala njoj (tuženici) 70 for. pod uvjetom, da šuti i negovori pred nikim, da je diete, što ga je B. porodila nezakonito diete njenoga supruga A.

Nemože i nesmie se tvrditi, da je tužiteljica uručiv spomenutu svotu tuženici platila tim kakov dug, pa ne ni takov dug, koji bi bio samo s bog pomanjkanja propisanih formalnosti nevaljan, ili za kojega utjeranje uzkraćuje zakon pravo tužbe (§ 1432 o. g. z.), jer tužiteljica nije obvezana bila ni pogodbom, ni zakonom, pače ni naravi stvari da išto dade ili učini C. i B. ili njenomu djetetu, ali kao supruzi A-ovoj svakako je mnogo bilo stalo do časti obitelji. Predmet pogodbe niti je nemoguć niti nedopustiv (§ 878 o. g. z.), zato se neprotivi zahtjevu tužiteljice na povratak svote od 70 for. ustanova § 1174 o. g. z. Zakon nezabranjuje tajiti ime nezakonitoga otca; § 170 o. g. z. dozvoljuje, da se roditelji nagode ob uzdržavanju, odgoju i obskrbi nezakonitoga djeteta, ali tako da se tim neoštećuje pravo djeteta; kad bi bio iznos, glede kojega se nagodiše, primjeren i kad bi se upotrebio bio u onu svrhu, koja je u nagodi ustanovljena, nezakonito diete nebi moglo imenito od nezakonitoga otca ništa dalje tražiti; ali zakon negovori o tom, da bi diete vlastno bilo tražiti od matere da mu kaže ime njegovoga nezako-

Digitized by Google

nitoga otca; pače dvor. dekret od 5. rujna 1788 (sbir. prav. zak. 885) odredjuje: Ako mati izvan braka rodjenoga djeteta neće da kaže ime otčevo, nemože se na to siliti po jasnom slovu § 13 poglavje 4. obć. gr. zak., to baš je tako, kao da ni nezna kako se otac zove. (A taj § 13 poglavje 4. Josipova zakonika (patent od 1. studenoga 1786. br. 591 sb. pr. z.) glasi pako: „Ako mati nebi htjela ili znala kazati otca, ili ako nebi mogla za tri mjeseca dokazati obavljeno s njom puteno obćenje, bit će dužna sama uzdržavati diete.“)

Ova ustanova nije uvrštena u sada postojeći gradj. zakonik, nu odatlje nesmie se zaključiti, da što je onda bilo dozvoljeno, sada je zabranjeno. To se vidi napose iz dekreta dvor. kancelarije od 21. listopada 1815 (br. 1185 sbr. pr. z.), po kojem nezakonita mati nije dužna ni svoga imena kazati da se upiše u knjigu krštenih ili rodjenih, a tim manje mogla je kazati ime otčevo. Naprama ovim odredbam nemože se reći, da nije dopušteno, jer da se protivi ćudorednosti (analogno § 26 o. g. z.) što je tužiteljica zahtievala od tuženice. Ono što je tužiteljica dakle zahtievala jest moguće, jest dopustivo, ima se kao uvjet pogodbe smatrati (§ 901 o. g. z.); nu taj uvjet nije držan, što se je imalo kao tajna čuvati, došlo je u sviet, odano je — bilo sada kojim mu drago načinom; — tužiteljica je dakle vlastna po § 1447 o. g. z. zahtievati od tuženice, da joj povrati što je primila od nje u to ime, da izpuni preuzetu obvezu t. j. da šuti ona i njena kći o spomenutom dogodjaju; tuženica dužna je povratiti primljenih 70 for., jer bi inače namaknula si dobitak iz štete tužiteljice, koja nije bila na ništo obvezana, a pri tom je svejedno, kako i na što je tuženica obratila onaj novčani iznos, jer nije prigovorila, da je pogodba s njom utanačena, i da je ona na temelju te pogodbe primila 70 for.

Gradjevni poduzetnik odgovara za štetu, nastalu trećemu odatlje, što nije most providio tendami.

Stoka A-ova prolazila je kraj mosta, što no je podignut preko potoka R; izmedj stoke skoči junica, zadje na most, sruši se u potok i slomi nogu; na to ju vlastnik proda mesaru za 93 for. Vlastnik A. digne tužbu proti graditelju mosta B-u tražeć odštetu od 127 for. Prvi sud dosudi mu 60 for.

U razlozih osude prvoga sudca veli se ovo: Tuženik veli, da nije zato metnuo ograde na most, jer se nebi mogla drva prenositi i prevoziti preko njega, a upravo da je u tu svrhu most sagradjen, pak tvrdi, da je tužitelj sam kriv, što mu je junica postradala. Nu kriva su oba, tužitelj i tuženik premda se neda opredieliti, kolik dio krivnje

Digitized by Google

pada na jednoga, a kolik na drugoga. Dva svjedoka kazuju, da je stoku A-ovu gonio starac, čovjek pijan ili pospan, da je ovaj opaziv, da je junica zašla na most, a za njom da je krenula i ostala stoka, skočio za njom, mjesto da marvu pusti neka prelazi mirno preko mosta; tim pako prouzročio je, da se je junica srušila i nogu slomila. Neda se tajiti, da je B. bio vlastan graditi most preko potoka R., da se može gradja drvena s ceste do željeznice dovoziti; ali isto je tako nedvojbeno, da je morao učiniti potrebne mjere opreznosti, da se nedogodi kakova nesreća ili šteta. Kad su gradili rečeni most, upozori občinski načelnik poduzetnika B., da bi trebalo plot ili tende podignuti; nu graditelj neuvaži te opomene. U tom propustu stoji culpa njegova; a što tvrdi graditelj, da bi se ogradom zapriečilo transportiranje drva, to pobija mnenje vještaka, koji dokazuju, da bi takova ograda, podignuta od ulaza na most zapriečila bila, da junica padne u potok. Po § 1304 ima se šteta razmjerno razdieliti na oštećenoga i oštetitelja, ako je i oštećeni kriv nastaloj šteti. U nazočnom slučaju ima se uporaviti ovaj paragraf, kako se vidi iz dosada navedena. Dokazano je, da je tužitelj prodav junicu pretrpio štetu od 97 for., jer je ova po vještacih procienjena na 190 for., a on je za nju dobio samo 93 for.; što se tiče iznosa ostale štete, neima za nju dokaza, s toga bi se imala dopustiti prisega od ucjene, premda se mora uzeti, da je tužitelj imao i drugih u tužbi navedenih troškova. Nu sud uvažujuć, da se radi o manjem iznosu, pa onda uvaživ, da § 1304 o. g. z. dopušta sudčevoj uvidjavnosti slobodnije ruke glede odmjerenja naknade štete, odustao je od dosudjenja prisege te opredielio, da graditelj ima oštećenomu izplatit u ime odštete 60 for.

Prizivni sud zabacio je priziv tužiteljev, a na priziv tuženikov zabacio posvema tužbu.

Razlozi: Tuženi poduzetnik sagradio je preko potoka R. most, da može gradju drvenu s one strane na zemaljsku cestu dovoziti, na što bijaše posvema ovlašten, te ovomu nitko neprigovara. Na samoj cesti, do koje vodi spomenuti most, nije tuženik ništa promienio; kazivanjem svjedoka oprovrgnuto je što tvrdi tužitelj, da je najme poduzetnik gradeć most odstranio sa ceste kamen, služeći na obranu i za sigurnost. Ako je dakle 22. kolovoza 1883 izmedj stoke tužiteljeve izkočila junica njegova, te sašav sa ceste zašla na most, odanlje se srušila i nogu slomila, nemože se reći, da ikakova krivnja s bog toga pada na tuženika, jer je nedvojbeno tužitelj morao se pobrinuti, da njegovo blago neskreće sa ceste. A toga on nije učinio, nego je prepustio 14 komada marve pazki jednoga čovjeka i to starca, koji je, po kazivanju jednoga svjedoka bio pijan ili pospan. Oba svjedoka sciene, da se nebi bila nikakova nesreća dogodila, da nije gončina potekao za junicom, kad je zašla bila na most; dočim vještaci jednoglasno očituju, da je bilo više

Digitized by Google

gončina kod marve, pa da je jedan stao pred most, junica nebi bila nanj zašla niti onako postradala. Nesreća se je dakle dogodila očevidno s toga, jer je tužitelj propustio običnu pažnju i opreznost. Ovo zanemarenje obične opreznosti tim je čudnovatije, što je tužitelj kao vlastnik marve znao, da je usljed gradnje željeznice promet vrlo živahan na cesti, pak je stoga morao osobito oprezno postupati. Tužbu dakle treba tim većma odputiti, što stoji predmjeva, da je šteta nastala bez krivnje drugoga (§ 1296 o. g. z.) S ovih razloga morao se je priziv tužiteljev odbiti, a uvažiti priziv tuženikov.

Na previdnu žalbu tužiteljevu dokine najviši sud bečki odsudom od 15. svibnja 1884 br. 4984 osudu druge molbe, a potvrdi onu prve molbe.

Razlozi: Previdna žalba tužiteljeva je opravdana, jer se, kako dokazuju spisi, tuženi nemože odriešiti barma sukrivnje, što je junica tužiteljeva nastradala i tim tužitelj pretrpio štetu. Jer ako se i nemože oporeći ovlaštenje tuženoga, da sagradi most preko potoka R. u svrhu, da može prevoziti gradju drvenu sa drugoga briega na cestu, ipak je nedvojbeno, pošto most vodi do ceste, i pošto je po tom otvoren novi prelaz preko potoka R., da je i najobičnija obzirnost nalagala graditelju, da taj prelaz preko potoka tako uredi i tako ogradi, da se po mogućnosti preprieče nesreće za ljude i marvu, pa s toga pada i njemu na teret krivnja, i to tim više, što ga je, kako se vidi iz kazivanja občinskoga načelnika F., občinski načelnik naročito upozorio, a to priznaje i sam graditelj u protuzaključnici implicite, da bi trebalo oko mosta podignuti ogradu ali i ta opomena ostade neuvažena. Ako se sada uvaži što tvrde vještaci, da spomenuta ograda nebi nimalo smetala prenašanju i prevažanju drva na cestu, da se uz takovo sredstvo sigurnosti nebi mogla dogoditi ovaka nesreća; napokon što se okolnost, da je jedna samo osoba i to starac gonio 14 komada marve, nemože smatrati težkom nemarnošću: to se mora nedvojbeno uzeti, da je poduzetnik svakako sukriv spomenute nesgode. Prvi je dakle sudac pravo činio, kad je nametnuo tuženiku dužnost, da ima u smislu § 1304 o. g. z. jedan dio štete naknaditi, kad je u to ime opredielio iznos, kojemu se kasnije nije prigovaralo. S ovih razloga uvažila se prizivna žalba tužitelja i potvrdila osuda prvoga suda. *(Centralblatt.)*

Ako jedan ženitbeni drug ukrade drugomu znatni dio njegove imovine, te je bio zato po § 525 k. z. obsudjen, ta je činjenica u smislu § 109 o. g. z. važan razlog, da se traži razstava od stola i postelje (a thoro et mensa.)

Tužiteljica zaišče tužbom, dignutom proti suprugu svom, da se osudom izreče razstava od stola i postelje i dokine ženitbena pogodba, skljopljena 29. siečnja 1883. Za razlog navede, da je tuženik pravomoć-

Digitized by Google

nom kaz. osudom grad. deleg. kot. suda proglašen krivim prekršaja § 525 k. z. shog toga, jer je tužiteljici ukrao štedioničku knjižicu na 2500 for. glaseću.

Prvi sud sudio je u smislu tužbe na razstavu suprugâ od stola i postelje i to krivnjom tuženika; ali odbije zahtjev, da se dokine ženitbena pogodba. Obrazlažuć ovu osudu navodi prvi sud, da je tuženik počiniv djelo, na kojem se temelji kaz. osuda, dokazao, da živi neuredno, i da je znamenit dio imovine tužiteljice izvrgao pogibelji, a to da u smislu § 109 o. g. z. čini dovoljan razlog, da se sudi prama petitu tužbe. Što je sud odbio drugi dio petita tužbe, da se dokine ženitbena pogodba, opravdava pozivljuć se na §§ 108 i 117 o. g. z., jer da po ustanovi tih paragrafa valja glede prepora, koji se kod razstave od stola i postelje, zamoljene bez privolje drugoga ženitbenoga druga, odnose na još drugu kakovu sklopljenu pogodbu, na pose povesti i provesti redoviti postupak.

Usljed priziva tuženikova zabaci viši sud tužbu. Razlozi: Prvi sud označio je djelo tuženika, radi kojega ga je grad. del. kot. sud pravomoćnom osudom od 29. ožujka 1883 proglasio krivcem prekršaja u § 525 k. z. navedenoga, i odsudio na 14 dana zatvora, kao dokaz neuredna i nevaljana života, koji da je doveo u pogibelj znatni dio imetka tužiteljice. Nu ovaka argumentacija nemože stajati; ovdje se radi o djelu, koje doduše stoji u opreci sa kaz. zak., ali nije kao zločinstvo kvalificirano, pa zato nemože biti osuda i kazan izrečena razlogom razstave; u osudi prvoga suda nastoji se ovo djelo sa drugoga stanovišta proglasiti dovoljnim razlogom razstave i to tako, da se pojedini čini označe kao neuredan i nevaljan način života. Ali ovakovo shvaćanje protivi se običnomu govoru, koji pod načinom života razumieva svekoliko tako naravsko kao i moralno ponašanje čovjeka; a neima nikakova razloga dvojiti o tom, da je zakonodavac govoreć u § 109 o. g. z. o neurednom životu, koji stavlja u pogibelj znamenit dio imovine tužećega bračnoga druga, ili dobre običaje porodice, sliedio obični način govora te razumievao pod tim ne pojedino djelo, nego trajni način života ili opetovana opaka djela. Premda u § 109 o. g. z. razlozi razstave nisu taksativno nabrojeni, to se ipak nemože djelo tuženika, neobziruć se na njegov kazneno-sudni karakter, tako opakim smatrati, da je nemoguće povratit mir i slogu medju ženitbene drugove. Tuženik povredio je dužnost svoju, koja mu nalaže da brani i pomaže svoju suprugu, nu ta povreda sudit će se blažije, ako se uvaži, da je tuženik odmah čim je uzeo štedioničku knjižicu iz zaključene spremnice priobćio to svojoj supruzi i dodao, da je štedioničku knjižicu predao svomu otcu da ju pohrani; on da je uzeo knjižicu u nakani da se osigura, pošto mu supruga nehtjede ništa zapisati; ako se nadalje uvaži, da je tužiteljica sama na glavnoj

Digitized by Google

razpravi pred grad. deleg. kot. sudom priznala, da je svomu suprugu rekla: „što je moje, je i tvoje“, pri čem može se u obzir uzeti i to, da se je siromašni tuženik oženiv imućnu ali barma 10 god. od sebe stariju tužiteljicu, nadao novčanoj pomoći, pak je valjda imao i razloga tomu se nadati. Svi ovi razlozi nalažu, da se tužba odbaci, jer neima po zakonu dovoljna razloga razstavi.

C. k. bečki vrhovni sud potvrdi osudom od 17. srpnja 1884 br. 8018 osudu prvoga suda.

Razlozi: Kako se vidi iz § 109 o. g. z., može se suditi na razstavu od stola i postelje i sa drugih a ne samo onih razloga, koji su u tom paragrafu specialno navedeni, ako su takovi, da bitno vredjaju obveze, u ženitbenoj pogodbi zakonito ustanovljene, došle te povrede od jednoga ili drugoga ženitbenoga druga. Tuženik bijaše pravomoćnom osudom od 29. ožujka 1883 radi prekršaja § 525 k. z. osudjen na 14 dana zatvora. Ta se odsuda temelji na činjenici, da je tuženik iz posjeda same tužiteljice, dakle ne iz posjeda treće osobe, uzeo bez njene privole a na svoju korist štedničku knjižicu na 2500 for. glaseću, a to djelo, da je počinjeno proti trećoj osobi kojoj, moralo bi se kazniti kao zločinstvo kradje. Tuženik je odmah novac iz štedionice dignuo te ga svomu otcu u pohranu predao; već je kazneni sudac izrekao, da tuženik počiniv ovo djelo nije se nalazio ni u pravnoj ni u bludnji glede čina, pa i za vrieme parnice nemogaše dokazati, da je po sriedi darovanje, pa da je ostvarenje ovoga htio na onaj način izvesti. Prema tomu je djelo tuženikovo, kojim se znamenit dio imovine tužiteljice dotično supruge u pogibelj stavlja, zaista takove naravi, tako je opasno, da je tužiteljica s razlogom mogla zahtievati dokinuće zajednice razstavom od stola i postelje, i to krivnjom tuženika, u smislu gore navedene ustanove zakona. Usljed toga uzpostavlja se osuda prvoga suda u onom dielu, koji je jedini bio napadnut.

B. Trgovačko.

Liekarnici moraju svoju firmu u registar upisati (čl. 271 aust.; § 258 hrv.-ug. trg. zakona).

Politička oblast u Bieliću priobći okružnom sudu u Tešenu popis poduzeća, koja bi se imala protokolirati. U tom izkazu zabilježen je i liekarnik A., koji plaća 42 for. tecivarine i dohodarine, a nije firmu svoju dao upisati u trgov. registar. Spomenuti okružni sud izda odluku, kojom se nalaže A., da to učini.

Digitized by Google

Proti toj odluci podnese A. utok, koji je viši sud u Beču odbio, pošto je posve jasno, da se liekarnici kupujuć robu, koju kasnje stranom preradjenu stranom nepreradjenu dalje prodavaju, bave obrtimice trgovačkimi posli u smislu čl. 271/1 trg. z., te se po tom prema § 4 aust trg. z. (§ 3 hrv.-ug. tr. z.) imaju smatrati trgovcima; pošto rekurent plaća od dohodka iz toga svoga posla 31 for. 50 nov. tecivarine a 10 for. 50 n. dohodarine bez prireza, dakle ima toliko plaćati drž. izravnog poreza, da je po tom iznosu u smislu § 7 uvod. zakona k trg. zak. dužan svoju firmu dat upisat u trgov. registar, a to tim prije, što nije ničim dokazao svoju tvrdnju, da je podnio utok proti odmjerenju poreza, pače kako se vidi iz službene obaviesti nadležne porezne oblasti, on je promašio rok, propisani za podnešenje utoka proti prvobitnomu odmjerenju poreza; a neizviestni uspjeh njegove molbe za smalenje tecivarine, propisane mu od njegovoga obrta, nemože biti razlogom, da se odluka prve molbe promieni ili dokine.

Izvanredni previdni utok A-ov odbacio je c. k. najviši sud bečki odlukom od 22. srpnja 1883 br. 8364 s razloga, navedenih po drugoj molbi koji da su valjani i da posve odgovaraju zakonu.

Odpremnik (spediteur) nije vlastan pridržati robu, koju kupac povrati prodavaocu, radi tražbine, što ju imade proti kupcu.

Tvrdka A. digne tužbu proti odpremniku B. zahtievajuć, da izda 121 kom. cotona, što ih je C. predao bio odpremniku da ih dostavi tvdki A., a koje je B. pridržao (retentio) s bog tražbine, koju mu C. duguje. Tužbi zadovoljiše sve tri molbe, najviši sud (osudom od 3. rujna 1884 br. 8849. s ovih r a z l o g a: Obie stranke priznavaju jednodušno, da je C. stavio na razpolaganje tuženoj tvrdki A 121 komad sirovih cotona (t. j. ubaviestio ju, da si je može uzeti natrag), jer da ih neće preuzeti poradi nekih mahna, i da je tuženi preuzeo spomenutu robu od C-a te ju držao u svom skladištu, da A. s njom razpolaže. O tom dakle neima nikakova prepora. Kad je C. stavio na razpolaganje cotone tvrdki A. izjavio je tim, da ih neće preuzeti niti posla odobriti (čl. 347 t. z.; §. 346 hrv.-ug. tr. z.) On nije po tom u smislu čl. 346 t. z. (§ 345 hrv.-ug. tr, zak) niti preuzeo robe, t. j. nije je preuzeo uz pravnu posljedicu, koja iz preuzeća nastaje, nemogaše dakle niti vlastničtva na ovoj robi steći. Na tom ništa nemienja okolnost, što je tužeća firma s početka odbila očitovanje C-ovo da neće robe, jer ovaj potonji nije opozvao svoje izjave, da stavlja prodavaocu robu na razpolaganje. Ako pako predana roba nije

Digitized by Google

postala vlastnošću C-a, nemože tuženik pravom uzkratiti povratak robe tužećoj tvrdki sbog toga, jer mu C. duguje nešto; nemože se dakle poslužiti trgovačkim pravom retencije po čl. 313 i 314 t z. (vidi: §§ 309 i 310 hrv.-ug. t z.), jer pravo retencije trgovca proti drugomu trgovcu pripada samo glede stvari dužnika, ali ne i glede stvari, pripadajućih trećim osobam. U koliko tuženik traži založno pravo na gore navedenu robu radi tražbina, koje su nastale iz posla odpremnoga, ta je tražbina svakako opravdana po čl. 382 tr. z. (§ 388 hrv.-ug. trg. zak.), ali ta mu se i dopituje osudom druge molbe. Tuženik neima dakle nikakova razloga tužiti se na osudu druge molbe, a to tim manje, što se u osudi veli, da je tuženik dužan izdati robu samo ako mu se plati pristojba skladištna i dovozna, što se nije išlo preko zahtjeva tužiteljeva, pače je ovaj ograničen, a to je po gr. p. p. slobodno.

C. Kazneno.

Dva slučaja k § 93 k. z. odnosno § 516 k. z.)*

J. S. baci na zemlju služavku M. A., koju je jedne večeri na livadi nedaleko kolodvora gradačkog susreo, u nakani da šnjom vanbračno prileg obavi, odkrio ju i bludno opipao, zatim ju radi njezinog ozbiljnog odpora ostavio, nepolučiv cilja. Prediztraga toga radi vodila se je pravcem § 8 i 125 k. z., obtužba bje medjutim podignuta po § 93 kz., a prigodom glavne razprave bje i § 128 kz. naveden kao eventualno stanovište za prosudjenje gornjeg čina. Zemaljski sud u Gracu proglasio je medjutim obtuženika krivim samo prekršaja § 516 kz. Uporaba § 128 kz. bje naročito s toga izključena, jer nije ustanovljeno, da bi M. A. stavljena bila u takov položaj, da se nebi bila mogla oprieti, a § 93 kz. nebje uporavljen stoga, jer nakana počinitelja nije smjerala na ograničenje osobne slobode, nego na prileg; nadalje što je i uporavljena sila jedino imala smjer, da nadvlada odpor ženske, i što se faktično ograničenje M. A. u njenoj slobodi ovdje tim manje nazrieti može zločinom, kao onda kad tko zlostavljajuć drugoga drži, da ga laglje tuče.

Kassacioni sud u Beču svojom riešitbom od 5. svibnja 1882 broj 14,271 (svezak V. br. 447 sbirke Manzove plenarnih riešitba istog ka-

---

*) Ovaj prvi slučaj priobćen je doduše u Mjesečniku god. 1882 str. 617, nu jer se s njim sravnjuje drugi isto takovi slučej inače riešen, pu onda radi primjetaba g. dr. S. O. stampa se i po drudi put. (Ured.)

Digitized by Google

sacionog suda) potvrdi gornju prvosudnu riešitbu, a odbije žaobu ništovnu državnog odvjetničtva, osnovanu na temelju ništovnog razloga 10 § 281 cislajt. k. p. (toč. 10 § 277 hrv. k. p.), i to sa sliedćih razloga:

Ako J. S. nije kadar bio sam nadvladati M. A i pošto je dobrovoljno odustao od nakane putenog obćenja s njom, tad je i uporava § 128 na taj slučaj izključena, jer nemoć u obrani navedena u §§ 127 i 128 k. z. znači upravo takav stupanj nemoći u odporu, koji se zahtieva kao uvjet učinu § 125 k. z., pak se stoga iziskuje, gdje se silom imade odpor slomiti, ne vis compulsiva, nego absoluta, t. j. podpuno odstranjenje slobodne volje napadnute osobe t. j. njezino nadvladanje. — Ubrojivost pako § 93 kz. nemože se samo stoga izkjučiti, što možda počinitelj osim nakane na ograničenje slobode imade još i kakovu dalnju nakanu; ali ipak može ista konačna nakana za prosudjenje pitanja po § 1 kz. biti od odlučne važnosti, da li si je najme počinitelj sviestan bio izvedenog ograničenja slobode. Osobito u slučajevih nakanjenog izvršenja prilega mora se često uvažiti, da li je počinitelj morao odpor, nasuprot mu stojeći, ozbiljnim smatrati U ovom je slučaju obtuženik, pošto je opazio ozbiljan odpor od strane M. A., odustao od svoje nakane, da prileg š njom obavi. Do tog pako časa nije si obtuženik sviestan bio ograničenja slobode M. A., pa stoga nepredleži ovdje nikakova pravna bludnja u prvomolbenoj presudi.

Franjo P. baci jedne noći u avliji neke gostione petnajstgodišnju Alojziju P. na tle u nakani, da š njom vanbračno prileg preduzme; odkrije ju uzprkos njezina žestoka odpora, i držao ju silom, ležeć na njoj niekoliko časova, izza toga ju pako pustio. Državno odvjetničtvo u Bečkom Novom mjestu prepustilo je sudištu, da isti učin ili podvrgne § 93 ili 98 sl. a. k. z.

Sudište je medjutim obtuženog proglasilo krivim samo prekršaja § 516 k. z.

Kasacioni sud u Beču riešitbom od 5. veljače 1883 br. 12995 (sravni gornju sbirku svezak VI. broj 509), usljed žaobe ništovne po državnom odvjetničtvu podignute, temeljem razloga ništovnog točke 9 sl. a., pravije točke 10 § 281 cislajt. k. p. (točka 9 sl. a. i 10 § 277 hrvat. k. p.) uporavio je pako proti obtuženiku § 93 k. z. i to sa sliedećih razloga:

Prvi sud je pravom uporabu § 98 sl. a. k. z. u nazočnom slučaju izključio, jer je uporava sile posledila radi vanbračnog prilega, ter silovanje (§ 125 k. z.) samo stoga nije obtuženiku ubrojeno, što je isti

Digitized by Google

dobrovoljno od dovršenja zločina odustao. U kojih se slučajevih ima smatrati spolno poštenje u smislu k. z. povriedjenim, navedeno je u 14. poglavju k. z.

Srodni dakle slučajevi, koji tu nisu navedeni, moraju spadati ili izrično sferi drugog kojeg zločina, ili moraju, ako imaju biti u obće kažnjivi, podpasti pod drugo stanovište, neobziruće se na spolne odnošaje. Najbliže pako stanovište jest podvrgnuće tiela samostalnog čovjeka podpuno volji drugog. Ako je to podvrgnuće usliedilo usljed kažnjive sile, to neleži u činu počinitelja ništa ino nego nepovlastno ograničenje osobne slobode prema § 93 k. z. i pošto se u tom jednom smjeru odnosi § 93 prema § 98 k. z. kao posebna ustanova naprama obćoj, to se može po obćih načelih samo § 93 k. z kao špeciálna zakonska ustanova uporaviti.

U ovom slučaju nazrio je presudni sud samo prekršaj § 516 k. z. a § 93 k. z. izključio je stoga, jer nakana obtuženika nije išla na ograničenje tudje slobde, nego na namirenje putene požude. Ali se § 93 k. z. imade ubrojiti čim si je počinitelj kod svoga (navlašnog hotomičnog) čina svjestan ograničenja tudje slobode i protupravnosti istoga čina. Tu sviest obtuženika nije ovdje presudni sud izključio. niti je to mogao učiniti, pošto je ustanovljeno, da je žestoki odpor bio, i čim spominje o nasilju, izvedenom na A. P. Takav odpor nedopušta, da se uzme, da je možda obtuženi dvojio ob ozbiljnosti odpora, i da s toga nije uvidio protupravno ograničenje slobode. Prema tomu izpostavljaju se po tako ustanovljenih činjenicah presudnog suda u gornjem činu kriterija zločina § 93 k. z. tim većma, što konačna svrha, koja je lebdila pred očima obtuženiku, nemože istoga riešiti odgovornosti za upotrebljeno kao sredstvo ograničenja tudje slobode."

Opazka priposlača. Premda ja riešitbe kasacionog sudišta u obće visoko poštujem, nemogu ipak uviditi pravog razloga, zašto je drugi čin po najvišem sudištu kao zločin, a prvi samo kao prekršaj presudjen, prem su čini s k r o z i s t e vrsti, i prem je u obih prvomolbeni sud nazrio skladno samo prekršaj § 516 k. z.

I bez obzira na to, — da je svakako dosta nategnuto, što je kasacioni sud u drugom činu, u kojem je presudni sud (kao i kod prvog) ustanovio, da nakana obtuženikova nije smjerala na ograničenje osobne slobode, ipak na podlozi t a k o p o p r v o j m o l b i u s t a n o v l j e n i h činjenica nazrio istu zlu nakanu, skromnog sam mnienja, da je po našem k. z. prva riešitba većma opravdana. Jer ako je navedeno u razlozih kod drugog čina, da je obtuženik silom držeć djevojku niekoliko časova na njoj ležao, i da je nasilje na djevojci izvršeno itd., mora se to isto p o n a r a v i s a m e s t v a r i i u prvom slučaju predpostaviti, a d o n e k l e je tako po presudnom sudištu samom i ustanovljeno.

Digitized by Google

Ako pako zla nakana počinitelja l i na to smjera, da prileg vanbračno sa kojom ženskom obavi — u čem samom i kasacioni sud nenazrieva kriterija zločina § 93 k. z. — nemože se ni o zločinu javnog nasilja ograničenjem osobne slobode govoriti — a ako to ne, tad bi konkretno vrlo težko bilo naznačiti momenat, kad u takom slučaju, ako najme netko proti drugoj osobi silovito postupa s a m o u nakani, da ju prisili na prileg, počima zločin § 93 k. z., jer da o d m a h i p o d j e d n o kad odnosni napadaj započme, nepočima i javno nasilje § 93 k. z., navedeno je jasno i u razlozih najvišeg sudišta.

Svakako se po obće priznanih načelih špečialni zločin mora po p o s e b n i h propisih prosudjivati, pak po tom zločini, sačinjavajući napadaj na spolno poštenje (u poglavju 14. k. z.) donekle svi jesu i ograničenja tudje slobode, nu pošto su isti zločini naprama javnom nasilju ograničenja tudje slobode špečialni, valja ih dakle li kao takove prosudjivati.

Dakle ili u sličnom činu predleži koji zločin poglavja 14 k. z. (odnosno pokušaj) ili koji prekršaj proti javnoj ćudorednosti, ili ništa kažnjiva po kaznenom zakonu sve dotle, dok nije dokazano, da o s i m nakane udovoljiti putenoj požudi, želi i hoće još kakovu i n u strast itd. počinitelj izpuniti tim, da proti odnosnoj osobi vrši nasilja, koja si ista osoba, da je slobodna, nebi dopustila činiti, pak ju time i ograničio hotomično u njezinoj osobnoj slobodi. — Istom tada može se reći punim pravom, da započimaju kriterija javnog nasilja ograničenjem tudje slobode.

Tako je n. pr. kasaciono sudište svojom riešitbom, priobćenom pod br. 240 gornje sbirke, sudilo više momaka, koji su na cesti nieku služavku zaustavili i odkriv ju, opipali joj stidno udo, pa ju tako tjerali pred sobom, dočim ju je jadan od njih svežnjem trave tukao po golom stražnjem dielu, sve do njezine kuće, gdje je ista iznemogav pala, sudilo radi zločina javnog nasilja § 93 k. z. *Dr. Stj. P.*

Javnost kao kriterij predmetnoga učina u § 491 k. z. označenoga prekršaja.

Prvomolbenom osudom od 7. lipnja 1883 br. 510 kaz. proglašen je A. S. krivim prekršaja suprot sigurnosti poštenja po § 491 k. z., što je u n e z a p e č a ć e n o m porugljivom pismu, upravljenom na S. K. grčko-kat. paroha, okrivio ga pogrdnimi vlastitostmi, a naročito nazvao ga „zakovanim zlotvorom, — da upotriebljava sve moguće u svoju brutalnost, — da je to sramota za iole poštenoga hristianina, a za njega kao sveštenika napose“ i time S. K. u časti povriedio.

Digitized by Google

Na priziv obtuženoga izrekao je kr. banski stol riešitbom od 29. prosinca 1883 br. 22226: da se okrivljenik A. S. od obtužbe radi prekršaja § 491 kz. po § 250 br. 3 k. p. rieŝava i to s razloga, što u nazočnom slučaju nepredleži učin označen u § 491 k. z., jer niti predleži javnost niti je uvrieda učinjena pred više ljudi, niti u razširenih pismih, da pismo nije bilo zapečaćeno, nemože se uzeti za javnost, jer privatni tužitelj nije ni uztvrdio da je rečeno pismo u tudje ruke odnosno nepoznane došlo, a niti je čitano. *R.*

Ad § 181 k. z.: Sve, što se povjerava tutoru usljed ovoga njegovoga zvanja, „povjereno mu je usljed posebna poglavarstvena naloga.“

Kasacionalno sudište dokine povodom žalbe ništovne držav. odvjetničtva osudu c. k. okružnoga sudišta u Rudolfswerthu od 13. ožujka 1884 br. 839, kojom se Bartol M. proglasuje krivim zločinstva pronevjerenja po § 183 k. z., i radi toga odsudjuje po §§ 184, 54, 55 k. z., te odmah izreče u samoj stvari:

Bartol M. kriv je zločinstva pronevjerenja, navedena u § 181 k. zak. počinjenoga tim, što si je od prihoda malod. Marije, Josipa i Franje Ž. povjerenih njemu kao sudb. postavljenomu tutoru, dakle povjerenih mu usljed posebna poglavarstvena naloga, pridržao i prisvojio iznos veći od 5 for.

Razlozi:

Utvrdjeno je, da si je obtuženi od prihoda, što ih je primao kao tutor i kao upravitelj pupilarne imovine, pridržao i prisvojio preko 50 for. Prvi sudac scienio je, da se na ovo djelo može uporaviti samo § 183 k. z. držeć, da se u izrazu „osobiti poglavarstveni nalog,“ koji dolazi u § 181 k. z., glavna važnost polaže na rieč „osobit,“ a takov nalog da postoji za tutora samo u §§ 216 i 233 o. g. z. Nu ovo mnenje nije pravno opravdano.

U § 181 k. z. dolazeći epitheton „osobiti“ ima markirati oprieku naprama u istom paragrafu dolazećem izrazu „kriepošću svojega javnoga ureda“; odavlje pako nemože se izvoditi onakova razlika, kakova dolazi u osudi prvoga suda. Tutor obavlja i poslove redovita gospodarstva usljed poglavarstvena naloga (vidi: §§ 190, 200, 205 i 206 o. g. z.); usljed toga naloga izplaćuje on i njemu se plaća, ma da plaćajuća osoba neima osobno povjerenja u tutora. Da li se takov nalog nalazi već u dekretu, kojim se tko postavlja za tutora, ili je napose dobiven, to nemože stvarno opravdati različito kazneno-pravno stanovište.

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Hrvatski sabor.) poslje obavljenih sabor. izbora, sastao se prvi put 30. rujna, a odgodjene su mu sjednice 30. listopada. Medju ostalimi predmeti riešio i prihvatio je „osnovu zakona o privremenoj obustavi porotnoga suda". Obustava traje tri godine.

— *(Novi obrtni zakon).* U Sborniku zakona i naredaba, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju god. 1884 kom. X. priobćen je i zak čl. XVII. god. 1884 sabora hrvat.-ugarskoga. Nemislimo ovdje razlagati ili kritizovati sadržaj toga zakona, premda bi bilo tomu dovoljna povoda, nego ćemo samo glede jezika nekoliko primjetaba navesti. Mi smo već više puta prigovorili, da se kod zajedničkih zakona, koji izlaze na hrvatskom jeziku, vrlo malo posvećuje pozornosti pravilnosti jezika i razumljivomu tekstiranju. Ima zajedničkih zakona u tobože hrvatskom izvorniku, koje i pravnik težko razumie, pak volji poseći za njemačkim prevodom, premda je i ovaj kadšto nesgrapan. Kako se moraju s nekimi zakoni n p. poreznimi, mučiti oni, koji su pozvani provoditi je, recimo občinski činovnici sa zakonom o rukovanju poreza! Mislili smo, da će se više obratiti pomnje barma obrtnomu zakonu, koji dolazi u ruke ljudi, koji si nemogu razbijati glave pò i više ure da shvate jedan paragraf. Pročitav obrtni zakon uvjerismo se, da nam se nada nije izpunila. Da neimamo krivo evo nekoliko primjera. § 5 obrt. zakona glasi doslovce ovako: „Ministar poljodjelstvenih obrtnih i trgovačkih poslova će naredbenim putem ustanoviti i pojedince naznačiti zanate, za kojih tjeranje se ima u smislu § 4 izkazati potrebito osposobljenje, istim načinom naznačiti obrtne naukovne tečaje, obrtne naučne radionice, obrtne strukovne učionice i znanosti obrtne obuke obsižuću naukovnu osnovu imajuće naukovne zavode, kojih uspješni, svjedočbom dokazani posjetje, takodjer i bez predloženja šegrtske svjedočbe i dvogodišnje radnje u radionici, dovoljan za tjeranje u § 4 spomenutih, na osposobljenje vezanih zanata". Ako se i neobazreš na to, da u ovom moru substantiva, participa itd. neima pikanje nego na svršetku, tko će razumieti što je zakonodavac mislio, govoreć „obrtne strukovne učionice i znanosti obrtne obuke obsižuću naukovnu osnovu imajuće naukovne zavode"? Ima toga i više. Uzmite n. p. § 27, koji doduše nije tako zamršen, ali ipak dosta ga je mučno razumieti. Znajuć da se zakoni izdavaju za hrvatske državljane, od kojih se traži da se po njih ravnaju, mora se zahtievati barma to, da budu pisani dobrom hrvaštinom, da nebudemo imajuć t. z. hrvatski izvornik morali posizati za njemačkim prevodom.

— *(† Umrli).* 24 listopada preminu u Zagrebu Slavoljub Sova, viećnik kr. banskoga stola, u 54. god. života. — Pokojnik bijaše obćenito poznat kao muž ćedan, vrlo revan i savjestan sudac, pak u interesu našega sudstva jako se žali njegova prerana smrt.

18. listopada preminu na Bledu Ljudevit Schlosser-Klekovski u 31 god. života. Pokojnik vatren hrvatski rodoljub, svršiv u Zagrebu pravo- i državoslovne nauke stupi u sudbenu praksu, a kasnije u odvjetničku; nu poboljevaše već više godina; tražeć lieka dolazio bi posljednih godina na krasno bledsko jezero. Tu ga zateče ljetos smrt. — Lahka mu zemlja.

— *(Iz Dalmacije).* Matija Gligo viećnik prizivnoga suda dalmatinskoga odlikovan je s bog zasluga, stečenih u mnogogodišnjoj službi naslovom i

Digitized by Google

karakterom dvorskoga savjetnika. — Istim načinom i sbog jednakih zasluga odlikovan je i Eduard Andrija Terdić, viećnik prizivnoga suda u Trstu.

Umirovljeni kot. pristav Marko Stahorović imenovan je c. k. javnim bilježnikom sa sjedištem u Cavtatu (Ragusavecchia).

— *(Enqueta o civil. postup.)*. Ministar i upravitelj minist. pravosudja dr. Pražak pozvao je veliku enquetu, da čuje njeno mnenje i savjet o njekih pitanjih reforme gradj. p. postup. U enquetu pozvani su odvjetnici, bilježnici, sudci i njeki članovi ministarstva pravosudja te predsjednici nekih prizivnih sudišta.

U prvoj sjednici, držanoj 22. listopada viećalo se rezolucíji pravosudnoga odbora carevin. vieća, koja preporuča vladi, neka uvaži, bi li se mogli uvesti sborni sudovi na ladanju. Većina enquete izjavi se proti ustrojenju te nove kategorije sudb. stolova, jer bi bilo pretežko pravo opredieliti nadležnost tih sbornih sudova, koji bi stajali u sredini medju kotarskimi sudovi i zemalj. sudb. stolovi. Sliedećega dana (23. list) nastavljeno je viećanje, i to o nutarnjem uredjenju kotar. sbornih sudova. Premda se je enqueta dan prije izjavila proti tim sudovom, ipak zamoli ministar pravosudja enquetu, neka mu kaže svoje mnenje ob eventualnoj organizaciji tih sudova, o njihovoj kompetenciji i djelokrugu, da bude pripravan za slučaj, ako bi ipak carevinsko vieće zaključilo, da se taki sborni sudovi uvedu.

Čitajuć ove redke, nametne nam se pitanje, a mi ga ovdje iznosimo u sviet: što je s osnovom novoga hrvat. kaz. zakona? Kada će nastavit povjerenstvo svoje viećanje o njoj? Nemožemo bo misliti, da bi se namjeravalo posvema napustiti osnovu, na koju je toliko truda uloženo i koja je stekla odobrenje odličnih kriminalista.

— *(Sastanak austrijskih odvjetnika,)* Svake godine sastaju se odvjetnici kraljevina i zemalja zastupanih u carevinskom vieću u kojem znamenitijem gradu na sastanak, da svojim glasom i izkustvom potaknu preinake i reforme, potrebne u području zakonarskom, i da se posavjetuju o svojih staliških odnošajih i potrebah. Za ovu godinu opredieljen bijaše sastanak taj u Pragu, i to već drugi put, prvi put sakupiše se odvjetnici u Pragu g. 1876.

Učestnici sastanka pohrle iz raznih krajeva i nadjoše se u Pragu 5. listopada na večer, a razprave trajale su 6., 7. i 8. listopada. Za predsjednika sastanka izabraše dra. Tragya, predsjednika pražke odvjetničke komore. Prvi predmet, o kojem se vodila dugotrajna i vrlo poučna razprava, ticao se je reforma upravnoga postupka. Palo je gorkih rieči proti austrijskoj upravi i postupku imenito kod nižih oblasti, te je jedan govornik bez okolišanja priznao, da se upravno-pravno stanje od g. 1875 ne samo nije popravilo, nego pače kod nižih oblasti pogoršalo, a jedan uzrok tomu jest uvedenje — parlamentarne vladavine. Razno se predlagalo; jedni mišljahu, da bi se izdašan lijek proti tomu mogao naći u tom, da se za upravno-pravne prepore urede sudišta upravna sa tri molbe. Nemožemo ovdje niti u izvadku priobćiti nazora pojedinih govornika, moramo se ograničiti na to, da priobćimo zaključke sastanka.

1. O prvom predmetu, najme o reformi uprave zaključeno je: Od preke je potrebe reforma administrativnoga postupka, pa bi trebalo izdati transitorni zakon, koji bi se priključio na ustmeno-javni gradj. postupnik, te bi sadržavao uredjeni postupak za pravne liekove i ovrhu, koji bi napose dokinuo privilegia fisci kod osiguranja nelikvidnih tražbina o naknadi te uredio uvid spisa i naknadu troška.

Digitized by Google

2. Željeti je, da se promjeni § 1330 o. g. z. i to tako, da bi uvredjeni vlastan bio zahtievati, da mu se dade odšteta za pravu štetu, vjerojatno umakli dobitak i zadanu uvredu. O tom, da li je taka šteta nanešena i kolika, ima suditi sudac po svom slobodnom razboru.

3. Primljen je jednoglasno predlog, da se što prije uvede novi gradj. parb. post.

4. Sastanak prihvati više predloga, tičućih se odnošaja odvjetnika n. pr. predlog, da se pripuste odvjetnici kao zastupnici stranaka i pred obraničke sudove; da se promjeni postupak kod pritužba manje važnoga sadržaja, što no se podnose disciplinarnomu odboru proti odvjetnikom i kandidatom odvjet.; predlog, da kandidat odvjet. mora biti austrijski državljanin itd.

Sjednice sastanka završene su 8. listopada. Dan prije bijaše svečani banket u gostioni „Grand Hotel", kojemu prisustvovahu neki članovi pražkih sudova prve i druge molbe Tu je dakako bilo zdravica razne vrsti. Medju inim nazdravi dr. Feistmantel sudstvu ovako: Božica Themis imadjaše dva sina, starijemu dade mač i štit i postavi ga čuvarom zakona, mladjega posla van u sviet, neka se bori i neka sirotinji i jadnikom pomogne do njihova prava. Mladji brat nezavidi starijemu s bog njegova odličnijega položaja, jer je uvjeren o njegovoj mudrosti, pa tako budi i sada: on nazdravlja austr. sudstvu.

Predsjednik českoga prizivnoga suda vitez Temnička odgovarajuć na ovu zdravicu reče, ako se hoće postići visoki cilj, t. j. istina pronaći, treba da se oba sina pravde medju sobom podupiru: jedan mora istinu naći, drugi o njoj suditi; zamienito poštovanje i zamienita blagohotnost treba da to omoguće (burno povladjivanje); on je duboko uvjeren, da je stališ odvjetnički za pravosudje veoma važan; dostojno odvjetničtvo bezuvjetno je potrebno za sudstvo, on da poštuje i cieni stališ odvjetnički i njegove članove te nazdravlja iz puna srdca tomu stališu."

— *(Okružnica).* Taljanski ministar pravosudja Ferracciù upravi na sve generalne prokurature okružnicu, koja je pobudila ne malu pozornost. Iz te okružnice vidi se, da je 31. ožujka o. g. bilo 6129 okrivljenika preko tri mjeseca u iztražnom zatvoru čekajuć na razpravu i osudu, a medju ovimi bijaše: 2179 koji su sjedeli do šest mjeseci u iztražnom zatvoru, 2305 koji su do, jedne godine; 1238 koji su do dvie godine, a 407 koji su prieko dvie godine u iztražnom zatvoru sproveli. Ministar zahtieva odlučno, da mu se u što kraćem roku podnese izvješće i navedu razlozi, zašto se tako sporo vode iztrage i tako kasno izriču osude. — U obće tužbe na taljansko sudstvo u novije su vrieme jako učestale, te je isti ministar Ferracciù koncem prošle god. sazvao enquetu, kojoj predloži pitanje o reorganizaciji sudstva. Ministar drži da je nuždna radikalna reforma, jer da sadanje stanje, ako još potraje, mora se dovršiti pravom katastrofom. Enqueta podnese ministru svoje mnenje, a on će na temelju toga izraditi osnovu zakona i predložiti ju parlamentu. U tom mnenju posve se otvoreno veli, da taljanska magistratura nazaduje, da pomladak sudački nedaje jamstva za dobro sudstvo. Tomu se može doskočiti stranom nastojeć oko svestranijega strukovnoga naobraženja mladeži na sveučilištih, stranom poboljšanjem plaće, koja da je imenito kod nižih urednika upravo kukavna.

(Imenovanja). Imenovani su: Aleksander Rakovac tajničkim pristavom kr. stola sedmorie; dr Viktor barun Vranyczany-Dobrinović, Konstantin Rojčević i August Sedlanić perovod. vježbenici u obsegu kr. zem. vlade; Nikola Horvat, Viktor Novak, Franjo Maixner, Viktor Horvatić i Mio Lenček prislušnici u obsegu kr. banskoga stola.

Digitized by Google

(Premještenja). Franjo Plenar sudb. pristav iz Vukovara k sudb. stolu u Belovar; Zador Kelecseny k sudb. stolu u Vukovar; Dragutin Broschan sudb. pristav iz Vinkovaca u Vukovar; Vilim Graber, sudb. pristav iz Zagreba u Petrinju; Antun Radja. kot. pristav iz Čazme u Belovar; Fr. Pinterović, kot. pristav iz Čazme u Vukovar.

(Natječaji) Kod kr. sudb. stola u Varaždinu ima se popunit mjesto većnika. Plaća 1600 for. stanarina 300 for. — Molbenice predsjedničtvu istoga kr. sudb. stola. — Kod kr. sudb stola u Osieku imadu se popuniti dva mjesta većnika. — Plaća 1600 for. stanarina 300 for. sa pravom promaknuća u viši plaćevni razred godisnjih 1800 for. — Molbenice predsjedničtvu istoga sudb. stola. — Kod kr. sudb. stola u Vukovaru imadu se popuniti dva mjesta većnika, a tako isto dva mjesta većnika kod kr. sudb. stola u Zemunu. Godišnja plaća 1600 for., stanarina 300 for. — Molbenice predsjedničtvu dotičnih sudb. stolova.

(Stečaji). S. Haberfeld, trgovac u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z. i m. u. im. odvjet A. Zoričić, zamj. odvjet. dr. A. Bettelheim. — R. pr. 10. siečnja 1885.

— Billek, bivši trgovac u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z. i m u im. odvjet. dr. H. Hinković, zamj. odvjet. dr. A. Bettelheim. — R. pr. 30. studenoga 1884.

— Moses V. Mayer, trgovac u Zemunu. — Kr. sudb. stol zemunski. — Z. i m. u. im. odvjet. Maks pl. Maxen, zamj. odvjet dr. Nedeljković. — R pr. 31. prosinca 1884.

— Aleks. Glücks protokol. trgovac u Sisku. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z. i m. u. im dr. Vilim Egersdorfer odvjet. u Sisku, zamj. M Koporčić, odvjet. u Zagrebu. — R. pr. 19. prosinca 1884.

— Aleks. Filipović trgovac u Brodu n. S. — Kr kot. kao sud trgovački u Brodu n. S. — Z. i m. u. im. odvjet. dr. J. Brlić, zamj. Ed. Zeich, oba u Brodu. — R. pr. 3. veljače 1885.

Izašla razprava:

O PRAVNOM POSTUPANJU SA TUDJINCI

Povjestna prouka komparativnoga zakonarstva, što ju je napisao dr. Vladimir Pappafava, a na hrvatski jezik preveo Antun Šimonić. Ciena 40 novč. Može se dobiti u svih zagrebačkih knjižarah.

Nakladom Dioničke Tiskare u Zagrebu

izašao je

HRVATSKI USTAV

ili

KONSTITUCIJA

GOD. 1882.

Razložio dr. Bogoslav Šulek. — 318 strana. — Ciena 1 for. 20 novč.

Digitized by Google

Nakladom akademijske knjižare Lav. Hartmana
(Kugli i Deutsch)
izdan je

obći austrijski gradjanski zakonik

u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji,

sa naknadnimi zakoni i naredbami, tičućimi se pojedinih ustanova, tumačen najnovijimi rješitbami vrhovnoga suda u Beču.

Poput zakonske sbirke F. Manza i dr. L. Gellera

uredio ga

Adolfo Rušnov

tajnik kr. stola sedmorice

Zagreb, 1885. — Ciena 1 for. 50 nč.

Nakladom pravničkoga družtva izašao je:

URBAR

HRVATSKO-SLAVONSKI.

Uredio ga Milivoj Vežić, perovodja kr. vlad. odjela za nutarnje poslove. U Zagrebu 1882. — Velika osmina, krasan tisak. Str. 420. Ciena 2 for. Može se dobiti u svakoj zagrebačkoj knjižari.

Ova je sbirka obćenito pohvaljena, te je za praktičnu porabu vele znamenita.

URBARSKI SUSTAV

KRALJEVINE HRVATSKE I SLAVONIJE.

Spisao Dragutin Pauly, kr. dvorske kancelarije dvorski perovodja. Preveo iz latinskoga Franjo Žigrović-Pretočki. U Zagrebu 1880. Ciena 30 nvč.

Digitized by Google

Actio Pauliana

nadopunjak ovršnog prava.

Napisao dr. ***Ivo Mallin.***

(Nastavak.)

„Corruet nempe commercii fides, si cuilibet liberum sit ultra id, quod se restituturum probabiliter confidet mutuari; immodica illa mutuandi licentia, fortunae alienae audacter, appetuntur, ditiorque fit debitor indigens cum certa creditoris jactura. Quid aliud si per vim raperet more latronum?

Ergo nec durior videri debet ad coërcendam illam perfidiam poena capitis", akoprem je u potonjem moment kazni bolje izražen.

Konačno, da završimo tumačenje naše definicije ob ovrsi, valja nam jošte napomenuti, da se samo ona prisilna provedba pravnoga zahtjeva imade smatrati ovrhom, koja biva u pravnoj formi t. j. na način ustanovljen pravom.

Ti pravni načini su naravski prema raznim pravnim nazorom raznih doba i naroda, dakle prema raznim pravom različni. Mi ćemo zato u sliedećem najprije u kratko navesti glavne načine, kojimi se ovrhe mogu provadjati u obće, a nakon toga kako su ih provadjali Rimljani. Pri tom možemo biti sasma kratki, jer smo temeljne misli jur kod tumačenja rieči „prisilna provedba" iztaknuli i iztaknuti morali. — Ovrha dakle može prema načinu provedbe biti:

1. Privatna ili državna.

Privatnom nazivljemo ovrhu onda, kad državna vlast ovlašteniku prepušta, da sam prisilno provede pravni svoj zahtjev.

Digitized by Google

Ova se ovrha razlikuje od samovlastne pomoći tim, što se temelji na (generalnoj, općenitoj) dozvoli državne vlasti,[66] dočim samovlastnu pomoć ovlaštenik vrši kao prirodjeno pravo; zatim što se vrhovoditelj prigodom provedbe ovrhe mora držati stanovitih, po državi propisanih granica,[67] dočim je samovlastna pomoć in thesi neograničena.

Državna je ovrha ona, koju provadjaju državni organi po nalogu državne vlasti i na zahtjev ovlaštenika.

2. Privatna ovrha je neposredna ili posredna[68] t. j. ovrhovoditelj, koj ima likvidni pravni zahtjev, može provesti ovrhu bez poprednje specialne ovršne dozvole sa strane države, ili on mora prije izazvati odluku državne vlasti, da mu se provedba dozvoli.

3. Dalje može ovrha biti osobna ili imovna, t. j. na osobu ili imetak.

4. Psyhologička ili ekonomička.

Psyhologička je ovrha ondje, gdje se upotriebljuje psyhologička sila proti dužniku na izražaj volje, odgovarajući zahtjevu vjerovnika (ovrhovoditelja); ekonomička ondje, gdje se ovrhom kani polučiti ekonomički effekt, odgovarajući ekonomičkoj vriednosti izražaja volje dužnika.

Ova dva načina ovrhe pravnici redovito nazivlju direktnom i indirektnom ovrhom.[69]

Pod izrazom direktna ovrha najme razumjevaju ono što mi nazivljemo ekonomičkom ovrhom, a pod izrazom indirektna ono što mi nazivljemo ovrhom psyhologičkom.

---

[66] Ova dozvola nije bila s početka konstruirana positivno „Ti smiješ provesti ovrhu", već negativno: „nebranim Ti da provedeš ovrhu". Nazori, da sva exekutiva pripada državi i njenim organom, razmjerno kasna su poriekla.

[67] N. pr. kod privatne ovrhe rimske za vremena zakona XII. ploča. Si volet suo vivito, ni suo vivit, qui em vinctum habet, libras Farris endo dies dato, itd.

[68] Izraz posredna i neposredna ovrha može se rabiti i u drugom smislu, najme bez osude ili nakon poprednje osude. Ta razlika meljutim neteče se načina provedbe, nego dopustivosti odnosno mogućnosti ovrhe u obće, dakle likvidnosti zahtjeva.

[69] Canstein, Lehrbuch des österr. Civilprocessrechts II. str. 739 i dr. Latinske rieči „direktna i indirektna" ovrha nećemo prevesti, jer odgovarajuće hrv. rieči „posredna, neposredna" ovrha rabimo u drugom smislu (točka 2.).

Digitized by Google

Da ovi izrazi nisu sasma korektni i strogo logični, morat će nam svatko priznati, tko priznaje izpravnost naše definicije ovrhe; jer po našoj definiciji direktne ovrhe nemože biti (provedba pravnoga z a h t j e v a).

U dokaz tomu evo primjera:

Kao glavni slučaj direktne ovrhe navadja se oduzeće preporne stvari nakon parnice radi prava vlastničtva.

Nu je li je rečeno oduzeće doista direktna ovrha?

Da vidimo. Osuda glasit će, da je B. dužan priznati A-u pravo vlastničtva nad prepornom stvari, ter predati mu ju pod pretnjom ovrhe.

Ovršuje li se zbilja oduzećem stvari ova osuda? Priznaje li sad B. vlastničtvo Aa? Jeli je B stvar Au predao? Ne. S toga je i ova ovrha, ma nazvala se direktnom, ipak takodjer indirektna.

Nu akoprem izrazi direktna i indirektna ovrha nisu sasma izpravni, ipak se mora priznati, da njeku jezgru misli u sebi sadržavaju, najme tu, da kod imovnih prava najviše leži do ekokonomičkoga efekta, da je kod istih najvažnije, da se taj uspjeh poluči.

Rečeni ekonomički effekt pako može se polučiti psyhologičnom silom t. j. stranputicom, ili physičnom silom proti stanovitim stvarim ovršenikovim t. j. direktno.

U prvom slučaju nastaje ekonomički uspjeh indirektno, t. j. posredovanjem osobe ovršenikove, na koju djeluje pshyhologična sila, u drugom direktno bez posredovanja ovršenikova.

U tom smislu i s ovim razjasnjenjem i mi ove izraze prihvaćamo.

Prema razloženom stanju stvari mogu obie vrsti pod 3. točkom navedenih ovrha biti direktne ili indirektne (ekonomičke ili psychologičke).

Ovrha na osobu je redovito indirektna (psychologička), jer se njom redovito kani učiniti pritisak na dužnika, da udovolji zahtjevu ovrhovoditeljevu; nu ona može biti i direktna (ekonomička) u onom najme slučaju, ako je dužnik insolventan, ter vriednošću svoje radne sile vjerovniku pružati imade njeku eko-

Digitized by Google

nomičku korist (ako se dužnik proda kao rob, ako dužnik dug mora da odsluži).

Ovrha na imovinu redovito je direktna (ekonomička), njeka se imovna vriednost izluči iz ekonomičke sphaere jedne osobe (dužnika) ter prenese u ekonomičku sphaeru druge osobe (vjerovnika) kao ekonomički aequivalent pravnoga zahtjeva, radi kojega se provadja ovrha. Ona može biti i indirektna (psyhologička), ako se njom kani učiniti pritisak na dužnika. Takove su imovne ovrhe u modernom pravu poglavito globe. Srednje rimsko pravo imade drugi način ovakove indirektne imovne ovrhe, najme univerzalnu ovrhu na čitav imetak za ma kako neznatnu tražbinu.

5. Univerzalna ili specialna.

Univerzalna je ovrha naperena proti čitavomu imetku dužnika kao cielini, ili proti čitavoj njegovoj osobnosti.

Specialna ovrha ide samo na stanovite stvari, ili na ograničenje osobnosti dužnikove u stanovitom pravcu.

Prvija je direktna, ako je dužnik insolventan, inače indirektna; potonja može biti direktna ili indirektna.

6. Napokon može na način provedbe ovrhe uplivati i poenalni moment.[70]

U rimskom processu[71] razlikujemo tri periode:

1. Proces s Legis Akcijami;
2. Proces per formulas;
3. Proces kognicionalni.

Svaka od ovih vrsti postupka imade svoje posebno ovršno pravo.

1. Legis As. Ovrha je:

privatna, neposredna, osobna, indirektna (psyhologička), universalna, s poenalnim elementom.

---

[70] Rudorff, Rechts-Geschichte § 69, op. 4. sasma nuzgredice spominje mogućnost takove klasifikacije, kakovu smo evo pružili. A i drugdje našli smo samo neznatne tragove takovog razdieljenja.

[71] Iste periode razlikujemo i u materijalnom pravu, koje je kako jur gori kazasmo, u uzkom savezu sa pravom formalnim.

Digitized by Google

2. Formulae. Ovrha je: privatna, posredna, osobna ili imovna, indirektna (psychologična), specijalna ili universalna; poenalni element izčezava.

3. Cognitiones. Ovrha je redovito: državna, specialna, imovna, direktna.

I. Postupak s Legis Akcijami.

Legis Actio per manus injectionem.[72]

Ovrha starog rim. prava bila je privatna, i to ili neposredna t. j. bez poprednje osude ili posredna t. j. nakon osude. Stari bo Rimljani nisu uzimali, kao što se redovito dan danas uzimlje, da je likvidan samo onaj pravni zahtjev, koj izvire iz osude ili bolje, kojega je država osudom priznala obstojnim, već oni imadu čitav niz pravnih posala, kojim pripisuju istu moć kao i osudi.

Mi dapače možemo obratno kazati, da su Rimljani osudi pripisivali onu moć, koju je imao uajglavniji i najstariji rečenih pravnih posala, nexum.[73]

Mi smo si doduše svjestni, da tom tvrdnjom dolazimo u oprieku s communis opinio doctorum, da naš nazor nije nazor kašnijih Rimljana, zato ga ipak držimo jedino istinitim.

Jer ako se obćenito uzimlje, da je glavna podloga svake — i privatne — ovrhe osuda, dočim se drugi likvidni pravni poslovi predočuju kao njeka iznimka, s kojimi se imade postupati kao s osudami, to ovaj nazor doduše odgovara kašnjemu[74] rimskomu, odgovara današnjemu našemu pravnomu stanju, al se neda dovesti u sklad sa historičkim razvitkom, koj valja vazda

[72] Gai. IV. 21—25.
Rudorff röm. Rechts-Geschichte II. 85. slj; 291. slj.
Keller der röm. Civilprocess str. 76. 358.
Bethmann-Hollweg, der röm. Civilprocess I. str. 155. 193.
Puchta, Cursus der Institutionen, II. 82. slj. 199.
Müller, Lehrbuch der Institutionen 81.

[73] Dakle likvidni pravni poslovi odnosno nexum prius, osuda posterius.

[74] Kašnje ovdje relativno.

Digitized by Google

imati pred očima, kad se predočuje postanak i razvoj kakove pravne institucije.

U sliedećem upustit ćemo se prije svega u kratko razglabanje ovršnih naslova staroga rimskoga prava, historičkim redom, kako su nastali. Iza toga predočit ćemo način kako se je ovrha formalno provadjala, te napokon materijalne posljedice provedene ovrhe.

A. Naslovi ovrhe.

a. Nexum, t. j. najstariji poznati pravni posao rim. prava, iz kojega je nastala likvidna novčana tražbina.

b. Iudicatum, osuda.

c. Confessio in iure, t. j. priznanje protivnikova (tužiteljeva) zahtjeva pred sudom.

d. Njeki pravni poslovi i odnošaji, kojim su kašniji zakoni pripisivali moć osude (pro iudicato).

a. Nexum.[75]

U rim. pravu bila je ciela obitelj pravnih posala, koji su bili sklapani per aes et libram.

Ovi pravni poslovi jesu:

Mancipatio, Nexum[76] i Testamentum.

Sva ta tri pravna posla označuju Rimljani često zajedničkim imenom nexum, ter tad nexum znači sve „quod per aes et libram geritur".

Tako Cicero de orat. 3. 40.: nexum quod per libram geritur.

Varro de L. L. 7. 5. § 105: „Nexum Mamilius[77] scribit, omne quod per libram et aes geritur, in quo sint mancipia".

---

[75] Huschke über das Recht des Nexum und das alte röm. Schuldrecht. Rudorff kod Puchta, Cursus der Institutionen § 269.

Rudorff Rechts-Geschichte II. 292.

Danz Lehrbuch der Geschichte des röm. Rechts II. 18. dobar i obširan pregled svih glavnijih theorija o nexu; Savigny, über das altrömische Schuldrecht; Bethman-Hollweg Civilprocess I. § 45; Bekker Actionen des röm. Privatrechts I. str. 22.

[76] Simo spada i neki libercatio.

[77] Valjda Manilius Cons. 605. p. u. c. Huschke, nexum, 32. Pomponius libro singulari Enchiridii, (L. 2. § 39 Dig. de origine iuris 1, 2.)

Digitized by Google

Nu Mutius[78] ovu izreku ograničuje: Mutius, quae per aes et libram fiunt ut obligentur, praeter quo mancipio ventur. Hoc verius esse, nastavlja Varro, ipsum verbum ostendit, de quo quaerit; nam idem quod obligatur per libram neque suum fit, inde nexum dictum.[79]

Nadalje za širji smisao: Festus p. 165. Nexum est, ut ait Gallus Aelius,[80] quodcumque per aes et libram geritur, idque necti dicitur, quo in genere sunt haec testamenti factio, nexi datio, nexi liberatio.

C. Aelius Gallus razumjeva dakle pod izrazom nexum sve („quodcunque") što biva per aes et libram, imenito i testamentum.[81]

Gaius II. 27. nexum za mancipatio: — — etiam nexum Italici soli proprium esse, provincialis soli nexum non esse: recipit enim nexus significationem solum non aliter quam si mancipi est, provinciale vero nec mancipi est.

Nu uz ovo širje znamenovanje imade rieč nexum i znamenovanje uže, kao njeki ogranak samo pravnih posala per aes et libram: soleni novčani zajam.

Sva tri pravna posla ili nexum u širjem smislu karakterizuje:

---

[78] Da li Quintus Mucius Scaevola, kako to misli Huschke nexum, 33, ili Publius Mucius Scaevola, otac prvijega i suvremenik Manilijev, kako to uzimlje Bethmann-Hollweg. I § 45 op. 10, nije izviestno. Pomp. cit. Post hos fuerunt Publius Mucius, et Brutus et Manilius, qui fundaverunt ius civile. Ex his Publius Mucius etiam decem libellos reliquit, Brutus septem, Manilius tres; et extant volumina scripta, Manilii monumenta. Illi duo consulares fuerunt, Brutus praetorius. Publius autem Mucius etiam Pontifex maximus. — . . .

Post hos Quintus Mucius Publii filius, Pontifex Maximus ius civile primus constituit, generatim in libros decem et octo redigendo. (L. 2. § 39, 41 Dig. cit.).

[79] Huschke emendira ovo mjesto tako: „praeter quem mancipio detur", i prije mjesto obligentur. „obligetur".

[80] Gallus Aelius oko Isusova narodjenja.

[81] Huschke cit tumači doduše ovo mjesto tako, ko da se pod testamenti pactio imade razumjevati samo legatum per damnationem, koj sadržaje nexum, nu mi scienimo, da je ovdje uzet izraz testamentum sasma obćenito kao posao per aes et libram, što već i prve rieči „quodcumque per aes et libram geritur" dokazuju.

Digitized by Google

1. Zajednička forma, koja je kod pojedinih posala samo u toliko različna, koliko je razlika nuždna usljed razna sadržaja, razne materialne podloge.

Forma za mancipaciju:

Gai. I. 119.

Eaque res ita agitur: adhibitis non minus quam V. testibus civibus Romanis puberibus, et praeterea alio ejusdem condicionis qui libram aeneam teneat, qui appellatur libripens, is qui mancipio accipit rem, aes tenens ita dicit . . . . .

deinde aere percutit libram, idque aes dat ei a quo mancipio accipit quasi pretii loco.

Za testamentum:

Gai. II. 104.

Eaque res ita agitur: Qui facit testamentum, adhibitis, sicut in ceteris mancipationibus, V. testibus civibus Romanis puberibus et libripende, postquam tabulas testamenti scripserit, mancipat alicui dicis gratia familiam suam; in qua re his verbis familiae emptor utitur: . . . . . .

deinde aere percutit libram, idque aes dat testatori veluti pretii loco.[82]

Slično kao kod mancipacije i kod nexuma, akoprem nam izvori formu nisu sačuvali.[83]

2. Zasada: Si nexum faciet mancipiumque uti lingua nuncupassit, ita ius esto L. XII. Tab. VI. 1.[84] [85]

Razlika izmed ovih pravnih posala leži u sadržaju, koj je

[82] Ulp. lib. sing. reg. XX. 2.

[83] vidi Huschke. nexum, str. 50. Gai III. 174. Za nexi liberatio: Adhibentur autem non minus quam V. testes et libripens. Deinde is qui liberatur ita oportet loquatur . . . deinde asse percutit libram, eumque dat ei a quo liberatur, veluti solvendi causa.

[84] Za oporuke valja izim ove i druga jedna zasada: Uti legassit super pecunia tutelave rei suae ita ius esto

[85] Huschke nexum 22.

Festus v. Nuncupata: —

ita, uti nominarit locutusve erit, ita ius esto.

Digitized by Google

opet poglavito izražen u nunkupaciji, t. j. u svečanih riečih, koje su se prigodom posla imale izustiti.[86]

Mancipatio je prenos prava vlastničtva i sličnih prava. Nunkupacija joj prema tomu glasi: Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, isque mihi emptus est[87] hoc aere aeneaque libra; nexum, bolje nexi datio je kontrahiranje novčana zajma; formulu reconstruirao je Hutschke.[88]

Quod ego tibi mile libras hoc aere aeneaque libra nexas dedi, eas tu mihi post annum iure nexi dare damnas esto; testamentum je prenos „universi iuris" za slučaj smrti, tomu odgovara[89] i nunkupacija kod testamenta.

(Nastavit će se.)

Kolikim i kakovim bijaše vlastničtvo činbenikom kulture.

*Po **Hellwaldu** preradio **B.***

Naravski plod rada jest imanje, stečevina, vlastničtvo. Dok u prvo doba svieta drugog rada ne bijaše, do mašaj se pustom snagom da što osvojiš, bio bi mogao tko reći: vlastničtvo je kradja. A opet nije moći pristat uz rieči Ahrensa, jer nenalaze u ljudskom životu, u povjestnih dogadjajih, temelja.

[86] Naravski da se je forma takodjer morala prilagoditi sadržaju, odnosno nunkupaciji, ali tvrda okostnica forme (V. testes, libripens, aes, aenea libra, percutere) bila je svagdje jednaka.

[87] esto? Huschke nexum 23. op. 24.

[88] Nexum, 50. prema formuli nexi liberacije sačuvane u Gai. III. 174. Quod ego tibi tot milibus eo nomine veluti lege mancipii sum damnas, solvo libero que hoc aere aeneoque libra. Hanc tibi libram primam postremamque — de lege iure obligatur.

[89] Rieči familiae emptora: Familiam pecuniamque tuam endo mandatela tutela custodelaque mea esse aio, eaque, quo tu iure testamentum facere possis secundum legem publicam, hoc aere aeneaque libra, esto mihi empta; i nunkupacija testatora: haec ita ut in his tabulis cerisque scripta sunt ita do, ita lego, ita testor, itaque Vos Quirites testimonium mihi perhibetote (Gai. II. 104.).

Digitized by Google

„Vlastničtvo, veli on, uvjetom je životu i razvitku svakoga čovjeka. Ono je u samoj naravi čovjeka ukorjenjeno, te mora ga se smatrat prvim i bezuvjetnim pravom, koje ne visi o kakvom izvanjskom činu, kao što je zapremanje, rad, pogodba. Pravo ovo izvire upravo iz naravi čovjeka, te je dosta bit čovjekom, da posjeduješ pravo vlastničtva". Vlastničtvo se je upravo stvorilo zaposjednućem, biva, radom; rad ima u svojoj moći vlastničtvo, te morao ga je proizvesti, čim je svoje zakone izvadjao. Vlastničtvo bilo je izprvice činjenicom jednom, ali pravom nikakvim po smislu, što se je poslje pravu dao; vlastničtvo, naravski proizvod zaposjednuća i rada, zastupaše načelo, da na što tko prvi dodje, što koji prvi osvoji, njegovo je. U dobi njegova postanka nije ga se razabiralo, a do te dobe ne može da dopre naše iztraživanje. Mi možemo samo saznat, na koji se je način vlastničtvo ukazivalo u povjesti čovječanske kulture.

Kao što je u prvoj dobi ljudskog roda sve bilo zajedničko, tako nalazimo da su i dobra onda bila zajednička. Osobno vlastničtvo nastade kad i brak. Komunizam, (biva stanje ono, gdje čovjek nema izključivo ništa svoga, nego sva su dobra svačigova) bijaše prvobitno stanje ljudskog družtva, iz kojega uljudjenost izvela je sviet; po tom ono nema bit stanje, do kojega nas ima, kao što uče komunisto, obrazovanost dovesti. Ono je najniži a ne najviši stepen naše kulture.

Osobno vlastničtvo vršilo se je u obće najprije na pokretnom imanju, dočim glede nepokretnoga ostala je još za dugo stara zajednica dobara.

U najstarijoj dobi zemlje bijahu u nepodieljenom posjedu onih, što ih sdruženje spolova držaše zajedno, tvorili oni cielo pleme, ili samo porodicu. To je svakako bivalo u ljudi, koji bijahu naseljeni; jer doklegod bi se čeljad skitala ili bavila lovom, nije moglo bit govora o vlastničtvu zemljišta; mjesto ovoga kod te čeljadi bijaše obilježenih oduta za lov i za seobu, kao što ih i sada ima u Braziliji i u Australiji. Onog (družtvenog) vlastničtva bilo je u prvobitnih zadrugah, kakove, po kazivanju povjesti, obstojahu u Aziji, u Europi, u Africi, u Hinduâ, Slavena i u Germana. U ovih naroda svak imadjaše

Digitized by Google

pravo, da uživa vlastničtvo jednih dobara, kako će svoje potrebe namirivat, sve dokle bi mogao njimi se koristiti, netom bi prestalo osobno njegovo uživanje, vlastničtvo se vraćalo plemenu. Za individualno pravo izključivog vlastničtva zemljišta izprvice nije se znalo. Ne mogaše se ni otudjit vlastničtvo ni zabaštinit ga putem nasljedstva. Je li se gdje stalo nasljedit vlastničtvo zemlje, bijaše to znakom naprednog razvitka. Otudjivanje moralo je poslje nasljedstva nastupit. Član plemena vlastan bje samo uživat plemensku zemlju. Tudjim t. j. nečlanovom plemena nebijaše to dozvoljeno. Nerazdieljivost zajedničkoga vlastničtva donosila je sobom, da se ono zajedno obradjuje. Ovaj sustav u svojoj cielosti, živi još dana današnjega u ruskom miru i u dessi na otoku Javi. Toli mir koli dessa znače selo. E. de Laveleye pripovieda, da je i tu načelo osobnosti i štednje moćno, da ljudi i tu rade oko poboljšanja svoga stanja i da su u njekih stvarih napredniji nego mi. Tomu se ne treba čudit, ako se promisli, da na svakom stepenu obrazovanosti, pa i na najnižem, imade vrlina, kojih nije naći na visokom stepenu i obratno; ali odatle nesliedi, da treba želit, da se povratimo na onu nizinu. Uz svaku bo mienu, koja nastaje uz napredni razvitak, množaju se u obće plodovi obrazovanosti; ali neki i propadaju, što nam ih je starina dohranila, pa to i takovi, koji su nam u veliko koristili. Tako n. p. stare seoske obćine nepoznavahu onoga zla, koje se pravom zove bič naše sadanje obrazovanosti, mislimo bezkućničtvo; onda se ne mogaše izleći, jer je svako imao hrane koliko mu trebalo, i svaka se obitelj starala za svoje bolestnike i starce. Obiteljska ljubav, koja je u nas dobrano oslabila, spajaše u jedno sve ukućane; svaki obćinar bijaše sam svoj, radijaše za sebe; iz sadašnjosti mogaše proračunat, kakva će mu bit budućnost, te spokojno življaše; dočim ima u nas množina ljudi, koji su uvjek u velikoj brigi za svoju nadnicu.

Ali blagodati takova života znatno okrnji dogotrajno nevoljničtvo, koje zaudaraše robstvom.

Ustrojstvo selâ u Ruskoj prijalo je naseljenju te prostrane zemlje, kao srednjeg vieka manastiri naseljenju zapadne Europe

Digitized by Google

Ono je u tom dokučilo isto što i manastiri, i što pojedinac svojom snagom nemogaše. Da se unatoč tomu pučanstvo u Ruskoj slabo množi, dolazi odatlje, što se za dobavit više radnih sila, momci prerano žene. Ustrojstva, kakvo je u ruskih selih, ima malo gdje u svietu. Mi znamo samo za desse na Javi, sela na tom otoku, koja su onako ustrojena. A na Javi množa se pučanstvo jače nego li u Rusiji, n. pr. g. 1780 življaše na njem do 2029.500 stanovnika, god. 1808 do 3,730.000, god. 1826 do 5,400.000; god. 1863 do 13,649.680, a god. 1872 do 17,298.200; ali tu narav silom svojih vatrometnih gora strese sa sebe nakon nekoliko godina, što joj je pučanstva odviše.

U napomenutih obćinah obstoje najjednostaviji gospodarski odnošaji. Zemlje se neprodaju, nedavaju se u zakup, niti se oporukom njimi razpolaže; za pogodbe kao da se nezna; o lihvi jedva se je čulo govoriti. Ljudi zamienjuju medju sobom samo stvari, koje su najpotrebitije za hranu; konkurencije nema; ciene se udaraju po običaju. Naše družtveno pravilo, po kojem se kupi što se može cienije, a proda se, što se može draže. Čovjek živi kao biljka: prosto i pravilno. I nasljedno pravo ističe se tu osobitim ljepotama. Svak je dionik skupnoga zemljišta, čim je stao na snagu; ne treba mu čekat smrti svojih roditelja, biva, ne treba mu do tad ostat u odnošaju, koji napastuje, da se počini grdnih bezdjela ili da se tko veseli tužnomu dogodjaju, kakov je smrt onih, koji su ga na sviet dali. Tu ne može nitko blaga steći inače, nego svojim radom, uloženim u skupno zemljište; nikoga netrevi nezaslužena kazan, jer mu otac razsipnikom bio, a nikoga ne obraduje nezaslužena dobrobit, jer mu je otac skupio velika blaga: svak je tu svojoj sreći kovač.

Sloboda i svim skupno vlastničtvo bijahu u slavenskih i germanskih plemena prava osobnosti bitna i s njom taman srasla.

Ovakovo za sve jednako ustrojstvo pribavljaše pojedincu izvanredne snage, uz koju moglo je bit, da su ne mnogobrojni čopori barbara sebi podložili rimsku carevinu unatoč njezinoj umjetnoj upravi, nje podpunoj centralizaciji, nje gradjanskomu

Digitized by Google

pravu, o kojem se govorilo, da je pisani razum. Ali i usried klasične starine nalazi se nesumnjivih tragova zajedničkog vlastničtva. Nalazi se u Grčkoj i u Rimu, kao što je razumit od Diodora, Straba i Aristotela. Osim toga opazit mu je sliedova u Likurgovih zakonih; svjedoči o njem najstariji način, kako se je u Rimu vlastnost prenašala, to je mancipatio, koji ne služaše za prenos vlastničtva nepomičnih dobara; svjedoči napokon rieč, kako se u najstarije vrieme zvalo imanje, najme, pecunia, familia pecuniaque.

Što je u najstarija vremena rabila se u Rimljana i u Grka životinja kao novac, odatlje može se zaključiti, da u tih naroda vlastnost zemalja bijaše zajednička. Potvrdjuje to i okolnost, što ni u Grčkoj ni u Rimu nije smio čovjek oporukom naredit, koga će nakon njegove smrti zapasti njegova nepokretna dobra. Odatlje se izvodi, da ta dobra ne bijahu podložna volji pojedinca. Staro pravo ne poznavaše nikakve oporuke ni u Ateni, ni u Sparti, ni u Korintu, ni u Tebi ni u Rimu, a ni u Slavjana, ni u Germana (nullum testamentum).

Ovo nas sve uvjerava, da skupna vlastnost bijaše posvudašnjim pojavom kod naroda, štono stojahu na jednom razvojnom stepenu, i da oporuka ne izvire iz naravskoga prava, nego da ju je proizveo razvitak prava, kad se ovo do njekog stepena uzpne. Prilika je, da ju Rimljani izumiše, oni bo prvi uzakoniše vlastničtvo individualno; oni su ga u svom zakonarstvu najvećom dosljednošću proveli; dočim su poglavito Slaveni branili i zastupali protivno načelo, t. j. skupnu vlastnost. Dokazom su tomu: nerazdielivost zemalja u plemena kod starih Čeha, zadruge i zajednički pašnjaci u Jugoslavena te sadašnje ustrojstvo občina u Rusiji.

Svakako kad se vlastničtvo u svietu zametnulo, prvi početak njegov nalazi se u vlastničtvu skupnom. Sviet popodje malo napried, kad se pojavi vlastničtvo obiteljsko. I onda pašnjaci i dubrave ostajahu zajedničkim, nerazdielnim dobrom. Kako sviet zaboravi skupno vlastničtvo i prerazdielbu zemalja u stanovite rokove, nepostade odmah osobno vlastničtvo, nego se razvio običaj, da dobra, koja bijahu svojinom jedne kućne zadruge, osta-

Digitized by Google

doše u vlastnosti svih zadružnih članova, te se nemogu zadruzi oduzeti, nit ih ova smije otudjit.

Ne dade se svuda u trag ući ovomu razvijanju vlastničtva, kako je od svoje obćenitosti postepeno prelazilo na vlastničtvo osobno; ali u Jugoslavena, koji su u Hrvatskoj i u Bosni, mi ga dana današnjega vidimo još u kućnih zadrugah. Jedan trag nerazdielivosti vlastničtva mal ne kod svih Jugoslavena čini stari običaj, da se neda djevojkam, kad se udavaju te polaze u tudju kuću, nikakov dio nekretnine u naravi.

U prijašnja vremena, a osobito u srednjem vieku, kućne zadruge bijahu veoma razširene; bilo ih u Francezkoj i u Italiji, pa ima i sada još traga njihova tamo.

Mnogobrojni utjecaji pretvoriše tečajem vremena vlastničtvo zemalja, što je pripadalo cieloj kući, u neograničeno vlastničtvo osobno. Ovo se je sada svuda ustanovilo, premda nevalja zaboravit, da ima i dan danas znamenitih razlika u vlastničtvu zemalja i u uživanju istih. Ele jedni hvale švajcarski Allmende kao uzor — uredbu, u Holandiji imadu beklemregte, kod nas južnih Slavena obstoje dalmatinske kmetije, hrvatske i bosansko-hercegovačke kućne zadruge, u Ruskoj skupno vlastničtvo, u Italiji contratti dilivello, u Portugalu aforamenti, u Englezkoj quevaiset, u Alsaciji nasljedne dačevine, u pržinastih predjelih Nizozemske njemačke marke, napokon koje su se u zadnje doba u Englezkoj i Njemačkoj ustanovile, sudjelujuće pokrajinske zadruge.

Odavlje valja izvesti, da za nijednu formu vlastničtva nije moć reći, da je bezuvjetno potrebita svjetskomu redu. Što se veli da je najljepši red, ne vriedi za divljake isto kao ni za uljudni sviet. Vlastničtva red, što će uljudjenomu svietu ujamčit obilatih prihoda, može bit divljakom poguban. Valja proučit narav čovjeka, njegove potrebe, njegova čuvstva, običajne posljedice ujegovih djela, da možemo prosudit, koji red vlastničtva bit će kojemu njegovomu razvojnomu stepenu najprimjerniji. Najprimjerniji pako red bit će onaj što se zove pravo; pravo bo je najpreči, najupravniji put do savršenstva. Što god po ovom právu koga idje, jest njegovo osobno právo.

Digitized by Google

U obće priznato je, da se právo vlastničtva udešava uvjek prama družtvenim probitkom; da dokle se probitci pojedinaca slažu sa probitci svega sela, bude suvlastničtvo; a kad se ti probitci ne dadu složit, nego samo s obiteljskimi, bude obiteljsko vlastničtvo; da kad napokon pojedinac nemože da svoje probitke složi s ničigovim, dodje se do osobnog vlastničtva, koje je u našem družtvu skrozi mah otelo, uz ono što se veli: ne sela radi, nego sebe radi.

Osobno vlastničtvo bilo je doista pobudom, da se osobna sebičnost razmaše, da nastane gramzenje za množtvom dobara, da se u jednih nakupi dobara preko načina i da se oholost preko mjere razmeće; napokon da se od svega toga stvori velika pogibelj za državu. Ali valja opet priznat, da uz sadašnje družtveno ustrojstvo i uz sadašnju obrazovanost, osobno vlastničtvo bolje pripomaže k duševnomu razvitku, nego bi vlastničtvo skupno. Ono osobi prija, čim joj zgodu pruža, da uloži sebi u korist svoje sposobnosti i svoju snagu; ono ju potiče na veći rad, pošto radom samoj sebi koristi namiče; ono budi pregnutljivost i ustrajnost; ono pripomaže da se produkcija širi, te da se plodonosna dobra množe, koja će namirivat ljudstvu mnogovrstnih potreba i njegovo blagostanje stvarat. Mudroj se dakle vladi pristoji, da pusti mah dobrim učinkom, što izviru iz osobnog vlastničtva i da zgodnimi zakoni odvrati škodljive učine, koji bi neuredjenim osobnim vlastničtvom mogli nastati.

Najvećim neprilikam, koje mogu poteć od osobnog vlastničtva, a koje su se za naših dana drugdje ukazale, uzrokom jest nejednako posjedovanje dobara. Tužba je na jedne, da se oholo i nesmiljeno svojim kapitalom okorišćuju, drugi pako jadikuju, što im je živit u nevolji, u odvisnosti i u robstvu. Gdje se tolika nejednakost razmaše, a pače ako poradi nje nastane u siromašnom puku nemir, zavist i mržnja, ta nejednakost pronese se stvarnom i pogibeljnom bolesću po državu. Gledalo se je dosele na više načina tomu zlu doskočiti. Neki misle, da bi se tomu pomoglo, kad bi se osobno vlastničtvo skroz ukinulo, te se na državu prenielo, a ova bi se tada morala starati, da svi državljani jednako uživaju dobra, odkle će sebi potrebe namirivat.

Digitized by Google

God. 1848 učiniše na silu u Francezkoj pokus, da ostvare takovu teoriju. Ali podpuni neuspjeh toga pokusa i zle posljedice, koje odtud nastadoše, poskitiše nov razlog tomu, da kad bi se god htjelo u ovom poslu promjena učinit, u osobno vlastničtvo ne bi valjalo dirat, nego valjalo bi mu bitnost svom snagom braniti.

Obustava djelovanja porotnoga suda.

Kad se je hrvatski sabor pod konac mjeseca rujna o. g. sastao, podastre tečajem viećanja njegovih kr. vladni odjel za pravosudje „osnovu zakona, kojim se djelatnost porotnoga suda privremeno obustavlja“. Ta osnova glasi doslovce ovako:

„§ 1. Djelatnost porotnoga suda u stvarih tiskovnih obustavlja se na vrieme od tri godine.

§ 2. Obustava ima taj posliedak, da u pogledu razprave radi tiskovnih delikta i u pogledu pravnih liekova proti osudam izrečenim radi takovih valjaju obćeniti propisi zakona od 17. svibnja 1875. o kaznenom postupku (br. 30. Sbornika).

Nadležnost sudova, ustanovljena zakonom od 17. svibnja 1875. o kaznenom postupku u poslovih tiskovnih (br. 34. Sbornika) nemienja se.

§ 3. Na kaznene predmete, glede kojih je glavna razprava pred porotom već obavljena ili bar odpočeta danom, kojim stupa ovaj zakon u kriepost, imade se ustanova § 2. samo u toliko protegnuti, u koliko bi se opetovala glavna razprava.

Kaznene parnice, u kojih je glavna razprava pred redovitim sudom već obavljena ili bar odpočeta danom, kojim prestaje obustava porotnoga suda, imadu se kraju privesti na način označen u § 2 ovoga zakona.

§ 4 Zakon ovaj stupa u kriepost danom, kojim se proglasi u Sborniku zakona i naredaba, valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju.

§ 5. Provedba ovoga zakona povjerava se banu“.

Obrazložena je pako osnova sliedećim načinom:

„Institucija porote, koja je u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji uvedena zakonom od 17. svibnja 1875. o kaznenom postupku u poslovih tiskovnih (br. 34. Sbornika), nije opravdala očekivanja u nju stavljena.

Kadgod je državna vlast, nakon uvedenja porote, pred istom po javnom tužiocu tužila radi zločina i prestupaka tiskom počinjenih, ostala

Digitized by Google

je tužba bez svakoga uspjeha, akoprem se je pravorok porote zatražio samo u najeklatantnijih slučajevih, u kojih je povrieda kaznenog zakona bila nedvojbena i osoba krivca poznata.

Takav dosta puta ponovljen neuspjeh nukao je vladu, da je u novije vrieme sasma zazirala od subjektivnog progona tiskovnih delikta, ter da je nastojala drugim zakonitim sredstvom bar zapriečiti razširenje tiskopisa, sadržavajućih kažnjivi koj čin, dočim je dala zaplieniti takov tiskopis, izhodivši naknadno odobrenje zapliene kod nadležnog kaznenog suda.

Nu i to sredstvo nije dovelo do cilja, jer se je izkusilo, da spomenuti — takozvani objektivni postupak nimalo nije osujetio razširenje inkriminiranih tiskopisa po zemlji, dapače pojav, da krivac u svakom takovom slučaju ostade nekažnjen, počeo je utvrdjivati krivo mnienje, da je u Hrvatskoj slobodno sve pisati i da se tiskovni delikt ni nemože kazniti.

Kakovim plodom urodila je ta posvemašnja stanka pravosudja u nekom dielu javne naše štampe, sveobće je poznato; najbezobzirniji nasrtaji na vladu i njezine organe, na sabor, na pojedine nepoćudne ličnosti, na postojeće zakone i uredbe bili su na dnevnom redu, nemoralni čini se povladjivahu, i neriedko se izazivlje kruta sila.

Dužnost je vladi ozbiljno uzpostaviti autoritet zakona, i u tu svrhu po njezinom osvjedočenju nepreostaje drugo, već izručiti sudbenost u stvarih tiskovnih redovitim sudovom; jer se pram crpljenom izkustvu i pri sad vladajućoj uzrujanosti i bojazljivosti nedade očekivati, da bi mogli porotnici občuvati mirnu razsudnu objektivnost i nezavisnost, koje su preduvjeti pravednog pravoroka.

Netraži se, da bude porota sasvim dokinuta, već se jedino predlaže obustava djelatnosti porotnoga suda za tri godine, ter se scieni, da bi se mogli tečajem tog trienija povratiti normalni odnošaji.

Sloboda štampe, ako se ista kreće unutar granica zakona, svakako je zajamčena tiem, da bude sudbenost povjerena sudovom strukovnjačkim koji su pri uporabi zakona nezavisni i neodgovorni.

Bezuzdanosti štampe mora se u interesu reda i mira, u interesu javnog morala na put stati zakonitimi sredstvi.

S toga drži vlada, da je predložena zakonska osnova nuždna i nada se, da će — postane li zakonom, biti od sveobće koristi".

Osnova predana bje pravosudnom saborskomu odboru (predsjednik g. dr. L. Šram, izvjestitelj g. dr. Jovan Gjurić), koji ju je prihvatio i predložio saboru da ju usvoji. Izvješće odborovo glasi ovako.

„Pravosudni saborski odbor uzeo je od visoke zemaljske vlade visokom saboru predloženu osnovu zakona, kojim se djelatnost porotnog suda privremeno obustavlja, u pretres, te je poslije razprave držane u

Digitized by Google

sjednicama od 25. i 27. listopada 1884. tu zakonsku osnovu onako, kao što je predložena, jednoglasno primio.

Pravosudni odbor rukovodili su pri razpravi te zakonske osnovo s jedne strane razlozi, koje je visoka vlada u obrazloženju svome navela, s druge strane pak zloporaba štampe, koja je u našoj domovini razpaljenim i razuzdanim političnim strastima tako silno maha otela, da se svaki mirno razsudjujući patriota pobojati mora, da će sloboda štampe surovom terorizmu na žrtvu pasti.

U koliko je odbor se izjavio, da je veliki štovatolj slobodoumnih institucija, pa i slobode štampe, u toliko je baš za očuvati tu slobodu štampe čistu i nepomućenu, za očuvati, da neobvlada javnim mnienjem svaku slobodnoumnu instituciju u korenu uništavajući terorizam, nego, da javno mnienje dobije svoju moćnu podporu, a i svoj korektivum istinitom i pravom slobodom štampe, dragovoljno prihvatio predloženu zakonsku osnovu o privremenoj obustavi djelatnosti porotnoga suda.

Pošto se kako materijalni zakon u stvarih tiskovnih, tako i postupak u istih stvarih ponajviše i skoro izključivo rabi na tiskovne delikte, počinjene po javnim povremenim časopisima, pa pošto su ti javni časopisi glasila pojedinih političnih stranaka, a i suviše je poznata stvar, da baš u glavnom zemaljskom gradu znamenito veći dio gradjanstva iz kojih je porota sastavljena, jako se bavi sa svakdanjim političnim pitanjima, koja se u tim političnim glasilama razpravljaju, te su tako reći i nehotice izpoviedajući načela jedne ili druge političke stranke preokupirani, to je odboru jasno bilo, da se od takove porote nije ni moglo drugčije izčekivati, nego da njeni pravoroci vazda izpadaju tako, da je svaki subjektivni progon tiskovnih delikta unapred osujećen.

Ta okolnost je ponajviše nukala odbor na to, da se u načelu izreče za privremenu obustavu porotnog suda u stvarih tiskovnih.

Usljed u odborskoj sjednici stavljenog pitanja na visoku zem. vladu odnosno na prisutne zastupnike iste, kako misli vlada pri progonima tiskovnih delikta postupati, ako se doista prihvati njena u pretresu stojeća zakonska osnova, — pošto su naši na kazneno-pravnu struku odnoseći se zakoni većim dielom iz absolutističkog doba? — dala je visoka vlada taj posve umirujući odgovor, da će ona pri progonima tiskovnih delikta kao ustavna vlada, djelati izključivo u obsegu i u skladu sa postojećim zemaljskim ustavnim sustavom.

Pošto je dakle tom izjavom bojazan odklonjena, da će privremenom obustavom porotnoga suda u stvarih tiskovnih vis. vlada možda djelatnost svoju u neskladu sa postojećim zemaljskim sustavom razvijati, to stoga, što se nenamjerava porotni sud u stvarih tiskovnih dokinuti za uviek, no samo privremeno obustaviti na vrieme od tri godine, za

Digitized by Google

koje doba se je nadati, da će povoljnija politična struja u našoj domovini nastupiti, preporučuje pravosudni saborski odbor, da visoki sabor tu po vladi predloženu zakonsku osnovu u cielini poprimi".

U saboru je većinom glasova usvojena ova osnova uz jednu neznatnu preinaku.

Narodni sud kod Bugara.

Južno od sela Arnautkeva,[1] u neposrednoj njegovoj blizini, diže se malena mogila (humak), t. zv. Anatema. Želio sam znati, zašto se ona tako zove. Doduše kazivaše mi prijatelj, da su ondje kamenovali nekakvoga svećenika, jer je puteno obćio sa rodjenom si kćerju; ali potanje nije mi znao ništa priobćiti; nu uputi me na osobu, od koje ću više saznati o toj mogili, a to bijaše seoski kmet.[2] Ovaj odvede me do Žeka Koleva, koji je, po njegovu mnienju, najinteligentniji u cielom selu. — To vam je muž krupan, visok, oko 45 godina, liepa lica, crnih očiju, biela, visoka čela. U početku govorasmo malo o školi, a tad ću ga upitati: „Baj Žeko, znadeš li, kad i kako je nastala „Anatema"?

— Ta Bog si je znao. Pripovieda se, da su ondje „stórili anátema" nekakvoga popa, jer je „omârsíl" (oskvrnuo) svoju kćer . . .

Zamolih ga da mi kaže sve što zna o tom.

— „Čuo sam od starih ljudi, poče Žeko, da je nekoć neki pop našega sela „razvalíl momínstvoto" („pokvario djevičanstvo") vlastite kćeri. To je seljake uzbunilo, te oni izaslaše nekoliko „prátenika", da priobće „tója mrâsen grjáh" vladici. A da im do povratka izaslanika pop ne umakne, pazili su nanj „pazáči" dan i noć „Pratenici" vratiše do se skora te priobćiše seoskim „starjejom", da je vladika izrekao nad griešnikom „anatemu", te da je slobodno i seljakom kazniti ga i sa svoje strane. Na to se sastanu „starjei" te pozovu i ostale starce, „da go sádjât" (sude).

„Sutra dan nadje se „málo goljàmo" ondje, gdje je sad humak. Tu izkopali jamu, a u nju „zaróvili popa do pojás"; zatim je svaki izgovarajuć rieč: „anatema", bacao kamenje nanj. To je trajalo dotle, dok su osudjenoga „zatrúpali" (zatrpali). Ovo je povod postanku običaja, da svatko tko polazi mimo ovoga humka, baci nanj kamen govoreći „anatema". Tako postade po malo humak, prozvani: „Anatema". To je sve, što znam, zaključi Žeko.

---

[1] Selo Arnautkevo leži jugoiztočno od Razgrada, od kojega je jedan sat udaljeno.

[2] Kmet = seoski glavar, knez (u Bosni). *

Digitized by Google

— A znaš li, kad se je to po prilici dogodilo?

— Neznam, odgovori, i dvojim, ima li čovjeka, koji bi to znao. To se sbilo vrlo davno. A naše selo, zasnovano po Arnautih,[3] već je tri puta posvema razoreno bilo i na novo opet novimi stanovnici napučeno.

— A reci mi, „baj“ Žeko, zar je svatko dužan ravnati se po tom običaju te baciti kamen na humak?

— Sada se više nepazi na taj običaj; nu prije su ga i Turci sliedili; sjećam se, da je pred 20 ili 25 god. prispeo ovamo jedan tabor[4] turske vojske, prolazeć kraj Anateme svaki je vojnik bacio na nju kamen.

— A kad je po prilici prestao taj običaj?

— Ima tomu 18—20 god., od kada naime počesmo ovdje graditi šose; trebali smo kamenja, a onaj humak većinom je od samoga kamenja sastavljen.

Tim Žeko završi svoje pripoviedanje. Bijaše kasno, spremim se na put, pa na razstanku tisnem Žeku Kolevu jedan l e o (franak) u ruku, ali ga nehtjede uzeti nego vrativ novac te na moj: s Bogom „baj“ Žeko odvrati: „Mnógo zdrávje si nosí“, „na dobár pâtj“.!

Vrativ se kući pripovjedah što sam doznao o „anatemi“. Na to će moja gazdarica Velika hadži-Nenkova, mlada žena iz sela Tahčijkeva blizu Razgrada.

— I ovdje su hotjeli „d a právjât anátema“ jednoga svećenika.

Ova me viest zateče, s mjesta zamolih hadži-Nenkovu, da mi kazuje, kako se to sbilo.

— „Pred devet ili deset godina, poče ona, dodje ovamo neki S a v a iz sela . . . nepamtim kako se selo zove, (u Elénskom je okolišu), te „stánâ dáskal“ (najmio se za učitelja), nu kasnije se „opópi“.

Bijaše oženjen. S početka življaše skromno i složno sa svimi; brinuo se za siromake, te im i pomagao, gdje god je mogao. Jednom rieči: s početka bijaše to čovjek „blag i hrísim“. Ali kad tamo, Bože moj, kolika li g r i e š n i k a! Ostavi svoju dobru ženu hoteć oženiti svoju gazdaricu, sirotu djevojku od 17 do 18 godina.

Kad su to „graždéni“ saznali, odmah odlučiše „d a g o právjât anátema“ (anatemovati ga) po primjeru Arnautkevaca Nu istoga dana umakne oboje g r i e š n i k a sretno te se negdje sakrije, valjda ih je tkogod ubaviestio o čem se radi. Dugo nije nitko znao, kuda su pobjegli.

---

[3] Odtud i ime selu A r n a u t k i o j (Arnautsko selo). Dunavski Bugari zovu imenom: Arnauti — maćedonske Bugare, a navlastito stanovnike t. zv. Arnautluka.

[4] Po mnienju Ž. K. tabor se sastoji od 3000 ljudi.

Digitized by Google

Doduše neki govorahu, da su se vjenčali u Tulči (glavni grad Dobrudže), drugi opet povjeravaše, da je on žensku ostavio, da su ju vidjevali u družtvu bludnica u Gjurgjevu itd. Je li to istina, neznam. Nu istina je to, da se je ona zaista do skora povratila ovamo. I sad živi, ali za ništa na svietu neće da prizna svoj grieh. Nu sveudilj ju svatko prezire. O njem se pako misli, da je kao barjaktar pratio vojvodu Hrista Boteva. I zaista pop Sava bijaše junačina i zakleti dušmanin Turčina".

Sudeć po tom i po predanju ob „Anatemi", može se zaključiti, da Bugari običavaju kazniti nekoje griešnike dapače i smrću. To se reć bi ne slaže sa osvjedočenjem bugarskoga naroda; jer, kako on misli, ovake postizaje božja kazna. O njih narod veli:

„Bog da gi sádi" („Bog da im sudi")
„Bog da gi nakaže" („Bog da ih kazni")

O tom svjedoče i narodne pjesme:

„Ednó dârvó dafinovo
Cvjet cvjetílo rod rodílo.
Naj na vérhu srébren prâsten,
Na prâsteno ednó píle,
Pjesna pjéje durí vrévi:
Joj ti, Bóže, míli Bóže!
Ka si hódet brat i sestrá,
Brat i sestrá — pérvo ljúbe!
. . . . . .
Ka se zéha brat i sestrá,
Grehotá e, Bože, sramotá e,
Grjeh od Bóga, sram od ljúdi
. . . . . .
Ta trése se mírna zemjá
Potemná se jasnináta
Ta pogúbi brat i sestrá,
Brat i sestrá pérvo ljube".[6]

U jednoj drugoj opet pripovieda se:

„. . . . . .
Će ste Pável da sja žéni
. . . . . .

[6] Narodna pjesma iz Prosenika blizu Sereza u Maćedoniji.
Vidi: „Narodne pesme Makedonskih Bugara". St. J. Verkovića. Knj. I. Beograd 1860 str. 29.

Digitized by Google

Minála svádba goljáma;
Kog' otišlé v čérkovata
Popóvetje onjeméli;
Djàkonetje oslepéli.
Ednó djákonče prodúma:
. . . . . .
I pitáha nevjéstata,
Ne je sášta prezmorjánka,
Nâ je sâšta prezgorjánka,
Delí Pávlu míla sestrá".[6]

Takovih pjesama imade kod Bugara sijaset, ali u ni jednoj se ne veli, da je ovakova griešnika postigla kakova druga, van božja kazan.

Po tom se dakle prikazuje ovdje „anatemovanje" kano iznimka od obćega pravila, da, kako narod vjeruje, sam Bog griešnikom sudi. Istina i u nekih drugih bugarskih krajevih kazne se griešnici, nu to je samo, da tako reknem, — moralna kazna, koja ne ima nikakovih materijalnih posljedica (u užem smislu rieči).

Ali o tom — kasnije. A sad o nečem drugom. — Šumla je poveći grad u sjevernoj Bugarskoj. Blizu njega se nalazi gradić Prjeslava — stara bugarska stolica. Tuj se ja upoznah s učiteljem B. K., koji se vrlo rado bavi sakupljanjem narodnih običaja. Ja sam to znao, zato mu priobćih sve, što sam doznao ob „anatemovanju" nadajuć se, da će i on meni što slična kazivati. Nu on mi izjavi, da je doduše vidio pojava, sličnih „anatemovanju", ipak da nisu posvema isti.

„Već u ranoj mladosti, uze mi pripoviedati, rado sam putovao sa svojim otcem, koji se je bavio onda trgovinom. Jednom krenusmo u neko selo. Bijaše, čini mi se, blagdan. Tik pred selom opazismo hrpu ljudi. Podjosmo k njima. Tuj bijaše mužkaraca, množtvo žena i djece, jednom rieči — cielo selo. Pošto se izjavilo, da se sve sakupilo, što je imalo doći, ustade sjedobradi starac, koji je do tada zamišljeno sjedio te drhćućim glasom progovori kratku rieč nepomenuv, da je neki njihov drug i seljak „skrivil", jer se nije pokorio seoskoj odredbi, da se svetkuje nekakav dan. Starac završi govor predloživ, da se krivac kazni „po našenski" („po naški"). — „Da se nakáže, da se nakáže"! odazva se hrpa gotovo u jedan glas. Malo za tim donese drugi čovjek dugačak na kraju zaoštren kolac i zabije ga u zemlju. Tomu kolcu svaki bi se približio te baciv nanj kamen rekao bi: „proklét da je N. N." (osudjenoga su imenom nazivali). Najprije su to

[6] Vidi: „Bâlgarski narodni pjesni" Braća Miladinovci. Zagreb 1861 str. 198. pjes. 135.

Digitized by Google

činili mužkarci, za tim žene i djeca. Poslje toga sve se razidje. — Zapitav otca što će biti sada sa griešnikom, reče mi, da ga sada mora sve prezirati; da od sada nitko ne smije poslovati s njim pače niti ga nesmie posjetiti ni govoriti s njim, ako neće da i na sebe navuče isto prokletstvo. I to valja za sve osim djece mu pa onih osoba, koje živu s njim pod istim krovom.

„Drugi put, nastavi učitelj, sretnem u nekom selu jašioca (na magarcu) od glave do pete natrpana grožđjem, koje bijaše učvršćeno na odielo mu. Pred njim koracaše čovjek udarajuć u bubanj, a za njim — ciela hrpa smijuće se dječurlije.

Tako obadje ta povorka sve ulice sela. Seljaci stajahu i gledahu na jašioca tako porugljivo . . . a on siromah nije se smio ni maknuti Nekoji gledaoci psujuć ga govorahu:

„Čúždo njášto da ne zakačaš“
(„ U tudju stvar da ne diraš“);
„Čúždoto bez pítanje se nevzéma“
(„Tudje bez pitanja se ne uzimlje“)!
„Kojéto ne si sjal, nebíva i da žámeš“
(„Što nisi sijao, nesmiješ ni žeti“) itd.

„Poslije doznadoh, da je onaj čovjek na magarcu zašao u tudji vinograd, nabrao groždja i ponio da ga proda, ali go uhvatiše i kazniše.

„Sve se to sbiva u zapadnom kraju kneževine“, završi učitelj.

Spomenut mi je ovdje, da narod u Bugarskoj drži, da nenastaje kradja, ako tko zadje u tudju bašću, trsje itd. da jede jabuke, zoblje groždje itd. Svako smie, po uvjerenju naroda, bez pitanja jesti na mjestu, koliko ga je volja, samo „da ne gúžda u torbata“ („da nemeće u torbu“). Putniku je pače slobodno i „u torbu mećati“, nu samo za vlastitu potrebu; prodavati ne smije, inače je to — kradja.

Dalje neima kradje, ako više njih zakolju kokoš, gusku itd. (ali ne i sisavca) svoga prijatelja ili barma znanca, te ako pozovnu i njega na gostbu[7]. To se smatra šalom, a tako isto, — ako u večer na badnjak koledari[8] odnesu potajno maslac, šunku ili kakovo drugo jestivo. Ovo zadnje vriedi osobito kod bezarabskih Bugara.

Da se opet povratimo u Arnautkevu. Ne postoji li i ovdje narodni sud, sličan onomu u zapadnih krajevih sjeverne Bugarske? Na to pitanje odgovara već poznati nam Žeko Kolev: „Ako seljak živi ne-

[7] Ovo se pripovieda i u Bogišićevom „Zborniku“ str. 619,623. (Op. ured.)

[8] O tih koled. vidi moju razpravicu: „Što znači „bugariti“ u „Hrvatskoj Vili“ br. 26 i 27 od 26. travnja i 3. svibnja o. g.

Digitized by Google

ćudoredno, ako druge vredja svojim nemoralnim i protupravnim ponašanjem i u obće ako mu je život poročan, no pozvat će ga najprije občinsko vieće da se popravi, upozoriv ga da da će mu u protivnom slučaju uzeti sva prava, po kojih je vlastan uticati u občinske poslove. Ako se ne popravi i nakon te opomene, zovu ga na novo u občinsko vieće, gdje mu „kmet" na predlog starjeja izjavljuje, da se lišava svih prava pačati se u seoske poslove i da će se proti njemu, ako se ne popravi, strožije postupiti. (Posljedice toga nepovoljne su po dotičnika, on bo dolazi u isti položaj, u kom se nalazi „prokleti" u zapadnih krajevih kneževine). Napokon, ako ni to nepomaže, „kmet" sazivlje na novo vieće, koje sudi narušitelju mira, kojega administrativnim putem dadu zatvoriti u tamnicu bližega grada".

— Tako bijaše za vrieme Turaka, reče Žeko. — Turska je vlast uvjek štovala osude naših starjeja, te bez dozvole ovih nikada nebi pustila osudjenoga na slobodu.

Vraćajući se u Razgrad opazih kuću, kojoj vanjski zidovi bijahu neobično katranom zamrljani. Na moje pitanje, zašto je to, odgovori mi smiešeći se kočijaš, da u toj kući stanuje djevojka, koju je nedavno neki „orsuznik" (pokvareni čovjek, nevaljanac) „izlȃgal" („prevario"). — Sad je nekamo pobjegao ili se sakrio, samo da ju ne mora oženiti, ili bar da joj neplati „momínstvìoto" (djevičanstvo),[9] dočim ona silno strada, jer s jedne strane progone ju roditelji, a s druge — ni jedna djevojka neće da se druži s njom. K tomu se još i kuća zamrlja, da tako svatko znade njenu nesreću i sramotu. Doduše kušalo se danju pobieliti, ali što se je danju pobielilo, to je opet noćju zamrljano.

Ovako se kazne razvraćene udovice i „prevarene" djevojke u svih krajevih, gdje stanuju Bugari. Dok su prisutne narod ih ne grdi, nego — prezire; a taj se prezir često izrazuje riečmi:

„Kakvóto svaríla, takvós da jadé";
„Kakvóto nadrobíla, takvós i da sȃrba";
„Prikačíla si zvȃnčé na šíjata";
„Tja da mu mísli" itd.

Ovakovim narod nikada ne sudi, ali ih ipak kazni spomenutim već mrljanjem stiena ili sličnim načinom.

Ako je dotičnica — djevojka, veli se, da je „izlȃgalana" („prevarena"); ako je pako — udata ženska, kaže se, da je k . . va.

[9] Po bugarskom narodnom običaju mora svatko tko zavede djevojku, oženit ju. Ako toga neće, ima ju odštetiti. Iznos ove odštete nije uvjek jednak, a ravna se koli prama njezinu imetku, toli i prama njihovom medjusobnom odnošaju do defloracije.

Digitized by Google

Za vrieme Turaka Bugari su kaznili, a i sad još kazne gdje gdje, mužkarca, zatečena in flagranti kod „občenja“ sa tudjom ženom ili udovicom. Takove narod zove k . . vari, a kazni ih onako kao što se kazni kradja u zapadnih predielih kneževine Bugarske.

Ovako kažnjena mužkarca prezire sve: nesmie uticati u seoske, odnosno gradske občinske poslove. To traje tako dugo, dok se ne pokaže da se je popravio.

Preljub, koji se u ostalom vrlo riedko dogadja, kazni se najstrožije — smrću i to od samoga povriedjenika. Sve jedno je, da li je dotičnica in flagranti zatečena, ili je preljub inače dokazan.

Za to ima više primjera i u narodnih pjesamah. Vrlo je karakteristična u tom jedna takova pjesma, štampana u Sborniku Miladinovaca str. 187—188. Evo izvadak iz nje:

„Stojân na mâjka dúmaše:
. . . . . .
Kalína pózdravo li e?
Húbava li e nevjásta?
. . . . . .
Idí jâ víkaj, mamo le,
Ta da ni dóde na góste,
. . . . . .
Sínko Stojéne, Stojéne!
Tja u nas neštó da dóde,
Ot kumá ne e prosténa,
. . . . . .
No idí, sinko, ti u tjah.
Poslíšal jâ bje mlat Stojân,
Ta otidé u Kalúni.
. . . . . .
Tja sja i samá sabúdi,
Ta pa Stojanu dúmaše:
Dobrjá mi dodé, bráče le,
Na da si ulezem vov kâsti,
Če néma túka mlat Jo'ân.
Pa si sja vljéle vov kâšti;
. . . . . .
El če si íde mlat Evan,
A Stojân skokná ta begá,
Zaborávi si nožóve,
Nožóve na vozgláveto.

Digitized by Google

Ka bje gi vidjál mlat Evân,
Toi Kalíni dúmaše:
. . . . . .
Ta nakalésaj, Kalíno,
'Síčkata mója rodnína,
I mójta réda i tvójta,
. . . . . .
Ta nakalésa ródata,
. . . . . .
I Evan si im dúmaše:
Družíno vjárna, zgovórna!
Njášto šta da vi popítam,
Knam si níva zelena,
Naučil sja e sur élen,
Nívata da mi pregázva;
Dalí sur élen utrépa,
Ili nívata ožâna?
. . . . . .
Bóle nívata ožâní,
Sur élen nedéj utrépva,
Ako sur élen jutrepaš,
Naúči šte sja pa drúgi
Nívata da ti progázva.
Togáva stana mlad Jo'án,
Ta si e Fânâl Kalína,
Sâs čern jâ katran namáza
Sâs bjal jâ pamúk nalepí
Ta pa jâ mladá zapálí,
Ta im e trídni svjetíla[a].

U selu Batembergovo, jugozapadno od Razgrada, kaza mi seoski kmet, da su se blizu njih poslje rata naselili Bugari-bjelomorci. Po pripoviedanju kmeta, kod bjelomoraca ne ima suda, kao kod nas, već da kod njih, u slučaju prepora, odgovara svaki za sebe, pred svojim protivnikom, da kod njih neposredno brani svaki sebe, otac — sina, sin — otca itd. dakle, kod bjelomorskih Bugara postoji krvna osveta. Ja ću se, kad mi bude moguće, pobliže osvrnuti na tu krvnu osvetu te ću nastojati, da ju popratim komparativno sa krvnom osvetom i kod drugih, a navlastito slovjenskih naroda. *A. J. Djaković.*

Digitized by Google

PRAVOSUDJE.

A. Gradjansko.

Proti oprostu od biljegovine i od pristojba, dozvoljenu jednomu parcu, idje protivnu stranku pravo utoka.

Odlukom od 15. prosinca 1883 br. 7000 c. k. okružno sudište u Gorici dozvolilo je oprost od biljegovine i od pristojbina A. u parnici, što je tužbom de praes. 12. prosinca 1883 br 7000 zametnuta proti B. i još kojim, za povrat 80 komada državnih zadužnica c. s. c

C. k. prizivno sudište u Trstu riešitbom od 24. siečnja 1884 br. 280 odbilo je, kao nepripustiv, utok, što ga protiva toj odluci prinesoše tuženici; a to s r a z l o g a, što oprost od biljegovine i od pristojba, dozvoljen tužiteljici, smatrat je unutarnjom odredbom suda, o kojoj obznanjuje se stranka ištuća to pogodovanje s bog siromaštva, a ne stranka protivna i da s toga utočnike ne ide pravo proti toj dozvoli pritužit se.

Previdnomu utoku tuženikâ c. k. vrhovno sudište udovoljilo je tim, što je ukinuv riešitbu prizivnoga sudišta, naložilo istomu sudištu, da po zakonu rieši prizivni utok tuženikâ, bez obzira na razlog, s kojega ga je ono odbilo, promišljajuć: da nijedan zakon ne označuje neumjestnim utok protiva oprostu od biljegovine i od pristojbine, dozvoljenu jednomu parbaca, dapače da takovog utoka pripustivost izvest je iz dvorske odluke od 27. ožujka 1846 br. 949 sudbene sbirke zakona i iz naredbe ministarstva pravosudja od 9. srpnja 1850 br. 289 d. z. l. (vrhovna je ova odluka od 1. travnja 1884 br. 3655. *(Iz Gerichtshalle.)*

B.

Ne treba da obrtnik priloži poreznu pokazku (boletu) tužbi, koja se odnosi na njegov obrt, da mu sud tužbu primi.

J. R. i M. G. podnesu okružnomu sudištu u Dubrovniku tužbu proti J. F. pitajuć, da im plati 159 for. 91 nč., što su mu onoliko radnje učinili. Okružno sudište odlukom od 7. lipnja 1884 br. 697 povrati im tužbu veleć, da kad budu priložili poreznu pokazku svoga obrta, kao što naredjuje prizivna okružnica od 19. lipnja 1878 br. 3523, odredit će se, što treba.

Tužitelji utekoše se prizivnomu sudištu, a ovo odlukom od 26. lipnja 1884 br. 2337 potvrdi prvomolbenu odluku.

Digitized by Google

Na njihov previdni utok vrhovno sudište:

Smotriv, da je gore spomenuta prizivna okružnica bila izdana odnosno na § 24 sl. b. obznane od 31. siečnja 1852 ravnateljstva izravnih poreza, koj glasi: „Nije dopušćeno nijednomu porezovniku izniti pred sud ili pred javnu vlast pravicu (akciju), koja se odnosi na njegov obrt, ako ne pokaže poreznu pokazku (boletu) ob obrtu, ili ako ne priloži svojim pismenim podneskom dostovjerni prepis“ te pokazke;

smotriv, da rieč „pravice“ (akcije) imade se očevidno razumiti kao pravice, odnoseće se na vršenje obrta, a ne kao tražbe ili molbe u priepornih poslih;

smotriv, i bez obzira na to, da nebi pripadalo nadležnosti ravnateljstva izravnih poreza, niti prizivnog suda izdati odredaba, kojimi bi se učinilo promjena u sudbenom pravilniku, i kojimi bi se otegotilo ili onemogućilo kojoj stranki, da se pravo učini nje posebnom tražbinom;

smotriv glede troška utoka, da ne bi bilo pravo naprtit ih na protivnu stranku, koja u tom neima nikakve krivice i da opet nije utoku preteklo razprave: odlukom od 2. rujna 1884 br. 10013 ukinulo je prvomolbenu i prizivnu u svrhu, da okružno sudište u Dubrovniku, bez obzira na prizivnu okružnicu od 19. lipnja 1878 br. 2523, odredi na tražbu od 29. svibnja 1884 br. 667 što po zakonu treba.*) *B.*

Traži se izplata zapisa, koji nasljednik pobija.

Oporučitelj odredi u posebnom kodicilu zapis od 5000 for. u papirnoj renti za podignuće nove crkve u Salcburgu. Pošto nasljednik nije onaj zapis izplatio, jer je pobijao valjanost kodicila, izjavi razpravni sudac, da nemože dotle odobriti predani izkaz oporučni, dok nasljednik parbenim putem nedokaže pravnu nevaljanost kodicila, pak mu naloži,

---

*) Napomenuta prizivna okružnica započimlje ovako:

„Postojavše c. kr. ravnateljstvo izravnih poreza, obznanom od 31. siečnja 1852 razglasilo je odredbe, što ih je izdalo c. kr. financijsko ministarstvo glede poreza na obrt, uvedena u Dalmaciji carskom naredbom od 9. prosinca 1854 (d. z. l. br. 256“.)

Sud navodi § 24 sl. b. te obznane, pa nastavlja ovako:

„C. k. predsjedničtvo pokrajinskog ravnateljstva financija doznalo je, da od njekoliko vremena ima u ovoj pokrajini zanatlijâ i obrtnikâ, zakupnikâ, prometnikâ, poduzetnikâ gradjâ, glavničarâ itd., koji su umili prelazit zakon otimajuć se plaćanju obrtnog poreza; s toga, da ne bi se državnom eraru u tom obziru više škode nanilo, naredjuje se c. k. sudovom, da oštro paze, da se napomenuta norma obslužuje i da s toga u tražbah i u molbah ustmenih bude izričnо naznačeno, da porezna obrtna pokazka bila je prikazana, a pismenim podneskom da bude u udostovjerenom prepisu priložena“.

Digitized by Google

da ima u stanovitom roku predati tužbu, inače da se pobijanje kodicila neće uvažiti.

Nasljednik podnese utok proti ovoj odluci, ali ujedno položi radi osiguranja prepornoga zapisa 5000 for. u papirnoj renti i 105 for. u štedioničkoj knjižici. Usljed ovoga utoka odredi viši sud, pridržav financ. procuraturi pravo da potraži tužbom zapis od 5000 for. namienjen podignuću nove crkve u Salcburgu, da se rieši izkaz oporučni te nastavi i dovrši ostavinska raprava, sve to s razloga ovih: Ako nasljednik bilo s kojega razloga uzkrati izdati ili izplatit zapis, posao je legatara da tužbom zaišće legat svoj, zato da tu netreba odlučivat, tko da ima dignuti tužbu, kao što se mora kod protuslovnih nasljednih očitovanja; da od ovoga pravila neima iznimke ni kod pobožnih zapisa, jer ovdje sudac zadovoljuje svojoj dužnosti, a i razlog neodobriti izkaz oporučni, odpada tim, ako se zapis podpuno osigura, što je nasljednik u ovom slučaju i učinio položiv spomenuti iznos.

Proti toj odluci podnese fin. prokuratura utok, u kojem pozivom na § 1487 o. g. z. dokazuje, tko pobija naredbu posljednje volje da ima stupiti kao tužitelj.

Najviši sud odlukom od 8. siečnja 1884 br. 11 potvrdi odluku druge molbe, a zabaci utok s razloga: zakon odredjuje kod protuslovnih nasljednih očitovanja, koja stranka ima koju rolu parbenu preuzeti, da se tako ureda radi ustanovi pravo nasljedstva; nu te ustanove zakona nemogu se ni po slovu niti po smislu svom uporaviti na prepor o zapisu; tko što traži, pak se to poriče, ima potražiti svoj zahtjev putem pravde, pa neima ustanove zakona, koja bi dopuštala od ovoga pravila iznimku glede zapisa.

---

*Tražbine hrvatsko-slavonske zemalj. odkupne zaklade (zak. od 10. siečnja 1876.) i porez. erar.**)

Nekretnine zadruge Bogdanović iz Removca bijahu radi porezne tražbine od 539 for. 32½ nč. prodane na javnoj dražbi 27. prosinca 1882 **za 1 for.** ovrhovoditelju t. j. vis. državnom eraru.

Na ove nekretnine bijaše uknjižena hrv.-slavonska zemaljska odkupna zaklada sa 49 (?) nč. 5% kamati; nu kr. kot. sud u Daruvaru doznačio je cielu kupovninu — pošto se u nedostatku kupovnine nemogaše odrediti ročište za razdiobu kupovine — ovrhovoditelju iz naslova ovršnih troškova odlukom od 5. travnja 1883 br. 1865 gr. te je ujedno

*) Vidi „Mjesečnik br. 9. str. 567 i br. 10. str. 614.

Digitized by Google

odredio, da se **svi** (i ovrhovoditeljevi) **tereti** — pošto do namirenja doći nemogu, imadu brisati.

Proti toj odluci uloži utok kr. državno nadodvjetničtvo u zastupanju zemalj. odkupne zaklade, koji je kr. banski stol rješitbom svojom od 16. kolovoza 1883 br. 12.824 s razloga, što su po § 12 zakona od 10. siečnja 1876 na izplatu odkupnine obvezani dotični posjednici zemalja; s razloga, što po § 12 istoga zakona odkupnina obterećuje isto zemljište napram svakom posjedniku dotle, dok nebude podpuno namirena, te se onda tekar dotični teret ima ureda radi brisati (§ 15); — s razloga, što se nemienja stanje stvari tim, što su upitne nekretnine prešle u vlastnost drž. erara, koj je isto tako obvezan na izplatu odkupnine kao i svaki drugi vlastnik a nemienja se stanje stvari ni tim, što su nekretnine prodane prisilnom dražbom, jer se po vrsti takvih nekretnina razumjeva po sebi da se ovamo nemože protegnuti ustanova § 157 o. g. p. (?), s razloga dakle, što je neopravdana pritužena odluka u koliko odredjuje, da se ima brisati prenavedena odkupnina — obnašao, odazvati se utoku i preinačiti pritužen odluku tako, da pomenuta tražbina od 49 for. 5% godišnjimi kamati imade i nadalje ostati uknjižena u grunt. ulož. br. 4 občine Removac na korist hrv.-slav. zemalj. odkupne zaklade.

Proti ovoj odluci kr. banskoga stola podnese kr. ravnateljstvo erar. pravnih posala previdni utok, u kojem nastoji na temelju zakona od 10. siečnja 1876 i gr. pp. dokazati netemeljitost odluke prizivnoga suda.

Usljed toga utoka kr. stol sedmorice: uvaživ, da se po § 11 zakona od 10. siečnja 1876 odkupnina imade plaćati u pol godišnjih obrocih;

uvaživ, da hrv.-slav. zemljištno-odkupna zaklada nije točno naznačila, koji su obroci odkupne tražbine do dana upitne dražbe već dospjeli od odkupne tražbine unešene na ovršnim putem prodanih nekretninah zadruge Bogdanović kbr. 4 občine Removac;

uvaživ, da bi takovo razjašnjenje na pitanje o brisanju odkupnine od bitnog upliva biti moglo: obnašao je povodom previdnog utoka kr. ravnat. erar. prav. posala riešitbe doljnih sudova po § 318 gpp. kao ništetne ukinuti, te prvomu sudu naložiti, da za popunjenje postupka o razdiobi kupovnine u svrhu da zemljištno-odkupna zaklada prijavi one anuitete uknjižene odkupne glavnice, koji su do dana upitne ovršne dražbe dospieli, kojih bi se dakle izplata jur tražiti mogla, novo ročište odredi, na isto interesente pozove te zatim novu odluku izreče i dalje po zakonu postupa.

Shodno ovoj riešitbi prvi sud odredi ročište na 30. travnja 1883, da se pribave gore navedene ubavjesti.

Digitized by Google

Poslje nadopunjene razprave o diobi kupovnine nekretnina zadruge Bogdanović izdade sud prve molbe odluku: Pošto kupovina nekretnina zadruge Bogdanović grunt. ulož. br. 4 samo 1 for. iznosi, to se ista forinta na račun obiedjenih odlukom od 2. kolovoza 1882 br. 3235 troškova dražbene molbe sa 6 for. 35 nč. vis. eraru doznačuje; buduć da prvenstvu ove tražbine nije s nijedne strane prigovoreno i buduć da se u tom slučaju o formalnoj diobi kupovine govoriti nemože, čega radi se diobna osnova nesačinjava, nego se svi uknjiženi tereti, pošto neima sredstva za namirenje, brisati imadu osim tražbine hrvat.-slav. zem. odkupne zaklade sa 49 nč. sa 5 % kamati, koja je osnovana na zakonu od 10. siečnja 1876 (br. 8 Sbornika) te koja na kupca prelazi do podpune izplate.

Proti ovoj odluci prvoga suda podnese opet kr. ravnateljstvo erar. pravnih posala utok, u kojem stojeć na stanovištu, izraženom u previdnom svom utoku, dokazuje da se tražbina odkupne zaklade mora naprosto brisati, da dakle neima ostati i nadalje uknjiženom. — Uspjeh utoka nije nam poznat. *J. Ščrbak.*

Sudovi pozvani su, da vanparbenim putem odlučuju o zahtjevu supruga, da mu se supruga prisili na povratak u njegov stan.

Kr. podžupanija u Vukovaru uputila je odlukom od 13. lipnja 1884 br. 6994 seljaka Gj. Ž. iz J., koji ju je bio zamolio, da se njegova žena, koja je bila od njega pobjegla, prisilnim načinom k njemu natrag dovede, na nadležnu sudbenu oblast s razloga, što je taj predmet pravne naravi.

Kr. kot. sud u Š. držeć, da je u ovom predmetu nenadležan (osobito obzirom na riešenje kr. banskoga stola od 21. rujna 1881 broj 11611 i riešenje vis. kr. stola sedmorice od 23. prosinca 1881 br. 2217 saobćeno u „Mjesečniku“ godine 1882 br. 12 A. str. 730) obratio se je na višji sud, koji je priepor o nadležnosti riešio naredbom od 19. rujna 1884 br. 15946, koja glasi:

„Tamošnjim izvješćem od 18. lipnja 1884 br. 2601 gr. radi prieporne nadležnosti izmedju toga suda i kr. podžupanije u Vukovaru predložena molba Gj. Ž., molećega, da mu odbjegla supruga prisiljena bude na povratak u njegov stan, vraća se tomu sudu na nadležno uredovanje s razloga, što se političkim oblastim prepustiti mora odluka, da li po postojećih redarstvenih propisih povoda imadu odbjeglu suprugu u stan supruga privesti, dočim je pravo supruga (§ 92 o. gr. z.), po kojem zahtievati može, da ga supruga u stan sliedi, gradjanske naravi, o kojem su u pravilu sudovi tim više pozvani da odlučuju, jer je podvrženo

Digitized by Google

višev rstnim modifikacijam (§ 107 o. gr. z., § 60 ces. pat. od 8. listopada 1856 br. 185 dr. z. l.) i o kojih sud izvan parbenim putem, nakon saslušanja obajuh supruga i njihovih eventualnih zastupnika, odluku izreći imade, koja se ovršuje budi sudbeno izvanparbenim postupkom pruženimi sredstvi, budi u slučaju potriebe opet po političkih oblastih. (Koja od ovih dviuh rješitba je pravilna? — I ovo je novi dokaz, kakove nastaju pometnje, kad je judicatura viših sudova toli nesigurna. Ali ipak bi trebalo, da su rještbe viših sudova kažiputom nižemu sudcu. Ured.) *R.*

Slučaj nadopunjenja sudačke riešitbe po vrhovnom sudu u smislu § 299 gr. pp.

Osuda prvoga suda glasila je shodno tužbovnom zahtjevu: tuženik S. Š. dužan je ili izdati tužitelju M. Č. pravovaljanu, za gruntovni prenos kupovnu izpravu vrhu dne 5. svibnja 1875 prodanih mu nepokretnosti, naime parc. br. 1649, 4090 i 4781, upisanih u grunt. nap. broj 261 obć. Š. — ili povratiti mu kupovnu cienu sa 80 for. a. vr. i naknaditi mu parbene troškove.

Kr. banski stol potvrdio je prvosudnu osudu u cielosti.

Kr. stol sedmorice pako obnašao je riešitbom od 5. listopada 1883 br. 1454 izvanredni previd tuženoga odputiti tim nadpunjenjem doljnosudnih osuda: „da ima tuženi u slučaju, ako nebude tužitelju izdao izpravu, navedenu u prvosudnoj osudi, povratiti mu (tužitelju) tamo naznačenu kupovninu sa pripadci ali uz uvjet, da tužitelj istodobno tuženiku povrati u nižih osudah navedene nekretnine".

Razlozi vrhovne riešitbe glase: Doljnjosudne osude obrazložene su dovoljno, pa pošto nema nijednoga od uvjeta § 335 gr. pp. valja izvanredni previd tuženika po § 334 gr. pp. odputiti. Dometak k doljnosudnim osudam naveden je u dispozitivnom dielu ove vrhovne osude jasnoće radi, te je opravdan po § 299 gr. pp., jer doljnjosudne osude o tom samo u razlozih govore. *R.*

K §§ 545 i 822 o. g. z.

Na molbu Petra A. dozvoli trgov. sud u P. odlukom od 30. siečnja 1884 br. 5707 sbog mjen. tražbine od 322 for. ovršnu pljenitbu 50 komada dionica D-ove pivarne, što no spadaju u ostavinu Mirka B. te sačinja-

Digitized by Google

vaju nasljedni dio C., a koje se nalaze u sudbenoj pohrani. Ovršna pljenitba dozvoljava se uz stege, navedene u § 822 o. g. z

C. podnese utok proti toj odluci, a viši sud češki u Pragu promieni odlukom od 9 travnja 1884 br. 10333 napadnutu odluku prvoga suda te odbije molbu Petra A. s razloga: ako se vodi ovrha na imovinu, koja zapade dužnika kao baštinika neke treće osobe, da mora molitelj ovrhe po § 822 o. g. z. prije svega dokazati, da je nasljedstvo dužniku doista pripalo, dakle dokazati da je nasljedno očitovanje kod suda prihvaćeno. Molitelj ovrhe nije ovoga svega izkazao, zato se mora njegova molba kao prerano podnešena odbaciti.

Petar A. podnese previdni utok, a najviši sud bečki odlukom od 11. lipnja 1884 br. 6691 dokine napadnutu odluku druge molbe, a potvrdi onu prvoga sudca s razloga, što se prema pravilu § 545 o. g. zak. onaj čas, kad je oporučitelj umro, smatra časom, kad je nasljedstvo komu doista pripalo; s toga smatra se u smislu § 822 o. g. z. da je nasliedno dobro pripalo nasljedniku već u tom času, a ne istom u vremenu kad je prihvaćeno njegovo nasljedno očitovanje kod suda. Zato se i nemože pravo vjerovnika nasljednikovih, dano im u § 822 o. g. z., da najme mogu zaplieniti nasliedno dobro nasliednikovo uz priuzdržaj u tom istom paragrafu navedeni, učiniti ovisnim o tom, da dokažu da je sud prihvatio nasljednikovo nasljedno očitovanje. Ovršna dakle molba Petra A. nije prerana, ona je pače posvema umjestna i na zakonu osnovana.

Izlučenje pokretnina izpod ovrhe.

Na tužbu Ivana N. Matkovića proti kr. financ. eraru te Ivanu Vučkoviću iz Kozlikova, radi priznanja prava vlastničtva pokretnina, te izlučenje istih izpod ovrhe, — obnašao je kr. sudbeni stol u Zagrebu osudom od 9. rujna 1882 br. 3044 za pravo priznati, da su kr. porezni nadzornik kao zastupnik porez. erara i Josip Vučković dužni priznati, da su pod A ad. I. zaplienjene pokretnosti i to: jedna telica, dva junca, prasica i jedan praščić, izključivo vlastničtvo Ivana N. Matkovića, pa stoga da su dužni dozvoliti, da se ove stvari izpod ovrhe izluče, te napokon da imadu tužitelju naknaditi parbeni trošak od 29 for. 25 nč.

Razlozi: Tužitelj traži, da se izluče izpod ovrhe u A na I. navedene pokretnosti, kao njegovo vlastničtvo, te se pozivlje za dokaz toga na ugovore pod C i D ad I. Tuženik prigovara istinitosti ovih ugovora i prigovara svjedokom podpisanim na ugovorih, na koje se je tužitelj pozvao, da su završni, a sam čin prodaje i predaje na hranu, čin privi-

Digitized by Google

dan, i zahtieva, da se sa indiciah navedenih u drugotnici tužbeni zahtjev odputi. —

Sud ovaj dozvolio je preslušanje svjedoka, pa pošto svjedok Leopold Cvetan i Juro Matković pod prisegom izpovjedaju, da su kod sklapanja ugovora bili prisutni i kano svjedoci isti ugovor podpisali, i pošto se vidi iz kazivanja ovih svjedoka, da je i kupovnina izplaćena, te pošto iz kazivanja Štance Vučković i Ivana Vučkovića proizlazi identičnost stvari zaplienjenih pod A ad I. sa onimi pod C ad I.: to je sud, obzirom na § 159 gr. p. p. tužbenom zahtjevu zadovoljio.

Zastupnik financ. erara uloži priziv proti osudi ovoj, na koji je kr. banski stol „gledom na to, ako se i uzme, da obstoji u korist tužitelja jedan klasičan svjedok Leopold Cvetan; vidiv, da nije izvidjena ni konstatovana istovjetnost marve po Josipu Vučkoviću po izpravi pod C na I. tužitelju prodane s onom kod Vučkovića zaplienjenom, a dok to nije, nemože se parbena stvar temeljito prosuditi — obnašao — osudu prvoga suda po § 330 gr. p. p. ukinuti i gledom na § 46 gr. p. p. prvomu sudu naložiti, da u navedenom pravcu postupak popuni, — te nakon toga na novo sudi.

Usljed toga odredi prvi sud, da se nadopuni razprava u navedenom smislu, iznovično ročište pa nakon zaglavljene razprave izreče osudom 26. svibnja 1883 br. 2942: da se tužbi zadovoljava samo onda, ako tužitelj Ivan N. Mattković položi domirnu prisegu: „Istina je, da su pokretnosti po Josipu Vučkoviću po izpravi C ad I. tužitelju prodane, istovjetne t. j. one iste, koje su kod Josipa Vučkovića pod A ad I. za dužni državni porez zaplienjene“.

Kr. financ. erar uloži priziv i proti ovoj osudi, koji je kr. banski stol rješitbom svojom od 22. rujna 1883 br. 9512, kao neosnovan odputio.

Razlozi: Nemože biti dvojbe o tom, da je gledom na izpovjedku Stance Vučković, a i na onu Ivana Vučkovića, zaplienjena kod Josipa Vučkovića marva ona ista, koju je Josip Vučković prodao Ivanu N. Matkoviću, a ovaj ju na hranu dao Stanku Vučkoviću.

Obzirom na ovo moralo se je tužitelju Ivanu N. Matkoviću svakako za podpuni dokaz njegovoga prava vlastničtva glede te marve na temelju § 159 gr. p. p. prisuditi domirnu prisegu.

Vidiv dalje prvosudne razloge, mora se priziv odbiti, a osuda prvomolbena potvrdit.

Kr. financ. erar uloži proti ovoj riešitbi kr. banskog stola previd, na koji je protivna stranka podniela svoje „protuizvedenje“, u kojem se dokazuje, da je previd sa formalne i materijalne strane posvema ne osnovan, pače upravo objestan, pa stoga moli, da se zastupnik financ.

Digitized by Google

erara odbije, te odsudi na trošak i po § 352 gr. p. p. na primjerenu globu.

Kr. stol sedmorice riešitbom svojom od 27. srpnja 1884 br. 1119 odputiv „previd" kr financ. erara, potvrdi osude obajuh nižjih sudova tim, da imade tužitelju Ivanu Matkoviću za protuizvedenje platiti 3 for. troška.

Razlozi: Doljno-sudne osude dovoljno su po zakonu motivirane sa razlozi njihovimi, te pošto neima nijednog od uvjeta § 335 gr. pp. valja previd tuženika po § 374 odputiti time, da naknadi tužitelju trošak protuizvedenja.

Po smislu prvosudne osude nastupi i položi Ivan Matković tamo formuliranu mu prisegu.

J. Hadrović Vinodolski.

B. Mjenbeno.

Da li se može na temelju ovršnog prava, stečena po vlastniku mjenice, nastaviti ovrha u korist prednika (naledjnika), koji je onog naplatio, proti prednikom daljim i prihvatniku.

Platežnim nalogom kr. kot. kao mjenbeno-trgovačkog suda u M. naložen je A-u kao prihvatniku, B-u kao izdatniku, C-u i D-u kao naledjnikom 18. kolovoza 1883 plative mjenice, platež mjenbene svote od 210 for. s. p. p. u korist vlastnika mjeničnog N.

Usljed povedene na temelju ovog platežnog naloga ovrhe proti svim mjenbenim dužnikom, neposredni prednik ovrhovoditelja N-a naledjnik D. izplati svukoliku mjenbenu tražbinu s. p. p., te na temelju ove izplate i na mjenici vidljiva naledja zahtevao je nastavak ovrhe proti svojim prednikom C-u i B-u i prihvatniku A-u.

Zahtjevu ovom udovoljila je prva molba. Proti ovoj dozvoli ovršnoj uloži prihvatnik A. utok, koji je kr. banski stol riešenjem svojim od 4. lipnja 1884 br. 12.811, „vidiv, da je napadnutom odlukom D-u na njegovu molbu dozvoljena ovrha proti A-u, B-u i C-u na temelju platežnog naloga od 31. rujna 1883 br. 6752 gr., koji je platežni nalog ishodio N. proti A-u, B-u, C u i D-u kao solidarnim mjenbenim dužnikom; vidiv, da se je istina D. izkazao naledjem N-a od 22. siečnja 1884, da je navedenim platežnim nalogom rečenom N-u dosudjenu mjenbenu tražbinu od 210 for. s. p. p. izplatio; vidiv, da je D. tim izplatio svoj vlastiti dug i da su tim činom ukinuta sva prava, koja su N-u pristo-

Digitized by Google

jala na temelju platežnog naloga proti A-u i drugovom, da prema tomu neimaše N. više ovršnog prava proti A-u i drugovom, da ga dakle nemogaše komu drugom ustupiti; vidiv dakle, da D. pravo vodjenja ovrhe proti A-u i drugovom dokazao nije — dokinuo je prvomolbenu odluku, te D-a sa zahtievom nastavka ovrhe odputio.

Usljed previdna utoka D-a proti ovoj rješitbi prizivnoga suda, kr. stol sedmorice riešenjem svojim od 6. rujna 1884 br. 2727. — posmotriv, da je molitelj ovrhe kao naledjnik mjenice i mjenbeni obvezanik na regress, usljed dozvoljene na temelju pravomoćnog platežnog naloga od 21. rujna god. 1883 br. 6752 gr. proti njemu, zatim utjecatelju A-u kao prihvatniku mjenice i svim ostalim mjenbenim obvezanikom, ovrhe, N-u kao posjedniku mjenice glasom na istoj mjenici vidljive namire izplatio utuženu mjenbenu glavnicu s. p. p., po čemu je u smislu § 48 mjenb zak. posjednikom upitne mjenice postao, a tim činom za dobio pravo na regress proti utjecatelju kao prihvatniku mjenice (§§ 49 i 51 mjenb. zak.); uvaživ, da svaki indosant, koji jednom od svojih sljednika regresni platež dotične mjenice učini, stupa u sva prava svojih sljednika, te je vlastan od njegovog sljednika započetu ovrhu u svoje ime, pošto je na njegovo mjesto stupio, nastaviti; vidiv po tom, da je odluka prvog suda opravdana zakonom — preinačio je riešitbu prizivnog sudišta, te nastavak ovrhe dozvolio.

Primjetba. Nazoru našeg najvišeg sudišta protivi se glede ovog pitanja, posve nazor najvišeg sudišta u Beču (Vidi Mjesečnik iz g. 1883 br. 6. str. 456) komu je i naše prizivno sudište pristupilo.

U pogledu ovog pitanja vidi Mjesečnik br. 11. str. 801 god. 1883.

Dr. *Čobanić.*

C. Trgovačko.

Tužba, da se izplati uložak likvidiranoga družtvenoga poduzeća a da se prije nepolaže račun.

A. udruži se sa B-om, da će na zajednički račun tjerati trgovinu sa daskami. B. kupi dasaka i letva za 204 for. 18 nč., ali prevari A. rekav, da je dao za nje 307 for. 16 nč. A. povjerava ovomu kazivanju te uruči svomu drugu B-u ovoliku svotu (307 for. 16 nč.). B. proda kupljeni material za toliko, da je pri tom dobio 175 for. 57 nč., A-u pako povrati samo 204 for. 18 nč. Zato tuži ga ovaj potonji i zatraži, da mu izplati još preostatak uložka od 102 for. 98 nč. i dio na dobitku

Digitized by Google

iznoseći 58 for. 52 nč. — Tuženik neodgovori ni rieči na tužbu, a prvi sud osudio ga s ogluhe prema petitu tužbe. — Prizivni sud naproti zabaci tužbu.

Razlozi: Tužitelj razlaže u tužbi, da je g. 1880 u družtvu sa tuženikom tjerao trgovinu sa daskami uz to, da ima odatle trećinu dobitka ali i gubitka; tuženik imao se brinuti za nabavu i prodaju robe, a on (tužitelj) imao je dati potrebna novca. Tužitelj osniva dakle svoju tužbu na družtvenoj pogodbi, pa je prema propisom §§ 1198 i 1199 o. g. z. vlastan zahtievati, da mu se dade pripadajući mu dio dobitka, ili može po § 1191 o. g. z. tražiti naknadu štete. Pošto pako tužitelj zahtieva, mimolazeć ove propise, da se tuženik osudi, da ima platiti iznose, u tužbi navedene, a nije dokazao svoga prava na to, mora se njegova tužba odbiti, premda tuženik nije ni slovca odgovorio na tužbu.

Najviši sud bečki, riešitbom od 27. svibnja 1884 br. 5507 zabaci osudu druge, a potvrdi onu prve molbe.

Razlozi: Tuženik priznao je tim ispravnost navoda tužbe, što nije na nju odgovorio, radi česa je sudjen s ogluhe; zato se navodi tužiteljevi imadu smatrati istinitimi, u koliko nisu oprovrgnuti dokazali samoga tužitelja. A onim, što navodi tužitelj, dokazani su bitni faktori računa, a tim je dokazano i to, da ima tuženik povratiti tužitelju primljeni veći iznos od 102 for. 98 nč. te mu izplatit odpadajući dio dobitka, iznoseći 58 for. 52 nč. Prizivni sud misli, da može, zabaciv tužbu, poduprieti svoju riešitbu tim, što je po odredbi §§ 1198 i 1199 o. g. z. tužitelj vlastan samo to zahtievati, da tuženik položi račun. Nu uvaživ, da čl. 105 trg. zak. (§ 83 hrv.-ug. zak.) daje pravo svakomu članu družtva, ma da i nesudjeljuje u tjeranju samoga posla, da se osvjedoči o tečaju posla te si na tom temelju priredi bilancu radi svoga pregleda, da se po tom neprikazuje kao neodklonivi uvjet što se zahtieva predbježno položenje računa, da se opravda njegov zahtjev; napokon uvaživ, da je tužitelj posve opredieljeno naveo što sve traži, da se o tom ponudjeni dokaz neprotivi onomu zahtievu, da se u ostalom radi ovdje o tjeranju dosta neznatnoga družtvenoga poduzeća, pošto je tuženik već po navodih samoga tužitelja bio u stanju podnieti prigovore proti istim, a ipak nije učinio toga: to već u smislu § 18 sumarnoga postup., zatim § 1435 o. g. z. nemože biti dvojbe, da se imade tužitelju dosuditi što zahtieva.

Digitized by Google

*Prinos k nauci o pravu retencije u trg. pravu.**)

Odvjetnik A. u Hamburgu izviesti trg. tvrdku B. u Insbrucku pismom od 7. svibnja 1883, da će do skora netko položiti na njegovu (t. j. odvjetnikovu) korist kod nje (tvrdke B.) 900 for., pak zamoli istu tvrdku, neka odatle plati A. Fl. u Insbrucku 200 for. te doda, da će glede ostatka od 700 for. kašnje odrediti što bude shodno. Ta kasnija odredba sliedila je pismom od 10. svibnja 1883. — Pismom od 15. svibnja 1883 ubaviesti tvrdka B. odvjetnika A., da je platila 200 for. A. Flu. u Insbrucku, a ostatak onako upotrebila, kako je u drugom njegovom pismu naznačeno. Za nekoliko dana poslje ovoga dozna odvjet. A. da tvrdka B. nije izplatila A-flu. spomenutih 200 for., a pošto je Fl. imao nešto vrlo prešna platit za odvjet. A. morade mu ovaj potonji neposredno iz Hamburga poslati u to ime 200 for. Odvjet. A. zatraži od tvrdke B. da mu pošalje onih 200 for., što ih je imala dati a nije dala A. Fl., na što ova odgovori, da joj Fl. duguje više toga, pa da si je onih 200 fr. pridržala na račun svojih tražbina. Na to zaišče odvjet. A. tužbom, da mu je tvrdka B. dužna platit 200 for. sa 6% kamati, tekućimi od 15. svibnja 1883 i naknadit parbeni trošak".

Prvi sud odbio je tužbu, drugi je sudio, da joj treba zadovoljiti, a najviši sud bečki osudom od 15. svibnja 1884 br. 5054 potvrdi osudu prizivnoga suda.

Razlozi: Tužena tvrdka izrikom dopušta, da je 7. svibnja 1883 dobila nalog od odvjet. A., da od onoga novca (900 for.) što će se kod nje položiti, izplati A. Fl-u u Insbrucku 200 for. Tuženica veli, da je zadovoljila ovomu nalogu tim, što je u svojoj knjizi upisala na korist A-Fl. kao njegov bonum a novac t. j. 200 for. pridržala na račun tražbina, što ih imade proti istomu A Flu. Netreba potanko dokazivati, da tužena tvrdka ovom svojom manipulacijom nije nipošto ispunila naloga tužiteljevoga. Ako tuženica nije zadovoljila nalogu nego pridržala sebi 200 for., nije tim utrnuo odnošaj mandata, nego je tuženica još uvjek odgovorna tužitelju. Tužena tvrdka, da odkloni od sebe svaku odgovornost, pozivlje se na čl. 313 trg. z. (§ 309 hrv.-ug. trg. zak.) o pravu retencije; ali ima krivo, jer neima uvjeta za izvršenje ovoga prava. Tuženica mogla bi s uspjehom izticati svoje pravo retencije, kad bi bila dokazala, da je A-Fl. trgovac, da je njena dospjela tražbina proti njemu nastala iz medjusobnih poslova trgovačkih, i da je svota od 200 for. doista privolom A-Fla. na temelju medjusobnih trgov. posala došla u posjed njezin. — Ali ti uvjeti nisu u ovom slučaju dokazani, jer ove 200 for. jesu dio iznosa od 900 for., što no je kod tuženice položen za tužitelja

*) Vidi: Mjesečnik br. 11. str. 672. o. g. drugi trgov. slučaj.

Digitized by Google

i to ne na temelju kakova trgov. posla; ovdje dakle nemože biti ni govora o kakovoj privolji A-Fla., kad je onih 900 for. došlo u posjed tvrdke B., jer taj novac nije pripadao A-Fl. nego tužitelju odvjet., A. — svota dakle od 200 for. nije došla u posjed tuženice privolom Fl. i ne na temelju trg. poslova, tuženica nemože se dakle već stoga poslužiti pravom retencije, ma kad bi bilo i dokazano, da je A-Fl. trgovac, što nije, i kad bi tražbina tuženice proti A-Flu. poticala iz trg. poslova; tuženica ostaje dakle i na dalje odgovornom tužitelju za izvršenje njegovoga naloga. Pa da je i A-Fl. u pismu svom od 18. svibnja 1883 priznao pravo retencije tuženice, što se ipak neda odatle izvesti, pošto u istom pismu zahtieva izplatu pridržanih 200 for., to ipak nebi smetalo nimalo ovoj tužbi, jer tužitelju nemože škoditi priznanje po zakonu neobstojećega prava. Tužiteljev telegram od 25. svibnja i njegovo pismo od 29. svib. 1883 nisu dakle nepravovaljani protivni nalozi, kako to tvrdi tuženica, nego se njimi ova opominje, da izpuni svoju dužnost, koja dužnost nije utrnula protupravnim postupkom tuženice proti tužitelju.

D. Kazneno.

Za zločinstvo javnoga nasilja III. slučaja nezahtieva se, da pogibeljna prietnja mora biti kadra zadati temeljita straha.

Kr. sudbeni stol u N. G. izrekao je osudom od 14. prosinca 1882 br. 2449, da Petar i Vladislav V. nisu po zakonu od 16. listopada 1872 krivi zločinstva javnog nasilja § 81 k. z. kao neposredni počinitelji, — ali da su krivi kao neposredni počinitelji prekršaja suprot javnim ustanovam i naredbam, spadajućim na obću sigurnost, označenog u § 314 kaz. zak., zato se etc.

Postupajući po starom kaznenom postupniku sud obrazložio je svoju osudu ovako:

Zakletim izkazom stražara Mile S., Nikole C. i kneza Pave B. dokazano je, da su ovi 19. ožujka 1882 po nalogu obć. poglavarstva došli k obtuženim Petru i Vladislavu V., da u parnici Marka V. proti istim radi duga od 10 for 66 nov. zaplienjene krmke dotjeraju k općinskom uredu u O., i da su se obtuženi izvedenju tog poglavarstvenog naloga oprli i to Petar V. prietnjom: da neda zaplienjene krmke ćerati, jer mu nestoji do njegove glave, pošto je dosta živio i svojoj smrti dorasao, te da nemari ginuti; a Vladislav V. prietnjom: da neda zaplienjene krmke, i ako tko u njegovoj avliji ginuti hoće, neka unidje, jer da on inače do

Digitized by Google

mrtve glave nedopušta ište iz avlije izćerati, — a tim obezuspješili izvršbu poglavarstvenog naloga.

Usljed toga stavljeni su pod obtužbu Petar i Vladislav V. radi zločinstva javnog nasilja, označenog u § 81 k. z.; nu ako se uvaži, da su oba stražara bila oboružana imajuć puške, dočim su obtuženici goloruci bili; nadalje da isti nisu kušali kod nijednoga od obtuženih zaplienjene krmke odtjerati, što više, drugotuženog samo sreli na putu, gdje im je rekao netom spomenute prietnje, — pa pošto nadalje upitne prietnje, — koje obtuženici taje, — nisu pod takovimi okolnostmi izušćene, koje bi kadre bile, da se zadani strah temeljitim smatrati može, — to je sudište smatralo, da manjka objektivni učin zločinstva te je s toga ove po zakonu od 16. listopada 1872 toga zločinstva nekrivimi proglasilo.

Pošto su pako obtuženici svojim osornim ponašanjem proti uredjujućim osobam izvršbu poglavarstvenog naloga obezuspješili i zapriečili u obavljanju svoje službe, — to je sudište smatralo, da predleži prekršaj § 314 k. z etc.

Proti ovoj osudi uložilo je kr. državno odvjetničtvo priziv navodeć, da se nazočni kažnjivi čin jedino zločinstvom javnog nasilja u § 81 k. z. označenim smatrati može; jer po § 81 k. z. čini se krivim zločinštva javnog nasilja i onaj, koji se pogibeljnom prietnjom opre kojoj u § 68 k. z. imenovanoj osobi, kad izvršuje poglavarstveni nalog, ili izvršuje svoj ured ili službu, hoteći tim obezuspješiti tu ovrhu. Akoprem su u nazočnom slučaju sadržana sva obilježja zločinstva javnoga nasilja u § 81 k. z. označena, ipak je sud prve molbe okrivljenike tog zločinstva nekrivimi proglasio i to s razloga, što su naprama golorukim obtuženikom stajali stražari puškami oboružani, te nisu ni pokušali zaplienjene krmke otjerati.

Nu stražari nisu pokušali upitne krmke otjerati, jer su im se okrivljenici zagrozili ubijstvom, kojom su grožnjom u strah utjerani, a stoga od izvršivanja upitnog poglavarstvenog naloga odustali.

Razlog, da su stražari oboružani, a okrivljenici goloruki bili, nije mjerodavan, jer su okrivljenici uzprkos tom', što su stražari oboružani bili, ipak mogli svoje prietnje izvršiti.

Što se dalnjeg navoda tiče, da upitne prietnje nisu izrečene pod takovimi okolnostmi, da bi se zadani strah temeljitim smatrati mogao, ni taj razlog nije odlučne važnosti, jer da nisu stražari temeljitog straha imali, nebi sigurno bili odustali od izvedenja poglavarstvenog naloga.

Kr. banski stol rješitbom od 1. ožujka 1883 br. 4135 ukinuo je osudu sudbenoga stola, te obtuženike krivimi proglasio zločinstva javnoga nasilja III. slučaja u § 81 k. z. označenog i radi istog zločinstva osudio, sa sliedećih r a z l o g â:

Digitized by Google

Kr. državno odvjetničtvo prizivlje, jer nazrieva u činu okrivljenika sva obilježja zločinstva javnoga nasilja § 81 k. z.

Sud prve molbe jest nazora, da se učin toga zločinstva ustanoviti nedade, pošto prietnje, akoprem su pogibeljne, ipak nisu izušćene pod takovimi okolnostmi, koje bi kadre bile zadani strah temeljitim učiniti.

Nu sud prve molbe zahtieva za ustanovljenje zločinstva javnoga nasilja jedno obilježje, kojega u ustanovah u § 81 k. z. navedenih neima, pošto se u § 81 k. z. nezahtieva kao u §§ 98 i 99 k. z., da pogibeljna prietnja mora zadati temeljita straha; to je za ustanovljenje učina u § 81 k z. navedenog zločinstva dosta, ako se tko pogibeljno prieti u nakani obezuspješiti ovrhu službe ili prisiliti kojega urednika na uredovanje, — pa obzirom na to je za prosudjivanje toga zločinstva neodlučno, zadaje li prietnja straha ili ne, moglo li se uredovanje nastaviti ili ne, — pošto pogibeljna prietnja, izušćena u nakani obezuspješiti uredovanje itd. čini zločinstvo javnoga nasilja, pa negubi takovi čin zločinstvenu vlastitost, kad se je dotični urednik i odlučio, usljed pogibeljnih prietnjâ, ako i nisu njemu zadale temeljitog straha, od uredovanja odustati.

Obzirom na to moralo se je dati mjesta prizivu kr. drž. odvjetničtva, te se je napadnuta esuda u točki glede kvalifikacije i dosudjene kazni promienila.

Obtuženici uložili su proti ovoj riešitbi priziv, nu kr. stol sedmorice riešitbom od 19. prosinca 1883 br. 26052 potvrdio je osudu banskoga stola s razloga u njoj navedenih, a priziv obtuženika odbio.*)

Priobćio: Josip Galjer.

K §§ 171 i 183 k. z.: Tko uzme stvari iz spremice zaključane te povjerene bez ključa počinitelju, kriv je kradje.

Zemaljski sud u Černovicah odsudi 27. ožuj. 1884 (br. 2765) Terezu M. s bog zločinstva kradje, normiranoga u §§ 171 i 174 II. d. k. z. Proti osudi podnese obtužena žalbu ništovnu, koju je kasacionalno sudište bečko osudom od 15. rujna 1884 br. 6094 zabacilo.

Razlozi: Prvi sud ustanovio je glede same stvari, da je obtužena silovito otvorila zaključanu ladicu, koju joj posla Ivana S. da ju čuva, i u kojoj bijaše različita odiela; da si je iz te ladice uzela raznih stvari, vrednih preko 5 for., da je tako ove stvari uzela radi svoje koristi iz posjeda vlastnika. Proti osudi izrečenoj na temelju ovih či-

*) *Opaska priobćitelja:* Ovu vrhovnu riešitbu držim pravilnijom od one u 2. broju „Mjesečnika“ t. g. priobćene.

Digitized by Google

njenica, kojom se obtužena proglasuje krivom zločinstva kradje po §§ 171 i 174 II. lit. d. k. z., podniela je ona žalbu ništovnu, oslanjajuć ju na § 281 br. 9 lit. a., odnosno br. 10 aust. k. p. (§ 277 br. 9 lit. a., odnosno br. 10 hrv. k. p.) tvrdeć, da je ladica zajedno sa stvarmi u njoj se nalazećimi bila njoj povjerena, zato da se tu nemože govoriti glede nje, da je uzela stvari iz tudjega posjeda, nego da tu može samo biti prekršaj pronevjerenja po § 461 k. z., da se stoga krivo nju obiedjuje zločinstvom kradje po §§ 171 i 174 II. sl. d. k. z.

Ta žalba nije opravdana, jer ako se komu preda zaključana sprema, pa ako se ujedno nepredade i ključ od nje čuvaru, nije tim predana ni vlast ovomu potonjemu da razpolaže s onim što je u spremi. S ovoga razloga trebalo je žalbu ništovnu kao neopravdanu zabaciti.

(Allg. Gerichtszeitung).

Braća su si bližnji rodjaci.

Kr. sudbeni stol u Petrinji je osudom od 12. kolovoza 1884 broj 2202 k. z. Stojana Čavića, što je svoga brata Miloša ubio, sudio radi zločinstva ubojstva po § 142 I. stv. na težku tamnicu od dvie godine.

Usljed žalbe ništovne kr. držav. odvjetničtva podnešene po § 277 br. 11 k. p., sudio je stol sedmorice kao sud kasacionalni osudom od 25. listopada 1884 br. 2978: da se žalbi ništovnoj kralj. držav. otvjetničtva mjesta dade te napadnuta osuda prvoga suda u dielu, u kojem se obtuženom Stojanu Čaviću radi zločinstva ubojstva izvedenog na bratu, odmjeruje kazan po prvoj stavci § 142 kaz. zak., ukinuti po točki 3. § 284 kaz. post., te pomenutom obtuženiku radi prvosudnom osudom u grieh mu upisanog čina odmjeriti kazan po drugoj stavci § 142 k. z. u trajanju od dvie i pol godine težke tamnice, ostaviv u ostalom prvomolbenu osudu netaknutom; dočim se žalba ništovna obtuženika po § 282 k. p. zabacuje, a njegov priziv u pogledu kazni po § 291 k. p. odpućuje, i to se razloga sliedećih:

Ništovni razlog točke 11 § 277 k. p., na koji se kr. državno odvjetničtvo pozivlje, postoji, jer postupajući u prvoj molbi sud smatra ustanovljenim, da je obtuženi Stojan Čavić izveo ubojstvo na bratu, no drži da brat bratu nije bližnji rod u smislu § 142 k. z., te je prema tomu odmjerio kazan po I. blažijoj stavci § 142 k. z.

Taj nazor pak nenalazi uporišta u zakonu kad se uvaži, da bližnji rod, kako to jasno proizlazi iz § 216 k. z., siže dalje nego rodbinstvo u lozi silaznoj i ulaznoj, pa da bi zakon, kada bi mu bila namisao stegnuti uporabu strožije stavke kaznene u drugoj stavci § 142 k. z. li na

Digitized by Google

rodbinu u lozi silaznoj i ulaznoj, ili to izrikom bio ustanovio, kao što je to učinio u § 137 k. z., ili bi barem u § 142 k. z. bio citirao § 137 kaz. zak.

Čim pak to nije učinjeno, mora se pod rodom bližim razumievati, rodbina izbrojena § 216 k. z. dakle i braća.

Odmjeriv obtuženiku kazan po prvoj stavci kaznenoj § 142 k. z. počinio je indi prvi sud ništetnost, predvidjenu u točki 11 § 277 pa se stoga mora žalbi ništovnoj kr. državnoga odvjetničtva, koja se na gore iztaknuti razlog ništovni upire, udovoljiti, te obtuženiku odmjeriti kazan po drugoj, višjoj stavci § 142 k. z. uporabom § 292 k. p. u trajanju od dvie i pol godine težke tamnice, uzev kod toga obzir na iste okolnosti na odmjeru kazni uplivajuće, koje se u tom pravcu već u osudi prvosudnoj navadjaju.

Ostali dio osude prvosudne ostaje netaknutim.

Usljed toga zabacuje se po § 282 k. p. žalba ništovna obtuženog Stojana Čavića, jer on pobija pozivno na točku 5 i 10 § 277 k. p. samo dokaz o krivnji, u kojem pak pravcu odlučuje jedino uvjerenje suda, u koliko je basirano na valjano ustanovljenih činjenicah (§ 249 k. p.).

Činjenice pak u razlozih prvosudne osude navedene neukazuju se obzirom na stanje spisa i resultat glavne razprave očito neosnovane.

Pošto je prvi sud odmjerio kazan pogriešno po blažijoj stavci kaznenoj § 142 k. z., to se i priziv obtuženika po § 291 k. p. odpućuje.

V. Šmit.

Zločinstvo javnoga nasilja po § 81 k. z., počinjeno proti egipatskomu stražaru na egipatskom zemljištu.

Obtuženi Anselmo J. otme u Egiptu, mirno prolazećemu čovjeku, silom uru; stražar opaziv to htjede ga uhititi, nu on se tomu silom uzprotivi. Porotni sud u Trstu obsudi ga 12. veljače 1884 radi kradje i javnoga nasilja po § 81 k. z. Proti ovoj osudi podnese obtuženi žalbu ništovnu, u kojoj medju ostalim navede i to, da se spomenuto zločinstvo javnoga nasilja može počiniti jedino proti organom austrijskih oblasti. Ako se polazi od prepodstave, da se austr. kaz. zak. ima svagdje uporaviti neglededć na to, da li su tim štićeni objekti austrijski ili ne, došlo bi se do toga, da bi se radi političkih delikta n. p. § 65 k. z. moralo i proti inozemstvu postupati, što bi ipak često bilo veoma neprilično.

Naproti ovomu primjeti generalni prokurator:

Neda se postaviti zasada, da domaći (tuzemni) kaz. zakon brani samo one predmete, koji se nalaze u tuzemstvu ili koji se napose tiču

Digitized by Google

interesa države, u kojoj valja kaz. zak. Najmanje može se to reći ob austr. kaz. zak., koji je u svojih §§ 36, 39 i 40 prvi pošao pravcem, što no se sve to jasnije sada ponavlja i koji ide za svjetskim pravosudjem, za tim, da se države zamienito podupiru u zajedničkoj borbi proti zločinstvu i u zajedničkoj obrani idealnih dobara, oštečivanih zločinskimi djeli. Ima nedvojbeno kažnjivih djela, koja se budi prema naročitoj odredbi kaz. zakona (n. p. §§ 58, 65 lit a.), budi prema naravi stvari mogu počiniti jedino na tuzemnih predmetih. Ali gdje neima posebna razloga da se stvar ovako shvati, gdje se nemože reći, da bi se uporaviv ustanovu kaz. zak. na inozemne osobe ili institucije, poseglo u političke odnošaje inostrane države; tu može biti tim manje dvojbena uporava austr. k. z., jer vrlo često ustanove k. z. štiteć javne uredbe, brane posredno i privatne interese. Jamačno ima dovoljno razloga, da se krivotvorenje izprava, kriva prisega, krivo svjedočanstvo s ovoga gledišta promatraju; s ovoga gledišta polazio i isto je činio i kasacionalni sud svojom osudom od 16. studenoga 1875 br. 7150 (br. 87 sbirke riešitba kas. su.) glede zavedenja inozemnoga sudca na pristranost. S ovoga gledišta mora se shvatiti i ovaj slučaj. Da se organom oblasti nesmie nitko silom opirati, ovo se zahtieva svagdje, ovaj je zahtjev pravedan, pak valja da se priznaje u svih državah i za sve države; u interesu je svake države, da se ovomu zahtjevu zadovolji, da mu nijedna neuzkrati priznanja i ovlaštenja Napose pako u ovom slučaju dolazi još i to, da su povriedjeni organi zemlje, koja izruča naše državljane, ako počine tamo kakov delikt, našim sudovom da ih kazne; ako se dakle naš kaz. zaz. nebi mogao uporaviti na povrede kao što je ova, o kojoj se sada radi, bili bi organi one zemlje (Egipta) posvema lišeni zaštite naproti austrijskim zločincem".

Kasacionalni sud zabaci žalbu ništovnu; svoju osudu glede navedene točke obrazloži ovako:

„§ 68 k. z., na koji se pozivlje § 81 istoga k. z., nečini razlike medju tuzemnimi te inozemnimi oblastmi, činovnici i organima. A iz rieči § 68 i iz rieči ostalih njemu srodnih ustanova k. z. vidi se, da se namjerava odkloniti tim ne samo materijalna nego i idealna povreda prava, osigurati poštovanje i pokornost organom oblasti kao takovim, bez obzira da li se nalaze u ili izvan teritorija, na kojem valja k. z. Anselmo J. obtužen je s bog djela, koje čini zločinstvo navedeno u § 81 k. z., a naš kaz. zak. ima se po odredbi § 36 uporaviti i na zločine, što ih austrijski podanik počini u inozemstvu. K tomu dolazi još napose i to, da usljed posebnih uredaba mjesta, o kojem se ovdje radi, pripada kaznena sudbenost proti Anselmu J. austrijskomu sudcu, koji nesmie uporavljati drugi nego samo austr. kaz. zak. . . . Što se pako govori u žalbi ništovnoj i u ustmenom razlaganju branitelja u današnjoj

Digitized by Google

razpravi o načelnoj važnosti ove osude i za riešavanje drugih, ovomu sličnih kaznjivih djela, da se ovo oprovrgne, dovoljno je pokazati na načelo obtužbeno, koje vlada našim kaz. postup i na direktive, koje opredieljuju službeno djelovanje organa, kojim je kod nas povjereno vršenje javne obtužbe i kazneni progon.

KNJIŽEVNOST.

Mjenbeni zakon.

Tumač zakonskomu članku XXVII: 1876 zajedničkoga hrvatsko-ugarskoga sabora, uz obzir na njemački mjenbeni red i mjenbeno pravo ostalih europejskih država. Raztumačio dr. Fran Vrbanić, kr. javni redoviti profesor na hrvatskom sveučilištu Franje Josipa I. u Zagrebu. (U Zagrebu 1885. Naklada pravničkoga družtva u Zagrebu.) — Ciena 1 for. 20 nč.

Pod gornjim naslovom izašao je prvi svezak tumača mjenbenomu zakonu gosp. prof. dr. Vrbanića, koji svezak ima 160 strana Iza „Uvoda“, u kojem se razpravlja o „pojmu mjenice“, „mjenbenom poslu“ i „osobah, koje kod toga posla sudjelovati mogu“, o „postanku mjenice“, „teoriji o naravi mjenice“, o „mjestu mjenbenog prava u sustavu pravnom“, o „medjunarodnom karakteru mjenbenoga prava“, „ob izvorih mjenbenomu pravu“, zatim ob „obćem njem. mjenbenom redu“, „mjenbenom pravu u Austriji“, „razvoju mjenbenog prava u Ugarskoj“, „razvoju mjenbenoga prava u Hrvatskoj i Slavoniji“ i „literaturi“, prelazi pisac u tumačenje samoga mjenbenoga zakona, u čem je dospio do § 7 mjenbenog zakona.

Ovaj prvi svezak odlikuje se krasnim slogom, znanstvenim sadržajem i obsežnim razpravljanjem mjenbenog prava.

Doista možemo gospodinu piscu čestitati, što se je tolikom revnošću latio znanstvenoga razpravljanja onoga prava, koje će i u nas tim više važnosti dobivati, čim se budu usljed savršenijih komunikacija više razvijali promet i trgovina.

Prvim svezkom djela svoga riešio je g. pisac preuzetu zadaću upravo majstorskim načinom, a budi mu zato čast i iskrena hvala.

Nu jer se amo tamo, poimence u teoriji o naravi mjenice, neslažem sa gosp. piscem i jer mi se je usljed toga upustit u polemiku, sviestan sam si, gledeć na svestrano i temeljito razpravljnje pisca, koliko se laćam težkoga posla.

Digitized by Google

U cielom mjenbenom pravu nije nijedno pitanje tako preporno, kao što je ono o pravnoj naravi mjenice. Najteže je riešiti ovo, rekao bih fundamentalno pitanje, na kojem se temelji cieli sustav mjenbenoga prava.

Iza obširna, polemična razpravljanja pojedinih teorija o naravi mjenice, dolazi g. pisac na strani 42. do zaključka: „da od svih teorija Siebenhaarova odgovara praktičnim zahtjevom i znamenovanju mjenice, a sve druge da se više manje odlikuju odveć velikim teoretičkim razmatranjem, koje vodi samo do nepotrebitih komplikacija i do pomutnje pojmova".

Po Siebenhaaru, navodi g. pisac, „leži tajna, koju mjenica u sebi krije, u tom, što je ona imovinska vriednost, utjelovljena u pismu, koja mjenbenimi operacijami, a napose izdavanjem, naledjem i prihvatom postati može objektom najrazličitijih pravnih posala". Mjenica je po tom, tumači i g. pisac na str. 42. „posebni imovinski objekt, koji kao takav može biti samostalnim predmetom prometa i predmetom najraznovrstnijih pravnih posala".

Ovo shvaćanje mjenice, kao „imovinskog objekta" bilo bi u svakom slučaju preširoko, jer u takovoj definiciji mjenice neima nijednog momenta, koji bi istu razlikovao od ostalih imovinskih objekta materijalnoga svieta. Sve što zadovoljuje ljudskoj potrebi ima vriednost, pa se — u koliko je u prometu — smatra imovinskim objektom tako, da nije mjenica dovoljno označena, kaže li se, da je „imovinska vriednost" ili „imovinski objekt". Da je pako ta vriednost u papiru utjelovljena, t. j. da mjenica sama po sebi representira vriednost, bez obzira na volju kontrahenta, netvrdi ni g. pisac. G. pisac navadja, da mjenica ima doduše svoje poreklo u pogodbi, nu smatra tu pogodbu samo kao causu remotu, koja kod mjenice nikako nedolazi u obzir. To dopuštam, ali tvrdim, da je onaj prvobitni ugovor povod ne stvaranju „imovinske u papiru utjelovljene vriednosti", nego sklapanje novog ugovora, naime mjenbenoga. U tom razilazi se mnenje privržnika teorije ugovora i mnenje g. pisca, što po nazoru prvih kod mjenbenog posla možemo, rekao bih, kao historičko poreklo (causa remota) spomenuti materijalnopravni ugovor, koji ipak svojom causom debendi nedolazi u obzir, nu koji daje povoda mjenbenom ugovoru, dočim g. pisac doduše takodjer navadja, da „mjenica ima svoje poreklo u pogodbi", ali da ona „predstavlja vriednost pogledom na stanovitu tražbinu", t. j. da za neposredni postanak mjenice netreba mjenbenog ugovora tako, da bismo po toj teoriji mogli zaključiti, da mjenica, čim je napisana, predstavlja „u papiru utjelovljenu novčanu vriednost".

Dosljedno tomu načelu dolazi i g. pisac do zaključka, „da mjenica može sama mjesto novca kod izplate funkcionirati", tako da se ta teo-

Digitized by Google

rija malne približuje Einertovoj „o papirnom novcu“, koju g. pisac ipak odsudjuje. Teorija pak ob imovinskom objektu pada, čim g. pisac tvrdi, da se iz mjenice mogu izvoditi prava uz uvjet

a) „da se preduzmu takovi čini, koji mogu proizvesti mjenbenu obvezu, i

b) da se ti čini preduzmu gledeć na stanovitu drugu osobu kao vjerovnika, te da se zatim tako pripremljeni i gotovi imovinski objekt tomu vjerovniku preda“.

Ja scienim, da u tih činih leže kriterija ugovora.

Ponajprije bo zahtjeva se, „da se preduzmu čini, koji su kadri proizvesti mjenbenu obvezu“. Svatko će dopustiti, da ti čini moraju poteći iz volje dotične osobe, pa da n. p. nebi nastala obveza već nehotičnim preduzimanjem čina, potrebnih za mjenicu, n. p. kad bi se komu silom vodila ruka pa tako mjenica napisala. Da se ti potrebni čini uzmognu smatrati pravno preduzetimi, potrebna je dakle volja naperena na te čine, dakle pravi uvjet ugovora.

Čim pako te mjenbene čine preduzimljem pogledom na drugu osobu kao vjerovnika, koja će osoba steći mojom voljom prava i doista ih i stiče, čim joj mjenicu predam, a ova ju preuzme, to je bezdvojbeno, da su stranke kod mjenice imale pred očima mjenbenu obvezu s jedne — dotično tražbinu s druge strane, dakle da je s obzirom na tu mjenbenu svotu nastao ugovor.

Najeminentniji imovinski objekt jest bezdvojbeno novac nu i ovaj se mora predati, da ga tko steče. Predajem li ga, bilo bez izrazito ili muče učinjene izjave volje, zašto ga predajem, nestiče se vlastnost istog.

Tim više valja to kod mjenice — ja ju moram predati, a predajem njom ne imovinski objekt, nego obvezu svoju, koja nije obstojala dok ju nisam na tu osobu voljom svojom, izraženom na mjenici samoj (naznakom te osobe kao remitenta, girom) preneo, dakle potrebna je ne samo, kao kod imovinskog objekta, predaja uz izrično ili muče izraženje volje, nego treba da i u mjenici samoj izjavim volju svoju u formi i na mjestu po zakonu označenom, dakle da ma i samo jednostrano i formalno sklopim m j e n b e n i ugovor, koji će n. p. kod naledje glasiti „mjesto meni platite N. N-u“.

Da je mjenica već sama po sebi imovinski objekt, ja bi ju predao bez te mjenbene izjave, učinjene na izpravi samoj i potičuće iz moje volje, t. j. bez toga ma i samo jednostranoga i formalnoga ugovora, kako što to činim kod drugog imovinskog objekta, n. p. novca.

Za steći prava iz mjenice potrebno je, da se mjenbeno obvežem izjavom, učinjenom na mjenici samoj, tim, da obećajem platit stanovitu

Digitized by Google

svotu novca, a potrebno je, da se ova obveza prihvati tim, da onaj, komu mjenicu predajem, ovu od mene preuzme.

Pitanje, da li je mjenica ugovor ili ne, veoma je važno osobito obzirom na prigovore, što ih mjenbeni obvezanik može stavljati, a motreć tečaj mjenbenih posala moram uztvrditi, da shvaćanje mjenbenog posla kao „ugovora" najbolje odgovara praktičnomu pravniku, dočim shvaćanje mjenice kao „imovinskog objekta" više odgovara narodno-gospodarskomu iztraživanju nego praktičnoj judikaturi, jer premalo dopušta da se zaroni u izvor svake pravne izjave, u volju.

Napokon čini mi se i nauka, da je mjenica „u papiru utjelovljena vriednost", odviše dogmatičkom, koja premalo uvažuje volju obvezanika.

Gosp. pisac izabrao je exegetičnu formu za svoj tumač, jer scieni, da će uz tu formu knjiga više biti prema praktičnoj porabi, nego li da ju je pisao načinom sustavnim.

Prama velikom obsegu i zaista znanstvenom razglabanju koli mjenbenog zakona toli mjenbenog prava, a i to ne samo domaćeg već evropejskog, scienim da bi bilo shodnije, da je g. pisac izabrao sistematičnu formu, pa da je samo na dotičnih mjestih n. p. u obliku opazke, navodio tekst odnosne zakonske ustanove, dočim bi u indexu po redu §§ naznačio, gdje se koji nalazi, da čitatelj, ako bi trebao, lahko nadje dotični paragraf.

Tim bi toli obsežno i znanstveno djelo moglo bez zaprieke razpravljati i izcrpiti na jednom mjestu cielo dotično pitanje, a da se razprava ne prekine, pa na drugom mjestu opet nastavi.

Ovako nastaju opetovanja, koja u interesu razgovietnosti moraju nastati, čim se jednom prekinuta nit opet na drugom mjestu nastavlja, a tim štetuju jedinstvenost i sistematičnost razprave.

Pošto je g pisac svoje djelo namienio i praktičnoj porabi, to ga molimo, da po mogućnosti izvoli sabirati i u djelo svoje primati rješitbe vrhovnoga suda, jer ma ove i nebile izvor pravu, ipak se neda tajiti, da osobito mladji jurista u konkretnih jur presudjenih slučajevih nazrieva uporište, koje mu koristi te njegovo vlastito razmatranje učvršćuje.

Ostale razprave g. pisca, dolazeće u uvodu i spomenute u početku ove recenzije, jesu poimence u koliko se tiču povjestnog razvoja mjenice i mjenbenog prava, nesamo vrlo učene već pače i za laika tako interesantne, da ih mnogom slašću čita. *Dr. Vil. Winter.*

(Nastavak sliedi.)

Digitized by Google

VIESTNIK.

(Kr. zem. fin. ravnateljstvo u Zagrebu izdalo je 6. prosinca 1884 sliedeću naredbu). „Povodom dvojbe, nastale glede podmirenja biljegovnih pristojbah, izpravah (obročnih listovah) i namirah, izdanih prema smislu § 5 ob obročnom poslu slovećega zak. čl. XXXI.: 1883., pronašlo je kr. ug. ministarstvo financijah odpisom od 14. studenoga o. g. br. 68202 u svrhu jednoličnog postupka kao što i u svrhu valjanog čuvanja interesah biljegovnog dohodarstva sporazumno sa Njegovom preuzvišenosti gospodinom banom strogog obdržavanja radi odrediti sliedeće:

O kupoprodaji gore spomenutih obročnih listovah kao pokretninah izdane izprave podpadaju polag točko A. a) stavke 16/1 pristojbene tarife biljegovnoj pristojbi polag ljestvice III.

Pristojba ova imade se, u koliko neprekoračuje iznos od 25 for. u smislu ustanovah točke 2 § 4 pristojbenih propisah uporabom biljegovkah tako podmiriti, da se na biljegovkah, prilieplјenih na izpravu shodno u § 20 pozvanih propisah sadržanoj ustanovi, jedan redak teksta prepiše ili pako da se uz uporabu ustanovah § 36 propisa biljegovke, koje se imadu upotriebiti na bjelicah, namienjenih izdavanju te izprave, prije nego li se izprava izdaje, po kr. poreznom uredu prebiljeguju.

Ako pristojba nadmašuje iznos od 25 for., u tom se slučaju može podmirivanje iste u smislu točke 2. b) § 5 pozvanih propisah po volji stranke obaviti ili upotriebljenjem biljegovkah na gore označeni način ili pako uplatom u gotovom novcu, uz obveze propisane u poglavlju VIII. pristojbenih propisah.

Iza namirah dielomičnih uplatah pako, izuzev one, koje glase na iznos izpod 2 for. te su polag točke b) stavke 65/102 pristojbene tarife proste od biljegovine, pripada shodno ustanovam točke a) stavka 64/101 pristojba po ljestvici II., te se u pogledu podmirivanja istih imade postupati takodjer polag gore pozvanih propisah.

Pošto se dakle one biljegovke, koje su samo datkom ili podpisom prepisane ili koje su privatnim pečatom prodavajuće stranke propečaćene, imadu u smislu § 43 pristojbenih propisah smatrati tako, kano da ih neima, to se na temelju § 103 ovih propisa imade od interesiranih stranakah prikraćena redovita pristojba u trostrukom iznosu utjerati.

Ako prodavaoci vriednostnih papirah u svrhu lagljega rukovanja tiskanicah, koje se na izdavanje obročnih listovah i gore spomenutih namirah rabiti običavaju, žele biljegovnu pristojbu podmirivati na način propisno § 36 propisan, u tom su slučaju isti dužni odgovarajućom vriednostnom biljegovkom providjenu izpravu adnosno namiru, prije nego li se iste podpišu, predložiti prebiljegovanja radi kr. poreznomu uredu.

U svrhu kontroliranja toga pako, da li je iza u govoru stojeće izprave propisna pristojba podmirena, obvezuju se oni, koji se obročnim poslom kao obrtom bave, da kod dotične stavke u smislu § 5 z. čl. XXXI. 1883 voditi imajuće se knjige, pod kojom je obročni list izdan i kupujućoj stranci izručen, od slučaja do slučaja uvjek točno zabilježe to, kakovim je biljegom obročni list providjen bio ili u koliko je pristojba u gotovom novcu plaćena, pod kojim je brojem platežni rok izdan?

Na način vršenja ove obveze obratit će se prigodom na temelju ustanove 2. alineje § 12 zak. čl. XXXI. 1883 od vremena do vremena obržavati se

Digitized by Google

imajućih pregledbah osobita pozornost, te u slučaju pokazanog propusta proti vlastniku posla sastaviti uredovno obnašašće, na temelju kojeg će se pozvati, da u danom primjereno kratkom roku vjerodostojno izkaže, da li je za obročni list odpadajuća pristojba podmirena, pa u koliko se ovomu pozivu odazvao nebi, odmjeriti će se istomu na teret odpadajuća pristojba u trostrukom iznosu.

Što se ovime obćeg znanja i ravnanja radi priobćuje.

(Prizivi u kaznenih stvarih). Kr. zemaljska vlada odjel za unutarnje poslove naredbom od 5. studenoga t. g. br. 38926 u jednom slučaju odredjuje što sliedi:

„Poziva se gr. poglavarstvo, da dotične svoje organe, koji razprave u kaznenih stvarih radi redarstvenih prekršaja vode, uputi, da u buduće u dotičnoj rubrici kaznenoga registra vazda u kratko iztaknu ono, što stranke za svoju obranu navode.

Iz odnosnih kaznenih registara, što jih gr. poglavarstvo uslied uloženih priziva predlaže na riešenje u drugoj molbi, vidi se obično samo rieč „priznaje", t. j. da dotična stranka priznaje učin, s kojega je okrivljena, ali kad stranka ulaže priziv proti presudi na kazan sbog kakova učina, onda je sigurno da je već kod razprave nešto na svoju obranu navesti morala, a ti navodi moraju se u registru navesti, jer inače nije moguće pravo prosudjenje stvari".

— *(Dr Antun Bottura)* do sada financ. savjet c. k financ. prokurature u Zadru, imenovan je previšnjim riešenjem financijalnim nadsavjetnikom i finac. prokuratorom u Zadru. — Koliko smo mogli doznati, g. dr. Bottura muž je vrlo ljubezan u obćenju, vrstan pravnik u teoriji i praksi te dostojan mjesta, na kojega postavi povjerenje vlade.

— *(Iz Ugarske).* Ugarski sabor sastav se poslje novih izbora u prvo zasjedanje prihvatio je osnovu zakona, kojom se preinačuje § 101 zak. čl. 59. god. 1881. Tim je izrečena razstava dostojanstva Judex Curiae i predsjedničtva vrhovnoga suda (curia), što je do sada bilo spojeno u jednoj osobi. Judex curiae ujedno je predsjednik kuće velikaša, pa stoga i kraj najbolje volje nije mogao upravljati i poslovi predsjednika najvišega suda, nego ih je morao prepustiti drugomu predsjedniku. — Nakon provedene razstave imenovan je Belá Perczel predsjednikom najvišega suda, a za Judex Curiae, koji ostaje predsjednikom kuće velikaša, imenovan je barun Pavao Sennyey. Zašto nije ovom prilikom posve napuštena čast judexa curiae, koja sada tako malo znači, kao što je nestalo palatinata, to nam nije poznato. Od sada će se judex curiae još manje baviti juristićkimi pitanji ili pače civilnimi poslovi, njegov položaj u juridičkoj hierarkiji posve je neopredieljenim postao; on nije ni ono, što bi imao biti po svom naslovu t. j. sudac curiae. — U Ugarskoj obstoji uz dva sveučilišta i trinaest pravoslovnih akademija. O stanju i djelovanju njihovom priobćio je ministar nastave u svom godišnjem izvješću o školskoj obuci, što ga je predložio saboru, zanimivih podataka. Na svih ovih trinaest akademija bijahu god. 1883 upisana 733 djaka, a namješteno bijaše 135 profesora, dakle na jednoga profesora dolazi $5^1/_2$ djaka, a naprotiv na peštanskom sveučilištu bijaše upisano na pravo- i državoslovnom fakultetu 1612 slušaoca, a radilo je 39 profesora. Dočim je na juridičkih ispitih na sveučilištih aprobirano promjerno 59 do 63 postotka kandidata, na svih onih trinaest akademija reprobirana bijahu — samo dvojica. Misli se većinu ovih akademija, ako ne sve, dokinuti i to prije, nego li se ustroji treće sveučilište.

(Znamenita rješitba bečkoga državnoga sudišta). Povodom pritužbe podnešene po grofu Hinku Haugwitzu proti pravu glasa kujeginje Pallfijeve i markgrofa

Digitized by Google

Pallavicinija, izreklo je državno bečko sudište pod 17. listopada t. g. sliedeću odluku: Tim, što su na osnovu odpisa ces. kralj. namjestničtva za Moravsku od 21. lipnja t. g. u izpravljenu izbornu listinu prvoga izbornoga kotara moravskih veleposjednika uvršteni knjeginja Leopoldina Pallfieva i markgrof Šandor Pallavicini, nije povriedjeno ni koje političko pravo pritužiteljevo, a najmanje izborno pravo, pristojeće mu po § 10 moravskoga izbornoga reda, jer neima austrijskoga zakona, koji bi izricao, da se postignutim austrijskim državljanstvom gubi ugarsko državljanstvo, niti je ikada zakonom ustanovljeno, da nebi pojedinac u isti čas mogao biti i austrijskim i ugarskim državljanom; dapače je iza oživotvorenja nagodbe u obih državnih polovinah prihvaćena pravna mogućnost, da stanovita osoba u isti čas uživa obadva državljanstva.

— *(Slušan sudac).* Predsjednik najvišega suda francezkoga, Cazot (bio prije ministar pravosudja) podnio je ministru pravosudja molbu, da bude riešen svoga zvanja, koja ovako glasi: „Zadesila me nesreća, da je moje ime spleteno sa fallimentom željezničkoga i brodarskoga družtva „Alais au Rhône". Ja nisam nikada ni direktno ni indirektno tražio drugoga interesa u družtvu onom, nego da promiče interese departementa, u kojem sam rodjen; neimam nikakovih drugih papira no 50 dionica i nekoliko prisutnica (Praesenzmarke), kojih nisam htio uzeti i koje se i sada nalaze u družtvenoj blagajni. Nakon kratka vremena izstupih iz družtva — čistih ruku i čiste savjesti. Čekajuć na svršetak parnice držim, da se moja situacija neda dovesti u sklad sa mojom službom te ispunjujem ovim pečalnu dužnost, dočim se zvanja svoga odričem". Ova se demisija neugodno dojmila svih, nu i svi žale Cazota, koji je došao u ovo stanje neopreznošću i posvemašnjim nepoznavanjem poslova Za predsjednika kasacionalnoga suda imenovan je sadanji generalni procurator Barbier. — Željeznica „Alais au Rhône" je maleno poduzeće lokalne tek važnosti.

Nove knjige.

O obliku nazvanom Inokoština u seoskoj porodici Srba i Hrvata. Napisao dr. V. Bogišić, s francezkog preveo Jovan Ačimović. Beograd 1884. (Cirilicom). — Oglasili smo jur (br. 8 Mjeseč. o. g. str. 536), da je u Parizu izašla razprava „De la forme dite Inokosna de la famille rurale cher les Serbes et les Croates", koju da je napisao naš učeni zemljak dr. V. Bogišić. — G. Jovan Ačimović, član srbskoga kasacionalnoga suda, zadovoljio je našoj a jamačno i želji svih pravnika na slavenskom jugu tim, što je istu razpravu onako liepo preveo sa francezkoga na naš jezik, počem ju mogu sada čitati i oni pravnici, koji nisu vješti francezkomu jeziku, pa im to što toplije preporučamo.

— *Predlog o preustrojstvu redarstva sl. i kr. glavnoga grada Zagreba.* U Zagrebu 1884. — Ovaj predlog, namienjen poglavito zastupstvu glavnoga grada Zagreba, koje će morati uzet u ruke jednom preustrojstvo redarstva svoga, sadržaje prilična knjižica od 141 strane, te ga je napisao viećnik gradski i predstojnik referade redarstvene, g. Zorac. G. viećnik Z. bavio se dulje vremena u Beču da prouči ustrojstvo i funkcioniranje tamošnjega redarstva i redarstvenih zavoda, a uz to je proučio ustrojstvo isto takova organa u Gradcu. U ovom predlogu razlaže on najprije što je vidio i proučio u Beču, pa onda razlaže svoje nazore o preustrojstvu zagreb. redarstva, a prema tomu izradio

*

Digitized by Google

je i osnove svoje i to: 1) osnovu statuta ob uredjenju redarstvene uprave u kr. sl. i glav. gradu Zagrebu; 2) osnovu statuta ob ustroju redarstvene straže u Zagrebu; 3) osnovu provedbene naredbe ob uredovnoj odjeći i nabavi oružja, opreme, obuće itd. za redarstvenu stražu; 4) osnovu statuta ob ustroju zavoda redarstvenih agenta.

— *L. Arndtse ryt. z Arnesbergu. Učebni kniha Pandekt.* Već smo objavili, da se na češki jezik prevode Arndtsove Pandekte, i da je izašla prva knjiga, koja sadržaje obćenite nauke, a preveo ju dr. Franjo Preissler. — Sada izadjoše četvrta i peta knjiga „o poměrech rodinnych a o dědictvi" (odnošaji obiteljski i nasljedno pravo). Ove dvie knjige preveo je Václ. Trümmel, c. k. policajni komisar. — Ciena 2 for.

— *Směnka a chek v evropském zákondárstvi.* Studie srovnavací. Napsal dr. Antonin Pavlíček, advokat v Karline. Prag 1884. Ova komparativna studia za češku pravničku književnost veoma zaslužnoga pisca, dobro će doći svim, koje u teoriji i praksi zanimaju mjenica i chek.

— *Lehrbuch der Finanzwissenschaft.* Erster Theil. Die Finanzverfassung Europas, mit specieller Vergleichung Englands, Frankreichs, Deutschlands, Oesterreichs, Italiens, Russlands und anderer Länder. Von Dr. Lorenz v. Stein. Peto izdanje. — 1885. — Ciena 8 mar. ili 4 for. 80 novč.

— *Ueber die Vollstreckbarkeit der notariellen Acte.* Von Dr. Vladimir Pappafava. Aus dem Italienischen übersetzt von H. Zick. Wien 1885.

— *Lehrbuch des deutschen Verwaltungsrechtes.* 2. Band. Auswärtige Verwaltung, Militärverwaltung, Finanzverwaltung. — Von Dr. G. Meyer. — Ciena 4 for. 80 novč.

— *Das Judicatenbuch des k. k. Verwaltungsgerichtshofes etc.* Von Dr L. Wolski. — Ciena 4 for. 20 novč.

Imenovanja. Jovan Štefanović, kot. sudac u Zemunu, imenovan je viećnićkim i pradsjedničkim tajnikom kr. hrv.-slav. dalmatinskoga stola sedmorice; Jovan Radivojević, viećničkim tajnikom extra statum kod kr. banskoga stola.

Premještenja. Josip Seunik, sudb. pristav iz Karlovca k sudb. stolu u Zagreb.; Andrija Smodek, sudb. pristav iz Pregrade u Zlatar; Ivan Jozić, kot. pristav iz Pakraca k sudb. stolu u Bolovar; Ivan Begić, kot. pristav iz Zlatara u Grubišnopolje; Andrija Matić, kot. pristav iz Jaske u Pisarovinu; Petar Žužić, sudb. pristav iz Kostajnice u Jasku; Josip Pfefer, kot. pristav iz Novoga u Delnice; Nikola Bišćan, sudb. pristav iz Broda n. S. kot. sudu u Zemun; Petar Petaj, sudb. pristav iz Požege kot. sudu u Staru Pazovu; Nikola Sukalić, sudb. pristav iz Nove Gradiške u Mitrovicu.

Stečaji. Slavoljub Patriarch trgovac sa drvi u Zagrebu. — Kr. sudb. stol zagreb. — Z i. m. u. im. odvjet. dr. St. Andrievć, zam. odvj. dr. Zahar. — R. pr. 1. veljače 1885. — Antun Orlošić, protok. trgovac u Belovaru, — Kr. sudb. stol belovarski. Z. i m. u. m. odvjet. Milan Rojc u Belovaru; zamj. dr. J. Oštrić, odvjet. u Križevcih. — R. pr. 12. veljače 1885.

Digitized by Google

Ovim brojem završuje Mjesečnik tekuću godinu, a s njom i deseto godište svoga obstanka. Nastupom sliedeće godine zaći će u jedanaesto godište. — Mjesečnik imadjaše prijašnjih godina drugova u Srbiji, Dalmaciji i Ljubljani, sada ih neima, neiziaze više, on je evo jedini časopis svoje vrsti na slavenskom jugu.

Obećavajuć da će list svom snagom raditi oko svoga cilja, nadamo se, da će ga pravnički krugovi pomagati što obilnije

Članovi pravničkoga družtva dobivaju Mjesečnik bezplatno, za nečlanove stoji na godinu 8 for, na po god. 4 for.

Novac šalje se blagajniku pravničkoga družtva, a rukopisi uredničtvu.

Pravnici, polazeći nauke na sveučilištih, dobivaju list za polovicu ciene, opredieljene za ostale predplatnike.

G. g. članovi prav. družtva, koji nisu do sada platili svoj godišnji prinos, a tako i predplatnici, koji duguju predplatninu, neka izvole što skorije svoj dug namiriti.

U Zagrebu, 15. prosinca 1884

Uredničtvo.

Družtveni prinos

platiše p. n. gg. vanjski članovi pravničkoga družtva.

Ime i prezime	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885
Raunicher Nikodem (neposredno)	—	—	—	—	—	—	3	—
Zorec Ivan (po g. povj. Martecchini-u)	—	—	—	—	6	6	3	—
Fragner Josip (neposredno)	—	—	—	—	—	—	4	—
Budisavljević Bude (po presv. gosp. V. Kleinu	—	—	—	—	—	—	6	—
Preko g. povj. Fr. vit. Schönholza:								
Blašković Škender	—	—	—	—	—	—	3	—
Bell Dragutin	—	—	—	—	—	—	3	—
Bubanović Julio	—	—	—	—	—	—	3	—
Jakšić dr. Nikodim	—	—	—	—	—	—	3	—
Kelecsény Zádor	—	—	—	—	—	—	3	—
Koić Kosta dr.	—	—	—	—	—	—	3	—
Kettig Ferdo	—	—	—	—	—	—	3	—
Mladenović Trivun	—	—	—	—	—	—	3	—
Mihajlović Risto	—	—	—	—	—	—	3	—
Peičić dr. Aleks.	—	—	—	—	—	—	3	—
Posavec Franjo	—	—	—	—	—	—	3	—
Rogulić dr. Aleks.	—	—	—	—	—	—	3	—
Rogulić Mihajlo	—	—	—	—	—	—	3	—
Thaller Nikola	—	—	—	—	—	—	3	—
Schönholz vit. Franjo	—	—	—	—	—	—	3	—
Stojšić Kosta	—	—	—	—	—	—	3	—
							Iznos . . . . . 76 for. a.v	

Digitized by Google

Ime i prezime	1878	1879	1880	1881	1882	1883	1884	1885
Prenos . . . . . 76 f r. a. vr.								
Petrović Gjuro	—	—	—	—	—	—	3	—
Florschütz Josip	—	—	—	—	—	—	3	—
Prieko p. n. g. povj. V. dr. Wintera:								
Mačvanski Pavao	3	—	—	—	6	6	6	—
Festetić Kornelije	—	—	—	—	3	6	6	—
Bosanac Vaso	—	—	—	—	—	6	—	—
Stulhofer Dragutin	—	—	—	—	—	—	3	—
Štengl Ivan (neposredno)	—	—	—	—	—	3	—	—
Prieko p. n. g. povj. L. Matasovića:								
Milanković Vuk	—	—	—	—	—	—	3	—
Gjurić dr. Jovan	—	—	—	—	—	—	3	—
Novaković dr. Vojin	—	—	—	—	—	—	3	—
Cobanić Vladimir	—	—	—	—	—	—	3	—
Kuhn Pavao	—	—	—	—	—	—	3	—
Matasović Luka	—	—	—	—	—	—	3	—
Prieko p. n. g povj, L. Ruvarca:								
Baić Matija	—	—	—	—	—	—	3	—
Rački Vinko	—	—	—	—	—	—	3	—
Banjanin Gjuro	—	—	—	—	—	—	6	—
Kušter Josip	—	—	—	—	—	—	3	—
Loja Dominik	—	—	—	—	—	—	3	—
Ružić dr. Ivan	—	—	—	—	—	—	3	—
Rojc Milan	—	—	—	—	—	—	3	—
Tarbuk Eduardo	—	—	—	—	—	—	3	—
Šincek Ivan	—	—	—	—	—	—	3	—
Balogh dr. Laco	—	—	—	—	—	—	3	—
Ruvarac Lazar	—	—	—	—	—	—	3	—
Brušić Petar	—	—	—	—	—	—	3	—
Markovac Dragutin	—	—	—	—	—	—	3	—
Prieko p. n. g. povj. G. Strausa:								
Vranicani Antun	—	—	—	—	—	3	—	—
Pantelić Grga	—	—	—	—	—	—	3	—
Kraljević pl. Tomo	—	—	—	—	—	—	3	—
Prieko p. n. povj. Stj. Kralja:								
Nikolić Kosta	—	—	—	—	—	—	3	—
Starčević Antun	—	—	—	—	—	3	3	—
Radoslav Kosta	—	—	—	—	—	—	3	—
Tropper Emil	—	—	—	—	—	3	6	—
Manojlović Ivan	—	—	—	—	—	6	—	—
Dimić Stevan	—	—	—	—	—	—	3	—
Prieko p. n. g. povj. K. Mladenovića:								
Vukovarac Antun	—	—	—	—	—	—	—	3
Bjelobrk Mijat	—	—	—	—	—	—	3	—
Šrabec Franjo	—	—	—	—	—	—	3	—
Mladenović Kosta	—	—	—	—	—	—	3	3
Štefinović dr. Matija (neposredno) . . .	—	—	—	—	—	—	6	—
Georgievič Pajo „ . . .	—	—	—	—	—	—	—	3
Ukupno . . . . . 250 for. a. v.								

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google